

שבוע פרשת ראה

(06 - 12 August 2023)

י"ט - כ"ה מנחם-אב תשפ"ג

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָה וְתִירֶשֶׁת וְיִצְהַרְדָּה: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאֶכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ: הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם, וְסִרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וַעֲצַר אֶת הַשְּׁמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וְהֶאֱדַמָּה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶּם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרְתֶּם אֹתָם לְאֹזֶת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בֶּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם, וּבְלִכְתְּכֶם בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּכֶם, וּבְקוּמְכֶם: וְכִתְבֹתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְכֶם, וּבְשַׁעְרֵיכֶם: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֶת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם לְדִרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקֶּבֶל עַל־ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָה לְרַעְדָּה בְּמִוֶּדֶד: מַצְוָה לְהִתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמֵתִי לִימֵי הַחוּדוּשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יִבָּזְרוּנוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, יִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מִוֶּדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזָרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וַעֲנֵנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וַעֲנֵנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִנְיָן וּדְבָרָת בֶּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרְתָם לְאֹזֶת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבֹתָם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֵיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס... שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר
בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֶמְרֵי יְיָ לְךָ:
ב עֲמָדוֹת, הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחִבְּרָהּ־לָהּ יְחִידוֹ: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבָטֵי־יִהוּדָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יָשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי אֶהְיֶה: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחִילֶךָ
שְׁלוֹה, בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה־נָּא
שְׁלוֹם בְּךָ ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֲלֵהִינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לְךָ:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ נִשְׁאָתִי אֶת
עֵינֵי הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי
עֹבְדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֹׁפְחָה אֶל יְד גִּבְרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֲלֵהִינוּ עַד שִׁיחְנֵנוּ: ג חֲנֻנוּ יְיָ חֲנֻנוּ
כִּי רַב שְׂבָעָנוּ בּוֹ: ד רַב־תְּשַׁבְּעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֵי
יֹאנִים:

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו בו מבקש ברכה עבור אביו שיש לו סכסוך בענין ירושה, וכשאהי' על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל אזכיר את אביו שי' לפרנסה בהרחבה. ולפלא שאינו כותב שם אביו בצירוף שם אמו - של אביו - אשר בטח ימלא בהזדמנות הבאה. ועוד פלא שאינו כותב דבר אודות לימודו הוא הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות אשר ע"פ מרז"ל ברא מזכה אביו מובן אשר כשמשדל בהצלחת אביו בהנ"ל ובשאר ענינים ע"י כתיבת מכתב אלי הרי עאכ"כ שצריך הוא לעשות בזה ככל יכולתו וזהו ע"י שיעלה בעבודתו בשלשת העמודים שעליהם העולם (קטן זהו האדם) עומד, תורה, עבודה (תפלה) וגמילות חסדים (מדות טובות) ובפרטיות כיון שהדבר נוגע לירושה, צריך להשתדל בהענינים שעליהם אנו אומרים בכל יום בתפלה "מה יפה ירושתינו" שבטח ידוע לו שבעיקר זהו ענין האמונה והאהבה המוסתרת אשר גם דחילו נכלל בה שזה לנו ירושה מאבותינו כמבואר בתניא באריכות. והשי"ת יצליחו אשר יתחזק ויוסיף אומץ באהבת ישראל אהבת התורה ואהבת השם יתברך ויתעלה בעבודתו בכל יום ויום.

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
המזכיר

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 244..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
245..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
248..... לקוטי תורה.

אדמו"ר האמצעי

- 253..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 255..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 256..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 257..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהריי"צ

- 259..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
260..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
262..... אגרת קודש מהרבי הריי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא.
265..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

הוספות

- 41..... ילקוט לוי יצחק על התורה
45..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
200..... נביאים וכתובים
211..... עין יעקב - מסכת ברכות
266..... נקודה משיחת קודש מעובדת
267..... חומש לקריאה בציבור
275..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
276..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ו'
278..... לוח זמנים
279..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה,
שבת פרשת ראה, מברכים החודש אלול, ה'תשל"ב 5

התוועדות

- שיחת כ"ף מנחם-אב, ה'תשי"ב 9
שיחת ש"פ ראה, מברכים החודש אלול, ה'תשל"ב 24

לקוטי שיחות

- פרשת ראה, כרך יט, ד 33
פרשת ראה, כרך כד, א 36

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת ראה 46
לוח לתהלים היוםי 74
תניא יומי 75
לוח 'היום יום' 85

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם 88
שלושה פרקים ליום 92
פרק אחד ליום 171
ספר המצוות 197

לימוד מוהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת ביצה 202
משניות עם ביאור קהתי - מסכת ראש השנה 207
גמרא עם ביאור - מסכת גיטין 212
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 245

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נאמר בתחילת פרשת השבוע, פרשת ראה, הקדוש ברוך הוא אומר לבני
2 ישראל:
3 **רְאֵה אֲנִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה. אֵת הַבְּרָכָה**
4 **וְגו'.**¹ **וַיִּדְוַע הַדִּיּוּק** השאלה **בְּזֶה** המבוססת על דיוק לשון הכתוב
5 **בְּדְרוּשֵׁי** מאמרי החסידות של
6 **רְבוּתֵינוּ נְשִׂאֵינוּ** אדמו"רי חב"ד
7 **(בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה** לאדמו"ר הזקן
8 **וּבְדְרוּשִׁים** מאמרי החסידות
9 **שְׁלֹאֲחֵרֵי זֶה**² של רבונתנו נשיאנו
10 בדורות הבאים), **דִּהְיָה אָמְרוּ**
11 **רַ"ל**³ **כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר**
12 **הַיּוֹם הוּא נִצְחִי וְלֹעוֹלָם,** כי
13 משמעות הביטוי 'היום' היא חמדי גַם
14 **הַיּוֹם הַזֶּה**⁴, **וְלִהְבִּין זֶה בְּכָאן**
15 וצריך להבין מה משמעות הדברים
16 בפסוק זה 'ראה אנכי נותן לפניכם
17 היום', באיזה מובן הדברים נצחיים?
18 **וְגַם** צריך להבין את מִלַת **לְפָנֶיכֶם**
19 האמורה כאן, **דִּהְיָ לִיה לֹמֵר**
20 לכאורה הכתוב היה צריך לומר **לְכֶם**
21 ולמה נאמר 'לפניכם'?
22 **גַם צָרִיךְ לִהְבִּין מַה שֶׁנֶּאֱמַר**
23 **כָּאן** הלשון **אֲנִי דִּיקָא, וְלֹא**
24 **כְּכָל צִיוּיֵי הַתּוֹרָה שֶׁבָּהֶם**
25 **נִזְכָּר (גַם) שֵׁם הוֹי' אוֹ שֵׁם**
26 **אֱלֹקִים** וצריך ביאור מדוע כאן אין
27 הקדוש ברוך הוא נקרא באחד
28 משמותיו הקדושים אלא 'אנכי'.
29 **וּבְפֶרֶט** והשאלה מדוע דוקא כאן
30 נאמר 'אנכי', מתחזקת לאור העובדה
31 **שֶׁכָּאן מְדוּבָר אֹדוֹת בְּרָכָה**
32 **וּקְלָלָה,** כפי שהכתוב ממשיך ומפרט שהקדוש ברוך הוא נותן **אֵת**
33 **הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת הוֹי' אֱלֹקֵיכֶם גו' וְהַקְלָלָה**
34 **אִם לֹא תִשְׁמְעוּ וְגו'.** שְׁזִהוּ החלוקה וההבדל לשני האופנים השונים
35 של ברכה אשר תשמעו וקללה אם לא תשמעו, הם **עֲנִין שֶׁל הַתְּחַלְקוֹת**
- ל'קרים' ואופנים שונים של השפעה והנהגה, **וְעַד לְעִנְיָנֵים הַפְּכִיִּים,**
ועד כדי כך היא ההתחלקות שהדברים אינם רק שונים אלא הפכיים זה מזה,
מצד אחד ברכה ומצד שני היפך הברכה, **שְׁשִׁיף** כל המושג של התחלקות
האלוקות לקיום שונים ולענינים שונים, שייך **לְסִדֵּר הַשְּׁתַּלְשּׁוּלֹת** שבו
האור האלוקי יורד ונמשך מדרגה
לדרגה כמו טבעות של שרשרת
האחויות זו בזו **וְעַד לְעוֹלָם הַזֶּה**
כּו' דִּיקָא והירידה היא מדרגות
עליונות עד לעולם הזה הגשמי שהוא
הדרגה הנחותה ביותר שאליה יורד
האור של 'סדר השתלשלות', ואילו
האור האלוקי האין-סוף שלמעלה
מ'סדר השתלשלות' לא שייך בו
התחלקות לפרטים וענינים שונים
וְאִם כֵּן, מאחר שמדובר על האור
האלוקי כפי שירד להיות נמשך ב'סדר
השתלשלות' **לְמַה נֶאֱמַר כָּאן**
אֲנִי, שְׁמוּרָה הלשון 'אנכי' **עַל**
בְּחִינָה של האלוקות **שְׁלֹמְעֵלָה**
מִהַשְּׁתַּלְשּׁוּלֹת, והיא עצמות
האלוקות, שלמעלה מדרגות האלוקות
שנקרא בשמות שונים, **שְׁעַל זֶה** על
האלוקות שלמעלה מ'סדר
השתלשלות' **נֶאֱמַר בְּמִתֵּן תוֹרָה**
בפסוק הפותח את עשרת הדברות
אֲנִי הוֹי' אֱלֹקֶיךָ⁵, וכפי שמובא
בקבלה וחסידות, הכוונה לדרגת
האלוקות שעליה נאמר **אֲנִי מִי**
שְׁאֲנִכִי⁶, **דִּלָּא אֶתְרַמִּיז בְּשׁוּם**
אוֹת וּקוֹץ כּו'⁷ שלא נרמז בשום
אות ובשום תג, והיינו האלוקות
עצמה, שלמעלה מהאלוקות כפי שנקראת בשמות, ולפי זה צריך ביאור למה
כאן, למרות שמדובר כפי שהאלוקות באה בהתחלקות, בכל זאת נאמר
² 'אנכי'?
- וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּזֶה,** בשאלות על לשון הכתוב שנשאלו לעיל **שְׁפִינִין**

(*) ראשי-פרקים בלבד (המו"ל). (1) ריש פרשתנו (יא, כו ואילך). (2) לקו"ת ואוה"ת ריש פרשתנו. (3) בלקו"ת שם בשם "ארז"ל". וראה אוה"ת שם ע' תרלה; ע' תרסו. ושו"נ. (4) ראה גם אוה"ת שם ע' תרמב. (5) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. (6) ראה תניא מהדו"ק ספמ"ט. וראה לקו"ת להאריז"ל תולדות כז, יט בשם הזהר. (7) ראה לקו"ת אחרי כו, ג. פניחס פ, סע"ב. אוה"ת מסעי ע' א'שנד בשם הזהר.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁמִדּוֹבֶר כָּאן בַּפְסוּק זֶה 'רָאָה אֲנִכִּי...' אִדּוֹת עֲנִין הַמְצוֹת, וְעַד
2 לְבִרְכָּהּ עַל קִיּוֹם הַמְצוֹת וּקְלָלָהּ עַל אֵי קִיּוֹם הַמְצוֹת כּו', מוֹדְגֵשׁ
3 יוֹתֵר הַדִּיּוּק בַּלְשׁוֹן הַכְּתוּב דִּלְפָּנֶיכֶם (שְׁמוּרָה עַל עֲנִין
4 הַפְּנִימִיּוֹת) הַיּוֹם (שְׁמוּרָה עַל הַנְּצָחִיּוֹת), כְּלוּמֹר, מֵאֲחֵר שְׁמִדּוֹבֶר
5 עַל הַמְצוֹת, מִתְחַזֶּקֶת הַשְּׁאֵלָה מִדּוֹעַ
6 נֶאֱמַר כֹּאן 'לִפְנֵיכֶם' שֶׁמִּשְׁמַעוֹ
7 הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַיּוֹם'
8 שֶׁמִּשְׁמַעוֹ כִּי הִדְבֵּר נֹצֵחַ 'שְׁלֹכָאוּרָה
9 מִתְּאִים יוֹתֵר' לַהֲשַׁתֵּם בַּלְשׁוֹנוֹת
10 אֱלֹהֵי שֶׁל 'לִפְנֵיכֶם' וְהַיּוֹם' לְעֲנִין
11 הַתּוֹרָה, שְׁלֹמְעֵלָה
12 מִהַתְחַלְקוֹת לִפְרָטִים שׁוֹנִים
13 וּמִדִּידָהּ וְהַגְבָּלָהּ כּו', וְלֹא כָּל
14 כֶּף לְעֲנִין הַמְצוֹת כּו', שֶׁהֵם
15 הַמְצוֹת בְּהַתְחַלְקוֹת, שֶׁלֹּכַל מְצוֹה
16 יֵשׁ אֶת עֵינֵיהָ הַפְּרָטִי הַמִּיּוֹדֵד, וְכֵן
17 הַמְצוֹת הֵם בְּמִדִּידָהּ וְהַגְבָּלָהּ
18 וּבִגְדָר הַזְּמָן כּו' ⁸ שְׁהָרִי לַמְצוֹת
19 רְבוֹת יֵשׁ שִׁיעוּרִים קְבוּעִים וּמוֹגֵדִים
20 וְכֵן זְמַנִּים קְבוּעִים, וְכִיּוֹן שְׁכָאן לֹא
21 מְדוּבָר עַל הַתּוֹרָה אֵלָּא עַל הַמְצוֹת,
22 מִדּוֹעַ בְּכָל זֹאת נֶאֱמַר כֹּאן 'לִפְנֵיכֶם'
23 וְהַיּוֹם' ?
24 גַּם צָרִיד לְהַבִּין ⁹ דְּבַר נוֹסֵף
25 בַּפְסוּק זֶה מֵהַ שְׁנֵאֲמַר (רָאָה
26 אֲנִכִּי) נֹתֵן גּו' בְּרִכָּה וּקְלָלָהּ,
27 דְּלִכְאוּרָה, הַלְשׁוֹן נֹתֵן מוֹרָה
28 עַל נִתְּנָה וְהַעֲנָקָה שֶׁל דְּבַר טוֹב,
29 כְּמוֹ נִתְּנָה מִתְּנָה, וְעֲנִין זֶה
30 שְׁפִיךְ רַק בְּנוֹגֵעַ לְבִרְכָּה, אֲבָל
31 לֹא בְּנוֹגֵעַ לְקָלָלָהּ, שְׁהָרִי
32 אֲמָרוּ רַ"ל ¹⁰ בְּמִדְרָשׁ אֵין רַע
33 יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה, וְכְמוֹ
34 שְׁנֵאֲמַר ¹¹ בְּמִגִּילַת אִיכָה מִפִּי
35 עֲלִיּוֹן לֹא תֵצֵא הָרְעוֹת וְאֵם כֵּן
36 צָרִיד לְהַבִּין מִדּוֹעַ נֶאֱמַר כֹּאן הַלְשׁוֹן
37 'נֹתֵן' גַּם בְּנוֹגֵעַ לְקָלָלָהּ ?
38 (ב) וְהַעֲנִין בְּזֵה, שְׁעִיקָר
39 הַהֲדָגְשָׁה בְּכְתוּב זֶה הִיא עַל
40 הַמְּשָׁכֶת וְגִילּוֹי בְּחִינַת אֲנִכִּי עֲצֻמוֹת הָאֱלֹקוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאֱלֹקוֹת
41 הַנִּקְרָאִת בְּשֵׁמוֹת וְיִוֵּרֵד וְנִמְשַׁכַּת בִּסְדֵּר הַשְּׁתַּלְשׁוּתוֹת' — שְׁתַּהִי בְּחִינַת
- 42 'אֲנִכִּי' נִמְשַׁכַּת לְפָנֶיכֶם, שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן פְּנִימִיּוֹת, דְּהֵינּוּ בְּחִינַת
43 הַפְּנִימִיּוֹת (סְתִים) הַחֶלֶק נֶעֱלַם, הַנֶּעֱלָה מְכַרֵּי שִׁיבּוֹא לִידֵי גִילּוֹי
44 שְׁלֹמְעֵלָה גַּם אִפִּילוֹ מִבְּחִינַת הָרָאשׁ) שְׁבִנְשָׁמָה, וְכִמְבוּאָר
45 בְּדִרוּשִׁים ², מֵאֲמָרֵי הַחֲסִידוֹת עַל פְּסוּק זֶה 'שֵׁשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
46 מִיִּשְׂרָאֵל לֹא רַק בְּמִי שֶׁנִּמְצָא בְּדִרְגָּה
47 גְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת,
48 וְכְתִיב ¹² וְכְתוּב בַּתּוֹרָה פָּנִים
49 בְּפָנִים דְּבַר הוֹי' עִמָּכֶם, כִּי
50 בְּשַׁעַת קְבֻלַּת הַתּוֹרָה שַׁעַל זֶה
51 מְדוּבָר בַּפְסוּק 'פָּנִים בְּפָנִים...' נִמְשָׁף
52 וְהַתְגַּלָּה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
53 מִיִּשְׂרָאֵל בְּחִינַת הוֹי' בְּבְחִינַת
54 פָּנִים שְׁלֵהֶם כּו', וְהֵינּוּ
55 שֶׁהָאֱלֹקוֹת נִמְשַׁכָּה לְפָנִימִיּוֹת שֶׁל כָּל
56 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְזֶהוּ עֲנִין
57 קְבֻלַּת הַדְּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּתְנָה תּוֹרָה
58 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֲנִכִּי הוֹי'
59 אֱלֹקֶיךָ, פִּירוּשׁ, שְׁיִהְיֶה שֵׁם
60 הוֹי' מֵאִיר וּמִתְגַּלָּה בְּךָ בְּכָל
61 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כָּל-כֶּף, עַד
62 שְׁיִהְיֶה שֵׁם הוֹי' נִקְרָא עַל שְׁמֶךָ
63 לְהִיּוֹת אֱלֹקֶיךָ, אֱלֹקִים שְׁלֹךְ
64 בְּפִרְט, וְזֶהוּ מִשּׁוֹם שֶׁהַהֲמַשְׁכָּה וְהַגִּילּוֹי
65 הָאֱלֹקִי נִמְשָׁכִים בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
66 מִיִּשְׂרָאֵל בְּפָנִימִיּוֹת. וְכִפִּי
67 שְׁמִמְשִׁיף לְבָאֵר בְּמֵאֲמָרֵי
68 הַחֲסִידוֹת הַנּוֹצְרִים אֵיךְ יֵשׁ בְּחִינַת
69 שֵׁם הוֹי' (כָּל אֲרֻבַּע אוֹתִיּוֹת
70 שֵׁם הוֹי', הַחֶל מְקוּצוֹ שֶׁל
71 יוֹ"ד ¹³ שְׁהִיא הָאוֹת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל
72 שֵׁם הוֹי') בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד כּו'.
73 וְכִמְבוּאָר בְּלִיקוּטֵי תּוֹרָה לֵאדָמוּ"ר
74 הִזְקֵן: "שֶׁבְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ בְּחִינַת
75 וְהָאֵרָה מִשֵּׁם הוֹי' וְכְמוֹ שְׁכַתוֹ כִּי חֶלֶק
76 הוֹי' עֲמוֹ יַעֲקֹב חָבֵל נִחְלָתוֹ, שֶׁהֵם חֶלֶק
77 וְהָאֵרָה מִשֵּׁם הוֹי' מִמֶּשׁ נִוְעִין מֵהַ
78 שְׁכַתוֹ מִזֶּה בְּדִיבּוּר-הַמִּתְחַלֵּל רָאָה
79 אֲנִכִּי... כִּי הִנֵּה בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ
80 בְּחִינַת אֵהָבָה הַטְּבִיעִית הַמִּיּוֹסֶדֶת
81 וּמוֹטְבֶּעֶת בְּטִבְעָה נֶפֶשׁוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁלָּא לְהִיּוֹת נִפְרָד מִיְּחֻדּוֹ וְאֲחֻדּוֹ יִתְבָּרַךְ...
82 בְּלִי טַעַם וְדַעַת אֵלָּא שְׁהִיא מִסּוֹתֶרֶת וּמְכּוּסָה בְּלִבּוֹשׁ שֶׁק־הוּא הַגּוֹפֵן הַגִּשְׁמִי...

(8) ראה גם לקו"ת במדבר יג, א. 9) ראה אוה"ת שם ע' תרמה. ס"ע תרנח. 10) ראה ב"ר פנ"א, ג. תניא אגה"ק ס"א.

(11) איכה ג, לח. 12) ואתחנן ה, ד. 13) ראה לקו"ת תצא לח, ג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ובחינת אהבה זו הוא בחינת קיצו של יו"ד של שם הוי"ו כי הקוץ שעל הוי"ו
- 2 פונה למעלה ורומז שהוא נמשך למעלה לאיך-סוף ברוך-הוא שהוא למעלה
- 3 מגדר ההשגה... וכך הוא ענין אהבה זו שהיא בלי טעם ודעת היא מצד
- 4 השראת אור איך-סוף ברוך-הוא ממש המלוכש בחכמה שמחיה את הנפש
- 5 שהיא למעלה מגדר ההשגה..."
- 6 וְהִינֵנו, שְׁעִיקָר הַגִּילּוּי דְּמִתָּן
- 7 תּוֹרָה הוּא בְּחִינַת אֲנָכִי,
- 8 שְׁלֹמֶעֱלָה גַם אֶפִּילוּ מִהוֹי',
- 9 וְעַל יְדֵי זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת אַחֵר
- 10 כִּף לְאַחַר שְׁהִיחָה הַמִּשְׁכָּה וְהַתְּגַלּוּת
- 11 מִ'אֲנָכִי, עֲצֻמּוֹת הָאֱלֹקִים, יָכוֹל לִהְיוֹת
- 12 הָעֵנָן דִּהְיוּ' אֶלְקִיד שֶׁשֶׁם הוּא
- 13 יִהְיֶה הָאֱלֹקִים שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד
- 14 מִיִּשְׂרָאֵל בִּפְרֹט כּו', כְּאִמּוֹר לְעִיל.
- 15 וְעֵנָן זֶה שֶׁל הַמִּשְׁכָּה 'אֲנָכִי, עֲצֻמּוֹת
- 16 הָאֱלֹקִים, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,
- 17 הוּא בְּאֹפֶן שֶׁעַל יְדֵי בְּחִינַת
- 18 אֲנָכִי שְׁבִתוֹרָה (הַתְּחַלֵּת
- 19 עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת בִּפְסוּק 'אֲנָכִי הוּא
- 20 אֶלְקִיד) נִמְשָׁךְ בְּחִינַת אֲנָכִי מִי
- 21 שְׁאֲנָכִי (אֲנָכִי הוּא) בְּבְּחִינַת
- 22 אֲנָכִי הַפְּנִימִיּוֹת שְׁבִיטוֹרָה,
- 23 שְׁהוּ עֵנָן לְפָנֶיכֶם הָאִמּוֹר כֵּאֵן
- 24 'רָאָה אֲנָכִי נוֹתָן לְפָנֶיכֶם, שְׁהִיחָה
- 25 בָּאָה וְנִמְשַׁכְתָּ לְפָנִימִיּוֹת שֶׁל בְּנֵי
- 26 יִשְׂרָאֵל.
- 27 וְלִהְיוֹת, שְׁאֵף עַל פִּי
- 28 שִׁישׁ־רָאֵל אֲוִיִּיתָא הַתּוֹרָה
- 29 וְקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ
- 30 הוּא (אֵינָם שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים
- 31 שׁוּנִים וְנִפְרָדִים זֶה מִזֶּה, אֲלֵא)
- 32 כּוּלָּא חֲדָה¹⁴, הַכֹּל אֶחָד, וְאִם-כֵּן
- 33 לְכַאֲוֶרָה מִהוּ עֵנָן הַמִּשְׁכָּה מִהַקְדוּשָׁה
- 34 בְּרוּךְ הוּא לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַתּוֹרָה,
- 35 וְהָרִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה וְהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ
- 36 הוּא הֵם עֵנָן אֶחָד, מִכָּל מְקוֹם,
- 37 בִּיּוֹן שְׁצִירָה לִהְיוֹת עֵנָן
- 38 הָעֲבוּדָה לְמִטָּה כּו', כִּיּוֹן שְׁצִירָה
- 39 שְׁתִּיחָה עֲבוּדָה ה' שֶׁל הָאֵדָם כְּנִשְׁמָה בְּנוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתְּחַתּוֹן, הָרִי זֶה
- 40 בְּאֹפֶן שִׁישׁ־רָאֵל עֲנִינִים מְחוּלָקִים זֶה מִזֶּה, אֲנָכִי שְׁבִתוֹרָה,
- 41 אֲנָכִי דְקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְאֲנָכִי דִּישְׂרָאֵל, אֲלֵא שֶׁעַל יְדֵי

- 42 הָעֲבוּדָה כּו' שֶׁהָאֵדָם עוֹבֵד אֶת ה', הָרִי עַל יְדֵי 'אֲנָכִי' שֶׁל הַתּוֹרָה נִפְעֵלָת
- 43 הַמִּשְׁכָּה שֶׁל 'אֲנָכִי' שֶׁל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא לְ'אֲנָכִי' שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,
- 44 וְעַל יְדֵי זֶה נִעֲשִׂים שְׁלוֹשֶׁת הָעֲנִינִים כּוּלָּא חֲדָה, מִצִּיּוּרָה אַחַת.
- 45 ג) וְעוֹד זֹאת, בְּנוֹסֶף לְמַבּוּרָה לְעִיל שֶׁהַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַכְּתוּב 'רָאָה אֲנָכִי
- 46 נוֹתָן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם' הוּא הַמִּשְׁכָּה 'אֲנָכִי'
- 47 שֶׁל הָאֱלֹקִים לְפָנִימִיּוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 48 עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, שְׁהִיחָה דִּישׁוּשׁ בְּכְתוּב
- 49 זֶה 'רָאָה אֲנָכִי נוֹתָן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם'
- 50 הוּא שְׁהִמְשַׁכְתָּ בְּחִינַת אֲנָכִי
- 51 עֲצֻמּוֹת הָאֱלֹקִים לְפָנֶיכֶם לְפָנִימִיּוֹת
- 52 שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הִיא לֹא
- 53 רַק עַל יְדֵי לִימּוּד הַתּוֹרָה
- 54 (בְּחִינַת אֲנָכִי שְׁנִיטָא שְׁנִיטָא בְּעֲשֶׂרֶת
- 55 הַדְּבָרוֹת), אֲלֵא הַמִּשְׁכָּה זֶה הִיא
- 56 גַּם עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת¹⁵,
- 57 שְׁהוּ עֵנָן אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר
- 58 תִּשְׁמְעוּ גו' אִם תִּקְיִמוּ אֶת הַמִּצְוֹת
- 59 וְהַקְלָלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ גו',
- 60 אִם תִּעֲבְרוּ עַל הַמִּצְוֹת שְׁהוּא
- 61 עֵנָן¹⁶ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁעַל כֵּךְ
- 62 נִאֲמַר 'אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ וּמִצְוֹת לֹא
- 63 תַּעֲשֶׂה שֶׁעַל כֵּךְ נִאֲמַר 'אִם לֹא
- 64 תִּשְׁמְעוּ' (שְׁעֵנִינִם) שֶׁל מִצְוֹת לֹא-
- 65 תַּעֲשֶׂה הוּא לְבַעֲרֵי הָרָע, בְּחִינַת
- 66 קְלָלָה), שְׁלֹכֵן שִׁיף לִימָר עַל
- 67 זֶה גַּם עַל חֵלֶק הַכְּתוּב הַמְדַבֵּר עַל
- 68 מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה אֲנָכִי נוֹתָן גו'
- 69 קְלָלָה, וְאִין זֶה סְתִירָה לְכֵךְ שֶׁאִין רַע
- 70 יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה וְאִין זֶה פֶּלֶא שֶׁנִּאֲמַר עַל
- 71 זֶה 'נוֹתָן' כִּיּוֹן שֶׁגַּם הַקְלָלָה הִיא
- 72 מִתְּנָה מִמֶּשֶׁ, בִּיּוֹן שֶׁעַל יְדֵי
- 73 בְּרִיּוּת הָרָע הַנִּקְרָא קְלָלָה
- 74 (שְׁבִיחָה תְּלוּי קִיּוֹם כָּל מִצְוֹת
- 75 לֹא תַעֲשֶׂה שְׁעֵנִים הוּא לְבַעֲרֵי אֶת
- 76 הָרָע) יְכוּלִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַעוֹבְדִים
- 77 אֶת ה' לְהַגִּיעַ לְבְּחִינַת בְּרָכָה
- 78 וְהַמְשָׁכָה עֲלִיּוֹנָה מֵאֵד כּו',
- 79 וְעוֹד יוֹתֵר מִהַבְּרָכָה שֶׁעַל יְדֵי
- 80 מִצְוֹת עֲשֵׂה, לְפִי שְׁהוּ הַקִּיּוֹם שֶׁל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, הִינֵנִי הוֹחִיּוֹת
- 81 לֹא לְעַבּוֹר עֲלֵיהֶם, מִה שְׁנִיטָהּ קְלָלָה לְבְּרָכָה, כְּמוֹ שְׁהוּשָׁךְ
- 82 נִהְפָּךְ לְאֹר, וְזֶה חִידוּשׁ גְּדוֹל יוֹתֵר מִבְּרָכָה סֵתֵם, וְזוֹהִי הַפִּיכָה הַקְלָלָה

(14) ראה זח"ג עג, א. 15) ראה גם אוה"ת שם ע' תרנה ואילך — מעלת מעשה המצוות דוקא, והשייכות למ"ש "ראה אנכי נותן לפניכם היום" — "היום לעשותם" (ס"פ ואתחנן). 16) ראה אוה"ת שם ע' תרמה ואילך; ע' תרנה ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לברכה ותחושך לאור **כָּל הַכּוֹנֵה** והתכלית והמטרה **בְּבְרִיאת הָרָע**
 2 על ידי הקדוש ברוך הוא, **שְׁאִינָה בְּשִׁבִּיל מְצִיאות הָרָע שְׂיֵהִיָּה**
 3 **מְצִיאות הָרָע נִמְצָא בְּעוֹלָם**, ואין תכלית במציאות הרע כשלעצמו
 4 **אֶלָּא אֲדָרְבָּה**, כל הכוונה והמטרה בבריאת הרע היא **בְּשִׁבִּיל**
 5 **שְׂיֵתֶהֱפֹךְ הָרָע לטוב כו', וְעַל**
 6 **דֶּרֶךְ מַה שְּׁפָתוֹב¹⁷** בתורה, 1
 7 בבריאת שמע, שאהבת ה' צריכה 2
 8 להיות **בְּכָל לִבְכָּה**, ופירשו חכמינו 3
 9 ז"ל **בְּשִׁנֵּי יִצְרִיךָ¹⁸**, שלא רק היצר 4
 10 הטוב יחוש אהבת ה' אלא גם היצר 5
 11 הרע יחוש אהבת ה' **שְׁעַל זֶה** על 6
 12 ענין הפיכת הרע לטוב **נֶאֱמַר** בתורה 7
 13 **בְּבְרִיאת יוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָיָה טוֹב** 8
 14 **מָאֵד¹⁹, וְדָרְשׁוּ חֲזוֹנ²⁰ טוֹב** 9
 15 **זֶה מִלֵּאָה חַיִּים, מָאֵד זֶה** 10
 16 **מִלֵּאָה הַמּוֹת, וְהַסִּיבָה שְׂדוּקָא** על 11
 17 בריאת מלאך המות נאמר 'טוב מאד', 12
 18 היינו שזהו טוב נעלה יותר ממלאך 13
 19 חיים שבו נאמר רק 'טוב' היא **פִּינֹן** 14
 20 **שְׂדוּקָא** על ידי הפיכת הָרָע 15
 21 כך שהרע עצמו נהפך לטוב **בְּאִים** 16
 22 **לְדָרְגָא עֲלִיּוֹנָה יוֹתֵר, בְּחִינַת** 17
 23 **מָאֵד, בְּלִתִּי מוֹגְבָּל, שׁוֹ** 18
 24 המשמעות הפנימית של 'מאד', בלי 19
 25 גבול, ועד שמגיעים לאלוקות בדרגה 20
 26 הכי עליונה **בְּחִינַת אֲנֹכִי מִי** 21
 27 **שְׁאֲנֹכִי**. 22
 28 וממשיך ומבאר את טעם הדבר שדוקא 23
 29 על ידי הפיכת הרע לטוב באים לעילוי 24
 30 הכי גדול. 25
 31 **וְהַעֲנִין בְּזֶה, פִּידוּעַ** בתורת הסוד **שְׁשׁוּרְשׁ הָרָע (הַחֹל מַחֲטָא**
 32 **עֵץ הַדַּעַת** שגרם שתהיה בבריאה תעורבת טוב ורע, **שְׁפָא** על ידי
 33 **מִיעוּט הִלְבָּנָה כו'²¹** עצם האפשרות של חטא ועון, היפך רצון ה', החל
 34 מחטא עץ הדעת, היא תוצאה של מיעוט וחסרון האור האלוקי, שגם זה הוא
 35 היפך הרצון העליון שיהיה גילוי אור) ושורש הרע הוא **מִשְׁבִּירַת הַפְּלִים**

כו'²³.

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

התוועדויות

בס"ד. שיחת כ"ף מנחם-אב, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה*

- א. כ"ק אדמו"ר שליט"א ערך סיום על מסכת ראש השנה – "רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא
את הרבים ידי חובתן .. לא פטר רבן גמליאל אלא עם שבשדות .. משום דאניסי במלאכה, אבל בעיר
לא", כבברכת כהנים ש"עם שאחורי כהנים אינם בכלל ברכה".
- [הסיום – נדפס בלקו"ש ח"י ע' 37 ואילך¹, ולקמן באו כמה ענינים שלא נכללו בלקו"ש:
בסוף ס"ב, בהשייכות דברכת כהנים לתפלה², ובהערה 16, שברכת כהנים שייכת לעבודה, וגם תפלות
כנגד תמידין תקנום:
ועפ"ז יש לבאר הטעם שש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתן – דלכאורה אינו מובן:
תפלה – צריכה להיות במחשבתו לבו ודיבורו של האדם³, היינו, שהיא מצוה שבגופו. והכלל הוא
שבמצוה שבגופו לא מהני שליחות⁴. וא"כ, איך הש"ץ מוציא את הרבים ידי חובת מצות תפלה שהיא
מצוה שבגופו?
- ואין לומר שזה שהש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתן הוא (לא מטעם שליחות, אלא) מטעם ד"שומע
כעונה"⁵ (דכיון ש"הם שומעין ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה הרי הן כמתפללין") – שהרי מפורש
בשו"ע אדה"ז (כדברי הטור)⁷ שבר"ה ויוהכ"פ הש"ץ מוציא גם "מי שהוא אנוס ואינו יכול לבוא לבית
הכנסת, כגון עם שבשדות"⁸, וזקן וחולה .. אפילו לא בא לבית הכנסת" [דס"ל ש"עם שבשדות" (שעליהם
נאמר שהש"ץ מוציאם י"ח) הם אלה שאינם באים כלל לבית הכנסת⁹], שאצלם לא שייך הטעם דשומע
כעונה, כיון שאינם נמצאים כלל בבית הכנסת.
- וההסברה בזה – ע"ד שמצינו בתמידין ש"אנשי מעמד" הם באי-כח של כל ישראל לעמוד על קרבנות
הציבור במקום כל ישראל (שהרי "אי אפשר שיהי' קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו")¹⁰,
וחשיב כאילו כל ישראל עומדים על הקרבנות. ודוגמתו בתפלות שכנגד תמידין תקנום, שהש"ץ הוא
באי-כח של כל הציבור להוציא י"ח גם את אלה שאינם באים לבית הכנסת, וחשיב כאילו התפללו
בעצמם.

עצמן", ש"גם הם בכלל הברכה" [כפי שלמדים מ"ואני אברכם
.. כהנים מברכים לישראל והקב"ה מברך לכהנים", או "מואברכה
מברכך" (חולין מט, סע"א)] אינה אלא כאשר ישנם אלה
שמתברכים ע"י הכהנים, ועכ"ל, שבבית הכנסת שכולה כהנים
– שכולם עולין לדוכן, ואין מתברכים בבית הכנסת – מברכים
לעם שבשדות.

(9) כפירוש רש"י ותוס' (ר"ה כאן). ודלא כדעת הרמב"ם (שם
ה"י) דס"ל ש"עם שבשדות" יוצאים י"ח רק כשבאים לבית
הכנסת, ונקראים "עם שבשדות" כיון שבדרך כלל נמצאים הם
בשדות – דכיון "שהם טרודים במלאכתם ואין להם שהות
להסדיר תפלתם, אם באו לבית הכנסת ושמעו התפלה ש"ץ
מוציאם" (בי" לטווא"ח שם – ד"ה אף).
(10) תענית רפ"ד. רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ו.

(* ראה גם אג"ק ח"י"א ס"ע רנח.

(1) ראה גם שם ע' מד ואילך.

(2) אף שברכת כהנים אינה מכלל התפלה, שהרי "מצות עשה
בפ"ע היא, אלא שקבעו חכמים בתפלה", שלכן, "אם היו עשרה
כשהתחיל הש"ץ י"ח ואח"כ יצאו מקצתן, אע"פ שהוא גומר כל
התפלה, אין שם נשיאת כפים" (שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קכח).

(3) ראה לקו"ש חכ"ב ע' 116 ואילך. וש"נ.

(4) ראה תוס' ר"ד קידושין מא, א.

(5) סוכה לח, ב.

(6) רמב"ם הל' תפלה פ"ח ה"ט.

(7) או"ח סתקצ"א ס"ב.

(8) ולקמן בהשיחה (ס"ה), "בית הכנסת שכולה כהנים .. למי
מברכים, לעם שבשדות". – ופשוט, שגם הברכה "לכהנים

1 וע"ד מצוות המלך, שכל ישראל חייבים בהם, והמלך מוציאם ידי חובתם¹¹.

2 בסעיף ד', בהחילוק שבין תפלה לברכה, שבתפלה לא נוגע כ"כ מצב האדם שמתפללים עבורו, שגם
3 אם אינו חפץ בזה יכולה תפלת הש"ץ לפעול פעולתה, משא"כ בברכת כהנים, שאם אינם חפצים בברכה
4 (כפי שנראה מעמידתם אחורי הכהנים) אין הברכה פועלת מאומה:

5 ויש להוסיף, שענין זה מובן גם מחילוק נוסף שבין תפלה לברכה:

6 תפלה – ענינה השלמת החסרון, שהרי "חוב מצוה זו"¹² [ולדעת הרמב"ם¹³ ה"ז "מצות עשה .. בכל
7 יום"] .. שיהא אדם .. שואל צרכיו שהוא צריך להם¹⁴, דכיון שיהודי מאמין שהקב"ה ברא את העולם
8 ומקיימו תמיד¹⁵, ו"זן מקרני ראמים ועד ביצי כנים"¹⁶, לכן צריך לבקש מהקב"ה כל צרכיו.

9 אבל ברכה – כמו הברכות שמברכים האבות את בניהם, וכן הברכות שמברכים הרבנים את המקושרים
10 והשייכים אליהם – עיקר ענינה הוא תוספת המשכה והשפעה גם כאשר לולי זאת אינו חסר דבר עתה, שהרי
11 ברכה היא לא רק לעניים וכיו"ב, אלא גם למי שיש כל המצטרך לו, וכמודגש גם בברכת יעקב למנשה
12 ואפרים שברכם בעינינו נעלים שיהיו בעתיד, אף שבשעת מעשה לא היו חסרים דבר.

13 ולכן: תפלה שענינה השלמת החסרון, פועלת פעולה גם על מי שאינו רוצה שיתפללו עבורו, ואינו
14 יודע כלל שחסר לו – כיון שהש"ץ (שיודע החסרון כו') מתפלל ומבקש עבורו שיתמלא חסרונו,

15 [ואדרבה: כאשר המקבל אינו יודע שחסר לו ואינו רוצה שיתפללו עבורו, אזי הרחמנות עליו גדולה
16 יותר. וכפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁷, שכאשר אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, דיבר עמו בקשר
17 למארו"ל¹⁸ "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו", הפטיר ואמר: תאר לעצמך עד כמה גדולה הרחמנות
18 על זה שהתורה אומרת שאסור לרחם עליו... וא"כ, יכול הש"ץ לעורר עליו רחמים גדולים עוד יותר],

19 משא"כ ברכה שענינה תוספת המשכה והשפעה יותר ממילוי החסרון – הרי זה תלוי ברצונו וחפצו
20 של מקבל הברכה].

* * *

22 ב. בהמשך להמדובר לעיל¹⁹ אודות המעלה דברכת כהנים – יש להוסיף ולבאר:

23 (א) שייכותה להודאה, כדברי הגמרא²⁰ "ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה"²¹,

24 (ב) ובמילא, גם שייכותה לתחיית המתים שבאה ע"י הקדמת ההודאה, שלכן, מאן דלא כרע במודים
25 לא יקום בתחיית המתים²².

26 ונקודת הביאור בהשייכות דג' ענינים הנ"ל (ברכת כהנים הודאה ותחיית המתים) – שהם ענינים
27 שלמעלה מסדר השתלשלות, כדלקמן.

(11) ראה לקו"ש ח"י שם הערה 22.

(12) מצות עשה דאורייתא – כדעת רוב מוני המצוות שהתפלה עצמה היא מדאורייתא, ורק נוסח התפלה וזמנה הם מדרבנן (ראה סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה בתחלתה. וש"נ).

(13) ריש הל' תפלה.

(14) שם ה"ב.

(15) ראה תניא שעהיה"א בתחלתו.

(16) שבת קז, ב. וש"נ.

(17) ראה גם שיחת פורים שנה זו סכ"ח (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 47).

(18) ברכות לג, א.

(19) בההדרן הנדפס בלקו"ש שם.

(20) מגילה יח, א.

(21) ואף שבגמרא שם איתא שאי אפשר לקובעה מיד "אחר העבודה" משום שאין להפסיק בין עבודה להודאה ש"חדא מילתא היא", הרי, גם ברכת כהנים שייכת לעבודה (ראה סוטה לח, א"ב), ועכצ"ל, שאמירתה אחר הודאה היא גם משום שייכותה להודאה.

(22) ראה זהר ח"ב ק, א. ח"ג קסד, א. פר"ח או"ח סק"ג סק"ד (הובאו בלקו"ת בלק עא, א). תוד"ה והוא – ב"ק טז, ב.

ג. תחזית המתים:

- 1
2 תחזית המתים הו"ע שלמעלה מהשכל, שכן, אף שישנם ראיות שכליות על הענין דתחזית המתים,
3 כמו: "דלא הוו חיי, דהוי חיי לא כ"ש" (אותן שלא היו מעולם נוצרין ונולדין וחיין, אותן שהיו כבר
4 לא כ"ש שחוזרין וחיין)²³, ועוד²⁴ – ה"ז רק מופת חותך שיחיו המתים, אבל אין כאן ביאור והסבר
5 שנותן מושג והבנה איך יהי' אופן התחי' וכיו"ב.
- 6 וכשם שכללות ענין התחי' אינו מובן בשכל איך ומה הוא, כמו כן אינו מובן בשכל איך יהי' אופן
7 החיים לאחר התחי':
- 8 אמרו חז"ל²⁵ "עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתי' .. אלא צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהם
9 ונהנין מזיו השכינה".
- 10 והנה, דעת הרמב"ם²⁶ שהכוונה ב"עולם הבא" כאן הוא גן עדן, שהוא השכר לנשמות בלי גופים.
11 אבל כבר הקשה עליו הרמב"ן²⁷ ש"אם כדבריו כן הוא, א"כ מאי חידוש השמיענו הגמרא, וכי שייך
12 לנפש בלי גוף אכילה כו"²⁸? ! ולכן ס"ל להרמב"ן – וכ"ה המסקנא בספרי קבלה וחסידות²⁹ – שהכוונה
13 ב"עולם הבא" כאן הוא עולם התחי', שהוא השכר לנשמות בגופים, וזוהי הרבותא, "שיהי' האדם בגוף,
14 ואעפ"כ אין בו לא אכילה כו"'.
15 וטעם הדבר – לפי שבעולם התחי' יהנה גם הגוף ויקבל חיותו "מזיו השכינה"³⁰, היינו, דכשם שבזמן
16 הזה, חיות הגוף (היינו חיבור הנפש עם הגוף) הוא ע"י אכילה ושתי' גשמיים, כך בזמן התחי' יהי' חיות
17 הגוף מזיו השכינה.
- 18 ויתירה מזה: כשם שבזמן הזה פועל המזון הגשמי בהגוף תחילה, שהמזון נעשה "דם ובשר כבשרו"³¹
19 ומחזק את הגוף, ועי"ז פועל גם בנפש שתתחבר עם הגוף, כך יהי' גם סדר המשכת החיות לעתיד לבוא
20 כשהגוף יהנה "מזיו השכינה" – שבתחלה יהנה הגוף ויזון מזיו השכינה, ועל ידו תקבל גם הנשמה³² זיו
21 השכינה.
- 22 וענין זה שגוף גשמי יהי' ניזון מזיו השכינה, ולא עוד אלא שגם הנאת הנשמה מזיו השכינה היא
23 באמצעות הגוף – אינו מושג בשכל כלל.
- 24 ד. וביאור הדברים איך אפשר שבתחזית המתים יהי' הגוף ניזון מזיו השכינה – כיון שלעתיד לבוא
25 (בזמן התחי') יהי' גילוי אור הסובב כל עלמין³³, דלא כבזמן הזה שישנו רק גילוי אור הממלא כל עלמין,
26 ואילו גילוי אור הסובב אינו בפנימיות ובהתעצמות.
- 27 והענין בזה:
- 28 כללות החילוק בין אור הממכ"ע ואור הסוכ"ע, הוא³⁴, שאור הממכ"ע הוא אור שנתפס בכלי, ולכן
29 צריך הכלי להיות בערך האור דוקא, משא"כ אור הסוכ"ע שהוא למעלה מהתלבשות בכלים, ואינו בגדר
30 תפיסה כלל.

(23) סנהדרין צא, א (ובפרש"י).

(24) כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר ראי' נוספת – חסר (המו"ז).

(25) ברכות יז, א. וראה גם "רשימות" חוברת יו"ד בתחלתה.

(26) הל' תשובה פ"ח ה"ב.

(27) בשער הגמול בסופו – הובא בלקו"ת צו טו, ג.

(28) ואם בא להשמיענו הא גופא שג"ע הוא לנשמות בלי גופים (שלכן "אין בו לא אכילה ולא שתי' כו"') – הול"ל (היסוד והעיקר) "העוה"ב אין בו גופים".

(29) ראה לקו"ת צו שם. דרושי ש"ש סה, סע"ד. דרמ"צ יד,

ב. אוה"ת חוקת ס"ע תתט. שם (כרך ה) ע' א'תרלו. ועוד.

(30) המשך וככה תרל"ז פצ"א"ב (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תרכב ואילך). המשך תער"ב ח"ב ע' תתקלא. סה"מ תרח"ץ ע' ריט. ובכ"מ.

(31) תניא פ"ה (ט, סע"ב).

(32) המשך וככה וסה"מ תרח"ץ שם.

(33) ראה הנסמן לעיל הערה 29. תורת מנחם סה"מ חשון ע' שכה. טבת ע' רל ואילך. אייר ע' רכז ואילך. סיון ע' שדמ. וש"נ.

- 1 ולכן: מצד אור הממלא שהוא לפי ערך הכלים – מובן בפשיטות שענין גשמי צריך להיות נמשך תחלה
2 אל הגוף, שהוא גשמי, ואח"כ גם אל הנשמה; וענין רוחני צריך להיות נמשך תחלה אל הנשמה, שהיא
3 רוחנית, ואח"כ גם אל הגוף.
- 4 אבל מצד אור הסובב שהוא למעלה מהתלבשות בכלים ואינו בגדר תפיסה כלל – לא שייך לומר
5 שצריך להיות נמשך תחלה אל הנשמה, שהרי גם הנשמה אינה משגת אור הסובב באותה מדה (ועוד יותר
6 מזה) שהגוף אינו משיג את אור הממלא, ובמילא לא שייך לומר שאור הסובב שייך אל הנשמה יותר
7 ממה ששייך אל הגוף.
- 8 ואדרבה – מטעם זה שגם הנשמה אינה משגת את אור הסובב, שייך אור הסובב יותר להגוף, כי, הנשמה
9 שענינה הוא "כלי" להשיג את האור המתלבש בתוכה, אי אפשר לה לקבל אור שלמעלה מכלים, היינו,
10 שבהנשמה ישנו ענין המנגד לגילוי אור שלמעלה מכלים, משא"כ הגוף, שמלכתחילה אינו בגדר "כלי"
11 לגילוי אור, ובמילא יכול לשכון בו גם אור הסובב.
- 12 [וע"ד המבואר בענין כח המס"נ וכח הרצון שנמצא בעקב יותר מבראש³⁵ – לפי שכחות אלו הם
13 כחות מקיפים שלמעלה מהתלבשות, ומוחין שבראש (שהם "כלים" לאור השכל) הם "מנגדים" לגילוי
14 כחות המקיפים שלמעלה מהשגה].
- 15 וכיון שאור הסובב שייך להגוף יותר מאשר לנשמה, לכן, לעתיד לבוא שיהי' גילוי אור הסובב, יהי'
16 הגוף ניזון מזיו השכינה תחילה, וממנו יומשך גם להנשמה.
- 17 וזהו גם הטעם שהענינים דתחיית המתים אינם מובנים בשכל (הן בנוגע לענין התחי' עצמה, והן
18 בנוגע לאופן החיים לאחר התחי', כנ"ל) – כיון שכללות הענין דתחיית המתים הוא התגלות אור הסובב
19 שהוא למעלה מגדר השגה.
- 20 ה. וההכנה וההקדמה לתחיית המתים – הוא ענין ההודאה³⁶:
- 21 הודאה – שאף שאינו משיג את הענין בשכלו, מ"מ מודה שהאמת כן הוא – ענינה ביטול שלמעלה
22 מהשכל. ולכן הודאה היא הכנה לתחיית המתים – שענינה גילוי אור הסובב שלמעלה מהשגה.
- 23 ויומתק יותר השייכות לתחיית המתים (נוסף על עצם ענין ההודאה) גם מצד אופן ההודאה שבמודים
24 – שאופן הביטול דהודאה הוא ששוחה את גופו תחילה, ועי"ז פועל ביטול גם בנפשו – "מנפשי" כרע"³⁷,
25 ע"ד ובדרוגמת אופן הגילוי דתחיית המתים, שתחלה יהי' ניזון הגוף, ועל ידו תקבל גם הנשמה.
- 26 וזוהי גם השייכות דברכת כהנים להודאה (ובמילא גם לתחיית המתים) – כיון שגם ברכת כהנים היא
27 המשכה שלמעלה מסדר השתלשלות, כנ"ל בארוכה¹⁹.
- 28 ו. ויש להוסיף, שענין ההודאה כהכנה והקדמה לתחיית המתים מתבטא גם בגילוי תורת החסידות
29 בזמן האחרון שקודם הגילוי דמשיח ותחיית המתים:
- 30 תורת החסידות – ענינה השגה דוקא, וביחד עם זה נרגש בה הענין ד"תכלית הידיעה שלא נדעך"³⁸.
- 31 ולכאורה אינו מובן: כיון ש"תכלית הידיעה שלא נדעך", וסוף-סוף הרי הענינים דפנימיות התורה
32 אינם באים בהשגה גמורה כמו הענינים שבגליא דתורה – מדוע צריכים, איפוא, להשתדל ולהקדיש כחות
33 מרובים כל-כך ("אזועקלייגן אַזויפיל כחות") בשביל השגת פנימיות התורה??

(37) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד – הובא בתוד"ה עיון שבת קיח, סע"ב.

(38) ראה בחינות עולם ח"ח פ"ב. עיקרים מ"ב ספ"ל. של"ה קצא, ב.

(34) ראה ספר הערכים – חב"ד (כרך ג) ערך אור הממלא (ע' שכו ואילך).

(35) ראה בהנסמן בתורת מנחם סה"מ אב ע' רה הערה 28.

(36) ראה גם לקו"ת פקודי ז, ג. אוה"ת חנוכה (כרך ה) תתקל, א ואילך. ועוד.

אלא הענין בזה – שהכוונה היא שהשגת האדם עצמה "תסכים" ו"תודה" ש"תכלית הידיעה שלא נדעך".¹
 וזוהי ההכנה וההקדמה להגילוי דלעתיד לבוא – גילוי אור הסובב בפנימיות ובהתעצמות, היינו, שבהשגה גופא יהי' הגילוי שלמעלה מהשגה. אלא שלעתיד לבוא, כשיתגלה אור הסובב בגילוי ממש, יהי' זה בהשגה גמורה, משא"כ עכשיו אין זה בהשגה ממש, כי אם באופן של "הודאה" בלבד, שכאמור, הרי היא הכנה והקדמה לתחיית המתים.
 ז. ויש לקשר זה עם ענין ה"יאָרצייט", שענינו עליית הנשמה:
 ובהקדמה³⁹ – שישנם גם עליות בכל יום ויום, כמארז"ל⁴⁰ "צדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, שנאמר⁴¹ ילכו מחיל אל חיל כו'", אלא, שהעליות שבכל יום הן עליות שבערך, ואילו העלי' שביום ה"יאָרצייט" היא עלי' שלא-בערך כלל (שלכן אומרים "קדיש" ביום זה דוקא).
 והנה, עליית הנשמה (בכל יום, ובפרט ביום ה"יאָרצייט") היא ע"י תשוקתה לעלות למדריגה נעלית יותר, תשוקה שבאה בגלל העדר שביעות-הרצון שלה מהמדריגה שנמצאת בה, שכן, מצד מדריגה זו (שנמצאת בה) גופא יודעת היא שאין זה תכלית העילוי (ע"ד האמור לעיל בנוגע ללימוד תורת החסידות, שע"י ההשגה גופא ה"ה משיג שתכלית הידיעה שלא נדעך).
 [וזהו כללות ההפרש בין מלאכים ונשמות – כידוע⁴² שמלאכים נקראים "עומדים", ודוקא נשמות נקראות "מהלכים", לפי שבכל מדריגה ומדריגה שהנשמה עומדת בה, ה"ה משיגה שמדריגה זו איננה עדיין תכלית העילוי, ולכן משתוקקת לעלות למדריגה נעלית יותר, שזהו"ע ההילוך].
 ותשוקת הנשמה לעלות למעלה יותר במשך כל השנה כולה היא ההכנה לעלייתה ביום ה"יאָרצייט" בעילוי שלא בערך כלל (ע"ד האמור שלימוד תורת החסידות בזמן הזה הוא הכנה לגילוי אור הסובב לעתיד לבוא).
 ועליית הנשמה ביום זה פועלת עלי' גם בכל השייכים אלי'⁴³ – שנפעלת אצלם עלי' שלא בערך כלל בכל עניניהם.

* * *

ח. בא' ה"ביכלאך" חסידות (הכולל ברובו מאמרי הצמח-צדק) שהגיע לאחרונה⁴⁴, ישנו מאמר ד"ה "ענין קין והבל"⁴⁵, שבו נתבאר הענין ד"זכו אחישנה, לא זכו בעתה"⁴⁶ ביחס לאנשים פרטיים (כלומר, לא ביחס לכלל ישראל, אלא ביחס לכל איש פרטי מישראל) – בקשר להסתלקות הנשמה מהגוף.
 ומבואר שם, שכשם שבגאולה השלימה של כלל ישראל יש מעלה ב"אחישנה" לגבי "בעתה" (שלכן "זכו אחישנה, לא זכו בעתה")⁴⁷, כך גם בענין הסתלקות הנשמה מהגוף אצל כל איש פרטי יש מעלה ב"אחישנה", שההסתלקות היא קודם הזמן (כמו בעל ה"יאָרצייט" דכ"ף מנחם-אב), כדלקמן.

(44) להעיר ממכתב י"ג מנ"א שנה זו (אג"ק ח"ו ע' רסז ואילך).

(45) נוסף על מאמרו של אדמו"ר האמצעי ד"ה זה הנדפס בתורת חיים (יתרו ערה, ב ואילך).

(46) סנהדרין צח, א.

(47) אף שבפרטיות יותר יש גם מעלה ב"בעתה" לגבי "אחישנה" – כפי שמבאר אדמו"ר האמצעי בדרושי פורים (שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פצ"ד ואילך) הן המעלה ד"אחישנה" והן המעלה ד"בעתה".

(39) ראה גם שיחת יו"ד שבט שנה זו סי"ד (תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ע' 310, ובהנסמן שם).

(40) ברכות ומו"ק בסופן.

(41) תהלים פד, ח.

(42) ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). לקו"ת ר"פ

בחוקות. ד"ה אם בחוקותי ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ס"ע 90 ואילך). ובכ"מ.

(43) להעיר, שעיקר ענין זה הוא בהנשיאים, אבל מעין זה הוא גם בכל הנשמות.

ט. וזהו תוכן המאמר⁴⁸ בביאור המעלה ד"אחישנה" בנוגע לענין ההסתלקות:

אודות הסתלקותו של יעקב כתיב⁴⁹ "ויאסף רגליו אל המטה גו", ועל יסוד זה "אמרו⁵⁰ קצת חכמי הקבלה – והובא באחרונים⁵¹ – כי צריך להזהר כל אדם בעת מותו שלא ישאר כלום מאיבריו חוץ למטה .. לפי שסביבות המטה הנזכר יש מיני משחית ופורעניות .. לפיכך צריך שיאסף אל עמיו ולא חוץ לכחות הטומאה כו", היינו, שלא תהי' אחיזה ללעו"ז ח"ו.

אמנם, האפשרות שתהי' אחיזה ללעו"ז בעת ההסתלקות (שלכן צריך להזהר שלא ישאר כלום מאיבריו חוץ למטה) אינה אלא במיתה שהיא "בעתה", "המיתה שאדם ימות על מטתו בבואו עתו וזמנו דוקא", כאשר השלים את כל עבודתו במשך כל שנות חייו (שלזה "ניתן לו ימים ושנים במספר וקצבה לפי הצורך לתיקון שצריך לתקן בצלמו", שאז "יבא בהכרח עת קץ לימי חייו"), כי, סדר הבריאה הוא ש"יניקת הקליפות מתחלת דוקא בסיום שפע אור הקדושה .. וא"כ .. ע"י מיתה .. בעתה ובזמנה שהוא לאחר שכבר נגמר התיקון דצלם הנפש .. יש בהכרח התחלה ליניקת החיצוני כו"; משא"כ כאשר ההסתלקות היא באופן ד"אחישנה", "שימות בפתע פתאום .. לפני זמנו ועתו .. אז עדיין לא יש מקום ושרש התחלה כלל ליניקת החיצוני, שהרי אין התחלתם אלא מסיום אורות דקדושה דוקא כו".

וזהו "זכו אחישנה, לא זכו בעתה": "זכו" – כאשר הנשמה היא בהזדככות ("זכו" מלשון זיכוך), אזי מסתלקת היא קודם זמנה – "אחישנה", כדי שבעת ההסתלקות תהי' הנשמה קודם סיום עבודתה בעולם הקדושה, ובמילא לא תהי' ממנה אחיזה ללעו"ז. "לא זכו" – כאשר הנשמה אינה בהזדככות, אזי מסתלקת הנשמה "בעתה" ובזמנה, לאחר סיום עבודתה בקדושה, ובמילא יש אפשרות של אחיזה ללעו"ז.

[וזהו גם מה שמצינו⁵² בביאור הטעם דהוספת ערי מקלט לעתיד לבוא⁵³, שזהו בשביל הורגי נפש בשגגה שיהיו אז, לפי ש"כל זרעו של הבל כולם נתחייבו מיתה .. אם יזכו ותקדם הקץ, אז עדיין לא נשלם תיקון הבל .. אז ויספת לך עוד ג' ערים⁵⁴ כדי להשלים זרעותיו של הבל .. יהרגו ע"י אונס בשוגג ויתחייבו ההורגים גלות" – ד"מה שיכלה זרעו ע"י הורגי נפש בשגגה דוקא מובן הוא מטעם הנ"ל, כדי שלא יפול לחיצוני מאורות ניצוצי הנשמות ששרשם מבחי' הבל כשהיו מסתלקים בעתם ובזמנם].

י. וענין זה – הסתלקות קודם הזמן באופן ד"זכו אחישנה" – מצינו אצל כמה גדולי ישראל:

ידוע הסיפור⁵⁵ אודות הסתלקותו של אדמו"ר הזקן – שכתוצאה מהטעות שנעשתה במהלך הנסיעה בעת הגיעם לפרשת דרכים, נסתלק רבינו הזקן קודם זמנו.

– בנו של אדמו"ר מהר"ש, ר' אברהם סענדער – שהי' מופלא ביותר, ואדמו"ר הצ"צ השתעשע עמו מאד – נסתלק בהיותו בן שמונה שנים, וקודם הסתלקותו אמר, שרבינו הזקן יבוא להיות ביחד אתו. נשמתו של ר' אברהם סענדער היתה נשמתו של רבינו הזקן, וחי מספר השנים שרבינו הזקן נסתלק קודם זמנו⁵⁶.

ועד"ז מצינו אצל כמה מנשיאי וגדולי ישראל שנסתלקו קודם זמנם – שאצלם הי' זה בבחינת "זכו אחישנה", כלומר, שמצד גודל הזדככות נשמתם ("זכו") היתה הסתלקותם באופן ד"אחישנה", כך שאין נתינת מקום שתהי' אחיזה ללעו"ז.

48) מאמרו של הצ"צ – לא מצאנו לע"ע. – תוכן הדברים דלקמן נמצא גם בתו"ח שם. וראה גם ד"ה זה בסה"מ תקס"ה ח"ב ע' תתמג ואילך (המו"ל).

רש"י.
53) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ב.
54) פ' שופטים יט, ט.
55) לקו"ד ח"א יד, ב. וראה גם תורת מנחם – רשימת היומן ע' קצה ואילך.

56) ראה סה"ש קין ה'ש"ת ע' 99 ואילך (נעתק בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת תש"ז; תשנ"ז) ע' 22 ואילך).
"התמים" ח"ה ע' לח.

49) יוחי מט, לג.
50) פ' הרקאנטי עה"פ (לח, א).
51) ט"ז ובאה"ט יו"ד סו"ס שלט (בשם הרקאנטי).
52) ל"ת, סה"ל ושער המצוות להאריז"ל פ' שופטים עה"פ (יט, ח) ואם ירחיב גו'. וראה גם לקו"ש חכ"ד ע' 107 ואילך.

יא. ויש להוסיף ולבאר הענין ד"זכו אחישנה" שבענין ההסתלקות – בעבודת האדם בחיים חיותו
בעלמא דין. ובהקדמה:

סדר העבודה בקדושה יכול להיות בשני אופנים: (א) בדרך דילוג – ע"ד "אחישנה", (ב) לאט לאט – ע"ד "בעתה". אלא, שהעבודה שבדרך דילוג, לבד זאת שאינה בכוח של כל אדם, לא כדאי ("עס איז ניט געזונט") לילך בה, כי, כאשר עלייתו תהי' בדרך דילוג, לא יעמוד על עמדו במדריגה העליונה ("ער וועט זיך דאָרטן ניט האַלטן"), כיון שעדיין אינו אוחז בה ("ער האַלט ניט דערביי"). ולכן, כדאי יותר סדר העלי' לאט לאט, שזהו בכוח של כל אדם, ובעלי' כזו יעמוד על עמדו בכל דרגא ודרגא.

אמנם, כל זה הוא בנוגע לעליית האדם מלמטה למעלה, משא"כ בנוגע להירידה מלמעלה למטה: ע"פ תורה ישנם זמנים שבהם צריך יהודי – לא רק בעל-עסק, אלא גם יושב-אווהל – לירד מהתעסקותו בעניני קדושה ולעסוק בדברים הגשמיים.

וגם ירידה זו יכולה להיות בב' אופנים – בדרך דילוג, או לאט לאט: בדרך דילוג – שתיכף ומיד לאחר התפלה, בהיותו חדור עדיין ברגש ההתלהבות שבתפלה, ה"ה יורד להתעסק בדברים גשמיים (שמוכרח בהם ע"פ התורה). או לאט לאט – שאינו מתחיל להתעסק בדברים גשמיים מיד לאחר התפלה, אלא ממתיך עד שרגש ההתלהבות יתקרב מעט ("ער זאָל זיך אַביסל אָפקילן"), ולאח"ז יתקרב יותר, עד ש"יקפא" לגמרי ("ער וועט אינגאַנצן פאַרפּראָרן ווערן")... ורק אז יורד הוא להתעסק בדברים הגשמיים. וכאן – בהירידה מלמעלה למטה – הסדר הרצוי הוא בדרך דילוג דוקא (דלא כבעלי' מלמטה למעלה שצריך להיות לאט לאט דוקא), כי:

באם ימתין להתעסק בענינים הגשמיים עד שיתקרב מההתלהבות שבתפלה, תהי' שייכותו להדברים הגשמיים בפשיטות, ובמילא יכולה להיות יניקה גדולה ביותר להחיצונים. משא"כ כאשר ירידתו לעניני העולם תהי' בדרך דילוג – אזי תומשך פעולת הרגש והחיות שבתפלה גם בעת ההתעסקות בענינים הגשמיים, לבטל או להחליש עכ"פ את התאווה שבדברים הגשמיים. ומה גם שבמצב כזה נקל יותר לדלג ולקפוץ חזרה להתעסקות בעניני קדושה.

ובסגנון אחר קצת: המעלה דלאט לאט שבסדר העלי', שבאופן כזה אוחז הוא בפנימיות בהדרגא שעולה אלי', היא היא החסרון דלאט לאט בסדר הירידה – שהמדריגה התחתונה שיורד אלי' היא היא דרגתו ("אין דער מדריגה וואו ער איז – איז ער טאַקע", הן לטוב והן למוטב); משא"כ כאשר הירידה היא בדרך דילוג – המדריגה התחתונה אינה מדרגתו, ולא עוד אלא שיכול תמיד לדלג ולשוב למדריגתו העליונה ("ער קען זיך אַלעמאָל צוריק אַרויפכאַפן").

יב. ועד"ז בנוגע לתלמידי הישיבה, בבוא הזמן שצריכים לירד ולצאת לעולם לעסוק בעניני פרנסה – שירידה זו יכולה להיות בב' אופנים: בדרך דילוג או לאט לאט:

אופן הא' – לאט לאט – שקודם ירידתו לעולם נעשה תחילה "אויס בטלן"... כלומר, במצב ניטרלי... ולאח"ז מתחיל "להידמות" לבני אדם... עד שנעשה ככל בני האדם ("אַ מענטש מיט מענטשן גלייך"), אדם שיכול להרויח כסף וכו'.

ואופן הב' – בדרך דילוג – שעד ל"דקה האחרונה" יושב הוא בישיבה ולומד, ולפתע פתאום, בבוא הרגע שצריך לצאת לעולם, מדלג הוא ("גיט ער אַ שפרונג") לעולם העסקים.

והסדר הרצוי בירידה זו הוא – כאמור – בדרך דילוג דוקא:

אם ירידתו של תלמיד הישיבה לעולם תהי' לאט לאט – יכולה להיות כתוצאה מזה יניקת החיצונים כו', כלומר, שינתק את עצמו לגמרי מעולם הקדושה. משא"כ כאשר ירידתו לעולם תהי' בדרך דילוג – תומשך פעולת זמן שהותו בישיבה ליתן לו את הכח שגם בהיותו בעסק לא יהי' מסור ושקוע לגמרי

1 בזה, וגם, כיון שירידתו משיבה לעסקים היתה בדרך דילוג, אזי יוכל תמיד לדלג ולקפוץ חזרה ולהתיישב
2 ללמוד.

3 אלא מאי, אם ישב בישיבה עד ל"דקה האחרונה", כיצד יוכל לפתע לצאת לעולם העסקים?! – הנה
4 על זה נאמר⁵⁷ "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך". ובאופן כזה "יורשים שני עולמות"⁵⁸ – הן עולם
5 העסקים והן עולם התורה, ולא עוד אלא שבהיותו עסוק בעניני העולם יעמוד למעלה מהגבלות העולם
6 (ע"ד ובדוגמת מעמדו ומצבו בישיבה), כך שההצלחה בעסקיו תהי' למעלה מדרך הטבע, כולל גם
7 שהכסף שירויח בעסקיו ילך (לא על ענינים של עגמת-נפש, ח"ו, כי אם) למקום הראוי.

8 יג. וזהו תוכן הביאור ד"זכו אחישנה" בנוגע לענין ההסתלקות – בעבודת האדם:

9 ענין ההסתלקות בעבודת האדם הו"ע הירידה מלמעלה למטה (במדה המוכרחת ע"פ תורה) – "מאן
10 דנפל מדרגי" איקרי מית"⁵⁹.

11 וזוהי המעלה שבהסתלקות באופן ד"אחישנה" לגבי "בעתה" – שהירידה היא בדרך דילוג דוקא,
12 שירידה זו היא באופן שהמדרגה התחתונה אינה נעשית מדרגתו, ולא עוד אלא שיכול תמיד לדלג ולשוב
13 למדרגתו העליונה.

14 * * *

15 יד. בהמשך להמדובר לעיל (בההדרן) בענין "שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן", שזהו ע"ד
16 מצוות המלך – יש להוסיף ולהעיר בהנוגע אלינו:

17 אף שחסידות חב"ד תובעת שלא לסמוך על הרביים אלא שכאו"א יעבוד בכח עצמו דוקא (וכידוע
18 שזהו ההפרש בין חסידות חב"ד לחסידות פולין)⁶⁰, מ"מ, ישנם גם עניני עבודה נעלים שאינם בכחו של
19 כאו"א אלא בכחו של הרבי בלבד, ולהיותו נשיא הדור⁶¹ ומלך הדור, מוציא הוא את כל המקושרים
20 והשייכים אליו שיהא נחשב כאילו עשו בעצמם ענינים אלה.

21 ויש להוסיף, שענין זה שייך גם לאחר הסתלקותו של הנשיא – כפי שמצינו בספר חסידים⁶², ש"רבינו
22 הקדוש – לאחר הסתלקותו – ה' . . פוטר את הרבים ידי חובתן בקידוש היום".

23 טו. והנה, אף שענינים אלה נעשים אצל כל ישראל ע"י המלך והנשיא, מ"מ, כדי שפעולת המלך
24 והנשיא תחשב כאילו נעשה הדבר ע"י כל ישראל, יש צורך בהדגשת הקשר והשייכות בין העם להמלך
25 והנשיא, ורק אז יכול המלך והנשיא להוציא את העם ידי חובתם.

26 והשייכות של העם אל המלך נעשית ע"י קבלת עול – "אנו עמך ואתה מלכנו"⁶³:

27 "אנו עמך", מורה על העבודה דקבלת עול, שעל ידה נעשית השייכות אל המלך, ולכן, גם כאשר
28 העם נמצאים בשדה, "עם שבשדות", והמלך נמצא "לפני ולפנים", הנה גם אז "אתה מלכנו", ועד שעל
29 ידו יוצאים גם הם ידי חובתם במצוות המלך.

30 טז. ובפרטיות יותר – הנה הקב"ע שעל ידה נעשית ההתקשרות עם המלך היא בדוגמת הקב"ע שעל
31 ידה נעשית ההתקשרות עם הקב"ה ע"י קיום המצוות, כמודגש לכל לראש במצות מילה.

ידי חובתן" הוא מאמרו של רבן גמליאל, שהי' נשיא (ראה ברכות
כז, ב ואילך).

(62) סימן תתשכט. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות ח"א
ע' 22. ע' 26. ע' 192.

(63) נוסח התפלה דיוהכ"פ.

(57) תהלים נה, כג.

(58) שמו"ר פט"ו, כז.

(59) ראה זח"ג קלה, ב.

(60) ראה תורת מנחם – התוועדיות ח"ב ס"ע 212. וש"נ.

(61) ויומתק יותר – שהדין ש"שליח צבור מוציא את הרבים

- ובהקדם משנ"ת במק"א⁶⁴ שהקשר והשייכות של המצוות שקיימו האבות לפני מ"ת עם המצוות שאנו מקיימים לאחר מ"ת, נעשה ע"י מצות מילה:
- אע"פ שעיקר הענין דקיום המצוות הוא לאחר מ"ת, שקיום המצוות הוא בגשמיות דוקא, משא"כ קודם מ"ת שקיום המצוות הי' רק ברוחניות, וכמארז⁶⁵ "כל המצוות שעשו לפניך האבות ריחות היו", מ"מ, הנתינת כח על קיום המצוות לאחר מ"ת היא ע"י קיום המצוות של האבות דוקא – ככל הענינים שנמשכים תחילה ע"י האבות, כמודגש בכך שהברכה הראשונה של תפלת שמונה עשרה היא ברכת אבות. אמנם, כדי שיהי' קשר ושייכות בין קיום המצוות של האבות, ברוחניות, לקיום המצוות שלנו, בגשמיות – ניתנה גם להאבות מצוה אחת בגשמיות, מצות מילה⁶⁶, שעל ידה נעשה הקשר והשייכות בין מצוות האבות למצוות דידן.
- ועפ"ז מובן גם בנוגע להעבודה דקב"ע שעל ידה נעשית התקשרות העם אל המלך – שהקב"ע צריכה לבוא בענין גשמי דוקא [ע"ד המבואר בתניא⁶⁷ "ענין ההשתחוואות שבתפלת י"ח אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בק"ש לחזור ולקבל בפועל ממש במעשה וכו"⁶⁸], שעי"ז תומשך ותחדור ההתקשרות עם המלך גם בעניניהם הגשמיים של העם.
- והקב"ע בענין גשמי גופא מתבטאת במצות מילה דוקא:
- ידוע⁶⁹ שמצות מילה – שענינה ברית והתקשרות עם הקב"ה – פועלת חלישות בכח התאוה שבאבר זה.
- ודוגמתו בקב"ע וההתקשרות אל המלך ונשיא הדור – שענין זה קשור עם חלישות התאוה והתענוג ("געשמאָק") שבענינים הגשמיים, ומכ"ש החומריים.
- בודאי צריך להיות גם ענין ההשגה והתענוג באלקות, אבל, לכל לראש, עוד לפני שפועל בעצמו השגה ותענוג באלקות ("צי יע השגה צי ניט השגה, איידער וואָס"), צ"ל ביטול או חלישות עכ"פ בהתענוג שבעניני עוה"ז.
- וכידוע הסיפור⁷⁰ שבשעה שבאו לאסור את רבינו הזקן, התייעץ עם החסיד ר' שמואל מונקעס אם ילך, ויעצו ר' שמואל לילך, באמרו (לאחרי הקדמת סיפור מסויים והמוסר-השכל שבו): אם הנכם "רבי" – הרי שום דבר לא יפגע בכם, ואם לאו ח"ו – מניין היתה לכם ה"ברייטקייט" ליטול מעשרות אלפי יהודים את ה"געשמאָק" בעוה"ז? ...!
- והרי גם ביטול או חלישות התענוג בעניני עוה"ז כשלעצמו (עוד לפני שפועל בעצמו תענוג באלקות) הו"ע נעלה, ע"ד מארז⁷¹ "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה".
- יז. [כ"ק אדמו"ר שליט"א סיפר ע"ד הוראת בעל ההילולא (בהיותו אצל הגאון ר' חיים מבריסק לקבל "סמיכה" לרבנות) אודות שכנים שיש להם סוכה משותפת ושכחו לעשות עירובי-חצרות – שהסוכה עצמה מערבת.
- וביאר ההוראה בעבודת ה' – ע"פ מ"ש⁷² "ולמקנהו עשה סוכות", שהענינים הגשמיים ("מקנהו") צריכים להיות באופן של עראי (סוכה, דירת עראי⁷³), ואז מודגשת אחדותם של כל ישראל (שמצד נשמתם

(64) ראה שיחת י"ג תמוז ס"ה (תורת מנחם – התוועדיות ח"ו ע' 56). וש"נ.
(65) שהש"ר פ"א, ג (א). וראה לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך.

(66) נוסף על שבע המצוות שניתנו לכל בני נח, שכולם

(67) נוסף על שבע המצוות שניתנו לכל בני נח, שכולם בגשמיות – ניתנה מצוה אחת גשמית גם בהמצוות שניתנו לאברהם (ולישאל) במיוחד.

(68) ודוקא ע"י הקב"ע "בפ"מ במעשה" – מתקשר ומתחבר האדם עם עולם האצילות, שזוהי דרגתה של תפלת י"ח (ראה לקו"ת בהר מד, א. ובכ"מ).

(69) ראה מר"ג ח"ג פל"ה. פמ"ט.

(70) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' קגא. ע' קעב. וש"נ.

(71) קידושין לט, ב.

(72) וישלח לג, יז.

(73) סוכה ט, ריש ע"ב.

1 ה"ה "אחים ממש", "ואב אחד לכולנה"⁷⁴) גם בנוגע לעניניהם הגשמיים, כאכילה ושתי' – נדפס בלקו"ש
2 ח"ט ע' 91 ואילך⁷⁵.

3 וסיים:] ויש להוסיף בהמשך להמדובר לעיל – שהעדר החשיבות של הענינים הגשמיים שאינם אלא
4 בבחי' דירת עראי (שזהו התוכן דביטול או חלישות התענוג שבענינים הגשמיים) שפועלת אחדות בין
5 בני' עצמם, פועלת היא גם את האחדות שלהם עם נשיא הדור.

6 ובפשטות – שלכל לראש נעשית האחדות של כל אלה שהם מגזע אנ"ש, ובהמשך לזה גם האחדות
7 עם כל שאר בני', גם אלה שלכאורה אין לו שייכות עמהם – שנעשים כולם "כאיש אחד"⁷⁶, וכולם יחד
8 קשורים ומאוחדים עם המלך – "מאן מלכי רבנן"⁷⁷, ובפרט נשיא הדור – שמוציא אותם ידי חובתם
9 במצוות המלך.

10 יח. ובפרטיות יותר – יש בזה ב' אופנים:

11 אופן הא' – שתחילה פועל בעצמו חלישות התענוג בעניני עוה"ז, ועי"ז נעשית התקשרותו (עם שאר
12 בני', ובפרט) עם נשיא הדור.

13 ואופן הב' – שגם כאשר אינו מרגיש בעצמו חלישות התענוג בעניני עוה"ז, ואדרבה כו', הנה גם אז
14 בכחו וביכולתו להתקשר מיד אל הרבי נשיא הדור, ועי" ההתקשרות אל הרבי ובכחו של הרבי יפעל
15 בעצמו חלישות התענוג בעניני עוה"ז (וכיון שישנה היכולת לכך, ה"ז ע"ד ש"כל הראוי לבילה אין בילה
16 מעכבת בו"⁷⁸).

17 ונקודת הענין – שמצד הכחות והיכולת שנותנים רבותינו נשיאינו, ועי" ההשתדלות למלאות רצונם,
18 הרי, גם כשנמצאים במצב ירוד ביותר ("ווי נידעריק ער זאָל ניט זיין"), יכולים "ברגעא חדא" להתקשר
19 למעלה ("פאַרבינדן זיך מיט אויבן") ולהתעלות למעמד ומצב היותר נעלה, ועד למעמד ומצב שהוא
20 תכלית השלימות דכל ג' הענינים הכלליים דעולם שנה ונפש⁷⁹ – מעמדו ומצבו של הכהן גדול (השלימות
21 ד"נפש") ביוהכ"פ (השלימות ד"שנה") בקדש הקדשים (השלימות ד"עולם")⁸⁰.

22 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שהבחורים שחזרו משליחות המל"ח ינגנו ניגון].

23 * * *

24 יט. בנוגע לשמו של חודש זה – הנה אף שעיקר שמו של החודש הוא "אב", נהגו להוסיף (החל
25 מברכת החודש בשבת מברכים) גם את השם "מנחם", וקוראים את החודש בשם "מנחם-אב"⁸¹.

26 ולהעיר, שבכמה קהילות (ובפרט בקהילות הספרדים) נקרא החודש בשם "מנחם" בלבד, אבל מנהגנו
27 לקרוא את החודש בשם "מנחם-אב"⁸².

28 והענין בזה:

29 פירושה של תיבת "מנחם" הוא מלשון חרטה ושינוי, כמ"ש⁸³ "כי לא אדם הוא להנחם", וכתב⁸⁴ "וינחם
30 ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו", כלומר, שמבלי הבט על חומר הענין דחטא העגל, נעשה שינוי מן
31 הקצה אל הקצה.

(74) תניא ריש פל"ב.

(75) בשילוב שיחת שמחת בית השואבה תשי"ג. וראה גם
שיחת כ"ף מנחם-אב דאשתקד סי"ח ואילך (תורת מנחם –
התועדויות ח"ג ע' 257 ואילך).

(76) לשון הכתוב – ס' שופטים כ, יא. תניא אגה"ק סו"ס כב.

(77) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב (ברע"מ).

(78) יבמות קד, ב. וש"נ.

(79) ראה אוה"ת יתרו ע' תתטז. ועוד.

(80) ראה תורת מנחם סה"מ תשרי ע' קלז.

(81) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"א ע' 141. וש"נ.

(82) ראה אנציק' תלמודית ערך אב (ד) ס"ב (ע' יט). וש"נ.

(83) שמואל-א טו, כט.

(84) תשא לב, יד. וראה שם, יב ובפרש"י שם. פרש"י

בראשית ו, ו.

- וזהו תוכן קריאת החודש בשם "מנחם" – לפעול שינוי מן הקצה אל הקצה, לצאת ממעמד ומצב לא טוב למעמד ומצב טוב.
- אמנם, השינוי ממצב לא טוב למצב טוב אינו מספיק עדיין, כיון שתכלית הכוונה היא שהלא טוב עצמו יתהפך לטוב.
- וזהו תוכן הוספת תיבת "אב", "מנחם-אב" – שענינו של "אב" גופא, חודש היסודי, נעשה בבחינת "מנחם", היינו, שהלא טוב ("אב") עצמו משתנה ומתהפך ("מנחם") לטוב.
- כ. ויש לבאר החילוק בין ב' הענינים ד"מנחם" ו"מנחם-אב" – ע"ד ובדוגמת החילוק בין כ"ל⁸⁵ דעביד רחמנא לטב עביד⁸⁶ ו"גם⁸⁷ זו לטובה⁸⁸:
- נוסף לכך ש"גם זו לטובה" הוא בלשון הקודש, ואילו "כל דעביד כו'" הוא בלשון תרגום (שהוא למטה במדריגה מלשון הקודש), חלוקים הם גם בתוכן ענינם – ש"כל דעביד רחמנא לטב עביד", פירושו, שגם דבר בלתי-רצוי הוא בשביל טוב, כלומר, סיבה לטוב, ולא שהדבר הבלתי-רצוי עצמו הוא טוב; משא"כ "גם זו לטובה" פירושו שהדבר הבלתי-רצוי עצמו – "זו" – הוא טוב.
- וכמובן ע"פ החילוק בין שתי הדוגמאות שהובאו בגמרא בקשר לב' לשונות האמורים:
- (א) "תנא⁸⁵ משמ"י דר"ע, לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד. כי הא דר"ע דהוה קאזיל באורחא, מטא לההיא מתא, בעא אושפיזא, לא יהבי ל"י, אמר, כל דעביד רחמנא לטב, אזל ובת בדברא (ולן בשדה⁸⁹), והוה בהדי' תרנגולא (להקיצו משינתו⁹⁰) וחמרא ושרגא, אתא זיקא כביי' לשרגא, אתא שונרא אכלי' לתרנגולא, אתא ארי' אכלי' לחמרא, אמר, כל דעביד רחמנא לטב. ב"י בלילה אתא גייסא שביי' למתא, אמר להו, לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה" (אילו ה' נר דלוק ה' הגייס רואה אותי, ואילו ה' החמור נוער או התרנגול קורא ה' הגייס בא ושובה אותי⁹¹).
- (ב) "נחום⁸⁶ איש גם זו, (ד) כל מילתא דהוה סלקא ל"י (כל המאורע לו אפילו רעה⁹²) אמר גם זו לטובה. זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר . . שדרו ביד' מלא סיפטא [ארגז] דאבנים טובות ומרגליות, אזל בת בההוא דירה (לן לילה אחת באותו המלון⁹³), בלילא קמו הנך דיוראי ושקלינהו לסיפטי' (ארגז שלו⁹⁴) ומלונתו עפרא, למחר כי חזנהו אמר גם זו לטובה. כי מטא התם שרינהו לסיפטא (התירו הארגזים⁹⁵), חזינהו דמלו עפרא, בעא מלכא למקטלינהו לכולהו, אמר קא מחיכו בי יהודאי, אמר [נחום איש גם זו] גם זו לטובה, אתא אליהו אדמי ל"י כחד מינייהו (כאחד משרי קיסר⁹⁶), א"ל דילמא הא עפרא מעפרא דאברהם . . הוא חדא מדינתא דלא מצו למיכבשי', בדקו מיני' וכבשוה, עיילוהו לבי גנזי' ומלוהו לסיפטי' אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבא כו'".
- והחילוק ביניהם:
- בהסיפור דנחום איש גם זו (שעל זה נאמר "גם זו לטובה") – המאורע עצמו דהחלפת אבנים הטובות בעפר (שהי' נדמה בתחלה כמו היזק) ה' דבר טוב, שהרי, העפר הועיל יותר ממה שהיו מועילים אבנים טובות, שכן, עם אבנים הטובות לא היו יכולים לנצח את המלחמה, ודוקא ע"י העפר ניצחו את המלחמה.
- משא"כ בהסיפור דר"ע (שעל זה נאמר "כל דעביד רחמנא לטב עביד") – המאורע עצמו דכיבוי הנר ואבידת תרנגולו וחמורו לא זו בלבד שאינו טוב, אלא אדרבה, זהו"ע של היזק, אלא שמאורע זה ה' סיבה שהביאה לידי טוב – שעי"ז ניצל מהשודדים, אבל המאורע עצמו ה' היפך הטוב.

(85) ברכות ס, סע"ב.
 (86) תענית כא, א. סנהדרין קח, סע"ב ואילך.
 (87) בהבא לקמן – ראה גם מכתב א' מנחם-אב שנה זו (אג"ק ח"ו ע' רלא). שיחת כ"ף מנחם-אב דאשתקד סכ"ט ואילך (תורת מנחם – התוועדות ח"ג ע' 267 ואילך. וש"נ. לקו"ש ח"ב ע' 393 ואילך).

(88) להעיר גם מהחילוק בנדרים בין הלשון "הרי עלי" ללשון "הרי זו" – ש"הרי זו" קאי על דבר זה עצמו (מגילה ח, א. וש"נ).
 (89) פרש"י ברכות שם.
 (90) פרש"י תענית שם.
 (91) פרש"י סנהדרין שם.

ומזה מובן החילוק בין ב' הלשונות "כל דעביד רחמנא לטב עביד" ו"גם זו לטובה" – ש"כל דעביד רחמנא לטב עביד" פירושו, שכל דבר, גם דבר בלתי-רצוי, הוא בשביל שיבוא מזה טוב, אבל לא שכל דבר הוא טוב, שהרי יתכן שיהי' דבר שהוא עצמו לא טוב, אלא שהוא טיבה המביאה לידי טוב; משא"כ "גם זו לטובה" פירושו, שהדבר עצמו, שנדמה, לכאורה, כמו דבר לא טוב, טוב הוא.

כא. וענינו בעבודת האדם – החילוק בין "אתכפיא" ו"אתהפכא":

"אתכפיא" פירושה שכופה את הרע, אבל, הרע עצמו לא נעשה טוב; משא"כ "אתהפכא" פירושה שמהפך את הרע עצמו לטוב, שזוהי שלמות העבודה.

וזוהי גם ששלמות התשובה היא מאהבה רבה, שעל ידה "זדונות נעשות לו כזכיות"⁹² – שפעולת התשובה היא לא רק ביטול הזדונות, שיחשב כצדיק גמור שמעולם לא חטא, אלא יתירה מזה, שהזדונות עצמם מתהפכים לזכיות, ועי"ז גדלה מעלתו ממעלת צדיק גמור⁹³, כמארז"ל⁹⁴ "מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד בו".

וזוהי גם כוונת ירידת הנשמה בגוף – ירידה צורך עלי' – שלא זו בלבד שאינה יורדת ממדריגתה, ונשארת במעלתה כפי שהיתה קודם הירידה למטה, אלא עוד זאת שהירידה היא צורך עלי', שע"י הירידה מתעלית הנשמה לדרגא נעלית יותר מכפי שהיתה קודם ירידתה⁹⁵, שכן, אף ש"ישראל עלו במחשבה"⁹⁶, היינו, ששרש הנשמות הוא מבחינת המחשבה, ויתירה מזה – כפירוש החסידות⁹⁷ בדיוק הלשון "עלו במחשבה" – דרגא הכי נעלית שבמחשבה גופא, מ"מ, ע"י ירידתה למטה נעשה בה עלי' גם לגבי הדרגא ד"עלו במחשבה".

כב. ומזה מובן גם בנוגע להוספה ד"מנחם-אב" לגבי "מנחם":

מצד תוכן הענין ד"מנחם", שמורה רק על השינוי ממצב של היפך הטוב למצב של טוב, מספיק רק ביטול הענינים הבלתי-רצויים – "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח"⁹⁸, היינו, שתמורת היותם ימי צומות נעשים ימים רגילים⁹⁹.

אבל מצד תוכן הענין ד"מנחם-אב", שמורה ש"אב" (חודש היסורים) עצמו הוא בבחינת "מנחם", כלומר, שהרע עצמו משתנה ומתהפך לטוב – לא מספיק זה ש"כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח", אלא יתירה מזה, "שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה"⁹⁸, היינו, שהצומות עצמם מתהפכים ונעשים ימים טובים וימי ששון ושמחה¹⁰⁰.

ומצד הפיכת הצומות לימים טובים גדלה מעלתם לגבי שאר הימים טובים – כמודגש בהי"ט דחמשה עשר באב, "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב"¹⁰¹, שכן, לפי ערך גודל הירידה דתשעה באב¹⁰², נעשית גם העלי' באופן נעלה ביותר, ובמילא גם השמחה היא שלא בערך¹⁰³.

וכפי שמצינו גם בנוגע לשבירת הלוחות (בי"ז בתמוז) – שדוקא עי"ז ניתנו לוחות שניות שגדלה מעלתם יותר מלוחות ראשונות, כמארז"ל¹⁰⁴ "אמר לו הקב"ה (למשה) אל תצטער בלוחות הראשונות

(99) ע"ד "בזמן .. (ש)אין גזירת המלכות ואין שלום, רצו

מתעניין רצו לא מתעניין" (ר"ה יח, ריש ע"ב. טואו"ח רסתק"נ).

(100) ראה (בפרטיות יותר) לקו"ש חט"ו ע' 414 ואילך. וש"נ.

(101) תענית כו, ב (במשנה).

(102) החל מהירידה בדור המדבר – ש"אתם בכיתם בכי' של חנם כו'" (תענית כט, א).

(103) ראה גם שיחת כ"ף מנחם-אב דאשתקד ס"ג (תורת

מנחם שם ע' 243). וש"נ.

(104) "שמו"ר רפמ"ו. וראה תורת מנחם סה"מ תשרי ע' רטז

ואילך. וש"נ.

(92) יומא פו, ב. וראה תניא פ"ז.

(93) ראה תורת מנחם סה"מ תשרי ס"ע רכ, ובהנסמן שם

הערה 76.

(94) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(95) ראה תורת מנחם סה"מ שם ע' רכט, ובהנסמן שם הערה

25. תמוז ע' נג. וש"נ.

(96) ב"ר פ"א, ד.

(97) ראה לקו"ת במדבר ב, ב. סה"מ עטר"ת ע' שב ואילך.

ה'ש"ת ע' 17. ועוד.

(98) רמב"ם הל' תעניות בסופן.

שלא היו אלא עשרת הדברות לבד¹⁰⁵, ובלוחות השניים אני נותן לך .. הלכות מדרש ואגדות .. כפלים לתושי".

[וזהו הטעם שדוקא "ימי הפורים לא יבטלו, שנאמר¹⁰⁶ וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם"¹⁰⁷, אף "שכל המועדים עתידין ליבטל"¹⁰⁸ – שהמעלה דפורים לגבי שאר הימים טובים היא מפני היותו יו"ט שנתחדש בזמן הגלות דוקא¹⁰⁹].

כג. ומעין זה והכנה לזה צריך להיות גם בזמן הזה:
אע"פ שהפיכת הענינים הבלתי-רצויים לטוב ("כל הצומות האלו .. עתידים להיות ימים טובים כו'") יהי' לעתיד לבוא דוקא, וכמ"ש¹¹⁰ "ואמרת ביום ההוא אורך הוי' כי אנפת בך", מ"מ, צריכה להיות הכנה מעין זה גם בזמן הזה.

וענין זה נעשה ע"י הידיעה שהאמת היא ש"גם זו לטובה" – עכ"פ באופן של הודאה (כמרומו בדיוק הלשון "אורך הוי'"), שאף שאין הדבר מובן בשכלו, מודה הוא שכן הוא האמת, ובמילא יודע הוא שכל דבר הוא טוב, ויודע שגם עתה ישנם נסים וצריך להודות עליהם, אלא ש"אין בעל הנס מכיר בנסו"¹¹¹. וידיעה זו כשלעצמה, עם היותה באופן של הודאה בלבד, מהוה הכנה לראיית הדבר בעיני בשר לעתיד לבוא – כאמור לעיל (ס"ב-ה) שהודאה היא ההכנה לתחיית המתים.

ובפרט בתקופתנו זו, שהולכים ומתקרבים לביאת המשיח ("וואָס ווייטער גייט דאָך נענטער צו משיח'ן") – בודאי שאין צורך לדאוג כו', כיון שיודעים שתיכף ומיד ("אָט אָט") יראו כולם ש"גם זו לטובה", ויאמרו "אורך הוי' וגו'".

וזהו תוכן הניגון שניגנו חסידי אדמו"ר האמצעי – "ניע זשוריצי כלאַפצי שטאָ איז נאָמי בודיעט, מי דאָיעדעם דאָ קאַרטשאַמקע, טאָם אי וואָדקא בודיעט"¹¹² – דכיון שזכה לטפס ולעלות על עגלתו של הרבי ("ער האט זיך אַרױפגעכאַפּט אויף דעם רבינ'ס וואָגן"), מה יש לו לדאוג? ...! העגלה יש לה רוכב ומנהיג ("אַ דרייווער און אַ פירער") שינחה אותה אל התכלית האמיתי – קיום היעוד¹¹³ "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר (הבשר הגשמי¹¹⁴) יחדיו כי פי הוי' דיבר".

כד. [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן את הניגון "ניע זשוריצי כלאַפצי", וקודם התחלת הניגון אמר:]
ישנם בחורים החושבים שכבר סיימו את נסיעותיהם (בשליחות המל"ח), ועתה הגיעו סוף-סוף "אל המנוחה ואל הנחלה"¹¹⁵.

ישנם בעלי-בתים החושבים שכבר יצאו ידי חובתם בתפלה ולימוד ("זיי האבן שוין אָפּגעדאַוונט און אָפּגעלערנט"), ועתה חפשיים הם להשקיע את עצמם בעסקיהם.

ישנם רבנים החושבים שכבר למדו עם הבעלי-בתים שלהם כמה שהיו יכולים לקלוט, ועתה משוחררים הם מהתעסקות זו.

ישנם שוחטים החושבים שכבר שחטו את כל הבהמות ("זיי האבן שוין אָפּגעקוילעט אַלע בהמות"), ועתה כו'.

(111) נדה לא, א.
(112) פירוש: אל תדאגו עובדים מה יהי' אתנו, אנחנו נסע עד המרוח, ושם יהי' משקה (ראה גם תורת מנחם – התוועדיות ח"ב ס"ע 106 ואילך. וש"נ). – המו"ל.
(113) ישע"י מ, ה.
(114) ראה תו"ח תצוה שכת, ב ואילך. שער האמונה פכ"ה.
(115) לשון הכתוב – פרשתנו (ראה) יב, יו"ד.

(105) וראה נדרים כב, ב: "אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד".
(106) אסתר ט, כח.
(107) רמב"ם הל' מגילה בסופן.
(108) יל"ש משלי רמז תתקמז. ועוד.
(109) ראה גם שיחת ש"פ חוקת-בלק, י"ב תמוז בתחלתה (תורת מנחם – התוועדיות ח"ו ע' 37).
(110) ישע"י יב, א.

1 צריכים איפוא לדעת שנמצאים עדיין באמצע העבודה, ונשארה עדיין עבודה רבה, אך ביחד עם זה,
2 לא צריכה להיות נפילת-רוח, כי אם, להמשיך לפעול מתוך חיות ושמחה, כיון שיודעים שסוף-סוף יגיעו
3 אל הקץ והתכלית.

4 וזהו תוכן הניגון של חסידי אדמו"ר האמצעי – שנמצאים אמנם באמצע הדרך אל ה"מרזח" שבו
5 נמצאים "מים חיים", אבל, כיון שיודעים שסוף-סוף יגיעו אל ה"מים חיים", לכן, לא דואגים ("ניע
6 זשוריצי כלִאֶפֶצִי"), אלא הולכים מתוך חיות ושמחה.

7 כה. ויש להוסיף, שתוכן הדברים מצינו גם בנגלה דתורה – ככל הענינים דפנימיות התורה שישנם
8 גם בנגלה דתורה, אם כי בסגנון אחר:

9 איתא בגמרא¹¹⁶ (והובא ברמב"ם¹¹⁷ בפרטיות יותר) "לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו זכאי וחציו
10 חייב, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות", ועד"ז בנוגע לכל העולם ש"נדון אחר רובו ..
11 עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות" (כל העולם שקול כמחצה צדיקים
12 וחסידים ומחצה רשעים, וכאילו מעשיו שקולים מחצה על מחצה, עשה מצוה אחת נמצא זכותיו מכריעין
13 ונמצא צדיק, ועל ידו כל העולם הוכרע להיות רובן צדיקים¹¹⁸).

14 ובענין זה – ב' קצוות:

15 מצב "שקול", "מחצה על מחצה", "חציו זכאי וחציו חייב" – פירושו שנמצאים באמצע העבודה.
16 וכיון שאין זה ענין חד-פעמי, אלא כן הוא "לעולם", היינו, שבכל זמן (אתמול, היום, מחר, מחרתיים
17 וכו') ובכל מצב, גם במצב היותר טוב, אין זה אלא "שקול", "מחצה על מחצה", הרי תמיד נמצאים
18 באמצע העבודה. ובוזה גופא – לא בנוגע לענינים של הידורים ומדריגות נעלות בעבודה, כמו להגיע
19 ל"אמיתית שם התואר והמעלה" דמדריגת צדיק כפי המבואר בתניא¹¹⁹, אלא עדיין צריכים לפעול מעמד
20 ומצב ד"רוב זכיות", "צדיק" ב"שם המושאל" בלבד¹²⁰, ולהזהר שלא יהי' מצב הפכי ח"ו.

21 אבל לאידך גיסא – מצב "שקול" מדגיש גם שע"י מצוה אחת יכול להכריע את עצמו ואת כל העולם
22 כולו לכף זכות, וכיון שכן, הרי בודאי שהעבודה נעשית מתוך חיות ושמחה.

23 וזהו תוכן הניגון הנ"ל – שנמצאים אמנם באמצע העבודה, אבל, כיון שיודעים שסוף-סוף יגיעו אל
24 ה"מים חיים", הולכים מתוך חיות ושמחה.

25 [ניגנו את הניגון הנ"ל, וכ"ק אדמו"ר שליט"א עמד מלוא קומתו ורקד בשמחה גדולה.

26 אח"כ צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון ג' התנועות (דהבעש"ט, המגיד ורבינו הזקן)].

27 * * *

28 כו. ישנו ענין נוסף השייך לעשרים באב – שבו מתחילה ההכנה לחודש אלול¹²¹. ובהתאם לכך, יש
29 להתחיל ולעורר כבר אודות העבודה דחודש אלול.

30 ובהקדמה – שישנם עניני עבודה הדורשים ריבוי התבוננות וכו', אבל העבודה דחודש אלול היא
31 מהענינים שבהם אין צורך בהתבוננות מיוחדת (ובודאי לא ריבוי התבוננות), צריכים רק שימת-לב
32 ("צוטרָאָגן זיך") אל פירוש המלות הפשוט של הענין המדובר.

33 ובנדו"ד – העבודה דחודש אלול – צריכים רק שימת-לב לפירוש המלות הפשוט של דברי חז"ל

(119) פרק י"ד.

(120) ראה שם פ"א.

(121) ראה לקו"ש ח"ט ע' 391 הערה 3. וש"נ.

(116) קידושין מ, ס"א ואילך.

(117) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(118) פרש"י שם.

- בנוגע למעלת ימי חודש אלול – שהם "ימי רחמים"¹²², ו"מה הראשונים ברצון אף האחרונים (מ' הימים מר"ח אלול עד יוהכ"פ) ברצון"¹²³, היינו, שמבלי הבט על כל הענינים שהיו במשך השנה החולפת, ביכלתו של האדם לתקן ולהשלים כו'.
- כז. והנה, ידוע¹²⁴ ש"אלול" ראשי-תיבות "אני לדודי ודודי לי"¹²⁵.
- ושני ענינים בזה: (א) "אני לדודי" – עבודת האדם להתקרב אל הקב"ה ("דודי"), מלמטה למעלה, (ב) "דודי לי" – הקירוב דהקב"ה אל האדם, מלמעלה למטה.
- וב' ענינים אלו תלויים זה בזה – שכאשר ישנו הענין ד"אני לדודי", עבודת האדם להתקרב לאלקות, אזי נעשה גם הענין ד"דודי לי", קירוב הקב"ה אל האדם.
- אמנם, אף שהענין ד"דודי לי" תלוי בהקדמת העבודה ד"אני לדודי", מ"מ, ישנו גם הענין ד"דודי לי" כשלעצמו – הבטחה מלמעלה שבודאי יהי' הענין ד"דודי לי", כי, מצד ההבטחה ש"לא ידח ממנו נדח"¹²⁶, מובטח כאו"א מישראל שתהי' אצלו העבודה ד"אני לדודי", ובמילא יהי' גם הענין ד"דודי לי".
- דוגמא לדבר – בב' הפירושים-ענינים בפסוק¹²⁷ "ואהבת את ה' אלקיך"¹²⁸: (א) לשון ציווי, כלומר, שהאדם צריך להתבונן בדברים המביאים לידי אהבה¹²⁹. (ב) לשון הבטחה, "שלעתיד סופך לאהוב את ה' כו"¹³⁰ – שאף שב' פירושים-ענינים אלה תלויים זה בזה, שכאשר יהודי מקיים את הציווי ד"ואהבת", ע"ז שמתבונן בדברים המעוררים את האהבה, אזי מתקיימת ההבטחה שסופו לאהוב את ה', מ"מ, ישנה גם ההבטחה ד"ואהבת" כשלעצמה, וכיון שהתורה מבטיחה "ואהבת", הרי בודאי שכאו"א מישראל יבוא לאהבה את ה', כי, מצד ההבטחה ד"לא ידח ממנו נדח" בודאי יקיים את הציווי ד"ואהבת", להתבונן בדברים המעוררים את האהבה.
- וכאשר כאו"א ישים לבו לענין הנ"ל – וכאמור, אין צורך לריבוי התבוננות, כי אם, שימת-לב לפירוש המלות כו' – הרי זה "די והותר"¹³¹ לצורך העבודה דחודש אלול, ולפעול חיות בעבודה דחודש אלול¹³².
- כ"ק אדמו"ר שליט"א סיים בברכת כתיבה וחתימה טובה¹³³.

(128) ראה תו"א ס"פ תשא. לקו"ת דרושי סוכות פ, סע"ד. ובכ"מ.
 (129) ראה דרמ"צ קצט, ב.
 (130) לקו"ת שם.
 (131) ע"פ לשון הכתוב – ויקהל לו, ז.
 (132) חסר הסיום (המו"ז).
 (133) ראה גם שיחת כ"ף מנחם-אב דאשתקד סט"ו (תורת מנחם – התועדויות ח"ג ע' 256).

(122) ראה טור או"ח ר"ס תקפא.
 (123) פרש"י תשא לג, יא. עקב ט, יח. יו"ד, יו"ד.
 (124) שער הפסוקים משפטים כא, יג. שה"ש ו, ג. פע"ח שער ר"ה פ"א. ב"ח או"ח שם. הנסמן בתורת מנחם סה"מ אלול ס"ע רמה הערה 67.
 (125) שה"ש שם.
 (126) ע"פ שמואל'ב יד, יד. וראה תניא ספלי"ט. הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.
 (127) ואתחנן ו, ה.

בס"ד. שיחת *ש"פ ראה, מבה"ח אלול, ה'תשל"ב.

בלתי מוגה

- 1 א. חדשי השנה נקראים בשני סוגי שמות:
- 2 (א) החדשים כפי שנקראו בלשון הקודש בתורה ונביאים, כמו: "ירח האתנים"¹ – תשרי², "חודש
- 3 האביב"³ – ניסן וכו'.
- 4 (ב) שמות החדשים שעלו עמם מבבל⁴, כמו "ניסן", "אלול" וכו', שאינם שמות בלשון הקודש, כי
- 5 אם מלשונות בבל⁵.
- 6 ההפרש ביניהם מובן ע"פ מה שמבאר אדמו"ר הזקן בתו"א פ' משפטים⁶ החילוק בין אבן ללבינה,
- 7 שאבן היא בריאה בידי שמים, ובכללות הן האותיות שבתושב"כ בלשון הקודש; ולבנים הן בריאה בידי
- 8 אדם והן האותיות של ע' לשון, "ולא גלו ישראל אלא להוסיף כח העלאת של ע' לשון ללשון הקודש
- 9 .. וכמו שמצינו בתנאים ואמוראים שדברו בגמרא בלשון ארמי .. וכן אנו מתרגמים התורה בלשוננו
- 10 לשון לעז⁷, שהוא ענין העלאת הלעז ללשון הקודש".
- 11 [והרי זה כמו כללות העלאת עניני הרשות לקדושה, עי"ז שמקיימים בהם מצוה, וכמו במצות תפילין
- 12 (ש"הוקשה כל התורה כולה לתפילין"⁸), שלוקחים עור של בהמה גשמית (אפילו לא הבשר, שיכול
- 13 להתעלות ולהיות דם ובשר כבשרו של האדם, אלא העור, שהוא החלק הכי תחתון שבבהמה), וכותבים
- 14 עליו "שמע ישראל גו' ה' אחד"⁹, שאז נעשה עצם הדבר הגשמי – חפצא דקדושה. ועד"ז בנוגע לשמות
- 15 החדשים שעלו עמם מבבל, שע"ז שקבעו להשתמש בשמות אלו בשטרות שע"פ תורה, נעשו דבר
- 16 שבקדושה¹⁰].
- 17 ומכיון שמעלים הע' לשון לקדושה, הרי מובן שגם מתחילה יש בהן ניצוצות נעלים דקדושה [שהרי
- 18 כל כוונת התהוותו הוא בכדי שיוכלו ויתעלו לקדושה], אלא שנמצאים בהן בהעלם.
- 19 וזהו מה שמצינו בשם אלול (שהוא מהשמות שעלו עמם מבבל) כמה ר"ת בלשון הקודש, שהו"ע
- 20 ניצוצות הקדושה הנמצאים ברמז ובהעלם בלשונות אוה"ע¹¹.

שנקראים באשורית – משא"כ פי' אב בלה"ק – הרי אינו שיין לחודש זה.
(6) עז, ג ואילך.
(7) וכמו בקריאת "שנים מקרא ואחד תרגום" (ראה שו"ע אדה"ז אור"ח רסרפ"ה. וש"נ). – מהנחה בלתי מוגה.
(8) קידושין לה, א. וש"נ.
(9) ואתחנן ו, ד.
(10) מהנחה בלתי מוגה.
(11) להעיר ממפרשים לויצא לא, מז (וראה גם לקו"ש חכ"א ע' 447 ובהערות).

(*) תוכן שיחת א"ב (עד סוס"ו) הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ט ע' 296 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
(1) מלכים-א ח, ב.
(2) ר"ה יא, א.
(3) פרשתנו טז, א.
(4) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב. ב"ר פמ"ח, ט. תוד"ה מדברי – ר"ה ז, א. וראה גם תורת מנחם – התועדויות חל"א ע"ע 151. וש"נ.
(5) רמב"ן בא יב, ב. ולכאורה קשה משם אב; אבל מובא *שנק' כן בבבל, בל' אשורית – ע"ש עניני תקופה זו בשנה כפי

(*) ראה "מקדמוניות היהודים" (לר"א עפשטיין), ווינך תרמ"ז ס"ע 23. ירושלים תשכ"ה ס"ע כב. וראה גם בהנסמן בלקו"ש חכ"ג ע' 214 הערה 11.

- ב. והנה, איתא בכתבי האריז"ל¹² שאלול הוא ר"ת "אנה לידו ושמתי לך"¹³, "לרמוז כי הקב"ה בחסדו אנה וזמן חודש אלול, לכל מי שחטא בתוך השנה, שישבו אז בתשובה ויקבלוהו כו".
- ופירושו, דכשם שערי מקלט כפשוטן ענינן הוא מקום מיוחד להנצל מגואל הדם, לפי ש"לא צדה והאלקים אנה לידו", לכן "ושמתי לך מקום"¹³, עד"ז הוא בענין "מקלט" בזמן, שהוא חודש אלול: מכיון ש"האלקים אנה לידו", שאפשרויות ענין החטא באה מצד הקב"ה¹⁴ ש"נורא עלילה על בני אדם"¹⁵, לכן "ושמתי לך מקום", שמכין¹⁶ זמן מיוחד למקלט להנצל מן החטא, שהוא ענין התשובה שבחודש אלול.
- והיינו שבחודש אלול על האדם לעשות חשבון צדק בנפשו מכל מה שעבר עליו במשך כל השנה¹⁷ במחשבה דיבור ומעשה, לתקן כל הצריך תיקון ולמלא כל מה שהחסיר בעבודתו בשנה שעברה, הן בדקות, ועד לענין "כדבעי לי' למיעבד לא עבד"¹⁸, שלפי ערך מדרגתו הי' צריכה להיות עבודתו באופן נעלה יותר, ועאכ"כ כפשוטו, לתקן את אשר עיוות בענינים הבלתי רצויים שעשה.
- ג. וענין התשובה שבחודש אלול, שהו"ע ערי מקלט, שייך לכאור"א:
- גם מי שלא חטא ועבר את הדרך בכל משך ימי השנה ועבודתו היתה בשלימות, שייך הוא ומחוייב במצות התשובה, שהרי עיקר ענין התשובה הוא כמ"ש¹⁹ "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", כמו שמבאר אדה"ז²⁰, ותמיד צריך לעלות ולהגיע למדרג' עליונה מכמו שהי' קודם לזה²¹. ובמיוחד שייך זה לחודש אלול שהוא זמן התשובה, כמובא לקמן בשם הטור, ומרומז בשם אלול"ל (אני לדודי כו').
- ותירה מזו – עיקר ענין ערי מקלט נאמר למשה דוקא:
- בכתבי האריז"ל²² מקשה על מ"ש "אנה לידו" – לשון נסתר, "ושמתי לך" – לשון נוכח, והול"ל ושמתי לו מקום. ומתרץ, "שירמוז בזה למ"ש בזהר²³ .. כי הקב"ה ציוה למשה שיפריש ג' ערי מקלט בעבר הירדן להיות לו לעצמו למקלט מן סמאל גואל הדם של המצרי שהרגו משה .. וזהו ואשר לא צדה, זה משה²⁴, אז ושמתי לך מקום, לך לעצמך²⁵, וזה משה וכו'".
- ועפ"ז מובן גם בענין הרוחני דערי מקלט בחודש אלול, שענין זה נאמר בתחילה למשה²⁶, וכמרומז

איין-סוף, הרי גם ההליכה לשוב אליו היא עד איין-סוף (מהנחה בלתי מוגה).

(22) שעה"פ שם.
(23) ח"ב קיד, ב.

(24) כמו בפסוק (ר"פ משפטים) "ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם", שקאי על משה (מהנחה בלתי מוגה).
(25) ואעפ"כ לא נאמר "אנה לידו", אלא "אנה לידו" (לשון נסתר) – כי, "אנה גר" קאי על החטא, וכיון שהריגת המצרי ע"י משה לא היתה חטא, לפי שהמצרי נתחייב מיתה בגלל שעבר על המצוות שנצטוו בני נח (ראה תו"ש שמות ב, יב (אות קא). וש"נ), לכן לא נאמר "אנה לידו", כיון שאצל משה לא הי' ענין של חטא. ומ"מ, כיון שלפי ערך גודל מעלת משה הנה גם על ענין זה הוצרך לתיקון, לכן, בנוגע לענין התיקון נאמר בלשון נוכח: "ושמתי לך" (מהנחה בלתי מוגה).

(26) ומזה מובן גודל והפלא ענין התשובה והתיקון דחודש אלול – ששייך אפילו למי שנמצא בדרגה נעלית ביותר, בדוגמת דרגת משה רבינו, שאין לו שייכות לענין של עבירות, אפילו לא בשוגג, ובדוראי לא במזיד, להיותו "צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים כו'" (תניא פל"ה); ועאכ"כ בנוגע לאלו שאינם בדרגת משה רבינו – והרי "מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו

(12) לקו"ת ושעה"פ לאריז"ל* פ' משפטים (כא, יג). פ"ע ח שער ר"ה פ"א.

(13) משפטים שם.
(14) סוכה נב, ב.
(15) תהלים סו, ה. ראה תנחומא וישב ד. תו"ח ח"ב די"ג ואילך. נתבאר בארוכה בד"ה באתי לגני תשל"א (פ"ה ואילך – תורת מנחם – התוועדיות חס"ג ע' 64 ואילך). וש"נ.
(16) כדרכו של הקב"ה שמקדים רפואה למכה (מגילה יג, ב). – מהנחה בלתי מוגה.
(17) ע"ד המבואר בתניא אגה"ת (ספ"י) בנוגע לכל שבוע – "פעם א' בשבוע לפני יום השבת", ועד"ז בערב ר"ח – בנוגע לכל החודש (מהנחה בלתי מוגה).
(18) כתובות סז, רע"א.
(19) קהלת יב, ז.
(20) לקו"ת ר"פ האזינו.

(21) וכמדובר בהתוועדות שלפנ"ז (שיחת כ"ף מנ"א בתחלתה (תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 125 ואילך)) בנוגע ל"צדיקים" ש"אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, שנאמר (תהלים פד, ח) ילכו מחיל אל חיל" (ברכות בסופה. וש"נ), וכן הוא בענין ד'תשוב אל האלקים", דכיון ש"האלקים" הוא

(*) וכאמור בהתוועדיות האחרונות (ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 125. וש"נ) שבשנה זו מלאו ארבע מאות שנה להסתלקותו (מהנחה בלתי מוגה).

- 1 בנגלה דתורה²⁷, "בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות האחרונות ..
- 2 לכן התקינו חז"ל .. כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה."
- 3 ולאידך גיסא, גם מי שהוא במדרי' הכי תחתונה, שעבר עבירה במזיד, שייך הוא לערי מקלט בחודש
- 4 אלול [נוסף לכך ש"אחד שוגג ואחד מזיד²⁸ מקדימים לערי מקלט²⁹], מכיון ש"אין אדם עובר עבירה
- 5 אא"כ נכנס בו רוח שטות"³⁰, כי יהודי מצד עצמו אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות, כתורת
- 6 אדמו"ר הזקן³¹; ומה שעובר עבירה הוא לפי שנדמה לו שעודנו ביהדות³² – הרי בעברו עבירה בכל
- 7 אופן שיהי' אינו מזיד לכל פרטיו.
- 8 ד. והנה, בערי מקלט כפשוטן מצינו: "חייבין ב"ד לכוין הדרכים לערי מקלט לתקנם ולהרחיבם ...
- 9 ורוחב דרך ערי מקלט אין פחות משלשים ושתים אמות, ומקלט מקלט הי' כתוב על פרשת דרכים, כדי
- 10 שיכירו הרצחנים ויפנו לשם"³³.
- 11 ומזה מובן הענין גם בערי מקלט ברוחניות – שלא די ומספיק שכל אחד יברח בעצמו לערי מקלט
- 12 להציל את עצמו באותיות התורה ועבודת התשובה בחודש אלול, אלא מוטל על כאו"א³⁴ לפרסם הדבר
- 13 בכל מקום שידו מגעת³⁵, ולפרסם כהוראת הכתוב³⁶: "כשופר הרם קולך".
- 14 וכמו שמצינו בנשיאי ישראל, אשר, מתאים למצב דורם, היו אלו אשר עיקר עבודתם היתה במקומם,
- 15 ובנ"י היו באים אליהם והנשיאים היו מורים להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון; והיו
- 16 נשיאים אשר נוסף לזה גם עסקו הרבה לבקר בעצמם את בני ישראל במקומות מושבותיהם ולהביא
- 17 אליהם את דברי תורתם והוראותיהם³⁷ –
- 18 כן הדבר בענין האמור, אשר על כל אחד ואחד להציל עצמו מגואל הדם הוא היצה"ר כו' ב"ערי
- 19 מקלט"³⁸ דחודש אלול; וגם להודיע ולפרסם הדבר באופן הכי יעיל, לבקר את אחינו בנ"י במקום
- 20 מושבם³⁹, אשר גם הם⁴⁰ יצליחו לברוח בעבודת התורה והתשובה דחודש זה.

עבודתם היתה במקומם, ונסיעותיהם היו בדרך טפל כו' (מהנחה בלתי מוגה).

(38) ולהעיר, שגם בנוגע לערי מקלט ישנם ב' אופנים הנ"ל: בזמן הכית – הי' הענין דערי מקלט כפשוטו, באופן שהערים היו במקומם, והיו צריכים לברוח ולבוא אליהם; ואילו לאחר החורבן, שאז נתבטל פשטות הענין דערי מקלט, אבל נשאר ענינם הרוחני – התיקון ע"י עבודת התשובה – הרי זה באופן שלא צריך ללכת למקום מסויים, אלא "ערי המקלט" באים לאלו שזקוקים לתיקון ותשובה. והוא אופן ההנהגה בזמננו – שלא להמתין עד שפלוני יבוא אליו, אלא צריכים לילך אל הזולת ולתקנו כו'. וכמו כללות הענין דהפצת המעיינות חוצה, שאין זה באופן שמביאים את ה"חוצה" אל המעיין, אלא אדרבה: מביאים את המעיין – חוצה (מהנחה בלתי מוגה).

(39) ראה תדבאר פ"א "הי' להם לסנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע כו' לקשור חבלים של ברזל במתניהם ולהגבי' בגדיהם למעלה מארכובותיהן ויחזרו בכל עיירות ישראל יום אחד ללכיש כו' יום אחד לירושלים וכן בכל מקומות ישראל וילמדו את ישראל כו' כדי שיתגדלו ויתקדשו שמו של הקב"ה בעולמות כולן שברא מסוף העולם ועד סופו והם לא עשו כן אלא כשנכנסו לארצם כאו"א מהם נכנסו לכרמו ליינו ולשדהו ואומרים שלום עליך נפשי כדי שלא להרבות עליהן את הטורח כו'".

(40) כולל גם מי שעד עתה לא ידע כלל אודות המציאות של ערי מקלט, והצורך לברוח לשם, בגלל היותו "תינוק שנשבה" (מהנחה בלתי מוגה).

לגשת להשיג כו' (תניא פמ"ד) – שבדאי צריך להיות אצלם ענין התשובה (מהנחה בלתי מוגה).

(27) טור ריש הלכות ר"ה מפרד"א (פמ"ד).

(28) ואז – "זדונות נעשות לו כשגגות", ולאח"ז, גם ה"שגגות" "נעשות לו כזכיות" ממש (יומא פו, ב. וראה תניא פ"ז), באופן שלא ניכר שמם כלל (מהנחה בלתי מוגה).

(29) מכות ט, ב.

(30) סוטה ג, א.

(31) אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמו (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.

(32) תניא פ"ד, כד, כה.

(33) רמב"ם פ"ח מהל' רוצח ושמירת נפש ה"ה.

(34) ובפרט אלו שבדורות הרי הם בדוגמת משה רבינו – ראשי-שיבות, מלומדים ומדריכים, שתפקידם להיות מורי-דרך לבנ"י, שזהו ענינו של משה רבינו (מהנחה בלתי מוגה).

(35) ראה גם שיחת ש"פ עקב, מבה"ח אלול תשי"א ס"ד ואילך (תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ס"ע 285 ואילך). וש"נ.

(36) ישע"י נח, א.

(37) ולדוגמא – כפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (ראה אג"ק שלו ח"ג ס"ע תג (נעתק ב"היום יום" ג כסלו)) אודות החילוק בין הבעש"ט להרב המגיד*, שהבעש"ט הי' מחזר במושבות בנ"י כדי לפעול עליהם כו', ואילו המגיד הי' יושב במקומו, והיו באים אליו כו'. ועד"ז ואינו אצל נשיא חב"ד, שיש מהם שעיקר עבודתם היתה בנסיעות כו', ויש מהם שעיקר

(* ששנה הבאה – שההכנה אלי' מתחילה בחודש אלול – היא שנת המאתיים להסתלקות.

- והפרסום יהי' לא רק בעצם הדבר, שישנו הענין דערי מקלט, אלא להורות גם את הדרך איך להגיע למקלט, אשר הוא ע"י העבודה בכל הג' קוין הרמוזים בהר"ת של חודש אלול⁴¹:
- אלול: ר"ת⁴² "אנה לידו ושמתי נך" (אף שבכללות קאי על הזמן דאלול כנ"ל, שהוא זמן התשובה וכו', הנה בפרטיות קאי על) תורה – "דברי תורה קולטין"⁴³.
- אלול: ר"ת⁴⁴ "אני לדודי ודודי לי"⁴⁵, שהוא קו העבודה – תפלה⁴⁶.
- אלול: ר"ת⁴⁷ "איש לרעהו ומתנות לאביונים"⁴⁸ – קו גמילות חסדים.
- ויסוד והקדמה לכל הנ"ל היא עבודת התשובה המרומזת⁴⁹ בהר"ת⁵⁰ – "(ומל ה"א) את לבבך ואת לבב (זרעך)"⁵¹.
- ה. וענין זה – לפרסם את ענין ערי מקלט דחודש אלול לכל ישראל – גם הוא שייך לכאו"א:
- גם זה האיש שאינו שייך מצ"ע לשום ענין של חטא וכו', עליו להשתדל שמי ש"אנה לידו" ינצל ב"מקלט" דחודש אלול, ואדרבה, עי"ז שאנה לידו (לשון נסתר), שיראה שחבירו שעבר עבירה וכו' יבוא למקלט דחודש אלול, אזי ושמתי נך (לשון נוכח), שנעשה מקלט גם עבורו, היינו שמתעלה עי"ז.
- ולאידך גיסא, גם מי שצריך לתקן ענינים בלתי רצויים בעצמו, גם עליו מוטלת החובה להשתדל ולפעול על חבירו שינוס שמה לערי מקלט דחודש אלול. ואף שטוען "קשוט עצמך ואח"כ כו"⁵², שאם את עצמו לא תיקן, איך יתעסק לתקן את חבירו – הנה שתי תשובות בדבר:
- א) גם במצות הצדקה כפשוטה הרי מחוייב בזה כאו"א "אפילו עני המתפרנס מן הצדקה"⁵³, ועאכ"כ שמחוייב כל אחד בצדקה רוחנית⁵⁴, המביאה לחיי העוה"ז ולחיי העוה"ב⁵⁵.
- ב) ע"י שיראה ויפרסם את ערי המקלט דאלול לעוד יהודי ויעזור לו להקלט בהן, הרי "מדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה", אלא שכמה פעמים ככה⁵⁶ – שהקב"ה יראה ויעזור לו להנצל בהערי מקלט.
- נוסף להנ"ל, הרי ידוע מכ"ק אדמו"ר (מהרש"ב) נ"ע⁵⁷ שבזמננו עתה הוא הזמן ד"חטוף ואכול חטוף ואישתי"⁵⁸, שאין סדר בהבירורים וכל דבר הבא לידו – זה עצמו הוראה היא שעליו להתעסק בבירור זה עתה.
- ו. וכאן המקום לעורר עוד הפעם⁵⁹ אודות השלוחים הנוסעים בשליחות המל"ח בימי הקיץ לבקר יהודים ולקרנם ליהדות כו"⁶⁰ – שהזמן דחודש אלול הוא הזמן המוכשר בפרט לעבודה זו, לעורר יהודים

(51) ב"מ קז, סע"ב. הובא בפרש"י עה"ת בראשית ד, כה.
 (52) שו"ע י"ד רסרמ"ח.
 (53) שבזה נכלל גם הענין ד"הוכח תוכיח את עמיתך .. ואהבת לרעך כמוך" (קדושים יט, יז-יח), ובאופן ד"לא תאמץ את לבבך גו'" (פרשתנו טו, ז). – מהנחה בלתי מוגה.
 (54) ראה ב"מ לג, א.
 (55) ראה סוטה יא, א ובפרש"י ותוס'. וש"נ.
 (56) נדפס ב"מבוא" לקונטרס ומעין ע' 22. אג"ק שלו ח"א ע' רסו.
 (57) עירובין נד, א.
 (58) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ס"ע 94 ואילך. וש"נ.
 (59) לאחר ההכנה המתאימה בלימוד התורה לעצמם כו'. וכמדובר לעיל (ראה שיחת ט"ו בשבט ס"ה (תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 215). וש"נ) שבשנה זו צריך ענין זה להיות באופן ד"כפלים", הן בכמות, וכ"ש באיכות (מהנחה בלתי מוגה).

(41) ראה גם שיחת ש"פ עקב, מבה"ח אלול דאשתקד ס"ג (תורת מנחם – התוועדיות חס"ה ס"ע 111 ואילך). וש"נ.
 (42) מכות י"ד, א.
 (43) אבודרהם סדר תפלת ר"ה. פע"ח שם.
 (44) שה"ש ו, ג.
 (45) פולחנא דרחימותא (דודי) – ראה קונטרס העבודה פרק א' וג'.
 (46) ספר ערוגת הבושם, א"ר (או"ח רסתקפ"א) בשם ס' אמרכל.
 (47) אסתר ט, כב.
 (48) לכאורה אפ"ל דתשובה מרומזת בהר"ת "אני לדודי ודודי לי" (עיקר התשובה – מאהבה (יומא פו, סע"א ואילך)), ותפלה בהר"ת "אשירה לה' ויאמרו לאמר" (שו"ע האריז"ל ר"ח אלול) – "להוי" ויאמרו לאמר אשירה" (פע"ח שם), אבל מובדל ר"ת זה מכל ר"ת – הנ"ל – שהוא למפרע.
 (49) בעה"ט נצבים ל, ו.
 (50) נצבים שם.

1 לתורה תשובה ומעשים טובים, ולפרסם בכל מקום שידו מגעת שהזמן דחודש אלול הוא זמן שיכול כל
2 אדם ליכנס למקלט, ובכל הג' קוין דתורה עבודה וגמ"ח.

3 ולכן: כל אלו שנסעו כבר – ימשיכו בזה בחודש אלול, ועאכו"כ אלו שעדיין לא נסעו – יעשו זאת
4 עכשיו בהזמן דחודש אלול, ויצליחו בשליחותם לקרב לב ישראל לאביהם שבשמים.

5 וע"י העבודה דחודש אלול⁶⁰, יתן השי"ת לכל ישראל לכאנ"א כתיבה וחתומה טובה⁶¹ לשנה טובה
6 ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד, ובנקודה הפנימית – ביאת משיח גואל צדק, ויוליכנו קוממיות
7 לארצנו.

8 * * *

9 ז. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ראה אנכי נותן לפניכם היום וגו'.

10 * * *

11 ח. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁶² "כי יסיתך אחיך – מאב, או בן אמך – מאם, אשר כנפשו –
12 זה אביך", מדוע לא נתפרשו גם אמך ואחותך,

13 – לפי ש"דיבר הכתוב בהו"ה⁶³ (שלכן נאמר "בסתר"), ובנוגע להסתה שהיא ע"י טעמי השכל
14 ואמונה או מצד שכנות והתקרבות יתירה, אין זה דבר הרגיל שאדם מבוגר בעל משפחה יוסת ע"י אחותו
15 (בעלת משפחה משלה) או אמו (שאינן לה השפעה כ"כ בעניני שכל ואמונה, וההרגש אלי' כבר אינו
16 בהתקרבות יתירה).

17 וההוראה, שכדי להזהר מהסתה, לא די בכחות הנפש, מדות ושכל⁶⁴, עד לדרגת החכמה (אביך), אלא
18 יש צורך בענין המס"נ דוקא –

19 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ט ע' 148 ואילך.

20 * * *

21 ט. כאן המקום להשלים הענינים שדובר אודותם בהתוועדות דכ"ף מנ"א, כיון שזוהי ההתוועדות
22 הסמוכה לה, ובפרט שזהו יום השבת של השבוע שבו נכלל גם כ"ף מנ"א.

23 המשך הביאור בענין שבירת הלוחות שהיו האותיות פורחות – נכלל בשיחת כ"ף מנ"א סי"ד ואילך⁶⁵;
24 והמשך הביאור בפלוגתת רבי ורבנן בנוגע לקרבן עצים, לשיטתיהו בכ"מ בש"ס – נכלל שם סכ"ח⁶⁶.

25 י. בנוגע להערות אדמו"ר – הנה בהמשך להמדובר בהתוועדות שלפנ"ז⁶⁷ אודות ההערה הראשונה
26 בספר שנדפס זה עתה⁶⁸, נתעכב עתה על ההערה בנוגע לפרשת וירא⁶⁹:

(שם קג, ריש ע"ב), ואעפ"כ כו'.
וזהו גם הטעם שצריך להבהיר ש"כל מקום שיש חילול השם
אין חולקין כבוד לרב" (ברכות יט, ריש ע"ב. וש"נ) – שהקס"ד
לומר באופן אחר היא מצד גדולתו בתורה כו'.
(65) תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 137 ואילך.
(66) שם ע' 152. וש"נ.
(67) סמ"ח ואילך (שם ע' 178 ואילך).
(68) לקוטי לוי"צ – ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומחז"ל ואגרות
קודש (תאריך ה"פתח דבר": עש"ק מברכים חדש מנחם אב,
ה'תשל"ב).
(69) שם ע' ח ואילך.

(60) החל משבת מברכים אלול, שבו מברכים את חודש אלול
בכל שש הלשונות שבנוסח ברכת החודש, ומסיימים: "ונאמר
אמן" (מהנחה בלתי מוגה).
(61) ולהעיר ממנהג ישראל (מט"א או"ח סתקפ"א ס"ט
(מלקוטי מהר"ל הל' ימים הנוראים)) שבכתיבת אגרת לרעהו
החל מר"ח אלול מברכו בכתיבה וחתומה טובה (מהנחה בלתי
מוגה).
(62) פרשתנו יג, ז.
(63) פרש"י משפטים כא, כח. כב, יז. כב, כא. ל.
(64) וכפי שמצינו בירבעם בן נבט שה' גדול בתורה (ראה
סנהדרין קב, א), ועד שה' שונה מאה ושלשה פנים בתורת כהנים

על הפסוק⁷⁰ "שני גוים בבטנך", איתא בגמרא⁷¹ "א"ת שני גוים אלא שני גיים, זה אנטנינוס ורבי,
שלא פסקו משלחנם לא צנון ולא חזרת ולא קישות לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, דאמר מר
צנון מחתך המאכל, חזרת מהפך המאכל, קישות מרחיב מעים וכו'".
ומבאר אאמו"ר בארוכה ע"ד הקבלה ענינם של ג' הדברים צנון חזרת וקישות ושייכותם לרבי
ואנטנינוס וכו' – כיון שבפשטות הענין ע"פ נגלה אינו מובן מהי גודל המעלה ש"לא פסקו משלחנם
לא צנון ולא חזרת ולא קישות לא בימות החמה ולא בימות הגשמים", שבזה מתבטאת הפלאת מעלתם
של רבי ואנטנינוס!;

והגע עצמך:

רבי – הי' אז הכי גדול אצל בניי; ועד"ז אנטנינוס – שהי' אז מלך רומי, מושל בכיפה, עשיר מופלג,
עם צבא גדול וכו'. ולאחרי כל זה, הנה כשרוצים לבאר גדלותם של רבי ואנטנינוס ("גיים"), מבארים
זאת בכך ש"לא פסקו משלחנם לא צנון ולא חזרת ולא קישות" – ענינים פשוטים לכאורה!
הגמרא מבארת אמנם מעלת ג' דברים אלו, ש"צנון מחתך המאכל, חזרת מהפך המאכל, קישות מרחיב
מעים", אבל אעפ"כ, הרי הם דברים פשוטים שיכולים להיות וישנם גם אצל אדם פשוט ביותר, ולכאורה,
לא בהם מתבטאת גדלותם של רבי ואנטנינוס.

ואף שעיקר החידוש הוא ש"לא פסקו משלחנם" . לא בימות החמה ולא בימות הגשמים – הרי כיון
שדברים אלו מסייעים לעיכול המאכלים, היו כנראה כו"כ אנשים שמצאו עצה כיצד להשיג דברים אלו
במשך כל ימות השנה, וכיון שכן, עדיין לא מובן במה מתבטאת גדלותם של רבי ואנטנינוס שלא פסקו
משלחנם לא צנון ולא חזרת ולא קישות לא בימות החמה ולא בימות הגשמים?

ועכצ"ל, שג' דברים אלו שייכים במיוחד לרבי ואנטנינוס, ובהם דוקא מתבטאת גדולתם, כפי שמבאר
אאמו"ר ע"ד הקבלה.

יא. והענין בזה:

רבי ואנטנינוס הם כמו יעקב ועשו – תיקון ותהו⁷². וכללות ענין הקשר והשייכות שבין רבי
לאנטנינוס, שהתעסק עמו כו', עד שסוכ"ס נתיייר כו' (כמסופר בגמרא⁷³) – הרי זה ענין הברור דתהו
ע"י התיקון.

וכיון שבג' המאכלים צנון חזרת וקישות מרומז ביטול ג' הענינים שהם סיבת השבירה דתהו (כפי
שמבאר אאמו"ר בארוכה), לכן, דוקא רבי ואנטנינוס, שעל ידם נעשה הברור דתהו ע"י התיקון, לא
פסקו משולחנם לא צנון ולא חזרת ולא קישות.

יב. ויש להוסיף ולבאר ג' הענינים שהם סיבת השבירה דתהו (שנתבארו בדברי אאמו"ר) – בסגנון
דתורת החסידות:

כללות הענין דשבירת הכלים מבואר בחסידות⁷⁴ ע"פ משל מרב ותלמיד, שהרב מצד עצמו הוא בעילוי
שבאין ערוך להתלמיד (עד שלגבי הרב לא נחשב התלמיד למציאות), ואעפ"כ, כשיש אצל הרב רצון
להשפיע לתלמיד, הרי זה מכריח אותו לחשוב אודות התלמיד, ואז מתחילה אצל הרב תנועה של המשכה
מלמעלה למטה.

אמנם, כיון שזוהי מחשבת הרב אודות התלמיד, הרי מובן שה"אור" הוא עדיין באין ערוך לתלמיד,
להיותו עדיין לפני שבא לכלל השפעה לתלמיד. והיינו, שהתחלת מחשבת הרב אודות התלמיד היא מצד

(73) ירושלמי מגילה פ"א הי"א. הובא בתוס' ע"ז יו"ד, סע"ב.

(74) ראה אזה"ת משפטים ע' א'שו ואילך. המשך תרס"ו ע'

רפ"ו [שפ] ואילך. ועוד.

(70) תולדות כה, כג.

(71) ע"ז יא, א. הובא בפרש"י עה"פ.

(72) ראה תו"א ר"פ וישלח. ובכ"מ.

1 הרצון שמכריחו לחשוב אודות התלמיד, שענינו בספירות הוא בחי' הכתר, שענינו אור כללי, שזוהי
2 הדרגה הראשונה של המשכת האור, שלכן יש כבר תנועה של המשכה מלמעלה למטה, אבל זה עדיין
3 באופן של אור כללי, שאף שממנו נמשכים כל הפרטים, הרי כפי שהפרטים נמצאים עדיין באור הכללי,
4 הם באופן כללי שלמעלה מהתחלקות לפרטים.

5 ולאח"ז באה הדרגה הב' – כפי שהרב חושב איך להשפיע לתלמיד, שאז מתחילה ההתחלקות לפרטים
6 כו'.

7 [ובענין השמות – הרי זה החילוק בין שם ע"ב לס"ג, ששם ע"ב, בחי' "משכיל"⁷⁵ לאיתן האזרחי"⁷⁶,
8 שלמעלה משינויים, לא שייך בו התחלקות פרטים; ורק בשם ס"ג מתחיל הענין של התחלקות פרטים].
9 ולאח"ז באה הדרגה הג' – שבכדי להשפיע לתלמיד בפועל, יש צורך בכלים שבהם יומשך אור השכל.
10 אמנם, כיון שכל המדרגות הנ"ל הם כפי שהשכל הוא עדיין אצל הרב, הנה כיון שהרב הוא למעלה
11 באין ערוך מהתלמיד, אזי גם אור השכל שממשיך לתלמיד הוא באופן שבאין ערוך – אורות מרובים,
12 ועי"ז נעשה הענין דשבירת הכלים.

13 יג. והתיקון לזה בג' הדרגות הנ"ל נעשה ע"י ג' הענינים דצנון – שמחתך המאכל, חזרת – שמהפך
14 המאכל, וקישות – שמרחיב המעים:

15 לכל לראש – צריך לחתך המאכל, היינו, שמיד כשמתעורר הרצון אצל הרב להשפיע לתלמיד, הנה
16 כדי שלא יומשך באופן של אורות מרובים שיכול לפעול ענין של שבירה כו', צריך הרב לצמצם את אור
17 השכל הכללי שלמעלה מהתחלקות פרטים, ולחשוב אודות פרטי השכל.

18 ולאח"ז צריך להפך המאכל, היינו, שההשפעה לתלמיד לא תהי' כפי שהיא אצל הרב, מלמעלה למטה,
19 שתחילה ישנו האור הכללי (כתר) ולאח"ז באים הפרטים (חכמה וכו'), אלא ישפיע לו באופן דמלמטה
20 למעלה: תחילה פרטי השכל, ומזה יבוא אח"כ לאור הכללי של השכל.

21 ולאח"ז צריך להיות ענין הרחבת המעים, היינו, הרחבת הכלים, כי, כשהרב ממשיך כלים לתלמיד,
22 הנה כיון שהכלים נמשכים מהרב, הרי הם כלים קטנים, והיינו לפי שאינם נמשכים באופן שמהתעבות
23 האור נעשים הכלים⁷⁷, שאז הכלים הם רחבים, אלא המשכתם היא מהאור עצמו, שאז הם כלים קטנים,
24 ויכולים להשבר, ולכן צ"ל תיקון הכלים – שיהיו כלים רחבים.

25 יד. וזהו כללות ענין עבודת הבירורים – לברר את ניצוצות הקדושה מעולם התהו שע"י שבירת
26 הכלים נפלו למטה עד למציאות הרע כו'.

27 והענין בזה:

28 ניצוצות אלו שנפלו למטה הם בעצם נעלים יותר, ואדרבה: ככל שהניצוץ נופל למטה יותר, הרי זה
29 מורה ששרשו למעלה יותר, כידוע⁷⁸ המשל מנפילת החומה, שהאבן שבראש החומה נופלת למרחוק יותר
30 כו'.

31 ומצד זה הוא גודל העילוי שנעשה ע"י בירור עניני העולם, שמעלים ומחזירים את הניצוצות לשרשם
32 בקדושה (אע"פ שלא פועלים ענין חדש, שהרי מלכתחילה הם ניצוצות דקדושה).

33 וכמבואר בכתבי האריז"ל⁷⁹ מ"ש⁸⁰ "לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' גו'", דקאי
34 על הניצוץ האלקי שבמאכל – דלכאורה אינו מובן: מדוע זקוק האדם לניצוץ האלקי שבמאכל, בה בשעה

(75) תהלים פט, א. (79) ל"ת וסה"ל להאריז"ל עה"פ עקב ח, ג. וראה כש"ט

סקצ"ד. תו"א בשלה סה, ד ואילך. לקו"ת צו יג, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

(80) עקב שם.

(76) ראה סה"מ תש"ג ס"ע 72 ואילך. אג"ק אדמו"ר

מוהריי"צ ח"ג ע' שלה. וש"נ. (77) ע"ח שמ"ז פ"א. ועוד.

(78) ראה לקו"ת פרשתנו יט, ג. ובכ"מ.

שבאדם עצמו יש ניצוץ אלקי, והרי האדם עצמו הוא למעלה מהמאכל שאינו אלא מדצ"ח – כיון¹
 שהניצוץ קדושה שבמאכל שרשו למעלה יותר מהניצוץ קדושה שבאדם.²
 ותכלית העבודה היא לברר את הניצוצות התחתונים ביותר, ועד שגם הענינים הבלתי־רצויים יהפכו³
 לקדושה, שעי"ז ניתוסף עילוי גדול יותר.⁴
 וזהו גם משנת"ל במאמר⁸¹ – על יסוד מאמר של רבינו הזקן שנדפס באור התורה עם הגהות הצ"צ⁸²
 – בפירוש הכתוב⁸³ "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה", שהתכלית ד"ראה אנכי גו'" היא⁶
 שיומשך ב"ברכה וקללה" – להפוך את הקללה לברכה, שעי"ז ניתוסף עילוי גדול יותר, שלכן אמרו⁷
 רז"ל⁸⁴ "טוב זה מלאך חיים, מאד זה מלאך המות", שדוקא ע"י הפיכת ענין בלתי רצוי, נעשה העילוי⁸
 ד"טוב מאד"⁸⁵, וכמבואר גם בפירוש הכתוב⁸⁶ "והפכתי אבלם לששון" (שזהו גם תוכן ענינו של חודש⁹
 מנ"א).¹⁰
 טו. וכאן המקום – כיון שלדאבוננו יש עדיין צורך – לדבר אודות הענין של "מיהו יהודי":¹¹
 ובהקדים – שלמרות גודל הידידות ששררה בין רבי לאנטנינוס, הנה כל זמן שרבי לא גייר אותו, הי'¹²
 אנטנינוס גוי כמו כל שאר הגויים!¹³
 ואע"פ שהיו אצלו ניצוצות קדושה מעולם התהו כו' – הנה קודם הבירור (ע"י הגיור כו') הרי זה¹⁴
 רע גמור.¹⁵
 וכפי שמצינו בנוגע ליעקב ועשו, שאע"פ שאצל עשו היו ניצוצות קדושה נעלים מעולם התהו, שזהו¹⁶
 ענין "ארבע מאות איש"⁸⁷ שבאו עם עשו, ששרש שרשם הוא מ"ארבע מאות שקל כסף"⁸⁸ שנתן אברהם¹⁷
 לעפרון, שהם ת' עלמין דכסופין שנמשכים מבחי' עתיקא קדישא⁸⁹, מ"מ, התיירא יעקב ממנו, כמ"ש⁹⁰
 "וירא יעקב מאד וייצר לו", ולכן עשה כמה פעולות: "ויחץ את העם וגו'" – כיון שקודם הבירור הרי¹⁹
 זה רע גמור.²⁰
 ומזה מובן גודל החומר שבגזירה האיומה של "מיהו יהודי" – שגוי שלא התגייר כלל, רוצים לרשום²¹
 אותו בתור יהודי!²²
 טז. ובנוגע לאלו שצריכים להתווכח אתם ע"ד הצורך לקבוע בחוק שיהודי הוא רק מי שהתגייר²³
 כהלכה – לא צריך להרחיק לכת כדי להוכיח שאין שחר לטענותיהם, אלא מדבריהם גופא רואים שהם²⁴
 סותרים את עצמם:²⁵
 לא מזמן יצאו בעצמם עם הבטחה, שלקראת הבחירות ישתדלו ויפעלו שיוסיפו תיבת "כהלכה". וכיון²⁶
 שכן, מדוע לא עוסקים בזה כבר עכשיו? ...!²⁷
 ומה גם שאי אפשר לסמוך על ההבטחות שלהם, כפי שכבר הי' לעולמים, שהבטיחו לפלוני שיפעלו²⁸
 ענין מסויים, ועד היום הזה לא בא הדבר לידי פועל.²⁹
 נגשו ליהודי דתי והבטיחו לו שאם יצביע כמותם, אזי יתנו לו כך וכך (והוסיפו לאיים עליו, שאם³⁰
 לא יעשה כן, יזרקו אותו מהדירה וכו'), ועד היום הזה לא קיימו – ואין בכוונתם לקיים – את הבטחתם!³¹
 הם מרמים מאה אלף יהודים שבחרו בהם להיות באי־כחם, וכשבא לפועל, לא מתחשבים עמהם כלל,³²
 אלא עושים כל מה שרוצים (וכך נוהגים גם בנוגע להצבעה ב"כנסת", שההחלטה נקבעת ע"פ דעתם של³³
 אנשים אחדים בלבד), ועד שמכריחים את הרבנים לעשות כרצונם (כמו ברוסיה, שהיו ממנים "רבנים"³⁴

(86) ירמי' לא, יב.

(87) וישלח לב, ז.

(88) חיי שרה כג, טז.

(89) ראה תו"א וישלח כד, ג.

(90) וישלח שם, ח.

(81) תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 187 ואילך.

(82) ראה אוה"ת פרשתנו ס"ע תרנח ואילך.

(83) ריש פרשתנו.

(84) יל"ש בראשית רמז טז.

(85) בראשית א, לא.

- 1 מטעם"...) , ובאם לאו, יפטרו אותם (שזה גרוע יותר מכמו שהי' ברוסיא, שפיטרו אותם בגלל שהלכו
2 נגד קומוניזם, ואילו כאן מפטרים אותם בגלל שפוסקים ע"פ התורה).
3 ובכל אופן, אם הם רואים שאין ביכלתם לפעול לטובת חיזוק היהדות – עליהם לסוג אחור ולהתפטר
4 מתפקידם! לא נולדת "שר", ובמילא לא נורא אם תחדל להיות "שר"! ... "ערום יצאת"⁹¹, והרי הדבר
5 הראשון שנותנים לילד שנולד הוא – לימוד תורה, וא"כ, הנך יכול לחזור ולהתחיל ללמוד תורה, ולא
6 באופן⁹² שאתה תלמד את התורה מה שאתה רוצה, אלא שתלמד מה שהתורה אומרת! ...
7 ויהי"ר שמכאן ולהבא יראו סוכ"ס את האמת,
8 – ובפרט שכבר התחילו לחשוב ולהתבונן היתכן שנפלו למצב ירוד כזה, עד שהם עצמם לא היו
9 יכולים לשער שיכולים ליפול למטה כ"כ –
10 ולא יהי' צורך בכך שתהי' להם מפלה, אלא הכל יהי' בדרכי נועם ודרכי שלום וכו'⁹³.

(91) ע"פ איוב א, כא. קהלת ה, יד.

(92) ראה סה"ש תרצ"ו ע' 70. תש"ב ע' 123. תש"ד ע' 88.

תש"ו ע' 21. וראה גם תורת מנחם – התוועדות חס"ג ע' 296.

וש"נ.

(93) חסר הסיום (המו"ל).

המשך ביאור למס' גיטין ליום שבת קודש עמ' 1

33 שהוא, השובר את כח הקול והוא הנקרא 'שוברו של קול'. אבל
34 אם יש שם טעם שיש בו כדי לשבור את הקול אין חוששין לאותו
35 הקול.
36 מבאר המשנה, איזו היא אמתלא המבטלת את כח הקול
37 בקידושין או בגירושין. לענין גירושין, כגון שיצא קול בעיר שגירש
38 איש פלוני את אשתו על תנאי. ולענין קידושין, כגון שיצא קול
39 בעיר שאיש פלוני ורק לה – לאשה פנויה את קידושה, ומעות
40 הקידושין נפלו במקום שהוא ספק קרוב לה ומקודשת, ספק קרוב
41 לו ואינה מקודשת, זו היא אמתלא המבטלת את הקול. ש'התנאי'
42 הוא 'שובר' של קול הגירושין, כיון שיש לומר שמא לא נתקיים
43 התנאי ואינה מגורשת. וספק קרוב לה ספק קרוב לו' הוא 'שובר'
44 של קול הקידושין, כיון שיש לומר שהוא קרוב לו ואינה מקודשת.
45 ובאופנים אלו, וכן להיפך שיצא קול שקידשה על תנאי, או שזרק
46 לה גיטה ספק קרוב לה ספק קרוב לו, אין חוששין לאותו הקול.

גמרא

47 מבאר במשנה, שכשיצא קול על אשת כהן שנתגרשה, חוששין
48 לאותו הקול ואסורה לבעלה:
49 שואלת הגמרא, ואפריין לה אנקרא – וכי על סמך קול זה אנו
50 אוסרים אשה לבעלה, והא אמר רב אשי, כל קול דבית נישואין
51 לא תיישין ליה – כל קול היוצא על אשה לאחר נישואין אין
52 חוששין לו. כגון אשה שנישאת לכהן, ואחר כך יצא עליה קול
53 שהיתה גרושה או זונה ואסורה לו, אין חוששין לקול זה, ואין
54 מוציאין אותה ממנו בלא עדים שמעידים על כך. ואף כאן כשיצא
55 עליה קול שנתגרשה, הרי נשואה ועומדת היא קודם שיצא הקול,
56 ומדוע שנינו במשנה שחוששים לקול זה ואסורה לבעלה.
57 מתרצת הגמרא, ה"ב קאמר – כך היא כוונת המשנה לומר, יצא
58 שמה בעיר – יצא על אשה פנויה קול בעיר שהיא מקודשת לאיש
59 פלוני, ה"ב וזו מקודשת לו, ואסורה להינשא לאיש אחר עד שתקבל
60 גט מאותו פלוני. אך אם יצא על אשה קול מקודשת – שנתקדשה
61 לפלוני, ולאחר מכן יצא עליה קול מקודשת – שגירשה אותו פלוני
62 שיצא עליה קול בתחילה שנתקדשה לו,

1 בני בבל רשאים לזון ולכפות את האיש לגרש את אשתו, שהרי
2 אין אנו סמוכים.
3 אמר ליה רב יוסף לאביי, אפן שליחותיהו קא עבדין – אנו עושים
4 שליחותם של בני ארץ ישראל שנתנו לנו רשות לזון בכפיית גט,
5 מדי דתהו אהודות והלואות – כשם שאנו דנים בדיני ממונות
6 כהודאות והלואות.
7 מקשה הגמרא, אם כך הוא הדין, שיכולים אנו לזון בדבר אף
8 שאין אנו סמוכים, מחמת שאנו עושים שליחותם של בני ארץ
9 ישראל שנתנו לנו רשות לזון, אי ה"ב – אם כן, דיני גזילות וקבלות
10 נמי – גם כן נוכל לזון בדיני גזילות ובדיני חבולות, מכח רשותם
11 של בני ארץ ישראל, ואילו במשנה בסנהדרין (ב) מבואר, שאין
12 דנים בהם אלא בשלושה מומחים, ולדברך מדוע אין אנו רשאים
13 לזון בהם.
14 מתרצת הגמרא, כי עבדין שליחותיהו – היכן נתנו לנו רשות לזון,
15 דווקא במילתא דשכיחא – בדבר שהוא מצוי כענייני הלואה,
16 שהלואה פלוני לפלוני בפני עדים והלוה כופר בחוב, וכענייני גיטין,
17 אולם במילתא דלא שכיחא – בדברים שאינם מצויים כגון גזילות
18 וחבולות, לא עבדין שליחותיהו – לא נתנו לנו רשות, ואין אנו
19 שלוחיהם לזון בדבר:

משנה

20 המשנה מבאר דין אשה שיצא עליה קול בעיר שהיא מקודשת
21 או מגורשת: יצא שמה בעיר – אם יצא קול בעיר על אשה פנויה
22 שהיא מקודשת, שאמרו 'פלונית נתקדשה היום לפלוני', ה"ב זו
23 מקודשת – חוששין לקול זה שהיא אכן מקודשת, ואסורה להינשא
24 לאחר בלא שתקבל גט מאותו פלוני. וכן אם יצא קול על אשה
25 נשואה שנקודשת היא, שאמרו 'פלונית נתגרשה היום מפלוני',
26 ה"ב זו מקודשת, ואין הכוונה שתהיה היא מותרת לשוק בלא גט
27 אחר, שהרי אין סומכין על הקול להתיר אשת איש לעלמא, אלא
28 חוששין לזה הקול לחומרא, שאם אשת כהן היא, אסורה לישב
29 עוד תחתיו מחמת איסור גרושה לכהן, אלא יוציאנה בגט אחר.
30 המשנה מגבילה את הדין האמור: ומה שנתבאר שחוששין לקול
31 שיצא בעיר, הוא כלבד שלא יהא שם עם הקול אמתלא – טעם כל

לקוטי שיחות

פרשת ראה

כרך יט, שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

הוא גם לגבי "מוכר עצמו", ולא שכיח שהרוב המוחלט
(=החינוך) יהיה נוטה מדעת הרמב"ם, אם לא
שפירשה להדיא.

ב.

שני ההסברים לא-יחלות חובת הענקה לגבי "מוכר עצמו"

ויש לומר לתרץ ולבאר:
את הלימוד שהענקה נוהגת רק במכרוהו בית-דין
ולא ב"מוכר עצמו", ניתן לפרש בשני אופנים:

(א) החידוש שבהענקה הוא שיש להעניק לעבד שמכרוהו בית-דין (הענק תעניק לו), ומאחר שהכלל הוא "אין לו בו אלא חידושו"⁹, הרי ממילא אין הענקה ל"מוכר עצמו".

על פי זה אין ללמוד ממכרוהו בית-דין לשכיר בזמן הזה.

(ב) החידוש איננו שהנמכר על ידי בית-דין מקבל הענקה, אלא ש"לו ולא למוכר עצמו", כלומר – העובדה ש"מוכר עצמו" אינו מקבל הענקה¹⁰.

לפי אופן זה יוצא, שאפילו לפי הדיעה שלגבי "מוכר עצמו" אין הענקה – אפשר ללמוד בכל זאת מדין הענקה, במכרוהו בית-דין, לגבי מקרים אחרים¹¹ (שבהם יחול חיוב מסויים של הענקה) – אם רק אינם בגדר "מוכר עצמו", שנתמעת בפירוש מענין ההענקה.

א.

מצות הענקה בזמן הזה לפי ספר החינוך

1 בקשר למצות הענקה, שחייב האדון להעניק לעבד המשתחרר¹, נאמר בספר החינוך² שלמרות שחיוב המצוה חל רק "בזמן שהיובל נוהג" (שכן בזמן שאין היובל נוהג אין דין של עבד עברי) – אפשר בכל זאת ללמוד מכך, שגם בזמן הזה: "ישמע חכם ויוסף לקח שאם שכר מבני ישראל ועבדו זמן מרובה, או אפילו מועט שיעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו ה' יתברך".

8 על כך אומר ה"מנחת חינוך", שהלקח ממצות הענקה לשכיר בזמן הזה, שמצד "מוסרו הטוב" של המעביד, עליו להעניק לו "בצאתו מעמו" – הוא רק לפי הדיעה³ שחובת הענקה חלה הן לגבי עבד שמכרוהו בית-דין והן לגבי עבד שמוכר את עצמו.

13 אבל לפי הדיעה⁴ שמצות הענקה נאמרה רק לגבי עבד שמכרוהו בית-דין (וכפי שהגמרא⁵ לומדת זאת מן הפסוק⁶ "הענק תעניק לו" – "לו ולא למוכר עצמו")⁷ הרי הטעם של מצות הענקה אינו "מצד המוסר" ("ומי יודע מאיזה טעם") – שכן "מצד המוסר" אין מקום לחלק בין שני סוגי העבדים – ולפיכך אין ללמוד מכאן ביחס לשכיר בזמן הזה.

20 אלא שה"מנחת חינוך" נשאר בקושיא: הרי הרמב"ם⁸ פוסק שהענקה נוהגת רק לגבי "מכרוהו בית-דין", ואילו לפי ה"חינוך" יוצא שחיוב הענקה

(1) פרשתנו טו, יג"ד.

(2) מצוה תפב בסופה.

(3) דעת ר"א – קדושין יד, ב. תוד"ה ואידך (הב') שם טו, א.

(4) ת"ק קידושין שם. וכ"ה דעת רוב הפוסקים – נסמנו באנציקלופדיא תלמודית ע' הענקה (ע' תרעח). וא"כ דברי החינוך – לפי פ' המנ"ח (אבל ראה לקמן בפנים סו"ג) – אינם להלכה.

(5) שם טו, א.

(6) פרשתנו שם, יד.

(7) או מפני שלא יליף הגז"ש שכיר שכיר – שם יד, ב. ובש"ך חו"מ (ספ"ו סק"ג. מריטב"א שם טו, א) שכי"ה גם למסקנת הגמרא, ושכן ס"ל להרמב"ם. עיי"ש. וראה לקמן הערה 10, 20.

(8) הל' עבדים פ"ג הי"ב.

(9) ראה אנציקלופדיא תלמודית ע' חדוש, וש"נ.

(10) ואולי זה תלוי באם הלימוד הוא מ"לו ולא למוכר עצמו", שאז החידוש הוא בזה שמוכר עצמו נתמעת מהענקה ("ולא למוכר עצמו"): או מפני שלא יליף הגז"ש שכיר שכיר (כנ"ל הערה 7), שאז החידוש הוא בזה שמעניקים למכרוהו ב"ד (ואא"פ ללמוד מוכר עצמו ממכרוהו ב"ד במה מצינו. וראה רש"י קידושין יד, סע"ב ד"ה לא). וראה לקמן הערה 20.

(11) ובפרט לפמ"ש המהרש"ל (יש"ש קידושין שם סכ"ב) דזה שמוכר עצמו אין מעניקים לו הוא מפני שעבר על כי לי בני עבדים ולא עבדים לעבדים.

בית-דין²⁰ שמצד המוסר (=צדקה) יש לתת גם לשכיר
בזמן הזה הענקה "בצאתו מעמו".

ד.

הוראה: יש לתת הענקה לשכיר שפסק לעבוד

כיון שההוראה הנ"ל של "החינוך" יכולה להתאים
לפי כל השיטות, כולל השיטה הסוברת שב"מוכר
עצמו" אין הענקה, כדאי וראוי לעורר ולפרסם, שיש
לשים לב להוראה הבאה:

השוכר אדם לעבוד אצלו והסתיימה תקופת
עבודתו, ועל-אחת-כמה-וכמה כשהוא מפטר אותו
לפני סיום התקופה

(כשהלה עוזב מרצונו לפני הזמן, אין מצוה של
הענקה, כפי ההלכה – לגבי עבד – "בורח ויוצא
בגרעון כסף – אין מעניקים לו"²¹ – אבל אם המשכיר
מפטר אותו –)

משום שיש לו עתה מספר מספיק של פועלים
בלעדיו, ואפילו משום שאינו שבע רצון מעבודתו –
יש לתת לו "הענקה".

ומאחר שההענקה היא בגדר צדקה, מובן שאי
אפשר לצאת ידי חובה זו במענק שהוא חייב לו
ממילא. ברור שאת השכר שמגיע לו עבור עבודתו –
יש לשלם לו במלואו. אף ה"תוספות" שהמעביד
הבטיח מראש לתת לעובד אינן נחשבות בכלל
ההענקה, משום שהתוספות הללו אינן ענין של צדקה.

בענין זה אין גם הבדל בין אם עבד אצלו תקופה
ממושכת ובין אם לא, כלשון החינוך: "זמן מרובה או
אפילו מועט": כן אין הבדל אם היה שבע רצון ממנו
או לא, בין "נתברך הבית בגללו" ובין "לא נתברך
הבית בגללו" יש לתת לו הענקה²² ביחס למשך הזמן
שעבד²³.

לפיכך, מאחר שה"חינוך" אינו דן במי שמכר
עצמו לעבד – דבר שאינו שייך לזמן הזה, כי-אם
בשכיר, שהשכיר עצמו כפועל – אפשר ללמוד
מ"מכרוהו בית-דין" שיש לתת לו הענקה, מצד
המוסר, "בצאתו מעמו".

ג.

הענקה – שכר פעולה או צדקה

ויש לומר ששני האופנים בלימוד הנ"ל תלויים
בשני האופנים שבהם ניתן להסביר את מהותה של
ה"הענקה"¹²:

(א) הענקה היא בגדר שכר פעולה, כפי שמשמע מן
הגמרא¹³: "שכיר קרייה רחמנא, (=שכיר קראתו
התורה) מה שכיר פעולתו ליורשיו, אף האי פעולתו
ליורשיו". לפי הגדרה זו מסתבר שהחידוש וגזירת
הכתוב הוא בכך שעבד שמכרוהו בית-דין מקבל
הענקה, שכן מתן הענקה בתורת שכר פעולה (נוסף על
כל השכר ששולם תמורת כל עבודתו) מהווה חידוש.

(ב) הענקה היא בגדר צדקה¹⁴, שהאדון נותן
כהערכה לעבודת העבד. לפי הגדרה זו מחייב ההגיון,
שהחידוש וגזירת הכתוב הוא בכך ש"מוכר עצמו" אינו
מקבל הענקה, שהרי הענקה למי שמכרוהו בית-דין
היא "מילתא בטעמא", כאמור.

מהי דעתו של הרמב"ם בנידון? – דבר זה ניתן
ללמוד מכך שבספר המצוות¹⁵ לא קובע הרמב"ם את
מצות הענקה בין המצוות הקשורות לעבד ואמה¹⁶,
כי-אם מיד לאחר מצות הצדקה¹⁷. מן הסמיכות למצות
צדקה¹⁸ משמע כי לפי דעת הרמב"ם ההענקה היא
בגדר צדקה¹⁹.

לפי זה אין הכרח לומר שה"חינוך" נוטה מדעת
הרמב"ם. אפילו לפי שיטת הרמב"ם שהתורה ממעטת
"מוכר עצמו" מהענקה – יש מקום ללמוד ממכרוהו

(12) ראה משנה למלך הל' עבדים שם הי"ב (ד"ה עוד נראה). שם
הי"ד (סד"ה והרי) והט"ו.

(13) קדושין טו, א. וראה ספרי פרשתו שם, יד. מלבי"ם שם.

(14) ש"ך חו"מ שם (בתי הג'). וראה אנציקלופדיא תלמודית ע'
הענקה (ס"ע תרדע), ושו"נ. וראה "שרשי המצוה" בחינוך שם.

(15) מ"ע קצו. מל"ת רלג.

(16) מ"ע רלב ואילך. מל"ת רנו ואילך.

(17) מ"ע קצה. מל"ת רלב. – וקודם המצוה (קצו. ל"ת רלד) "להלוות
לעני", שהיא "יותר מחוייבת מכל מצות צדקה" (שם מ"ע קצו).

(18) וי"ל שהסדר ברמב"ם הוא כהסדר בקרא, דסמך מצות הענקה
למצות צדקה (פרשתנו שם, ד"ח), וזוהו גופא נלמד דהענקה היא גדר של

צדקה. וראה של"ה חלק תושב"כ פרשתנו שער, ב.

(19) ובפרט שבש"ך שם מתרץ עפ"ז דעת הרמב"ם.

(20) וי"ל שהמנ"ח ס"ל כתי' הב' בש"ך שם, שהרמב"ם ס"ל דמוכר
עצמו אין לו הענקה מפני שלא ילפינן גז"ש שכיר שכיר (או – כמ"ש
במשנה למלך שם הי"ב), וא"כ החידוש הוא בזה שמעניקים למכרוהו
ב"ד (כנ"ל הערה 10) ואא"פ ללמוד מזה בנוגע לשכיר בזמן הזה.

(21) קידושין טז, סע"ב. רמב"ם הל' עבדים שם הי"ד-טו.

(22) דעת ת"ק קידושין יז, ריש ע"ב. רמב"ם שם הי"ד.

(23) להעיר משיטה לא נודע למי (קידושין יז, א), דלדעת ר"מ שיוצא
בגרעון כסף יש לו הענקה – נותן לו לפי חשבון השנים שעבד.

29 אצל הרב עצמו הם בבחינת "מוחין דגדלות", אין הוא
30 חייב לתת לתלמיד.
31 באה מצות ההענקה ומוסיפה, שזאת מצד חובת
32 הרב לתלמיד. אבל ב"צדקה", "הענקה", צריך הרב
33 להתמסר ולעמול עם התלמיד קשה כל-כך, עד אשר
34 הוא "יקבל" את עומק השכל של הרב³¹ – כל ענין
35 הקיים אצל הרב צריך להיקלט בסופו-של-דבר על-ידי
36 התלמיד.

ו.

בזכות ה"הענקה" ל"תלמידים" נזכה ל"הענקה" על-
ידי הקב"ה

37 כך הוא הדבר גם לגבי ההתעסקות בקירוב כאלה
38 שהם עדיין "קטנים" ותלמידים ביהדות, לתורה
39 ולמצוות:

40 ניתן לחשוב, שכיוון שאדם זה הוא רק "מתחיל",
41 די ללמדו מה שמתאים לו עתה –

42 אומרת התורה, שכיוון שזה תלמידך – גם אם למד
43 ממך רק "אות אחת", אתה נקרא "רבו אלופו ומיודעו"³²
44 – עליך לתת לו "הענקה". צריך לעבוד עמו באופן
45 שבסופו-של-דבר הוא יגיע לדרגתך של ביהדות.

46 ובאמצעות עבודת היהודי (עבדי ה') ב"שש שנים
47 יעבוד"³³ – בששת אלפי השנים שהעולם קיים – נזכה
48 בקרוב ממש ל"ובשביעית יצא לחפשי חנם"³³,

49 שאז יתן הקדוש-ברוך-הוא שכר לא רק לפי ערך
50 העבודה בזמן הזה, אלא גם "הענקה" – גילויים נעלים
51 ביותר שיינתנו כצדקה, כי אין הם בהתאם לעבודת
52 היהודי³⁴,

53 באלף השביעי, יום שכולו שבת ומנוחה לחיי
54 העולמים.

(משיחת ש"פ ראה תשל"ז)

1 על-אחת-כמה-וכמה כאשר "נתברך הבית בגללו"
2 שאז²⁴ ההלכה²² היא: "לפי הברכה תן לו", ויש
3 להוסיף על ההענקה²⁵ "מאשר²⁶ ברכו ה' יתברך".

ה.

הרב חייב להעניק לתלמיד "מוחין דגדלות"

4 ענין ההענקה קיים ככלל ענין בתורה, גם בעבודה
5 הרוחנית:

6 אבי מורי, מסביר בהערותיו²⁷ על מסכת קידושין,
7 שאצל עבד עברי יש רק "מוחין דקטנות", וכאשר הוא
8 יוצא לחפשי צריך "להעניק" לו "מוחין דגדלות" וולכן
9 מפרטת התורה בהענקה את שלושת הסוגים "מצאנך
10 ומגרנך ומיקבך", שהם "לנגד המוחין"²⁸.

11 "אדון" ו"עבד" מסמלים ברוחניות רב ותלמיד, כפי
12 שאמר רבי יוחנן²⁹, שמי שילמדו לתרץ ענין מסויים
13 בתורה, שהיה קשה לו – "מובילנא מאניה אבתריה
14 לבי מסותא" (= אוביל כליו אחריו לבית המרחץ),
15 כעבודת עבד לאדונו.

16 אבל צריך לדעת, שעליו לתת לתלמידו "הענקה".
17 כלומר: אל לו להסתפק במתן "מוחין דקטנות"
18 לתלמיד, אלא עליו ללמדו באופן שכאשר התלמיד
19 "יגדל" ו"ישתחרר" ממנו הוא יזכה ב"מוחין דגדלות"
20 של הרב.

21 במילים פשוטות:

22 רב חייב להסביר לתלמידו גם את "עומק ההלכה
23 בטעמה היטב", אף כאשר עליו לחזור לשם כך על
24 ההלכה "כמה פעמים" עד שהיא תובן³⁰ – זה עומק
25 שהוא בגדר השגה על-ידי שכלו של התלמיד (אצל
26 הרב זהו "מוחין דקטנות"), אך בינתיים אין הוא מבין
27 זאת.

28 אבל את הענינים שמעל לשכלו של התלמיד, אשר

(24) נוסף לזה שאז לכו"ע – גם לראב"ע (קידושין יז, ריש ע"ב) – מעניקים לו.

(25) רש"י שם ד"ה הכל לפי הברכה.

(26) לשון החינוך שם.

(27) תורת לוי"צ ע' קיז ואילך.

(28) שם ס"ע קיט ואילך.

(29) עירובין כז, ב. ורש"י. וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"ה ה"ח. טושו"ע

יו"ד סרמ"ב סי"ט.

(30) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סי"ח, ורש"י.

(31) ראה ע"ז ה, ריש ע"ב. נת' בארוכה בד"ה וידעת היום תרנ"ז.

(32) אבות פ"ו מ"ג.

(33) משפטים כא, ב. תו"א עו, א. א. סהמ"צ להצ"צ מצות דין עבד עברי בסופה.

(34) ואולי י"ל דיש בזה גם הענין ד"שכר פעולה" (ראה לעיל בפנים סעיף ג') – כי גם גילויים הכי נעלים יומשכו אז בפנימיות. וראה תורת לוי"צ שם (ע' קכב): ענק עבד עברי לעצמו.. שמתעצמין בו כו'.

לקוטי שיחות

פרשת ראה

כרך כד שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

לדבר בו מדובר: ביחס לאהל מועד, המשכן, נחשב שילה
בבית, ואילו ביחס לבית המקדש שבירושלים היה זה אהל
בלבד¹⁰.

אך מכן שהדבר קשור להלכה מסוימת – איסור
הבמות – הרי מובן¹¹, שגם במשכן שילה יש מהות של
בית, שמשום כך "היא היתה מנוחה".

ב.

"המקום אשר יבחר ה'

ויש לומר, שהחסבר לכך הוא:

בתורה מוצאים ביטוי זהה לגבי שילה ולגבי בית
המקדש שבירושלים: על "המקום אשר יבחר ה'" נאמר
בספרי¹² "זו שילה ובית עולמים". ואת זאת אין מוצאים
לגבי המשכן שלפני כן, ואף לא לגבי ה"מקדש"¹³ שבנוב
ובגבעון¹⁴.

וההבדל ביניהם מובן בפשטות: כאשר עמד המשכן
במדבר, למרות שגם אז "נאסרו הבמות" והיתה חובה
להקריב קרבנות רק במשכן – עדיין לא היה זה "המקום
אשר יבחר ה'", כי המשכן לא עמד במקום אחד, אלא
עבר ממסע למסע¹⁵. ובודאי אי אפשר לומר זאת לגבי

א.

משכן שילה – בית או אהל?

בענין החובה להקריב קרבנות רק בבית המקדש
ואיסור ההקרבה מחוץ למקדש, שעליהם מדובר
בפרשתנו¹, מנויים במשנה² ובספרי³ השלבים בכך:
"משהוקם המשכן נאסרו הבמות .. באו לגלגל הותרו
הבמות .. באו לשילה נאסרו הבמות .. ולא היה תקרה
אלא בית אבנים .. והיא היתה מנוחה. באו לנוב וגבעון
הותרו הבמות .. באו לירושלים נאסרו הבמות ולא היה
להן [עוד] היתר והיא היתה נחלה".

כפי שמוכן מלשון המשנה, קשור הענין של "באו
לשילה נאסרו הבמות" עם העובדה ששם היה "בית אבנים
.. והיא היתה מנוחה"⁴, לעומת הגלגל, ששם הקימו את
אהל מועד⁵, וכלשון הרמב"ם⁶ "נקרא שילה בית"⁷.

יש להבין: הרי נאמר במפורש בכתוב⁸: "כי לא ישבתי
בבית למיום העלותי את בני ישראל ממצרים ועד היום הזה
ואהיה מתהלך באוהל ובמשכן". כלומר, שגם המשכן
בשילה אינו נחשב כ"בית", אלא כ"אהל" או משכן בלבד?⁹
בפשטות ניתן לומר שקביעה זו היא יחסית, בהתאם

(10) וראה בארוכה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע פד"פ.
(11) ואפילו את"ל שהנאמר בשילה ש"היא היתה מנוחה" הוא רק
סימן להזמן שאז נאסרו הבמות, הרי מובן, שהסימן שייך לתוכן הענין,
וע"ד הסימן שבירושלמי דלקמן הערה 16.
(12) פרשתנו יד, כה (אלא דהכתוב מדבר (לא בנוגע למקדש עצמו
(אלא) בנוגע לירושלים). תבוא כו, ב. וראה פרש"י ב"מ פט, א ד"ה
נתחייבו. פרש"י פסחים צא, א ד"ה מנין.
(13) לשון הרמב"ם הל' ביהב"ח שם: ובנו שם מקדש. אבל בדה"ב
א, ג"ח וגמרא שם (ק"ח סע"ב) פיה"מ שם מ"ז (שהקימו בנוב ובגבעון)
אה"מ שנעשה במדבר. ואכ"מ.
(14) וראה רמב"ן תבוא שם. ביאור הרי"פ פערלא שם. ועוד.
(15) וכלשון הרמב"ם ריש הל' ביהב"ח "והי' לפי שעה".
ועיי"ש ברמב"ם שמביא ע"ז "שנאמר (פרשתנו יב, ט) כי לא באתם
עד עתה וגו'". שהכתוב ממשיך "אל המנוחה ואל הנחלה" שקאי על
שילה וירושלים (ספרי וגמרא שם ק"ט, א), והיינו שגם בנוגע להמשכן
(ביחס לשילה) נאמר כי לא באתם עד עתה גו' (אבל ברש"י עה"פ פ'
"כי לא באתם – כל אותם י"ד שנה"). וראה לקמן בפנים סעיף ג.

(1) יב, ד ואילך.
(2) זבחים ק"ב, ב.
(3) פרשתנו שם, ח.
(4) וראה בגמ' שם (ק"ט, א) "באו לירושלים כו' ת"ר כי לא באתם
עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה כו' זו שילה כו'". ושם (ק"ח, א) באו
לשילה כו' מנה"מ כתוב אחד אומר (ש"א א, כד) ותביאהו בית ה' שילה
כו'. ואכ"מ.
(5) זבחים ק"ח, ב. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"ב.
(6) בפיה"מ זבחים פ"ד מ"ו. וראה לשונו בהל' ביהב"ח שם.
(7) וממשיך שם: וכן כתוב ותביאהו בית ה' שילה כו'. ואחר שהי'
שם בנין אז הוא מנוחה לפי שנתיישבו ולא היתה שם נסיעה וה' צוה
שלא להקריב בבמות לכשתהי' שם מנוחה והוא מה שנאמר כי לא באתם
עד עתה אל המנוחה ומכאן ראי' שבשעה שיגיעו אלי' שיאהו אסור עליהן
להקריב בבמות. וראה הלשון בתרגום קאפח שם.
(8) ש"ב ז, ו.
(9) ראה ת"י ורש"י שם. וראה זח"ב רמא, א. רמב"ן עה"ת קרח טז,
כא.

שהמחשבה על אפשרות של איסור במות, שאותה בא לימוד זה לשלול, אינה נובעת מכך שהמשכן היה בנוב ובגבעון והיו מחנות, אלא מכך שהיו חושבים ש"משבאו לשילה" בטל ענין הבמות בכלל, ולכן מחדש הפסוק ומאפשר "היתר בין זה לזה"²⁴. וכך מובן גם מלשון רש"י בפירושו על הש"ס²⁵: "מנא הני מילי שהיה היתר לבמות אחר קדושת שילה משחרבה".

ולכאורה: מדוע יחשבו ש"משבאו לשילה" נתבטל ענין הבמות לחלוטין?

אלא, מכך מוכח, שבשילה התחדשה קביעות מקום, שלא היתה לפני כן – "המקום אשר יבחר ה'"²⁶, והיא בטלה את האפשרות לבמות²⁷. אך לאחר מכן בא לימוד מיוחד "ליתן היתר בין זה לזה".

ד.

יש הבדל בין בחירת ירושלים לבין בחירת שילה

אך לפי זה יש להבין: כיון שגם לגבי שילה נאמר הביטוי "המקום אשר יבחר ה'", מדוע נקרא דוקא בית-המקדש שבירושלים בתואר "בית הבחירה", ולא המשכן שבשילה?

הכרחי לומר, שלמרות שגם שילה נקראת "מקום אשר יבחר ה'", בכל זאת יש הבדל בבחירה בין שילה לירושלים.

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר את ההבדלים בין הביטויים השונים בפרשתנו לגבי חובת ההקרבה בבית.

בתחילה נאמר בתורה²⁸ "לא תעשון כן לה' אלקיכם (ומשמעות מילים אלו כפירוש רש"י היא: להקטיר לשמים בכל מקום), כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם..."

1 ארבע עשרה השנים שכבשו וחלקו, כאשר המשכן היה בגלגל, ולא היתה מציאות של מחנות¹⁶.

3 לעומת זאת בשילה חלה ההגדרה של "המקום אשר יבחר ה'", היה זה מקום קבוע למשך שש"ט שנה¹⁷. ולכן חל בתקופת שילה האיסור להקריב במקום אחר מחוץ למשכן שילה.

7 ולפיכך הוקם שם בית של אבנים¹⁷, והוא נקרא בית¹⁸, כי זה מבטא את הענין של קביעת מקום¹⁹.

ג.

היתר הבמות בכניסה לארץ שונה מהיתר הבמות לאחרי שילה

לפי זה יש לבאר את ההבדל באופני הלימוד בין היתר הבמות "כשנכנסו לארץ" כש"באו לגלגל", לבין היתר הבמות לאחר שחבר שילה ו"באו לנוב וגבעון".

ובלשון הרמב"ם²⁰: "לפי שמיום שפסקו המחנות ונכנסו לארץ... והוא הזמן שבאו לגלגל נסתלקה מצות לא תעשה זו ונשאר מותר שכל מי שרוצה להקריב בבמה מקריב כמו שהיה קודם המשכן": היתר ההקרבה קיים ממילא משום שאין מחנות והמצב הוא בדיוק כמו לפני הקמת המשכן²¹.

ואילו לצורך היתר ההקרבה בבמה לאחר תקופת משכן שילה יש צורך בלימוד מיוחד, כפי שלומדים²² מן הפסוק²³ "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה – אל המנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים, למה חלקן (הכתוב) כדי ליתן היתר בין זה לזה". יש צורך בהיתר מיוחד לכך.

וכפי שמובן מן המילים "ליתן היתר בין זה לזה",

שבו מפורש בית הבחירה כ"א הכתוב "לשכנו תדרשו" (פרשתנו יב, ה), שלכמה פי' נאמר בשילה (ראה לח"מ שם). וראה לקמן הערה 32.

19 ראה מהרש"א לתוס' שבועות טו, א ד"ה אין העזרה.

20 פיה"מ זבחים שם. וראה הלשון בתרגום קאפח.

21 אבל ראה רש"י במשנה שם ד"ה הותר. פרש"י פרשתנו יב, ח דלמדין היתר הבמות בגלגל מהכתוב (שם) (לא תעשון גו') איש כל הישר בעיניו.

22 זבחים קיט, א.

23 פרשתנו יב, ט.

24 וראה הלשון בפיה"מ להרמב"ם שם מ"ז.

25 זבחים שם.

26 להעיר מפרש"י קדושין לו, א ד"ה ללמדך.

27 ולהעיר מפירושו רבי חיים בתוס' ד"ה מאי קסבר זבחים (ס, ב) דלר"י דקאמר זה וזה שילה אתא לאשמעינן דשילה אין אחרי' היתר.

28 יב, ד ואילך.

16 ראה פיה"מ להרמב"ם זבחים שם מ"ה (נעתק – חלקו – לקמן ס"ג). אבל בירושלמי מגילה פ"א ה"ב: זה סימן כל זמן שהארון בפנים הבמות אסורות יצא הבמות מותרות. וראה בארוכה מאירי מגילה ט, ב. ואכ"מ.

17 זבחים קיח, ב. רמב"ם הל' ביהב"ח שם. – משא"כ ימי נוב וגבעון (רק) נ"ז שנה (זבחים ורמב"ם שם). ובפרט שנק' "במה" (דה"א טז, לט, כא, כט. דה"ב א, ג. שם, יג) "במה גדולה" (מ"א ג, ד. תוספתא זבחים ספ"ג).

*17 אבל להעיר מדעת הרמב"ם (דלעיל הערה 13) שגם בנו"ג בנו מקדש דמשמע בנין אבנים (ראה לקו"ש חט"ז [המתורגם] ע' 324 הערה 47. ושו"י).

18 וראה לקו"ש שם ע' 325 ואילך, שגם בנוגע לג' מצוות שנצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ (וסדרן) למנות להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה (סנהדרין כ, ב וספרי עה"פ. רמב"ם ריש הל' מלכים) קיימו (גם) במשכן שילה (אף דהשלימות בזה היתה – בבית הבחירה בירושלים). שלכן לא הביא הרמב"ם בהל' מלכים שם הכתוב

בשילה היתה הבחירה במקום רק כתוצאה מן האיסור
 "להקטיר לשמים בכל מקום", אשר בגללו היה הכרח
 במקום מיוחד להקריבה. כלומר, בחירה במקום מפני טעם
 וסיבה. ואילו ירושלים הוא המקום שבחר ה' להיות מקום
 להשראת שכנתו יתברך, ולא מפני סיבה כלשהי³³, ומשום
 כך זהו גם המקום שבו צריך להקריב את הקרבנות –
 "שמה תביאו"³⁴.

במילים אחרות: הבחירה בשילה היתה בשביל
 ישראל³⁵, כדי שיהיה להם מקום מיוחד להקריבה, ולא
 יקריבו בכל מקום כפי שהיה לפני כן, בזמן היתר הבמות.
 ואילו הבחירה בירושלים היתה, כביכול, מצד הקדוש-
 ברוך-הוא, אשר בחר מקום לשכנתו – "זאת מנוחתי עדי
 עד"³⁶.

ו.

שילה – "לשום את שמי שם"; ירושלים – "בו"
 מפני ההבדל באופן הבחירה בין שילה ובין ירושלים,
 יש הבדל גם בקשר לענין הנבחר:

כיון שהבחירה בשילה היא כדי שיהא מקום מיוחד
 להקריבה, די בכך שהבחירה היא במקום של הבית, אך לא
 בבית שנבנה במקום זה.

ואילו בירושלים הבחירה היא לצורך עצמה, ללא סיבה
 מגבילה, ולכן הבחירה היא הן במקום והן בבית עצמו.
 ואדרבה, כיון שזוהי בחירה של הקדוש-ברוך-הוא, של
 השכינה, למנוחתו "עדי עד", מובן, שהמנוחה בפועל היא
 באמצעות הבית, כאשר הבית עצמו הוא "בית הבחירה"³⁷.

וזה מודגש גם בהבדלי הניסוח בין הפסוקים השונים
 שהוזכרו לעיל:

1 לשכנו תדרשו ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם...
 2 לאחר מכן נאמר²⁹ "ועברתם את הירדן... והניח לכם...
 3 והיה המקום אשר יבחר ה' אליכם בו לשכן שמו שם,
 4 שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה..." ומבואר ב"ספרי",
 5 ורש"י מביא זאת בפירושו על התורה³⁰, שהפסוק הראשון
 6 "אמור לענין שילה", והשני – "אמור לענין ירושלים"³¹.

7 ורואים הבדל נוסף בפסוקים: בפסוק הראשון
 8 ההתחלה והדגש הוא על האדם, ה"גברא", והבאתם שמה
 9 עולותיכם... ואילו בפסוק השני ההתחלה והדגש הוא
 10 המקום "שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם..."

11 ויש לומר שהבדלים אלו כרוכים בהבדל כללי בין
 12 הפסוקים:

13 בפסוקים הראשונים פותחת התורה באיסור "לא
 14 תעשון כן לה' אליכם" – "להקטיר לשמים בכל מקום",
 15 ובהמשך ותוצאה מן האיסור באה החובה: "כי אם אל
 16 המקום..."³². כלומר, בבחירה במקום מיוחד זה, מודגש,
 17 שבכך מצויין איסור הקרבת קרבנות "בכל מקום", אלא רק
 18 במקום אחד שנקבע על ידי בחירת ה'.

19 ואילו הפסוק השני מתחיל בחובה – "והיה המקום
 20 אשר יבחר ה' אליך בו לשכן שמו שם שמה תביאו...",
 21 כלומר, להיפך, "שמה תביאו" היא תוצאה מכך שזהו
 22 ה"מקום אשר יבחר ה' אליך בו".

ה.

בחירה בשביל ישראל ובחירה מצד הקב"ה

מכך מובן, שאכן, גם בשילה היתה בחירה, אך בסוג
 הבחירה יש הבדל מהותי בין שילה לבין ירושלים:

את זבחים אשר הם זוכחים על פני השדה והביאום לה' גו". ראה
 ראב"ע שם. פיה"מ להרמב"ם זבחים שם מ"ה. וראה רש"י זבחים קיב,
 ב ד"ה בעשה דמפרש העשה מהכתוב הנ"ל "והביאום לה' גו";
 משא"כ בירושלים (כמו במשכן) בחירת המקום הוא (בעיקר) חיוב
 ובחירת מקום זה בשביל הקריבה.

אבל מפשטות הכתוב בנוגע להמקדש בירושלים "והי' המקום אשר
 יבחר ה' לשכן שמו שם" משמע, דהבחירה היא כדי שיהי' מקום לשכן
 גו' וכתוצאה מזה "שמה תביאו גו'", ככפנים. וראה לקמן הערה 45.
 משא"כ בשילה (אף שגם שם ממשיך "לשום את שמו שם", הרי כיון)
 שההתחלה היא בנוגע להקריבה – "לא תעשון כן כי אם אל המקום גו'",
 משמע דהבחירה היא מצד ההקריבה, כנ"ל בפנים.

(35) להעיר משפתי חכמים בפרש"י פרשתנו יב, יג.

(36) תהלים קלב, יד.

(37) ועפכ"ז אולי יש לבאר ולתווך מה שבכ"מ מפורש דאין שילה
 בכלל המקום אשר יבחר ה' – ראה ספרי פרשתנו (יב, יח) לפני ה' זו
 שילה, במקום אשר יבחר זו ירושלים [אבל שם י"ל כיון דכל הרואה
 בשילה דשם נאכל קק"ל (מגילה ט, סע"ב. זבחים קיב, ב) אינו המקום

(29) שם, יו"ד ואילך.

(30) שם, יא.

(31) לשון רש"י שם. בספרי זה בא בהמשך להדרשה על "מבחר
 נדריכם" שבהפסוק, ובפרש"י כתבו בד"ה "שמה תביאו". אבל מובן שגם
 בספרי הכוונה לעצם המצוה דהבאת קרבנות.

(32) ראה גו"א בפרש"י (שם, ה) דכל הפסוק "כי אם אל המקום אשר
 יבחר גו'" קאי על שילה. ועד"ז בגו"א שם, יד. אבל ראה רא"ם ושפ"ח
 (ועד"ו בפרש"י בפסוקים הנ"ל).

(33) להעיר דגם כפשוטו, בזמן שלמה בזמן שבו בית הבחירה
 הי' מוקדש (בנוב ו) גבעון (לא רק משכן בכגלגל). אלא שאז היו הבמות
 מותרות. ודין במה גדולה להם (ראה מ"א ג, ד ובפרש"י שם. דה"ב א,
 ג"ה. מאירי מגילה ט, ב. ובכ"מ). ואכ"מ.

(34) החילוק בין שילה וירושלים יש לבאר גם באופן אחר קצת:

בשילה בחירת המקום להקריבה הוא (בעיקר) שלילה דשאר
 המקומות, שלא יקטירו בכל מקום (לא תעשון כן גו' כי אם אל המקום
 גו'). [היפך בממשכן – ע"פ פשטות הכתוב בפ' אחרי (יז, ה) בטעם
 האיסור דשחוט חוץ ומצות הבאתם במשכן – "למען אשר יביאו בני"

אלא, בכך מודגש החידוש העיקרי של בית המקדש בירושלים "בית עולמים", שהוא בחירת הקדוש-ברוך-הוא.⁴⁴

זה מתבטא גם בכך שגם הבית הוא "בית הבחירה".⁴⁵

ה.

בחירת ה' במקום ובבית

לפי כל האמור לעיל ניתן להסביר גם את דברי הרמב"ם⁴⁶ "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית⁴⁷ לה'...". והרי, לכאורה:

כיון שהחידוש העיקרי של בית העולמים הוא ענין הבחירה, צריך היה הרמב"ם לומר "כיון שנבחר בית עולמים"? יותר מכך: ב"מכילתא"⁴⁸ אכן מוזכר ביטוי זה "עד שלא נבחרה ירושלים... עד שלא נבחר בית עולמים...", והרמב"ם משנה את לשון המכילתא ואומר "כיון שנבנה המקדש"?

ולפי האמור לעיל ניתן להסביר, שיש שני חלקים בבחירה במקדש בירושלים, כל אחד בזמנו:

- 1 על שילה נאמר "המקום אשר יבחר ה' אלקיך... לשום
- 2 את שמו שם", ואילו בקשר לירושלים נאמר "אשר יבחר
- 3 ה' אלקיך בו לשכן שמו שם"³⁸: בשילה אין הבחירה "בו",
- 4 במקום³⁸, אלא ב"לשום את שמו"³⁹, ואילו בירושלים,
- 5 הבחירה "יבחר ה' אלקיך" היא דוקא "בו"³⁹, במקום זה
- 6 עצמו³⁹.

ז.

"הלכות בית הבחירה"

לפי זה מובן מדוע קורא הרמב"ם להלכות אלו בשם "הלכות בית הבחירה".

למרות שבהתחלה, בכותרת של הלכות בית הבחירה, כאשר מונה הרמב"ם את המצוות הכלולות בהלכות אלו⁴⁰, הוא אומר, שהמצוה הראשונה היא "לבנות בית המקדש", ולא "בית הבחירה". וכן בהלכות עצמן, מיד בהלכה הראשונה, הוא מצטט את הפסוק⁴¹ "עשו לי מקדש", ולא את הפסוק⁴² שבו נמצא ביטוי של "בחירה"⁴³. יותר מכך: בהלכות שלאחר מכן, העוסקות בעניני בית המקדש, קורא הרמב"ם בשמות המזכירים את המילה "מקדש" – "כלי המקדש", "ביאת מקדש".

אשר יבחר בירושלים שבו נאמר ענין הבחירה בפ"ע (כפרשתנו שם. ושם יד, כג ואילך. וראה זכחים קטז, סע"ב ואילך. שפת אמת שם). רד"ק (מ"ח, יג) – כיון דלא הוי (גם) בהבנין א"כ אי"ז אמיתית ענין הבחירה גם בהמקום (כדלקמן הערה *38). אבל לכא' לא משמע כן מלשון הרד"ק שם "גלגל ושילה ונוב וגבעון .. לא היו הם המקום הנבחר כו' כי אם זה המקום שהוא הר המור' כו'". וראה רמב"ן פרשתנו טז, ט. פנים יפות ס"פ פנחס.

(38) ראה כלי יקר פרשתנו יב, ד "המפרשים אמרו" (אלא שלדעתו אינו כן).

(38*) כי שלמות הבחירה בהמקום הוא כאשר ישנה הבחירה (גם) בהבית (שבמקום זה). ומכיון שבשילה לא היתה בחירה בהבית, מובן שאי"ז בחירה בשלימותה (גם) דהמקום. וכנ"ל הערה 37.

(39) ואולי י"ל עוד חילוק: לשום – שייך גם לרגע. ארעי; לשכן – משמעותו קביעות.

(40) שגם זה הוא מהרמב"ם – וראה הקדמתו לספרו.

(41) תרומה כה, ח.

(42) כהובא בסנהדרין שם וספרי עה"פ. וכמו שכתב הסמ"ג מ"ע קסג וברמזי מ"ע שם. וראה כס"מ ריש ה' ביהב"ח. נ"כ הרמב"ם ריש ה' מלכים. ובארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 317 ואילך.

(43) וכן לשונו במנין המצות בריש ספר היד מ"ע כ. סהמ"צ שם (לפנינו). אבל בתרגום העליון וקפאח: בית עבודה.

(44) ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 153 ואילך. וש"נ. וראה שיחת

ש"פ מטו"מ תשמ"ב.

(45) לכאורה י"ל שלדעת הרמב"ם פי' "בית הבחירה" היינו – בית הנבחר להקרבת הקרבנות (וראה לעיל הערה 34). ועפמ"כ בסהמ"צ מ"ע כ דהמ"ע היא "לבנות בית הבחירה לעבודה בו יהי' ההקרב" (ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 120 ואילך). וראה רמב"ם ה' יסוה"ת פ"ט ה"ג "וירושלים נבחרת לכך".

אבל מדייק לשונו בספר היד* בריש ה' ביהב"ח בגדר המ"ע "לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו כו'" משמע, שהבית והמצוה בבנייתו אינו בשביל ההקרב" כ"א "בית לה'" (והיינו להשראת השכינה), אלא שהבית צ"ל באופן ש"מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" (וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 330 הערה 34). וכן מוכח מלשונו שם ה"ג (נעתק לקמן ס"ח) "נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה'" ומביא הכתובים (דה"א כב, א. תהלים קלב, יד) "זה הוא בית לה' האלקים .. זאת מנוחתי עדי עד". כדלקמן בפנים.

(46) ה' בית הבחירה פ"א ה"ג.

(47) ידועה השקו"ט באחרונים "דלבנות בהן בית כו' ואין שם בית" משמע דלא נאסרו במוט! (ראה מעשי למלך על אתר). וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 501 הערה 12. די"ל דההמשך ברמב"ם "ולהקריב בתוך קרבן" – "בהן" (בהמקומות) ולא "בו" (בהבית) – מורה שמוסיף ענין שני, איסור הקרב" (במק"א) בבמות. ע"ש.

(48) בא בתחלתה.

(*) שכתבו בלה"ק. משא"כ סהמ"צ שכתבו בערבית. ובידנו רק העתקות – וצ"ע פי' התיבה בערבית בדיק ואין ללמוד מפ' התיבה עתה – כי כידיע דיוק פי' התיבות בכל לשון – משתנה במשך הזמן. ולהעיר מהכלל אפילו בלה"ק – ל' תורה לחוד ול' חכמים לחוד. ועוד שספר ויד ורא א' פסקי הלכות, ב) בתראי לגבי סהמ"צ (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות כג).

לגבי ירושלים ההתחלה היא "שמה תביאו".

החובה להקריב בזמן משכן שילה דוקא בשילה היא "חובת גברא": משום שישראל מצווים להקריב קרבנות. לאחר מכן נוספה החובה שיהיה לצורך זה מקום מיוחד – בחר הקדוש-ברוך-הוא עבורם במשכן שילה כדי שישמש כמקום ההקרבה⁵⁵, והאיסור להקריב מחוץ לשילה חל עליהם⁵⁶.

ואילו בירושלים, שהבחירה היא מצד עצמה, והבית – ה"חפצא" הוא הנבחר – "בית הבחירה", יש לומר, שמצות ההקרבה שם, "להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה"⁵⁷, היא גם מצד ה"חפצא" של הקרבן.

ולפי זה יובנו טוב יותר דבריו של הרמב"ם בספר היד⁵⁸, בענין מצות ההקרבה בבית הבחירה, כאשר אין הוא פותח הלכות אלו בחובת האדם "מצות עשה להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה", אלא בקרבנות: "כל הקרבנות כולם... מצות עשה להקריב בבית הבחירה", ומכך מובן, שהחובה להקריב את הקרבנות דוקא שם אינה רק תנאי באופן ההקרבה מצד המקריב – הגברא, אלא גם⁵⁹ מצד הקרבנות, החפצא.

ויש לומר שזאת מצד הטעם הנ"ל: כיון שיש בית הבחירה, מקום השכינה, חלה גם החובה על החפצא של הקרבנות, שצריך להקריבם בבית.

(משיחות ש"פ מטו"מ וש"פ ראה תש"מ)

- 1 הבחירה במקום המקדש, שבהר המוריה, אשר היתה⁴⁹
- 2 בימי האבות⁵⁰
- 3 [ואשר על כן היה זה ה"מקום שבנה בו אברהם
- 4 המזבח ועקר עליו יצחק והוא המקום שבנה בו נח...], כפי
- 5 שמבאר הרמב"ם בפ' ב'⁵¹];
- 6 והבחירה בבית עצמו, שנעשתה כאשר "נבנה המקדש
- 7 בירושלים", אשר לכן דוקא אז "נאסרו כל המקומות כולן
- 8 לבנות בהן בית לה", ואז נוספה שלימות גם בבחירה של
- 9 המקום.
- 10 על ידי זאת מובן גם מדוע מביא הרמב"ם הוכחות לכך
- 11 מן הפסוקים⁵² – "ויאמר⁵³ דוד זה הוא בית ה' האלקים
- 12 וזה מזבח לעולה לישראל" – פסוק המביע שהבחירה היא
- 13 גם בבית עצמו, ולא רק במקום המקדש. "ואומר זאת
- 14 מנוחתי עדי עד" – בפסוק זה מוסברת הסיבה לכך
- 15 שהבחירה היא גם לגבי הבית – משום שהקדוש-ברוך-
- 16 הוא לא בחר במקום זה מפני סיבה כלשהי או לצורך
- 17 תפקיד מיוחד, אלא "זאת מנוחתי עדי עד" – ובמילא
- 18 הבחירה היא בבית עצמו⁵⁴.

ט.

בירושלים – חובה מצד ה"חפצא"

לפי זה מובן גם ההבדל באמור לעיל בסעיף ד', שלגבי שילה נאמר "והבאתם שמה" – התורה פותחת בחובת ההבאה של האדם, המביאה לידי הצורך ב"שמה", ואילו

ששומיין בקדושת הן עומדים" – הבית לא רק המקום. וראה לקו"ש ח"א ע' 177 ואילך. חט"ז [המתורגם] ע' 502 ואילך.

(55) ולפי כהנ"ל י"ל שג"ז נלמד מהיתר הקרבה בבמה לאחר שילה (כנ"ל ס"ג) שאין זה מקום מנוחת השכינה בקביעות. כנ"ל בארוכה.

(56) וראה לעיל הערה 34.

(57) לשון הרמב"ם במנין המצות בריש ספר היד. מ"ע פד. ועד"ז בהכותרת להל' מעשה הקרבנות מצוה כא.

(58) הל' מעה"ק רפ"ח.

(59) בפיה"מ להרמב"ם שם מ"ט הביא הכתוב (יא) "שמה תביאו גר"

שבפסוק "והי' המקום אשר יבחר ה'א בו גר". אבל גם בהפסוק (יד) שהביא בהל' מעה"ק שם. ובסמה"צ ומנין המצות שם, נאמר "שם תעלה עולותיך ושם תעשה", ולא כבשילה "והבאתם שמה גר" (כנ"ל).

(49) ולשון המכילתא "עד שלא נבחרה ירושלים כו' עד שלא נבחרה בית עולמים כו'" היינו הבחירה בפועל למזבחות ולהשראת השכינה כהמשך במכילתא "יצאת א"י כו' יצאת ירושלים". וראה מפרשי המכילתא. וכמה גירסאות בהמכילתא שם ובפירושה.

(50) וע"ד הבחירה בא"י שהיא היתה "כשברא העולם כו' בחר בא"י" (תנחומא פרשתנו ח) – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 433.

(51) הל' ביהב"ח ה"א וה"ב. וראה לקו"ש ח"ט שם.

(52) ראה גם לקו"ש ח"ט שם הערה 47. לקו"ש חט"ז שם.

(53) דה"א כב, א.

(54) ולכן נקרא בית עולמים", הבית גופא (אף שהבית עצמו נחרב). ובלשון הרמב"ם (הל' ביהב"ח פ"ו הט"ז) "לפי שקדושת המקדש בירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטילה והרי הוא אומר כו' אע"פ

ילקוט לוי יצחק על התורה

בבהמה דקה ושישה בגסה במסכת בכורות פ"ד מ"ה.

אילא שהי' חכם גדול רומז על בחי' חכמה, גי' ל"ב נתיבות³ החכמה עם י"ד דחכמה, ודר בעיר יבנה היינו⁵ בבניה, יבנ"ה אותיות בינה. כי חו"ב הם תרין ריעין דלא מתפרשין, ובכור הוא בחי' חכמה, כידוע בפרשת⁷ קדש

שמות יג, ב - קדש לוי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לוי הוא

פו

ביאור המשנה (בכורות פ"ד מ"ה) "אילא ביבנה הי' מומחה לראות מומי בכורות ונטל שכר סכום ארבעה לבהמה דקה ושישה בגסה"

[משנתינו דנה, באם מותר לחכם הרואה מומי בכורות לקבל שכר]

הנוטל שכרו להיות רואה בכורות, אין שוחטין על פיו, אלא אם כן הי' מומחה כאילא ביבנה, שהתירו לו חכמים להיות נוטל ארבעה אסרות בבהמה דקה ושישה בגסה, בין תמים בין בעל מום.

בכורות פרק ד משנה ה

הנוטל שכרו להיות רואה בכורות - מומחה למומי בכורות הנוטל שכר בעד ראייתו, אין שוחטין על פיו - אין שוחטין את הבכור שהוא התיר במומו, שחושדים בו שמא התירו בשביל השכר שנטל, אלא אם כן הי' מומחה כאילא ביבנה - שהי' מומחה גדול וידעו בו חכמים שאין כמותו (רמב"ם), שהתירו לו חכמים להיות נוטל ארבעה איסרות - שהם מעה כסף (6/1 הדינר), בבהמה דקה - בעד ראיית בכור בהמה דקה, ושישה - איסרות, בגסה - בעד בכור בהמה גסה; בגמרא מבואר הטעם, לפי שבגסה יש טורח מרובה להשליך את הבכור לארץ ולכפותו לבדוק מומו, הלכך קבעו לו שכר יותר גדול. בין תמים בין בעל מום - בין שאמר שהבכור הוא תם ובין שאמר שהוא בעל מום הי' נוטל את שכרו, כדי שלא יחשדוהו כשאומר שהוא בעל מום, שמתיר בכור משום שכרו. בגמרא אמרו, שאינו נוטל שכר בבכור אחד אלא פעם ראשונה בלבד, ואחר כך רואה אותו בלי שכר, בשביל שלא יחשדו בו, שהוא אומר שהבכור הוא תם, כדי שיטול שכר בעד ראיות נוספות.

ביאור משניות קהתי

אילא' ביבנה התירו לו חכמים להיות נוטל ד' איסרות

(1) מבאר כאן במשנה כמה דברים, דהרי כל דבר בתורה מדויק הוא, והם:

(א) מה הטעם דשם החכם הי' "אילא"?

(ב) מה טעם דהי' קר דוקא ביבנה?

(ג) מה הטעם (הפנימי) דהי' חכם ומומחה בענין ראיית מומי "בכורות"?

(ד) מה הטעם הדשכר שלו הי' בדיוק סכום "ארבעה" ו"שישה"?

(ה) למה הי' התשלום במטבעות הנק' "איסר" דוקא?

(ו) מה הטעם (הפנימי) דבשר בכור נאכל ל"כהנים" דוקא?

וע"ז מבאר בפנים.

(2) השם "אילא" בגי' לב נתיבות חכמה, וגם האות "י" הוא כנגד חכמה.

(3) טעם שנק' "ל"ב נתיבות החכמה", ראה אמרי בינה שער התפילין אות קמו ואילך (ע' קפח - במהדורת קה"ת תשס"ט).

(4) ראה תניא - אגרת התשובה פ"ד, וז"ל: הי"ד שהיא בחי' נקודה לבד מרמזת לחכמתו ית' שהיא בבחי' העלם והסתר קודם שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה (והקוץ שעל הי"ד רומז לבחי' רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה ממדרגת בחי' חכמה עילאה כנודע). ואחר שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין סתימין נכללת ונרמזת באות ה"א שיש לה בחי' התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה וגם לאורך המורה על בחי' ההמשכה וההשפעה מלמעלה למטה לעלמין סתימין, ע"ש.

(5) ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס ע' שנט וז"ל: יבנה הוא בחי' בינה, אותיות בינה, ושם היו סנהרדי גדולה (גיטין נו, ב) סנהרדי גדולה הם בחי' בינה. ועיין במאורי אור מערכת סנהרדי גדולה. מבואר, הן מצד דהסנהרדין הי' ביבנה, הם בחי' בינה, וכן רמז דהאותיות "יבנה" הוא "בינה".

וראה אור התורה פרשת בעללותך עמוד שפט. פרשת מטות עמוד א'שטו. ביאורי הוזהר להצמח צדק ח"א עמוד מה-ו. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סי' עא.

(6) ראה אור התורה בלק עמוד א'לג וז"ל: בכ"ר הוא חכמה כמ"ש הראב"ד בפ' ל"ס משנה א' כי החכמה מאין תמצא יש מאין, ואזי שייך בחי' בכור ונק' החכ' ראשית הגילוי, ע"ש.

(7) קדש בחי' חכמה: ראה זהר ח"ג דף רסב, א. סידור עם דא"ח י, ג ואילך. תניא פרק מא. ביאורי הוזהר להצמח צדק ח"ב עמוד תתקסג וז"ל: הנה קדש נקרא החכמה. . כי קדש לשון מובדל וכן חכמה הוא

ואיסר פירושו התקשרות, כי התקשרות חכמה בבינה הוא ע"י אותיות ו"ד דמלוי היו"ד דחכמה, שמהם גופא נעשה ד"י¹³ דציור ה' ראשונה בחי' בינה וכידוע. מומח"ה¹⁴ כאיל"א ביבנ"ה גימטריא בכו"ר, זהו שאיל"א חי' יכול לראות בכורות, ולהתירם. ולפי הידוע שבכור הוא בחי' דעת¹⁵ ברא בוכרא, זהו

לי כל בכור שהוא בחי' חכמה, זהו שהוא חי' יכול לראות בכורות ולהתירם.

והשכר שלו חי' ד' איסרות וו' איסרות. השכר הוא מבינה, כידוע בענין⁸ יששכר יש שכר, והוא מבחי' בינה הכלולה בחכמה בחי' ה' הבן בחכמה, וי"ד¹⁰ דמלוי היו"ד דחכמה¹¹.

זהו שהשכר שלו חי' ד' איסרות ו' איסרות, היינו מו"ד דמלוי היו"ד דחכמה, ואיל"א ביבנה רומז¹² על חכמה ובינה כנ"ל, זהו שהוא חי' רואה בכורות דחכמה, ונטל שכר ד"ו איסרות, בינה.

(13) כנ"ל בהערה 10. וראה לעיל סי' יא, ובהערה 16. 17. שם.

(14) פירוש: מומח"ה (99) + כאיל"א (62) + ביבנה (69) = 230, ו"בכור" גימטריא (228), [אולי הכוונה דצ"ל "בכור", או דאותיות "בכור" בגי' 228 + שנים (2) מצד תוכן הבכור דנוטל פי שנים = 230, או דהגימטריא היא "מומח"ה כאיל"א ביבנה" וד"ל].

(15) ראה זהר – אדרא זוטא – האזינו דף רצא, א וז"ל: והאי אב ואם וכן (ואלו האב ואם וכן) אקרון חכמה בינה ודעת (הם נקראים חכמה ובינה ודעת) בגין דהאי בן נטיל סימנין דאביו ואמיה (לפי שכן הזה לוקח הסימנים של אביו, ר"ל שמקבל החו"ב שלו מחלקם של אביו ואמו, עצמם, לכן) אקרי דע"ת (שהיא אותיות עדו"ת), דהוא סהדותא דתרווייהו (כי מעידות על שניהם, שהוא בן של אבא ושל אימא), והאי בן אקרי בוכרא (זהו הבן נקרא בן בכור) ע"ש.

וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד ר וז"ל: "דעת הוא ברא בוכרא הנוטל פי שנים בו, ב' עטרין חסד וגבורה כמ"ש באדרא זוטא דף רצא ע"א, ע"ש.

אור התורה כי תשא עמוד תתקט וז"ל: ההפרש בין בחי' מוחין דקטנות לבחי' מוחין דגדלות, שבחי' מוחין דקטנות יש אחיזה ויניקה לחיצוניות כענין אברהם יצא ממנו ישמעאל כו' לפי שבחי' אחוריים דשם אלקים הוא המסתיר על אור האלקי עד שיוכל להיות נפרד כידוע, ובבחי' מוחין דקטנות שבלא דעת הרי בחי' הפנימיות מוסתר ונעלם ומבחי' חיצוניות ואחוריים של המדות העליונים יכולים גם החיצונים לקבל, אבל בבחי' מוחין דגדלות שהוא הארת הדעת במדות אין שם מקום ליניקת החיצונים כלל מפני שבבחי' הפנימיות של המדות אין שם מקום לחיצוניות להיותם מבחי' אחוריים וחיצוניות כידוע. וזהו שזכר שם באדר"ז בענין הדעת ירותא דאב ואם ירית מאי ירותא דא אחסנתו דאבא ואימא כו' דהיינו שהדעת ממשיך פנימיות השכל שיהיו בחי' אחסנתו דאב"א, משא"כ מה שהמדות מקבלים מן השכל שלא ע"י הדעת הוא בחי' חיצוניות כו'... ולכן נק' בר בוכרא כי כמו שהבן הבכור מקבל הארה יותר גדולה, ולכן חייב אחיו הקטן ממנו לכבדו כמ"ש בכתבי האריז"ל, כמו כן הדעת מפנימיות המוחין, ע"ש. ועיין גם סידור עם דא"ח קפב, ב ואילך. אור התורה פרשת כי תצא עמוד תתקט. לעיל סי' יח. ועוד.

למעלה מגדר ההשגה הארה בעלמא אשר אין נתפס ואין מושג כלל רק מאיר למעלה משכלו ובינתו ומאין תמצא כו' ע"ש. דרך מצותיך לג, ב. (8) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' קנא. קנב.

(9) ראה ספר המאמרים ה'תנ"ט [קה"ת ה'תשע"א] עמוד רמח וז"ל: הבן בחכמה וחכם בבינה, דהבן בחכמה, הוא ענין התכללות הבינה בחכמה, והוא שיש בחכמה כח הבינה לבוא לידי השגה והבנה, דהגם שבעצם הוא בבחי' הביטול והעדר ההתפשטות, וזהו מה שהיא בבחי' נקודה א' לבד כו', ומ"מ תבוא לידי ההתפשטות ההשגה בבינה כו'. וחכם בבינה, הוא התכללות החכמה בבינה, והוא, הגם שבינה היא בבחי' התפשטות בריבוי פרטים וריבוי הסברים כו', מ"מ יש בה כח החכמה לעשות מיש אין, והוא שכל ההשגה נכללת אח"כ בנקודה א', והיא נקודת התמצית מכל ההשגה כו', והוא שלילת כל הפרטים וההסברים, כ"א תופס עצם ענין השכלי, והוא עצם המושכל, (בנקודה א') כמו שהבין אותו מתוך ריבוי הפרטים וההסברים כו', וכמ"ש מזה במ"א. ע"ש.

ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד קכד. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"ג סי' קכו.

(10) ראה אור התורה שיר השירים עמוד רכא וז"ל: יובן ענין שחכמה ובינה מרומזים באותיות י"ה דשם הוי"ה, כי הנה החכמה שהיא בבחי' נקודה וברק זהו בחי' יו"ד, והבינה שהיא התפשטות ההשגה היא בחי' ה', והנה מילוי יו"ד הוא ו"ד כזה יו"ד, ותמונת ה' הוא ג"כ ו"ד, הרי בחי' ו"ד שהן מילוי היו"ד היינו בחי' הבן בחכמה שהוא מה שהבינה שהיא ה' שהיא ו"ד כלולה בתוך הנקודה, וכמו שצריכים לדבר י' במבטא הוא ע"י אותיות יו"ד כך גילוי סקירת השכל הוא ע"י כח ההבנה וההשגה כו', ואח"כ מילוי ה' הוא יו"ד זהו בחי' חכם בבינה, ע"ש.

(11) "שבחי' זו דיבנה היא גבוה מחכמה כמ"ש בעץ חיים שער היוזוגים פ"ה ובשער אנ"ך פ"ח ע"ש". (תורת לוי יצחק כאן)

(12) פירוש: כנ"ל והערה 2. האיש החכם "איל"א" מרמז לחכמה, והעיר "בינה" מרמז לבינה.

והשכר של איל"א "ארבעה וששה" מרמז בהאותיות יו"ד, אות י' מרמז לחכמה "איל"א, והאותיות ו"ד לה"שכר" בחי' בינה.

אימא עלאה. ושמו איל"א גי' מ"ב רומז ג"כ על בינה²⁵ עלאה, ע"ד שיוכב"ד²⁶ גי' מ"ב בינה עלאה.

והד' אותיות איל"א²⁷ רומזים על כחב"ד. א"י²⁸ כתר, יי²⁹ חכמה, ל³⁰ בינה, א"י³¹ דעת, והיינו בינה היכל קה"ק³² הכולל

שאיאל ביבנה הי' יכול לראותם¹⁶ ולהתירם, יבנה¹⁷ הי' בראש הוא חכמה, הה' בסוף הוא בינה, ובאמצע הוא אותיות ב"ן¹⁸ גימטריא בהמ"ה, הוא ברא בוכרא היוצא מחו"ב י"ה¹⁹.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד רסח

* * *

מה שאילא²⁰ ביבנה הי' מומחה לראות בכורות והתיר לו להיות נוטל ד' איסרות בבהמה דקה ושישה בגסה כדאיתא בבכורות פ"ד מ"ה ע"ש. הבכור הוא חכמה כמ"ש קדש לי כל בכור שקאי על חכ' כמ"ש²¹ בזה"ק פ' ואתחנן דרס"ב ע"א ע"ש. והיינו מה שהבכור הוא קדוש, קדש הוא בחי' חכמה, ולכן נאכל רק לכהנים²² שהם מבחי' חכמה, וכתוב בהם קדושה²³, והוא בחי' אבא עלאה, והתרת הבכור הוא מבחי' בינה עלאה, בחי' הבן בחכמה, שהוא בחי' ו"ד דמלוי היו"ד דחכמה כמ"ש בשער אנ"ך²⁴ פ"ח, היא יכולה להתיר בחי' בכור דחכמה אבא.

והיינו מה שאילא הי' ביבנה"ה אותיות בינ"ה, והיינו בחי'

(25) ראה לקוטי תורה מסעי צ, א ואילך. אור התורה משפטים עמוד א'קטו.

(26) ראה לעיל סי' ו הערה 4.

(27) פירוש: מרמז באותיות "אילא" לכל הבחי' דלעיל.

(28) ראה לעיל סימן עב.

(29) כנ"ל הערה 4.

(30) אות ל' בינה. הטעם והביאור דאות ל' מרמז לבחי' בינה, מובא בחסידות כמה טעמים, הן מצד "פירוש" האות, הן מצד "הגימטריא", והן מצד "הציור" דהאות, ומהם:

(א) למ"ד הוא מלשון לימוד, וזה מורה על בינה כמאמר "ומלמד לאנוש בינה". (אזה"ת נ"ך ח"ב עמוד א'עב. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית ע' קפב)

(ב) ציור אות ל' הוא צירוף אותיות ו-ד, ע"ד אות ה' בינה. (לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות ע' כו)

(ג) אות ל' במספר קטן הוא ג', ובחי' בינה כולל כתר חכמה ובינה. (לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' תטו)

(ד) בהנ"ל, בינה הוא ספירה השלישית. (תורת לוי יצחק ע' קיח)

(ה) מבחי' בינה – אות ה' ראשונה מהשם – נולד הששה מדות דו"א, ה' א' ו' ל'. (לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' תטו. ועוד)

(31) אות א' דעת. הטעם והביאור דאות א' מרמז לבחי' דעת, מובא בחסידות כמה טעמים, הן מצד "פירוש" האות, הן מצד "הגימטריא", והן מצד "הציור" דהאות, ומהם:

(א) בחי' דעת מחבר בחי' חסד וגבורה, וזהו "א" מספר אחד.

(ב) בהנ"ל, דעת נק' "שני כתפין" דמדעת נתחלק לחדס וגבורה, ב' פעמים כתף בני' א' 1000. רמז לאות "אלף". (לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע' שנח. אגרות קודש ע' שלג)

(ג) אלף הוא מלשון "אאלףך חכמה אאלףך בינה", שאות א' בחי' דעת מכריע בין חכמה ובינה. (אזה"ת ורא ע' ב'תקנו)

(ד) ציור אות א' הוא שני יו"ד – כנגד חסד וגבורה, וקו ו' האלכסוני באמצע בחי' "דעת" מחבר שניהם. (לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' שיז. ועוד)

(32) מבאר, דבפרטיות אותיות "אילא" רומזים על כחב"ד, וב"כללות" הוא בחי' "בינה" ש"מולל" הכל, וראה ביאורי הזהר להצ"צ ח"א עמוד רלט וז"ל: אית מלך לעילא רוא דקדש הקדשים, פ' קדה"ק היינו בינה ע' בזהר פקודי דף רס"א ע"א והיינו לפי אשר כתר וחכמה מלבושים בה וזהו ענין קדש הקדשים כדפי' הרמ"ז, כתר קדש, קדשים חו"ב, אבל חכמה נק' כח מ"ה בחי' אין שאין עדיין התפשטות אורך ורוחב ולכן התגלות התענוג הוא בבניה דוקא, ולכן בינה היא אם הבנים היינו

(16) פירוש: לעיל ביאור ד"אילא" הוא בחי' חכמה, וכן בכור הוא בחי' חכמה, וכאן מוסיף עוד, ד"בכור" הוא ה"בן" של אב (חכמה – אילא), ושל אם (יבנה – בינה), וזהו ש"אילא ביבנה" רואה ובודק בכורות, בחי' "בן" וד"ל. וראה גם הערה 15, 18.

(17) מרמז דכ"ו מרמז ב"אותיות" יבנ"ה, האות י' הוא חכמה ("אילא"), האות ה' אחרונה בינה "יבנה", והאותיות באמצע "בן" הוא הבכור – דעת.

(18) באותיות "בן" מרמז שני פרטים:

(א) אותיות "בן" בגימטריא בהמה, רמז לבכור "בהמה".

(ב) אותיות "בן" מרמז ל"בכור" (בחי' דעת), וזהו שהוא ב"אמצע", דהבן נולד בצירוף שניהם האב והאם.

(19) ראה בפנים בתורת לוי יצחק כאן, עוד רמזים בזה.

(20) פירוש: לפי הביאור הראשון לעיל, "אילא" וכן "בכור" מרמז לבחי' חכמה, ולפי ביאור השני כאן, "אילא" ו"יבנה" מרמז לבחי' "בינה", ושני הביאורים עולים בקנה אחד של חיבור וצירוף בחי' חכמה ובינה עילאה, והם האותיות (י', במילוי) יו"ד, דבזה מוסבר השכר דששה וארבעה איסרות.

(21) ראה סידור עם דא"ח ו, ג ואילך.

(22) זבחים פרק ה' משנה ח.

(23) שמות כט, א. ויקרא כא, ו. ועוד.

(24) עץ חיים שער יט.

כחב"ד.

אימא הכוללת כחב"ד, וכמ"ש מזה במ"א בס"ד.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שנו

והי' נוטל ד' איסרות בדקה, וששה בגסה, הוא לנגד ו"ד דמלוי היו"ד.

והוא כשיעור איסרות דוקא, פירוש איסר הוא קשירה וחבור, והוא בבחי' או"א עלאין שהם תרין ריעין דלא מתפרשין (משא"כ בישראל סבא ותבונה³³). ושיעור איסר מצינו בקנה³⁴, קנה הוא בחי' אימא עלאה כי קנה הוא בגרון דא"א שמשם שרש אימא עלאה, כמ"ש בשער הזיווגים³⁵ פ"ה.

גם איס"ר³⁶ הוא ע"ד איל"א, א' כתר, י' חכ', ס' אימא עלאה³⁷ כמ"ש בשער הזיווגים בפ"ה שם, ר' דעת³⁸, והיינו

שהיא שורש למדות הנולדים מן התגלות התענוג הנ"ל, ולכן בינה נק' אלקים חיים ומלך עולם (הג"ה), ופי' בפרדס בעה"כ מטעם שהיא משפעת חיים לכל הספירות), ע"ש.

וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"ג ס"י י'. סוף סימן קלח.

(33) ראה לעיל סוף ס' מט.

(34) המונה בהלכות שחיטה דשיעור ניקוב קנה כאיסר. ראה חולין נד, א ניקבה הגרגר בבהמה עד כאיסר האיטלקי, שאם ניקבה בבהמה וחסרה כאיסר מצומצם אסורה (רמב"ם הל' שחיטה פרק ג' הל' כ"ג. טור שו"ע יו"ד סימן לד, ב).

(35) שער טו.

(36) פירוש: מרמז דבתיבת "איסר" יש ד' אותיות – ע"ד ד' אותיות "אילא" כנ"ל – המרמז לבחי' כתר, חכמה, בינה, דעת.

(37) אות ס' אימא עלאה: הטעם והביאור שאות ס' מרמז לבנה עילאה, מובא בחסידות כמה טעמים, הן מצד ציור ותמונת האות, והן מצד הגימטריא וכו', ומהם:

א) ציור אות ס' הוא "עיגול" משא"כ אות ס' סתומה הוא "ריבוע", והם שני בחי' בינה ותבונה, ו"ס" מורה על בחי' שהוא למעלה מהתיישובות בחי' בינה עילאה. (לקוטי תורה פ' ראה כב, ג. אוה"ת

בשלח ע' תמו. תורת לוי יצחק ע' ס. פג. ועוד).

ב) הנ"ל מרמז במילוי אות יו"ד, האות י' חכמה, האות ו' בחי' בינה עילאה, והאות ד' תבונה, י × ו (היינו חיבור חכמה ובינה) הוא האות ס. (אוה"ת תולדות קלו, א. כי תצא ע' תתקמב. לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' רל. לעיל ס' יא. ועוד).

ג) ס' מרמז למארז"ל בן ששים לזקנה, זקנה מורה על בינה כמ"ש "כי זקנה אמך". (תורת לוי יצחק ע' קלט. ועוד).

(38) אות ר' דעת: בזהר פרשת תרומה דף קלו, ב מפרש הפסוק (תהלים יט, ג) "יום ליום יביע אמר", דכל יום יש המשכה וגילוי מלמעלה המרמז באותיות אמ"ר וז"ל: אל"ף (של א' מר רומז על) אבא (בחי' חכמה), וכד איהו סליק ונחית אתחברת מ' בהדי א' (וכשבחי' חכמה ובינה מתחברים, אז מתחברת אות מ'), ואיהו אב (אז היא נקראת אב להטפה, וכשנשלם בה פרצוף הדעת אז הוא רמזו באות ר' של אמר, כי הדעת הוא) ר' רישא בוכרא (הוא "ריש" היינו הראש של כל הו"ק לכן נקרא בכור) כד מתחברי אתון כליו אמ"ר (כשמתחברים כל ג' אותיות אמ"ר, אז) דא נהירו דאבא ואימא וברא בוכרא (זהו הא' של אבא ומ"ם של אימא וכן בכור שהוא הדעת הנקרא ר'אש) ע"ש.

ראה ביאורי הזהר להצמח צדק ח"ב ע' תתיד וז"ל: פי' אלף אבא היינו חכמה, מ' היינו בינה והתחברות נק' אב, ר' רישא בוכרא היינו דעת, והטעם שנק' רישא בוכרא כי הדעת הוא שרש ומקור למדות שהוא כולל חו"ג (וכמו שהבכור נוטל פי שנים כך בדעת כלול ב' הבחי' חו"ג כנודע שהדעת מתחלק לב' מוחין חו"ג, ובחי' חו"ג אלו הם לבד המדות חו"ג וכמו ענין דו"ר שכליים ודו"ר טבעיים, א"כ הדעת נוטל פי שנים נגד כל מדה מהמדות שבלב),

ובחי' זו יחד נק' אמר והוא בחי' קלא פנימא דלא אשתמע היינו מדות שבשכל שנעשה בשכלו המשכה ומקור למדות היינו כשר פסול בשכלו, ומזה נולד מדות בלב אח"כ חו"ג והוא בחי' קלא דאשתמע כי מדות נק' קלא אשר מהם נמשך הדיבור והקול כלול מג' בחי' אש מים רוח. ע"ש. ראה גם פירוש המלות לאדמו"ר האמצעי יז, א.

מעלת חמישה עשר בחודש אב על חמישה עשר בניסן וחמישה עשר בתשרי, משום שהעלייה והשלימות דמ"ו באב באה לאחר הירידה הגדולה דט' אב

ממאמר ט"ו באב ה'תשד"מ

ילקוט גאולה ומשיח

יב, ג-ד – ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון
כן לה' אלקיכם

א. בספרי בפרשת ראה בפסוק כי את מזבחותיו תתוצון ואת מצבותם תשברון כו' לא תעשון כן לה' אלקיכם, דרשו מכאן שאסור לסתור אבן אחת מן המקדש, וכן פסק הרמב"ם בפרק ו' מהלכות יסודי התורה הלכה ז', הסותר אבן אחת מן המזבח או מההיכל או מהעזרה לוקה שנאמר בע"ז כי את מזבחותיו תתוצון וכתוב לא תעשון כן לה' אלקיכם ע"ש.

א"כ יש לחקור שהרי אמרו בפרק בתרא דיומא (עז) דע"י גבראל נשרף בית המקדש בשליחות השי"ת, וכן אמרו במדרש איכה בפסוק ממרום שלח אש בעצמותי וא"כ קושיא לאלקינו איך שרף בית המקדש שהרי אמרו בכמה דוכתי שהקב"ה מקיים כל מצות התורה ובמ"ר פרשת משפטים אמרו מלך ב"ו גזור גזרה לאחרים לעשות והוא אינו עושה אבל הקב"ה אינו כן אלא מה שהוא עושה ושומר לעשות אומר לישראל לעשות לשמור, ומין אחד שאל לר"ג לא אמרתם הקב"ה אומר ועושה למה אינו משמר את השבת אמר לו רשע אין אדם רשאי לטלטל בחצירו ע"ש, וא"כ קשה איך התיר לעצמו הקב"ה לאו זה בשריפת המקדש.

אכן נראה שיתיישב כל זה במ"ש בפ"ק דב"ב (ג): לא לסתור איניש בי כנישתא עד דבני אחריתי ואמרו הטעם משום פשיעותא או משום צלויי ואסיק הש"ס דאי חזו ב' חיזוהו שפיר דמי ומה"ט התירו לו חכמים להורדוס שיסתור בית המקדש כדי לבנותו, והרי הני חששי משום פשיעותא או משום צלויי לגבי הקב"ה

לא שייכי, ואי משום צלויי הרי בלאו הכי כבר הגויים שורפים אותו ואין לו מקום לצלויי, והרי חזא ב' חיזוהו שהגויים כבר שורפים בית המקדש וא"כ אם הקב"ה שורפו על דעת לבנותו שפיר דמי, והרי אמרו בב"ק ד"ס כי תצא אש ומוצאה קוצים אמר הקב"ה אני הצתי אש בציון דכתיב ויצת אש בציון ואני עתיד לבנותה באש שנאמר ואני אהי' לה חומת אש סביב יע"ש, וא"כ נראה דזה ה' קטרוג מלאכי השרת דאף שידעו דישרפו ויגדפו הגוים אמרו כן לפני הקב"ה דאם ישרף ע"י הקב"ה יתחייב לבנותה כדקי"ל במבעיר את הבערה ומשום ליתא דאיסור דנותן אבן במקדש ליכא דהא דאין חיזוהו גדול מזה שהגויים עכ"פ ישרפו את בית המקדש, וכיון דשורף ע"ד לבנותו שפיר דמי.

מערכי לב' דרוש פג,

ועיין לקוטי שיחות חלק כט עמוד 11

יד, ו – וכל בהמה מפרסת פרסה ושסעת שסע
שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו

ב. שתי פרסות ומעלת גרה הם סימני טהרה, והם רמז לישראל, שתי פרסות שנוחלים העולם הזה והעולם הבא, מעלה גרה כמו שהבהמה לאחר גמר אכילתה חוזרת המאכל לפיה ואוכלת כבתחילה, כך ישראל לאחר גמר אכילתן הפירות בעולם הזה הקרן קיימת להם לעולם הבא, אבל החזיר לפי שנמשלו בו האומות כתיב ב' והוא גרה לא יגר, כלומר אוכלים בעולם הזה ואין להם חלק לעולם הבא.

רבנו אפרים ז"ל (מבעלי התוס')

(1) ר' רפאל יוסף חזן ז"ל, נדפס שאלונקי תקפ"א.

פרנסה בעולם הזה קשורה בעשייה וביגיעה, ומקרא מלא דיבר
הכתוב, וברכך ה' אלוךך בכל אשר תעשה
ממכתב כ"ו מנחם-אב, תשי"ח

התגלות כל העניינים היא על-ידי התורה דווקא, וכן גם בנוגע לעניין
התשובה, שעם היותה למעלה מהתורה, כדמוכח מזה שמועילה גם
על ביטול תורה, מכל-מקום, דווקא התורה מגלה את כוחה ומעלתה
של התשובה

משיחת שבת פרשת ראה ה'תשכ"ז

פרשת ראה

~ יום ראשון י"ט מנחם-אב ~

יא (כו) רֹאֵה אֲנֹכִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה: כו חזי די אָנא יֵהב קְדַמִּיכוֹן יומא דין בְּרָכָן וּקְלָטִין:
כז"י • רֹאֵה אֲנֹכִי נָתַן • בְּרָכָה וּקְלָלָה. הָאֲמִירוֹת בְּהַר גִּרְזִים וּבְהַר עֵיבָל.

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁמִסְפֵּר עַל הָאֲרִיזָ"ל, שְׁפַעַם בְּעַת שְׁנָתוֹ שְׁמַע בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעֲלָה סוּדוֹת נִפְלְאִים, שְׁאֵם הָיָה דוֹרֵשׁ שְׁמוֹנִים שָׁנָה לֹא הָיָה יָכוֹל לְמַסֵּר אֶת כָּל מָה שֶׁהִשְׁיֵג. הָרִי לָנוּ, שְׁמָה שֶׁהִשְׁיֵג בְּבַחֲיִנַת רֹאֵה בְּשַׁעֲה אַחַת, הָיָה צָרִיף שְׁמוֹנִים שָׁנָה כְּדֵי לְמַסֵּר בְּדֶרֶךְ שְׁמִיעָה).
(שיחות ש"פ ראה תשי"ג – תורת מנחם התנועדות ט עמ' 143)

רֹאֵה אֲנֹכִי נָתַן (יא, כו)
אֲנִי נָתַן לָכֶם אֶת ה'רֹאֵה', דְּרָגַת הָרֹאֵה בְּאֻלְקוֹת, שֶׁהִיא לְמַעֲלָה מַעֲלָה מִדְּרָגַת שְׁמִיעָה וְהַכְנָה, בְּמֵאֵמֶר "אִינוּ דוֹמָה שְׁמִיעָה לְרֹאֵה". מִשָּׁה רַבְּנוּ פִּעַל בִּישְׁרָאֵל מַעֲיִן שֶׁל דְּרָגָה זוֹ, וְשִׁלְמוּתָהּ תִּתְגַּלֶּה עַל יְדֵי מִשִּׁיחַ צִדְקָנוּ.
(אֶת גְּדִל הַהִבְדֵּל בֵּין רֹאֵה לְשְׁמִיעָה, נָתַן לְרֹאוֹת בְּמָה)

(כו) אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אִתְּכֶם הַיּוֹם: כו חזי בְּרָכָן דִּי תִקְבְּלוּן לְפָקוּדִיא דִּיִּי אֱלֹהֵיכֶם דִּי אָנא מְפַקֵּד יִתְכּוֹן יומא דין:
כז"י • אֶת־הַבְּרָכָה • עַל־מִנַּת "אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ".

כח וּלְנִטְיָא אִם לֹא תִקְבְּלוּן לְפָקוּדִיא דִּיִּי אֱלֹהֵיכֶם וְתִסְטוֹן מִן אֲרָחָא דִּי אָנא מְפַקֵּד יִתְכּוֹן יומא דין לְמִהֵף בְּתַר טַעֲנוֹת עֲמִמְיָא דִּי לֹא יִדְעָתוּן:

(כח) וְהַקְלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסִרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אִתְּכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם: ס

אָמְרוּ: (ספרי) 'כָּל הַמּוֹדָה בַּעֲבוּדַת כּוֹכָבִים, כְּכּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה'.

כז"י • מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אִתְּכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת וּגו' • הָא לְמִדַּת שְׁכָל הָעוֹבֵד עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, הָרִי הוּא סֹר מִכָּל הַדֶּרֶךְ שֶׁנֶּצְטוּי יִשְׂרָאֵל. מִכָּאן

כט וַיְהִי כִּי יִבְיֹאֵף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בֹּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גִּרְזִים וְאֶת־הַקְלָלָה עַל־הַר עֵיבָל:

(כט) וַיְהִי כִּי יִבְיֹאֵף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בֹּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גִּרְזִים וְאֶת־הַקְלָלָה עַל־הַר עֵיבָל:

אכן עזרא על התורה - מהדורות כלום, אברמוביץ

(כו) רֹאֵה. לְכָל אֶחָד יִדְבֹּר: תּוֹרָה כו
(כז) אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ. כִּי בְשִׁמְעֵכֶם הִנֵּה אִתְּכֶם מְבֹרָכִים וְהַבְּרָכָה תּוֹסֶפֶת טוֹבָה וְהַקְלָלָה מְגַרֵּעַ וְהִיא (כט) וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה. בְּפָה כְּמוֹ

אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה וְגו'... כָּל הָאֲרוֹרִים
שֶׁבַּפְּרִשָּׁה, אֲמָרוּ תַחֲלָה בְּלִשׁוֹן 'בְּרוּךְ', וְאַחֲרֵיכֶן
הִפְכוּ פָנֵיהֶם כָּלפִי הָרַע עֵינֵי הָרַע וּפְתָחוּ בְקִלְלָה.

לֹא הָלַא אֲנִי בַעֲבָרָא דִּירְדָנָא אַחֲרֵי אֶרֶץ
מִצְרַיִם שֶׁמֶשׂא בְּאַרְעָא בְּנִעְנָא דִּיתֵב
בְּמִישְׁרָא לְקַבֵּל גְּלִגְלָא בְּסִטְר מִיִּשְׂרָי מְרָה:

(ל) הֲלֹא־הֵמָּה בַּעֲבָר הִירְדֵן אַחֲרֵי דֶרֶךְ מְבוֹא
הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בַּעֲרֵבָה מִוֶּל הַגְּלִגְלָא
אֲצֵל אֱלֹנֵי מְרָה:

בְּמִשְׁפָּל וְהוּא דְגוּשׁ. וְאִם הִיָּה 'אַחֲרֵי דֶרֶךְ' דִּיבּוּר
אֶחָד, הִיָּה נִקּוּד "אַחֲרֵי" בְּמִשְׁרַת בְּשׁוּפָר הַפּוּד,
וְ"דֶרֶךְ" בְּפִשְׁטָא וּרְפָה. מִוֶּל הַגְּלִגְלָא • רְחוֹק מִן
הַגְּלִגְלָא. אֱלֹנֵי מְרָה • שָׁכֵם הוּא, שְׁנַאֲמַר (בְּרִאשִׁית יב):
"עַד מְקוֹם שָׁכֵם, עַד אֱלֹן מְרָה."

כִּי־... הֲלֹא־הֵמָּה • נָתַן בָּהֶם סִימָן. אַחֲרֵי • אַחֲרֵי
הַעֲבֵרַת הִירְדֵן, הִרְבָּה וְהִלָּאָה לְמַרְחוֹק, וְזֶהוּ לִשׁוֹן
"אַחֲרֵי", כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אַחֲרֵי", מִפְּלֵג הוּא.
דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ • לְהֵלֵךְ מִן הִירְדֵן לְצַד מַעֲרֵב.
וְטַעַם הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ שֶׁהֵם שְׁנֵי דְבָרִים, שְׁנִינְקוּדוֹ
בְּשְׁנֵי טַעֲמִים, "אַחֲרֵי" נִקּוּד בְּפִשְׁטָא, וְ"דֶרֶךְ" נִקּוּד

לֹא אֲרִי אֶתוֹן עֲבָרִין יָת יִרְדָנָא לְמַעַל לְמִירַת
יָת אַרְעָא דִּי אֶלְהִיכוֹן יִהְיֶה לְכוֹן וְתִירַתוֹן
יָתָה וְתִיתְבוּן בָּהּ:

(לא) כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הִירְדֵן לְבֹא לְרִשְׁתָּ
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם
אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּתֶּם־בָּהּ:

כִּי־... כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הִירְדֵן וְגו' • נָסִים שֶׁל יִרְדֵן, יִהְיוּ סִימָן בְּיַדְכֶם שֶׁתְּבוֹאוּ וְתִירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ.

לֹב וְתִטְרוֹן לְמַעַבְד יָת כָּל קְמִיָּא וְיָת דִּינִיָּא
דִּי אֲנָא יִהְיֶה קְדַמִּיכוֹן יוֹמָא דִּין:

(לב) וַיִּשְׁמְרֶתֶם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַחֻקִּים וְאֶת־
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם:

אֲאִלִּין קְמִיָּא וְדִינִיָּא דִּי תִטְרוֹן לְמַעַבְד
בְּאַרְעָא דִּיִּהְיֶה יְיָ אֱלֹהֵא דְאֶבְרָהָם לְךָ
לְמִירַתָּה כָּל יוֹמָא דִּי אֶתוֹן קְמִיָּין עַל
אַרְעָא:

יב (א) אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן
לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיךָ לְךָ
לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה:

כִּי אֲבָדָא תִּאֲבָדוֹן יָת כָּל אַתְרִיָּא דִּי פְלָחוּ
תַּמָּן עֲמִמִּיָּא דִּי אֶתוֹן יִרְתִּין יִתְהוֹן יָת
טַעֲוִתְהוֹן עַל טוֹרִיָּא קְמִיָּא וְעַל קְמָתָא
וְתַחֲתוֹ כָּל אֵילָן עֲבוּף:

(ב) אֲבָד תִּאֲבָדוֹן אֶת־כָּל־הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר עֲבַדוּ־שָׁם
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אַתֶּם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־
הַהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבוּעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן:

אבן עזרא על התורה - מהדורות כלום, אברמוביץ

(ב) אֲבָד תִּאֲבָדוֹן אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹ.
אֲמַר רַבִּי יוֹנָה הַמַּדְקָדֵק כִּי אֶת
אֱלֹהֵיהֶם חִסַּר וְיִי' וְהַטַּעַם וְאֶת
אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא אֲמַר כָּלוּם רַק הוּא דְבִקַּק
עִם מַלְאָכָה אֲשֶׁר עֲבָדוּ שָׁם: כָּל עֵץ
רַעֲנָן. רַעֲנָן וְשֶׁאֵין לְעוֹלָם בְּשָׁנִי נִגְזֵי' וְ
וְהַטַּעַם כִּמּוֹ רַטֵּב: תוֹרָה ג

עַד דֵּן אוֹ דֶּרֶךְ נְבוּאָה אוֹ שְׁנֵי שְׁמוֹת:
מִוֶּל. כִּמּוֹ נִכַּח: אֱלֹנֵי מְרָה. הוּא
הַנּוֹפֵר בִּימֵי אֲבָרְהָם. וְהַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה
עוֹד יִפְרָשׁ: תוֹרָה לֹא
(לֹא) כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים. הַטַּעַם כֵּן
תַּחֲלוּ לַעֲשׂוֹת וְתִהְיֶה הָאָרֶץ לְעוֹלָם
לְנִחְלָה לָכֶם: תוֹרָה לֹב

וְנָתַן אוֹתָם עַל רֹאשׁ הַשָּׁעִיר: תוֹרָה ל
(ל) בַּעֲבָר הִירְדֵן. כְּנִגֵּד הַמַּדְבָּר: אַחֲרֵי
דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. וְטַעַם שֶׁתִּלְכוּ
אַחֲרֵי דֶרֶךְ מַעֲרֵב וְתִמְצְאוּם: בְּאֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בַּעֲרֵבָה. כִּי יֵשׁ כְּנַעֲנִי
יֹשֵׁב בָּהֶר: מִוֶּל הַגְּלִגְלָא. וְהַהָרִים
אֲרוֹפִים וְהַנָּה צוּהָ בְּאִיָּה מְקוֹם
מִהָהָרִים. מִוֶּל הַגְּלִגְלָא כִּמּוֹ וְיִרְדּוּף

עבדו-שם וגו' • ומה "תאבדון" מהם? "את אלהיהם" אשר "על ההרים".

כ"י • אַבְדַּ תֵּאבְדוּן • "אבד", ואחר-כך "תאבדון", מפאן לעוקר עבודה-זרה בארץ ישראל שצריך לשרש אחריה. את-כל-המקומות אשר

גיתרתיעון ית אגוריהון ויתמברון ית קמתהון ואשריהון תוקדון בנורא וצלמי טענתהון תקוצצון ותוקדון ית שמחון מן אתרא ההוא:

(ג) ונתצתם את-מזבחתם ושבחתם את-מצבתם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את-שמם מן-המקום ההוא:

הנעבד. ואבדתם את-שמם • (שם מו) לכנות להם שם לגנאי: 'בית גליא' קורין לה 'בית כריא'. 'עין כל', 'עין קוצ'.

כ"י • מזבח • של אבנים הרבה. מצבה • של אבן אחת, והיא בימוס, (אלטאר) ששניה במשנה (ע"ז מו): 'אבן שחצבה מתחלתה לבימוס'. אשרה • אילן

ד לא תעשון בן גדם יי אלהכון:

(ד) לא-תעשון בן ליהוה אלהיכם:

המזבח, או מן העזרה. אמר רבי ישמעאל: 'וכי תעלה על דעתך שישאל נותצין את המזבחות? אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב'.

כ"י • לא-תעשון בן • להקטיר לשמים בכל מקום, כ"י • "במקום אשר יבחר". דבר אחר: "ונתצתם את-מזבחתם ואבדתם את שמם, לא תעשון בן", (ספרי) אזתרה למוחק את השם ולנותץ אבן מן

ה אלהן לאתרא די יתראי יי אלהכון מפל שבטיכון לאשראה שכנתה תמן לבית שכנתה תתבעון ותיתון לתמן:

(ה) כי אם-אלה-המקום אשר-יבחר יהוה אלהיכם מפל-שבטיכם לשום את-שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה:

כ"י • לשכנו תדרשו • (ספרי) זה משכן שילה.

ותיתון לתמן עלותיכון ונקסת קידשיכון וית מעשרתיכון וית אפרשות ידכון ונדריכון ונדבתיכון ובכורי תורכון וענכון:

(ו) והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם ונדריכם ונדבתיכם ובכרת בקרכם וצאנכם:

כ"י • "ולקח הפהן הטנא מידך". ובכרת בקרכם • לתתם לכהן, ויקריבם שם.

כ"י • וזבחיכם • שלמים של חובה. מעשרתיכם • מעשר בהמה ומעשר שני לאכל לפנים מן החומה. תרומת ידכם • אלו הבכורים, שנאמר בהם (דברים

ז ותילין תמן גדם יי אלהכון ותחדון בכל אושטות ידכון אתון ואנש פתיכון די ברךך יי אלהך:

(ז) ואכלתם-שם לפני יהוה אלהיכם ושמחתם בכל משלח ידכם אתם ובתיכם אשר ברכך יהוה אלהיך:

כ"י • אשר ברכך ה' • (ספרי) לפי הברכה, הבא.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שמי: לשכנו תדרשו. והוא הארץ והטעם מקום משכן כבודו: תורה ו
(ז) ואכלתם שם. הפהנים והלויים:

על הגבעות וההרים רק אל המקום שישום שמו: תורה ה
(ה) לשום את שמו. כמו אביר את

הם עצים: ואבדתם את שמם. שלא יזכרו: תורה ד
(ד) לא תעשון בן. הטעם שלא תזבחו

(ח) לֹא תַעֲשׂוּן כָּכָל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֶּה הַיּוֹם
אִישׁ כָּל-הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו:
ח לא תעבדון ככל די אנחנו עבדון היום
ימא דין גבר כל מן דקשר קדמוהי:

להקריב בו חטאות ואשמות, נדרים ונדבות. אבל
בבמה, אין קרב אלא הנדר והנדב, וזהו: "איש כל
הישר בעיניו", נדרים ונדבות שאדם מתנדבם
על-ידי שישר בעיניכם להביאם, ולא על-ידי חובה,
אותם תקריבו בבמה (ובחים קי) •

כ"י • לא תעשו ככל אשר אנחנו עושים וגו' •
מוסב למעלה, על "כי אתם עובדים את ה' ה' ה' ה'
וגו'", כשתעבדו את ה' ה' ה', מיד מתרים אתם
להקריב בבמה כל ארבע-עשרה שנה של כבוש
וחלוק. ובבמה לא תקריבו כל מה שאדם מקריבים
פה היום במשכן, שהוא עמכם ונמשח והוא פשר

(ט) כִּי לֹא-בָאתֶם עַד-עֵתָה אֶל-הַמְּנוּחָה וְאַל-
הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:
ט ארי לא אתיתון עד קצן לבית גיחא
ולאחסנא דיי אלהיך יחב לך:

כ"י • כי לא-באתם • (ספרי) • כל אותן ארבע-עשרה שנה. עד-עתה • כמו עדין. אל-המנוחה • (ובחים קיט)
זו שילה. הנחלה • זו ירושלים.

(י) וְעַבְרַתֶּם אֶת-הַיַּרְדֵּן וְיִשְׁכַּבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם מִנְחִיל אֶתְכֶם וְהָיִיחַ לָכֶם מִכָּל-אִיְבֹכֶיכֶם
מִסָּבִיב וְיִשְׁכַּבְתֶּם-בְּטָח:
י ומעברון ית ירדנא ותיבתון בארעא דיי
אלהכון מחסן יתכון ויניח לכון מכל בעלי
דבכיכון מסחור סחור ותיבתון לרחצון:

כ"י • וְעַבְרַתֶּם אֶת-הַיַּרְדֵּן וְיִשְׁכַּבְתֶּם בָּאָרֶץ •
שתחלקוה, ויהא כל אחד מפיר את חלקו ואת
שכטו. והניח לכם • לאחר כבוש וחלוק ומנוחה

~ יום שני כ' מנחם-אב ~

(יא) וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ
לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שֵׁם שָׁמָּה תִּבְּאוּ אֶת כָּל-אֲשֶׁר אָנֹכִי
מֵצִיָּה אֶתְכֶם עוֹלְתֵיכֶם וּזְבֻחֵיכֶם מַעֲשֵׂי רְחִיקֵיכֶם
וְתִרְמַת יָדְכֶם וְכָל מִבְּחַר נְדָרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּדְּרוּ
לַיהוָה:
יא ויהי אתרא די יתעבי יי אלהכון בה
לאשראה שכתמה תמן לתמן מיתון ית כל
די אנא מפקד יתכון עלותיכון ונקסת
קודשיכון מעשרתיכון ואפרשות ידכון וכל
שפר נדריכון די תדירון קדם יי:

(ח) וְאַתֶּם לֹא תַעֲשׂוּן כָּכָל אֲשֶׁר
אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֶּה. כְּעֹבֵד שֶׁהָיָה
נוֹסְעִים מִמָּסַע אֶל מָסַע וְיֵשׁ מִי
שִׁיקָרִיב עוֹלָה בְּמָסַע שִׁירָצָה אַחֵר
מוֹת אֶהְרֹן וְיֵשׁ מִי שִׁיתָן כְּכֹר צֹאנֹו
וְיֵשׁ מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן כִּי הַמִּצְוָה תְּלוּיָה
בְּאָרֶץ וְאֵין זֹאת דְּעֵתִי רַק טַעְמוֹ שֶׁלֹּא
הָיָה כּוֹלֵם יִרְאֵי הָשֵׁם וּבְעֹבֵד שֶׁאִמָּר
אֲנַחְנוּ הִנֵּה שֵׁם מִצְוֹת רַבּוֹת כְּעוֹלוֹת
תְּלוּיֹת בְּאָרֶץ כִּי בֵּן כְּתוּב אֶל הַמְּנוּחָה
שֶׁלֹּא יִסְעוּ הֵם וּבְגִיחָם וְהָ טַעַם נִחְלָה
וְהָאֵמֶת שֶׁפִּירוּשׁ מְנוּחָה וְהָנִיחַ לָכֶם.

תביאו וגו' • למעלה אמור לענין שילה, וכאן אמור לענין ירושלים, ולכך חלקם הכתוב, ליתן התר בין זו לזו: משחרבה שילה ובאו לג'נוב, וחרבה ג'נוב ובאו לגבעון, היו הפמות מתרות עד שבאו לירושלים. **מבחר נדריכם •** מלמד שביאו מן המבחר.

כ"י • והיה המקום וגו' • בנו לכם בית הבחירה בירושלים, וכן הוא אומר בדרך (ש"ב ט): "ויהי כ"י-ישב המלך בביתו וה' הניח-לו מפל-א"ביו מסביב, ויאמר המלך אל-נתן הנביא: ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים ישב בתוך היריעה". שמה

~ נקודות משיחות קודש ~

בחור-לארץ כאלו אין לו אלקה, שהפנה לדירת קבע, כאשר האדם אינו חושב כלל על הגאולה. אבל מי שגר שם וחושב אודות משיח וארץ ישראל, וכמו בעת התפלה שפונה לצד ארץ ישראל, הרי מקומו הוא המקום אשר יבחר ה'.

(לקוטי שיחות ב עמ' 617)

המקום אשר יבחר ה' אלקיכם בו לשכן שמו שם (יב, יא) הקשה בספר החיים (לחצי המהר"ל), מדוע לא נאמר בשום מקום בתורה 'ירושלים' בפרוש. ותרגו, שבכל מקום שיהודי מתפלל לה', הרי זה מקום שה' בוחר בו. ולכן מתפללים לצד ירושלים, כי היא קיימת בכל מקום, גם בחור-לארץ. ולפי זה, מבאר מה שאמרנו חז"ל כל הדר

יב ותחידיו קדם יי אלהיו אתו ובניו ובנותיו ועבדיו ואמהותיו ולווא די בקרויכוני ארי לית לה חלק ואחסנא עמכו:

(יב) ושמחתם לפני יהוה אלהיכם אתם ובניכם ובנותיכם ועבדיכם ואמהותיכם והלוי אשר בשעריכם כי אין לו חלק ונחלה אתכם:

יג אסתמר לך דילמא תסק עלותך בכל אתרא די תחזי:

(יג) השמר לך פן-תעלה עלתיך בכל-מקום אשר תראה:

כ"י • השמר לך • (ספרי) לתן "לא תעשה" על הדבר. בכל-מקום אשר תראה • אשר יעלה בלבך, אבל אתה מקריב על-פי נביא, כגון אליהו בחר הכרמל.

יד אלהו באתרא די תרעי יי בחד מן שבטיה תמן תסק עלותך ותמן תעבד כל די אנא מפקדך:

(יד) כי אם-במקום אשר יבחר יהוה באחד שבטיך שם תעלה עלתיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך:

טו הגרן מארונה היבוס, גבה הזהב מכל השבטים, ומפל-מקום הגרן בחלקו של בנמין היה.

כ"י • באחד שבטיך • בחלקו של בנמין. ולמעלה הוא אומר: "מפל שבטיכם", הא כיצד? כשקנה דוד

טו לחוד בכל רעות נפשך תפוס ותיכול בשרא כבדקתא דיי אלהך די ירב לך בכל קרויך מסאבא ודכיא יכלנה ככשר טביא ואילא:

(טו) רק בכל-אות נפשך תזבח ואתלת בשר כבדפת יהוה אלהיך אשר נתן-לך בכל-שעריך הטמא והטהור ואכלנו בצבי וכאיל:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אין לך אלא המקום ההוא: תורה טו (טו) בצבי וכאיל. שאינו קרב על המזבח וחלב הצבי גם חלב האיל מותר והנה חזיק לדברי רק סמכנו על קבלת אבותינו: תורה טו

תורה יד **(יד) אשר יבחר ה' באחד שבטיך.** פירוש שלא תלגלג לומר למה יהיה מקומו קבוע אצל שבט א' משבטיך ותחשוב לקבוע מקום זולתו, אלא

(יג) וטעם לומר פעם שנית בכל מקום אשר תראה. להוציא בשר תאנה בעבור שהשלקים הם קדש ויש פרת על טמא שאכל בשר קדש אמר על בשר תאנה הטמא והטהור:

(ע) אין לך בהם הִתַּר גִּיזָה וְחֹלֶב אֶלָּא אֲכִילָה עַל-יְדֵי זְבִיחָה. הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר • לְפִי שֶׁבָּאוּ מִכַּח קִדְּשִׁים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ויקרא ט): "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר-יִגַע בְּכָל-טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", הַצֶּרֶף לְהַתִּיר בּוֹ שֶׁטָּמֵא וְטְהוֹר אוֹכְלִין בַּקֶּצֶרֶה אַחַת. פֶּצְבִּי וְכֹאֵיל • שְׂאִין קָרְבָּן כֹּא מִהֶם. פֶּצְבִּי וְכֹאֵיל • לִפְטֹרֶן מִן הַזֵּרוּעַ וְהַלְחִיִּים וְהַקֶּבֶה.

כ"י • רַק בְּכָל-אֹתוֹת נִפְשָׁךְ • בְּמָה הַפְּתוּב מְדַבֵּר? אִם בְּבָשָׂר תִּתְּנֶה, לְהַתִּירָה לָהֶם בְּלֹא הַקֶּרֶבֶת אֲמֹרִים, הֲרִי הוּא אֲמֹר בְּמָקוֹם אֲחֵר: "כִּי יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ וְגו' וְאִמְרָתְךָ אֲכִלָּה בָּשָׂר וְגו'", בְּמָה זֶה מְדַבֵּר? בְּקִדְּשִׁים שֶׁנֶּפֶל בָּהֶם מוֹם, שִׁפְדוּ וַיֹּאכְלוּ בְּכָל מָקוֹם, יָכֹל יִפְדּוּ עַל 'מוֹם עֹבֵר'? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "רַק". תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ • (בכורות טו, יבמות

(טז) רַק הַדָּם לֹא תֹאכְלוּ עַל-הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ בַּמַּיִם: טז לְחֹדֶד דָּמָא לֹא תִיכְלוּן עַל אֶרְעָא תִשְׁפְּגֶהָ בַּמַּיָּא:

אחר: הֲרִי הוּא בַּמַּיִם, לְהַכְשִׁיר אֶת הַזֵּרוּעִים (ספרי חולין ע"ד) •

כ"י • רַק הַדָּם לֹא תֹאכְלוּ • אֶף-עַל-פִּי שֶׁאִמְרָתִי שְׂאִין לָךְ בּוֹ זְרִיקַת דָּם בְּמִזְבֵּחַ, לֹא תֹאכְלֶנּוּ. תִּשְׁפְּכֶנּוּ בַּמַּיִם • לוֹמַר לָךְ שְׂאִין צָרִיד כְּסוּי. דָּבָר

יֹלֵית לָךְ רָשׁוּ לְמִיכָל בְּקִרְוִיךָ מַעֲשֵׂר עֲבוּרָךְ חֲמֻרָךְ וּמִשְׁחָךְ וּבִכּוּרֵי תוֹרָךְ וְעִנְךָ וְכָל נִדְרֶךְ דִּי תִדֵּר וְנִדְבָחֶיךָ וְאִפְרָשׁוֹתֶיךָ:

(ח) לֹא-תוֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֵׂר דִּגְנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ וּבִכּוּרֶת בְּקֻרְךָ וְצֹאנְךָ וְכָל-נִדְרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבָחֶיךָ וְתִרְוַמַת יְדֶךָ:

הַמִּכְפָּלָה. וְלֹא יְבוֹסִים הָיוּ אֶלָּא חֲתִיִּים הָיוּ, אֶלָּא עַל שֵׁם הָעִיר שֶׁשָּׁמָּה יְבוּס, כֶּךָ מִפְּרָשׁ בְּפָרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פ' לו), וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ה): "כִּי אִם-הִסִּירְךָ הָעוֹרִים וְהַפִּסְתִּים", צוּרוֹת שֶׁפָּתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַשְּׂבוּעָה. וּבִכּוּרֶת בְּקֻרְךָ • אֲזַהֲרָה לְכֹהֲנִים. וְתִרְוַמַת יְדֶךָ • אֵלוּ הַבְּכוּרִים.

כ"י • לֹא-תוֹכֵל • כֹּא הַפְּתוּב לְתַן 'לֹא תַעֲשֶׂה' עַל הַדָּבָר. לֹא-תוֹכֵל • רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-קֶרְחָה אוֹמַר: 'יָכֹל אֲתָה, אָכַל אֵינְךָ רִשְׁאִי'. פִּיּוּצָא בּוֹ: (יהושע טו) "וְאֵת הַיְּבוּסִי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לֹא יָכֹלוּ בְּנֵי יִהוּדָה לְהוֹרִישָׁם", יְכוּלִים הָיוּ, אֶלָּא שְׂאִינָן רִשְׁאִין, לְפִי שְׁפָרַת לָהֶם אֲבָרָהֶם בְּרִית כְּשֶׁלָּקַח מֵהֶם מַעֲרַת

יִח אֱלֹהֵינוּ קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּיכְלָנָה בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֲי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּיה אֲתָּ וּבְרַךְ וּבְרַתְךָ וְעִבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְלִוְיָאָה דִּי בְּקִרְוִיךָ וְתַחְדֵּי קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אוֹשְׁטוֹת יְדֶךָ:

(יח) כִּי אִם-לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְשִׁמְחַת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מִשְׁלַח יְדֶךָ:

מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, תֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר עֲנִי! אֵין לָךְ מַעֲשֵׂר עֲנִי, הַזְמִינָהוּ עַל שְׁלֵמֶיךָ.

כ"י • לִפְנֵי ה' • לִפְנֵים מִן הַחֹמֶה. וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ • אִם אֵין לָךְ לְתַת לוֹ מַחְלָקוֹ, כְּגוֹן

(יט) הַשֹּׁמֵר לָךְ פֶּן-תִּעְזֹב אֶת-הַלְוִי כָּל-יְמֵיךָ עַל-אֲדַמְתְּךָ: ׀

יֹאכְלֶם הַיִּשְׂרָאֵל וְאִם הִנֵּה בְּמָקוֹם הַנִּבְחָר וְזֶה הַכֶּף הַפְּתוּב וְאִמַּר כִּי תִתְּנֶה לֶאֱכֹל בָּשָׂר פִּירוּשׁ אִם תִּתְּנֶה נִפְשָׁךְ לֶאֱכֹל בָּשָׂר וּבִכּוּרֵי הַזֶּפֶר זֶה לְהוֹסִיף כִּי יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם וְגַם זֶה הַפְּתוּב עַל מָקוֹם שֶׁאֵינָנו מֵאֲרָץ כְּנָעַן וּמִשְׁפָּטוֹ כְּמִשְׁפָּט שַׁעְרֶיךָ: תוֹרָה יח

וְהַטָּעַם מִי שֶׁהוּא חֲזִיב לִפְדוֹת וְכֵן לֶאֱכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ מִי שֶׁהוּא חֲזִיב לֶאֱכֹל וְהַמְכַחְשִׁים אֲמָרוּ כִּי הֵם שְׂנִים בְּכוּרִים הָאֶחָד בְּכוֹר פֶּטֶר רָחֵם וְהַשְּׂנִי בְּכוֹר עֶדֶר וְאֵין צוּרָךְ לְהַשִּׁיב עַל הַבְּלִיָּהֶם גַּם אֲחֵרִים אֲמָרוּ כִּי הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר

(יז) לֶאֱכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֵׂר דִּגְנְךָ. עַם הַלְוִיִּם יְדַבֵּר גַּם עִם יִשְׂרָאֵל מַעֲשֵׂר שְׁנִי עַל דַּעַת רַבִּים וּבְכוּרוֹת בְּקֻרְךָ וְצֹאנְךָ עִם הַכֹּהֲנִים יְדַבֵּר כִּי הַלְוִיִּם גַּם הַכֹּהֲנִים הֵם בְּכָלל יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ וְאֲצִי אֲתָכֶם שִׁידְבַּר עִם שְׁנֵי שְׂבָטִים וְחֲצִי וְכֵן אִף פָּדָה תִּפְדֶּה עִם יִשְׂרָאֵל יְדַבֵּר

נש"י • השמר לך • לתן לא תעשה על הדבר. על-אדמתך • אכל בגולה, אינך מזוהר עליו יותר מעניי ישראל.

(כ) כִּי־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר לְךָ וְאָמַרְתָּ אֲכַלָּה בָשָׂר כִּי־תֵאָוֶה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל־אוֹת נַפְשְׁךָ תֹאכַל בָּשָׂר:

כארי יפתי יי אלהך ית תחומך כמא די מליל לך ותימר אכול בשרא ארי תתרי נפשך למיכל בשרא בכל רעות נפשך תיכול בשרא:

נש"י • כִּי־יִרְחִיב וגו' • (חולין פד) למדה תורה דרף ארץ' שלא יתאוה אדם לאכל בשר אלא מתוך רחבת ידים ועשר. בכל-אות נפשך וגו' • (שם)

ט"ו) אכל במדבר נאסר להם בשר חלין, אלא-אם-כן מקדישה ומקריבה שלמים.

~ נקודות משיחות קודש ~

ההירות באכילה – שתהיה לשם שמים

כשנכנסו לארץ, התחילו להתעסק עם ענינים גשמיים ולהעלותם לקדשה על-ידי העבודה ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו". ועל-זה מזהיר הכתוב, ששכנסו לארץ ויתר להם – לא רק בשר קדשים שיש בזה מצוה, אלא גם – "בשר תאוה", אכילה שאין בה מצוה, יש להזהר מאד "רק חזק לבתי אכל הדם", ש"רתיחת הדמים" וחיות האדם לא תהיה ב"בשר" ובענינים הגשמיים, אלא כל עסוקו בהם יהיה רק לשם שמים להעלותם לקדשה.

(על-פי לקוטי-שיחות חלק ד עמוד 1108 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בכל-אות נפשך תאכל בשר: . . רק חזק לבתי אכל הדם (יב, כ - כג)

איתא בגמרא (חולין טז, ב): "רבי ישמעאל אומר, לא בא הכתוב אלא להחמיר להם בשר תאוה". שער שנקנסו לארץ נאסר להם בשר תאוה, ורק בשר קדשים היה מתר להם. מה-שאין בן שכנסו לארץ, התר להם בשר תאוה.

יש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

קשהו בני ישראל במדבר לא התעסקו עם ענינים גשמיים, וכל עסקיהם היה רק בלמוד התורה וכיוצא בזה, ואף בשאכלו בשר היה זה רק בשר קדשים. אף

כארי יתרחק מן אתרא די תרעי יי אלהך לאשראה שכנתה תמן ותבוס מתורך ומענך די ייב יי לך כמא די פקדנתך ותיכול בקרניך בכל רעות נפשך:

(כא) כִּי־יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׁוּם שְׁמוֹ שָׁם וּזְבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לְךָ בְּאֶשֶׁר צִוִּיתְךָ וְאָכַלְתָּ בִשְׂעָרֶיךָ בְּכָל אוֹת נַפְשְׁךָ:

(כח) למדנו שיש צווי בזביחה היאך ישחוט, והן הלכות שחיטה שנגמרו למשה מסיני.

נש"י • כִּי־יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם • ולא תוכל לבא ולעשות שלמים בכל יום, כמו עכשו שהמשפן הולך עמכם. וזבחת וגו' באשר צויתך • (חולין)

כב ביום כמא די מתאכל בשר טבא ואילא בן תיכלגה מסאבא ודכנא כחדא יכלגה:

(כב) אַךְ בְּאֶשֶׁר יֹאכַל אֶת־הַצִּבִּי וְאֶת־הָאֵיל בֵּן תֹּאכַלְגוּ הַטֵּמְאָה וְהַטְּהוֹר יַחְדָּו יֹאכַלְגוּ:

נש"י • אף באשר יאכל את-הצבי וגו' • אינך מזוהר לאכלן בטהרה; אי מה צבי ואיל חלבן מתר, אף חלין חלבן מתר? תלמוד-לומר: "אף".

כג לחד תקף בדיל דלא למיכל דמא ארי דמא הוא נפשא ולא תיכול נפשא עם בשרא:

(כג) רַק חֲזֹק לִבְלִיתִי אֲכַל הָדָם כִּי הָדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר:

במצות. אם הדם, שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדם מתאנה לו, הצריך לחזקו בזה, קל-וחמר לשאר מצות. ולא-תאכל הנפש עם-הבשר • (חולין קב. ספרי) אזהרה לאכר מן החי.

כ"י • רק חזק לבלתי אכל הדם • (ספרי) ממה שנאמר "חזק", אתה למד שהיו שטופים בדם לאכלו. לפיכך הצריך לומר "חזק", דברי רבי יהודה. רבי שמעון בן עזאי אומר: לא בא הכתוב אלא להזהיר וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק

כד לא תיכלנה על ארעא תשדנה כמאי:

(כד) לא תאכלנו על-הארץ תשפכנו בפנים:

כ"י • לא תאכלנו • (בריות ד) אזהרה לדם התמצית.

כה לא תיכלנה בדיל דייטב לך ולבניך בתרוך ארי מעבד דבשר קדם יי:

(כה) לא תאכלנו למען ייטב לך ולבניך אחריו פיתעשה הישר בעיני יהוה:

הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אחריו, קל-וחמר לגזל וצריכות, שנפשו של אדם מתאנה להם.

כ"י • לא תאכלנו • (חולין קלב) אזהרה לדם האכרים. למען ייטב לך וגו' • (מכות כג) צא ולמד מתן שכרן של מצות: אם הדם, שנפשו של אדם קצה ממנו,

כו לחוד מעשר קודשיו דיהון לך ונדרך תטול ותיטי לאתרא די ותרעי יי:

(כו) רק קדשיו אשר יהיו לך ונדריו תשא ובאת אל-המקום אשר יבחר יהוה:

כ"י • רק קדשיו • אף-על-פי שאתה מתר לשחט חלין, לא התרתי לך לשחט את הקדשים ולאכלן בשעריך בלא הקרבה, אלא להביאם לבית הבחירה.

כו ומעבד עלותך בשרא ודמא על מדבחא דיי אלהך ודם נכסת קודשיו ושתפך על מדבחא דיי אלהך ובשרא תיכול:

(כו) ועשית עלתיו הבשר והדם על-מזבח יהוה אלהיו ודם זבחיך ישפך על-מזבח יהוה אלהיו והבשר תאכל:

תאכל"; ועוד דרשו רבתינו (ספרי): "רק קדשיו", שבא ללמד על הקדשים שבחיוץ לארץ, וללמד על התמורות ועל ולדות קדשים שיקריבו.

כ"י • ועשית עלתיו • אם עלות הן, הן הבשר והדם על גבי המזבח, ואם זבחי שלמים הם, דם זבחיך ישפך על המזבח תחלה, ואחר-כך: "והבשר

כח טר ותקבל ית פתגמא האלין די אנא מפקדך בדיל דייטב לך ולבניך בתרוך עד עלם ארי מעבד דמקון ודבשר קדם יי אלהך:

(כח) שמור ושמעת את כל-הדברים האלה אשר אנכי מצוך למען ייטב לך ולבניך אחריו עד-עולם פי תעשה הטוב והישר בעיני יהוה אלהיו: ם

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הוא בכור או חטאת או אשם והשוק והחזה ואם שלמים יאכל רכס הישראלי. תורה כו
(כז) וטעם שמור ושמעת. על הדם שישפך על גבי המזבח: תורה כח

אחריו: תורה כו
(כו) רק קדשיו. עולות ושלמים ונדרים: תשא. והטעם תביאם אל המקום הנבחר:
והבשר תאכל. עם הפהן ידבר אם

(כג) כי הדם הוא הנפש. פירשתי: תורה כד
(כה) למען ייטב לך. שלא יאכל נפש בהמה שתשבש נפשו גם הנפש והצורה בדמות האב על בן לבניך

בְּכָל־לַיְלָה מַעֲשֶׂה. אֵת פְּלִי-הַדְּבָרִים • (שם) שְׁתָּהָא
חֲבִיבָה עֲלֶיךָ מִצְוָה קְלָה מִצְוָה חֲמוּרָה. הַטּוֹב •
בְּעֵינֵי הַשָּׁמַיִם. וְהַיָּשָׁר • בְּעֵינֵי אָדָם.

כ"א • שְׁמֹר • (ספרי) זו מִשְׁנָה, שְׁאֵתָה צִוִּיךָ לְשִׁמְרָה
בְּבִטְנְךָ שְׁלֹא תִשְׁכַּח, כְּעֵינֶיךָ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב): "כִּי
נָעִים כִּי תִשְׁמְרֶם בְּבִטְנְךָ", וְאִם שָׁנִיתָ, אֲפָשָׁר
שֶׁתִּשְׁמַע וּתִקְרֶם. הָא כָּל שְׂאִינוֹ בְּכָל־לַיְלָה מִשְׁנָה, אֵינוֹ

~ יום שלישי כ"א מנחם-אב ~

כט ארי ישעי יי אלהיך ית עממיא די את
עלל לתמן לתרכא ותהון מקדמך ותירת
יתהון ותיתב בארעהון:

(כט) כִּי-יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתָּה
בְּא־שְׁמָה לְרִשְׁתָּ אוֹתָם מִפְּנֵיךָ וִירִשְׁתָּ אֹתָם וַיִּשְׁבַּת
בְּאַרְצָם:

לאסתמר לך דילמא תתקל בתריהון בְּתֵר
דישתצון מקדמך ודילמא תתבע לטעותהון
למימר אכדין פלחין עממיא האלין ית
טעותהון ואעבד בן אף אנא:

(ל) הַשֹּׁמֵר לְךָ פֶּן-תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הַשְּׂמֹדִם
מִפְּנֵיךָ וּפֶן-תִּדְרֹשׁ לְאַלְהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת-אַלְהֵיהֶם וְאָעֲשֶׂה-בֶן גַּם-אֲנִי:

יש לך לתת לב, מפני מה נשמדו אלו? מפני
מעשים מקלקלים שבידיהם. אף אתה לא תעשה
בן, שלא יבאו אחרים וישמידוך. איכה יעבדו •
לפי שלא ענש על עבודה-זרה אלא על זבוח וקטור
ונסוף והשתחוואה, כמו שכתוב (שמות כב): "בְּלִיתִי לֵה'
לְבַדּוֹ", דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים לְגִבְהָ, בָּא וּלְמִדָּךְ כָּאֵן שְׂאֵם
דְּרָכָה שֶׁל עֲבוּדָה-זָרָה לְעִבְדָּה בְּדָבָר אַחֵר, כְּגוֹן
פּוֹעֵר לַפְּעוּר, וְזוּרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִים, זֶה הֵיא עֲבוּדָתוֹ,
וְחִיָּב. אֲכָל זְבוּחַ וְקִטּוֹר וְנִסְפּוֹךְ וְהַשְׁתַּחֲוָּא, אֲפֹלו
שְׁלֹא בְּדָרְכָה – חִיָּב.

כ"א • פֶּן-תִּנְקַשׁ • אונקלוס תרגם לשון מוקש; ואני
אומר שלא חש לדקדק בלשון, שלא מצינו נון
בלשון יוקש, ואפלו ליסוד הנופל ממנו, אבל
בלשון טרופ וקשקוש מצינו נון: (דניאל ה)
"וְאַרְבַּכְתָּה דָּא לְדָא נִקְשִׁין", ואף זה אני אומר:
"פֶּן-תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם", פֶּן תִּטְרֹף אַחֲרֵיהֶם, לְהִיּוֹת
כְּרוֹךְ אַחֵר מַעֲשֵׂיהֶם. וְכֵן (תהלים קט): "יִנְקַשׁ נֹשֶׁה
לְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ", מְקַלֵּל אֶת הַרְשָׁע לְהִיּוֹת עָלָיו נֹשִׁים
רְבִים, וְיִהְיוּ מַחְזִירִין וּמִתְנַקְשִׁין אַחֵר מִמוֹנּוֹ. אַחֲרֵי
הַשְּׂמֹדִם מִפְּנֵיךָ • אַחֵר שֶׁתִּרְאֶה שְׂאִשְׁמִידִם מִפְּנֵיךָ,

~ נקודות משיחות קודש ~

זו עצמה מבטלים ושוללים אותה, וזאת באמצעות דרגתם
הנעלית בלמוד התורה. והיינו, שהבטול אינו רק מצד
אמונה, שמעל השכל, אלא גם מצד השכל עצמו, הקבנת
והשגת התורה בדרגה נעלית; וכך מדגשת אחרות ה'
(שלילת עבודה-זרה) גם היכן שיש נתינת מקום לעבודה-
זרה.

(ספר השיחות תנש"א א עמ' 368)

ופֶּן תִּדְרֹשׁ לְאַלְהֵיהֶם (יב, ל)
שְׁלֹא תִשְׁאֵל עַל דְּרָךְ עֲבוּדָתָהּ הֵיאָךְ הִיא (רמב"ם עבודה זרה
ב, ב)
ואף-על-פי-כן יש חיוּב על בית-דין לידע דרכי העבודות,
שְׂאִין סוֹקְלִין עֲבוּדָת כּוֹכָבִים עַד שֶׁיִּדְעוּ שְׂוֵו הִיא דְּרָךְ
עֲבוּדָתָהּ (שם ג, ב). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁפֶּאֶשֶׁר בֵּית-דִּין קוֹרִין סִפְרֵי
עֲבוּדָה-זָרָה כְּדִי לְבַעַר אֶת עוֹבְדֵיהָ מִן הָעוֹלָם, הֵנָּה בְּקִרְיָא

והעד כי גם את בגינהם. את הדבר אשר
צויתי אתכם אותו תשמור: תורה לא

לעבודת השם ותחשוב כי תעשה טוב
לא תעשה בן כי כל מעשיהם יתעב השם

ל) מלת ופֶּן. דרך קצרה שתעשה
במעשיהם: ואעשה בן גם אני.

לֹא-תַעֲשֶׂה כֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל-תוֹעֵבֹת
יְהוָה אֲשֶׁר שָׁנָא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת-בְּנֵיהֶם
וְאֶת-בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם:

כ"י • כִּי גַם אֶת-בְּנֵיהֶם (ספר) 'גם', לרבות את אבותיהם ואמותיהם. אמר רבי עקיבא: 'אני ראיתי עובד כוכבים שִׁכְפָתוֹ לְאָבִיו לִפְנֵי כָלבוֹ וְאָכְלוֹ'.

יג (א) אֵת כָּל-הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה אִתְּכֶם אֹתוֹ
תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא-תִסָּף עָלֵי וְלֹא תִגָּרַע מִמֶּנּוּ: פ

כ"י • אֵת כָּל-הַדָּבָר • קלה כבחמורה. תשמרו לעשות • לתן 'לא תעשה' על 'עשה', האמורים בפירשה, שכל 'השמר', לשון 'לא תעשה' הוא, אלא ש'אין לוקין על 'השמר' של 'עשה'. 'לא-תספ' עלי • (ספר) חמשה טופפות בתפלין, חמשה מינין בלולב, ארבע ברכות בכרפת כהנים.

כ (ב) כִּי-יָקוּם בְּקֶרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֹלֶם חִלּוֹם וְנָתַן אֵלֶיךָ
אוֹת אוֹ מוֹפֵת:

כ"י • וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת • בשמים, כענין שנאמר בגדעון (שופטים ה): "וַעֲשִׂיתָ לִי אוֹת", ואמר (שם): "יְהִי-נָא חֶרֶב אֶל-הַגָּזָה וְגו'". או מופת • בארץ. [ספרים אחרים: וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת • בשמים, דכתיב (בראשית א): "וַיְהִי לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים". או מופת • בארץ,

ג (ג) וְנָבִיא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֵלֶיךָ לֵאמֹר
נִלְכָּה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא-יִדְעַתֶּם
וְנַעֲבֹדָם:

ד (ד) לֹא תִשְׁמַע אֶל-דִּבְרֵי הַנָּבִיא אוֹ אֶל-חֹלֶם
הַחִלּוֹם הַהוּא כִּי מִנְסֶה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אִתְּכֶם
לְדַעַת הַיִּשְׁכֶּם אֲהַבִּים אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל-
לְבַבְכֶּם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם:

כ (ב) כִּי יָקוּם בְּקֶרְבְּךָ נָבִיא. טעם בקרבך כי אין נביא כי אם מישראל וזאת הפרשה דבקה בעבור עכו"ם כי שרפת הבנים ע"ג. נביא שייאמר כי בקיץ דבר השם או שלוחו עמו או בחלוש ויש אומרים כי תכן להיות הנביא ממגנבי דבר השם ופי' שאמר נביא האמת שיהי' אות פך להצדיקו

וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ וְהַגִּידוֹ לַהֲיוֹת אוֹת לְנַפְשׁוֹ וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי אֶפְּלִיזוּ בָּא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֵין לְהַאֲמִין בּוֹ כִּי הוּא דָּבָר הַפֶּךָ שְ�קוֹל הַדַּעַת וְלִפִּי דַּעֲתִי שִׁישׁ אוֹת גַּם מוֹפֵת כְּמוֹ סִימָן וְהַעֲד דְּבָרֵי יִשְׁעִיהָ שֶׁאָמַר הִנֵּה אָנֹכִי וְהַלְדִּים אֲשֶׁר נָתַן לִי ה' לְאוֹתוֹת וּלְמוֹפְתִים וְאוֹת הַנָּבִיא כֶּאֱשֶׁר הִלֵּךְ עֲבָדֵי יִשְׁעִיהָ

ערום ויחף ואותות בניו שמוותם על דבר המקרה שיהיה בימיהם והם עמנואל מהר שלל חשבו ושאר ישוב ובמכות והיו לה' לאות ולמופת וכן רבי': תורה ג

ד (ד) וְטַעַם כִּי מִנְסֶה. בעבור שעזבו ולא הקימו ונסיון השם להראות צדקת המנוסה: תורה ה

אכן עזרא על התורה - מהדורות כלום, אברמוביץ

(ה) אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ וְאֶתוֹ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ וְאֶתוֹ תַעֲבֹדוּ וְבוֹ תִדְבָּקוּ:

הַבַּיִת דַּחֲלָמָא דִּי אֱלֹהִיכֹן תִּהְיוּ וְיָתֵה תִדְחִלוּ וְיָת פְּקוּדֵיהִי תִשְׁרוּ וְלִמְיָמֵהָ תִקְבְּלוּ וְיָקְדְמוּהִי תִפְלִחוּ וּבִדְחִלְתָּה תִתְקַרְבוּ:

נשי"א וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ • תורת משה. ובקלו תִשְׁמְעוּ • בקול הנביאים. וְאֶתוֹ תַעֲבֹדוּ • במקדשו. וְבוֹ תִדְבָּקוּ • (סוטה יד) הדבק בדרךיו: גמל וחסדים, קבר מתים, בקר חולים! כמו שפשה הקדוש-ברוך-הוא.

~ נקודות משיחות קודש ~

הדבקות בדרךיו של הקב"ה

בקר חולים – גם במצב שהקב"ה בא לבקר את אברהם, וכמו שפרש רש"י "וירא אליו – לבקר את החולה", עם היות שבנדאי כמה מאנשי ורעיו באו לבקרו, וכמו ממרא – שהקב"ה נגלה אליו בחלקו, ובני ביתו של אברהם.

קבר מתים – הפונה בפשטות לקבורת אהרן שנאמרה כבר בפתוב, שהיתה על-ידי הקב"ה, שהרי הסתלקותו היתה במערה, ובפסוק נאמר רק "וימת אהרן שם בראש הקר (ומיד) ויבד משה ואֵלֶיזָר" ולא נזכר שם כלום אודות קבורתו, כמו במרים שנאמר "ותקבר שם". אבל בפרשת עקב נאמר "ויקבר שם", ואם-כן על-כרחי שהקב"ה התעסק בקבורתו, אף שרבים מבני ישראל היו בנדאי מוכנים להתעסק בזה.

(על-פי לקוטי-שיחות חלק י"ד עמוד 53 עיי"ש)

אחרי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם גו' ובו תִדְבָּקוּ
הדבק בדרךיו, גמל חסדים, קבר מתים, בקר חולים, כמו שפשה הקב"ה (יג, ה. ובפירוש רש"י)
וְיֵשׁ לְבָאֵר הַשֶּׁעַם שְׂדוּקָא ב"קבר מתים ובקר חולים"
נעשית ההליכה בדרךיו של הקב"ה,
דהנה אזהרת "ובו תִדְבָּקוּ" באה בסוף כל הצוויים המנויים בפתוב, וביניהם גם "וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ", שמנה מוכן שהצווי על דבקות זו הוא בדבר שחיובו אינו מצוה בין המצוות, היינו שלולי הצווי "הדבק בדרךיו" לא היה עושהו מצד צווי מפרש אחר.
ולכן מפרש רש"י "קבר מתים בקר חולים כמו שפשה הקב"ה", כי רק בדברים אלו אנו מוצאים שהקב"ה עשאם באופן שבדגמתם גבי האדם לא היה מחיב לגמל חסד זה מצד מצוה וחיוב:

וינבא ההוא או חלם חלמא ההוא יתקטל ארי מליל סטניא על יי אלהכון די אפק תבון מארעא דמצרים ודפרקא מבית עבדיתא לאטעיינתה מן ארחא די פקדו יי אלהך למהך בה ותפלי עבד דביש מבינך:

(ו) וְהַנְּבִיא הַהוּא או חלם החלום ההוא וימת כי דבר-סרה על-יהוה אֱלֹהֵיכֶם המוציא אתכם מארץ מצרים והפך מבית עבדים להדיחך מן-הדרך אשר צוה יהוה אֱלֹהֶיךָ ללכת בה ובערת הרע מקרבך: ס

נשי"א וְהַנְּבִיא הַהוּא • דבר המוסר מן העולם, שלא היה ולא נבא ולא צויתיו לדבר כן, דיסטורנור"א בלע"ז (אבווענדונג) • והפך מבית עבדים • (ספרי) אפלו אין לו עליך אלא שפדאך, דיו.

נשי"א וְהַנְּבִיא הַהוּא • דבר המוסר מן העולם, שלא היה ולא נבא ולא צויתיו לדבר כן, דיסטורנור"א בלע"ז

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ה) אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ. שפשו שפשו על פי וכלתכם כמעשיו ותדפדפו אחרי נתיבותיו: וְאֶתוֹ תִירָאוּ. מלשאל למנה זה: וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ. שהם העיקר: וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ. מה שהם זכר לעיקר: וְאֶתוֹ תַעֲבֹדוּ. במעשה: וְבוֹ תִדְבָּקוּ. בלב בראש ובסוף: תורה ו
(ו) כִּי דִבַּר סְרָה. תחסר מלת דבר כמו וברוב יוצאים תקום: וְטַעַם סְרָה. שהם צוה לסור מעבודת כוכבים או הוא מגזרת סורר ומוזה והוא הנכון והיה הרי"ש ראוי להדגש: המוציא אתכם והפך. כפול בטעם לחזק: ובערת. פירשתי: תורה ו

ז ארי ימלכך אחוה בר אמך או ברך או
ברך או אמת קמך או חכך די כנפך
בסתרא למימר נהך ונפלה לטעות עממיא
די לא ידעת את ובכתך:

(ד) כי יסיתך אחיך בן-אמך או-בנד או-בתך או
אשת חיקך או רעה אשר כנפך בפתר לאמר
נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת
אתה ובכתך:

לאחרים. בפתר • דבר הכתוב בהנה, שאין דברי
מסית אלא בפתר, וכן שלמה הוא אומר (משלי ז):
"כנפך בערב יום, באישון לילה ואפלה". אשר
לא ידעת אתה ובכתך • דבר זה, גנאי גדול הוא
לך, שאף האומות אין מניחין מה שמסרו להם
אבותיהם, וזה אומר לך: 'עזב מה שמסרו לך
אבותיך'.

כ"א • כי יסיתך • אין הסתה אלא גרוי, שנאמר (ש"א
כז): "אם ה' יסיתך ביי", אמר "א" בלע"ז (אן רייען),
שמשיאו לעשות בן. אחיך • מאב. בן-אמך •
מאם (קידושין ב). חיקך • השוכנת בחיקך ומחוקה
בך, אפקיט"א בלע"ז (אנהאנענד), וכן (יחזקאל מג): "ומחיק
הארץ", מיסוד התקוע בארץ. אשר כנפך • זה
אביך, פרש לך הכתוב את החביבין לך, קל-וחמר

ח מטעות עממיא די בסתרינכון דקריבין
לך או דרחיקין מך מספיי ארעא ועד ספיי
ארעא:

(ח) מאלה העמים אשר סביבתיכם הקרבים אליך
או הרחקים מך מקצה הארץ ועד קצה הארץ:

כשם שאין ממש בקרובים, כך אין ממש ברחוקים.
מקצה הארץ • (ספרי) זו חמה ולבנה וצבא השמים,
שהן מהלכים מסוף העולם ועד סופו.

כ"א • הקרבים אליך או הרחקים • (סנהדרין סא) למה
פרט קרובים ורחוקים? אלא כך אמר הכתוב:
מטיבין של קרובים, אתה למד טיבן של רחוקים.

ט לא תבי לי ולא תקבל מנה ולא תחוס
עינך עלוהי ולא תרחם ולא תכסי עלוהי:

(ט) לא-תאבה לו ולא תשמע אליו ולא-תחוס
עינך עליו ולא-תחמל ולא-תכסה עליו:

עמו, לזה לא תעזב. ולא תחוס עינך עליו • לפי
שנאמר: "לא תעמד על-דם רעה", על זה לא תחוס.
ולא-תחמל • לא תהפך בזכותו. ולא-תכסה עליו •
(ספרי) אם אתה יודע לו חובה, אינך רשאי לשחק.

כ"א • לא-תאבה לו • (שם) לא תהא תאב לו, לא
תאהבנו, לפי שנאמר (ויקרא יט): "ואהבת לרעהך כמוך",
את זה לא תאהב. ולא תשמע אליו • בהתחננו על
נפשו למחל לו, לפי שנאמר (שמות כג): "עזב תעזב

י ארי מקטל תקטלה ירך תהיה בו בראשונה
בקרמיתא למקטלה וידא דכל עמא
בבביתא:

(י) כי הרג תהרגנו ירך תהיה בו בראשונה
להמיתו ויד פלהעם באחרונה:

בו בראשונה • מצוה ביד הניסת להמיתו. לא מת
בידו, ימות ביד אחרים, שנאמר: "ויד כל העם וגו'".

כ"א • כי הרג תהרגנו • (אם יצא מבית דין ופאי, תחזירו לחובה), יצא
מבית-דין חיב, אל תחזירו לזכות (ספרי). ירך תהיה-

יא ותרגמנה באכנא וימות ארי כעא
לאטעיותך מדחלתא ויי אללהך די אפקך
מארעא דמצרים מבית עבדותא:

(יא) וסקלתו באבנים ומת כי בקש להדיחך מעל
יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית
עבדים:

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

מפיו כי בן כתיב ואז תהרגנו: תורה י
(י) ירך תהיה בו. היה נראה כי הוא
משנים צדים לולא הקבלה: וסקלתו.
פירוש מה תהיה מיתתו: תורה יא

(ט) לא תאבה לו. באומנת הלב: ולא
תשמע אליו. במעשה: ולא תחוס
עינך. להרגו: ולא תכסה. שתניחנו
רק תגל' הדבר עד שישמעו העדים

(ז) כי יסיתך אחיך. השעם אפי'
אחיך: וטעם בן אמך. שהייתם בבטן
אחת והאם בגוף והאב בצורה והצורה
לא יבינוה כי אם מתי מעט: תורה ח

(יב) וְכָל-יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ וְלֹא-יֹסֵפוּ לַעֲשׂוֹת
בְּדַבַּר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבָּךְ: ׀

(יג) כִּי-תִשְׁמָע בְּאַחַת עֲרִידֹת אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לְךָ לָשֶׁבֶת שָׁם לֵאמֹר:

כ"י • לָשֶׁבֶת שָׁם • (ספרי) פָּרַט לִירוּשָׁלַיִם, שָׁלָא נִתְּנָה לְדִירָה. כִּי-תִשְׁמָע וְגו', לֵאמֹר • אומרים כֵּן: "יֵצֵאוּ
וְגו'".

(יד) יֵצֵאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי-בְלִיעַל מִקִּרְבְּךָ וַיְדִיחוּ אֶת-
יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר גִּלְכָּה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים
אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתֶּם:

כ"י • אֲנָשִׁים • (סנהדרין פה) וְלֹא נָשִׁים. בְּנֵי-בְלִיעַל •
(שם) בְּלִי עַל, שִׁפְרוֹקוּ עַל שֶׁל מְקוֹם. יֹשְׁבֵי עִירָם •
וְלֹא יוֹשְׁבֵי עִיר אַחֲרָת. מִכָּאן אָמְרוּ: 'אֵין נַעֲשִׂית

(טו) וְדַרְשָׁת וְחֻקְרַת וְשִׁאֲלַת הַיָּטֵב וְהַנָּה אִמֶּת נִכּוֹן
הַדָּבָר נַעֲשִׂיתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבְּךָ:

כ"י • וְדַרְשָׁת וְחֻקְרַת וְשִׁאֲלַת הַיָּטֵב • (סנהדרין מ)
מִכָּאן לְמַדּו שְׁבַע חֻקִּירוֹת, מִרְבּוּי הַמִּקְרָא כָּאֵן יֵשׁ
שֶׁלֹשׁ: דְּרִישָׁה, וְחֻקִּירָה וְ"הַיָּטֵב"; "וְשִׁאֲלַת", אֵינוֹ
מִן הַמִּנְיָן, וּמִמֶּנּוּ לְמַדּו בְּדִיקוֹת. וּבְמִקְוֶם אַחֵר הוּא

(טז) הִכָּה תִכֶּה אֶת-יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהוּא לְפִי-חֶרֶב
הַחֶרֶם אֹתָהּ וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּהּ וְאֶת-בְּהֶמְתָּהּ לְפִי-
חֶרֶב:

כ"י • הִכָּה תִכֶּה • (ב"מ לא) אִם אֵינְךָ יָכֹל לְהַמִּיתָם בְּמִיתָהּ הַכְּתוּבָה בָּהֶם, הַמִּיתָם בְּאַחֲרָת.

(יז) וְאֶת-כָּל-שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל-תּוֹךְ רִחְבָּהּ וְשִׁרְפָתָהּ
בָּאֵשׁ אֶת-הָעִיר וְאֶת-כָּל-שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהִיתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבְנֶה עוֹד:

כ"י • לֵה' אֱלֹהֶיךָ • לְשִׁמוּ וּבִשְׁבִילוֹ.

(טו) וְדַרְשָׁת וְחֻקְרַת וְשִׁאֲלַת. אֵלָּה תורה טו
הַמִּלּוֹת הַיָּטֵב מִפּוֹרְשׁוֹת בְּדַבְּרֵי רַ"ל: (יז) כָּלִיל. כֵּלָּה. לֵה' אֱלֹהֶיךָ. בַּעֲבוּר מגזירת הר גבוה וְתִלּוּל: תורה יח

יח וְלֹא יִדְבֹק בְּיָדְךָ מִדַּעַם מִן חֶרְמָא בְּדִיל
דִּיתוּב יִי מִתְקוּף רְגִזָּה וְיִהְיֶה לָךְ רַחֲמִין
וְיִרְחֵם עָלֶיךָ וְיִסְגַּנֵּךְ כְּמָא דִּי קִיָּים לְאַבְהֶתֶךָ:

(יח) וְלֹא יִדְבֹק בְּיָדְךָ מִדַּעַם מִן חֶרְמָא לְמַעַן יָשׁוּב
יְהוָה מִחֶרְוֹן אָפּוֹ וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֹנָה וְהִרְבָּה
בְּאִשֶּׁר נִשְׁפַּע לְאַבְהֶתֶיךָ:

כ"י • לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֶרְוֹן אָפּוֹ • (ספרי) שְׁפַל זְמַן שֶׁעֲבוֹדַת-כּוֹכָבִים בְּעוֹלָם, חֶרְוֹן-אָף בְּעוֹלָם.

יט אַרְי תִּקְבֵּל לְמִימְרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ לְמִשְׁרָתָהּ
כָּל פְּקוּדוּתֵיהּ דִּי אֲנָא מִפְּקֻדְךָ יוֹמָא דִּין
לְמַעַבְדַּ דְּכֶשֶׁר קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ:

(יט) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר אֶת-כָּל-
מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הִנֵּי אֲשֶׁר בְּעֵינֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀

~ יום רביעי כ"ב מנחם-אב ~

א בְּנִין אֲתִין קָדָם יִי אֱלֹהֵינוּ לֹא תִתְחַמְּמוּ
וְלֹא תִשְׁוִין מְרִט בֵּין עֵינֵינוּ עַל מִית:

יד (א) בְּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ
וְלֹא-תִשְׁיִמוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת:

וְלֹא גְדוּדִים וּמִקְרָחִים. בֵּין עֵינֵיכֶם • אֲצֵל הַפְּדֻחָת,
וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (ויקרא כא): "לֹא יִקְרְחוּ קִרְחָה
בְּרֹאשָׁם", לַעֲשׂוֹת כָּל הָרֹאשׁ כְּבִין הָעֵינַיִם.

כ"י • לֹא תִתְגַּדְּדוּ • לֹא תִתְּנוּ גְדִידָה וְשִׁרְט
בְּכִשְׁרְכֶם עַל מַת, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֲמֹרִיִּים עוֹשִׂין, לְפִי
שֶׁאַתֶּם בְּנֵי שֵׁל מָקוֹם, וְאַתֶּם רְאוּיִין לְהִיּוֹת נְאִים

~ נקודות משיחות קודש ~

מִלָּךְ, אֲסוּר לֹו לְשַׁכַּח שֶׁהוּא בְּנֵי שֵׁל מִלָּךְ מִלְכֵי הַמְּלָכִים
הַקַּב"ה. וּבְמִבְּאֵר בְּחִסְדֵּיכֶם, שְׁאִינָה דוּמָה מַעֲלַת הַשָּׁר –
אֲפִילוּ בְּהִיּוֹתוֹ בְּשִׁבְיָה – לְמַעֲלַת אִישׁ הַדְּיוּט.

(לקוטי שיחות כד עמ' 295)

בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם (יד, א)

יְדוּעָה תִּזְכֹּר הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב (כתר שם טוב – קה"ת – הוספות
אות קלג), שְׁפַל יְהוּדֵי גָר בְּעֵינֵי ה' כְּכֵן יְחִיד שְׁנוּלָד
לְהוֹדִיו לַעַת זְקֻנָּתָם, וְעוֹד יוֹתֵר מִכֵּן. מוֹכֵן אָפּוֹא, שְׁגָם
בְּאִשֶּׁר הוּא עוֹסֵק בְּעֵינֵי חֵלִין, שְׁאִינָם לְפִי כְבוֹדוֹ שֵׁל בֵּן

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

יִסְמְכוּ עָלָיו בֵּן תַּעֲשׂוּ גַם אַתֶּם כִּי עַם
קְדוֹשׁ אַתֶּם וְאִינְךָ כְּשֶׁאֵר כָּל הַגּוֹיִם עַל
כֵּן לֹא תַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם. וְטַעַם הַסְּמִיךְ
פְּרֻשָּׁת לֹא תֵאָכֵל כָּל תּוֹעֵבָה כִּי אַתֶּם
עַם קְדוֹשׁ בְּלֹב וּבִפְּהָ וְתִהְיוּ מוֹבְדֵי לִים
מִן הָעַמִּים וְכָל רֹאֲיֵכֶם יִפְּרוּ אֶתְכֶם
כִּי לֹא תִקְרְחוּ עַל מַת וְלֹא תֵאָכְלוּ כָּל
חֵי וְאִם אַתֶּם עַם קְדוֹשׁ אֵין רְאוּיֵי
שֶׁתֵּאָכֵל כְּטָמָא וְתִטְמָא הַנֶּפֶשׁ: תורה ב

(א) תִּתְגַּדְּדוּ. כְּטַעַם וְשִׁרְט לְנַפְשׁ
מִגְזָרָה עַל כָּל יָדִים גְּדוּדוֹת: וְלֹא
תִשְׁיִמוּ קִרְחָה. כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם עַד
הַיּוֹם הַזֶּה: וְטַעַם בְּנִים. אַחֵר שֶׁתִּדְּעוּ
שֶׁאַתֶּם בְּנִים לַשֵּׁם וְהוּא אוֹהֵב אֶתְכֶם
יִתֵּר מִהָאֵב לְבֵן אֵל תִּתְגַּדְּדוּ עַל כָּל
מָה שִׁיעֲשֶׂה כִּי כָּל אִשֶּׁר יַעֲשֶׂה לְטוֹב
הוּא וְאִם לֹא תִבְיַנְהוּ בְּאִשֶּׁר לֹא יִבְיַנּוּ
הַבְּנִים הַקְּטָנִים מַעֲשֶׂה אֲבִיהֶם וְכִּי

(יח) לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֶרְוֹן אָפּוֹ.
וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ בְּעוֹן הָעִיר: תורה יט
(יט) וְטַעַם כִּי תִשְׁמַע כֵּן תַּעֲשֶׂה אִם
בְּקִשְׁתָּ לַעֲשׂוֹת הִנֵּי אֲשֶׁר בְּעֵינֵי. וְנִסְמְכָה
פְּרֻשָּׁת בְּנִים אַתֶּם לַה'. בְּעִבְרוֹ
הַמִּסִּיתִים אַח אוּ בֵן אוּ אֵב אוּ אִנְשֵׁי
עִיר הַנִּדְחָת וְאֲסוּר לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם
אִף כִּי לְהִתְגַּדְּדוּ כִּי הִנֵּה אֲסוּר הוּא
עַל כָּל מַת: תורה א

בֹּאֲרִי עִם קְדִישׁ אֶת קֶדֶם יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְכִךְ
אֶתְרַעֲי יְיָ לְמַהוּי לֹה לְעַם חֲבִיב מְכַל
עֲמֻמָּא דִּי עַל אֶפִי אֶרְעָא:

(ב) כִּי עִם קְדִישׁ אֶתְהָ לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְכִךְ בַּחֲרֵי יְהוָה
לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מְכַל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי
הָאֲדָמָה: ׀

כ"י • כִּי עִם קְדִישׁ אֶתְהָ • קְדִישַׁת עֲצָמְךָ מֵאֲבוֹתֶיךָ, וְעוֹד: "וְכִךְ בַּחֲרֵי ה'".

ג לא תיכול כל דמרחק:

(ג) לֹא תֹאכַל כָּל-תוֹעֵבָה:

שְׁלֹא יִשְׁחוּט וְיֹאכַל עַל אוֹתוֹ הַמוֹם. בְּשֹׁל בְּשׁוֹר
בְּחֶלֶב, הָרִי דָּבָר שֶׁתַּעֲבִי לָךְ, וְהִזְהִיר כָּאֵן עַל
אֲכִילתוֹ.

כ"י • כָּל-תוֹעֵבָה • (בכורות לז) כָּל שֶׁתַּעֲבִי לָךְ, כְּגוֹן:
צָרֵם אֵזֶן בְּכוֹר כְּדִי לְשַׁחֲטוֹ בְּמִדְיָה, הָרִי דָּבָר
שֶׁתַּעֲבִי לָךְ: "כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", וְכֹא וְלִמַּד כָּאֵן,

ד דִּין בְּעִירָא דְתִיכְלוֹן תּוֹרִין אֶמְרִין דְּרַחֲלִין
וְגִדְלִין דְּעִינִין:

(ד) זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֶׁהָ כְּשָׂבִים
וְשֶׁהָ עִזִּים:

ה אֵילָא וְטִבְיָא וְיַחְמִירָא וְיַעֲלָא וְרִימָא
וְתוֹרְבִלָא וְדִינָא:

(ה) אֵיל וְצִבִּי וְיַחְמִיר וְאֶקוּ וְדִישָׁן וְתֹאז וְזֹמֶר:

(אויב לט) יַעֲלִי סֶלַע, הוּא אֲשַׁטְנִבּוּ"ק (ת"א וחולין פ). וְתֹאז •
תוֹרְבִל"א, (וכן פרש"י איוב ל"ט. ר"ה כו ב. וע"ע ברש"י חולין נט ב) תוֹר
הַיַּעַר. בֹּאֲל"א, יַעַר בְּלִשׁוֹן אֶרְמִי.

פירש"י (ד"ה) • זֹאת הַבְּהֵמָה וְגו'. אֵיל וְצִבִּי וְיַחְמִיר •
לְמַדְנֵנוּ (ספרי. חולין עא) שֶׁהַחֵיָה בְּכָלֵל בְּהֵמָה, וְלִמְדֵנוּ (חולין
טג) שֶׁהַבְּהֵמָה וְחֵיָה טִמְאָה מְרַבָּה מִן הַטְּהוֹרָה, שֶׁבְּכָל
מָקוֹם פּוֹרֵט אֶת הַמַּעַט. וְאֶקוּ • מְתַרְגֵּם: 'יַעֲלָא',

ו וְכָל בְּעִירָא דְסָדִיקָא פִּרְסָתָא וּמִטְלָפָא
טְלָפִין תְּרַחֲמִין פִּרְסָתָא מִסְקָא פִּשְׁרָא
בְּבִעִירָא יִתָּה תִיכְלוֹן:

(ו) וְכָל-בְּהֵמָה מִפִּרְסַת פִּרְסָה וְשִׁמְעַת שִׁסַּע שְׁתֵּי
פִּרְסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בְּבֵהֶמָה אֶתְהָ תֹאכְלוּ:

ז בָּרֵם יֵת דִּין לֹא תִיכְלוֹן מִמִּסְקִי פִּשְׁרָא
וּמִמִּסְדִּיקִי פִּרְסָתָא מִטְלָפִי טְלָפִיא יֵת גְּמִלָא
וְיֵת אֲרֻבָּא וְיֵת טַפְזָא אֲרִי מִסְקִי פִּשְׁרָא
אֲנִין וּפִרְסָתְהוֹן לֹא סָדִיקָא מִסְאָבִין אֲנִין
לְכוֹן:

כ"י • מִפִּרְסַת • סְדוּקָה, כְּתַרְגוּמוֹ. פִּרְסָה •
פִּלֵּאנְט"ה (פוסטזאהלע) • וְשִׁמְעַת • חֲלוּקָה בְּשִׁמְעִי
צִפְרִנִּים, שִׁישׁ סְדוּקָה וְאִינָה חֲלוּקָה בְּצִפְרִנִּים, וְהִיא

(ז) אֲנִי אֶת-יְהוָה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמִּפְרִיֶּי
הַפִּרְסָה הַשְּׂסוּעָה אֶת-הַגְּמִל וְאֶת-הָאֲרֻבָּת וְאֶת-
הַשִּׁפָּן כִּי-מַעֲלָה גֵרָה הִמָּה וּפִרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ
טִמְאִים הֵם לָכֵם:

ח בְּבֵהֶמוֹת, מִפְנֵי הַשְּׂסוּעָה. וּבְעוֹפּוֹת, מִפְנֵי הָרָאָה,
שְׁלֹא נִאָּמְרוּ ב'תּוֹרַת כְּהֻנִּים'.

כ"י • הַשְּׂסוּעָה • (נדה כד) בְּרִיָּה הִיא שִׁישׁ לָהּ שְׁנֵי גִבִּין
וְשְׁנֵי שִׁרְאוֹת; אֶמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: (חולין ס"ג) 'לָמָּה נִשְׁנוּ?

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

(ג) כָּל תוֹעֵבָה. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא נִתְעָב (ד) שׁוֹר שֶׁהָ כְּשָׂבִים. חֲסֵר וִי"ו שֶׁהָ (ה) אֵיל וְצִבִּי. יְדוּעִים וְהַחֲמִשָּׁה
לְנֶפֶשׁ הַטְּהוֹרָה כְּמוֹ שֶׁרִץ הָאֶרֶץ: מִן כָּבֶשׂ אוֹ עִז: תוֹרָה הָאֲחֵרִים צָרִיכִים לְקַבְּלָהּ: תוֹרָה ו

תורה ד

(ח) וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מִפְּרִים פֶּרֶסָה הוּא וְלֹא גֵרָה טָמֵא הוּא לָכֵם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִנְעֻמוּ: ׀

ח וְיֵת חֲזִירָא אֲרִי מִסְדִּיק פֶּרֶסְתָּא הוּא וְלֹא פֶּשֶׁר מִסָּאב הוּא לְכוּן מִבְּסָרְהוּן לֹא תִיכְלוּן וּבְנִבְלָתְהוּן לֹא תִקְרְבוּן:

כ"י • וּבְנִבְלָתָם לֹא תִנְעֻמוּ (ת"כ) רַבּוּתֵינוּ פֶּרֶשׁוּ: כְּהֻנִּי, שְׂאֵדָם חֵיב לְטַהֵר אֶת עֲצָמוֹ בְּרִגְלֵי. יָכֹל יִהְיֶה מִזְהָרִים בְּכָל הַשָּׁנָה? תִּלְמוּד־לוֹמֵר (ויקרא כא): "אָמַר אֵל

הַכֹּהֲנִים וְגו'...", וּמָה שְׂמָאָת הַמֵּת חֲמוּרָה, כְּהֻנִּים מִזְהָרִים וְאִין יִשְׂרָאֵל מִזְהָרִים; שְׂמָאָת נִבְלָה קָלָה, לֹא כָל־שֶׁפֶן? !.

(ט) אֶת־זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כָּל אֲשֶׁר־לוֹ סֹנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת תֹאכְלוּ:

ט יֵת דִּין תִּיכְלוּן מִכָּל דִּי בַמַּיָא כָּל דִּי לָה צִיצִין וְקִלְפִין תִּיכְלוּן:

(י) וְכָל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סֹנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת לֹא תֹאכְלוּ טָמֵא הוּא לָכֵם: ׀

י וְכָל דִּי לֵית לָה צִיצִין וְקִלְפִין לֹא תִיכְלוּן מִסָּאב הוּא לְכוּן:

(יא) כָּל־צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹאכְלוּ: יא כָּל צִפּוֹר דְּכִנְיָא תִיכְלוּן:

כ"י • כָּל־צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹאכְלוּ (קידושין נז) לְהַתִּיר מִשְׁלַחַת שְׂבָמִצְרַע.

(יב) וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶם וְהָעוֹנִיָּה:

יב וְזֶה דִּין דִּי לֹא תִיכְלוּן מִנְהוּן נֶשֶׁרָא וְפֶרַח וְעוֹנִיָּה:

כ"י • וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם • לֶאֱסֹר אֶת הַשְּׁחוּטָה.

(יג) וְהָרָאָה וְאֶת־הָאִיָּה וְהַדִּיָּה לְמִינָהּ: יג וּבֵית פִּנְפָּא וְטְרַפִּיתָא וְדִימָא לְזִנְיָה:

כ"י • וְהָרָאָה וְאֶת־הָאִיָּה וְגו' • הִיא רָאָה, הִיא 'אִיָּה', הִיא 'דִּיָּה', וְלָמָּה נִקְרָא שְׂמָה 'רָאָה'? שְׂרֻאָה בִּיּוֹתֵר. וְלָמָּה הִזְהִירָךְ בְּכָל שְׂמוֹתֶיהָ? שְׁלֹא לִיתֵן פֶּתַחֲוֹן פֶּה לְבַעַל דִּין לַחֲלֹק, שְׁלֹא יִהְיֶה הָאוֹסְרָה

קוֹרָא אוֹתָהּ 'רָאָה', וְהִכָּא לְהַתִּיר, אוֹמֵר: 'זוֹ, דִּיָּה שְׂמָה, אוֹ אִיָּה שְׂמָה, וְזוֹ לֹא אֶסֶר הַכְּתוּב'. וּבַעֲוֹפוֹת פֶּרַח לֶךְ הַטְּמָאִים, לְלַמֵּד שְׁהַעוֹפּוֹת הַטְּהוֹרִים מִרְבִּים עַל הַטְּמָאִים, לְפִיכָךְ פֶּרַח אֶת הַמַּעֲט.

(יד) וְאֶת כָּל־עֶרְב לְמִינוֹ: יד וְיֵת כָּל עֶרְבָא לְזִנְיָה:

(טו) וְאֶת בֵּית הַיַּעֲנָה וְאֶת־הַתְּחֻמִּם וְאֶת־הַשְּׁחָף וְאֶת־הַנֶּץ לְמִינָהּ:

טו וְיֵת בֵּית הַנַּעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצִפּוֹר שְׂחָפָא וְנֶצֶץ לְזִנְיָה:

(טז) אֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַיִּגְשׁוֹף וְהַתְּנַשְּׁמֶת: טז וְנִקְדִּיָא וְקִפּוּפָא וּבִנְיָא:

כ"י • הַתְּנַשְּׁמֶת • קִלְב"א שׁוּרִי"ץ (פלנדערמורד).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ח וְלֹא גֵרָה. תַּחֲסֹר מִלֵּת יִגַּר דְּרָךְ יא) כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹאכְלוּ. הִנֵּה קֶצֶרָה אוֹ מִלֵּת לוֹ: תוֹרָה ט צִפּוֹר שֵׁם כָּלֵל וְתוֹר וְגוֹזֵל עַל הַשְּׁנִי ט) סֹנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת. פִּירִשְׁתִּינוּ: תוֹרָה י מינין שֶׁהֶם תַּחַת צִפּוֹר וְכֵן דִּיָּה וְאִיָּה

(יז) וְהִקָּאֵת וְאֶת־הַרְחֵמָה וְאֶת־הַשְּׁלֹךְ:

יו וְקָתָא וִירְקָקָא וְשְׁלִי נִנְיָא:

כ"ג"י • שְׁלֹךְ (חולין סג) השולח דגים מן הים.

(יח) וְהִתְסִידָהּ וְהֶאֱנַפָּה לְמִינָהּ וְהִדּוּכִיפָת וְהַעֲמִלָּהּ:

יח וְהִתְסִידָהּ וְהֶאֱנַפָּה לְמִינָהּ וְהִדּוּכִיפָת וְהַעֲמִלָּהּ
וְעֵטְלָפָא:

כ"ג"י • דוכיפת • הוא תרנגול הבר, וב'לע"ז הרופ"א (ווידעאפה), וכרבלתו כפולה.

(יט) וְכָל־שָׂרֵץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכְלוּ:

יט וְכָל־רֶחֶשׂא דְעוֹפָא מְסָאב הוּא לְכוּן לֹא
יִתְאָכְלוּן:

כ"ג"י • שָׂרֵץ הָעוֹף • הם הנמוכים הרוחשים על הארץ, כגון: זבובין, וצרעים וחגבים טמאים, הם קרויים 'שָׂרֵץ'.

(כ) כָּל־עוֹף טָהוֹר תֹּאכְלוּ:

כ כָּל עוֹפָא דְכִי תִיכְלוּן:

כ"ג"י • כָּל־עוֹף טָהוֹר תֹּאכְלוּ • ולא את הטמא, בא
ליתן 'עשה' על 'לא תעשה', וכן בבהמה: "אוֹתָהּ
תֹּאכְלוּ" – 'עשה', לעבר עליהם ב'עשה' ו'לא תעשה'.

(כא) לֹא־תֹאכְלוּ כָּל־נֶבֶלָה לִגְר אֲשֶׁר־בְּשַׁעְרֶיהָ
תִּתְנַנֶּה וְאִכְלָהּ אוֹ מִכּוֹר לְנִכְרִי כִּי עִם קְדוֹשׁ אֲתָה
לִיהוֹה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גְּדִי בְּחֵלֶב אִמּוֹ: פ

כא לֹא תִיכְלוּן כָּל נֶבִילָא לְתוֹתִב עֵרֶל דִּי
בְּקִרְיָה תִתְנַנֶּה וְיִיכְלָנָה אוֹ תִתְנַנֶּה לְבָר
עִמְמִין אֲרִי עִם קְדִישׁ אֲתָה קָדִים יִי אֱלֹהֶיךָ לֹא
תִיכּוֹל בְּשָׂר בְּחֵלֶב:

כ"ג"י • לִגְר אֲשֶׁר־בְּשַׁעְרֶיהָ • גר תושב, שקבל עליו
שלא לעבד עבודה זרה ואוכל נבלות. כִּי עִם קְדוֹשׁ
אֲתָה לִהִי • (ספרי) קָדִישׁ אֲתָה עִמְמִין בְּמִתָּר לָךְ, דְּבָרִים
הַמְתָּרִים וְאַחֲרִים נוֹהֲגִים בָּהֶם אֶסוּר, אֵל תִּתִּירִם

בְּפִנְיָהֶם. לֹא־תִבְשֹׁל גְּדִי • (חולין קיג) שְׁלֹשׁ פְּעָמִים,
פָּרִט לְחִיָּה, וְלַעוֹפּוֹת וְלִבְהֵמָה טָמְאָה. לֹא־תִבְשֹׁל
גְּדִי וְגו'.

~ יום חמישי כ"ג מנחם-אב ~

(כב) עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר אֶת כָּל־תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא
הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה:

כב עֲשֹׂרָא תַעֲשֹׂר יֵת כָּל עֲלֵלַת זֶרְעֶךָ דִּיפּוֹק
חִקְלָא שְׂמָא בְּשִׂמָּא:

וכנ"ל • עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר • (תנחומא) מָה עֲנִין זֶה אֶצֶל זֶה? אָמַר
לָהֶם הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לִישְׁרָאֵל: 'לֹא תִגְרְמוּ לִי לִבְשֹׁל

גְּדִיִּים שֶׁל תְּבוּאָה, עַד שֶׁהֵן בְּמַעֲי אֲמוּתִיהֶן, שְׂאֵם אֵין
אֲתָם מְעַשְׂרִים מְעַשְׂרוֹת כְּרָאוּי, כִּשְׁהוּא

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אנברוביץ

(כ) כָּל עוֹף טָהוֹר. כְּאַרְבֶּה: תורה כא
(כא) לֹא תֹאכְלוּ כָּל נֶבֶלָה. מִהָעוֹף
וּמִבְהֵמָה: לִגְר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיהָ. דְּאֵינוּ
מִתִּיבִיד כְּאֲשֶׁר פְּרִשְׁתִּי אוֹ מִכּוֹר לְנִכְרִי
שְׂאֵינוּ דִּר בְּאַרְצֶךָ וְטַעַם הַסֶּמֶךְ לֹא
תִבְשֹׁל גְּדִי כִּי הוּא בְּשָׂר וְכִבְר
פִּרְשְׁתִּיו: תורה כב

(כב) עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר. וְנִסְמְכָה זֹאת
הַפְּרָשָׁה כִּי אֶסוּר לֶאֱכֹל כָּל עוֹף טָמֵא
וּבְהֵמָה טָמְאָה וְנֶבֶלָה וְהִנֵּה בְּבִשָּׁר
וּבְדָגָן אֶסוּר לֶאֱכֹל הַקְּדֻשָּׁה כִּי אִם
בְּמִקּוֹם הַנִּבְחָר: הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה
שָׁנָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה הַלּוֹי הַסְּפָרְדִּי
נ"ע כִּי הוּא דָּבָק עִם זֶרְעֶךָ וְהַטַּעַם

הַזֶּה שֶׁהוּצֵאתָ אֶל הַשָּׂדֶה וּלְפִי דַעְתִּי
שֶׁהוּא כְּפִשּׁוּטוֹ וְטַעַמּוֹ עַל הַתְּבוּאָה
מִה שִׁיּוּצֵאת הַשָּׂדֶה וְאִם יִטְעוֹן טוֹעֵן
כִּי הַכְּתוּב אָמַר הַיֵּצֵא הוּא מִהַפְּעָלִים
שְׂאֵינִם יוֹצֵאִים לְאַחֲרִים הָרְאִינוּ לוֹ
הַעִיר הַיֵּצֵאת אֶלָּף וְהָעֵד תִּשְׁאִיר מֵאָה
וְחִז"ל אָמְרוּ שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וָדַע

שיעור יומי ליום חמישי כ"ג מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - יד - פרשת ראה
סג
סמוך להתבשל, אני מוציא רוח קדים והיא משדפתן, בפורים. שנה שנה • (ספרי) מכאן שאין מעשרין מן שנה שנה (מלכים ב כו): "ושדפה לפני קמה", וכן לענין החדש על השן.

נקודות משיחות קודש ~

השמים. וכן נפסק להלכה (טור י"ד הלכות צדקה סרמ"ז), שבכל דבר אסור לנסות את ה', חוץ מדבר זה. והנה, הרמ"א שם הביא דעה שהדבר אמור רק במעשר. אבל הסכמת רב האחרונים, וכן איתא בספר חסידים (סקמ"ד), שמותר לנסות את ה' גם בשאר צדקה.
(שיחת י"ג תמוז תשי"ב - תורת מנחם התועדויות 1 עמ' 54)

עשר תעשר (יד, כב)
עשר בשביל שתעשר (תענית ט, א)
מבאר בגמרא שם, שבמצות מעשר מותר לנסות את ה', אף דקתיב (ואתחנן ו, טז) לא תנסו את ה', וכמו שגאמר (מלאכי ג, י): הביאו את כל המעשר אל בית האוצר. . . ובחנוני נא בזאת. . . אם לא אפתח לכם את ארבות

כג ותיכול קדם יי אלהך באתרא די יתריעי לאשראה שכותה תמן מעשר עבודך חמרך ומשקהך ובכורי תורך וענף בדיל דחילף למדחל קדם יי אלהך כל יומיא:

(כג) ואכלת לפני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את יהוה אלהיך בל-הימים:

בכל מקום, שגאמר (שם): "ואכלתם אותו בכל מקום"; על-כרחך זה מעשר אחר הוא.

כז"א ואכלת וגו' • זה מעשר שני, שפבר למדנו ליתן מעשר ראשון ללויים, שגאמר (במדבר יח): "כי תקחו מאת בני ישראל וגו'", ונתן להם רשות לאכלו

כד וארי יסגי מנף ארחא ארי לא תפול למטלה ארי יתרחק מנף אתרא די יתריעי יי אלהך לאשראה שכותה תמן ארי יברכנך יי אלהך:

(כד) וכי-ירבה ממך הדרך פי לא תוכל שאתו כי-ירחק ממך המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשום שמו שם פי יברכך יהוה אלהיך:

כז"א פי יברכך • שתהא התבואה מרבה לשאת.

כה ונתת בכסף וצרת הפסף בידך והלכת אל-המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו:

(כה) ונתתה בכסף וצרת הפסף בידך והלכת אל-המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו:

כו ונתת בכסף בכל די יתריעי נפשך בתורי ובענא ובחמר חדת ועתיק ובכל די תשאנך נפשך ותיכול תמן קדם יי אלהך ותחדי את ואנש ביתך:

(כו) ונתתה הפסף בכל אשר-תאווה נפשך בבקר ובצאן ובבין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך ואכלת שם לפני יהוה אלהיך ושמת אתה וביתך:

אכן עורא על התורה - מהדורות בלום, אברמובין

תלמד. הטעם פי פאשר תלך אל מקום הפכוד שם ילמדוך וטעם שנית להיות למען תלמד כטעם עגלה מלומדה והטעם רגילות והוא הישר בעיני: תורה כד
(כה) ונתתה בכסף. שב אל המעשר: בידך. שהוא מופקד בידך: תורה כו

היות האחד והעשרה עיקריים והאמצעיים חמשה וחמשה הם הנקראים עגולים על כן אותיות הנח הם אלה הארבעה ומקם אותיות השם הנכבד והנורא: תורה כג
(כג) ובכורות בקרך. יאכלם מי שהוא ראוי לאכלם פאשר פירשתי: למען

אם תחל ממצל הנה האחד ראש ואם ממטה הנה העשירי זה סוד הפכוד והמעשר ודע כי האחד איננו בחשבון וכן העשירי כי הוא כנגד האחד כי הוא ראש למחברת השנית וסוף למחברת הראשונה וכל שרש בחשבון סמוך אליו מפניו ומאחריו ובעבור

כ"י • **בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּאָנֶה נַפְשְׁךָ • כָּלֶל. בַּבֶּקֶר** | **נַפְשְׁךָ •** (ספרי. ב"ק סג) **חֲזֹר וְכָלֶל: מֵה הַפֶּרֶט מִפְּרָשׁ:**
וּבִצְאָן וּבִיבִין וּבִשְׂכָר • פָּרֹט. וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ | **וְלֹד וְלִדּוֹת הָאָרֶץ, וְרֹאיוֹ לְמֵאֲכָל אָדָם וְכו'.**

(כו) **וְהָלֹוֹי אֲשֶׁר-בְּשַׁעְרֶיךָ לֹא תַעֲזֹבֵנּוּ כִּי אֵין לוֹ** | **כֹּז וְלוֹאָה דִּי בַקְרוֹיךָ לֹא תַרְחֻקֶנָּה אַרִי לִית**
חֶלֶק וְנִחְלָה עִמָּךְ: ם | **לֵה חֶלֶק וְאַחְסָנָא עִמָּךְ:**

כ"י • **וְהָלֹוֹי וְגו' לֹא תַעֲזֹבֵנּוּ • מְלִיתֵן לוֹ מַעֲשֵׁר** | **לֶקֶט, שְׂכָחָה, וּפָאָה וְהַפֶּקֶר, שְׂאָף הוּא יֵשׁ לוֹ חֶלֶק**
רֵאשׁוֹן. כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנִחְלָה עִמָּךְ • (ספרי) **יָצֵאוּ** | **עִמָּךְ בְּהֵן כְּמוֹךְ, וְאֵינֶן חִיבִין בְּמַעֲשֵׁר.**

(כח) **מִקְצָה ׀ שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת-כָּל-מַעֲשֵׁר** | **כַּח מִסּוּף תֵּלַת שָׁנִין תַּפֵּק יֵת כָּל מַעֲשֵׁר**
תְּבוֹאֲתֶךָ בְּשָׁנָה הַהוּא וְהִנַּחְתָּ בְּשַׁעְרֶיךָ: | **עַלְלֶתְךָ בְּשִׂמָּה הֵיחָא וְתַצְנַע בַּקְרוֹיךָ:**

כ"י • **מִקְצָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים • בָּא וְלָמַד, שְׂאֵם הַשָּׂהָה מַעֲשְׂרוֹתָיו שֶׁל שָׁנָה רֵאשׁוֹנָה וְשָׁנָה לְשִׁמְטָה, שְׂיַבְעָרִם**
מִן הַבֵּית בְּשָׁלִישִׁית.

(כט) **וּבָא הָלֹוֹי כִּי אֵין-לוֹ חֶלֶק וְנִחְלָה עִמָּךְ וְהִגֵּר** | **כַּט וְיִיתִי לוֹאָה אַרִי לִית לֵה חֶלֶק וְאַחְסָנָא**
וְהִיתָם וְהֵאֱלַמְנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבְעוּ | **עִמָּךְ וְגִיורָא וְיִתְמָא וְאַרְמְלָא דִּי בַקְרוֹיךָ**
לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר | **וְיִיכָלֶנּוּ וְיִשְׂפְּעוּן בְּדִיל דִּי יִבְרַכְנָךְ יְיָ אֱלֹהֶךָ**
תַּעֲשֶׂה: ם | **בְּכָל עוֹבְדֵי יָדְךָ דִּי תַעֲבֹד:**

כ"י • **וּבָא הָלֹוֹי • וְיִטֵּל מַעֲשֵׁר רֵאשׁוֹן. וְהִגֵּר** | **פּוֹחֲתִין לַעֲנִי בַגֶּרֶן וְכו'.** **וְאַתָּה הוֹלֵךְ לִירוּשָׁלַיִם**
וְהִיתָם • וְיִטְלוּ מַעֲשֵׁר שְׁנִי, שֶׁהוּא שֶׁל עֲנִי שֶׁל | **בְּמַעֲשֵׁר שֶׁל שָׁנָה רֵאשׁוֹנָה וְשָׁנָה שְׁהִשְׁתִּית,**
שָׁנָה זֹו, וְלֹא תֵאָכְלֶנּוּ אֶתָּה בִירוּשָׁלַיִם כְּדִרְךָ | **וּמִתּוֹדָה: (דברים כז) "בַּעֲרַתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", כְּמוֹ**
שֶׁנִּזְקַקְתָּ לֵאכֹל מַעֲשֵׁר שְׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים. וְאָכְלוּ | **שְׂמִפְרָשׁ (שם) בְּ"כִי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר".**
וְשָׂבְעוּ • תֵּן לָהֶם כְּדִי שְׂבִיעָה, מִכָּאן אָמְרוּ: 'אֵין

~ יום שישי כ"ד מנחם-אב ~

א מסוף שבע שנים תעבד שמטתא:

טו (א) מקץ שבע-שנים תעשה שמטתא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כו) **וּבִשְׂכָר. הַעֲשׂוֹי מִדְּבַשׁ וּמִתְמָרִים** | **שְׁנִי וְי"א כִּי יוֹצִיא שְׁלֹשָׁתָם**
מִחֹטֶה וּשְׁעוּרִים: אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ. | **וְהַמְכֻיִּשִׁים אָמְרוּ כִּי מִצּוֹת עֲשֵׂר**
פִּירוֹת: אֶתָּה וּבֵיתְךָ. אֶתָּה וּבְנֶיךָ חַיִּיב | **תַּעֲשֵׂר הוּא הַמַּעֲשֵׁר הָרֵאשׁוֹן: וְטַעַם**
וּבֵיתְךָ רְשׁוּת כִּי מִצּוֹת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים | **וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ. עִם הָלֹוִי יִדְבֹר**
עַל הַזִּכְרִים וְהָאִשָּׁה הַחֹלְקֶת לְמִקּוֹם | **וְכֵן וּבְכֹרוֹת בְּקֶרֶךְ עִם הַכֹּהֵן יִדְבֹר**
הַנִּבְחָר כְּנִשִּׁי אֶלְקָנָה יֵשׁ לָהֵן שְׂכָר: | **וְאֵין שָׁם מַעֲשֵׁר שְׁנִי רַק זֶה שֶׁהוּא**
תּוֹרָה כו | **לְשֹׁלֵשׁ שָׁנִים: מִקְצָה. תַּחֲלָה וְזֶה שֶׁל**
כז) וְהָלֹוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ. וְהַטַּעַם | **שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִקְרָא מַעֲשֵׁר עֲנִי וְאַנְחָנוּ**
עַל בֵּית הָלֹוִי שֶׁאַתָּה מְקַבֵּל שְׂכָר שְׁלֹא | **נְסֻמוֹךְ עַל קְבֻלַּת אַבּוּתֵינוּ: תּוֹרָה כט**
תַּעֲזֹבֵנּוּ רַק תִּתֵּן לוֹ כְּפִי מִתַּנַּת יָדְךָ | **(א) וְטַעַם מִקְצָן שְׂבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה**

זש"י • מקץ שבע-שנים • יכל "שבע שנים" לכל מלכה ומלכה? תלמוד-לומר: "קריכה שנת השבע", ואם אתה אומר שבע שנים לכל מלכה ומלכה

להלואת כל אחד ואחד, היא קריכה? הא למדת "שבע שנים" למנין השמטות.

(ב) וזה דבר השמטה שמוט כל-בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את-רעהו ואת-אחיו פירקרא שמטה ליהוה:

ב ודין פתגם שמטתא דתשמט כל גבר מרי רשו די ירשי בחברה לא יתבע מן חברה ומן אחיהו ארי קרא שמטתא קדם יי:

זש"י • שמוט כל-בעל משה ידו • שמוט את ידו של כל בעל משה.

(ג) את-הנכרי תגש ואשר יהיה לך את-אחיו תשמט ידך:

ג מן פר עממין תתבע ודי יהי לך עם אחור תשמט ידך:

(ד) אפס כי לא יהיה בך אביון פירכה וברכה יהיה בארץ אשר יהיה אלהיך נתן-לך נחלה לרשתה:

ד לחוד ארי לא יהי בך מספנא ארי ברכא וברכנך יי פארעא די יי אלהיך זהב לך אחסנא למירתה:

זש"י • אפס כי לא יהיה בך אביון • ולהלן הוא אומר: "כי לא יחדל אביון"? אלא בזמן שאדם עושים רצונו של מקום, אביונים בכם. וכשאין אתם עושים רצונו של מקום, אביונים בכם. אביון, דל מעני, ולשון 'אביון' שהוא תאב לכל דבר.

(ה) רק אם-שמוע תשמע בקול יהוה אלהיך לשמור לעשות את-כל-המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום:

ה לחוד אם קבלא תקבל למימרא דיי אלהיך למטר למעבד נת כל תפקידתא דא די אנא מפקדנך יומא דין:

זש"י • רק אם-שמוע תשמע • אז לא יהיה בך אביון. שמוע תשמע • שמע קמצא, משמיעין אותו הרבה.

(ו) כיהוה אלהיך ברכך באשר דבר-לך והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים רבים וברך לא ימשלו:

ו ארי יי אלהיך ברכך כמא די מליל לך ותזוף לעממין סגיאין ואת לא תזוף ותשלוט בעממין סגיאין וברך לא ימשלו:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שמטה. בתחלת השנה כאשר פירשתי והעד הקהל את העם ונדבקה זאת הפרשה בעבור שאמר כי מעשר עני הוא ללוי ולגר וליתום ולאלמנה אמר וכן דבר השמטה והטעם כמו שמטוה והניחו ותפול: תורה ב

(ב) משה. במשקל מטה והוא שם לפי דעתי ולפי דעת רבים הוא פועל ובעל כמו והחכמה תחיה בעליה את נפש בעליו יקח והטעם מי שהדבר ברשותו: ישה. פועל יוצא והלוקח

קרא נושה בו: יגש. ילחץ כמו וכל עצביכם תגשו ונהנה נראה הנו"ן בפעלי העתיד מבעלי הנו"ן: שמטה לה. לכבוד השם שנתן לו הממון וטעם הסמך המל' לשם בעבור שבת היא לה: תורה ג

(ג) את הנכרי תגש. רשות: תורה ד

(ד) אפס. הטעם דע כי זה שצויתיד שלא תגש את אחיך אין צורך אם היו כל ישראל או רובם שומעים בקול השם אז לא יהיה בך אביון

שהוא צריך להיותך מלכה אותו רק כלכם תעבטו גוים רבים והטעם תקחו עבדו שהוא משכון בעבור ממן שתתן לו שהוא צריך אליו לסחור בו: תורה ה

(ו) ומשלת. ובהיותכם ישרים תהיו עוד מושלים על הנכרים רק המצוה כי יהיה בך אביון על פן אמר כי לא יחדל אביון כי ידע כי יבא דור שלא יהיה רובו יפאי: תורה ז

לָזֶה מִזֶּה וּמִלָּזֶה לָזֶה? תִּלְמֹד-לֹמַר: "וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט". וּמִשְׁלֵת בְּגוֹיִם רַבִּים • יָכֹל עֹבְדֵי-כּוֹכָבִים אַחֲרֵים מוֹשְׁלִים עָלֶיךָ? תִּלְמֹד-לֹמַר: "וּבָךְ לֹא יִמְשְׁלוּ".

כ"י • בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר-לָךְ • וְהִיכֵן דִּבֶּר? (דברים כח) "בְּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר". וְהַעֲבַטְתָּ • כָּל לָשׁוֹן הַלּוֹאָה, כְּשֶׁנוֹפֵל עַל הַמִּלָּה, נוֹפֵל בְּלָשׁוֹן מִפְּעִיל, כְּגוֹן: "וְהַלּוֹיִת", "וְהַעֲבַטְתָּ", וְאִם הָיָה אוֹמֵר "וְעַבְטָתָּ", הָיָה נוֹפֵל עַל הַלּוֹה, כְּמוֹ "וְלֹיִת". וְהַעֲבַטְתָּ גוֹיִם • יָכֹל שֶׁתֵּהָא

וְאֵרִי יְהִי בְךָ מִסְכָּנָא חַד מֵאֲחִיךָ בְּחִדָּא מִתְרִיף בְּאַרְעֵךָ דִּי אֵלֶיךָ יֵהֵב לָךְ לֹא תִתְקַף יָת לָכֶךָ וְלֹא תִקְפֹּץ יָת יָדְךָ מֵאַחֲרוֹךְ מִסְכָּנָא:

(י) בִּי־יְהִיָּה בְךָ אֲבִיוֹן מֵאַחַד אֲחִיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצֶךָ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא תֹאמַן אֶת-לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת-יָדְךָ מֵאַחֲרֶיךָ הָאֲבִיוֹן:

לָכֶךָ נֹאמַר: "לֹא תֹאמַן"; יֵשׁ לָךְ אָדָם שֶׁפּוֹשֵׁט אֶת יָדוֹ וְקוֹפֶצֶה, לָכֶךָ נֹאמַר: "וְלֹא תִקְפֹּץ". מֵאַחֲרֶיךָ הָאֲבִיוֹן • אִם לֹא תִתֵּן לוֹ, סוֹפֵךְ לִהְיוֹת אַחֲרֵי שֶׁל אֲבִיוֹן.

כ"י • בִּי־יְהִיָּה בְךָ אֲבִיוֹן • הִתְאָב, תֵּאָב קוֹדֵם. מֵאַחַד אֲחִיךָ • אֲחִיךָ מֵאַחֲרֶיךָ קוֹדֵם לְאַחֲרֶיךָ מֵאַחֲרֶיךָ. שְׁעָרֶיךָ • עֲנִי עִירָךְ קוֹדֵם לְעֲנֵי עִיר אַחֲרֶת. לֹא תֹאמַן • יֵשׁ לָךְ אָדָם שֶׁמֻּצָּטֵר אִם יִתֵּן אִם לֹא יִתֵּן,

ח אֵלָא מִפְּתַח תִּפְתָּח יָת יָדְךָ לָהּ וְאוֹרָפָא תוֹרְפָנָה כְּמִסַּת חֲסוֹדָהּ דִּיחֲסִיר לָהּ:

(ח) בִּי־פֶתַח תִּפְתָּח אֶת-יָדְךָ לֹא וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטְנִי דִי מִחֲסָרוֹ אֲשֶׁר יַחֲסֹר לוֹ:

אִפְלוּ סוֹס לְרֹכֵב עָלָיו וְעָבַד לְרוּץ לְפָנָיו. לוֹ • (כתובות סו) זֶו אִשָּׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית ב): "אֲעֲשֶׂה לוֹ עֵצָר כְּנַגְדּוֹ".

כ"י • פֶּתַח תִּפְתָּח • אִפְלוּ כְּמָה פְּעָמִים. בִּי־פֶתַח תִּפְתָּח • הָרִי 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּלָשׁוֹן 'אֵלָא'. וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטְנִי • אִם לֹא רָצָה בְּמִתְנָה, תֵּן לוֹ בְּהַלּוֹאָה. דִּי מִחֲסָרוֹ • וְאִי אַתָּה מְצוּה לְהַעֲשִׂירוֹ. אֲשֶׁר יַחֲסֹר לוֹ •

~ נקודות משיחות קודש ~

נָתַן תֵּתֵן — אִפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים

בְּנִתְיַת הַצִּדְקָה שֶׁתִּהְיֶה בְּסֶכֶר פָּנִים יְפוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּזָה. אַךְ בְּפִסּוּק הַשְּׁנִי מְדַבֵּר עַל נִתְיַת הַצִּדְקָה בְּפִעֵל, שֶׁאִם כֹּשׁ"קֶרֶבָה שְׁנַת הַשָּׁבַע . . וְרָצָה עֵינֶךָ בְּאַחֲרֶיךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ" — "נָתַן תֵּתֵן לוֹ". וְעַל-פִּי־זֶה מוֹכֵן טַעַם הַשְּׁנִי בְּפִרּוּשׁ רַש"י, כִּי רַק עַל נִתְיַת בְּפִעֵל אֶפְשָׁר לְצוּר שֶׁתִּהְיֶה אִפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים, אֲבָל עַל פְּתִיחַת הַלֵּב (שֶׁהִיא רִגְשׁ שְׁבַלֵּב) קָשָׁה לְצוּר שֶׁיִּפְתַּח אֶת לְבוֹ מֵאָה פְּעָמִים! וְקַל-לְהַכִּין.

(על-פי לקוטי־שיחות חלק ל"ד עמוד 82 ואילך)

בִּי־פֶתַח תִּפְתָּח אֶת-יָדְךָ לוֹ . . נָתַן תֵּתֵן לוֹ פֶּתַח תִּפְתָּח — אִפְלוּ כְּמָה פְּעָמִים. נָתַן תֵּתֵן — אִפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים (טו, ח - י. רש"י) יֵשׁ לְעֵינַי מְדוּעַ עַל הַפִּסּוּק הָרִאשׁוֹן פִּרְשׁ רַש"י שֶׁמִּלְמַדְנוּ לִפְתַּח אִפְלוּ כְּמָה פְּעָמִים, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁפִּרְשׁ "נָתַן תֵּתֵן" שֶׁהוּא אִפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים? וְיֵשׁ לוֹמַר בְּפִשְׁטוּת: הַפִּסּוּק "פֶּתַח תִּפְתָּח" בֹּא בְּהַמְשָׁךְ לַפִּסּוּק שֶׁלִּפְנֵי־זֶה "לֹא תֹאמַן אֶת לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ גו'" וְלֹא־חֲרִיזָה מִמִּשְׁךְ "כִּי פֶתַח תִּפְתָּח", דְּמְדַבֵּר עַל פְּתִיחַת הַלֵּב

הַדְרָשׁ יָפָה: אֶת יָדְךָ לוֹ. לֹא־אֲשֶׁר אֵין לוֹ כְּלוּם: וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטְנִי. תֵּתֵן לוֹ מִשְׁלָךְ עַל עֲבוּטוֹ וְהִנֵּה תַעֲבִיטְנִי תִתֵּן עֲבוּטוֹ: תוֹרָה ט

בְּמִשְׁקַל עֲלִיוֹן וְחִבּוּן וְהִגִּיזֵן שֶׁהַשְּׂרָשׁ עָלָה חֲבָה הִגָּה וְהִטְעַם שֶׁהוּא מִתְאַנֶּה לְכָל דָּבָר בְּעִבּוּר חֲסוֹדָהּ: תוֹרָה ח (ח) פֶּתַח תִּפְתָּח. שֶׁם הַפִּעֵל וְכָל מְקוֹם שֶׁאֵינָנוּ כְּתוּב הוּא דֶרֶךְ קִצְרָה גַּם

ז) לֹא תֹאמַן אֶת לִבְּךָ. לְדַבֵּר עַל לְבוֹ דְּבָרִים טוֹבִים: תִּקְפֹּץ. תִּסְגּוֹר וְכֵן קִצְרָה פִּיָּה קִפֹּץ בְּאֶף יִקְפֹּץ מְלָכִים פִּיָּהּ וְהוּא פִּעֵל קָל: הָאֲבִיוֹן. י"א שֶׁהוּא מְגֻזֶּרֶת וְלֹא אָבָה כִּי הוּא

ט אסתמר לך דילמא יהי פתגם עם לך
ברשע למימר קריבא שתא שביעתא שתא
דשמשא ותבאש עינך באחור מספגא ולא
תתן לה ויקרי עלך קדם יי ויהי בך חובא :

(ט) הַשָּׁמַר לְךָ פְּנֵי־יְהוָה דְּבַר עִם־לִבְּךָ בְּלִיעַל
לֵאמֹר קִרְבָּה שְׁנַת־הַשָּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה וְרָעָה
עֵינְךָ בְּאַחִירֵי הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ
אֶל־יְהוָה וְיָהִי בְךָ חֲטָא :

עליך? ממחר אני ליפרע על-ידי הקורא, יותר ממי
שאינו קורא.

כ"י • וְקָרָא עָלֶיךָ • (ספרי) יכל מצוה? תלמוד-לומר
(דברים כד) : "ולא יקרא". והיה בך חטא • מפל-
מקום, אפילו לא יקרא. אם-כן למה נאמר: "וְקָרָא

י מתן תתן לה ולא יבאש לך במתנה לה
ארי בדיל פתגמא הדין יברכך יי אלהך
בכל עובדך ובכל אושטות ידך :

(י) נָתַן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא־יִרַע לְבָבְךָ בַּתְּתֹנָה לוֹ כִּי
בְּגִלָּל הַדִּבָּר הַזֶּה יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־
מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מַשְׁלַח יָדְךָ :

כ"י • נָתַן תִּתֵּן לוֹ • אפילו מאה פעמים. לו • בינו ובינך. כי בגלל הדבר • אפילו אמרת ליתן, אתה
נוטל שְׂכָר הָאֱמִירָה עִם שְׂכָר הַמַּעֲשֵׂה.

יא ארי לא יפסוק מספגא מגו ארעא על כן
אנא מפקדך למימר מפתח תפתח ית ידך
לאחור לענך ולמספגך בארעך :

(יא) כִּי לֹא־יִחְדַּל אֲבִיוֹן מִקִּרְב הָאָרֶץ עַל־פִּנְ אֲנֹכִי
מִצְוָה לֵאמֹר פֶּתַח תִּפְתָּח אֶת־יָדְךָ לְאֹחִיךָ לַעֲנִיךָ
וּלְאֲבִינְךָ בְּאַרְצְךָ : ם

לעני. לעניך • ביו"ד אחד, לשון 'עני' אחד הוא,
אבל "ענייך" בשני יודיין, שני עניים.

כ"י • עַל־כֵּן • (שם) מפני כן. לאמר • (ספרי) עצה
לטובתך אני משיאך. לאחיד לעניך • לאיזה אח?

יב ארי ידבן לך אחור בר ישראל או בת
ישראל ויפלחך שית שנין ובשתא
שביעתא תפטרנה בר חורין מעמך :

(יב) כִּי־יִמְכַר לְךָ אֹחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וְעַבְדְּךָ
שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִת תִּשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי
מֵעִמָּךְ :

אף היא תצא בשש, ולא שמכרה בית-דין, שאין
האשה נמכרת בגנותה, שנאמר: "בגנותו", ולא
'בגנותה', אלא בקטנה שמכרה אביה; ולמד כאן
שאם יצאו שש שנים קדם שתביא סימנין, תצא.
ועוד חדש כאן: "העניק תעניק".

כ"י • כִּי־יִמְכַר לְךָ • (קידושין יד) על-ידי אחרים,
שמכרהו בית-דין בגנותו – הכתוב מדבר, והרי
כבר נאמר (שמות כא) : "כי תקנה עבד עברי",
ובמכרהו בית-דין הכתוב מדבר? אלא מפני שני
דברים שנתחדשו כאן: אחד, שכתוב "או העבריה",

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

ואביון ארצך קודם לאביון מקום אחר.
וטעם הדבק כי ימכר לך אחיד העברי
בעבור העניק תעניק לו: תורה יב
(יב) אחיד העברי. פירשתי: או
העבריה. והוא כי ימכר איש את בתו
לאמה: תורה יג

הכל הוא בקלקי הכל שהוא
הגוף: נתון תתן. הטעם כי אם תתן
לו יוסיף השם על ממונה: תורה יא
(יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ.
כאשר פירשתי: לאחיד. הקרוב אליך
בתחלה: ולעניך. לעניי משפחתך

(ט) בליעל. שם וי"א שהיא מלה
מורכבת כגון תפלה שלא יעל ולא
יגאל ולא יחיה: ורעה עינך. כמו
ושבה אל בית אביה והמלה מהשנים
הנראים: תורה י
(י) בגלל. כמו סבה לבעבור סבב כי

(יג) וְכִי־תִשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מַעֲמָד לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם: יִגְאָרִי תִפְטְרֶנָּה בַּר חוּרִין מַעֲמָד לֹא תִפְטְרֶנָּה רִיקָנִין:

(יד) הָעֲנִיִּק תַּעֲנִיֵּן לוֹ מִצְאָנָהּ וּמִגִּרְנָהּ וּמִיִּקְבָּהּ אֲשֶׁר בִּרְכָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיהָ תִתֵּן־לוֹ:

ולמה נאמרו אלו? מה אלו מיוחדים שהם בכלל ברכה, אף כל שהוא בכלל ברכה, יצאו פירות. ולמדו רבותינו במסכת קדושין ב'גזרה-שנה' כמה נותן לו מכל מין ומין.

כ"י • העניק תעניק • לשון עדי, בגבה ובמראית העין. דבר שיהא נפר שהטיבת לו. ויש מפרשים לשון הטענה על צוארו. מצאנה ומגרנה ומיקבה • יכל אין לי אלא אלו בלבד? תלמוד-לומר: "אשר ברכה", מכל מה שברכה בוראה.

טו ותדבר ארי עבדא הוימא בארעא דמצרים ופרקו יי אלהו על בן אנה מפקדו ית פתגמא הדין יומא דין:

(טו) וזכרת כי עבד הייתי בארץ מצרים ויפדה יהוה אלהיך על-פני אנכי מצוה את-הדבר הזה היום:

כ"י • וזכרת כי עבד הייתי • והענקתי ושניתי לך מבית מצרים ובית הים, אף אתה הענק ושנה לו.

טז ויהי ארי יימר לך לא אפוק מעמך ארי רחמך וית אנה ביתך ארי טב לה עמך:

(טז) ויהי כיואמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת-ביתך בייטוב לו עמך:

יז ותסב ית מרעא ותתן באדנה ובדשא ויהי לך עבד פלח לעלם ואף לאמתך תעבד בן:

(יז) ולקחת את-המרצע ונתתה באזנו ובדלת ויהי לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה-בן:

לה, יכל אף לרציעה השנה הכתוב אותה? תלמוד-לומר: (שמות כא) "ואם אמר יאמר העבד", עבד נרצע ואין אמה נרצעת.

כ"י • עבד עולם • יכל כמשמעו? תלמוד-לומר (ויקרא כה): "ושבתם איש אל אחוזתו, ואיש אל משפחתו תשובו", הא למדת, שאין זה אלא עולמו של יובל (מכילתא). ואף לאמתך תעשה-בן • הענק

יח לא יקשי בעינך במפטך יתה בר חורין מעמך ארי על חד תרין באגר אגירא פלחך שית שנין ויברכך יי אלהו בכל די תעבד:

(יח) לא-יקשה בעינך בשלחך אתו חפשי מעמך כי משנה שבר שכיר עבדך שש שנים וברכה יהוה אלהיך בכל אשר תעשה: פ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

והיה משנה הוא משנה למלך שם משנה למלך תאר השם גם הוא מגזרת שנים כאשר פרשתי והנה זה הכתוב יפרש כי ובשביעית יצא לחפשי חנם בתחלת השנה גם יש ראיה משנה השמטה גם מיום השבת: וברכה. פועל עתיד ולא עבר כי אין הפרש ביניהם רק מטעם המקום: תורה יט

דבק עם העניק תעניק לו ואם הוא רחוק כמו שלם ושלם אם אין לו ואם שלם אלה ורבים בן כי אין אשה נרצעת: תורה יח
(יח) לא יקשה בעינך. מצאנו כתוב שלש שנים כימי שכיר וזו ראיה כי אין רשות לאדם שישפיר עצמו יותר משלש שנים ג"כ לשוכר אותו הנותן שכרו וזה טעם משנה כמו כפל וכן

(יג) ריקם. פירשתי: תורה יד
(יד) העניק תעניק לו. הטעם עשה לו תפארת מגזרת וענקים לגרורותיה או יהיה פירוש המלה כפי המקום בלא אח: תורה טו
(יז) באזנו ובדלת. פירשתי וטעם להזכיר זה כי אתה חייב לתת לו בצאתו חפשי רק אם לא ירצה לצאת תרצע אנו: ואף לאמתך תעשה בן.

כ"ה • **פי משנה שְׁכַר שְׁכִיר •** מִפָּאן אָמְרוּ: עֶבֶד עֲבָרִי עוֹבֵד בֵּין בְּיָוֶם וּבֵין בְּלֵילָה, וְזֶהוּ כְּפָלִים

שְׁבַעֲבֹדֶת שְׁכִירֵי יוֹם, וּמֵהוּ עֲבֹדֶתוֹ בְּלֵילָה? רַבּוּ מוֹסֵר לוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית, וְהִלְדוּת לְאֲדוֹן.

~ נקודות משיחות קודש ~

וּבִרְכָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה (טו, יח)
עַל הָאָדָם רַק לַעֲשׂוֹת כְּלִי לַפְּרִנְסָתוֹ, וְלִהְיוֹת עֶבֶד כְּכֹחַ שְׁחָפְלִי יִהְיֶה טָהוֹר מִכָּל סִיג וּפְסֻלַּת שֶׁל אוֹנָאָה וְכִדּוּמָה,

הֵינּוּ שְׂיָהָה הַכָּל עַל-פִּי דִינֵי הַתּוֹרָה. וְאִזּוֹ יִהְיֶה כְּלִי רָאוּי לְכִרְכַּת ה', וּבְשָׁנִים: א. תִּהְיֶה לוֹ פְּרִנְסָה בְּרִינוּחַ. ב. הַפְּרִנְסָה תִּלָּךְ לְמָקוֹם הָרָאוּי.

(הַיּוֹם יוֹם כֹּז סוּיוֹן)

~ שבת קודש כ"ה מנחם-אב ~

(יט) **כָּל-הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךְ וּבְצִאֲנֹךְ הַזָּכָר תִּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבִכֹּר שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגַּז בְּכוֹר צִאֲנֹךְ:**

יט כָּל בּוֹכֵרָא דִּי יִתְּלִיד בְּתוֹרָךְ וּבְצִנְךָ דְּיוֹכְרִין תִּקְדִּישׁ קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבוֹכֵרָא דְּתוֹרָךְ וְלֹא תִגַּז בּוֹכֵרָא דְּצִנְךָ:

וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר: "לֹא יִקְדִּישׁ", שְׁהָרִי כְּכֹר נֶאֱמַר: "תִּקְדִּישׁ", הָא בִּיצֵד? מִקְדִּישׁוֹ אֵתָּה הִקְדַּשׁ עֲלֹי, וְנוֹתֵן לְהִקְדֵּשׁ כְּפִי טוֹבַת הִנָּאָה שָׁבוּ. לֹא תַעֲבֹד בְּבִכֹּר שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגַּז וְגו' • אִךְ הַחֲלוּף – לְמַדוּ רַבּוֹתֵינוּ (בְּכוֹרוֹת כה) שֶׁאֲסוּר, אֲלֵא שְׁדַּכֵּר הַכְּתוּב בְּהוֹנָה.

כ"ה • **כָּל-הַבְּכוֹר וְגו' תִּקְדִּישׁ •** וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר "לֹא יִקְדִּישׁ אִישׁ אוֹתוֹ" (ויקרא כז), הָא בִּיצֵד? אֵינּוּ מִקְדִּישׁוֹ לְקָרְבָּן אַחֵר, וְכֵאן לְמַד שְׁמִצָּנָה לוֹמַר: 'הָרִי אֵתָּה קָדוֹשׁ לְבִכּוּרָה' (עֲרִיכִין כט). דְּכָר אַחֵר: אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר 'תִּקְדִּישׁ', שְׁכָכֵר נֶאֱמַר: "לֹא יִקְדִּישׁ",

כָּדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּיכְלָנָה שְׂמָא בְּשִׂמָּה בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֲי יְיָ אֵת וְאִנְשׁ בֵּיתָךְ:

(כ) **לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שְׁנֵה בְשָׁנָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה אֶתָּה וּבֵיתְךָ:**

מַעֲשֵׂר דְּגִנְךָ תִּירֶשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ, וּבְכוֹרוֹת בְּקָרְךָ וּצִאֲנֹךָ, מֵהַ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אֵינּוּ נִפְסָל מִשְׁנֵה לְחִבְרָתָהּ, אִךְ בְּכוֹר אֵינּוּ נִפְסָל, אֲלֵא שְׁמִצָּנָה תוֹךְ שְׁנָתוֹ. שְׁנֵה בְּשָׁנָה • אִם שְׁחָטוּ בְּסוֹף שְׁנָתוֹ, אוֹכְלוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם, יוֹם אֶחָד מִשְׁנֵה אַחֲרָת; לְמַד שְׁנִיכָל לְשָׁנֵי יָמִים וְלֵילָה אֶחָד (ספרי) •

כ"ה • **לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ •** לִכְהֵן הוּא אוֹמֵר, שְׁכָכֵר מְצִינוֹ שֶׁהוּא מִמִּתְנֻת כְּהֵנָה, אֶחָד תָּם וְאֶחָד בַּעַל מוֹם, שְׁנִיכָל (בְּמִדְבָּר יח): "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ וְגו'". שְׁנֵה בְּשָׁנָה • מִפָּאן, שְׁאִין מִשְׁהִין אוֹתוֹ יוֹתֵר עַל שְׁנָתוֹ, יָכֹל יֵהָא פְּסוּל מִשְׁעֲבָרָה שְׁנָתוֹ? כְּכֹר הִקְשׁ לְמַעֲשֵׂר, שְׁנִיכָל (לעיל יד): "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ

כָּא וְאִרִּי יֵהִי בֵּה מוֹמָא חֲגִיר אוּ עוֹיר כָּל מוֹם בִּישׁ לֹא תִפְסְנָה קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

(כא) **וְכִי-יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פֶּסַח אוּ עוֹר כָּל מוֹם רָע לֹא תִזְבְּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:**

כ"ה • **מוֹם • פֶּסַח אוּ עוֹר • פָּרֹט.** כָּל מוֹם רָע • חֲזוֹר וְכָלֵל, מֵהַ פָּרֹט מִפְּרֶשׁ: מוֹם הַגְּלוּי וְאֵינּוּ חוֹזֵר, אִךְ כָּל מוֹם שְׁבַגְלוּי וְאֵינּוּ חוֹזֵר.

אָבֵן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוּרַת בָּלוֹם, אֲבִרְמוּבִין

יט) כָּל הַבְּכוֹר. הַזְכִּירוּ בְּעִבּוּר לֹא כַּאֲשֶׁר פִּירֶשְׁתִּי וְהַזְכִּיר זֶה פַּעַם שְׁנִית לְבָאָר מִשְׁפָּט בַּעַל מוֹם: אֵתָּה וּבֵיתְךָ. (כא) כָּל מוֹם רָע. הַנִּזְכָּרִים: תּוֹרָה כב
כ) תֹּאכְלֶנּוּ. מִי שֶׁהוּא רָאוּי לְאָכְלוֹ

(כב) בַּשְּׁעָרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ הַטֶּמָּא וְהַטְהוֹר יִחְדּוּ בַּצִּבִּי
וּכְאִיל:

(כג) רַק אֶת־דָּמּוֹ לֹא תֹאכַל עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפֹּכֶנּוּ
בַּמַּיִם: פ

כ"י◀ רַק אֶת־דָּמּוֹ לֹא תֹאכַל • שְׁלֹא תֹאמַר: הוּאִיל וְכִלּוֹ הֵתֵר הֵבֵא מִכָּל אֶסוּר הוּא, שְׁהֵרִי קָדוֹשׁ

טז (א) שְׁמֹר אֶת־חֲדָשׁ הָאָזִיב וְעֵשִׂיתָ פֶּסַח
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בַחֲדָשׁ הָאָזִיב הוֹצִיאָךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לִילָה:

כ"י◀ שְׁמֹר אֶת־חֲדָשׁ הָאָזִיב • מִקֵּדָם בּוֹאוּ, שְׁמֹר שִׁיחָא רָאוּי לָאָזִיב, לְהַקְרִיב בּוֹ אֶת מִנְחַת הָעֹמֶר, וְאִם לֹא, עֲבֹר אֶת הַשָּׁנָה. מִמִּצְרַיִם לִילָה • וְהִלֵּא בַּיּוֹם יֵצְאוּ, שְׁנֹאמַר (במדבר לג):

(ב) וְזָבַחַת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לִשְׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם:

כ"י◀ וְזָבַחַת פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן • שְׁנֹאמַר: "מִן הַכֹּבָשִׁים וּמִן הָעִזִּים תִּקְחוּ". וּבָקָר • (ספרי) תִּזְבַּח לַחֲגִיגָה, שְׁאִם נִמְנוּ עַל הַפֶּסַח חֲבוּרָה

(ג) לֹא־תֹאכַל עָלָיו חֵמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכְלֶנּוּ עָלָיו
מִצּוֹת לֶחֶם עֲנִי כִי בַחֲפוּזֹן יֵצְאֶת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן
תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם יֵצְאֶתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

(כב) בַּשְּׁעָרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ. י"א הִכְתֵּן יֹאכְלֶנּוּ חוּץ לְמִקְדָּשׁ וי"א אַחֵר שִׁישׁ בּוֹ מוֹם הוּא לִישְׂרָאֵל וְזֶה רְחוּק בְּעֵינֵי: הַטֶּמָּא וְהַטְהוֹר. שָׁב אֶל תֹּאכְלֶנּוּ וְהִטַּעַם כְּמוֹ קְרִיאָה אֶתָּה הַטֶּמָּא אוֹ הַטְהוֹר וְהִטַּעַם בֵּין שִׁיחָה טֶמֶא אוֹ טְהוֹר הוּא מוֹתֵר לֹאֲכֹלוֹ בַּעֲבוּר כִּי בִשֶׁר קוֹדֵשׁ אִם אֲכָלוֹ טֶמֶא הוּא בְּכֶרֶת וּבַעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר שָׁנָה בַּשָּׁנָה הַזִּכִּיר שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וְעוֹד בַּעֲבוּר הַבְּכוֹר שִׁיאֲכַל בְּמִקְדָּשׁ וְכֵן הַפֶּסַח יֹאכַל בְּמִקְדָּשׁ וְלֹא חוּץ מִמֶּנּוּ: תוֹרָה כג

(א) אֶת חֲדָשׁ הָאָזִיב. נִקְרָא בֶּן בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה בּוֹ אָזִיב בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם וְהַמִּכְתִּישִׁים אָמְרוּ כִּי לֹא נַעֲשֶׂה פֶסַח בְּלֹא אָזִיב וּבָכָר הַשִּׁיבוֹתִי עַל הַבְּלִיָּהִם גַּם אֲנַחְנוּ נִזְדָּה כִּי בֵּית דִּין הָיָה מִסְתַּמֵּל לָאָזִיב וְדַע כִּי אֵין לְחֻדְשִׁים בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שְׁמוֹת כִּי נִסָּן סִינֹן גַּם כִּסְלִיו גַּם טֶבֶת גַּם אֲדָר שֶׁהֵם נִזְכָּרִים בְּמִקְרָא הֵם לִשׁוֹן פְּשׁוּטִים עַל כֵּן אָמַר הוּא חֲדָשׁ נִסָּן רַק מִצְאֵנוּ זִיו וְאִיתָנִי וְכוּלִּי וְטַעַם רֹאשׁוֹן פְּאֶשֶׁר יִמְצָא הָאָזִיב הֵנוּ חֲדָשׁ הָרֹאשׁוֹן כִּי מִשָּׁם יִחַל לְסַפּוֹר הַחֲדָשִׁי אִם הָיְתָה שָׁנָה שְׁעִבְרָה שְׁנִים עֶשְׂרֵת חֲדָשׁ אוֹ שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵת לֹא נַחוּשׁ עַל זֶה וְזֶה

טַעַם רֹאשׁוֹן רַק קִדְמוּנִיּוֹ ו"ל הַעֲתִיקוּ עִם הָאָזִיב דְּבָרִים אַחֲרִים וְכָל דְּבָרֵיהֶם אָמַת: לִילָה. הוֹצִיאָךְ מִתַּחַת רִשׁוֹת פְּרָעָה וְהִקְרֹב עוֹד אֶפְרָשְׁנוּ: תוֹרָה ב

(ב) צֹאן. לַחֲיוֹב הַפֶּסַח: וּבָקָר. לְשִׁלְמִים וְהָעֹד וּבָקָר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אַחֵר שְׁאֹמֵר הֵכֵל לְפִסְחִים עַל כִּשְׁבִּים וּבְנֵי עֲזִים וְכֵן נִתְּנוּ לְפִסְחִים חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וּבָקָר חֲמִשׁ מֵאוֹת וְהִגָּה זָכַר הַפֶּסַח קוֹדֶם הַבָּקָר וְכֵן אֶתָּה וּבִיתְךָ וי"א כִּי בְּמִצְרַיִם אָמַר כֶּכֶשׁ אוֹ עַז וְעִתָּה בָּקָר אִם יוֹכַל וְהָרֹאשׁוֹן הוּא הַנִּבְכוֹן: תוֹרָה ג

אֵבֶן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוּרַת בְּלוֹם, אֲבִרְמוּבִין

כ"י • לָחֶם עֲנִי • לָחֶם שֶׁמֶזְכִּיר אֶת הָעֲנִי שֶׁנִּתְעַנּוּ בְּמַצְרִים. כִּי בְּחַפְזוֹן יֵצְאֶת • וְלֹא הִסְפִּיק בָּצֵק לְהַחֲמִיץ וְזֶה יִהְיֶה לָּךְ לְזִכְרוֹן, וְחַפְזוֹן לֹא שָׁלָךְ הָיָה

אֲלֹא שֶׁל מַצְרִים, שָׁכַן הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת יב) : "וַתַּחֲזֹק מַצְרִים עַל הָעָם וְגו'" • לְמַעַן תִּזְכֹּר • עַל-יְדֵי אֲכִילַת הַפֶּסַח וְהַמָּצָה, "אֶת-יוֹם צֵאתְךָ".

(ד) וְלֹא-יֵרָאֶה לָּךְ שְׂאֹר בְּכָל-גִּבּוֹלְךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא-יִלִּין מִן-הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן לְבִקֵּר:

וְלֹא יִתְחַזֵּי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תַּחֲנוּף שֶׁבָּעָא יוֹמִין וְלֹא יֵבִית מִן בֶּסֶרָא דִּי תְבוּס בְּרַמְשָׁא בְּיוֹמָא קִדְמָאָה לַצִּפְרָא:

כ"י • וְלֹא-יִלִּין מִן-הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן לְבִקֵּר • אֲזַהֲרָה לְמוֹתִיר בְּפֶסַח דְּוֵרוֹת, לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֲלֹא בְּפֶסַח מַצְרִים, וְיוֹם רִאשׁוֹן הָאָמּוֹר כָּאֵן הוּא י"ד בְּנִיסָן, כְּמָה דְּאֵת אָמֵר: (שְׁמוֹת יב) "אֶף בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבֵּיתְכֶם", וְלִפִּי שֶׁנִּסְתַּלַּק הַכְּתוּב מִעֲנִינּוֹ שֶׁל פֶּסַח וְהַתְחִיל לְדַבֵּר בְּחֻקּוֹת שִׁבְעַת יָמִים, כְּגוֹן: "שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עֲלֵיו מִצֹּת, וְלֹא יֵרָאֶה לָּךְ שְׂאֹר בְּכָל גִּבּוֹלְךָ", הַצִּדָּה לְפָרֶשׁ בְּאִיזוֹ זְבִיחָה הוּא מְזַהֵר, שְׂאֵם כְּתָב: "וְלֹא יִלִּין מִן הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב לְבִקֵּר", הִיִּיתִי

אוֹמֵר: שְׁלֵמִים הַנִּשְׁחָטִים כָּל שִׁבְעָה, כְּלֵן בִּבְל תוֹתִירוּ, וְאֵינָן נֶאֱכָלִין אֲלֹא לְיוֹם וְלִלְנָה, לְכָךְ כְּתָב: "בַּעֲרֵב בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן". דְּבָר אַחֵר: בְּחֻגֵּיגַת אֲרֻכָּה עֶשֶׂר הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְלִמַּד עָלֶיהָ שֶׁנֶּאֱכָלֶת לְשָׁנֵי יָמִים, וְ"הָרִאשׁוֹן" הָאָמּוֹר כָּאֵן בְּיוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְכֵן מְשַׁמְעוֹת הַמִּקְרָא: בֶּשֶׂר חֻגֵּיגַה אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב, לֹא יִלִּין בְּיוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן עַד בִּקְרוֹ שֶׁל שְׁנֵי, אֲבָל נֶאֱכָלֶת הִיא בְּאֲרֻכָּה-עֶשֶׂר וּבְחֻמְשָׁה-עֶשֶׂר, וְכֹךְ שְׁנוּיָה הִיא בְּמַסְכַּת פְּסָחִים

• (ע"א)

(ה) לֹא תוֹכַל לִזְבַּח אֶת-הַפֶּסַח בְּאַחֵר שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר-יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ:

הַלִּית לָךְ רִשּׁוֹ לְמַכֵּס יֵת פֶּסְחָא בְּחֻדָּא מִקְרִיִּךְ דִּינִי אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה לָּךְ:

(ו) כִּי אִם-אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת-הַפֶּסַח בַּעֲרֵב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם:

וְאֵלֶּה לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְאַשְׁרָאָה שְׁכֻנָּתָהּ תַּמָּן תְּבוּס יֵת פֶּסְחָא בְּרַמְשָׁא כְּמַעַל שִׁמְשָׁא זְמַן מִפְקָד מִמִּצְרַיִם:

כ"י • בַּעֲרֵב. כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם • (ספרי) הָרִי שְׁלֹשָׁה זְמָנִים חֲלוּקִים: "בַּעֲרֵב" מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וְלִמְעַלָּה זְבִיחָהּ, וְ"כְבוֹא

הַשֶּׁמֶשׁ" תֹּאכְלָהּ, וְ"מוֹעֵד צֵאתְךָ" אֶתָּה שׁוֹרְפָהּ; כְּלוּמֵר, נַעֲשֶׂה נֹתֵר וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה.

(ז) וּבִשְׁלֹתָ וְאִכְלָתָּ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפְגִיטָּה בִּבְקָר וְהִלַּכְתָּ לְאַהֲלֶיךָ:

זִי וְתִבְשֹׁל וְתִכּוֹל בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּהַ וְתַחֲפִגִּי בַצִּפְרָא וְתִהְיֶה לְקִרְיֶיךָ:

כ"י • וּבִשְׁלֹתָ • זֶהוּ צְלִי אֵשׁ, שְׂאֵף הוּא קְרוֹי בְּשׁוּל. וּפְגִיטָּה בִּבְקָר • (ספרי) לְבִקְרוֹ שֶׁל שְׁנֵי; מְלֻמַּד שֶׁטַּעוֹן לִינָה, לִלְנָה שֶׁל מוֹצָאֵי יוֹם-טוֹב (תְּנִיגָה טז) •

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

(ג) לֹא תֹאכַל עָלֶיו חֲמִץ. שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חֲמִץ בַּעַת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח: לָחֶם עֲנִי. לְזִכְרוֹן: כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ. בְּכָל שָׁנָה: תוֹרָה ד

(ד) אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב. שֶׁהוּא בֶּשֶׂר הַפֶּסַח: תוֹרָה ה

(ו) בַּעֲרֵב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. פִּירֻשְׁתּוֹ: מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם. שֶׁב אֶל פֶּסַח כִּי מוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאֵבִיב יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְאֵינָנו דֹּבֵק עִם כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ: תוֹרָה ז

(ז) וּבִשְׁלֹתָ. פִּירֻשְׁתּוֹ בָּאֵשׁ וְכֵן וּבִשְׁלֹו אֶת הַפֶּסַח בָּאֵשׁ וְהִזְכִּיר וּבִשְׁלֹתָ שֶׁלֹּא

יִאֲכָלְנוּ חִי: וּפְגִיטָּה בִּבְקָר. אָמְרוּ הַמִּכְחִישִׁים כִּי לֵךְ בְּיוֹם קֹדֶשׁ אֶל בֵּיתוֹ וְאַרְצוֹ וְאֶנְחֵנוּ לֹא נִסְמוּף עַל דַּעֲתָנוּ בְּמִצּוֹת כִּי אִם עַל מַעֲתִיקֵי הַתּוֹרָה וְהִנֵּה מְצָאנוּ בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי שְׁלַח אֶת הָעָם וְהוּא יוֹם קֹדֶשׁ וְכְתוּב

(ח) שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וּבֵינִים הַשְּׂבִיעִי עֲצָרָת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה: ס

חֲשֵׁתָא יוֹמִין תִּיכּוּל פְּטִירָא וּבִיּוֹמָא שְׂבִיעִיָּא פְּגִשׁ קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד עֲבִידָא:

לְלַמֵּד עַל עֲצָמוּ יָצָא, אֲלֹא לְלַמֵּד עַל הַכָּלָל כְּלוּ יָצָא: מַה שְּׂבִיעִי רְשׁוּת, אֲפִי כָלִם רְשׁוּת, חוּץ מִלִּילָה הֶרְאִינוּ שֶׁהַכָּתוּב קָבַע חוּבָה, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת יב): "בְּעֶרְבַּ תֹּאכְלוּ מִצֹּת". עֲצָרָת לַה' אֱלֹהֶיךָ • עֲצֹר עֲצָמְךָ מִן הַמְּלָאכָה. דְּבַר אַחֵר: כְּנוֹפְיָא שֶׁל מְאָכֵל וּמִשְׁתָּה, לְשׁוֹן (שׁוֹפְטִים יג): "נַעֲצָרָה נָא אוֹתָךְ".

כ"ח • שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת • וּבִמְקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת יב): "שְׂבַעֲת יָמִים", שְׂבַעֲת מִן הַיֶּשֶׁן וְשֶׁשֶׁת מִן הַחֲדָשׁ. דְּבַר אַחֵר: לְמַד עַל אֲכִילַת מִצָּה בְּשִׂבְעִי, שְׁאֵינָה חוּבָה. וּמִכָּאן אֵתָּה לְמַד לְשֵׁשֶׁת הַיָּמִים, שֶׁהָרִי שְׂבִיעִי בְּכָלִל הִיָּה, וְיָצָא מִן הַכָּלָל לְלַמֵּד שְׁאֵין אֲכִילַת מִצָּה בּוֹ חוּבָה אֲלֹא רְשׁוּת, וְלֹא

ט שְׂבַעֲת שְׂבִיעִין תִּמְנִי לָךְ מִדְּשִׁירִית מְגֵלָא בְּחֻצָּה עוֹמְרָא דְאַרְמוֹתָא תִּשְׁרִי לְמִמְנִי: שְׂבַעֲת שְׂבִיעִין:

(ט) שְׂבַעֲתָ שְׂבַעֲת תִּסְפְּרָלָךְ מִהַחֲל חֶרְמֶשׁ בְּקִמָּה תַחֲל לְסַפֵּר שְׂבַעֲתָ שְׂבַעֲתָ:

כ"ח • מִהַחֲל חֶרְמֶשׁ בְּקִמָּה • (סְפָרִי. מִנְחֹת עֹא) מִשְׁנֹקֶצֶר הָעֵמֶר, שֶׁהוּא רֹאשִׁית הַקִּצִּיר.

י וְתַעֲבֹד חֲגָא דְשְׂבִיעִיָּא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִסֵּת נִדְבַת יִדְךָ דִּי תַתָּן כְּמָא דִּי בִרְכִנְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

(י) וְעִשִּׂיתָ חֵג שְׂבַעֲתָ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסֵּת נִדְבַת יִדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כַּאֲשֶׁר יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"ח • מִסֵּת נִדְבַת יִדְךָ • דִּי נִדְבַת יִדְךָ, הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה, הֵבֵא שְׁלָמִי שְׂמֵחָה וְקֹדֶשׁ קְרוֹאִים לְאָכֹל.

יא וְתַחֲדִי קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵת וּבִרְךָ וּבִרְמֶךָ וְעַבְדְּךָ וְאַמְתְּךָ וְלוֹאָה דִּי בִקְרִיךָ וּגְיִוְרָא וְיִתְמָא וְאַרְמְלָא דִּי בִינְךָ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְאַשְׁרָאָה שְׂכֻנָּתָה תִּמְן:

(יא) וְשִׂמַּחְתָּ לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵתָּה וּבִנְךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאַמְתְּךָ וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ וְהַגֵּר וְהִיתוֹם וְהָאֲלֻמָּנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם:

וְאַמְתְּךָ, אִם אֵתָּה מְשֻׁמַּח אֵת שְׁלִי, אֲנִי מְשֻׁמַּח אֵת שְׁלִי.

כ"ח • וְהַלְוִי וְהַגֵּר וְהִיתוֹם וְהָאֲלֻמָּנָה • אֲרַבְּעָה שְׁלִי כְּגֹדֶר אֲרַבְּעָה שְׁלִי: בִּנְךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ

יב וְזִכְרָתָ כִּי־עֲבַד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְעִשִּׂיתָ אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה: פ

(יב) וְזִכְרָתָ כִּי־עֲבַד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְעִשִּׂיתָ אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה: פ

כ"ח • וְזִכְרָתָ כִּי־עֲבַד הָיִיתָ וְגו' • עַל־מִנְת־כֵּן פְּדִיתִיךָ, שֶׁתִּשְׁמֹר וְתַעֲשֶׂה אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יָוִם וּבָיִים עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה לַחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי שִׁלַּח אֵת הָעָם לֹשׁ אוֹמְרִים כִּי הַפִּירוּשׁ לְאַהֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר הוּא

וּבָיִים הַחֹל לְאַרְצָם וְהִלָּכְתָּ לְאַהֲלֵיךָ סָבִיב לִירוּשָׁלַיִם וּמִשָּׁם יֵלֶךְ אֶל אֲרָצוֹ בְּחוּל: תוֹרָה ח

ח שֵׁשֶׁת יָמִים. אָמְרוּ הַקְּדָמוֹנִים מִהַחֲל חֶרְמֶשׁ וְיִתְכֵּן לִהְיוֹת בָּיִם עֲבָדְךָ וְאַמְתְּךָ: תוֹרָה יג

הַשְּׂבִיעִי דְּבַק עִם שֵׁשֶׁת יָמִים וְהַבְּדִילוּ מִפָּאָה אֶל פָּאָה אַחֲרָת לְהַזְהִיר לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה וְלֹא אָמַר כָּל מְלָאכָה וְהַטַּעַם כָּל מְלָאכָתָ עֲבוּדָה וּבִמְקוֹם שְׁאֲמַר כָּל מְלָאכָה שָׁם כְּתוּב אֲךָ וְכַאֲשֶׁר הַזְכִּיר הִפְסֹח שֶׁהוּא חֵיב לְבֹא

אֶל מְקוֹם הַכְּבוֹד הַזְכִּיר הַחֵג הַשְּׁנִי גַם הַשְּׁלִישִׁי וְלֹא הַזְכִּיר יוֹם תְּרוּעָה

אֲמָרוּ הַקְּדָמוֹנִים מִהַחֲל חֶרְמֶשׁ וְיִתְכֵּן לִהְיוֹת בָּיִם עֲבָדְךָ וְאַמְתְּךָ: תוֹרָה יג

(יג) חג הסוכות תעשה לך שבועת ימים באספך יג חגא דמטליא תעבד לך שבועא יומין במכנשך מאדריך וממעצרתך: מוגרנד ומיקבך:

כ"י • באספך • בזמן האסיף, שאתה מכניס לבית פרות הקנין. דבר אחר: "באספך מוגרנד ומיקבך", למד שמסכנין את הספה בפסלת גרן וקב (סוכה יב) •

(יד) ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך:

(טו) שבועת ימים תחג ליהוה אלהיך במקום אשר יבחר יהוה כי יברכך יהוה אלהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אך שמח:

כ"י • והיית אך שמח • לפי פשוטו, אין זה לשון צווי אלא לשון הבטחה. ולפי תלמודו: למדו מכאן לרבות ליל יום-טוב אחרון לשמחה (שם) •

(טז) שלוש פעמים בשנה יראה כל־זכורך את־פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא יראה את־פני יהוה ריקם:

כ"י • ולא יראה את־פני ה' ריקם • אלא הבא עלות ראיה ושלמי חגיגה.

(יז) איש במתנת ידו בברכת יהוה אלהיך אשר נתן־לך:

כ"י • איש במתנת ידו • מי שיש לו אוכלין הרבה ונכסים מרביין, יביא עלות מרבות ושלמים מרבים:

קכ"ו פסוקים, פליא"ה סימן. חסלת פרשת ראה

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעג - עדר

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יג) באספך מוגרנד ומיקבך. על בן נקרא חג האסיף: תורה יד
(טו) תחג. תזבח הזבח והטעם על הצבור או טעם תחוג ליחיד לעשות עלולות ושלמים והעד כי יברכך והטעם תעשה זה בצבור שברך אותך השם והוסיף בכל תבואתך לבאר על ברכת התבואה שהוציאה הארץ: מעשה ידיך. בסחורה ואומנות: והיית אך שמח. מצוה לשמוח בחג

הסוכות וי"א כי יברכך לעתיד ותהיה לעולם שמח: וטעם אך. כי לא תהיה כי אם בן: תורה טז
(טז) ולא יראה. זהו מסת נדבת ידך: את פני ה'. פירשתי: תורה יז

לוח תהלים

יום ראשון, י"ט מנחם-אב < מפרק צ עד פרק צו

יום שני, כ' מנחם-אב < מפרק צו עד פרק קג

יום שלישי, כ"א מנחם-אב < מפרק קד עד פרק קה

יום רביעי, כ"ב מנחם-אב < מפרק קו עד פרק קז

יום חמישי, כ"ג מנחם-אב < מפרק קח עד פרק קיב

יום שישי, כ"ד מנחם-אב < מפרק קיג עד פרק קיח

שבת קודש, כ"ה מנחם-אב < פרק כ. מתחילת הפרק עד פסוק צו

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממוקור הברכות
בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"ט מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 218, ו זורע צדקה... עד עמ' 220, ישענו כו'.

אך הנה מודעת זאת, – הרי ידוע, דמדת יעקב היא מדת רחמנות, – אברהם הוא מדת החסד, יצחק – מדת הגבורה, ויעקב – מדת התפארת – רחמים – רחמנות, ועבודת ה' במדת רחמנות – העבודה הפנימית בנפשו של יהודי במדת הרחמנות, כשם שהעבודה הפנימית של מדת החסד היא ענין האהבה, והעבודה הפנימית של מדת הגבורה היא יראה, כך היא העבודה הפנימית של מדת הרחמנות, היא

הפאה מהתעוררות רחמים רבים בלב האדם על ניצוץ אלקות שבנפשו, הרחוקה – הנפש שלו

רחוקה, מאור פני ה' באשר הולך בחשך הכלי עולם – שאז נפשו

רחוקה מאור פני ה', הרי זו עבודת ה' בהתעוררות רחמים שהוא מעורר על נשמתו הוא. והתעוררות

רחמנות זו היא פאה מהתבונה והדעת בגדולת ה' – מה שהוא מבין ומעמיק את דעתו בגדולת ה' – שאז הוא מרגיש

וחש ברחמנות הגדולה שעליו, על שהוא רחוק מאור פני ה', וההתבוננות היא איך שאפילו העולמות העליונים למעלה מעלה עד אין קץ – גם הם, כלל ממש חשיבי קמיה, – הם נחשבים ככלום ממש לגבי הקב"ה. כי כל שפעם

ותיותם – של העולמות האמורים, אינו רק מזיו והארה מאות אחד – אחת, משמו יתברך, כמאמר: – חכמינו

ז"ל: "ביו"ד נברא עולם הבא כו'". – הרי, שגם עולמות העליונים, הנכללים בשם הכללי "עולם הבא" כו' – נבראו

כולם מאות אחת (אות יו"ד) של שם הוי"ו, והנה, בזיו והארה זו, שהוא התפשטות החיות משמו יתברך להחיות

עליונים ותחתונים, – בזה דוקא, הוא שיש הבדל והפרש בין עליונים לתחתונים, שעולם הוה נברא בה' – באות

ו. "זרע צדקה שכר אמת" (במשלי יא). פירוש, ששכר זריעת הצדקה היא מדת אמת. – שנותנים לו מלמעלה מדת ה"אמת" כשכר על שהוא זורע צדקה. כוונת רבנו הזקן באמרו "פירוש", שבדרך כלל הכוונה היא הסתייגות מפירוש אחר, היא: רש"י מפרש כאן את המלה "שכר" לא בתור תשלום, כדאם מלשון? "ויסכרו מעינות תהום", סתימה ועצירה (כדי לרכו וללכד). גם בתרגום ובמפרשים אחרים שמפרשים מלשון "תשלום", יכולים הרי גם בהם לפרש, לא שהשכר שנותנים לו הוא מדת האמת, אלא שהשכר שהוא מקבל הוא אמיתי ומתקיים לנצח; לכן אומר רבנו הזקן "פירוש", שהכוונה כאן היא, שהשכר שהוא מקבל על זריעת הצדקה – הוא מדת האמת שנותנים לו מלמעלה, ובתיב: "תתן

אמת ליעקב", – הרי, שקיים ענין שנותנים לו מלמעלה מדת האמת, אלא, שלפי פירוש רש"י והתרגום שם (במכה), שזוהי בקשה, שהבטחת ה"אמת" שהבטיח הקב"ה ליעקב, ימלא אותה לבניו וכו', הרי אין ראיה משם, שנותנים מלמעלה מדת האמת, לכן אומר רבנו הזקן: ושבחא דקדושא-ברוך-הוא מסדר נביא כו', – הנביא מסדר כאן שבחו של הקב"ה, כמו שכתוב בזהר הקדוש, – שאין זה לשון בקשה, אלא שבח להקב"ה, שהוא נותן "אמת" ליעקב. פירוש – שכן, גם בשבחו של הקב"ה, הרי יכול להיות שהוא מקיים את ההבטחה של אמת (שהבטיח ליעקב), ולא שהוא נותן ליעקב את מדת האמת – לכן אומר רבנו הזקן שהכוונה היא: שתקדוש-ברוך-הוא הוא הנותן מדת "אמת" ליעקב. וצריך להבין, וכי אין

אמת ביעקב חסד ושלום עד שתקדוש-ברוך-הוא יתן לו מלמעלה:

אגרת הקדש

ו זורע צדקה שכר אמת (במשלי י"א). פי' ששכר זריעת הצדקה היא מדת אמת וכתוב תתן אמת ליעקב ושבחא דקוב"ה מסדר נביא כו' כמ"ש בזה"ק פירוש שהקב"ה הוא הנותן מדת אמת ליעקב וצריך להבין וכי אין אמת ביעקב ח"ו עד שהקב"ה יתן לו מלמעלה:

אך הנה מודעת זאת דמדת יעקב היא מדת רחמנות ועבודת ה' במדת רחמנות היא הבאה מהתעוררות רחמים רבים בלב האדם על ניצוץ אלקות שבנפשו הרחוקה מאור פני ה' כאשר הולך בחשך הבלי עולם והתעוררות רחמנות זו היא באה מהתבונה והדעת בגדולת ה' איך שאפילו העולמות העליונים למעלה מעלה עד אין קץ כלא ממש חשיבי קמיה כי כל שפעם וחיותם אינו רק מזיו והארה מאות אחד משמו יתברך כמאמר ביו"ד נברא עוה"ב כו'. והנה בזיו והארה זו שהוא התפשטות החיות משמו יתברך להחיות עליונים ותחתונים הוא שיש הבדל והפרש בין עליונים לתחתונים שעולם הוה

אך הנה מודעת זאת דמדת יעקב היא מדת רחמנות ועבודת ה' במדת רחמנות היא הבאה מהתעוררות רחמים רבים בלב האדם על ניצוץ אלקות שבנפשו הרחוקה מאור פני ה' כמ"ש בזה"ק פירוש שהקב"ה הוא הנותן מדת אמת ליעקב וצריך להבין וכי אין אמת ביעקב ח"ו עד שהקב"ה יתן לו מלמעלה:

אמת ליעקב, – הרי, שקיים ענין שנותנים לו מלמעלה מדת האמת, אלא, שלפי פירוש רש"י והתרגום שם (במכה), שזוהי בקשה, שהבטחת ה"אמת" שהבטיח הקב"ה ליעקב, ימלא אותה לבניו וכו', הרי אין ראיה משם, שנותנים מלמעלה מדת האמת, לכן אומר רבנו הזקן: ושבחא דקדושא-ברוך-הוא מסדר נביא כו', – הנביא מסדר כאן שבחו של הקב"ה, כמו שכתוב בזהר הקדוש, – שאין זה לשון בקשה, אלא שבח להקב"ה, שהוא נותן "אמת" ליעקב. פירוש – שכן, גם בשבחו של הקב"ה, הרי יכול להיות שהוא מקיים את ההבטחה של אמת (שהבטיח ליעקב), ולא שהוא נותן ליעקב את מדת האמת – לכן אומר רבנו הזקן שהכוונה היא: שתקדוש-ברוך-הוא הוא הנותן מדת "אמת" ליעקב. וצריך להבין, וכי אין אמת ביעקב חסד ושלום עד שתקדוש-ברוך-הוא יתן לו מלמעלה:

1. פסוק יח. 2. נח ח, ב. 3. מיכה ז, כ. 4. ח"ג קלא, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מח"א פמ"ה". 6. מנחות כט, ב. ירושלמי

ה' של שם הוי', וכו', – כפי שהסביר באגרת הקודמת, שחיות העולם הזה, שהוא עולם שפל, באה רק מחומר וגוף אותיות הדיבור שלמעלה, שזה בא מהאות ה' של שם הוי', ואילו העולמות העליונים באים מציור האותיות שמבחינת "חכמה"

– האות יו"ד של שם הוי', הרי שההבדל בין עליונים לתחתונים מקורו בהתפשטות החיות משמו יתברך. אך, כל זה הוא זיו והארה בלבד מבחינת השם ("שם") כשלעצמו הוא ענין של הארה, כמו למשל באדם שהשם אינו העצם והוא נוגע רק לזולת שיוכל לקרוא אותו בשמו). וכן כל שינויי הפרטים ששכל עולם ועולם – לעיל דובר על הכלל של העולמות, העולמות העליונים והעולמות התחתונים, ואילו כאן אומר רבנו הזקן, שהשוני בפרטים שבכל עולם, גם בעולמות העליונים וגם בעולמות התחתונים הוא לפי

שינויי צירופי האותיות, – שמהם נבראו, וכן שינויי הזמנים בעבר הוה ועתיד, ושינויי כל תקורות בחלופי הזמנים – הכל – בא, משינויי צירופי האותיות, שהן – צירופי האותיות, הן המשכת החיות ממדותיו ותבניתו שמו (כמו שנתבאר ב'לקוטי אמרים' – ספר ה"תניא", חלק ב – "שער היחוד והאמונה", פרק יא). – שבהמשכת החיות הנמשכת מהמדות ובאה למטה על ידי אותיות הדיבור – בזה שייכים כל השינויים של החיות ושינויי הזמן, עבר, הוה ועתיד, אבל לגבי מהותו ועצמותו ותבניתו, בתיב: "אני ה' לא שניתני", – אין שום שינוי בו יתברך בין לפני הבריאה ללאחרי הבריאה, בין בבחינת שינויי ההשתלשלות מרום המעלות – והמדרגות, עד למטה מטה, – מהעולמות העליונים ביותר עד לעולמות התחתונים ביותר; שכלו שהוא יתברך מצוי ב – עולמות עליונים – כך הוא ממש בשוה ב – עולמות תחתונים (וכמו שנתבאר ב'לקוטי אמרים' – ספר ה"תניא", חלק א פרק נא), – שלגבי הקב"ה עצמו, אין שום הבדל בין עולמות העליונים לבין העולמות התחתונים. שכן, גם העולמות העליונים אין מחשבתם יכולה "לתפוס" בו יתברך, הרי, שגם לעליונים אין שום "תפיסה" והשגה בו

אגרת הקדש

נברא בה' וכו' וכן כל שינויי הפרטים שבכל עולם ועולם הוא לפי שינויי צירופי האותיות וכן שינויי הזמנים בעבר הוה ועתיד ושינויי כל הקורות בחלופי הזמנים הכל משינויי צירופי האותיות שהן הן המשכת החיות ממדותיו ית"ש (כמו"ש בלק"א ח"ב פי"א) אבל לגבי מהותו ועצמותו יתברך כתיב אני ה' לא שניתני בין בבחינת שינויי ההשתלשלות מרום המעלות עד למטה מטה שכלו שהוא יתברך מצוי בעליונים כך הוא ממש בשוה בתחתונים (וכמו"ש בלק"א ח"א פי"א) ובין בבחינת שינויי הזמן שכלו שהיה הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד לפני ששת ימי בראשית כך הוא עתה אחר הבריאה והיינו משום שהכל כאין ואפס ממש לגבי מהותו ועצמותו וכמו אות אחד מדבריו של אדם או אפילו ממחשבתו לגבי כללות מהות הנפש השכלית ועצמותה עד"מ לשכך את האזן ובאמת אין ערוך אליך כתיב וכמו"ש במו"א (בלק"א ח"ב פי"ט) ע"ש. וזהו שאומרים המלך המרום לבדו מאז פירוש כמו שמאז קודם הבריאה היה הוא לבדו הוא כך עתה הוא מרום כו' ומתנשא מימות עולם פי' שהוא רם ונשא למעלה

יתברך, והוא יתברך נמצא בתחתונים כפי שהוא נמצא בעליונים, ההבדל בין עליונים ותחתונים מתבטא רק בהמשכת החיות הנמשכת ממנו יתברך לעולמות, שבעולמות העליונים החיות יותר בגילוי מאשר בעולמות התחתונים. וכן בבחינת שינויי הזמן, – גם בזה אין שום שינוי לגבי הקב"ה, שכלו שיהיה הוא לבדו הוא, – ובאופן מציאות של יחיד ומיוחד, לפני ששת ימי בראשית – כך הוא עתה אחר הבריאה, והיינו – למרות שניתוספו נבראים, ובכל זאת הוא לבדו הוא, והוא יחיד ומיוחד, משום ששכל כלליו ואפס ממש לגבי מהותו ועצמותו, – ולכן אין הנבראים שנבראו גורמים לשינוי במציאותו ובאחדותו, שכן הם כאין ואפס לגבי יתברך, וכמו אות אחד – אחת, מדבריו של אדם או אפילו ממחשבתו לגבי כללות

מהות הנפש השכלית ועצמותה, על-דרך-משל, לשכך את האזן, – למרות שהמחשבה היא לבוש עדין וקרוב יותר לנפש, בכל זאת אין אות אחת תופסת מקום כלל לגבי כל הנפש השכלית, ומענין השכל שבנפש באות הרי המדות, ומענין המחשבה והדיבור, ולגבי עצם הנפש (שהוא למעלה מענין השכל), הרי אות אחת של דיבור או מחשבה, אין תופסת מקום כלל, הדברים האמורים מהווים משל שהאזן תוכל להבין ולהשיג אפסות הבריאה לגבי הקב"ה. ובאמת "אין ערוך אליך" בתיב, – שלא כפי שאמרנו קודם שזה כמו אות אחת של דיבור או מחשבה לגבי הנפש כולה, שהרי לאות האחת יש על-כל-פנים ערך "כל שהוא", ואילו לגבי הקב"ה אין לנבראים שום ערך כלל, וכמו שנתבאר במקום אחר (ב'לקוטי אמרים' – ספר ה"תניא", חלק ב – "שער היחוד והאמונה" פרק ט) עין שם. וזהו שאומרים: – בתפלה, כשמבקשים על ענין הרחמים, "ברחמיך הרבים רחם עלינו": "המלך המרום לבדו מאז", פירוש: כמו ש"מאז" קדם הבריאה – של העולמות והנבראים, היה הוא לבדו הוא, – ושום דבר בלעדו לא היה קיים, כך עתה – אחרי התהוות העולמות והנבראים, הוא "מרום" כו'; – שרק הוא קיים, ו"מתנשא

רַחֲמָנָא־לְעֵלָּא, – שאף אם הן מענינים של היתר שמקליפת "נוגה", אך, כשהן באופן של תאוות נעשה הגוף מלוכלך מזה, לכל אלה עלול הגוף להגיע, לולי שְׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא מִגֵּן לוֹ וְנוֹתֵן לוֹ עֹז וְתַעֲצוּמוֹת לְלַחֵם עִם הַגּוֹף וְתַאֲוָתָיו וְלִנְצָחָן, – אך, מבלי

עזרתו של הקב"ה לנצח את התאוות, עלול הגוף מצד עצמו לכל זה, וזה עצמו הוא הרי ענין של נחיתות – גם כשזה נשאר ב'כוח' בלבד ואינו בא לידי פועל להתגאל חלילה על ידי התאוות. ובגוף זה שהוא כל כך נחות – שוכן הניצוץ של

הנשמה. וְזֶהוּ שְׁאוּמְרִים: – אחרי שאומרים עד כמה מרומם ומנושא הקב"ה מהבריאה, "המלך המרומם לבדו" (כנזכר לעיל), מבקשים "אלקי עולם ברחמך הרבים רחם עלינו" ומסיימים "אֲדוֹן עֲזָנוּ כו' מִגֵּן יִשְׁעָנוּ כו'". – שהכוונה היא על הכוח שנותן הקב"ה באור מקיף שלמעלה מהאדם וכוחותיו העצמיים – שיוכל האדם לעמוד בעוז ולהתגונן נגד הגוף ותאוותיו.

יְמִימוֹת עוֹלָם, פְּרוּשׁ: שְׁהוּא רַם וְנִשְׂא לְמַעְלָה מְעַלָּה מִבְּחִינַת זְמַן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "יְמִימוֹת עוֹלָם", וְהִינּוּ לְפִי שְׁחִיּוֹת כָּל "יְמִימוֹת עוֹלָם" – ענין הזמן, הוא רק מִבְּחִינַת "הַמֶּלֶךְ" כו', – מבחינת וספירת "מלכות", שהיא בחינת

"המלך", שעבר, הוה ועתיד, שהם ענין ה"זמן", שייכים בספירת ה"מלכות" בלבד, שעליה אומרים את ההבדל של "מלך" "מלך" ו"מלוך", שהם הוה, עבר ועתיד, ואילו בספירות ומדות שלמעלה מ"מלכות" לא שייך עדיין ענין ה"זמן", וכמו שֶׁמְבֹאֵר בְּמָקוֹם

אַחֲרֵי. וְאִי לְזֹאת, – ואם כך, שהקב"ה מרומם ומתנשא לגמרי מענין הבריאה שאיננה תופסת מקום ואין לה ערך כלל לגביו יתברך, תַּרְחֻמֹּת גְּדוֹלָה מְאֹד מְאֹד עַל הַנִּיצוּץ – שהוא חלק מהקב"ה, חלק אלוהי ממעלה¹⁰, חֲשׂוֹכֵן בְּגוֹף תַּחֲשׂוֹךְ וְהַאֲפֵל, – הנקרא מְשַׁכָּא דְחוּיָא¹¹, – העור של הנחש (הקדמוני), הַעֲלֹל לְקַבֵּל טְמָאָה – על ידי ענינים של איסור שמשלוש הקליפות הטמאות לגמרי, וְלַהֲתַגָּאֵל בְּכָל הַתַּאֲוֹת

~ יום שני כ' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 220, והנה מודעת זאת... עד עמ' קיא, תכונני:

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת¹², – ידוע הדבר, דִּישׁ שְׁנֵי מִינֵי דְחִילוֹ וְרַחֲיוּ: – ישנם שני סוגי יראה ואהבה (גם ביראה וגם באהבה ישנם שני סוגים): הַרְאִשׁוֹנוֹת – הסוגים הראשונים ביראה ואהבה, הֵן הַנּוֹלְדוֹת מִהִתְבּוֹנָה וְהַדַּעַת בְּגִדְלַת ה'

1 – מההתבוננות והעמקת הדעת בְּדְבָרִים הַמְּבִיאִין לִידֵי אֲהֶבֶת ה' וְיִרְאָתוֹ, – על מדת קירובו ואהבתו של הקב"ה לבני ישראל וכו', שבשעה שהאדם מעמיק דעתו בענינים אלה, נולדות בו אהבת ה' ויראת ה', וְהַתַּחֲרוּנוֹת – הסוגים האחרונים ביראה ואהבה הֵן הַתַּחֲרוּכָּה אַחֲרֵי־כֵן מְלַמְעָלָה

והנה מודעת זאת דיש ב' מיני דו"ר הראשונות הן הנולדות מהתבונה והדעת בגדולת ה' ובדברים המביאין לידי אהבת ה' ויראתו והאחרונות הן הבאות אחר כך מלמעלה בבחי' מתנה וכמ"ש במ"א ע"פ עבודת מתנה אתן את כהונתכם שהיא מדת אהבה וכן הוא ג"כ ביראה. והנה ודאי אין ערוך כלל בין הראשונות שהן תולדות השכל הנברא לגבי האחרונות

בְּלֵל בֵּין הַרְאִשׁוֹנוֹת – בין הסוגים הראשונים ביראה ואהבה,

1 – מההתבוננות והעמקת הדעת בְּדְבָרִים הַמְּבִיאִין לִידֵי אֲהֶבֶת ה' וְיִרְאָתוֹ, – על מדת קירובו ואהבתו של הקב"ה לבני ישראל וכו', שבשעה שהאדם מעמיק דעתו בענינים אלה, נולדות בו אהבת ה' ויראת ה', וְהַתַּחֲרוּנוֹת – הסוגים האחרונים ביראה ואהבה הֵן הַתַּחֲרוּכָּה אַחֲרֵי־כֵן מְלַמְעָלָה

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משהיחודה פ"ז. אבל אאפ"ל שהכוונה ע"ז – כי אז ה' מפרש זה, וכדלעיל "בלק"א ח"ב". ואכמ"ל. 10. תניא רפ"ב. 11. ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ. 12. ראה לקו"א ח"א פ"ד. ח"ב – חינוך קטן. 13. קרח יח, ז.

שְׁהֵן תּוֹלְדוֹת הַשֶּׁכֶל הַנִּבְרָא, לְגַבִּי הָאֲחֵרוֹנוֹת – לְבִין הַסּוּגִים הָאֲחֵרוֹנִים בִּירָאָה וְאֵהְבָה, שְׁהֵן – בְּדֶרֶךְ שֶׁל מִתְנָה, מִהִבּוֹרָא וְתִבְרָךְ-שְׁמוֹ, – כִּשֶּׁם שֶׁאֵין שׁוֹם עֶרֶךְ בֵּין נִבְרָא לְבוֹרָא, כִּךְ אֵין שׁוֹם עֶרֶךְ בֵּין הַסּוּג הָרִאשׁוֹן שֶׁל אֵהְבָה וִירָאָה

שֶׁנוֹצֵר עַל יְדֵי הַנִּבְרָא (בִּאֲמֻצָּעוֹת שִׁכְלוֹ) לְבִין הַסּוּג הָאֲחֵרוֹן שֶׁל אֵהְבָה וִירָאָה שְׁבָא מִהִבּוֹרָא. וְלִכְּנֹן הֵן – הִירָאָה וְהָאֵהְבָה הָאֲחֵרוֹנוֹת, הֵן הַנִּבְרָאוֹת בְּשֵׁם "אֵמֶת", כִּי "הוֹתֵמָו שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרִיךְ-הוּא

אֵמֶת"¹⁴, שֶׁהוּא אֵמֶת הָאֵמֶת, וְכָל הָאֵמֶת שֶׁנִּבְרָאִים בְּלֹא חֲשִׁיבִי קִמְיָה. – נִחְשַׁבְתָּ כִּלְכּוֹם לִפְנֵינוּ יִתְבָּרֵךְ. לִכֵּן, הִירָאָה וְהָאֵהְבָה הַבְּאוֹת בְּדֶרֶךְ מִתְנָה מִהִבּוֹרָא, נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "אֵמֶת". אֵךְ אֵיזָה הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּזְכֶּה הָאָדָם לְ"אֵמֶת ה'", – שִׁיזְכֶּה הָאָדָם לִירָאָה וְאֵהְבָה שֶׁהֵן "אֵמֶת" מִבְּחִינַת הַנֶּהָה הוּא עַל-יְדֵי שִׁיעוּר רַחֲמִים רַבִּים לְפָנֵי ה' עַל הַנִּיצוּץ שֶׁנִּפְשׁוֹ, שֶׁהִיא – מִדַּת הַרְחִמִים, הִיא מִדַּתוֹ שֶׁל

יַעֲקֹב, מִבְּרִיחַ מִהַקְצָה אֶל הַקְצָה, דִּחְיִינוּ – כְּלוּמֹר, מִרוֹם הַמַּעֲלֹת – וְהַמְדִּירָנוֹת, עַד לְמִטָּה מְטָה, – עוֹבֵרֶת וּמִשְׁתַּוֵּרֶת מִדַּת הַרְחִמִים שֶׁל יַעֲקֹב, וּמִכּוּוֹן שֶׁכֶּן – יֵשׁ בְּכוּחַ לְחַמְשִׁיף "אֵמֶת ה'" לְעוֹלָם הַשֶּׁפֶל הַזֶּה הַחֲשׂוֹף, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁵: "כִּי אֲשַׁב בַּחֲשֶׁךְ – שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה, ה' אֹרֵךְ לִי". וְזֶהוּ – מֵה שֶׁכְּתוּב¹⁶: "כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסֶדוֹ כּו'". – שְׁחֶסֶד ה' מִתְגַּבֵּר עַל חוֹשֶׁךְ הָעוֹלָם הַזֶּה, וּבִנְפֹשׁ הָאָדָם הַנִּמְצָאֵת בְּגוֹף – מֵאִיר גִּילּוּי אֹרֶךְ מֵה'. הִרִי, עַל-כִּלְפֵּינִים, שֶׁהִדְרֵךְ לְהַמְשִׁכַת "אֵמֶת ה'", הִיא עַל יְדֵי הַתְּעוּרָרוֹת רַחֲמִים רַבִּים. אֵךְ הַתְּעוּרָרוֹת רַחֲמִים רַבִּים לְפָנֵי ה' – צְרִיכָה לְהִיטֵב גַּם-כֵּן בְּאֵמֶת, וְגַם בְּשֶׁהוּא בְּאֵמֶת שֶׁלֹּ – אֵיךְ יוֹכֵל עַל-יְדֵי אֵמֶת שֶׁלֹּ לְעוֹרֵר רַחֲמִים עָלֵינוּ מִ"אֵמֶת ה'"? – כִּיווֹן שֶׁכֵּאֲמֹר, כָּל אֵמֶת שֶׁל נִבְרָא הִיא כ־"לֹא" לְגַבִּי הָאֵמֶת שֶׁל הַקֵּב"ה. אֵךְ הַעֲצָה לָזֶה הִיא מִדַּת הַצִּדְקָה,

אגרת הקדש

שֶׁהֵן מִהִבּוֹרָא ית"ש. וְלִכֵּן הֵן הֵן הַנִּקְרָאוֹת בְּשֵׁם אֵמֶת כִּי חוֹתְמוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה אֵמֶת שֶׁהוּא אֵמֶת הָאֵמֶתִי וְכָל הָאֵמֶת שֶׁנִּבְרָאִים כֹּלָּא חֲשִׁיבִי קִמְיָה אֵךְ אֵיזָה הַדֶּרֶךְ שִׁיזְכֶּה הָאָדָם לְאֵמֶת ה' הֵנָּה הוּא עַל יְדֵי שִׁיעוּר רַחֲמִים רַבִּים לְפָנֵי ה' עַל הַנִּיצוּץ שֶׁנִּפְשׁוֹ שֶׁהִיא מִדַּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִבְּרִיחַ מִהַקְצָה אֶל הַקְצָה דִּחְיִינוּ מִרוֹם הַמַּעֲלֹת עַד לְמִטָּה מְטָה לְהַמְשִׁיךְ אֵמֶת ה' לְעוֹלָם הַשֶּׁפֶל הַזֶּה הַחֲשׂוֹךְ וְכִמּוֹ"ש כִּי אֲשַׁב בַּחֲשֶׁךְ ה' אֹרֵךְ לִי וְזֶהוּ כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסֶדוֹ כּו'. אֵךְ הַתְּעוּרָרוֹת ר"ר לְפָנֵי ה' צ"ל ג"כ בְּאֵמֶת וְגַם כְּשֶׁהוּא בְּאֵמֶת שֶׁלֹּ אֵיךְ יוֹכֵל עַל יְדֵי אֵמֶת שֶׁלֹּ לְעוֹרֵר רַחֲמִים עָלֵינוּ מִמֵּמֶת ה'. אֵךְ הַעֲצָה לָזֶה הִיא מִדַּת הַצִּדְקָה שֶׁהִיא מִדַּת הַרְחִמִים עַל מֵאֵן דְּלִית לִיה מִגְרָמִיה לְהַחְיוֹת רוּחַ שְׁפִלִים כּו' וּבִאֲתַעֲדִלֹת אֲתַעֲדִלֵּעַ ה' מְעוֹרֵר יִשְׁנִים וּמִקִּיץ נִרְדָּמִים הֵם בְּחִי רַחֲמִים רַבִּים וְחֲסִדִּים עָלֵינוּ הַנְּעִלְמִים לְצִאֵת מִהַעֲלָם אֶל הַגִּילּוּי וְהָאֵרָה רַבָּה לְאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים אֵמֶת ה' לְעוֹלָם. וְזֶהוּ לְשׁוֹן "זִרְעָה" הַנֶּאֱמָר בְּצִדְקָה, – כִּמוֹ "זִרְעַת צִדְקָה" שֶׁבְּחִילַת הָאֲגָרָה, אוֹ "זִרְעוּ לָכֶם לְצִדְקָה"¹⁷, לְהַצְמִיחַ – וּלְגַלּוֹת, כִּמוֹ צִמְיַחָה שֶׁהִיא הַגִּילּוּי שֶׁל הַזִּרְעָה, "אֵמֶת" הַעֲלִיּוֹן, "אֵמֶת ה'". וּבִפְרָט,

בְּצִדְקָה וְחֶסֶד שֶׁל אֵמֶת שְׁעוֹשִׂים עִם אֶרֶץ הַקִּדְשׁ תִּבְנֶה וְתִבְנוּן בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ אֲמֵן, לְקַיֵּם מֵה שֶׁכְּתוּב¹⁸: "אֵמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמַח", – לְמִטָּה זֶה "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל", וְלִמְעַלָּה זֶה סְפִירַת הַ"מַּלְכוּת" הַנִּקְרָאֵת בְּשֵׁם "אֶרֶץ", עַל-יְדֵי זִרְעֵת הַצִּדְקָה בָּהּ, – בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְחֶסֶד וְרַחֲמִים רַבִּים הַנֶּאֱסָפִים וְנִלְקָטִים לְתוֹכָהּ, הֵם מְעוֹרְרִים גַּם-כֵּן חֲסִדִּים עָלֵינוּ הַצִּפּוֹנִים וְנִנְעָלִים (בְּנִסָּח אַחֵר: בָּהּ), כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁹: – "מֵה רֵב טוֹכֵךְ "אֲשֶׁר צִפְנָתָ כּו'". – לְכוֹנֶנָּה וְלְהַקְיָמָה. – אֵת הָאֶרֶץ שֶׁלִּמְטָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵת הָאֶרֶץ שֶׁלִּמְעַלָּה "מַלְכוּת דְּאִצִּילוֹת", הַיּוֹרֵד לְהִיטֵב מְקוֹר לְנִבְרָאִים וְלְעוֹלָמוֹת שֶׁלִּמְטָה מְעוֹלָם הַ"אִצִּילוֹת", וְיֵשׁ לְהַקְיָמָה וְלְהַעֲלוֹתָהּ, וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב²⁰: "בְּצִדְקָה תִּבְנוּנִי" – הַמוֹסֵב עַל כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל שֶׁלִּמְטָה וְשֶׁלִּמְעַלָּה – "מַלְכוּת דְּאִצִּילוֹת" הַנִּקְרָאֵת "כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל".

14. שֶׁכֶת נה, א. 15. מִיכָה ז, ח. 16. תְּהִלִּים קיז, ב. 17. הוֹשֵׁעַ י, יב. וְרָאָה לְקַמֵּן ס"ז, ח. 18. תְּהִלִּים פה, יב. 19. תְּהִלִּים לא, כ. 20. יִשְׁעִי

~ יום שלישי כ"א מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיא, ז אשרינו מה טוב... עד עמ' 222, ועלול וכו'.

ישנם בפסוק כמה דברים לא מובנים: (א) עד לפסוק זה, משתמשים בפרשה זו בשם "יעקב", ואילו כאן נאמר "אל-אלקי" (ב) מה היא השייכות למה שכתוב לפני זה "ויצב שם מזבח" (ג) מה החידוש בענין "אל-אלקי ישראל".

על כך מסביר רבנו הזקן,

שה"פירוש" בפסוק הוא:

כִּי הֵנָּה בְּאֵמַת הַקְדוֹשׁ

בְּרוּךְ-הוּא בְּשֵׁמוֹ בֶּן

הוּא, – הוא, שהוא

"קדוש", מובדל ומרומם

מהעולם, הוא "ברוך

הוא" – הוא נמשך

ומתגלה (ברכה מלשון

המשכה והתגלות), שמה

שהיה לפני זה "הוא",

נסתר ונעלם, ירד

בהמשכה והתגלות,

ובלשון רבנו הזקן: **כִּי**

אֵף דְּאִיהוּ מְמַלְא-כָּל-

עֲלִיּוֹנִים

עֲלִיּוֹנִים

וְתַתְּחוּנִים – למרות שהוא ממלא כל העולמות, העליונים

והתחתונים, מְרוֹם הַמַּעְלֹת – והמדריגות, עַד מַתַּחַת לְאַרְצָן

הָלֹז הַתְּמָרִית, – ממלא הקב"ה את כולם ונמצא בכל מקום

בשווה, שכן כאן אין הכוונה ב"ממלא כל עלמין" כפי

שמוסבר בדרך כלל בהקשר למדריגה באלקות המצומצמת

בכל עולם בהתאם למעלתו ולמדריגתו, אלא כאן הכוונה היא

למה שהקב"ה ממלא ונמצא בכל העולמות, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב:

"הָלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא" – "אֲנִי מִמַּשׁ,

דְּהֵינִי מְהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ בְּכִיבּוּל וְלֹא "בְּכַבּוּד" לְבַד, –

כפי שכתוב במקום אחר: "מלא כל הארץ כבודו", שם מדובר

אודות ה"כבוד" שלו וההארה מאתו יתברך, ואילו כאן,

שכתוב "אני מלא" – הכוונה לעצמותו ומהותו יתברך. הרי,

למרות שהקב"ה במהותו ועצמותו ממלא ונמצא בכל

העולמות, אֵף-עַל-פִּיכָן הוּא קְדוֹשׁ וּמְבָדֵל מֵעֲלִיּוֹנִים

וְתַתְּחוּנִים, – לא רק מהעולמות והנבראים התחתונים – אלא

גם מהעולמות העליונים, וְאִינוֹ נִתְפָּס כְּלָל בְּתוֹכָם חֶסֶד

וְשֵׁלֹם – שהעולמות יפעלו בו שיהיה מושפע מהם,

בְּתַפִּסַּת נִשְׁמַת הָאָדָם בְּגוּפוֹ עַל-דֶּרֶךְ-מַשָּׁל, – הנשמה

ז. "אֲשֶׁרִינוּ מֵה זֶהוּ חֻלְקָנוּ וּמֵה נְעִים גּוֹרְלָנוּ כּו'". –

דברים אלה אומרים בסדר התפלה שלפני "הודו" –

בהקשר לקירוב ולקשר של הקב"ה ובני ישראל, אנו אומרים

– אשרי לנו, מה טוב הוא חלקנו, ומה נעים הוא גורלנו

(ומסיימים) ומה יפה

ירושנתנו. הביטויים

"חלק" ו"גורל"

מתייחסים להתגלות

האלקית ליהודי, וכמו

שכתוב: **"ה' מָנֵת חֻלְקִי**

וְכוֹסִי וְגו'". (ולאחר

מכֵּן² כתוב: **"חֻלְקִים**

נִפְּלוּ לִי וְגו'". – חלקים

בגורל³ נפלו לי כו' (כפי

שהוא מסיים "בנעימים",

שהחלקים שנפלו לי

בגורל, נעימים לי. שכן,

לפני כן הוא הרי אמר

"אתה תומיך גורלי",

אתה, הקב"ה, תומך

גורלי, שיהיה לי החלק הטוב). הרי שמוצאים אנו הלשון

"חלק" על גורל, על האלקות המאירה בנשמתו של יהודי.

לְהַבִּין לְשׁוֹן "חֻלְקָנוּ" ו"גּוֹרְלָנוּ" – מדוע נקראת האלקות,

המאירה בנשמה של יהודי, בשם "חלק" ו"גורל", משמעותו

של "חלק" יכולה להיות שחלק אחד שוה לשני, ואילו "גורל"

משמעו חלק שהוא יוצא מן הכלל, ורק על פי גורל נקבע

שחלק זה יהיה למי שזוכה בגורל, צָרִיךְ לְבָאֵר הַיָּסָב לְשׁוֹן

הַשְּׁגוּרָה בְּמִאֲמָרֵי רַבּוֹתֵינוּ וְכַרְוֵנוֹס-לְבָרְכָהּ: **"אֵין לֹא חֻלְקַ**

בְּאַלְהֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי הֵנָּה דְּלִכְאוּרָה לֹא שִׁיךְ לְשׁוֹן "חֻלְקַ"

כְּלָל בְּאַלְקוּת יִתְבָּרַךְ, שְׁאִינוּ מִתְחַלֵּק לְחֻלְקִים חֶסֶד

וְשֵׁלֹם. – הקב"ה הוא הרי פשוט בתכלית הפשיטות,

ו'פשיטות' היא היפך מחלקים – הרי שלא שייך באלקות

הלשון "חלק", ובכל זאת משתמשים חכמינו ז"ל בביטוי

"חלק" באלקות, מכאן עלינו להבין, שלמרות שאלקות היא

ענין של פשיטות, אך באלקות המאירה ויורדת לנשמות ישראל

– שייך הלשון "חלק". שכן, היא יורדת בהתגלות של חלקים,

כפי שיסביר להלן. אֵף הַעֲנִין, – הוא, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּיעֶקֶב:

"וַיִּקְרָא לֹא אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, פָּרוּשׁ – שכן, בפשטות

נד. יד. 1. תהלים טז, 2. שם, ו. 3. הרבי שליט"א מציין לתניא ח"א פי"ח. – שם מדובר, איך "איין-סוף ב"ה" "מלוכש בבחי' חכמה שבנפש האדם יהי' מי שיהי' מישראל", "שהיא למעלה מן הדעת והשכל המובן". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לע"א מצאתי אלא בתנחומא ס"פ תזריע, אבל בכר"כ מקומות אי' לכם (ב"ר פ"ב, ד. וש"נ. הובא בתו"א ל, רע"א) וכן "אין להם" (ברכות סג, ב). וי"ל שלא רצה להעתיק לי' נוכח וגם לא לי' רבים. וק"ל". 5. בראשית לג, כ. 6. ירמ' כג, כד. 7. ישעי' ו, ג.

התלבשות ממש. לא רק שהיא נמצאת בהם, אלא התלבשות שהחיות מצומצמת ומותאמת בהתאם למדריגת העולם, ומתאחדת עם העולם, ונתפסת בתוכם על-ידי ממצעים רבים, – מדריגות שהן כמו "ממוצעים" בין מדריגה עליונה ותחתונה. שכן, יש להן שייכות גם למדריגות העליונות וגם למדריגות התחתונות, ולכן משמשות הן "ממוצעים" לירידת השפע והחיות מהמדריגה העליונה למדריגה התחתונה, וצמצומים רבים – צמצומים רבים בכמות, שעל ידי כל צמצום, מתקטנים האור והחיות, וצמצומים, –

צמצומים שבאכיות הם חזקים ביותר, שהאור, לאחר הצמצום, הוא לא רק קטן ומועט יותר, אלא הוא סוג אחר של אור מאשר האור שלפני הצמצום, בהשתלשלות המדרגות – של העולמות, דרך עלה ועלול וכו'. – שבעולם אחד עצמו יש סדר של "עילה" – סיבה – ו"עלול" – מסובב, מדריגה אחת היא עילה וסיבה למדריגה התחתונה שהיא "עלול" מה"עילה", הרי אחרי כל הצמצומים והירידות של האור, בא האור בעולמות באופן שהוא נתפס בהם.

הנתפסת בגוף, מושפעת מהשינויים שבגוף, ואילו הוא יתברך אינו נתפס בעולמות, שתהיה להם חס-ושלום השפעה עליו, כמו שמבואר במקום אחר באריכות⁸. ולזאת – ולכן, כיוון שהקב"ה קדוש ומובדל ולמעלה לגמרי מעולמות, לא היו יכולים לקבל חיותם ממחותו ועצמותו לבדו רק התפשטות החיות אשר הקדוש ברוך הוא מחיה ותחתונים, על-דרך-משל, כמו הארה מאירה משמו ותפרך, – שהשם עצמו הוא גם כן הארה בלבד, ומהשם קורנת ומאירה הארה, שהוא ושמו אחד, – שלכן יש בכוח הארה משמו להחיות כל העולמות, וכמו שכתוב: "כי נשגב שמו לבדו", – שגם השם הוא "לבדו" – למעלה מהעולם, רק זיוו ו"הודו" – של השם, על ארץ ושמים וגו'. – החיות של ארץ ושמים, היא הוד וזיוו בלבד – הארה משמו, שכאמור, השם כשלעצמו הוא גם כן הארה בלבד, כך שלמעשה חיות העולמות והנבראים היא הארה מהארה. והארה זו מתלבשת ממש בעליונים ותחתונים להחיותם, – כאן כבר מדובר על

הנתפסת בגוף, מושפעת מהשינויים שבגוף, ואילו הוא יתברך אינו נתפס בעולמות, שתהיה להם חס-ושלום השפעה עליו, כמו שמבואר במקום אחר באריכות⁸. ולזאת – ולכן, כיוון שהקב"ה קדוש ומובדל ולמעלה לגמרי מעולמות, לא היו יכולים לקבל חיותם ממחותו ועצמותו לבדו רק התפשטות החיות אשר הקדוש ברוך הוא מחיה ותחתונים, על-דרך-משל, כמו הארה מאירה משמו ותפרך, – שהשם עצמו הוא גם כן הארה בלבד, ומהשם קורנת ומאירה הארה, שהוא ושמו אחד, – שלכן יש בכוח הארה משמו להחיות כל העולמות, וכמו שכתוב: "כי נשגב שמו לבדו", – שגם השם הוא "לבדו" – למעלה מהעולם, רק זיוו ו"הודו" – של השם, על ארץ ושמים וגו'. – החיות של ארץ ושמים, היא הוד וזיוו בלבד – הארה משמו, שכאמור, השם כשלעצמו הוא גם כן הארה בלבד, כך שלמעשה חיות העולמות והנבראים היא הארה מהארה. והארה זו מתלבשת ממש בעליונים ותחתונים להחיותם, – כאן כבר מדובר על

הנתפסת בגוף, מושפעת מהשינויים שבגוף, ואילו הוא יתברך אינו נתפס בעולמות, שתהיה להם חס-ושלום השפעה עליו, כמו שמבואר במקום אחר באריכות⁸. ולזאת – ולכן, כיוון שהקב"ה קדוש ומובדל ולמעלה לגמרי מעולמות, לא היו יכולים לקבל חיותם ממחותו ועצמותו לבדו רק התפשטות החיות אשר הקדוש ברוך הוא מחיה ותחתונים, על-דרך-משל, כמו הארה מאירה משמו ותפרך, – שהשם עצמו הוא גם כן הארה בלבד, ומהשם קורנת ומאירה הארה, שהוא ושמו אחד, – שלכן יש בכוח הארה משמו להחיות כל העולמות, וכמו שכתוב: "כי נשגב שמו לבדו", – שגם השם הוא "לבדו" – למעלה מהעולם, רק זיוו ו"הודו" – של השם, על ארץ ושמים וגו'. – החיות של ארץ ושמים, היא הוד וזיוו בלבד – הארה משמו, שכאמור, השם כשלעצמו הוא גם כן הארה בלבד, כך שלמעשה חיות העולמות והנבראים היא הארה מהארה. והארה זו מתלבשת ממש בעליונים ותחתונים להחיותם, – כאן כבר מדובר על

~ יום רביעי כ"ב מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 222, והנה הארה זו... עד עמ' 222, יספר מרוב.

על-ידי צמצומים רבים להחיות הנבראים והיצורים והנעשים, – הנבראים שבעולמות "בריאה", "יצירה" ו"עשיה". מכך מובן שלפני זה מדובר אודות עולם ה"אצילות" ועולמות

אין-סוף שלמעלה מעולם ה"אצילות", היא נחלקת דרך כלל למספר תרי"ג, – 613, כנגד תרי"ג מצות התורה, שהן הן תרי"ג מיני המשכיות הארה זו מאור אין-סוף ברוך-הוא, להאיר לנשמת האדם הכלולה

והנה הארה זו אף שלמעלה היא מאירה ומתפשטת בבחי' בלי גבול ותכלית להחיות עולמות נעלמים לאין קץ ותכלית, – גם סוגי עולמות אלה הם בלי גבול, וגם כל עולם מהם הוא באופן של בלי גבול ותכלית, כמו שכתוב באדר"א רבא¹⁰, –

שישנם עולמות נעלמים לאין קץ ותכלית, אף-על-פי-כן בדרתה – בדרת ההארה – למטה

אגרת הקדש

והנה הארה זו אף שלמעלה היא מאירה ומתפשטת בבחי' בלי גבול ותכלית להחיות עולמות נעלמים לאין קץ ותכלית כמ"ש באדר"א רבא אעפ"כ בדרתה למטה ע"י צמצומים רבים להחיות הנבראים והיצורים והנעשים היא נחלקת דרך כלל למספר תרי"ג כנגד תרי"ג מצות התורה שהן הן תרי"ג מיני המשכיות הארה זו מאור א"ס ב"ה להאיר לנשמת האדם הכלולה מרמ"ח אברים ושם"ה גידים

8. בלק"א ח"א פמ"ב. 9. תהלים קמח, יג. 10. זח"ג קצו, ב ואילך.

הוא הרי בלי גבול, כך גם פרטי ההלכות, שהם פרטי המשכות מהרצון העליון – הם בלי גבול. וכשם שלגבי תרי"ג החלקים הכלליים בהם מתחלקת ההארה, אמר לעיל, שבנשמה, הקולטת אותם, ישנם תרי"ג ענינים, רמ"ח אברים ושס"ה גידים, כך גם לגבי פרטי

ההמשכות שמההארה, שהם בלי גבול – יש לנשמות ישראל כלים פרטיים לקלוט את הפרטים מההארה והמשכה זו. ובלשון רבנו הזקן: **וְכֵן הוּא מְשִׁשׁ בְּנִשְׁמֹת הָאָדָם.** – שיש לנשמה כלים לקליטת הפרטים האינסופיים מהמשכה והארה זו. **כִּי הֵנָּה, כָּל הַנִּשְׁמֹת שֶׁבְּעוֹלָם הִיוּ בְּלוּלוֹת בָּ – נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן¹¹, וְדֶרֶךְ כָּל הַיְּהוּת נִשְׁמָתוֹ – שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, נִחְלָקָת לְמִסְפַּר תְּרִי"ג: רמ"ח אברים ושס"ה גידים, אֵךְ דֶּרֶךְ פֶּרֶט נִחְלָקָת לְנִיצוּצוֹת אֵין מִסְפָּר, שֶׁהֵן נִשְׁמֹת כָּל יִשְׂרָאֵל מִיְּמֹת הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים עַד בֵּיאת הַמָּשִׁיחַ וְעַד כְּבֻלָּה, שִׁיקָיִם אִזּוּ מֵה שְׁנַאמֶר¹⁴: "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם, אֲשֶׁר לֹא יִמָּד וְלֹא יִסְפָּר מֶרֶב"¹⁵. – מכל האמור מובן, שנשמת אדם הראשון (המתחלקת לניצוצות אין ספור של נשמות) היה בכוחה להכיל הפרטים האינסופיים מההמשכה וההארה של הרצון העליון, האור והחיות האלקי הנמשך לנשמות ישראל. להלן יסביר רבנו הזקן מה שהזכיר לעיל, שביעקב כתוב "ויקרא לו אל-אלקי ישראל", שגם ביעקב האירו בנשמתו כל הפרטים מההארה האלקית, כפי ועל-דרך שהיה הדבר באדם הראשון. ובלשון רבנו הזקן:**

מִרְמ"ח – 248 אָבְרִים וְשִׁס"ה – 365 גִּידִים, – שביחד הם תרי"ג (613), **אֲשֶׁר בְּעֵבֶרָה –** בשביל נשמתו של יהודי, **הוּא עֶקֶר תְּכֵלִית יִרְדָּת וְהַמְשָׁכַת הָאָרָה זֹו לְמִטָּה לְכָל הַנִּבְרָאִים וְהַנִּצְוִיִּים וְהַנִּעָשִׂים,** – הנקראים כולם "מטה",

לעומת העולמות שלמעלה מהגבלה, שְׁתֵּכֵלִית בְּלֵן – של כל הנבראים, הנוצרים והנעשים, הוּא הָאָדָם, בְּנוֹדָע: – הרי, למרות שאלקות הוא פשוט בתכלית הפשיטות, ולא שייך באלקות ענין של חלקים, אך בההארה האלקית המאירה בעולמות למטה שעיקרם ותכליתם היא נשמתו של יהודי – שייך הענין של חלקים. ובאופן כללי הם תרי"ג (613) חלקים בהם מתחלקת ההארה, ובפרטיות – יסביר רבנו הזקן להלן – מתחלק כל אחד מחלקים אלה,

להרבה חלקים פרטיים.

וְהֵנָּה, מִסְפָּר זֶה – תְּרִי"ג (613) – כנגד תרי"ג מצוות התורה, **הוּא בְּדֶרֶךְ כָּלָל,** – באופן כללי מתחלקת ההארה לתרי"ג (613) חלקים, **אֲבָל בְּדֶרֶךְ פֶּרֶט – הֵנָּה כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה מִתְחַלֶּקֶת לְפָרְטִים רַבִּים לְאֵין קֶץ וְתֵכֵלִית, וְהֵן הֵן גּוֹפֵי הַלְבוּשׁ פֶּרְטִיּוֹת שֶׁבְּכָל מִצְוָה שֶׁאֵין לָהֶם מִסְפָּר, – אֵין מִסְפָּר לְפָרְטֵי הַהִלְכוֹת שֶׁבְּכָל אַחַת מֵהַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב¹¹: "שֵׁשִׁים הֵמָּה מְלָכוֹת" – דורשים חכמינו ז"ל¹²: הֵן שֵׁשִׁים מִסְכָּתוֹת – הִש"ס, כּו', "וְעֹלָמוֹת אֵין מִסְפָּר" – דורשים חכמינו ז"ל: הֵן הַהֲלָכוֹת כּו', – שהן בלי מספר, שֶׁהֵן הַמְשָׁכַת רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן כּו'. – וכיוון שהרצון העליון**

אגרת הקדש

אשר בעבורה הוא עיקר תכלית ירדת והמשכת הארה זו למטה לכל הנבראים והיצורים והנעשים שתכלית כולן הוא האדם כנודע:

והנה מספר זה הוא בדרך כלל. אבל בדרך פרט הנה כל מצוה ומצוה מתחלקת לפרטים רבים לאין קץ ותכלית והן הן גופי הלכות פרטיות שבכל מצוה שאין להם מספר כמו ש ששים המה מלכות הן ס' מסכתות כו' ועלמות אין מספר הן ההלכות כו' שהן המשכת רצון העליון כו' וכן הוא ממש בנשמת האדם כי הנה כל הנשמות שבעולם היו כלולות באדה"ר ודרך כלל היתה נשמתו נחלקת למספר תרי"ג רמ"ח אברים ושס"ה גידים אך דרך פרט נחלקת לניצוצות אין מספר שהן נשמות כל ישראל מימות האבות והשבטים עד ביאת המשיח ועד בכלל שיקוים אז מ"ש והיה מספר בני כחול הים אשר לא ימד ולא יספר מרוב.

11. שה"ש ו, ח. 12. שהש"ר שם. ובכ"מ. 13. ראה ב"ר פ"מ, ב. ובכ"מ. 14. הושע ב, א. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סיום מפסוק אחר" (שם טז, י).

~ יום חמישי כ"ג מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 222, והנה שופר' דיעקב... עד עמ' קיב, כמ"ש כמ"א.

"אל ה' ויאר לנו"; – הרי ש"אל" הוא לשון הארה, וזהו ויקרא לו אל אלקי ישראל, שיעקב קרא והמשיך להתגלות מההארה הכללית של אור אין-סוף, הכלל המכיל בתוכו כל הפרטים שבתורה ומצוות – שההתגלות תאיר בנשמתו. ואתרי כל ישרי לב¹⁶,

– אלה שהאור האלקי המאיר במוחם בא בלבם ואשר יש להם התעוררות של אהבת ה' ויראת ה', המכניסה חיות בלימודם תורה ובקיומם מצוות, העוסקים בתורה ובמצוות, מאיר אור ה' אין-סוף ברוך-הוא בבחינת גילוי בנשמתם, – "הארה" זו נקראת "חלקינו" (אשרינו מה טוב חלקינו), כלומר, ההארה האלקית הפרטית המאירה על ידי כל מצוה, שהיא חלק מההארה הכללית. וכפי שהוסבר לעיל, שהארה זו כשהיא יורדת למטה, היא באופן של התחלקות לתרי"ג (613) חלקים וכו' – הרי החלק שמההארה האלקית מאיר בנשמה של יהודי המקיים מצוה, ועל כך נאמר "אשרינו מה טוב חלקינו". וזמן גילוי זה ביתר שאת ויתר עז ההארה במחם ולבם הוא בשעת התפילה, כמו שכתבנו במקום אחר²⁴. – שכן, על ידי סולם התפילה עולים מעשי המצוות של יהודי, ונמשך על ידי הסולם ההארה האלקית וההתגלות שבעקבותיה. עד כאן הסביר רבנו הזקן הלשון "חלקינו". להלן יסביר הלשון "מה נעים גורלינו", שגורל הרי מורה על חלק היוצא מן הכלל, ורק על-פי גורל זוכים בחלק היפה. ובלשון רבנו הזקן:

והנה, שופר' דיעקב מעין שופר' דאדם הראשון¹⁶, – יופיו ושלמותו של יעקב כעין יופיו ושלמותו של אדם הראשון, שתקן – יעקב, חטא אדם הראשון, והיתה נשמתו גם-כן כלולה מכל הנשמות שבישראל, מעולם ועד עולם, – כלומר, גם הנשמות

מ"עלמא דאתכסא" (מהעולמות המכוסים), וגם הנשמות מ"עלמא דאתגליא" (מהעולמות הגלויים) היו כולן כלולות בנשמתו של יעקב, והיה מרפכה לתורה שלמעלה, שנקראת בשם "אדם", – "זאת התורה אדם"¹⁷, כמו שכתוב¹⁸: "ועל דמות הפסא דמות כמראה אדם וכו'", – שהכוונה היא ל"תורה", כפי שמובא בתורת הקבלה¹⁹. וכמו שכתוב²⁰: "וזאת לפנים בישראל כו'" – ו"זאת" בפנימיותם של ישראל, "אין זאת אלא תורה"²¹ כו', – ש"זאת", תורה, היה מקודם בישראל, שהיתה כלולה ומלבשת בנשמת "ישראל סבא", – המוסב על יעקב אבינו למטה הנקרא "ישראל סבא", וכן על שורשו למעלה שגם כן נקרא "ישראל סבא", הכלולה – נשמת "ישראל סבא" כלולה מכל הנשמות. – והוא היה כלי לאור התורה. וזהו "ויקרא לו אל אלהי ישראל" – "אל" לשון המשכת ההארה – שכן, השם אל רומז על מדת החסד, המשכה והשפעה, מאור אין-סוף ברוך-הוא מההעלם אל הגלוי, – הכוונה לאור אין-סוף המלוכב בתורה, להאיר בבחינת גילוי בנשמתו, וכמו שכתוב²²:

אגרת הקדש

והנה שופר' דיעקב מעין שופר' דאדם הראשון

דיעקב מעין שופר' דאדם הראשון ויהיה נשמתו ג"כ כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם והיה מרכבה לתורה שלמעלה שנק' בשם אדם כמ"ש ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם וכו' וכמ"ש וזאת לפנים בישראל כו' אין זאת אלא תורה כו' שהיתה כלולה ומלוכבת בנשמת ישראל סבא הכלולה מכל הנשמות וזהו ויקרא לו אל אלקי ישראל. אל לשון המשכת ההארה מאור א"ס ב"ה מההעלם אל הגלוי להאיר בבחי' גילוי בנשמתו וכמ"ש אל ה' ויאר לנו ואחריו כל ישרי לב העוסקים בתורה ובמצוות מאיר אור ה' א"ס ב"ה בבחינת גילוי בנשמתם וזמן גילוי זה ביתר שאת ויתר עז ההארה במוחם ולבם הוא בשעת התפילה כמ"ש כמ"א.

לעיל, שהארה זו כשהיא יורדת למטה, היא באופן של התחלקות לתרי"ג (613) חלקים וכו' – הרי החלק שמההארה האלקית מאיר בנשמה של יהודי המקיים מצוה, ועל כך נאמר "אשרינו מה טוב חלקינו". וזמן גילוי זה ביתר שאת ויתר עז ההארה במחם ולבם הוא בשעת התפילה, כמו שכתבנו במקום אחר²⁴. – שכן, על ידי סולם התפילה עולים מעשי המצוות של יהודי, ונמשך על ידי הסולם ההארה האלקית וההתגלות שבעקבותיה. עד כאן הסביר רבנו הזקן הלשון "חלקינו". להלן יסביר הלשון "מה נעים גורלינו", שגורל הרי מורה על חלק היוצא מן הכלל, ורק על-פי גורל זוכים בחלק היפה. ובלשון רבנו הזקן:

16. ב"מ פד, א. ובכ"מ. 17. חוקת יט, יד. 18. יחזקאל א, כו. 19. ראה זח"א עא, ב ואילך. 20. רות ד, ז. 21. זח"ג פא, ב. 22. תהלים קיח, כו. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דישראל אותיות ישרא-ל" (ראה לקו"ת שלח מ, ג). 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקמן סכ"ד".

~ יום שישי כ"ד מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיב, והנה אף שגילוי... עד עמ' קיב, ממש:

וְהִנֵּה, אֵף שְׁגִלּוֹי – אֵלֶּי, זֶה עֲלִי־יָדִי עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הוּא שׁוֹה לְכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ כָּלֵל, כִּי תוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד לְכָלֵנוּ – כָּל יְהוּדֵי מַחֲוִיב בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּמִצַּד הַהֵאָרָה שֶׁלִּמְעַלָּה הַנִּמְשַׁכֵּת עַל יְדֵי הַתּוֹרָה

וְהַמִּצְוֹת, הֵיא נִמְשַׁכֵּת לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּשׁוֹה, אֵף-עַל-פִּיכֵן בְּדֶרֶךְ פְּרָט אֵין כָּל הַנִּפְשׁוֹת או – הַמְדְרִיגָה שֶׁלִּמְעַלָּה מִמֶּנָּה, הִרְוּחוֹת וְ – או הַמְדְרִיגָה שֶׁלִּמְעַלָּה מִמֶּנָּה, הַנִּפְשׁוֹת שׁוֹתָּ בְּעֵינֵי זֶה – בַּהֲאָרָה וְהַתְגַּלּוּת הָאֱלֻקִּית הַמֵּאִירָה לָהֶם עַל יְדֵי תוֹרָה וְקִיּוּם מִצְוָה, לְפִי עֵת וּזְמַן גִּלְגּוּלָם וּבִזְמַן פְּעוּלָם הֵנָּה, – מִרְבִּית הַנִּשְׁמוֹת שֶׁל דּוֹרֹתֵינוּ אֵלֶּה הֵן הֵרִי נִשְׁמוֹת שֶׁהֵיוּ כָּבֵד בְּעוֹלָם זֶה וְיִרְדּוּ שׁוֹב לְעוֹלָם הַזֶּה כְּדִי לְתַקֵּן עֵינֵי מִסּוּיִים, הֵרִי לְפִי הַזְמַן וְהַתְּקוּפָה שֶׁהִנֵּשְׁמָה מִתְגַּלְגֵּל וְיִוֹרֶדֶת לְעוֹלָם זֶה –

אגרת הקדש

וְהִנֵּה אֵף שְׁגִלּוֹי זֶה ע"י עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הוּא שׁוֹה לְכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ כָּלֵל כִּי תוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט א' לְכָלֵנוּ אֵעֵפ"כ בְּדֶרֶךְ פְּרָט אֵין כָּל הַנִּפְשׁוֹת או הַרוּחוֹת וְהַנִּשְׁמוֹת שׁוֹתָּ בְּעֵינֵי זֶה לְפִי עֵת וּזְמַן גִּלְגּוּלָם וּבִזְמַן בְּעוּלָם וְכִמְאֻרָא אֲבוּך בְּמֵאִי הוּי זְהִיר טַפִּי א"ל בְּצִיצִית כו' וְכֵן אֵין כָּל הַדּוֹרוֹת שׁוֹיִן כִּי כְמוֹ שְׁאֲבָרִי הָאָדָם כָּל אֲבָרֵי יֵשׁ לוֹ פְּעוּלָה פְּרָטִית וּמִיּוֹחֶדֶת הָעֵין לְרֵאוֹת וְהָאֵזֶן לְשִׁמּוֹעַ כִּך בְּכָל מִצְוָה מֵאִיר אוֹר פְּרָטִי וּמִיּוֹחֶד מֵאִיר א"ס ב"ה וְאֵף שְׁכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל צְרִיכָה לְבֹא בְּגִלְגּוּל לְקִיּוּם כָּל תְּרִי"ג מִצְוֹת מ"מ לֹא נִצְרָכָה אֵלֶּה לְהַעֲדִיפָה וְהִירִיּוֹת יִתִּירָה בִּיתֵר שְׂאֵת וְיִתֵּר עֵז, לְמַעַלָּה מֵעֵלָּה מִזְהִירוֹת שְׂאֵר הַמִּצְוֹת. וְהוּי שְׂאֵמֶר "בְּמֵאִי הוּי זְהִיר טַפִּי" – "טַפִּי" – יוֹתֵר, זְהִירוֹת צְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּכָל הַמִּצְוֹת, הַשְּׂאֵלָה כֹּאן הֵיא: בְּאִיזוֹ מִצְוָה הֵיא זְהִיר יוֹתֵר. וְהִנֵּה, יִתְרֹן הָאִוֵּר הֵנָּה הַפְּרָטִי לְנִפְשׁוֹת פְּרָטִיּוֹת – שֶׁבֵּחַן מֵאִיר הָאִוֵּר שֶׁמִּהֵמָּה מִצְוָה בִּיתֵר הַתְּגַלּוּת, אֵינוֹ בְּבַחֲנִית טַעַם וְדַעַת מִשְׁנֵה, אֵלֶּה לְמַעַלָּה מִבְּחִינַת הַדַּעַת, – וְהַחֲבִנָּה, שְׂפָךְ עֵלָּה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנָיו יִתְבָּרָךְ, – שֶׁבִּנְשִׁמָּה מִסּוּיִימַת יֵאִיר הָאִוֵּר שֶׁל מִצְוָה מִסּוּיִימַת בַּהֲאָרָה וְהַתְּגַלּוּת מִיּוֹחֶדֶת. וְדִנְגְמָתוֹ לְמִטָּה הוּא בְּחִינַת הַגּוֹרֵל מִמֶּשֶׁ: – שְׁגֵם הוּא אֵינוֹ עַל פִּי טַעַם וְשִׁכָּל, מְדוּעַ זֹכֵר בְּגוֹרֵל זֶה או אַחֵר, אֵלֶּה כִך נִקְבַּע מִלְּמַעַלָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²⁵: "בְּחִיק יוֹטֵל אֶת הַגּוֹרֵל וּמָה' כָּל מִשְׁפָּטוֹ", שֶׁהַגּוֹרֵל יִפּוֹל בְּחִלְקֵי שֶׁל זֶה או זֶה, הֵרִי זֶה הָעֵינֵי שֶׁל "מָה נָעִים גּוֹרֵלֵינוּ", שֶׁהַחֲלֵק הֵיפָּה מָה שִׁישְׁנָה הַתְּגַלּוּת אֱלֻקִּית מִיּוֹחֶדֶת מִעֵינֵי מִסּוּיִים שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, לְנִשְׁמָה מִסּוּיִימַת, הוּא עֵינֵי שֶׁל "גּוֹרֵל" שֶׁלִּמְעַלָּה מִטַּעַם וְדַעַת.

בְּאִוֵּן כֹּה מֵאִירָה לֶה מִלְּמַעַלָּה הַהֵאָרָה וְהַתְּגַלּוּת הָאֱלֻקִּית שֶׁעַל יְדֵי מִצְוָה זֶה או זֶה. וְכִמְאֻרָא רַבּוֹתֵינוּ זְכָרֵנוּם לְבִרְכָתָם²⁶: "אֲבוּך בְּמֵאִי הוּי זְהִיר טַפִּי, אֵמֶר לִי בְּצִיצִית כו'". – "אֲבִיךָ בְּמָה הֵיא זְהִיר יוֹתֵר"? וְעֵנָה לוֹ: "בְּמִצְוֹת צִיצִית". הֵרִי, שֶׁבְּמִצְוֹת צִיצִית הֵאִירָה לוֹ הַתְּגַלּוּת אֱלֻקִּית מִיּוֹחֶדֶת, שֶׁלֹּכֵן הֵיא זְהִיר בְּקִיּוּמָה יוֹתֵר מֵאִשֵּׁר בְּמִצְוֹת אַחֲרוֹת, וְכִפִּי הַפִּירוּשׁ²⁷: "בְּמֵאִי הוּי זְהִיר טַפִּי" – בְּמָה הֵאִיר לוֹ יוֹתֵר הָאִוֵּר הָאֱלֻקִּי. וְכֵן אֵין כָּל הַדּוֹרוֹת²⁸ שׁוֹיִן. – לֹא זֶה בְּלִבְדֵּי שִׁישְׁנָם שִׁינּוּיִים בֵּין נִשְׁמָה אַחַת לַשְּׁנִיָּה, אֵלֶּה יִשְׁנָם גַּם שִׁינּוּיִים מִצַּד הַדּוֹרוֹת, שֶׁהֵיוּ דּוֹרוֹת שֶׁעֲבוּדָתָם הָעִיקָרִית הִתְּהַלְּתָה עֵינֵי הַתּוֹרָה, וְדּוֹרוֹת שֶׁעֲבוּדָתָם הָעִיקָרִית הִתְּהַלְּתָה עֵינֵי הַצְּדָקָה וְכו',²⁹ שֶׁכֵּן, לְנִשְׁמָה שֶׁבִּאֲחֵת דּוֹרוֹת הֵאִירָה הַתְּגַלּוּת מִיּוֹחֶדֶת בְּעֵינֵינִים אֵלֶּה. כִּי כְמוֹ שְׁאֲבָרִי הָאָדָם, כָּל אֲבָרֵי יֵשׁ לוֹ פְּעוּלָה

25. שֶׁבֵּת קִיח, ב. 26. רֵאָה סֵפֶר הַשִּׁיחּוֹת תִּשְׁב"ב ע' 21. סֵה"מ תִּשְׁב"א ע' 240. 27. הָעֵרֶת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "לְכַאוּרָה נִכְלָל ב"עֵת וּזְמַן" דְּלַעֲלִיל. יִישׁ לַחֲפֹשׁ בְּכַת"י דֶּאֱגָה"ק אוֹלֵי צ"ל 'הַמִּצְוֹת'. 28. הָעֵרֶת כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א: "רֵאָה אֲגָה"ק ס"ה, ס"ט". 29. תְּקַר"ז ת"ל. 30. מִשְׁלִי טו, לֵג.

~ שבת קודש כ"ה מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיב, ח זורע צדקות... עד עמ' 224, נמוך כו'.

לְעוֹלָם הַשְּׁפֵל הַזֶּה, עַל "רֵאִי ה' וְחֹשְׁבֵי – מַתְבוֹנִים בִּשְׁמוֹ", הַחֲפָצִים לְעֵבְדוֹ בְּ"עֲבוּדָה שְׂכֵלָב זֹו תַפְלָה", – הַנִּקְרָא "עֲבוּדָה שְׂכֵלָב", וְכִמּוֹ שְׂכֵתוֹכָהּ: "וְה' יִגִּיהַ חֲשָׁבִי". – שֶׁבְּעוֹלָם הַשְּׁפֵל הַזֶּה שֶׁהוּא עוֹלָם חֲשׂוֹךְ שֶׁאִינוּ מֵאִיר בּוֹ גִּילוי

אַלְקוֹת, "הוֹי" יִגִּיהַ

חֲשָׁבִי, יֵאִיר הָאוֹר שֶׁל

שֵׁם הוֹי אֶת הַחוֹשֶׁךְ שֶׁלִּי.

וְהַנֶּה, יִרְדֵּת הָאָרֶץ זֹו

לְמַטָּה לְעוֹלָם הַזֶּה,

נִקְרָאָת בְּשֵׁם "חֶסֶד ה'",

– שֶׁכֵּן, זֶה בֹא עַל יְדֵי

עֲבוּדָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי, אֶךְ

הַעֲבוּדָה עֲצֻמָּה אִינָה

בְּעֶרְךָ כֻּלָּ שֶׁתִּמְשִׁיךְ

הַמִּשְׁכָּה זֹו, אֲלֹא זֶה עֵינִן

שֶׁל "חֶסֶד ה'" הַמֵּאִיר

לִיהוּדֵי גִילוי זֶה, הַמְכַנֶּה

– "חֶסֶד ה'" מְכוֹנָה, בְּשֵׁם

"מִים", הַיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם

גָּבוֹה לְמָקוֹם נָמוֹךְ כּו':

– כִּמוֹ טֵבַע הַמִּים לִרְדֹת

מִמָּקוֹם גָּבוֹה לְנָמוֹךְ, כֵּךְ

יּוֹרֵד אוֹר ה' מֵהַעוֹלָמוֹת

הָעֲלִיוֹנִים אֶל הָעוֹלָם

הַשְּׁפֵל, "חֶסֶד ה'" זֶה

נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי "אַתְעֲרוּתָא

דִּלְתַּתָּא" – הַהֲתַעֲוֲרוּת מִלְמַטָּה – מֵהַחֶסֶד וְהַצְדָקָה שִׁיהוּדִי

עוֹשֶׂה, שֶׁלֵּכֵן "אַחֲזָה פִּנְיָךְ", רֵאִיתָ הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל אֲלֻקוֹת לִיהוּדִי

בְּתַפְלָתוֹ – בֹּא אַחֲרֵי "בְּצִדְקָה", אַחֲרֵי נִתְּנִית פְּרוּטָה לְעֵנִי, כְּדִי

לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַחֶסֶד שֶׁלְמַעֲלָה עַל יְדֵי הַחֶסֶד שֶׁלְמַטָּה. בְּרַם,

לְכַאוּרָה, כִּיּוֹן שֶׁהָאֲרֵת גִּילוי זֶה הִיא בֵּין כֹּה עֵינִן שֶׁל צִדְקָה

וְחֶסֶד שֶׁלְמַעֲלָה – הִרִי הִיא יְכוּלָה לְהֵאִיר גַּם בְּלִי הֲ"אַתְעֲרוּתָא

דִּלְתַּתָּא" – הַהֲתַעֲוֲרוּת מִלְמַטָּה – מֵהַחֶסֶד שֶׁל הָאָדָם לְמַטָּה?

מִסְבִּיר רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן, שֶׁגַּם לְמַעֲלָה יֵשֶׁנָּה מֵדַת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוֹם,

לְצַמְצֵם וּלְכַסּוֹת עַל אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, לִכֵּן זָקוּקִים לְחֶסֶד וְצִדְקָה שֶׁל

הָאָדָם כִּי "אַתְעֲרוּתָא דִּלְתַּתָּא" לְחֶסֶד ה', כְּדִי שִׁמְדַת הַגְּבוּרָה

וְהַצְמָצוֹם לֹא תִימָנַע אֶת הַהֲתַגְלוֹת הָאֲלֻקִּית לִיהוּדִי בִשְׁעַת

הַתַּפְלָה, וּבִלְשׁוֹן רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן:

ח. "זוֹרֵעַ צִדְקוֹת, מִצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת". – מִלְשׁוֹנוֹת סֵדֶר הַתַּפְלָה. הִנֵּה מֵה שְׂכֵתוֹכָהּ לְשׁוֹן "זוֹרֵעָה" בְּמִצְוֹת הַצְדָקָה, וְכִמּוֹ שְׂכֵתוֹכָהּ בְּפִסְקִי: "זוֹרְעוּ לָכֶם לְצִדְקָה" כּו', – וּמִסִּיִּים: "קִצְרוּ לִפִּי חֶסֶד", שִׁיקְצְרוּ אֶת פְּרִי הַזּוֹרִיעָה לִפִּי מֵדַת

הַחֶסֶד, יוֹכֵן עַל פִּי מֵה

שְׁאֵמְרוּ רְבוּתֵינוּ

וְכִרְזֵנוּ לְכִרְכָּה: "רַבִּי

אַלְעָזָר יְהִיב פְּרוּטָה

לְעֵנִי וְהִדָּר מִצָּלִי, ר' –

אַלְעָזָר נִתֵּן פְּרוּטָה (צִדְקָה)

לְעֵנִי וְלֵאחֲרַי מִכֵּן הַתַּפְלָל,

דְּכִתִּיב: – שֶׁכֵּן, כְּתוּבִי:

אֲנִי בְּצִדְקָה אַחֲזָה פִּנְיָךְ".

פְּרוּשׁ, – מֵה שֶׁהוּא קוֹרֵא

לְתַפְלָה "אַחֲזָה פִּנְיָךְ",

וּמִדּוּעַ זֶה דּוֹקָא עַל יְדֵי

הַהֲכֵנָה שֶׁל צִדְקָה, כִּי

גִּילוי אֲלֻקוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ

הַמְתַּגַּלָּה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ

שֶׁל אָדָם וְכִוְנוֹתוֹ

בְּתַפְלָתוֹ, כֹּל חֵד לְפָנֶיךָ

שְׁעוּרָא דִּילִיָּה, – כֹּל

אַחַד לִפִּי שִׁיעוּרוֹ, הוּא

בְּתוֹרַת צִדְקָה וְ"חֶסֶד

ה' מְעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל

יִרְאִיו" כּו'. – שְׁמֵאִירָה

וְיוֹרֵד מֵהַעוֹלָם הָעֲלִיוֹן לְעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן הַתְּגִלּוֹת אֲלֻקִּית עַל

יִרְאֵי הַשֵּׁם, כְּלוּמַר, שְׁאֹר ה', אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַמֵּאִיר

לְמַעֲלָה בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים, בְּהָאָרֶץ רַבָּה בְּבִחִינַת גִּילוי רַב

– בְּכִמּוֹת, וְעֲצוּם, – בְּאִיכוֹת, עַד שְׁפָאֲמַת – הַנִּבְרָאִים

שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים, הֵן בְּטִלִּין בְּמִצְוִאוֹת וּבְלֹא מִשְׁ

חֲשִׁבֵי קְמִיָּה – שֶׁהֵם חֲשִׁים בְּכִיטוֹלָם וְאִין שְׁאִין הֵם נִחְשָׁבִים

לְכֻלּוֹם לְגַבִּיּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְנִכְלָלִין בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהֵן הֵן

הַהִיכָלוֹת עִם הַמְּלָאכִים וְהַנִּשְׁמוֹת שֶׁבֵּהֶן, הַמְּבֹאֲרִים

בְּזִהַר תְּקוּדָשׁ בְּשִׁמּוֹתֵם לְמִקּוּמוֹתֵם בְּסִדֵּר הַתַּפְלָה שֶׁסִּדְּרוּ

לָנוּ אֲנָשִׁי בְּנִסְתַּת הַגְּדוּלָּה, – בְּסִדֵּר הַתַּפְלָה מְרוּמָזִים הַהִיכָלוֹת

וְהַמְּלָאכִים וְהַנִּשְׁמוֹת שֶׁבֵּהֶם, הִנֵּה מִשְׁשׁ – מֵהַהֲתַגְלוֹת הָאֲלֻקִּית

הַמֵּאִירָה בֵּהֶם בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים, מֵאִיר הָאוֹר "כִּי טוֹב"

1. הוֹשֵׁעַ י, יב. 2. ב"ב י, א. 3. תהלים י"ז, טו. 4. תענית בתחילתה. 5. שמואל ב כב, כט. 6. ראה תענית ז, א.

לוח היום יום...

ה'תש"ג

יט מנחם אב

יום שישי

יום ראשון

שיעורים. חומש: עקב, ששי עם פירש"י.

תהלים: צ"ו.

תניא: והנה באדם . . . לאברהם כו'.

המתפללים בארבעה זוגות תפלין - כף נוהגים: א) מניחים תפלין של יד ותפלין של ראש דרש"י קדם אמירת פרק "איזהו", ומתפללים בהם עד אחרי "אך צדיקים" גו', ב) מסירים תפלין של ראש דרש"י, ומניחים - בלא ברכה - תפלין של ראש דשמושא רבא, וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", ואומרים מזמורי תהלים כפי שנחלק לימי החדש. והמהדרים היו לומדים אותם עם פרוש רש"י ומצודות. ג) אחר-כך מניחים תפלין ד'רבנו תם' - בלא ברכה - וקוראים "שמע גו'" עד "אמת", פרשת "קדש גו'" והזכירות שנדפסו בסדור. ולומדים פרק משניות כל אחד לפי הבנתו. ד) מסירים תפלין של ראש ד'רבנו תם', ומניחים תפלין של ראש ד'רב"ד - בלא ברכה - וקוראים "שמע גו'" עד "אמת", ולומדים פרשת חמש עם פרוש רש"י - מפרשת השבוע: יום א' עד שני, ביום ב' פרשה ב' וכו'.

ה'תש"ג

כ מנחם אב

שבת

יום שני

שיעורים. חומש: עקב, שביעי עם פירש"י.

תהלים: צו"קג.

תניא: אך . . . והמשכילים יבינו.

כשם שמצות תפלין, עד"מ, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כובד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד, כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמ"ש הרמב"ם (יסודי התורה פ"ב ה"א, "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' ונאמר את ה'א תירא", הנה שיעור מצות אלו הוא אשר יורגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד אז אים זאל ווערען גוט פון דעם, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מורגש מיראת העונש ביר"ש ולפעמים הוא ברגש של ירא בושות או גם יראת הרוממות.

תרגום

כשם שמצות תפלין, על דרך משל, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כבד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד - פן הוא במצות אהבה ויראה, וכמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה פרק ב' הלכה א'): האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו, שנאמר "ואהבת את ה' אלקיך", ונאמר

"את ה' אלקיך תירא". הנה שעור מצות אלו הוא אשר ירגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד שיהיה לו טוב מזה, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מרגש מיראת הענש ביראת שמים, ולפעמים הוא ברגש של ירא בשת או גם יראת הרוממות.

ה'תש"ג

כא מנחם אב

יום ראשון

יום
שלישי

שיעורים. חומש: ראה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: ו. זורע . . . 220 ישענו כו'.

ההתעסקות בדרך החסידות הוא, אשר גם בהלכו בשוק טרוד בעסקיו, יחשב מה הוא יכול לעשות בעד עניני החסידות וטובת החסידים, וכשהוא פוגש מי שהוא מאנשי השוק ממכיריו – בעניני מסחר – ידבר על לבו, כי יבוא אל שעורי הלמודים בדא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או לאיזו התנודות. וההתעסקות בדרך החסידות הוא חובת גברא [=חובה אישית] מבלי הבדל בין גדול וקטן בידיעת דא"ח.

ה'תש"ג

כב מנחם אב

יום שני

יום
רביעי

שיעורים. חומש: ראה, שני עם פירש"י.
תהלים: קר"קו.
תניא: והנה מודעת . . . תכונני.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: קדם רחיצת הפה שחרית, אין לברך – מלבד בימי התעניות – ברכות השחר.

ה'תש"ג

כג מנחם אב

יום שלישי

יום
חמישי

שיעורים. חומש: ראה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קח"קיב.
תניא: ז. אשרנו . . . 222 ועלול כו'.

בחרף תרנ"ב, כאשר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] למד עמי בספר התניא "ונפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש", הסביר כי הנושאים בתבת "ממעל" ובתבת "ממש" הם הפכים. "ממעל" תארו רוחניות שברוחניות, ו"ממש" תארו גשמיות שבגשמיות. ויבאר, כי זהו מעלת נפש השנית [=האלקית], שעם היותה רוחנית שברוחניות, פועלת בגשמיות שבגשמיות.

שיעורים. חומש: ראה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיג"קית.
תנאי: והנה הארה . . . 222 מרוב.

מקובל רבי מפי רבי: אין דער צייט פון מחלוקת הידועה, האָבען חסידים דערציילט דעם אלטען רבי'ן די גרויסע יסורים וואָס מ'האָט פון די מתנגדישע פראָסטע אידען. האָט דער רבי געזאָגט: דער זיידע – אזוי פלעגט דער רבי רופען דעם בעש"ט – האָט זייער ליב געהאָט די פראָסטע אידען. אין די ערשטע טעג ווען איך בין געווען אין מעזריטש, האָט דער רבי הה"מ געזאָגט: מרגלא בפומי' פון רבי'ן – הבעש"ט – אהבת ישראל איז אהבת המקום, בנים אתם לה' אליכם, אז מען האָט האָלט דעם פאָטער האָט מען האָלט די קינדער.

תרגום

מקבֿל רבי מפי רבי: בֿזמן המחלֿקת הידועה, ספרו החסידים לאַדמו"ר הֿזקן אַת גֿדל היסורים שפֿובֿלים מפֿשוטי המתנגדים. עֿנה הרבי: הסבא – כֿף הֿיה הרבי מכֿנה אַת הפֿעל־שם־טוב – אֿהב בֿיותר אַת הֿיהודים הפֿשוטים. בֿימים הראשונים שהייתי במעזריטש, הרבי – הרב המגיד – אָמר: מרגלא בפומיה [=שגור הֿיה בֿפיו] שֶׁל הרבי – הפֿעל־שם־טוב – אֿהבת ישראל היא אֿהבת המקום, בֿנים אַתם לה' אֵלֵיכֶם" – האוהב אַת האב אוהב אַת הבנים.

שיעורים. חומש: ראה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תנאי: והנה שופרי' . . . קיב במ"א.

אִדְנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרש"ב] כּוֹתֵב בְּאַחַד מִמִּכְתָּבָיו: שְׁמַעְתִּי בְּשֵׁם כְּבוֹד קִדְשֵׁת אֲבוֹתֵינוּ הַקְדוּשִׁים וְצוּקִלְלָהּ"ה נ"ע זי"ע [=זכר צדיקים וקדושים לברכה לחיי העולם הבא, נשמתם עֵדן, וזכותם יִגַן עֲלֵינוּ] שָׁגַם עַל בֵּת צָרִיף לומר "לתורה (וּלְחֶפֶז וּמַעֲשִׂים טוֹבִים)", עַל־פִּי מֶה שָׁאֲמָרוּ רַז"ל (בְּרִכּוֹת יו, א) "נָשִׂי בְּמֵאֵי זָכִינִי, בְּאֶקְרוּנִי כו' וּבְאֶתְנוּנִי כו' וְנִטְרִין כו'" [גם לְנָשִׁים חֵלֶק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה – עַל יְדֵי שְׁמִיעוּת לְבַעֲלֶיהָ].

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' 1

14 המוכיח שלא נכתב שם דבר נוסף, ולא נחתך מן הגט מאומה, אלא
15 כך היא צורת הגט מתחילתו, שנכתב בשני עמודים זה לצד זה.
16 מוסיפה הגמרא לשאול, וְלֵאמָר זֶמֶן דְּבִתְרָא מִינֵי נְיִיָּה – ועדיין יש
17 לחוש שמא באמצע כתיבת הגט שלו הראשון, חזר בו מרצונו
18 לגרש את אשתו ועל כן לא השלים את כתיבתו, ובחלקו העליון
19 של העמוד הסמוך היה כתוב גט של אחר, וכאשר רצה לגרשה
20 בשנית חתך את חלקו העליון של הגט השני והשמאלין באופן
21 שהמילים בגט השני יהיו בהמשך למילים בגט הראשון, ועל ידי
22 כך השלים את כתיבת הגט שלו.
23 משיבה הגמרא, בְּדִאֲמָר רַב אֲבָא אָמַר רַב – כשם שאמר רב אבא
24 בשם רב, שדברי משנתנו אמורים בְּשֵׁשׁ רִיחָה מְלֻמָּה – כשנותר
25 גליון ריק בסוף הגט, ומתוך כך ניכר שלא היה כתוב שם דבר ולא
26 נחסר מן הגט מאומה, ועל כן אין לחשוש שמא נחתך בסופו,

1 וְעֵדִים דְּבִתְרָא – ומקום חתימת העדים של הגט השני, שנכתבים
2 בשורות התחתונות של הגט, שיהיו כתובים זה כנגד זה. ומפני
3 שלא רצה בגט שלו, מכיון שהיה כתוב בו איזה תנאי שלא היה
4 לרצונו, נטל סכין וְנִיִּיָּה לְזֶמֶן דְּבִתְרָא – וחתך את מקום הזמן שבגט
5 השמאלי, שהוא גבוה מהגט הימני, וְעֵדִים דְּקִמָּא – וכן חתך את
6 מקום חתימת העדים שבגט הימני, שהוא נמוך מן הגט השמאלי,
7 ודקדק לחתוך באופן שהמילים בגט השני יהיו בהמשך למילים
8 בגט הראשון, עד שנראה כאילו הכל גט אחד שנכתב על גבי שני
9 טורים במגילה אחת, ובאמת אין אלו שני גיטין, והעדים החתומים
10 על הגט השני (השמאלי) אין הם העדים שחתמו על הגט שלו
11 (הימני).
12 משיבה הגמרא, אָמַר רַב אֲבָא אָמַר רַב, בְּשֵׁשׁ רִיחָה מְלֻמָּה –
13 המשנה מדברת באופן שנותר גליון הנייר ריק בסוף הגט הראשון,

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ט מנחם-אב ~

אין שבועה חלה על שבועה

שנשבעה פעמיים אותה שבועה – אם הפר לה הבעל את השבועה הראשונה, אין השבועה השנייה חלה, כי הפרת הבעל עוקרת את השבועה רק מכאן ולהבא, וכיון שהשבועה השנייה לא חלה בשעה שנשבע ('אין שבועה חלה על שבועה'), אף עכשיו אינה חלה.

אך לדעת ה'בית הלוי' (ח"א סי' מד) גם אם הבעל הפר את השבועה הראשונה של אשתו, חלה השבועה השנייה. וכמבואר בגמרא (יבמות לב, א) לגבי 'אין איסור חל על איסור' (שהוא יסוד הדין של 'אין שבועה חלה על שבועה'), שהאיסור השני אינו חל על האיסור הראשון רק לענין עונש, שהעובר על שני האיסורים נענש על האיסור הראשון בלבד, אבל האיסור השני חל לענין שנקרא רשע. ולפי זה יש לומר כי מאחר שגם לפני שהבעל הפר את השבועה הראשונה חלה השבועה השנייה (לענין איסור), היא ממשיכה לחול גם לאחר שהפר את השבועה הראשונה.

הלכות שבועות פרק ו, הלכה יז: אָמַר עַל כֶּכֶר זוֹ: 'שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶכְלֶנָה... וְנִשְׁאַל עַל שְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה וְחִתְרָה – הֲרִי זֶה חַיֵּב מִשּׁוֹם שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה... אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: 'אֵין שְׁבוּעָה חֹלָה עַל שְׁבוּעָה? שֶׁאִם לֹא נִשְׁאַל וְאֶכְלָה – אֵינוֹ חַיֵּב אֲלֵא אַחֶת.

אין שבועה חלה על שבועה, ואם נשבע 'שלא אוכל היום' פעמיים "אינו חייב אלא אחת". ומכל מקום, אם נשאל לחכם על שבועה הראשונה והוא התיר אותה, חלה השבועה השנייה ונאסר באכילה מחמתה (שבועות כז, ב).

ופירש רש"י (שם ד"ה הא קמ"ל): השבועה השנייה חלה לאחר שהחכם התיר את השבועה הראשונה, כי החכם עוקר את השבועה (הראשונה) מניקרה וכאילו לא היתה כלל, והשבועה השנייה היא זו שחלה למפרע.

והוסיף הש"ך (יור"ד סי' רלח סקכ"ו): לפי זה, הדין אמור רק בהתרת חכם שעוקר את השבועה למפרע, אבל אשה

~ יום שני כ' מנחם-אב ~

דין (חצי) פרוטה בדין מאה

התביעות יחד לכדי שווה פרוטה גורם חיוב השבה, אך אם סיבת הפטור היא משום שהנתבע מוחל על זכותו, הרי בגזל פחות משווה פרוטה כבר מחל הנגזל וזכה הגזולן בגזילה, וכאשר גזל שוב אין כאן אלא חצי פרוטה (ראה נחל יצחק סי' ו). אך יש שכתבו שאף אם טעם הפטור הוא משום מחילה, מכל-מקום מצטרפים שני חצאי פרוטה להתחייב עליהם, כי אם הנגזל היה יודע שאחר כך יתחייב לו עוד פחות מפרוטה וביחד יצטרפו לפרוטה לא היה מוחל, וכאשר התחייב אחר כך עוד פחות מפרוטה הוברר למפרע שהמחילה הראשונה היתה בטעות ואינה חלה (שואל ומשיב רביעא ח"ג, קל).

ויש מחלקים: אם נודע לנגזל בין גזילה אחת לשנייה, הרי בינתיים מחל ושוב אינו יכול לתבוע את הגזילה השנייה, אך אם נודע לו רק לאחר שתי הגזילות ומלכתחילה לא ידע ולא מחל, וכעת יש כאן פרוטה שלימה, חייב הגזולן להשיב את הכל (מנחת חינוך מצוה רנח).

הלכות שבועות פרק ז, הלכה יא: אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: 'תֵּן לִי פֶקֶדוֹן וְתִשְׁמַת יָד וְגִזַּל וְאֶבְרָה שֶׁישׁ לִי בְּיָדְךָ... וְאֶפְלוּ הָיָה לוֹ בְּיָדוֹ פְּרוּטָה אַחַת מִכֶּלֶן, הֲרִי אֵלּוֹ מִצְטָרְפִין וְחַיֵּב.

את טעם הדבר שאין חיוב השבה על פחות משווה פרוטה, ניתן לבאר בשני אופנים:

א. פחות משווה פרוטה אינו נחשב 'ממון' מחמת פחיתותו. ויש שהוסיפו שזהו כשאר שיעורי התורה שנלמדו הלכה למשה בסיני.

ב. מן הסתם אדם מוחל על סכום מועט כזה (מחנה אפרים, גזילה סי' א. מנחת חינוך קל).

והנה, בהלכה זו מבואר שהתובע את חברו פיקדון וגזל שיש לו בידו, על אף שבכל אחד מהם אין שווה פרוטה אלא רק ככולם, הכל מצטרף לתביעה אחת. ולכאורה הדבר מובן רק אם טעם הפטור של פחות משווה פרוטה הוא משום שאינו נחשב ממון, ולכן אף שבתחילה לא חל חיוב השבה, צירוף

~ יום שלישי כ"א מנחם-אב ~

מתי מצוה להישבע בבית-דין?

אך לדעת הרמב"ן (בהשגותיו לסהמ"צ שם) "אין השבועה בשמו בעת הצורך חובה ומצות-עשה, אבל רשות היא בידינו... והכתוב הזה אינו מצוה אלא רשות, שלא כדברי הרב (הרמב"ם)".

וה'קנאת סופרים' (סהמ"צ שם) ביאר את שיטת הרמב"ם: דברי הרמב"ם ("מצות עשה שישבע מי שנתחייב שבועה") אינם מכוונים על עצם השבועה, היינו, שחובה עליו להישבע ואם לא ירצה להישבע עובר הוא על מצות-עשה, והראיה, שהרי אם ה'מודה במקצת' (בדוגמא שהביא הרמב"ם להלן ה"ה) יבחר לשלם את המקצת שכפר בו במקום להישבע עליו, וודאי הרשות בידו לשלם ולא להישבע!

אלא כוונת הרמב"ם היא שהשבועה עצמה היא אכן רשות ולא חובה, אך אם ה'מודה במקצת' ירצה להישבע (במקום לשלם) אזי מצות-עשה להישבע כדין, היינו להישבע "בשמו הגדול והקדוש... ואסור להישבע בדבר אחר עם שמו" (בדומה למצות השחיטה, שאינה מצוה חיובית אלא אם ירצה לאכול – מצות-עשה לשחוט קודם האכילה).

הלכות שבועות פרק יא, הלכה א: **בְּשֵׁם שְׁשֻׁבוֹעַת שְׁוֹא וְשִׁקָּר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה – כִּד מִצְוַת עֲשֵׂה שִׁישְׁבַּע מִי שְׁנִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין בְּשֵׁם, שְׁנֵאמַר: "וּבְשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע" – זו מִצְוַת עֲשֵׂה... וְקִדּוּשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בְּשֵׁמוֹ.**

לדעת הרמב"ם, המתחייב שבועה בבית דין, מצוה עליו להישבע. ולמדים זאת מהפסוק 'ובשמו תשבע'. וכן כתב בספר המצוות (מ"ע ז) "שציונו להישבע בשמו יתעלה כשנצטרך לקיים דבר מן הדברים... והוא אמרו 'ובשמו תשבע'". והביא שם את מאמר רב גידל (תמורה ג, ב) "מנין שנשבעין לקיים את המצוה, שנאמר ובשמו תשבע".

וכתב ה'ל' שמח' (סהמ"צ שם): אף שמשמעות דברי רב גידל היא שמוותו להישבע לקיים מצוה, וכלשון הרמב"ם (להלן ה"ג) "ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לזרז את עצמו" – מכל מקום, מכך שמוותר להישבע לקיים את המצוה אף שיש חשש שהשבועה תהא לבטלה, יש ללמוד שכאשר מתחייב שבועה בבית-דין ואין חשש של שבועה לבטלה – מצוה וחובה להישבע.

~ יום רביעי כ"ב מנחם-אב ~

התפסת הנדר בתרומה ובמעשר בהמה

הנדור', אבל מעשר בהמה קדוש בקדושת קרבן, וקודם זריקת הדם על המזבח הרי הוא אסור לכל. ועוד אפשר לחלק על פי דברי הרא"ש שחלה תרומה אינם נחשבים 'דבר הנדור' כי גם קודם 'קריאת השם' (באמירה 'הרי זו תרומה' ו'הרי זו חלה') היו אסורים משום טבל, וקריאת השם באה רק להתיר את השיירים לכל אדם. ואילו מעשר בהמה מתקדש בעת הוצאת הבהמות מהדיר, וביציאת הבהמה העשירית אומר עליה 'הרי זו מעשר'.

וה'חזון יחזקאל' (נדרים פ"א ה"ז) מבאר: בהפרשת תרומה (וחלה) הקדושה חלה אפילו אם היה סבור שתרומה מותרת לזרים (כמעשר שני) ותורם רק לשם נתינתה לכהן (כמו שמפריש מעשר עני כדי לתת אותו לעניים) ונמצא שקדושתה אינה על ידי פיו של התורם, מה שאין כן מעשר בהמה, בעת הפרשתה לקרבן – קריאתו 'הרי זו מעשר' היא לשם קדושת קרבן, כך שקדושתה חלה על פי מוצא פיו.

הלכות נדרים פרק א, הלכה יא: **אָבֵל הָאֹמֵר: 'פְּרִיֹת אֵילֹוֹ עָלַי בְּחֵלֶת אֲחֵרִי', או 'בְּתֵרוּמָתִי' – הָרִי אֵילֹוֹ מְתֵרִין, שְׂאִין שָׁם דֶּרֶךְ לְהִבְיֹא אֵילֹוֹ בְּנֶדֶר וּנְדָבָה.**

אסור חלה תרומה לזר חל על ידי האדם, ומכל-מקום אינם נחשבים 'דבר הנדור' ואי אפשר להתפס בהם, כי 'דבר הנדור' הוא רק כשאדם נדר ומנדב מעצמו מבלי שתהיה חובה עליו לעשות כן, אבל אם חייב לעשות זאת (כחלה תרומה שחייב להפריש), הרי זה 'דבר האסור' שאי אפשר להתפס בו. ולפי זה יש לתמוה:

להלן (ה"ח) כתב הרמב"ם: "האומר הרי הן עלי כמעשר בהמה, הרי אלו אסורין הואיל וקדושתו בידי אדם". ולכאורה, איך אפשר להתפס בו, הרי זה 'דבר האסור' משום שחובה לעשר את בהמותיו?

ומיישב ה'ק'ן אורה' (נדרים יג, ב) על פי דברי הר"ן שחלה תרומה מותרים לכהן ואינם אסורים לכל, ולכן אינם 'דבר

~ יום חמישי כ"ג מנחם-אב ~

הזכות להתרפא

לאביו לשם רפואה משום איסור חבלה באביו, ורק אם אין אחר היכול לעשות זאת אלא הוא – רשאי להקזיז, ולפי האמור מדוע לא נתיר אפילו כאשר יש שם רופא אחר כי אולי רפואת האב תבוא דווקא על ידו?

ויתכן שהיתר זה נאמר דווקא במקום פיקוח נפש, אך בטיפול רפואי רגיל שאינו לצורך פיקוח נפש כגון הקזת דם, אין להתיר מטעם זה.

אך מלשון הרמב"ם 'ומותר לו לרפאותו בידו שזו מצוה היא' משמע שאין ההיתר משום פיקוח נפש אלא משום שמודר הנאה מחברו מלכתחילה רק לדברי רשות ולא לדבר מצוה, ואם-כן ההיתר נאמר בכל רפואה ולא רק במקום פיקוח נפש, ומדוע לא נתיר לבן להקזיז דם לאביו מטעם זה? ויש לבאר:

הסברא 'שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות' שייכת במחלות שרפואותיהן אינן שוות ותלויות גם בשיקול דעת הרופא מה הטיפול הטוב ביותר לחולה זה, אך בהקזת דם הנעשית על ידי כולם באופן זהה, אין מקום לומר שהרפואה תלויה דווקא ברופא זה או אחר (חלקת יעקב יו"ד סי' קלא).

הלכות נדרים פרק ו', הלכות ח"ט: ומתיר לרפאותו בידו, שזו מצוה היא. חללה בהמת ראובן, לא ירפא אותה שמעון.

ויש לעיין:

מהו החילוק בין שני הדינים, והרי כשם שמצוה לרפא את חברו כך מצוה לרפא את בהמתו משום השבת אבדה, ומדוע לא הותרה גם רפואת בהמתו מטעם זה?

ומבאר הר"ן (נדרים לה, ב):

ברפואת בהמתו אין המצוה מוטלת דוקא עליו שהרי יכולה להתרפא על ידי אחר, אך ברפואת גופו המצוה חלה עליו אף כשיש במקום רופא אחר, כי 'לא מן הכל אדם זוכה להתרפאות', ויתכן שהרפואה תבוא דווקא על ידו ולא על ידי אחר.

ומטעם זה נפסק (שו"ע יו"ד סי' שלו ס"א) שרופא המסרב לטפל בחולה נחשב כשופך דמים, אף כאשר יש במקום רופא אחר, כי 'לא מן הכל זוכה אדם להתרפאות' ויתכן שרפואת חולה זה תלויה דווקא בו.

מאידך, נפסק (רמב"ם הל' ממרים פ"ה ה"ז) שבן לא יקזיז דם

~ יום שישי כ"ד מנחם-אב ~

מתי 'ספק נדרים להחמיר'?

עד קציר החיטים שהוא מאוחר יותר) אף שיש מיעוט הקוצרים חיטים, כי הולכים אחר הרוב – הרי נפסק כאן (ובש"ע יו"ד סי' ריו ס"ז) שספק נדרים להחמיר ואין הולכים אחר הרוב?

וביאר הש"ך (יו"ד סי' רח סק"ג):

דין זה שהאוסר על עצמו עד הקציר הולכים אחר הרוב, הוא באופן שהנדר פירש את דבריו שכוונתו לקציר שעורים, וכאשר כוונת דבריו מתאימה לפעולת הרוב, נקבעת כך ההלכה. ואילו כאן, שנדר מן השמן ולא פירש מה התכוון, יש להחמיר והרי הוא אסור בשני סוגי השמן, גם בסוג זה שהמיעוט מתכוון אליו.

והט"ז (שם שם סק"ג) תירץ:

כאשר הספק הוא בגוף הדבר הנדור, אין להקל וללכת אחר הרוב, כי יתכן שבדבר זה נכלל גם הסוג שהמיעוט מתכוון אליו (שמן שומשמן) ו"ספק נדרים להחמיר". אך אם הספק הוא בדבר צדדי של הנדר (כגון, הגדרת תקופת האיסור "עד הקציר"), יש לפרשו כפי שהוא בשימוש בפי הרוב.

הלכות נדרים פרק ט', הלכות ד"ה: ה'יו מקצת בני המקום קורין לו קר, ומקצתן אין קורין – אין הולכין אחר הרב; אלא הרי זה ספק נדרים, וכל ספק נדרים להחמיר... ביצד? נדר מן השמן במקום שמסתפקין בשמן וזת ובשמן שמשמן, ורב אנשי המקום אין קורין 'שמן' סתם אלא לשמן וזת, וקורין לשמן שמשמן 'שמן שמשמן', ומעוטן קורין אף לשמן שמשמן 'שמן' סתם – הרי זה אסור בשניהם.

אף שרוב אנשי המקום קוראים 'שמן' לשמן זית ולא לשמן שומשמן, ורק המיעוט קורא לשמן שומשמן 'שמן', אין הולכים אחר הרוב, ואם נדר מן השמן מחמירים מספק ואסורים עליו הן שמן זית והן שמן שומשמן.

והקשה ה'לחם משנה': מדוע אין הולכים כאן אחר הרוב כמו בכל האיסורים שבתורה?

וכן הקשה ה'בית יוסף' על דברי הטור (יו"ד סי' רכ), שהאוסר על עצמו דבר עד הקציר – במקום שרוב הקצירה היא קציר שעורים, הרי הוא נאסר רק עד קציר השעורים (ולא

~ שבת קודש כ"ה מנחם-אב ~

כוח המחשבה

האיסור, ולכן אע"פ שמתברר שהפעולה לא היתה אסורה, מכל-מקום לוקה מחמת המחשבה הרעה.

דיון דומה מצאנו בגמרא (מנחות סד, א) בפורש מצודה בשבת כדי לדוג דגים, וכשהעלה את המצודה מהים נמצא בה תינוק ונמצא שעשה מצוה של הצלת נפשות אך כוונתו היתה לאיסור. יש אומרים שחייב קרבן מחמת מחשבת האיסור, ויש אומרים שפטור כי בפועל נעשתה מצוה.

ולדעת הפוסקים שם, יש לחלק בין דין זה לאשה שנדרה שחייבת מלקות מדרבנן, כי לא רק שלא נעשתה עבירה אלא למעשה התקיימה מצוה (הצלת התינוק), אך כאשר התכוונה לדבר עבירה ועשתה דבר הרשות, חייבת מכת מרדות.

וכן מצאנו שיוסף הצדיק פייס את אחיו: "אתם חשבתם עלי רעה ואלוקים חשבה לטובה..." ופירש ה'אור החיים' כי מאחר ולא נתקיימה מחשבתם הרעה, הרי הם זכאים לגמרי גם בידי שמים. ולכאורה הדברים נסתרים מהלכה זו, שאדם חייב על מחשבתו הרעה אף שלמעשה לא נעשה איסור? אך לפי האמור מובן, כי כאשר לפועל יצא דבר טוב בעקבות המעשה, הרי הוא זכאי לגמרי.

(שו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סי' ת, דח)

הלכות נדרים פרק יב, הלכה יח: נדרת, והפר לה האב או הפעל, והיא לא ידעה שהפר, ועברה על נדרה או על שבועתה בידון... מכין אותה מכת מרדות, מפני שנתכונה לאסור

בהלכות שבועות (פ"ו ה"ח) פסק הרמב"ם שהנשבע שלא לאכול פת ואכלה, אם נשאל לחכם והתיר לו את השבועה, פטור מעונש כי החכם עוקר את השבועה למפרע ונמצא שלא עבר איסור.

ולכאורה הדברים סותרים לדבריו בהלכה זו, שאשה שאכלה דבר שסברה שאסור עליה בנדר, אע"פ שהתברר שבעת האכילה כבר הותר הנדר, לוקה מכת מרדות 'מפני שנתכונה לאיסור', הרי שעצם הכוונה לאיסור מחייבת מלקות אע"פ שבפועל לא היה מעשה אסור, ומדוע לא יתחייב הנשאל על השבועה מטעם זה? והביאור:

העובר על השבועה ולאחר מכן נשאל עליה לחכם, הרי הוא מתקן את האיסור שהרי הוא עצמו מביא לעקירת השבועה למפרע, ומאחר שתיקן את האיסור אינו מתחייב מלקות, אך כאן האשה מצידה לא עשתה דבר לתקן את

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מד' מנ"א וכן הקודם לו ואף שאינו כותב פרטים במכתבו השני אבל כיון שתוכנו הוא שמכאן ולהבא השלום שורה בינו ובין כל אנ"ש שיחיו הרי נהניתי מזה במאד מאד ויה"ר שיהי' לאריכות ימים ושנים טובות הן בגשמיות והן ברוחניות. וכבר אמרתי שכאשר בחדש זה הרי הקלקול הי' ע"י שנאת חנם הרי התיקון צ"ל מדה כנגד מדה אהבת חנם אלא שמדה טובה מרובה ובמילא צריך שתהי' האהבה כמה פעמים ככה, ואם לעמא דבר כך הרי עאכ"כ בותככי אנ"ש שנתחנכו והולכים בדרכי נשיאי חב"ד ונשיאי חסידות הכללית ובראשם הבעש"ט, הרי ידוע פתגמים שאהבת ישראל ואהבת השם חד הוא.

בברכה לבריאות הנכונה ולהסתדרות כראוי בגשמיות וברוחניות.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון י"ט מנחם-אב ~

הלכות שבועות

פרק רביעי

(1) שבועת ביטוי לפרטיה, שבועה על שבועה, חיוב מלקות בשבועת ביטוי כיצד?

א. מי שגשבע שלא יאכל היום² כלום, ואכל פחות מפיזית - פטור³; שאין אכילה פחותה מפיזית⁴, והרי הוא כאוכל חצי שיעור מנבלות וטרפות⁵ וביצא פה⁶. ואם אמר: שבועה שלא אכל דבר זה, ואכלו - חייב⁷, ואפילו היה הדבר שגשבע עליו זרע חרדל⁸ אחד או פחות ממנו⁹.

(2) אבל אם לא הדגיש "היום" אסר עצמו לאכול לעולם, כי איזה זמן תקבע לו. וכמבואר בנדרים טו. לענין שינה ומכיוון שזה דבר בלתי אפשרי, הרי זו שבועת שווא, ומלקים אותו מיד, ויאכל בכל עת שירצה. (3) מקרבן - אם שגג, וממלקות - אם הזיד. (4) "וכזית שאמרו לא גדול ולא קטן אלא בינוני". ושיעור זה הוא הלכה למשה מסיני. (5) נבילה - שמתה מאליה, או שלא נשחטה כראוי. טריפה - שנולד בה חולי ואינה ראויה לחיות עוד, ואף על פי שקדם ושחטה קודם שתמות הרי זו אסורה. (6) שאסור מן התורה, אבל אין לוקים עליו. והטעם שחצי שיעור אסור - משום שראוי הוא להצטרף לשיעור שלם, ושם איסור עליו. וחדש רבינו, שאפילו באיסור שבועה, שהאדם מביא על עצמו בדיבור פיו גם כן נאסר בחצי שיעור, ואין אומרים שלא הייתה דעתו אלא לכזית שלם. והוא הדין כשלא יזכיר בשבועתו תיבת "כלום" גם יאסר באכילת חצי שיעור, אלא שרבינו משמיענו, שאפילו הדגיש "כלום" פטור מקרבן וממלקות. ואפשר שתיבת "כלום", מוסבת על כל מין מאכל שהוא, ואינה מכוונת לגדול שיעור האכילה. (7) בקרבן ומלקות. (8) שהוא קטן מאוד. (9) הואיל ונשבע עליו בייחוד, החשיבו ואסרו עליו, והרי זה כאוכל נמלה, שהוא חייב מלקות מפני שהיא ברייה שלימה וחשובה.

ב. נשבע שלא יטעם כלום, ואכל כל שהוא - חייב¹⁰.

(10) שהרי לא הזכיר לשון אכילה בשבועתו. ואפילו לא הדגיש תיבת "כלום", אלא נשבע שלא יטעם, סתם, הרי זה חייב בכל שהוא, כי משמעות לשון טעימה אפילו כל שהוא.

ג. מי שגשבע שלא יאכל היום, ושתה - חייב; שהשתיה בכלל אכילה¹¹. לפיכך¹², אם אכל ושתה - אינו חייב אלא מלקות אחת, אם היה מזיד, או חטאת אחת, אם היה¹³ שוגג.

(11) שנאמר "ואכלת לפני ה' אלוךך ... מעשר דגנך תירושך ויצהרך" ותירוש יין הוא, וכתוב בו "ואכלת". ומכאן, שאם נשבע שלא אכל ונמצא ששתה חייב. (12) הואיל ושתייה בכלל אכילה היא. (13) שהרי זה דומה, כאכל וחזר ואכל בהעלם אחד, שאינו חייב אלא קרבן אחד.

ד. נשבע שלא ישתה היום - הרי זה מתיר לאכול; שאין אכילה בכלל שתיה¹⁴. וכמה ישתה ויהא חייב? נראה לי, שאינו חייב עד שישתה רביעית¹⁵, כשאר האסורין¹⁶.

(14) שאין דרכם של אנשים לומר נלך ונשתה, ויכנסו לאכול. (15) רביעית הלוג. ושיעורה ביצה ומחצה. (16) כי יש לנו ללכת אחר לשון בני אדם. ואין שתייה נקראת בפחות מרביעית.

ה. שבועה שלא אכל היום, ואכל מינין הרבה; או שבועה שלא אשתה היום, ושתה מיני משיקין הרבה - אינו חייב אלא אחת¹⁷. ואפילו אמר: שבועה שלא אכל היום פשר ופת וקטניות, ואכל הכל - אינו חייב אלא אחת¹⁸. וכלן מצטרפין לכזית¹⁹.

(17) ואין אומרים: מינים מחלקים לקרבן חטאת או למלקות, אלא כיוון שאכלם בהעלם אחד או בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת. (18) שלא הייתה דעתו אלא שלא יאכלם כולם, ואם אכל רק אחד מהם אינו חייב כלום, שיכול לומר לא היה בדעתי אלא שלא לאכול כולם, אם לא שיאמר: שבועה שלא אוכל היום בשר ולא פת ולא קטנית, שאז לוקה על כל מין ומין לעצמו, הואיל ופרט ואמר "לא" על כל מין ומין. (19) שאם אכל מכל המינים יחד כדי כזית אחד חייב, כאילו הם מין אחד, ואין צורך שיאכל מכל מין כזית. והוא הדין כשנשבע לא לאכול, ואכל ושתה מצטרפת השתייה לשיעור האכילה, הואיל ושתייה בכלל אכילה היא.

ו. שבועה שלא אכל ושתה, ואכל ושתה - חייב שתיים. שהשתיה בכלל אכילה, והואיל ופרט ואמר 'ושתה' - גלה דעתו שלא כלל השתיה בכלל האכילה²⁰, ונמצא שנשבע על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, ולפיכך חייב שתיים²¹.

(20) כי אילו כלל השתייה בכלל האכילה, לא הייתה שבועתו השנייה על השתייה חלה כלל שאין שבועה חלה על שבועה והרי זה כנשבע שלא יאכל - שלא יאכל שתי פעמים שאין השבועה השנייה חלה כלל. (21) שתי חטאות - כששגג, ושתי פעמים מלקות - כשהזיד.

ז. וכן האומר: שבועה שלא אכל פת חטין ופת שעורין ופת פסמין, ואכלן - חייב על כל אחת ואחת. שלא אמר 'פת ופת ופת' אלא לחלק ולחייב על כל אחת²².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבועה. והראב"ד שואל: הלא מתחילה לא נשבע אלא ליומו ולבסוף נשבע על אותה כיכר לעולם, שעלינו לומר הואיל וחלה שבועתו השנייה על שאר הימים תחול גם לאותו יום כדין "איסור מוסיף" או "כולל", שאף על פי שאין איסור חל על איסור, אם האיסור השני מוסיף דברים אחרים על האיסור הקודם, דינו לחול. ורבינו סובר, הואיל ובשאר הימים כשאיסור השני בא, כבר פקע האיסור הראשון, שהרי לא נאסר בשבועה הראשונה אלא יום אחד בלבד, אין זה נקרא: "איסור מוסיף" (או כולל) הואיל והאיסור הראשון אינו קיים עוד בשאר הימים, ולפיכך אין השבועה השנייה חלה לאותו יום כלל, ומובן, שאם עבר היום ואכלה למחר, וודאי יתחייב משום השבועה השנייה, כיוון שכבר נסתלקה השבועה הראשונה - מייד חלה עליו השבועה השנייה, וזהו שדקדק רבינו: "ואכלה כולה באותו היום". (34) והטעם שאין שבועת בטוי חלה על שבועה, כי התורה אמרה: "להרע או להטיב" - מכאן, שאין שבועת בטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. וזה שנשבע כבר שלא לאכול, הרי נאסר באכילתה, ואיך יישבע שנית על דבר שכבר נאסר בו, ואינו ברשותו לאכלו. (35) משום שבועה שנייה, שעל כזית זה אינו אסור מחמת שבועתו הראשונה.

יא. שבועה שלא אכל תאנים, וחזר ונשבע על התאנים ועל הענבים - חייב על התאנים שתיים. שהרי כלל התאנים שנאסרו בשבועה ראשונה עם הענבים שהיו מתרין, ומתוך שחלה שבועה שניה על הענבים - חלה על התאנים, ונתחייב בשתי שבועות³⁶, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות³⁷.

(36) ואם הוא מזיד לוקה שתיים, ואם הוא שוגג מביא שני קרבנות חטאת. (37) שאף על פי, שאין איסור חל על איסור, - כשהאיסור השני כולל דברים אחרים, שהיו מותרים מתחילה, ואסרם, נכלל גם האיסור הראשון ונוסף עליו האיסור השני, וזה נקרא: "איסור כולל", שמתוך חומרו הוא חל על האיסור הראשון הקל ממנו.

יב. שבועה שלא אכל שמונה³⁸, שבועה שלא אכל תשע³⁹, שבועה שלא אכל עשר - בין שאכל שמונה בין שאכל תשע בין שאכל עשר⁴⁰, אינו חייב אלא אחת⁴¹.

(38) תאנים, או כיוצא בהן. (39) שחזר ונשבע פעם שנייה. (40) בהעלם אחד. (41) משום שבועה ראשונה, שהנשבע שלא יאכל שמונה, נאסר ממילא באכילת עשר, שהרי אי אפשר לאכול עשר אם לא יאכל שמונה, ואין השבועה על תשע ועשר חלה כלל, שאין שבועה חלה על שבועה.

יג. שבועה שלא אכל עשר⁴², שבועה שלא אכל תשע⁴³, שבועה שלא אכל שמונה⁴⁴: אם אכל עשר - חייב שלש, על כל שבועה ושבועה אחת⁴⁵; וכן אם אכל תשע - חייב שתיים⁴⁶; אכל שמונה - חייב אחת⁴⁷.

(22) אבל אילו היה נשבע שלא לאכול "פת חיטים ושעורים וכוסמין" לא היה חייב אלא אחת, כי יכול הוא לומר לא נתכוונתי אלא להוציא פת של מין אחר מכלל שבועתי, כי אילו נשבעתי פת סתם הייתי אסור בכל מיני פת שהם.

ח. היה חברו מסרה²³ בו לאכל אצלו, ואמר לו: בוא ושתה עמי יין וחלב ודבש, ואמר²⁴: שבועה שאיני שותה יין וחלב ודבש, ושתה מהן - חייב על כל אחת ואחת בפני עצמו. שהיה לו לומר: שבועה שאיני שותה כלום, או מה שאמרתי; ומשחזר ופרט - גלה דעתו שחייב עצמו בשבועה על כל מין ומין בפני עצמו. לפיכך²⁵ אין מצטרפין זה עם זה²⁶, ואינו חייב עד שיאכל פשעור ממין אחד. הואיל והן חלוקין לחטאות - הרי הן כחלב ודם שאינן מצטרפין לכזית, כמו שנתבאר בהלכות מאכלות אסורות²⁷.

(23) מפציר מאוד. (24) המוזמן. (25) הואיל וחייב על כל מין בפני עצמו. (26) שאם שתה פחות משיעור רביעית יין ופחות מרביעית חלב אינם מצטרפים לרביעית אחת ופטור כדין השותה חצי שיעור. וכן אמרו "שתי שבועות אין מצטרפין". (27) "מתוך שחלוקות לחטאות (לקרבן חטאת על כל כיכר) אין מצטרפות".

ט. שבועה שלא אכל כפר זו, או שלא אכל אותה, בין שאכל ממנה כזית - חייב²⁸. שבועה שלא אכלנה - אינו חייב עד שיאכל את כלה²⁹. אמר: שבועה שלא אכל כפר זו, שבועה³⁰ שלא אכלנה, ואכלה - אינו חייב אלא אחת³¹.

(28) כיוון שהזכיר לשון אכילה בפני עצמה בלא כינוי, לסתם אכילה האמורה בתורה נתכוון והיא כזית, ואף על פי שהוסיף: כיכר זו, או "אותה" אין זה אלא מפרש לאיזו כיכר נתכוון ולהתיר עצמו בכיכרות אחרות. (29) הואיל והזכיר האכילה עם הכינוי, לא נתכוון זה לאכילה האמורה בתורה, אלא לאכילת הכיכר כולה, ששיר פחות מכזית לאו שיר הוא. (30) וחזר ונשבע שנית. (31) שאין השבועה השנייה חלה עליו כלל, שהרי משבועה ראשונה נאסר לאכול אפילו כזית ממנה, כל שכן, שלא יאכלנה כולה.

י. וכן אם אמר: שבועה שלא אכל³² היום, וחזר ונשבע על הכפר שלא יאכלנה, ואכלה כלה באותו היום - אינו חייב אלא אחת³³. וכן כל פיוצא כזה. שאין שבועה חלה על שבועה³⁴. אבל אם נשבע על הכפר שלא יאכלנה, וחזר ונשבע שלא יאכל כלום, או שלא יאכל כפר זו, ואכלה כלה - חייב שתיים. שבועה שנשבע בתחלה שלא יאכלנה - אינו חייב עד שיאכל כלה; וכשחזר ונשבע שלא יאכל [כלום] או שלא יאכל אותה - משיאכל ממנה כזית יתחייב³⁵, וכשיאכל כלה יתחייב בשבועה ראשונה.

(32) שמשמעו אפילו כזית. (33) כי אין שבועה חלה על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באכילתה. (56) שידע שכבר אכל את כיכר התנאי ונאסר באכילת הגדולה. (57) מלקות. והוא שהתרו בו ואמרו: אל תאכל כיכר זו, כי כבר אכלת "כיכר התנאי" ונאסרת בזו. וגירסת רבינו שם כגירסת רבינו חננאל: "ראשונה בשוגג ושנייה במזיד חייב". ואף על פי שעל כיכר התנאי שוגג היה, אין זה פוטרו ממלקות, כי עיקר תחולת השבועה באכילת כיכר האיסור היא, והרי אכלה במזיד וחייב מלקות. אבל אם אכל "כיכר האיסור" תחילה בשוגג, ואחר כך אכל "כיכר התנאי" במזיד פטור מכלום, שתחולת שבועתו היא עם אכילת "כיכר האיסור" ועליה שגג, שלא ידע כלום על שבועתו, וכבר מבואר לעיל פרק ג הלכה ו: שבועת שגגות - פטור, שנאמר: "האדם בשבועה" שיהא אדם בשעת שבועה.

יז. אָכַל אֶת הַקֶּטְנָה וְהוּא זֹכֵר הַתְּנָאי יוֹדֵעַ שֶׁבִּאֲכִילָתָהּ תֵּאָסֵר הַגְּדוּלָּה, וְשָׂכַח⁵⁸ וְאָכַל אֶת הַגְּדוּלָּה וּכְמִדָּמָה לוֹ שֶׁעֲדִין לֹא נֶאֱסָרָה⁵⁹ - פְּטוּר⁶⁰. אָכַל שְׁתֵּיתֵיהֶן בְּשִׁגְגָה - פְּטוּר⁶¹; שְׁתֵּיתֵיהֶן בְּמִזִּיד, בֵּין שֶׁאָכַל הַגְּדוּלָּה בְּתַחֲלָה⁶² אוּ בְּאַחֲרוֹנָה⁶³ - חַיֵּב⁶⁴.

(58) כשאכלה. (59) שחושב שעדיין לא אכל את הקטנה ומותר לו לאכול את הגדולה. (60) שהרי שוגג הוא באכילת כיכר האיסור ופטור גם מקרבן. וגירסת רבינו שם: "ראשונה במזיד, ושנייה בשוגג פטור". (61) שאין כאן "אדם בשעת שבועה", על איזה שוגג הוא חייב קרבן. (62) והתרו בו: אל תאכל זו, שמא תאכל את הקטנה ותתחייב למפרע, ואף על פי שזוהי התראת ספק, כי בשעת ההתראה לא נודע עדיין אם יאכל את הקטנה ויתחייב? - לוקה עליה, כי רבינו פוסק התראת ספק - שמה התראה. (63) והתרו בו באכילתה - התראת וודאי, שהרי כבר אכל את "כיכר התנאי" - אינו דין שהוא חייב. (64) אבל אם אכל את "הגדולה" במזיד והתרו בו אל תאכלנה, שמא תאכל אחר כך את הקטנה, ובאחרונה אכל הקטנה בשוגג פטור מכלום, על הגדולה פטור ממלקות - כי אכלה בהיתר, כי עדיין לא נאסר בה עד שיאכל הקטנה, ועל אכילת הקטנה אין לחייבו מלקות למפרע, שהרי שגג בה, ומה מועילה ההתראה על אכילת הראשונה, שבהיתר אכלה, שהיה בדעתו לא לאכול הקטנה, ומה אשמתו אם שכח ואכל הקטנה - אין זה אלא שוגג ופטור ממלקות (לחם משנה). וגם מקרבן הוא פטור, שבשעת אכילת כיכר האיסור, מזיד היה ואין מביאין קרבן עד שיהא תחילתו וסופו בשגגה. כללו של דבר: תחולת השבועה תלויה באכילת כיכר האיסור, ואם היה שוגג באכילת ה"איסור" אין השבועה חלה עליו, הואיל ואינו "אדם בשעת שבועה" ואפילו הזיד ב"כיכר האיסור" ואכל באחרונה "כיכר התנאי" בשגגה, פטור ממלקות, שהראשונה בהיתר אכלה (שעדיין לא אכל את כיכר התנאי) וכן פטור הוא מקרבן הואיל ולא שגג מתחילה ועד סוף. הזיד באכילת האיסור ולא התרו בו ואחרי כן אכל "כיכר התנאי" והתרו בו פטור, הואיל ולא הייתה ההתראה בשעת אכילת האיסור.

יח. וְכֵן אִם תֵּלַאן זֹו בְּזוֹ⁶⁵ וְנִשְׁפַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה

(42) עדיין לא נאסר באכילת תשע. (43) חלה עליו שבועה שנייה, ועדיין מותר הוא בשמונה. (44) חלה עליו גם שבועה שלישית. (45) חטאת אחת. (46) משום שבועה שנייה ושלישית. (47) משום שבועתו האחרונה בלבד.

יד. שְׁבֻעָה שְׁלֹא אָכַל תְּאֵנִים, וְחָזַר וְנִשְׁפַּע שְׁלֹא יֵאָכַל תְּאֵנִים וְעֵנָבִים כְּאַחַת⁴⁸, וְשָׂגַג וְאָכַל תְּאֵנִים וְהִפְרִישׁ קֶרְבֶּן⁴⁹, וְאַחַר כֵּן שָׂגַג וְאָכַל עֵנָבִים⁵⁰ - אֵינוֹ חַיֵּב עַל הָעֵנָבִים; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בְּחֻצֵי שְׁעוֹרֵי⁵¹, וְאֵין מְבִיאִין קֶרְבֶּן עַל חֻצֵי שְׁעוֹר.

(48) יחד, מכל אחד משניהם שיעור שלם, שהוא כזית מכל מין ומין ושבועתו השנייה חלה כשיאכל משניהם, הואיל והיא כוללת גם ענבים, שעדיין לא נשבע עליהם. ואין זה דומה לדין: שבועה שלא אוכל תשע וחזר ונשבע שלא יאכל עשר, שאין השבועה השנייה חלה, הואיל ואם לא יאכל תשע ממילא לא יבוא לכלל עשר, והרי גם בנידון שלפנינו אם מושבע ועומד שלא יאכל תאנים, ממילא אסור בתאנים וענבים, שאי אפשר לאכול תאנים וענבים אם לא יאכל תאנים תחילה וכבר נשבע ועומד עליהן משבועתו הראשונה? - שבדין "תשע ועשר" הוא נאסר בכל עשר ותשע תאנים שבעולם, מאז שבועתו הראשונה, ואין כאן שום "איסור כולל" הנזכר למעלה הלכה י"א - ואילו בנידון שלפנינו, מתחילה מותר היה בענבים, ועכשיו אסר עצמו גם בענבים, נמצא, מתוך שחלה שבועתו השנייה על הענבים (שלא נאסר בהם מתחילה) חלה גם על התאנים כדין "איסור כולל". (49) על שבועתו הראשונה. (50) בהעלם שבועתו השנייה. (51) אף על פי שאכל מהם כזית, אינם נחשבים לשיעור שלם הואיל ואינו חייב עד שיאכל תאנים וענבים כאחד. והתאנים אינן מצטרפות לשיעור שלם, הואיל והפריש עליהן קרבן על חיוב שבועתו הראשונה - הפרשת הקרבן מפסקת ביניהן, כאילו כבר כופר עליהן, ולא אכלן כלל.

טו. וְכֵן הַנִּשְׁפָּע שְׁלֹא יֵאָכַל עֶשֶׂר, וְחָזַר וְנִשְׁפַּע שְׁלֹא יֵאָכַל עֶשֶׂר וְתִשְׁעֵי⁵², וְאָכַל עֶשֶׂר וְהִפְרִישׁ קֶרְבֶּן⁵³, וְחָזַר וְשָׂגַג וְאָכַל תִּשְׁעֵי - הָרִי זֶה בְּחֻצֵי שְׁעוֹר, וְאֵין מְבִיאִין קֶרְבֶּן עַל חֻצֵי שְׁעוֹר. שֶׁעֲנִין שְׁבֻעָה אַחֲרוֹנָה, שְׁלֹא יֵאָכַל תִּשְׁעֵי וְעֶשֶׂר.

(52) וכגון שנשבע בראשונה על עשר תאנים אלו ובשנייה נשבע על עשר אלו ועוד תשע אחרות, ששבועתו השנייה חלה על העשר, מתוך שהיא חלה על התשע האחרות, וכדין תאנים וענבים המבואר למעלה הלכה יא. (53) על שבועתו הראשונה.

טז. שְׁבֻעָה שְׁלֹא אָכַל כֶּכֶר זֹו הַגְּדוּלָּה אִם אָכַל כֶּכֶר זֹו הַקֶּטְנָה⁵⁴, וְשָׂכַח תְּנָאי זֶה בְּעֵת שֶׁאָכַל הַקֶּטְנָה⁵⁵, וְאָכַל אַחֵר כֶּן הַגְּדוּלָּה בְּמִזִּיד⁵⁶ - חַיֵּב⁵⁷.

(54) נמצא, הכיכר הגדולה היא "כיכר האיסור", שנשבע עליה שלא לאכלה, והכיכר הקטנה - היא "כיכר התנאי" שבה תלה איסור אכילת הכיכר הגדולה. (55) נמצא שוגג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁאֵכֵל ⁸⁰ לָךְ; וְכֵן הָאֹמֶר: לֹא שְׁבֹעָה לֹא אֶכֶל לָךְ ⁸¹ - כֹּל אֱלוֹ אֶסְוִרִיךָ ⁸², וְהָרִי נִשְׁפָּע שְׁלֹא יֵאָכֵל אֲצִלוֹ. וְאִם אָמַר כֹּל הַלְשׁוֹנוֹת הָאֱלוֹ ⁸³, וְעָבַר וְאֶכֶל - אֵינוֹ חַיִּב אֲלָא אֶחָת ⁸⁴.

(77) בשבועה עלי, שלא אוכל משלך. (78) מפציר. (79) ממאן. (80) הואיל ונמנע נתכוון לומר: שבועה תהא חלה עלי אם אוכל משלך. (81) כלומר, לא יהא אסור מה שלא אוכל לך, אבל מה שאוכל לך יהא אסור בשבועה, ש"מכלל לאו אתה שומע הן" ואפילו ר' מאיר, שאינו סובר: "מכלל לאו אתה שומע הן" אין זה אלא בדיני ממון, אבל באיסור שבועה החמורה מאוד - מודה. (82) יש בהן משמעות לשון איסור. (83) יחד. (84) שאין שבועה חלה על שבועה ולדעת הרדב"ז נתכוון רבינו לומר, שאין כאן שבועת שווא, כי לכאורה אם נשבע: שלא אוכל לך, וכשחזר חבירו והפציר בו לאכול אצלו, נשבע שוב: שבועה שאוכל לך, לעשות רצון חבירו המפציר נתכוון ונשבע לאכול אצלו, שבועה זו מכוונת לבטל את השבועה הראשונה, והרי זה כנשבע לבטל המצוה ויתחייב משום שבועת שווא? - לפיכך משמענו רבינו שכל הלשונות הללו משמעותן לאיסור ואין כאן אלא שבועת ביטוי בלבד, ומתוך שאין שבועה חלה על שבועה אינו חייב אלא אחת.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) הנשבע שבועת ביטוי על אחרים, שבועת שוא לפרטיה, שבועת שוא על גודל השמש ושאר דברי חכמה שאינם ניכרים אלא לאנשים מלומדים.

א. מִי שֶׁנִּשְׁפָּע שְׁזָרַק אִישׁ פְּלוֹנִי צָרוֹר לֵאמֹר, וְהוּא לֹא זָרַק; אוּ שְׁלֹא זָרַק, וְהוּא זָרַק - הָרִי זֶה חַיִּב בְּשִׁבְעָתָא בְּטוֹי ²; וְאִם עַל פִּי שְׁאִינוּ בְּלִהְיָא ³, שְׁהָרִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁבַּע שְׁזָרַק וְשְׁלֹא זָרַק אִישׁ פְּלוֹנִי ⁴. וְכֹל מִי שֶׁנִּשְׁפָּע עַל אַחֲרִים שֶׁיַּעֲשׂוּ כָךְ וְכָךְ אוּ לֹא יַעֲשׂוּ, אֲפִלּוּ הָיוּ בָּנָיו אוּ אֲשֶׁתּוֹ - אֵינוֹ חַיִּב בְּשִׁבְעָתָא בְּטוֹי; שְׁהָרִי אֵין בִּידּוֹ לֹא לְקַיֵּם וְלֹא לְבַטֵּל ⁵. וּמִכֵּן אוֹתוֹ מִפְּת מִדְּרוֹת ⁶; שְׁהָרִי אֵין בִּידּוֹ לְקַיֵּם שְׁבֹעָה זוֹ, וְנִמְצָא גֹרֶם לְשִׁבְעָתָא שְׁוֹא ⁷.

(2) שבועות כה. כרב, שהלכה כמותו בדיני איסור לגבי שמואל בן מחלוקתו. (3) והכתוב אומר: "להרע או להטיב" - שמשמע לעתיד, בכל זאת אין זה מעכב, כי עיקר ההקפדה היא שיהיה הדבר בהן ולא. (4) שאין פלוני ברשותו לזרוק או לא לזרוק (שם וברש"י). (5) ואעפ"י שיכול הוא לכופ את בניו הקטנים או לסגור עליהם הדלת שלא יזרקו צרור לים - כיון שהבן רוצה לזרוק והאב מונעו, נמצא האב גורם שלא יזרוק, ושבועתו היתה: שלא יזרוק הבן מדעתו הוא, ולא מכח מניעת האב. ואם נשבע: אמנע את בני מלזרוק, והיה בידו למנעו ולא מנעו חייב (רדב"ז). (6) מדברי סופרים, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה, בניגוד למלקות מן התורה, שהיא שלשים ותשע מכות (ברטנורה לנזיר פ"ד, מ"ג ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם).

שְׁלֹא אֶכֶל אֶחָת מִהֵן אִם אֶכְלָתִי הָאֶחָרָת ⁶⁶, וְשִׁכַּח הַתְּנָאי וְאֶכֶל אֶחָת מִהֵן, וְאֶכֶל הַשְּׁנִיָּה בְּזֶדֶן - חַיִּב ⁶⁷.

(65) הגדולה בקטנה והקטנה בגדולה. (66) נמצאת אכילת הראשונה משמשת תמיד תנאי לשנייה, ואכילת השנייה היא אכילת האיסור. (67) מלקות, שבשעת אכילת האיסור מזיד היה, ושבועתו חלה בשעת אכילתה, אף על פי שבשעת התנאי שוגג היה.

יט. **אֶכֶל הָרָאוֹנָה בְּזֶדֶן וְהַשְּׁנִיָּה בְּשִׁגְגָה - פְּטוֹר** ⁶⁸; **שְׁתִּיתִיהָ בְּזֶדֶן** ⁶⁹ - חַיִּב ⁷⁰.

(68) ממלקות ומקרבן, שבשעת אכילת האיסור שוגג היה, ואין הוא "אדם בשעת שבועה" ופטור גם מקרבן. (69) והתרו בו באכילת השנייה, שהיא אכילת האיסור. (70) מלקות. ומובן שאם שגג בשתייה פטור.

כ. **שְׁבֹעָה שְׁאֵכֵל כְּפֹר זוֹ הַיּוֹם, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא אֶכְלָה: בְּשׁוּגָג - מִבֵּיא קֶרְבֵּן עוֹלָה וְיִזְרְדִי** ⁷¹; **בְּמִזִּיד - אֵינוֹ לֹקֶה, שְׁהָרִי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה** ⁷², וְאִם עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁבֹעָתָא שְׁקָרָא ⁷³.

(71) כבשה - לעשיר, ושתי תורים או שני בני יונה - לעני. (72) וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו שתיכף לעונש מלקות האמור בתורה "ארבעים יכנו לא יוסיף" - כתבה התורה: "לא תחסום שור בדישו" להקיש ללאו של "חסימה" שיש בו מעשה ולוקין עליו אף כל לאו אין לוקין עליו עד שיהא בו מעשה. (73) בכל זאת אין לוקין עליו משום חוסר מעשה.

כא. וּמִפְּנֵי מָה לֹקֶה אִם נִשְׁפָּע שְׁאֵכֵל וְהוּא לֹא אֶכֶל, אוּ שְׁלֹא אֶכֶל וְהוּא אֶכֶל, וְאִם עַל פִּי שְׁלֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה ⁷⁴? מִפְּנֵי שֶׁמַּעַת שְׁבֹעָתוֹ לְשִׁקָּר נִשְׁפָּע ⁷⁵; אֲבָל אִם נִשְׁפָּע שֶׁיַּעֲשֶׂה וְהוּא לֹא עָשָׂה - אֵינוֹ שְׁבֹעָתָא שְׁקָר מַשְׁעָת שְׁבֹעָה ⁷⁶.

(74) כי השבועה עצמה אינה מעשה אלא דיבור בלבד, והאכילה שאכל הרי בהיתר אכל ואין כאן מעשה עבירה. (75) שידע שלא אכל, ונשבע לשקר, והרי זו דומה לשבועת שווא, שנשבע לשנות את הידוע לאדם וגילתה התורה שחייב מלקות אף על פי שלא עשה מעשה ככתוב "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה, אבל בית דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו, ומתוך שנאמר בפסוק זה: לשווא לשווא שתי פעמים, ריבתה תורה שגם שבועת שקר לשעבר הדומה לשבועת שווא לוקים עליה. (76) שבדעתו היה לעשות כשבועתו, ולא יצא שבועה מפיו לשקר, ואין זו דומה לשבועת שווא, ואפילו עבר אחרי כן על שבועתו ולא עשה אין בעבירתו מעשה ואין לוקים עליה.

כב. מִי שְׁאָמַר לְחֻבְרוֹ: שְׁבֹעָה לֹא אֶכֶל לָךְ ⁷⁷, אוּ שְׁבֹעָה שְׁאֵינוֹ אֶכֶל לָךְ; אוּ שְׁהָיָה מִסְרֵהָ ⁷⁸ בוּ לְאֶכֶל אֲצִלוֹ, וְהוּא נִמְנָע ⁷⁹, וְנִשְׁפָּע וְאָמַר: שְׁבֹעָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. וְאִם קִיְמוּ דְבָרָיו - הָרִי אֱלוֹ מְשַׁפְּחִין, שְׁלֹא הִרְגִּילוּ¹² לְהוֹצִיא שְׂבוּעָה לְשׂוּא¹³.

(12) את הנשבע. (13) ובכל זאת מכים את הנשבע מכת מרדות - דרך קנס, שנשבע על דבר שאין בידו לקיים (מעשה רוקח). וכתב הרמ"א ביו"ד רלו סעיף ב: "וכל-שכן שהנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו, אעפ"י שבתחילה היתה שבועת שוא, כגון שנשבע לישא אשה פלונית, ושמה לא תתראה וישנה שבועת שוא, מכל-מקום כשהיא רוצה צריך לקיים שבועתו".

ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים¹⁴? כְּשֶׁנֶּשְׁבַּע עַל דָּבָר שְׁאִינוּ בְּרִשּׁוֹתָיו, כְּגֹון שֶׁנֶּשְׁבַּע רְאוּבֵן עַל שְׁמֵעוֹן שְׁלֹא יִלְךְ בְּסִחוּרָה אוֹ שְׁלֹא יֵאָכֵל בָּשָׂר וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה; אָבֵל אִם נֶשְׁבַּע רְאוּבֵן שְׁלֹא יִכְנַס שְׁמֵעוֹן בְּבֵיתוֹ וְשְׁלֹא יִהְיֶה מִנְכָּסִיו, וְעֵבֶר שְׁמֵעוֹן וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְיִהְיֶה מִנְכָּסִיו שְׁלֹא מִדַּעַת רְאוּבֵן - רְאוּבֵן פְּטוּר, שֶׁהָרִי הוּא אָנוּס¹⁵, וְשְׁמֵעוֹן חַיִּב, שֶׁעֵבֶר עַל דָּבָר הָאָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, שְׁלֹא נֶשְׁבַּע זֶה אֱלֹא עַל דָּבָר שֶׁהוּא בְּרִשּׁוֹתָיו¹⁶. וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בָּזֶה¹⁷.

(14) שאין אחרים נזקקים לקיים דברי הנשבע. (15) ששמעון נכנס שלא בידיעתו, ואנוס פטור מכלום, כמבואר לעיל פ"ג, ה"א. (16) הטור ביו"ד רלו תמה על זה, שאין אדם יכול לאסור שלו על חברו אלא בלשון נדר, שהוא חל על עצם החפץ, שאוסרו על חברו כהקדש. אבל לא בלשון שבועה, שהיא חלה על האדם, ואינה חלה עליו אלא אם כן יקבל עליו השבועה? והט"ז שם ס"ק ז מתוך, שרבינו סובר כדעת הרמב"ם (הובאה בר"ן לנדרים ב:): שנדר שאמרו בלשון שבועה, ושבועה שאמרה בלשון נדר מועילה, וזה נתכוין לאסור את שלו על חברו באיסור נדר אלא שביטאו בלשון שבועה, ולפיכך חברו חייב, וראה בביתור הגר"א ליו"ד רו ס"ק כ. וב"לחם משנה" העיר, שבכל זאת אין חברו לוקה, שהרי גם בנדר ממש פסק רבינו לקמן הל' נדרים פ"ה, ה"א, שאם עבר חברו ונהנה אינו לוקה "שהרי לא אמר שמעון כלום" אלא כוונת רבינו לומר, שיש כאן איסור תורה. (17) וכן אמרו "השהוה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה" והכוונה, שנשבע הקטן ואחרים חייבים עליו, כגון שנשבע לאסור חפצו על חברו, כמבואר שם לענין הקדש, הרי שאחרים חייבים על דבר שהוא ברשות הנשבע (משנה למלך). ובירושלמי נדרים פ"א, ה"א לא רצה ר' יוסי להתיר את שבועתו של פלוני שנשבע, לא להרשות לאשתו שתיכנס לביתו, הרי שחלה שבועתו על אחר, בדבר שהוא ברשותו (יד איתן).

ה. שְׂבוּעָה שְׁלֹא אָכַל, וְאָכַל אֲכָלִין שְׁאִינָן רְאוּיִין לְאֲכִילָה¹⁸ וְשִׁתָּה מְשָׁקִים שְׁאִינָן רְאוּיִין לְשִׁתָּה - פְּטוּרִים¹⁹. אָכַל דְּבָרִים הָאָסוּרִין מִן הַתּוֹרָה בְּאֲכִילָה, כְּגֹון שְׁאָכַל בָּצֵית נְבִלוֹת וּטְרֵפוֹת²⁰ שְׁקָצִים²¹ וְרִמָּשִׁים²² - פְּטוּר מִשּׁוּם שְׂבוּעָה בְּטוּיָה²³. שְׂבוּעָה שְׁאָכַל, וְאָכַל אֲכָלִין שְׁאִינָן רְאוּיִים לְאֲכִילָה וְשִׁתָּה

מרדות - שמרד על דברי חכמים, וראה בר"ן לכתובות פ"ד, דף מה. ורש"י בחולין קמא: מפרש: "מרדות - רידוי בתוכחות, שלא ירגיל בזה, ואין לה קצבה עד שיקבל עליו". (7) ולדעת רש"י בשבועות כה. הרי זו שבועת שוא, ולוקין עליה, כמבואר בש"ך ליו"ד רלו ס"ק ד.

ב. וְלָמָּה אֵינוֹ לּוֹקֶה מִשּׁוּם שְׂבוּעָתָ שְׁאֵין? שֶׁהָרִי אִפְשָׁר לְאוֹתָן אֲחֵרִים שִׁישְׁמְעוּ מִמֶּנּוּ וְתִתְקַיֵּם שְׂבוּעָתוֹ, וְנִמְצָא כְּשֶׁמִּתְרִים בּוֹ בַּעַת שֶׁנֶּשְׁבַּע הַתְּרִאת סֶפֶק, שְׁאִין לּוֹקֵין עָלָיָה, אֲלֹא אִם כֵּן הִיא לֹא שְׂבוּ מִפְּרֵשׁ בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּהַלְכוֹת סְנֵהדְרִין⁸, וְאִין אוֹתָן אֲחֵרִים נִזְקָקִין⁹ לָקִים דְּבָרֵי זֶה הַנֶּשְׁבַּע, אֲלֹא אִם כֵּן עָנוּ אֲמֵן¹⁰, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ¹¹.

(8) פט"ז, ה"ד. המעניין שם ימצא רק נוסח זה: "עבר על לאו שניתק לעשה (כגון שילוח הקן, ראה דברים כב, וז) והתרו בו ואמרו לו אל תעשה דבר זה, שאם תעשנו ולא תקיים עשה שבו תלקה, ועבר ולא קיים העשה הרי זה לוקה, אעפ"י שההתראה בספק היא, שאם יקיים יפטר, ההתראה ספק ההתראה היא", אם כן, מבואר שם, שלוקים על ההתראה ספק, וכן מבואר למעלה פ"ד, הי"ז, גם לא מצינו בהל' סנהדרין, שיחלק רבינו בין לאו מפורש בתורה לבלתי מפורש. ומה גם כשלאו "לא תשא את שם ה' אלוֹקֵיךְ לשווא" מפורש הוא בתורה, וכבר עמד על מדוכה זו מן ה"כספ משנה". ולדעת הרדב"ז, נתכוין רבינו לומר, שאין זו שבועת שוא המפורשת בתורה, כי התורה מדברת בנשבע לשנות הידוע או להודיע את הידוע לאדם שהוא כן (ראה לעיל פ"א, ה"ד"ה) אבל בשבועה שלפנינו, שהוא סומך על אחרים שיקיימו את שבועתו, אעפ"י שאח"כ לא יקיימו - חושב הוא שאין זו שבועת שוא, כי איסור זה אינו מפורש בתורה, ואין זה דומה לכל ההתראת ספק, שיודע הוא שאם לא יקיים העשה, יעבור על הלאו למפרע, אבל כאן סמך בדעתו על אחרים, שיקיימו שבועתו וחושב שאין זו שבועת שוא. והגר"א בביתורו ליו"ד רלו ס"ק ח מבאר: כיון שהנשבע תלוי עד שיקיימו אחרים את שבועתו - אפילו לא קיימו, אינו לוקה, שהרי זה לאו שאין בו מעשה, וכמבואר לעיל פ"ג, ה"ב, שאילו היה יודע בשעת שבועה, שלא יקיימו - היה לוקה משום שבועת שוא שיצאה מפיו לשקר, כמבואר שם ה"א. אבל מתוך שאין זה ידוע מראש, אלא כשאחרים לא יקיימו שבועתו, ואז אינו לוקה על אי-קיומם, שאין בזה מעשה. וכך היא הנוסחה לדבריו: "ונמצא כשמתרים בו בעת שנשבע התראת ספק, ואחר-כך הוא לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו כמו שיתבאר בהל' סנהדרין" והכוונה לפרק יח, ה"א. והיה כתוב כאן: שב"מ - ראשי תיבות: שאין בו מעשה, ונתחלף בטעות ב"ש"מ" = ראשי תיבות: שבו מפורש בתורה, ולדעתו היא "טעות מפורסמת". (9) קשורים. חייבים. (10) כיון שנשבע: יזרוק פלוני צרור לים, ואין הדבר בידו, הרי זה כאילו אמר: משיבעך אני שתזרוק צרור לים וענה אמן. (11) פ"ב ה"א "שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(32) שבועות כג: "במפרש חצי שיעור". (33) ואעפ"י שחצי שיעור אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד, ה"ב - אינו מושבע עליו מהר סיני, שאין אסור מפורש בתורה, אלא אסור הוא משום שראוי להצטרף לשיעור שלם, כמבואר ביומא עד. ולא הושבענו בהר-סיני "ארור אשר לא יקיים את דברי התורה הזאת" אלא על דברים המפורשים בתורה.

ח. שְׁבוּעָה שְׁאֵכָל פְּחוֹת מְכֻזֶּת נִבְלָה וְטִרְפָּה - חֵיב בְּשִׁבוּעַת בְּטוּי³⁴. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל עֶפֶר וְכִיּוֹצָא בּוֹ מְדַבְּרִים שְׁאֵינָן רְאוּיִין לְאֲכִילָה: אִם אָכַל כְּזֵית - חֵיב; אָכַל פְּחוֹת מְכֻזֶּת - הָרִי זֶה סָפֵק, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב בְּכָל שְׁהוּא, מִפְּנֵי שְׁאֵין זֶה דְּרָפוֹ לְאֲכִילָה כְּדִי לְהַצְרִיכוֹ שְׁעוֹר³⁵.

(34) מוטב שיאכלנו ואל יעבור על שבועתו, כי הואיל ואינו מושבע על אסור זה מהר סיני, חלה עליו שבועת ביטוי (ובתוס' שבועות כג: חולקים על זה, ולדעתם אין השבועה חלה כלל). ומובן, שאם אפשר להתיר לו שבועתו ע"י פתח חרטה (ראה לקמן פ"ו, ה"א, י') משתדלים להתירה לו, כדי שלא יצטרך לאכול אסור תורה. (35) או אולי, כיון שהזכיר בשבועתו לשון אכילה - דעתו לכזית, כי אין אכילה פחותה מזית. בשבועות כב: היא בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב קרבן ואינו לוקה.

ט. וְכֵן הַנֶּשֶׁבֶע שֶׁלֹּא לְאָכַל חֲרָצֵן³⁶, וְאָכַל מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מְכֻזֶּת - הָרִי זֶה סָפֵק³⁷. הִזְיָה הַנֶּשֶׁבֶע נִזְיָר, שֶׁהוּא אֶסוּר בְּחֲרָצֵן בְּכֻזָּת³⁸, וְאָכַל מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מְכֻזֶּת - אֵינוֹ חֵיב בְּשִׁבוּעַת בְּטוּי; שֶׁהָרִי אֵין דַּעְתּוֹ בְּשִׁבוּעָתוֹ אֲלָא עַל (כָּל) כְּזֵית שֶׁהוּא מְשֻׁבָּע עָלָיו³⁹, וְאֵין שְׁבוּעָה חֻלָּה עָלָיו⁴⁰. לְפִיכָךְ⁴¹, אִם פָּרַשׁ וְאָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל חֲרָצֵן אַחַד, וְאָכְלוֹ - חֵיב⁴².

(36) גרעיני הענבים, ולשון רבינו לקמן הל' נזירות פ"ה, ה"ב: "החרצנים והם הזגים הפנימיים שזורעים אותם". (37) שבועות שם, בעיה שלא נפשטה, כיון שנאכל ע"י תערובת (עם הענבים) דעתו לכזית כמו כל מאכל, או אולי מכיון שאין אוכלים אותו בעינו (לעצמו) אין זה מאכל, ודעתו לכל שהוא. (38) ככתוב בתורה "מחרצנים ועד זג לא יאכל". (39) לזרז את עצמו, שלא יעבור על אסור תורה, ושלא יכשל לאכול כזית חרצן בימי נזירותו, כמו שכתב הטור ליו"ד רג: כשרגיל לשכוח ולעבור על אחת ממצוות לא-תעשה, מותר לו לנדור ולהשבע להחמיר על עצמו. (40) שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני שלא לאכול חרצן בכזית, וכמבואר בסמוך הי"א (שבועות שם, בעיה שנפשטה). (41) הואיל וכל הטעם שאין השבועה חלה עליו, הוא משום שמושבע ועומד הוא. (42) שאין הנזיר מוזהר על חרצן אחד, והרי הוא לגבי חרצן אחד כשאר כל האנשים שאינם נזירים, וכבר נתבאר למעלה פ"ד ה"א, שאם נשבע "לא לאכול דבר זה ואכלו חייב, ואפילו הוא כזרע חרדל אחד או פחות ממנו".

י. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל תְּמָרִים וְנִבְלָת וְטִרְפּוֹת, וְאָכַל

מִשְׁקִין שְׁאֵינָן רְאוּיִין לְשִׁתָּה או שְׁאֵכָל נִבְלָת וְטִרְפּוֹת וְכִיּוֹצָא בָהֶן - פְּטוּר מִשְׁבוּעַת בְּטוּי, שֶׁהָרִי יֵצֵא יָדֵי אֲכִילָה²⁴; מֵאַחַר שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין אֶצְלוֹ²⁵ - אֲכִילָתָן שְׁמָה אֲכִילָה²⁶.

(18) כגון עפר וכדומה. (19) משנה בשבועות כב: כי כדי שלא לעבור על שבועתו הוא אוכל מאכלים אלה, למלאות נפשו כי ירעב, ולא משום שהחשיבם כמאכל. (20) נתפרש למעלה פ"ד, ה"א. (21) כל הברואים הטמאים, שביבישה ובים הפרים ורבים, ועל כולם אמרה תורה "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". (22) "אלו המינים שנבראים באשפות... וכיוצא בהם שאינם נבראים מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו... הם נקראים: רומש על הארץ, והאוכל כזית מהם לוקה, שנאמר... בכל השרץ הרומש על הארץ, ואעפ"י שאינם פרים ורבים" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ב הי"ג, ע"פ ה"ספרא" פרשת שמיני פרק יב). (23) משנה בשבועות שם, שאין שבועת ביטוי חלה על דברים האסורים מן התורה, שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני, שלא לאכלם, וכמבואר להלן הי"א. ומובן, שלוקה הוא משום אסור נבילה וטריפה וכו'. ויש לדקדק מלשון רבינו, שאם יאכל דברים האסורים רק מדברי חכמים, יתחייב משום שבועת ביטוי, שאינו מושבע עליהם מהר סיני. וראה להלן ה"ז. (24) שנשבע לאכול. (25) גילה דעתו שאינו קץ בהם. (26) שבועות כד. וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "אמר רבא: שבועה שאוכל ואכל עפר, פטור" כי הואיל ונשבע שיאכל, ודאי העלה בדעתו, שבכל מה שיאכל יצא ידי חובתו, אבל כשנשבע "שלא יאכל" אין שבועתו מכוונת לדברים שאינם ראויים לאכילה או לאיסורי תורה, שלא נתכוין בשבועתו אלא לדברים הראויים, כילדברים שאינם ראויים לא היה צריך להתחייב ולהשבע.

ו. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֲכִלְתִּי, וְהוּא אָכַל דְּבָרִים שְׁאֵינָן רְאוּיִין לְאֲכִילָה או נִבְלָת וְטִרְפּוֹת - חֵיב; שֶׁאֲכִילָתָן שְׁמָה אֲכִילָה, שֶׁכָּכֵר הֵן חֲשׁוּבִין אֶצְלוֹ, שֶׁהָרִי אֲכָלוֹ²⁷. אָכַל לְהַפֵּא, שֶׁנֶּשֶׁבֶע שֶׁלֹּא יֵאָכֵל²⁸, וְנִקְרָה מִקְרָה²⁹ וְאָכְלוֹ - אֵינָה אֲכִילָה³⁰, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי³¹.

(27) קודם שנשבע, ללא כל סיבה. ועכשיו שנשבע שלא אכל - נשבע לשקר. וכן אמרו במשנה שם כב: "קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום, והוא אכל נבילות וטריפות... הרי אשתו אסורה". ובגמרא שם כג: השוו דין דברים שאינם ראויים לאכילה כלל, לנבילות וטריפות. (28) כאן חוזר רבינו להצדיק את הדין שבהלכה הקודמת: נשבע שלא יאכל ואכל דברים שאינם ראויים לאכילה... פטור. (29) ובכת"י התימנים: "ונקרא נקרי" - מלשון הכתוב "נקרא נקרי" בהר הגלבוע". (30) כי לא החשיבם, אלא כדי שלא יעבור על שבועתו הוכרח לאכלם, למלאות נפשו כי ירעב. (31) בהלכה הקודמת.

ז. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל כָּל שֶׁהוּא מִנִּבְלָת וְטִרְפּוֹת, וְאָכַל פְּחוֹת מְכֻזֶּת - חֵיב בְּשִׁבוּעָה³², שֶׁהָרִי אֵינוֹ מְשֻׁבָּע עַל חֲצִי שְׁעוֹר מִהַר מַהֵר סִינִי³³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"להרע או להטיב". וראה בתוספתא שבועות פ"ב, ב. 57) שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו עושה, וזה נשבע על דבר שהוא מצווה לא לעשותו, וכמבואר בדברי רבינו בסמוך הט"ז. 58) משנה בשבועות כט. 59) כי שבועת ביטוי – לא חלה עליו כלל, ושבועת שוא אינה מחייבת אותו כלל. ועליו לקיים המצוה כמצווה. ובגדרים טז: אמרו: "מנין שאין נשבעים לעבור על המצוות (שאם נשבע לבטל, אין זו שבועה) תלמוד לומר: לא יחל דברו – דברו לא יחל, אבל מיחל הוא לחפצי שמים" שאין שבועה חלה עליו ויכול לחלל דברו.

טו. **פיצד?** כגון שנשבע שלא יעשה סכָה⁶⁰ ושלא ילבש תפילין⁶¹ ושלא יתן צדקה⁶². וכן הנשבע לחברו: שלא אעיד לך עדות זו שאני יודעה, או שלא אעיד לך אם אדע לך עדות – הרי זה לוקה משום שבועת שוא, מפני שהוא מצוה להעיד⁶³. וכן האומר לחברו: שבועה שלא אדע לך עדות – הרי זה שבועת שוא, שאין בידו שלא ידע לו עדות⁶⁴. וכן כל פיצא בזה⁶⁵.

60) סתם סוכה בלשון בני אדם – היא סוכה של מצוה. 61) משנה בשבועות כט. ושם הנוסח: "שלא להניח תפילין". 62) לעני, והתורה אמרה "נתון תתן לו". 63) ככתוב בתורה "אם לא יגיד ונשא עונו" וזה שנשבע לבטל, נשבע על דבר שאי אפשר לו. 64) כי אולי יראה לו עדות וידע (שם): "שבועה שלא נעידך", ומפרש רבינו, שזה כולל שתי משמעויות: שלא נעיד מה שידועים אנו, וכן שלא נדע לך, וזהו "דבר שאי אפשר". וראה שם כה: "ידעתי ולא ידעתי – מחלוקת", שאינה בלהבא, שנשבע לבטל מצוה הוא. 65) כגון "אם לא ראיתי גמל שפורח באויר, ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד" השנויים במשנה שם.

טז. **נשבע לקיים את המצוה ולא קיים** - פטור משום שבועת בטוי⁶⁶. **פיצד?** כגון שנשבע שיעשה לולב או סכָה או שיתן צדקה לעני או שיעיד לו אם ידע לו עדות, ולא עשה⁶⁷ ולא נתן ולא העיד – הרי זה פטור משום שבועת בטוי⁶⁸. שאין שבועת בטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה ואם לא רצה אינו עושה; שנקמר: להרע או להיטיב⁶⁹. לפיכך⁷⁰, כל הנשבע להרע לאחרים – פטור משבועת בטוי. כגון שנשבע שיהיה את פלוני⁷¹ או יקללנו או יגלל ממונו או ימסרנו ביד אנס⁷². מפני שהוא מצוה שלא לעשות⁷³. ויראה לי, שהוא לוקה משום שבועת שוא⁷⁴.

66) והוא-הדין משום שבועת שוא, שהרי בשעה שנשבע לא יצאה שבועה מפיו לשקר, והכתוב אומר "נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך" – מכאן שנשבעים לקיים את המצוה.

פזית נבלה או טרפה - חיב אף משום שבועת בטוי⁴³; שהרי כלל דברים האסורין עם דברים המותרין⁴⁴, ומתוך שחלה שבועה על התמרים - חלה על דברים האסורים⁴⁵, כמו שבארנו⁴⁶.

43) נוסף על איסור נבילה. 44) ואין אומרים שלא יתייב עד שיאכל תמרים ונבילות יחד – הואיל ולא אמר: תמרים ונבילות כאחת, ודאי התכוין לכל מין בפני עצמו. וראה למעלה פ"ד, ה"ד. 45) שבועות כג: ואפילו באיסור הבא ע"י עצמו (כגון זה שבא לו ע"י דיבורו) אומרים בו "איסור כולל", כמבואר שם כד. 46) למעלה פ"ד, ה"א.

יא. **אכל אם נשבע שלא יאכל נבלה וטרפה וכיצא⁴⁷ בהן, בין אכל בין לא אכל - אין כאן חיוב שבועה כלל⁴⁸, לא שבועת בטוי ולא שבועת שוא⁴⁹.**

47) איסורי תורה, שמושבע עליהם מהר סיני שלא לאכלם. 48) שאין שבועה חלה על שבועה, והרי הוא מושבע מהר סיני על נבילות שלא לאכלן, וכמבואר לעיל ה"ה, ע"פ דברי הגמרא בשבועות כג: "מפרש גופו תקשה אמאי, מושבע מהר סיני הוא". 49) שהרי לא נשבע לבטל מצוה, אלא לקיימה.

יב. **נשבע שיאכל נבלה וטרפה וכיצא בהן מאסורי תורה - הרי זה לוקה משום שבועת שוא⁵⁰, בין אכל בין לא אכל⁵¹.**

50) שהנשבע לבטל מצוה חייב משום שבועת שוא. וכמבואר למעלה פ"א, ה"ו. 51) שמשעה שיצאה שבועה מפיו – יצאה לשוא, וכמבואר בסמוך ה"א.

יג. **שבועה שאכל כבר זו, שבועה שלא אכלנה - השניה שבועת שוא, שהרי מצוה עליו לאכלנה⁵², ולוקה⁵³ על שבועה שניה בין אכל בין לא אכל⁵⁴. ואם לא אכלה - חיב אף בשבועת בטוי⁵⁵.**

52) מחמת שבועתו הראשונה. 53) מיד, שהרי נשבע לבטל את המצוה. 54) שמשעה שיצאה שבועה מפיו – יצאה לשוא. 55) היא השבועה הראשונה, ועליה אינו עובר עד שיעבור הזמן שקבע בשבועתו, או אם יאבד הככר, ולא יוכל שוב לקיים שבועתו.

יד. **שבועה שלא אכל כבר זו, שבועה שאכלנה - השניה שבועת שוא, שהרי זו אסורה עליו לאכלה, ולוקה על שבועה שניה זו בין אכלה בין לא אכלה. ואם אכלה - לוקה אף משום שבועת בטוי⁵⁶. וכן כל הנשבע לבטל את המצוה ולא בטל - פטור משבועת בטוי⁵⁷, ולוקה משום שבועת שוא⁵⁸, ועושה המצוה שנשבע לבטלה⁵⁹.**

56) דין זה נלמד מדין ההלכה הקודמת, אלא שרצה רבינו לבאר אופני שבועת ביטוי ב"הן ולאן" דבר וחילופו. בהלכה הקודמת נשבע לאכול ככר זו, ובהלכה שלפנינו, נשבע לא לאכול הככר, ונמשך רבינו אחר לשון הפסוק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(80) בכ"י תימן: ואין זו. (81) שחייב בהכל מי שנשבע לבטל את המצוה, כמבואר לעיל הי"ד. (82) ולפיכך אינו לוקה על שבועתו ויאכל מצה כדן שבועת שוא, אלא אסור לאכול מצה בליל פסח שלא לעבור על שבועתו - שבועת ביטוי. (83) אסור לו לישב בסוכה בחג הסוכות מחמת שבועתו, הואיל וכלל זמנים ששייבה בסוכה בהם - רשות, עם זמן שהשייבה בו מצוה. אבל אם נשבע שלא יאכל מצה בליל פסח או שלא ישב בסוכה בחג הסוכות הרי זה לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה': "שבועה שלא אוכל מצה - אסור לאכול מצה בליל הפסח. שלא אוכל מצה בליל הפסח - לוקה ואוכל מצה". ואעפ"י, שמלשון הירושלמי משמע שאם נשבע "שלא יאכל מצה", הרי זה כולל זמני רשות עם זמני מצוה, בעוד שלרבינו אין השבועה חלה עד שיאמר: "שנה או שנתיים", אפשר לחלק, שבני ארץ ישראל (מקום חיבור הירושלמי) היו רגילים לאכול מצה כל ימי השנה, ולפיכך אם נשבע סתם "שלא יאכל מצה" - כוונתו לזמני הרשות יחד עם זמני מצוה, ושבועתו חלה ב"כולל", ובני חוץ לארץ אינם רגילים לאכול מצה בכל ימי השנה אלא בחג הפסח, ולפיכך הנשבע בחוץ לארץ סתם, כוונתו למצה בפסח, ולוקה משום שבועת שוא, ובהם עוסק רבינו. ומה שכתב רבינו: שלא ישב בצל סוכה "לעולם" הוא לאו דוקא, והוא-הדין אם אמר: "שנה או שנתיים" (מראה הפנים לירושלמי שם). וביירושלמי שם הנוסח: "שלא אשב בצל - אסור לישב בצל סוכה (דעתו היתה על כל צל, אפילו שאינו של סוכת מצוה) שלא אשב בצל סוכה (כוונתו לסוכת מצוה) לוקה ויושב בצל סוכה", וכן הנוסח ביו"ד שם. ויתכן, שגם רבינו יודה לזה (מעשה רוקח). ודע, שאין שבועת ביטוי חלה על ביטול מצוה "בכולל", אלא כשהביטול הוא ב"שב ואל תעשה" כגון שלא לאכול מצה או לא לישב בסוכה, אבל הנשבע לבטל מצוה ב"קום ועשה", כגון לאכול נבילות וטריפה - אפילו בדרך "כולל" אין שבועתו חלה, שאין אומרים לאדם חטא ואכול דברים אסורים כדי לקיים שבועתך, וכן אמרו בשבועות כד. "לאו - משכחת לה (שלא לאכול נבילות חלה שבועתו בכולל) אלא הן, היכי משכחת לה", שאם ישבע לאכול נבילות ושחטות, אין שבועתו חלה (ר"ן שם, וכן בשו"ע יו"ד רלו, סעיף ה ובש"ך שם ס"ק טו). (84) בעל ארבע כנפות המחוייב בציצית. (85) מצוייץ בציצית. כלומר, שנשבע שיתעטף בבגד המחוייב ציצית ולא יטיל בו ציצית, שבזה הוא מבטל מצות ציצית, ומתוך שהוא כולל זמני פטור (לילה אינו זמן ציצית) עם זמני חיוב שהם ביום, שבועתו חלה. אבל אם ישבע שלא יתעטף בציצית, ולא ילבש בגד המחוייב בציצית, אין זה נשבע לבטל את המצוה, שיכול ללבוש בגד הפטור ממצות ציצית, וכבר כתב רבינו (הל' ציצית פ"ג, ה"א) "אעפ"י שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה, כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד, שיפטור עצמו ממצוה זו", הרי שאין זו אלא מידת חסידות, ומצד הדין אינו מחוייב ללבוש בגד המחוייב בציצית (רדב"ז). ולדעת ה"מעשה רוקח" כוונת רבינו כאן: "שלא יעלה עליו בגד" לבגדי כהונה, שהכהנים מצויים ללבשם בזמן הבית בעת עבודתם, כמבואר בהל'

והשוה לקמן פ"א, ה"ג: "ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לזרז את עצמו, ואעפ"י שהוא מושבע עליה מהר סיני". (67) לולב או סוכה. (68) משנה בשבועות כז. (69) שם בגמרא: "מה הרעה רשות (בדבר רשות, שבדבר מצוה אינו יכול להרע ולבטלו, שהרי מושבע הוא מסיני), אף הטבה רשות" - מכאן שאין הפסוק מדבר בנשבע לקיים את המצוה. (70) הואיל ואין הפסוק מדבר אלא בדברי הרשות. (71) והתורה אמרה "פן יוסיף להכותו". וראה הל' חובל ומזיק פ"ה, ה"א. (72) איש אלם, העושה מעשי אונס. וראה הל' רוצח פ"ב ה"ב. (73) שבועות כז. "אוציא נשבע להרע לאחרים ולא הרע, שאין הרשות בידו... ואינו היא הרעת אחרים: אכה את פלוני ואפצע את מוחו" וכו'. (74) זה מוסב רק על נשבע להרע לאחרים וכו' אבל הנשבע לקיים את המצוה אינו לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל אות סד. והדגיש רבינו: "יראה לי" אעפ"י שמשנה מפורשת היא: "נשבע לבטל את המצוה... זו היא שבועת שוא"? כי שם מדובר במצוות שבין אדם למקום, כגון תפילין וסוכה וכדומה, ואילו כאן עוסק רבינו במצוות שבין אדם לחברו, הייתי אומר: הואיל וחברו המוכה והמקופח יכול למחול לו, אין זה נשבע לבטל את המצוה, וכן אמרו "הכני פצעני על-גנת לפטור - פטור" לפיכך מציין רבינו: יראה לי, שהוא לוקה, שמצד ציווי ה' יש לחייבו משום שבועת שוא (מעשה רוקח).

יז. נִשְׁבַּע לְהַרְעַ לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שִׁיחַבֵּל בְּעַצְמוֹ⁷⁵, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רִשְׁאִי⁷⁶ - שְׁבוּעָה חֲלָה עָלָיו⁷⁷, וְאִם לֹא הִרְעַ לְעַצְמוֹ - חֵיב מְשֻׁם שְׁבוּעַת בְּטוּי⁷⁸. נִשְׁבַּע לְהִיטִיב לְאַחֲרִים הֵטֵבָה שְׁפִידוֹ לְעִשְׂוֹתָהּ, כְּגוֹן שֶׁיִּדְבֹּר עָלָיו לְשַׁלְטוֹן אוֹ יִכְבְּדֵנוּ - שְׁבוּעָה חֲלָה עָלָיו⁷⁹, וְאִם עֵבֶר וְלֹא עֲשָׂה - חֵיב מְשֻׁם שְׁבוּעַת בְּטוּי.

(75) בגופו. (76) בבא קמא צא: שנאמר, וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין וכו', וראה הל' דיעות פ"ג, ה"א והל' חובל ומזיק פ"א, ה"א. (77) ואין זה נשבע לבטל את המצוה, כי אין דין זה מפורש בתורה אלא נלמד מתוך מדרש חכמים. והרי זה דומה לדין "חצי שיעור" המבואר לעיל ה"ז. (78) שבועות כז. שם. שנאמר "או להטיב" - או, לרבות הטבת אחרים, שישנה ב"הן ולא", שאם אינו רוצה אינו מטיב, כגון מתנה לעשיר.

יח. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל מִצָּה שְׁנָה אוֹ שְׁנָתִים - הָרִי זֶה אָסוּר לְאָכֵל מִצָּה בְּלִילִי הַפֶּסַח, וְאִם אָכַל - חֵיב מְשֻׁם שְׁבוּעַת בְּטוּי. וְאִין דָּהּ⁸⁰ שְׁבוּעַת שְׂוֹא⁸¹, שֶׁהָרִי לֹא נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל מִצָּה בְּלִילִי הַפֶּסַח, אֲלָא כָּלָל עֲתִים שְׂאֵאֵכִילֵת מִצָּה בְּהֶם רְשׁוּת עִם עֵת שְׂאֵאֵכִילֵתָהּ בּוֹ מִצָּה, וּמִתּוֹךְ שֶׁחֲלָה שְׁבוּעָה עַל שְׂאֵר הַיָּמִים - חֲלָה עַל לֵיל הַפֶּסַח⁸². וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא בְּזֶה. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵשֵׁב בְּצֵל סִכָּה לְעוֹלָם⁸³, אוֹ שְׁלֹא יַעֲלֶה עָלָיו בְּגָד⁸⁴ שְׁנָה אוֹ שְׁנָתִים⁸⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השרת, הרי שזהו הזמן המעכל את כל מה שבמעיו, והכח האנושי פוסק מלפעול בו, אם לא שיזכה לדרגת מלאכי השרת.

כא. נִשְׁבַּע שְׂרָאָה גָּמַל פֹּרֶחַ בְּאֹרֶז, אָמְרוּ לוֹ: הֲיֵאָדָּה נִשְׁבַּעְתָּ לְשָׂאָה? וְאָמַר: עוֹף גְּדוֹל רָאִיתִי וּמִגְדְּלוֹ קָרָאתִיו גָּמַל, וְכֵן הָיָה בְּדַעְתִּי - אֵין זֶה כְּלוּם; שְׂאִין כָּל אָדָם קוֹרְאִין גָּמַל אֲלָא לְגָמַל, וּבִטְלָה דַּעְתּוֹ אֲצֵל כָּל אָדָם, וְלוֹקָה⁹¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁹².

(91) משום שבועת שוא, שזהו דבר בלתי אפשרי (משנה שבועות כט.). ובגמרא שם אמרו: כשנשבע, על דעתנו הוא נשבע. (92) כגון שנשבע "שראה נחש כקורת בית הבד" = כתבניתה וצורתה, שזה בלתי אפשרי הוא (משנה ובגמרא שם עמ' ב.).

כב. דָּבָר יָדוּעַ אֲצֵל הַחֲכָמִים בְּעָלֵי שָׁכָל וּמִדַּע, שֶׁהִשְׁמֵשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ מֵאָה וְשִׁבְעִים פַּעַמִּים⁹³. נִשְׁבַּע אֶחָד מִן הָעָם שֶׁהִשְׁמֵשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ⁹⁴ - אֵינוֹ לוֹקָה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׂאָה; שְׂאָף עַל פִּי שֶׁהִדְבֵּר בֵּין הוּא - אֵין דָּבָר זֶה גָּלוּי וְיָדוּעַ לְכָל הָעָם, אֲלָא לְגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים בְּלָבָד. וְאֵינוֹ חַיֵּב אֲלָא אִם בֵּין נִשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁגָּלוּי וְיָדוּעַ לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם⁹⁵ מִשְׂאָר הָעָם⁹⁶, כְּגוֹן אִישׁ שֶׁהוּא אִישׁ וְאָבִין שֶׁהוּא⁹⁷ אָבִין. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע שֶׁהִשְׁמֵשׁ קִטְנָה מִן הָאָרֶץ - אֵינוֹ לוֹקָה, וְאִף עַל פִּי שְׂאִין הַדְּבָר בֵּין, מִפְּנֵי שְׂאִין זֶה יָדוּעַ לְכָל אָדָם. וְאֵינוֹ כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, שֶׁהָיָה לֹא נִשְׁבַּע אֲלָא עַל רֵאִיתָ עֵינָיו, שֶׁהָיָה הוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ קִטְנָה⁹⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה מִדְּבָרֵי חֲשׁוֹן תְּקוּפוֹת מְזֻלוֹת⁹⁹ וְגִימְטְרִיאוֹת¹⁰⁰, וְכִיּוּצָא בֵּהֶן מִדְּבָרֵי חֲכָמָה שְׂאִין נִכְרִין אֲלָא לְאֲנָשִׁים אֲחֵרִים¹⁰¹.

(93) השוה הלכות יסודי התורה פ"כ, ה"ח: "והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים", ובהקדמת רבינו לפירוש המשנה, הוא אומר: "מאה וששים וששה פעם, ושלשה שמיני פעם". (94) והנשבע על דבר ידוע... שהוא כן, לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. (95) שבועות כט. שכל שידועים בו שלשה בני אדם, הרי זה מפורסם לכל (רש"י שם כה:). (96) וזהו שדקדק עולא שם, ואמר: "לשלשה בני אדם", כי בני אדם הם המון העם, ככתוב (תהילים מט, ג) "גם בני אדם גם בני איש" (הגהות בן אריה על הרמב"ם). וראה ב"שירי קרבן" לירושלמי נדרים פ"ג ה"ב, דיבור-המתחיל אלא כגון ביעה. (97) ובכתי" התימנים: שהיא. וכתב הרדב"ז, אפילו הנשבע הוא חכם גדול בתכונה הוא פטור משבועת שוא, כיון שאין הדבר ידוע לאחרים. (98) ואפילו הוא חכם בתכונה אינו חייב, שזה החכם לא נשבע על ידיעתו אלא על ראיית אחרים שרואים אותה

כלי המקדש פ"י, ה"ד. ואם נשבע שלא ללבשם ביטל מצות-עשה, ואין שבועתו חלה אלא בדרך "כולל" בגדי חול עם בגדי כהונה.

יט. נִשְׁבַּע שֶׁהֵנִיחַ תַּפְלִין הַיּוֹם אוֹ לֹא הֵנִיחַ, שֶׁנִּתְעַשֵּׂף בְּצִיצִית אוֹ לֹא נִתְעַשֵּׂף - הָרִי זֶה שְׁבוּעַת בְּטוּי לְשַׁעֲבָר⁸⁶; שְׂזָה מִגִּיד דְּבָר שֶׁנִּעֲשֶׂה, וְלֹא נִשְׁבַּע עַל הַמַּצָּה לֹא לְקִימָה וְלֹא לְבִטְלָה.

(86) אעפ"י שאינה בלהבא, שהרי אינו יכול להשבע שלא יניח תפילין, כי אז הוא נשבע לבטל המצוה ופטור משום ביטוי, כמבואר למעלה ה"ד - כבר השמיענו רבינו לעיל ה"א, שחייבים על שבועת ביטוי אעפ"י שאינה בלהבא, הואיל וישנה ב"הן ולאן", ורק על זה הקפיד הכתוב: "להרע או להטיב" דבר וחילופו, ומקור הדברים בשבועות כה: "לא הנחתי תפילין היום... חייב".

כ. נִשְׁבַּע שְׂאִי יִישֵׁן שְׁלֹשֶׁת יָמִים אוֹ שְׂאִי יֵאָכֵל כְּלוּם שְׁבַעַת יָמִים וְכִיּוּצָא בְּזָה⁸⁷ שֶׁהָיָה שְׁבוּעַת שָׂאָה⁸⁸ - אֵין אוֹמְרִין: יַעֲזֹר זֶה עַד שֶׁיִּצְטָעַר וְיָצוּם עַד שֶׁיִּצְטָעַר וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ כַּח לְסַבֵּל וְאַחֵר כֵּן יֵאָכֵל אוֹ יִישֵׁן; אֲלָא מְלָקִין אוֹתוֹ מִיָּד⁸⁹ מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׂאָה, וְיִישֵׁן וְיֵאָכֵל בְּכָל עֵת שִׁירְצָה⁹⁰.

(87) כל דבר שאין בו כח לעשות, וכמבואר למעלה פ"א, ה"ז. (88) שמשעה שיצאה שבועה מפיו יצאה לשוא, כי א"אפשר לו להתקיים שבעה ימים מבלי שיאכל. (89) שבועות כה. ואפילו עדיין לא לקה, מותר לו לישון מיד, וכשיזדמן לו בית-דין ילקה על ידו (רדב"ז). (90) כבר העירונו למעלה פ"א, ה"ז בביאורנו, שבתלמוד בבלי אין זכר לזמן תענית של שבעה ימים, כי בשבועות כה. אינו מוזכר אלא: שלא יישן שלשה ימים - הרי זו שבועת שוא, ובירושלמי נדרים פ"ב, ה"א אמרו: "שבועה שלא אוכל שלשה ימים, ממתינים אותו עד שיאכל ומלקים אותו", הרי שסובר הירושלמי, שיתכן לאדם להתקיים אפילו כשלא יאכל שלשה ימים, ולפיכך אין זו שבועת שוא אלא שבועת ביטוי, ומקרא מסייעו (אסתר ד, טז): "וצומו עלי, ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום" (אמנם בילקוט שם, שאלו: "ואיך היו צמים שלשה ימים... ולא היו מתים? אלא שהיו מפסיקים מבעוד יום" שהפסיקו התענית לפני תום יום שלישי, אולם הירושלמי כנראה חולק על זה) ועינינו רואות, שאנשים יכולים להתענות משבת לשבת, ולפיכך דקדק רבינו לכתוב: "שלא יאכל כלום שבעת ימים" שידע רבינו מחכמת הרפואה, שהנשבע לא לאכול בזמן ארוך זה אינו יכול להתקיים עוד, נמצאת שבועתו שבועת-שוא ומשעת שבועה יצאה לשקר, ולפיכך לוקה מיד, ויאכל בכל עת שירצה, ואינו חייב לשמור על שבועתו כי אין זו שבועת ביטוי כלל (מרכבת המשנה). וב"אור שמח" מביא רמז לדעת רבינו מדברי התלמוד (יומא ד:). על הפסוק (שמות כד, טו) "ויעל משה אל ההר... ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי" - ר' נתן אומר, לא בא הכתוב אלא למרע אכילה ושתיה שבמעיו לשומו כמלאכי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קטנה, ואינם יודעים אם היא באמת קטנה מן הארץ אם לא (רדב"ז). ולדעת רש"י בשבועות כט. כל שנשבע לשנות את הידוע, ואין זה ידוע לשלשה בני אדם, הרי זה פטור משום שבועת שוא וחייב משום שבועת שקר, וכן הוא מבואר שם בגמרא דף כה: (99) ובכת"י התימנים: "ומזלות". תקופות – חכמת מהלך השמש והירח והגלגלים המקיפים את העולם ככתוב (תהלים יט, ז) "ותקופתו על קצותם", וכמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ה. מזלות – הכוכבים המכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכל, ושנים-עשר הם ששמותם: טלה, שור, תאומים, וכו' כמבואר שם ה"ו, מזל – שרשו: נזל – הלך, ונזכר במקרא (מלכים-ב, כג, ה) "ולירח ולמזלות". (100) ובכת"י התימנים: וגימטריות. היא חכמת המדידה וההנדסה, גיאומטריה. כלשון רבינו בהל' גניבה ואבידה פ"ח, ה"א: "וכן במדת הקרקע, צריך לרקדק בחשבון משיחת (מידת) הקרקע ע"פ העיקרים המתבארים בכתבי הגימטריא" וראה במ"מ שם, והשוה תוי"ט לאבות פ"ג מכ"א. (101) הנשבע עליהם להודיע את הידוע או לשנות הידוע פטור משבועת שוא. והמקור לדברי רבינו על גודל השמש וכו' גילה רבינו בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו, האומר: "וספרים רבים חיברו בה חכמי יון", וכן הוא אומר בהלכות קידוש החודש פ"ז, הכ"ה: "חכמת התקופות והגימטריות שחיברו בה חכמי יון ספרים הרבה, והם הנמצאים עכשיו ביד החכמים, אבל הספרים שחיברו חכמי ישראל, שהיו בימי הנביאים מבני יששכר לא הגיעו אלינו" וכו'.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) אופני התרת השבועה, מי יכול להתיר שבועה, כיצד מתירים ומתי.

ב. וְדָבָר זֶה¹³ אֵין לוֹ עֲקָרָה¹⁴ כָּלֵל בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב, אֲלֵא כֵּן לְמַדּוּ מִמֶּשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַקְּבִלָּה¹⁵, שֶׁזֶה הַפְּתוּב: לֹא יִחַל דְּבָרֵי - שְׁלֹא יִחַלֵּל הוּא בַּעֲצָמוֹ דְּרִיף קְלוֹת רֹאשׁ בְּשֹׁאט נֶפֶשׁ¹⁶, פְּעֻנֵין שְׁנֶאֱמַר: וְחִלְלֵת אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ¹⁷; אֲבָל אִם נָחַם וְחִזַּר בּוֹ¹⁸ - חָכֵם מֵתִיר לָא¹⁹.

(13) היתר שבועות. (14) יסוד ושורש. (15) שקיבלו איש מפי איש עד למשה רבינו מסיני. וראה הל' ממרים פ"א, ה"ב-ג. (16) בבזיון, מלשון הכתוב (יחזקאל כה, טו) "וינקמו נקם בשאט בנפש" – בבזיון שהיו מבזים אותם בנפשם (רד"ק שם). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י. (17) בנשבע לשקר – הכתוב מדבר, שבהזכירו שם ה' לשקר הוא מחללו להכעיס, כלשון רבינו בהל' יסודי התורה, שם. (18) מחמת צער, או שנולד לו דבר שלא ידע עליו בעת שבועתו, כמבואר בהלכה הקודמת. (19) משנה, חגיגה י, א. "היתר נדרים פורחים באויר", מעט רמז יש במקרא (רש"י שם). אבל בגמרא שם מצאו סמך לזה, דברי הכתוב (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" – הוא אינו מוחל (עושה) דבריו בחולין, אבל אחרים מוחלים לו, וראה לקמן פ"ב ה"ב: "אע"פ שמתור להשאל על השבועה. . . ומי שלבו נוקפו . . . אינו אלא שמץ מינות. . . אין נזקקים להתיר

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בְּטוּי²⁰ וְנָחַם³ עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְרָאָה שֶׁהוּא מַצְטַעֵר אִם יִקְיָם שְׁבוּעָה זֹאת, וְנִהְפְּכָה דַעְתּוֹ לְדַעַת אַחֲרֵת⁴, או שְׁנוּלֵד⁵ לוֹ דְּבָר שְׁלֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ⁶ בְּשַׁעַת הַשְׁבוּעָה וְנָחַם בְּגִלְלוֹ⁷ - הָרִי זֶה נִשְׁאֵל⁸ לְחָכֵם אַחֲדִי⁹, או לְשִׁלְשָׁה הַדְּיוּטוֹת¹⁰ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם חָכֵם, וּמֵתִירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ¹¹. וְהָיָה מִתֵּר לַעֲשׂוֹת דְּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא לַעֲשׂוֹתוֹ, או שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת דְּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע לַעֲשׂוֹתוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא הֵתֵר שְׁבוּעוֹת¹².

(2) מפורשת לעיל פ"א, ה"א-ב. (3) ומתחרט. (4) שהיה מרוצה אילו לא היה נודר נדר זה מעולם (כדברי השו"ע יו"ד סי' רכח, ס"ז). (5) שנתחדש. (6) שלא ידע בו. (7) נמצא זה מתחרט על עיקר הנדר, ורוצה לעקור את נדרו למפרע. (8) שואל היתר לשבועתו. ולפי שהחכם מתיר את השבועה, חוקר את הנשבע אם הוא מתחרט באמת, וכן הוא שואלו שאלות שונות כדי למצוא פתח חרטה להתרת שבועתו (ראה להלן ה"י-יא), לפיכך נקרא הנשבע: "נשאל" כי הוא נשאל שאלות שונות ע"י החכם (תוספות יו"ט' לשבת פכ"ד, מ"ה). (9) שהוא חכם מובהק בחכמת התורה, וכמבואר להלן ה"ה. (10) לדעת 'הגהות מיימוניות', וכן מבאר הרדב"ז, אין הכוונה להדיוטות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו אשתו, וחקירתם לא תעלה יפה (שם). (30) כלומר, אינו מצטרף להיות מהשלשה המתירים, הואיל וקשה עליו שבועת אשתו, יש לחוש שלא יחקור היטב בחרטה, כי אין אדם רואה חובה לעצמו, וכמו שהורה רבינו בהלכה הקודמת: "אין אדם יכול להתיר שבועת עצמו". ומה שהדגיש רבינו "אינו נעשה שליח", הכוונה אפילו אם נתן לו הגדול בחכמה או רבו, רשות להתיר נדר אשתו – אחרי ששמעו חרטה – אינו נעשה שליחם להתיר נדר אשתו, לפי שהיא כגופו ונמצא מתיר לעצמו. ולמד רבינו דין זה מנדרים ח, ב – שרב אשי התיר לרבינא להיות שליח לחרטת אשתו, ולא התיר לו להיות אחד המתירים לנדרי אשתו (רדב"ז). ובדפוס רומי ר"מ, הנוסח כאן: "ואינו נעשה שליח להתיר נדרי לאשתו". וכן הוא נוסח ה'כסף משנה' בדברי רבינו.

ה. פיצד מתירין? יבוא הנשבע להחכם המבכה³¹, או לשלשה הדייטות אם אין שם ממחה³², ואומר: אני נשבעתי על כך וכן, ונחמתי³³; ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר זה עד מה³⁴, או שארע לי כך וכן³⁵ – לא הייתי נשבע; ואילו הייתי יודעתי בעת השבועה כמו עתה – לא הייתי נשבע³⁶. והחכם או גדול השלשה אומר לו: וכבר נחמתי? והוא אומר לו: הן. חוזר ואומר לו: שריתי³⁷ לך, או מתר לך, או מחולל³⁸ לך, וכל פיוצא בענין זה בקל לשון. אבל אם אומר לו: מופר לך, או נעקרה שבועתך, וכל פיוצא בענין זה – לא אומר³⁹ פלוס; שאין מפר אלא הפעל או האבי⁴⁰, אבל החכם אינו אומר אלא לשון התרה ומחילה⁴¹.

(31) המפורסם מאיר בתורתו, מובהק – בנין הפעל מבהק, שפירושו אור מבהיק וזורח. וראה ב'תוספות יו"ט' לבבא מציעא פ"ב מ"א, אבל אין צורך שיהא מוסמך מרבותינו שבארץ ישראל כדין 'מומחה סמוך', שהרי לא נאמר: "אלקים" בפרשת נדרים להצריך מומחה סמוך (ר"ן לנדרים ה, ב. כג, א. בהבנת דברי רבינו). (32) בכורות לו, ב: "שלשה מתירים את הנדר במקום שאין חכם". וראה בבאורנו לעיל ה"א. (33) והנני מתחרט. (34) כל כך. (35) שנולד לי דבר, שלא ידעתי בו בעת שבועתי. (36) נמצא נשבע זה מתחרט מעיקרו, שהיה מרוצה אילו לא היה נשבע מעולם, וכן שאל רב הונא (נדרים כא:): את הנודר שבא להשאל לפניו על נדרו: "לבך עלך?" כלומר, אותו לב שהיה לך כשנדרת, ישנו עדיין עליך ואינך מתחרט על מה שנדרת? אמר הנודר: לא, והתירו. ושם כב, ב – פסקו: "פותחים בחרטה". כלומר, אפילו לא מצא החכם שום פתח להתרת נדרו, אלא זה שהנודר מתחרט מאילו על נדרו ורוצה לעקרו מתחילתו מתירים בה את הנדר, וראה לקמן ה"י היתר נדר ע"י פתח החכם, כשהנודר לא הצהיר תחילה על רגשי חרטתו. (37) מותר לך. שרא – לשון פתח והיתר. "ועתה הנה פתחתך" (ירמיה מ, ד) מתורגם: הא שריתך (ה'ערוך'). (38) מלשון "לא יחל דברו". וכתב

אלא מפני דבר מצוה, או מפני צורך גדול". וכתב ה'חינוך' מצוה ל: "מחסדי האל עלינו, בדעתו חולשת בנין גופנו ומיעוט דעותינו. . . לתת לנו עצה לצאת ממאסר השבועה בהתחדש עלינו רצון. . . שאפשר לנו לתלות בענין השבועה טענת אונס או שגגה. . . שיבוא הנשבע לפני איש חכם. . . ויתוודה אליו מחסרון ידיעתו, שלא היה יודע בשעה שנשבע דבר שידע אח"כ. . . ואחר הודאת פיו על זה ויכיר החכם ויראה, כי יש ממש בדבריו. . . ועל כן הוא מתחרט ויקבל וידויו ויתירונו משבועתו, ולעולם אי-אפשר להתיר שבועה כ-אם בסיבת שום חידוש לנשבע, כגון שיאמר: אילו הייתי יודע דבר פלוני לא הייתי נשבע מעולם, שזה כעין אונס הוא. אבל אם אמר היתירני משבועתי בלא טענה, אין כת באדם להתירו".

ג. ואין אדם יכול להתיר שבועת עצמו²⁰. ואין אדם רשאי להתיר שבועה או נדר במקום שיש גדול ממנו בחכמה²¹. ובמקום שיש בו רבו – אסור לו להתיר אלא מדעת רבו²².

(20) נדרים פא, ב. וכן אמרו (נגעים פ"ב, מ"ה): "כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו". (21) משום כבודו, וכן אמרו בנדרים ח, ב – שרבינא לא רצה להתיר נדר אשתו (אפילו להצטרף עם עוד שנים) במקום רב אשי רבו, אע"פ שלא היה רבו ממש. כי רבינא היה תלמיד חבר לרב אשי, כמבואר בעירובין סג, א. תלמיד חבר, הוא חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר – רש"י שם (כסף-משנה). (22) ברשותו ובהסכמתו, כמו שאמרו (סנהדרין ה): "תלמיד אל יורה אלא-אם-כן נוטל רשות מרבו". והשווה ה'ל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב-ג. והבדיל רבינו בין "גדול בחכמה" לבין "רבו", שבראשון – אין אסור בדבר, ובשני – יש גם אסור (כסף-משנה). וכתבו הרא"ש והר"ן (נדרים כג.), שאין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירו ללא נטילת רשות – הותרה השבועה או הנדר, וכן בש"ך ליו"ד סי' רכח, ס"ק ה.

ד. זה שנשבע הוא שיבוא²³ לפני החכם²⁴ להתיר לו, בין איש בין אשה. ואינו עושה שליח להשאיל לו על נדרו. והפעל נעשה שליח²⁵ לתרצת אשתו²⁶ ומתירין לה²⁷; ובלבד שיהיו השלשה מקבצים²⁸, אבל לא יקבץ אותן להתיר לה לכתחילה²⁹. ואינו נעשה שליח להתיר נדר לאשתו³⁰.

(23) ולא שלוחו, וכן לא ישלח כתב חרטתו לבית-דין, כי צריך לחקור הדבר מפי שליח או מפי כתבו. וכן אמרו לענין קבלת עדות (יבמות לא:): "מפיהם ולא מפי כתבם". אבל אם הנשבע הופיע ואינו מבין את שפת החכם, מותר להעמיד על ידו מתרגם, והלה יתרגם ביניהם, כמבואר ב'ירושלמי' נדרים פ"י, ה"ח (רדב"ז). (24) לבקש היתר, וראה לעיל אות ז. (25) הואיל ואשתו כגופו. (26) למסור חרטתה לפני חכם או לפני שלשה. (27) נדרים ח, ב. (28) שמצא אותם יחד ולא טרח לקבצם. (29) כי מתוך שטרח לקבצם, יש לחוש שיוסיף על דברי חרטה שמסרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפניו - אין אומרים לא: יתיר לו בשבת. (48) שבת קנז, א. וכן בנדרים עז, א. ואם אין היתר זה לצורך שבת - אסור לטרוח בשבת לצורך חול (רדב"ז).

ז. **רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעַ לְשִׁמְעוֹן וְעֵנָה אִמּוֹ**⁴⁹ **אוֹ קָבֵל הַשְּׁבוּעָה**⁵⁰, **וְנָתַם שְׁמֵעוֹן עַל שְׁבוּעָתוֹ וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ - אֵין מְתִירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנֵי רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ**⁵¹. **וְכֵן אִם נִשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ נָדַר שְׁלֹא יִהְיֶה מְשִׁמְעוֹן**⁵² **אוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה בּוֹ שְׁמֵעוֹן, וְנָתַם**⁵³ **וְנִשְׁאַל לַחֲכָם - אֵין מְתִירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנֵי שְׁמֵעוֹן שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ**⁵⁴ **הַנִּיָּה. וְאִפְּלוּ הָיָה שְׁמֵעוֹן קָטָן אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמִזְלֹת**⁵⁵ **- אֵין מְתִירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנֵיו. כִּדִּי שִׁדְעַ הַנֶּגֶד**⁵⁶ **שֶׁהִתִּיר זֶה**⁵⁷ **נָדָרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וְלִפְקֶךָ יִהְיֶה מִמֶּנּוּ**⁵⁸ **אוֹ יִהְיֶה לוֹ**⁵⁹.

(49) שהוא כמוציא שבועה מפיו, לעיל פ"ב, ה"א. (50) שאמר: קיבלתי עלי שבועה זו (שם). (51) נדרים סח, א. שנאמר (שמות ד, יט) "ויאמר ה' אל משה במדין, לך שב מצרים". אמר לו: במדין נדרת (לשבת עם יתרו, ככתוב (שם ב, כא): ויאל משה לשבת את האיש - אין "ויאל" אלא לשון שבועה), לך והתר נדרך במדין, כלומר: בפני יתרו. וב"ירושלמי" שם פ"ה ה"ד, אמרו הטעם "מפני חשד", כלומר שלא יחשדנו המשביע כשיראנו עובר על שבועתו, שהוא מזלזל באיסור שבועה, לפיכך אין להתירו אלא בפני המשביע, שידע בהיתרו, וכן מפרש רבינו בסמוך. ולפי טעם זה, אפילו לא עשה המשביע שום טובה עם הנשבע, אין להתיר לנשבע שלא בפני המשביע, משום חשד. וראה בסמוך אות נח, טעם אחר בזה. וכל זה לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירוהו שלא בפניו - הרי שבועתו מותרת, שכן מצינו בצדקיהו המלך, שנשאל על שבועתו שלא בפני נבוכדנצר משביעו (שנשבע לו לא לגלות שראה אוכל ארנבת חיה), ואחרי הסנהדרין התירוהו - הלך והגיד, כמסופר בנדרים שם. וצדקיהו צדיק גמור היה ('הגהות ימינוניות'). (52) עד כאן דיבר רבינו ששמעון נשבע לדעת ראובן חבירו המשביע או לטובתו, כמו שנשבע משה ליתרו חותנו, שהשביעו לטובתו שישב עמו, וכן צדקיהו לנבוכדנצר, וכאן מדבר רבינו בנדר שנודר מעצמו שלא יהנה מחבירו ונדר בפניו (לחם-משנה). (53) ראובן הנשבע. (54) בפניו. (55) שהרי יתרו גוי היה, ונצטווה משה להשאל על נדרו בפניו. וכן בצדקיהו מצינו, שהוכיח נבוכדנצר את הסנהדרין שהתירו שבועתו שלא בפניו (נדרים שם), וקטן - אינו גרוע מגוי (כסף-משנה). (56) שמעון, שראובן נדר הנאה ממנו. (57) ראובן הנודר. (58) ראובן משמעון, ולא יחשדנו כעובר על נדרו. (59) ובכת"י תימן: שלש תיבות אלו אינן. וראוי להעיר, שב"ירושלמי" נדרים פ"ה ה"ד, אמרו עוד טעם לדין זה: "מפני הבושה", כלומר, שיתבייש בפני חבירו, שרוצה שיתירו לו נדרו. וטעם זה יוצדק כשהמשביע עשה טובה לנשבע, כגון יתרו עם משה שהשיאו את בתו. וכן נבוכדנצר לצדקיהו ששחררו מבית האסורים, ולפיכך יתבייש הנשבע להתיר שבועתו בפני המשביע שהיטיב עמו, כי שבועה זו

הרמב"ן בתשובותיו, סימן רפט: לא יחל - פירושו לא יתיר. והענין, כמתיר הקשר שחזר הענין כאילו לא היה, כאדם שנמצא חבל קשור והתירו. . . . וזהו שאמרו: החכם עוקר הנדר מעיקרו. ומחילה - עושה את החוב או את החטאת כאילו לא היו, בניגוד ל'הפרה' שהיא כדבר שישנו, אלא שיש גורם המעכב מלהשלימו, כמו (איוב ה, יב) "מפר מחשבות ערומים". (39) שלשון הפרה משמעה, בלי טעם, ככתוב (בראשית יז, יד) "את בריתי הפר". וכן "עקירה" משמעה בכח, ובלי סיבה הגיונית, והרי התרת נדר מבוססת על רגשי החרטה הנובעים מתוך הגיון וטעם ("ע"פ הרדב"ז). וראה לקמן ה' נדרים פ"ג ה"ב, וב'כסף משנה' שם. (40) העוקרים את הנדר בלי טעם אלא כרצונם המוחלט ואפילו בעל כרחו, וכן הכתוב אומר (במדבר ל, יג) "ואם הפר יפר אותם אישה". (41) ככתוב (שם, ג) "לא יחל דברו" - אבל אחרים מוחלים לו, שעושים דבריו חולין, ובחולין נופלת לשון התרה (נדרים עז: ובר"ן שם). ורבינו בפירושו למשנה נדרים פ"י מ"ח, אומר: "ומעשה היתר השבועות לפי מה שמסרו חכמים לנו. . . . ולפי מה שראינו והתרנו בפני אבותינו. . . . שזה אצלנו בערי המערב. . . . מעשים בכל יום, לפי שבמקומנו אין נובעים בהם מים הרעים, רצוני לומר, המינות (ראה לקמן פ"ב, ה"ב, ותבין כוונתו). . . . יבוא האיש. . . . אל החכם או לשלשה הדיוטות, ויאמר: אני נשבעתי על ענין כך, ואני מתחרט משבועתי, ואומר לו: מה הסיבה שהביאך שתתחרט. . . . ואומר לו גדול הדיינים: אילו ידעת בשעת השבועה, שיתחדש עליך כך וכך. . . . והוא אומר: לא. . . . ואומר לו: אתה מתחרט על זאת השבועה? והוא אומר כן. כן. והגדול מן השלושה הנמצאים שם, אומר: שרוי לך, ומחול לך, במתיבתא של מעלה ובמתיבתא של מטה, ככתוב: ונסלח לכל עדת בני ישראל וכו', ואחר-כך אומרים השנים הנשארים: שרוי לך ומחול לך, שרוי ומחול לך. ואח"כ יחזור גדול הדיינים ואומר לו: לא יהיה לך למנהג שתהיה פרוץ בנדרים, ואם תכעוס מכאן ואילך ותחזור להשבע, אנו לא נתיר לך".

ו. **הַקְּרוּבִים**⁴² **בְּשָׂרִים לְהִתִּיר נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת. וּמְתִירִין בְּלִילָה וּמַעֲמֵד**⁴³. **שְׁאֵין הֵתֵר הָיָה דִּין**⁴⁴. **לִפְקֶךָ**⁴⁵ **נִשְׁאַלִין לְשְׁבוּעוֹת וְלִנְדָרִים בְּשִׁבְתָּ**⁴⁶, **אִם הָיָה לְצַרְךָ הַשְּׁבֵת, כְּגוֹן שֶׁהִתִּירוּ לוֹ שְׁבוּעָתוֹ כִּדִּי שִׁיאֲכַל וְיִשְׁתֶּה הַיּוֹם. וְאִפְּלוּ הָיָה לוֹ פָּנָא לְהִתִּיר שְׁבוּעָתוֹ אוֹ נָדָרוֹ מִמֶּרְבִּי שִׁבְתָּ**⁴⁷ **- הָרִי זֶה מְתִיר בְּשִׁבְתָּ, הוֹאִיל וְהוּא לְצַרְךָ הַשְּׁבֵת**⁴⁸.

(42) בינם לבין עצמם או לנודר ולנשבע. (43) שהמתירים יכולים גם לעמוד, בניגוד לשאר דינים, שהדיינים חייבים לדונם בישיבה, אבל הנודר עצמו הבא להשאל - עליו לעמוד, שכן שנינו ב"ירושלמי" נדרים פ"י, ה"ח: "והשואל צריך להיות עומד". (44) שאינו כשר בקרובים ובליילה, אלא הרי הוא כהוראה בענין איסור והיתר (נדרים עז). (45) הואיל ואין זה דין. (46) אע"פ שאין דנים בשבת, כמבואר בה' שבת פכ"ג, ה"ד. (47) שהיה חכם מצוי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(66) והוא היה מוהל או שוחט, כמפורש בסמוך.
(67) מפלוני ופלוני אנשי עירו. (68) שישחט.
(69) הנשבע. (70) גיטין שם, אלא ששם מסופר באופן אחר, שמלמד תינוקות אחד פשע בתלמידיו (שחבטם יותר מדאי - רש"י) הדירו רב אחא על דעת הרבים (שלא ילמד עוד), ואח"כ החזירו רבינא על כנו, הואיל ולא נמצא מורה אחר מדקדק ודייקן כמותו. ולדעת הראב"ד, אין זה אלא כשהם הדירוהו מנכסיו, והוא אינו רוצה ללמד חנים, לפיכך יתירו לעצמם את נדרם ע"י שהחכם יפתח להם פתח חרטה, אילו הייתם יודעים שלא תמצאו כמותו בשום שכן, לא הייתם נודרים. נמצא שנדרתם בטעות, אבל כל שהמלמד נדר שלא ינה מהם, איזה פתח יש להתיר נדרו - ילמדם חנים, ואפילו לא יוכל להתקיים אלא-אם-כן יעסוק באומנות אחרת או יקח מהם שכר-לימוד - בכל זאת אין המצוה מוטלת עליו להיות מלמד, או לבקש מהם מלמד מומחה כמותו. ורבינו, כנראה סובר, שאע"פ שמצוה לימוד תורה לבנים מוטלת ביחוד על האב, בכל זאת מצוה היא על כל חכם ללמד תורה לתלמידים (כסף-משנה). ולדעת הרדב"ז, אפילו ירצה ללמדם חנים מחמת נדרו, מצוה להתיר לו נדרו, כדי שיוכל לקבל שכרו, כיון שאם לא יטול שכר לא יעשה המצוה כתיקונה, וכמו שאמרו (בבא-קמא פה.): רופא המרפא חנים - חנים שוה. ולפיכך נתינת שכרו היא בכלל המצוה שמתירים לו בשבילה.

י. מי שְׁנִשְׁבַּע וְלֹא נָחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְכֵן לְבֵית דִּין לְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ⁷¹, אִם רָאוּ הַדִּינִין שֶׁהִתְרַשְׁעוּ שְׁבוּעָה זוֹ גֹרֵם לְמַצוֹה וּלְשָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, וְשָׁקִיּוֹם שְׁבוּעָה⁷² זוֹ גֹרֵם לְעִבְרָה וּלְקִטְטָה - פּוֹתֵחִין לוֹ פֶּתַח⁷³, וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין⁷⁴ עִמּוֹ בְּדִבְרֵי וּמוֹדִיעִין לוֹ דְּבָרִים שְׂגוֹרָמָת שְׁבוּעָתוֹ, עַד שֶׁיִּתְנַחֵם⁷⁵. אִם נָחַם בְּדִבְרֵיהֶם - מִתִּירִין לוֹ, וְאִם לֹא נָחַם וְעָמַד בְּמִרְיָו⁷⁶ - הָרִי זֶה יִקְיֵם שְׁבוּעָתוֹ⁷⁷.

(71) כלומר, כל מי שבא לבית-דין להתיר שבועתו, עליו להצהיר: נִחַמְתִּי, ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר... לא הייתי נשבע, כמפורש לעיל ה"ה. - וזה אינו מצוה. שהוא מתנחם ומתחרט ('בית יוסף' ליר"ד סי' רכה). ובכל זאת, לשון: "לקיים שבועתו" דחוקה, שהרי אינו זקוק לבית-דין שיקיים ויאשר את שבועתו, ולדעת המעשה רוקח' - הכוונה, שהוא מבקש היתר לשבועתו, אלא שאינו רוצה להתחרט מעיקרו, והיה חפץ שיתירו לו מכאן ולהבא, נמצא שעדיין הוא בקיום שבועתו, לפיכך בית-דין פותח לו פתח חרטה, שיתעורר להתחרט מעיקרו. (72) אם לא יתירו. (73) פתחון פה, שיוכל הנשבע לומר: על דעת כן לא הייתי נשבע, נמצאת שבועתו נעקרת מאליה (ע"פ רש"י לעירובין סד:) וכן הורה לנו הר"ן בנדרים כא, ב: כל נדר הניתר ע"י פתח - הרי הנודר אומר אילו הייתי נותן אל לבי פתח זה - לא הייתי נודר, נמצא נדרו בטעות. (74) מתווכחים. (75) יביע חרטתו. (76) בהתנגדותו. (77) כלומר, אין היתר לשבועתו.

יא. פִּיצַד? נִשְׁבַּע שְׂיִגְרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, או שְׁלֹא

היתה לתועלת המשביע. אבל כל שלא היטיב עמו המשביע, אין כאן בושה ויכול להשאל אפילו שלא בפניו. וכשעשה עמו טובה והשביעו ועבר והתירוהו שלא בפני המשביע, יש מרבותינו (הראב"ד, הוזכר בר"ן לנדרים סה, א. והרשב"א בתשובותיו וכן המהרי"ק ס' נב) הסוברים שאין זו התרה, צא ולמד מצדקיהו, שהכתוב צווה ומענישו בדבר, ככתוב (דברי הימים-ב, לו, יג) "וגם במלך נבוכדנצר מרד, אשר השביעו באלקים", וראה מה עלתה בו ובסנהדרין (נדרים סה, ובר"ן שם). אולם דעת רוב רבותינו, שגם בזה, ההתרה מועילה לו, ובלבד שיפרט את הנדר לפני החכם המתיר, כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רכח, ס"כ.

ח. אֶחָד הִנְשָׁבַע בִּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ וְאֶחָד הִנְשָׁבַע בְּרֵבִים⁶⁰. וְאֶפְלוּ נִשְׁבַּע בְּשֵׁם הַמִּיחָד⁶¹ בְּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְנָחַם - הָרִי זֶה נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ וּמִתִּירִין לֹא⁶². נִשְׁבַּע עַל דַּעַת רֵבִים אוֹ שֶׁנָּדַר עַל דַּעַת רֵבִים⁶³ - אִין מִתִּירִין לוֹ לְעוֹלָם⁶⁴, אָלָא לְדָבָר מַצְוֶה⁶⁵.

(60) אע"פ שהדבר מפורסם, וגנאי הוא שיתיר שבועתו הידועה ברבים, וכמו שמצינו בגבעונים (יהושע ט, יח) "ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה" (ראה גיטין מו. שזהו טעמו של רבי יהודה האומר: נדר שהודר ברבים, אין לו הפרה) - בכל זאת יש לו התרה (גיטין לו.). (61) מפורש לעיל פ"ב, ה"ב. (62) נדרים כב, ב: "נוקקים לאלקי ישראל" ואע"פ ששבועה חמורה היא (רש"י שם). אבל דעת רב האי גאון (הובאה ברא"ש לנדרים פ"ג אות ב) שמי שנשבע בהזכרת השם או בתורה המונחת בארון, אין לשום חכם להתיר לו שבועתו, וכנראה שאין זה מצד הדין, אלא חומרת הגאונים היא, שלא יהיו פורצים בשבועות. (63) שאמר: הריני נודר על דעת פלוני ופלוני, וכמה רבים? שעמד ברבים ואמר: הריני נודר על דעתכם. וכמה רבים? רב נחמן אמר שלשה (גיטין מו.) וכנראה שרבינו פוסק כמותו (רדב"ז). (64) שם לו, א. והטעם שאין לו התרה, כי נדר חמור הוא (ר"ן שם). ולדעת היחידן' מצוה לו: "מכיוון שסילק דעתו מן הדבר ונתלה בדעת אחרים, אין טענת אונס ושגגה מצויה אצלו אח"כ" (ראה לעיל ה"ב דברי היחידן' שהבאנו בביאורנו שם) וביו"ד סי' רכח סכ"א, הנוסח: "אין התרה בלא דעתם", אבל בהסכמתם תועיל לו ההתרה. וכן ב'תוספות' גיטין לה, ב דיבור המתחיל אבל נשאת. (65) גיטין לו, א. כי בודאי מסכימים הרבים להתיר לו, משום מצוה ('תוספות' שם). ודעת רבינו-תם (שם) שעל דעת רבים סתם, אין זה כלום. עד שיאמר על דעת פלוני ופלוני, ואפילו שלא בפניהם.

ט. פִּיצַד? נִשְׁבַּע וְתָלָה שְׁבוּעָתוֹ בְּדַעַת רֵבִים⁶⁶ שְׁלֹא יִהְיֶה בְּפִלוֹנִי⁶⁷ לְעוֹלָם, וְהִצְרָכּוֹ בְּנִי אוֹתָהּ הָעִיר לְלַמֵּד תּוֹרָה אוֹ לְמִי שְׂמִימֹל אֶת בְּגֵיהֶם אוֹ שְׂיִנְחֶם⁶⁸ לָהֶם, וְלֹא נִמְצָא אָלָא זֶה⁶⁹ בְּלִבָּד - הָרִי זֶה נִשְׁאָל לְחֶכֶם אוֹ לְשִׁלְשָׁה הִדְיֻטוֹת וּמִתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וְעוֹשֶׂה לָּהֶם מַצּוֹת אֵלּוּ, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ מֵאוֹתָן הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יִהְיֶה מֵהֶם⁷⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדבר שנשבע, ושינוי הכוונה בו, ואח"כ תועיל השאלה לחכם וההתרה". ודווקא נולד שאינו מצוי אין פותחים בו, כגון שנעשה הנדר סופר העיר, שלא העלה הנדר בדעתו, שנידר פלוני יעשה סופר, שהרי סופר העיר קיים, ומיתה – אינה מצויה כל כך, אבל אם נולד זה מצוי הוא, פותחים בו, כיון שהוא מצוי, רואים אותו המקרה כאילו היה בשעת הנדר, ולא ידע בו הנדר והרי זה כנדר בטעות ומותר, שהרי התיר הקב"ה למשה את נדרו ואמר לו: "לך שוב מצרים, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך", ואמרו חכמים (נדרים סד:) לא מתו ממש, אלא ידרו מנסיהם ואינם יכולים להרע לך, כי אין דברי העניים נשמעים (פירוש הרא"ש שם), הרי שהתיר הקב"ה את נדר משה בנולד, ועל כרחק משום שהעניות מצויה היא ופותחים בנולד מצוי, וכן מבואר בגמרא שם כג, א. (רדב"ז, וכן דעת הראב"ד, וגם הסמ"ג הבין כך דברי רבינו, וכבמבואר בלחם משנה).
וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "אהובי הרב מנחם, לענין נדרך שנדרת לעלות לא"י יש לך הפרה (התרה?) אחרי שאשתך הרה, שאין כל איסור עומד בפני פיקוח נפש, ויש סכנה להוליכה עוברת, וגם הילד (בסכנה) עד שיתגבר . . . אע"פ שאין פותחים בנולד, דבר המצוי הוא, שרוב נשים מתעברות ויולדות, ומודים בזה רבנן . . . ואל תשיבני שאין זה פיקוח נפש, לפי שתוכל ללכת בלא אשתך, זה הבל כי לא תוכל לעגנה ואתה משועבד לה ומצוה מרובה ויש לו הפרה כמלמד תינוקות" (ראה לעיל ה"ט). (92 מתחרט מעיקרו, ללא פתיחת פתח ע"י החכם. (93 שלא היה רוצה לידור הנאה ממנו, הואיל ונעשה סופר ונוח לו שנעשה סופר ויהנה ממנו. (94 וכן אמרו (כתובות סג.) בבן כלבא שבוע, שהדיר את רבי עקיבא חתנו מנכסיו, הואיל ועם הארץ היה, ואח"כ כשחזר רבי עקיבא ועשרים וארבעה אלף תלמידיו עמו, התיר נדרו ע"י שרבי עקיבא פתח לו: על דעת אדם גדול, כלום נדרת? והלא דבר זה נולד הוא, ואין פותחים בו? מכאן, שאם ניחם מעיקרו ונהפכה דעתו לדעה אחרת – מתירים לו, ובודאי מרוצה היה בן כלבא שבוע שנעשה רבי עקיבא גדול בתורה, ויהנה ממנו (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' לכתובות סג, א דיבור-המתחיל אדעתא.

(95 נשבע שלא יהנה מפלוני, והיה המורד משיא את בנו (כגון שנדר לזמן, ולא חשב שישא את בנו בתוך אותו זמן), ואמר: אילו הייתי יודע שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נדר – אין מתירים לו (נדרים סד.). ואם ניחם מעצמו ונהפכה דעתו – מתירים לו.

יג. מי ששָׁנַעַע על דבר, ונשָׁבַע שלא יתיר שְׁבוּעָה זו, ונחם⁹⁶ - הרי זה נשָׁאֵל על השְׁבוּעָה הָאַחֲרוֹנָה תְּחִלָּה, שְׁנִשְׁבַּע שלא יתיר, ואחר כך ישָׁאֵל על הָרִאשׁוֹנָה⁹⁷.

(96 ומבקש היתר לשבועותיו. (97 שאם ישאל על הראשונה תחילה, נמצא עבר על שבועתו השניה (כסף-משנה).

יד. נשָׁבַע שלא ידבר עם פְּלוֹנִי, ונשָׁבַע אחר כך שאם ישָׁאֵל על שְׁבוּעָה זו ויתירה יהיה אסור

יְהִנֶּה יִשְׂרָאֵל מְנַכְסִיו, או שְׁלֹא יֹאכַל בֶּשָׂר וְשֵׁלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן שְׁלִשִׁים יוֹם וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - אוֹמְרִים לוֹ: בְּנִי, אִם תִּגְרַשׁ אֶת אִשְׁתְּךָ - אַתָּה מוֹצִיא לְעִצְךָ⁷⁸ עַל בְּנִיךָ, וְאוֹמְרִים הָעַם: מִפְּנֵי מָה תִּגְרַשֶּׁה אִמָּן שֶׁל אֱלֹהֵינוּ? וְלִמְחֹר קוֹרְאִים לָהֶם בְּנֵי גְרוּשָׁה⁸⁰. וְשָׁמָּה תִּנְשָׂא לְאַחֵר וְאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ⁸¹. וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֲלוֹהֵינוּ⁸². וְכֵן זֶה שְׁנִשְׁבַּעְתָּ שְׁלֹא יְהִנֶּה יִשְׂרָאֵל מְנַכְסִיךָ - לִמְחֹר יִצְטָרֶךְ זֶה, וְתִהְיֶה עוֹבֵר עַל וְחֵי אַחִיר עִמָּךְ וְהַחֲזָקְתָּ בוֹ, או פָתַח תִּפְתַּח וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן⁸³. וְזֶה שְׁנִשְׁבַּעְתָּ שְׁלֹא תֹאכַל בֶּשָׂר וְשֵׁלֹא תִשְׁתֶּה יַיִן שְׁלִשִׁים יוֹם - הֲרִי אַתָּה פּוֹגֵעַ בְּרִגְלְךָ וּמִבְטֵל שְׁמִיחַת יוֹם טוֹב וְעַנְג שְׁבַת⁸⁴. אִם אָמַר: אֱלֹהֵי הָיִתִּי יוֹדֵעַ זֶה לֹא הָיִתִּי נִשְׁבָּע - מִתִּירִין לוֹ⁸⁵; וְאִם אָמַר: אָף עַל פִּי כֵן לֹא נִחַמְתִּי וְרוֹצֵה אֲנִי בְּכָל זֶה - אֵין מִתִּירִין לוֹ.

(78 שם רע. (79 אם לא, כי מצא בה דבר מגונה. (80 נמצאת פוגם בכבוד בניך. (81 כי אסור להחזיר גרושתו משנשאת לאחר. (82 כגון אם היתה כתובתה מרובה, אומרים לו אי אתה יכול לגרשה עד שלא תפרע לה כתובתה, ואפילו אתה מוכר שער ראשך (שאתה עני) אתה נותן לה כתובתה (משנה, נדרים סו:) וראה שם סו, א במשנה "פותחים לאדם . . . ובכבוד בניו" וכו'. (83 שם במשנה עמ' ב "פותחים לו מן הכתוב שבתורה" וכו'. (84 שאין שמחה אלא בבשר וביין, כמבואר בפסחים קט, א. ובהל' יו"ט פ"ו, ה"ח. ובהל' שבת פ"ל, ה"י: "אכילת בשר ושתיית יין בשבת, עונג הוא לו". (85 אע"פ שלא התחרט מתחילה בבואו לפני בית-דין, עד שהדיינים פתחו לו פתח חרטה (נדרים סו.) "פותחים בימים-טובים ובשבחות".

יב. אֵין פּוֹתְחִין בְּנִלְדָּה⁸⁶. פִּיעֵד? נִשְׁבַּע שְׁלֹא יְהִנֶּה בְּפִלוֹנִי, וְנִנְעָשָׂה סוֹפֵר הָעִיר⁸⁷ - הוֹאִיל וְלֹא נִחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ⁸⁸, אֵין פּוֹתְחִין לוֹ בְּדָבָר זֶה. וְאִפְלוּ אָמַר הוּא מַעֲצָמוֹ: אֱלֹהֵי הָיִתִּי יוֹדֵעַ לֹא הָיִתִּי נִשְׁבָּע - אֵין מִתִּירִין לוֹ; הוֹאִיל וְעִדָּן לֹא נִחַם⁸⁹, אֲלֹא רְצוֹנוֹ שְׁלֹא יְהִנֶּה⁹⁰ לוֹ וְשֵׁלֹא יַעֲשֶׂה זֶה סוֹפֵר⁹¹. אֲבָל אִם נִחַם הוּא מַעֲצָמוֹ⁹² מִפְּנֵי הַנִּלְדָּה וְנִהַפְּכָה דַעְתּוֹ⁹³ - מִתִּירִין לוֹ⁹⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בָּהּ⁹⁵.

(86 דבר שלא היה בעולם בעת שנדר, אלא נולד ונתחדש אחר-כך. כי כל עיקר טעם החרטה שפותחים בה להתיר הנדר – משום שע"י החרטה נעקר הנדר מעיקרו – וכנולד שאינו מצוי אינו נעשה נדרו עקור מעיקרו. כי בשבילו לא היה נמנע מלנדור, כי סבר שלא יבוא הדבר לעולם (נדרים פ"ט, מ"ב. וברע"ב שם). (87 והכל צריכים לו. (88 שעדיין רצונו שלא יהנה לו ולא יעשה זה סופר, כמבואר בסמוך. (89 חרטה גמורה מעיקרה. (90 כמו שנדר. (91 ורבינו בפירושו למשנה שם, אומר: "וחכמים אוסרים (להתיר בנולד), שהם מצריכים החרטה . . . על גוף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שתחול - זו תלויה ועומדת, שאם יתיר השניה תחול זו, ולפיכך יכול לשאול עליה, אע"פ שעדיין לא נשאל על שלפניה (רדב"ז), שבכח כבר ישנה, והיתר השבועה שלפניה אינה אלא הוצאה מכח אל הפועל (רלב"ח). ולדעת הרמב"ן, אין יכולים להתיר השלישית עד שיתירו השניה, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה (בית יוסף 'לירד סי' רכח). (108 נדרים יז, א. יח, א. 109 קרבן אחד - לשוגג, ומלקות אחת - למזיד. 110) לעיל פ"ד, ה"י.

יח. מי שנשבע שבועת בטוי להבא ושקר בשבועתו, כגון שנשבע שלא יאכל פת זו ואכלה, ואחר שאכלה, קדם שיביא קרבנו אם היה שוגג, או קדם שילקה אם היה מזיד, נחם ונשאל לחכם והתירה לו - הרי זה פטור מן הקרבן או מן המלקות¹¹¹. ולא עוד, אלא אפילו קפתינהו¹¹² ללקות, ונשאל והתירו לו קדם שיתחילו להלקותו - הרי זה פטור¹¹³.

(111) כיון שעדיין מחוסר קרבן או מלקות, הרי הם שויר (שארית) לשבועתו, ונשאל על השויר הזה (שבועות כח). (112) קשרו ידיו על העמוד ללקות עליו. 113) אבל אם התחילו להלקותו, שוב אין לו על מה להשאל, ומלקים אותו מלקות שלימה (רדב"ז), וראה ה"ל סנהדרין פ"ז, ה"ו. ודוקא כשעבר על שבועתו, ואינו יכול עוד לקיימה, שאכל את כל הככר וכדומה, אז מתירים לו אפילו כשעבר במזיד, אבל אם אפשר עוד לקיים שבועתו ועבר עליה אפילו בשוגג, אין בית-דין נזקקים להתיר לו שבועתו - עד שינהג איסור כימים שנהג בהם היתר, וכל בית-דין שיוזקק לו מנדים אותו בית-דין ההדיוט, כמבואר לקמן בהל' נזירות פ"ד, ה"ד-טז ('מעשה רוקח' בשם תשב"ץ ח"א סי' קנה).

~ יום שני כ' מנחם-אב ~

פרק שביעי

(1) שבועת הפקדון לפרטיה, הנשבע לכמה תובעים כאחד, הנשבע למורשה של התובע.

א. התובע חבירו בממון שאם הודה בו יהיה חייב לשלם², וכפר ונשבע, או שהשביעו התובע³ וכפר⁴ - הרי זה הנתבע הוא חייב בשבועת הפקדון⁵, אף על פי שלא ענה אמן⁶. שבשבועת הפקדון, אחר הנשבע מפי עצמו ואחר שהשביעו אחר וכפר, אף על פי שלא ענה אמן - חייב; ששפירתו אחר שהשביעו התובע - פענית אמן⁷.

(2) בניגוד לתבעו בקנס, שאפילו הודה בו פטור הוא מלשלם. (3) שאמר: משביעך אני שתחזיר לי פקדוני שיש לי בידך. (4) הנתבע ואמר: אין לך בידי כלום. (5) תשלומי קרן, תוספת חומש, וקרבן אשם. (6) כי אילו ענה אמן, אין כאן חידוש, שהרי הוא כנשבע מפי עצמו. "שכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו". (7) משנה בשבועות לו: "וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין

לשבות יין לעולם, ונחם⁹⁸ - הרי זה נשאל על השבועה הראשונה ומתירה, ואחר כך ישאל על השנייה. שאין מתירין נדר או שבועה שעדיין לא חלו⁹⁹. לפיכך, אם היה עומד בניסן, ונשבע שלא יאכל בשר שלשים יום מראש חדש איר, ונחם - אינו נשאל עד שיכנס איר.

(98) על שתייה. (99) ואין שבועתו השניה חלה עד שלא ישאל על הראשונה (נדרים ז, ב), שנאמר: "לא יחל דברו", וסמוך לו כתוב: "ככל היוצא מפיו יעשה" - אחר שחל הנדר ובא לידי עשיה, אז - הוא אינו מוחל, ואחרים מוחלים לו (רא"ש שם). וכל זה בהתרת חכם, אבל יש לבעל ולאב להפר נדרים שעדיין לא חלו, כמבואר לקמן ה"ב. נדרים פ"ב, ה"ב.

טו. נשבע שלא יהנה לפלוני¹⁰⁰, ושלא יהנה לחכם שישאל לו על שבועה זו¹⁰¹ - נשאל על הראשונה ואחר כך ישאל על השנייה¹⁰².

(100) שהדיר עצמו מנכסיו. (101) שהדיר עצמו גם מנכסיו החכם שישאל לו, ועכשיו הוא מתחרט על הכל (נדרים שם וברש"י). (102) שם, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה, והרי שבועתו השניה לא חלה, כל עוד לא נשאל על הראשונה.

טז. נשבע שלא יהנה לפלוני, והרי הוא נזיר¹⁰³ אם ישאל על שבועה זו - ישאל על שבועתו תחלה ואחר כך על נזירותו¹⁰⁴. וכן כל פיוצא פיה.

(103) כלומר, אם אשאל על שבועתי הראשונה, הריני נודר להיות נזיר. (104) קבלת נזירות ניתרת ע"י שאלה, כמבואר לקמן ה"ל נזירות פ"ג ה", והואיל ואין הנזירות חלה עליו עד שישאל על שבועתו, אין להשאל עליה קודם שתחול (שם).

יז. שבועה שלא אכל היום, שבועה שלא אכל היום, שבועה שלא אכל היום; או שאמר על כפר זו: שבועה שלא אכלנה, שבועה שלא אכלנה, שבועה שלא אכלנה¹⁰⁵; ונשאל על שבועה ראשונה והתירה - הרי זה חייב משום שבועה שנייה¹⁰⁶. וכן אם נשאל על השנייה - חייב משום שלישית. נשאל על השלישית בלבד¹⁰⁷ - חייב משום ראשונה ושנייה. נשאל על השנייה - חייב משום ראשונה. אם כן, מפני מה אמרו¹⁰⁸ אין שבועה חלה על שבועה? שאם לא נשאל ואכלה - אינו חייב אלא אחת¹⁰⁹, כמו שבארנו¹¹⁰.

(105) ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (106) נדרים יח, א. ושבועות כז, ב: שהשניה תלויה וקיימת ולא יצאה לבטלה, ואם תמצא מקום לחול תחול, וכשנשאל על הראשונה והותרה, הרי זו נעקרה לגמרי ואיננה, והשניה חלה למפרע, שהראשונה עיכבתה מלחול, בטלה הראשונה חלה השניה (רש"י שם). (107) ואע"פ שאין מתירים שבועה עד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16) ששם בידו ממון להתעסק בו או במלווה. (17) מיד ליד וממקום למקום והם: נכסי דנייד. (18) יתמעטו מכאן. (19) שאינם ניידים, והם: הנקראים נכסי דלא נייד. (20) ברשותן, שאין קרקע נגזלת. "שהקרקע בחזקת בעליה קיימת". (21) שהושו. (22) שנאמר "והתנחלתם אותם (העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" - הרי הם כאחוזה. (23) אלא גורמים לממון, שאינם עומדים אלא לראיה.

ה. אַחַד הַנִּשְׁבָּע אַחֵר שֶׁתְּבַעוּ בַּעַל הַמָּמוֹן או הַנִּשְׁבָּע מֵעֲצָמוֹ אִם עַל פִּי שְׂלֵא תְּבַעוּ. פִּיֶּצֶד? כְּגוֹן שֶׁקָּדַם וְאָמַר: לָמָּה אֶתָּה הוֹלֵךְ אַחֲרַי? כְּלוּם יֵשׁ לָךְ בְּיָדִי מָמוֹן? שְׂבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדִי מָמוֹן - הֲרִי זֶה חֵיב בְּשְׂבוּעַת הַפִּקְדוֹן, הוֹאִיל וְכֹפֶר וְנִשְׁבָּע, וְאִם עַל פִּי שְׂלֵא תְּבַעוּ זֶה.²⁴

24) שנאמר "וכיחש בעמיתו" - כל הוא משמע, באיזה אופן שהוא מכחש ונשבע.

ו. אַחַד הַנִּשְׁבָּע לְבַעַל הַמָּמוֹן עֲצָמוֹ או לְשִׁלּוּחוֹ הֶבֶא בְּהִרְשָׁאוֹתוֹ;²⁵ שֶׁשִּׁלּוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ.²⁶

25) שהורשה ממנו בכתב לגבות את ממונו מידי הנתבע - ולא לעניין ההשבעה בלבד - ואז הריהו כבעל דבר עצמו. אבל אם לא נשתלח אלא להשביעו בלבד, אין לו דין כבעל דבר עצמו, ופטור הנתבע על שבועתו, כי התורה אמרה: "וכיחש בעמיתו" הקפידה שתהא השבועה בפני התובע או מורשו לגבות ממנו והוא הדין כשלא נתן לו כתב הרשאה, אלא מינהו שליח בפני שני עדים לגבות ממנו, הרי הוא משביעו כבעל דבר עצמו. (26) אלא, שאם לא הורשה לגבות את ממונו מהנתבע, אלא להשביעו בלבד, אין אני קורא בו: וכיחש בעמיתו, שמשמעו שיישבע לשקר בפני עמיתו שהוא בעל דינו או בפני שלוחו שהורשה לכך.

ז. וְאִינוּ חֵיב בְּשְׂבוּעַת הַפִּקְדוֹן עַד שֶׁיִּשְׁבָּעוּ בְּלִשׁוֹן שֶׁהוּא מְכִירָה.²⁷

27) שנאמר בשבועת העדות: "ושמעה קול אלה" - בכל לשון שהיא שומעת ומכירה, ושבועת הפיקדון נלמדת בגזירה שווה: "תחטא-תחטא" שבשתייהן נאמר: "כי תחטא".

ח. הַנִּשְׁבָּע שְׂבוּעַת הַפִּקְדוֹן בְּמִזֵּד, אִם עַל פִּי שֶׁנִּשְׁבָּע לְשֶׁקֶר, וְהִתְרוּ בּוֹ עֲדִים בְּשַׁעַת שְׂבוּעָתוֹ - אִינוּ לוֹקָה, אֲלָא מְבִיא אֶשְׁמוֹ בְּלִבָּד. שֶׁהֲרִי הִכְתוּב מוֹצִיאֻ מִכָּל חֵיבֵי מִלְּקוֹת, וְחֵיבֻ אֶשְׁם בֵּין בְּדוֹן²⁸ בֵּין בְּשִׁגְגָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

28) והתרו בו שהוא ראוי למלקות.

ט. כֹּפֶר וְנִשְׁבָּע²⁹ אֶרְבַּע או חֲמֵשׁ פְּעָמִים, או שֶׁהִשְׁבָּעוּ הַתּוֹבֵעַ אֶרְבַּע וְחֲמֵשׁ פְּעָמִים וְהוּא כּוֹפֵר עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין בְּבֵית דִּין³⁰ בֵּין שְׂלֵא בְּבֵית דִּין - הֲרִי זֶה חֵיב קֶרֶפֶס אֶשְׁם עַל כָּל שְׂבוּעָה

מפי אחרים כיוון שכפר בו חייב. ואף על פי שאינו מפורש בתורה שיהיה מושבע מפי אחרים חייב בשבועת הפיקדון, שלא כתוב בה אלא: "אשר יישבע עליו לשקר" שמשמעו מושבע מפי עצמו - למדים אנו גזירה שווה: "תחטא-תחטא" משבועת העדות, מה שם מושבע מפי אחרים חייב. שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" שמשמעו: מושבעת מפי אחרים, אף כאן: מושבע מפי אחרים חייב. ואפילו לא כפר בבית דין אלא בינו לבין התובע, שהרי לא הוזכר בית דין בשבועת הפיקדון. בניגוד לשבועת העדים, שאין העדים חייבים אלא כשישביעם בבית דין ויכפרו בבית דין. וזהו שהדגיש רבינו: "שבשבועת הפיקדון". וכשם שבשבועת העדות חייב המושבע מפי אחרים וכפר, אף על פי שלא ענה אמן, שהרי נאמר בה: "אם לא יגיד" וגו', שמשמעו כיוון שאינו מגיד עדותו, ואומר אני יודע לך עדות - חייב, אף הכופר בשבועת הפיקדון חייב, אף כשלא ענה אמן, שהושוו זה לזה בגזירה שווה "תחטא-תחטא". וכל זה כשכפר אחרי שהושבע, אבל אם קדם וכפר ואמר: אין לך בידי, ואחר כך השביעו התובע, ושתק הנתבע, ולא ענה אמן, פטור.

ב. תְּבַעוּ בְּמָמוֹן שְׂאִין יוֹדֶה לוֹ וְאִמַּר 'בֵּין הַדָּבָר' לֹא יִהְיֶה חֵיב לְשֵׁלֶם, כְּגוֹן שֶׁתְּבַעוּ בְּקִנְס⁸, שְׂאִין אָדָם מְשֵׁלֶם קִנְס עַל פִּי עֲצָמוֹ⁹, וְכֹפֶר וְנִשְׁבָּע - הֲרִי זֶה פְּטוֹר מִשְׂבוּעַת הַפִּקְדוֹן¹⁰, וְחֵיב מְשוּם שְׂבוּעַת בְּטוּי¹¹.

8) כגון שאמר לו: גנבת שורי וטבחתי או מכרתו ונמצאת חייב לי תשלומי חמישה, וזהו קנס, שמשלם - בתור עונש - יתר על מה שהזיק. (9) על פי הודאתו, אלא על פי עדים, שנאמר "אשר ירשיעון אלהים" - ולא המרשיע את עצמו. (10) שאין כאן כפירת ממון אלא כפירת דברים. (11) שהרי נשבע על שקר, ואינו חייב בשבועת בטוי עד שישבע מפי עצמו או מפי אחרים ויענה אמן, או דבר, שעניינו קבלת שבועה.

ג. וְכֵן אִם תְּבַעוּ בְּקִרְקַע¹² או בְּעֶבֶד¹³ או בְּשִׁטָּר¹⁴, וְכֹפֶר וְנִשְׁבָּע - פְּטוֹר מִשְׂבוּעַת הַפִּקְדוֹן, וְחֵיב בְּשְׂבוּעַת בְּטוּי, שֶׁהֲרִי נִשְׁבָּע עַל שֶׁקֶר.

12) שאמר לו: קרקע זו, שלי היא, ואתה גזלתה ממני. 13) כנעני, שהושווה לקרקע. 14) שטר זה העומד לגביית חוב שבתוכו, שלי הוא.

ד. וְלָמָּה נִפְטָר מְשוּם שְׂבוּעַת הַפִּקְדוֹן, וְהֲרִי זֶה אִלוּ הוֹדָה חֵיב הָיָה וּמְשֵׁלֶם מָה שֶׁכָּפַר¹⁵? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִקְדוֹן: או בְּתִשְׁוִימָת יָד¹⁶ או בְּגִזֵּל או עֶשְׂק אֶת עַמִּיתוֹ או מִצָּא אֲבֹדָה - הַכֹּל מִטַּלְטְלִין¹⁷, שְׂאִין יוֹצִיא מָמוֹן מִתַּחַת יָדוֹ; וְיִצְאוּ¹⁸ קִרְקָעוֹת, שְׂאִין מִטַּלְטְלִין¹⁹ וְהֲרִי הֵן לִפְנֵי בַּעֲלֵיהֶן וּבְחֻזְקָתָן²⁰; וְיִצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהִקְשִׁי²¹ לְקִרְקָעוֹת²²; וְיִצְאוּ שְׁטָרוֹת, שְׂאִין גּוֹפֶן מָמוֹן²³.

15) שאין זה קנס אלא ממון חבירו שעליו להחזירו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּשְׁבֻעָה³¹. שְׁאֵלוּ הוֹדָה אַחֵר שֶׁכָּפַר - הִיָּה חַיֵּב לְשֵׁלֶם, אָף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בְּבֵית דִּין³², וְנִמְצָא פוֹטֵר עֲצָמוֹ בְּכָל כְּפִירָה וּכְפִירָה מִן הַתְּשֻׁלוּמִין, לְפִיכָף חַיֵּב עַל כָּל שְׁבֻעָה וּשְׁבֻעָה.

וְנִמְצָא⁴², וְנִמְצָא זֶה חַיֵּב עֲשָׂרִים אֲשָׁם⁴³.

40) נמצאו ביחד עשרים טענות. 41) תביעה. 42) שבשבועתו: "ולא לך" התכוון על כל הפרטים שהזכיר בשבועתו לראשון. 43) ומוכן שחייב גם קרן ותוספת חומש על כל תביעה.

29) מפי עצמו. 30) שכפר בבית דין. 31) שנשבע לשקר וכפר ממון. 32) אין כפירתו בבית דין פוטרנו מלשלם כשיודה אחריה, בניגוד לשבועת העדות, שאם השביע התובע את העדים בבית דין וכפרו וחזרו והשביעם ארבע וחמש פעמים אינם חייבים אלא אחת, מפני שאחר שכפרו בבית-דין אם חזרו והודו אין עדותם מועילה כלום (משהגידו, שוב אינם חוזרים ומגידים).

טו. טָעַן שְׁאֵבֵד הַפְּקֻדוֹן⁴⁴ אוּ כָּפַר⁴⁵ בּוֹ וְנִשְׁבַּע, וְאַחֵר כָּף הוֹדָה⁴⁶, וְחָזַר וְטָעַן שְׁאֵבֵד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְהוֹדָה - מְשֻׁלֵּם הַקֶּרֶן הָרִאשׁוֹן, וְחָמֵשׁ אֶחָד עַל כָּל שְׁבֻעָה וּשְׁבֻעָה⁴⁷; שְׁנֵאמַר: וְחָמֵשׁ⁴⁸ - הַתּוֹרָה רִבְתָּה חֲמִשִּׁין הֶרְבֵּה עַל קֶרֶן אֶחָד. פִּינֵד? הִיָּה הַקֶּרֶן אֲרֻבָּעָה, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה⁴⁹, וְחָזַר וְטָעַן שְׁאֵבֵד וְנִשְׁבַּע וְחָזַר וְהוֹדָה⁵⁰, וְחָזַר וְטָעַן שְׁאֵבֵד וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה - מְשֻׁלֵּם שְׁבָעָה⁵¹. וְכָל פְּיוּצָא בְּזֶה.

י. הָיוּ חֲמִשָּׁה תוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ פְּקֻדוֹן שֵׁשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ, שְׁבֻעָה שְׁאִין לָכֶם בְּיָדִי - אֵינוֹ חַיֵּב אֲלָא קֶרֶבֶן אֶחָד³³. שְׁבֻעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי, לֹא לָךְ וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ - חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת³⁴.

33) הואיל וכלל את כולם כאחד, אין זו אלא שבועה אחת. 34) הואיל ופרט את כל אחד מהם לעצמו, יש כאן חמש שבועות נפרדות, אף על פי שהשתמש באות וא"ו המחברת לא התכוון לכללם יחד אלא לפרטם אחד לאחד, וכל שכן אם אמר: לא לך, לא לך, וכו', בלי וא"ו המחברת, שחייב חמישה שהרי פרט כל אחד לעצמו.

44) והוא שומר חנם שפטור על אבידה. 45) שאין לו בידו כלום. 46) הרי נתחייב קרן ותוספת חומש וקרובן אשם. 47) מחוץ לקרבן אשם, שחייב על כל שבועה ושבועה. 48) ולא נאמר: וחמישיתו. 49) נתחייב חמישה, שהחומש הוא מלבר (מבחוץ) על ארבעה רבעים שבקרן מוסיף חומש מן החוץ. 50) נתחייב שישה. 51) אבל אינו משלם חומש על חומש. אם לא כשישלם את הקרן ויכפור פעם שנייה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש כקרן ומוסיף עליו חומש אחר.

יא. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: תֵּן לִי פְּקֻדוֹן וְתְשֻׁמַּת יָד³⁵ גִּזַּל וְאַבְדָּה שֵׁשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁבֻעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי - אֵינוֹ חַיֵּב אֲלָא אַחַת³⁶. וְאַפְלוּ הִיָּה לוֹ פְּרוּטָה אַחַת מִכֶּלֶן - הָרִי אֵלּוּ מַצְטָרְפִין וְחַיֵּב³⁷.

35) הלוואה ששמתי בידך וברשותך לעשות בה מה שתדע. 36) שאין כאן אלא שבועה אחת כולם. 37) הואיל ונשבע על כולם כאחד, בדין הוא שאפילו אין בכל אחד מהם שווה פרוטה, שיצטרפו לפרוטה ויתחייב, כי על תביעה בפחות מפרוטה אינו חייב קרבן.

טז. פְּחוֹת מִפְּרוּטָה - אֵינוֹ מִמּוֹן. לְפִיכָף, הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה אוּ בְּפָחוֹת מִשְׁנֵה פְּרוּטָה, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פְּטוֹר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקֻדוֹן וְחַיֵּב בְּשְׁבֻעַת בְּטוּי⁵².

52) שהרי נשבע לשקר.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי קנס, החייב ממון לשני שותפים ונשבע וכפר לאחד מהם.

א. הַגּוֹנֵב שׁוֹרֵי שֵׁל חֲבֵרוֹ וְטָבְחוֹ² אוּ מִכְרוֹ³, תִּבְעֵנִי בְּעַל הַשׁוֹר וְאָמַר לוֹ: גִּנְבָתָהּ שׁוֹרִי וְטָבְחָהּ אוּ מִכְרָתָהּ, וְהוּא אוֹמֵר: גִּנְבָתָהּ⁴ אֲבָל לֹא טָבְחָתִי וְלֹא מִכְרָתִי, וְנִשְׁבַּע⁵ - הָרִי זֶה פְּטוֹר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקֻדוֹן⁶; שְׁאֵלוּ הוֹדָה מַעֲצָמוֹ שֶׁטָּבַח אוּ מִכְרָ - לֹא הִיָּה מְשֻׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי⁷ שְׁהוּא קָנָס, כְּמוֹ שֵׁיתִבָּאָר בְּהִלְכוֹת גִּנְבָתָהּ⁸, וְנִמְצָא זֶה כְּמוֹ שֶׁלֹּא כָּפַר מִמּוֹן, וְלְפִיכָף פְּטוֹר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקֻדוֹן. וְחַיֵּב בְּשְׁבֻעַת בְּטוּי⁹, שְׁהָרִי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר שֶׁלֹּא טָבַח, וְהוּא טָבַח.

2) ושטו. 3) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור,

יב. שְׁבֻעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי פְּקֻדוֹן תְּשֻׁמַּת יָד גִּזַּל וְאַבְדָּה - חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת³⁸.

38) הואיל ופרט את כל המינים, נשבע על כל אחד לעצמו, ומוכן, שבדין זה לא יצטרפו כולם לפרוטה, שהרי נשבע על כל מין בפני עצמו, וכל מין שאין בו שווה פרוטה יהיה פטור על שבועתו.

יג. תֵּן לִי חֲטִים וּשְׁעוּרִים וְכֶסֶם מִן שֵׁשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁבֻעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי - אֵינוֹ חַיֵּב אֲלָא אַחַת. שְׁבֻעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי חֲטִים וּשְׁעוּרִין וְכֶסֶם מִן - חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת³⁹.

39) ואף על פי שהכוסמין מין חטים הם לעניין חלה, בכל זאת חייב על כל אחת ואחת, הואיל ושני שמות נפרדים הם.

יד. הָיוּ חֲמִשָּׁה תוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ פְּקֻדוֹן גִּזַּל וְאַבְדָּה וְתְשֻׁמַּת יָד שֵׁשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ⁴⁰;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(16) ע"פ הודאת עצמו. (17) לעיל פ"ז, ה"ב. (18) חלק מהתביעה יש לו דין ממון ואינו קנס. (19) בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: הדבר. (20) שבאת עליה בעל-כרח. (21) לרצונה. ו"המפתח משלם שלשה דברים: קנס (חמשים שקלים של כסף), ובושת ופגם (ורואים אותה כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, ורואים כמה פחתה וישלם - לשון רבינו הל' נערה פ"ב, ה"ו), והאונס - ארבעה: קנס ובושת צער ופגם" (שם ה"ב). (22) אלו החמישים שקלים, הקצובים לה מן התורה ושונים בכל אדם, בין "גדולה שבכהונה ובין קטנה שבישראל" כלשון המשנה בערכין יד: (23) שיש להם דין ממון, "הכל לפי המבייש והמתבייש", כלשון המשנה שם, והרי הם כשאר מזיק את חברו המשלם לו בושת ופגם, ואפילו אם יודה יתחייב לשלם, ובודאי כשתבע את חברו ואמר לו: אנסת או פתית וכו' לא התכוין לקנס בלבד אלא גם לבושת ופגם, כי אין אדם מניח מלתבוע דבר שאם יודה בו הנתבע - יתחייב לשלם, ויתבע דבר שאפילו יודה בו בעל-דינו יפטר (משנה בשבועות לו: ובגמרא שם לח:). (24) והגונב שור משלם את הכפל. (25) שתשלומי כפל - מדין קנס הם, ומודה בקנס פטור. (26) נמצא שכפר לו ממון, וחייב בשבועת הפקדון (משנה שם).

ד. האומר לחברו: עשית בי חבורה²⁷, והוא אומר לא עשיתי; המית שורך את שורי²⁸, והוא אומר: לא המית, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון²⁹; שאלו הודה הדין חייב לשלם.

(27) והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, כלשון המשנה בבא קמא פ"ח, מ"א. וכולם - דין ממון להם. (28) וחייב אתה לשלם לי דמי שורי. ובשור מועד ידובר כאן. שחייב לשלם נזק שלם מתורת ממון, כי אילו שור תם שהמית, בעליו משלמים רק חצי נזק בתורת קנס (כתובות מא:), וכלשון רבינו בהלכות נזקי ממון פ"ב, ה"ח "זה הכלל, כל המשלם מה שהזיקו הרי זה ממון, וכל המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי היתר על הקרן או הפחות - קנס". (29) משנה בשבועות לו:

ה. נתן שורו לשומר חנם, ומת השור³⁰, תבעו ואמר לו: היכן שורי שהפקדתי אצלך? אומר לו: לא הפקדת אצלי פלום, או שאמר לו: הפקדת ונגנב או אבד³¹, ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון; שאלו הודה ואמר הדבר כשהיה³² - לא הדין חייב לשלם ממון, מפני שהוא שומר חנם³³. אבל חייב הוא משום שבועת בטוי³⁴, שהרי נשבע על שקר. וכן כל פיוצא בזה³⁵.

(30) שלא בפשיעתו, והרי השומר פטור עליו. (31) ושומר חנם פטור על גניבה ואבידה. (32) שמת השור. (33) משנה שם מט. (34) שם עמוד ב. וכן בבא מציעא לו. (35) כגון שנגנב השור אצל השומר, וטען שמת, והשביעו, שגם בזה אילו הודה ואמר כשהיה, היה פטור מלשלם, מפני

ככתוב בתורה (שמות כא, לו). (4) ובנוגע לתשלומי כפל - ראה בסמוך אות ו. (5) לשקר, ואחר-כך הודה. (6) משנה בשבועות לו: (7) בדפוס רומי ר"מ, וכן בוינציה של"ד: "ומפני", כאילו יש כאן שני טעמים: א. שאין כאן חיוב תשלומי חמשה, הואיל והודה על הגניבה ונפטר מן הכפל, כדין מודה בקנס, שהוא פטור, ממילא נפטר על המכירה, שאין עוד תשלומי חמשה אלא תשלומי ארבעה (הכפל בכלל תשלומי חמשה), והתורה אמרה: תשלומי חמשה, ולא ארבעה, וכמבואר בבבא קמא עה: ב. שתשלומי חמשה עצמם - הם קנס וכו' (משנה למלך). אבל כבר החליט ה"מעשה רוקח" שזוהי נוסחה מוטעת, וצ"ל: "מפני" בלא וא"ו. וכן בכת"י התימנים. והכל טעם אחד, שתשלומי חמשה הם קנס. ומדובר כאן, שתבעו ואמר: גנבת שורי והעמדתיך בדין ונתחייבת לשלם לי כפל, ואח"כ טבחת או מכרת, נמצא שאפילו יודה עכשיו שגנב, חייב הוא לשלם כפל, כדין כל ממון, ויש כאן תשלומי חמשה כדין, ובכל זאת פטור משבועת הפקדון, משום טעם קנס (אור שמח). (8) פ"א, ה"ה, שכלל הוא: כל המשלם יותר ממה שהזיק, או שדמיו קצובים בתורה - הרי זה קנס. וראה לעיל פ"ז, ה"ב ובביאורנו. (9) שבועות מט: כדעת רב. וחייבי שבועת ביטוי מפורשים לעיל פ"א, ה"ג.

ב. וכן האומר לחברו: המית שורך את עבדי¹⁰, וכפר ונשבע; והעבד¹¹ שתבע רבו ואמר: הפלת שני וסמית עיני¹², וכפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון¹³; שאלו הודה - לא הדין חייב לשלם, מפני שהוא קנס¹⁴. אבל חייב בשבועת בטוי¹⁵. וכן כל פיוצא בזה.

(10) וחייב לשלם שלשים שקלים (שמות כא, לב) מדין קנס, שאפילו אינו שוה העבד אלא דינר - נותן לו שלושים שקלים (רש"י לכתובות מא:). (11) כל עבד המוזכר בהלכה זו - הכוונה לעבד כנעני. (12) וחייב להוציאו לחרות (שמות כא, כ"ז) וגם זהו מדין קנס, שבגלל אבר אחד שחיסרו, מוציאו לחרות, והלא הוא כבהמתו? (רש"י לשבועות לו:). (13) משנה בשבועות לו: (14) ואין אדם משלם קנס ע"פ עצמו (לעיל פ"ז, ה"ב). (15) שהרי נשבע לשקר.

ג. התובע את חברו בדבר שיש בו קנס, שאינו משלם אותו על פי עצמו¹⁶ כמו שבארנו¹⁷, ויש בו ממון¹⁸, שהוא משלם אותו על פי עצמו, וכפר בכל דבר¹⁹ ונשבע - הרי זה חייב משום שבועת הפקדון. כיצד? תבעו ואמר לו: אנסת²⁰ או פתית²¹ בתי, והוא אומר: לא אנסתי ולא פתיתי, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאף על פי שאינו משלם על פי עצמו, אלו הודה הדין חייב לשלם ופגם על פי עצמו²². וכן האומר לחברו: גנבת שורי²⁴, והוא אומר לא גנבתי, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאף על פי שאינו משלם כפל בהודאתו²⁵, משלם הוא את הקרן בהודאתו²⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. וכן אם טען ששקרו⁵⁰ ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שהרי פטר עצמו מן השבועה ומן המיתה⁵¹. וכן אם טען ואמר: השאלתו לי, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון⁵²; שהרי פטר עצמו מן המיתה בשעת המלאכה⁵³, כמו שיתבאר בהלכות השאלה⁵⁴.

(50) למלאכתו, ושוכר חייב על גניבה ואבידה ופטור על האונסין. (51) כמו ששנינו (שבועות פ"ח, מ"א) "ארבעה שומרים הם: שומר חנם, והשואל, נושא שכר (שומר בשכר) והשוכר, שומר חנם נשבע על הכל (שלא פשע, ונפטר), והשואל משלם את הכל (חוץ ממתה מחמת מלאכה), נושא שכר והשוכר נשבעים על השבועה ועל השבועה... (מקרי אונס) ומשלמים את האבידה ואת הגניבה". (52) הכל בבבא קמא שם. (53) שאם תמות מחמת מלאכתו בה, משבועה ואילך יפטר בדברי שקר אלו, בעוד שלמעשה הוא עצמו גנבו, והגנב חייב בכל האונסין עד שיחזירנו (ע"פ רש"י שם). (54) פ"א, ה"א, ובכת"י התימנים: "בהל' שאלה". וכן אמרו (בבא מציעא צו:): מתה מחמת מלאכה - השואל פטור עליה, שיכול לומר למשאל "לא להעמידה בכילה (רשת שפורשים כעין חופה מעל המיטה להגן מפני הזובים) שאלתיה".

י. לפיכך⁵⁵, אם אמר: לא גנבתי, אבל אתה הפקדתו אצלי או שכרתיני לשמרו או השאלתהו לי, והרי שורף לפניך קחתי, ונשבע על זה - הרי זה פטור משבועת הפקדון; שהרי הודה בקרן, ולא פטר עצמו בכפירה זו מכלום⁵⁶.

(55) הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון הוא מפני "ססוף שבועה זו לבוא לידי כפירת ממון" (לשון רש"י שם). (56) אלא שיקר לומר שלא גנבו, מפני הבזיון, ואין זו אלא כפירת דברים.

יא. וכן אם אמר לו: אתה מכרתו לי וצדין לא נתתי דמיו, אם תרצה קח דמיו או הרי שלף לפניך; או שאמר לו: אתה נתת לי בשכר מלאכה שאעשה לך, אם תרצה שאעשה לך או קחנו ולך; תועה בדרך מצאתי ולא ידעתי שהוא שלף, עכשו שידעתי קחנו ולך; או שאמר: אחר פרתי רץ, והרי הוא לפניך; ונשבע על כל טענה מאלו - פטור משבועת הפקדון⁵⁷, שהרי לא פטר עצמו מכלום. וחייב בשבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר.

(57) בבא קמא קה: שנאמר "וכחש בה (ויקרא ה, כב) - פרט למודה בעיקר" כלומר, שאינו כופר בעיקר התביעה.

יב. מי שהיה חייב ממון לשני שתפין, ותבעו אחד מהן, וקפר בו ונשבע - חייב בשבועת הפקדון⁵⁸, שהרי קפר ממון⁵⁹. תבעוהו שניהם, והודה בכל⁶⁰ לאחד מהם ואמר: לא לויתי אלא מזה לבדו,

שהוא שומר חנם, לפיכך פטור משבועת הפקדון (שם במשנה).

ו. השאל שורף לחברו, ותבעו ואמר לו: היכן שורי ששאלת ממני? והרי השור מת³⁶, ואמר לו השואל: נגנב או אבד, ונשבע על זה - הרי זה פטור משבועת הפקדון; שהרי לא פטר עצמו מן התשלומין בכפירתו, ומכל מקום³⁷ חייב הוא לשלם, בין מת או נגנב או אבד או נשבה, מפני שהוא שואל³⁸, כמו שיתבאר במקומו³⁹. אבל חייב הוא משום שבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר. וכן כל פיוצא בזה⁴⁰.

(36) כלומר, האמת היא, שהשור מת ושואל חייב עליו, כמבואר בסמוך. (37) בכל האופנים שהם. (38) ושואל חייב גם על האונסין. (39) ה' שכירות פ"א, ה"ב "שכך כתוב בשואל (שמות כב, יג): ונשבר או מת, בעליו אין עמו שלם ישלם". (40) כגון שנגנב השור, ואמר השואל שמת, ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, שהמשנה מחובה לחובה - פטור (משנה שם).

ז. זה הכלל: כל שאינו פטור עצמו מן התשלומין אלא בכפירה זו ונשבע, בין מפי עצמו⁴¹ בין שהשביעו התובע וקפר⁴² - הרי זה חייב בשבועת הפקדון⁴³, אף על פי שלא ענה אמן ולא הוציא שבועה מפיו⁴⁴.

(41) שלא השביעו התובע אלא קפץ ונשבע מפי עצמו לשקר. (42) שאמר לו: אין לך בידי כלום, ואפילו כפר שלא בפני בית-דין. (43) משנה בשבועות לו: וכדעת החכמים. (44) "שכפירתו אחר שהשביעו התובע, כעניית אמן" לעיל פ"ז, ה"א וראה בביאורנו שם.

ח. הגונב שור חברו, ותבעו ואמר לו: שורי גנבתי, והוא אומר: לא גנבתי. מה טיבו⁴⁵ אצליך? אתה הפקדתו אצלי, ונשבע⁴⁷ - חייב בשבועת הפקדון; שאלו הודה שגנבו - היה חייב לשלם דמי השור מכל מקום⁴⁸, ועכשו שאמר פקדון הוא - הרי פטר עצמו בכפירה זו מן הגנבה ומן האבדה, שאם נגנב השור או אבד אחר הודאה זו - היה פטור מלשלם⁴⁹.

(45) בעליו. (46) שייכותו. (47) לא שחייב להשבע מן התורה, שלא מצינו שיתחייב אדם שבועה מן התורה, אלא כשהוא שומר ורוצה לפטור עצמו מחיוב תשלומין, אבל זה שאינו שומר ורוצה לפטור עצמו בטענה שהוא שומר, אינו חייב להשבע, אלא כשנשבע מרצונו ידובר כאן, וכל בכל שבועות הפקדון שבפרקים אלו (תוספות יו"ט לשבועות פ"ה, מ"ב). (48) אפילו כשאירע אונס, ומת השור או נשבה, שגנב חייב באונסין. (49) כדין שומר חנם שפטור על גניבה ואבידה וכל-שכן על האונס (בבא קמא קה:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְנִשְׁפָּע - פֶּטֹר מִשְׁבֻּעַת הַפִּקְדוֹן⁶¹, שֶׁהָיָה לֹא פֶטֹר עֲצָמוֹ מִמָּלּוּם, אֲכָל חֵיב בְּשִׁבְעַת בְּטוּי.
הָיָה הוֹעִילָה בַּעֲתָהּ, וְשָׁמָּה לֹא יָבֹאוּ הָעֲדִים⁷¹ אוֹ יָבֹאוּ וְלֹא תִתְקַיֵּם עֲדוּתָן⁷² אוֹ יִפְסְלוּ⁷³, וְלִפְיָךְ חֵיב⁷⁴.

(69) ואין לו עליה שטר. (70) כשהעדים עדיין לא באו. (71) שימותו (שבועות לו): או ילכו למדינת הים. (72) שיוכחשו, ולא ימצאו דבריהם מכוונים זה לזה. (73) ע"י קרבה שביניהם, או ע"י עבירה הפוסלתם לעדות, או שיוזמו. (74) שפטר עצמו בכפירתו מלשלם.

פֶּרֶק תִּשְׁעִי

(1) שבועת העדות, השבעת עדי קנס, העדים שנשבעו לכמה טובעים כאחד, נשבעו שידעו להעיד ונמצאו שאינם יודעים.

א. הַתּוֹבֵעַ עֲדִיו לְהַעֲדִי לוֹ עֲדוֹת שִׁיתַּחֲיִב הַנִּתְבָּע בְּעֲדוּתָן לְבִדְהָ² לִתֵּן לְתוֹבֵעַ זֶה מָמוֹן³ הַמְּשֻׁלָּל⁴, וְכִפְרוּ בְּעֲדוּתָן וְנִשְׁבָּעוּ⁵, בֵּין שֶׁנִּשְׁבָּעוּ בְּבֵית דִּין בֵּין שֶׁנִּשְׁבָּעוּ חוּץ לְבֵית דִּין⁶ - הָיָה אֵלּוֹ חֵיבִין מִשּׁוֹם שְׁבֻעַת הָעֲדוּת, שֶׁהָיָה הַפְּסִידוּהוּ מָמוֹן בְּכִפְרָתָם⁷. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעַם הַתּוֹבֵעַ⁸ וְכִפְרוּ בוֹ⁹, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִשְׁבָּעוּ הֵן וְלֹא עָנוּ אֲמָן אַחֵר שְׁבֻעָתוֹ¹⁰, בֵּין שֶׁכִּפְרוּ¹¹ - הָיָה אֵלּוֹ חֵיבִין¹². וְהוּא¹³ שִׁשְׁבִּיעַם בְּבֵית דִּין¹⁴.

(2) פטר למשביע עדי קנס, שאין הנתבע מתחייב ב"עדותם לבדה" אלא עדותם עם כפירתו היא המחייבת אותו, שהרי אם יודה בקנס לא תועיל עדותם לחייבו לשלם, כמבואר להלן ה"ד. וכן נתכוין רבינו להוציא המשביע שתי כתי עדים, שאם כפרה הראשונה, היא פטורה משבועת העדות, שהיא סומכת על עדות הכת השניה, ואפשר להוציא ממון בעדות הכת השניה, כמבואר בדברי רבינו לקמן פ"י, הט"ו. (3) פטר לשטרות שאין גופם ממון, ראה לעיל פ"ז, ה"ד. (4) פטר לקרקעות ועבדים, וכמבואר בסמוך ה"ג. (5) מפי עצמם, שאמרו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות (משנה, שבועות לא:). (6) שם. והוא, שכפירתם תהיה בבית-דין, כמבואר בסמוך ה"ב. (7) שאילו העידו לו, היה הנתבע מתחייב לשלם לו. (8) שאמר להם: משביע אני עליכם, שתבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני ממון כך וכך. (9) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. (10) כי העונה אמן אחר השבעת אחרים, כמוציא שבועה מפיו, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. (11) בבית-דין. (12) בקרבן שבועת העדות, כמפורש לעיל פ"א, ה"ב. וכן משמעות הכתוב: ונפש כי תחטא ושמצה קול אלה - כלומר, ששמעה שבועה מפי אחרים - אם לא יגיד ונשא עונו, אפילו לא ענה אמן, אלא כפר ואמר: איני יודע לך עדות, ואין לי מה להגיד לך - חייב ('קרי' ספר). (13) ובלבד. (14) אמנם הנשבע מפי עצמו או שענה אמן על השבועה, אינו צריך להשבע בבית-דין, וכמבואר במשנה שבועות ל, א. אבל אלו שהושבעו מפי התובע ולא ענו אמן, אין קבלת שבועתם נקבעת אלא בשעת כפירתם, ומכיוון שהכפירה היא בבית

(58) שבועות לו. (59) ואעפ"י שמורה לשותף השני בחלקו המגיע לו, כמבואר שם. אולם בירושלמי שבועות פ"ה, ה"א אמרו: וכחש בעמיתו - פרט למכחש באחד מן השותפים. ומפרש הטעם שם, לפי ששנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול את שלו אין שומעים לו, שהנפקד יכול לומר לא נתחייבתי אלא לשניכם כאחד, נמצא שאין הודאתו מחייבתו לשלם, וממילא אין בשבועתו משום כפירת ממון, וכן הובא ירושלמי זה ברי"ף לשבועות פ"ה. וכבר כתב רבינו אפרים. הובא ברא"ש ובר"ן שם, שדברי ירושלמי אלה נדחים מסוגיית הבבלי בשבועות לו. שמתוכה משמע שהכופר לאחד מן השותפים ונשבע לשקר, חייב בשבועת הפקדון, וכנראה שזוהי דעת רבינו. (60) בכל סכום התביעה. (61) שבועות שם, וכחש בה - פרט למורה לאחד מן השותפים, וכאמור.

יג. וכן מי שהיתה עליו מלוה בשטר⁶², וכפר בה⁶³ ונשבע - פטור מִשְׁבֻּעַת הַפִּקְדוֹן; שֶׁהָיָה בְּשֶׁטֶר נִשְׁתַּעֲבַד הַקֶּרְקַע⁶⁴, וְנִמְצָא זֶה כְּכּוֹפֵר בְּקֶרְקַע⁶⁵. וְכִכֵּר בְּאַרְנוֹ⁶⁶, שֶׁהַכּוֹפֵר בְּקֶרְקַע - פֶּטֹר מִשְׁבֻּעַת הַפִּקְדוֹן⁶⁷, וְחֵיב בְּשִׁבְעַת בְּטוּי, שֶׁהָיָה נִשְׁבָּע עַל שֶׁקֶר⁶⁸.

(62) שיש למלוה שטר חוב על הלוה. (63) בהלואה זו שיש עליה שטר. (64) שלא הלוה למלוה, ואפילו מכר הלוה הקרקעות לאחרים, הרי הם מושבעים למלוה, ויכול לטרפם מידי הלקוחות בשטר זה, שהוא קודם להם. (65) כאילו התובע תובעו קרקעו, וזה כופר בה. (66) לעיל פ"ז, ה"ב-ג. (67) וכן בשבועות לו: "אין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות". וב"תורה תמימה" ויקרא ה, כב, מסביר: אם יש למלוה שטר חוב על הלוה, לא מפיו של הלוה אנו חיים בהודאתו וגם בכפירתו, שהשטר מעיד עליו, ואין כאן שבועה שיש עמה כפירת ממון, אלא כפירת דברים בלבד, ולפיכך פטור מן הקרבן. (68) הוצרך רבינו לכפול כל פעם שחייב משום שבועת ביטוי, כי הדבר כשלעצמו הוא תמוה ומוזר ביותר, שבזמן שכפר ממון וחייב בשבועת הפקדון הוא נפטר בקרבן אשם, ובזמן שהוא פטור משבועת הפקדון וחייב רק משום ביטוי בלבד, אתה מחמיר עליו ומחייבו מלקות כדין שבועת ביטוי במזיד (ראה לעיל פ"א, ה"ג) והרי זה מופלא ומחוסר הגיון? לפיכך משמיענו שבכל חלקי הפטור משבועת הפקדון בין שנפטר משום קנס ובין שנפטר משום קרקע, בין שנפטר משום חוסר שוה פרוטה (לעיל פ"ז הט"ז), ובין כשאומר לא לויתי אלא מזה לבדו (לעיל ה"ב), בכל המקרים חייב לפחות משום שבועת ביטוי, ע"פ דברי הש"ס בשבועות מט: (רדב"ז).

יד. הִיָּתָה עָלָיו מָלּוּה בְּעֲדִים בְּלִבְד⁶⁹, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבָּע - חֵיב בְּשִׁבְעַת הַפִּקְדוֹן, שֶׁהָיָה פֶטֹר עֲצָמוֹ בְּכִפְרָתוֹ מִלְּשָׁלֵם עֲתָה⁷⁰. וְאֵף עַל פִּי שֶׁכִּשְׁיָבֹאוּ הָעֲדִים יִתְחַיֵּב לְשָׁלֵם, וְנִמְצָא שְׁלֹא הוֹעִילָה לוֹ כִּפְרָתוֹ -

יד. הִיָּתָה עָלָיו מָלּוּה בְּעֲדִים בְּלִבְד⁶⁹, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבָּע - חֵיב בְּשִׁבְעַת הַפִּקְדוֹן, שֶׁהָיָה פֶטֹר עֲצָמוֹ בְּכִפְרָתוֹ מִלְּשָׁלֵם עֲתָה⁷⁰. וְאֵף עַל פִּי שֶׁכִּשְׁיָבֹאוּ הָעֲדִים יִתְחַיֵּב לְשָׁלֵם, וְנִמְצָא שְׁלֹא הוֹעִילָה לוֹ כִּפְרָתוֹ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֹתָן²⁸; וְהָאֵיל וְאֵם הַזֶּה - לֹא תוֹעִיל עֲדוֹתָן²⁹, אִם
כָּפְרוּ בָּהּ וְנִשְׁפְּעוּ - פְּטוּרִין³⁰.

26) שיעידו לו שפלוני טבח או מכר את שורו שגנבו ממנו, שחייב קנס על הטביחה והמכירה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א, או שתעידו לי, שפלוני הוציא שם רע על בתי, ואמר: לא מצאתי לבתך בתולים, וחייב לשלם מאה שקלים קנס, ראה שבועות לג, ב. 27) כי הלכה היא (בבא-קמא עה.) מודה בקנס ואח"כ באו עדים - פטור. 28) ובכת"י התימנים: אותו. והכוונה לנתבע. 29) בעור שבדיני ממון, אם הודה בעצמו חייב לשלם, שהודאת בעל-דין כמאה עדים. 30) שבועות לד, א. כרבי יוחנן על פי רבי עקיבא, הדורש: "תבעו דבר אחר - פטור" (ראה לעיל אות כב) שהכוונה לעדי קנס. וראה שם לג, א שזוהי בעיה שלא נפשטה, וממילא אינם מביאים קרבן מספק.

ה. מְשַׁפְּיֵעֵכֶם אֲנִי שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי שֵׁשׁ לִי בֵּיד פְּלוֹנִי תְּשִׁלוּמִי כְּפֻלָּי³¹ וְתִשְׁלֹמִי אֲרַבְּעָה וְחֲמִשָּׁה³², וְכָפְרוּ - חֲזִיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת מִפְּנֵי הַקָּרָן שֶׁהוּא מְמוֹן³³, לֹא מִפְּנֵי הַכֶּפֶל שֶׁהוּא קָנָס. וְכֵן אִם הַשְּׁפִיעַם שִׁיעִידוּ לוֹ שֶׁאֵנס פְּלוֹנִי אוֹ פִּתְּהָ בְּתוֹ³⁴, וְכָפְרוּ - חֲזִיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת מִפְּנֵי הַבִּשּׁוּת וְהַפְּגָם³⁵, שֶׁאִם הוֹדָה בָּהֶם הִנֵּתְבַע מִשְׁלָם, לֹא מִפְּנֵי הַקָּנָס³⁶. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזֵה³⁷.

31) שגנב ממני איזה חפץ, והגנב משלם את הכפל, ככתוב (שמות כב, ג). 32) שגנב ממני שור, וטבחיו או מכרו, נמצא חייב לי חמשה בקר תחת השור, ובשה - ארבעה, ככתוב (שם כא, לו). 33) ואפילו היה הנתבע מודה בו - היה חייב, נמצא שהיה מתחייב בעדותם לבדה. 34) והרי הוא חייב לתת לו בושת ופגם, נוסף על הקנס של חמשים שקלים. 35) שיש להם תורת ממון (ראה לעיל פ"ה ה"ג, ובבאורנו), נמצא שהיה הנתבע מתחייב בעדותם לבדה. 36) חמשים שקלים הקצובים מן התורה לכל בת מירשאל, בין בת מלכים בין בת הדיוטות - נוסף על בושת ופגם, כמבואר בבאורנו לעיל פ"ח ה"ב. 37) משנה, שבועות לג, א. וכמבואר בגמרא שם. והשווה לעיל פ"ח ה"ב.

ו. אֵין הָעֲדִים חֲזִיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ וְיִשְׁפְּעוּ אַחֵר תְּבִיעַת בַּעַל דִּין עֲצָמוֹ אוֹ שְׁלֹחֵהוּ³⁸; אֲבָל אִם קָדְמוּ וְנִשְׁפְּעוּ קִדְם שִׁיתְּבַעִם - פְּטוּרִין מְשִׁבְעַת הָעֲדוֹת.

38) שהוא מורשה לקבל את הכסף מידי הנתבע, אחרי שהעדים יעידו עדותם. ראה לעיל פ"ד, ה"ר. ובשבועות לג, ב: "בבא בהרשאה", אבל שלח להשביע העדים ואינו מורשה לקבלת הכסף מידי הנתבע אינו יכול להשביע את העדים, וכן הם דברי רבינו בפירוש המשנה (שבועות פ"ד, מ"ז) "לפי שמעיקרי הדין ג"כ, שהעדים כשמשביעים המורשה וכפרו חייבים" (מעשה רוקח). והטעם, מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

ז. מִיֵּצֵד? רָאוּ הַתּוֹבֵעַ הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן, אָמְרוּ לוֹ: לָמָּה

דין (שם), אף ההשבעה צריכה להיות בבית-דין, כי איך אפשר לומר שההשבעה תהיה בחוץ וקבלתה בבית-דין (רדב"ז כאן, ולקמן בה"י). וראה לקמן פ"י ה"ז, ובבאורנו שם בשם ה'נודע ביהודה'.

ב. אֵין הָעֲדִים חֲזִיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ בְּעֲדוֹתָן בְּבֵית דִּין. בֵּין שֶׁנִּשְׁפְּעוּ¹⁵ אוֹ הַשְּׁפִיעַן בְּבֵית דִּין, בֵּין שֶׁנִּשְׁפְּעוּ אוֹ הַשְּׁפִיעַן חוּץ לְבֵית דִּין¹⁶, וְהַכְפִּירָה¹⁷ בְּבֵית דִּין בְּלִבָּד¹⁸. שֶׁנֶּאֱמַר: אִם לֹא יִגִּיד וְנִשָּׂא עֹנוֹ - מִקּוֹם שִׁגְיִד¹⁹ וְיִוָּעִיל הוּא שֶׁאִם לֹא יִגִּיד שֵׁם יִתְחַבֵּר²⁰.

15) מפי עצמם. 16) וענו אמן אחר שבועתו. 17) בכת"י התימנים: הכפירה. 18) משנה, שבועות ל, א. וכדעת החכמים. 19) עדותו, ואין עדות מתקבלת אלא בבית-דין. 20) שבועות לב, א. וראה לקמן פ"י, ה"ז.

ג. תִּבְעֵן בְּעֲדוֹת שְׁאִינָה מְחִיבָת מְמוֹן²¹ אוֹ בְּעֲדוֹת קִרְקָעוֹת²² אוֹ עֲבָדִים אוֹ שְׁטוּרוֹת, וְכָפְרוּ וְנִשְׁפְּעוּ - פְּטוּרִין מְשִׁבְעַת הָעֲדוֹת; שֶׁאֵין חֲזִיבִין אֲלָא עַל כְּפִירַת עֲדוֹת מְמוֹן שְׁדוּמָה לְפִקְדוֹן וְתִשּׁוּמָת יָד וְגִזְל וְאִבְדָּה שֶׁפָּרְטָן הַכְּתוּב בְּפָרְשָׁה²³, שֶׁהֵן מִטְּלָלִין שְׁגוּפָן מְמוֹן²⁴, וְכִשְׁיַעֲדוֹ לָזֶה - יִתֵּן²⁵ זֶה.

21) כגון שתבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי. ראה לקמן פ"י ה"ג, וכן אמרו (שם לג:) "מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון, נאמר כאן "אואין" (או ראה או ידע), ונאמר להלן (בשבועת הפקדון) אואין (או בתשומת יד, או בגזל, או עשק), מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון (כמפורש בפסוק) אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון". 22) המכוונת להחזיר קרקע לתובע. 23) ויקרא ה, כא. שהיא פרשת שבועת הפקדון, ושבועת העדות נלמדת ב'גזירה-שוה' משבועת הפקדון, נאמר כאן "כי תחטא", ונאמר להלן (בפקדון) "כי תחטא" להשוות זה לזה, וכמבואר במס' שבועות לה, א. 24) פרט לשטרות, אע"פ שמטלטלים מיד ליד - אין גופם ממון, וכמבואר לעיל פ"ז ה"ד, ועבדים - הושוו לקרקעות, כמבואר שם ובבאורנו. 25) הנתבע. "וקרקעות הרי הם לפני בעליהם ובחזקתם" כלשון רבינו לעיל שם (שבועות לו:) כדעת רבי יוחנן, שהמשביע עדי קרקע - פטור. ורבי עקיבא היה דורש (שם לד.) "והיה כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה) - יש מאלה שהוא חייב, ויש מאלה שהוא פטור. הא כיצד? תבעו ממון - חייב, תבעו דבר אחר - פטור", ואפילו עדות המחייבת ממון, כגון עדי קרקע - פטור, כמבואר במסקנת הסוגיא שם ('קריית ספר').

ד. וְכֵן הַמְּשַׁפֵּיעַ עֲדֵי קָנָס²⁶ וְכָפְרוּ - פְּטוּרִין מְשִׁבְעַת הָעֲדוֹת. מִפְּנֵי שֶׁאִם קָדָם הִנֵּתְבַע וְהוֹדָה בְּקָנָס - יִפְטֹר מִלְּשָׁלֵם וְאֵף עַל פִּי שֶׁבֹאוּ הָעֲדִים אַחֵר בֵּין וְהַעֲדִידוּ²⁷, נִמְצָאוּ הָעֲדִים לֹא חֲזִיבֵי זֶה בְּעֲדוֹתָן לְבִדָּה, אֲלָא עֲדוֹתָן עִם כְּפִירַת הִנֵּתְבַע הִיא הַמְּחִיבָת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והתורה אמרה: "והוא עד", משמע עד ידוע ומיוחד. וכתב הר"ן שם: משום שזה העומד בבית הכנסת ואומר: משיבני אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות וכו', מהסתם אינו משיבני את כולם, שהרי יודע הוא, שיש ביניהם מי שאינו יודע לו עדות, נמצא שהוא כולל את המושבעים בתוך הבתאי מושבעים, ואין כאן יחוד. (50) הואיל ופירש שמשביע את כולם, חלה שבועה על כולם, ויש כאן יחוד עדים לכל הנמצאים בבית ללא שיעור. ומכאן אתה למד, שיכול אדם להשביע את חבירו מספק, אם יודע לו עדות, כשם שאתה אומר שהשבועה חלה על כל העומדים, אע"פ שאינו יודע אם יודעים לו עדות אם לא (ר"ן שם).

י. וכן אם אמר לעדים: בואו והעידו לי שיש לי מנה ביד פלוני, ואחר כך עמד בבית הכנסת והשביע כל מי שידע לו עדות בוא והעיד, ולא באו ולא העידו - הרי אלו חייבין, שהרי תבען תחלה⁵¹. והוא שהיה אז⁵² בבית הכנסת, ויהיה שם בית דין⁵³. אבל אם לא היו בפני בית דין: אם ענו אמן - חייבין בשבועת העדות⁵⁴ כשיכפרו בעדותן בבית דין⁵⁵; ואם לא ענו אמן - אינן חייבין⁵⁶.

(51) ויחד אותם, וזה עדיף מהמשביע את כל העומדים בבית-הכנסת שבהלכה הקודמת, שלא ייחד מעולם בפני עצמם, ואילו כאן ייחדם בשעת תביעתו (רדב"ז). (52) בשעת ההשבעה. (53) הואיל ולא נשבעו מפי עצמם, ולא ענו אמן אחרי השבועה, צריך שישביעם בבית-דין ויכפרו לפני בית-דין, כמבואר לעיל ה"א. שאי-אפשר שהשבועה תהיה בחוץ, וקבלתה (זוהי כפירתם) תהיה בפני בית-דין. (54) שהעונה אמן כמוציא שבועה מפיו, והשבועה מפי עצמם מועילה אפילו מחוץ לבית-דין (משנה שם ל.). (55) שהכפירה בבית-דין בלבד, כמבואר לעיל ה"ב. (56) אפילו כשכפרו בבית-דין, הואיל ולא הושבעו בבית-דין. כיון שאין כאן קבלת שבועה אלא ע"י כפירתם, אינו בדין שהשבועה תהיה בחוץ וקבלתה בפני בית-דין. ולדעת הראב"ד אין ההקפדה אלא שהכפירה תהיה בבית-דין, אבל השבועה אינה מחוייבת בבית-דין, אפילו כשלא ענו אמן. השווה לקמן פ"י, הי"ד.

יא. אחד המשביע עדיו בשבועה⁵⁷, או שאמר להן: מצוה אני עליכם בשבועה, אוסרם אני בשבועה - הרי אלו חייבין⁵⁸. והוא שישביעם בשם⁵⁹ או בכנוי מן הפנויים⁶⁰, כמו שבארנו⁶¹.

(57) שאומר: משיבני אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני וכו'. (58) משנה, שם לה, א. (59) בהזכרת השם מן השמות המיוחדים, כגון ה', אלקים, שדי, צבאות, כלשון רבינו בפירושו למשנה שם. (60) כגון "חנוך" או "רחום" או במי ששמו "אריך אפים". (61) לעיל פ"ב, ה"ב. ושם ה"ד מוסיף רבינו: "אמר שבועה ולא הזכיר שם... הרי זה אסור בדבר שנשבע עליו, אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן... עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים או כינוי."

אתה בא אחרינו? שבועה שאין אנו יודעין לך עדות - הרי אלו פטורין משבועת העדות³⁹; מפני שלא תבען התובע, אלא הם קדמו ונשבעו בתביעת עצמן⁴⁰. וכן אם השביעם הנתבע: שאם תדעו לזה שתובע אותי⁴¹ עדות שתבואו ותעידו לו, וכפרו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, עד שישביעם התובע⁴². ואין צריך לומר, אם השביעם שיבואו ויעידו שיש לפלוני ביד פלוני קומן, וכפרו - שהן פטורין; שאין זה התובע בעל דין עצמו⁴³. וכן אם קדמה שבועה לעדות⁴⁴ - הרי אלו פטורין משבועת העדות; שנאמר: ושמעה קול אלה והוא עד⁴⁵ - שקדמה עדות לשבועה, לא שקדמה שבועה לעדות.

(39) שבועות לא, ב. (40) והתורה אמרה (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו", "ל-לא יגיד" משמעו הוא תובעם תחילה להגיד, והם מסרבים להגיד אלא כופרים ('קרית ספר'). וראה להלן אות לט. (41) ובכתיב התימנים: אותי. (42) שבועות לה, א. שנאמר: "אם לוא יגיד" (מלא, לדרוש בו, ל-לא) אם לו (לתובע) לא יגיד - ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור. ולשון רבינו בפירושו למשנה שם: "אמר יתברך אם לוא יגיד... בו"י ואל"ף, ולמדנו מפי השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקנין והשלילה... אם לו לא יגיד ונשא עונו... אבל לנתבע אם לא יגיד לפטור אותו - פטור". מפרש רבינו לשון המשנה שם: "שאם אתם יודעים לו עדות" הכוונה לנתבע ולטובתו. (43) שבועות לג, ב. והרי הדברים קל-וחומר, אם הנתבע שהוא שייך לעדות זו, אינו יכול לחייבם, זה - שאין לו כל שייכות לתביעה, אינו דין שאינו מחייבם (רדב"ז). (44) לידיעת העדות. (45) שהיה עד באותה שעה, ולא שיהיה אח"כ (שבועות לה. וברש"י).

ח. ביצד? משביע אני עליכם בשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני, ואמרו אמן, וידעו לו עדות אחר כן, ותבעם להעיד וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות⁴⁶.

(46) שם.

ט. אין העדים חייבים בשבועת העדות עד שייחד⁴⁷ אותם התובע וישביעם או ישבעו⁴⁸. ביצד? עמד בבית הכנסת ואמר: משביע אני כל מי שידע לי עדות שיבוא ויעיד לי, וענו כלם אמן, ויעדו בכללם, ואחר כך תבע עדיו וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, מפני שלא יחד עדיו בשבועה בפני עצמן⁴⁹. אבל אם אמר: משביע אני כל העומדים כאן שאם ידעו לי עדות שיבואו ויעידו לי, והיו עדיו בכללם, וכפרו - הרי אלו חייבין בשבועת העדות, שהרי יחדם בכלל אחרים⁵⁰.

(47) יקצה ויתכוין להם. (48) מפי עצמם. (49) שם לה, א.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממון, שאין זה התובע בעל-דין עצמו, לעיל ה"ז.
(64) פרט אם תבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי, לקמן פ"י
ה"ג. (65) פרט לקרקעות ועבדים. ושטרות שאין גופם
ממון, לעיל ה"ג. (66) ובכת"י התימנים: לבדה, פרט לעדי
קנס, שעדותם עם כפירת התבעה היא המחייבת, לעיל ה"ד.
(67) פרט אם קדמו ונשבעו קודם שיתבעם, לעיל ה"ו.
(68) לעיל ה"ז. (69) אע"פ שלא ייחדם בעת השבועה, לעיל
ה"י, "שהרי תבעם תחילה".

יד. כל מקום שאמרנו פטור - פטור משבועת
העדות, אבל חייב בשבועת בטוי⁷⁰. והוא שנשבע או
שענה אמן⁷¹ אם השפיעו אחר, שהרי נשבע על
שקר⁷². אבל המחייב בשבועת העדות, אף על פי
שהוא נשבע על שקר ואף על פי שהוא מזיד - אינו
חייב⁷³ משום שבועת בטוי⁷⁴, אלא משום שבועת
העדות בלבד⁷⁵. שהרי הכתוב הוציא שבועת העדות
מכלל שבועת בטוי לחיוב⁷⁶ המזיד בה פשוט
בקרבן⁷⁷ אבל לא במלקות⁷⁸; שנאמר: לאחת⁷⁹
מאלה - במין אחד ממניי שבועות אתה מחייב
הנשבע, ואי אתה מחייבו בשני מינין עד שיהיה חייב
בדין שבועת העדות ובדין שבועת בטוי⁸⁰.

(70) שבועות מט, ב. לענין הפטורים משבועת השומרים
שחייבים בשבועת ביטוי, והוא-הדין לפטורים משבועת
העדות (כסף-משנה). והשווה לעיל פ"י, ה"ב.ג. ובכת"י
התימנים, הנוסח: "כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות
אבל חייב בשבועת ביטוי, הוא שנשבע" וכו'. (71) שהוא
כמוציא שבועה מפיו. (72) אבל אם הושבעו מפי אחרים
וכפרו ולא ענו אמן, אינם חייבים בשבועת ביטוי, שהרי לא
נשבעו כלל, וראה לקמן פ"י בסוף הי"ז. (73) מלקות.
(74) שאם נשבע לשקר במזיד - לוקה. לעיל פ"א, ה"ג.
(75) קרבן עולה ויורד. (76) בשבועת העדות.
(77) שבועות לא, ב: "בכולם נאמר ונעלם, וכאן (בשבועת
העדות) לא נאמר ונעלם - לחייב על המזיד כשנגג".
(78) משום שבועת ביטוי במזיד, נוסף על קרבנו משום
שבועת העדות. (79) ולא נאמר "באחת מאלה".
(80) באחד (שבועות כה:). והרי זה כמו שאמרו (כתובות
לב:): "כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי
אתה מחייבו משום שתי רשעיות" (תורה תמימה) ויקרא ה,
ה. ורש"י בשבועות לו, א - מסביר, שאין לחייב מלקות
בשבועת העדות, שאין בה התראה ודאית, כי מי יודע שהם
יודעים לו עדות, ויוכל להתרות בהם. וב'תוספות' שם נמקו:
משום שאי-אפשר לידע אם הם מזידים, שיכולים לומר
שכחנו. וכן ברא"ש שם פ"ד, אות יט.

טו. משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו לי שיש
לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד⁸¹ גזל ואבדה, שבועה
שאין אנו יודעים לה עדות⁸² - אינן חייבין אלא אחת⁸³.
שבועה שאין אנו יודעים לה עדות שיש לה ביד פלוני
פקדון ותשומת יד גזל ואבדה - חייבין על כל אחת
ואחת⁸⁴.

יב. ואין העדים חייבין עד שישפיעם בלשון שהם
מכירין אותה⁶².

(62) סוטה לג, א. "שנאמר (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה",
(ולא נאמר: והשביעה באלה, רש"י) - בכל לשון שהיא
שומעת". וראה לעיל פ"ז, ה"ז.

יג. הגה למדת, שאין העדים חייבין בשבועת העדות
אלא על פי עשרה דברים, ואלו הן: שיתבעם
התובע⁶³. ושתהיה עדות ממון⁶⁴. ושהיה ממון
המטלטל⁶⁵. ושתהיה הנתבע לשלם בעדותו לבעד⁶⁶
אם העידו. ושיכפרו אחר שתבעו התובע⁶⁷.
ושיכפרו בבית דין. ושתהיה שם שבועה בשם או
בכנוי. ושתקדם ידיעת העדות לשבועה⁶⁸. ושייחד
עדיו בעת השבועה או בעת התביעה⁶⁹. ושתהיה
השבועה בלשון שהן מכירין אותה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הנה למדת, שאין העדים חייבין בשבועת העדות כו".

על-פי פנימיות הענינים, יש לבאר הלכה זו כך: על עם
ישראל נאמר "אתם עדי", כי תפקידם של ישראל הוא
להיות עדות על שם הוי' שהרי כל ענין העדות שייך
רק על דבר הנעלם מעין כל. ובענינו, מציאות אלוות
בעולם הזה.

עדות זו נפעלת על ידי זה שיש בעולם הזה למטה
מציאות שהיא בדוגמת המציאות שלמעלה - "נעשה
אדם" - אתם קרויים אדם. והנה כאשר הגוים רואים
שאף שישראל הם "המעט מכל העמים" ולמרות זאת
נשארים חיים וקיימים ועומדים בתוקף על עניני היהדות,
תורה ומצוותיה - הרי זו ההוכחה הטובה ביותר על
מציאותו של הקב"ה, ועדות זו היא על-פי עשרה דברים
המרמזים על עשרת הדברות שבכוח יכולים ישראל
לקיים את תפקידם ולהיות עדים. והנה, הענין העשירי
הוא "שתהיה בלשון שהן מכירים אותה, כי לימוד
התורה בבבלי, ירושלמי, ספרא וספרי, אינו בגדר "לשון
שהן מכירים אותה" אצל כל ישראל מפני ריבוי השק"ט
מדרשות חלוקות וכו' ובפרט שצריך לשם כך דעת רחבה
ונפש חכמה וזמן ארוך, ורק אחר כך יודע מהם הדרך
הנכונה בדברים האסורים והמותרים וכו'. אבל בספר
'משנה תורה' ישנה המעלה שהוא בלשון ברורה ודרך
קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי הכל בלא
קושיא ובלא פירוק. . וכו'. ונמצא שישנה מעלה מיוחדת
בלימוד הרמב"ם ביחס לתפקידם של ישראל - "אתם
עדי", שכן ספר זה הוא בלשון "שהן מכירים אותה".

(יין מלכות ספר הפלאה סימן ד')

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(63) פרט להשביעם אחר שיעידו אם יש לפלוני ביד פלוני

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהָיָה לֹא הָעֵיד, אִם שְׁלֹא הָעֵיד לוֹ וְהָיָה הָעֵיד - הָרִי
זֶה חֵיב מְשֻׁם שְׁבֻעַת בְּטוּי⁹⁶, וְאִין כָּאן שְׁבֻעַת
עֲדוּת כְּלָלִי⁹⁷.

(96) שבועות שם, שהרי ישנה בהן ולא, ואע"פ שאינה
בלהבא (= בעתיד), שהרי אינו יכול להשבע שלא יעיד לו
עדות, אם ידע שזוהי שבועת שוא, וכמבואר לעיל פ"ה,
הט"ו - אין אנו מקפידים בשבועת ביטוי שתהא גם בלהבא,
כמבואר שם ה"א. וכדעת רב בשבועות שם. (97) שאינה
אלא בלהבא: משיבני עליכם שתבואו ותעידוני.

~ יום שלישי כ"א מנחם-אב ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) שבועת העדות על דבר שאין בו חיוב ממון, על דבר שיש
בו הפסד ממון וחייב מיתה, עד אחד מתי יתחייב בשבועת
העדות.

א. הִיוּ עֲדִיו אוֹ אֶחָד מֵהֶן פְּסוּל² אוֹ קְרוֹב³, וְאֶפְלוּ
מִפְּסוּלֵי עֲדוּת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁴, אוֹ שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ אֶחָד
מֵעֲדִיו, שְׁאִינוֹ רָאוּי לְהָעִיד⁵, אוֹ שֶׁהָיָה עַד מִפִּי עֵד⁶,
וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֲדוּת; שְׁאֵלוּ
(הודו) הָעֵידוֹ - לֹא הִיוּ מְחִיבִין בְּעֲדוּתָן מִמּוֹן⁷.

(2) לעדות. כגון גזלן שהוא פסול מן התורה להעיד, וכן כל
מי שעבר עבירה, שחייבים עליה מלקות מן התורה, נקרא
רשע ופסול להעיד. (3) לתובע, או לנתבע, וקרוב פסול
לעדות. שנאמר "לא יומתו אבות על בנים" - בעדות בנים.
והוא הדין לשאר קרובים. (4) מדברי חכמים. שעבר
עבירה, שהחייב שבה הוא רק מדרבנן, כגון שאכל בשר עוף
בחלב או חילל יום טוב שני של גלויות. וכן המשחקים
בקוביא או מפריחי יונים שאין להם אומנות אחרת אלא זו,
הרי הם גזלנים מדבריהם ופסולים להעיד, שנקראים עדי
חמס. (5) מן התורה, שנאמר "שום תשים עליך מלך" -
שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין
ודרך ביזיון הוא לו. וכן נראה מדברי רבינו בהלכות מלכים
פרק ג, הלכה ז, שכתב: "מלכי בית דוד, דנים אותם
ומעידים עליהם" ואילו: "הם מעידים" לא כתב, כי כאמור,
אינם ראויים להעיד. (6) שהם לא ראו בעצמם, אלא שמעו
עדות זו מפי עדים אחרים, וממילא אינם כשרים להעיד.
(7) והתורה אמרה: "אם לא יגיד ונשא עונו" - בראויים
להגדה הכתוב מדבר. ואף על פי שפסולי עדות מדבריהם,
כשרים מן התורה להעיד, - הואיל וטוֹף-טוֹף אם יעידו לא
נקבל עדותם, אין אלו ראויים להגדה.

ב. מְשַׁבֵּעַ אֲנִי עָלֵיכֶם שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי שְׁאֵמַר
אִישׁ פְּלוֹנִי שְׁתֵּן לִי מֵאֲתָם זֶז וְלֹא נִתֵּן, וְכִפְרוּ -
הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֲדוּת; שְׁאֵם הָעֵידוֹ
בְּדָבָר זֶה - לֹא יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִמּוֹן בְּאֻמְרָתוֹ⁸. וְכָן
כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

(8) שהיה יכול לומר חזורני בי, וכתב התוספות יום טוב שם:
"ואפילו הוא עני אין המבטיח חייב ליתן לו, אלא מטעם

(81) הלוואה. (82) בכל אלה שהזכרת. (83) קרבן אחד,
שאינו זול אלא שבועה אחת הכוללת את כל התביעות כאחד.
(84) משנה, שבועות לג, א. הואיל ופרטו כל תביעה בפני
עצמה, הרי הם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל תביעה
ותביעה, השווה לעיל פ"ז, ה"ב.

טז. מְשַׁבֵּעַ אֲנִי עָלֵיכֶם אִם לֹא תְּבֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי
שִׁישׁ לִי בֵּיד פְּלוֹנִי חֲטִים וְשִׁעוּרִים וְכִסְמִין⁸⁵,
שְׁבֻעַת שְׁאִין אֲנִי יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת - אֵינָם חִיבִין
אֶלָּא אַחַת⁸⁶. שְׁבֻעַת שְׁאִין אֲנִי יוֹדְעִים לָךְ עֲדוּת
שִׁישׁ לָךְ בֵּיד פְּלוֹנִי חֲטִים וְשִׁעוּרִים וְכִסְמִין - חִיבִין
עַל כָּל אַחַת וְאַחַת⁸⁷.

(85) מפורשת לעיל פ"ד, ה"ז. (86) משנה, שם. בהלכה
הקודמת מדובר על מין אחד ותביעות חלוקות, ובנידון
שלפנינו ידובר על תביעה אחת, פקדון או תשומת יד, ויש
בה מינים נפרדים. (87) שם, הואיל וביטאו בשפתיהם כל
מין בפני עצמו, הריהם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על
כל מין ומין. וראה לעיל פ"ז, ה"ג.

יז. וְכָן אִם תִּבְעוּ אוֹתָן רַבִּים לְהָעִיד לָהֶם, וְאָמְרוּ:
שְׁבֻעַת שְׁאִין אֲנִי יוֹדְעִין לָכֶם עֲדוּת - אֵינָם חִיבִין
אֶלָּא אַחַת⁸⁸. לֹא לָךְ וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ - חִיבִין עַל כָּל
אַחַת וְאַחַת, כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּאֲרָנִי בְּשִׁבְעוֹת הַפְּקָדוֹן⁸⁹.

(88) אין כאן אלא שבועה אחת כוללת ומכוונת לכולם
כאחד. (89) לעיל פ"ז, ה"ד. וכל-שכן כשאמרו לא לך,
לא לך, בלי וי"ו המחברת, כמבואר שם בביאורנו. ומקור
דברי רבינו ב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, על הפסוק: כי
יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה). וראה בשבועות לה, א:
"תני רבי חייא, הרי כאן חמש עשרה חטאות" שהכוונה
לשבועת העדות, שיש בה קרבן חטאת ('תוספות' שם),
ותבעו אותם חמשה אנשים.

יח. הַנִּשְׁבָּע לְחִבְרוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת, וְנִמְצָא
שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת - הָרִי זֶה פְּטוּר, וְאִין כָּאן לֹא
שְׁבֻעַת הָעֲדוּת וְלֹא שְׁבֻעַת בְּטוּי. מִפְּנֵי שֶׁשְׁבֻעַת
בְּטוּי אֵינָה אֶלָּא בְּדָבָר שִׁישׁ בּוֹ לֹא וְהֵן⁹⁰, וְאִם
יֹאמַר: שְׁבֻעַת שְׁאִינִי יוֹדֵעַ לָךְ עֲדוּת⁹¹ - אִין זֶה
שְׁבֻעַת בְּטוּי אֶלָּא שְׁבֻעַת הָעֲדוּת⁹²; הוּאִיל וְלֹא זֶה
שִׁישׁ בֵּה⁹³ אֵינָה שְׁבֻעַת בְּטוּי, כִּף הֵן שָׁבָה, שֶׁהוּא
הַנִּשְׁבָּע שִׁיּוּדֵעַ לוֹ עֲדוּת⁹⁴, אֵינוֹ שְׁבֻעַת בְּטוּי⁹⁵.

(90) ככתוב (ויקרא ה, ד) "להרע או להטיב", דבר והיפוכו,
וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א, ובביאורנו שם אות ב.
(91) ונמצא שהוא יודע. (92) שהתורה לא חייבתו משום
שבועת ביטוי להתחייב בה חוץ לבית-דין אלא משום
שבועת העדות, ואינה אלא כשכפר בבית-דין וראוי להעיד,
ובדבר שיש בו ממון (שבועות כה: וברש"י). (93) השלילה
שבשבועה זו, שנשבע שאינו יודע לו עדות. (94) ונמצא
שאינו יודע. (95) ונמצא פטור מכלום.

יט. דָּבָר בְּרוּר הוּא, שֶׁהַנִּשְׁבָּע לְחִבְרוֹ שֶׁהָעֵיד לוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תשעה²¹ - דָּבָר שְׁגוּרִים לְמִמּוֹן אֵינוֹ כְּמִמּוֹן, שֶׁהָרִי
אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁתַּהֲ22 וְלֹא תִשְׁבַּר²³ כְּתִבְתָּהּ.

19) שהתורה לאשתו בפניהם שאל תיסתר עם איש פלוני.
קינני - מלשון הכתוב "וקנא את אשתו" ואין קינני אלא
לשון התראה. 20) שראוה נסתרת עם אותו פלוני, שאסר
לה להסתתר עמו, והרי היא אסורה על בעלה עד שתשתה
מי המרים ויבדק הדבר. 21) שאם אמרה איני טמאה
ואיני שותה אין כופים אותה לשתות אלא תצא בלא כתובה.
22) ותימצא טהורה. 23) תפסיד.

ח. הָרִי שֶׁקָּנָא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתָּרָה בְּעֵדִים, וְזִנְתָּה בְּעַד
אֶחָד אַחֵר הִקְנִי וְהִסְתִּירָה, וְהִשְׁבִּיעַ עַד זֶה שֶׁיִּבְּאוּ
וְיַעֲדוּ, וְכָפַר - חֵיב בְּשִׁבּוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאֵף עַל פִּי
שֶׁהוּא עַד אֶחָד, אֵלּוֹ הָעֵד עֲדוּת זו - הִיָּתָה יוֹצֵאָה
בְּלֹא כְּתִבָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת סוּטָה.

ט. וְכֵן כָּל עַד אֶחָד שֶׁמְחִיב מִמּוֹן בְּעֲדוּתוֹ, אִם כָּפַר
וְנִשְׁבַּע אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ בְּבֵית דִּין וְכָפַר - חֵיב מִשּׁוֹם
שִׁבּוּעַת הָעֵדוּת.

י. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַתּוֹבֵעַ וְהַנִּתְבָּע חֲשׂוּדִין עַל
הַשִּׁבּוּעָה²⁴, שֶׁאֵין מְשַׁבֵּיעִין אוֹתָם, וְהִשְׁבִּיעַ לְעַד
אֶחָד שֶׁיִּבְּאוּ וְיַעֲדוּ לוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּיד זֶה מִנָּה²⁵, וְכָפַר
- הָרִי זֶה חֵיב מִשּׁוֹם שִׁבּוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאֵלּוֹ הָעֵד
- הָיָה הַנִּתְבָּע הַזֶּה מְשַׁלֵּם מִמּוֹן בְּעֲדוּתוֹ, כְּמוֹ
שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן²⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה²⁷.

24) להישבע לשקר, או שהיו פסולים לעדות משום עבירה,
הרי הם חשודים על השבועה. 25) מאה זוז. 26) פרק
ב, הלכה ד "תקנת חכמים היא, שכל המחוייב שבועה ...
אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה
שטען, היו שניהם חשודים חזרה שבועה למחוייב לה,
שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם".
27) מעשה, באחד שחטף לשון כסף מחבירו בפני עד אחד,
ואמר: כן, חטפתי אבל שלי חטפתי, ואמר ר' אבא: הרי זה
מחוייב להישבע ואינו יכול להישבע ומשלם. נמצא
המשביע עד אחד כזה שיבוא ויעיד, שראה פלוני חוטף,
הרי זה עד המחוייב ממון בעדותו, ויתחייב משום שבועת
העדות.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁבִּיעָה עַד אֶחָד שֶׁיַּעֲדוּ לָהּ בְּמִיתָה
בְּעֵלָהּ, וְכָפַר - חֵיב בְּשִׁבּוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאֵלּוֹ הָעֵד -
הִיָּתָה נִשְׁאֵת וְנוֹטֶלֶת כְּתִבְתָּהּ²⁸.

28) מיורשי בעלה. כי הלכה היא, כל אשה המותרת להינשא
אחרי מות בעלה הראשון נוטלת כתובתה מיורשו, ואפילו
כשנישאת על פי עד אחד היודע במיתת בעלה.

יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁹? כְּשֶׁהָיָה לָהּ לִגְבוּת
כְּתִבְתָּהּ מִן הַמִּטְלָטְלִין³⁰, אֲבָל אִם אֵין לָהּ לִגְבוּת
כְּתִבְתָּהּ אֵלָּא מִן הַקֶּרְקַע³¹ - הָרִי זֶה פְטוּר מִשִּׁבּוּעַת

נדר, ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד, שאין בית דין
יורדים לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו. וכו'.

ג. תִּבְעֵן לְהַעֲדִי לוֹ שֶׁהוּא כֶּהֱן אוֹ לֹוי אוֹ שֶׁאֵינוֹ בֶּן
גְּרוּשָׁה⁹ אוֹ בֶּן חִלּוּצָה¹⁰, וְכָפַר וְנִשְׁבַּעוּ - פְּטוּרִין
מִשִּׁבּוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁאֵין בָּאֵן עֲדוּת מִמּוֹן¹¹.

9) וכשר לכהונה, כי הנוול מגרושה לכהן הוא חלל ופסול
לכהונה. 10) שלא חלצה אמו ליבמה, והחלוצה אסורה
לכהן מדברי סופרים וזרעה מכהן חללים מדבריהם.
11) ואין חייבים על שבועת העדות אלא כשיש בה כפירת
ממון.

ד. תִּבְעֵן שֶׁיַּעֲדוּ לוֹ שֶׁחָבֵל בּוֹ בְּנִי¹², וְשֶׁהִדְלִיק
פְּלוֹנִי גְדִישׁוֹ בְּשִׁבְתָּה¹³, וְשֶׁאֵנֶס פְּלוֹנִי אוֹ פֶּתָה בְּתוֹ
הַמֶּאֲרָסָה¹⁴, וְכָפַר וְנִשְׁבַּעוּ - פְּטוּרִין מִשִּׁבּוּעַת
הָעֵדוּת; שֶׁאִם הָעֵדוּת עֲדוּת זו - יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִיתָה
בֵּית דִּין, וְאֵינוֹ חֵיב תְּשִׁלוּמִין¹⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ
בְּהִלְכוֹת נִצְרָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה¹⁶.

12) עשה בו חבורה וחייב הבן מיתת חנק. 13) וחייב
סקילה משום מבעיר בשבת, שהיא מלאכה גמורה.
14) והבא על נערה המאורסה חייב סקילה. 15) דמי
חבלה, או הבערת הגדיש, או קנס ובושת ופגם באונס או
מפתח, שהלכה היא: "אין אדם מת ומשלם". 16) שחבל
בו חברו בשבת, שחייב סקילה משום חובל בחבורה בשבת.
וסובר רבינו, שמה ששנינו שם במשנה: "שאנס פלוני את
בתו" (של פלוני) הכוונה לבת מאורסה, שהבא עליה
בסקילה, אולם בפירושו למשנה שם מפרש אחרת, שאנס
פלוני את בתו של פלוני, ואינו יכול להשביעם בשביל
זולתו, שאין הוא התובע, והרי זה כמשביעם להעיד "שיש
לפלוני ביד פלוני ממון, שהם פטורים, שאין זה התובע,
בעל דין עצמו".

ה. הָיָה עַד אֶחָד וְכָפַר וְהִשְׁבִּיעוֹ - פְּטוּר מִשִּׁבּוּעַת
הָעֵדוּת, שֶׁאֵין עֲדוּת עַד אֶחָד מִחִיבָת מִמּוֹן¹⁷.

17) אלא שבועה בלבד. ואף על פי שעדות זו גורמת לו
ממון, שאם לא יישבע הנתבע יתחייב לשלם לתובע (ורוב
בני אדם אינם נשבעים לשקר - והיה משלם). - דבר שגורם
לממון אינו כממון, שהרי אפשר שיישבע הנתבע ולא ישלם.

ו. תִּבְעֵן אֶת שְׁנֵי עֲדָיו שֶׁיַּעֲדוּ לוֹ שֶׁזִּנְתָּה אִשְׁתּוֹ,
וְכָפַר וְנִשְׁבַּעוּ - הָרִי אֵלּוֹ חֵיבִין בְּשִׁבּוּעַת הָעֵדוּת;
שֶׁאֵלּוֹ הָעֵדוּת - הִיוּ מְפַסְדִּין לָהּ כְּתִבְתָּהּ¹⁸ וְיִפְטֹר זֶה
שֶׁתִּבְעֵן, וְהָרִי כָפַר בְּעֲדוּת מִמּוֹן.

18) שהאשה שזנתה תחת בעלה אין לה כתובה.

ז. תִּבְעֵן עֲדֵי קְנוּי¹⁹ אוֹ עֲדֵי סְתִירָה²⁰ וְכָפַר וְנִשְׁבַּעוּ
- פְּטוּרִין מִשִּׁבּוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאֵלּוֹ הָעֵדוּת - אֵין חֵיב
מִמּוֹן בָּאֵן, אֲלֹא לְהִשְׁקוּתָהּ בְּלִבָּד. וְאֵף עַל פִּי
שֶׁעֲדוּת זוֹ גּוֹרֶמֶת לָהּ שֶׁתִּפְסִיד כְּתִבְתָּהּ אִם לֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(39) זוגות. (40) שאינם קרובים ולא פסולים לעדות. (41) שהיו נשותיהם אחיות זו לזו. (42) חולות אנושות ונוטות למות. ועניין גוסס, שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגורנו מפני צרות החזה. (43) ורוב גוססים למיתה, ובייחוד כששתיהן גוססות, ואפילו רק אחת מהן תמות תיפסק קריבותם ויוכשרו להעיד, בכל זאת, הגוסס - דינו כחי לכל דבר. וראוי להעיר, שרש"י שם מפרש, שהעדים היו קרובים זה לזה בנשותיהם, ואילו רבינו מפרש, שהיו קרובים לתובע ולנתבע בנשותיהם. כיוון רבינו לומר, ששני העדים היו קרובים, אחד לתובע ואחד לנתבע, ולפיכך אומרת הסוגייה שם, ששתיהן גוססות, כי אם רק אחת תמות יוכשר עד אחד, ועדיין יישאר העד השני קרוב, ואין עד אחד מחייב ממון, אבל כששתיהן ימותו גם מצד התובע וגם מצד הנתבע, יתרחקו שניהם ויוכשרו להעיד. (44) ומדובר שכשראו העדות היו רחוקים, באופן שהייתה התחלת העדות (בשעת ראייה) וסופה (בשעת ההגדה) בכשרות, וכמבואר בבבא בתרא קכח. "כל שתחילתו או סופו בפסלות - פסול, תחילתו וסופו בכשרות - כשר".

טז. התובע את העדים להעיד לו וּכְפָרוּ⁴⁵, וְהִשְׁפִּיעַ⁴⁶ וְעָנוּ אִמָּן⁴⁷, וְהִשְׁפִּיעַ אֶרְבַּע וְחִמֵּשׁ פְּעָמִים וְהָן עֹנִין אַחֵר כָּל שְׁבוּעָה וְשְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין, וְכִשְׁפָּאוּ לְבֵית דִּין הוּדוּ וְהִעִידוּ - הָרִי אֱלוֹ פְטוּרִין מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴⁸. וְאִם בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעָמְדוּ בְּכַפְּיֶרְתָּן - חֵיבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מֵאַחַת מֵאַחַת שְׁבוּעוֹת שְׁחוּץ לְבֵית דִּין⁴⁹.

(45) שאמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות. (46) משביעני עליכם אם אמת מה שאמרתם. (47) שזוהי קבלת שבועה, אבל אם שתקו אחר השבועה, אין כאן קבלת שבועה. (48) "הכפירה בבית דין בלבד, שנאמר, אם לא יגיד ... מקום שיגיד ויועיל הוא, שאם לא יגיד שם יתחייב". (49) שהכפירה מכוונת כלפי כל השבועות שקדמו לה.

יז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁵⁰? בְּשִׁעְנוּ אִמָּן; אֲבָל אִם לֹא עָנוּ אִמָּן אֲלָא כְּפָרוּ עַל כָּל שְׁבוּעָה וְשְׁבוּעָה⁵¹, הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁבוּעָה מִפִּיהֶם וְלֹא עָנוּ אִמָּן⁵² - הָרִי אֱלוֹ פְטוּרִים, עַד שִׁשְׁשִׁיעִם בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ בּוֹ שָׁם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵³.

(50) שהשבעתם חוץ לבית דין מחייבתם קרבן. (51) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. (52) שהוא כמוציא שבועה מפיו. (53) והראב"ד חולק ואומר: "טעות גדולה נכנסה בו" שלא מצאנו בכל המשנה שתהא שבועת העדות דווקא בבית דין, ולא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא בכפירת העדות אם צריכה להיות בבית דין בלבד אבל השבועה הכול מודים, שהיא מחייבת אפילו חוץ לבית דין. וב"נודע ביהודה" ליורה דעה סימן סו מסביר את דעת רבינו בזה, היות ושבועה בעל כורחו אינה חלה, ואף שאין הנשבע צריך לענות אמן, בכל זאת עליו להוכיח, שהוא מקבל השבועה. הוכחה זו מתבטאת בהשיבו: איני יודע לך עדות. ואם השביעו חוץ לבית דין וכפר בבית דין ואמר איני יודע

הָעֵדוּת³². וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנַיִם³³. שֶׁהִמְשִׁיעַ עֲדֵי קֶרְקַע - פְּטוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(29) שהעד הכופר במיתת בעלה, הפסידה כתובתה וחייב בשבועת העדות. (30) כגון, שתפסה מטלטלין בחיי בעלה ומחזיקה בהם. ואילו העיד לה זה, הייתה מעכבתם בכתובתה. ואם לא תפסתם בחיי הבעל, אין מטלטלי היתומים משועבדים לכתובתה - מדין התלמוד, ואין תפיסתה מועילה לה. (31) המשועבדת לכתובתה. (32) שאין דין שבועת העדות נוהג בעדות קרקע. (33) אפילו כשהיו שני עדים.

יג. הַשְׁפִּיעַ עֲדֵיו בְּבֵית דִּין וְכָפְרוּ שְׁנֵיהֶם פְּאַחַת, כְּגֹן שֶׁהִתְחִיל הַשָּׂנִי לְכַפֵּר בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּרוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ - שְׁנֵיהֶם חֵיבִין בְּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבֵיא חֲטָאתוֹ³⁴ עַל שְׁבוּעָתוֹ. כָּפַר הָרִאשׁוֹן, וְשֵׁהָ הָעֵד הַשָּׂנִי יוֹתֵר מִכְּדֵי דְבוּר וְאַחֵר כֶּן כָּפַר - הָרִאשׁוֹן חֵיב בְּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְהַשָּׂנִי פְטוּר מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שְׁאִילוֹ הוֹדָה זֶה הַשָּׂנִי - לֹא הֵימָּה עֵדוּתוֹ מִחֵיבַת מִמּוֹן³⁵.

(34) קרבן חטאת, והוא קרבן עולה ויורד. (35) ואף על פי שעד אחד מחייב את הנתבע שבועה, ושמא לא יישבע וישלם, כבר הורה רבינו שדבר הגורם לממון אינו כממון.

יד. הוֹדָה אֶחָד וְכָפַר אֶחָד - הַכּוֹפֵר חֵיב, בֵּין שֶׁכָּפַר בְּתַחֲלָה בֵּין שֶׁכָּפַר בְּסוֹף³⁶. כְּפָרוּ שְׁנֵיהֶם פְּאַחַד, וְקָרַם הָאֶחָד וְהוֹדָה בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר - הָרִי זֶה פְטוּר³⁷, וְהָעוֹמֵד בְּכַפְּיֶרְתוֹ חֵיב בְּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת³⁸.

(36) שאילו היה מודה היה מחייב הנתבע לשלם, נמצא הפסידו ממון בכפירתו. ואפילו כפר לאחר כדי דיבורו של העד הראשון, חייב. שהרי אילו הודה הייתה עדותו מחייבת ממון. (37) ואפילו בתוך כדי דיבורו של חברו. (38) ואפילו יודה לאחר כפירתו לא ייפטר אלא קודם שנשבע, אבל לאחר שבועתו אם יודה לאחר כדי דיבור - חייב.

טו. הַשְׁפִּיעַ שְׁתֵּי כִּפְיֵי³⁹ עֲדִים וְשִׁתִּיחַן רְאוּיוֹת לְהִעִיד⁴⁰, וְכָפְרָה בַּת רִאשׁוֹנָה וְאַחֵר כֶּן כְּפָרָה בַּת שְׁנֵי - הָרִאשׁוֹנָה פְטוּרָה מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְמוּכִין עַל עֲדוֹת שְׁנֵיהֶם, וְאִפְשָׁר לְהוֹצִיא הַמִּמּוֹן בְּעֲדוֹת הַבַּת הָאַחֶרֶת, וְנִמְצָא זֶה הַנִּתְבַּע אִינוֹ חֵיב לְשַׁלֵּם בְּעֲדוֹת אֱלוֹ שֶׁכָּפְרוּ לְבִדָּה. הֵימָּה הַבַּת הַשְּׁנֵי קְרוֹבִין לַתּוֹבֵעַ אוֹ לַנִּתְבַּע בְּנִשְׁתִּיחָן⁴¹, וְהָרִי הֵן גּוֹסְסוֹת⁴² - אִף הָרִאשׁוֹנָה חֵיבָת; שֶׁהָרִי הַשְּׁנֵי בַּעַת כְּפִירַת הָרִאשׁוֹנָה לֹא הֵימָּה רְאוּיָה לְהִעִיד, וְאִף עַל פִּי שֶׁבִּמְהֵרָה יִהְיוּ רְאוּיִין בְּשִׁמּוּתוֹ אֱלוֹ הַגּוֹסְסוֹת⁴³. וְאִם כְּפָרָה הַשְּׁנֵי אַחֲרֵי שִׁמּוּתוֹ נִשְׁתִּיחָן - חֵיבִין בְּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת⁴⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תשבע". וראה בהשגת הרמב"ן שם. ולדעת ה"קנאת סופרים" שם, לא נתכוין רבינו אלא אם רצה להשבע (ולא לשלם), שהוא חייב להשבע בשמו, ואם נשבע שלא בשמו עבר על מצות-עשה של "ובשמו תשבע". אבל אם רצה לשלם ולא נשבע, ודאי שלא עבר על מצות-עשה, כי אין השבועה מצוה חיובית.

ב. וְאִסּוּר לְהִשָּׁבַע בְּדָבָר אַחֵר עִם שְׁמוֹ. וְכָל הַמְשָׁתֵף דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁבְעָה - נֶעְקָר מִן הָעוֹלָם⁷. שְׂאִין שָׁם⁸ מִי שֶׁרָאוי לְחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד שְׁנִשְׁבָּעִין בְּשְׁמוֹ אֲלֵא הָאֵחָד בְּרוּךְ הוּא⁹.

(7) סנהדרין סג. "שנאמר (שמות כב, יט) בלתי לה' לבדו". (8) שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם. ורבינו העתיקו מערבית לעברית (ר' שמואל אבן תיבון בפתיחתו למורה נבוכים). והשוה הל' יסודי התורה פ"א, ה"א. (9) אמנם מצינו במלכים ב' ד, ל "ותאמר אם הנער חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". לא נשבעה זו בחיי הנביא - לשתף שמו עם שם ה', אלא בנפש הנביא, שהיא מקור הנבואה, כאילו אמרה חי ה' אשר נתן לך נפש נבואה - אם אעזבך (רדב"ז). וב"תורה תמימה" לשמות כב, יט, מוסיף להביא ממלכים ב' ב, ד, שאלישע אמר לאלהיו "חי ה' וחי נפשך". ומפרש, שכפילות הלשון: חי חי, מורה על פירוד השיתוף. כי אילו אמר: חי ה' ונפשך אם אעזבך, היה זה משתף שם שמים ודבר אחר, אבל כשפרט חי ה' וחי נפשך, הרי הן שתי שבועות נפרדות זו מזו, כסברת התלמוד קדושין מו. בהבחנת הלשון בסגנון כזה. ומותר להשבע בחיי הנביא, כשכוונתו להקב"ה ששלחו, כלשון רבינו בספר המצוות עשה ז: "ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו (ראה ביצה לח. "משה! שפיר קאמרת" - ומפרש רש"י: ביקרת משה נשתבע) כאילו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו". וראה לקמן פ"ב, ה"ג.

ג. וּמִתֵּר לְאָדָם לְהִשָּׁבַע עַל הַמַּצְוָה לַעֲשׂוֹתָהּ¹⁰, בְּדִי לְזֵרוֹ אֶת עֲצָמוֹ¹¹, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשַׁבֵּעַ עָלֶיהָ מִהֵרָ סִינִי¹²; שְׂנֵאֵמֵר: נִשְׁבָּעְתִּי וְאֶקְיָמָהּ לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ¹³.

(10) ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. (11) לקיימה. (12) ואין שבועה חלה על שבועה, ראה לעיל פ"ה, ה"א. (13) נדרים ת. הרי שאפילו כשרים שנמנעים משבועה, נשבעים הם בכך, שהרי דוד היה נוהג כן (ר"ן). ורש"י בחגיגה י. אומר: מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה.

ד. שְׁבֻעָה זוֹ שֶׁמְשַׁבָּעִין הַדִּינִים לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבֻעָה, הִיא הַנִּקְרָאת שְׁבֻעַת הַדִּינִין¹⁴. בֵּין שֶׁהִיא חַיֵּב בְּשִׁבְעָה זוֹ מִן הַתּוֹרָה, בֵּין שֶׁהִיא חַיֵּב בְּהַ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹⁵.

(14) כלשון המשנה (שבועות פ"ו, מ"א). פרט לשבועת ביטוי ועדות ופקדון, שלא חייבוהו הדיינים להשבע, אלא

לך עדות, מה היא הראיה, שעל השבועה הוא משיב, שמא לא קיבל שבועתו כלל, ואף אם השיבו כך חוץ לבית דין, תשובה שמחוץ לבית דין אינה כלום, שהרי הכפירה אינה אלא בבית דין, לפיכך צריך שגם ההשבעה תהיה בבית דין, ואז אם יכפור בבית דין תתפרש כפירתו כקבלת השבועה מרצון. כל זה כשלא ענה אמן, אבל אם ענה אמן, הרי זה כנשבע מעצמו, שאם ידע עדות שיעיד לו, וכשכא וכפר לפני בית דין - במקום ההגדה - עובר על שבועתו שמחוץ לבית דין.

יח. הַשְּׁבִיעֵן בְּבֵית דִּין וְכִפְרוֹ¹⁴, וְחִזּוֹר וְהִשְׁבִּיעֵן אַרְבַּע וְחִמְשׁ פַּעַמִּים וְהֵן כּוֹפְרִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין חוּץ לְבֵית דִּין בֵּין בְּפָנֵי בֵית דִּין, וְאֶפְלוּ עָנּוּ אָמֵן אוֹ נִשְׁבָּעוּ מִפִּי עֲצָמָן פַּעַם אַחֵר פַּעַם - אֵינָן חִיבִין מָשׁוּם שְׁבֻעַת הָעֵדוּת אֲלֵא אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁאֲחֵר שֶׁכִּפְרוּ בְּבֵית דִּין, אִם חִזְרוּ וְחִזְרוּ - אֵין עֵדוּתָן מוּעֵלָת כָּלום¹⁵.

(54) בבית דין. (55) מכיוון שהגידו (אין אנו יודעים (לך) בבית דין, שוב אינם חוזרים ומגידים, וממילא נשארו כל השבועות שאחר הכפירה לבטלה, כמבואר בסמוך. אבל כשכפרו חוץ לבית דין, עדיין הם ראויים להעיד ולהגיד בבית דין שיוודעים לו עדות, כי ההגדה שמחוץ לבית דין אינה מועילה כלום.

יט. נִמְצְאָתָ לְמִד, שֶׁכָּל הַשְּׁבֻעוֹת שֶׁנִּשְׁבָּעוּ אַחֵר שֶׁכִּפְרוּ בְּבֵית דִּין - הֵן עַל כְּפִירַת עֵדוּת שֶׁאֵינָה מְחִיבָת מָמוֹן¹⁶, שֶׁהֵן פְּטוּרִין עָלֶיהָ מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת וְחִיבִין בְּשִׁבְעַת בְּטוּי¹⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(56) שאפילו העידו לו, לא הייתה עדותם מתקבלת. (57) שהרי נשבעו לשקר.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) מצות-עשה שישבע המחוייב בשבועה - בשם ה', שבועת הדיינים מהי, שבועה שתקנוה חכמי התלמוד ומה בינה לשבועת הדיינים, האיומים על הנשבע שבועת הדיינים.

א. כִּשֵּׁם שֶׁשְׁבֻעַת שְׁוֹא וְשֶׁקֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה², כֵּן מִצְוֹת עֲשֶׂה שֶׁיִּשְׁבַּע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבֻעָה בְּבֵית דִּין³ בְּשֵׁם⁴; שְׂנֵאֵמֵר: וּבְשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע - זוֹ מִצְוֹת עֲשֶׂה⁵. שֶׁהַשְּׁבֻעָה בְּשֵׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ - מִדְּרָכֵי הָעֵבֹדָה הִיא, וְהַדּוֹר וְהַדּוֹשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בְּשְׁמוֹ⁶.

(2) ראה לעיל פ"א, ה"ז. (3) ראה להלן ה"ה. (4) בהזכרת שם שמים או בכינויו, כמבואר להלן ה"ח. (5) תמורה ג: וכן אמרו (שבועות לה:): "הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע", ומפרש רש"י שם: השבע - שבועת ה' תהיה בין שניהם, אל תשבע - ולא תשבעו בשמי לשקר. (6) השווה ספר המצוות לרבינו, עשה ז "שצונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך: ובשמו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המלוה בעל השטר, שנפרע מקצתו, נמצא שהסכום הנקוב בשטר, נפגם ונסחר, והלוה טוען שכבר פרע הכל, נשבע המלוה על השאר ונוטל (שם מ"ז, ובכתובות פז:).
(28) שאין התובע טוען טענת ודאי אלא טענת שמא.
(29) שאחד תובע את חברו, שמא עכבת משלי. (30) שקיבל שדה מחברו לזרעה ויחלקו בתבואתה, האריס ובעל השדה כפי המוסכם ביניהם למחצה או לשליש ורביע. ואלה הואיל וטורחים בנכסים מורים היתר לעצמם, לפיכך הטילו החכמים שבועה עליהם (שם מ"ח, ובגמרא שם דף מח:).
(31) בספר משפטים, ה' טוען ונטען והל' שאלה ופקדון.

ז. ויש שם שבועה אחרת, והיא תקנת חכמי הגמרא³², והיא הנקראת שבועת הסת³³. ואף על פי שבית דין משפיעין אותה [היום] - אינה נקראת שבועת הדנין³⁴.

(32) ובדפוסים קדומים: חכמי התלמוד. וניתקנה בימי האמוראים, בימי רב נחמן (שבועות מ:). ובקידושין מג: אמרו: וכיום שתקנו חכמים שבועת היסט. (33) לשון שימה, ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל-א כו, יט) "אם ה' הסיתך ביי" (לשון רש"י לשבועות מ:). ושבועה זו תקנה חכמים לכל נתבע הכופר בכל, ואומר לתובע אין לך בידי כלום, שמן התורה פטור הוא מלהשבע, אמרו חכמים ישבע "חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו עליו", לפיכך ישבע זה להפסיק דעתו של התובע ויפטר (שבועות מ:). ובבבא מציעא ה. מפרש רש"י: היסט - שהשיאוהו חכמים לכך להסיתו ולהודות, ראה ברש"י לרי"ף שם. וגאון פירש: היסט בטי"ת, לשון כבדות, שהכבידו עליו להשבע (הערות ערך היסט). (34) ודינה קל משבועת הדיינים, כמפורש בסמוך הי"ג והי"ט.

ח. ושבועת הדנין, בין שהיתה של תורה או של דברי סופרים, בין על טענת ודאי בין על טענת ספק, כך היא: הנשבע אוהו ספר תורה בזרועו³⁵, והוא עומד³⁶ ונשבע בשם³⁷ או בכנוי³⁸, בשבועה או באלה³⁹, מפיו או מפי הדנין. והורו רבותי⁴⁰, שאין משפיעין שבועת הדנין אלא בלשון הקדש⁴¹.

(35) שבועות לח: שהשבועה צריכה "נקיטת חפץ". ולמדה מאברהם שהשביע את אליעזר והתפסו בברית מילה, כלשון הכתוב (בראשית כד, ב) "שים נא ירך תחת ירכי" ומפרש רש"י שם: "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפלין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה". וראה בתוספות שבועות לח: דיבור-המתחיל האי דיינא. (36) (שם). (37) המיוחד. (38) שם לואי לתארי הקב"ה, כגון חנון או רחום. (39) בקללה, כמפורש בסמוך. ומקורו בשבועות לו. וראה לעיל פ"ב, ה"ב. (40) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, הובאה דעתו ברמב"ן לשבועות ראש פרק ו וכן בר"ן שם. ובכת"י תימן, תיבות "והורו רבותי" אינן, אלא: ואין משביעין. (41) ראה להלן הי"ד ובביאורנו שם, טעם דעתם בזה.

מעצמו הוא נשבע (תפארת ישראל, שם). (15) מדברי חכמים, חוץ משבועת היסט, אעפ"י שהדיינים מחייבים אותו להשבע, אינה נקראת שבועת הדיינים, כמבואר בסמוך ה"ז.

ה. שלשה מיני שבועות הן שחייבין בהן מן התורה, ואלו הן: מי שטענו¹⁶ חברו מטלטלין¹⁷, והודה במקצתו וכפר במקצתו¹⁸. ומי ששבע בכל המטלטלין שטענו, ועד אחד מעיד עליו ומכחישו¹⁹. הרי אלו שתי שבועות על ידי טענת ודאי²⁰ וכפירה. וכן שומר שטוען שאבד דבר שהפקידו אצלו או נגנב או מת וכיצא בזה - הרי זה נשבע מספק²¹, שאין בעל הפקדון יודע אם אמת טוען זה השומר או שקר. והוא נשבע מן התורה, שגאמר: שבועת ה' תהיה בין שניהם²².

(16) שטבעו. (17) נכסי דנייד, הנדים ומטלטלים ממקום למקום. פרט לקרקעות, שאין נשבעים עליהם מן התורה, שנאמר (שמות כב, ט) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" - פרט לקרקעות שאינם מטלטלים כמו כלים (בבא מציעא נז: והל' טוען ונטען פ"ה, ה"א). אבל נשבע עליהם שבועת היסט, שהיא תקנת חכמי התלמוד, כמבואר בהל' טוען ונטען שם. והשוה לעיל פ"ז, ה"ד. (18) הרי זה משלם מה שהודה ונשבע על השאר, שנאמר בפרשת שבועת השומרים (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה" הרי שמודה במקצת וכופר בשאר (בבא קמא קו: ושבועות ט:). אבל כפר בכל - פטור משבועת התורה ואינו נשבע אלא שבועת היסט (שבועות מ:). (19) כלל הוא: "כל מקום ששנים (שני עדים) מחייבים אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה" (שם מ:). (20) של התובע. (21) על טענת ספק. של התובע. (22) וסימן לכל שלש שבועות אלו: ש' מ' ע'. שומר, מודה במקצת, עד אחד מכחישו (מעשה רוקח).

ו. כל שבועה שמשפיעין אותה הדנין חוץ משלשה מיני שבועות אלו²³ - הרי הוא מדברי סופרים²⁴, וגם היא הנקראת שבועת הדנין²⁵. וגם שבועות אלו מדבריהם שני מיני שבועות הן: יש מהן שבועות על ידי טענת ודאי וכפירה, כגון שבועת שקיר²⁶ ופוגם שטר²⁷ וכיצא בהן. ויש מהן שבועות בטענת ספק²⁸, כגון שבועת השתפין²⁹ והאריסין³⁰ וכיצא בהן. ובדיני ממונות³¹ יתבאר חייב כל אחת ואחת מאלו השבועות ודיניהם.

(23) כגון כל הנשבעים ונוטלים הנמניים במשנה, שבועות פ"ז, מ"א. (24) וחילוקי דינים הרבה ישנם בין חייב שבועת התורה, לחייב שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. (25) ונקראת גם שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. (26) פעל שכיר התובע את השוכר לשלם לו שכר עבודתו, הלה אומר נתתי והשכיר אומר לא נטלתי, הרי זה נשבע ונוטל שכרו (שבועות פ"ז, מ"א). (27) שמודה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תורה⁵³; אלא משפיעין אותו בשם או בכנוי, בשבועה או באלה, מפיו או מפי בית דין, כמו שבועת הדינין. וכבר נהגו הפל להיות ספר תורה ביד חזן⁵⁴ הפנסת או שאר העם בעת שמשפיעין שבועת הסת, כדי לאים עליו⁵⁵.

(53) דעת הגאונים הובאה בר"ן לשבועות ראש פ"ו, וכן בתוספות ר"ד לכתובות פח. (54) שמש. (55) להטיל אימה, שישבע אמת. וכתב הר"ן בשבועות שם, שבמדרש רבה (ויקרא פרשה ו) משמע, שכשמשביעים האדם בספר תורה מביאים לפניו נודות נפוחים, לומר, אתמול היתה הגויה הזאת מליאה גידים ועצמות, עכשיו היא ריקה מכלום. כך המשביע את חברו לשקר, סוף שיצא ריקם מכל ממונו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך היסט), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של מתים, ונרות דולקים ושופרות, ומתירים הנאדות, או מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר שאין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפילין, ולא יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור-המתחיל לא שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדינין, אבל בשבועת היסט אין מחמירים בה כל כך, אלא מביאים ספר-תורה בלבד, כמבואר בהערוך שם, ובחידושי הרב יוסף הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות הרמב"ם הוצ' ליפסיה סימן קמב.

יד. הדינין שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מכיר - הרי זו פמצותה⁵⁶. וכן הורו הגאונים⁵⁷. אכל רבותינו הורו⁵⁸, שאין משביעים אלא בלשון הקדש⁵⁹. ואין ראוי לסמך על הוראה זו⁶⁰. ואף על פי שנהגו בכל בתי דינין להשבע⁶¹ בלשון הקדש⁶², צריך להודיע את הנשבע⁶³ עד שיהא מכיר לשון השבועה⁶⁴. ששבועת הדינין היא שבועת הפקדון בעצמה⁶⁵. ואף שבועת הסת⁶⁶ נהגו כל העם להשביע אותה בלשון הקדש⁶⁷.

(56) כדינה, ואפילו לכתחילה (לחם משנה). (57) שבועות לח: "שבועת הדינין, אף היא בלשונה נאמרה" ופירשו שם לט. שהכוונה, שהיא נאמרת בכל לשון, כשבועת הפקדון הנאמרת בכל לשון, וכמבואר בסוטה לג. (רב האי גאון, בספרו משפטי שבועות). וכן דעת רבינו אלפס בשבועות שם. (58) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, כמבואר בעיטור סוף ערך חב, וראה לעיל בבאורנו אות לח. (59) שמפרש מה שאמרו בשבועות לח: "בלשונה נאמרה" הכוונה ללשון הקודש שהיא לשונה של תורה. (60) שבפירושו אמרו בתוספתא סוטה פ"ז, מ"א "שבועת העדים והדיינים נאמרה בכל לשון ששומעים" (ר"ן לשבועות שם). והרמב"ן שם אומר: "וכאן טעה הרב הלוי ז"ל" וכו'. (61) בכת"י התימנים: להשביע. (62) כדי לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ואימת לשון הקודש על עם הארץ (רדב"י). וגם יש בזה עלכון בית-הדין אם ישיבועו בלשון אחרת (כסף משנה).

ט. כיצד מפיו? כגון שלאמר: הריני נשבע בה' אלהי ישראל, או במי ששמו חנון, או במי ששמו רחום, שאיני חב לזה כלום. וכן אם אמר: הרי הוא⁴² ארור לה', או ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום.

(42) הנשבע אומר כן על עצמו.

י. וכיצד מפיו הדינין? כגון שאמרו לו: משפיעין אנו אותך בה' אלהי ישראל, או במי ששמו חנון, שאין לזה בידך כלום, והוא עונה אמן⁴³. או שאמרו: הרי פלוני בן פלוני ארור לה' אלהי ישראל, או למי ששמו חנון, אם יש לפלוני אצלו ממוץ ולא יודה לו, והוא עונה אמן. זו היא שבועת הדינין⁴⁴.

(43) שכל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו, כמפורש לעיל פ"ב, ה"א. וכן שנינו במשנה שבועות לו: "משביעך אני ואמר אמן - חייב". (44) מדין התלמוד. אבל כבר תקנו הגאונים, שאין משביעים עכשיו לא בשם ולא בכינוי, כדי שלא יחרב העולם ע"י החוטאים (הנשבעים לשקר) שרבו, ותקנו להחרים בעשרה בארור, ומחרימים עליו בשופרות ובכיבוי נרות... לאיים עליו, שאם יחטא - לעצמו יחטא (הראב"ד, ומעין זה ברש"י לשבועות לח:).

יא. הדינין שהשביעו בלא נקיטת חפץ⁴⁵ בידו - הרי אלו טועים, וחוזר ונשבע וספר תורה בידו⁴⁶. ואם אחז תפלין בידו והשביעוהו - אינו חוזר ונשבע; שהרי אחז תורה בידו, וכמו ספר הן⁴⁷. השביעוהו⁴⁸ מישוב - אינו חוזר ונשבע.

(45) קדוש, ראה לעיל ה"ח ובבאורנו שם. (46) נעשו כמי שטועה בדבר משנה, שחוזר, ומה שעשה כאילו לא עשה (שבועות שם). ואע"ג שלא נזכר דין זה במשנה, - הואיל ורב השמיע דין זה, הרי זה חשוב כדבר משנה (רש"י שם). (47) ונאמר בהם (שמות יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפיך". (48) בדפוס רומי, מתחילה כאן ההלכה הבאה. הואיל ותלמיד חכם נשבע מיושב אפילו לכתחילה, שורת הדין שתהא כשרה בדיעבד אצל כל אדם. כשם שאמרו בשבועות שם, שתלמיד חכם נשבע לכתחילה בנקיטת תפילין, ושאר כל אדם שנשבעו בנקיטת תפילין אינם חוזרים ונשבעים (בית-יוסף לחו"מ סימן פז).

יב. תלמיד חכם⁴⁹ - לכתחלה משפיעין אותו מישוב⁵⁰ ותפלין בידו, ואינו צריך לטל ספר תורה, אלא תפלין בכפו חפץ הוא⁵¹. ונשבע בלשון הקדש, כמו שבארנו⁵².

(49) ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. (50) מפני כבודו. (51) שבועות שם. (52) לעיל ה"ח.

יג. אין בין שבועת הסת לשבועת הדינין אלא נקיטת חפץ, שאין הנשבע שבועת הסת אחז ספר

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בסיני, לא תשא" וכו'. וברבינו חננאל שם, הנוסח: "שאמר הקב"ה למשה בסיני". (78) "ונקה ולא ינקה" (שמות לד, ז) - דרשו חכמינו (שם) "מנקה (מוחל) הוא לשבים (החוזרים בתשובה לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים. (79) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז). (80) עונשים אותו כגמולו. (81) בלבד, ולא ממשפחתו כשאינן בידה למחות בו, אבל כשיש בידה למחות ולא מיחתה בו - נפרעים גם ממנה (שם עמ' ב).

(82) מכסים ומגינים עליו. (83) והכתוב אומר (קהלת ה, ה) "אל תתן את פיך (שבועת שקר) לחטיא את בשרך", ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם" (שבועות שם). (84) כינוי בלשון נקיה לישראל, בשעה שרוצים להביע קללה עליהם, ראה סוכה כט. (85) אחראים. (86) שנאמר (ויקרא כו, לו) "וכשלו איש באחירו" - דרשו חכמינו (שם) איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. בשאר עבירות - כשיש בידם למחות ולא מיחו, ובעוון שבועת-שוא - אפילו כשאינן בידם למחות (שם). (87) נשבעים לשקר. (88) ונאמר (ירמיה כג, י) "כי מפני אלה אבלה (נחרבה) הארץ", הרי שעל עוון "אלה" בלבד, נפרעים מכולם (שם). (89) מחכים ואינם נפרעים. (90) רמז לדבר (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר" (עיון יעקב, שם). (91) את האלה הרשומה במגילה שראה הנביא. (92) שכבר נאמר שם: "זאת האלה היוצאת", וחזר לכתבה כאן לסמכה אל "ובאה אל בית הגגב" לומר, מיד כשהוצאתיה - תבוא אל בית הגגב. וגם אל "בית הגגב" משמעו - אל הגגב גופו, ולא לדורותיו אחריו (מהרש"א שם). (93) מכאן הוציא רבינו, שאין מאיימין בשבועת טענת ספק (לעיל הט"ו), שהרי פסוק זה אינו מדבר אלא בטוען טענת ודאי, להשביע את חברו בחנם. ראייה לדבר, שהרי בשבועת שוא נפרעים ממנו מיד, ואילו בסוטה שנשבעה שלא נטמאה, שנינו במשנה (סוטה פ"ג מ"ד) אם יש לה זכות תולה לה עד שלש שנים, הרי שאין נפרעים ממנה מיד על שבועתה לשקר. מפני שבסוטה אין הבעל משביעה בטענת ודאי שאינו יודע אם נטמאה, שאם יאמר לפנינו שנטמאה שוב אין המים בודקים אותה כלל, ולפיכך אין איום בהשבעתה, אבל אדם המשביע את חברו בטענת ודאי ונשבע לשקר, יש כאן איום וחילול השם, ונפרעים ממנו מיד (אור שמח). (94) כפשוטו. (95) אלו אבנים. ועצים - אין המים מכלים אותם. (96) בשבועות לט.

יז. וענין האיום הזה כלו - בלשון שהן מפרין אומרים להם, כדי שבינו בדברים ויחזרו החוטא למוטב. אמר: איני נשבע - פוטרין אותו⁹⁷, ונותן מה שטענו חברו. וכן אם אמר הטוען: איני משביעו, ופטר⁹⁸ - הולכין להן⁹⁹.

(97) מלהשבע, ואין משהים אותו, שלא יחזור בו (רש"י), על פי גירסת הגמרא שם: פוטרין אותו מיד. (98) מלשלם. (99) ואין משהים אותם, שמא יחזור בו הטוען. אעפ"י, שמצד הדין אינו יכול לחזור, אחרי שויתר ומחל, כמבואר בהלכות מכירה פ"ה, הי"א.

(63) לבאר לו בלשון שהוא שומע. (64) ותכנה, שידע על מה הוא נשבע. (65) וכדברי רבינו להלן ה"כ "דבר ברור... שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסט בשקר, שיהא חייב משום שבועת הפקדון", שהרי הוא מתכוין לכפור כסף חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח). וכבר פסק רבינו לעיל פ"ז, ה"ז, שאינו חייב בשבועת הפקדון עד שישיביעו בלשון שהוא מכירה. (66) שאינה חמורה כשבועת הדיינים. (67) כמבואר לעיל אות נט.

טו. כל מי שיתחייב שבועת הדיינים שהיא על ידי טענת ודאי⁶⁸ וכפירה⁶⁹, בין שהיתה מדברי תורה בין שהיתה מדבריהם⁷⁰ - מאיימין⁷¹ עליו, כמו שיתבאר⁷². וכל מי שיתחייב בה טענת ספק, בין מן התורה⁷³ בין מדבריהם⁷⁴ - אינו צריך איום⁷⁵.

(68) שהתובע טוען טענת ברי. (69) של הנתבע. (70) ראה לעיל ה"ו. (71) מטילים עליו אימה, שישבע אמת. או שיפרש מפחד עונש השבועה, ולא יטול את מה שהוא תובע. (72) בסמוך ה"ט. ומקורו בשבועות לט. שהאיום האמור שם מוסב גם על שבועת הדיינים שהיא מדרבנן. (73) היא שבועת השומר שנשבע על טענת המפקיד, שאינו יודע אם דברי השומר אמת הם, כמבואר לעיל ה"ה. (74) כגון שבועת השותפים והאריסים המבוארת לעיל ה"ו. (75) ראה להלן ה"ט דברי רבינו בזה. ומקור לדעת רבינו, שאין שבועה על טענת ספק צריכה איום, מבואר להלן בביאורנו אות פח.

טז. וכיצד מאיימין על הנשבע? אומרים לו: הרי יודע, שכל העולם פלו נזדעזע⁷⁶ בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה⁷⁷: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עבירות שבתורה נאמר בהן 'ונקה'⁷⁸, וקאן נאמר 'לא ינקה'⁷⁹. כל עבירות שבתורה - נפרעין⁸⁰ ממנו⁸¹; וקאן - ממנו וממשפחתו, שמחפין⁸² על זה⁸³. ולא עוד, אלא גורם להפרע משונאייהם של ישראל⁸⁴; שכל ישראל ערביין⁸⁵ זה בזה⁸⁶. שנאמר: אלה⁸⁷ וכחש ורצח וגומר; וכתוב אחריו: על פן תאכל הארץ, ואמלל כל יושב בה⁸⁸. כל עבירות שבתורה - תולין⁸⁹ לו שנים ושלשה דורות⁹⁰, אם יש לו זכות; וקאן - נפרעין מיד. שנאמר: הוצאתיה⁹¹ נאם יי צבאות ובאָה אל בית הגגב ואל בית הנשבע בשמי לשקר. הוצאתיה - מיד⁹²; ובאָה אל בית הגגב - זה הגגב דעת הבריות, ואין לו ממון על חברו וטוענו בחנם ומשביעו⁹³; אל בית הנשבע בשמי לשקר - כמשמעו⁹⁴; וכלתו ואת עציו ואת אבניו - דברים שאין אש ומים מכלין אותן⁹⁵, שבועת שקר מכלה אותן⁹⁶.

(76) נרתע ונפחד. (77) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. ובשבועות לט. מקור כל הלכה זו כתוב "שאמר הקב"ה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנשבע לשקר ונמצא שם שמים מתחלל (תורה תמימה לדברים, ו, יג). רמז לזה דברי הפסוק (קהלת ט, ב) "הכל כאשר לכל... הנשבע, כאשר שבועה ירא", שלכאורה יש כאן כפילות לשון, אלא כוונת הכתוב: הנשבע - זה הנשבע באמת. כאשר ירא - זה שאינו נשבע כל עיקר כי ירא מלהשבע אמת, שמא יבוא לידי שבועת שקר, ועושה הכל כדי להתפשר עם בעל דינו. וכן הדגיש הר"ן במתק לשונו (שבועות ראש פ"ז): שהשכיר (הפועל) יעזוב ממונו בידי השוכר, שיש אנשים הפורשים משבועה ואפילו שבועת אמת לא ישבעו. - כי כן דרכם של ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טעדיקאות שלא להשבע כלל (חתם סופר חו"מ סימן צ). ובמדרש רבה פרשת מטות, אמרו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת... מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות, וכולן נחרבו על שבועת אמת".

כ. דָּבָר בְּרוּר וְגָלוּי, שֶׁפֶל הַנִּשְׁפָּע שְׁבוּעַת הַדִּינִין אוֹ שְׁבוּעַת הַסֵּת בְּשֶׁקֶר - שְׁהָא¹¹¹ חֵיב מְשׁוּם שְׁבוּעַת הַפְּקֻדוֹן¹¹², שֶׁכָּבֵד נִתְבָּאֵר מִשְׁפָּטִיָּה¹¹³. וְאִינוּ לִזְקָה וְאֵף עַל פִּי¹¹⁴ שְׁהָא מְזִיד¹¹⁵. וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם מֵה שֶׁנִּשְׁפָּע עָלָיו בְּתוֹסֶפֶת חֲמֵשׁ, שְׁהָא רְבִיעַ הֶקְרָן, עַד שְׁהִיָּה הוּא¹¹⁶ וְחֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה¹¹⁷. וּמִכֵּיָּא קִרְבָּן אֲשָׁם, אִם יֵשׁ שֵׁם בֵּית¹¹⁸ (דִּין), כְּמֹ שְׁבָאֲרִינוּ¹¹⁹.

(111) ובכת"י התימנים: שהוא חייב. (112) שהרי זה כופר ממון חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח"ט). (113) לעיל שם, וגם בפרק ז. (114) ובכת"י התימנים: אעפ"י. (115) מפורש לעיל פ"ז, ה"ח ובביאורנו שם. (116) הקרן. (117) יחידות, דינרים או שקלים, וזהו הנקרא: חומש מלבר (מבחוץ) בבא מציעא נד. אבל חומש מלגו (מבפנים) הוא פחות מזה והוא חמישית הקרן. השווה הל' תרומות פ"י, הכ"ו, והל' מעשר שני פ"ה, ה"א. (118) בית - בית המקדש שמקריבים בו קרבנות. ונקודו בית. ותיבת: דין, יש למחקה (לחם משנה). (119) לעיל פ"א, ה"ט. וכל זה מדין התלמוד, אבל אחרי שתיקנו הגאונים שאין נשבעים בשם או בכינוי - אין ממילא לא חומש ולא אשם (ראב"ד).

פֶּרֶק שְׁנִים עָשָׂר

1) חומר עוון הנשבע לשוא או לשקר, הנשבע בשמים או בנביא, בתורה ובשאר כתבי הקודש, קטנים שנשבעו ויודעים בטיב השבועה, הזכרת שם שמים לבטלה במזיד ובטעות, שאין ממהרים להתיר שבועה אלא מפני צורך גדול.

א. אֵף עַל פִּי שְׁלִזְקָה הַנִּשְׁפָּע לְשׂוֹא אוֹ לְשֶׁקֶר², וְכֵן הַנִּשְׁפָּע שְׁבוּעַת הַעֲדוּת אוֹ שְׁבוּעַת הַפְּקֻדוֹן מִכֵּיָּא קִרְבָּן³ - אִין מִתְבָּרַר לָהֶן עוֹן הַשְׁבוּעָה בְּלֹא; שְׁנֵאֲמַר: לֹא יִנְקָה ה' - אִין לִזְה נִקְיִין מִדִּין שְׁמִים עַד שְׁיִתְפָּרַע⁴ מִמֶּנּוּ עַל הַשֵּׁם הַגָּדוֹל שְׁחָלַל, שְׁנֵאֲמַר: וְחָלַלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה' ⁵. לְפִיכָּה⁶ צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מִעוֹן זֶה יוֹתֵר מִכָּל הָעֲבֻרוֹת⁷.

יח. אָמַר¹⁰⁰: הָרִינִי נִשְׁפָּע, וְחִבְרִי תוֹכְעִי¹⁰¹ - הָעוֹמְדִים שָׁם אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: סוּרוּ נָא מֵעַל אֶהְלִי הָאֲנָשִׁים הָרָשָׁעִים¹⁰² וְגוֹמַר. וְאוֹמְרִין לוֹ: לֹא עַל דַּעְתְּךָ¹⁰³ אָנוּ מְשִׁיעִין אוֹתָךְ, אֲלֵא עַל דַּעְתָּנוּ¹⁰⁴ וְעַל דַּעַת בֵּית דִּין¹⁰⁵.

(100) הנתבע. (101) שישבע או ישלם. (102) כי אם נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובא לידי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה, שלא דקדק יפה בחשבונו (רדב"ז). וכן אמרו בשבועות שם (עמ' ב) "שבועת ה' תהיה בין שניהם - מלמד שחלה שבועה על שניהם". וזהו שדקדק רבינו "וחברו תובע", כלומר, אעפ"י שרואה שחברו מוכן להשבע, אינו מתפשר עמו, - שלא לגרום לחברו להשבע לשקר על ידו, אלא תובע שישבע, לפיכך אף הוא נקרא רשע (סמ"ע לחושן משפט פז, ס"ק סא). (103) על מחשבת לבך. (104) בשבועות לט. הנוסח: "אלא על דעת המקום ועל דעת בית-דין". (105) משום שלפעמים הוא יכול להשבע ברמאות שלא נכיר בה אלא הוא בלבד, כמו שקרה אצל רבא, שחייב את הנתבע להשבע שכבר פרע את חובו למלוה, הלך הנתבע והביא מקל והטמין בו את הכסף הנידון, ובשעת השבועה ביקש מהמלוה שיחזיק לו מקלו, ונשבע שפרעו (על דעתו, שמסר המקל עם הכסף ליד המלוה). התרגו המלוה ושבר את המקל מרוב רוגז, ונתפורז הכסף ונודעה תרמיתו (נדרים כה). ועובדה זו מכונה בתלמוד בשם "מקל רבא", ראה שבועות כט. ועוד. ובכדי שלא יפטור עצמו ברמאות כזאת, אנו משיביעים אותו על דעתנו, על מחשבת לבנו, ולא כפי שיעלה על לבו הנוכל (שבועות לט. וברש"י), והשווה לעיל פ"ב, ה"ט"ו ובביאורנו שם.

יט. אֵף עַל פִּי שְׁאִין מְאִימִין אִיוֹם זֶה בְּשְׁבוּעַת טַעֲנַת סֶפֶק, כְּמֹ שְׁבָאֲרִינוּ¹⁰⁶, וְלֹא בְּשְׁבוּעַת הַסֵּת¹⁰⁷ - צָרִיכִין הַדִּינִין לְפָצֵר¹⁰⁸ בְּבַעֲלֵי דִינִין, אוֹלֵי יַחְזִירוּ בְּהֶן¹⁰⁹ עַד שְׁלֹא תִהְיֶה שָׁם שְׁבוּעָה בְּלָל¹¹⁰.

(106) לעיל ה"ט"ו. (107) מפורשת לעיל ה"ז. והטעם, כי כל האיום מכוון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהשבע וישלם בעל-כרחו לתובע - בשבועת התורה (ראה לעיל ה"ה) וכן בשבועה מדרבנן - שנשבע ונוטל, אם לא ישבע לא יטול. אבל בכופר הכל - שפטור מן התורה להשבע ואינו חייב אלא שבועת היסת ויפטור, אפילו אם יפרוש ולא ישבע, לא נוכל לחייבו לשלם, כי אין יורדים לנכסי מי שנתחייב רק מדרבנן, כמו בגזל של דבריהם שאין אנו מוציאים מידי הגזולן ע"י דיינים, ואם כן יפסיד התובע, לכן אין מאיימים עליו לחסמו בידים שלא ישבע ולא ישלם (אור שמח). וראה בסמ"ע לחו"מ פז, אות סז. (108) להרבות בבקשה. (109) יודו זה לזה או תפשרו ביניהם. (110) ועל זה סמכו בכל בתי-דין לפשר ביניהם, אעפ"י שיוודעים להיכן הדין נוטה (רדב"ז). כי אפילו אם ישבע באמת, עבירה היא, שמא יחשדו בו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דוקא. וכדברי רבא שם עמ' ב, הסובר בפשיטות שאין זו שבועה, הואיל ואין בהם שום קדושה, שאם לא כן, הנשבע באדם - למי שבראו התכונן, ותהא זו שבועה הצריכה שאלה לחכם (רדב"ז). (11) בספר. (12) מחוץ לתורה, כמבואר בהלכה הבאה. (13) ואינו חייב לקיימה מדין תורה. ולמד רבינו דין זה מדין הנשבע בשמים ובארץ (כסף-משנה). (14) מייראים ומטילים אימה. (15) על הנשבעים. (16) ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה מן התורה, ועובר עליה משום "לא יחל דברו" עד שישאל לחכם ויתירה לו. (17) פתח חרטה, כמבואר לעיל פ"ו ה"י, כגון הנשבע בנביא, שלא יהנה ישראל מנכסיו, ואומרים לו "למחר יצטרך זה ותהיה עובר על: וחי אחיך עמך, אם אמר אילו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירים לו" (שם). (18) כמו שאמרו במשנה (נדרים כ.) "פותחים להם פתח . . . ומלמדים אותם כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". והשווה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

ד. בַּמָּה דְּכָרִים אָמְרוּם? ¹⁹ בְּשֶׁאֵר כְּתָבִי הִקְדָּשׁ; אָבֵל הַנֶּשְׁבַּע בְּתוֹרָה ²⁰: אִם נִשְׁבַּע בַּמָּה שֶׁכְּתוּב בָּהּ ²¹ - דַּעְתּוֹ עַל הַהִזְכָּרוֹת ²²; וְאִם נִשְׁבַּע בַּה סֵתָם - דַּעְתּוֹ עַל הַגְּוִיל ²³, וְאִין כָּאֵין שְׁבוּעָה ²⁴. נִטְלָה בִּידּוֹ וְנִשְׁבַּע בָּהּ - הֲרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בַּמָּה שֶׁכְּתוּב בָּהּ, וְאִסּוּר ²⁵.

(19) שאין זו שבועה. (20) שהיה ספר תורה מונח לפניו, ואמר: הנני נשבע בספר זה שאעשה או שלא אעשה דבר פלוני. (21) שבפירוש הדגיש ואמר: במה שכתוב בה. (22) שמות הקב"ה, שהנשבע בהם חייב, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ב. (23) הוא הקלף, שהתורה כתובה בו. (24) שלא נשבע בשם ה' (נדרים יד: ובר"ן שם). ולדעת הראב"ד, אין לחלק בין שאר כתבי הקודש לנשבע בתורה, שכולם קדושים הם והנשבע בהם ומשקר, כמשקר במי שציווה עליהם. ולדבריו כל הסוגיא בנדרים יד, ב עוסקת בנודר בתורה (ראה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז), ולא בנשבע. ודין נדר חלוק הוא מדין שבועה, ורבינו סובר שהסוגיא עוסקת בין בנודר ובין בנשבע, שהרי בפירוש אמרו שם: "דעתו על האזכרות שבה". וזה יתכן רק בנשבע, שאינו חייב עד שיזכיר השם. ואמנם בתוספתא לשבועות פ"ב ה"ח, כל הדין הזה שני שם לענין שבועה, באופן שדין זה משותף הוא לשבועה ולנדר. ולפיכך הביאו רבינו גם בהל' נדרים שם (כסף-משנה). וסובר רבינו, שכל זה לא נאמר אלא בספר תורה בלבד, כמשמעות לשון הסוגיא בנדרים שם: "הנדר בתורה". אבל בשאר כתבי הקודש אפילו נשבע ב"מה שכתוב בהם" אין דעתו על האזכרות. כי האזכרות האמורות בתורה נאמרו בסיני מפי הקב"ה, ויש בהן קדושה יתירה, שהרי הכותב ספר תורה צריך לכתוב האזכרות לשם קדושת השם, ולפיכך כשנשבע בתורה, במה שכתוב בה, דעתו על הקדוש בה ביותר. אבל בשאר כתבי הקודש, אין האזכרות מקודשות כל כך, ואין דעתו מכוונת להשבע דוקא באזכרותיהם. אמנם, אם ישבע בפירוש באזכרותיהם, הרי זו שבועה, שהרי יש בה קדושה, ולפיכך מצילים כל כתבי הקודש בשבת מפני הדליקה משום כבוד קדושת האזכרות (רדב"ז). (25) נדרים, שם. "שכל נקיטת חפץ מורה לשון

(2) ראה לעיל פ"א, ה"ג, ז. (3) אבל אינו לוקה, כמבואר שם ה"ח ובביאורנו. (4) בכת"י תימן: שיפרע. ינקם. (5) ובהתחלת הפסוק נאמר: "ולא תשבעו בשמי לשקר" - הרי שהנשבע לשקר הוא מחלל השם. והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י: "כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה . . . להכעיס הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשבועת שקר: וחללת את שם אלקיך אני ה'". (6) הואיל ואפילו לקה או הביא קרבן אינו מתכפר לו בלי יסורים נוספים. (7) ולדעת הראב"ד, כל שלקה נתכפר לו העוון לגמרי, שהרי בשבועות כא, א - אמרו: "כי לא ינקה ה' - בית-דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית-דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו". ורבינו סובר, שכל זה אינו ענין אלא לעונש שבועה בתור חטא שבועת שקר. אבל על עוון חטא חילול השם, אין בית-דין של מטה יכול לנקותו אלא הקב"ה בעצמו נפרע ממנו (רדב"ז). וכן כתב ב'ספר הבתים' הובא ב'כסף משנה', שרבינו מפרש מה שאמרו: בית-דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו - להכשירו לעדות בלבד, אבל עוון חילול השם שבשבועה אינו מנוקה. ובשבועות לט, א - אמרו: על כל עבירות מנקה הוא לשבים, ועל שבועת שקר אינו מנקה אפילו לשבים, בלא פירעון, וכפירוש רש"י שם. וראה לעיל פ"א ה"ט, ובביאורנו שם. וב"ד איתן' מביא ראייה לדברי רבינו, ממדרש תנחומא פרשת מטות אות א, האומר: "המועל בשבועות כופר בו בהקב"ה, ואין לו מחילה בעולם, שנאמר כי לא ינקה ה'".

ב. עוֹן זֶה מִן הַחֲמוּרוֹת הוּא, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה ⁸. אָף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ לֹא כֶּרֶת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין, יֵשׁ בּוֹ חִלּוּל הַשֵּׁם הַמְּקֻדָּשׁ, שֶׁהוּא גְדוֹל מִכָּל הָעֲוֹנוֹת ⁹.

(8) פ"א, ה"ב: "ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהם כרת, הרי הן מן החמורות. ושאר מצוות לא-תעשה ומצוות-עשה שאין בהן כרת - הן הקלות". (9) כמבואר שם ה"ד: "אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים . . . ובאו עליו יסורים, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות . . . שנאמר (ישעיה כב, יד): ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותו".

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּשִׁמְשׁוֹ וּבִשְׁמֵי וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין פְּגָמָהּ אֶלָּא לְמִי שֶׁבְּרָאָם - אֵין זֶה שְׁבוּעָה ¹⁰. וְכֵן הַנֶּשְׁבַּע בְּנִבְיָא מִן הַנִּבְיָאִים אוּ בְּכִתְבֵי מִכְתָּבֵי הַקֹּדֶשׁ ¹², אָף עַל פִּי שֶׁאֵין פְּגָמָהּ אֶלָּא לְמִי שֶׁשָּׁלַח נְבִיאָהּ אוּ לְמִי שֶׁצִּוָּה בְּכִתְבָהּ זֶה - אֵין זֶה שְׁבוּעָה ¹³. וְאִף עַל פִּי שֶׁאֵין אֵלּוֹ שְׁבוּעוֹת - מְאִימִין ¹⁴ עֲלֵיהֶן ¹⁵, וּמְלַמְּדִין אֶת הָעָם שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קְלוֹת רֹאשׁ בְּכָף, וּמְרַאֲיוֹ בְּעֵינֵיהֶם שֶׁזֶּה שְׁבוּעָה ¹⁶, וּפּוֹתְחִין לָהֶם פֶּתַח ¹⁷ וּמְתִירִין לָהֶם ¹⁸.

(10) שבועות לה, א. ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה, אלא שאינו חייב עליה קרבן ומלקות, כלשון המשנה שם: "הרי אלו פטורים". ורבינו סובר שלשון "פטורים" הוא לאו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רמז על זה ה'תוספות יו"ט' שם). וראה לקמן הל' נזירות פ"ב ה"ח, ובביאורנו שם.

ז. קטנים³⁵ שְׁנֵשְׁבֻעוּ וְהָן יוֹדְעִין טַעַם הַשְּׁבֻעָה³⁶, אִף עַל פִּי שְׁאִינָן חֲבִיבִין³⁷ - פּוֹפִין אוֹתָן לַעֲמֹד בְּדַבְרֵיהֶן, כְּדִי לְחַנֵּךְ³⁸ וּלְאַיֵם עֲלֵיהֶם³⁹ כְּדִי שֶׁלֹּא יִנְהָגוּ קָלוּת רָאשׁ בַּשְּׁבֻעוֹת. וְאִם הִיָּה הַדְּבָר שְׁנֵשְׁבֻעוּ עָלָיו דְּבָר שְׁאִין הֶקְטָן יָכוֹל לַעֲמֹד בּוֹ אֶלָּא אִם בֶּן נֶזֶק, כְּגוֹן שְׁנֵשְׁבֻעַ שְׂעִיזוֹם אוֹ שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בָּשָׂר זְמַן מְרֵכָה - מִכָּה אוֹתוֹ אָבִיו אוֹ רִבּוֹ וְגוֹעַר בּוֹ, וּמֵרָאִין לוֹ שֶׁהִתְרַ40 שְׁבֻעָתוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רִגִּיל לְהִקָּל רָאשׁ בַּשְּׁבֻעוֹת⁴¹.

(35) בן, פחות משלש-עשרה שנה. וכתב, פחותה משתים-עשרה שנה, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א וה"י. (36) ערך השבועה ומושגה. (37) לקיים שבועתם, שעדיין אינם בני עונשים. (38) שלא יחללו שבועתם לכשיגדלו. (39) על חומר עוון שבועת שקר וענשה. (40) ובכת"י התימנים: שהותרה. (41) כל זה מדברי הגאונים (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א.

ח. צריך לְהִזְהָר בְּקִטְנִים הַרְבֵּה וּלְלַמֵּד לְשׁוֹנֵם דְּבָרֵי אֱמֶת בְּלֹא שְׁבֻעָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רִגִּילִים לְהִשְׁבֹּעַ תְּמִיד כְּעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת. וְזֶה הַדְּבָר כְּמוֹ חוֹבָה עַל אֲבוֹתֵיהֶם וְעַל מַלְמְדֵי תִינוּקוֹת⁴².

(42) גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ץ חיות בהגהותיו לסוכה מו, ב – שמקור דברי רבינו מדברי התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לתינוק: אתן לך משהו ולא יתן לו, משום שלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר".

ט. הַשּׁוֹמֵעַ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי חֲבֵירוֹ לְשׁוֹא, אוֹ שְׁנֵשְׁבֻעַ לְפָנָיו⁴³ לְשָׁקֵר, אוֹ שֶׁבִרְךָ בְּרָכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה, שֶׁהוּא עוֹבֵר מְשׁוֹם נוֹשֵׂא שֵׁם ה' לְשׁוֹא⁴⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת בְּרָכוֹת⁴⁵ - הִרִי זֶה חֵיב לְנִדְוֹתוֹ⁴⁶. וְאִם לֹא נִדְּהוּ - הוּא בְּעֶצְמוֹ יֵהָא בְּנִדְוֵי⁴⁷. וְצָרִיף לְהִתִּיר אוֹתוֹ מִיֵּד⁴⁸, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְכַשׁוֹל לְאַחֲרִים⁴⁹, שֶׁהִרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ⁵⁰ שֶׁנִּדְּוָהוּ⁵¹. וְאִם תֹּאמַר יוֹדֵיעַ⁵² - נִמְצָאוּ כָּל הָעוֹלָם בְּנִדְוֵי, שֶׁהִרִי לְמִדּוֹ לְשׁוֹנֵם הָעוֹה⁵³ וּשְׁבֻעָה תְּמִיד.

(43) והזכיר שם שמים, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. (44) ברכות לג, א. (45) פ"א, ה"ט. אלו שני הפרטים שמונה רבינו כאן, הם פירוש להתחלת דבריו: "השומע הזכרת השם מפי חבירו לשוא", שנאמר בצורה מופשטת וכוללת. ועל הזכרת שם שמים לבטלה שלא בדרך שבועה או ברכה שאינה צריכה, ידובר להלן ה"א (נמוקי הגרי"ב). (46) אומר לו: "פלוגי זה בשמתא" (לשון רבינו בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב). נידוי – לשון ריחוק והבדלה, שאין יושבים בארבע אמותיו ואין מצרפים אותו לכל דבר שצריך

חומר שבועה לשאת ידיו קודש" (נמוקי יוסף' שם). וכתב ה'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' ריב, ראיתי חכמים בעיניהם נשבעים בתורה לשוא ולשקר ומתנצלים שהם לא נתכוונו אלא על הגויל ואין זו שבועה, והם גורמים להשניא לומדי התורה בעיני עמי הארץ, לומר שהם מתירים מה שרוצים, וקורא אני עליהם: חכמים הם להרע. ולפיכך מזהיר ה"ט"ו שם ס"ק ב, שכל מי שנתחייב שבועה, לא ישבע בתורה אלא-אם-כן מניח ידו עליה, ואז דינו כנטלה בידו האמור כאן. וראה בש"ך שם סי' רלו, ס"ק יא.

ה. וְהַנִּשְׁבֵּעַ בַּתּוֹרָה סֵתָם²⁶: אִם תִּלְמִיד חָכָם הוּא²⁷ - אֵינוֹ צָרִיף שְׁאֵלָה לְחָכָם²⁸; וְאִם עִם הָאֶרֶץ הוּא - צָרִיף שְׁאֵלָה לְחָכָם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִנְהָג קָלוּת רָאשׁ בַּשְּׁבֻעוֹת²⁹.

(26) ולא נטלה בידו, שדעתו על הגויל ואין זו שבועה. (27) שיודע לחלק בין נשבע סתם ל"נטלה בידו". (28) שאין זו שבועה כלל. (29) שאינו יודע להבחין בין נשבע סתם לנשבע ונטלה בידו (נדרים יד. וב'נמוקי יוסף'). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז, ופ"ב ה"ב.

ו. עֶבֶד שְׁנֵשְׁבֻעַ - אֵין רַבּוֹ צָרִיף לְכַפּוֹתוֹ³⁰, וְהִרִי הוּא אַחֵר שְׁנֵשְׁבֻעַ כְּקֹדֶם שְׁנֵשְׁבֻעַ³¹. לְפִי שְׁאִין גּוֹפּוֹ קְנִי לִי³² כְּדִי שֶׁתְּחַזֵּל עָלָיו שְׁבֻעָתוֹ, וְנִאָּמַר בַּשְּׁבֻעוֹת: לְאַסֵּר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ - מִי שֶׁנִּשְׁפָּשׁוּ בְּרִשּׁוֹתוֹ, יִצָּא עֶבֶד שֶׁהוּא בְּרִשּׁוֹת אֲחֵרִים³³. וְנִמְצָא זֶה כְּמוֹ שְׁנֵשְׁבֻעַ עַל נִכְסֵי אֲחֵרִים³⁴.

(30) לכופו אותו לבטל שבועתו. (31) שאין השבועה חלה עליו כלל. בניגוד לנזירות, שאם קיבל העבד להיות נזיר, יכול רבו לכופו לשתות יין ולהטמא למתים, ואם לא כפהו חייב לנהוג נזירות, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ב, ה"ז. (32) לעצמו. (33) נזיר סב, ב. וגירסת רבינו שם: "אין צריך לכפותו לשבועה, ואינו יכול לכפותו לנדרים" כדברי ה'תוספות יו"ט' נזיר פ"ט, מ"א. וה'אור שמח' ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם. (34) לאסור עליו, שאין אדם יכול לאסור נכסי אחר על אחר, כמבואר בנדרים מז, א. והראב"ד סובר, שאין זה אלא כשנשבע העבד שיתענה, מתוך שגופו יחלש לעבודת רבו אין שבועתו חלה, ככתוב (ויקרא ה, ג) "כי תשבע . . . להרע או להטיב" – דרשו חכמינו (נזיר שם) "מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים (לרבו) שאין הרשות בידו", ושבועה זו היא להרע לרבו. אבל כשנשבע על דבר שלא יחליש גופו ויוכל לעבוד את רבו – השבועה חלה ('אור שמח' בהבנת דברי הראב"ד). אולם רבינו סובר שאין שבועת העבד חלה כלל אפילו בדברים שאין בהם עינוי נפש ואינם מעכבים אותו ממלאכתו, מכיון שהשבועה היא "איסור גברא", שהאדם אוסר נפשו על החפץ אין זה אלא נשבע על בחירתו ורצונו, וכיון שאין הוא ברשות עצמו, ורצונו קנוי לרבו, שיכול הוא לכופו למקום שירצה, הרי זה כנשבע על עבד אחר שיעשה או לא יעשה, ואין שבועתו חלה כלל ('אור שמח'). וכבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היא לאדם שלא ישבע כלל⁶⁸, ואם עבר ונשבע - שישבע ויעמד בשבועתו⁶⁹; שנאמר: נשבע להרע⁷⁰ ולא ימר, וכתוב אחריו: עשה אלה לא ימוט לעולם⁷¹.

(60) ע"י החכם, שחוקר את הנשבע, כדי למצוא לו פתח חרטה או היתר לשבועתו. (61) לעיל פ"ו, ה"א. (62) ספק ופגם. (63) מכחה, שחושש ומחסס. (64) חשש אפיקורסות, שאינו מודה בקבלת משה רבינו מסיני שיש היתר לשבועה ע"י חכם, כמבואר לעיל, שם, ה"ב. (65) נענים. (66) כגון שנשבע שלא יהנה בבלוני, והוצרכו בני עירו ללמוד או למול את בניהם, ולא נמצא אלא נשבע זה בלבד (שם ה"ט). (67) שנשבע לגרש את אשתו (שם ה"י). (68) שאינו יכול להזהר, ועלול לבוא לידי שבועת שקר. וכן מצינו בגיטין לה, א: "מעשה באדם אחד שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה, והנחיתו בכד של קמח ואפאתו בפת (שלא מדעת) ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה: הבי לי דינרי. ואמרה לו: יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהנית מדינרך כלום. אמרו, לא היו ימים מועטים עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת (קרוב לאמת) כך, הנשבע על שקר על-אחת-כמה-וכמה" (כסף-משנה). (69) כמו שמצינו ברבי יהושע בן לוי, שבדקו אחריו אם נשבע פעם בחייו, ונשאל על שבועתו להתירה (כתובות עז:). (70) לעצמו. (71) וכתב הראב"ד: דוקא בשבועה, אין נזקקים להתירה לו. אבל הנודר נדר, מצוה להתירו, שהרי אמרו (נדרים כב). "הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו כאילו מקריב עליה קרבן". וגם רבינו הביא דין זה לקמן בהל' נדרים פ"ג הכ"ה, והדגיש שם: "ואם עבר ונדר, מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו". וכנראה, שאיסור נדרים קל הוא בעיני האדם, ויש לחוש שלא יעמוד בו, בניגוד לשבועה שהיא חמורה מאד, שנאמר בה (שמות כ, ז) "כי לא ינקה ה'" וכמבואר לעיל פ"א הט"ז, וגם יש בה עוון חילול השם, כמבואר לעיל ה"ב, ואין לחוש שלא יעמוד בה, ולפיכך מוטב שיקיימה ואל ישאל עליה.

סלקו להו הלכות שבועות בסיעתא דשמיא

~ יום רביעי כ"ב מנחם-אב ~

הלכות נדרים

יש בכללן שלש מצוות. שתי מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה, וזה הוא פ"ט: (א) שישמור מוצא שפתיו ויעשה כמו שנדר. (ב) שלא יחל דברו. (ג) שיפר הנדר או השבועה. וזהו דין הפרת נדרים המפרש בתורה שבכתב.

ובאר מצוות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר

עשרה, כמבואר שם ה"ד. (47) נדרים ז, ב הרי זה ראוי להנדות, אבל אינו בנידוי מאליו, שאין השומע ושותק חמור מהמזכיר עצמו, שאינו בנידוי עד שידוהו אחרים (ר"ן שם). ובתמורה ד, א - אמרו: אזהרה למוציא שם שמים לבטלה, מניין? שנאמר (דברים ו, יג) "את ה' אלקיך תירא". (48) אומר לו: "שרוי לך ומחול לך" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג). (49) שלא יתרחק ממנו כדין. (50) בדפוסים קדומים: שאינם יודעים. (51) ולשון רבינו בהל' תלמוד תורה שם ה"ג: "אין בין נידוי להפרה כלום, אלא מגדים ומתירים ברגע אחד כשיחזור המנודה למוטב". ומקורו בנדרים ז, ב. (52) וישאר זה בנידויו, עד שישב בתשובה ויבקש התרה, הל' תלמוד תורה שם ה"ו. (53) מלשון הכתוב (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר, העוה נלאו". העוה - לעקם ולסלף.

י. במה דברים אמורים? בשהיה הנשבע הזה או המבקר לבטלה מזיד; אבל אם היה שוגג ולא ידע שזה אסור - אינו חייב לנדוהו. ואני אומר: שאסור לנדוהו, שלא ענש הכתוב שוגג⁵⁴; אלא מזהירו⁵⁵ ומתרה בו שלא יחזר.

(54) שחייב השומע לנדוהו. (55) אלא מזיד, ככתוב (ויקרא כ, ג) "ואני אתן את פני באיש ההוא" - דרשו חכמים (תורת כהנים' שם) "ההוא - לא אנוס, ולא שוגג ולא מוטה". והרי נידוי עונש חמור הוא כמיתה, כמאמרם (מועד קטן יז.) שמתא - שם מיתה. (56) השומע.

יא. ולא שבועה לשוא בלבד היא שאסורה, אלא אפילו להזכיר שם מן השמות המיוחדין לבטלה - אסור, ואף על פי שלא נשבע. שהרי הכתוב מצוה ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא, ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה⁵⁸. לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה - ימהר מיד וישבח ויפארו ויהדר לו, כדי שלא יזכר לבטלה. כיצד? אומר ה' - אומר: ברוך הוא לעולם ועד, או גדול הוא ומהלל מאד, וכיוצא בזה⁵⁹, כדי שלא יהא לבטלה.

(57) שאינם נמחקים, והמוחקם - לוקה. ושבועה שמות הם: הנכתב יו"ד ה"א או הנכתב אל"ף דל"ת, א"ל, אלקים, אל"ה, אהיה, שדי, צבאות (הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב, ע"פ הוצ' רמב"ם לעם). (58) ראה תמורה ג, ב. (59) 'ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א: "צריך לומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שלא להזכיר שם שמים לבטלה". והשווה הל' ברכות פ"ד ה"י, ובביאורנו שם.

יב. אף על פי שמתר להשאל על השבועה⁶⁰, כמו שבארנו⁶¹, ואין בזה דפי⁶², ומי שלבו נוקפו⁶³ בדבר זה - אינו אלא שמין מינות⁶⁴, אף על פי כן ראוי להזהר בדבר זה, ואין נזקקין⁶⁵ להתיר אלא מפני דבר מצוה⁶⁶ או מפני צרך גדול⁶⁷. וטובה גדולה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנדור או בדבר האסור, כינויי נדרים כנדרים, לשונות שונות בקבלת נדר.

בהלכות אלו; אכל דיני נדרים הקדש ומשפטיהם - פלם יתבארו במקומם בהלכות מעשה הקרבנות.

ד. מצות עשה של תורה שיקים אדם שבועתו או נדרו, בין שהיה מנדרי אסר בין שהיה מנדרי הקדש. שנאמר: מוצא שפתיך תשמר ועשית פאשר נדרת¹⁴; ונאמר: ככל היצא מפיו יעשה¹⁵.

(14) הרי מצוות עשה לנדרים הקדש ולנדרים איסור ולכל מה שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו. "מוצא שפתיך - זו מצות עשה". (15) כלומר, הוכפלה המצוה בפסוק זה, אבל אינן נמנות אלא למצוה אחת.

ה. האוסר על עצמו מין ממני מאכל, כגון שאמר: תאנים אסורין עלי, או תאנים של מדינה פלוגית אסורים עלי, או תאנים אלו¹⁶ אסורין עלי, וכיצא באלו, ואכל מהן כל שהוא - לוקה מן התורה, שנאמר: לא יחל דבר¹⁷. שאין לנדרים שעור¹⁸, שכל הנדר מדרב¹⁹ - הרי זה כמפרש כל שהוא²⁰. אמר: אכילה מפרות מדינה פלוגית אסורין עלי, או אכילה מפרות אלו - אינו לוקה עד שיאכל פזית²¹.

(16) המונחות לפניו. (17) וזה חילל דברו. (18) לומר שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. (19) ולא הזכיר בו לשון אכילה. (20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוגי אסורה עלי. (21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל הוא: אין אכילה פחותה מכזית.

ו. אסר על עצמו אכילה מן התאנים ואכילה מן הענבים, בין בנדר אחד²² בין בשני נדרים²³ - הרי אלו מצטרפין לכזית²⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(22) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. (23) שאסר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. (24) שאם אכל משתייהן כזית אחת הרי זה לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו שם: "שני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות", שזה חוזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי, ואכילה מזו עלי, שבשבועות אין מצטרפות, הואיל וגילה בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה, שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "וזה כי יאשם לאחת מאלה" - לחייבו על כל אחת ואחת. אבל באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, כדין הוא שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאל מהם כזית עבר על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד הלכה י: "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין, ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל".

ז. האומר: פרות אלו עלי קרבן²⁵, או שאמר: הרי

א. הנדר נחלק לשתי מחלוקות: החלק הראשון הוא שיאסר על עצמו דברים המותרים לו, כגון שיאמר: פרות מדינה פלוגית אסורין עלי כל שלשים יום או לעולם, או מין פלוגי מפרות העולם או פרות אלו אסורין עלי³. בכל לשון שיאסר⁴ - הרי זה נאסר בהן, ואף על פי שאין שם שבועה כלל ולא הזכרת שם⁵ ולא כנוי⁶. ועל זה נאמר בתורה: לאסר אסר על נפשו - שיאסר על עצמו דברים המותרים⁷. וכן אם אמר: הרי הן עלי אסר - הרי אלו אסורין. וחלק זה הוא שאני קורא אותו נדרי אסר⁸.

(2) כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן, שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. (3) אפילו לעולם. אבל אם אמר יאסרו עלי כל פירות העולם לעולם, אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו לחיות בלא פירות. והרי זה נדר שוא. (4) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית. (5) שם שמים. (6) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום וחנן. (7) וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור אסר - לאסור את המותר". (8) על שם הכתוב "איש כי ידור נדר ... לאסר אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים סייג לפרישות".

ב. והחלק השני הוא שיתחייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו, כגון שיאמר: הרי עלי להביא עולה, או הרי עלי להביא שלמים⁹ או מנחה, הרי בהמה זו עולה או שלמים. והאומר [הרי] עלי - הוא הנקרא נדר, והאומר הרי זו - הוא הנקרא נדבה. והנדבה והנדר ממין אחד הוא, אלא שהנדרים חייבין באחריות¹⁰, ונדבות אין חייבין באחריות¹¹. ועל זה נאמר בתורה: ונדרים אשר תדר ונדבתם¹² וגומר. וחלק זה הוא שאני קורא אותו נדרי הקדש¹³.

(9) שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה. (10) אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. (11) אחר שהפרישם לקרבן. וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו" חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שייזרק הדם על המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו "עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו". (12) זהו ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו". (13) שנדר או שנדב אותם לטובת ההקדש. בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסור, אין להקדש שום חלק בהם, כי לא התכוון אלא לאסרם על עצמו בלבד.

ג. ודיני החלק הראשון וענינו - הם שאנו מבארים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. אָבֵל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלוּ עָלִי כְּחֶלֶת אֶהְיֶה⁴¹ או כְּתוּמָתוֹ⁴² - הֲרִי אֵלוּ מִתְרִין⁴³; שְׂאִין שֶׁם דֶּרֶךְ לְהִבִּיא אֵלוּ בְּנֶדֶר וּנְדָבָה⁴⁴.

(41) כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן, על שם שהיה ראשון לכהנים. (42) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. (43) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. (44) אלא חובה הן על כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות "דבר הנדור" מפני שגם קודם ההפרשה היו אסורות עליו משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התירה השיריים לאכול בהורידו מהם איסור טבל.

יב. הָאוֹמֵר: הֲרִי הַפְּרוֹת הָאֵלוּ עָלִי כְּנוֹתֶר⁴⁵, כְּפָגוּל⁴⁶, כְּבֶשֶׂר טָמֵא⁴⁷ שֶׁל קִדְשִׁים - הֲרִי אֵלוּ אֶסוּרִין; שְׁהֲרִי עֲשָׂאן כְּבֶשֶׂר קֶרֶבֶן מִכָּל מְקוֹם⁴⁸.

(45) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד להיאכל. (46) שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר באכילה. (47) שאסור באכילה. (48) אף על פי שכל אלו "דבר האסור" הם, אולם הנדור התכוון בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנדור" הוא.

יג. הָאוֹמֵר: הֲרִי הֵן עָלִי כְּמַעֲשֵׂר בְּהֶמְהָ⁴⁹ - הֲרִי אֵלוּ אֶסוּרִין⁵⁰, הוֹאִיל וּקְדָשָׁתוּ בִּידֵי אָדָם. הֲרִי הֵן עָלִי כְּבָכוֹר⁵¹ - הֲרִי אֵלוּ מִתְרִין; שְׂאִין קְדָשָׁתוּ בִּידֵי אָדָם⁵², וְאִינוּ יָכוֹל לְהַתְּפִיסוּ בְּנֶדֶר⁵³, שְׁנֵאֹמֵר: לֹא יִקְדֹּשׁ אִישׁ אֹתוֹ⁵⁴.

(49) שאדם מקדישו לשמים. (50) ואף על פי שהעשירי קדוש מאליו? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי זה נקרא: דבר הנדור. (51) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכהנים. (52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאליו, ואין זה דבר הנדור אלא "דבר האסור". (53) כאן נתכוון רבינו לומר שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת עולה. (54) מכאן למדו שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור" ולא דבר הנדור.

יד. אָמַר: הֲרִי הֵן עָלִי כְּחֶרֶמִי שָׁמַיִם⁵⁵ - הֲרִי אֵלוּ אֶסוּרִין; שְׁחֶרֶמִי שָׁמַיִם לְבֶדֶק הַבַּיִת⁵⁶. הֲרִי הֵן עָלִי כְּתוּמָת הַלְשָׁקָה⁵⁷, כְּתוּמָתִים⁵⁸, כְּדִירִים⁵⁹, כְּעֵצִים⁶⁰, כְּאִשִּׁים⁶¹, כְּמִזְבֵּחַ⁶² או כְּאֶחָד מִמֶּשְׁמֶשְׁשֵׁי⁶³ הַמִּזְבֵּחַ, כְּגֹזֶן שְׂאֹמֵר: הֲרִי הֵן עָלִי כְּעֵצִים⁶⁴, כְּמִזְבֵּחַ⁶⁵, כְּמִזְבֵּחַ⁶⁶ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרִי הֵן עָלִי כְּהִכָּל⁶⁷, כְּיִרְשָׁלַיִם⁶⁸ - הֲרִי אֵלוּ אֶסוּרִין, וְאֵף עַל

הֵם כְּקֶרֶבֶן, או שְׂאֹמֵר לְחֶבְרוֹ: כָּל מָה שְׂאֹכֵל עִמָּךְ עָלִי קֶרֶבֶן, או קֶרֶבֶן, או הֲרִי הֵן עָלִי קֶרֶבֶן²⁶ - הֲרִי אֵלוּ אֶסוּרִין עָלָיו; מִפְּנֵי שְׂאִפְשֵׁר שִׂידֵר אָדָם קֶרֶבֶן וַיַּעֲשֶׂה בְּהֶמְהָ שְׁהִיתָה חַל קֶרֶבֶן וְתֹאסֵר²⁷.

(25) כוונתו שהפירות יאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה, ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" - בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. (26) ונתכוון לאסור על עצמו לאכול משל חברו. (27) נמצא שהתפיס זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי ידור נדר - עד שידור בדבר הנדור" והוה נדר הבא על ידי התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו ללא התפסה בדבר אחר.

ח. אָבֵל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלוּ עָלִי או מִין פְּלוּנִי עָלִי או מָה שְׂאֹכֵל עִם פְּלוּנִי עָלִי כְּבֶשֶׂר חֲזִיר או כְּעִבּוּדֵת כּוֹכָבִים וּמְזֻלוֹת או כְּנִבְלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוּ - הֲרִי אֵלוּ מִתְרִין, וְאִין כָּאֵן נֶדֶר; שְׂאִי אֶפְשֵׁר שִׁיעֲשֶׂה דָּבָר שְׂאִינוּ בֶּשֶׂר חֲזִיר כְּבֶשֶׂר חֲזִיר²⁸.

(28) כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר הנדור" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר לה' - עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור.

ט. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל הַמַּעֲשִׂים דְּכָרִים הַמִּתְרִים כְּדָרִים הָאֶסוּרִים²⁹; אִם אוֹתוֹ דָּבָר הָאֶסוּר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנֶדֶר³⁰ - הֲרִי אֵלוּ אֶסוּרִים; וְאִם אִינוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנֶדֶר³¹ - הֲרִי אֵלוּ מִתְרִין.

(29) שמתפיס זה בזה. (30) כגון קרבן שהוא קדוש על ידי אמירת פיו. (31) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.

י. הַחֲטָאֵת³² וְהָאֶשֶׁם³³, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָן כָּאֵין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה³⁴ כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּמִקְוָמוֹ, אֶפְשֵׁר לְנֹדֶר לְהִבִּיא אוֹתָם מִחֻמַּת נֶדֶר. שֶׁהַנֹּדֶר בְּנִייר³⁵ - מִבֵּיא חֲטָאֵת³⁶, וְאִם נְטָמֵא³⁷ - מִבֵּיא אֶשֶׁם, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלוּ עָלִי כְּחֲטָאֵת או כְּאֶשֶׁם, או שְׂאֹמֵר: הֲרִי הֵן חֲטָאֵת או הֲרִי הֵן אֶשֶׁם - הֲרִי אֵלוּ אֶסוּרִין³⁸. וְאִין צָרִיךְ לִזְכֹּר בְּאוֹמֵר: הֲרִי הֵן עוֹלָה או שְׁלָמִים או מִנְחָה או תוֹדָה - שֶׁהֵן אֶסוּרִין³⁹, שֶׁכָּל אֵלוּ כָּאֵין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה⁴⁰.

(32) קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת. (33) על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה, ועל הגזל ועל המעילה וכו'. (34) אלא מחמת חובה שנתחייב בהם. (35) שנדר להיות נזיר. (36) כשישלים ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. (37) טומאת מת. (38) שנדר בדבר הנדור. וכן אמרו "מרבבה אני חטאת ואשם, שהוא מתפיס בנדר". (39) הפירות שהתפיסם בקרבנות אלו. (40) שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם.

יז. ויָשֶׁם שְׁאוֹסֵר עֲצָמוֹ בְּכַנּוּיִין, כִּף אִם הִקְדִּישׁ⁸⁰ בְּכַנּוּיִין - הָרִי זֶה הִקְדֵּשׁ⁸¹. וְכַנּוּיֵי הַכַּנּוּיִין - מִתְרִין, בֵּין בְּנִדְרֵי אֶסֶר בֵּין בְּנִדְרֵי הִקְדֵּשׁ.

80 קרבן לה', או שאר נכסיו לבדק הבית. 81 הטעם שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה' קרבן" ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תיקנו כינויים. ובירושלמי אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם".

יח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מָה שְׁאֵכָל עִמָּךְ לֹא יִהְיֶה חֲלִין⁸², או לֹא יִהְיֶה בָּשֶׁר, או לֹא יִהְיֶה דְּכִי⁸³, או לֹא יִהְיֶה טְהוֹר - הָרִי זֶה פָּמִי שְׁאֵמֵר לוֹ: כָּל מָה שְׁאֵכָל עִמָּךְ יִהְיֶה קֶרְבָּן, שֶׁהוּא אֶסוּר⁸⁴. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: כָּל מָה שְׁאֵכָל עִמָּךְ טָמֵא⁸⁵ או נוֹתֵר או פְּגוּל - הָרִי זֶה אֶסוּר.

82 אלא קרבן. 83 טהור ומותר באכילה. 84 משנה בנדרים י: אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה: לא חולין. 85 אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן, שנתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נתכוון אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר".

יט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: לֹא חֲלִין לֹא אֵכָל לָךְ - הָרִי זֶה פָּמִי שְׁאֵמֵר לוֹ: מָה שְׁאֵכָל לָךְ לֹא יִהְיֶה חֲלִין אֵלָא קֶרְבָּן⁸⁶. וְכֵן אִם אָמַר: הִקְרָבֵן שְׁאֵכָל לָךְ, קֶרְבָּן⁸⁷ שְׁאֵכָל לָךְ, קֶרְבָּן שְׁאֵכָל לָךְ - הָרִי זֶה אֶסוּר⁸⁸. אֵכָל הָאוֹמֵר: הִקְרָבֵן לֹא אֵכָל לָךְ⁸⁹, או קֶרְבָּן לֹא אֵכָל לָךְ, או לִקְרָבֵן לֹא אֵכָל לָךְ, או קֶרְבָּן לֹא אֵכָל לָךְ⁹⁰, או לֹא קֶרְבָּן לֹא אֵכָל לָךְ - כָּל אֵלּוּ מִתְרִים. שְׁאִין מִשְׁמַע דְּבָרִים אֵלּוּ אֵלָא שְׁנִשְׁבַּע בְּקֶרְבָּן שְׁלֹא יֵאכֵל לָזֶה⁹², וְהִנִּשְׁבַּע בְּקֶרְבָּן - אֵינוֹ כָּלוּם⁹³. או שְׁנִדֵּר שְׁלֹא יֵאכֵל לוֹ קֶרְבָּן.

86 ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר, מובן מאליו שהוא אסור. 87 אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חבירו בקרבן, שהוא דבר הנדר. 88 אבל אם יאמר: הא קרבן שאוכל לך, מותר, שמשמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. 89 משמעו שאוסר עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. 90 גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. 91 אף על פי שאפשר לדקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו

פִּי שְׁלֹא הִזְכִּיר שֵׁם קֶרְבָּן; שְׁכָל דְּבָרִים אֵלּוּ עֲנִינָם פְּאוּמֵר: הָרִי הֵן עָלֵי קֶרְבָּן⁶⁹.

55 כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. 56 לתיקון בית המקדש. 57 כסס השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור. 58 כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנדור, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. 59 כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. דיר - רפת לצאן. 60 כשני גזירי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. 61 כקרבנות הנקריבים על אש המזבח. 62 כקרבנות שעל גבי המזבח. 63 כלים שמשרתים בהם למזבח. 64 כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. 65 כלים שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. 66 שהופכים בהם אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם. וכל הכלים נזכרים בתורה. 67 כקרבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. 68 כקרבנות הנאכלים בירושלים. 69 וכולם באים מדבר הנדור, מתרומת הלשכה, או מחרמי בדק הבית, שנודרים או נודבים למקדש.

טו. הָיָה לִפְנֵי בָּשֶׁר קֵדֵשׁ, אֶפְלֹ הָיָה בָּשֶׁר שְׁלָמִים אַחֵר זְרִיקַת דָּמִים שֶׁהוּא מִתֵּר לְזָרִים⁷⁰, וְאָמַר: הָרִי הֵן עָלֵי כָּבֶשֶׂר זֶה - הָרִי אֵלּוּ אֶסוּרִין; שְׁלֹא הִתְפִּיס אֵלָא בַּעֲקָרוֹ⁷¹ שֶׁהִיָּה אֶסוּר⁷². אֵכָל אִם הָיָה בָּשֶׁר בְּכוֹר: אִם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים⁷³ - הָרִי זֶה אֶסוּר; וְאִם לְאַחֵר זְרִיקַת דָּמִים - הָרִי זֶה מִתֵּר.

70 שנאכל לישראלים. 71 ביסודו, בתחילתו. 72 לפני זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר. והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורובא ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפס" והם אמוראים אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר את הבעייה בספק. 73 שאסור אז באכילה אפילו לכהנים.

טז. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁאֵנִישִׁיהֶם עֲלֵגִים⁷⁴ וּמִפְסִידִין אֶת הַלְשׁוֹן וּמִכְנִין עַל דָּבָר בְּדָבָר אַחֵר - הוֹלְכִין שֵׁם אַחֵר הַכַּנּוּי. פִּיעֵד? כָּל כַּנּוּי⁷⁵ קֶרְבָּן - בְּקֶרְבָּן. הָאוֹמֵר: הָרִי הֵן עָלֵי קוֹנָם⁷⁶, קוֹנֵחַ, קוֹנֵן - הָרִי אֵלּוּ כַּנּוּיִין לְקֶרְבָּן⁷⁷. חֶרֶף, חֶרֶף, חֶרֶף - הָרִי אֵלּוּ כַּנּוּיִין לְחֶרֶם⁷⁸. וְכֵן כָּל פִּיוּצָא בְּזֶה הוֹלְכִין אַחֵר לְשׁוֹן כָּלָל הָעָם פְּאוּתוֹ מְקוֹם⁷⁹ וּבְאוּתוֹ זִמָּן.

74 מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים. 75 שמות לוואי. 76 שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי בקרבן. 77 ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם עלי קרבן. 78 חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית. 79 שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. (104) שמתא - לשון נידוי וריחוק הוא. (105) ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור דיבורו, וגם לא התפס נדרו ב"קרבן", בכל זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים" כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת ומתכוון ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכלי, שאינו עיקר הכלי והאוחז ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר כל דיבור נדרו. (106) של חברו. (107) ומובן, שבנדר זה מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אוסר עצמו אלא באכילה בלבד.

כד. אָמַר לוֹ: מְנַדָּה אֲנִי לָךְ שְׁלֹא אֶכֶל לָךְ - אֵינוֹ אוֹכֵל לוֹ¹⁰⁸, וְאִם אֶכֶל - אֵינוֹ לֹקֵה¹⁰⁹. אָמַר לוֹ: נְדִינָא¹¹⁰ מִמֶּךָ - הֲרִי זֶה אֶסוּר לְהִנָּת.

(108) משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו שבזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף: שאני אוכל לך, שרבי עקיבא אוסר באכילה. וחכמים סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק רבינו כחכמים. (109) כשם שרבי עקיבא היה מסופק בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר: מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק מלאכול בארבע אמותיו. (110) לשון נע ונד. שמשמע מתנווד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר: שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאתו, שאין להסתפק בו, שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שגנאי הוא לו.

כה. הָאֹמֵר לְחֻבְרוֹ: הֲרִי עָלִי כְּנִדְרִי רְשָׁעִים¹¹¹ אִם אֶכֶל לָךְ, שְׁמַנְדְּרֵיהֶם נִזִּיר וְקִרְבָּן וְשְׁבוּעָה¹¹², וְאֶכֶל - חֵיב בְּכָל¹¹³. וְכֵן הָאֹמֵר: הֲרִי עָלִי כְּנִדְבוֹת כְּשָׂרִים¹¹⁴, שְׁמַנְדְּבוֹתָם נִזִּיר¹¹⁵ וְקִרְבָּן¹¹⁶ - הֲרִי זֶה חֵיב¹¹⁷.

(111) שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעס, ונקראו רשעים על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע, שנאמר וכי תחדל לנדר לא יהיה בך חטא", כלומר, שהם רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק בנזירות ובקרבנות. (112) כל זה מדברי הנודר, שפירש ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. (113) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חברו ואכל. (114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו") אלא נודבים קרבן שבידם, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם מקדישים אותו, שלא יבואו לידי מכשול מעילה.

אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". (92) אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". (93) שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום.

כ. חָלִין שְׁאֵכֵל לָךְ, הַחֲלִין שְׁאֵכֵל לָךְ, כְּחָלִין שְׁאֵכֵל לָךְ; חָלִין שְׁלֹא אֶכֶל לָךְ, הַחֲלִין שְׁלֹא אֶכֶל לָךְ, כְּחָלִין שְׁלֹא אֶכֶל לָךְ⁹⁴ - הֲרִי זֶה מִתֵּר.

(94) ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן".

כא. אֶכֶל הָאוֹמֵר: לֹא טָמֵא שְׁאֵכֵל לָךְ, לֹא נוֹתֵר שְׁאֵכֵל לָךְ, לֹא פְּגוּל שְׁאֵכֵל לָךְ - אֶסוּר; שְׁמִשְׁמָעוֹ שֶׁל דָּבָר: דָּבָר שְׁאֵכֵל הוּא שְׁיִהְיֶה פְּגוּל אוֹ טָמֵא, לְפִיכָךְ לֹא אֶכֶל לָךְ⁹⁵.

(95) שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליו, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצליך.

כב. בְּהִיכֵל שְׁאֵכֵל לָךְ, הִיכֵל שְׁאֵכֵל לָךְ, לֹא הִיכֵל שְׁאֵכֵל לָךְ - אֶסוּר⁹⁶. הִיכֵל שְׁלֹא אֶכֶל לָךְ, בְּהִיכֵל שְׁלֹא אֶכֶל לָךְ, לֹא הִיכֵל שְׁלֹא אֶכֶל לָךְ - מִתֵּר; שְׁזֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּהִיכֵל שְׁלֹא יֵאָכֵל לָךְ⁹⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה⁹⁸.

(96) שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו כקרבנות ההיכל. (97) מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה, והנשבע בהיכל אינו כלום. (98) כגון עצים ואישים מזבח וירושלים.

כג. הָאֹמֵר לְחֻבְרוֹ: מִדֵּר אֲנִי מִמֶּךָ⁹⁹ - מִשְׁמַע דָּבָר זֶה שְׁלֹא יִדְבֵּר עִמּוֹ¹⁰⁰. מִפֶּרֶשׁ אֲנִי מִמֶּךָ - מִשְׁמָעוֹ שְׁלֹא יֵשֵׁא וְיִתֵּן עִמּוֹ¹⁰¹. מִרְחָק אֲנִי מִמֶּךָ - מִשְׁמָעוֹ שְׁלֹא יֵשֵׁב בְּאַרְבַּע אַמּוֹתָיו¹⁰². וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: מְנַדָּה אֲנִי לָךְ¹⁰³, אוֹ מְשַׁמְתָּנָא¹⁰⁴ מִמֶּךָ. אֶכֶל אִם אָמַר לוֹ: נִדְרִי אֲנִי מִמֶּךָ שְׁלֹא אֶכֶל לָךְ, אוֹ מִפֶּרֶשׁ אֲנִי מִמֶּךָ שְׁלֹא אֶכֶל לָךְ, אוֹ מִרְחָק אֲנִי מִמֶּךָ שְׁלֹא אֶכֶל לָךְ - הֲרִי זֶה אֶסוּר לְאֶכֶל¹⁰⁵. וְאִם אֶכֶל כְּזִית מִכָּל נִכְסָיו¹⁰⁶ - לֹקֵה מִשּׁוּם לֹא יִחַל דָּבָרוֹ¹⁰⁷.

(99) ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. (100) אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא הדיבור בלבד. (101) בעסקי מסחר וממכר. (102) כלומר, אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא באכילה. (103) הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(115) כשרואים יצרם תוקף אותם, הם נזורים נזירות. (116) קרבן נדבה. (117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שאין הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

כו. אָמַר: הָרִי עָלִי בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים אוּ בְּנִדְבוֹת פְּשָׁרִים שְׂאֵכָל לֶךְ¹¹⁸ אוּ אִם אָכַל לֶךְ - הָרִי זֶה אֶסוּר¹¹⁹, אָף עַל פִּי שְׁלֹא פָּרַשׁ¹²⁰. אָמַר: בְּנִדְרֵי פְשָׁרִים - לֹא נִתְחַיֵּב בְּכָלֹם; שְׁאִין הַפְּשָׁרִים נוֹדְרִים בְּדֶרֶךְ אֶסוּר וְכַעֲס¹²¹. אָמַר: בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים הָרִינִי, וְהִיא נְזִיר עוֹבֵר לִפְנֵיו - חַיֵּב בְּנִזְיוֹת¹²². בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים עָלִי - חַיֵּב קֶרְבָּן¹²³. בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים שְׁלֹא אָכַל מִמֶּנּוּ¹²⁴ - חַיֵּב בְּשִׁבּוּעָה¹²⁵.

ל. הָאוֹמֵר לֹאֲשָׁתוֹ: הָרִי אֶת עָלִי בְּאִמִּי¹³⁴ אוּ בְּאֶחָוִתִּי, אוּ בְּעֶרְלָה¹³⁵ אוּ בְּכָלֵאִי הַפָּרֶם¹³⁶ - הָרִי זֶה בְּאוֹמֵר עַל הַפְּרוֹת: הָרִי אֵלָיו בְּכָשָׁר חֲזִיר; בְּשֵׁם שֶׁהוּא מֵתָר לְאָכְלָן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹו¹³⁷, כִּן מֵתָר בְּאֲשָׁתוֹ. אָבָל אִם אָמַר לָהּ: הָרִינִי מִדֶּר מִמֶּנּוּ הִנֵּי¹³⁸, אוּ הִנָּאת תִּשְׁמִישֶׁךְ אֶסוּרָה עָלַי¹³⁹ - הָרִי זֶה אֶסוּרָה עָלַי¹⁴⁰, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר¹⁴¹.

(134) אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה. (135) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. (136) מין מימיני תבואה שנורע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. (137) שאין אדם מתפס כנדר בדבר האסור אלא בדבר הנדור. (138) לא ליהנות לך כל הנאה שהיא. (139) שלא התפס הנאתה בדבר הנדור, אלא אסר אותה עליו, כאדם האוסר על עצמו דברים המותרים לו. (140) ואף על פי שהוא משועבד לה מן התורה, שלא לגרוע עונתה. (141) "שאינ מאכילים את האדם דבר האסור לו" וממילא היא נאסרת לו.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) דין הדירוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים תנאי לנדריו שבעתיד, שיבוטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר.

א. אֶחָד הַנּוֹדֵר מִפִּי עֲצָמָי² אוּ שֶׁהִדִּירוּ חֲבֵרָי³ וְאָמַר אֲמֵן⁴, אוּ דָּבָר שֶׁעֲנִינוּ פְּעֻנֵּן אֲמֵן⁵, שֶׁהוּא קִפְלַת דְּבָרִים.

(2) שאוסר על עצמו דבר המותר. (3) שאמר לו: יאסר עליך דבר פלוני. (4) ובזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו ששנינו (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן, מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". (5) שאמר: הן, או מקבל אני נדר זה, כמו ששנינו בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד) "האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות מנכסיו אינו צריך שיקבל חברו את דבריו, שיכול לאסור את שלו על חברו בעל-כרחו (יו"ד רט).

ב. וְאִין הַנּוֹדֵר נֶאֱסָר בְּדָבָר שֶׁאֶסָר עַל עֲצָמוֹ עַד

(115) כשרואים יצרם תוקף אותם, הם נזורים נזירות. (116) קרבן נדבה. (117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שאין הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

כו. אָמַר: הָרִי עָלִי בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים אוּ בְּנִדְבוֹת פְּשָׁרִים שְׂאֵכָל לֶךְ¹¹⁸ אוּ אִם אָכַל לֶךְ - הָרִי זֶה אֶסוּר¹¹⁹, אָף עַל פִּי שְׁלֹא פָּרַשׁ¹²⁰. אָמַר: בְּנִדְרֵי פְשָׁרִים - לֹא נִתְחַיֵּב בְּכָלֹם; שְׁאִין הַפְּשָׁרִים נוֹדְרִים בְּדֶרֶךְ אֶסוּר וְכַעֲס¹²¹. אָמַר: בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים הָרִינִי, וְהִיא נְזִיר עוֹבֵר לִפְנֵיו - חַיֵּב בְּנִזְיוֹת¹²². בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים עָלִי - חַיֵּב קֶרְבָּן¹²³. בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים שְׁלֹא אָכַל מִמֶּנּוּ¹²⁴ - חַיֵּב בְּשִׁבּוּעָה¹²⁵.

(118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי רשעים או נדבות הכשרים. (119) לאכול אצל חבריו. (120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך. וזהו ידות נדרים, שהם כנדרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר, שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. (121) אלא נודבים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא יעברו על "כל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודבים ואם הם נודבים אינם רשעים לאותו דבר. (122) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדיהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר: הריני כנדרי רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד מוכיחה לנזירות. (123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. (124) מהכיכר הזה. (125) משום שבועת בטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר: כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים כלל.

כז. הַנּוֹדֵר בְּתוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: פְּרוֹת אֵלָיו עָלִי כְּזוֹ - לֹא אָמַר כְּלוּם¹²⁶, וְאִינוּ צָרִיךְ שְׂאֵלָה לְחֻכָּם¹²⁷, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה עִם הָאָרֶץ¹²⁸, כִּדִּי שְׁלֹא יִנְהָגוּ קְלוֹת רֹאשׁ בְּנִדְרִים.

(126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. (127) להתירו. (128) שאינו מבחין בין נדר בתורה לנדר במה שכתוב בה ויבוא להקל גם בזה.

כח. נִדֵּר בְּמָה שֶׁכְּתוּב בָּהּ - הָרִי זֶה אֶסוּר; שֶׁהָרִי כְּתוּב בָּהּ אֶסָר וְנִדֵּר¹²⁹. נִטְלָה בִּידוֹ וְנִדֵּר בָּהּ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּדֵּר בְּמָה שֶׁכְּתוּב בָּהּ¹³⁰.

(129) והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. (130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה.

כט. הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: נִשְׁפִּים וְנִשְׁנָה פֶּרֶק - עָלַי לְהִשְׁפִּים¹³¹ וְלִקְרוֹת; שְׁנָה כְּמוֹ נִדֵּר¹³² הוּא, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא הוֹצִיאוֹ בְּלִשׁוֹן נִדֵּר¹³³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוסי רומי ווינציאה: וקיים התנאי. (22) היא התנאי, שהתנה קודם שידורו. (23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה: "לא יחל דברו" אינו מיחל נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא נדרו, קודם שידורו, הואיל ועדיין לא חל (קרית ספר). (24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין הנדר חל, הואיל והוא נודר על דעתו הראשונה, אבל אם אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר. ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי בשעת נדרו, אלא שמספיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו, כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה).

ה. מי שהקדים את התנאי לשינה²⁵ או לעשר, ואחר כך נדר, ונזכר בשעה שנדר שיש לו תנאי, ושכח על אי זה דבר התנה²⁶ וכיצד היה התנאי²⁷: אם אמר: על דעת ראשונה אני עושה²⁸ - אין נדרו נדר²⁹, שהרי בטלו; ואם לא אמר: על דעת ראשונה אני עושה - כבד בטל התנאי וקיים הנדר, שהרי זכר בשעת הנדר שיש שם תנאי ואף על פי כן נדר³⁰.

(25) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל. (26) אם על אכילת פת או שתיית יין. (27) אם על דברים שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן לנדרים כג:). (28) שאם אהיה זכור על מה שהתנתי, אלך אחר התנאי. (29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן ורא"ש שם). (30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו - לא היה לו לידור סתם (שם).

ו. יש מהגאונים שאומרים: אין כל אלו הדברים נזהגין אלא בנדרים בלבד, לא בשבועות³². ויש מי שמונה, שדין הנדרים והשבועות בענינות אלו אחד הם, וכי יש לו להקדים תנאי לשבועתו³³ כדרך שאמרו בנדרים³⁴.

(31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. (32) שאיסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ב, וסומכים דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תני בנדרים, ואין תני בשבועות". (33) לביטול שבועתו. (34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבדל זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונודר, וכאילו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע יו"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בליל יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעסו וישכח את תנאו זה, יהיו

שיצא בשפתיו ויהיה פיו ולבו שוין, כמו שבארנו בשבועות⁶. אבל המתכוין לנדר בנזיר⁷ ונדר בקרבן⁸, בקרבן ונדר בנזיר, בשבועה⁹ ונדר, או שנתכוין לנדר ונשבע, או שנתכוין לומר תאנים ואמר ענבים - הרי זה מתיר בשניהם ואין כאן נדר¹⁰.

(6) פ"ב, ה"יב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתיה" אין הנדר חל עד שיבטאו בשפתיו. (7) להיות נזיר. (8) להביא קרבן. (9) שנתכוין להשבע. (10) שלשון "מבטא" משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קרית ספר). וכן שינוי בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכוין לידור בעולה ונדר בחרם, בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר בכולם" (לפי גירסת ה"חסדי דוד" שם). וראה במשנה נדרים פו:.

ג. הנודר על דעת אחרים¹¹ - הרי זה פושע על דעת אחרים¹². וכן הנודר וחזר בו בתוך כדי דבור¹³, או שמתו בו¹⁴ בתוך כדי דבור וקבל¹⁵ - הרי זה מתיר¹⁶. ודין כל אלו הדברים בנדרים כדיון בשבועות¹⁷.

(11) שאומר הנני נודר זה על דעתכם. (12) שאמר: "שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו... וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים... חייב, שלבם של אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל הל' שבועות פ"ב, הט"ו). (13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי" (שם, ה"ז, וראה בבאורנו שם). (14) אחרים, ואמרו לו: חזור בך מנדרך. (15) שאמר: הן, או חזרתי בי. (16) ונעקר הנדר מעיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו שם). וכן אמרו (בבא בתרא קטז): "והילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ח ובבאורנו שם. (17) שהרי הכתוב משה אותם, שנאמר (במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה).

ד. מי שהתנה קדם שידור ואמר: כל נדר שאדור מכאן¹⁸ ועד עשר שנים הריני חוזר בהן או הרי הן בטלים וכיצא בדברים אלו, ואחר כך נדר: אם היה זוכר התנאי בשעה שנדר - הרי נדרו קיים, שהרי בטל התנאי בנדר זה¹⁹; ואם לא זכר התנאי אלא אחר שנדר, אף על פי שקבל התנאי בלבד²⁰ וקימו²¹ - הרי הנדר בטל. ואף על פי שלא הוציא עתה החזרה בפיו, כבד הקדים החזרה²² לנדר והוציאה בפיו מקדם²³. ויש שמונה להחמיר ואומר: והוא שיזכר התנאי אחר שנדר בתוך כדי דבור²⁴.

(18) מהיום. (19) שאילו רצה בקיומו למה הוא נודר, הרי נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). (20) בלבד, ולא הוציאו בשפתיו בשעת זכירתו (כס"מ). (21) במחשבתו, שרוצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לב. (49) לעיל פ"א, הי"ג, והרי זה דבר הנדור, כמבואר בביאורנו שם. (50) הניתן ללוי. (51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדור, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחוסר הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). (52) משנה בנדרים שם.

י. הרי הן עלי פתורמה: אם לתרומת הלשכה⁵³ נתפון - הרי זה אסור⁵⁴; ואם לתרומת הגרין⁵⁵ נתפון - מתר⁵⁶; ואם סתם - אסור⁵⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(53) לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתורים ונפרשים מכסף הלשכה הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, הי"ד ובביאורנו שם. (54) שהתפיס בדבר הנדור, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. (55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. (56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, הי"א ובביאורנו שם. (57) משנה בנדרים שם.

יא. במה דברים אמורים⁵⁸? במקום שמשמע כל אחד מאלו שם שני ענינות⁵⁹; אבל מקום שדרין שאין קוראים חרם סתם אלא לחרמי בדיק הבית בלבד⁶⁰, ואמר שם: הרי הן עלי חרם - הרי זה אסור⁶¹. וכן אם היה דרין שאין קוראים חרם סתם אלא לחרמי כהנים⁶² - הרי זה מתר⁶³. וכן כל פיוצא בזה⁶⁴. שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אנשי אותו מקום באותו זמן⁶⁵.

(58) שאם פירש ואמר לזה נתכוונתי, שומעים לו. (59) שני תכנים. (60) כגון בגליל, שאין כהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחרים שם מנכסיו אין כוונתו אלא לברק הבית, שהוא דבר הנדור. (61) אפילו אם יאמר לחרמי כהנים נתכוונתי (כסף משנה). (62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לחרמי כהנים - חרם סתם. (63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח:) וראה בר"ן שם יט: דיבור המתחיל הא מכירים. (64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה" שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. (65) השווה לקמן פ"ט, ה"א.

יב. הנודר בחרם⁶⁶, ואמר⁶⁷: לא היה בלבי אלא חרמו של ים, שהיא המכמרת⁶⁸; נדר בקרבן, ואמר: לא היה בלבי אלא בקרבנות מלכים⁶⁹; אמר לחברו: הרי עצמי עליך קרבן⁷⁰, ואמר: לא היה בלבי אלא לאסרו בעצם שהנחתני⁷¹ לי להיות נודר בו דרך שחוק; נדר שלא תהנה לו אשתו, ואמר: לא היה בלבי אלא אשתי ראשונה שגרשתי; וכן כל פיוצא באלו הדברים, שמשמען לכל העם אסור, והוא אומר לא נתפונתי אלא לכהן ולכהן: אם היה הנודר תלמיד חכם⁷² - הרי זה מתר, ואין צריך שאלה

נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג:) הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש-השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, וזולתי נוסחת רב האי גאון ז"ל" וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ביו"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

ז. סתם נדרים - להחמיר³⁵, ופרושן - יש בו להקל ולהחמיר. כיצד? האומר: הרי הפרות האלו עלי בפשוט מליח³⁶ וכיין נסך - אומרין לו: ומה היה בלבך? אם פרש ואמר: בפשוט מליח של קרבן³⁷ וכיין שנתנסף על המזבח היה בלבי - הרי זה אסור³⁸; ואם אמר: לא היה בלבי אלא תקרבת עבודת פוכבים ומזלות³⁹ ויין שנתנסף לה⁴⁰ - הרי זה מתר⁴¹. ואם נדר סתם⁴² - הרי זה אסור.

(35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשתוק. (36) מלוח. (37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". (38) שהרי התפיס בדבר הנדור (משנה בנדרים יח:). (39) קרבן, שמקריבים לעבודה-זרה ואסור בהנאה, כמבואר בהל' פ"ז, ה"ב. (40) שאסור אף הוא בהנאה. (41) שלא התפיס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, הי"ח ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר ((רדב"ז). (42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נתכוונתי.

ח. וכן האומר: הרי הפרות האלו עלי חרם: אם פחרם של בדיק הבית⁴³ - אסור⁴⁴; ואם פחרמי הפהנים⁴⁵ - מתר, מפני שהן ממון שלהם ואין בה אסור⁴⁶; ואם סתם - אסור⁴⁷.

(43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית-המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. (44) שהתפיס בדבר הנדור. (45) הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". (46) ואעפ"י שאסורים בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעם, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). (47) משנה שם.

ט. הרי הן עלי כמעשר: אם כמעשר בהמה - אסור, מפני שהוא קרבן שהקדישו בידו⁴⁸, כמו שבארנו⁴⁹; ואם כמעשר דגן⁵⁰ - מתר⁵¹; ואם סתם - אסור⁵².

(48) כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

83) שיעבור עליו משום "בל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניין בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשו"ע חו"מ רעג ס"ק ג). 84) נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה" - מה תלמוד-לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קריית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. 85) בין עניים לבין עשירים. 86) ואין אומרים מכיון שהוציא מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. 87) ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:). וכמבואר בהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז.

טו. המפקיר לעניים אכל לא לעשירים - אינו הפקר, עד שיפקיר לכל פשטא⁸⁸. והמפקיר עבדו הגדולים - קנו עצמן⁸⁹; והקטנים⁹⁰ - כל הקודם והחזיק בהן זכה, כשאר המטלטלין⁹¹.

88) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. 89) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרב"ז: אבל אין העבד מותר בבת ישראל, עד שיגיע גט שחרור לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרור, וכן מבואר בהל' עבדים פ"ח, ה"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח: 90) שאין להם יד לזכות בעצמם. 91) גיטין לט. כדעת אבא שאול.

טז. המפקיר את הקרקע - כל הקודם והחזיק⁹² בהן זכה. דין תורה, אפילו הפקיר בפני אחר⁹³ - הרי זה הפקר, ונפטר מן המעשרות⁹⁴, כמו שיתבאר במקומו⁹⁵; אבל מדברי סופרים, אינו הפקר עד שיפקיר בפני שלשה, כדי שיהיה אחד זוכה אם רצה והשנים מעידים⁹⁶. והאומר: הרי זה הפקר וזה - הרי השני ספק הפקר⁹⁷. ואם אמר: וזה כמו זה, או שאמר: וגם זה - הרי התפס השני⁹⁸, ויהיה הפקר ודאי⁹⁹.

92) שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה בבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכת"י התימנים: והחזיק בה. 93) ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. 94) שאפילו זכה בה המפקיר, אינו חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. 95) בהל' תרומה פ"ב, ה"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד, כט), ממה שיש לך ואין לו - אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בו". 96) שאם לא יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוגי הפקירה (נדרים מה. וברש"י). 97) שם ז. בעיה

לחכם⁷³; ואם היה עם הארץ⁷⁴ - מראין פניו שזה נדר ושהוא אסור, ופותחים לו פתח⁷⁵ ממקום אחר⁷⁶ ומתירין לו. ובין שהיה תלמיד חכם או עם הארץ - גוערין בהן⁷⁷, ומלמדין אותן שלא ינהגו מנהג זה בנדרים⁷⁸, ולא יהיו נודרין דרך שחוק והתול.

66) שאמר: ככר זה חרם עלי. 67) לאחר זמן. 68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "גרוהו בחרמו ויאספהו במכמרתו". 69) דורונות שמקריבים לפני מלכים. 70) שמשמעו: שאוסר את גופו על חברו כקרוב. 71) שהצנעתי בתיבתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. 72) שהוא נאמן שלכך נתכוין. 73) להתיר לו נדרו. 74) שאינו נאמן, שכך הייתה כוונתו, לפירוש זר כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו (ר"ן לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים ויכשל בהם (רש"י שם כ:). 75) חרטה. 76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה, כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ. וכפירוש המשנה לרבינו שם). 77) בתוכחה. 78) שם במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם.

יג. וכן האומר לאשתו: הרי את עלי באמי, או האומר: פירות אלו עלי כבשר חזיר, שאין כאן נדר כמו שפארנו⁷⁹: אם היה האומר תלמיד חכם - אינו צריך שאלה לחכם⁸⁰; ואם היה עם הארץ - צריך שאלה לחכם, ומראין פניו שראשיתו אסורה ושארתה הפרות אסורין⁸¹, ופותחין לו פתח ממקום אחר, ומתירין לו נדרו, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים⁸².

79) לעיל פ"א, ה"ל. 80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח ט. 81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עם-הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתר אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד:). וסובר רבינו, שחילוק זה בין תלמיד חכם לעם-הארץ, נוהג גם באוסר עליו פירותיו כבשר חזיר, וכן משמע מסתימת לשון המשנה שם יג: שאלה לחכם - נתפרש לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"א. 82) שם יג: והשווה לעיל הל' שבועות פ"א, הכ"ז. ולקמן פ"ג, ה"ב.

יד. ההפקר, אף על פי שאינו נדר⁸³ - הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור בו⁸⁴. ומה הוא ההפקר? הוא שיאמר אדם: נקסים אלו הפקר לכל⁸⁵. בין במטלטלין בין בקרקעות. וכיצד דין ההפקר? כל הקודם וזכה בו - קנהו לעצמו ונעשה שלו. ואפילו זה שהפקיר - דינו בו כדין כל אדם⁸⁶: אם קדם וזכה בו - קנהו⁸⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ותחזור אליו (רא"ש שם). (108) אפילו בתוך שלשה ימים, ואין כאן חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות בה מיד, למה לו להפקירה לזמן קצוב, יפקירה לגמרי, כיון שבדעתו לזכות בה לאלתר, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירה, גמר והפקירה בלא הערמה (ר"ן שם). (109) נמצא, שזה הפקר גרוע, ויכול לחזור בו, כלעיל אות קו. אמנם אם זכו בה אחרים הרי זו שלהם כבהפקר גמור, שכן מציינו בשנת השמיטה שהיא הפקר, אעפ"י שאינה אלא לשנה אחת (קריית ספר, וכן בסמ"ע לחו"מ רעג, ס"ק יד).

יט. דבר המפקר שפא אחד ושמו, והיה מביט בו שלא יטלנו אדם - לא קנהו בהבטחה¹¹⁰, אלא עד שיגביהו אם היה מטלטלין¹¹¹, או יחזיק בקרקע¹¹², כדרך שקונין הלקוחות¹¹³.

(110) בבא מציעא קיח. (111) ובכ"י התימנים: מיטלטל. שהמטלטלין נקנים בהגבהה. (112) כדין קרקע הנקנית בחזקה. (113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה, כל-שכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה צריך לקנות בקנין גמור (קריית ספר). ודין קנין הלקוחות בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

פרק שלישי

(1) ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין מהות נדר למהות שבועה.

א. ארבעה דברים יש בין נדרים לשבועת בטוי²: ששבועת בטוי אין שבועה חלה על שבועה³, ובנדרים יחול נדר על נדר⁴. המתפס בשבועה⁵ - פטור, ובנדרים - חיב⁶. אין שבועת בטוי חלה אלא על דברי הרשות⁷, ונדרים חלות על דברי מצוה כדברי הרשות⁸. שבועת בטוי חלה על דבר שיש בו ממש ועל דבר שאין בו ממש⁹, ונדרים אינן חלין אלא על דבר שיש בו ממש¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין שבועה חלה על שבועה, ובנדרים יחול נדר על נדר . . ."

ובהמשך מביא הטעם מפני מה נדרים חלים על דבר מצוה, ושבועה לא, כי בשבועה אוסר האדם עצמו על הדבר שנשבע עליו, אבל בנדר אוסר את הדבר הנדור על עצמו, ומכיון שעל המצוה כבר מושבע הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, לכן אין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל האוסר בנדר, אוסר את הדבר עצמו, ואותו הדבר אינו מושבע עליו מהר סיני, ולכן חל על דבר מצוה. מכאן למדים על העילוי שיש לשבועה על הנדר, ולאידך על המעלה שיש לנדר על השבועה.

השבועה קשורה עם הקב"ה ולא רק בדברים שעליהם מושבע הוא בהר סיני אלא שכל שבועה שנשבע אדם מדעת עצמו היא בשם או כינוי של הקב"ה, ומכאן שיש בשבועה כוחות מיוחדים ונעלים ביותר. ולאידך, יש

שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזה", הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם), או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. (98) בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". (99) נדרים שם.

יז. המפקיר את שדהו ולא זכה בה אדם: כל שלשה ימים - יכול לחזור בו¹⁰⁰; אחר שלשה ימים - אינו יכול לחזור בו¹⁰¹; אלא אם כן קדם וזכה בה¹⁰² - הרי הוא פזוקה מן ההפקר, בין הוא בין אחר¹⁰³.

(100) לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקרם אלא הערמה בלבד, לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, וביתניים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד. וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל ה"ד). (101) אפילו אם לא זכה בו אחר. (102) לא בתורת חזרה. ובכתב-יד התימנים: "אינו מחזר, אלא אם קדם וזכה בה". (103) שניהם שוים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג: וכפירוש ה"כסף משנה").

יח. האומר: שדה זו מפקרת ליום אחד, לשפת אחת¹⁰⁴, לחדש אחד, לשנה אחת, לשבועה¹⁰⁵ אחד: עד שלא זכה בה הוא או אחר¹⁰⁶ - יכול לחזור בו¹⁰⁷; ומשזכה בה, בין הוא בין אחר - אינו יכול לחזור בו¹⁰⁸. ומפני מה יש לו לחזור פאן עד שייזכר בה? מפני שזה דבר שאינו מצוי הוא, שאין אדם מפקיר לזמן קצוב¹⁰⁹.

(104) שבוע ימים. (105) שמיטה, והיא מחזור של שבע שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). (106) בתורת הפקר. (107) אפילו לאחר שלשה ימים, הואיל ולא הפקירו הפקר עולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיזכה בה אדם, כי מצפה הוא שמא לא יזכה בה אדם בתוך זמן זה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב מנחם-אב - ספר הפלאה - הלכות נדרים קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ככר זו אסורה עלי - ואכלה, אינו לוקה אלא אחת, שאין איסור חל על איסור (לחם-משנה).

ג. פִּיצֵד הַמִּתְפִּיס בְּנִדְרִים¹⁶ חֵיב? שָׁמַע חֲבֵירוֹ שֶׁנָּדַר, וְאָמַר 'וְאֲנִי כְמוֹתָךְ' בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר¹⁷ - הֲרִי זֶה אִסּוּר בְּמָה שֶׁנֶּאֱסָר בּוֹ חֲבֵירוֹ. שָׁמַע הַשְּׁלִישִׁי זֶה¹⁸ שֶׁאָמַר 'וְאֲנִי', וְאָמַר 'וְאֲנִי', אָפְלוּ הָיוּ מֵאָה וְכָל אֶחָד מֵהֶן אָמַר 'וְאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר שֶׁל חֲבֵירוֹ - הֲרִי כִּלְיָן¹⁹ אֲסוּרִין.

(16) גורם שיתפס הנדר. (17) שהוא, כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי (הל' שבועות פ"ב, הי"ז). (18) השני. (19) נזיר כ, ב. כא, א. אבל המתפס בשבועה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב ה"ח, ע"פ הסוגיה בשבועות כ, א.

ד. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַבֶּשֶׂר הַזֶּה עָלַי אִסּוּר²⁰, וְחָזַר וְאָמַר אָפְלוּ אַחֵר בְּמָה יָמִים: וְהִפֵּת הַזֹּאת בְּבֶשֶׂר הַזֶּה - הֲרִי הִפֵּת נִתְפָּשָׁה²¹ וְנֶאֱסָרָה²². חָזַר וְאָמַר: וְדָבַשׁ זֶה בִּפֶּת הַזֹּאת, וְיִזַּן זֶה כְּדָבַשׁ זֶה, אָפְלוּ הֵן מֵאָה - כִּלְיָן אֲסוּרִין²³.

(20) שהוא עיקר הנדר, וכמפורש בדברי רבינו לעיל פ"א, ה"א. (21) באיסור נדר. (22) כבשר הנדור על-ידו תחילה. וכאן אין צורך שהתפסת הפת תהיה בתוך כדי דיבור של איסור הבשר, מכיון שהבשר הנדור מונח לפניו, ואומר על הפת: הרי זו כזה, הרי הדבר מוכח וניכר שלהתפס הפת באיסור נדר נתכוין, מה שאין-כן כשאמר לחבירו: ואני כמותך, אם אמר זה לאחר כדי דיבור, אין אנו יודעים למה נתכוין, כי אולי רצה לומר אני כמותך לגבורה או בחכמה ('מעשה רוקח'). (23) שהמתפס בנדר נדר (שבועות כ. וכפסק הרי"ף שם). והטעם שיש לחלק בין נדר לשבועה, כי בנדר הוא אוסר החפץ על עצמו, נמצא שהאיסור רובץ על החפץ, וכשאומר על חפץ אחר: הרי זה כזה, הרי הוא מתפס את החפץ השני באיסור החפץ הראשון. אבל הנשבע לא לאכול ככר זו, אין על הככר שום איסור עצמי, אלא הנשבע אוסר עצמו על הדבר, וזהו 'איסור גברא', ולפיכך כשאומר על ככר שני הרי זה כזה אין בדבריו כלום, ואפילו כשבא חבירו ואמר: אני כמותך, אין מקום לומר להתפס אדם זה בנשבע זה, שהאומר זה כזה אינו מסתבר אלא בדבר שחל עליו תואר, קדושה או איסור - וזה יתכן באיסור חפץ, אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני - אין שום תואר חל עליו שיוכל חבירו להתפס ולומר אני כמותך (ר"ן שם).

ה. הֲרִי שָׁמַת אָבִיו אוֹ רַבּוֹ הַיּוֹם, וְנָדַר שִׁנְיָנוֹ אוֹתוֹ הַיּוֹם²⁴, וְצָם, וְלֹאֲחֵר שָׁנִים אָמַר: הֲרִי יוֹם זֶה²⁵ עָלַי פִּיּוֹם שָׁמַת בּוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ - הֲרִי זֶה אִסּוּר לֶאֱכֹל בּוֹ פְּלוֹם; שֶׁהֲרִי הַתְּפִיס יוֹם זֶה וְנֶאֱסָרוּ פִּיּוֹם הָאִסּוּר לֹא²⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ²⁷.

(24) כי כן דרך להצטער באותו יום, ולפיכך קיבל בנדר לצום

מעלה בנדר שעל ידו מודגשת הבעלות של יהודי על ה'חפצא' עד כדי כך שגם לאחר שנדר ואסר את החפץ, חוזר ונודר עוד פעם - "נדר חל על נדר" כיון ש"אותו הדבר אינו מושבע מהר סיני" ויכול לפעול בו ללא הגבלות.

(יין מלכות ספר הפלאה סימן ה מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(2) שנשבע על דבר שעבר, שנעשה או לא נעשה, או על דבר שעתיד להיות, שיעשה ושלא יעשה, והחליף, כמפורש לעיל הל' שבועות פ"א, ה"א-ג. (3) שאם נשבע שלא יאכל ככר זה, וחזר ונשבע שלא יאכלנה ואכלה - אינו חייב אלא אחת, כמבואר בהל' שבועות פ"ד, ה"ט. (4) מפורש בסמוך ה"ב. (5) ששמע את חבירו נשבע, ואמר ואני כמותך, הואיל ולא הוציא שבועה מפיו - הרי זה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב, ה"ח. (6) מבואר בסמוך ה"ג. (7) אבל אם נשבע שלא יעשה סוכת מצוה, או שלא יניח תפילין - פטור משבועת ביטוי, שאין נשבעים לבטל את המצוה, כמבואר בהל' שבועות פ"ה, הי"ד-טז. (8) מבואר בסמוך ה"ו. (9) כגון שינה או דיבור שאין בהם ממש. (10) מבואר להלן ה"י.

ב. פִּיצֵד יַחֲוֹל נָדַר עַל נָדַר? הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלַי קֶרְבֵּן¹¹ אִם אֶכְלֵתִי¹² כֶּכֶר זֶה, הֲרִי עָלַי קֶרְבֵּן¹³ אִם אֶכְלֵנָה, וְאֶכְלָה - חֵיב¹⁴ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה¹⁵.

(11) להביא קרבן למקדש. (12) כמו: אם אוכל, במובן העתיד. (13) וחזר ונדר. (14) להביא שני קרבנות, שהרי נדר שתי פעמים, ועל כל דיבור חייב להביא קרבן (משנה, נדרים יז). והוא-הדין אם לא יתלה נדרו באכילת ככר, אלא שאמר: הרי עלי קרבן, וחזר ואמר: הרי עלי קרבן, חייב קרבן על כל דיבור ודיבור, שהנדר חל על נדר. אלא, משום שבשבועה, אין אתה יכול למצוא שבועה אחר שבועה, אלא כשתלה שבועתו באיזה דבר, כגון שנשבע שלא יאכל ככר זה, וחזר ונשבע שלא יאכלנה, שאין שבועתו השניה חלה, לפיכך תפס רבינו את נוסח הנדר, כשתלאו בדבר אחר (רדב"ז). וכן הדבר מפורש בנדרים יז. לפי גירסת הר"ן שם. והטעם, שאין שבועה חלה על שבועה, מפני שאין נשבעים לקיים את המצוה, כי מאחר שנשבע בראשונה שלא לאכול הככר, הרי מושבע ועומד עליה שלא לאכלה, ואין תחול עליו השבועה השניה, הלא אין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה, שנאמר: להרע או להטיב, וזה כבר נתחייב שלא לאכול (רא"ש לנדרים שם, והשווה לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"טז). אבל נדר חל על נדר, שכן אמרה תורה (במדבר ו, ב) "נזיר להזיר" - מלמד שהנזירות חלה על הנזירות (נדרים יח). ונזירות נדר הוא, שנאמר (שם) "לנדור נדר, נזיר להזיר". וראה בסמוך ה"ח. (15) כגון אמר: הריני נזיר - הריני נזיר, חייב למנות נזירות שתי פעמים, כמפורש במשנה, נדרים שם. אבל אם יאמר ככר זו אסורה עלי, וחזר ואמר:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבטלה, ראה לעיל הל' שבועות פ"ה הי"ד-טו. (39) שכן היא לשון שבועה: שבועה שלא אוכל דבר פלוני. (40) שאומר: פירות אלו אסורים עלי, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. ובלשון התלמוד (נדרים ב:) נדרים - נאסר החפץ עליו, שבועות - אוסר נפשו מן החפץ. (41) ואין בכוחו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה (נדרים טז: וברא"ש שם). (42) כמפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ט: "שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות. . . שנאמר להרע או להטיב". (43) נדרים טז, ב. ואין מאכילים לאדם דבר האסור לו (רא"ש שם). שאם יקיים המצוה, הרי היא מצוה הבאה בעבירה. והרי זה דומה, למי שחייב לאכול מצה בלילי פסח, ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש, שאסור לאכלה (פירוש המשנה לרבינו שם). (44) שאין הסוכה מצווה לעשות מצוה ('תוספות' שבועות כה). וכדאי להעיר, שאין כל זה אלא כשנדר לבטל מצוה ב'שב ואל תעשה', אבל אם נדר לבטל מצוה ב'קום ועשה', כגון שנדר לאכול בשר חזיר - אין כאן נדר כלל, ואין לומר "יבוא עשה וידחה לא-תעשה" ש'עשה' זה ("מוצא שפתיך תשמור", או: "ככל היוצא מפיו יעשה") הוא הביאו בפיו על עצמו (רדב"ז, וכן ב"ד ס' רטו, ס"ה).

ח. כְּשֶׁאַתָּה מִתְבַּנֵּן⁴⁵ בַּפֶּתוּב תִּמְצָא שֶׁהַדְּבָרִים מֵרָאִין בְּנִי כְּמוֹ שֶׁקָּבְלוּ חֻכְמִים מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁴⁶. שֶׁהִי אוֹמֵר בְּשִׁבְעַת בָּטוּי: לְהִרְעֵ אוֹ לְהִיטִיב - בְּדְבָרֵי הָרְשׁוּת⁴⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴⁸, שְׁלֵאכָל וַיִּשְׁתָּה הַיּוֹם אוֹ שְׁיָצִים⁴⁹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; וּבְנִדְרִים הוּא אוֹמֵר: כָּל הַיּוֹצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה, וְלֹא חֵלֶק בֵּין דְּבָרֵי מִצְוָה לְדְבָרֵי הָרְשׁוּת.

(45) מסתכל ומעיין. (46) מפי הקבלה, שקיבלו זה מזה עד למשה מסיני. (47) שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. (48) לעיל הל' שבועות פ"ה ה"טז, ע"פ הסוגיה בשבועות כז, א. (49) שכל זה ברשותו ובהיתר.

ט. הַנֹּדֵר שְׁיָצִים בְּשִׁבְת אוֹ בַּיּוֹם טוֹב⁵⁰ - חֵיב לְצִיּוּם⁵¹; שֶׁהַנֹּדֵר חָלִים עַל דְּבָרֵי מִצְוָה⁵², כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵³. וְכֵן הַנֹּדֵר שְׁיָצִים יוֹם רָאשׁוֹן אוֹ יוֹם שְׁלִישִׁי כָּל יָמָיו, וּפָגַע בּוֹ יוֹם זֶה⁵⁴ וְהִי הוּא יוֹם טוֹב אוֹ עָרֵב יוֹם הַכַּפּוּרִים⁵⁵ - הִי זֶה חֵיב לְצִיּוּם. וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר רֹאשׁ הַדָּשׁ⁵⁶. פָּגַע בּוֹ חֲנֻכָּה וּפְנִינִים⁵⁷ - יִדְחָה נִדְרוֹ מִפְּנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּם; הוֹאִיל וְאִסּוּר הַצִּיּוּם בָּהֶם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁵⁸ - הִי הֵן צָרִיכִין חֲזוּקָה, וְיִדְחָה נִדְרוֹ⁵⁹ מִפְּנֵי גִזְרַת חֻכְמִים⁶⁰.

(50) שמצוה לענגם, ואסורים בתענית מן התורה, כמבואר בתוספתא תענית פ"ב ה"ז, וכפי שסובר הרשב"א בתשובותיו ס' תריד בדעת רבינו. (51) כדי לקיים את נדרו. (52) כשהנדר הוא ב'שב ואל תעשה'. (53) לעיל ה"א, וכן מבואר במשנה נדרים סו, א. "פותחים בשבתות ובימים-טובים. . . שהנדר שהותר מכללו (מקצתו), הותר כולו", הרי שהנדר חל גם על שבתות וימים-טובים, ואם

בו (רא"ש לנדרים יב.). (25) סתם יום, משאר ימי השנה. (26) ולא לאחרים, שאסרו עליו בנדר, נמצא שנדר זה ביום הנדור, והמתפס בנדר אסור (שבועות כ.). אבל אם יאמר: הרי יום זה עלי כיום הכיפורים שאסור באכילה גם לאחרים מדין תורה - אין כאן נדר כלל, שהרי התפס בדבר האסור, והרי זה כאומר הרי עלי כבשר חזיר שלא אמר כלום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ח-ט, שנאמר "איש כי ידור נדר" עד שידור בדבר הנדור (רדב"ז). (27) כיום שראה ירושלים בחורבנה, שדרך הוא לידור לצום באותו יום (שבועות כ.). אלא ששם נאמר: "שלא אוכל בשר ושל אשתה יין, כיום שמת בו אביו" וכו' אולם ב'ירושלמי' נדרים פ"א ה"א, הנוסח: "כבר זה עלי כיום שמת בו אבא" וכו' משמע שאסר עצמו שלא לאכול כלל באותו יום.

ו. פִּיצֵד חָלִים הַנֹּדֵרִים עַל דְּבָרֵי מִצְוָה בְּדְבָרֵי הָרְשׁוּת? הָאוֹמֵר: הִי הַמִּצְוָה בְּלִילִי הַפֶּסַח²⁸ אֲסוּרָה עָלַי, הִי יִשְׁכַּח הַסִּפָּה בַּחֲג הַסִּכּוּת²⁹ אֲסוּרָה עָלַי, וְהִי הַתְּפִלִּין אֲסוּרוֹת בְּנִטְלָה עָלָיו³⁰ - הִי אֵלּוֹ אֲסוּרִין עָלָיו, וְאֵם אֲכָל³¹ אוֹ יִשְׁבֵּב³² אוֹ נִטַּל³³ - לִקְהָה³⁴. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה³⁵. וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר בְּמִי שֶׁאָמַר: הִי עָלֵי קֶרְבֵּן³⁶ אֵם אֲכָל מִצְוָה בְּלִילִי הַפֶּסַח - שֶׁהוּא חֵיב בְּקֶרְבֵּן³⁷. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(28) בשני לילות הראשונים של חג הפסח (= בחוץ-לארץ שעושים שני ימים-טובים מפני הספק) שאכילת כזית מצה בהם היא מצוה, ראה לעיל הל' שבועות פ"א ה"ו, ובביאורנו. (29) שהישיבה בה מצוה כל שבעת הימים, ככתוב: "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואכילה בליל יום-טוב הראשון בסוכה - חובה, כמבואר בהל' סוכה פ"ו, ה"ה, ז. (30) בדפוסים אחרים: "והרי נטילת לולב אסורה עליו, והרי הנחת תפילין אסורות עליו", וכן הנוסח במשנה, נדרים טז, א: "לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח". (31) מצה. (32) בסוכה. (33) לולב, ובדפוסים אחרים: "או נטל או הניח". (34) משום: לא יחל דברו (משנה, נדרים טז.). (35) כגון: עטיפה בציצית אסורה עליו, ראה הל' שבועות פ"א, ה"ו. (36) להביא קרבן למקדש. (37) כי למה יגרע נדרו אם תלאו בעשיית מצוה, ראה 'תוספות יו"ט' נדרים פ"ב מ"ב, ובפירוש המשנה לרבינו שם, והשווה להלן הי"א.

ז. וּמִפְּנֵי מַה נִּדְרִים חָלִים עַל דְּבָרֵי מִצְוָה, וּשְׁבֻעוֹת אֵין חֲלוֹת עַל דְּבָרֵי מִצְוָה? שֶׁהַנֶּשְׁבַּע אוֹסֵר עַצְמוֹ עַל דָּבָר שֶׁנֶּשְׁבַּע עָלָיו³⁹, וְהַנֹּדֵר אוֹסֵר הַדָּבָר הַנִּדְּרוֹ עַל עַצְמוֹ⁴⁰. נִמְצָא הַנֶּשְׁבַּע לִבְטֹל מִצְוָה - אוֹסֵר עַצְמוֹ, וְכִבְּר עַצְמוֹ מִשְׁבַּע מִהֵר סִינִי⁴¹, וְאִין שְׁבֻעָה חֲלָה עַל שְׁבֻעָה⁴²; וְהָאוֹסֵר דָּבָר זֶה בְּנִדְר - זֶה הַדָּבָר הוּא שֶׁנֶּאֱסָר⁴³, וְאוֹתוֹ הַדָּבָר אֵינוֹ מִשְׁבַּע מִהֵר סִינִי⁴⁴.

(38) שאם נשבע שלא יעשה סוכה, או לבטל איזו מצוה שהיא, הרי זה פטור משבועת ביטוי, ועושה המצוה שנשבע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נדר בפירוש לצום בהם - חייב לצום. ודוקא כשאמר אכילת יום שבת אסורה עלי, שזוהי לשון נדר גמור, אבל כשיאמר: הריני בתענית היום, אין זה נדר, שהרי לא אסר הדבר הנדרר על עצמו (ראה לעיל ה"ז), אלא קבלת תענית בלבד, ואסור לו לצום בימים אלו (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' רטז, סעיף ג). (54) יום ראשון או שלישי. (55) שמצוה לאכול בו, וכמו שדרשו חז"ל (ראש השנה ט). "ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחודש (ויקרא כג, לב) וכי בתשעה מתענים והלא בעשירי מתענים, אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי... כאילו התענה תשיעי ועשירי" ואסור להתענות בו, כמבואר בפסחים סח, ב. ובש"ע או"ח סי' תרד. (56) שנזכר בתורה יחד עם שאר המועדים, ככתוב (במדבר י, י) "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם" - הרי שסמכו הכתוב למועדים, להשוותו עמם, לענין איסור תענית, בדרך אסמכתא. אבל יתכן, שאינו אסור בתענית מן התורה, אלא שאיסורו יש לו סמך מפורש בתורה יותר מערב יום הכיפורים (כסף-משנה). וכן נראה מדברי ה'תוספות' תענית יב, א. (57) שאסורים בתענית, חנוכה - בשבת כא, ב. פורים - "יום משתה ושמחה" כתוב בו (אסתר ט, יז). (58) ובכת"י התימנים: מדבריהם. כלומר, מדברי חכמים. (59) וכן אמרו בתענית יב, א - על כל הימים-טובים שכתובים ב"מגילת תענית", שלא להתענות בהם: "אם גזירתנו קודמת לנדרו (שנדר לצום בהם) תבטל גזירתנו (שלא להתענות) את נדרו". (60) שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, בניגוד לשבת וראש-חודש, שיש להם עיקר בתורה ואינם צריכים חיזוק, וכיוצא בזה אמרו (תענית יז): "דברי תורה אין צריכים חיזוק, דברי סופרים צריכים חיזוק" שלא יבואו לזלזל בהם. ואע"פ שאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה', ואין נאמר לנו זה לאכול בחנוכה ובפורים, לבטל את נדרו ב'קום ועשה' - במקום שיש פנים וטעם יכולים הם לעקור, כמבואר ב'תוספות' נזיר מג, ב (כסף-משנה) והשווה יבמות פח, א. וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל "מתוך". ולפי זה, אם נדר לבטל איסורים דרבנן, כגון לשנות סתם יינם, או לתת לחבירו ריבית דרבנן - ידחה נדרו מפני גזירת חכמים, שלא יבואו לזלזל בה (רדב"ז).

י. פיצד אין הנדרים חלים אלא על דבר שיש בו ממש? האומר: דבורי עליך קרבן⁶¹ - אינו אסור מלדבר עמו; שהנדר אינו בו ממש⁶². וכן אם אמר לו: דבורי אסור עליך - אין זה כאומר: פרוטי אסורין עליך או פרוטי קרבן עליך, שהן אסורין עליו⁶³. לפיכך, האומר לחברו: קרבן שאיני⁶⁴ מדבר עמך, או שאיני עושה עמך, או שאיני מהלך עמך; או שאמר: קרבן שאיני וכן, שאיני מדבר, שאיני מהלך; או שאמר לאשתו: קרבן שאיני משמשך⁶⁵ - אין הנדר חל בכל אלו⁶⁶, והרי זה כאומר: דבורי והלוכי ועשיתי ושמושי קרבן, שהן דברים שאין בהן ממש⁶⁷.

יב. הנדר בדברים שאין בהם ממש ואסרן, אף על פי שאין הנדר חל עליהם⁷⁵ - אין מורים לו שיהג בהן החר, הואיל ואסר עצמו בהן ובדעתו⁷⁶ שהנדר חל עליהן; אלא פותחין לו פתח במקום אחר⁷⁷ ומתירין לו נדרו, אף על פי שלא נאסר, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים⁷⁸.

(68) שהפה יש בו ממש, וכן כל אלה (נדרים יג: סו). (69) נעשה כאומר: יאסר פי לדבורו, הואיל ויכול להתפרש שהתכוין לאסור פיו, אומרים: סתם נדרים להחמיר (ר"ן שם, וכן ב'בית יוסף' י"ד סי' ריג). (70) אע"פ שתלאו בדבר שאין בו ממש, הרי חייב עצמו בהבאת קרבן, והוא ישנו בעולם, השווה ה' ערכין פ"ו, הל"א. (71) אם דיברתי ביום פלוני - עלי להביא קרבן. (72) אם לא דיברתי. (73) בהלכות אלו, שאינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש. (74) שהאדם מתחייב בהם ע"י נדרו, ואין תנאי "דיני איסור" נוהגים בהם.

(75) כמבואר לעיל. (76) במחשבתו. (77) מבואר לעיל פ"ב, ה"ב. (78) נדרים טו, א. כדברי רבינא, האומר שאפילו בנדרים שאין בהם ממש, הרי הוא ב"בל יחל" מדברי חכמים. וכך הם דברי רבינו בפירושו למשנה, נדרים פ"ב, מ"א: "שאלו הדברים אע"פ שהם בלתי חלים, אחר שבני אדם מחשבים אותם נדרים, הרי הם אסורים מטעם לא יחל דברו". והשווה לקמן פ"ד, ה"ד.

~ יום חמישי כ"ג מנחם-אב ~

פֶּרֶק רִבְעִי

(1) סוגי הנדרים שאינם מחייבים את הנודר לעמוד בהם,

(61) יהיה אסור עליך קרבן. (62) נדרים יג, ב. וכבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. וכן נדרין זרוזין¹⁷ - מתירין¹⁸. כיצד? כגון שהדייר חבירו¹⁹ שיאכל אצלו²⁰, ונדר זה²¹ שלא יאכל, מפני שאינו רוצה להטריח עליו, בין אכל²² בין לא אכל²³ - שניהן פטורין²⁴. וכן המוכר שנדר שלא ימכר חפץ זה אלא בסלע²⁵, והלוקח נדר שלא יקחנו אלא בשקל²⁶, ורצו²⁷ בשלשה דינרין - שניהן פטורין²⁸. וכן כל פיוצא בזה. לפי שכל אחד מהם לא גמר בלבו, ולא נדר אלא כדי לזרז את חבירו²⁹, ולא גמר בלבו³⁰.

(17) שלא נדר אלא לזרז את חבירו, שלא יעמוד בדעתו. (18) ואינם צריכים שאלת חכם. (19) שאסר עליו הנאתו ממנו. (20) שהזמינו לאכול אצלו, והלה מסרב, עמד המזמין והדייר אס לא יאכל אצלו. (21) המוזמן. (22) וחילל המוזמן את נדרו. (23) בניגוד לדעת המזמין מדיירו. (24) שאין זה נדר. (25) שהוא ארבעה דינרי כסף. (26) חצי סלע, שהוא שני דינרים, שהמוכר אמר: קרבן דמי המקח עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע והלוקח אמר: קרבן המקח עלי אם אני אקחנו ביתר משקל. (27) נתנצו והסכימו. (28) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכן דרך המוכרים והלוקחים [=קונים]. (29) שישכים לשלושה דינרים. (30) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר. וכאן אין צורך שיתכוון בליבו לדבר אחר, כבנדרין אונסין לעיל, שהרי לא נתכוון לנדר כלל, בעוד שבנדרין אונסין נדר לדעת האנס, ויש כאן נדר, לפיכך צריך שיתכוון בליבו לדבר המותר. ובירושלמי אמרו: במה דברים אמורים כשאין מעמידיים אבל כשמעמידים (שואמרים שתחילת נדרם היה בדווקא ובלב שלם) צריכים היתר חכם. וזהו שדייק רבינו: "שכל אחד מהם לא גמר בליבו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מה שרגילים בני אדם לומר בין ליהודים, בין לגויים: אמונה שלא אעשה או שאעשה אף על פי שהם נדרין זרוזין, צריכים התרת חכם.

ד. ומניין שאפילו ארבעה מיני נדרים אלו, שהם מתירים, שאסור לו לאדם להיות נזדר בהן על מנת לבטלן? תלמוד לומר: לא יחל דברו - לא יעשה דבריו חליין³¹.

(31) וגדולה מזו שנינו: "מניין לנדרים שהם מותרים לך מן השמים ובני אדם נוהגים בהם איסור, שלא תהא נזדר ומבטל, תלמוד לומר, לא יחל דברו - שלא יעשה דבריו חולין".

ה. מי שנדר ונחם³² על נדרו - הרי זה נשאל³³ לחכם ומתירו³⁴. ודין התר נדרים בדין התר שבבועות: שאין מתיר אלא חכם מבקש³⁵, או שלשה הדייטות³⁶ במקום שאין חכם. ובכשון שמתירין השבועה מתירין הנדר³⁷. וכן שאר הענינות שפרשנו בשבועות - כלן בנדרים בדרך שהן בשבועות³⁸.

(32) מתחרט. (33) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי

היתר נדרים ע"י חכם או שלשה הדיוטות, המתפסים בנזדר ותלותו בו, חוסר זהירות האדם בתנאי הגורם לאיסור נדרו. א. נדרין אונסין² ונדרין שגגות³ ונדרין הבאי⁴ - הרי אלו מתירים⁵, בדרך שבאנו בשבועות⁶. הרי שהדיירוהו האונסין⁷ והמוכסין⁸ ואמרו לו: נדר לנו שהבשר אסור עליך אם יש עמך דבר שחיב במקס, ונדר ואמר: הרי הפת והבשר והיין אסורין עלי - הרי זה מתר בכל⁹, ואף על פי שהוסיף על מה שבקשו ממנו. וכן אם בקשו ממנו שידר שלא תהנה אשתו לו¹⁰, ונדר שלא תהנה לו אשתו ובניו ואחיו - כלן מתירין¹¹. וכן כל פיוצא בזה¹².

(2) שנדר מתוך אונס והכרח. (3) כגון שאמר: תיאסר אשתי מליהנות לי, שגנבה את כסי או שהכתה את בני, ונודע שלא גנבה ושלא הכתה. (4) גזומה ושפת יתר, כגון שאמר: ייאסרו עלי פירות אלו אם לא ראיתי בדרך הזה חיילות הרבה כיוצא מצרים. או אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, שזה לא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם, דרך גזומה והפלגה. (5) ואינם צריכים שאלה לחכם. (6) אלא שבשבועות כתב רבינו: הרי זה פטור, משמע שאיסור יש בדבר, אלא שהוא פטור מקרבן, כי אין שבועה בלא הזכרת שם שמים, ואסור להוציא שם שמים לבטלה, אבל בנדרים אין בהם איסור, הואיל ולא גמר בליבו לשם נדר. (7) חמסן ובעל זרוע המשתמש באלומות. (8) לוקח מכס (מס) שלא ברשות המלך, או שלוקח ברשות, אבל מוסיף לעצמו על המס הקצוב. (9) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס כי האנס אין פיו וליבו שווים ואין נדרו נדר. (10) ממנו. (11) ליהנות לו. (12) כגון שאומר: נדר זה עלי, אם אין פירות אלו פירות תרומה - והם אינם אוכלים דבר אסור, או שהם מבית המלך ופטורים ממכס.

ב. ובכל הנדרים האלו¹³ צריך שיתבונן בלבו לדרבן המתיר¹⁴. כגון שישים בלבו שיהיו אסורין עליו אותו היום בלבד או אותה שעה, וכן פיוצא בזה. וסומך על דברים שבבלבו, הואיל והוא אנוס¹⁵ ואינו יכול להוציא בשפתיו, ונמצא בשעה שידר להן אין פיו ולבו שוין, כמו שבאנו בשבועות¹⁶.

(13) שנזדר מחמת אונס. (14) אבל בנדרין שגגות אין אתה יכול לומר שיתכוון בליבו וכו' שהרי שוגג הוא ואין לבו עמו. (15) כלומר, אף על פי שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. (16) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים ולפיכך נשבעים לחרמים ולמוכסים. וכתב הרמ"א שאם יש לחוש שייודע ביטול נדרו לגויים, אסור, מפני חילול השם. ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אף על פי שהיה בדרך אונס. וראוי להעיר שיש נדרין אונסים מסוג אחר לגמרי, כגון שהדיר ראובן את חבירו מנכסיו אם לא יאכל אצלו ביום פלוני, וחלה חבירו או שעכבו נהר ולא יכול היה לבוא, הרי זה מותר, כי אנוס התורה פטרתו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(47) שהרי בפרשת נדרים העוסקת בהפרת נדר האשה על ידי האב או הבעל, נאמר: "זה הדבר" כמו שנאמר ב"שחוט חז"ל - לומר שגם בנדר הקדש מועילה שאלה, מעתה גם הפרת האב והבעל מועילה, שהרי ההפרה מפורשת בתורה יתר מ"היתר חכם" שאינו אלא מפי הקבלה.

ט. מי שְנָדָר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וְאִנִּי', וְשָׁמַע שְׁלִישִׁי וְאָמַר 'וְאִנִּי'⁴⁸, וְנִשְׁאַל הָרֹאשׁוֹן עַל נִדְרוֹ וְהֵתֵר - הֵתֵרוֹ כָּלָן.⁴⁹ נִשְׁאַל הָאֲחֵרוֹן וְהֵתֵר - הָאֲחֵרוֹן מִתֵּר, וְכָל אֲסוּרֵי.⁵⁰ נִשְׁאַל הַשְּׁנִי וְהֵתֵר - הַשְּׁנִי וְשָׁל אֲחֵרֵי מִתֵּרִין, וְהָרֹאשׁוֹן אֲסוּרִי.⁵¹

(48) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. (49) הואיל וכולם תלו את נדריהם זה בזה, נמצא כשהותר הראשון - הותרו כולם. (50) שהם לא תלו את נדריהם בו. (51) שכל אחד התפס נדרו בחבירו, נמצא מהשני ולמטה מותר - ממנו ולמעלה אסור.

י. וְכֵן הַמִּתְפִּס דְּכָרִים הֵרֵבָה בְּנִדְרָא, כְּגוֹן שְׁנָדָר עַל הַפֶּת וְהַתְּפִס הַבְּשָׂר⁵², וְנִשְׁאַל עַל הַפֶּת וְהֵתֵר בָּהּ - הֵתֵר הַבְּשָׂר⁵³. נִשְׁאַל עַל הַבְּשָׂר וְהֵתֵר בּוֹ - לֹא הֵתֵר הַפֶּת.

(52) אפילו לאחר כדי דיבור. (53) מאחר שהפת הותרה, נמצא שהתפסת הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדור.

יא. הַנִּשְׁבַּע אוֹ הַנִּדְרָא שְׁאִינוּ נִהְיָה לְכָלֶכֶם⁵⁴, וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ אוֹ עַל שְׁבֻעָתוֹ עַל אֶחָד מֵהֶם וְהֵתֵירוֹ⁵⁵ - הֵתֵרוֹ כָּלָם⁵⁶; שֶׁהַנִּדְרָא שֶׁהֵתֵר מִכָּלָם - הֵתֵר כָּלָם. אָמַר שְׁאִינוּ נִהְיָה לְזֶה וְלָזֶה וְלָזֶה: הֵתֵר הָרֹאשׁוֹן - הֵתֵרוֹ כָּלָן⁵⁷; הֵתֵר אֲחֵרוֹן - הָאֲחֵרוֹן מִתֵּר, וְכָל אֲסוּרֵי. שְׁאִינוּ נִהְיָה לְזֶה לְזֶה וְלָזֶה⁵⁸ - צְרִיכִין פֶּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁵⁹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(54) לכל אנשי החבורה. (55) החכם. (56) כיוון שלא נדר מתחילה אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצאת התרת מקצתו - פתח התרה לכולם. ובירושלמי אמרו: "ככל היוצא מפיו יעשה - מכאן, לנדר שבטל מקצתו בטל כולו", שאם אין הנדר ככל היוצא מפיו אינו חל לחצאין. (57) הואיל והשתמש בוא"ו החיבור נתכוון לכללם כאחד ולתלות זה בזה, כל אחד בחבירו הקודם לו. (58) כאן לא התבטא בוא"ו החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד, ולא תלה אותם זה בזה. (59) שהרי כל אחד מהם הודר על ידו בפני עצמו.

יב. נִדְרָא בְּנִדְרֵי⁶⁰ וּבְקִרְבָּן⁶¹ וּבְשְׁבֻעָה⁶², אוֹ שְׁנָדָר וְאִין יָדוּעַ בְּאִי זֶה מִהֶן נִדְרָא - פֶּתַח אֶחָד לְכָל⁶³.

(60) להיות נזיר. (61) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. (62) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. (63) הואיל והכל נדר אחד הוא, נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ואפילו לא מצא פתח חרטה אלא לנדרו שהוציא בשפתו לאחרונה - הותרו כולם, שהכל נדר אחד הוא.

הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה, נמצא שהחכם החוקר הוא השואל והנדר הוא הנשאל. (34) "כי כך למדו ממש רבינו ... שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש ... אבל אם ניהם וחזר, חכם מתיר לו". (35) מומחה ובקי בהלכות נדרים, אבל אין צריך שיהיה מוסמך מבית דין הגדול שבירושלים. (36) שאינם מלומדים, אבל בעלי שכל, שאם יסבירו להם עניין היתר נדרים יבינוהו כל צרכו. (37) שאומרים לו: שרui לך, או מותר לך או מחול לך. אבל אם אמרו לו: מופר לך או נעקר נדרך, אין זה כלום. (38) שהתורה עצמה הקישה (השוותה) אותם בפסוק אחד, שנאמר "איש כי ידור נדר לה' או הישבוע שבועה ... לא יחל דברו".

ו. וְאִין מִתֵּרִין הַנִּדְרָא עַד שְׁיִחוּל³⁹, בְּשְׁבֻעָה⁴⁰.

(39) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת בשר מראש חודש אייר, וניהם, אינו נשאל עד שייכנס אייר, שנאמר "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה, אזי הוא אינו מוחל ואחרים (החכם) מוחלים לו. (40) שאין נשאלים עליה עד שתחול.

ז. וְכִשְׁם שֶׁנִּשְׁאַלִים עַל נִדְרֵי הָאָסוּר⁴¹ וּמִתֵּרִין אוֹתוֹ, כֵּן נִשְׁאַלִים עַל נִדְרֵי הַקֹּדֶשׁ⁴² וּמִתֵּרִין אוֹתוֹ⁴³. בֵּין נִדְרֵי קֹדֶשׁ בְּדִק הַבֵּית⁴⁴ בֵּין קֹדֶשׁ מִזְבֵּחַ⁴⁵. וְאִין נִשְׁאַלִין עַל הַתְּמוּרָה⁴⁶.

(41) שאדם אסור פירותיו על עצמו. (42) שהקדיש לגבוה, ונאסר בהנאה על הכל. (43) נדרים עה. "יש שאלה בהקדש", מכיוון שהחכם מוצא לו פתח חרטה ועוקר את נדרו מעיקרו. נמצא שהקדשו טעות, והקדש טעות אינו הקדש. והוא הדין לכל דבר המתקדש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשר, מועילה בו שאלה לבטלו ולהפקיעו מקדושתו. שאין נשאלים אלא על נדרי איסור, "אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, ולא יישאל עליהם אלא מדוחק, שנאמר, נדרי לה' אשלם". (44) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו כגון בהמה טמאה או בעלת מום וכדומה. (45) בעלי חיים טהורים הראויים להיקרב על המזבח והוקדשו לעלות קרבן עליו. על הכל מועילה שאלה להתיר קדושתו. כמו שדרשו בנדרים לומר שיש שאלה בהקדש כבנדרים. ולפי זה אם הקדיש בהמה להקריבה בפנים (בעזרה) ושחטה בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך נשאל על הקדשו הרי זה פטור, כאילו לא הקדישה מעולם. (46) שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו, והיא מתקדשת. ובירושלמי אמרו: הכל מודים שאין נשאל על תמורתו. והטעם, כי תמורה בטעות גם כן תמורה, כמו שדרשו "יהיה קדש" - לרבות שוגג כמזיד, וכיוון שתמורה בשוגג היא תמורה, נמצא שאפילו המיר בטעות תמורתו תמורה, ומעתה גם השאלה אינה מועילה בה, שכל יסודה אינה אלא לעשות הקדשתו טעות, והרי תמורה בטעות נשאת תמורה.

ח. וְכִשְׁם שֶׁהָאָב אוֹ הַבֶּעַל מִפְּרֵי נִדְרֵי אָסֵר, כֵּן מִפְּרֵי נִדְרֵי הַקֹּדֶשׁ⁴⁷ הַדּוּמִין לְנִדְרֵי הָאָסֵר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ותוצאותיו, תערוכת הדבר הנדור בדבר המותר וביטולה, חליפי פירות נדרים או גידוליהם.

א. ראובן שאמר לשמעון: הריני עליך חרם², או הרי אתה אסור בהנתי - נאסר על שמעון שיהנה בראובן³. ואם עבר ונהנה - אינו לוקה, שהרי לא אמר שמעון כלום⁴. ומתוך לראובן להנות בשמעון, שהרי לא אסר עצמו בהנתי⁵.

(2) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור ליהנות ממנו (ראה לעיל פ"א, הי"ד. פ"ב, ה"ח). (3) משנה בנדרים מז: שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים. (4) ולא אמר, ולא "דבר שהוא כענין אמן שהוא קבלת דברים" (ראה לעיל פ"כ, ה"א) ולפיכך אינו עובר ב"לא יחל דברו". וכן משמע מרש"י ביצה לט: שכל שלא דיבר מאומה, אינו עובר משום "לא יחל", אבל אסור לו להינות מנכסיו שעשאם המדיר עליו כהקדש (אור שמח). אמנם אם המדיר עצמו ינהה את המודר, ילקה המדיר משום "לא יחל דברו", כמבואר לקמן פ"י, הי"ב (לחם משנה). (5) אין אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא לההנותו ולא ליהנות ממנו (רדב"ז).

ב. אמר לשמעון: הרי אתה עלי חרם⁶, או הריני אסור בהנתיך - הרי נאסר ראובן מלהנות בשמעון. ואם נהנה - לוקה, שהרי חלל דברו. ושמעון מתוך בהנתי ראובן. אמר לו: הריני עליך חרם ואתה עלי, או הריני אסור בהנתיך ואתה אסור בהנתי - שניהם אסורין זה בזה⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(6) שנכסיך יאסרו עלי כחרם. (7) משנה בנדרים מז: ומובן שאינו לוקה אלא הנודר בלבד ולא לחברו הנאסר. וראה לקמן פ"ז ה"א-ג.

ג. ראובן שאמר לשמעון: הרי פרות פלוני אסורין עליך, או הרי אתה אסור בהנתי פלוני - אין זה כלום; שאין אדם אוסר חברו בדבר שאינו שלו⁸, אלא אם כן ענה שמעון אמן, כמו שבארנו⁹.

(8) נדרים מז. וכן אמרו לענין איסור עבודה זרה, נאמר בתורה (דברים ז, כה) "פסילי אלהיהם" - אינם נאסרים עד שיפסלו בעליהם (קריט ספר). (9) לעיל פ"ב, ה"א.

ד. האומר לחברו: כפרי זו אסורה עליך, אף על פי שנתנה לו במתנה¹⁰ - הרי זו אסורה עליו¹¹. מת ונפלה לו בירשה¹², או שנתנה לו אחר במתנה¹³ - הרי זו מתרת; שלא אמר לו אלא כפרי¹⁴, והרי אינה עתה שלו¹⁵.

(10) ואינה עוד שלו. (11) ואין אומרים לא נתכין זה, אלא לאסרה כשיזמינו לאכול עמו, שעדיין היא שלו, אבל לא כשיתננה לו במתנה, שלאחר שנתנה אינה עוד ברשותו, מאחר שאמר: אסורה עליך, עשאה עליו כהקדש (נדרים לד:). (12) כגון שהיה המודר קרובו וראוי ליורשו.

יג. הנודר מאנשי העיר⁶⁴ ונשאל להם שבעיר⁶⁵, או שנדר מישראל⁶⁶ והרי הוא נשאל להם שבישראל⁶⁷ - הרי נדרו מתר.

(64) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. (65) אף על פי שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. (66) מכל ישראל שבעולם. (67) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אי אפשר לו בחכם אחר, שאסר עליו הנאת כל ישראל, אבל בנודר מאנשי העיר, אפשר לו להישאל לחכם שבעיר אחרת.

יד. האומר: פרות אלו אסורין עלי היום אם אלף למחר למקום פלוני - הרי זה אסור לאכלם היום, גזרה שמא ילך למחר לאותו מקום. ואם עבר ואכלן היום, והלך למחר - לוקה⁶⁸; ואם לא הלך - אינו לוקה⁶⁹.

(68) על אכילתו משום: לא יחל דברו. (69) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול.

טו. אמר: הרי הן אסורין למחר אם אלף היום למקום פלוני - הרי זה מתר לילך היום לאותו המקום, ויאסרו עליו אותן הפרות למחר. וכן כל פיוצא בזה⁷⁰. מפני שאדם זהיר בדבר האסור שלא לעשותו⁷¹, ואינו זהיר בתנאי שגורם לאסר דבר המתר⁷².

(70) כגון שאמר: תיאסר עלי שינה למחר אם אישן היום. (71) ולפיכך אין לחוש, שמא יאכל הפירות למחר, שלא ירצה לעבור על נדרו, שהוא איסור אכילתם. (72) ולפיכך בדין הקודם יש לחוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו באיסור.

טז. הנודר לצום עשרה ימים⁷³ באי זה יום שירצה, והיה מתענה ביום אחד מהם, והצרף לדבר מצוה⁷⁴ או מפני כבוד אדם גדול⁷⁵ - הרי זה אוכל ופורע יום אחר⁷⁶, שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר. נדר שיעצום היום, ושכח ואכל - משלים לצום⁷⁷. נדר שיעצום יום אחד או שנים⁷⁸, וכשהתחיל לצום שכח ואכל - אבד תעניתו, וחייב לצום יום אחר⁷⁹.

(73) בלתי רצופים. (74) לאכול בסעודת מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת. (75) שמפציר בו לאכול עמו. (76) "לווה אדם תעניתו ופורע" ואפילו כשנדר לצום. (77) באותו יום. ולא יאכל עוד בו ביום, על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדרו יום זה. (78) ולא קבע איזה יום. (79) כדי לקיים את נדרו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד.

פרק חמישי

(1) ההבדלים בין האוסר פירות אלו על חברו, לאוסר פירותיו על חברו ולא הדגיש אלו, יחסי נדר בין בן לאביו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהנכסים, כמבואר בסמוך ה"ח. וכן דעת הראב"ד. ולא הוצרך רבינו אלא ללמדנו שכל האומר לחברו: קנה אותה על-מנת להקנות לאחר, קנה השני בהקנת הראשון. ואעפ"י שהראשון לא קנה כלום לעצמו, ולפיכך יזכה בן הבן כשיהיה תלמיד חכם, אף-על-פי שהבן עצמו לא קנה עכשיו לעצמו בקנין זה.

ח. **זֶה הֵבֵן הָאָסוּר בִּירֶשֶׁת אָבִיו, אִם נָתַן יֶרֶשֶׁת אָבִיו לְאֶחָיו²⁸ או לְבָנָיו²⁹ - הָרִי זֶה מִתֵּר³⁰. וְכֵן אִם פָּרַע³¹ בְּחֹבוֹ או בְּקִבְצָתוֹ אֶשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַן שְׂאֵלוֹ נֶכְסֵי אָבִי שְׂאֶסְרֵן עָלָיו³². שֶׁהִנְשָׁבַע שְׂאֵל יִהְיֶה בּוֹ חֲבֵרוֹ - מִתֵּר לוֹ³³ לְפָרַע אֶת חֲבֵרוֹ³⁴, כְּמֹו שִׁיתְבָּאָר³⁵.**

(28) בן אביו. (29) שהם נכדי אביו (כפירוש המשנה לרבינו). (30) שגוף הנכסים שלו הם, אלא שאסור לו ליהנות מהם (משנה בבבא קמא קט). ואעפ"י שיש לו טובת הנאה בזה שהוא מהנה אותם, וגם הם עתידים להחזיק לו טובה בעד נתינתו, נמצא שהוא נהנה מנתינתו? הואיל והוא מודיעם, שממון זה אסור לו ומפני כך הוא נותנו להם, וגם הם יש להם שייכות משפחתית לממון זה, נמצא שאין לו בנתינתו זו טובת הנאה מרובה (כס"מ). (31) בדפוס רומי ובכת"י התימנים: פרעה. (32) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח ליתנה, כנ"ל. וכן אמרו שם בבבא קמא קט. לענין גזל אביו. וגם חובה עליו להודיעם, כדי שלא יחזרו אחיו ובניו ליתנם לו במתנה או לההנותו בהם, שאלו הנכסים נאסרו עליו אפילו כשבאו לידו על ידי אחר (רדב"ז). (33) לנשבע עצמו. (34) עבור חברו. (35) לקמן פ"ו, ה"ד "שהרי לא הגיע ליד ראובן (המודר) כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה אינה בכלל איסור הנייה" והואיל ואביו עצמו שהדירו מנכסיו היה יכול לפרוע בעדו את חובו, קם הבן במקומו לפרוע חוב עצמו ולהבריח הארי (הנושה) מעליו (רדב"ז).

ט. **מִי שֶׁנֶּאֱסָר³⁶ עָלָיו מִיָּמִין מֵאֲכָל בֵּין בְּנֵדֶר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם מִיָּנִים אֲחֵרִים או נִתְעַרְבַּ עִמָּהֶן - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּמִיָּנִים הַמְּתָרִים, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן טַעַם הַמִּין הָאָסוּר³⁷. וְאִם נֶאֱסָר בְּפִרוֹת אֲלוֹ³⁸ וְנִתְעַרְבּוּ בְּאֲחֵרִים: אִם יֵשׁ בָּהֶן טַעַם דָּבָר הָאָסוּר - אָסוּרִין, וְאִם לֹא³⁹ - מִתֵּרִין⁴⁰.**

(36) שאסר על עצמו, ובסמ"ג לא-תעשה רמב, מעתיק דברי רבינו: מי שאסר עליו. (37) משנה בנדרים נב. שלא אסר על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא בעינו, ולא ע"י תערוכתו. (38) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. (39) כגון שטעמם איש אחר, ומצא שאין בהם טעם הדבר האסור, או שהיו בהם ששים נגד הדבר האסור. (40) כדין כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ו.

י. **פִּיצֵד? נֶאֱסָר בְּבִשּׁוֹ⁴¹ או בִּיָּין - הָרִי זֶה מִתֵּר לְאֲכָל מֶרֶק וִירְקוֹת שֶׁנִּתְבַּשְׁלוּ עִם הַבִּשּׁוֹ וְעִם הַיָּין, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן טַעַם הַבִּשּׁוֹ⁴² או טַעַם הַיָּין,**

(13) שנתנה המדיר תחילה במתנה לאיש אחר, ואותו אחר נתנה למודר זה. (14) כל עוד שהיא שלי. (15) מאחר שמת, אין הכבר שלו (נדרים לו). אלא ששם (לד): הגירסא היא: "ככר עליך". ורבינו סובר, שאפילו אמר: "ככרי זו עליך" ומת, הרי זו מותרת (ראה לקמן פ"ח, ה"א). ויתכן, שהיה גורס שם: "ככרי זו עליך" כי מאחר שהדגיש ככרי, אעפ"י שהוסיף: זו, אין כוונתו, אלא כל זמן שהיא ברשותו (רדב"ז).

ה. **אָמַר לוֹ: פִּרוֹת אֵלֶּי אָסוּרִין עָלֶיךָ, וְלֹא אָמַר לוֹ פִּרוֹתִי, אִף עַל פִּי שֶׁמְכָרָן¹⁶ או שְׁמַת וְנִפְלוּ לְאַחֵר - הָרִי אֵלֶּי אָסוּרִין עָלָיו. שֶׁהָאָסוּר דָּבָר שֶׁהוּא שְׂלוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁצִּיא מִרְשׁוֹתָיו - הָרִי הוּא בְּאָסוּרוֹ עוֹמֵד¹⁷; אֲלֹא אִם בֵּין אָמַר נֶכְסֵי אוּ בֵּיתִי אוּ פִּרוֹתִי וְכִיּוּצֵא בְּלִשׁוֹנוֹת אֵלֶּי, שֶׁהָרִי לֹא אָסְרֵן¹⁸ אֲלֹא כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּרִשְׁתּוֹ.**

(16) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתתם למודר זה. (17) נדרים מב. מז. הואיל וחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע (ר"ן שם). (18) שמתחילה לא אסרם אלא כל עוד יהיו שלו. והשווה לקמן פ"ח, ה"א.

ו. **הָאָמַר לְבָנוֹ: הָרִי אֶת אָסוּר בְּהִנְיָתִי, או שֶׁנִּשְׁבַּע¹⁹ שְׂאֵל יִהְיֶה בּוֹ²⁰, אִם מֵת - יִירָשְׁנוּ²¹; שְׁזָה כְּאֹמַר: נֶכְסֵי עָלֶיךָ אָסוּרִין. אָסַר עָלָיו הִנְיָתוֹ, וּפִרְשׁ: בֵּין בְּחַיִּי בֵּין בְּמוֹתִי, אִם מֵת - לֹא יִירָשְׁנוּ²²; שְׁזָה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: נֶכְסִים אֵלֶּי אָסוּרִין עָלֶיךָ²³.**

(19) האב. (20) ונאסר הבן בהננייתו, כמבואר לעיל ה'ל' שבועות פ"ה, ה"ד. ולדעת הרדב"ז שם, הכוונה כשקיבל הבן את השבועה באמירת אמן וכדומה, ולדעת ה"כספ' משנה" אפילו כשלא קיבל עליו את השבעת אביו, חלה עליו השבועה לענין שצריך להזהר שלא ליהנות לו, אלא שאינו לוקח עד שיקבל. (21) משנה בבא קמא קח: שהירושה באה ממילא, ואין זו כאילו נתנה לו אביו (קרית ספר). (22) משנה שם, אעפ"י שהוא זוכה בהם, אסורים הם עליו בהנאה (ר"ן לנדרים מז). וכמבואר בסמוך ה"ח. (23) נדרים מז. שיכול לאסרם אפילו כשיצאו מרשותו. וכמבואר בהלכה הקודמת.

ז. **אָסַר בָּנוֹ בְּהִנְיָתוֹ²⁴, וְאָמַר: אִם יִהְיֶה בֵּן בְּנֵי זֶה תִּלְמִיד חֶכֶם, יִקְנֶה בְּנֵי זֶה נֶכְסֵי בְּדֵי לְהַקְנוֹתָן לְבָנוֹ²⁵ - הָרִי זֶה מִתֵּר²⁶, וְיִהְיֶה הֵבֵן אָסוּר בְּנֶכְסֵי הָאָב, וְכֵן הֵבֵן מִתֵּר בָּהֶן אִם יִהְיֶה תִּלְמִיד חֶכֶם כְּמֹו שֶׁהִתְנַה²⁷.**

(24) ופירש: בין בחיי בין במוות. (25) ואם לא היה תלמיד חכם, הרי הוא רוצה ליתן את נכסיו לבנו השני, אחיו של בנו הנאסר והגון ממנו, וממילא לא ישאר לבן הבן כלום (נדרים מח: ובר"ן שם). (26) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים (כסף משנה). (27) כל זה לענין זכיה וקנין, אבל ענין היתר הנאה, אפילו אם בן הבן לא יהיה תלמיד חכם, מותר לו ליהנות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולא שאר הנאות. (55) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. (56) אם נטעם, הגדל מהם אסור. כי הואיל ופירט הפירות וייחדם עשאו עליהם כהקדש שאוסר חילופיו וגידוליו (משנה בנדרים נז. ובר"ן שם). אבל אילו היה נודר סתם מן התאנים או מן הענבים, ולא היה מייחד "פירות אלו" לא עשאו הקדש, שלא נתכוין אלא לאסור עצמו מאכילת אותו מין ולא בחילופיו וגידוליו (ר"ן שם). (57) שהם יוצאים מעצם הפרי, ועדיפים מחילופין וגידולים שאינם עצם אותם הפירות. וכן אמרו (נדרים נב): "הא עדיפא להשמיענו" וכו', הרי שחילופיהם יש בהם יותר חידוש ממשקין היוצאים מהם (לחם משנה, ובר"ן שם).

יד. נדר או נשבע שאיני אוכל אותם או שאיני טועם אותם: אם היה דבר שזרעו פלה⁵⁸ פשיזרעו, כגון חטה ושעורה - הרי זה מתר בחילופיהן ובגידוליהן⁵⁹; ואם היה הדבר⁶⁰ שאין זרעו פלה בארץ פשיזרעו⁶¹, כגון בצלים ושומין - אפילו גדולי גדילין⁶² אסורין⁶³. ויבין כך ויבין כך⁶⁴, משקין היוצאין מהן⁶⁵ - ספק⁶⁶. לפיכך, אם שתה מהן - אינו לוקה⁶⁷.

(58) נפסד ונאבד. (59) שלא אסר עצמו אלא בפירות אלו, ובחילופיהם ובגידוליהם אין טעם אותם הפירות שאסרם עליו (משנה שם נז. ובר"ן). (60) בכת"י התימנים: דבר. (61) שאין הזריעה כלה ונרקבת, אלא גוף הזרע רבה וגדל. (62) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. (63) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ (משנה שם). וכל זה מוסב גם על האמור בהלכה הקודמת: "הרי זה אסור בחילופיהם ובגידוליהם" שמשמעו: דוקא גידולים, אבל גידולי גידולים מותרים כדין חליפי חליפים שמוותרים, אין זה אלא בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולים אסורים (ר"ן שם). (64) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. (65) מאלו פירות שאמר עליהם: קרבן שאיני אוכל אותם, או שאיני טועם אותם. (66) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שלא התכוין אלא לאסור עליו טעימת הפירות עצמם ולא המשקין היוצאים מהם, שהם כנוססים ומופקדים בתוך הפירות ואינם כגוף הפרי (שם נדרים נב: בעיא שלא נפשטה) וספק תורה - להחמיר. (67) שאין לוקים על הספק. וכל זה כשלא אמר אלא: קרבן ענבים שאני טועם, אבל אמר: קרבן זיתים וענבים אלו, אסור בהם וביוצא מהם, כמפורש במשנה שם וכמבואר שם בגמרא, שכל שאמר: פירות אלו, עשאו עליו כחתיכת איסור שאסור בה וברוטבה ובטעמה (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ט, הי"ד.

טו. וכן האומר לאשתו: מעשה ידיך עלי קרבן⁶⁸, או קרבן הן לפי, או קרבן הן על פי - אסור בחילופיהן⁶⁹ ובגידוליהן⁷⁰. שאיני טועם, שאיני אוכל: אם היו פרות מעשה ידיה דבר שזרעו פלה - מתר בחילופיהן ובגידוליהן; ואם היה דבר שאין

ואינו אסור אלא באכילת פשוט פגני עצמו או לשותות יין פגני עצמו.

(41) שאמר קרבן עלי בשר, ולא אמר: בשר זה. (42) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר, ולא בדבר שבלע טעמו (משנה שם וברא"ש).

יא. נאסר בבשר זה או ביין זה, ונתבשל עם הירק: אם יש בירקות טעם פשוט או טעם היין - אסורין, ואם לאו - מתירין. שזה הבשר וזה היין נעשה כמין פשוט נבלות⁴³ ושקצים וכיוצא בהן⁴⁴. וכן כל פיוצא בזה⁴⁵. לפיכך⁴⁶, האומר: פשוט זה אסור עלי - הרי זה אסור בו ובמקרק שבו⁴⁷ ובתבלין⁴⁸ שבו.

(43) מפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ה. (44) הואיל ואמר בשר זה (המונח לפניו), עשאו על עצמו חתיכת איסור, וכל דבר איסור אסור בנתינת טעם. אבל כשלא אמר: זה, לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין (שם). (45) כגון שאסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני, כמבואר ביו"ד רטז, סעיף יא. (46) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אסור בתערובת. (47) ובכת"י התימנים: שלו. (48) מיני בושם, שנותנים בתבשיל לתוספת טעם או ריח. ומקור הדברים במשנה שם: "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה". ומפרש רבינו בפירוש המשנה שם: קיפה - היא התבלין.

יב. נתערב יין זה שאסרו על עצמו ביין אחר, אפילו טפה בחבית - נאסר הכל. מפני שיש לו להשאל על נדרו⁴⁹, נעשה בדבר שיש לו מתירין⁵⁰ שאינו בטל במינו⁵¹, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות⁵².

(49) מצוה עליו להשאל "כדי שלא יהא מכשול לפניו", כלשון רבינו לקמן פ"ג, הכ"ה. (50) "שהרי יש דרך שיותר בה", וזהו שדקדק רבינו וכתב: "יין זה שאסרו על עצמו", ולא כתב: "נאסר ביין זה", שאם אסר אחד על חברו יין זה, אין זה דבר שיש לו מתירים, שהרי הנאסר אין בידו להשאל על הדרת המדיר, ולמדיר אין היין אסור, ואפילו לשיטת רבינו לקמן פ"ו, הי"ב, שאם ההנה המדיר את המודר, חייב המדיר מלקות, - יין זה שנתערב לא נאסר על המודר, שהרי נתבטל ביין היתר, ומכיון שהמודר מותר בו, גם המדיר אינו לוקה אם יהנה אותו, ולפיכך הוכרח רבינו להדגיש כאן: "שאסרו על עצמו" ובנדר ידובר כאן ולא במודר (אור שמח). (51) "אפילו אחד בכמה אלפים". (52) פט"ו, ה"י, יב. ומקור כל הלכה זו בירושלמי נדרים פ"ו, הי"ד ומעין זה בבבלי נדרים נט.

יג. האומר: פרות האלו קרבן עלי⁵³, או קרבן הן לפי⁵⁴, או קרבן הן על פי - הרי זה אסור בחילופיהן⁵⁵ ובגידוליהם⁵⁶, ואין צריך לומר במשקין היוצאין מהן⁵⁷.

(53) אסורים עלי כקרבן. (54) אעפ"י שמשמעו רק אכילה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) כגון כלים שמתקנים בהם את המאכל, או דבר שאפשר לקנות בו מאכל. ובר"ן ורא"ש לנדרים לג, א - הנוסח: הנאה המביאה לידי מאכל עלי. (3) מזה שאסור לו ליהנות ממנו, ובכת"י התימנים: האוסר לו. (4) נפה - לקמח להוציא ממנו הסובין, וכברה - לתבואה, שכוברים בה גרגרי תבואה. ונקבי הכברה גדולים מנקבי הנפה (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, שבועות פ"ה, מ"ט). (5) ואין צריך לומר, שלא ישאל קדירה שמבשלים בה או שפור שצולים בו בשר, שהם קרובים למאכל יותר מנפה וכברה שאינם אלא גורם לגורם (משנה, נדרים לב: ובר"ן שם). (6) שם, שאין בכל אלה הנאה המביאה לידי מאכל, וראה בסמוך ה"ב. וכן מותר לו לשאול ממנו חיטים ללעוס וליתנם על מכתו, שאין זו הנאה המביאה לידי מאכל (ר"ן שם). (7) שגם זוהי הנאה המביאה לידי מאכל, הואיל והיא מקרבת המאכל אליו (שם לג. ובר"ן).

ב. מקום שדרבן שאין משאילין פלים אלא בשכר - אסור לשאל ממנו⁸ אף פלים שאין עושין בהן אכל נפש⁹. הרי שהיו במקום שאין נוטלין שכר, ושאל ממנו פלים שאין עושין בהן אכל נפש כדי להראות¹⁰ בהן בפני אחרים עד שהיה מהם¹¹, או שפקש לעבר בארצו¹² כדי שילך במקום שהיה בו - הרי זה אסור מפקש¹³. לפיכך, אם עבר - אינו לוקה¹⁴.

(8) בחינם. (9) משנה, שם. שהרי בדמי השכירות שמחל לו, יקח הנודר מאכל, נמצא נהנה ממנו הנאה המביאה לידי מאכל. (10) להתנאות ולהתקשט בהם. (11) כגון שאל ממנו טבעת ויתקשט בה בלכתו לבית המשתה, ויתנו לו מנה יפה משום כבודו. (12) באדמתו, לקצר דרכו לילך לבית המשתה. (13) שם, בעיה שלא נפשטה, כי יתכן, שאין זה אלא גורם רחוק המביא לידי הנאת מאכל. (14) שאין לוקים על הספק, אבל איסור תורה יש בזה, שספק נדרים - להחמיר. ויש להעיר, שגם באומר: הנאה המביאה לידי מאכל אסורה עליך, שבהלכה הקודמת, אין הנאסר לוקה, אפילו כשיעבור ויהנה, שהרי לא אמר הנאסר כלום, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א. ואינו לוקה אלא כשאמר לחבירו: הנאה המביאה לידי מאכלך, אסורה עלי (לחם-משנה).

ג. אין בין מדר הנאה מחברו למדר ממנו הנאת מאכל, אלא דריסת הרגל¹⁵ וכלים שאין עושין בהן אכל נפש במקום שמשאילין אותם שם בחנם¹⁶.

(15) לעבור דרך חצרו, שהראשון - אסור, ואילו השני מותר, וכגון שנכנס לחצרו לקצר הדרך, שהולך בה לרגל עסקיו, אבל כשהולך לבית המשתה - אסור, שהרי זה גורם להנאת המאכל, וכמבואר בהלכה קודמת (רדב"ז). (16) משנה, נדרים לב, ב.

ד. ראובן שנאסרה עליו הנאת שמעון, בין בנדר בין בשבועה - מותר לו שיתן שמעון על ידו¹⁷ מחצית השקל שראובן חיב בה¹⁸, וכן פורע חוב שעליו¹⁹;

זרעו פלה - אפילו גדולי גדולין אסורין. ולמה לא יבטל העקר האסור בגדולין שרבו עליו? שהרי הן דבר שיש לו מתירין²¹, שאינו בטל ברב, כמו שבארנו²².

(68) שאסר עצמו כל מה שהיא עושה ומכנה לו. (69) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידה - חילופיהם אסורים. (70) אם נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו (משנה בנדרים נו וברא"ש שם). ומכאן, שכל המיוחד ואוסר פירות חברו על עצמו, הרי זה כאילו אמר: פירות אלו קרבן עלי, שהרי באומר לאשתו: מעשה ידיך עלי, לא אמר: אלו, ודינו כאילו אמר: אלו (ר"ן שם). (71) ע"י שאלת חכם, כמבואר לעיל הי"ב. (72) בהלכה הנ"ל (נדרים נט). והראב"ד שואל: למה יהיו הגידולים אסורים הלא הלכה היא: "זה וזה גורם מותר" (איסור והיתר הגורמים לייצור דבר אחר, אותו דבר מותר) ראה הל' ע"ז, פ"ז הי"ד, וכן בהל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ג, כ"ד, והרי הקרקע שהוא של היתר גורם אף הוא לגידול הבעל? ודעת רבינו, הואיל ונדרים יש להם מתירים, אין אומרים בהם: זה וזה גורם מותר, שלא יהיה זה עדיף מנתערב באלף שאינו בטל, כמבואר לעיל בבאורנו אות מז (רדב"ז). ולדעת הכסף-משנה, איסור נדר דומה להקדש, ויתכן, שבהקדש אפילו זה וזה גורם אסור, שאיסורו חמור ביותר.

טז. האוסר פרותיו על חברו, בין בנדר בין בשבועה - הרי גדוליהן וחלופיהן ספק²³. לפיכך חברו אסור בגדולי פרות אלו ובחלופיהן²⁴, ואם עבר ונהנה - נהנה²⁵.

(73) בעיה שלא נפשטה בנדרים מז. וטעם הספק, כי הואיל והחילופין והגידולין עדיין לא באו לעולם בשעת הנדר, יתכן שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו, כשם שאין אדם אוסר פירות חברו על חברו (כי יש כאן שתי מגרעות, שהפירות אינם ברשותו, וחברו אינו ברשותו), ודוקא כשאסר הפירות על עצמו, הואיל ואדם אוסר פירות חברו על עצמו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על עצמו. ושמא אין לחלק ביניהם. (74) הואיל וזה ספק תורה, הולכים בו להחמיר. (75) ואינו לוקה, שאין לוקים על הספק (כסף משנה).

פרק ששי

(1) מה בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו הנאת מאכל, דיני נידר בפירות השנה השביעית, נדר שלא ידבר עם חבירו, מהו בכתובה.

א. האומר לחברו: הנאה המביאה לידי מאכלך² אסורה עלי, או הנאה המביאה לידי מאכלי אסורה עליך - הרי זה הנאסר לא ישאל מן האסור לו³ נפה⁴ וכברה⁵ ורחים ותנור וכל דבר שעושין בו אכל נפש; אכל משאילו נזמים וטבעות וכלים שאין עושין בהן אכל נפש⁶. ואסור לשאל ממנו שק להביא בו פרות, וחמור להביא עליו פרות⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנה ויום אחד, והביאה שתי שערות במקומות הידועים להבאת שיער - נקראת נערה עד ששה חדשים גמורים, ומגמר ששה חדשים ומעלה - תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"א-ב). (32) שאז אין לאביה רשות בה, ומכיון שאינו יכול לקדשה אז אלא מדעתה, נמצא שאין האב המנהה. ויש מפרשים: מדעתה - ולא מדעת ראובן החתן, שאם עשאו ראובן שליח לדבר עם בתו על עסקי נישואין, נמצא שמעון מהנהו ואסור (נדרים לח: ובר"ן). (33) ואינה יכולה להתקדש אלא מדעת אביה, כמבואר בהל' אישות פ"ג, ה"א, יג. (34) לשון הגמרא שם.

ו. וְתוֹרֵם שִׁמְעוֹן תְּרוּמַת רְאוּבֵן³⁵ וּמִפְּרִישׁ לוֹ מַעֲשְׂרוֹתָיו מִדְּעֻתוֹ³⁶. פִּינֵצַד מִדְּעֻתוֹ? כְּגוֹן שֶׁאָמַר רְאוּבֵן: כָּל הָרוּצָה לְתָרֵם - יָבֹא וְיִתְרֵם³⁷. אָכֵל לֹא יֹאמַר לְשִׁמְעוֹן לְתָרֵם לוֹ, שֶׁהָרִי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שְׁלִיחַ, וְזֶה הֵנִיחָה לוֹ³⁸.

(35) משל ראובן. (36) של ראובן המודר. כי שלא לדעת ראובן אין התרומה מועילה כלל, שנאמר בתרומה (במדבר יח, כח) "כן תרימו גם אתם" - מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם (בבא-מציעא כב.). (37) ובזה גילה דעתו שמרוצה הוא שיתרמו לו, וההרמה היא מדעתו, והואיל וגם אחרים יכולים לתרום לו, אין זה שלוחו, נמצא שדעת יש כאן, שליחות אין כאן (גמרא שם, וברש"י ורא"ש). (38) בכת"י התימנים: וזו. (39) ששמעון עושה את שליחותו, וראובן אסור בהנאתו (שם).

ז. וּמִלְמָדוֹ תוֹרָה שֶׁבַעַל פֶּה⁴⁰, שֶׁהָרִי אָסוּר לְטוֹל עָלֶיהָ שָׂכָר; אָכֵל לֹא תוֹרָה שֶׁבַכְתָּב, שֶׁנּוֹטְלִין עָלֶיהָ שָׂכָר⁴¹. וְאִם אֵין דְּרָפָן שֶׁם לְטוֹל שָׂכָר עַל תוֹרָה שֶׁבַכְתָּב⁴² - הָרִי זֶה מִתָּר⁴³. וּבֵין כֶּף וּבֵין כֶּף⁴⁴, מִתָּר לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ⁴⁵.

(40) מדרש (= 'ספרא' ו'ספרי' שהוא מדרש הפסוקים) הלכות (=הלכה למשה מסיני) והגדות (=דברי חכמים שהסמיכים על הפסוקים). (41) נדרים לו, א. שנאמר (דברים ד, יד) "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם", הרי שנצטווה משה ללמד תורה לישראל, ונאמר (שם, ה) "ראה למדתי אתכם. . . כאשר צוני ה'" - מה אני בחינם, אף אתם בחינם, ומכיון שאסור ליטול עליה שכר, נמצא שאין זה מהנהו, ואינו אלא עושה מצוה בלבד. ורבינו בפירוש המשנה שם, כתב: "ואני תמה מאנשים גדולים, שעיוורה אותם התאוה והכחישו האמת ופסקו דין לעצמם, ליטול שכר מן הדינים והתלמוד, ונתלו בהבלי שוא". והשווה פירושו לאבות פ"ד, מ"ה. וכן בהל' תלמוד תורה פ"ג ה"י, ובפירושו שם. (42) שמתגר ליטול עליה שכר, שאינו נוטל אלא שכר פיסוק טעמים, לנגן המקראות כהלכתם, ופיסוק טעמים אינו מן התורה אלא תיקון חכמים (נדרים שם, כדעת רבי יוחנן) ואם שמעון ילמדו חינם, נמצא מהנהו. (43) שמחמירים על עצמם לא ליטול על המקרא, כדי שלא יבואו ליטול אף מן המדרש. (44) שם. (45) בין שנוטלים שכר על המקרא, בין שלא נוטלים.

שֶׁהָרִי לֹא הִגִּיעַ לְיַד רְאוּבֵן כְּלוּם, אָלֹא מִנֵּעַ מִמֶּנּוּ הַתְּבִיעָה, וּמִנִּיעַת הַתְּבִיעָה אֵינָה בְּכָלֹל אָסוּר הֵנִיחָה²⁰. לְפִיכָךְ²¹ מִתָּר לוֹ לְזוֹן אֶת אִשְׁתּוֹ²² וְאֶת בְּנוֹ וְעַבְדּוֹ, אִפְּלוּ הַכְּנֻעִימִים²³, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיִּב בְּמִזְוֹנוֹתָם²⁴. אָכֵל לֹא יְזוֹן אֶת בְּהֶמְתּוֹ, בֵּין טִמְאָה²⁵ בֵּין טְהוֹרָה; שְׂכַל שְׁמוֹסִיף בְּבִשְׂרָה - הִיא הֵנִיחָה שֶׁהִגִּיעַ²⁶ לְיַד רְאוּבֵן²⁷.

(17) בשבילו. (18) שכל אחד מישראל חייב ליתן בכל שנה לבית-המקדש לצורך קרבנות ציבור, כמבואר בהל' שקלים פ"א, ה"א. (19) שהנודר חייב למי שהוא. (20) משנה, שם לג, א. ובגמרא שם הסבירו: אין זה אלא "מבריה ארי". והרי זה דומה לאחד שהלך למדינת הים, ועמד אחד ופירנס את אשתו, אין לו על הבעל כלום, והניח את מעותיו על קרן הצבי, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"ט. ואע"פ שבסופו של דבר נהנה הנודר, שלא יצטרך לשלם את חובו או את שקלו, אין זה אלא גורם בלבד ('תפארת ישראל', וב'ירושלמי' (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו: שאפילו הפורע חובו של חברו, שיש למלוה משכון עליו, פטור הלווה מלשלם לו, שיכול הלווה לומר, אפשר ופייסתי את המלוה, והיה מחזיר לי את משכוני בלא מעות. ומכאן שגם המדיר יכול לפרוע את חובו של המודר או הנודר, אפילו כשיש למלוה משכון עליו, וכן נראה מדברי רבינו (רדב"ז). וראה בשו"ע יו"ד סי' רכא, ס"ב. (21) הואיל ויכול לפרוע את חובו ואין זה מהנה. (22) של המודר ממנו. (23) שאין כל-כך מצוה בפרנסתם. (24) אין זה מהנה באופן ישיר אלא גורם להנאה (משנה, נדרים לח. ובר"ן שם). (25) אפילו טמאה שאין לו בה היתר אכילה, ונמצא שאינו נהנה בפיטומה. (26) ובכת"י התימנים: שהגיעה. (27) שיכול למכרה לגויים, וע"י פיטומה מתייקר מחירה. ונמצא שהגיעה הנאה ממש ליד ראובן (משנה שם, והשווה לקמן פ"ז, ה"א).

ה. הֵנִיחָה שִׁמְעוֹן כֶּהֱן - הָרִי הוּא מִתָּר לְהַקְרִיב קִרְבָּנוֹת רְאוּבֵן²⁸; שֶׁהַכְּהֵנִים שְׁלוּחֵי שְׁמִים הֵם²⁹, וְאִינֵם שְׁלוּחֵי בַעַל הַקִּרְבָּן³⁰. וּמִשֵּׂא שִׁמְעוֹן בְּתוֹ הַבּוֹגֶרֶת³¹ לְרְאוּבֵן מִדְּעֻתָהּ³². אָכֵל אִם הִיתָה נַעֲרָה, שֶׁהָרִי עֲדִין הִיא בְּרִשְׁתּוֹ³³ - אָסוּר; שֶׁזֶה כְּמוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה לְשִׁמְשׁוֹ³⁴.

(28) אפילו חטאות ואשמות, שאין מקריבים אותם אלא מדעת בעלים, כמבואר בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה. (29) שציוה הקב"ה על הכהנים להקריב את קרבנות ישראל. (30) כי אילו היו שלוחיהם, הרי מהנה הכהן את המודר, שעושה לו שליחותו (משנה, נדרים לה: ובגמרא שם). ואע"פ שבעיה היא ולא נפשטה שם, כבר הוחלט בקידושין כג, ב - שהכהנים הם שלוחי שמים, כי אילו היו שלוחי הבעלים, איך יתכן שהבעלים עצמם אינם יכולים להקריב קרבנם (כי זרים הם ועבודתם פסולה) ושלוחיהם יכולים? והלא כלל הוא: דבר שאין אני יכול לעשותו בעצמי, אני יכול לבצעו ע"י שליח. (31) הבת שמלאו לה שתיים-עשרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דמים". ואע"פ שראובן נהנה מזה, אין זו אלא גרם הנאה הבאה ממילא (נדרים לט. ובר"ן). (48) לשבת עמו בחבורה, כי מצות ביקור - די לה בעמידה. אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמם, שלא ליטול שכר אפילו על ישיבה (שם ובר"ן). (49) ישיבה ממושכת, שהיא לצוותא. (50) כלומר, יושב ועומד מיד (רדב"ז), מכיון שאסור לקבל על זה שכר, אין זה מהנהו, כי מצוה הוא מקיים.

ט. חלתה⁵¹ בהמת ראובן - לא ירפא אותה שמעון⁵²; אבל אומר לו: עשה לה פך וכן⁵³. ורוחץ עמו באמבטי גדולה, אבל לא בקטנה, מפני שמנהגו בשעה שמגביה עליו המים⁵⁴. וישן עמו במטה בימות החמה⁵⁵, אבל לא בימות הגשמים, מפני שמחממו⁵⁶. ומסב עמו על המטה⁵⁷, ואוכלין על שלחן אחד⁵⁸, אבל לא מקערה אחת ולא מאבוס⁵⁹ שלפני הפועלים; שמא יניח שמעון חתיקה אחת טובה ולא יאכל אותה כדי שיאכל אותה ראובן, או יקרב אותה לפניו, ונמצא מהנהו. וכן בפרות שבאבוס⁶⁰. אבל אם אכל שמעון מקערה שהוא יודע שקשיחיה זירנה לבעל הבית יחזור פעל הבית ויניחנה לפני ראובן - הרי זה מתר⁶¹, ואין חוששין שמא הניח נתח טוב בשבילו⁶².

(51) שם מא, ב. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: . . . "חייב הרופא מן התורה לרפאות חולי ישראל, וזה נכלל בפירוש מה שאמר הפסוק (דברים כב, ב) והשבותו לו, לרפאות את גופו, שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו". וכן אמרו (סנהדרין עג.) "והשבותו לו - זו אבידת גופו". ובירושלמי (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו, אפילו כשיש שם רופא אחר, מותר לראובן לרפאותו "שלא מכל אדם זוכה להתרפאות". וכן נפסקה הלכה ביו"ד סי' רכא, ס"ד. (52) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד: "כך וכך". (53) שאין זו מצוה, כי לא ציוותה תורה לרפא בהמת חבירו (נדרים מא: וברא"ש). (54) כיון שאינו נותן הרפואה בידו, אין זו אלא אמירה בלבד ומותרת, והנהא ממילא באה. ובלשון התלמוד שם: "אומר לו סם פלוני יפה לה, סם פלוני רע לה". ומובן, שאם אין ראובן יודע לעשות הרפואה, והבהמה תמות, ואין שם מי שיוודע לעשותה זולת שמעון - מותר לו לרפאותה בידים, ש"עצר בעלי-חיים מן התורה הוא" (רדב"ז). וגם כי מצוה להחזיר לו אבידתו (ראה לקמן פ"ז, ה, א) ואין לך השבה גדולה מזו (ר"ן שם). (55) מתוך שהיא קטנה, כשהוא נכנס עולים המים למעלה, ונמצא חבירו נהנה (משנה שם). (56) שאינו נהנה בחימומו. (57) ככתוב (קהלת ד, יא): "אם ישכבו שנים וחם להם" (שם ובר"ן). (58) ואין חוששים שמא יישן אצלו (שם וברא"ש). (59) ואין חוששים שמא יתן לו מנתו, כיון שהדירו - מן הסתם שונאים זה את זה (רא"ש שם). (60) כלי גדול כאבוס של בהמה, ונותנים אותו לפני הפועלים, שמתוך שהם עמלים אוכלים הרבה

ח. חלה ראובן - נכנס שמעון לבקרו⁴⁶. ובמקום שנוטל שכר מי שישב עם החולה לצוות⁴⁷ לו - לא ישב⁴⁸ שמעון, אלא מבקרו ועומד⁴⁹. ומתיר לו לרפאותו בידו, שזו מצוה היא⁵⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חלה ראובן - נכנס שמעון לבקרו . . . ובמקום שנוטל שכר מי שישב עם החולה לצוות לו - לא ישב שמעון . . . ומתיר לו לרפאותו בידו כו".

ויש להעיר כאן על ענין הדורש ביאור:

בהלכה שלפנ"ז כתב: "ומלמדו תורה שבע"פ שהרי אסור ליטול עלי' שכר, אבל לא תורה שבכתב שנוטלין עלי' שכר כו", הרי שגם בענין של מצוה כשנהוג ליטול שכר על כך, אסור לעשות עבורו כיון שמהנהו בכך שאינו צריך לשלם. וא"כ, כיון שגם הרפואה היא בשכר, כמאמר הגמרא "אסיא דמגן במגן, מגן שוה" (רופא המרפא חנים - שוה חנים) ה' צריך לאסור לו לרפאותו כיון שמהנהו בכך, כשם שאסור לו ללמדו תורה שבכתב שנוטלין עלי' שכר.

עוד צ"ל מה שכתב בהמשך ההלכה: "ובין כך ובין כך מותר ללמד את בנו" - כיון שבנו של ראובן אינו מודר הנאה משמעון. ולכאורה, החיוב ללמד את בנו הוא על האב או שצריך לשכור לו מלמד בשכר שילמדנו וא"כ עי"ז שמלמדו שמעון מהנהו בכך שאינו צריך לשלם.

וכך משמע בהלכה שלפנ"ז "מותר (לשמעון) להקריב קרבנות ראובן, שהכהנים שלוחי שמים הם ואינם שלוחי בעל הקרבן" ומובן מכך שאילו היו הכהנים (לא רק שלוחי שמים אלא) גם שלוחי בעל הקרבן, ה' אסור להקריב, כיון שאף שעושה מצוה (שלוחי שמים), הרי מהנו עי"ז שנעשה גם שלוחו, וכמבואר בדברי התוספות.

(י"ן מלכות ספר הפלאה סימן ו
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(46) שבנו אינו מודר הנאה משמעון זה. ואע"פ שמצוה על האב ללמד את בנו, וזה מוציאו מידי חובתו, אין זו הנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", וגם אפשר שהיה מוצא אחר שהיה מלמדו חנים (משנה, שם לה: ובפירוש רבי עובדיה מברטנורה, שם). והשווה להלן פ"ז, ה"א. וראוי להעיר, שבמשנה שם, הנוסח: "אבל מלמד הוא את בנו ואת בנותיו מקרא". וראה בהל' תלמוד תורה פ"א, ה"ג. (47) שמצוה הוא עושה, כמו שדרשו (בבא קמא ק). "והודעת להם את הדרך ילכו בה - זה ביקור חולים", וכן אמרו (נדרים מ.) "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו, אמר לו: רבי! החייתני, יצא רבי עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים, כאילו שופך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או חלק נוסף על דמי שכירותו. (71) השאיר. (72) ולא השכירו. בספרות הקדומה, רגילים לכתוב: שכור במקום השכיר, השווה הל' דיעות פ"ז, ה"ח: "ראובן שאמר לשמעון, שכור לי בית זה". (73) כלי העשוי מחבלים שצוברים הזיתים לתוכו כשסוחטים אותם (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, מעשרות פ"א, מ"ז). (74) הוא בית הבר הנזכר. (75) השכיר.

יג. ואסור לראובן⁷⁶ לאכל מפרות שדה שמעון, ואפילו בשביעית⁷⁷ שהכל הפקר⁷⁸; שהרי לפני שביעית נדר⁷⁹. אבל אם נדר בשביעית - אוכל מן הפרות הנוטות חוץ לשדה⁸⁰, אבל לא יכנס לשדה, אף על פי שהקרקע הפקר; גזרה שמה שיהיה שם אחר שיאכל⁸¹, ולא הפקירה אותה תורה אלא כל זמן שהפרות בתורה⁸².

(76) שאין ראובן נהנה משמעון, אלא מהשוכר ששכרו ממנו (משנה בנדרים מו). ודוקא כשנדר ראובן אחרי ששמעון השכיר, אבל כל שקדם הנדר לשכירות, אין האיסור מסתלק ע"י שכירות אלא ע"י מכירה ממש, ראה לקמן פ"ח, ה"א (ר"ן שם). (77) המודר הנאה משמעון. (78) בשנת השמיטה. (79) ככתוב (שמות כג, יא) "ושביעית תשמטנה ונטשתה, ואכלו אביני עמך". (80) משנה, נדרים מב, א. והאוסר דבר שהוא שלו על חבירו, אע"פ שיצא מרשותו, הרי הוא באיסורו עומד, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. (81) שהפקר הם, ואינו יכול לאסרם עליו. (82) והוא אסור בדרסת הרגל, שהרי מודר הנאה הוא ממנו, וכמבואר לעיל ה"ג.

יד. במה דברים אמורים⁸³? כשאמר לו⁸⁴: הנית הנכסים האלו אסורין עליך⁸⁵; אבל אם אמר לו: הנית נכסי⁸⁶ אסורין עליך, או שנשבע ראובן או שנדר מנכסי שמעון⁸⁷ - בין שהגיעה שביעית אוכל מפרות שדה⁸⁸, שהרי יצאו מרשות שמעון. אבל לא יכנס לשדה⁸⁹, מן הטעם שבארינו⁹⁰.

(83) ללקטם לאכילה, ושלא לצורך אכילה אינה הפקר, נמצא זה נהנה מנכסיו באיסור (שם מב:). (84) שאם נדר לפני שביעית, אינו אוכל פירות שדהו אפילו בשביעית. (85) המדיר למודר. (86) שמשמעו: אסורים עליך לעולם, ואדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו, ולפיכך אסור המודר לאכול מן הפירות אפילו בשביעית שהכל הפקר. (87) שמשמעו: כל זמן שהם שלי. (88) כוונתו רק כשהנכסים הם של שמעון. (89) שם. והשווה לעיל פ"ה, ה"ה. (90) שהקרקע אינה הפקר אלא לאכילת הפירות, ושמה ישהה בה אחר אכילתו ואסור, נמצא זה אינו אוכל אלא מן הפירות הנוטים חוץ לשדה.

טו. נאסרה על ראובן הנית מאכל שמעון בלבד⁹¹, אם לפני שביעית נאסרה, בין בנדר בין בשבועה - הרי זה יורד לתוך שדהו⁹², אבל אינו אוכל מפרותיו⁹³; ואם בשביעית נאסרה - יורד⁹⁴ ואוכל

ואובסים אותם (ר"ן שם). (61) יש לחוש שמה יניח שמעון פרי משובח, ולא יאכלנו - כדי שיאכלנו ראובן, וכנראה שהאבוס היה מיוחד לפירות. וכן דברי רבינו בפירושו למשנה שם: מן הסלים (אבוס) שממלאים בהם פירות לאכילת כל הפועלים. (62) נדרים שם: "מן התמחוי החוזר לבעל הבית". מנהגם היה, שאחר שאכל שמעון כדי שבעו, היה מחזיר את הקערה אצל בעל הבית (המזמין לסעודה), והלה מוסיף עליה ונותן לפני ראובן.

י. ומתראובן לשנות פוס של תנחומין⁶³ מידו של שמעון משל ראובן, וכן פוס של בית המרחץ⁶⁴, שאין בזה הנייה⁶⁵.

(63) שבעל הבית יוסיף עליה משלו, ואין כל צורך ששמעון יניח חתיכה לטובת ראובן (רדב"י). ובירושלמי נדרים פ"ד ה"ד, אמרו: "מן התמחוי החוזר - תמחוי שיש בו לאכול ולשבוע ולהותיר", כלומר, שאינם יכולים לאכול כל מה שבתוכו, והמותר חוזר לבעל הבית, ולפיכך אין לחוש ששמעון ינהה את ראובן (ראב"ד, וכן ביר"ד סי' רכא, ס"ה). (64) שהיו רגילים לשנות יין בבית האבל, וגם האבל היה שותה עמם ומתנחם, כמבואר בכתובות ח, ב. והיין הוא משל ראובן, אלא ששמעון משמשו, ואין זו הנאה מרובה (נדרים לח:). (65) מים חמים, שהיו שותים לאחר רחיצתם, שם, כמבואר בשבת מא, א: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים".

יא. ואסור ראובן בגחלתו של שמעון, ומתראובן בשלהבת שלו⁶⁶.

(66) שהמשקה הוא משל ראובן, ושמעון אינו אלא משמשו, ומשום "דרכי שלום" התירו לו הנאה מועטת כזו. ואלה הכוסות נקראות בגמרא שם "כוס של שלום".

יב. היה לשמעון מרחץ או בית הפד⁶⁷ משפריסם בעיר⁶⁸, אם היה לשמעון בהן תפיסת יד⁶⁹, כגון שהגית⁷⁰ מהן כל שהוא לעצמו ולא שכר⁷¹, אפילו הניח במרחץ אמבטי אחת ובבית הפד עקל⁷² אחד - אסור לראובן להכנס לאותה מרחץ ולדרוך בגת⁷³; ואם לא הניח לעצמו כלום, אלא שכר⁷⁴ הכל - הרי זה מתרא⁷⁵.

(67) להדליק נרו בשלהבת גחלתו, כי שלהבת אין בה ממש (ביצה לט). והשווה הל' ע"ז פ"ז, ה"י. ובתוספתא נדרים פ"ב, מ"ז: "המודר הנאה מחבירו ומת (המודר), מביא לו ארון ותכריכין חלילים ומקוננות, שאין הנאה למתים, ומעיד עדות ממון ועדות נפשות". כי בכל אלה אינו אלא עושה מצוה, כי אסור לכבוש עדותו, ואפילו כשרוצה עכשיו לראות את המעשה כדי להעיד - מותר, כמבואר ביר"ד סי' רכא ס"ד, ובש"ך שם ס"ק ל. (68) בית שבו עוצרים שמן מזיתים, ונקרא כך על שם הבר הגדול (קורת עץ כבדה) בו כובשים את הזיתים. "והשיקו היקבים תירוש ויצהר" (יואל ב, כד) מתורגם: "ויטפון נעויה חמרא ובדיא משחא". (69) לפני שראובן נדר הנאה מנכסי שמעון. (70) איזו זכות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִפְּרוֹתֵיָּהּ⁹⁵; שְׁאֵין פְּרוֹת אֵלּוּ שֶׁל שְׁמַעוֹן, אֲלֵא שֶׁל הַפָּקֶר הַזֶּה⁹⁶. וְהוּא שׁוֹמֵעַ הָעֲנִין שִׁירָצָה לְהַשְׁמִיעוֹ. וְכֵן הוּרָה הַגְּאוּנִים¹⁰⁷.

105) כגון שאמר: קרבן פי מלדבר עמך, כי אם נדר: דיבורי עליך קרבן - אין זה נדר, שהדיבור אין בו ממש, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י, וכן מבאר הש"ך ביו"ד סי' רכ"א ס"י בנקודת הכסף שם. 106) על גבי הקיר וכדומה. אבל לכתוב אליו ממש - אסור (באר הגולה ליו"ד שם, אות סב). אבל בכת"י התימנים, הנוסח: "מותר לכתוב לו בכתב". ואמנם כן הנוסח בשו"ע שם ס"י. 107) רב דוסא ורב האי, הובאו ב'אוצר הגאונים' נדרים עמ' 9 בשם "האשכול" - אלבק עמ' 137. וכתב הרדב"ז: ראיתי קצת בני אדם, שמדברים עם הכותל, ואומרים אתה הכותל תשמע, כדי שישמע (המודר הנאה ממנו) ואין ראוי לעשות כן, כי לא התירו אלא אם מדבר עם אחר השומע ומבין, ואפשר שיגיעו על ידו הדברים לחבירו המודר, אז אפילו כשהמודר עצמו שומעם - מותר, אבל כשמדבר עם הכותל, הדבר נראה שמדבר עם חבירו ממש ואסור.

~ יום שישי כ"ד מנחם-אב ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) שנים שהדירו הנאתם זה על זה, במה הם אסורים ובמה הם מותרים, דין המודר הנאה מאומה כולה, המדיר כהנים מנסיו מה הם בתרומתו, המדיר את חתנו בהנאה ורוצה לתת מעות לבתו, מה תקנתה?

א. שנים שנאסרה הנאת כל אחד מהן על חברו, בין בנדר בין בשבועה - הרי אלו מתירין להחזיר אבדה זה לזה, מפני שהוא מצוה². ובמקום שדרבנן³ שנוטל שֶׁכֶר המחזיר את האבדה - יפול השֶׁכֶר להקדש⁴; שאם יטל שֶׁכֶר - נמצא נהנה⁵, ואם לא יטל - נמצא מהנה.

2) ואינו מהנהו כלום "שהתורה מכריחתו עליה". 3) מנהגם. 4) ואין אומרים יולך הנאה לים המלח, לפי שאסור על עצמם הנאתם כהקדש, לפיכך כל הנאה הבאה לידם זה מזה, הקדש היא. 5) "לפי שבזה המנהג יצא מדין התורה (שאסור לו ליטול שכר על השבת אבידה) וכאילו החזירה כדי לקבל ממנו (שכר), ונמצא זה שנשבע שלא ינהו מהנה אותו". ולדעת הר"ן בנדרים לג. מותר למחזיר לקבל שכרו מצד הדין, כגון שהיה בטל ממלאכתו מחמת השבחה, כמבואר במסכת בבא מציעא ל: ואילו היה מחזיר רוצה ליטול שכרו, הרי זה מותר, למרות שהוא מודר הנאה ממנו, כי שכר טרחתו וביטולו ממלאכתו הוא נוטל. אלא, אם הוא אדם חשוב ואינו רוצה ליטול שכרו ומשאירו אצל בעל האבידה הרי זה אסור, שבעל האבידה מודר הנאה מהמחזיר, ולפיכך תיפול ההנאה להקדש.

ב. ומתירין בדרבנים שהם בשתפות כל ישראל⁶, כגון הר הבית⁷ (והלשכות⁸) והעזרות⁹ והבאר שפאמצע הדרון¹⁰. ואסורין בדרבנים שהם בשתפות כל אנשי

91) בהלכה הקודמת. 92) ולא איסור הנאה כללית. 93) שמותר הוא בדריסת הרגל, כמבואר לעיל ה"ג. 94) אפילו כשהגיעה שביעית, וכמבואר לעיל ה"ג. 95) לתוך השדה. שבכל השדה, שהרי מותר לו להכנס לתוך שדהו. 96) ואין אדם יכול לאסור על חבירו דבר שאינו שלו (משנה, שם מב.).

טז. ואסור לדאובין⁹⁷ להשאיל⁹⁸ לשמעון, גזרה שְׁמָא יִשְׂאֵל מִמֶּנּוּ וְהִי הוּא אֲסוּר בְּהִנָּאָתוֹ. וְכֵן אֲסוּר לְהִלוֹתוֹ⁹⁹, גִּזְרָה שְׁמָא יִלֹּה מִמֶּנּוּ. וְלֹא יִמְכְּרוּ¹⁰⁰ לוֹ, גִּזְרָה שְׁמָא יִקַּח מִמֶּנּוּ¹⁰¹.

97) שהוא מודר הנאה משמעון. 98) כלי. 99) ממון. 100) אפילו כשהמקח הוא דבר חריף ויש לו קופצים הרבה לקנותו, וכשהוא מוכרו במחיר הרגיל נמצא הלוקח נהנה ולא המוכר. 101) ואז המודר נהנה כשהוא לוקחו בשוויו, ואסור (נדרים מג. ובר"ן שם) וראה לקמן פ"ז, ה"ז.

יז. נִזְדַּמְנָה¹⁰² לוֹ מְלָאכָה עִמּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִי קוֹצְרִים בְּאֶחָד - עוֹשֶׂה בְּרוּחֹק מִמֶּנּוּ, גִּזְרָה שְׁמָא יִסְיַעְנֵו¹⁰³. הַמְדִיר אֶת בְּנוֹ מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה, וְנֹאסֵר בְּהִנָּת אָבִיו - הִרִי הָאֵב מִתֵּר לְמִלְאֵת לוֹ חֵבִית שֶׁל מִים, וְלִהְדָּלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר, וְלִצְלוֹת לוֹ דָּג קָטָן; שְׁאֵין פּוֹנְתּוֹ אֲלֵא לְהִנָּאָה גְדוֹלָה, וְדָבָרִים אֵלּוּ לְגַבִּי הֵבֵן אֵינֶן חֲשׁוּבִין¹⁰⁴.

102) בכת"י התימנים אין כאן התחלת ההלכה, והיא מחוברת להלכה שלמעלה הימנה, והיא מסתיימת במלים: "שְׁמָא יִסְיַעְנֵו", ואח"כ מתחילה הלכה חדשה: המדיר את בנו וכו'. 103) משנה, נדרים מא, ב: "ולא יעשה עמו באומן". ומפרש רבינו שם: שלא יקצור עמו באותה שורה שהוא קוצר, שגורם לו למהר מלאכתו כשמוצא המקום פנוי ע"י חבירו הקוצר קרוב לו. וכן ברע"ב שם. אומן - שורה, כלשון המשנה פאה פ"ד, מ"ה: "ונותנים פאה מכל אומן ואומן". ומפרש הגור אריה (הובא ב'תוספות יו"ט' שם). "לפי שהשורה משוכה בשוה, וזו אומנות נקראת אומן". 104) כי הם הנאה מועטת (נדרים לח:): "המדיר בנו לתלמוד תורה" וכו'. והראב"ד מפרש אחרת: שהאב הדיר את תשמיש בנו על עצמו, כדי שלא יתבטל הבן מתלמוד תורה, ואעפ"כ מותר הבן לשמשו שימושים קטנים אלה, שאין בהם ביטול תורה. והרדב"ז הסכים לשני הפירושים, שמצד הדין שניהם נכונים. אולם בשו"ע יו"ד סי' רכ"א הביא רק את פירושו של הראב"ד וסתם כמותו, ואילו את פירושו רבינו לא הזכיר כלל, משמע שסובר שאסור לאב להנהיגו במאומה, כמבואר בט"ז שם ס"ק א. ודעת רש"י בנדרים שם, כדעת רבינו. וראה ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג, ה"ו.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יִדְבֹּר עִם חֲבֵרוֹ¹⁰⁵ - הִרִי זֶה מִתֵּר לוֹ לִכְתֹּב בְּכֶתֶב¹⁰⁶, וְלִדְבֹּר עִם אֲחֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מן השותפים לעכב את חבריו מלהשתמש בה לעולם, ולא לכוף אותו לחלוק, מתחילה על מנת כן קנאוה, שתהא החצר קנוייה לגמרי לכל אחד מהם, בשעת תשמישו, וכששתמש בה, אומרים אנו, שהובר הדבר למפרע שמתחילתו הייתה קנוייה לו לשעה זו, נמצא, שבשעה שנכנס לתוכה, בשלו הוא נכנס. (22) בין שיש בה כדי חלוקה, בין שאין בה. (23) כי בכל אלה יכולים שותפים (שלא נדרו הנאה זה מזה) לעכב זה על זה. אלא שרגילים הם לוותר, ויותר אסור במודר הנאה, שדריסת הרגל אסורה לו, וכל שיכול לעכבו ואינו מעכבו נמצא מהנהו.

ה. שנים שהיו שותפין בחצר, ונדר אחד מהן שלא יהנה בו²⁴ השני - פופין את הנדר למכר חלקו²⁵. נדר שלא יהנה הוא בשני²⁶ - הרי זה מתר להפנס לביתו, מפני שברשותו²⁷ הוא נכנס. אבל אינו יכול להשתמש בחצר²⁸, כמו שבארנו²⁹.

(24) ממנו. הואיל ונתן מכשול לשני אם ישתמש בחצר, הדין נותן לכופו למכרו, שלא ייכשל חברו על ידו. אבל את הנאסר אין לכוף, כי אנוס הוא באיסורו. (26) מן השני. (27) שאין בה כדי חלוקה. (28) להעמיד ריחיים ותנור וכדומה. (29) אבל אין לכופו למכור את חלקו, כי לא נתן מכשול אלא לעצמו, והוא אומר: אהיה נזהר יפה שלא להיכשל.

ו. היה אחד מן השוק אסור בהנאת אחד משניהם - הרי זה מתר להפנס לחצר; מפני שהוא אומר לו: לתוף של חברך אני נכנס, איני נכנס לתוף שלך³⁰.

(30) שאפילו אחד מן השוק, שאינו שותף ואינו מפסיד כלום, אם נאסר עליו הכניסה לחצר, בכל זאת מותר לו להיכנס, כרבי אליעזר בן יעקב ומטעם "יש בריה", כמבואר לעיל. וכל זה בחצר שאין בה כדי חלוקה. אבל כשיש בה כדי חלוקה אסור לו להיכנס עד שיחלוקו. ואין לומר, ייאסרו אלו להיכנס אפילו לאחר חלוקה, הואיל ולא הובר בשעת הנדר חלקו של כל אחד מהם, אין אתה יודע אפילו לאחר חלוקה, אם זהו חלקו המגיעו משעה ראשונה, ועליו לחוש, שמא כל אחד מהם נכנס לחלק חברו ועובר על נדרו? כי הדבר ברור, שעל מנת כן נשתתפו מתחילה, שלא יוכל אחד מהם לאסרה על חברו, שיישאר האיסור אפילו לאחר חלוקה, שאם כן יוצא, שהוא אוסר נכסי חברו על חברו, ואינו ברין.

ז. מי שאסר הנתי אמה מן האמות על עצמו - הרי זה מתר לקח מהן ביתור³¹ ולמכר להן בפחות³². אסר הנתי עליהם, אם שומעין לו שיקח מהן בפחות³³ ולמכר ביתור - מתר³⁴. ואין גוזרין כאן³⁵ שלא ימכר³⁶ גזרה שמה יקח³⁷, שהרי לא נדר מאיש אחד כדי שנגזר עליו, [אלא] מאמה פלה, שאם אי אפשר לו לשא ולתן עם זה - ישא ויתן עם אחר³⁸. לפיכך³⁹, אם אסר הנתי עליו - הרי זה משאיל⁴⁰ ומלוה אותן, אבל לא ישאל מהם ולא ילוה מהן⁴¹.

העיר¹¹, פגון הרחבה¹² שפער והמרחץ ובית הפנסת והתבה¹³ והספרים¹⁴.

(6) הואיל ויד כל ישראל שווה בהם, הרי הם כהפקר ולא כדבר שהוא של שותפים. (7) ההר שעליו בנוי המקדש, והיה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. (8) חדרי המקדש ותאיו. (9) חצרות המקדש, כלשון הכתוב: "ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה". ונקראת כך, לפי ששם מתפללים לה' והוא עוזרם. (10) מבבל לירושלים, שעולי רגל היו שותים ממנה. ורבינו בפירושו שם כותב: "אף על פי שהציאה והבניין שלהם ממון כל ישראל, ולכל אחד מהם יש בהם זכות, אין זה כי אם זכות מעטה מאוד". (11) שהם דרים בה, מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק בהם, ויכולים למכרם שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, הרי הם כשותפים האוסרים זה על זה. (12) השוק. (13) שנותנים עליה ספר תורה לקרות. (14) שקונים בני העיר ללמוד בהם.

ג. וכיצד יעשו כדי שיהיו מתרין בדברים אלו? כל אחד ואחד משניהם כותב חלקו לנשיא או לאחד משאר העם, ומזהה לו בחלקו על ידי אחר¹⁶; ונמצא כל אחד מהם, ששפנס למרחץ שהוא לכל אנשי העיר או לבית הפנסת - אינו נכנס לרשות חברו, אלא לרשות אחרים, שהרי כל אחד מהם נסתלק מחלקו שבמקום זה ונתנו במתנה.

(15) ולא יצטרכו לעקור לעיר אחרת. (16) שאומר לו זכה בשטר מתנה זה לטובת הנשיא או פלוני כדיני זכייה והקנאה המבוארים בהלכות זכייה ומתנה פרק ד, הלכה ב. שזכים לאדם שלא בפניו ואותו "אחר" נעשה כשלוחו של הנשיא הזוכה.

ד. היו שניהם שותפין בחצר¹⁷: אם יש בה דין חלקה¹⁸ - הרי אלו אסורין להפנס לה, עד שיחלוקו ויפנס כל אחד לחלקו¹⁹; ואם אין בה דין חלקה²⁰ - כל אחד ואחד נכנס לביתו, והוא אומר: בתוף שלי אני נכנס²¹. ובין כך ובין כך²², שניהם אסורים להעמיד ריחים ותנור ולגדל תרנגולין בחצר זו²³.

(17) שיש לכל אחד מהם בית בחצר, והחצר שלפני הבתים, שניהם שותפים בה. (18) כדי חלוקה, שיש לכל בית ארבע אמות לפניו ברוחב הפתח, והנשאר מן החצר יש בה ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף, ואז כופים עליהם, שיחלוקו. (19) כיוון שאפשר לחלקה, ומתחילה עומדת חצר זו לחלוקה, נמצא, כשקנאוה לא היה בדעתם, שכל אחד ישתמש בה בכל שטחה, ומתוך שלא הובר עדיין חלקו של כל אחד מהם, אסורים הם להיכנס לחצר, כי שמא הוא נכנס לחלק חברו, ומודר הנאה אסור בדריסת הרגל. (20) שאין בה השיעור האמור לעיל, ואין אחד יכול לכוף את חברו לחלוק, "שכל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרוייה חצר". (21) כדעת ר' אליעזר בן יעקב, האומר: יש בריה. כלומר, הואיל ואי אפשר לאחד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא משאירו לעניים. (48) שאדם חייב להניח תבואה בסוף שדהו לעניים. (49) החלק העשירי שבתבואה, שחייב אדם ליתנו לעניים בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה. שמינתו בגורן וכל הרוצה ליטול בא ונטלו, והואיל וכל אלה הפקר הם, מותר לו ליהנות מהם, שאינם של הבריות. (50) כלומר, מעשר עני המתחלק בתוך הבית, לאחר שהכניס תבואתו לאוצר ולא הפריש ממנה מעשר עני בגורן, לפי שנאנס או שלא מצא עניים ליתן להם. ובמעשר זה נאמרה "נתינה" ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך" ויש בו טובת הנאה לבעלים, שמחלקו לעני שירצה, ולפיכך אין זה כהפקר גמור, בניגוד למעשר עני המתחלק בגורן, שלא נאמרה בו "לשון נתינה" אלא: "והנחת בשעריך" וכל הרוצה בא ונטלו ואין בו לבעלים שום טובת הנאה.

יא. מי שאסר הנתנו על הפהנים ועל הלויים - הרי אלו פאין⁵¹ ונוטלין מתנותיהם⁵² על פרחו⁵³. ואם אמר: פהנים אלו ולויים אלו - הרי אלו אסורין⁵⁴, ויתן תרומותיו ומעשרותיו לכהנים ולויים אחרים. והוא הדין במתנות עניים⁵⁵ עם העניים.

(51) שולחים אחרים ליטול בשבילם, כי הם בעצמם אסורים להיכנס לביתו או לשדהו. (52) תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי. (53) אף על פי שטובת הנאה שיש לבעלים בהם, נחשבת כממון, בכל זאת הואיל ואסר כל הכהנים בתרומתו, עשאה כעפר, שהרי תרומה אסורה באכילה לזרים, ומה יעשה בה, נמצא שהפקירה לגמרי ואין לו בה שום טובת הנאה. והמעשר אף על פי שמותר באכילה לזרים, נתינתו ללוי הוא, והפקירו גם כן. (54) הואיל ויכול ליתנם לכהנים ולויים אחרים, יש לו בהם טובת הנאה, שנותנם לכל מי שירצה, ואינם כהפקר, ויכול לאסרם עליהם. ואף על פי שבהלכות אישות פרק ה הלכה ו פסק רבינו, ישראל שקידש אשה בתרומה אינה מקודשת, שאין לו בה אלא טובת הנאה, ו"טובת הנאה אינה ממון"? אך באיסור נדרים, שהוא איסור הנאה, אפילו טובת הנאה, נחשבת כממון. שהרי אפילו ויתור אסור במורד הנאה. (55) כגון לקט שכחה ופאה, שאסורם בעלים על העניים, דינם כתרומה ומעשר, שבהלכה זו, שאם אמר על מתנות עניים המתחלקות בתוך ביתו: הרי הן אסורות "לעניים אלו" יתנו לעניים אחרים. ועל המתנות המתחלקות בגורן אף "עניים אלו" יכולים ליטול על כורחו, שלא נאמרה בהן נתינה אלא "תעזוב" והפקר גמור הן, שאין לבעליהן בהן שום טובת הנאה.

יב. מי שהיתה הנתנו אסורה על חברו ואין לחברו מה יאכל - הולך אצל החנווני ואומר: איש פלוני אסור בהנתי ואיני יודע מה אעשה⁵⁶. אם הלך החנווני ונתן לו וקא ונטל מזה⁵⁷ - הרי זה מתר⁵⁸.

(56) אבל אסור לו לומר בפירוש, תן לו ואני אפרע, שאם כן נעשה החנווני שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו. (57) המדיר, שנתן לחנווני מרצונו, אבל אינו יכול לכופו

(31) מהמחיר הרגיל. (32) מהמחיר המקובל, כדי שלא ייהנה מהם. וכל זה כשנדר שלא יהנה מאנשי אותה אומה, אבל אם נדר שלא ליהנות מנכסיהם, אפילו לקח שווה מאה במאתיים אסור לו ליהנות ממקחו, שנדרו חל על נכסיהם. (33) כדי שלא ייהנו ממנו. (34) ומדובר כאן במקח ממוצע (לא חריף ולא גרוע), שיש במכירתו הנאה למוכר וללוקח כשהוא נמכר שווה בשווה, כי במקח חריף אפילו כשימכור בשווי אין בו הנאה ללוקח אלא למוכר בלבד, ואם כן זה שאסר הנתנו עליהם יכול למכור אפילו שווה בשווה, כי הם לא ייהנו בזה אלא הוא בלבד. (35) כשאסר הנתנו עליו. (36) בפחות. (37) בפחות, ונמצא נהנה, כשם שגזרו על כל מודר הנאה מחברו שלא ימכור לו בשום פנים, שמא יקח ממנו בפחות ונמצא נהנה. (38) שיעור דברי רבינו כך הם: "שהרי לא נדר מאיש אחד, כדי שנגזור עליו. שאם אי אפשר לו לישא וליתן עם זה ישא ויתן עם אחר - אלא מאומה כולה". וכוונת הדברים, שמאיש זה לאיש אחר אין טורח, ואפשר לגזור שלא ימכור לזה (המדיר) אלא לאחר, אבל לאסור עליו אומה שלימה ולהטריחו לישא וליתן עם אומה אחרת משום גזירה לא החמירו עליו. (39) הואיל ולא גזרו כאן. (40) כלים, שאין הוא נהנה אלא מהנה, בניגוד למודר הנאה מאיש אחד, שגזרו עליו לא להשאיל, שמא ישאל ממנו. (41) ממון, שאסור לו ליהנות מהם, וכן אמרו בנדרים לא. כשאסר הנתי ישראל עליו מותר לו למכור להם דבר חריף אפילו שווה בשווה, שאין כאן הנאה למוכר אלא ללוקח, ולא גזרו למכור שמא ייקח.

ח. אסר הנתנו עליהן והנתינן עליו - לא ישא ויתן עמהם, וכן לא ישאו הן ויתנו עמו⁴². ולא ישאיל להן, ולא ילוה מהם, ולא ילוה אותן.

(42) שבכל צד שהוא, נמצא אחד מהם נהנה, ובמקח ממוצע הנמכר בשווה, יש בו הנאה למוכר וללוקח גם יחד.

ט. אסר על עצמו הנתי בני העיר - אסור להשאיל על נדרו לחכם מבני אותה העיר⁴³ (ההיא). ואם נשאיל והתיר לו - הרי נדרו מתר⁴⁴, כמו שבארנו.

(43) שהרי הוא נהנה מהתרתו. (44) שאף על פי שנהנה מהחכם, לא בשביל זה נתבטלה התרתו. ולדעת ה"לחם משנה" נדרו מותר - אף על פי שהוא נהנה מחכם עירו - כי אין זה גרוע מתורה שבעל פה, שמותר לו למדיר ללמוד למודר מפני שאין נוטלין עליה שכר, ואף על פי שהמודר נהנה מהלימוד, מצוות לאו ליהנות ניתנו. גם כאן, הואיל ואין החכם רשאי ליטול שכר על התרתו, כדין תורה שבעל-פה, אין זו הנאה למודר.

י. מי שאסר הנתי הפירות⁴⁵ עליו - הרי זה מתר להנות פלקט⁴⁶ שכחה⁴⁷ ופאה⁴⁸, ומעשר עני⁴⁹ המתחלק בגרנות, אבל לא בתוך הבית⁵⁰.

(45) מה ששייך לבריות. (46) שבלים הנופלות בשעת הקצירה והוא שייך לעניים. (47) עומר תבואה ששכחו בעל השדה בשדהו, בשעת הקציר, ואסור לו לשוב לקחתו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו הִרְאִישׁוֹן⁷³. וְאִם לֹא הִקְנָה לוֹ הִרְאִישׁוֹן לְאוֹתוֹ
אַחֵר - לֹא קִנְיָה לֹא הִרְאִישׁוֹן וְלֹא הִשְׁנִי⁷⁴.

(70) לשמים, לצרכי הקדש. (71) הואיל ואם הקדישה המקבל בעודה בידו אינה מקודשת אין לה דין מתנה גם לשאר עניינים. ואסור למודר ליהנות על ידי מקבל זה, כי אין זו אלא הערמה והתחכמות, כמו ששינוי שם: "מעשה באחד, שהיה אביו מודר הימנו הנאה והיה (המדיר) משיא את בנו, ואמר לחבירו: חצר וסעודה נתונים לך במתנה ואינם לפניך אלא כדי שיבוא אבא ויאכל עמנו בסעודה, אמר, [=החבר], אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים. אמר לו [=הבן המדיר], לא נתתי לך את שלי, שתקדישם לשמים. אמר לו [=החבר]: לא נתת לי את שלך, אלא שתהא אתה ואביך אוכלים ושותים ומתרחצים זה לזה ויהא עוון התלוי בראשו? אמרו חכמים, כל מתנה שאינה, שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה". ואף על פי, שהלכה היא: מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה: שם, כל עוד שלא החזירה הרי זו מתנה גמורה לכל מה שירצה, אבל כאן, אין בידו להקנותה לשום אדם, שלא נתנה לו, אלא כדי שיאכל אביו. (72) לאחר זמן. (73) אף על פי שהראשון לא קנאה לעצמו מעולם שהנותן לא נתנה לראשון לעצמו, כי אם להקנותה לשני לאחר זמן. — ואין זה כאומר לחבירו: זכה בדבר זה לפלוני, שזכה בה פלוני, ששם כל הזכיה אינה בשביל עצמו, כי אם בשביל חברו, מקבל המתנה, אבל כאן קנה הראשון, כדי שיקנה לשני לאחר זמן. ושם בגמרא הוכיחו, שקניין על מנת להקנות מועיל, מדין "קניין סודר", שהרי הקונה שדה מחברו בקניין חליפין, נותן הוא סודר (מטפחת) למקנה, ועם קבלת הסודר, מקנה בעל השדה את שדהו לקונה, אף על פי, שסודר זה יקבלו הקונה בחזרה מידי המקנה לאחר ההקנאה, נמצא שכל קניין הסודר לא היה אלא על מנת להקנות השדה לקונה, ומכאן שכל קונה על מנת להקנות לאחר, קנה השני כשהראשון יקנה לו. (74) הדבר ברור, שכל הנותן מתנה על תנאי, אם לא נתקיים התנאי בטלה המתנה.

יז. מי שִׁנְאַסְרָה הִנֵּיתוּ עַל פֶּעַל בִּתּוֹ, וְהוּא רוֹצֵה לָתֵת לְבִתּוֹ מַעוֹת פְּדֵי שְׁתֵּהִיָּה נְהִינִי בִּהּ וּמוֹצִיָּאָה אוֹתָהּ בְּחִפְצִיָּה⁷⁵ - הִרִי זֶה נוֹתֵן לָהּ וְאוֹמֵר לָהּ: הִרִי הַמַּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לָךְ בְּמִתְנָה, וּבְלִבְדִּי שְׂלֵא יִהְיֶה לְבִעְלֶךָ רְשׁוֹת בִּהּ, אֲלֵא יִהְיֶה לָמָּה שְׂאֵת נוֹתֵנֶת לְפִיךָ אוֹ לָמָּה שְׂתִּלְבְּשִׁי וְכִיּוֹצֵא בָּזָה⁷⁶. וְאִפְלוֹ אָמַר לָהּ: עַל מְנַת שְׂאִין לְבִעְלֶךָ רְשׁוֹת בִּהּ, אֲלֵא מֶה שְׂתִּרְצִי עֲשִׂי בִּהּ⁷⁷ - לֹא קִנְיָה הַפֶּעַל, וְכֵּן שְׂתִּרְצָה תַּעֲשֶׂה בִּהּ⁷⁸. אֲבָל אִם נָתַן לָהּ מִתְנָה וְאָמַר לָהּ: עַל מְנַת שְׂאִין לְבִעְלֶךָ רְשׁוֹת בִּהּ, וְלֹא פָּרַשׁ שְׁתֵּהִיָּה הַמִּתְנָה הַזֹּאת לְכָךְ וּלְכָךְ אוֹ לָמָּה שְׂתִּרְצָה תַּעֲשֶׂה בִּהּ - הִרִי קִנְיָה אוֹתָהּ הַפֶּעַל לְאֲכָל פְּרוֹתֶיהָ⁷⁹; וְדָבָר זֶה אֲסוּר, שֶׁהִרִי הוּא אֲסוּר בְּהִנֵּית חוֹתְנָהּ⁸⁰.

(75) והרי יש לבעל זכות בהן. שכל הנותן מתנה לאשת איש, תילקח בה קרקע והבעל אוכל הפירות (הרווחים), נמצא זה

לשלם לו, שהרי לא אמר לחנווני: תן לו ואני אפרע. (58) ואין המדיר עובר על נדרו, שאינו אלא פורע חובו של המודר ומותר.

יג. הִיָּה בִּיתָה⁵⁹ לְבָנוֹת, גִּדְרוּ לְגִידָר, שְׂדֵהוּ לְקִצְר, וְהִלָּךְ אֶצֶל פּוֹעֲלִים וְאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי אֲסוּר בְּהִנֵּיתִי וְאִנִּי יוֹדֵעַ מֶה אֶעֱשֶׂה, וְהִלָּכּוּ הֵן וְעָשׂוּ עִמּוֹ, וְכֵּן לָזֶה וְנָתַן לָהֶן שְׂכָרָן - הִרִי זֶה מִתְּרֵם⁶⁰; שְׁנִמְצָא זֶה שֶׁפָּרַע לוֹ חוֹבוֹ, וְכֵּן בְּאַרְנוֹ שֶׁזֶה מִתְּרֵם לְפָרַע לוֹ חוֹבוֹ⁶¹.

(59) של המודר. (60) אף על פי שאין זה לצרכי מזונות אלא לצרכי בניין בלבד. וייתכן, שמשום כך כתב רבינו כאן: והלך אצל פועלים, שמשמעו בדיעבד, ולא לכתחילה, בעוד שבהלכה הקודמת כתב: הולך אצל חנווני, שמשמעו לכתחילה, כי זהו ההבדל בין צרכי חיי נפש, לצרכי בניין. (61) "שמניעת התביעה אינה בכלל הנייה".

יד. הִיוּ מְהֻלְכִין בְּדֶרֶךְ וְאִין לוֹ מֶה יֹאכֵל - נוֹתֵן לְאַחֵר מִשּׁוּם מִתְנָה, וְהִלָּה מִתְּרֵם בָּהּ⁶². וְאִם אִין עֲמָהָם אַחֵר - מִנִּיחַ עַל הַסֶּלַע⁶³ וְאוֹמֵר: הִרִי הֵן מִפְּקָרִין לְכָל מִי שֶׁיִּחְפֹּץ, וְהִלָּה נוֹטֵל וְאוֹכֵל⁶⁴.

(62) אף על פי שיש כאן קצת הערמה, שהדברים מוכיחים שלא נתנו לאחר, אלא כדי שיהנה בו המודר, הואיל ואין למודר מה לאכול התירו לו גם זה, אבל בהלכה הקודמת, שיש תקנה אחרת, לא התירו ליתן לאחר לשם מתנה, שנראית כהערמה. (63) אכן, או גוש אבן הבולט מעל הקרקע. (64) שאינו נהנה מהמדיר אלא משל הפקר.

טו. נָתַן לְאַחֵד מִתְנָה וְאָמַר לוֹ: הִרִי סַעֲדָה זוֹ נְתוּנָה לָךְ מִתְנָה, וְכֵּן פְּלוֹנִי שְׂהוּא אֲסוּר בְּהִנֵּיתִי וְיֹאכֵל עִמּוֹ - הִרִי זֶה אֲסוּר⁶⁵. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא [אֶפְלוֹ] אִם נָתַן לוֹ סֵתֶם, וְחִזְרָה וְאָמַר לוֹ: רִצְוֹנָךְ⁶⁶ שִׁיבּוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכֵל עִמּוֹ? אִם הוֹכִיחַ סוּפוֹ עַל תַּחֲלָתוֹ שְׂלֵא נָתַן לוֹ אֲלֵא עַל מְנַת שִׁיבּוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכֵל - אֲסוּר. כְּגוֹן שְׁהִיתָה סַעֲדָה גְדוֹלָה⁶⁷, וְהוּא רוֹצֵה שִׁיבּוֹא אֲבִיו אוֹ רֵבּוֹ וְכִיּוֹצֵא בִּהּ⁶⁸ לְאֲכָל מִסַּעֲדָתוֹ; שֶׁהִרִי סַעֲדָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שְׂלֵא גָמַר לְהִקְנוֹת לוֹ. וְכֵּן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּזָה⁶⁹.

(65) שהדברים מוכיחים, שלא נתן לו מתנה גמורה, אלא רוצה הוא להערים, כדי שפלוני המודר ייהנה עמו מסעודתו. (66) התסכים. (67) סעודת נישואין וכדומה. (68) שהדבר ידוע, שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר. (69) וכלשון האחרונה של רבא. ולדעת ה"כסף משנה" לא נתכוון רבינו אלא כשאמר לו כך סמוך לנתינתו, אבל אם שהה קצת ולאחר שעה אמר לו כן, הרי זה מותר.

טז. כָּל מִתְנָה שְׂאֵם הַקְדִּישָׁה⁷⁰ לֹא תִהְיֶה מְקֻדָּשֶׁת⁷¹ - אִינָה מִתְנָה. וְכָל הַנוֹתֵן לָזֶה מִתְנָה עַל מְנַת לְהִקְנוֹתָהּ לְאַחֵר⁷² - הִרִי זֶה הָאֲחֵר קִנְיָה בְּעֵת שֶׁקִּנְיָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְהִיגִית לִי¹², שְׁגָנְכָה אֶת פִּסִּי וְשִׁהַכְתָּה אֶת בְּנִי, וְנִדְעֵה שְׁלֹא גָנְכָה וְשִׁלֹּא הִכְתָּה - הָרִי זֶה מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נָדָר טְעוּת, וְהוּא בְּכָלֵל נְדָרֵי שְׁגָגוֹת שֶׁהֵן מִתְרִין¹³. וְאִין זֶה כְּתוּלָה נְדָרוֹ בְּדָבָר וְלֹא נִתְקַיֵּם הַדָּבָר, שֶׁהָרִי הִסְבִּיחַ שֶׁבְּגִלְלָה נָדָר לֹא הִיָּתָה מְצוּיָה¹⁴ וְטְעוּת הִיָּה¹⁵.

(8) יפה. כלומר, לא שייפוח וקשטוה, אלא מתחילה היתה נאה ויפה, ונמצא שנדר בטעות. (9) נמוכת קומה. (10) גבוהה (משנה בנדרים סו.). (11) קרבן. קונם - הוא כינוי לקרבן, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. ובכתי"י התימנים, וכן בדפוס רומי, תיבה זו איננה. (12) הנאתה ממני תהא אסורה עליה כקרבן. (13) משנה שם כה: וכמבואר לעיל פ"ד, ה"א. (14) מתחילה בשעת נדרו. (15) כלומר, בשני המקרים שבשתי ההלכות שלפנינו, הוא מותר בלא שאלה לחכם. אלא, שבדין האמור בהלכה ב הקודמת הוא מותר מחמת שהוא תולה נדרו בדבר, וההיתר בהלכה שלפנינו הוא מטעם "נדר טעות" שהוא בכלל נדרי שגגות (כסף-משנה ע"פ סוגיית הגמרא שם סה:). ולדעת ה"אור שמח", הנוסח בדברי רבינו כך הוא: "שהן מותרין, שהרי הסיבה שבגללה נדר לא היתה מצויה, וטעות היה", והתיבות: "ואין זה כתולה נדרו" וכו' אינן שייכות כלל כאן, ומקומן בסמוך סוף ה"ה אחרי התיבות: "כמו שביארנו". וראה בביאורנו שם.

ד. וְלֹא עוֹד¹⁶, אֵלֹא מִי שֶׁרָאָה אֲנָשִׁים מִרְחוֹק אוֹכְלִים תְּאֵנִים שְׁלֹו, וְאָמַר לָהֶן: הָרִי הֵן עֲלֵיכֶם קָרְבָן¹⁷ - בִּיָּזֵן שֶׁקָּרַב אֲלֵיהֶם וְהִבִּיט וְהָרִי הֵן אָבִיו וְאֶחָיו, הָרִי אֵלֹו מִתְרִין. אָף עַל פִּי שְׁלֹא פִּרַשׁ הִסְבִּיחַ שֶׁהִדִּירָן בְּגִלְלָה, הָרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁפִּרַשׁ. שֶׁהִדְבָּר מוֹכִיחַ, שְׁלֹא אָסַר עֲלֵיהֶם אֵלֹא שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁהֵן זָרִים¹⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(16) לא רק כשפירש בשפתיו ונמצא שטעה הרי זה מותר, אלא אפילו כשלא פירש כלל. (17) אסורים בהנאה כקרבן. (18) נמצא שהוא מוטעה בעיקר נדרו, שמעולם לא היתה דעתו עליהם, ובטל מאליו (משנה שם כה:).

ה. מִי שֶׁנָּדָר אוֹ נִשְׁבַּע, וְנִלְדָּה¹⁹ לוֹ דָּבָר שְׁלֹא הִיָּה בְּלִפּוֹ בְּשַׁעַת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בְּשַׁעַת הַנֶּדֶר - הָרִי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיִּשְׁאֵל לַחֲכָם וְיִתִּיר אֶת נְדָרוֹ. פִּיּוּצָה? אָסַר אֶת עַצְמוֹ בְּהִנֵּית פְּלוּנִי אוֹ שְׁלֹא יִכְנַס לְמָקוֹם פְּלוּנִי, וְנִעֲשָׂה אוֹתוֹ הָאִישׁ סוֹפֵר²⁰ וְאוֹתוֹ מָקוֹם בֵּית הַכְּנֶסֶת, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: אֵלֹו הִיָּיתִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶה נִעֲשָׂה סוֹפֵר וּבְמָקוֹם זֶה יִעֲשֶׂה בֵּית הַכְּנֶסֶת, לֹא הִיָּיתִי נוֹדֵר אוֹ נִשְׁבַּע - הָרִי זֶה אָסוּר לְהִנּוֹת וּלְהִכְנֹס עַד שֶׁיִּתִּיר נְדָרוֹ²¹, כְּמוֹ שֶׁבִּיאָרְנוֹ²². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה²³.

(19) ונתחדש. (20) תלמיד חכם, והכל צריכים לו, או בלבד (כתבן) והכל צריכים לו, לפי שהוא כותב שטרות העיר (משנה שם סד. וברא"ש ותוספות שם). (21) שיבא לפני

נהנה מחותנו שהדירו הנאה והרי זה כאילו נתן המעות באופן ישר לבעל, ואסור. (76) שלא הקנה המעות לאשה אלא לאותו דבר בלבד, ומתוך שאין זו מתנה לכל דבר, אין לבעל חלק בה. (77) ולא פירש לה, לאיזה דבר הקנה לה המעות. (78) שם, כשמואל, האומר: אפילו אמר: מה שתרכי עשי לא קנה אותן הבעל. וסובר רבינו ששמואל מצריך לומר לה את זה נוסף על מאמרו: על מנת שאין לבעלך רשות בהן, שמכיוון שמדגיש: "אלא מה שתרכי עשי" כוונתו לומר, שלא יהיו שלך אלא לאותו דבר שתרכי לעשות בהן בכל שעה ושעה, ואין ההקנאה חלה אלא באותה שעה שתרכי לעשות בהן איזה דבר, ולאותו דבר בלבד. נמצא, שאין לבעל קניין בהן, שהרי אף בתו לא קנתה אותן לכל דבר. (79) שיר אשה כיד בעלה. (80) ובכל זאת קנה אותן הבעל. ואף על פי שאסור לו ליהנות מהן, אם ירצה ליתן צדקה לעניים, או לעשות בהן צרכי רבים מותר, שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן בכל דבר שאין לאדם בו היתר הנאה.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נדר התלוי בדבר מסוים ולא נתקיים הדבר, נדר שהותר מקצתו מה דינו בכולו, שהולכים אחר כוונת הנודר ולא אחר משמעות הדיבור, ההבדל בין האומר: לביתך איני נכנס, לאומר: לבית זה איני נכנס, דברים המותרים בלא שאלה לחכם.

א. מִי שֶׁנָּדָר אוֹ נִשְׁבַּע, וּפִרַשׁ בְּשַׁעַת נְדָרוֹ דָּבָר שֶׁנָּדָר אוֹ נִשְׁבַּע בְּגִלְלוֹ²⁴ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁתִּלְלָה²⁵ נְדָרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ בְּאוֹתוֹ דָּבָר, וְאֵם לֹא נִתְקַיֵּם אוֹתוֹ דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע בְּגִלְלוֹ - הָרִי זֶה מִתֵּר²⁶.

(2) הסיבה שבגללה נדר מה שנדר. (3) התנה. (4) אפילו בלא שאלה לחכם. שהרי זה כתנאי גמור, ואם לא נתקיים התנאי בטל הדבר, וכמבואר בירושלמי נדרים פ"ט, ה"ג.

ב. פִּיּוּצָה? נָדָר אוֹ נִשְׁבַּע: שְׁאִינִי נוֹשֵׂא אִשָּׁה פְּלוּנִית שְׁאִבְיָה רַע, שְׁאִינִי נִכְנַס לְבֵית זֶה שֶׁכָּלֵב רַע בְּתוֹכוֹ; מִתּוֹ אוֹ שֶׁעֲשָׂה הָאֵב תְּשׁוּבָה - הָרִי זֶה מִתֵּר²⁷. שֶׁזֶה כְּמִי שֶׁנָּדָר אוֹ נִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁלֹא אֲשֹׂא פְּלוּנִית וְלֹא אִכְנַס לְבֵית זֶה אֵלֹא אִם נִסְתַּלַּק הַהֶזֶק²⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה²⁹.

(5) אעפ"י שהמיתה היא סיבה ש"נולדה" לאחר נדרו ואין ה"נולד" יכול לבטל הנדר, ללא שאלה לחכם, כמבואר בסמוך ה"ה, - כאן, שתלה נדרו בסיבה ידועה, הרי זה עדיף מנולד, כמו שמפרש רבינו והולך. (6) משנה בנדרים סה. ובגמרא שם כדעת רב הונא, וכשנסתלק ההיזק - אין מקום עוד לנדרו. (7) כמו שאמרו בירושלמי שם, "באומר קונם שאיני נהנה לאיש פלוני כל הזמן שהוא לבוש שחורים, לבש לבנים מותר בו".

ג. אֲכַל הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבַּע, שְׁאִינִי נוֹשֵׂא פְּלוּנִית הַכַּעֲוִרָה, וְנִמְצָאת נָאָה³⁰; שְׁחוּרָה, וְנִמְצָאת לְכָנָה; קַצֵּרָה³¹, וְנִמְצָאת אֶרְפָּה³²; קוֹנֵם³³ שְׁאִין אֲשֶׁתִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החזרה, הורע כח הנדר ונעקר, ומתוך דהותר מקצתו הותר כולו (כסף-משנה בשם הטור).

ז. וכן האומר: הנין קרפן עלי מפני שהנין רע לבני מעים, ואמרו לו: הרי המיטשן יפה לבני מעים; אם אמר: אלו הייתי יודע, לא הייתי נודר, ואפלו אמר: אלו הייתי יודע, הייתי אומר: החדש אסור והיטשן מתר - מתר פישן ובחדש³¹. אבל אם אמר: אלו הייתי יודע, הייתי אומר: כל היינות אסורין עלי חוץ מן המיטשן - הרי זה מתר במיטשן³². וכן כל פיוצא בזה³³.

31) שהרי החליף דבריו, ועקר מקצת נדרו, וממילא הותר כולו. 32) הואיל והעמיד דבריו בכתחילה לא הורע נדרו, שאין זה אלא מתנה על המיטשן, שלא היה בכלל בשעת נדרו, אילו ידע שהוא יפה למעים (נדרים סו. וכפירוש הגמרא שם כו: לענין בצל, וממנו למד רבינו לענין יין). 33) כמו שאמרו שם סו. "קונם בצל שאני טועם, שהבצל רע ללב, אמרו לו: והלא הכופרי (בצל כפרי) יפה ללב ? הותר בכופרי, ולא בכופרי בלבד הותר אלא בכל הבצלים", וכפי שהוסבר בגמרא שם כו.

ח. כל הנודר או נשבע - רואין דברים שפגללן נשבע או נדר, ולמדן מהן לאי זה נתפנן, והולכין אחר הענין³⁴, לא אחר כל משמע הדבור³⁵. פיצד? הנה טעון משא של צמר או של פשתים, והיזע³⁶ והנה ריחו קשה³⁷, ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר או פשתים לעולם - הרי זה מתר ללבש בגדי צמר או פשתים ולכסותן³⁸, ואינו אסור אלא להפשילן³⁹ לאחוריו⁴⁰. הנה לבוש בגדי צמר ונצטער בלבישתן⁴¹, ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר לעולם - אסור ללבש, ומתו לטען עליו, ומתו להתפסות בגדי⁴² צמר; שלא נתפנן זה אלא לכבד צמר⁴³. וכן כל פיוצא בזה.

34) כוונת הנדר. 35) ההבנה המילולית שבדיבור. 36) מכובד המשא. 37) או שהיה ריחו קשה, שהצמר והפשתים ריחם קשה (משנה בנדרים נה: וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם). 38) להתכסות בהם. 39) לתלותם. 40) וכל-שכן לטענם לפניו, אלא שדרכם של אלו להפשילם לאחוריו (תוספות י"ט שם). שבענין שנצטער נדר, ולפיכך מותר לו להתכסות, ואסור לו לטענם (רש"י שם). 41) מחמת ריחם או מחמת כובדם (ריטב"א ורא"ש שם). 42) צמר שנגזז ועדיין לא נטוה. 43) שלא נדר אלא ממלבוש שנצטער בו (בריייתא שם, וברש"י). ונראה מדברי רבינו, שהנודר מן הצמר סתם, אסור גם בלבישה וגם בטעינה (ר"ן וכסף-משנה).

ט. הוי מבקשין ממנו שישא קרבתו⁴⁴ והוא ממאן, ופצרו⁴⁵ בו ונדר או נשבע שלא תהנה בו לעולם; וכן המגרש את אשתו ונשבע או נדר שלא תהנה

חכם מובהק או לפני שלשה הדיוטות ויאמר: אני נדרתי כך וכך ונחמתי, ואילו הייתי יודע שיארע לי כך וכך, לא הייתי נודר. ואילו היתה דעתי בעת הנדר כמו עתה, לא הייתי נודר, והואיל ונהפכה דעתו מתירים לו. 22) לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה והי"ב. כאן יש - לדעת ה"אור שמח" - לגרוס: "ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקיים הדבר" (ראה לעיל ה"ג). כלומר, אעפ"י שאומר: אילו הייתי יודע לא הייתי נודר, אין זה מותר, שאין זה כתולה נדרו בדבר, שזה לא תלה כלום בשעת נדרו, שגם עכשיו "עדיין לא ניחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלא יעשה זה סופר" (לשון רבינו שם). וראה בביאורנו שם. 23) כגון שהיה המודר משיא את בנו, ואמר המדיר "אילו הייתי יודע, שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר" (משנה בנדרים סד.).

ו. כל נדר שהתו מקצתו - התו פלו²⁴. והוא הדין בשבועה. פיצד? ראה אנשים מרחוק אוכלין פרותיו, ואמר: הרי הן עליכם קרפן, וכשהגיע אליהם והנה הם אביו ואנשים זרים - הואיל ואביו מתר²⁵, פלן מתרין²⁶. ואפלו אמר: אלו הייתי יודע פן, הייתי אומר: פלוני ופלוני אסורין ואביו מתר - הרי פלן מתרין²⁷. אבל אם אומר כשהגיע אליהם: אלו הייתי יודע שאביו פניכם, הייתי אומר: פלכם אסורין חוץ מאביו - הרי פלן אסורין²⁸ חוץ מאביו; שהרי גלה דעתו שלא התיר מקצת הנדר, אלא פמו שגדר הנה נודר²⁹ ומתנה על אביו³⁰.

24) שנאמר (במדבר ל, ג) "ככל היוצא מפיו יעשה" כולו ולא מקצתו, מכאן לנדר שבטל מקצתו - בטל כולו (ירושלמי נדרים פ"א, ה"א) והשווה לעיל פ"ד, הי"א. 25) שהדבר מוכיח, שלא אסר עליו, כמבואר לעיל ה"ד. 26) שלא נדר מתחילה, אלא על דעת שיתקיים כולו, והתרת מקצתו משמשת פתח היתר לכולו (משנה בנדרים סו. וברא"ש שם). והר"ן (שם כה:) מפרש: כיון שאילו היה יודע שאביו ביניהם היה מוציא מן הכלל, הרי זה מוטעה בעיקר הנדר, וכל שיש בעיקר הנדר טעות - אין פיו ולבו שוים ובטל מאליו. 27) נדרים כה: הואיל ומתחילה אסרם עליהם בלשון: כולכם, ועכשיו החליף דבריו הורע כוח הנדר, ואילו נעקר והותר מקצתו, ולפיכך הותר כולו (רא"ש ותוספות שם). 28) שם, וכדעת רבה. 29) כיון שבשעת הנדר אמר: כולכם אסורים, ועכשיו בשעת החזרה הוא גם כן מעמיד דבריו הראשונים - ביחס לאחרים, אעפ"י שמוציא את אביו מן הכלל, אין זה נדר שהותר מקצתו, לפי שאביו לא נכנס מעולם במשמעות הנדר (ר"ן שם). 30) וכבר אמרנו, שאביו לא נכלל מעולם במשמעות הנדר, כמבואר לעיל ה"ד, נמצא שאין כאן נדר שהותר מקצתו. והוא-הדין אם מתחילה אמר: פירתי אלה יהיו אסורים לזה ולזה ולא הכירם, בגלל ריחוקם ממנו, וכשנתקרב וראה את אביו ביניהם, חזר ואמר: אילו הייתי יודע... הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא, הותרו כולם, מאחר שהחליף דבריו שמשעת האיסור, לדבריו שבשעת

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁיִמָּצָא דָּבָר הַגּוֹנִין⁵⁹ לוֹ. מַעֲשֵׂה פֹאשָׁה שֶׁנִּדְרָה שְׁפָל מִי שִׁתְּפַע אוֹתָהּ תִּנְשָׂא לוֹ, וְקָצְצוּ עָלֶיהָ בְּגִי אָדָם שֶׁאֵינָן הַגּוֹנִין לָהּ, וְאָמְרוּ חֻכְמִים: לֹא נִתְּפֹנָה זֶה אֶלָּא לְכָל מִי שִׁתְּפַע אוֹתָהּ מִן הַגּוֹנִין לָהּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(57) קבוצת אנשים העוברים יחד בדרך, או במדבר. (58) יפליג מיבשה לים. (59) בבא קמא פ. ושם הנוסח: מי שנדר ליקח בית ולישא אשה בארץ ישראל וכו' וכנראה שזו טעות סופר, שכן בתוספתא שם פ"ח, מ"ד, שהיא מקור ברייתא זו, לא נזכרה ארץ ישראל לענין זה (מעשה רוקח). וכן בשו"ע יו"ד ריט, סעיף א, לא הודגש כאן: ארץ ישראל.

יד. הַמְדִיר אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁנִּשְׁפַּע וְאָמַר לוֹ: שֶׁחֲבֹא וְתִטֵּל לְבָנִיךָ כֹּר אֶחָד חֻטִּים אוֹ שְׁתֵּי חֻטִּים שֶׁל יִינִי⁶⁰ - הָרִי זֶה!⁶¹ יְכוּל לְהַתִּיר נִדְרוֹ בְּלֹא שְׁאֵלָה לְחֻכְמָה, וְיֹאמַר לוֹ: כְּלוּם נִתְּפֹנָה אֶלָּא לְכַבְּדִי⁶², כְּבוֹדִי שְׁלֹא אֶטֶל⁶³, וְכִבְרָה הִגִּיעַ אֵלַי כְּבוֹד שֶׁנִּדְרָה בְּשִׁבְלִי⁶⁴. וְכֵן הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁפָּע: שֶׁאֵין אִתּוֹ נִהְיָה לִי אִם אֵין אִתּוֹ נִתֵּן לְבָנִי כֹּר שְׁלֹא חֻטִּים וְשְׁתֵּי חֻטִּים שֶׁל יִינִי - הָרִי זֶה יְכוּל לְהַתִּיר נִדְרוֹ שְׁלֹא בְּשִׁאֲלַת חֻכְמָה, וְיֹאמַר: הָרִינִי פֹאֲלוֹ נִתְּקַבְּלִתִּי⁶⁵ וְהִגִּיעוּ לְיָדִי. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(60) שאמר לו: קונם שאני נהנה לך, אם אי אתה נוטל לבנך וכו' כלשון המשנה בנדרים סג: ובגמרא שם כ. ולפי זה, המדיר, הוא הנודר על עצמו. (61) חברו, שנדרש ליטול ממנו. (62) בפני הבריות, שיראו שאני חשוב בעיניך, שאתה רוצה ליתן לי מתנה. (63) שאתכבד יותר, כשיראו שאיני רוצה לקבל. (64) וכל זה כשאין המדיר מפרש את כוונתו, אלא נדר סתם. אבל אם המדיר חולק ואומר: לא כי אלא לכבודי נתכוונתי, שאתכבד כשתקבל ממני מתנה, הרי זה אסור ללא היתר חכם (ר"ן ע"פ הירושלמי בנדרים פ"ח, ה"ו. וכן בש"ך ליו"ד רלב, ס"ק מו). (65) קבלתי, ולשון משנה היא (בנדרים סג: ובתוספות יו"ט שם). וכתב הרדב"ז: מכאן יש ללמוד, שמי שנשבע לחברו לפרוע לו חובו ביום פלוני ולא השיגה ידו, אין תקנה להאריך לו זמן הפרעון, אלא יאמר לו המלוה: הריני כאילו נתקבלתי.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם למקומותיהם, הדברים שדרך השליח להמלך עליהם, הבדלים בין הנודר מן החיטה לנודר מן החיטים, מקומות ואנשים שונים הנכללים בתוך הנדר ושאינם נכללים בו.

א. בְּנִדְרִים הֵלֵךְ אַחֵר לְשׁוֹן בְּגִי אָדָם בְּאוֹתוֹ מְקוֹם וּבְאוֹתוֹ לְשׁוֹן² וּבְאוֹתוֹ זְמַן³ שֶׁנִּדְרָה אוֹ נִשְׁפַּע בּוֹ. פִּיּוּצָא? נִדְרָה אוֹ נִשְׁפַּע מִן הַמְּבָשֵׁל: אִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מְקוֹם בְּאוֹתוֹ לְשׁוֹן בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין מְבָשֵׁל אֶפְלוֹ לְצָלִי וְלִשְׁלוּק⁴ - הָרִי זֶה אֶסוּר בְּכָל; וְאִם אֵין דֶּרֶכָּם לְקֹרֹת מְבָשֵׁל אֶלָּא לְבָשֵׁר שֶׁנִּתְּבַשֵּׁל בְּמִים וּבִתְבַלִּין⁵

בו לְעוֹלָם - הָרִי אֵלּוֹ מִתְּרוֹת לְהִנּוֹת לוֹ; שֶׁאֵין פְּוִנָתוֹ אֶלָּא לְשֵׁם אִישׁוֹת⁴⁶.

(44) ובמשנה נדרים סג: הנוסח: "בת אחותו". ומפרש רבינו שם: לפי שהוא נהוג, ועוד הוא מצוה וחייב אדם להשתדל בזה, כמו שאמרו "ומבשרך לא תתעלם" (ישעיה נח, ז) - זה הנושא בת אחותו, וראה יבמות סב: (45) בקשו הרבה. (46) נישואין (נדרים סג:).

י. וְכֵן הַקּוֹרֵא לְחֲבֵרוֹ שֶׁיִּסְעַד אֶצְלוֹ וּמָאן, וְנִשְׁפַּע אוֹ נִדְרָה שְׁלֹא יִכְנַס לְבֵיתוֹ וְלֹא יִשְׁתָּה לוֹ טַפַּת צוּגָן - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהִכְנַס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתוֹת לוֹ צוּגָן; שְׁלֹא נִתְּפֹנָה זֶה אֶלָּא שְׁלֹא יֵאָכֵל וְיִשְׁתָּה עִמּוֹ בְּסַעֲדָה זֹאת⁴⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(47) שתיה מרובה, אבל טיפת צוגן מותר לו. וכן מותר לו לאכול ולשתות בביתו בסעודה אחרת, כמו שאמרו בתוספתא (נדרים פ"ד, מ"ח) "תוך המשתה אסור, לאחר המשתה מותר" (נדרים שם ובר"ן).

יא. הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: קוֹנָם⁴⁸ לְבֵיתִיךָ אֲנִי נִכְנַס וְשִׁדְךָ אֲנִי לֹקֵחַ, בֵּין בְּנִדְרָה בֵּין בְּשִׁבְכּוּעָה, וּמֵת⁴⁹ אוֹ מִכֶּרֶן לְאַחֵר - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהִכְנַס לְבֵית וְלִקַּח הַשְּׂדֵה מִן הַיּוֹרֵשׁ אוֹ מִן הַלּוֹקֵחַ; שְׁלֹא נִתְּפֹנָה זֶה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּרִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: לְבֵית הַזֶּה אֲנִי נִכְנַס וְשִׁדְךָ זֶה אֲנִי לֹקֵחַ, וּמֵת אוֹ מִכֶּרֶן לְאַחֵר - הָרִי זֶה אֶסוּר⁵⁰.

(48) מפורש לעיל ה"ג. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי ר"מ תיבת "קונם" איננה. אלא: "לבייתך איני נכנס, ושדך איני לוקח". וראה בבאורנו לעיל אות י. (49) בעל הבית והשדה. (50) כיון שאמר "בית זה", עשאו עליו כחתיכת איסור (משנה נדרים מו. ובר"ן שם ע"ב) והשווה לעיל פ"ה, ה"ד-ה.

יב. הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: הַשְּׂאִילִנִי פֶּרֶתְךָ, אָמַר לוֹ: אֵינָה פְּנוּיָה, נִשְׁפַּע אוֹ נִדְרָה וְאָמַר: קוֹנָם⁵¹ שְׁדִי אֲנִי חוֹרֵשׁ בָּהּ⁵² לְעוֹלָם⁵³; אִם הָיָה דֶּרֶכּוֹ לְחֹרֵשׁ בִּידּוֹ⁵⁴ - הוּא אֶסוּר, וְכָל אָדָם מִתְּרִין לְחֹרֵשׁ לוֹ בָּהּ⁵⁵; וְאִם אֵין דֶּרֶכּוֹ לְחֹרֵשׁ בִּידּוֹ - הוּא וְכָל אָדָם אֶסוּרִין⁵⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדִבְרִים אֵלּוֹ.

(51) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים - תיבה זו איננה. (52) בפרה זו. (53) נתעצב השואל כנגד המשאיל, ואמר כך מתוך כעס, שלא רצה זה להשאילו (משנה בנדרים מג. וברש"י). (54) בעצמו, שהוא איש כפרי, איכר. (55) שלא נתכוין אלא לאסור חרישתו הוא. (56) כיון שאין דרכו לחרוש בידו, לא נתכוין אלא שלא ליהנות מחרישתה לא על ידו ולא ע"י פועליו (שם).

יג. מִי שֶׁנִּשְׁפַּע אוֹ נִדְרָה שֶׁיִּשְׂא אִשָּׁה אוֹ שִׁיקָהּ בֵּית אוֹ שִׁיּוּצָא בְּשִׁירָא⁵⁷ אוֹ יִפְרֵשׁ⁵⁸ בָּיָם - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לִשְׂא אִשָּׁה אוֹ לְקַנּוֹת אוֹ לְצַאת מִיָּד, אֶלָּא עַד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בין ה"א הידיעה לשם שאינו ידוע, בכל אלה עלינו ללכת אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו זמן (ע"פ 'תוספות יו"ט' שם). (17) כגון הנודר מן השלוק, שאם אין דרכם לקרות שלוק אלא לבשר שלוק, אינו אסור אלא בבשר שלוק בלבד, כמפורש במשנה שם.

ד. ה'יו מקצת בני המקום קורין לו קף ומקצתם אין קורין - אין הולכין אחר הרב, אלא הרי זה ספק נדרים¹⁸, וכל ספק נדרים - להחמיר, ואם עבר - אינו לוקה¹⁹.

(18) מבואר בסמוך ה"ה. (19) משום: לא יחל דברו, שאין לוקים על הספק, השווה לעיל פ"ה הי"ד.

ה. פיצד? נדר מן השמן במקום שמסתפקין²⁰ בשמן זית ובשמן שמשמן²¹, ורב אנשי המקום אין קורין שמן סתם אלא לשמן זית, וקורין לשמן שמשמן שמן שמשמן, ומעוטם קורין אף לשמן שמשמן שמן סתם - הרי זה אסור בשניהם²², ואינו לוקה על שמן שמשמן. וכן כל פיוצא בזה²³.

(20) משתמשים. (21) ססמה ביוונית, והוא צמח עשבוני, שמזרעיו מפיקים שמן למזון ולמאור. (22) נדרים נג, א. כיון שמיעוטם קוראים אף לשמן שומשמן שמן סתם, יש להסתפק שמא אליו נתכוין (ר"ן שם). ושם אמרו: "הנודר מן השמן בארץ ישראל (שאינו מצוי בה אלא שמן זית) - מותר בשמן שומשמן ואסור בשמן זית, ובבבל (שאינו מצוי בה אלא שמן שומשמן) - אסור בשמן שומשמן ומותר בשמן זית". (23) ראה לקמן הי"ד.

ו. כל דבר שדרך שלית באותו מקום להמלה²⁴ עליו - הרי הוא בכלל המין שנאמר לשלית סתם. פיצד? מקום שדרך, אם ישלח אדם שלית לקנות לו בשר סתם, אמר לו: לא מצאתי אלא דגים²⁵; אם נשבע או נדר במקום זה מן הבשר - נאסר אף בבשר דגים. וכן כל פיוצא בזה²⁶. ובכל מקום, הנודר מן הבשר - אסור בבשר עופות²⁷ ובקרבנים, ומתיר בהגבים²⁸. ואם מראין הדברים בעת שגדר שלא נתפנן אלא בבשר בהמה בלבד [או לבשר עוף ובהמה בלבד]²⁹ - הרי זה מתיר בבשר דגים ואפלו במקום שהשלית נמלה עליה³⁰.

(24) לשאול ולהתייעץ עם שולחו. (25) ושואלו אם רוצה הוא לקנות לו דגים במקום בשר, אבל אינו אומר לו לא מצאתי אלא ירקות, מכאן אתה שומע, שהדגים בכלל מין בשר הם (נדרים נד: וכדעת רבי עקיבא). (26) כגון אם אמר: ירק המתבשל בקדירה עלי, הרי זה אסור בדלועין, שאף הם מתבשלים בקדירה, והשלית נמלך עליהם כשואמרים לו: להביא ירק המתבשל בקדירה (ראה לקמן ה"ו). (27) שהם בכלל בשר, והשלית נמלך עליהם בתחילת שליחתו, ששואל את השולח: איזה בשר אתה רוצה, בשר בהמה או בשר עוף? ואילו דגים אינו נמלך

- הרי זה מתיר בצלי⁶ ובשלוק⁷. וכן המעשן⁸ והמבשל בחמי טבריא⁹ וכיוצא בהן¹⁰ - הולכין בו אחר הלשון של בני העיר¹¹.

(2) ובכת"י התימנים: ובאותה לשון. באותה שפה שנדר בה. (3) כי בשינויי הזמנים, יתכן שאפילו באותה עיר תשתנה משמעות הלשון ממשמעה הקודם. (4) שנתבשל יותר מבישולו הראוי (רע"ב לנדרים פ"ו, מ"א. וכן ברא"ש לנדרים שם). אבל הר"ן והרשב"א הוכיחו, שבנדרים נקרא שלוק - כל שלא נתבשל כל צרכו, כי בלשון בני אדם גם תבשיל שנתבשל יותר מדי, נקרא: מבושל. (5) מפורש לעיל פ"ה, הי"א. (6) שאינו מבושל במים כי-אם צלוי על האש. (7) שאינו נקרא מבושל (נדרים מט.). ושם הביאו, שבלשון תורה גם צלוי נקרא מבושל, שכן כתוב (דברי הימים ב לה, יג) "ויבשלו הפסח באש כמשפט". וידוע, שאין הפסח נאכל אלא צלי. ורבי עקיבא איגר ז"ל מראה שם, פסוק מפורש בתורה (דברים טז, וז) "תזבח את הפסח בערב . . . ובשלת ואכלת". (8) ולא נתבשל כלל. (9) שאין חומם מתולדות האש, השווה הל' שבת פ"ט, ה"ג. (10) כגון שאר מעיינות רותחים. (11) ובירושלמי נדרים פ"ו ה"א, נסתפקו בנודר מן המבושל, אם מותר במעושן ומטוגן ומבושל בחמי טבריה, ונשאר בספק. וכנראה, שזה במקום שאין לשון בני אדם מוסכמת בזה, ומספק הולכים בו להחמיר, כמבואר בסמוך הי"ד (כסף-משנה).

ב. נדר או נשבע מן המליח¹², אם דרךם לקרות מליח לכל המלוהין - הרי זה אסור בכל המלוהין; ואם אין דרךם לקרות מליח אלא לדג מליח בלבד - אינו אסור אלא בדג מליח¹³.

(12) מיני מזון המתובלים הרבה במלח וחריפים מאד, כמו שאמרו (קידושין סו.): "אף אנו נאכל מלוהים זכר לאבותינו". (13) שבנדרים, הלך אחר לשון בני אדם. וראה בסמוך אות טו.

ג. נדר או נשבע מן הכבוש¹⁴, אם דרךם לקרות כבוש לכל הכבושים¹⁵ - הרי זה אסור בכל; ואם אין דרךם לקרות כבוש אלא לירק כבוש בלבד - אינו אסור אלא בכבוש של ירק¹⁶. וכן כל פיוצא בזה¹⁷.

(14) מזון מתוקן בתוך ציר (שמן, חומץ וכדומה) לשם שימורו ימים רבים. (15) כל דברי מאכל למיניהם שנכבשו בחומץ וכדומה. (16) במשנה, נדרים נא, ב - שנינו: "מן הכבוש אין אסור אלא מן הכבוש של ירק, כבוש שאני טועם אסור בכל הכבושים" וכו'. ומפרש רבינו שם, שעיקר ההפרש הוא: בין השם הידוע, לשאינו ידוע, שאם אמר הכבוש בה"א הידיעה, כוונתו לכבוש הידוע, והוא של ירק. ואם אמר בלא ה"א הידיעה, הרי זה מורה על כל הכבושים, וזהו כלל ידוע בכל הלשונות. אבל גם שם מסכם רבינו: "ואל תפשע (תטעה) בעיקר הידוע: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם". כלומר, אם יארע מקום, שאין מדקדקים בלשונם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליהם אלא בסוף שליחותו, כשהלך ולא מצא בשר הוא חוזר ושואל, שמא אקנה לך דגים? הרי שהעופות בכלל בשר הם יותר מדגים (כסף-משנה ע"פ הסוגיא בנדרים שם).
(28) שאינם מין בשר, וגם השליח אינו נמלך עליהם (שם).
(29) ולא לדגים, כגון שכאבו לו עיניו, וידוע שהדגים קשים לכואבי עינים (נדרים שם, וכן במעילה כ:). (30) הואיל וביין כה אסור לו לאכול דגים מחמת כאב עיניו, ודאי לא נתכוין בנדרו לאסור עליו בשר דגים, שממילא לא יאכלם (שם ובר"ן).

ז. הנודר מן המבשל - מתר בביצה שלא נתבשל עד שקפתה³¹ אלא נתגלגלה בלבד³². הנודר ממעשה קדרה - אינו אסור אלא מדברים שמרתיחין אותן בקדרה³³, כגון ריפות³⁴ ולביבות³⁵ וביצא בקרין³⁶. אסר עצמו מכל היורד לקדרה - הרי זה אסור בכל המתבשלין בקדרה³⁷.

ט. הנודר מן החטים - אסור בהן בין חיין בין מבשלין⁴². חטה חטים שאני טועם⁴³ - אסור בהן בין קמח בין פת⁴⁴. חטה שאני טועם - אסור באפיו⁴⁵ ומתר לכס⁴⁶. חטים שאני טועם - מתר באפיו⁴⁷ ואסור לכס⁴⁸. חטה חטים שאני טועם - אסור בין באפיו בין לכס⁴⁸. והנודר מן הדגן או מן התבואה - אינו אסור אלא בחמשת המינין⁴⁹.

(31) הוקפאה ונקרשה. (32) הוחמה במים ולא הוקרשה כלל, ועושין אותה לרפואה ואין אוכלין עמה פת (כסף-משנה). ועל שם שבהתחלת בישול הביצה או צלייתה, מתערב החלמון עם החלבון, נקרא בישולה: גלגול, כלשון המשנה (שבת פ"ג, מ"ג): "אין נותנים ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל", ומפרש רבינו שם: "תתגלגל - תתערב, הענין שתבשל קצת בישול". ומקור הלכה זו, במשנה נדרים מט, א: "ומותר בביצה טורמוטא", ומפרש רבינו שם: "מבושלת במים חמים, ומשמרים אותה בימור גדול שלא תקפה, וקוראים אותה הרופאים נמרשת". אבל מבושלת הרבה עד שנקרשה אפילו קצת, אסור בה הנודר, וכן אמרו בירושלמי (נדרים פ"ו, ה"א) "אסור בביצה מגולגלת, שכן דרך החולה לאכול בה פתו". וכנראה שבנקרשה קצת, מדובר שם (כסף-משנה). (33) שאינם צריכים בישול רב אלא ברתיחתם נגמר בישולם (ב"ח לטור' יו"ד סי' ריז). (34) מיני חיטה כתושים לגריסים, ככתוב (שמואל-ב יז, יט): "ותשטח עליו הרפות". (35) עוגה מטוגנת עשויה מקמח, ככתוב (שם, יג, ו) "ותלכב לעיני שתי לבבות". ומפרש רש"י שם: סולת מורבכת במים ורתחים תחילה ואח"כ בשמן. (36) דברי קמח שאין מבשלים אותם זמן רב, אלא חולטים אותם במים ורתחים וזהו גמר בישולם, כמבואר בירושלמי נדרים פ"ו ה"ב. (37) אפילו צריכים בישול רב (משנה בנדרים מט). ולדעת ה'טור' יו"ד סי' ריז - הכוונה, אפילו לדברים שמבשלים אותם קצת בקדירה, ואח"כ מטגנים אותם באלפס, שאע"פ שלא נגמר בישולם בקדירה, הואיל ויירדו תחילה לקדירה ונתבשלו בה - הרי הם אסורים.

י. הנודר מן הירק - מתר בדלועין⁵⁰. הנודר בכרישין⁵¹ - מתר בקפלוטות⁵². הנודר מן הפרוב - אסור במים שנתבשל בו הפרוב⁵³; שהרי מי שלקוחות⁵⁴ - פשלקות⁵⁵. נדר ממי השלקות - מתר בשלקות עצמן⁵⁶. הנודר מן הרטב - מתר בתבלין⁵⁷ שבו; מן התבלין - מתר פרטב⁵⁸. הנודר מן הגריסין⁵⁹ - אסור במקפה⁶⁰ של גריסין⁶¹.

ח. הנודר מן הדגים - מתר בציר³⁸ ובמריס³⁹ של דגים. הנודר מן החלב - מתר בקום, והוא המים המבדלין מן החלב⁴⁰. נדר מן הקום - מתר בחלב. נדר מן הגבינה - אסור בה בין מלוחה בין תפלה⁴¹.

(38) שומן דגים, וקרבי דגים מעורבים בו (ר"ן לנדרים נא:). ורבינו מפרש שם: "המים היוצאים מן הדגים המלוחים".

(39) שומן דגים, וקרבי דגים מעורבים בו (ר"ן לנדרים נא:). ורבינו מפרש שם: "המים היוצאים מן הדגים המלוחים".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי שְׁנָה עָלֵי - אָסוּר בְּכָלֶם.⁶⁷
הַנּוֹדֵר מִפְּרוֹת הַקִּיץ - אֵין אָסוּר אֶלָּא בְּתַאֲנִים.⁶⁸**

(65) בין של אילן, בין פרי האדמה, עד תשרי של השנה הבאה (נדרים נה: וב'נמוקי יוסף' שם). (66) יונים, שאין אלה נקראים פירות (ריטב"א שם). (67) גמרא שם, ודוקא שאסרו עליו עד זמן ידוע שהוא יכול לעמוד בו, אבל אסרו עליו לעולם - אין זה נדר, שאי-אפשר לו לקיימו (ר"ן שם). וראה הערתנו לעיל אות סב. (68) הנקצצות ביד, בניגוד לענבים הנקצצות בסכין, כי לשון "קץ" משמעה דבר הנלקט ביד (נדרים סא: וברא"ש).

יג. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכִי־יֵצֵא בֵּהֶן הַזֶּהֶר בְּעֶקֶר הַגְּדוּל, שֶׁהוּא: בְּנִדְרִים הֵלֵךְ אַחֵר לְשׁוֹן בְּגֵי אֲדָם⁶⁹ שֶׁבָּאוּתוֹ מְקוֹם בָּאוּתוֹ לְשׁוֹן וּבָאוּתוֹ זְמַן. וְעַל פִּי עֶקֶר זֶה תִּרְרָה וְתֹאמַר: זֶה הַנּוֹדֵר אָסוּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי, וּמִתָּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי.

(69) שם נא, ב. ולא נשנו כל אלו, אלא אם אין שם מנהג ולא לשון קבוע, תסמוך על מה ששנו חכמים (רדב"ז). והשוה לעיל ה"א ובביאורנו שם.

יד. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲנָבִים - מִתָּר בְּיֵין⁷⁰, וְאֶפְלוּ הַחֲדָשׁ⁷¹. מִן הַזֵּיתִים - מִתָּר בְּשִׁמּוֹן⁷². מִן הַתְּמָרִים - מִתָּר בְּדִבְשׁ תְּמָרִים⁷³. מִן הַסְּתִנְיּוֹת⁷⁴ - מִתָּר בְּחִמְץ סְתִנְיּוֹת⁷⁵. מִן הַיֵּין - מִתָּר בְּיֵין תְּפוחִים⁷⁶. מִן הַשִּׁמּוֹן - מִתָּר בְּשִׁמּוֹן שֶׁשִּׁמּוֹן⁷⁷. מִן הַדִּבְשׁ - מִתָּר בְּדִבְשׁ תְּמָרִים⁷⁸. מִן הַחִמְץ - מִתָּר בְּחִמְץ סְתִנְיּוֹת⁷⁹. מִן הַיֵּיֶק - מִתָּר בְּיִרְקוֹת⁸⁰ שְׂדֵה. מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶלּוּ שֵׁם לִוִּי⁸¹ הֵם, וְהוּא לֹא נֹדֵר אֶלָּא מִשֵּׁם שְׁאִינוֹ לִוִּי בָּאוּתוֹ מְקוֹם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(70) משנה, נדרים נב, ב. (71) שטעמו כטעם הענבים, אין אנו הולכים אחר הטעם אלא אחר השם, והרי זה שם אחר לגמרי, כדעת רבא בעבודה זרה סו, א. (ש"ך ליו"ד סי' רטז, ס"ק כז, ובביאור הגר"א שם ס"ק כח). והשווה ה'ל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ד. (72) נדרים, שם. (73) משנה, שם נג, א. (74) ענבים רעים הנשארים בגפנים בימות הסתיו, ועושים מהם חומץ. (75) שלא נתכוין זה לחומץ היוצא מהם (שם). (76) שסתם יין, משמע יין ענבים (שם). (77) שסתם שמן, משמעו שמן זית (שם). וראה לעיל ה"ה, ובביאורנו אות כא. (78) שסתם דבש אינו אלא דבש דבורים (שם). (79) שלא נתכוין אלא ליין טוב שהחמין (שם וב'תוספות'). (80) וסתם ירק, משמעו ירק גינה, ולא ירק שדה העולה מאליו בלא זריעה (שם). (81) הרוצה לומר "ירקות שדה", צריך לחבר שם לירק, ולומר: ירקות שדה, וכן כולם (רא"ש שם). לוי - חיבור, כמו: "הפעם לווה איש" (בראשית כט, לד).

טו. הַנּוֹדֵר מִן הַכֶּסֶת - מִתָּר בְּשִׁק⁸² וּבִירֵיעָה⁸³ וּבְחִמְלָה⁸⁴. מִן הַפִּית - אָסוּר בְּעִלְיָה, שֶׁהֵעֵלְיָה בְּכָלֶל הַפִּית. נֹדֵר מִן הָעִלְיָה - מִתָּר בְּפִית⁸⁵. מִן

שהוא נאכל חי (משנה, נדרים נד.). אבל אם נדר מירק המתבשל בקדירה, גם הדלעת בכלל, שכן היא דבר שהשליח נמלך עליו ואומר: לא מצאתי ירק אלא דלועין (גמרא שם, וראה לעיל ה"ו). (51) משנה, שם נג, א. והוא מין ירק הדומה לבצל, ונקרא בערבית כראתי, כפירוש המשנה לרבינו, שביעית פ"ז, מ"א, ובלועזית: לאוך, כדברי ה'ערוך', והוא הכרתי המוזכר במשנה (ברכות פ"א, מ"ב). "ואת התציר ואת הבצלים" (במדבר יא, ה) מתרגם אונקלוס "וכרתי ובוצלי". (52) מין חציר הנעשה בארץ ישראל, כלשון רבינו בפירושו למעשר שני פ"ב, מ"א. והוא ג"כ ממיני הכריש והבצל, כלשון רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ו, מ"ט: "קפלוטות - שם הכרתין שבארץ ישראל". "ואת החציר" (במדבר יא, ה) מתרגם ה'ירושלמי': קפלוטיא, כי השם קפלוט ביוונית: ראש, והוא כינוי לכרישין שיש להם ראש (ה'ערוך' השלם). (53) משנה, נדרים נג, ב: "מן הכרוב, אסור באספרגוס". ולדעת רבינו שם: אספרגוס - "המים ששולקים (מבשלים) בהם הירקות איזה ירק שיהיה". (54) ירקות שנתבשלו (רש"י ברכות לח:). (55) וכן אמרו (ברכות לט). "מי כל השלקות כשלקות". והשווה ה'ל' ברכות פ"ח, ה"ד: "שמי השלקות כשלקות". (56) משנה, נדרים שם. (57) מיני בושם הבאים לתבל את הקדירה וליתן טעם ברוטב. (58) ברייתא, נדרים נב, ב: "מן הרוטב - מותר בקיפה, מן הקיפה - מותר ברוטב". ומפרש רבינו: קיפא - היא תבלין, כפירושו למשנה שם נב, א. והשווה לעיל פ"ה ה"א, ובפירושו שם. (59) פולים טחונים. (60) תבשיל מעובה וסמך. (61) משנה, נדרים נג, ב: אע"פ שנתנם במקפה, עדיין שם גריסים עליהם (רא"ש שם).

יא. הַנּוֹדֵר מִן פְּרוֹת הָאָרֶץ - אָסוּר בְּכָל פְּרוֹת הָאָרֶץ, וּמִתָּר בְּכִמְהִין וּפְטִירִיּוֹת⁶². וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי קִרְקַע עָלֵי - אָסוּר אֶף בְּכִמְהִין וּפְטִירִיּוֹת; אֶף עַל פִּי שְׂאִיִן יוֹנְקִין מִן הַקִּרְקַע⁶³, גְּדִלִין הֵן בְּקִרְקַע⁶⁴.

(62) שאינם יונקים מן הארץ אלא מן האויר (נדרים נה:). כמהין ופטיריות הן ממשפחה אחת, אלא שהכמהין גדלים תוך הקרקע, ואחר חפירתה נראים, והפטיריות גדלות על הארץ (מוסף ה'ערוך'). ורבינו יונה בפירושו לברכות מ, ב - אומר: כמהים - נקראים אותם שמצויים תחת הקרקע ונבראים משומן הארץ. . . ופטיריות - הן מין אחר שגדלן לפעמים בעצים, ונקראין בלע"ז פונגוס"ש. (63) ואין להם שרשים בה. (64) מלחלוחית הארץ הם גדלים אע"פ שאינם נוגעים בקרקע (נדרים שם, וברא"ש). וכתוב ב'הגהות מיימוניות' בשם רבינו תם, הנודר ואומר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אין נדרו חל, הואיל ואי-אפשר שלא יעבור עליו, הרי זה נדר שוא, כמבואר בנדרים טו, א. וראה ב'תוספות' שם בשם ר"י. אמנם אם יאמר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אם אעשה דבר זה, נדרו חל - שהרי אפשר שלא יעבור על תנאו, ולא יצטרך לאיסור נדרו.

יב. הַנּוֹדֵר מִפְּרוֹת הַשְּׁנָה - אָסוּר בְּכָל פְּרוֹת הַשְּׁנָה⁶⁵, וּמִתָּר בְּגִדִּים וּבְטָלָאִים וּבְחִלְבִּים וּבְגִזְזוֹלוֹת⁶⁶.

הַדְרָגָשׁ⁸⁶ - מִתֵּר בְּמִטָּה; מִן הַמִּטָּה - אֲסוּר בְּדִרְגָּשׁ, פְּלוּנִי - אֵין אֲסוּר אֶלָּא בְּכָל הַנִּהְרֹת הַנִּקְרָאוֹת עַל שְׁמוֹ¹⁰¹.

94) שהם גבוהים מהמעייין. 95) ממנו ולמטה, שאנו רואים כי מהמעייין הם יורדים (ב"ח ליו"ד סי' ריז). 96) מחברים. 97) שיקרא שמו עליהם לכל הפחות כשם לוי. 98) מקור נביעתם. 99) בכורות נה, א. האומר: מים הבאים מנהר פרת אסורים עלי, הרי זה אסור בכל מימות שבעולם, ש"כל הנהרות למטה משלושה נהרות (חדקל, פישון וגיחון), ושלושה נהרות למטה מפרת". 100) ולא נדר מהמים הבאים ממנו. 101) שם, כי אין דעתו אלא אחר שם שהוא רגיל לקרוא לאותו מקום (רש"י).

יט. הַנּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם¹⁰² - מִתֵּר בְּיוֹשְׁבֵי הַיִּבְשָׁה¹⁰³. מִיּוֹשְׁבֵי הַיִּבְשָׁה - אֲסוּר בְּיּוֹרְדֵי הַיָּם, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מְפָרְשִׁים¹⁰⁴ בְּאֶמְצַע הַיָּם הַגָּדוֹל; שְׁיּוֹרְדֵי הַיָּם בְּכָלֹל יוֹשְׁבֵי הַיִּבְשָׁה¹⁰⁵. נִדֵּר מִרְוְאֵי חֲמָה - אֲסוּר בְּסוּמִין¹⁰⁶; שֶׁלֹּא נִתְּבֵן זֶה אֶלָּא מִמִּי שֶׁהִחֲמָה רוֹאֶה אוֹתוֹ¹⁰⁷. נִדֵּר מִשְׁחֹרֵי הָרֶאשׁ - אֲסוּר בְּקִרְחִים¹⁰⁸ וּבְעֲלֵי שִׁיבוֹת¹⁰⁹, וּמִתֵּר בְּנָשִׁים וּבְקִטְנִים¹¹⁰. וְאִם דִּרְבֵּן לְקִרְוֹת שְׁחֹרֵי הָרֶאשׁ לָכֵל - אֲסוּר בְּכָל¹¹¹.

102) שלא יהנה מהם. 103) שאין יושבי היבשה בכלל יורדי הים. 104) ובכתי"י התימנים: מפורשים. כלומר מופלגים מהיבשה. 105) שסופם לעלות ליבשה (משנה, נדרים ל). ובירושלמי' שם פ"ג ה"ו, העלו: הנודר מיורדי הים לאחר שלשים יום (כלומר, שלא יחול הנדר אלא לאחר שלשים יום), וקודם שלשים יום נעשו יושבי יבשה, הרי זה אסור בהם, שאין אנו הולכים אחרי זמן תחולת הנדר אלא אחרי שעת אמירתו, ואז היו יורדי הים, וכדעת רבי עקיבא, בין להקל בין להחמיר. והשווה לקמן פ"ג, הי"ז. 106) עוורים, ואע"פ שאינם רואים את החמה. 107) הואיל ולא אמר: מן הרואים, ולא הותר זה אלא בדגים ועוברים במעי אדם, שאין החמה זורחת עליהם (נדרים ל:). 108) שהרי לא אמר: מבעלי שיער. 109) אע"פ ששערם לבן, כבר היו שחורי ראש. 110) "שאיין נקראים שחורי ראש אלא אנשים" (משנה, שם). לפי שהאנשים פעמים מגלים ראשם ופעמים מכסים אותו, ואי אפשר לתאר אותם, לא כמכוס ראש ולא כמגולי ראש, לפיכך נקראים: שחורי ראש, שרובם של אנשים ראשם שחור, אבל נשים שאסור להן לגלות ראשן, ולעולם ראשן מכוסה, אדם קוראן: מכוסי ראש. והקטנים ראשם מגולה תמיד, ואדם מתאר אותם כ"מגולי ראש" (ר"ן שם). 111) שכבר אמרנו (לעיל ה"א) "בנדרים, הלך אחר לשון בני אדם".

כ. נִדֵּר מִשְׁוֹבְתֵי שַׁבָּת¹¹² - אֲסוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּבְכּוֹתֵימִים¹¹³. נִדֵּר מִעוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם - אֲסוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּמִתֵּר בְּכּוֹתֵימִים; שֶׁלֹּא נִתְּבֵן זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁמִּצְוָה עָלָיו לַעֲלוֹת לְיְרוּשָׁלַיִם¹¹⁴. וְהַנּוֹדֵר מִבְּנֵי נֹחַ - מִתֵּר בְּיִשְׂרָאֵל; שְׁאִין נִקְרָאִים בְּנֵי נֹחַ אֶלָּא שְׂאֵר הָאָמוֹת¹¹⁵. 112) מאותם ששומרים את השבת מחללה. 113) הם

82) ארוג משיער. 83) בגד גס ועבה שאינו תפור (משנה, נדרים נה: וכפירוש רבינו שם). ויש מפרשים: יריעת עזים של שוכני אהלים (נמוקי יוסף שם). 84) מסך עב מאד להגן ממטר, וכל אלו אינם ראויים לבגד (שם). ויש מפרשים, שאין היתר זה מועיל אלא להתכסות בהם על הכתפים, שאין זה דרך מלבוש, אבל אם עשה מהם בגד - אסור ללבשו אע"פ שהוא ממין גס (נמוקי יוסף). 85) שאין הבית בכלל העליה (משנה, שם נו). 86) מיטה קטנה שנותנים אותה לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (שם, וכפירוש רבינו). ויש מפרשים: מיטה קטנה העשויה לקשט הבית (תפארת ישראל, שם). "וישבת על מיטה כבוד" (יחזקאל כג, מא) מתורגם: ורמיית דרגשין.

טז. הַנּוֹדֵר שֶׁלֹּא יִכְנֹס לְבֵית זֶה - הֲרִי זֶה אֲסוּר מִן הָאֵגָפָה⁸⁷ וּלְפָנִים⁸⁸. נִדֵּר שֶׁלֹּא יִכְנֹס לְעִיר זֹ - מִתֵּר לְהִכְנֹס לְתַחוּמָהּ⁸⁹, וְאֲסוּר לְהִכְנֹס לְעִבּוּרָהּ⁹⁰.

87) מקום נקישת הדלת במפתן, מגזרת: "יגיפו הדלתות" (נחמיה ז, ג). 88) משנה, שם נו, ב. אבל מן סגירת הדלת ולחוץ על עובי המפתן - מותר (רש"י שם). 89) בבתים שבאלפיים אמה לכל רוח העיר סביבותיה, וכן הכתוב אומר (במדבר לה, ה): "ומדותם מחוץ לעיר . . . אלפים באמה" הרי שתחומה נחשב חוץ לעיר (שם, ובגמרא). 90) הבתים היוצאים מחוץ לעיר בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים סביבותיה לכל רוח, כאשר מעוברת שכריסה בולט, ועיבורה של עיר נחשב כעיר (משנה שם, וכפירוש הרע"ב). והשווה ה"ל שבת פכ"ח, ה"א, וכן בעירובין נג, א.

יז. הַנּוֹדֵר הִנֵּה מִבְּנֵי הָעִיר, וּבֹא אָדָם וְנִשְׁתַּהֲהָ שָׁם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרִי זֶה אֲסוּר לְהֵנֹת מִמֶּנּוּ; פָּחוֹת מִקָּאן - מִתֵּר⁹¹. נִדֵּר מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר: כָּל שֶׁשָּׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֲסוּר לְהֵנֹת מִמֶּנּוּ⁹²; פָּחוֹת מִכֵּן - מִתֵּר⁹³.

91) בבא-בתרא ה, א. שאינו נחשב עדיין כבן העיר. והשווה ה"ל ש"כנים פ"ו, ה"ה: "וכל הדר בעיר שנים-עשר חודש או שקנה בה בית דירה, נתן עם בני העיר בכל הדברים הצריכים" וכו'. 92) שם. אע"פ שאינו נחשב עדיין בן העיר, נחשב כיושב העיר בתקופה זו. ואם נדר ממי שדר בעיר זו - דעת המבי"ט (הובאה בש"ך ליו"ד סי' ריז ס"ק לו) שבזמנינו אינה נקראת דירה במקום אחד פחות מששה חדשים. 93) בבא-בתרא שם. וכן בסנהדרין קיב, א.

יח. הַנּוֹדֵר מִן הַמִּים הַנִּמְשָׁכִין מִמַּעַן פְּלוּנִי - אֲסוּר בְּכָל הַנִּהְרֹת הַיּוֹנְקוֹת מִמֶּנּוּ⁹⁴, וְאֵין צְרִיךְ לִזְמַר הַנִּמְשָׁכוֹת⁹⁵. אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמָם, וְאֵין קוֹרִין אוֹתָן אֶלָּא נְהַר פְּלוּנִי וּבְאֵר פְּלוּנִי, וְאֵין מְלִוִין⁹⁶ אוֹתָן לְשֵׁם הַמַּעַן הַנִּדְרָה⁹⁷ - הוֹאִיל וְהוּא עֶקְרָן⁹⁸, אֲסוּר בְּכָל⁹⁹. אֲבָל אִם נִדֵּר מִנְהָר פְּלוּנִי אוֹ מִמַּעַן¹⁰⁰

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כג. הנודר מישאאל - אסור בגרים¹²⁴; מן הגרים - מתר בישאאל¹²⁵. הנודר מישאאל - אסור בכהנים ולוים; מן הכהנים ומן הלויים - מתר בישאאל¹²⁶. הנודר מן הכהנים - מתר בלויים; מהלויים - מתר בכהנים¹²⁷. הנודר מבניו - מתר בבני בניו¹²⁸. ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן דין הנודר והנשבע אחד הוא¹²⁹.

(124) אבל הנודר "מזרע אברהם" מותר בגרים, כי אע"פ שהם "בני אברהם", ואומרים בתפילה: "אלקי אבותינו" - אינם נקראים "זרע אברהם" כ"אם ישראל בלבד (נמוקי יוסף' בשם הריטב"א, נדרים לא.). (125) תוספתא נדרים פ"ב מ"ד, שהגרים בכלל ישראל, ואין ישראל בכלל גרים. (126) שאין ישראל בכלל כהנים ולויים (שם). (127) שם, אע"פ שמצינו בהרבה מקומות בכתוב, שהכהנים נקראו לוויים, ככתוב (יחזקאל מד, טו): "והכהנים הלויים בני צדוק" (ראה חולין כד: - בלשון בני אדם, אין הכהנים נקראים לוויים, ולא לוויים כהנים, כי חלוקים הם לענין המתנות, קריאת התורה וטומאת מת (רדב"ז). (128) בבא בתרא קמג, ב. (129) השווה לעיל פ"ד ה"ה, ובביאורנו.

~ שבת קודש כ"ה מנחם-אב ~

פרק עשירי

(1) נדרים התלויים בזמנים שונים עד מתי נמשך זמן האיסור, תלה נדרו במאורעות זמניים, שאין קבע לאירועם, עונת הגשמים בלשון הנודר.

א. הנודר או הנשבע שאיני טועם היום - אינו אסור אלא עד שתחשף². שאיני טועם יום אחד - אסור מעת לעת משעת נדרי³. לפיכך⁴, הנודר שאיני טועם היום, אף על פי שהוא מתר⁵ משתחשף - לא יאכל⁶ משתחשף עד שישאלי⁷ לחכם; גזירה שמה ישבע פעם אחרת יום אחד ויאכל משתחשף⁸, שהרי אין כל העם יודעים הפרש שפין זה לזה.

(2) שאז נגמר היום. (3) ואם עמד בשעת הנדר בחצי היום אסור לו לטעום למחר עד חצי היום. (4) הואיל ואם נדר "יום אחד" אסור מעת לעת. (5) מדין תורה. (6) מדברי חכמים. (7) להתיר לו נדרו. (8) בעוד שאסור לו לאכול מצד הדין יום שלם מעת לעת.

ב. נדר שאיני טועם יום⁹ - הרי ספק¹⁰, ואסור מעת לעת כאומר יום אחד, ואם אכל אחר שתחשף - אינו לוקה¹¹. שאיני טועם שבת¹² - הרי זה אסור בשאר ימי השבת וביום השבת¹³, והרי הוא מתר מאחד בשבת¹⁴. שאיני טועם שבת אחת¹⁵ - הרי זה אסור שבועה ימים מעת לעת. אומר שבת סתם ולא פירש לא אחת ולא זו - הרי ספק, ואסור שבועה ימים מעת לעת, ואם אכל אחר שבת - אינו לוקה, כמו שבארנו.

הגויים שהביא מלך אשור מכותה, והושבים בערי שומרון ונתייירו בארץ, גירות אמת, ואח"כ חזרו והשתחוּ לאלילים שבהר גריזים, ככתוב במלכים ב, יז, כד-לד. וראה חולין ו, א. והואיל והכותים מצווים על השבת כישראל ומקיימים אותה, הרי הם כישראל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). (114) והכותים אע"פ שמצווים לעלות לירושלים בשעת הרגל, אינם מקיימים מצוה זו, ששונאים הם את ירושלים ובחרו בהר גריזים (שם, ובפירוש המשנה לרבינו). וב'מרכבת המשנה' מפרש, שדעת רבינו לומר, שאין הכותים מצווים כלל לעלות לרגל ירושלימה, הואיל ואין להם חלק בארץ, כמבואר בהל' מעשר שני פ"א, ה"ז. וכבר אמר רבי אמי (פסחים ח:): "כל מי שאין לו קרקע, אינו עולה לרגל". נמצאו דברי רבינו כפשוטם, שאין הכותים מצווים כלל לעלות לירושלים. (115) אע"פ שכל האומות לרבות ישראל יצאו מנח לאחר המבול, אחר שנתקדש אברהם להקב"ה, נקראו ישראל בניו: "זרע אברהם", ויצאו מכלל בני נח (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). וכן הכתוב (ישעיה מא, ח) אומר: "ואתה ישראל עבדי... זרע אברהם אהבי".

כא. נדר מזרע אברהם - מתר בבניו ושמעאל ובני עשו, ואינו אסור אלא בישאאל¹¹⁶; שנאמר: כי יצחק יקרא לך זרע¹¹⁷; והרי יצחק אמר ליצחק: ויתן לך את ברית אברהם¹¹⁸.

(116) בני יעקב. (117) ולא בישמעאל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). (118) נתכוין רבינו להוכיח, שעשו אע"פ שהוא בן יצחק, אינו נחשב "זרע אברהם", שהרי יצחק אמר ליעקב: ויתן-לך את "ברכת אברהם", ובאברהם נאמר (בראשית כב, יח) "והתברכו בזרעך", הרי שאותו זרע על יעקב בלבד נאמר (ראה רש"י שם, כח, ד). ורבינו בפירושו למשנה (נדרים פ"ג, מ"א) מוסיף: שהרי אמר הקב"ה לאברהם (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" וזה לא היה אלא זרע יעקב. והשווה הל' מלכים פ"י ה"ז: "ויצא עשו ממצות מילה", שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן-לך את ברכת אברהם לך ולזרעך - מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה" וכו'.

כב. נדר מן הערלים - אסור במולי עובדי פוכבים ומזלות¹¹⁹, ומתר בערלי ישראל. נדר מן המולים - אסור בערלי ישראל¹²⁰, ומתר במולי עובדי פוכבים ומזלות¹²¹. שאין הערלה קרויה אלא לשם עובדי פוכבים ומזלות, שנאמר: פי כל הגוים ערלים¹²²; ואין פונתו של זה אלא למי שהוא מצוה על המילה, ולא למי שאינו מצוה עליה¹²³.

(119) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אומות העולם. (120) כגון שמתו אחיו מחמת מילה, ואסור למול את האב הנולד, מפני הסכנה. (121) כגון הישמעאלים, שהם מלים את עצמם. (122) וכן נאמר (שמואל א' יז, כו): "והיה הפלשתי הערל הזה". (123) משנה, נדרים לא, ב. ורבינו בפירושו שם מדגיש: "שרוצה לומר במולים: במי שמאמין בברית מילה. וערלים: מי שאינו מאמין בברית מילה".

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(23) שהוסיפו לה אדר שני. (24) נמצא זה אסור בבשר שלושה עשר חודש. ואין אומרים לא הייתה דעתו אלא על שנה פשוטה שהיא י"ב חודש, כי בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ובין פשוטה ובין מעוברת נקראת שנה. (25) ולא פירש, לא אחת ולא זו.

ה. שְׁאֲנִי שׁוֹתֶה יַיִן שְׁבוּעַ זֶה²⁶ - אָסוּר בְּשֶׁאֵר שְׁנֵי הַשְּׁבוּעִים וּבְשִׁנַּת הַשְּׁמִטָּה²⁷, וְאִינוּ מִתֵּר אֶלָּא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. שְׁאֲנִי שׁוֹתֶה יַיִן שְׁבוּעַ אֶחָד - אָסוּר שֶׁבַע שָׁנִים גְּמוּרוֹת מִיּוֹם לְיוֹם. אָמַר: יוֹבֵל זֶה²⁸ - אָסוּר בְּשֶׁאֵר שְׁנֵי הַיּוֹבֵל וּבְשִׁנַּת חֲמִשִּׁים עֶצְמָה²⁹.

(26) מחזור של שמיטה, שהוא שבע שנים. (27) שהיא שייכת לשבוע העבר. כשם שיום השבת הוא סוף השבוע, כך שנת השמיטה היא סוף מחזור השמיטה שעברה. (28) שהוא מחזור של חמישים שנה. (29) ששנת החמישים נמנית ליובל שעבר ולא לשבוע הבא.

ו. שְׁאֲנִי שׁוֹתֶה יַיִן עַד רֹאשׁ אֶדֶר, אִם הָיְתָה שָׁנָה מְעַבְּרָת וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא מְעַבְּרָת כְּשֶׁנֶּדֶר - אִינוּ אָסוּר אֶלָּא עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶדֶר רִאשׁוֹן³⁰. וְאִם נֶדֶר עַד סוֹף אֶדֶר - הֲרִי זֶה אָסוּר עַד סוֹף אֶדֶר שְׁנִי³¹. וְאִם יָדַע שֶׁהָשָׁנָה מְעַבְּרָת וְנֶדֶר עַד רֹאשׁ אֶדֶר - אָסוּר עַד רֹאשׁ אֶדֶר שְׁנִי³².

(30) שלא נתכוון אלא לאדר הסמוך לשבט. (31) כי נתכוון עד סוף כל הנקרא אדר וזהו סוף אדר שני. (32) כדעת רבי מאיר שם האומר: "אדר שני - כותב אדר סתם".

ז. הָאוֹסֵר עֲצָמוֹ בְּדִבְרֵי עַד הַפֶּסַח, בֵּין שְׁאֲמַר 'עַד פְּנֵי הַפֶּסַח' בֵּין שְׁאֲמַר 'עַד הַפֶּסַח' - אִינוּ אָסוּר אֶלָּא עַד שְׁיָגִיעַ בְּלִבּוֹ³³. וְאִם אָמַר: עַד שְׁיָהִיָּה הַפֶּסַח³⁴ - הֲרִי אָסוּר עַד שְׁיָצֵא הַפֶּסַח. אָמַר: עַד הַקָּצִיר אוֹ עַד הַבָּצִיר, אוֹ שְׁאֲמַר: עַד שְׁיָהִיָּה הַבָּצִיר אוֹ הַקָּצִיר - אִינוּ אָסוּר אֶלָּא עַד שְׁיָגִיעַ.

(33) לפני הפסח. (34) משמעו: כל זמן שהוא הווה.

ח. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שְׁזָמְנוֹ קְבוּעָה³⁵ וְנֶדֶר עֲדִיו³⁶ - אִין אָסוּר אֶלָּא עַד שְׁיָגִיעַ; וְאִם נֶדֶר עַד שְׁיָהִיָּה - הֲרִי זֶה אָסוּר עַד שְׁיָצֵא. וְכָל שְׁאִין לוֹ זְמַן קְבוּעָה³⁷, כְּגוֹן זְמַן הַקָּצִיר וְהַבָּצִיר, בֵּין שְׁנֶדֶר עֲדִיו בֵּין שְׁנֶדֶר עַד שְׁיָהִיָּה - אִינוּ אָסוּר אֶלָּא עַד שְׁיָגִיעַ³⁸.

(35) שיש להמשכו זמן קבוע, כגון פסח שקבעה בו התורה שבעה ימים. (36) עד הגיע זמנו. (37) שאין להמשכו זמן קבוע כגון קציר או בציר שאין זמן קבוע למשך ימי הקציר והבציר, שלפעמים ימי הקציר מעטים ופעמים מרובים לפי ברכת השנים. (38) שאין בדעת הנודר להכניס את עצמו באיסור זמן בלתי ידוע לו ובוודאי כוונתו עד שיגיע ולא יותר.

(9) ולא אמר "היום". (10) אם דינו "כהיום" ואינו אסור אלא עד שתחשך או דינו כ"יום אחד" ואסור מעת לעת. (11) בעיניי שלא נפשטה, ובאיסור נדר שהוא איסור תורה - הולכים להחמיר, אבל אינו לוקה, שאין לוקים על הספק. (12) שבוע זה. (13) שלאחריהם, שהוא גמר ימי השבוע. וכתב הרדב"ז: אין הדברים אמורים, אלא כגון שעמד בשעת נדרו בימי החול, אבל היה עומד בשבת ונדר שלא ישתה יין בשבת זו אינו אסור אלא באותו יום שבת בלבד שאין העומד ביום השבת קורא שבת זו לשבוע הבא. (14) אף על פי שלא עברו עדיין שבעה ימים מעת לעת. (15) טעימת שבת אחת תיאסר עלי, וכגון שלא אסר עצמו אלא ממין אחד, כגון יין וכדומה, כי אם אסר עצמו טעימת כל המינים שבעולם, אין נדרו חל, שאי אפשר לו להתקיים שבעה ימים ללא טעימה כל שהיא, והרי זה נדר שווא שאינו חל.

ג. שְׁאֲנִי שׁוֹתֶה חֹדֶשׁ זֶה - אָסוּר בְּשֶׁאֵר יַמֵּי הַחֹדֶשׁ¹⁶, אֶבֶל בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ יִהְיֶה מִתֵּר¹⁷, אִף עַל פִּי שְׁהִיָּה¹⁸ חֹדֶשׁ חֶסֶר¹⁹. שְׁאֲנִי טוֹעֵם חֹדֶשׁ אֶחָד - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרוֹת מִעֵת לְעֵת. נֶדֶר חֹדֶשׁ סִתָּם - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם מִעֵת לְעֵת מִסִּפָּה.

(16) של החודש השוטף. (17) שהוא נמנה עם ימי החודש הבא. (18) החודש הבא. (19) בן עשרים ותשעה יום. נמצא שהחודש שהוא עומד בו בשעת נדרו הוא מלא. שכן דרך רוב החדשים אחד מלא ואחד חסר, ועושים בחודש חסר הבא שני ימים ראש חודש, שלמעשה היום הראשון הוא למלאות החודש שעבר, בכל זאת מותר לנודר לשתות בו, הואיל ובלשון בני אדם נקרא יום זה ראש חודש - ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם. אולם לפי פירוש זה, יותר היה נוח אילו היה כתוב: "אף על פי שהיה החודש מלא" ולפיכך פירש ה"אור שמח" בדרך אחרת, שלפעמים יקרה, שהמולד החדש של הירח יחול בלילה שלאחר ראש חודש, וזה נקרא "מולד זקן" ודבר זה ייתכן רק כאשר החודש שעבר, היה חסר, שאז החודש הבא אין לו אלא יום אחד ראש חודש, והייתי אומר, שהנודר לא לשתות יין בחודש חסר זה, יהיה אסור לשתות גם ביום ראש חודש הבא, שהוא כולו שייך ללבנה הישנה, שלפני המולד, אולם מפני שבנדרים הלך אחר לשון בני אדם והם קוראים לו: ראש חודש, לפיכך מותר לו מראש חודש ומעלה.

ד. שְׁאֲנִי אוֹכֵל בְּשֶׁר שָׁנָה זֹה, אֶפְלוּ לֹא נִשְׁאָר מִן הַשָּׁנָה אֶלָּא יוֹם אֶחָד²⁰ - אִין אָסוּר אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם, וּבְיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִתֵּר. וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְנִדְרִים הוּא יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ תְּשִׁירִי²¹. שְׁאֲנִי אוֹכֵל שָׁנָה אֶחָד - הֲרִי זֶה אָסוּר שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם²². וְאִם נִתְּעַבְּרָה²³ הַשָּׁנָה - אָסוּר בָּהּ וּבְעַבְּרָה²⁴. שְׁאֲנִי אוֹכֵל שָׁנָה²⁵ - הֲרִי זֶה אָסוּר שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם מִסִּפָּה, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ.

(20) כגון שעמד בכ"ט באלול. (21) שדרך בני אדם לקרוא תשרי ראש השנה. (22) עד שנה אחרת באותו יום שנדר.

160 רמב"ם - ג' פרקים ליום • שבת קודש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכמבואר בסמוך ה"ד (נזיר סב. ותמורה ב:). (7) שהרי קטנים הם (נדה שם). (8) כמבואר בסמוך ה"ב.

ב. פיצד? הרי שנדרו או הקדישו בתחלת שנה זו⁹, ושאלו אותן¹⁰ ונמצאו יודעין, ונתקנים נדרן, ונדרו נדר אחר, אפלו בסוף שנה זו - צריכין בדיקה ואחר כך יתקנים. ואין אומרים: הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה - אין צריכין בדיקה; אלא בודקין אותן את כל השנה הזו בלה¹¹.

(9) שתי-עשרה לקטן, ואחת-עשרה לקטנה. (10) אם ידעו לשם מי נדרו. (11) נדה שם, בקשר לשינוי במשנה "ובודקים כל שתי-עשרה", הסבירו בגמ': שאפילו נבדקה בתחילת השנה צריכה בדיקה עד סוף השנה. וגירסת רבינו שם: "היכא דבדקא שלשים וידעה להפלות", ולא כגירסת הספרים שלפנינו "ולא ידעה להפלות" (רדב"ז).

ג. קדם הזמן הזה, אף על פי שאמרו: יודעין אנו לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו - אין נדריהן נדר ואין הקדשן הקדש¹². ואחר הזמן הזה, שנמצא הבן בן שלש עשרה שנה ויום אחד, והפת בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, אף על פי שאמרו: אין אנו יודעין לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו - דבריהן קיימין¹³, והקדשן הקדש ונדריהן נדרים¹⁴. ואף על פי שלא הביאו שתי שערות¹⁵. וזו היא¹⁶ עונת נדרים האמורה בכל מקום¹⁷.

(12) שהרי קטנים הם (משנה נדה שם). ולעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ז כתב רבינו: "קטנים שנשבעו ויודעים טעם השבועה, אע"פ שאינם חייבים כופים אותם לעמוד בדבריהם, כדי לחנכם ולאיים עליהם כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועה". וכן הדין בנדרים, כמבואר בשו"ע יו"ד רלג סעיף א. (13) שכבר גדולים הם ואינם נחשבים כשוטים (שאינן נדרם נדר) כי סופם לבוא לכלל דעת, ואין שוטה אלא המקרע כסותו והלך בבית הקברות וכו' (משנה נדה שם, וברש"י). (14) נמצאת הבת ממהרת להתבגר מהבן, וכן דרשו בגמרא שם: "ויבן ה' את הצלע - מלמד, שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש". ורבינו בפירוש המשנה שם מוסיף: "ושני הנקבה לעונת נדרים פחותות משני הזכר, להיות חייהן קצרים מחיי האיש ברוב". (15) "למטה בגוף, במקומות הידועים להבאת שיער" (לשון רבינו בהל' אישות, פ"ב, ה"א). ויש להעיר שדעת הרע"ב במשנה שם, שאין נדריהם קיימים אלא כשהביאו שתי שערות, וכמשמעות לשון הגמרא שם: "אם לא הביא שתי שערות, קטן הוא" וכן היא דעת רבינו בפירושו למשנה שם, האומר: "אם יביאו שתי שערות, עדיין קטנים הם". ונראה, שלא נתכוון רבינו שם אלא לעניין עונש, שאין הנדר לוקה על חילול נדרו עד שיביא שתי שערות, וכמבואר בדבריו שם, אבל לעניין תחולת נדרו הרי הוא קיים, אע"פ שלא הביא שתי שערות (מרכבת המשנה). ורבינו נמשך בזה אחרי בעל הלכות גדולות בהלכות מיאון. (16) מוסב גם

יג. אמר לה⁷¹: שאין את נהנית לי עד הקג⁷² אם תלכי לבית אביך עד הפסח - אסורה להנות מדי⁷³. ואם הלכה לפני הפסח ונמצא מהנה אותה⁷⁴ - הרי זה לוקה. ואסורה בהנחתו עד הקג⁷⁵. ומתרת לילך לבית אביה משהגיע הפסח⁷⁶.

(71) לפני הפסח. (72) הסוכות. (73) גזירה שמא תלך לפני הפסח ונמצא עובר למפרע משום לא יחל. (74) בידיו ובהסכמתו. (75) שהרי עברה על תנאי. (76) אף על פי שעברה על תנאו והלכה לפני הפסח, אינה אסורה לילך אחרי הפסח, כי לא הדירה לילך אלא עד הפסח, ומשהגיע הפסח עבר זמן נדרו ואיננו ואין מקום למנעה לילך, שלא ינהוג חולין בנדרו בעוד שבהלכה הקודמת הדירה שלא לילך עד חג הסוכות, ואסור לו לנהוג חולין בנדרו להניחה לילך לבית אביה עד הסוכות, אף על פי שזמן תנאו הלך ונגמר.

פרק אחד עשרי

(1) קטן שנדר ויודע למי נדר מאימתי נדרו קיים, עד מתי האב מפיר נדרי בתו, נערה מאורסה מי מפיר נדריה, שומרת יבם ויתומה בחיי האב מי מפיר נדריהן, דרך תלמידי חכמים בהפלת נדרי בנותיהם.

א. קטן בן שתיים עשרה שנה ויום אחד, וקטנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד, שנשבעו או נדרו, בין נדרי אסר² בין נדרי הקדש³ - בודקין אותן ושואלין אותן. אם יודעין לשם מי נדרו⁵ ולשם מי הקדישו ונשבעו - נדריהן קיימים והקדשן הקדש⁶; ואם לא ידעו - אין בנדריהם ובקדשיהם פלוס⁷. וצריכין בדיקה כל השנה בלה⁸, שהוא שנת שתיים עשרה לקטנה, ושנת שלש עשרה לקטן.

(2) שאסרו על עצמם לאכול דברים המותרים להם, כלשון הכתוב (במדבר ל, ג) "לאסר אסר על נפשו" וכמבואר לעיל פ"א, ה"א. (3) שחייבו עצמם בקרבן שאינם חייבים בו, כגון שאמר הקטן הרי עלי להביא קרבן עולה, וכמבואר לעיל (שם ה"ב). (4) חוקרים. (5) שהנודר צריך לידור לשם שמים, ככתוב (במדבר שם): "איש כי ידור נדר לה". ובספרי זוטא פ' מטות ל, ד אמרו: "מעשה בתינוק אחד, שבא לפני ר' עקיבא. אמר לו: רבי! הקדשתי קרדומי. אמר לו: בני, שמא לחמה וללכנה הקדשתי, אמר לו: רבי! אל תתיגע, לא הקדשתי אלא למי שברא את אלה, אמר לי: צא בני, נדריך נדרים". (6) משנה במס' נדה מה: ואע"פ שאין הבן נעשה גדול עד שיהיו לו י"ג שנה ויום אחד, ואין הבת נקראת גדולה עד שתהיה בת שתיים-עשרה שנה ויום אחד, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א? לענין נדרים גילתה תורה, שאם הגיעו לגיל זה סמוך להתבגרותם הרי הם כגדולים ונדרם קיים, שנאמר (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". קיבלו חכמינו: שאם יודע להפלות (לפרש) לשם מי נדר נדרו קיים, אע"פ שעדיין אינו גדול לשאר מצוות שבתורה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכ"ה. (27) מפורש בסמוך. (28) משהביאה שתי שערות והיא בת שתיים-עשרה שנה, תקרא נערה עד ששה חדשים גמורים, ומתחילת יום תשלום הששה חדשים ומעלה, תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"ב).

ז. וְעַד מָתִי אֲבִיָּה מִפֶּר? עַד שֶׁתִּבְגֵּר²⁹. בְּגֵרָה - אֵינוֹ מִפֶּר לָהּ³⁰, וְהָרִי כָּל נְדָרֶיהָ וְשְׁבוּעוֹתֶיהָ כְּנֶדֶר אֶלְמָנָה וְגֵרוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: כָּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ וְגֹמֶר.

(29) משנה בנדרים ע. ככתוב (במדבר ל, יז) "בנעוריה בית אביה" בנעוריה - ולא בבגרותה (רש"י שם). (30) יקום עליה.

ח. וּמֵאִמָּתִי מִפֶּר הַבֶּעַל נְדָרֵי אִשְׁתּוֹ וְשְׁבוּעוֹתֶיהָ? מִשְׁתַּכְּנֵס לַחֲפָה³¹. וְהוּא מִפֶּר לְעוֹלָם עַד שֶׁיִּגְרָשָׁנָה וְיִגִּיעַ הַגֵּט לִידָהָ³². הֵיתָה מְגֻרָשָׁת מִסַּפֵּק³³ - לֹא יִפֶּר לָהּ³⁴. נָתַן לָהּ גֵּט עַל תְּנָא³⁵ אוֹ לְאַחַר זְמַן³⁶ - לֹא יִפֶּר בֵּימֵים שְׁבִינָתִים³⁷. וְכֵן מִי שֶׁשָּׁמְעָה שְׁמַת בַּעֲלָהּ וְנִשְׁאַת וְהָרִי בַּעֲלָהּ קָיָם³⁸ וְכִי־צָא בָּהּ³⁹ - אֵין הַבֶּעַל הָרִאשׁוֹן וְלֹא הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין נְדָרֶיהָ⁴⁰. הֵיתָה מְחֻבֵּבִי לְאוֹיִן⁴¹, וְאֵין צָרִיד לִזְמַר מְחֻבֵּבִי⁴² עֲשָׂה, וְהִפֶּר נְדָרֶיהָ - הָרִי אֵלֶּי מוֹפְרִין⁴³.

(31) שיביאנה לתוך ביתו, ויטיח עמה, ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה (הל' אישות פ"י, ה"א). וכן שנינו במשנה (נדרים עג): "אין הבעל מיפר עד שתיכנס לרשותו", כמפורש בתורה (במדבר ל, יא-יג) "ואם בית אישה נדרה... אישה הפרם". (32) שאם שלחו בידי שליח ועדיין לא הגיע הגט לידה, יכול עוד בעלה להפר לה (ש"ך ליו"ד רלד ס"ק ו). (33) כגון שזרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב לו ספק קרוב לה. כמבואר בהל' גירושין פ"ה, ה"ג. (34) ממשמעות הברייתא בגיטין עד. כדעת החכמים שם, האומרים: "מגורשת ואינה מגורשת". והרשב"א מנמק: כיון שנתן לה גט, לא איכפת לו אם תתגנה ואינו יכול להפר, כשם שאינו יכול להפר כל נדר שאין בו עינוי נפש, כמבואר לקמן פ"ב, ה"א. (35) כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת, ועדיין לא נתקיים. ראה הל' גירושין פ"ח, ה"א. (36) שאמר לה: הרי זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום. (37) שבין נתינת הגט לתחולתו הסופית (גיטין עד.). (38) שבעלה הראשון בא חי לפנינו ודינה לצאת מזה ומה, כמבואר בהל' גירושין פ"י, ה"ה. (39) כגון שנשאת לאחר, ונמצא גיטה מבעלה הראשון בטל (שם ה"ז). (40) משנה ביבמות פז: ובגמרא שם צ: פירשו הטעם, שכל עיקר הפרת נדרים ע"י הבעל אינו אלא כדי שלא תתגנה על בעלה, ובמקרה זה תתגנה ותתגנה. (41) כגון גרושה לכהן, ושאר חברותיה המנויות בהל' אישות פ"א, ה"ז. (42) כגון בעולה לכהן גדול, או מצרי ואדומי דור ראשון ודור שני (שם ה"ח) ובכל אלה הקידושין תופסין, בניגוד לחייבי כריתות שאין קידושין תופסין בהן ואינן נקראות אשתו, ראה הל' אישות פ"ד, ה"ב, וי"ד. (43) תוספתא יבמות פ"ב, ה"ג. וכן אמרו ב"ספרי זוטא"

על קטן בן שתיים-עשרה, וקטנה בת אחת-עשרה, הנזכרים לעיל ה"א. (17) בגיטין סה. ויבמות קה: ורש"י פירש שם: "עונת נדרים, שנה אחת לפני נעוריה נדרים נבדקים" וכו'. משמע מדבריו, שאין המונח "עונת נדרים" אמור, אלא כשלא הגיעה לשנות גדולתה. אבל משהגיעה לשנת י"ב נדרה קיים כשאר הגדולות, ולא מטעם "עונת נדרים" מיוחדת.

ד. הוֹאִיל¹⁸ וְהִגִּיעוּ לְשָׁנֵי הַגְּדוּלִּים - נְדָרֶיהָ קִיָּמִין, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הִבִּיאוּ סִימָנִין וְעִדִּין לֹא נַעֲשׂוּ גְדוּלִּים לְכָל דָּבָר. וְדָבָר זֶה מְדַבְּרֵי תוֹרָה, שֶׁהַמִּפְּלֵא¹⁹ הַסְּמוּךְ לְאִישׁ²⁰ הִקְדִּישׁוּ²¹ הַקֹּדֶשׁ וְנָדְרוּ נְדָר²². אֵף עַל פִּי שֶׁנְּדָרֶיהָ קִיָּמִין, אִם חָלְלוּ נְדָרָן אוֹ נִשְׁבְּעוּ וְהִחֲלִיפוּ - אֵינָן לוֹקִין, עַד שֶׁיִּגְדִּילוּ וְיִבִּיאוּ שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת²³.

(18) בדפוס רומי, ר"מ וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה. אלא מחובר עם דברי ההלכה הקודמת, המתחילה במילים: וזו היא עונת נדרים וכו'. (19) מי שהגיע לפרק זמן הראוי להפלות ולפרש לשם מי נודרים, מלשון הכתוב (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". וזה במלאות י"ג לבן וי"ב לבת, אע"פ שאינו יודע עדיין להפלות. (20) סמוך לכלל גדול, שעדיין לא הביא שתי שערות. (21) בדפוס ר"מ: הקדשו הקדש. (22) נדה מז. "איש כי יפליא - מה תלמוד לומר איש? לרבות בן י"ג שנה, שאע"פ שאינו יודע להפליא, נדריו קיימים". ורש"י שם מפרש: מופלא - יודע לפרוש לשם מי נדר, סמוך לאיש - שהוא סמוך לבוא לכלל גדול, שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות, בתינוקות - כל שנת י"ב, ובתינוק - כל שנת י"ג. והשוה לקמן הל' ערכין פ"א, ה"ט. (23) כי אינם נעשים גדולים לענין עונשים עד שיגדלו ויביאו שתי שערות, וכמבואר בנדה מז:.

ה. הִקְדִּישׁוּ וְכֹא הַגְּדוּל וְנִהְיָה מִן הַהִקְדֵּשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוּ - לֹקָה²⁴, מִשּׁוֹם שֶׁנְּדָרֶיהֶם נְדָרִים מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ²⁵.

(24) שם, כדין כל הנהגה מן ההקדש בזדון שלוקה ומשלם מה שפגם, כמבואר בהל' מעילה פ"א ה"ג, ואזהרתו מ"לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" (דברים יב, יז) - קיבלו חכמינו שזוהי אזהרה לנהנה מן הקדשים, כמבואר שם. (25) בהלכה הקודמת, שהמופלא הסמוך לאיש הקדישו הקדש מדין תורה. וראה נזיר כט:.

ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁבַת שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נְדָרֶיהָ קִיָּמִין? בְּשֵׁלֹא הֵיתָה בְּרִשּׁוֹת הָאֵב²⁶ אוֹ בְּרִשּׁוֹת הַבֶּעַל; אֲכָל אִם הֵיתָה בְּרִשּׁוֹת הָאֵב, אֲפִלוּ הִגְדִּילָהּ וְהָרִי הִיא נַעֲרָה²⁷ - אֲבִיָּה מִפֶּר²⁸ כָּל נְדָרֶיהָ וְכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁשָּׁבַע בְּיוֹם שְׁמָעוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל נְדָרֶיהָ וְאִסְרֶיהָ וְגֹמֶר, כִּי הִנֵּי אֲבִיָּה אֶתָּה וְגֹמֶר.

(26) כגון שבגרה או שנשאת ונתגרשה, כמפורש לקמן

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביום⁵³, אָפְלוּ לְמָאָה - אָבִיָּה וּבִעֲלָה הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין נְדָרֶיהָ שֶׁנִּדְרָה בְּפָנֶי אָרוֹס רָאשׁוֹן; מִפְּנֵי שְׁלֹא יֵצְאָתָה לְרִשּׁוֹת עֲצָמָה שְׁעָה אַחַת, שֶׁעֲדָן הִיא בְּרִשּׁוֹת הָאֵב, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נִעְרָה⁵⁴.

(52) ואילו לא נתארכה, אביה לבדה היה מיפר לה ביום שמעו, כמבואר לעיל אות מז. (53) כי אם נתארכה למחר, אין האב יכול להפר למחרת יום שמעו. וראה לקמן פ"ב, ה"ז. (54) וגם לא נישאה לאחר (נדרים עב). וכל זה כשלא שמע הארוס הראשון את נדרה, אבל שמע הארוס ונתגרשה, אין האב יכול להפר אפילו בשותפתו הארוס האחרון. כי אם גירשה הארוס אחר ששמע ולא היפר לה, הרי הוא כאילו הקים לה נדרה, ומשהקים לה ארוסה אין הפרת אביה מועילה כלום, וכמבואר להלן ה"ז. ואם לא גירשה הארוס הראשון אלא מת, אפילו שמע את נדרה לפני מותו ושתק, יכול אביה לבדו להפר לה, כמבואר להלן ה"ט. ואם נתארכה בו ביום, אביה וארוסה האחרון מפירים נדרה, כמבואר בנדרים עא. שנאמר "ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה" אפילו נדרים שנראו לארוס ראשון, יכולים אביה וארוסה האחרון להפר לה (כסף-משנה).

יב. אָבֵל הָאִשָּׁה הַנְּשׁוּאָה שֶׁנִּדְרָה וְלֹא הִפָּר לָהּ בְּעִלָּה, וְגִרְשָׁהּ בּוֹ בַּיּוֹם, וְהִחֲזִירָהּ בּוֹ בַּיּוֹם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּר⁵⁵; שֶׁהָרִי יֵצְאָתָה לְרִשּׁוֹת עֲצָמָה אַחֵר שֶׁנִּדְרָה⁵⁶. אָף עַל פִּי שֶׁנִּדְרָה בְּרִשּׁוֹת וְהִיא עָתָה בְּרִשּׁוֹת, הוֹאִיל וְיֵצְאָתָה לְרִשּׁוֹת עֲצָמָה בִּינְתָיִם - תִּתְקַיֵּמוּ נְדָרֶיהָ⁵⁷.

(55) ואפילו אם תאמר גירושין כשתיקה הם (ראה להלן ה"ז) - מכיון שיצאה לרשות עצמה שעה אחת, אינו יכול להפר. (56) וגם אביה אינו יכול להפר, שמשנישאה בפעם הראשונה יצאה מרשותו (משנה בנדרים פט). וכפי שהוסברה בגמרא שם עב). (57) ואין הבעל מיפר נדריה שקדמו לנישואיו (כסף-משנה).

יג. נִעְרָה מֵאֲרֶסָה שֶׁנִּדְרָה, וְלֹא שָׁמַע אָבִיָּה וְלֹא בְּעִלָּה, וְנִתְגַּרְשָׁה וְנִתְאָרְסָה לְאַחֲרִים, אָפְלוּ לְאַחֵר בְּמָה יָמִים, כְּשִׁישְׁמַע הָאֵב וְהַבֵּעַל הָאֲחֵרוֹן - מִפְּרִין נְדָרֶיהָ שֶׁנִּדְרָה בְּפָנֶי אָרוֹס רָאשׁוֹן, הוֹאִיל וְלֹא שָׁמַע אוֹתָם הָאָרוֹס הָרָאשׁוֹן⁵⁸.

(58) אין הגירושין נידונים כהיקם הנדר, שהרי לא ידע שיש לו להפר, והואיל וגם אביה לא שמע, יכולים להפר לה כשישמעו אפילו לאחר כמה ימים, כדברי הש"ס נדרים עב. אם לא שמע: "אפילו לאחר מאה ימים נמי" (אור שמח, וכבר קדמו בביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק מה), אבל אם שמע האב כשנדרה, לא יוכל להפר לה לאחר כמה ימים. שאין הפרה אלא ביום שמיעה, וכמבואר לקמן פ"ב, ה"ט.

יד. נִעְרָה מֵאֲרֶסָה שֶׁנִּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיָּה לְבָדוֹ וְהִפָּר לָהּ⁵⁹, וּמַת הָאָרוֹס קֶדֶם שִׁישְׁמַע⁶⁰, וְנִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם⁶¹, אָפְלוּ לְמָאָה - אָבִיָּה וְאֲרוֹסָה הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין

מטות יד "אישה יקימנו ואישה יפרנו, מה תלמוד לומר? לרבות אלמנה לכהן גדול, גרושה... לכהן הדיוט" וכו'. והשווה דברי התוספות ביבמות פט: דיבור המתחיל כיון דלא ירתי, בסוף הדיבור שם. אבל ב"שניות" אע"פ שאין איסורן אלא מדברי סופרים (הל' אישות פ"א, ה"ו) אמרו בתוספתא שם: "אינן כאשתו לכל דבר, אין לה כתובה... ואין (בעלה) זכאי לא במציאתה... ולא בהפרת נדריה". והטעם, כי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, ולפיכך ה"שניות" אין להן דין אישות כלל, ואפילו היפר לה בדיעבד, אין נדרה מופר, כדין חייבי כריתות.

ט. נִעְרָה מֵאֲרֶסָה⁴⁴ - אֵין מִפָּר נְדָרֶיהָ אֲלֵא הָאֵב עִם הַבֵּעַל⁴⁵ בְּאֶחָד. וְאִם הִפָּר הָאֶחָד לְבָדוֹ - אֵינוֹ מוֹפָר⁴⁶. הִפָּר הַבֵּעַל לְבָדוֹ, וְעִבְרָה עַל נְדָרָה קֶדֶם שִׁיפָּר הָאֵב - אֵינָה לּוֹקָה⁴⁷.

(44) שנתקדשה ועדיין לא נכנסה לחופה. (45) הארוס. (46) משנה בנדרים סז. ובגמרא שם סח. אמרו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו (במדבר ל, יז) - מכאן לנערה מאורסה שאביה ובעלה מפירים נדריה" ומפרש הרא"ש שם: משמע להם, שבאשה אחת הכתוב מדבר, שרשות האב והבעל שולטים עליה, ושניהם כאחד מפירים, ששניהם שותפים בה, ובנערה הכתוב מדבר, כמודגש בסוף הפסוק: "בנעוריה בית אביה". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם. (47) שם סח. שהבעל מקליש הנדר, ומסיר חצי האיסור מכל הנדר, ולא נשאר הנדר חמור ככתחילה. וכן מסקנת הסוגיא שם סט. על-פי בית הלל, וכתב הר"ן שם סח. הוא-הדין אם היפר האב לבדו ועברה על נדרה, אינה לוקה.

י. מֵת הָאָרוֹס - חֲזָרָה לְרִשּׁוֹת אָבִיָּה. וְכֹל שֶׁתִּדְרֶה⁴⁸ - הָאֵב מִפָּר כְּשֶׁהִיָּה קֶדֶם שֶׁתִּתְאָרְסָה⁴⁹. מֵת הָאֵב אַחֵר שֶׁנִּתְאָרְסָה, וְנִדְרָה אַחֵר מוֹתוֹ - אֵין הַבֵּעַל מִפָּר⁵⁰; שֶׁאֵין הַבֵּעַל מִפָּר נְדָרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּפְגַּס לַחֲפָה⁵¹.

(48) לאחר מות הארוס. (49) כמבואר לעיל ה"ו. והוא-הדין אפילו נדרה קודם שמת הארוס ושמע הארוס ושתק, ומת בו ביום, נתרוקנה רשות לאב ויכול להפר לבדו, כמבואר להלן ה"ט. והטעם מבואר בנדרים ע. שנאמר (במדבר ל, ז) "ואם היו תהיה לאיש" שתי הוויות (קידושין) במשמע, השווה קודמי הויה שניה, לראשונה, כשם שלפני האירוסין הראשונים האב מיפר לבדו, אף קודמי האירוסין השניים, כשמת הארוס הראשון, האב מיפר לבדו, ואפילו נדרים שנראו לארוס הראשון, כמבואר שם. (50) "שאיין הארוס מיפר אלא בשותפות" = האב (להלן ה"ח). ובנדרים ע. אמרו: "מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל", שנאמר: בנעוריה בית אביה, כל זמן שהיא נערה - לא תצא מרשות אביה, ואפילו מת האב ולא נשאר לה אלא בית אביה (ר"ן שם). (51) ובכת"י התימנים: "אחר מותו, אין הבעל מיפר נדרי רשתו עד שתכנס לחופה" וראה להלן ה"כ, שאין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת.

יא. נִעְרָה אֲרוֹסָה⁵² שֶׁנִּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיָּה וְלֹא שָׁמַע אֲרוֹסָה, וְנִתְגַּרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגר"א ליו"ד רלד ס"ק לא). אבל בהלכה הקודמת, כשלא שמע האב לאחר מות הארוס אינו יכול להפר לבדו, הואיל ולא היה נדר זה ראוי להפרה בחיי הארוס, אין בו כדי להוריש זכותו לאב (ע"פ הרא"ש, שם סח:). (73) אישר. (74) גילה דעתו שאינו רוצה בהפרתו, ונוח לו בנדרה, שהרי אי-אפשר להפר אלא ביום שמעו, ומכיון שעבר היום ולא היפר - זהו קיומו. (75) שהרי קיימו הארוס, ואין הפרת האב מועילה במקום הקמת הארוס (נדרים סח:). ואפילו היפר האב אתמול ביום שמעו, אין הפרתו מועילה, לאחר שהתבררה הקמת הארוס ע"י שתיתקו עד סוף היום.

יז. גִּרְשָׁה הָאָרוֹס אַחֵר שָׁמַע - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם הַגִּירוּשִׁין פְּשֻׁתִּיקָה וְיִפֵּר הָאָב עִם הַפֶּעַל הָאֲחֵרוֹן שֵׁיֶאֱרָס בּוֹ בַּיּוֹם⁷⁶, אוּ הַגִּירוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁקִּיָּם אָרוֹס רִאשׁוֹן⁷⁷, שֶׁכָּבֵר נִתְקַיְּמוּ הַנְּדָרִים⁷⁸.

(76) או לבדו, כשלא תתארס בו ביום, שהרי נתרוקנה רשות האב (לחם-משנה). (77) מכיון שידוע הארוס שלא יוכל להפר לה אחר הגירושין, ולא היפר קודם הגירושין, הרי זה כאילו קיים (נדרים עא: ובר"ן). (78) ואין הפרת האב מועילה במקום קיום הארוס, ומתוך שבעיה זו לא נפשטה בגמרא שם, הרי זה ספק תורה והולכים בו להחמיר, ואפילו החזירה הארוס בו ביום אין האב יכול להפר עמו, מכח ספק זה, כמבואר בגמרא שם. וכל זה כשמע ואח"כ גירשה, אבל גירשה ואח"כ שמע, מבואר דינה לעיל הי"ג.

יח. שָׁמַע⁷⁹ הָאָב וְהִפֵּר לָהּ וּמַת הָאָב, וְאַחֵר כֶּן שָׁמַע הַפֶּעַל, אֶפְלוּ שָׁמַע הַפֶּעַל קִדְּם שְׁיָמוּת הָאָב⁸⁰ - לֹא נִתְרוֹקְנָה רְשׁוּת לַפֶּעַל, וְאִינוּ יָכוֹל לְהִפֵּר לְעוֹלָם אַחֵר מוֹת הָאָב; שָׁאִין הָאָרוֹס מִפֵּר אֶלָּא בְּשִׁתְּפוֹת⁸¹.

(79) בהיותה ארוסה. (80) ולא הספיק להפר, אע"פ שהיה ראוי להפר באותה שעה. (81) עם האב ובחיי (שם סח:). ומכיון שמת האב בטלה הפרתו, ולא נתרוקנה רשות לבעל, שנאמר: "בנעוריה בית אביה" - בית אביה, אע"פ שאביה אינו קיים (שם ע:). אבל משנכנסה לחופה, בעלה מיפר נדריה שתדור אחר כך, ואפילו היא נערה, כמבואר לעיל ה"ח, שהנישואין מוציאים מרשות האב.

יט. שָׁמַע אָרוֹס וְהִפֵּר לָהּ וּמַת, וְאַחֵר כֶּן שָׁמַע הָאָב⁸²; אוּ שָׁשְׁמַע הָאָב וְהִפֵּר⁸³ לָהּ, וּמַת הַפֶּעַל קִדְּם שְׁיָשְׁמַע⁸⁴ - אִין הָאָב לְבָדוּ יָכוֹל לְהִפֵּר נְדָרִים אֱלוּ, שֶׁנִּרְאוּ לְאָרוֹס רִאשׁוֹן⁸⁵, אֶלָּא בְּשִׁתְּפוֹת אָרוֹס הָאֲחֵרוֹן⁸⁶, אִם נִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם⁸⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנְנוּ⁸⁸.

(82) מבואר לעיל ה"טו. (83) ועם הפרתו החליש את הנדר, ואפילו חלקו של הבעל נגרע על ידי כך. (84) ואין צורך לומר אם שמע ואח"כ מת, שבדודאי יכול הוא להורישו לארוס השני, וכמבואר לעיל אות ס. (85) נדרים עא. כיון שנחלשו עם הפרת האב, אין בהם כדי להתפיסם ולהורישם לאב, ולפיכך אין אומרים כאן: "נתרוקנה רשות לאב". (86) שם. הארוס האחרון נידון כממלא מקום הראשון. וכמבואר לעיל הי"ד. (87) כי אם נתארסה למחר, לא יוכל

נְדָרֶיהָ⁶² שֶׁנְּדָרָה בְּפָנֶי אָרוֹס רִאשׁוֹן, שְׁמַת קִדְּם שְׁיָשְׁמַע⁶³.

(59) החליש את הנדר כולו, כמבואר בבאורנו לעיל ה"ט, ואפילו חלקו של הארוס נגרע ע"י כך. (60) נמצא שחלקו של הארוס קלוש מאד, עד שאינו ראוי להורישו לאביה, שהרי לא שמע כלל על הנדר. (61) כי אם תתארס למחר, לא יוכל האב להפר עם הארוס האחרון, שאין הבעל מיפר אלא ביום שמע האב, וכמבואר לקמן פ"ב, הי"ז. (62) נדרים עא. אבל האב לבדו אינו יכול להפר, אפילו אם לא נתארסה כלל. ואין אומרים בזה: "מת הבעל נתרוקנה רשות לאב", כי הואיל וקדם האב והפר בחיי הבעל, נחלשה זכות הבעל ואינה חשובה להורישו לאב, כמבואר שם סט. על-פי בית-הלל. אבל כשישנו ארוס שני, הרי הוא ממלא מקום הארוס הראשון, וכאילו הראשון קיים (ר"ן שם עא. וכן ברדב"ז). (63) ואין צורך לומר אם מת הארוס לאחר ששמע ושתק, שלא נחלש כל-כך חלק הארוס וכדאי הוא להורישו לאב ולארוס האחרון שיפרוהו (לחם-משנה לעיל הי"א).

טו. שָׁמַע אָרוֹס רִאשׁוֹן וְהִפֵּר וּמַת⁶⁴, וְאַחֵר כֶּן שָׁמַע הָאָב, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם⁶⁵ - אָבִיהָ עִם הָאָרוֹס הָאֲחֵרוֹן⁶⁶ מִפְּרִין נְדָרֶיהָ.

(64) נתבטלה הפרת הבעל, כיון שלא נגמרה כל ההפרה בימיו. (65) כי אם נתארסה למחר, אין האב ששמע הנדר היום יכול להפר לה מחר, כי אין הפרה אלא ביום שמיעה, אבל אילו לא שמע אביה עד למחר, אזי אפילו התארסה למחר, אביה עם הארוס האחרון מפירים נדריה (רדב"ז). (66) אבל האב לבדו אינו יכול להפר נדריה, כמבואר להלן הי"ט בדברי רבינו. ומקורו בדברי בית-הלל (נדרים עא). שאמרו: "אין יכול להפר". וסובר רבינו שאינו יכול להפר לבדו. שאחרי שהופר ע"י הבעל, הוקלש הנדר, ואין האב יכול לירשו, שמרוב קלישותו לא תפסה בו זכיה. אבל עם ארוס שני הוא מיפר, שרואים את השני כממלא מקום הראשון וכאילו הוא חי, כאמור לעיל אות נט. וכן נראה מדברי ביאור הגר"א יו"ד רלד ס"ק ל.

טז. שָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע הָאָרוֹס, וּמַת בּוֹ בַּיּוֹם הָאָרוֹס, אוּ שְׁשָׁמַע גַּם הָאָרוֹס וְהִפֵּר⁶⁷ אוּ שְׁשִׁתְּקָה⁶⁸ וּמַת בּוֹ בַּיּוֹם⁶⁹ - נִתְרוֹקְנָה⁷⁰ רְשׁוּת לְאָב⁷¹, וְהָאָב יָכוֹל לְהִפֵּר⁷². שָׁמַע הָאָרוֹס וְקִיָּם⁷³ וּמַת בּוֹ בַּיּוֹם, אוּ שְׁשָׁמַע וְשִׁתְּקָה וּמַת בַּיּוֹם שְׁלֹאֲחֵרִיו⁷⁴ - אִין הָאָב יָכוֹל לְהִפֵּר⁷⁵.

(67) בו ביום. (68) לא היפר ולא קיים. (69) ולא הספיק לגלות דעתו עד שמת. ויתכן, אילו היה קיים היה מפר לה באותו יום, אלא שמיתתו גרמה לו. (70) בכת"י התימנים: חזרה. נתרוקנה = כאדם המריק שקו ונותן לחברו כל מה שבתוכו, כן הבעל נשאר ריק והוריש לאב כל זכות שהיתה לו בה (רא"ש לנדרים סח:). (71) ברייתא נדרים סח. (72) אפילו לבדו, הואיל ושמע לפני שמת הארוס (ביאור

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כיון שיצאתה שעה אחת מרשות אביה, שוב אינו יכול להפר" כלומר, לא נתרוקנה רשות לאב, וכפירוש התוספות שם.

כג. שוֹמֵרֵי יָבֵם¹⁰⁵, אֶפְלוּ עֲשֵׂה בָּהּ יָבֵמָה מֵאִמָּר¹⁰⁶, וְאֶפְלוּ יָבֵם אֶחָד לְיָבֵמָה אַחַת¹⁰⁷ - אֵינוּ מִפְּר נְדָרֵי יָבֵמָתוֹ עַד שְׂבִיבֹא עָלֶיהָ¹⁰⁸.

(105) אשה שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה לאחיו להתייבם. (106) "מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה בפני שני עדים בפרוטה... וזהו הנקרא מאמר" (לשון רבינו בהל' יבום פ"ב, ה"א). (107) שאין שם אחים אחרים אלא יבם זה, וכן אין שם נשים אחרות להתייבם אלא זו, באופן שהיא זקוקה בהחלט ליבם זה. (108) משנה נדרים עד. וכדעת רבי עקיבא "שאיין היבמה גמורה ליבם (שזר הבא עליה יתחייב מיתה) כשם שהארוסה גמורה לאישה" (שהבא על ארוסת רעהו, חייב מיתה), ואין אני קורא בה: "ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר את נדרה", שאין זה אישה. ואשר למאמר - מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

כד. הִיתָה יָבֵמָתוֹ נְעֵרָה מֵאִרְסָה לְאִחִיהָ¹⁰⁹ וְאָבִיהָ קָיָם - אֵין הַיָּבֵם וְאָבִיהָ מִפְּרִים נְדָרֶיהָ פְּאַחַת¹¹⁰, אֶלָּא הָאֵב לְבָדוֹ הוּא שְׂמִפֵּר כָּל שְׁתֵּדִרֵי¹¹¹. וְאֶפְלוּ עֲשֵׂה בָּהּ הַיָּבֵם מֵאִמָּר - אֵינָה פְּנֵעֵרָה מֵאִרְסָה; שְׂאִין הַמֵּאִמָּר קוֹנֶה בְּיָבֵמָה קִנְיָן גְּמוּרָה¹¹², כְּמוֹ שְׂבִיבֹא¹¹³.

(109) המת, שלא הספיק לכנסה לחופה. (110) כדין נערה המאורסה. (111) שהרי מת הארוס וחזרה לרשות אביה לגמרי, וכמבואר לעיל ה"י. ואע"פ שהיבם קיים, מתוך שלא קנאה עדיין קנין גמור, הרי זה כמי שאינו, ונתרוקנה רשות לאביה. תדע, שבמשנה שם לא הזכירו שלא יכול אביה להפר לה (כסף-משנה). וראה בר"ן שם עה. דיבור-המתחיל כשם, שנסתפק בזה. וכל זה כשהיתה מאורסה לאחיו, אבל היתה נשואה לאחיו ומת, שכבר יצאה לגמרי מרשות אביה, אינה חוזרת לרשותו לעולם ואפילו היא נערה, כמבואר בסמוך הכ"ה. (112) לירושלם או להפר נדרה, או לפטרה אח"כ בגט חליצה, שאין קנין ביבמה מן התורה אלא בביאה. (113) בהל' יבום פ"ב ה"א. וראה ברש"י ליבמות נב. "שהרי אין קידושין תופסין באשת אח, והתורה לא היתירה לו ליעשות כאשר נכרית אלא כסדר המצוות, וביאה כתבה בה רחמנא".

כה. נְעֵרָה שֶׁהִשְׁאִיָּה אָבִיהָ¹¹⁴ וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה מִן הַנְּשֻׂאִין - הָרִי זוֹ פִּיתוּמָה בְּחַיֵּי הָאֵב¹¹⁵, וְאֵין אָבִיהָ מִפְּר נְדָרֶיהָ וְאֵף עַל פִּי שְׂעִדִּין הִיא נְעֵרָה¹¹⁶.

(114) יצאה מרשות אביה לגמרי. (115) ואינה חוזרת לרשות אביה להפרת נדרה. (116) משנה בנדרים פט: ובגמרא שם. והשווה הל' אישות פ"ג ה"ב: "וכן אם השיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחי אביה... אין לאביה רשות בה לעולם.

אביה להצטרף עם הארוס להפר, שצריכה להיות כל ההפרה ביום שמיעה אחיד, ואיך תצטרף הפרת הארוס היום עם הפרת האב אתמול, ראה לקמן פ"ב, ה"ז, ואפילו שמע האב אתמול ושתק, לא יוכל להפר היום, שאין הפרה אלא ביום שמיעה (רדב"ז). (88) לעיל ה"ד והט"ו.

כ. נְדָרָה וְהִפֵּר לָהּ אָבִיהָ לְבָדוֹ, וְלֹא שְׂמֵעַ הָאָרוֹס עַד שְׁנִכְנִסָּה לְרִשּׁוֹתָיו⁸⁹ - אֵינוּ יָכוֹל לְהִפֵּר; שְׂאִין הַפֶּעַל מִפְּר נְדָרֵי אָרוֹסָתוֹ אַחֵר שְׁנִשְׁאָת, אֶלָּא קִדָּם שְׁתַּכְנִס לְרִשּׁוֹתוֹ הוּא שְׂמִפֵּר בְּשִׁתְּפוֹת הָאֵב⁹⁰. לְפִיכָף⁹¹ הָיָה דֶּרֶךְ תַּלְמִידֵי חֻכְמִים, עַד שֶׁלֹּא תִצָּא בְּתוֹךְ מִרְשּׁוֹתוֹ אוֹמֵר לָהּ: כָּל נְדָרִים⁹² שְׁנִדְרָתָ בְּתוֹךְ בֵּיתִי הָרִי הֵן מוֹפְרִין.

(89) לחופה ונשאת לו. (90) ומשנשאת כבר יצאה מרשות אביה, ואינו מיפר לה אלא מה שתידור מנישואין ואילך, כמבואר לעיל ה"ח. (91) הואיל ולא תועיל לה הפרה לאחר נשואיה, משיצאה מרשות אביה. (92) אפילו אלה שלא שמעתי עליהם כלל, וכמבואר בסמוך הכ"א.

כא. וְכֵן⁹³ הַפֶּעַל⁹⁴, עַד שֶׁלֹּא תַכְנִס לְרִשּׁוֹתוֹ אוֹמֵר לָהּ⁹⁵: כָּל נְדָרִים שְׁנִדְרָתָ מִשְׁאָרְסָתִיךְ עַד שֶׁלֹּא תַכְנִסִּי בְּתוֹךְ בֵּיתִי הָרִי הֵן מוֹפְרִין⁹⁶. שֶׁהַפֶּעַל מִפְּר נְדָרֵי אִשְׁתּוֹ אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא שְׂמֵעַ אוֹתָם⁹⁷.

(93) בכת"י התימנים אין כאן התחלת הלכה, והכל מחובר להלכה הקודמת, ובצדק, שהרי בלי הפרת הבעל אין תקנה לנדרה. (94) כשהוא ת"ח. (95) דרכו לומר. א"כ מה שכתב רבינו: "דרך תלמידי חכמים" מוסב גם על אביה וגם על בעלה. (96) משנה נדרים עב: (97) וכן האב, כמבואר בסוגיית הגמרא שם. גם ממה שאמרו שם עג. "אם תמצא לומר בכל מיפר בלא שמיעה" וכו' משמע שכן היא ההלכה, כשיטת הגאונים, שכל מקום שאמרו: אם תמצא לומר וכו' סימן שכן ההלכה, (רדב"ז). וראה לקמן פ"ב ה"ג, שהראוי לשמוע (פרט לחרש) אין השמיעה מעכבת בו.

כב. הִלֵּךְ הָאֵב עִם שְׁלוּחֵי הַפֶּעַל⁹⁸ אוֹ שֶׁהִלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאֵב עִם שְׁלוּחֵי הַפֶּעַל - עֲדִין אָבִיהָ וּבִעֲלָהּ מִפְּרִין נְדָרֶיהָ⁹⁹. מִסֵּר הָאֵב לְשְׁלוּחֵי הַפֶּעַל¹⁰⁰ אוֹ שְׂמִסְרוֹ שְׁלוּחֵי הָאֵב לְשְׁלוּחֵי הַפֶּעַל - אֵין הָאֵב יָכוֹל לְהִפֵּר, שֶׁהִרִי יֵצֵאת מִרְשּׁוֹתָיו¹⁰¹, וְלֹא הַפֶּעַל יָכוֹל לְהִפֵּר¹⁰², שְׂאִין הַפֶּעַל מִפְּר בְּקוֹדֶמִין¹⁰³, כְּמוֹ שְׂבִיבֹא¹⁰⁴.

(98) שבאו להביאה לבית בעלה. (99) שכל עוד שהאב או שלוחיו עמה, עדיין לא יצאה מרשותו (נדרים פט). (100) ולא הלך עמה. (101) כשמסרה לשלוחיו, ושוב אין לו זכות בה (שם). ואם נדרה בדרך, בעלה לבדו מיפר לה (רדב"ז). והשווה הל' אישות פכ"ב, ה"ב. (102) נדרה שנדרה לפני מסירתה. (103) מה שנדרה קודם נישואיה. (104) לעיל ה"כ. וכן אם נדרה עכשיו וגירשה והחזירה אין לה הפרה, כמבואר לעיל ה"ב. וראה כתובות מט. "הרי שמסר האב לשלוחי הבעל... ונתארמלה בדרך או נתגרשה...

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(סנהדרין פו.) והם דברי יחיד, ואם התלמוד היה סובר כך, היה מזכיר זה, ולא מצינו בשום מקום באחד משני התלמודים ולא בתוספתא שיזכירו חילוק זה אלא בהפרת הבעל ולא בהפרת האב. ומרן ה'כסף משנה' מציין, שדבר זה נכתב שלא בהשגחה, שהרי בפירוש אמרו ב'ירושלמי' (הנ"ל) שאין האב מיפר אלא נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה. וב'מרכבת המשנה' מצדיק את רבינו, שדרשת ה'ספרי', וכן הירושלמי הנ"ל מכוונת על נערה מאורסה, שאביה וארוסה מפירים נדריה, ולענין זה הקישם הכתוב, שכל נדר שאין הארוס יכול להפר, אף אביה לא יכול להפר. אבל רבינו מדבר בנערה שאינה ארוסה והיא ברשות אביה לגמרי, ולפיכך הוא מיפר כל נדריה. אולם דעת הרא"ש (נדרים עט.) וכן הר"ן (שם סח.) שהאב והבעל שוים בזה, שאינם מפירים אלא נדרי עינוי נפש ובינו לבינה, וראה בביאור הגר"א ל"ד ס' רלד ס"ק קי"א.

ב. ומה בין נדרים שיש בהן ענוי נפש לדברים שבינו לבינה? שהנדרים שיש בהן ענוי נפש - מפר אף עצמו ואף אחרים⁹; ושבינו לבינה - לעצמו מפר, ולאחרים אינו מפר¹⁰.

(9) שאפילו גירשה בעלה ונשאת לאחרים, נדרה מופר. ובכת"י התימנים: "מיפר לעצמו ולאחרים". (10) נדרים עט, ב. וכמבואר להלן.

ג. כיצד? נדרה שלא לאכל פשוט¹¹ - מפר לה, ותהיה מתרת לאכל עם כל אדם לעולם¹². אסרה עליה תשמיש¹³ כל אדם שבעולם - יפר חלקו¹⁴, ותהיה משמשתו, וכשימית או יגרשנה - הרי היא אסורה בתשמיש כל אדם¹⁵. וכן כל פיוצא פניה¹⁶.

(11) הרי זה נדר שיש בו עינוי נפש. (12) אפילו לאחר שתתגרש או תתאלמן מבעלה זה. (13) חיי אישות, והרי זה דבר שבינו לבינה. (14) ראה להלן ה"ט. (15) שבדברים שבינו לבינה אינו מיפר לאחרים, נמצאת אשה זו אסורה להנשא אם לא יתיר לה חכם את נדרה. בנדרים פא, ב - בעיה שלא נפשטה, אם חיי אישות הם דברים שבינו לבינה או עינוי נפש, ומספק הולכים בה להחמיר (רב"ז לקמן ה"ז). וראוי להעיר שבנדרים עט, ב - סיכמו, שאפילו בדברים שבינו לבינה, אם הפר לה בעלה וגירשה ואח"כ החזירה - הרי נדרה מופר, שוודאי דעתו להפר לה כל זמן שתהיה אשתו, וכן נראה מדברי רבינו להלן ה"י, שכתב: "צריך להפר שמא יגרשנה ותהיה אסורה לחזור לו", משמע מזה אם יפר לה מתחילה תהיה מותרת לו אפילו כשיגרשנה ויחזירה (מעשה-רוקח). (16) כגון נדרה שלא תכחול או לא תלבש רקמה.

ד. אחד ענוי גדול¹⁷ ואחד ענוי קטן¹⁸, ואחד ענוי שהוא לזמן מרובה או לפי שעה¹⁹ - הפל מפר הבעל.

(17) כגון רחיצה או שתיה. (18) כגון כיחול וקישוט, כמבואר בסמוך ה"ה. (19) כמו שאמרו בנדרים פ, ב -

כו. נערה מארסה שנדרה, ולא שמעו נדריה אביה ובעלה עד שבגרה¹¹⁷ או עד שנעשית יתומה בחיי האב¹¹⁸ - הרי נדריה¹¹⁹ קנאים; ואין הבעל¹²⁰ יכול להפר, שהרי יצאת מרשות אביה¹²¹ שהוא מפר עמו בשתפות¹²², ועדין לא נכנסה לרשות הבעל¹²³.

(117) ובגרות מוציאה מרשות אביה, כמבואר לעיל ה"ז. (118) שנשאת לו או לאחר ונתגרשה ושוב נתקדשה, והרי היא עכשיו ארוסה. (119) שנדרה בהיותה נערה, ועכשיו בגרה, או נדרה לפני שנעשתה יתומה בחיי אביה. (120) ארוסה האחרון. (121) עם התבגרותה או נישואיה. (122) ואין כח ביד הארוס להפר לבדו. (123) בשעה שנדרה. ואפילו כשנכנסה עכשיו לרשות הבעל, אין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת, כמבואר לעיל ה"כ (משנה נדרים פט: וכפירוש רבינו שם). וכן אמרו שם עמ' א במשנה הקודמת: "נדרה בו ביום ונתגרשה בו ביום החזירה בו ביום, אינו יכול להפר" והעמידו בגמרא שם עב. שמשנה זו מדברת בגרושה מן הנישואין, ויצאה מרשות אביה ושוב נתארסה אין הארוס יכול להפר, שאינו מיפר אלא בשותפות האב (ביאור הגר"א ל"ד רלד ס"ק לה).

פרק שנים עשר

(1) סוג הנדרים שהאב מפר וטיב הנדרים שהבעל מפר, ההבדל בין נדרי עינוי נפש לדברים שבינו לבינה, הפרת נדרים שעדיין לא חלו ולא נאסרה בהם, שתיתקת האב או הבעל כדי לצערה, יום ידיעת הנדר כיום שמיעתו.

א. כל הנדרים² והשבועות האב מפר ביום שמעו; שנאמר: כל נדריה ואסריה³. אבל הבעל אינו יכול להפר אלא כל נדרים ושבועות שיש בהן ענוי נפש⁴, או שהן בדברים שבינו לבינה⁵, כגון ששבעה או נדרה שלא תכחול⁶ או שלא תתקשט⁷; שנאמר: בין איש לאשתו⁸.

(2) ואפילו אין בהם עינוי נפש, ואינם דברים שבין האב לבתו. (3) "אשר אסרה על נפשה, לא יקום". ולא חילק הכתוב בין נדר לנדר, כדרך שהדגיש בהפרת נדרי האשה ע"י בעלה שנאמר בה (שם, יד): "כל נדר . . . לענות נפש, אישה יקימנו ואישה יפרנו". וראה בביאורנו להלן אות ז. (4) כגון נדרה שלא תאכל היום או לא תשתה יין וכדומה. (5) דברים הגורמים איבה בינו לבינה (רא"ש לנדרים עט:). (6) את עיניה בצבע כחול, ככתוב (יחזקאל כג, מ) "כחלת עיניך ועדית עדי". (7) ובעלה מקפיד שלא תיראה מנוולת. (8) "מלמד שהבעל מיפר נדרים שבינו לבינה" (נדרים עט:). וראוי להעיר, שב'ספרי' פ' מטות אות קנה, וכן ב'ירושלמי' נדרים פ"א ה"א, דרשו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו - מה הבעל אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש ונדרים שבינו לבינה, אף האב אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש ונדרים שבינו לבינה". ולכאורה זה סותר את דעת רבינו, שהאב יכול להפר את כל נדרי בתו ללא הגבלה, ורבינו בתשובתו לחכמי לונ"ל השיב: שדרש זה אינו אלא לפי רבי שמעון, ש"סתם ספרי" רבי שמעון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבניה. (29) כמבואר לעיל ה"ב. וכסתימת הסוגיא בנדרים פב, ב - לפי רבי יוסי: "אינו יכול להפר משום עינוי נפש, אבל מפר נדרים שבינו לבניה".

ח. וכן אם נדרה שלא להנות לבריות³⁰, אף על פי שאין הפעל בפלגל³¹ - יש לו להפר משום דברים שבינו לבניה³², שלא יהיה זקוק להאכילה משלו בלבד. וכן אם אסרה הנאתה על אמה³³ (כלה), פגון [כל] היהודים או כל הישמעאלים - הרי זה הפר.

(30) מן הבריות. (31) הבריות, שלא נתכוונה לאסור הנאתה ממנו, ואפילו לא יפר לה - הרי זו מותרת ליהנות ממנו. (32) משנה, נדרים פג, ב. ושם כתוב: "אינו יכול להפר", וסובר רבינו אינו מיפר משום עינוי נפש, אבל מיפר הוא משום בינו לבניה (כסף-משנה). ואם לא יפר לה, אזי כשתתגרש תהיה אסורה מליהנות גם לו, ולא תוכל להתפרנס אלא מן ההפקר, כמבואר בגמרא שם לפי רב נחמן, והשווה לעיל פ"ז ה"ו. (33) הלשון אינו מדוקדק, וכאילו היה כתוב: הנאתה מאומה כולה (כסף-משנה). אבל אילו לא נדרה אלא הנאתה מאדם אחד בלבד, אין זה אפילו בכלל דברים שבינו לבניה ואינו יכול להפר כלל, לפי רבי יוסי, שרבינו פוסק כמותו, בניגוד לשמואל האומר (נדרים פב.): "הנאת פלוני עלי - מיפר", משום עינוי נפש, שמא תצטרך אליו. וראה בר"ן שם דיבור-המתחיל אלא רישא (לחם-משנה).

ט. האשה שאמרה לבעלה: הנאת תשמישי אסורה עליך - אינו צריך להפר³⁴. הא למה זה דומה? לאוסר פרות חבירו על פעל הפרות³⁵. וכן הוא שאומר לה: הנאת תשמישי אסורה עליך - לא אמר כלום; מפני שהוא משעבד³⁶ לה בשאור³⁷ פסות ועונה³⁸, כמו שבארנו בהלכות אישות³⁹. אבל אם אמרה לו: הנאת תשמישך אסורה עלי - צריך להפר. ואם לא הפר - הרי זה אסור לשמש; שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו⁴⁰.

(34) שמשועבדת היא לו להנאתו (נדרים טו: וברש"י שם). (35) שאין הנדר חל, כי אין אדם אוסר חבירו בדבר שאינו שלו, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ג. (36) מתחייב. (37) מזונותיה. (38) חיי אישות. (39) פ"ב, ה"ב. וכן בנדרים, שם. (40) שם טו, ב. כי יש לה הרשות לאסור הנאת תשמישה על עצמה. והשווה הל' אישות פ"ד ה"ו, ולעיל פ"א, ה"ל. ומדובר כאן: שאמרה לו: יאסר גופך עלי מתשמיש, כי "הנאת תשמישך" היא דבר שאין בו ממש ואין הנדר חל עליו, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י. וראה בר"ן לנדרים טו, ב דיבור-המתחיל והא מן.

י. אמרה: יקדשו ידי לעושהי⁴¹, או שנדרה שלא יהנה במעשה ידיה - אינו נאסר במעשה ידיה, מפני שידיה משעבדין לו⁴². שאף על פי שאמרו⁴³: השחרור והחמץ וההקדש⁴⁴ מפקיעין השעבוד, חקמים עשו חזק לשעבוד הפעל⁴⁵ שאינה יכולה

שאמרה: "הנאת רחיצה עלי לעולם, אם ארחץ היום", הרי שאפילו מניעת רחיצת יום אחד נחשבת אצלה ניוול, ולפיכך בעלה יכול להפר, ומכאן שאין הבדל בין יום אחד לזמן מרובה, והוא-הדין לעינוי לפי שעה (לחם-משנה).

ה. פיצד? נדרה או נשבעה שלא תרחץ היום, או שלא תשתה יין היום, או שלא תאכל היום דבש²⁰; וכן אם נדרה שלא תכחל היום או שלא תלבש רקמה²¹ היום - מפר. וכן כל פיוצא בזה. אפילו נדרה ממאכל רע²² או ממין שלא טעמה אותו מימיה - הרי זה יפר²³.

(20) כל אלה נחשבים עינוי גדול. (21) אריג צבעוני, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואלבישך רקמה". ואלה השנים הם בכלל דברים שבינו לבניה, כמבואר לעיל ה"א (לחם-משנה). (22) שהוא רע ומזיק לבריאותה, והוא טוב ובריא לאחרים, והיא משתוקקת לאכלו, אבל דבר שהוא רע בעיניה ואינה רוצה בו - אין זה עינוי נפש (ט"ז ליו"ד סי' רלד ס"ק נא). ובשו"ע שם סעיף סא, כתוב: שהוא רע לה. (23) תוספתא נדרים פ"ז מ"ג, שלפעמים אין לה בביתה אלא מין זה בלבד, ולא תוכל לאכלו ותצטער (חסדי דוד, שם). נמצאו שני נדרים אלו יש בהם עינוי נפש, וכן סתם השו"ע ביו"ד סי' רלד סעיף סא.

ו. נדרה משתי פירות, באחת יש לה ענוי²⁴ ובאחת אין לה ענוי²⁵ - מפר לזו שמתענה בה, ואינו מפר לזו שאין לה ענוי.

(24) כגון שאחת היתה פת נקיה, ואם לא תאכל ממנה תתענה, ואחת היתה פת סובין שאפילו אם לא תאכלנה לא תתענה, או שאין לה פת אחרת לאכול כ"אם שתי ככרות אלו, ואם תאכל אחת מהן תשבע, ולא תתענה עוד במניעת אכילת השניה (נדרים פב: וברא"ש). (25) מכיון שאין בשניה עינוי, אין הפרת הבעל מועילה לה, וגם אין נדרה מופר לה בהפרת הראשונה (שם, כרבי יוחנן), ואין אומרים נדר שהופר מקצתו הופר כולו, כדרך שאומרים בהתרה (לעיל פ"ח, ה"ח), כי התרת החכם עושה את הנדר טעות מתחילתו, והואיל והותר מקצתו הותר כולו, שלא היה בדעתו בשעת נדרו אלא שיהא כל הנדר קיים, אבל הפרת הבעל אינה אלא מכאן ולהבא, מה שהופר הופר, והשאר באיסורו עומד (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ג, ה"י.

ז. נדרה שלא תאכל תאנים של מדינה זו - יפר משום דברים שבינו לבניה; שפעם גדול הוא לו להטפל²⁶ ולהביא לה ממדינה אחרת²⁷. לפיכך²⁸, אם מת או גרשה, או שהביא לה איש אחר מפרות אותה מדינה - הרי אלו אסורין עליה; שאינו מפר לאחרים בדברים שבינו לבניה²⁹.

(26) לטרוח. (27) אבל אין זה עינוי נפש, שהרי יכולה לאכול מפירות מדינה אחרת (משנה, נדרים עט: וכרבי יוסי שם). (28) הואיל ואין זה עינוי נפש אלא דבר שבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהמה היא בנהר או במעיין, ואין דרך הנשים לצאת חוץ לביתן (כסף-משנה). (52) שאינה חייבת בו, כמבואר בהל' אישות, שם. והטעם, מפורש בביאורנו שם, שהבהמה מיוחדת לו לרכיבה, ולכן חייבת ליתן לה תבן, כשאר צרכי הגוף של בעלה, אבל בקרו העומד לחרישה, שאינה לצורך גופו של הבעל – אינה חייבת ליתן לו תבן. וראה ברש"י לכתובות סא: דיבור-המתחיל: בהמתו. וראוי להעיר, שבברייתא בנדרים פא, ב – שהיא מקור דברי רבינו, הנוסח: "שלא אתן תבן לפני בהמתך, ומים לפני בקרך", אלא שרבינו גורס שם: "שלא אתן מים לפני בהמתך, ותבן לפני בקרך". ונמשך בזה אחר גירסת הרי"ף בכתובות פ"ה, שלפיה, אין האשה חייבת ליתן תבן לבקרו אלא לבהמתו בלבד ('בית יוסף' ליו"ד סוף סי' רלד). (53) כי על מלאכה שהיא חייבת בה, אין נדרה חל, הואיל והיא משועבדת לו, אם לא שהיא עשירה ביותר והכניסה לו שפחות רבות, שאינה חייבת בה (ראה הל' אישות פכ"א ה"ו) ואז נדרה חל, כמבואר בר"ן לנדרים פא, ב.

יב. יש לפעל ולאב להפר נדרים שיעדין לא קלו ולא נאסרה בהן⁵⁴. כיצד? בגון שאמרה: היני אסור עלי אם אלך למקום פלוני - הרי זה מפר, אף על פי שיעדין לא הלקה ולא נאסרה⁵⁵. וכן כל פיוצא בזה⁵⁶.

(54) נדרים פט, ב – כחכמים, ולא כרבי נתן שם. ושם דף צ, א – הביאו סמך לכך מהפסוק (איוב ה, יב) "מפיר מחשבות ערומים", הרי שיש הפרה אפילו למחשבה בלבד טרם שהמעשה חל. (55) אבל לענין התרת הנדר ע"י חכם, אין מתיר לו עד שיחול הנדר, כמבואר בהל' שבועות פ"ו, ה"ד. (56) כגון שאמרה: תיאסר עלי הנאת בעלי, אם אעשה איזה שירות לאביו או לאבי, הרי זה מיפר אע"פ שלא עשתה ולא נאסרה (משנה, שם פט:). והשווה לקמן פ"ג, ה"ד י"ח.

יג. האב או הבעל שאין שומעין⁵⁷ - אינם מפרין. אף על פי שהפעל מפר נדרים שלא שומעין⁵⁸, הריאוי לשמע אין השמועה מעפפת בו⁵⁹.

(57) שהם חרשים שמדברים ואינם שומעים. (58) שאומר: כל נדרים שנדרה אשתי (אפילו לא שמעתי), יהיו מופרים. וכמבואר לעיל פ"א, הכ"א. והוא-הדין שהאב מיפר בלא שמיצה, כמבואר שם ה"כ. (59) אבל זה שהוא חרש ואינו ראוי לשמוע – אינו מיפר, וכן אמרו (נדרים עג). "ושמע אישה – פרט לאשת חרש". ובספרי פרשת מטות, אמרו: "ושמע אביה – להוציא את החרש". והשווה הל' יבום פ"ד ה"ג, והל' מעשה הקרבנות פ"ז, ה"ו.

יד. השוטה אינו מפר⁶⁰. בין אב בין בעל. הקטן אין לו אישות⁶¹, לפיכך אינו מפר. והבעל מפר נדרים שתי נשיו פאחת⁶². וכן האב מפר נדרים שתי בנותיו פאחת⁶³.

(60) כיון שאין לו דעת, אין מעשיו כלום (רדב"ז). וכן

להפקיעו, מפני שהוא מדבריהם⁴⁶. אבל צריך הוא להפר, שמה יגרשנה⁴⁷ ותהיה אסורה לחזור לו⁴⁸.

(41) להקדוש-ברוך-הוא שבראך, ונתכוונה להקדיש את מעשי ידיה להקדש, וממילא אסור לבעלה ליהנות מהם. (42) למעשה ידיה, שהבעל זוכה בו, כמבואר בהל' אישות פ"ב ה"ד, נמצאת זו כאומרת: יאסרו פירות בעלי על בעלי. (43) כתובות נט, ב. ונדרים פו, ב. (44) כגון לווי ששיעבד שורו למלוה לגבות חובו ממנו, והקדישו למזבח – הרי זה קדוש, והמלוה גובה חובו ממקום אחר, וכן אם שיעבד ישראל חמצו לנכרי בעל חובו והגיע הפסח, איסור חמץ בפסח מפקיעו משעבוד הנכרי ונאסר בהנאה, הואיל והחמץ נשאר ברשותו של ישראל ולא ביערו בפסח, וכן שחרור: שיעבד הלווי את עבדו הכנעני למלוה תמורת חובו, וחזר הלווי ושחררו, הרי עבדו משוחרר והמלוה גובה חובו ממקום אחר. (45) על מעשה ידי אשתו. (46) מדברי חכמים, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ט (כתובות נט:). (47) ואז יחול נדרה, שמשגירשה אינה משועבדת לו למעשה ידיה. (48) לפי שנאסר במעשה ידיה, ואי-אפשר לו להזהר שלא תטחן ושלא תאפה לו או תעשה לו מלאכה אחרת שהאשה חייבת לעשות לבעלה (משנה, נדרים פה. ובר"ן שם). ואע"פ שאין אדם אוסר דבר שלא בא עדיין לעולם, בכל זאת יכולה האשה לאסור הנאת מעשה ידיה לבעלה, אע"פ שעדיין לא עשתה כלום. כי איסור נדר הוא קדוש כדבר המתקדש קדושת מזבח, שאין לו פדיון, כי גם הנדר אין לו פדיון ואינו ניתר למי שנאסר עליו, ולפיכך הוא חל גם על דבר שלא בא עדיין לעולם (כתובות נט:). וכמבואר בסמוך בסוף אות זו. אלא, שכל עוד שהיא עם בעלה, תיקנו חכמים שלא יחול הנדר, כדי לחזק את שעבוד הבעל, אבל משנתגרשה שעה אחת – נאסר מעשי ידיה עליו, שהרי נפקע שעבודו (כסף-משנה ע"פ סוגיית הגמרא בכתובות שם). וראה הל' מעשה הקרבנות פט"ו ה"ח, שאם הקדיש דבר לקדושת מזבח, ההקדש חל אע"פ שהדבר לא בא עדיין לעולם, שאם "היתה לו בהמה מעוברת, ואמר: אם תלד זכר הרי הוא עולה . . . ילדה זכר יקרב עולה" אע"פ שעובר נחשב דבר שלא בא לעולם, כמבואר מלשונו בהל' מכירה פכ"ב, ה"י: "ואפילו עובר, הרי הוא כמי שלא בא לעולם, והמזכה לעובר – לא קנה" (מעשה רוקח). ולענין הקדש דמים, אם הוא חל על דבר שלא בא לעולם, ראה לקמן הל' ערכין פ"ו, הכ"ו, כח.

יא. נשבעה או נדרה שלא יהיה בה⁴⁹ לא אבי בעלה ולא אחיו ושאך קרוביו - אינו יכול להפר⁵⁰. וכן אם נדרה: שלא אתן מים לפני בהמתך⁵¹ ותבן לפני בקרך⁵² וכיוצא בדברים אלו, שאין בהן ענוי נפש, ואינם מדברים שבינו לבינה, ואינם ממלאכות שהיא חייבת בהן⁵³ - הרי זה אינו יכול להפר.

(49) ממנה, או ממעשה ידיה. (50) משנה, נדרים פה, א. (51) אע"פ שהיא חייבת ליתן לה תבן, כמבואר בהל' אישות פכ"א ה"ה, אינה חייבת ליתן לה מים, שסתם השקאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמשמעות הפשוטה של "ביום שמעו" ביום ולא בלילה (גמרא שם). (71) שאפילו נדרה בתחילת הלילה, יכול הוא להפר עד סוף היום שלאחריו. (72) בהלכה הקודמת. וראה לקמן פ"ג ה"ח, ובביאורנו שם. (73) טעות סופר, וצריך להיות: ששמע. וכן הוא בכת"י התימנים: ששמע. (74) וכן אמרו ב'ספרי' פ' מטות, קנג: "הואיל והבעל מיפר והאב מיפר, מה הבעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר, אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר".

יז. נַעֲרָה מֵאֲרֶסָה שְׁנֹדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְהִפָּר, וְלֹאֲחֵר יָמִים שָׁמַע הָאָרוֹס וְהִפָּר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - אֵין זֶה מוֹפָר. שְׁנֹאֲמַר: וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ אֶתָּה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְגוֹמֵר. וְאִם הָיוּ תִּהְיֶה לְאִישׁ וְנִדְרֶיהָ עָלֶיהָ, וְשָׁמַע אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְגוֹמֵר. הָא לְמַדְתָּ, שְׁאֲחֵר שֶׁהִפָּר הָאָב וְשָׁמַע הָאָרוֹס - הָרִי זֶה מִפָּר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ הָאָב⁷⁵. וְהוּא הָדִין אִם שָׁמַע אָרוֹס וְהִפָּר, וְאֲחֵר בְּכָה יָמִים שָׁמַע הָאָב וְהִפָּר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - שְׁאֵינִי מוֹפָר. וּמִנֵּינן שֶׁבְּנִעֲרָה מֵאֲרֶסָה הִפְתּוּב מִדְּבָר⁷⁶? שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה: וְאִם בֵּית אִישָׁה נִדְרָה וְגוֹמֵר, וְשָׁמַע אִישָׁה וְהִחְרִישׁ לָהּ וְגוֹמֵר⁷⁷. מִכָּלֵל⁷⁸ שְׁאִישָׁה הָאָמֹר לְמַעְלָה אָרוֹס, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁷⁹.

(75) סובר רבינו ש"ביום שמעו" האמור בארוס - הכוונה ליום שמיעת האב, כלומר, ששמיעת הארוס היתה ביום שמוע האב (לחם-משנה). א: (76) אולי משמעות הכתוב: "ואם היו תהיה לאיש" לנשואה גמורה. (77) ופסוק זה בנשואה מדבר, שבעלה לבד מיפר לה. (78) מכאן אתה למד. (79) וכך דרשוהו חכמינו בנדרים סז, ובי"ד ושלמה נדרים פ"י ה"א. והשווה לעיל פ"א ה"א, ובביאורנו שם. ובסמ"ג מצות ל"ת רמב, מבאי ראייה לדברי רבינו, שאין הארוס והאב מפירים אלא כששמעו שניהם ביום אחד, מדברי הש"ס נדרים עב, א: "כשלא שמע הארוס (הראשון) ושמע האב ובו ביום מצי (יכול) הארוס (השני) מיפר, מכאן ואילך לא מצי מיפר", הרי ששמיעת שניהם צריכה להיות באותו יום. אלא שגירסת הש"ס שלפנינו היא: "ושמע האב דבו ביום מצי מיפר" וכו', וזה מוסב על האב כשהוא מיפר לבדו, ולא כשהארוס השני מיפר עמו. ואמנם הרמב"ן חולק על דברי רבינו, ולדעתו אפילו לא שמעו שניהם ביום אחד, כל אחד מיפר ביום שמעו. וראה בשו"ע י"ד סי' רלד ס"ה, שהביא דעת רבינו כדעה סתמית, ודעת הרמב"ן בשם: "יש אומרים".

יח. שָׁמַע הָאָב או הִפְעֵל וְשָׁתַק פְּדִי לְעַעֲרָה⁸⁰, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הָיָה בְּלִבּוֹ לִקְנֹם נִדְרָה, הוּאִיל וְעֵבֶר הַיּוֹם וְלֹא הִפָּר וְלֹא בִטְלָה⁸¹ - נִתְקַיְמוּ נִדְרֶיהָ⁸². נִדְרָה וְהִפָּר לָהּ הָאָב או הִפְעֵל, וְהָיָה לֹא יָדְעָה שֶׁהִפָּר וְעֵבֶרָה עַל נִדְרָה או עַל שְׁבוּעָתָה בְּזֶדוֹן - הָרִי זֶה פְטוּרָה⁸³. וְאָף עַל פִּי שְׁנִתְכַּנְּנָה לְאֶסוֹר, הוּאִיל וְנִעֲשָׂה הִתְתַּר⁸⁴ - פְטוּרָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְהָיָה יִסְלַח

הוסכם ברא"ש לנדרים עג, א - שאין השוטה מיפר. ובהל' עדות פ"ט ה"ט, כותב רבינו: "השוטה פסול לעדות מן התורה, לפי שאינו בן מצוות. ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים... בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד" וכו'. (61) לא תיקנו לו חכמים נישואין, הואיל וסופו לבוא לידי נישואין גמורים, כשיגדל (הל' אישות פ"א, ה"ו), וכמבואר ביבמות קיב, ב. אבל משום קטנותו כשלעצמה, היה יכול להפר, כיון שמופלא הסמוך לאיש נדריו נבדקים (ראה לעיל פ"א, ה"ד) הוא הדין שהיה ראוי להפר נדריו אשתו, ויבם קטן שקונה את יבמתו מן התורה (ראה קידושין יט. ובהל' יבום פ"ה הי"ח, ובביאורנו שם), ודאי שמיפר מן התורה ('אור שמח'). ונערה נשואה לקטן, אביה מיפר נדריה (רדב"ז). והוא הדין לאשת שוטה והיא נערה, אביה מפר נדריה, שגם לשוטה אין אישות, כמבואר ביבמות שם. (62) שאומר לשתייהן: מופר לכן. (63) נדרים עג, א. אע"פ שנאמר בהם: "אותה": ואם הניא אביה "אותה" - ביום שמוע אישה יניא "אותה" (במדבר לו, ו, ט), אין אומרים "אותה" לבדה - ולא אותה וחברתה, אלא "אותה" לאו דוקא, ואפילו שתיהן כאחת. וכן מפורש בתוספתא נדרים פ"ו, מ"א: "או שהיו לו חמש נשים, ונדרו כולן ואמר מופר, כולן מופרים". ודעת הרמב"ן הובאה בר"ן לנדרים עג, א - שאין הבעל יכול להפר שתי נשיו כאחת, "ואותה" דוקא הוא, ולא אותה וחברתה. וראה בהל' סוטה פ"ד ה"ב: "אין משקים שתי סוטות כאחת, שנאמר: והעמיד אותה הכהן", אלא ששם עיקר הטעם מפני "שלבח גס בחברתה", ומפני צוות חברתה לא תפחד ולא תודה, כמבואר בנדרים שם (לחם-משנה).

טו. הִפְרַת נִדְרִים - כָּל הַיּוֹם, וְאֵינָה מַעַת לְעַתָּה⁶⁴. מִיֵּצֵד? נִדְרָה בְּתַחֲלַת לַיִל שְׁנִי - הָרִי מִפָּר כָּל אוֹתָהּ הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם שְׁנִי⁶⁵. נִדְרָה בְּיוֹם שְׁנִי בְּתַחֲלַת הַיּוֹם - מִפָּר כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם⁶⁶. נִדְרָה בְּסוֹף הַיּוֹם עִם⁶⁷ חֲשֶׁכָה: אִם הִפָּר לָהּ עַד שֶׁלֹּא תִחַשֵּׁף - מוֹפָר; וְאִם לֹא הִפָּר לָהּ עַד שֶׁחֲשֶׁכָה - אֵינִי יוֹכֵל לְהִפָּר⁶⁸.

(64) משעת שמיעה ביום זה עד למחר באותה שעה, שהן עשרים וארבע שעות. (65) שהיום הולך אחר הלילה שלפניו, ככתוב (בראשית א, ה) "ויהי ערב ויהי בוקר, יום אחד". (66) אבל לא בלילה שלאחריו. (67) סמוך לחשיכה. (68) שהלילה שלאחריו נחשב ליום הבא, ואין זה "ביום שמעו" (משנה, נדרים עו:).

טז. וּמָהוּ זֶה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה 'מִיּוֹם אֶל יוֹם'⁶⁹ מִלְּמַד, שֶׁמִּפָּר בְּלַיְלָה⁷⁰ אִם נִדְרָה בְּלַיְלָה וְכָן מִפָּר כָּל הַיּוֹם⁷¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁷². נִדְרָה וְשִׁהְתָּה בְּכָה יָמִים וְאֲחֵר כֶּן שָׁמַע הָאָב או הִפְעֵל - הָרִי זֶה מִפָּר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, וְכֵאלוּ נִדְרָה בְּעַת שֶׁשָׁמְעָה⁷³; שְׁנֹאֲמַר: בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, לֹא בְּיוֹם נִדְרָה בְּלִבָּר⁷⁴.

(69) שמשמעו לכאורה "מעט לעת", שיעור שיש בין תחילת יום אחד לתחילת יום אחר, דהיינו עשרים וארבע שעות (ר"ן שם). (70) שמשמעו יום שלם אפילו בלילה, ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מדרבנן, כדי להוכיחה שלא תהא מזידה (משנה, נזיר שם וברש"י). ומכת מרדות האמורה בכל מקום, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה (רע"ב שם). מרדות - רידוי בתוכחה, שלא ירגיל בזה ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו (רש"י לחולין קמא).

יט. נדרה ועברה על נדרה קדם שיפר לה אביה או בעלה, אף על פי ששמע בו ביום והפר לה - הרי זו חייבת על דבר שעברה בו⁸⁷; אם מלקות⁸⁸ - מלקות, ואם קרבן⁸⁹ - קרבן.

(87) שבהפרת הבעל לא נעקר הנדר מעיקרו אלא הותר מכאן ולהבא, נמצאת זו עברה על נדרה באיסור (נזיר כא: וכמסקנת הסוגיה שם כב.) והשווה לקמן פי"ג הט"ו. (88) שעברה על נדרה, הרי זו לוקה משום: "לא יחל דברו". כמפורש לעיל פ"א, ה"ה. (89) כגון שנשבעה שבועת ביטוי, שלא תאכל מין פלוני ואכלתו - הרי זו חייבת קרבן, כמבואר בהל' שבועות פ"א, ה"ג. או שנדרה להיות נזירה ונטמאה, שצריכה להביא קרבנות נזיר טמא ('קרי' ספר). ולדעת ה'אור שמח' הכוונה, כשאכלה בשוגג מהכזר שנדרה ממנה, הרי זו חייבת קרבן מעילה, כדברי רבינו בהל' מעילה פ"ד, ה"ט: "יש מעילה בנדרים".

כ. שמע נדרה ושתק מפני שלא היה יודע שיש לאב או לפעל להפר⁹⁰, או שידע שיש להם להפר אבל לא ידע שנגזר זה צריך הפרה⁹¹, ולאחר זמן⁹² ידע - הרי זה פטר. ושעצת ידיעתו פאלו היא שעצת הנדר או שעצת שמועתו⁹³, ויפר כל היום.

(90) שום נדר, לא של עינוי נפש ולא של בינו לבינה. (91) שהוא נדר גמור וזקוק להפרתו. (92) אפילו לאחר כמה ימים לנדרה. (93) משנה, נדרים פז, ב. אבל אם הפיר ביום שמעו, ולא ידע שנדר זה צריך הפרה, אין הפרתו הפרה. שמקצת ידיעה אינה ידיעה, ומתוך שלא ידע שזה נדר, נמצאת הפרתו קודמת לנדר ואינה כלום (רדב"ז).

כא. נדרה אשתו, וסבור שהיא בתו⁹⁴, והפר לה על דעת שהיא בתו; וכן אם נדרה בנזיר⁹⁵, וסבור שנגזרה בקרבן⁹⁶, והפר לה על דעת שנגזרה קרבן; אסרה עצמה בתאנים, וסבור [שאסרה עצמה] בענבים, והפר לה על דעת שנגזרה לאסר [עצמה] בענבים - צריך לחזור ולהפר כשידע הנדר והנזירות לשם הנזירות הזאת ולשם הנדר הזה⁹⁷. שגאמר: לא הניא אביה אתה⁹⁸ - לנזירות⁹⁹ עצמה. ואומר: ושמע אביה את נדרה - עד שידע אי זה נדר נדרה. ויש לו להפר אותו כל יום הידיעה¹⁰⁰.

(94) שאמרו לו: בתו נדרה. (95) נזירה. (96) שאסרה על עצמה יין זה, ואמרה שיהיה עליה כקרבן (ר"ן לנדרים פז). (97) משנה, נדרים פז, ב. ומובן, שאם הודיעוהו תוך כדי דיבור להפרתו, והעמידוהו על טעותו ורצה בהפרתו הקודמת, אינו צריך לחזור ולהפר, ש'תוך כדי

לה, פי הניא אביה אתה⁸⁵. ומכין אותה מכת מרדות⁸⁶, מפני שנתכונה לאסור.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נדרה והפר לה האב... ועברה על נדרה או על שבועתה בנזון" - הרי זו פטורה.

ויש לומר הלימוד בזה: מצד גודל אהבתו של הקב"ה (האב) לכנסת ישראל (בתו) הרי בוודאי ש"הניא אבי" אותה" והיינו שגם כאשר יהודי נכשל בענין לא רצוי ואפילו בזדון ח"ו - מפורש בתורה ש"ה יסלח לה כי הניא אבי" אותה" ובמילא "הרי זו פטורה".

ומה שכתב בהמשך ההלכה ש"מכין אותה מכת מרדות מפני שנתכונה לאיסור" הנה מכת מרדות האמורה בכל מקום היא כפי ראות עיני הדין ולפי צורך השעה. ולכן, אחרי שהדיין יודע ש"ה יסלח לה" סליחה גמורה מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה - הרי אף שנפסק "מכין אותה מכת מרדות" בוודאי יראה הדיין שאפשר להסתפק בדבר הכי קטן כו'.

ועל אחת כמה וכמה, אחרי שיעשה החשבון של "צורך השעה" שנמצאים בחושך כפול ומכופל של זמן הגלות ואעפ"כ עוסקים בתורה ובמצוות מאמירת "מודה אני" ובמשך כל היום כולו, גם אם נכשל בענין מסויים הרי זה רק מצד דוחק השעה כו'.

ובפרט לפי פסק הרמב"ם שמבלי הבט על מעמדו ומצבו הגלוי של יהודי, הרי רצונו האמיתי והפנימי של כל אחד ואחד מישראל "לעשות כל המצוות" אפילו כשיש צורך לכופ אותו שיאמר רוצה אני כי "יצרו הוא שתקפו" ובזה מקרא מלא דיבר הכתוב "ולנערה לא תעשה דבר גו' כי בשדה מצאה גו' המקום שבו נמצא "עשו גו' איש שדה" ומה יעשה הבן ולא יחטא - עכ"פ חטא מלשון חסרון.

(יין מלכות ספר הפלאה סימן ח מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(80) שתהא סבורה, שדעתו לקיים נדרה, והוא אינו מתכוון לכך, אלא שיפר לה לאחר מכאן (נדרים עח: ובר"ן). (81) שלא כפה אותה לעשות הדבר שאסרה אותו עליה, כמפורש להלן פי"ג, ה"ה. (82) מסקנת הסוגיה שם עט, א. וכתב הר"ן שם: שתק על-מנת לקיים לאלתר, שוב אינו יכול להפר, ואפילו בו ביום. (83) ממלקות. (84) לפני שעברה. (85) 'ספרי' פ' מטות על פסוק זה, ומסיים שם: "והרי דברים קל-וחומר, ומה אם נדרים המופרים צריכים סליחה, קל-וחומר לנדרים שאינם מופרים". ובנזיר כג, א - אמר: "כשהיה מגיע רבי עקיבא אצל פסוק זה, היה בוכה. ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר טלה - טעון כפירה וסליחה, המתכוין לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר חזיר - על-אחת-כמה-וכמה". (86) מכות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ט מנחם-אב - ספר אהבה - סדר תפילות כל השנה קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דיבור' כדיבור דומה, כמבואר בסוגיה שם פז, א. (לחם-משנה). והשווה הל' אבל פ"ח, ה"ח. (98) בכ"י התימנים, תיבה זו אינה. וכן בפסוק. (99) נדרים פו, ב. וב'ספרי' פ' מטות דרשו: "והחריש לה אביה" - שיחה מתכוון לה,

שאם נדרה בתו ואמר כסבור הייתי שאשתי - הרי זה יחזור ויפיר". (100) שיום ידיעתו כיום שמועתו, כאמור לעיל ה"כ.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון י"ט מנחם-אב ~

סדר תפילות כל השנה

נסח ברכות התפלה וסדורן

ה' מלך אוהב צדקה ומשפט: יב למלשינים' אל תהי תקנה וכל-האפיקורסין פלם פרגע יאבדו ומלכות זדון תעקר ותשבר במהרה בימינו. ברוך אתה ה' שובר רשעים ומכניע זדים: יג על-החסידים ועל-הצדיקים ועל-גרי הצדק ועל-שאריה עמך בית ישראל יהמו רחמיה ה' אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת וכו': יד תשכן בתוך ירושלים עירך כאשר דברת ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו. ברוך אתה ה' בונה ירושלים: טו את-צמח דוד במהרה תצמיח ונקנו תרום בישיעתך. ברוך אתה ה' מצמיח קרן ישועה: טז שמע קולנו ה' אלהינו וחוסי ורחמי עלינו וקבל ברחמים וברחון את-תפלתנו מלכנו ריקם אל תשיבנו כי אתה שומע וכו': יז רצה ה' אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם וכו' ברוך אתה ה' המחזיר שכינתו לציון: יח מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו צור חיינו ומגן ישענו אתה לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על-חינו וכו': יט שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל-ישראל עמך וברכנו פלנו ממאור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורה וחיים אהבה וכו'. בימות החמה אומר בברכה (שניה) 'רב להושיע מוריד הטל מכלכל חיים בחסד' וכו'. ומברך ברכה תשיעית בנסח זה 'ברכנו ה' אלהינו בכל-מעשה ידינו וברך את-שנתנו בטללי רצון ברכה ונדיבה פשנים הטובות. ברוך אתה ה' מברך השנים'. כליל מוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי ימים טובים מברך ברכה רביעית בנסח זה, 'אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה. אתה הבדלת בין קדש לחל בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה. בשם שהבדלת בין קדש לחל בן פדנו והצילנו מכל-מיני משחית ומפל-מיני פרעניות המתרגשות לבא בעולם ושמרנו מן-הפל וחננו מאתך' וכו'. בראשי

א ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא וכו': ב אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע (מוריד הטל). (משיב הרוח ומוריד הגשם). מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים וכו': ג אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל-יום יהללך סלה. ברוך אתה ה' האל הקדוש: ד אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה וחננו מאתך דעה חכמה ובינה והשכל. ברוך אתה ה' חונן הדעת: ה השיבנו אבינו לתורתך ודבקנו במצותיך וקרבנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניה. ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה: ו סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו לך כי אל טוב וסלח אתה. ברוך אתה ה' חונן המרבה לסלח: ז ראה-נא בענינו וריבה ריבנו ודון דיננו ומהר לגאלנו כי אל מלך גואל חזק אתה. ברוך אתה ה' גואל ישראל: ח רפאנו ה' אלהינו ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה. והעלה רפואה שלמה לכל-תחלואינו כי אל רופא ורחמן אתה. ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל: ט ברכנו ה' אלהינו בכל-מעשה ידינו וברך את-שנותינו ותן (טל ומטר) לברכה ברכה על-כל-פני האדמה ושבע את-העולם מברכותיך ורוה פני תבל. ברוך אתה ה' מברך השנים: י תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ את-כל גליותינו מארבע כנפות כל-הארץ לארצנו. ברוך אתה ה' מקבץ נדחי עמו ישראל: יא השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה והסר ממנו יגון ואנחה ומלך עלינו אתה לבדך בחסד וברחמים בצדק ובמשפט. ברוך אתה

כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. כְּבוֹדוֹ וְגָדְלוֹ מְלֵא עוֹלָם וּמִשְׁרָתוֹ שׁוֹאֲלִים אֵיךְ מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְהַעֲרִיצוֹ לְעַמָּתָם מִשְׁבָּחִים וְאוֹמְרִים בְּרוּךְ¹⁶ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ. מִמְּקוֹמָךְ מִלִּפְנֵי תוֹפִיעַ וְתַמְלֵךְ עֲלֵינוּ כִּי מִחֲכִים אֲנַחְנוּ לָךְ. מִתִּי תַמְלֵךְ בְּצִיּוֹן בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ תִשְׁכַּן תִּתְגַּדֵּל וְתִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר לְנֹצֵחַ נֹצָחִים וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה בְּמַלְכוּת עֲזָךְ כְּדָבָר הָאָמֹר בְּדַבְרֵי קִדְשֶׁךָ עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקָךְ יִמְלֶךְ¹⁷ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ. לְדוֹר וָדוֹר נִגִּיד גְּדֻלָּךְ וְלִנְצַח נֹצָחִים קִדְשָׁתְךָ נִקְדִּישׁ וְשִׁבְחָךְ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יִמוּשׁ כִּי אֵל מְלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. בְּעַת שְׁשִׁלִּית צָבוֹר אוֹמֵר בְּבִרְכָּה זוֹ, 'וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה' כָּל הָעָם עוֹנִין 'קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ'¹⁸ וכו'. וְכָשֶׁהוּא אוֹמֵר 'אֵיךְ מְקוֹם כְּבוֹדוֹ' כָּל הָעָם עוֹנִין 'מִשְׁבָּחִים וְאוֹמְרִים בְּרוּךְ' כו'. וְכָשֶׁהוּא אוֹמֵר 'בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְכָשֶׁהוּא אוֹמֵר 'עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקָךְ' כָּל הָעָם אוֹמְרִים 'יִמְלֶךְ ה' לְעוֹלָם'. וְכָל אֵלֵי הַדְּבָרִים שֶׁעוֹנִין הַצָּבוֹר הוּא קוֹרָא עִמָּהֶן. וְלֹא יִגְבִּיהַ קוֹלוֹ בְּעַת שֶׁהֵן עוֹנִין עִמּוֹ. וְאַחַד הַיְּחִיד וְאַחַד הַשְּׁלִיחַ צָבוֹר - בְּעֶשְׂרֵה יָמִים שְׁמֵרָאשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם הַפְּפוּרִים אוֹמֵר בְּסוֹף בְּרָכָה זוֹ 'כְּאָמְרוּ'¹⁹ וַיִּגְבֶּה ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדֵּשׁ בְּצִדְקָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְלֵךְ הַקָּדוֹשׁ. שְׁלִיחַ צָבוֹר אוֹמֵר 'קִדְשִׁי' לְעוֹלָם קִדְשׁ כָּל תְּפִלָּה וְאַחֵר כָּל תְּפִלָּה וְאַחֵר כָּל תְּפִלָּה וְאַחֵר שְׁאוֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם²⁰. בְּכָל עֵת שְׁאוֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם²¹ יִתְחַנֵּן מִעֵט²² וַיֹּאמֶר 'קִדְשִׁי'. וְכָשֶׁיִּשְׁלִים לְקִרְוֹת בְּתוֹרָה וּבְכָל עֵת שִׁיתְחַנֵּן בְּדַבְרֵי תַחֲנוּנִים²³ כְּשִׁיגְמֹר תַּחֲנוּנָיו יֹאמֵר 'קִדְשִׁי'²⁴:

(2) בימות הגשמים, וכמבואר לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טו. (3) ראה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טז. (4) בדפוס וונציא ש"י כתוב: ולמשומדים, וכן הנוסח בטור אורח חיים סימן קיח, וכן נראה מדברי הכסף-משנה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה א. משומד - ישראל היודע את בוראו ומתכוון למרוד בו. כל בן נכר לא יאכל בו (שמות פרק יב, פסוק מג) מתרגם אונקלוס: כל בר ישראל דישתמד. (5) בדפוס מנטובה (שכו) כתוב: ומלפניך מלכנו וכו'. (6) "וכשאין שם כהן, כשיגיע הש"ץ ל"שים שלום" אומר: אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וכו' (לשון רבינו לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה י). (7) מסתעפות פתאים. ונזכר במסכת ברכות דף יז עמוד א. ועוד. (8) ביום ראש החודש הזה. (9) ובדפוס מנטובה הנוסח: עננו ה' אלוקינו וכו'. (10) (ישעיה פרק סה, פסוק כד). (11) עטוי ומכוסה, כלשון הכתוב (שמואל-ב פרק טו, פסוק ל): וראש לו חפוי. (12) מחנות מלחמה, כלשון חז"ל (חולין דף קכג עמוד א). (13) (זכריה פרק ב, פסוק ט).

חֲדָשִׁים וּבָחֳלוֹ שֶׁל מוֹעֵד מוֹסִיף בְּבִרְכַּת שְׁבַע־עֶשְׂרֵה בְּעִרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה וּמִבְרַךְ אוֹתָהּ בְּנִסְחָ זֶה 'רַצָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכו' עַד עֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֵא וְכו'⁸ וְתִתְחַזְּקֵנָה עֵינֵינוּ וְכו'. וּבָחֳלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר 'בְּיוֹם מִקְרָא קָדֹשׁ הַזֶּה בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה' או ('בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַשְּׁבוּעוֹת הַזֶּה' או) 'בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה'. בְּיוֹם תַּעֲנִית מִבְּרַךְ הַיְּחִיד בְּרִפְת שֶׁש־עֶשְׂרֵה בְּנִסְחָ זֶה 'שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ חוֹס וְרוֹחַם עֲלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרַצּוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ מִלִּפְנֵיךְ מִלִּפְנֵי רִיבֵנוּ אֵל תְּשִׁיבֵנוּ. עֲנֵנוּ אֲבִינוּ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוּם תַּעֲנִיתֵנוּ כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ. אֵל תִּסְתַּר פְּנֶיךָ מִמֶּנּוּ וְאֵל תַּעֲלֵם אֲזָנְךָ מִשְׁמוֹעַ בְּקִשְׁתָּנוּ וְהִיָּה קְרוֹב לְשׁוֹעֲנוּ. טָרֵם נִקְרָא וְאַתָּה תַּעֲנֶה נִדְבָר וְאַתָּה תִּשְׁמַע כְּדָבָר שְׁנֵאמַר¹⁰ וְהִיָּה טָרֵם יִקְרָא וְאֵי אַעֲנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֵי אֲשַׁמַּע כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּת כָּל פֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. וְשְׁלִיחַ צָבוֹר אוֹמֵר נִסְחָ זֶה בְּרָכָה בְּפִנֵּי עֲצֻמָּה אַחֵר בְּרָכָה שְׁבִיעִית. אוֹמֵר 'עֲנֵנוּ' וכו' עַד 'כִּי אֵל עוֹנֶה בְּעַת צָרָה פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עַת צָרָה וְצוּקָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַעוֹנֶה בְּעַת צָרָה'. בְּתַשְׁעָה כָּאֵב מִבְּרַךְ בְּרִפְת אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה בְּנִסְחָ זֶה 'רַחֵם ה' עֲלֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֻכָּה הַשּׁוֹמְמָה הַנְּתוּנָה בְּיַד זָרִים. הַיּוֹשֵׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ חַפּוּיָּה¹¹ כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שְׁלֹא יִלְדָּה. וְיִבְלַעוּהָ לְגִינוֹת¹² וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. וַיִּתְּנוּ נִבְלָת עַבְדֶּיךָ מֵאֵכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֲמַת הָאָרֶץ. עַל־כֵּן צִיּוֹן בְּמִרְרָה תִּבְכֶּה וַיִּירֻשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ לִבִּי לִבִּי עַל־חֲלָלֶיהֶם מִעִי מִעִי עַל־הַרוֹגֵיהֶם. רָאֵה ה' וְהִבִּיטָה וּרְאֵה שׁוֹמְמוֹתֶיהָ וְנַחֲמָנָה כִּי בָאשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאשׁ אַתָּה עֲתִיד לִבְנוֹתָהּ. כְּפֶתוּכ¹³ וְאֵי אֶהְיֶה־לָּהּ נֶאֱמַר־ה' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וְלִכְבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם'. בְּפוּרִים מִבְּרַךְ בְּרִפְת שְׁמֵנֶה־עֶשְׂרֵה בְּנִסְחָ זֶה 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שְׁאֵתָה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדְךָ עַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ עַל־נִסְיֶיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וְיוֹם וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת כו'. עַל־הַנְּסִים וְעַל־הַגְּבוּרוֹת וְעַל־הַתְּשׁוּעוֹת וכו'. וְעַל כָּלֶם ה' אֱלֹהֵינוּ אֲנִי מוֹדִים לָךְ. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ' וכו'. בְּחִנּוּפָה מִבְּרַךְ בְּרָכָה זוֹ בְּנִסְחָ זֶה, 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ' כו' עַד 'וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עָרַב וְבִקְרָ וְצִהְרִים' עַל הַנְּסִים' כו' עַד 'וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בְּנֵיךְ' וכו'. שְׁלִיחַ צָבוֹר מִבְּרַךְ לְעוֹלָם בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנִסְחָ זֶה 'נִקְדִּישְׁךָ וְנִמְלִיכְךָ'¹⁴ וְנִשְׁלַשׁ לָךְ קִדְשָׁה מְשַׁלֶּשֶׁת כְּדָבָר הָאָמֹר עַל־יְדֵי נְבִיאֶיךָ¹⁵ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ט מנחם-אב - ספר אהבה - סדר תפילות כל השנה קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּמִרְוֵמִי הוּא בְּרַחֲמֵי יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל-כָּל-
יִשְׂרָאֵל אָמֵן.

(2) שמו הגדול. (3) שברא. (4) כרצונו. ולדעת הגאון ר"א מוילנה ז"ל תיבת "כרעותיה" חוזרת אל "יתגדל ויתקדש" כלומר: שמו הגדול יתקדש כרצונו בעולם אשר ברא. וראה לכך, הנוסח של על הכל יתגדל ויתקדש וכו' שאנו אומרים בשבת לפני קריאת התורה שאומרים בו: "בעולמות שברא.. כרצונו וכרצון יראיו" שתיבת "כרצונו" חוזרת בהכרח אל "יתגדל ויתקדש". (5) גאולתו. (6) יגאל עמו. (7) בקרוב, רננת רשעים מקרוב (איוב כ, ה) תרגומו: שצית בעגל. (8) לעולם ולעולמי עולמים. (9) (שבת קיט.). (10) בכל כוונתו ובקול רם. (11) אחרון. (12) תפילתם. (13) תיעשה תחנתם, ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנתם (מלכים-א ח, מה) תרגומו: ית צלותהון וית בעותהון. (14) לפני אביהם שבשמים. (15) שלום רב ועזרה וגאולה עליכם ועלינו על כל קהלות ישראל.

(14) בכתב יד התימנים "ונעריצך" במקום "ונמליכך". (15) (ישעיה פרק ו, פסוק ג). (16) (יחזקאל פרק ג, פסוק יב). (17) (תהילים פרק קמ, פסוק י). (18) ובמדרש תנחומא פרשת צו אמרו: "ובשתיים יעופף (ישעיה פרק ו, פסוק ב) מכאן תיקנו חז"ל לעוף אדם על רגליו בשעה שש"ץ אומר קדוש קדוש וכו', כלומר: מרים עקביו כלפי מעלה כאילו רוצה להשיג את מהות הבורא וחוזר מיד, וראה "שולחן ערוך" אורח חיים סימן קכה. (19) (ישעיה פרק ה, פסוק טז). (20) הוא סדר קדושת "ובא לציון גואל" הנזכר בהלכות תפילה פרק ט, הלכה ו. (21) פרט לשבתות וימים טובים שאינו אומר בהם "סדר היום" בבוקר, אלא במנחה בלבד. (22) וסדר התחנונים מביאו רבינו בפרק הבא אחרי "נוסח הקדיש". (23) מפורטים בפרק הבא. (24) וכן אנו אומרים קדיש אחרי הסליחות. ובכל יום שאנו אומרים תחנונים אחרי תפילת שמונה עשרה, אנו מאחרים לומר קדיש שאחריה, עד גמר התחנונים.

נסח הקדיש

(1) תיקנו חז"ל תפילה זו לשבח בה את השם ולקדשו ברבים, וכדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שלא היו מכירים בלשון הקודש אלא ארמית בלבד, תיקנוה בלשון ארמית (תוספות ברכות דף ג עמוד א). ובתלמוד נזכרת תפילה זו, בשם: "יהא שמיא הגדול מבורך", ראה ברכות דף ג עמוד א; דף נז עמוד א; שבת דף קיט עמוד ב ועוד. ובשם "קדיש" נזכרת במסכת סופרים פרק ט"ז, הלכה י"ב; ובפרק י"ט, הלכה א ובעוד מקומות באותה המסכת.

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא² בְּעֵלְמָא דְּבָרָא³ כְּרַעֲיָתָהּ⁴ וְיִמְלִיךָ מַלְכוּתָהּ וְיַצְמַח פְּרָקְנָהּ⁵ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ וְיַפְרֹק עָמָהּ⁶ בְּחַיִּיכוֹן וּבְיִמְיִכוֹן וּבְחַיִּיהוֹן דְּכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֵגְלָא⁷ וּבְזִמְן קָרִיב וְאָמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא⁸. יִתְבָּרַךְ וְכוּ'. בַּעֲת שְׂאִימַר שְׁלִיחַ צְבוּר יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּבַעֲת שְׂהוּא אֹמֵר תַּחֲלָה 'וְאָמְרוּ אָמֵן' כָּל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא'. וּמַצֻּת חֲכָמִים הִרְאִישׁוּנִים⁹ לַעֲנוֹת 'אָמֵן' יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ כָּל כַּחוֹ¹⁰ שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא אֹמֵר 'יִתְבָּרַךְ' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אֹמֵר 'בְּרִיךְ הוּא' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אֹמֵר בְּסוֹף 'וְאָמְרוּ אָמֵן' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְסֻדְרָה הִזָּה עוֹנִין בְּכָל קָדִישׁ וְקָדִישׁ. קָדִישׁ בְּתָרָא¹¹ - כָּל קָדִישׁ שְׂאֹמֵר שְׁלִיחַ צְבוּר אַחֵר שְׂגוּמַר הַתַּפִּלָּה שְׂאִינוּ אֹמֵר אַחֲרָיו כְּלוּם אֵלָא כָּל הָעָם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְנִפְטְרִין - נִהְגוּ הָעָם לְהוֹסִיף בְּסוֹפוֹ נִסְחָא זֶה וְתַתְּקַבֵּל צְלוֹתָהוֹן¹² (וְתַתְּעַבֵּד בְּעוֹתָהוֹן וְצְלוֹתָהוֹן) וּבְעוֹתָהוֹן¹³ דְּכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל קָדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמֵיָא¹⁴. יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא¹⁵ וְסִיעֵתָא וּפְרָקְנָא מְשִׁמָּא עֲלִיכוֹן וְעֵלְנָא וְעַל קַהֲלָהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שְׁלוֹם

(16) שמתפללים בו על חיי החכמים (רבנן) ושלומם, כמבואר בסמוך. (17) כגון משנה. (18) "ספרא וספרי" שהם מדרשי פסוקים. (19) דברי חכמה והגיון שהסמיכום חכמינו על המקרא ואין בהם ענין לדינים (ראה רא"ש נדרים לו:). (20) לחדש העולם ולהחיות המתים (ראה מס' סופרים פ"ט בסופר). (21) לגאול החיים. (22) לבנות עיר ירושלים. (23) ולבנות היכל הקדש (בית המקדש) ולעקור עבודה זרה מן הארץ ולהשיב פולחן השמים למקומו בזיו וביקרו, ואין אנו אומרים נוסח זה אלא בבית הקברות אחרי קבורת המת, ובסיום מסכת בתלמוד. (24) תיבה זו קשה להולמה כי מה ענין נחמה לדברי שיר ושבח הנזכרים לפניה, "והכתב והקבלה" בסידורו "תפלה יפה" מפרש לשון הלול ותפארת שכן בערבית קוראים להתפארות נחמה, וכן: הנה עשיו אחיך מתנחם לך להרגך (בראשית כז, מב) פירושו: מתפאר ומתגאה בפני אנשים - שיהרגך. וראה בטור או"ח סימן נו. (25) האמורים בעולם לבני אדם

על-ידי נביאך³³ למען שמי אאריך אפי ותהליתי
אחטם - לך לבלתי הכריתך. לא למענכם³⁴ אני
עושה בית ישראל כי אם לשם קדשי אשר חללתם
בגוים אשר באתם שם. לא לנו³⁵ ה' לא-לנו
כי-לשמך תן כבוד על-חסדך על-אמתך. למה
יאמרו הגוים איה נא אלהיהם. אנה ה' אל-תפן³⁶
אל-קשי העם הזה ואל-רשעו ואל-חטאתו. סלח-
נא³⁷ לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאת
לעם הזה ממצרים ועד הנה וסלחת לעוונות³⁸ כי רב
הוא. ה' שמע³⁹ ה' סלחת ה' הקשיבה ועשה
ואל-תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על-עריך
ועל-עמך:

(28) בכתב יד התימנים הנוסח: "לפניך". (29) (דניאל ט,
יח.) (30) (דניאל ט, ה.) (31) (שם ט, ז.) (32) (עזרא ט,
ו.) (33) (ישעיה מח, ט.) (34) (יחזקאל לו, כב.)
(35) (תהלים קטו, א-ב.) (36) (דברים ט, כז.)
(37) (במדבר יד, יט.) (38) כלשון הכתוב (תהלים כה, יא.)
(39) (דניאל ט, יט.)

נהגו העם להתחנן אחר נפילת פנים כשנגביה
פניו מן הקרקע בפסוקים אלו. ואנחנו⁴⁰ לא נדע
מה-נעשה כי עליך עינינו. זכר רחמיך⁴¹ ה'
וחסדיך כי מעולם המה. אל תזכר-לנו⁴² עונות
ראשונים מהר יקדמונו רחמיך כי דלוננו מאד.
קומה⁴³ עזרתה לנו ופדנו למען חסדך. יהי חסדך⁴⁴
ה' עלינו כאשר יחלנו לך. אם עונות⁴⁵ תשמר-יה
ה' מי יעמד. כי עמך הסליחה למען תנא. ה'
הושיעה⁴⁶ תהלך יעננו ביום קראנו. כי הוא⁴⁷ ידע
יצרנו זכור כי עפר אנחנו. עזרנו⁴⁸ אלהי ישענו
על-דבר כבוד-שמך והצילנו וכפר על-חטאתינו
למען שמך. וכן נהגו העם להתחנן אחר סדר-היום
בתחנונים אלו. ה' אלהי אברהם⁴⁹ יצחק וישראל
אבותינו שמרה-זאת לעולם ליצר מחשבות לבב
עמך והכן לבכם אליך. והוא רחום⁵⁰ כפר עון
וגו'. כי אתה ה' טוב וסלח ורב-חסד לכל-
קראיך. צדקתך⁵² צדק לעולם ותורתך אמת. מי-
אל-כמוך⁵³ נושא עון ועובר על פשע. ישוב
ירחמנו יכבש עוונותינו וגו'. ברוך ה' יום יום⁵⁴
יעמס-לנו האל ישועתנו סלה. ה' צבאות עמנו⁵⁵
משגב-לנו אלהי יעקב סלה. ה' צבאות אשרי⁵⁶
אדם בושט בך. ברוך אדוננו ברוך בוראנו ברוך
שבראנו לכבודו והבדילנו מן-התועים ונתן לנו
תורת אמת על-ידי משה רבנו וחי עולם נטע⁵⁷
(נטעה) בתוכנו. הרחמן יפתח לבנו לתלמוד תורתו
יתן בלבנו אהבתו ויראתו ותורתו לעשות רצונו
ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה למען לא ניגע

לשבחם בהם. (26) על רבינו ועל תלמידיהם. העוסקים
בתורה שבמקום הזה ושכלל מקום ומקום יהיה להם ולכם
חן וחסד רחמים וסיוע וריוח מלפני אביהם שבשמים.
(27) שמתפללים בו לחיי החכמים ושלומם. רבנו לא הזכיר
"קדיש-יתום", ובהגהות הרמ"א ל"יד שער כותב: "נמצא
במדרשות לומר קדיש על אב (שמת)... על כן נהגו לומר
על אב ואם קדיש בתרא שנים עשר חודש, וכן נהגו להפטיר
בנביא ולהתפלל ערבית (לפני התיבה) במוצאי השבת...
וכשהבן מתפלל ומקדש ברבים פודה את אביו ואמו מן
הגיהנום". (וראה באליהו זוטא סוף פ"ז מעשה ברבן יוחנן
בן זכאי שמצא אדם אחד... אמר לו מת אני... והנחתי את
אשתי מעוברת ויודע אני שזכר היא מעוברת, לכן בבקשה
ממך הוה זהיר בו משעה שיוולד עד שיהיה בן חמש שנים,
הולך אותו לבית רבו למקרא, כי בשעה שיאמר ברכו את
ה' המבורך אז יעלו אותי מדינה של גיהנם." וב"אור זרוע"
הלי שבת אות נ' כתוב: "מנהגנו בארץ כנען (ארצות
הסלבים) וכן מנהג בני ריינוס לאחר שאמר הצבור "אין
כאלהינו" עומד היתום ואומר קדיש... וכן מצינו מעשה
ברבי עקיבא שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם
והיה טוען על ראשו עשרה טעונים והיה רץ במרוצת הסוס,
גזר עליו ר' עקיבא והעמידו... א"ל למה אתה עושה עבודה
קשה כזאת... אמר לו בבקשה ממך אל תעכבני שמה ירגזו
עלי אותם הממונים עלי, א"ל מה מעשיך? אמר לו: אותו
האיש מת הוא, ובכל יום שולחים אותי לחטוב עצים
ושורפים אותי בהם, א"ל בני מה היתה מלאכתך בעולם
שבאת ממנו, א"ל גבאי המס הייתי, והייתי מראשי העם
ונושא פנים לעשירים והורג את העניים, א"ל כלום שמעת
מהממונים עליך אם יש לך תקנה? א"ל שמעתי מהם.
שאלמלא היה לו לזה העני בן שהוא עומד בקהל ואומר
ברכו... ועונים אחריו ברוך ה' וכו' או יאמר יתגדל ועונים
אחריו יהא שמיה רבא - מיד מתירים אותו האיש מן
הפורענות... וכן מצא ה"ר אלעזר מורמש"א דתנא דבי
אליהו, קטן האומר יתגדל מציל את אביו מן הפורענות".
וראה כלה רבתי פ"ב.

מנהגנו להתחנן בנפילת פנים בדברים ופסוקים
אלו - פעמים בכלן ופעמים במקצתן. לפיכך²⁸ אני
כורע ומשתתחה ומתחנן לפניך אדון העולם אלהי
האלהים ואדוני האדונים. כי לא על-צדקותינו²⁹
אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על-רחמיך
הרבים. ה' שמע³⁰ ה' סלחת ה' הקשיבה ועשה אל
תאחר. מה-נאמר לפניך השם מה-נדבר ומה-
נצטדק. חטאנו³⁰ עונו והרשענו ומרדנו וסרנו
ממצותיך וממשפטיך. לך ה' הצדקה³¹ ולנו בשת
הפנים. השתחו פנינו מפני חטאתינו ונקבפה
קומתנו מפני אשמותינו. אין לנו פה להשיב ולא
מצח להרים ראש. אלהי בשת³² ונכלמתי להרים
אלהי פני אליך כי עוונותינו רבו עד למעלה ראש
ואשמתנו גדלה עד לשמים. אין בנו מעשים עשה
עמנו צדקה למען שמך והושיענו כמו שהבטחתנו

בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל לִילִי שִׁבְתָּ - 'אַתָּה קִדְשָׁתָּ
אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁמְךָ תְּכַלִּית מַעֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְץ
וּבִרְכָּתוֹ מִכָּל-הַיָּמִים וְקִדְשָׁתוֹ מִכָּל-הַזְּמַנִּים בְּאִמּוֹר²
וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ וְגו' .
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצָה-נָא בְּמִנוּחָתָנוּ וְכו' .
בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל יוֹצֵר - 'יִשְׁמַח מִשָּׂה בְּמִתְנַת
חִלְקוֹ כִּי עָבַד נֶאֱמָן קִרְאָתָּ לָּהּ . כָּלִיל תִּפְאָרֶת בְּרֹאשׁוֹ
נִתְּנָה³ בְּעַמְדוֹ לִפְנֵיךְ עַל הַר סִינִי הוֹרִיד בִּידוֹ שְׁנֵי
לוּחוֹת אֲבָנִים וְכָתוּב בָּהֶן שְׁמִירַת שִׁבְתָּ וְכֵן כָּתוּב
בְּתוֹרָתְךָ⁴ וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כו' . יִשְׁמַחוּ בְּמַלְכוּתְךָ
שׁוֹמְרֵי שִׁבְתָּ קוֹרְאֵי עֲנָג עִם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי . אֱלֹהֵינוּ
וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצָה-נָא בְּמִנוּחָתָנוּ כו' עַד 'בְּרוּךְ
אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשִּׁבְתָּ' . בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף
שִׁבְתָּ - 'לְמַשָּׁה צוּיָת עַל הַר סִינִי מִצִּוַת שִׁבְתָּ שְׁמוֹר
וְזָכוֹר וְכו' צוּיָתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב לָךְ קֶרֶן
מוֹסֵף פְּרָאוֹי⁵ . יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ
שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצָנוּ וְכו' וְאַתָּה מוֹסֵף יוֹם הַמְּנוּחָה⁷ הַזֶּה
נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב כו' עַד 'עַל-יְדֵי מַשָּׂה עֲבָדְךָ . וְלֹא
נִתְּנוּ מִלְּפָנֶיךָ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת⁸ וְלֹא הִנְחַלְתָּ מִלְּפָנֶיךָ
לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים גַּם בְּמִנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרָלִים⁹ .
לְבֵית יִשְׂרָאֵל נִתְּנוּ זֶרַע יִשְׂרוּן אֲשֶׁר בָּם בְּחִתָּה
חֲמִדָּת¹⁰ יָמִים אוֹתוֹ קִרְאָתָּ . אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
רָצָה-נָא בְּמִנוּחָתָנוּ כו' עַד 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ
הַשִּׁבְתָּ' . בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מִנְחַת שִׁבְתָּ - 'אַתָּה
אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד וְיָמִי כַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאַרְץ .
עֲטָרַת תְּהִלָּה וְעֲטָרַת יְשׁוּעָה לְעַמְּךָ נִתְּנָה . אֲכַרְהֶם
יָגֵל יִצְחָק יִרְגָּן יַעֲקֹב וּבְנֵי יִנּוּחוֹ בּוֹ¹¹ מְנוּחָה שְׁלֵמָה
שְׂאֵתָה רוּצָה בָּהּ . נִפְרִיז בְּנֵיךְ וְיִדְעוּ כִּי מֵאֵתְךָ הִיא
מְנוּחָתָם . תִּנְחַלְלֵנוּ אֲבִינוּ וְאַל-תִּתֵּהי צָרָה וְיִגוֹן בְּיוֹם
מְנוּחָתָנוּ . אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכו' .

(2) בראשית ב, ג. (3) הוא קירון עור פניו (שמות לד, כט).
(4) שם, לא, טז. (5) חזור אל הר סיני ('אבורהים').
(6) לפי שבכל מוספי החגים לא תמצא מוסף מועט
(בקרבות) כשבת, וע"ז קראה השבת תיגור לפני הקב"ה,
אמר לה: זהו קרבנך הראוי לך, לפי שכל מעשיך כפולים,
שיר כפול, שנאמר (תהלים צב): מזמור שיש ליום השבת,
עונג כפול, שנאמר (ישעיה נח, יג): וקראת לשבת עונג
לקדוש ה' מכובד... לחם כפול, שנאמר (שמות טז, כב):
לחם משנה - לפיכך ראוי קרבנך להיות כפול: שני כבשים,
וזהו "כראוי" ('בעלי התוספות' בפירושהם על התורה,
במדבר כח, ט). (7) המנוחה. (8) שאינם עובדים ע"ז.
(9) שאינם אלו ואלו אלא גרים שקיבלו עליהם שבע מצוות
בני נח ('אבן ירחי'). (10) שנאמר (בראשית ב, ב): ויכל
אלהים ביום השביעי, ותרגומו ב'ירושלמי': וחמיר ה', וכן
(שמואל-ב יג, לט): ותכל (נפש) דוד המלך ('אבורהים').
(11) כלומר: אברהם ויצחק ישמחו כשיעקב ובניו ינחו

לְרִיקָה⁵⁸ וְלֹא גִלְד לְפָהֳלָה . בֵּן יְהִי רָצוֹן וּרְחֻמִּים
מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁנַחֲיָה לְשִׁמְרָה חֲקִיךָ בְּעוֹלָם
הַזֶּה וְלִימּוֹת הַמָּשִׁיחַ כְּדִי שְׁנַזְכֶּה וְנִירָשׁ טוֹב לְחַיֵּי
הָעוֹלָם הַבָּא . לְמַעַן יִזְמְרְךָ⁵⁹ כְּבוֹד וְלֹא יָדָם ה'
אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אוֹדְךָ . יְהִי רָצוֹן⁶⁰ אִמְרֵי פִי וְהַגִּיזוֹן
לְבִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי : נִתְּנָה מִקְצֵת הָעֵם לְקִרְאָה
בְּכָל יוֹם אַחֵר תַּחֲנוּנִים אֵלָיו שִׁיר מְזֻמָּר שֶׁהֵיוּ
הַלּוּיִם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְקוֹרִין
'לְדוֹד אֵלֶיךָ ה' בְּנִפְשִׁי אֲשָׁא'⁶¹ כָּל הַמְּזֻמָּר . וְקוֹרִין
'אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַר רַבִּי תַנְיָנָא תַלְמִידֵי תַכְמִּים
מְרַבִּים שְׁלוֹם וְכו' . אֵין בְּאַלְהֵינוּ אֵין בְּאִדּוּגְנוּ אֵין
כְּמַלְכָּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ . מִי בְּאַלְהֵינוּ מִי בְּאִדּוּגְנוּ מִי
כְּמַלְכָּנוּ מִי כְּמוֹשִׁיעֵנוּ . נוֹדָה לְאַלְהֵינוּ נוֹדָה
לְאִדּוּגְנוּ נוֹדָה לְמַלְכָּנוּ נוֹדָה לְמוֹשִׁיעֵנוּ . אַתָּה הוּא
אֱלֹהֵינוּ אַתָּה הוּא אִדּוּגְנוּ אַתָּה הוּא מַלְכָּנוּ אַתָּה
הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ . אַתָּה תְּקוּם⁶² תִּרְחַם צִיּוֹן בִּי-עֵת
לְחֻנָּה בִּי-כָּא מוֹעֵד . אַךְ צִדִּיקִים⁶³ יוֹדוּ לְשִׁמְךָ
יִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת-פָּנֶיךָ וַיִּכְטֹחוּ בְךָ⁶⁴ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי
לֹא-עֲזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה' . כִּי כָל-הָעַמִּים⁶⁵ יִלְכוּ אִישׁ
בְּשֵׁם אֱלֹהֵיו וְאִנְחָנוּ גִלְד בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם
וָעֶד .

(40) (דברי הימים-ב כ, יב). (41) (תהלים כה, ו).
(42) (שם עט, ח). (43) (שם מד, כז). (44) (שם לג, כב).
(45) (שם קל, ג-ד). (46) (שם כ, י). (47) (שם קג, יד).
(48) (תהלים עט, ט). (49) (דברי הימים-א כט, יח).
(50) (תהלים עח, לח). (51) (שם פו, ה). (52) (שם קט, קמב).
(53) (מִיכָה ז, יח-יט). (54) (תהלים סח, כ).
(55) (שם מו, ח). (56) (שם פד, יג). (57) וברפ"א: נטעה,
חזור אל התורה (ונציא ו"מעשה רוקח"). (58) מלשון
הכתוב ישעיה סה, כג. (59) (תהלים ל, יג). (60) (שם יט, טו).
(61) (שם, פרק כה). (62) (תהלים קב, יד).
(63) (שם קמ, יד). (64) (שם ט, יא). (65) (מִיכָה ד, ה).

כְּבָר אֲמַרְנוּ בְּסִפְרֵי הַזֶּה⁶⁶ שְׁבִימֵי הַשִּׁבְתּוֹת וַיָּמִים
טוֹבִים מִתְּפִלָּל אָדָם בְּכָל תְּפִלָּה שֶׁבַע בְּרָכוֹת -
שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבִרְכָּה אַחַת
אֲמַצְעִית מֵעֵין הַיּוֹם . וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבִיּוֹם הַהַפְּסוּרִים
שֶׁל יוֹכֵל מִתְּפִלָּל בְּאֲמַצְעֵי שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וּבִתְּפִלָּת
מוֹסֵף בְּלִבָּד . וְנִמְצָא מִתְּפִלָּל בְּמוֹסֵף בְּשְׁנֵי יָמִים
אֵלּוּ תִּשַׁע בְּרָכוֹת . וּבְמוֹסֵף רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּבְמוֹסֵף חֹל
שֶׁל מוֹעֵד מִתְּפִלָּל שֶׁבַע - שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ
אַחֲרוֹנוֹת וּבִרְכָּה אַחַת בְּאֲמַצְעֵי :

(66) הלכות תפלה פ"ב, ה-ח.

~ יום שני כ' מנחם-אב ~

וְזֶהוּ נֶסַח כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמַצְעִיּוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח - עֲרִבִית שְׁחֵרִית וּמִנְחָה - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל-הָעַמִּים אֲהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל-הַלְשׁוֹנוֹת'¹⁷ וְקִדְשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקִרְבַּתָּנוּ מִלִּפְנֵי לַעֲבֹדָתְךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ. וַתִּתֵּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מוֹעֲדִים לְשִׁמְחָה¹⁸ חֲגִים וְזִמְנִים¹⁹ לְשִׁשּׁוֹן אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה זְמַן חֲרוּתָנוּ בְּאֶהֱבָה זָכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֵא כו', וְהַשִּׁיאָנוּ²⁰ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-בְּרַכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים וְלִשְׁלֹמֹם כָּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ²¹ וְרָצִיתָ לְבָרְכָנוּ בֶּן תִּבְרַכְנוּ סֵלָה. וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ וְשִׂמְחָה נִפְשָׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ וְכו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים²².

(17) מכל האומות ללשונותיהן, מלשון הכתוב (ישעיה סו, יח). (18) שנאמר (דברים טו, יד): ושמחת בחגך. (19) הוא תרגום של מועדים (ויקרא כג, ד). (20) מלשון הכתוב: ישא ברכה מאת ה' (תהלים כד, ה) אלא שבאה כאן בבנין "הפעיל", כמו: והשיאו אותם (ויקרא כב, טז). (21) דברים טז, טו. (22) לפי שכל מועדי התורה תלויים בזמנים, חג הפסח - בזמן האביב, חג השבועות - בזמן הקציר, חג הסוכות - בזמן האסיף, תיקנו חז"ל לומר: "והזמנים", במקום: "מועדים" ('רבינו בחיי' לפרשת בא).

בְּרָכָה אֲמַצְעִית מִמוֹסֵף הַפֶּסַח - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל-הָעַמִּים' כו' עַד 'זָכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם'. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאֶרְצָנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אֲדָמָתָנוּ וְאִין אָנוּ יְכוּלִין לַעֲלוֹת לְהִרְאֹת וּלְהַשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵיךָ בְּבֵית בְּחִירָתְךָ²³ בְּנוֹה הַדֶּרֶךְ בְּבֵית הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלֵינוּ מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלַּחָה²⁴ בְּמִקְדָּשְׁךָ. יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּשׁוּב וְתִרְחַם עָלֵינוּ וְעָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבֵּים וְתִקְבֹּץ פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וְנִפְצוּצוֹתֵינוּ בְּכֵס מִירְכַּתִּי אֶרֶץ. וְהַכִּיאָנוּ לַעֲצִיּוֹן עִירְךָ בְּרָנָה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם וְשָׁם נַעֲשֶׂה לִפְנֵיךָ אֶת-קִרְבָּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין פְּסֻדִין²⁵ וּמוֹסָפִין כֹּהֲלִכְתָּן²⁶ וְאֶת-מוֹסֵף יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לִפְנֵיךָ בְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ. מִלֵּךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ וְכו' וְהַשִּׁיאָנוּ וְכו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים.

(23) ככתוב (דה"ב ז, טז): בחרתי והקדשתי את הבית הזה. (24) ככתוב (תהלים עד, ז): שלחו באש מקדשיך. (25) הכתוב בתורה, כבש אחד בבוקר וכבש אחד בין הערבים. (26) לא כסדרם הכתוב בתורה, קרבן עולה לפני קרבן חטאת, אלא כפי ההלכה שנאמרה מסיני, חטאת קודמת לעולה, כמבואר בזבחים צ. (הגהות ר"ש הכהן מוילנה בשם אחיו, ר"ה ח:).

בשבת, וייחס גילה לאברהם ורינה ליצחק, מפני שיצחק קרוב לבני יעקב שניתנה להם השבת יותר מאברהם, ויש לו שמחה יותר ממנו, ורינה היא יותר מגילה, שנאמר (ישעיה לה, ב): אף גילת ורגן. ועוד, שגילה היא בלב, ורינה בפה ('אבודרהם').

בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף רֹאשׁ-חֹדֶשׁ - 'רֹאשִׁי חֲדָשִׁים לַעֲמֹךְ נִתַּת זְמַן כְּפָרָה¹² לְכָל-תּוֹלְדוֹתֶם לְהִיּוֹתֶם מְקִרְבִּים לִפְנֵיךָ זָכָחִי רְצוֹן וְשִׁעְרֵי חֲטָאת לַכֹּפֵר בַּעֲדָם זָכְרוֹן לְכֹלם יְהִיו¹³ תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׂוֹנֵא. מִזִּבְחַת חֹדֶשׁ בְּצִיּוֹן תִּכֵּין וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלֵינוּ. שִׁירֵי דָוִד נִשְׁמַע בְּעִירְךָ הָאֲמוּרִים לִפְנֵי מִזְבְּחֶךָ. אֲהַבַת עוֹלָם¹⁴ תָּבִיא לָהֶם¹⁵ וּבְרִית אֲבוֹת לִבְנֵים תִּזְכֹּר. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאֶרְצָנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אֲדָמָתָנוּ. יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאֶרְצָנוּ וְאֶת-מוֹסֵף יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה כו' עַד 'עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ. יְהִי רְצוֹן מִלִּפְנֵיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּחֲדֹשׁ עָלֵינוּ אֶת-רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וְלִשְׁלֹמֹם וְיְהִי רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה קֶץ וְסוֹף לְכָל-חֲטָאֵתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ. תַּחֲלֶה וְרֹאשׁ לְפָדוֹת נַפְשָׁנוּ כִּי בַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל מִכָּל-הָאֲמוֹת בְּחִרָתָךְ וְרֹאשִׁי חֲדָשִׁים לָהֶם נִתַּת. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרֹאשִׁי חֲדָשִׁים. בְּרָכָה אֲמַצְעִית מִמוֹסֵף רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת - 'אַתָּה יַצַּרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקְדָּם כְּלִית מְלֶאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּחִרָתָ בָּנוּ מִכָּל-הָעַמִּים וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל-הַלְשׁוֹנוֹת וְקִדְשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקִרְבַּתָּנוּ מִלִּפְנֵי לַעֲבֹדָתְךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ. וַתִּתֵּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁכָנוֹת לְמִנוּחָה וְיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַזֶּה לַכֹּפֵר בַּעֲדָנוּ שֶׁחֲטָאֵנוּ לִפְנֵיךָ. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ וְכו' עַד 'וּמוֹסָפִים כֹּהֲלִכְתָּן וְאֶת-מוֹסָפֵינוּ¹⁶ יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב אֶת-קִרְבָּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין פְּסֻדִין כְּסֻדִּין בְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ. יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּחֲדֹשׁ וְכו' עַד 'לְפָדוֹת נַפְשָׁנוּ. רָצָה-נָא בְּמִנוּחָתָנוּ וְקִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ כו' עַד 'וְיִנוּחוּ בָם כָּל-יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרֹאשִׁי חֲדָשִׁים'.

(12) ששעיר ראש-חודש היה מכפר על טומאת מקדש וקדשיו (שבועות ב:), וכן הכתוב אומר (ויקרא י, יז): ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. (13) הקרבנות מעלים זכרון ישראל לפני ה' לטובה. (14) שלא יהיה עוד שעבוד אחרי גאולתם. (15) לכל תולדותם. (16) שהם שנים: של שבת, ושל ר"ח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שני או ביום שלישי, מקדימים שבוע אחד להשכים ולומר 'סליחות', וממשיכים באמירת הסליחות עד ערב יום הכפורים. (29) היא ברכת ה'הודאה'. (30) היא ברכת 'שים שלום'. (31) ומנהגנו לומר "אבינו מלכנו" אחרי תפילת שחרית בראש השנה, כשחל בחול (הגהות מיימוניות).

מנהג פשוט שמכריזין ברכה שלישית בנסח זה בשני ימים של ראש השנה בכל תפלה ותפלה מארבע התפלות וכן נהגו מקצת לברך אותה באותו הנסח בכל תפלה ותפלה מהמש תפלות של יום הכפורים. וזהו גססה: 'אתה קדוש ושםך קדוש וקדושים בכל-יום יהללוך סלה. ובכן תן פחדך ה' אלהינו על כל-מעשיך ואימתך על כל-מה שבראת וייראוך כל-המעשים וישתחוו לפניך כל-הברואים ויעשו כלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם כו'. ובכן תן כבוד לעמך תהלה ליראיך ותקנה טובה לדורשיך ופתחון פה למיחלים לך שמחה לארצך ששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת גר לבן-ישי משיחך במהרה בימינו. ואז צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלו וחסידים כו' בכתוב בדברי קדשך ימלך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה. וכתוב ויגבה ה' וגו' ברוך אתה ה' המלך הקדוש³².

(32) השווה לעיל הלכות תפילה (פרק ב, הלכה יח).

ברכה אמצעית של ראש השנה - ערכית שחרית ומנחה - 'אתה בחרתנו מכל-העמים כו'. ותתן-לנו ה' אלהינו את-יום טוב מקרא קדש הזה³³ וזכרון תרועה באהבה זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא כו'. אלהינו ואלהי אבותינו מלך על כל-העולם פלו בכבודך והנשא על כל-הארץ ביקרך והופע בהדר גאון עזך על כל-יושבי תבל ארצך. וידע כל-פעול כי אתה פעלתו ויבין כל-יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר רוח ונשמה באפו ה' וכו' קדשנו כו'. ברוך אתה ה' מלך על כל-הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון.

(33) ואין אומרים מועדים לשמחה חגים וכו' כמו בשלש רגלים - לפי שאין קרוי חג אלא יום שמביאים בו שלמי חגיגה, ובהם כתוב שמחה: "ושמחת בחגך", אבל ראש השנה ויום הכיפורים אין בהם שמחה ואינם קרויים חגים (לשון רש"י בפירושו לתפילות, במחזור ויטרי כ"ת פריז). ומטעם זה אין אומרים בהם "והשיאנו... את ברכת מועדיך... לשמחה ולששון".

ברכה ראשונה משלש ברכות אמצעיות של מוסף ראש השנה - 'אתה בחרתנו ומפני חטאינו כו'

ובנסח הזה הוא מתפלל בחרג שבועות ובהג הסכות בלא חסרון ובלא יתר. אלא שבחרג השבועות הוא אומר 'את-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו באהבה זכר ליציאת מצרים'. ובמוסף הוא אומר 'ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש הזה יום חג השבועות הזה'. וכן בסכות הוא אומר 'את-יום טוב מקרא קדש הזה יום חג הסכות הזה זמן שמחתנו באהבה' וכו'. ובשמיני עצרת אומר 'את-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום חג שמיני עצרת הזה זמן שמחתנו' כו'. וכן במוסף אומר 'ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש הזה יום חג שמיני' כו'. ואם חל יום טוב להיות בשבת אומר 'אתה בחרתנו' כו' עד 'ותתן-לנו ה' אלהינו שבתות למנוחה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את-יום המנוח הזה ואת-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום פלוני' כו'. וכן במוסף אומר 'ואת-מוספי יום המנוח הזה' כו'. ועל דרך זו הוא מזכיר השבת בראש השנה וביום הכפורים אם חלו להיות בשבת - בין בשאר תפלות בין במוסף - וחותם בכל התפלות של שלש רגלים 'מקדש השבת וישראל והזמנים'. ובראש השנה חותם 'מלך על-כל-הארץ מקדש השבת וישראל ויום הזכרון²⁷. וביום הכפורים - 'מלך על-כל-הארץ מקדש השבת וישראל ויום הכפורים'.

(27) מלשון הכתוב (ויקרא כג, כד): זכרון תרועה, כי ביום הזה עולה וזכרוננו לפניו לטובה על ידי השופר (ראש השנה טז). ואינו מזכיר של ראש-חודש (אף-על-פי שראש השנה חל בראש חודש תשרי) ש"זכרון אחד עולה לכאן ולכאן" (עירובין מ:). כלומר: גם ראש-חודש בכלל הזכרון, שנאמר (במדבר י, י): וביום שמחתכם.... ובראשי חדשיכם.... והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם.

ראש השנה²⁸. נהגו רב העם מראש השנה ועד יום הכפורים להוסיף בכל תפלה בעשרת הימים. בברכה ראשונה מוסיפים 'זכרנו לחיים כו' ברוך אתה ה' מגן אברהם'. ומוסיפין בברכה שניה, 'מי כמוך אב הרתמים זוכר יצוריו ברחמים. ברוך אתה ה' מחיה המתים'. ומוסיפין בברכה שמונה-עשרה²⁹ 'זכר רחמיך' וכו'. ובברכה אחרונה³⁰ מוסיפין 'ובספר חיים' וכו'. ובתפלה נעילה של יום הצום אומר בברכה (במקום) 'זכרנו לחיים' - 'חתמנו'. וכל אלו התוספות מנהג מקומות³¹. ויש מקומות שנהגו שלא יוסיפו דבר.

(28) כתוב ב'הגהות מיימוניות' שאם חל ראש השנה ביום

הָיָה מִחָה וְהַעֲבֹר פִּשְׁעֵינוּ כו' עַד וּמִפְּלִעֲדִיךְ אֵין לָנוּ מִלֶּךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ וכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מִלֶּךְ עַל כָּל-הָעוֹלָם כְּלוּ בִּכְבוֹדֶךָ וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל-הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ וְהוֹפֵעַ בְּהֵדֵר גָּאון עֲזָךְ וכו'. עַד 'וּמִלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֻלְקָנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וּשְׂבַעֲנוּ מִטּוֹבֶךָ וּשְׂמַחְנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהַר לְבָנוּ לְעִבְדֶּךָ בְּאֵמֶת וּדְבָרֶךָ כו'. עַד 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים'.

(38) כתוב ב'הגהות מיימוניות': "ערב יום הכיפורים באים לבית הכנסת ומתפללים מנחה ומתוודים, והחזן אינו אומר וידוי (בחזרת הש"ץ), ואומר קדיש ולוקים, ואוכלים סעודה המפסקת. בליל יום הכיפורים קודם שיעמוד החזן (להתפלל), מתירים חרם לעבריינים להתפלל עמהם ומתעטף החזן ואומר: "כל נדרי" שלש פעמים, והקהל בלחש עמו... ואחר-כך אומר: שהחינו, ואומר: ברכו" וכו'. (39) כלומר: קרבנות המוסף שהם עולות וחטאת, ואנו אומרים ואת מוסף יום הכיפורים הזה, שאין בו אלא מוסף אחד בלבד. והכל כמנהג המקום, כמו שאמרו ב'ירושלמי' (עירובין פ"ג, ה"ט): "רבי יוסי שלח מכתב להם (לבני הגולה) אף-על-פי שכתבו לכם סדרי מועדות (סדר התפילות, 'קרבן העדה' שם, וכן ב'הגהות מיימוניות') אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש".

נִהְיָ הָעָם בְּכָל תְּפִלּוֹת הַמוֹסָפִין כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'כְּמוֹ שֶׁכְּתִבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדֶךָ מְזִכִּיר קִרְבָּנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵם כְּתוּבִים בְּתוֹרָה וְקוּרָא אוֹתָם הַפְּסוּקִים. וְאֵם לֹא הַזְכִּיר - בִּינוֹן שְׁאֵמֵר 'כְּמוֹ שֶׁכְּתִבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ' - שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ⁴⁰:

(40) ראש השנה לה, ע"א.

~ יום שלישי כ"א מנחם-אב ~

נסח הודויה

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תְּבַא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתָנוּ וְאֵל תִּתְעַלֵּם מִתַּחֲנֻנָּתֵנוּ שְׁאִין אָנוּ עֲזִי פָנִים וְקָשִׁי עָרֶף שְׁנֵאמַר לְפָנֶיךָ צְדִיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חֲטָאנוּ אֲבָל⁴¹ אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁמְנוּ בְּגִדְנוּ⁴² גִּזְלָנוּ⁴³ דִּבְרָנוּ דְּפִי⁴⁴ הָעֵינֵינוּ וְהִרְשָׁעֵנוּ וְדָנוּ חֲמִסָּנוּ כו'. עַד 'כִּי אָמַת עֲשִׂיתָ וְאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעֵנוּ⁴⁵. מִה- נֵאמַר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ יוֹשֵׁב מְרוֹם וּמֵה-נִסְפָּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים הֵלֵא הַנִּסְתָּרוֹת וְהַגָּלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ. אַתָּה יוֹדֵעַ רִזִּי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סְתֵרִי כָל-חֵי. אַתָּה חוֹפֵשׁ כָּל-חַדְרֵי בָטָן וּבוֹחֵן כְּלִיּוֹת וְלֵב. אֵין כָּל-דָּבָר נִעְלָם מִמֶּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. וּבָכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּמְחַל לָנוּ עַל כָּל-חֲטָאֵתֵינוּ וְתִכַּפֵּר לָנוּ עַל כָּל-עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל-פִּשְׁעֵינוּ.

וְאֶת-מוֹסָפֵי³⁴ כו' כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב. 'עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לְאֲדוֹן הַכֹּל לְתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרָאשִׁית שְׁלֹא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וכו'. אוֹחִילָה לֹאל אַחֲלָה פָּנֵינוּ אֲשָׁאֲלָה מִמֶּנּוּ מַעֲנֶה לְשׁוֹן אֲשֶׁר בִּקְהַל עִם אֲשִׁירָה עֲזוּ³⁵ אֲבִיעָה רִנָּנוֹת בְּעַד מִפְּעָלֵינוּ כו'. בְּרוּךְ אַתָּה ה' לְמִדְנֵי חֲקִיד³⁶. עַל-כֵּן נִקְרָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ לְרֵאוֹת מִהֵרָה בְּתַפְאֵרֶת עֲזָךְ וכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מִלֶּךְ כו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִלֶּךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן. הַיּוֹם הַרְתָּ³⁷ עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל-יִצְוֵי עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם פְּעֻבִּים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים אִם פְּעֻבִּים יַעֲיִנוּ לָךְ תְּלוּיוֹת וכו'. בְּרַכָּה שְׁנִיָּה - 'אַתָּה זֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם וּפּוֹקֵד כָּל-יִצְוֵי קֶדֶם כו' כִּי זֹכֵר הַנְּשַׁכְּחוֹת אַתָּה הוּא מַעֲוֹלָם וְאֵין שְׂכָחָה לְפָנֶי כֶּסֶף כְּבוֹדֶךָ וְעַקְדַת יִצְחָק לְיִרְעוֹ תִּזְכֹּר וכו'. הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל-יִצְוֵי עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם פְּעֻבִּים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים כו'. בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית - 'אַתָּה נִגְלִיתָ בַּעֲנֹן כְּבוֹדֶךָ עַל עַם קִדְּשָׁךְ לְדַבֵּר עִמָּם מִן הַשָּׁמַיִם הַשְׁמַעְתָּם קוֹלֶךָ כו' כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ כו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם כו' בְּכָתוּב לְמַעֲלָה.

(34) לכלול גם מוסף ראש-חודש תשרי. (35) ואין אנו אומרים זה בתפילה בלחש כי-אם הש"ץ בשעה שחזור בקול, לפי שהיא "רשות" לש"ץ כמשמעות הלשון "אשר בקהל עם אשירה עוזו" ('אבודרהם'). (36) תהלים קיט, יב. (37) מלשון הכתוב (ירמיה כ, יז), כי בראש השנה נגמר הרינונו של עולם ולידתו, כמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה פ' כט): "תני בשם רבי אליעזר, בכ"ה באלול נברא העולם", נמצא שביום ששי לבריאתו, הוא ראש השנה, נברא אדם הראשון ולכך העולם נידון ביום זה ('אבודרהם').

בְּרַכָּה אֲמָצְעִית שֶׁל צוּם יוֹם הַכִּפּוּרִים³⁸ - בְּעֶרְכִּית וְשִׁחְרִית וּמִנְחָה וְנִעִילָה - 'אַתָּה בְּחֻרְתָּנוּ כו'. וְתַתֵּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה וְאֶת-יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה לְמַחִילָה וכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא יָגִיעַ יִרְאָה וְיִרְעָה וְיִשְׁמַע וְיִפְקֹד וְיִזְכֹּר לְפָנֶיךָ זְכָרוֹנָנוּ וְזָכוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזָכוֹן יִירוּשָׁלַם עִירֶךָ וְזָכוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לְעֲוֹנוֹתֵינוּ וכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מִלֶּךְ כו'. קִדְּשָׁנוּ כו'. וּדְבָרֶךָ אָמַת וּקְנָם כו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִלֶּךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מִלֶּךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ וכו'. בְּרַכָּה אֲמָצְעִית שֶׁל מוֹסָף - 'אַתָּה בְּחֻרְתָּנוּ, וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ, וְאֶת-מוֹסָפֵי³⁹ יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לְעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוּם הַכִּפּוּרִים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"א מנחם-אב - ספר אהבה - סדר תפילות כל השנה קעט

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁאִינָן גְּלוּיִם לָנוּ. הַגְּלוּיִם לָנוּ כְּכָר אֲמָרְנוּם לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְשְׁאִינָם גְּלוּיִם לָנוּ כְּלִי-חֲטָאֵינוּ אֶתְּהָ יוֹדֵעַ כְּלִי-הַנְּסֻתוֹת בְּקִתּוֹב³⁴ הַנְּסֻתוֹת לָהּ אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגֻלוֹת לָנוּ וְלִכְנֵינוּ עַד עוֹלָם וְכו'. כִּי אֶתְּהָ סוֹלֶחַן לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וּמוֹחֵלָן³⁵ לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וּמִבְּלָעֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֶחַ. אֱלֹהֵי, עַד שְׁלֹא נִוצַרְתִּי³⁶ אֵינִי כְדָאִי וְעִבְשׁוֹ שְׁנוּצַרְתִּי כְּאֵלוֹ לֹא נִוצַרְתִּי. עֶפֶר אֲנִי בְּחַיִּי קָל וְחִמְרִי בְּמִיתָתִי. הֲרִי אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי כְּכָלִי מֵלֵא בּוֹשֶׁה וּכְלָמָה יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׁלֹא אֲחֻטָּא עוֹד וּמֵה-שִׁחְטָאֲתִי מִחָה בְּרַחֲמֵיךָ הַרְבִּים אֲכַל לֹא עַל-יְדֵי יִסּוּרִין. יְהִיו לְרִצּוֹן אֲמָרִי פִּי³⁷ וְהִגִּיזוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי.

7) שאנסוהו לעבור, ויש חטאים שחייב עליהם אפילו כשעבר באונס. כגון: ע"ז ושפיכות דמים, וכן בשעת גזירת המלכות יהרג ואל יעבור אפילו מצוה קלה, כמבואר בסנהדרין (ע"ד). 8) שלא השתמש כראוי בכח הדעת שניתן בנו לעסק התורה ולדעת אותו, ככתוב (משלי יג, טז): כל ערום יעשה בדעת. 9) במרמה של דעת, שרימה את רעהו בכוונה. 10) במחשבות הלב, וחז"ל אמרו (יומא כט,): "הרהורי עבירה קשים מעבירה". 11) שהתוודה רק בפה, ולבו בל עמו. 12) שנתחזק על חבירו להרע לו. 13) בדבריו נקלה, וחז"ל אמרו (שבת לג,): "כל המנבל את פיו מעמיקים לו גיהנם". 14) שמגרה בעצמו את יצר-הרע עליו. 15) שעשה עבירה בפני רבים, ויודעים ממנה. 16) שראה בעיניו דבר ערוה וחמד לו, ככתוב: ולא תתורו... ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. 17) ככתוב (ויקרא כה, לז): את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך. 18) דבריו בטלה (הריעב"ץ בסידורו). ויש מפרשים: שדיבר רעה בחבירו, מלשון: ישיחו בו יושבי שער (תהלים סט, יג). 19) שמביט על הבריות מלמעלה למטה, מלשון הכתוב (משלי ו, יז). 20) ברוב דברים, ככתוב (שם, י ט): ברב דברים לא יחדל פשע. 21) למהר לעשות רע. כלשון הכתוב (משלי ו, יח). 22) מלת צדקה. 23) דברים כח, כז. כלומר: שהיה מטורף בדעתו וחטא. ויש מפרשים: שנלכד ברשת המתפלספים להטיל ספק בעיקרי תורתנו, במציאות ה', בהשגחה פרטית, בתורה מן השמים, כי הלב החלול מלא תמהון וספיקות על כל דבר וחזיון, הואיל והאמונה וקבלת אבות רופפו בעיניו (בעל 'הכתב והקבלה'). 24) קרבן חטאת, כגון אם נכשל בשוגג בדברים שזדונם כרת, והם מנויים במס' כריתות פ"א, מ"א. 25) כגון שביטל מצות-עשה, שלא ישב בסוכה בסוכות וכדומה, וכן עולה באה לכפר על הרהורי עבירה, רמז לזה: והעולה על רוחכם (יחזקאל כ, לב). 26) כגון שגזל את חבירו וכיחש ונשבע עליו לשקר, כשיוודה ישלם את הגזילה ויביא קרבן אשם (ויקרא ה, כג-כה). ודאי - שהעבירה ידועה לו בבירור. 27) שספק לו אם עבר עבירה שזדונה כרת או לא, מביא אשם להגן עליו מהפורענות עד שיוודע לו שבוודאי שגג, ואז יביא קרבן חטאת על שגגתו. 28) שמביאו אדם כפי אשר תשיג ידו, עולה לעשיר ויורד

1) ביום הכיפורים, "שהוא זמן תשובה לכל... והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים" (מלשון רבינו הל' תשובה פ"ב, ה"ז). וידי - עזיבת החטא והרחקתו, מלשון וידו אבן בי (איכה ג, נג), וכבר פירשנוהו ב"ספר המדע" (הל' תשובה פ"א, ה"א בביאורנו אות ג'). 2) באמת, כמו: אבל אשמים אנחנו (בראשית מב, כא). 3) בבוראנו. 4) איש את רעהו. 5) דבר גנאי וזלזול, והחכם ר' יוסף קמחי פירש: דופי - דו פי, שתי פיות. כלומר: אחד בפה ואחד בלב. 6) נחמיה ט, לג. ובפסיקתא רבתי פ' ר"ני ושמחי" אמרו: "אמר הקב"ה למלאכי השרת, בואו ואודיע לכם צדקתם של בני, שאני טענתים בעולם כמה צרות ויסורים הבאתי עליהם בכל דור ובכל שעה ולא בעטו בי אלא קוראים אותי צדיק בפני רשעים, שהם אומרים: ואתה צדיק על כל הבא עלינו ואנחנו הרשענו".

עַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִסָּה⁷ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּכָלִי דַעַת⁸. עַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוּי וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה⁹. עַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב¹⁰ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִדּוּי פֶה¹¹. עַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּדוֹדוֹן וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּחִזָּק יָד¹². עַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּטִמְאַת שְׁפָתִים¹³ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֵר הָרַע¹⁴. עַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּיִדְעִים¹⁵ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּלֹא יוֹדְעִים. עַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכַזָּב וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּלִשׁוֹן הָרַע. עַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּמִרְאִית הָעֵין¹⁶ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּנִשְׁךְ וּבְמִרְבִּית¹⁷. עַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁיחַ שְׁתוּתִינוּ¹⁸ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּעִינִים רְמוֹת¹⁹. עַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה²⁰ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעֲדֵי רַגְלִים²¹. עַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּקִפְצַת יָד²² וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִצּוֹן וּבְדַעַת. עַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁגְגָה וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּתַמְהוֹן לֵב²³. עַל חֲטָאִים שְׁאֲנוּ חִיבִין עֲלֵיהֶם חֲטָאִים²⁴. עַל חֲטָאִים שְׁאֲנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה²⁵. עַל חֲטָאִים שְׁאֲנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קֶרֶן. עַל חֲטָאִים שְׁאֲנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֶשֶׁם וְדָאִי²⁶. עַל חֲטָאִים שְׁאֲנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֶשֶׁם תְּלוּי²⁷. עַל חֲטָאִים שְׁאֲנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קֶרֶן עוֹלָה וְיִזְרָד²⁸. עַל חֲטָאִים שְׁאֲנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם עֲשֶׂה²⁹. עַל חֲטָאִים שְׁאֲנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנִתְּנוּ (שְׁנִתְּקוּ) לַעֲשֶׂה³⁰. עַל חֲטָאִים שְׁאֲנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בְּיַדִּי שְׁמִים³¹. עַל חֲטָאִים שְׁאֲנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם כֶּרֶת³². עַל חֲטָאִים שְׁאֲנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מְלָקוּת. עַל חֲטָאִים שְׁאֲנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֶרְפַּע מִיתוֹת בֵּית-דִין סְקִילָה שְׂרָפָה הֶרְגָּה³³ וְחָנָק. עַל הַגְּלוּיִם לָנוּ וְעַל

נסח ברכת המזון

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הן את-העולם
כלו בטובו ברחמי ובחסד וברחמים ומפרנס לכל
באמור¹ פותח את-ידך ומשביע לכל-חי רצון ומכין
מזון לכל-ברייתו אשר ברא. ברוך אתה ה' הן
את-הפל. נודה לך ה' אלהינו ונברךך מלפני פי
הנחלת את-אבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה פריה
ותורה על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית
עבדים על תורתך שלמדדתנו על חקי רצונך
שהודעתנו על כלם ה' אלהינו אנו מודים לך
ומברכים את-שמך באמור² ואכלת ושבעת וברכת
את ה' אלהיך על-הארץ הטובה אשר נתן לך. ברוך
אתה ה' על-הארץ ועל-המזון. רחם ה' אלהינו
על-ישראל עמך ועל-ירושלים עירך ועל-ציון משכן
כבודך ועל-הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו
ומלכות דוד משיחך תחזיר למקומה במקינו ויבנה
ירושלים בקרוב כאשר דברת ברוך אתה ה' בונה
ברחמי את-ירושלים³. ברוך אתה ה' אלהינו מלך
העולם האל אבינו מלפני אדירנו בוראנו גואלנו
קדושנו קדוש יעקב המלך הטוב והמטיב שבכל-
יום ויום גומלנו חן וחסד ורחמים וכל-טוב⁴.
הרחמן ישתבח לדור דורים. הרחמן יתפאר לנצח
נצחים. הרחמן יזכנו לימות המשיח ולבנין בית
המקדש ולחיי העולם הבא⁵. מגדול⁶ ישועות מלכו
וגו' בפירים⁷ רשו ורעבו וגו' הודו⁸ לה' כי טוב כי
לעולם חסדו:

(1) בעין יפה, ובפנים יפות. (2) (תהילים פרק קמה, פסוק טז). (3) זו ברית מילה, השווה לעיל הלכות ברכות פרק ב, הלכה ג. (4) (דברים פרק ח, פסוק י). (5) ולפי מה שכתב רבינו לעיל הלכות ברכות פרק א, הלכה ט"ז עונה כאן אמן על ברכת עצמו. (6) כאן סוף הברכה הרביעית שתיקנו חכמי יבנה כנגד הרוגי ביתר (ברכות דף מח עמוד ב) מכאן ואילך הוספה מאוחרת שנתוספה בימי הגאונים (כל בו סימן צט). (7) בכתב יד אברבנאל: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד. (8) (שמואל ב פרק כב, פסוק נא). ואנו נוהגים לומר בימי החול מגדיל וגו' כנגד הפסוק שבתהילים פרק יח, פסוק נא שכתוב בו מגדיל. ובמדרש "שחר טוב" פרק יח (הובא בילקוט שמעוני שמואל רמז קסד) אמרו: כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול? רב יודין אמר, לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבית אחת, אלא מתגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח כמגדל גדול, שנאמר (משלי פרק יח, פסוק י); מגדל שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, ולפיכך בימי החול שהם דמיון ימי הגלות אומרים "מגדיל" לרמוז על בניין שהקדוש-ברוך הוא עוסק בבניינה והולך ומגדילה, ובשבת שהיא מכוונת נגד ימי המשיח אומרים מגדול לרמוז על גמר הישועה שנתגדלה כל צרכה ונעשית כמגדל עוז (עין תפילה,

לעני. והוא בא על שבועת העדות, שאם השביעוהו בית-דין שאם יודע עדות לחבירו שיעידנו, והוא כבש עדותו ונשבע לשקר (ויקרא ה, א). (29) עונש 'עשה', כגון ביטל מצות ציצית או תפילין וכדומה. (30) כגון לאו של גזילה הניתק ל'עשה' שבירדו להשיב את הגזילה ולקיים: "והשיב את הגזילה" ואין לוקין על לאו הניתק ל'עשה' (מכות טז). (31) שמת לפני זמנו. (32) שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא, ובהלכות סנהדרין פ"ט מונה רבינו כל חייבי מיתה בידי שמים, וחייבי כריתות, וכל מצוות לא-תעשה שאין בהן אלא מלקות בלבד. (33) שמתוים את ראשו בסיף, וכל מיתות בית-דין מפורשות בדברי רבינו שם, פ"ט. (34) דברים כט, כח. (35) שהסליחה והמחילה נמצאות בו בקביעות, והוא הקב"ה שסולח לנו תמיד. (36) מה אני ומה חשיבותי. (37) תהלים יט, טו.

בסדר הזה מתודה בערבית שחרית ומוסף ומנחה בין יחיד בין שליח צבור. אלא שהיחיד אומר ודוי זה אחר תפלתו אחר שגומר 'שים שלום' קדם ש'פסיע שלש פסיעות ושלח צבור אומר בתוך ברכה אמצעית קדם שיאמר 'אלהינו ואלהי אבותינו מחל לעונותינו' מתודה ודוי בסדר הזה ואחר-כך אומר 'מחל לעונותינו ביום צום הפורים':

בנעילה מתודה בסדר הזה - 'מה-נאמר לפניה יושב מרום כו' כי עונותינו רבו מלמנות כו' מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה-צדקנו מה-מעשינו מה-נאמר לפניה ה' אלהינו הלא כל-הגבורים כאין לפניה ואנשי השם בלא היו וחקמים ככלי מדע ונבונים ככלי השכל כי כל מעשינו תהו וימי חיינו הבל לפניה בפתוב³⁸ ויותר האדם מן-הבהמה אין כי הכל הבל. אבל אתה הבללת אנוש מראש ותפירהו לעמד לפניה כי מי יאמר לך מה-תעשה ואם יצדק מה-יתן-לך. ותתן-לנו ה' אלהינו את-יום הפורים הזה קץ מחילה לכל-חטאותינו למען נחיד מעשך ידנינו ונשוב לעשות חקי רצונך בלב שלם כדבר שנאמר³⁹ דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתי יושב אלה' וירחמנו ואל-אלהינו כפי-ירפה לסלוח. ואתה אלוה סליחות טוב ומטיב חנון ורחום ארך אפים ורב-חסד מרפה להטיב רוצה בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ במיתתן כפתוב⁴⁰ חי אני נאם ה' אם אחפץ במות הרשע כי אם-בשוב רשע מדרכו וחייה. שובו שובו מדרכיכם הרעים ולקח תמורתו בית ישראל. השיבנו וקבלנו ומחל לנו וסלח כגדל חסדך. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לפי לפניה ה' כו'. עושה שלום וכו':

(38) קהלת ג, יט. (39) ישעיה נה, ו. (40) יחזקאל לג, יא.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"א מנחם-אב - ספר אהבה - סדר תפילות כל השנה קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לסידור "אוצר התפילות". וראש חודש דינו כשבת, וסימנך: חודש ושבת קראו מקרא (ישעיה פרק א, פסוק יא), כלומר, כמו שכתוב בנביאים (לבוש). (9) (תהילים פרק לד, פסוק יא). (10) (שם, פרק קלו, פסוק א).
לפסחים קד:). אולם הכל ברכה אחת היא. (16) כנוי לכנסת ישראל הדואבת בגולה, מלשון: עגמה נפשי לאביון (איוב ל, כה). (17) כנוסח ונציא מנטובה ועוד. ובדפו"א אין זה. (18) זו עבודת המקדש, וכיום התפלה ממלאת את מקומה. (19) נמצא שכל ברכות הפטרה הן חמש ויחד עם שתי הברכות שהמפטיר מברך על התורה הן שבע - כנגד שבעה קרואים שבתורה (מסכת סופרים פ' יד, ה"א) - מפני שפעם גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים כנגד שבעה קרואים שבתורה, ומטעם זה נקראת "הפטרה" לפי שנפטרו בה מקריאת התורה בשעת גזירה (לבוש רפ"ד). (20) כגון בראש השנה הוא חותם. מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון, כמפורש לעיל.

(הענינות שנהגו רב העם לקרות מן הנביאים בכל שבת ושבת ומפטירין בהן ואלו הן): בראשית - 'הן עבדי אתמך-בו' עד 'אלה הדברים עשיתים ולא עובתים' בישעיה²¹. תולדת נח - 'רני עקרה לא ילדה' עד 'הטו אונכם ולכו אלי' בישעיה²². לך-לך - 'ואלמי תדמוני ואשנה' עד 'כי אני ה' אענם אלהי ישראל' בישעיה²³. וירא אליו - 'ראשה אחת מנשי בני הנביאים' עד 'ותשא את-בנה ותצא' במלכים²⁴. ויהיו חיי שרה - תחלת הספר עד 'יחי אדוני המלך לעולם' במלכים²⁵. תולדת יצחק - 'משא דבר ה' אל-ישראל ביד מלאכי' עד 'וערבה לה' מנחת' וגו' בתרי-עשר²⁶. ויצא יעקב - 'ועמי תלואים למשובתי' עד 'ובנביא העלה' בתרי-עשר²⁷. וישלח יעקב - 'חזון עבדיה' עד סוף ספרו בתרי-עשר. וישב יעקב - 'על שלשה פשעי ישראל' עד 'אריה שאג מי לא יירא' בתרי-עשר²⁸. ויהי מקץ - 'וייקץ שלמה והנה חלום' עד 'ויהי המלך שלמה מלך' במלכים²⁹. ויגש אליו - 'ואתה בן-אדם קח לך עץ אהד' עד 'וידעו הגוים כי אני ה'' ביחזקאל³⁰. ויהי יעקב - 'ויקרבו ימי דוד למות' עד 'וישלמה יושב על-פסא דוד אביו' במלכים³¹.

(21) (מב, א-טז). (22) (נד, א-נה, ג). (23) (מ, כה-מא, יז). (24) (ד, א-לז). (25) (שם, א-לה). (26) (מלאכי, פרקים: א, ג, ד). (27) (הושע יא, ז - יב, יד). (28) (עמוס ב, ו - ג, ח). (29) (ג, טו - ד, א). (30) (לז, ט-כח). (31) (ב, א-יב).

ואלה שמות - 'בן אדם הודע את-ירושלים' עד 'ויצא לך שם' ביחזקאל³². וירא - 'ולא-יהיה עוד לבית ישראל' עד 'ביום ההוא אצמית קרן לבית ישראל' ביחזקאל³³. בא אל-פרעה - 'משא מצרים' עד 'אשר ברכו ה' צבאות' בישעיה³⁴. ויהי בשלח - 'שירת דבורה מן ויכנע אלהים' עד 'ותשקט

המפטיר בנביא מברך לפניה¹¹ ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר פתר בנביאים טובים¹² ורצה בדבריהם הנאמרים באמת¹³. ברוך אתה ה' הבורח בתורה ובמשה עבדו¹⁴ ובישראל עמו ובנביאי האמת והצדק. ומברך לאחריה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם צור כל-העולמים צדיק בכל-הדורות האל הנאמן האומר ועושה מדבר ומקים אשר כל-דבריו אמת וצדק. נאמן¹⁵ אתה הוא ה' אלהינו ונאמנים דבריו ודבר אחד מדבריו אחור לא ישוב ריקם כי אל נאמן אתה. ברוך אתה ה' האל הנאמן בכל-דבריו. רחם על-ציון כי היא בית חיינו ולעגומת נפש¹⁶ תושיע¹⁷ מהרה בימינו ותבנה מהרה. ברוך אתה ה' בונה ירושלים. את-צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקננו תרום בישועתך. ברוך אתה ה' מגן דוד. על התורה ועל העבודה¹⁸ ועל הנביאים ועל יום המנוח הזה שנתת לנו ה' אלהינו לקדשה לכבוד ולתפארת. על הכל אנו מברכין שמך. ברוך אתה ה' מקדש השבת¹⁹. וביום טוב הוא אומר ויעל יום טוב מקרא קדש הזה שנתת לנו לששון ולשמחה. ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים. ואם היה שבת ויום טוב - כולל שניהם וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים. כנסת שהוא חותרם בתפלה בברכה אמצעית באותו היום כך הוא חותרם בברכה אחרונה²⁰.

(11) לפני קריאת ההפטרה. (12) פרט לנביאי השקר (אבודרהם) ויש מפרשים: הנביאים הם טובים לישראל שמדריכים אותם בדרך הטובה (עבודת ישראל). (13) ששקולים דבריהם כדברי תורה, שנאמר (דניאל ט, י): ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים. (14) מפני שהזכיר את הנביאים, חוזר למשה רבם של נביאים לחלוק לו כבוד, וכן הוא חוזר לתורה מפני הכבוד, וכדי שלא יראה שמזכירים אחר הנביאים פותח בהם ב"ברוך" אבל אין זו ברכה בפני עצמה אלא המשכה של התחלת הברכה (כס"מ, לעיל הל' תפלה פ"ב, ה"ט). (15) "ומיד עומדים העם ואומרים נאמן אתה וכו' ודבר זה הוא ממחלוקת בני מזרח ובני מערב, שבני מזרח עונים אותו ביישיבה, ובני מערב בעמידה ואח"כ חוזר המפטיר לענינו ואומר: נאמן אתה הוא" וכו' (מס' סופרים יג, ה"י). ומטעם זה יש הפסק במחזורים (בין אמת וצדק ל"נאמן אתה) לפי שהצבור היה רגיל להפסיק כאן בדברי שבת (תוספות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּשַׁפְטִים⁵⁵. בְּהַעֲלֹתָּ - רִנִּי וְשִׁמְחִי בַת-צִיּוֹן, עַד יָדִי זָרְבָּקָל יִסְדּוּ הַבֵּית בְּתִרֵי-עֶשְׂרִי⁵⁶. שְׁלַח-לָךְ - וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹנִי עַד יָגֵם נִמְגּוֹ כָּל-יְיֹשְׁבֵי יְגוֹ בִּיהוֹשֻׁעַ⁵⁷. וַיִּקַּח קֶרֶחַ - וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-הָעָם עַד כִּי לֹא יִטּוֹשׁ ה' אֶת-עַמּוֹ בְּשְׂמוּאֵל⁵⁸. זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה - וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי עַד מְיָמִים יָמִימָה בְּשַׁפְטִים⁵⁹. וַיֵּרָא בָּלָק - וַהֲיָה שְׂאֲרִית יַעֲקֹב עַד יְהַצִּנֵּעַ לָכֶת עִם-אַלְהֵיךָ בְּתִרֵי-עֶשְׂרִי⁶⁰. פִּינְחָס - וְיִיד ה' הִיְהִה אֶל-אַלְהֵיךָ עַד וַיִּקָּם וַיִּלָּךְ אַחֲרֵי אֲלֵיהֶו בְּמַלְכִּים⁶¹. רֹאשֵׁי הַמִּטּוֹת - וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לַמִּטָּה בְּנֵי-רְאוּבֵן עַד וַיִּחְלְקוּ (מַחֲלָק) אֶת-הָאָרֶץ בִּיהוֹשֻׁעַ⁶². אֵלֶּה מִסְעֵי - אֲלֵה-הַנְּחָלוֹת עַד וַיִּתְּנוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לָלוּיִם בִּיהוֹשֻׁעַ⁶³.

הָאָרֶץ אַרְבַּעִים שָׁנָה בְּשַׁפְטִים³⁵. וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ - בְּשֵׁנַת-מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ עַד לְמַרְבֵּה הַמִּשְׁרָה בִּישְׁעִיהָ³⁶. וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים - הַהֵדְבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל-יִרְמְיָהוּ עַד לֹא יָבִיר אִישׁ לִיּוֹנָדָב בֶּן-רִכְבִּי בִּירְמְיָהוּ³⁷. וַיִּקְחוּ לִי - וַה' נָתַן חֲכָמָה לְשִׁלְמָה עַד וַיִּשְׁכַּנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַלְכִּים³⁸. וְאֵתָה תִּצְוֶה - הַגִּד אֶת- (בְּנֵי) יִשְׂרָאֵל אֶת-הַבֵּית עַד וַיִּרְצִיתִי אֶתְכֶם בִּיחֻזְקָא³⁹. כִּי תִשָּׂא - וַיְדַבֵּר ה' הָיָה אֶל-אַלְהֵיךָ עַד וַיִּרְכַּב אַחֲרָב וַיִּלָּךְ בְּמַלְכִּים⁴⁰. וַיִּקְהַל - וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת-חִירָם מִצֹּר עַד וַתִּתֵּן מְלָאכָה בְּמַלְכִּים⁴¹. (ו) אֵלֶּה פְקוּדֵי - וַיַּעַשׂ חִירָם עַד וַהֲפֹתוֹת לְדִלְתוֹת הַבֵּית (בְּמַלְכִּים)⁴².

(54) (הושע ב, א-כב). (55) (יג, ב-כד). (56) (זכריה ב, יד - ד-ט). (57) ב, א עד סוף הפרק. (58) (שמואל-א יא, יד - יב, כב). (59) (יא, א עד סוף הפרק). (60) (מִיכָה ה ו - ז. ח). (61) (מלכים-א יח, מו - יט, כא). (62) יג, טו - יד, ה). (63) (יט, נא - כא ג).

(32) (טז, א-יד). (33) (כח, כה - כט, כא). (34) כל פרק יט. (35) (ד, כג - ה, א-לא). (36) (ו, א-ז - ט, ו, ואנו קוראים מתחלת פרק ו עד פ"ז פסוק ו ומדלגים לפרק ט פסוק י, ואולי גם רבנו נתנון לך). (37) כל פרק לה. (38) (ה, כו - ו, א-יג). (39) (מג, י-כז). (40) (יח, א-מה). (41) (י, יג-כב). (42) (שם, מ-נ).

~ נקודות משיחות קודש ~

"ויקח קרח"

וכן כתב הרס"ג שם הפרשה "ויקח קרח" ולא קרח, ולכאורה י"ל הטעם בזה הוא ש"קרח" הוא היפך "שם" רשעים יקרב "רקביבות תעלה בשמותן דלא מסקינן בשמייהו" משא"כ הלשון "ויקח קרח". מטעם זה קרא גם פרשת "וירא בלק" ולא "בלק". אבל ברמב"ם אינו מוכרח כ"כ כיון שקרא לרוב הפרשיות בשתי מילים או יותר.

לקו"ש ח"י"ח ע' 191 הע' 49
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

אֵלֶּה הַדְּבָרִים - אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל עַד וַהֲיִיתֶם לִי לְעָם בִּירְמְיָהוּ⁶⁴. וְאַתְחַנֵּן - אֶל-ה' אַחֲרֵי תַתִּי אֶת-סֵפֶר הַמִּקְנָה עַד שְׁדוֹת בְּכֶסֶף יִקְנוּ בִּירְמְיָהוּ⁶⁵. וַהֲיָה עֲקֹב - הַלֵּךְ וַקְרָאתָ בְּאֲזֵי יְרוּשָׁלַיִם עַד וַהֲתַפְּרְכוּ בוֹ (כָּל) גּוֹיִם וְבוֹ יִתְהַלְלוּ בִּירְמְיָהוּ⁶⁶. רֹאֵה אֲנֹכִי - הִנֵּה יָמִים בָּאִים נָא ה' וַהֲקַמְתִּי עַד אִם-יִסְתַּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים בִּירְמְיָהוּ⁶⁷. שַׁפְטִים - וַיְהִי פֶּאֶשֶׁר זָקֵן שְׂמוּאֵל עַד וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְכוּ בְּשְׂמוּאֵל⁶⁸. בִּיתְחָצָא - וַיֹּאסְפוּ פִלְשְ�תִּים אֶת-מַחְנֵיהֶם עַד וַה' יִהְיֶה עִמָּךְ בְּשְׂמוּאֵל⁶⁹. וַהֲיָה כִּי-תָבוֹא - אֲזַי יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ עַד וְלֹא הָיָה בַּיּוֹם הַהוּא בִּיהוֹשֻׁעַ⁷⁰. אֵתָם נִצְּכִים - וַיֹּאסֶף יְהוֹשֻׁעַ אֶת-כָּל-שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל עַד בְּרָמִים וַיִּיתִים אֲשֶׁר לֹא נִטְעָתָם בִּיהוֹשֻׁעַ⁷¹. הָאֲזִינוּ - וְלִקְחֹתִי אֲנִי מִצְמַרְתָּ הָאָרֶץ עַד וַהֲשִׁיבוּ

וַיִּקְרָא - עִם-זוֹ יִצְרָתִי לִי עַד כִּי אֶמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בִּישְׁעִיהָ⁴³. צוֹ אֶת-אַהֲרֹן - עֲלֹתֵיכֶם סָפוּ עַל-זִבְחֵיכֶם עַד בְּאֵלֶּה חִפְצֵי נָאָם ה' בִּירְמְיָהוּ⁴⁴. וַהֲיָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - וַיִּסַּף עוֹד דָּוִד אֶת-כָּל-בַּחֹר בִּישְׂרָאֵל עַד כָּל אֲשֶׁר בְּלִבָּבָה (בְּמַלְכִּים) בְּשְׂמוּאֵל⁴⁵. אֲשֶׁה כִּי תִזְרַע - וְאִישׁ בָּא מִבְּעַל שְׁלִישָׁה עַד וַיִּלָּךְ מֵאֲתוֹ כִּבְרַת אָרֶץ בְּמַלְכִּים⁴⁶. זֹאת תִּהְיֶה - וְאַרְבַּעַת אֲנָשִׁים⁴⁷ וּמִדְּלָג עַד וְלֹא הִשְׁלִיכֶם מֵעַל פְּנֵי בְּמַלְכִּים⁴⁸. אַחֲרֵי מוֹת - הַתְּשַׁפֵּט הַתְּשַׁפֵּט עַד וַנִּחַלֶּתָּ בָּהּ לְעִינֵי (ה) גּוֹיִם בִּיחֻזְקָא⁴⁹. קִדְּשִׁים תִּהְיוּ - בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד צָבִי הִיא לְכָל-הָאֲרָצוֹת בִּיחֻזְקָא⁵⁰. אָמַר אֶל-הַפְּהָנִים - וַהֲפֹתֵהֶם הַלּוּיִם בְּנֵי צִדּוֹק עַד כָּל-נְבִלָה וְטִרְפָּה בִּיחֻזְקָא⁵¹. בְּהַר סִינִי - ה' עָזַי וּמַעֲזִי עַד וַיִּפְאֲנֵי ה' וַאֲרָפָא בִּירְמְיָהוּ⁵². אִם-בִּחְקֹתִי - הַנִּבָּא עַל-רוּעֵי יִשְׂרָאֵל עַד וַהֲצִלְתִּים מִיַּד הַעוֹבְדִים בָּהֶם בִּיחֻזְקָא⁵³.

(43) (מג, כא - מד, ו). (44) (ז, כא - ט, כג). ואנו נוהגים לקרוא עד ח, ג ומדלגים עד פרק ט, כב. (45) (שמואל-ב ו, א - ז, ג). (46) (מלכים-ב ד, מב - ה, יט). (47) (שם, ז, ג-כ). (48) (שם, יג, כג). (49) (כב, א-טז). (50) (כ, א-טו). (51) מד, טו עד סוף הפרק. (52) (טז, יט - יז, יד). (53) (לד, א-כו).

בְּמִדְבַר סִינִי - וַהֲיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד וַאֲרִשְׁתִּיךָ לִי בְּאֻמוֹנָה בְּתִרֵי-עֶשְׂרִי⁵⁴. נִשָּׂא - וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצֹּרָעָה עַד וַיִּגְדֵּל הַנַּעַר וַיִּבְרַכְהוּ ה'

הלכות שבת

יש בכללן חמש מצות. שתי מצות עשה, ושלוש מצות לא-תעשה, וזהו פרטן: (א) לשבת בשביעי. (ב) שלא לעשות בו מלאכה. (ג) שלא לענש בשבת. (ד) שלא לצאת חוץ לגבול בשבת. (ה) לקדש את יום השבת בזכירה.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו.

פרק ראשון

(1) כלל בו רבינו דברים כוללים כל המלאכות, כדבר שאין מתכוון ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ודיני התחלפות הכוונות או שלא נשלמו, ואם נשתתפו שניים בעשיית מלאכה, ודיני המקלקלין והעושים מקצת מלאכה בדרך ומקצתה בשוגג.

א. שביטה בשביעי ממלאכה - מצות עשה. שגאמר: וביום השביעי תשבת.² וכל העושה בו מלאכה - בטל מצות עשה,³ ועבר על לא תעשה. שגאמר: לא תעשה כל מלאכה. ומהו חייב על עשיית מלאכה? אם עשה ברצונו⁴ בדרך⁵ - חייב פרת.⁷ ואם היו שם עדים והתראו⁸ - נסקל⁹. ואם עשה בשגגה¹⁰ - חייב קרפן חטאת קבועה¹¹.

(2) בחר רבינו במקרא זה, אף שנכלל הציווי כמה פעמים בתורה, כי דרכו לבחור את הדרשה הפשוטה והמתקבלת לענין (ראה לחם-משנה הל' שביתת עשור פ"א ה"ו). (3) כתב הרשב"א (יבמות ו' א') בשם רבו, כי מצות-עשה של "תשבות" היא דוקא במלאכה גמורה שעליה עובר על "לא תעשה כל מלאכה", אבל באיסורי שבת שאינם נכללים בל"ת, אין "עשה" זו. אבל לא כן דעת הרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא כג, כד): "שנצטוינו מן התורה להיות לנו מנוחה אפילו מן הדברים שאינם מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות, ולמלא החבית יין ולפנות הכלים והאבנים מבית לבית וממקום למקום... ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשולחנים על שלחנם והזהובים לפנייהם ויהיו הפועלים משכימים למלאכתם ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהם שבכל זה אין משום מלאכה, לכך אמרה התורה - שבתון, שיהיה יום שביטה ומנוחה, לא יום טורח מלאכה". וראה להלן פכ"א ה"א. (4) פרט לדברים האסורים בשבת, ואין הוא עושה מלאכה, כגון: דיבור (פרק כד) או שביתת עבדים והבהמות (פרק כ). (5) פרט לאנוס. (6) פרט לשוגג. (7) מבואר בהל' תשובה פרק ח, א. (8) ששני עדים התרו בו: "אומרין לו פרוש או אל תעשה, שזו עבירה היא, וחייב אתה עליה מיתת בית-דין, והעובר השיב: על מנת כן אני עושה" (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (9) ראה שם פט"ו. (10) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, או

וחיו' ביהזקאל⁷². וזאת הפרכה - ויהי אחרי מות משה עבד ה' ומדלג עד ויהי ה' את-יהושע' ביהושע⁷³.

(64) (ל, ד-כב). (65) (לב, טז עד סוף הפרק). (66) (ב, א - ד, ב). (67) (כג, ה-כד). (68) (ח, א, עד סוף הפרק). (69) (יז, א-לז). (70) (ח, ל - י, יד). (71) (כד, א-יג). (72) (יז, כב - יח, לב). (73) (א, א עד סוף הפרק ומדלק לפרק ו, כז).

כל שבת שקורין בה שתי פרשיות⁷⁴ מפטירין בה מענין פרשה אחרונה. וזו המנהג ברוב המקומות. וכן נהגו רב העם להיות מפטירין בנחמיות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה. בשבת שאחר תשעה באב - נחמו נחמו עמי⁷⁵. בשנה - ונתאמר ציון⁷⁶. בשלישית - ענייה סערה⁷⁷. ברביעית - אנכי אנכי הוא מנחמכם⁷⁸. בחמישית - קומי אורי⁷⁹. בששית - רני עקרה⁸⁰. בשביעית - שוש אשיש בה⁸¹.

(74) כגון אחרי מות קדושים. (75) (מ, א-יא. וכל מה שמוקף כאן, הוא מכת התימנים. ובדפוס"א מסומנות רק התחלות ההפטרות. (76) (מט, יד, עד סוף הפרק). (77) (נד, יא - נה, ה). (78) (נא, יב - נב, ב). (79) (נד, א-ח). (80) (ס, א עד סוף הפרק). נוסחנו כנוסח כת"י התימנים וכן אנו נוהגים כיום. ובנו"א כתוב: בחמישית: קומי אורי, בששית: רני עקרה, ואין אנו נוהגין כן. (81) סא, י - סג, ט).

נגמר ספר שני ומנין פרקיו ששה וארבעים

הלכות קריאת שמע - ארבעה פרקים. הלכות תפלה וברכת פהגים - חמשה-עשר פרקים. הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה - עשרה פרקים. הלכות ציצית - שלשה פרקים. הלכות ברכות - אחד-עשר פרקים. הלכות מילה - שלשה פרקים.

~ יום רביעי כ"ב מנחם-אב ~

נחלתי עדותיך לעולם, פי ששון לפי המה

ספר שלישי והוא ספר זמנים

הלכותיו עשר. וזה סדורן: א. הלכות שבת. ב. הלכות ערובין. ג. הלכות שביתת עשור. ד. הלכות שביתת יום טוב. ה. הלכות חמץ ומצה. ו. הלכות שופר וספה ולולב. ז. הלכות שקלים. ח. הלכות קדוש החדש. ט. הלכות תענית. י. הלכות מגלה ונחנה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשבת, ובכלבד שלא יתפון להפרי²¹ חריץ בקרקע בשעת גרירתו. ולפיכך אם חפרו הקרקע - אינו חושש בקך, לפי שלא נתפון. וכן מהלך אדם על גבי עשבים²² בשבת, ובכלבד שלא יתפון לעקור²³ אותו. לפיכך אם נעקרו - אינו חושש. ורוחץ ידיו בעפר הפרות וכיוצא בו²⁴, ובכלבד שלא יתפון להשיר השער²⁵. לפיכך אם נשר - אינו חושש. וכן פריצה דחוקה, מתיר להכנס בה בשבת אף-על-פי שמשיר צורות. וכן כל דבר שאין מתפון, כגון זה, הרי זה מתיר.

(17) בלשון התלמוד: דבר שאינו מתכוין. (18) מחלוקת בין רבי יהודה ורבי שמעון (שבת מא: כתובות ח: ועוד) והלכה כרבי שמעון שמותר. (19) בין גדולים בין קטנים, אפילו במקום בלתי מרוצץ, שדרך אגב נעשה חריץ בקרקע; בנוסח כת"י התימנים, כתוב "כסא ומגדל" (מין תיבה גבוהה ששימו בו דברים לשמירה). (20) ומותר גם לרבוץ הבית, דהיינו להזות מים על קרקע הבית שלא יעלה אבק (או"ח סי' שלז). (21) שהוא אב מלאכה, ראה להלן פרק ז. (22) בין לחים ובין לבשים, ואפילו הולך יחף. (23) התולש הוא תולדה של מלאכת קוצר. (24) ראה להלן פרק ח. (25) תולדה דגוזה, ראה פ"ט.

ו. אכל עשה מעשה, ונעשית בגללו מלאכה שודאי תעשה בשביל אותו מעשה - אף-על-פי שלא נתפון לה²⁶, חייב²⁷; שהדבר ידוע, שאי אפשר שלא תעשה אותה מלאכה. כיצד? הרי שצריך לראש עוף לצחק בו הקטן, וחתך ראשו בשבת - אף-על-פי שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד, חייב; שהדבר ידוע, שאי אפשר שיתחך ראש החי ויחיה, אלא המות בא בשביל²⁸. וכן כל כיוצא בזה.

(26) אע"פ שלא נתכוין לה, אך היא תוצאה מוכרחת מעבודתו. (27) "אביי ורבא דאמרו תרווייהו, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות - דחייב" (כתובות ו:). (28) דעת רבינו נתן מרומי, בעל 'הערוך' שאם לא היה נהנה מאותו מלאכה שנעשית בשביל אותו המעשה, והוא נקרא בלשון הפוסקים "פסיק רישיה דלא ניחא ליה" מותר, ובאו"ח סי' שב לא הוכרע הדבר להלכה.

ז. כל העושה מלאכה בשבת, אף-על-פי שאינו צריך לגופה של מלאכה - חייב עליה²⁹. כיצד? הרי שפכה את הנר מפני שהוא צריך לשמן או לפתילה, כדי שלא יאבד או כדי שלא ישיר, או כדי שלא יבקע חרש של נר - מפני שהפכו מלאכה, והרי נתפון לכבות, ואף-על-פי שאינו צריך לגוף הפכו, ולא כבה אלא מפני השמן או מפני החרש³⁰ או מפני הפתילה, הרי זה חייב. וכן המעביר את הקוץ ארבע אמות ברשות הרבים, או המכבה את הגחלת, כדי שלא יזקו בהן רבים - חייב³¹. ואף-על-פי

שלא ידע שבשבת חייבים על עבירת מלאכה זו כרת (הל' שגגות פ"ז). (11) בניגוד לקרבן עולה ויורד, שחלוק קרבן עשיר משל עני, אבל כאן קרבנו קבוע, ומבואר בהל' שגגות פ"א, ה"ד.

ב. כל מקום שנאמר בהלכות שבת שהעושה דבר זה חייב - הרי זה חייב ברת. ואם היו שם עדים והתראה - חייב סקילה. ואם היה שוגג - חייב חטאת¹².

(12) כריתות ב. סנהדרין ג. (ובשבת ו: אמר רב, מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר, אבות מלאכות - ארבעים חסר. אך אינו חייב על אחת מהן (לפי ה'תוספות' הכוונה לסקילה) ואין אנו יודעים על איזה מהם אינו חייב, רק הוצאה והכנסה ברור לנו שאינה בגדר הספק, לפי זה לא יתכן דינו של רבינו שיהא חייב אלא אם עשה שתי מלאכות, ואז חייב על אחת מהן בודאי - הגהות הגאון רבי ישעיהו פיק.

ג. וכל מקום שנאמר שהעושה דבר זה פטור - הרי זה פטור מן הכרת ומן הסקילה ומן הקרבן; אבל אסור לעשות אותו דבר בשבת¹³. ואסורו מדברי סופרים¹⁴, והוא הרחקה מן המלאכה. והעושה אותו בזדון, מפין אותו מפת מרדות¹⁵. וכן כל מקום שנאמר "אין עושין כך וכך" או "אסור לעשות כך וכך בשבת" - העושה אותו דבר בזדון, מפין אותו מפת מרדות.

(13) שבת ג, ע"א. ודף קז, ע"א. (14) מדברי חכמים. החכמים הראשונים נקראו סופרים, כמו: עזרא הכהן הסופר, סופר דברי מצות ה' וחוקיו על ישראל (עזרא ז), ומשפחות סופרים יושבי יעבץ (דברי הימים א, ב) ובירושלמי (שקלים פ"ה ה"א) מפרש: "למה נקראו סופרים? - אלא שעשו את התורה ספורות ספורות". ובבבלי (קידושין ל: "לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה". (15) מלקות מדרבנן. בית-דין מכין אותו מכת מרדות כפי מה שיראו (ראה הל' עדות פ"ח, ה"ו) והגאונים פירשו מכת מרדות - מכת מוסר, להחזירו למוטב (תשובות הגאונים, סלוניקי סי' טו); לדעת רש"י (יבמות פג) היא י"ג מכות, שליש של תורה. והרשב"א בתשובה כתב שהיא ל"ט, שכל שתיקנו רבנן, כעין דאורייתא תיקנו.

ד. וכל מקום שנאמר "מתיר לעשות כך וכך" - הרי זה מתיר לכתחילה. וכן כל מקום שנאמר "אינו חייב כלום" או "פטור מכלום" - אין מפין אותו כלל¹⁶.

(16) יש צד איסור בעשייתו, אבל אין מכין אותו (כסף-משנה). ראה מועד קטן יב.

ה. דברים המתירים לעשותן בשבת, ובשעת עשייתן אפשר שתעשה בגלל מלאכה ואפשר שלא תעשה - אם לא נתפון לאותה מלאכה¹⁷, הרי זה מתיר¹⁸. כיצד? גורר אדם משה וכסה וספסל¹⁹ וכיוצא בהן²⁰

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָא לָמָּה הוּא דוֹמָה? לְמִי שֶׁנִּתְּפֵן לְלִקֹּט תְּאֵנָה זֹה וְלִקֹּט תְּאֵנָה אַחֲרָתָּה, אוֹ לְמִי שֶׁנִּתְּפֵן לְהַרְג אֶת זֶה וְהַרְג אֶת זֶה; שֶׁהָרִי נִעְשִׂית מְלָאכָה שֶׁחֹשֵׁב לַעֲשׂוֹתָהּ.

39) כריתות כ, ע"א. דעת רבינו היא דאם נתכוין לגוף ולמעשה אחד באופן האסור, ועשה אותו המעשה באופן האסור בגוף אחר - חייב, אבל הראב"ד השיג עליו, וכן דעת ה'תוספות' בשם רבינו'תם (שבת עב. סנהדרין סב.) שגם באופן זה פטור מקרבן; בכת"י התימנים, הנוסח: "מין המלאכה" במקום "מן".

יא. אָבֵל⁴⁰ אִם נִתְּפֵן לְהַדְלִיק רֵאשׁוֹנָה וּלְכַבּוֹת שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ, וְנִהְפֹךְ הַדְּבָר וְכַבָּה רֵאשׁוֹנָה וְאַחֲרָיָה הַדְלִיק שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ - פְּטוּר. כִּכָּה זֶה וְהַדְלִיק זֶה בְּשִׁמְיָה אַחַת - חֵיב; שֶׁאֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הִקְדִּים הַהַדְלָקָה, הָרִי זֶה לֹא אַחֵר אוֹתָהּ, אֲלֹא שֶׁתִּיהֵן כְּאַחַת, וּלְפִיכָף חֵיב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. וְכָל הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמִתְעַסֵּק וְלֹא נִתְּפֵן לָהּ⁴¹ - פְּטוּר.

40) בנוסח אחר: "אבל אם היה נר אחד דולק ונר אחד כבה, ונתכוון להדליק ראשונה" (מעשה רוקח). 41) כריתות כ, ע"א. מהמקרא (ויקרא ד, כג): "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה", נדרש בכריתות יט. פרט למתעסק, דהיינו בין שהתכוון לאותה פעולת האיסור בגוף אחר, או שהתכוון לפעולת איסור אחר אפילו באותו הגוף, או שלא התכוון לפעולת איסור כלל, בכלום נקרא מתעסק, וכשעשאה פטור מקרבן.

יב. כָּל הַמִּתְּפֵן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנִעְשִׂית בְּיוֹתֵר עַל בְּיוֹתֵר - חֵיב; בְּפָחוֹת מִבְּיוֹתֵנוּ - פְּטוּר. כִּי־צֵד? הָרִי שֶׁנִּתְּפֵן לְהוֹצִיא מִשָּׂא לֹא-חֲרִיו⁴², וְכֹא לֹא לְפָנָיו - חֵיב; שֶׁהָרִי נִתְּפֵן לְשִׁמְיָה פְּחוֹתָהּ, וְנִעְשִׂית שְׁמִירָה מְעֵלָה. אָבֵל אִם נִתְּפֵן לְהוֹצִיא לְפָנָיו, וְכֹא לֹא לֹא-חֲרִיו - פְּטוּר; שֶׁהָרִי נִתְּפֵן לְהוֹצִיא בְּשִׁמְיָה מְעֵלָה, וְהוֹצִיא בְּשִׁמְיָה פְּחוֹתָהּ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

42) מבואר בשבת צב: (במשנה וגמרא שם).

יג. הִיָּה חֲגוּר בְּסִנֵּי וְהַשְּׁלִיף הַמִּשָּׂא בֵּין בְּשָׂרוֹ וּבְחִלּוֹקוֹ - בֵּין שָׂבָא זֶה הַמִּשָּׂא, שֶׁדִּרְכּוֹ לְהוֹצִיאָו בְּדֶרֶךְ הַזֶּאת, לְפָנָיו, בֵּין שָׂבָא לֹא-חֲרִיו - חֵיב, שֶׁכֵּן דִּרְכּוֹ לְהִיָּת חוֹזֵר⁴³.

43) וידע מתחילה שיתהפך סביב, ונתקיימה מחשבתו הראשונה.

יד. כָּל הַמִּתְּפֵן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּהּ, וְהַתְּחִיל בָּהּ וְעָשָׂה בְּשִׁבְתּוֹ⁴⁴ - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁלִים כָּל הַמְּלָאכָה שֶׁנִּתְּפֵן לְהַשְׁלִימָהּ. כִּי־צֵד? הָרִי שֶׁנִּתְּפֵן לְכַתֵּב אֲגָרָת אוֹ שֵׁטֶר בְּשִׁבְתָּהּ - אֵין אוֹמְרִים: לֹא יִתְחַיֵּב זֶה עַד שֶׁיִּשְׁלִים חֲפָצוֹ וְיִכְתֹּב כָּל הַשֵּׁטֶר אוֹ

שְׂאִינוֹ צָרִיף לְגוֹף הַכְּבוֹי אוֹ לְגוֹף הַהַעֲבָרָה, אֲלֹא לְהַרְחִיק הַהֶזֶק, הָרִי זֶה חֵיב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

29) מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון (שבת עג:): ופסק רבינו כרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. אבל חולקים (רוב הראשונים) על זה, רבינו חננאל, הראב"ד, - ברי"ף אין הכרע - הרשב"א וה'שולחן ערוך' או"ח סי' רעח, וסוברים כרבי שמעון שפטור - אבל אסור מדרבנן. 30) מנורה של חרס, שהנר דולק בתוכה (שבת כט). 31) אולם לפי ההלכה שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור - ראה אות כח - בזה מותר לכתחילה, כדי שלא יוזקו בהם רבים (או"ח סי' שלד).

ח. כָּל הַמִּתְּפֵן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנִעְשֶׂה לּוֹ מְלָאכָה אַחֲרָת שֶׁלֹּא נִתְּפֵן לָהּ - פְּטוּר עָלֶיהָ³², לְפִי שֶׁלֹּא נִעְשִׂית מִחֲשֻׁבְתּוֹ. כִּי־צֵד? זֶרֶק אָבֵן אוֹ חֵץ בְּחִבְרוֹ אוֹ בְּבִהְמָה כְּדִי לְהַרְגוֹ³³, וְהִלֵּךְ וְעָקַר אֵילָן בְּהִלְכִיתוֹ³⁴ וְלֹא הָרַג - הָרִי זֶה פְּטוּר. הָרִי זֶה קָל וְחֲמֹר, אִם נִתְּפֵן לְאִסוּר קָל וְנִעְשֶׂה אִסוּר חֲמוּר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּפֵן לְזֶרֶק בְּכִרְמִלִית³⁵ וְעִבְרָה הָאָבֵן לְרִשּׁוֹת הָרְבִים - שֶׁהוּא פְּטוּר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. נִתְּפֵן לַעֲשׂוֹת דְּבָר הַמִּתֵּר וְעָשָׂה דְּבָר אַחֲרָיָה³⁶, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּפֵן לְחַתֹּךְ אֶת הַתְּלוּשׁ וְחַתֵּךְ אֶת הַמְּחַבֵּר - אֵינוֹ חֵיב פְּלוּם. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

32) במסכת בבא-קמא כז. גבי מלאכת מחשבת אסרה תורה, שיעשה מעשיו כמו שחשב בתחילה לעשות; כתוב במלאכת המשכן (שמות לח) "לעשות בכל מלאכת מחשבת", ולומדים למלאכת שבת הסמוכה, כמו שבמשכן עשו מלאכות מכוונות לפי המחשבה והציור מקודם, כך אין חייבים בשבת אם נשתנה המעשה מכפי המחשבה שבתחילה. 33) עיין להלן פ"א, א. 34) הוא תולדה דקוצר, להלן פ"ח. 35) איסור הוצאה לתוכה הוא רק מדרבנן, להלן פ"ד (ראה שבת עג). 36) בנוסח אחר: "ונעשית מלאכה (האסורה) כגון" (כת"י תימנים: מער"ק).

ט. נִתְּפֵן לְלִקֹּט תְּאֵנִים שְׁחֹרוֹת וְלִקֹּט לְבָנוֹת, אוֹ שֶׁנִּתְּפֵן לְלִקֹּט תְּאֵנִים וְאַחֲרָיָה כָּף עֲנָבִים, וְנִהְפֹךְ הַדְּבָר וְלִקֹּט הָעֲנָבִים בְּתַחֲלָה וְאַחֲרָיָה כָּף תְּאֵנִים - פְּטוּר. אֶף-עַל-פִּי שֶׁלִּקֹּט כָּל מָה שֶׁחֹשֵׁב³⁷, הוֹאִיל וְלֹא לִקֹּט כְּסִדֵּר שֶׁחֹשֵׁב - פְּטוּר, שֶׁבִּלְא פְּנוּנָה עָשָׂה. שֶׁלֹּא אֲסָרָה תוֹרָה אֲלֹא מְלָאכָת מִחֲשַׁבְתָּהּ³⁸.

37) כריתות יט, ע"א. כרבי יהושע, דאפילו נתכוין לגוף ולמעשה אסור, ועשה מלאכה אחרת האסורה - נקרא מתעסק ופטור (ראה אות לא). 38) בנוסח אחר, נוסף כאן: "והרי הוא כמתעסק, שהרי לא ידע בעת שלקט שעבר על מחשבתו".

י. הִיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי גִירוֹת דּוֹלָקוֹת אוֹ כְּבוֹיוֹת, נִתְּפֵן לְכַבּוֹת זֶה וְכַבָּה אֶת זֶה, לְהַדְלִיק זֶה וְהַדְלִיק אֶת זֶה - חֵיב; שֶׁהָרִי עָשָׂה מִן הַמְּלָאכָה שֶׁחֹשֵׁב לַעֲשׂוֹתָהּ³⁹.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מדרבנן (הר"ן ורוב הראשונים). 51) אע"פ שנפסקה למעלה ההלכה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, בכל זאת כאן פטור משום שמקלקל הוא.

יח. כל המקלקל על מנת לתקן - חיב. ביצד? הרי שפטר כדי לבנות במקומו, או שמחק כדי לכתב במקום שמחק, או שחפר גמא כדי לבנות בתוכה יסודות, וכל פיוצא בזה - חיב⁵². ושעורן פשעור המתקן.

52) משנה (שבת קח:), והטעם הוא כי בשבת "מלאכת מחשבת" אסרה תורה - ראה אות לד - וכיון שכוונתו ומחשבתו על מנת לתקן, חייב אף על הקלקול.

יט. כל העושה מלאכה בשבת מקצתה בשוגג ומקצתה בזדון - בין שהזיד ולבסוף שגג, בין ששגג ולבסוף הזיד - פטור⁵³, עד שיעשה שיעור המלאכה בלה מתחלה ועד סוף בזדון, ואחר כך יהיה חיב ברת; ואם יהיה בעדים והתראה - חיב סקילה. או⁵⁴ שיעשה שיעור מלאכה בלה בשגגה מתחלה ועד סוף, ואחר כך יהיה חיב חטאת קבוצה.

53) מקרבן (ראה בשבת קב.). 54) ביאור הלכה זו בתחילת הפרק. וראה מה שכתב רבינו בהל' שגגות פ"ב.

~ יום חמישי כ"ג מנחם-אב ~

פרק שני

1) כלל בו מה שנדחת שבת מפניו, כפיקוח נפש והחולים, ודיני החיה, והמלחמות וכיוצא באלו הדברים, ומי שאינו יודע מתי הוא שבת, שגם זה הכרח הוא שידחה, כמבואר שם.

א. דחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות² בשאר כל המצות³. לפיכך חולה שיש בו סכנה, עושין לו כל צרכיו בשבת⁴ על פי רופא אמן⁵ של אותו מקום. ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת ורופא אחר אומר אינו צריך - מחללין עליו את השבת; שספק נפשות דוחה את השבת.

~ נקודות משיחות קודש ~

דחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות.

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם" - (הובא ברמב"ם כאן ה"ג).

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב שפיקוח נפש דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק

כל האגרת, אלא משיכתב שתי אותיות⁴⁵ חיב. וכן אם נתפון לארג בגד שלם - משיארג שני חוטין⁴⁶ חיב. ואף-על-פי שפונתו להשלים הבגד, הואיל ועשה פשעור בכונה - חיב. וכן כל פיוצא בזה.

44) רבינו הביא להלן מפרק ח ואילך, שיעור כל מלאכה שחייבים עליה, ואם עשה פחות מכשיעור, לדעת רש"י בשבת עד. אסור מן התורה כרבי יוחנן שאמר (יומא עד) חצי שיעור אסור מן התורה ואין בו עונש. וראה ב'חכם צבי' סי' פו. 45) שיעור שחייבים עליו במלאכה זו, ראה להלן פ"ו ופי"א (שבת קג.).

טו. כל מלאכה שהיחיד יכול לעשות אותה לבדו, ועשו אותה שנים בשתפות - בין שעשה זה מקצתה וזה מקצתה⁴⁶, כגון שעקר זה החפץ מרשות זו, והניחו השני ברשות אחרת⁴⁷, בין שעשו אותה שניהם באחד מתחלה ועד סוף, כגון שאחזו שניהם בקלמוס וכתבו או אחזו כפר והוציאוהו מרשות לרשות⁴⁸ - הרי אלו פטורין.

46) שבת ב. וג. נלמד בברייתא ממקרא (ויקרא ד, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשיתה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה ואשם", העושה את כולה ולא העושה את מקצתה - יחיד ועשה אותה - חייב, שנים ועשו אותה - פטורין. 47) להלן פ"ג מבואר כי אין חייב על הוצאה אלא אם עוקר חפץ מרשות זו ומניח ברשות השניה. 48) ראה להלן פ"ג על אלו רשויות חייב בשבת.

טז. ואם אין אחד מהן יכול לעשותה לבדו עד שיעטרפו, כגון שנים שאחזו קורה והוציאוהו לרשות הרבים - הואיל ואין כח באחד מהן לעשותה לבדו, ועשו אותה בשתפות מתחלה ועד סוף, שניהן חיבין, ושעור אחד לשניהן⁴⁹. היה כח באחד להוציא קורה זו לבדו, והשני אינו יכול להוציאה לבדו, ונשתתפו שניהם והוציאוה - זה הראשון שיכול חיב, והשני מסייע הוא, ומסייע אינו חיב כלום. וכן כל פיוצא בזה.

49) דין זה שנוי במחלוקת (שבת צג:) בין רבי יהודה, רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק רבינו כיחיד נגד רבים.

יז. כל המקלקלין פטורין⁵⁰. ביצד? הרי שחבל בכתבו או בכהמה דרך השחתה, וכן אם קרע בגדים או שרפן או שבר פלים דרך השחתה - הרי זה פטור. חפר גמא ואינו צריך אלא לעפרה⁵¹ - הרי זה מקלקל ופטור. אף-על-פי שעשה מלאכה, הואיל וכונתו לקלקל - פטור.

50) רבינו פסק כרבי יהודה (שבת קה:). ודע דלפי מה שאמרנו בתחילת הפרק דכל מקום שכתוב פטור, היינו פטור מעונש ואסור לעשות כן מדרבנן, הוא הדין במקלקל אסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם: רבי שמעון בן מנסיא דורש מהכתוב (שמות לא, טז) ושמו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, אמרה תורה "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". אולם פיקוח נפש דוחה שבת, גם אפילו אם ברור לנו שלא יקום מחלול זה, ולא יזכה לשמור עוד שבתות, והצלתו היא רק לחיי שעה, "שמא יעשה תשובה באותה שעה ויתקן מה שחטא בחייו" (המאירי). (3) כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ה, ה"א. (4) מלשון רבינו שכתב "דחוייה", ולא כתב הותרה, נראה לכאורה כי אם אפשר לעשות בלא חילול שבת, מחוייבים לעשות בהיתר, כי זה הוא ההבדל בין דחוייה והותרה (ראה יומא ו:), אבל במקום שיש לחשוש שיע"ז יהיה איחור בריפוי - מחללין את השבת. (5) בנוסח אחר: "רופא נאמן" (מעשה רוקח): ולא דוקא מומחה או רופא, אלא אפילו סתם בני אדם חשובים מומחים במקצת, ומחללין על ידיהם (או"ח סי' שכח).

ב. אַמְדוּהוּ⁶ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא צָרִיךְ לְכַדֵּי וְכַדֵּי לְשִׁמְרָהּ יָמִים - אֵין אוֹמְרִים: נִמְתִּין עַד הָעֶרֶב כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַלֵּל עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, אֲלֵא מִתְחִילִין מֵהַיּוֹם שֶׁהוּא שַׁבָּת. וּמִתְחִילִין עָלָיו אֶפְלוּ מֵאָה שַׁבָּתוֹת. כָּל זָמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ וְיֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה אוֹ סֶפֶק סַכָּנָה - מִתְחִילִין. וּמִדְּלִיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמִכַּבִּין מִלְּכַנּוּ אֶת הַנֵּר,⁸ וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמִבְשְׁלִין, וּמִחַמֵּין לוֹ חֲמִין, בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לְרִחִיצָתוֹ גּוֹפּוֹ. כָּלֵל שֶׁל דָּבָר: שַׁבָּת לְגַבִּי חוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה הִרִי הוּא כָּחֵל לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן.

(6) התבוננו במחלתו ושיעורו. (7) כלומר: שגם בשבת זו ובשבת הבאה צריך לחלל עליו (יומא פד: שבת כט: קכח:). (8) היינו כשאיראפשר להוציא את החולה למקום אחר או להסתיר ממנו את האור על ידי כפיית כלי עליו, או על ידי הוצאת הנר החוצה, כי מוטב לטלטל מוקצה מלעבור על איסור כיבוי. ראה 'המאירי' שבת כט.

ג. כְּשֶׁעוֹשִׂים דְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל יְדֵי נְכָרִים⁹ וְלֹא עַל יְדֵי קִטְנִים וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים וְלֹא עַל יְדֵי נָשִׁים¹⁰, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שַׁבָּת קְלָה בְּעֵינֵיהֶם; אֲלֵא עַל יְדֵי גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וְחֻמְיָהֶם¹¹. וְאַסוּר לְהַתְמַהֲמַה¹² בְּחִלּוּל שַׁבָּת לְחוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, שְׁנֹאמֵר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם - וְלֹא שִׁמּוֹת בָּהֶם. הָא לְמַדָּה, שְׁאִין מְשַׁפְּטֵי הַתּוֹרָה נִקְמָה בְּעוֹלָם¹³, אֲלֵא רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשְׁלוֹם בְּעוֹלָם. וְאֵלֶּה הָאֶפִיקוֹרְסִים¹⁴ שְׁאוֹמְרִים שֶׁזֶּה חִלּוּל שַׁבָּת וְאַסוּר, עֲלִיָּהֶן הַכְּתוּב אוֹמֵר: גַּם אֲנִי נִתְּתִי לָכֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמְשַׁפְּטִים לֹא יִחִיו בָּהֶם¹⁵.

(9) שמא יצא מזה קלקול, אם יראו עכשיו שאין עושים רק על ידי נכרי, יחשבו שיש איסור על ידי ישראל, ולפעמים לא יהיה שם ישראל ויסתכן החולה (ט"ז סי' שכח). (10) כל זה נאמר אם יש שם אנשים, אבל אם אין שם רק

זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא יומא שם) ש'פיקוח נפש' דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדרות מפני 'פיקוח נפש'.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד) אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "...אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית 'פיקוח נפש' את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית 'פיקוח נפש' את השבת. בכל המצוות, חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום 'פיקוח נפש' הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחוייה מפני 'פיקוח נפש' אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום 'פיקוח נפש' לא ציוותה התורה על השבת כלל.

עניין זה מדויק ברמב"ם הל' שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהל' יסודי התורה, המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם, ולא שימות בהם" כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך ש'פיקוח נפש' דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחוייה מפני 'פיקוח נפש' אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום 'פיקוח נפש'.

בסיבת ההבדל בדין 'פיקוח נפש' בשבת ובכל המצוות, יש לומר שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכס כהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום 'פיקוח נפש' של איש מישראל.

זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו'" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשבת היא דחוייה אצל 'פיקוח נפש' כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כלל חילול שבת, כי זו לא נצטוותה כלל במקום 'פיקוח נפש'.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(2) יומא פה, ע"ב. מניין לפיקוח נפש שדוחה את השבת? שנאמר (ויקרא יח, ה) ושמרתם את חוקותי ואת משפטי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברפואתו ואין בו סכנה, אסור לחלל עליו שבת, אף שהוא מכה של חלל (רשב"א). (23) מלשון "סמר מפחדך בשרי" (תהלים קיט, קכ) שהבשר מתכווץ ומתקשה מפחד או מחוס (בכת"י התימנים: מצמר). וכן כל מכה הבאה מכח ברזל, אפילו אינה בחלל הגוף, מחללין עליה את השבת. (24) יומא פב. פג.

ו. **הבולע גימא²⁵ של מים - מחמין לו חמין בשבת, ועושין לו כל צרכי רפואה, מפני שהיא ספנת נפשות. וכן מי שנשכו כלב שוטה²⁶ או אחד מזוחלי העפר שממיתין²⁷, אפילו היו ספק ממיתין ספק אין ממיתין - עושין לו כל צרכי רפואה להצילו.**

(25) עלוקה דקה שבמים (עבודה זרה יב:). (26) במשנה (יומא פ"ח) כתוב לענין יום כיפור: "מי שנשכו כלב שוטה (מחלת כלבת) - אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו", וביאר רש"י: "אע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו, כיון שאינה רפואה בדוקה וגמורה, אין מתירין לו איסור אכילת בשר טמא. ורבינו בפירוש המשניות, נימק את הדבר באופן אחר: "כי זה אינו מועיל אלא דרך סגולה. ואין עוברין על המצוות אלא בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת, אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור כי כוחם חלש, אינו מצד הדעת ונסיונו רחוק", אבל רפואות בדוקות לכו"ע מותר לו שמסוכן הוא. (27) יומא פד. שבת קכא:

ז. **חולה שאמדהו רופאים להביא לו גרוגרות אחת, ורצו עשרה בני אדם והביאו לו עשר גרוגרות בבת אחת - כלן פטורין מכלום²⁸. ואפילו הביאו בזה אחר זה, ואפילו הבריא בראשונה; שהרי כלם ברשות הביאו.**

(28) תאנה יבשה. (29) מנחות סד, ע"א. ויש להם שכר טוב מאת ה' (אור"ח סי' שכה).

ח. **חולה³⁰ שהיה צריך לשתי גרוגרות, ולא מצאו אלא שתי גרוגרות בשני עקצין ושלש גרוגרות בעקץ אחד - פורתין העקץ שיש בו שלש, אף-על-פי שאין צריכין אלא לשתיים, כדי שלא ירבו בבצירה, אלא יכרתו עקץ אחד, ולא יכרתו שנים. וכן כל פיוצא בזה³¹.**

(30) שם. (31) שאלו את הראב"ד: חולה בשבת שצריך לבשר, ומוכן לפניו בשר נבילה, האם עדיף לשחוט בשבילו בשבת ויאכל בשר כשר? והשיב: ישחטו לו ולא יאכילהו נבילות, כי בשחיטה בשבת עובר רק פעם אחת, ובאכילת נבילה עובר על כל כזית וכזית (הרא"ש ביומא). אולם אם צריך בשר לאלתר, יתנו לו מהבא ליד תחלה (אור"ח סי' שכה).

ט. **המבשל לחולה בשבת³², ואכל החולה והותר - אסור לבריא לאכל מן המותר³³, גזירה שמא ירבה**

נשים, בוודאי אין להן להמתין לאנשים אלא יעשו הן בריזות. (ריא"ז). (11) כך ביאר רבינו מה שאמרו (יומא פד:): "ואין עושין דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל", היינו חכמי ישראל, אבל התשב"ץ (ח"א סי' נד) מביא ראיה מלשון ה'ירושלמי' (יומא פ"ח ה) שהכוונה על ישראל גדול בשנים, שלא תאמר שאין פיקוח נפש דוחה שבת על ידי מחוייב במצוות, ולפי דבריו אין לחזור דוקא אחרי חכמי ישראל אלא כל הזריז הרי זה משובח, ולשון ה'ירושלמי': "הנשאל, הרי זה מגונה, השואל הרי זה שופך דמים", שהיה לו לחכם העיר ללמד לבני עדתו ולפרסם ברבים שסכנת נפשות דוחה שבת, וזריזים מקדימים למצוה (בנוסח כ"י התימנים, נוסף כאן: "גדולי ישראל וחכמיהם - ואין מורין לנשים לעשות דברים האלו"). (12) מכל-מקום לא יהא אדם מבעית את נפשו מכל פחד שוא ולא יהא בהול מכל עלה נדף, ומקום שברי לו שאין סכנה קרובה - לא יחלל שבת בעבירה (אור"ח סי' שכה). (13) "כי לא אחפון במות המת נאום ה' אלקים והשיבו וחיו" (יחזקאל יח, לב). (14) הצדוקים והקראים, שלא האמינו בדרשת חכמינו, ולדעתם אין פיקוח נפש דוחה שבת. (15) על ידי שמאסו חוקות, חשבו שלא יוכלו לחיות במשפטים שנתתי להם (מלבי"ם שם).

ד. **החושש בעניניו - והוא, שהיה בשתיקה או באחת מהם ציר¹⁶, או שהיו דמעות שותתות¹⁷ מהן מרב הפאב, או שהיה דם שותת מהן, או שהיה בהן קדחת¹⁸ וכיוצא באלה - הרי זה בכלל חולים שיש בהן סכנה¹⁹, ומחללין עליו את השבת, ועושין לו כל צרכי רפואה.**

(16) ריר הנוטף מהעין. (17) נחלות. (18) חום. (19) ע"ז כח, ע"ב.

ה. **וכן אם יש מכה בחלל גופו מן השפה ולפנים - בין בפיו²⁰, בין במעי, בין בכבדו וטחולו, או בשאר מקומות - כל שיש בחללו, הרי זה חולה שיש בו סכנה²¹, ואינו צריך אמד שחליו כבד הוא. לפיכך מחללין עליו את השבת מיד בלא אמידה²². ומכה שהיא בגב היד וגב הרגל - הרי היא כמכה של חלל, ואינה צריכה אמד, ומחללין עליה את השבת. והחם שמסמר²³ את הבשר - כמכה של חלל דמי, ומחללין עליו את השבת²⁴. וכן כל חולי שהרופאים אומרים שזה יש בו סכנה, אף-על-פי שהוא בעור הבשר מבחוץ - מחללין עליו את השבת על פיהם.**

(20) עבודה זרה כח, ע"ב. מי שחושש בשינו ומצטער מאד עד שחלה כל גופו, מותר להוציאה על ידי נכרי (אור"ח סי' שכה ב'משנה ברורה'). (21) היינו שנתקלקל אחד מן האברים הפנימיים מחמת מכה או בועה, אבל מיחושם בלבד אין נקראים מכה (הרשב"א והר"ן בשם רבינו יונה). (22) ואם יודעים ומכירים באותו חולי שיכול להמתין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תושב⁴⁹, מפני שאנו מצוין להחיותו⁵⁰; ואין מחללין עליה את השבת.

(46) עבודה זרה כו, ע"ב. בגלל מעשיהם המכוערים הם מחוץ לכל נימוס ותרבות אנושית, שלא קיבלו עליהם את שבע מצוות בני נח, שהם: (א) דינים ומשפטים, (ב) ברכת השם, (ג) עבודה זרה, (ד) שפיכות דמים, (ה) גילוי ערוות, (ו) גזל, (ז) אבר מן החי (ה' מלכים פ"א, ה"א). (47) ובימות החול, מותר בשכר משום איבה. (48) לשנאה, שיכולה להשתמט ולומר, שאין מיילדים בשבת רק לשומרת שבת (ע"ז שם). (49) גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה ולקיים גם שאר המצוות שנצטוו בהן בני נח, אף שלא מל ולא טבל (פי"ד מאיסור"ב ה"ז). (50) אמרה תורה: "גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה).

יג. חיה⁵¹, משיתחיל הדם להיות שותת עד שתלד, ואחר שתלד עד שלשה ימים⁵² - מחללין עליה את השבת, ועושים לה כל צריכה, בין שאמרה צריכה אני בין שאמרה אני צריכה⁵³. ומשלשה עד שבעה: אם אמרה אני צריכה - אין מחללין עליה את השבת; ואם שתקה, ואין צריך לומר אם אמרה צריכה אני, שמחללין עליה את השבת. ומשבעה ועד שלשים יום - הרי היא כחולה שאין בו סכנה⁵⁴; ואפלו אמרה צריכה אני, אין עושים לה מלאכה אלא על ידי נכרים⁵⁵.

(51) האשה היולדת. (52) שבת קט, ע"א. (53) לדרברים שחברותיה אומרות שדבר זה כל היולדות צריכות לכך, ואין כאן רופא או מיילדת לשאלם, אין שומעים ליולדת, שמה אינה מרגישה לשעתה מה שהיא צריכה (הרמב"ן). (54) מצד הלידה, אולם אם יש לה מחלה אחרת מלבד הלידה, אין להשגיח על שיעור ימים אלו, אלא עושים לה עד שתצא מהסכנה. (55) ראה בהלכה י.

יד. עושין מדורה לחיה⁵⁶ ואפלו בימות החמה, מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקרים. אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה. הקיז דם⁵⁷ ונצטן - עושין לו מדורה, אפלו בתקופת תמוז⁵⁸. ומרחיצין את הולד בשבת ביום שגולד אחר שחתכין את טבורו, אפלו בחמין שהוחמו בשבת, ומולחין אותו⁵⁹, ומלפפין אותו⁶⁰; מפני שסכנה היא לו אם לא יעשו לו כל אלו. וכן מרחיצים אותו לפגי המילה ולאחר המילה ובימים השלישי⁶¹ למילה בחמין שהוחמו בשבת, מפני הסכנה.

(56) שבת קט, ע"א. אם אחזתה צינה, מבעירים לפניה מערכת עצים להתחמם. (57) הוציא דם מהעורק לרפואה ע"י שריטה באיזמל. (58) שהצינה סכנה היא לו (שם). (59) נותנין עליו אבק ההדס וכיוצא מסמים אלו לעדן בשרו (פי' המשניות לרבינו, שבת פי"ח). (60) כורכים את הילד

בשבילו³⁴. אבל השוחט לחולה בשבת - מתר לבריא לאכל ממנו בשר חי³⁵, שאין בדבר תוספת כדי שנגזר שמה ירבה בשבילו. וכן כל פיוצא בזה.

(32) בבא-קמא עא, ע"א. או תלש לו פירות מן האילן (או"ח סי' שיח). (33) עד מוצאי שבת (חולין טו:). (34) בשביל הבריא. (35) כי לבשלו אסור בשבת, ואין צריך למלחו רק אם רוצה לאכלו על ידי בישול. אבל לאכלו חי, די בהדחתו את הדם שעל פני הבשר מבחוץ (י"ד סי' סז).

י. חולה³⁶ שאין בו סכנה, עושין לו כל צרכיו על ידי נכרי³⁷. פיצד? אומרים לנכרי לעשות לו, והוא עושה. לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות לרשות וכיוצא באלו. וכן כוחל עיניו³⁸ מן הנכרי בשבת, אף-על-פי שאין שם סכנה. ואם היו צריכים לדררים שאין בהן מלאכה, עושין אותן אפלו ישראל. לפיכך מעלין אוננים³⁹ בשבת, ומעלין אנקלי⁴⁰, ומחזירין את השבר⁴¹. וכל פיוצא בזה מתר.

(36) שנפל למשכב שהוא חולי לכל גופו. (37) וכן מותר לחלל עליו את השבת על ידי ישראל באיסור דרבנן (ראה שבת קט). (38) ביצה כב, ע"א. שם אבקת רפואה על ריסי העינים. (39) עבודה זרה כה, ע"ב. גידי אוננים פעמים שיוורדים למטה ומתפרקים הלחיים (רש"י). (40) שם, כט, ע"א: "תנוך שכנגד הלב המעכב את הנשימה ומעלים אותו על-ידי רפואה" (רש"י). (41) שבת קכח, ע"א. עצם שנשברה.

יא. היולדת בשפורעת לילד - הרי היא בסכנת נפשות ומחללין עליה את השבת⁴². קוראין לה חכמה⁴³ ממקום למקום, וחותרים את הטבור, וקושרין אותו⁴⁴. ואם היתה צריכה לגר בשעה שהיא צועקת בחבליה - מדליקין לה את הנר; ואפלו היתה סומא, מפני שדעתה מתישבת עליה בגר ואף-על-פי שאינה רואה. ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו - מביאין לה. וכל שאפשר לשנות - משנין בשעת הבאה⁴⁵. כגון שתביא לה חברתה כלי תלוי בשערה. ואם אי אפשר - מביאה בדרפה.

(42) שבת קכח, ע"ב. (43) מיילדת. (44) כל האמור בתוכחת יחזקאל, עושים לחיה בשבת: "ומולדותיו ביום הולדת אותך לא כרת שרך, ובמים לא רוחצת למשעי" (יחזקאל טז). (45) ואף שבפיקוח נפש מותר לעשות בלא שום שנינו, "כאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה, ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר" (מגיד-משנה).

יב. אין מילדין את העובדת פוכבים⁴⁶ ומזלות בשבת, ואפלו בשכר⁴⁷; ואין חוששין לאיבה⁴⁸; ואף-על-פי שאין שם חלול. אבל מילדין את בת גר

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יט. בְּדָקוּ עַד חֲטֻמוֹ וְלֹא מֵצְאוּ בוֹ נִשְׁמָה⁷⁵ - מִנְחִין אוֹתוֹ שֵׁם, שֶׁכָּבַר מֵת. בְּדָקוּ וּמֵצְאוּ עֲלִיוֹנִים מְתִים - לֹא יֵאמְרוּ: כָּבַר מֵתוֹ תַּחְתּוֹנִים, אֲלֵא מִפְּקָחִין עַל הַפֶּל; שְׁאִפְשָׁר בְּמַפְלַת שְׁמֹת הָעֲלִיּוֹן וַיְהִי הַתַּחְתּוֹן חַי.

(75) שכתוב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז), כלומר עיקר בחינת החיות היא בבדיקה אם יש רוח חיים בחטמו (יומא פח:), אפילו בדקו עד לבו ולא מצאו חיות, אין אומרים שמת ודאי, אלא צריך לבדוק עד חטמו (אור"ח סי' שכט.).

כ. הִיתָה חֲצֵר שְׂיֵש בָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת וְיִשְׂרָאֵלִים, אֶפְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶחָד וְאֶלֶף עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת, וְנִפְלָה עֲלֵיהֶם מַפְלַת - מִפְּקָחִין עַל הַפֶּל מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁶. פֶּרֶשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחֲצֵר אַחֶרֶת, וְנִפְלָה עָלָיו⁷⁷ אוֹתָהּ חֲצֵר - מִפְּקָחִים עָלָיו⁷⁸; שְׁמָא זֶה שֶׁפֶּרֶשׁ הָיָה יִשְׂרָאֵל, וְהַנִּשְׁאָרִים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת.

(76) יומא פד, ע"ב. שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי - ראה מה שכתב רבינו בפ"ח מהל' מאכלות אסורות ה"א - והוא ספק נפשות, וכל ספק דוחה שבת. (77) "נפלה עליו (מפולת) אותה חצר" (נוסח 'מעשה רוקח'). (78) כיון שרובם נשארו במקומם, לא נעקרה הקביעות שלהם, ועדיין שם ספק עליהם, וכשמואל (יומא פד:) שאומר שבאופן זה אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

כא. נִעְקְרוּ בָּלָן מִחֲצֵר זוֹ לִילָף לְחֲצֵר אַחֶרֶת, וּבִעַת עֲקִירָתָם פֶּרֶשׁ אֶחָד מֵהֶן וְנִכְנַס לְחֲצֵר אַחֶרֶת, וְנִפְלָה עָלָיו מַפְלַת, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא - אֵין מִפְּקָחִין עָלָיו. שְׁפִינִן שֹׁנְעִקְרוּ בָּלָם, אֵין פֶּאֶן יִשְׂרָאֵל; וְכָל הַפּוֹרֶשׁ מֵהֶן בְּשֶׁהֶן מֵהֶלְכִין - הָרִי הוּא בַּחֲזָקָת שֶׁפֶּרֶשׁ מִן הָרֵב. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הָרֵב יִשְׂרָאֵל, אֶף-עַל-פִּי שֹׁנְעִקְרוּ בָּלָם וּפֶרֶשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחֲצֵר אַחֶרֶת וְנִפְלָה עָלָיו מַפְלַת - מִפְּקָחִין.

כב. הִמְחִלָּךְ בַּמִּדְבָּר⁷⁹ וְלֹא יָדַע מְתִי הוּא יוֹם שַׁבָּת - מוֹנֶה מִיּוֹם שְׁטַעָה שִׁשָּׁה, וּמִקֵּדֶשׁ שְׁבִיעִי⁸⁰. וּמִבְּרָךְ בוֹ בְּרִכּוֹת הַיּוֹם⁸¹, וּמִבְּדִיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת⁸². וּבְכָל יוֹם יוֹם, וְאֶפְלוּ בְּיוֹם זֶה שֶׁהוּא מִקֵּדֶשׁ וּמִבְּדִיל בוֹ, מִתֵּר לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּדִי פְּרִנְסָתוֹ בְּלִבָּד, כְּדִי שְׁלֹא יָמוּת⁸³. וְאִסּוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר עַל פְּרִנְסָתוֹ, שֶׁכָּל יוֹם יוֹם סָפֵק שַׁבָּת הוּא. וְאִם יָדַע שֶׁהוּא שְׁמִינִי לִיצִיאָתוֹ אוֹ חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר לִיצִיאָתוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה הַמִּנְיָן - הָרִי זֶה מִתֵּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁהָרִי הַדֶּבֶר וְדָאִי שְׁלֹא יֵצֵא בְּשִׁירָא בְּשַׁבָּת; וְשֶׁאֵר הַיָּמִים חוּץ מִיּוֹם זֶה, עוֹשֶׂה כְּדִי פְּרִנְסָה בְּלִבָּד.

(79) והוא הדין אם נשבה לבין הגויים ונשכח יום השבת

בחיתולים כדי ליישר איבריו. (61) שבת קלד, ע"ב. וכל-שכן יום שני (רמב"ן ורשב"א).

טו. הָאִשָּׁה שִׁנְיָבָה עַל הַמִּשְׁבֵּר⁶² וּמִתָּה - מִבִּיאִין סָפִין בְּשַׁבָּת אֶפְלוּ דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת הָרֵבִים, וְקוֹרְעִין אֶת בְּרִסָּהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הַזֶּלֶד, שְׁמָא יִמָּצֵא חַי. שֶׁסָּפֵק נִפְשׁוֹת⁶³ דוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת, וְאֶפְלוּ לָזֶה שְׁאֵין חֲזָקָתוֹ חַי.

(62) ערכין ז, ע"א. כסא שהיולדת יסבה עליו בשעת הלידה. (63) ואין נוהגין כן בזמן הזה אפילו בחול, משום דאין בקיאים במיתת האם בזמן קרוב כל כך שאפשר לולד לחיות, ושמא רק נתעלפה, ואם יחתכוה ימיתוה, ובין כך ובין כך ימות הולד ('איסור והיתר' לרבינו יונה מגירונד).

טז. מִפְּקָחִין פְּקוּחַ נִפְשָׁה⁶⁴ בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לְטַל רִשּׁוֹת מִבֵּית-דִין. וְהַמְקִידִים לְהַצִּיל הַנֶּפֶשׁ - הָרִי זֶה מִשַּׁבָּת. בִּיצֵד⁶⁵ רָאָה תִּינוּק שֶׁנִּפְלָ לָיִם - פּוֹרֶשׁ מִצוּדָה וּמַעֲלָהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא צֵד הַדָּגִים עֲמוּ. שְׁמַע שֶׁטֹּבַע תִּינוּק בָּיִם, וּפֶרֶשׁ מִצוּדָה לְהַעֲלוֹת, וְהַעֲלָה דָּגִים בְּלִבָּד - פְּטוּר מִכָּלּוּם. נִתְּפֵן לְהַעֲלוֹת דָּגִים, וְהַעֲלָה דָּגִים וְתִינוּק⁶⁶ - פְּטוּר. אֶפְלוּ לֹא שְׁמַע שֶׁטֹּבַע - הוּאִיל וְהַעֲלָה תִּינוּק עִם הַדָּגִים, פְּטוּר.

(64) עושים פעולה להצלת נפש (יומא פד:). (65) מנחות סד. (66) אבל העלה דגים לבד חייב, כיון שנתכוין לצידה, ראה להלן פרק י.

יז. נִפְל תִּינוּק לְבוֹר - עוֹקֵר חֲלִיא⁶⁷ וּמַעֲלָהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִתְּקֵן בָּהּ מִדְּרָגָה בְּשַׁעַת עֲקִירָתוֹ. נִנְעַל דֶּלֶת בְּפִנֵּי תִינוּק - שׁוֹבֵר הַדֶּלֶת וּמוֹצִיא, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מַפְצֵל אוֹתָהּ כְּמִין עֲצִים שְׁרָאוּיִין לְמִלְאכָה; שְׁמָא יִבְעַת⁶⁸ הַתִּינוּק וְיָמוּת. נִפְלָה דֶּלֶתָהּ, וְיֵשׁ שֵׁם אֶדָם שֶׁחֹשֵׁשִׁין שְׁמָא יִשְׁרָף - מִכְּבִין אוֹתָהּ לְהַצִּילוֹ מִן הָאֵשׁ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ דֶּרֶךְ וּמִתְקַנֶּה בְּשַׁעַת כְּבוֹי⁶⁹. וְכָל הַקּוֹדֵם לְהַצִּיל - הָרִי זֶה מִשַּׁבָּת. וְאֵינוּ צָרִיךְ לְטַל רִשּׁוֹת⁷⁰ מִבֵּית-דִין בְּכָל דֶּבֶר שְׂיֵשׁ בוֹ סָבָה.

(67) עפר שמסביב לשפת הבור. (68) יבהל פתאום. (69) יומא פד: (70) לשאול הוראה.

יח. מִי שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מַפְלַת⁷¹, סָפֵק הוּא שֵׁם סָפֵק אֵינוּ שֵׁם⁷² - מִפְּקָחִין⁷³ עָלָיו. מֵצְאוּהוּ חַי, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּתְרוּצֵן וְאֵי אֶפְשָׁר שִׁיבְרִיא - מִפְּקָחִין עָלָיו וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְחַי אוֹתָהּ שְׁעָה⁷⁴.

(71) קיר הרוס או גל אבנים. (72) אפילו יש כאן כמה ספיקות - ספק הוא כאן ספק אינו כאן, ואם תמצא לומר שהוא כאן, ספק הוא חי ספק מת (יומא פג:). ב'מעשה רוקח' הנוסח כאן: "ספק הוא חי ספק מת - מפקחין". (73) מסירים את המפולת ומפנים את האבנים. (74) ראה למעלה בהלכה א, ו'משנה ברורה' סי' שכט.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

92) אולם אם יש סכנה גם למציל, על זה נאמר: "וחי אחיך עמך" חייך קודמים לחיי חברך (בבא-מציעא סב.). 93) [בתקיעה. ראה פ"א מתעניות הערה כג בהוספה]. 94) שעל ידי חרדת ההתרה, אפשר שיתרבה הדבר (תפארת ישראל תענית פרק ג).

כה. צריין על עירות העובדי פוככים ומזלות שלשה ימים קדם לשבת. ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת, עד שפוכשין אותה. ואף-על-פי שהיא מלחמת הרשות⁹⁵. מפי השמועה למדו⁹⁶: עד רדתה - ואפילו בשבת⁹⁷. ואין צריך לומר במלחמת מצוה⁹⁸. ולא כבש יהושע יריחו אלא בשבת⁹⁹.

95) מלחמת ישראל להרחיב גבולות הארץ (מלכים פ"ח ה"א). 96) מעשה שהיה בימי החשמונאים שלא רצו להלחם בשבת, ונכנסו והרגו כמה אלפים מישראל, לפי שלא ידעו באותה שעה הלכה זו: "ובנית מצור על העיר אשר היא עושה עמך מלחמה - עד רדתה", מה תלמוד-לומר עד רדתה? - אפילו בשבת. 97) שבת יט. 98) שבמלחמת מצוה, אפילו בשבת. לקחו ארובים אדם מישראל בשבי, או פיתו נכרים בן או בת ישראל לברוח אתם על-מנת להמיר דת - מצוה לחלל שבת, לנסוע ולרוץ אחריהם למרחקים להציל נפש אחת מישראל (ש"ע או"ח סי' שז). 99) "ירושלמי" שבת פ"א ה"ח.

ממנו (ירושלמי). 80) כבירתו של עולם: ימי חול תחילה, ואחרי כן יום השבת (שבת ט.). 81) =קידוש. 82) בכ"י התימנים: "ומבדיל במוצאי שבת". וזה - שמברך ברכת הקידוש בכניסתו וברכת ההבדלה במוצאו - הוא ההיכר של יום השבת שלו מתוך ששת הימים האחרים. 83) אפילו יכול להתענות יום אחד בלי סכנה, אסור לסגף עצמו, כדי שיוכל למהר לצאת מן המדבר (בגדי ישע' או"ח סי' שמד).

כג. עובדי פוככים ומזלות שצרו על עירות ישראל, אם באו על עסקי ממון - אין מחללין עליהן את השבת, ואין עושין עמהן מלחמה⁸⁴. ובעיר הסמוכה לספר⁸⁵ - אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש, יוצאין עליהן בכלי זין⁸⁶, ומחללין עליהן את השבת. ובכל מקום, אם באו על עסקי נפשות או שערנו מלחמה או שצרו סתם - יוצאין עליהן בכלי זין, ומחללין עליהן את השבת. ומצוה על כל ישראל שיכולין, לבוא ולצאת ולעזר לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד העובדי פוככים ומזלות בשבת⁸⁷; ואסור להן להתמקמה למוצאי שבת. וכשצילו את אחיהן, מותר להן לחזור בכלי זין שלהן למקומם בשבת; כדי שלא⁸⁸ להכשילן לעתיד לבוא.

~ יום שישי כ"ד מנחם-אב ~

פרק שלישי

1) כלל בו רבינו הדברים הנעשים מערב שבת והמלאכה נגמרת בשבת.

א. מותר להתחיל מלאכה בערב שבת אף-על-פי שהיא נגמרת מאלה בשבת. שלא נאסר עלינו לעשות מלאכה אלא בעצמו של יום, אבל פשתעשה המלאכה מעצמה בשבת - מותר לנו להנות במה שנעשה בשבת מאלינו².

~ נקודות משיחות קודש ~

"מותר להתחיל מלאכה בערב שבת אף-על-פי שהיא נגמרת מאלה בשבת כו".

וכבר למדנו בתחילת הלכות שבת (פ"א ה"ד) שכל מקום שנאמר "מותר לעשות", הרי זה מותר לכתחילה. ויש לבאר הלכה זו בעבודה הרוחנית, שעניין המלאכה בכלל, היינו מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, שתוכנה לעשות מענייני החולין (ימי החול) קדושה (שבת), ותכלית השלמות בעבודה זו יהיה ביום השבת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שאז יתקיים "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת".

וזהו תוכנה של הלכה זו, שאף אם יש עבודה שלא תיגמר בזמן הגלות אלא שהיא תהיה נגמרת מאליה

84) עירובין מה, ע"א. בזמן הזה אפילו באו על עסקי ממון מחללים את השבת ויוצאים עליהם, שכל התנפלות של ארובים סכנה היא, מתחילים בממון וגומרים בנפשות (פסקי מהרי"א סי' קנ). 85) עיר העומדת על הגבול, שאם ילכדוה, תהא הארץ נוחה ליכבש בפניהם (רש"י). 86) אפילו לא באו עדיין אלא שמענו שרוצים לבוא (אור זרוע' ורמ"א סי' שכט) אין אומרים נמתין עד למחר, אלא מיד דוחין את השבת ומתקנים כלי זין כדי לעמוד הכן ולצאת לקראת האויב, שכן כל שהיה ודחוי בדבר של מלחמה - סכנה היא ועלול להביא כשלוך. 87) וחייב כל אדם להתגייס ולהצטרף למגינים על העיר. 88) שמה יחוסו להוציא במדה מספיקה כלי זין למלחמה נגד האויב, ועוד שמה יתגבר האויב וישוב ויתגרה.

כד. וכן ספינה המטרפת⁸⁹ בים, או עיר שהקיפה פרקום⁹⁰ או נהר⁹¹ - מצוה לצאת בשבת להצילן בכל דבר שיכול להצילן. ואפילו יחיד הנרדף מפני העובדי פוככים ומזלות, או מפני נחש או דב שהוא רודף אחריו להרגו - מצוה להצילו. ואפילו בפעושה במה מלאכות בשבת, ואפילו לתקן כלי זין להצילו⁹² - מותר. וזועקים עליהן ומתחננים בשבת, ומתריעין⁹³ עליהן לעזר אותם. ואין מתחננים ולא זועקין על הדבר בשבת⁹⁴.

89) תענית יט, ע"א. שהגלים זורקים אותה הנה והנה. 90) מצור מסביב לעיר. 91) העולה על גדותיו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאוֹכְלִין אוֹתָהּ בַּשֶּׁבֶת. וְיֵשׁ בְּדָבָר זֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין¹⁸, גְּזֵרָה שְׁמָא יִחְתֶּה בְּגַחְלִים¹⁹ בַּשֶּׁבֶת.

(18) כמבואר בהלכה ד'. (19) (מסכת שבת דף לו עמוד ב) ישכח שהיום שבת ויגרוף את הגחלים להבעירם לשם בישול התבשילים ויתחייב משום "לא תבערו אש ביום השבת", ומשום מבשל בשבת. ראה להלן פרק ט'.

ד. פִּיצֵד? תִּבְשִׁיל שְׁלֹא בִשָּׁל כָּל צָרְכּוֹ²⁰ וְחִמְיָן שְׁלֹא הוֹחֲמוּ כָּל צָרְכָן, אוֹ תִּבְשִׁיל שֶׁבִשָּׁל כָּל צָרְכּוֹ וְכָל זְמַן שֶׁמִּצְטָמֵק²¹ הוּא יִפֶּה לוֹ - אֵין מְשִׁהִין אוֹתוֹ עַל גְּבִי הָאֵשׁ בַּשֶּׁבֶת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵנַח מִפְּעוּד יוֹם, גְּזֵרָה שְׁמָא יִחְתֶּה בְּגַחְלִים כְּדִי לְהַשְׁלִים בִּשּׁוּלוֹ אוֹ כְּדִי לְצַמְקוֹ. לְפִיכָף, אִם גִּרָף הָאֵשׁ²², אוֹ שֶׁכִּפֶּה²³ אֵשׁ הַפִּירָה בְּאֶפֶר אוֹ בְּנִעֲרַת פֶּשֶׁתָן הַדִּקָּה²⁴; אוֹ שֶׁעֲמָמוּ²⁵ הַגַּחְלִים, שֶׁהָרִי הֵן כְּמַכְסוֹת בְּאֶפֶר; אוֹ שֶׁהִסְקִיָּה בִקֵּשׁ אוֹ בְּגִבָּא²⁶ אוֹ בְּגִלְלִי בְּהִמָּה דְקָה, שֶׁהָרִי אֵין שָׁם גַּחְלִים בּוֹעֲרוֹת - הָרִי זֶה מִתֵּר לְשִׁהוֹת עָלֶיהָ; שֶׁהָרִי הִסִּית דַּעְתּוֹ מִזֶּה הַתִּבְשִׁיל, וְאֵין גּוֹזְרִין שְׁמָא יִחְתֶּה בְּאֵשׁ.

(20) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) רבינו פוסק כדעת חכמים (מסכת שבת דף לו עמוד ב) שאסור לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או אפילו נתבשל כל צורכו, אלא שהוא תבשיל שמצטמק ויפה לו (שבישול יתר יפה לו) משום שמא ישכח שהוא שבת ויחתה בגחלים. וכן היא שיטת הרי"ף, והשאלות, ורבינו יונה; אבל רש"י ותוספות, ורב האי גאון, והרשב"א ועוד פסקו כחנניה, שכל תבשיל שנתבשל כמאכן בן דרוסאי - מנהיגם של נודדים-שודדים, שלא בשלו מאכלם כדי צורכו, מותר לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה; שיעור בישול "כמאכל בן דרוסאי" לדעת רש"י: שליש בישולו, ולדעת רבינו (פרק ט') חצי בישולו. (21) מתייבש ומתכווץ לטובת התבשיל. (22) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א' הלכה א). (23) והוא הנקרא בלשון התלמוד "גרופה וקטומה" ("קטם" - כיסוי באפר). (24) הדק הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (25) כהו והשחירו והרי הן כמכוסות באפר. (26) ענפים דקים ויבשים.

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁷? בְּכִירָה²⁸, שֶׁהִבְלָה מוֹעֵט; אֲכָל הַתְּנוּרָה²⁹, אֶף-עַל-פִּי שֶׁגִּרָף הָאֵשׁ אוֹ כִּסָּה³⁰ בְּאֶפֶר, אוֹ שֶׁהִסְקִיָּהוּ בִקֵּשׁ אוֹ בְּגִבָּא - אֵין מְשִׁהִין בְּתוֹכוֹ לֹא עַל גְּבִי וְלֹא סוֹמְכִין לוֹ תִּבְשִׁיל שְׁלֹא בִשָּׁל כָּל צָרְכּוֹ אוֹ שֶׁבִשָּׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטָמֵק וְיִפֶּה לוֹ; הוֹאִיל וְהִבְלוּ חָם בְּיוֹתֵר - אֵינוֹ מְסִית דַּעְתּוֹ, וְחוֹשְׁשִׁים שְׁמָא יִחְתֶּה בְּזוֹ הָאֵשׁ הַמְּעוּטָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא אֵשׁ קֵשׁ וּגִבָּא אוֹ מִכְסָה.

(27) שומתר להשהות קדירה שבשלה כל צורכה על גבי גרופה וקטומה. (28) (מסכת שבת דף לו עמוד ב ודף לח עמוד ב) כלי בישול עשוי מחומר, מצד אחד יש בו פתח

בשבת, בכל זאת יש להתחיל אותה, ובהכרח שגמר המלאכה יהיה על-ידי הקב"ה כאשר יוציא את כל בני ישראל מהגלות באופן של "אתם תלוקטו לאחר אחד בני ישראל".

(על-פי י"ן מלכות' ספר זמנים סימן ד מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) כתוב בתורה (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' אלוקיך לא תעשה כל מלאכה", "אמר ר' יוסי, לא תעשה כתוב, אבל אם היא נעשית מאלה מותר" (ירושלמי שבת פרק ב הלכה א), וכן בתלמוד בבלי (מסכת שבת דף יח עמוד ב) בית שמאי סוברים אדם מצונה על שביית כליו, שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הלל סוברים אין אדם מצונה על שביית כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה.

ב. פִּיצֵד? פוֹתְקִין³¹ מִיֹּם לַגֵּזֶה עֶרֶב שֶׁבֶת עִם חֲשֶׁכָה³², וְהִיא מִתְמַלֶּאֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַיּוֹם כָּלָּה. וּמִנִּיחִין מִגִּמְרָה³³ תַּחַת הַפְּלִים, וְהֵן מִתְגַּמְרִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשֶּׁבֶת כָּלָּה. וּמִנִּיחִים קִילוֹר³⁴ עַל גִּבְּ הָעֵצִין וְאֶסְפָּלָנִית³⁵ עַל גְּבִי הַמִּכָּה, וּמִתְרַפְּאִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשֶּׁבֶת כָּלָּה. וְשׁוֹרִין דִּי וְסַמְנִין³⁶ עִם חֲשֶׁכָה³⁷, וְהֵן שׁוֹרִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשֶּׁבֶת כָּלָּה. וְנוֹתְנִין צֶמֶר³⁸ לְיוֹרָה³⁹ וְאוֹנִין⁴⁰ שֶׁל פֶּשֶׁתָן לַתְּנוּרָה, וְהֵם מְשַׁתְּנִין⁴¹ וְהוֹלְכִין כָּל הַשֶּׁבֶת כָּלָּה. וּפּוֹרְשִׁים מְצוּדוֹת לַחִיָּה וְלַעֲוֹפוֹת וְלִדְגִים עִם חֲשֶׁכָה, וְהֵן נְצוֹדִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשֶּׁבֶת כָּלָּה. וְטוֹעֲנִין בְּקוֹרוֹת בֵּית הַבֵּד⁴² וּבְעִגּוּלִי הַגֵּת⁴³ עִם חֲשֶׁכָה, וְהַמְשַׁקֵּין זִבִּין וְהוֹלְכִין כָּל הַשֶּׁבֶת כָּלָּה. וּמְדַלִּקִּין אֶת הַנֵּר אוֹ אֶת הַמְּדוּרָה מִבְּעֶרֶב⁴⁴, וְהִיא דוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַשֶּׁבֶת כָּלָּה⁴⁵.

(3) (מסכת שבת דף יח עמוד א) פותחים תעלה או צינור מהמעצין לגינה להשקותה. (4) לפני חשכת הערב. (5) מיני בשמים ששורפים על גחלים במחתה, לעשן בהם את הבגדים שיהא ריחם נודף. (6) משחה לרפואה. (7) תחבושת. (8) אבקות צבע. (9) בנוסחה אחרת: "וסמנין ומורסין עם חשיכה" (מער"ק). (10) לקלוט את הצבע. (11) (מסכת שבת דף יז עמוד ב). דוד גדול שמרתחים מים וצבע על האש. (12) אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותו לתנור כדי שיתלכנו. (13) בנוסחה אחרת: "משתהים" (דפוס ויניציאה). (14) בבית הבר היו קורות ששימשו לסחיטת הזיתים, שנכתשו לפני כן, על מנת להוציא את שמנם; בראש הקורה היו טוענים (מעמסים) מערב שבת משאות למען יכבידו וילחצו על הזיתים והשמן היה זב כל השבת. (15) אבל עגולה לשימוש בגת הלוהצת על הענבים להוציא מהם את היין. (16) לפני כניסת הערב. (17) שאין אדם מצונה על שביית כליו בשבת, אם הוא אינו עובד, כמבואר בהלכה א'.

ג. מְנִיחִין קִדְרָה עַל גְּבִי הָאֵשׁ, אוֹ בִּשּׁוּר בְּתְנוּרָה אוֹ עַל גְּבִי גַחְלִים, וְהֵן מִתְבְּשִׁילִים וְהוֹלְכִין כָּל הַשֶּׁבֶת;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(36) כמבואר למעלה בהלכות ד, ה, ו. (37) כך היא שיטת רבינו בדברי התלמוד (מסכת שבת דף לח עמוד א) ששאלו: שכת קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו? ושאלה שנייה: עבר ושהה מאי? מי קנסוהו רבנן? והראב"ד השיג עליו, ומבאר עבר ושהה בשוגג. וכך אמרו שם: "בתחילה היו אומרים, המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל, וכן הדין בשוכה. משרבו משהין במזיד ואומרים שכתחין - חזרו וקנסו על השוכה". (38) במוצאי שבת ימתין במשך זמן שיוכל לעשות אותה המלאכה, וטעמו של רבינו כדי שלא ישתכר כלום ממלאכתו בשבת ולא יבוא להקל לעשות כן בפעם אחרת. ורש"י נתן טעם לדבר: "שלא ייהנה ממלאכת השבת" (מסכת שבת דף יח עמוד ב). (39) כבר ביארנו בהלכה ד דעת כמה פוסקים שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר אף לכתחילה להשהותו.

י. כל שמתר לשהותו על גבי האש⁴⁰, פשוטלים אותו בשבת - אסור להחזירו למקומו. ואין מחזירין לעולם אלא על גבי⁴¹ כירה גרופה או מקסה, או בכירה וכפח שהסקו בקש וגבבא⁴². והוא, שלא הניח הקדירה על גבי הקרקע⁴³; אבל משהניחה על גבי קרקע - אין מחזירין אותה⁴⁴, ואפילו על גבי כירה גרופה או מקסה. ואין מחזירין לתנור ולא לכפח שהסקו בגפת או בעצים, אף-על-פי שגנף או פסה; מפני שהכלל חם ביותר. וכל שאין מחזירין עליו, אין סומכין לו בשבת⁴⁵.

(40) כמבואר בהלכה ח. (41) אבל לתוכה בכל ענין אסור (מסכת שבת דף לו עמוד א) שכיוון שהיא שם בתוכה כדרך שמבשלים בה תדיר, נראה כמבשל (רשב"א ור"ן) וכירות שלנו שאין להם תוך וחלל, אלא הן פשוטות, ותוכן וגבן אחד הוא, מותר להחזיר להן (שלטי הגיבורים). (42) ראה למעלה הלכה ד. (43) במסכת שבת דף לח עמוד ב בשם אביי: "לא אמרו שמותר אלא שדעתו להחזיר, אבל אין דעתו להחזיר אסור אפילו עודן בידו". ויש אומרים: "לא אמרו שאם הניחו על הקרקע אסור אלא שאין דעתו להחזיר, אבל דעתו להחזיר אפילו הניחו על הקרקע מותר" ורבינו לא הביא כלל חילוק זה, והטור (סימן רנג) פסק כלשון הראשון. (44) שאז בטלה שהייה ראשונה. וכשמחזירה הרי הוא כמושיב בתחילה על הכירה בשבת שאסור. (45) אין משענים את התבשיל על יד האש. והראשונים חולקים על הגדרה זו, כי סמיכה קלה מחזרה. יא. אסור להכניס מגרפה⁴⁶ לקדירה⁴⁷ בשבת והיא על האש⁴⁸ להוציא ממנה בשבת; מפני שמגיס⁴⁹ בה, וזה מצרכי הבשול הוא, ונמצא כמבשל בשבת. ומתיר להחזיר מפירה לכירה⁵⁰, אפילו מפירה שהכלה מועט לכירה שהכלה מרבה; אבל לא מפירה לטמינה⁵¹, ולא מטמינה לכירה.

(46) מסכת ביצה דף לד עמוד א ומסכת שבת דף יח עמוד ב) כף ששואבים ומעריבים בה המאכל. (47) שיש בה תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. (48) לדעת בעל ה"כסף

לגריפת האפר ומלמעלה מקום לשפיתת שתי הקדרות. (29) כלי בישול ככירה אלא מתוך שקצר למעלה ורחב מלמטה נקלט חומו לתוכו יותר (רש"י). (30) בנוסחה אחרת: חיפה (כתב-יד התימנים).

ו. ולמה אסרו לשהות פתנור אף-על-פי שגנרו? מפני שהגנרף אינו גנרף אלא רב האש ועצמה, ואי אפשר לגנרף כל האש עד שלא תשאיר ניצוץ אחת; מפני שהכלו חם, שמא יחתה פדי לבצר הניצוצות הנשארות פתנור.

ז. הפפח³¹ הכלו רב מהכל הפירה, ומעט מהכל הפתנור. לפיכך, אם הסיקוהו בגפת³² או בעצים - הרי הוא פתנור, ואין משהין בתוכו ולא על גביו ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו או מצטמק ויפה לו, אף-על-פי שגנף או פסה באפר; ואם הסיקוהו בקש או בגבבא - הרי הוא בכירה שהסקה בקש וגבבא, ומשהין עליו. ומתיר לסמוך³³ לכירה מבערב ואף-על-פי שאינה גרופה וקטומה. ואיזו היא כירה, ואי זו פפח? כירה - מקום שפיתת שתי קדרות, כופח - מקום שפיתת קדירה אחת.

(31) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) כירה קטנה לבשל או לאפות שיש בו רק מקום שפיתה לקדירה אחת ובגלל זה חומו רב משל כירה. (32) פסולת זיתים אחרי שנסחט מהם השמן. (33) להשעין קדירה בצד הכירה שתתחמם.

ח. תבשיל חי שלא בשל כלל, או שבשיל כל צרכו ומצטמק ורע לו - מתיר לשהותו על גבי האש בין בכירה וכפח בין פתנור. וכן כל תבשיל שבשיל ולא בשל כל צרכו, או בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו³⁴, אם השליף לתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות - נעשה הפל כתבשיל חי, ומתיר לשהותו³⁵ על האש אף-על-פי שלא גנף ולא פסה; מפני שקבר הסיח דעתו ממנו, ואינו בא לחתות בגחלים.

(34) שאסר רבינו להשהות למעלה על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, ותנור אפילו בגרופה וקטומה. (35) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) אפילו נתן בו דבר שאפשר לו להתבשל מבעוד יום, כירק וכיוצא בו, מותר, כיוון שעשה מעשה המוכיח שמסית דעתו ממנו, יזכור ולא יבוא לחתות בגחלים ולהבעירן ("כסף משנה" מדברי רבינו בפירוש המשניות).

ט. כל תבשיל שאסור לשהותו³⁶, אם עבר ושהה אותו - אסור לאכלו עד מוצאי שבת³⁷, וימתין בכדי שיעשש³⁸. ואם שקחה: אם תבשיל שלא בשל כל צרכו הוא - אסור עד מוצאי שבת, ואם תבשיל שבשיל כל צרכו הוא ומצטמק ויפה לו - מתיר לאכלו מיד בשבת³⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

61) הלכה זו כדעת בית הלל (מסכת שבת דף יז עמוד ב), שאין אדם מצווה על שביית כליו בשבת, וכבר נזכרה בפרק זה הלכה ב' וכאן בא ללמדנו שגם משום שמא יחתה לא גזרו מכיוון שהרוח מפסידתם (מסכת שבת דף יח עמוד ב).

טו. נתן גדי שלם לתוך התנור - הרי הוא כבשר עז או כבשר שור, ואסור לשהותו, שמא יחתה בגחלים, אלא אם-כן טח התנור. ומתן לשלש⁶² כבש הפסח לתנור עם חשכה⁶³, ואף-על-פי שאינו טח, מפני שבני חבורה⁶⁴ זריזים הן.

62) (מסכת שבת דף כ עמוד א) תנורים שלהם היו כקדירה בלי שוליים, המחוברת בטיט לארץ ומשלשלים (מורידין) את הצלי בשלשלת או בשפור לתוכו. 63) כשחל ערב פסח בערב שבת, ואף שהקרבנות קרבו פסח דוחה שבת, כמבואר במסכת פסחים דף סו עמוד א מהכתוב (חומש במדבר פרק ט, פסוק ב): "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" - במועדו, ואפילו בשבת, בכל זאת כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, לכן הוצרכו להוריד את הכבש לתוך התנור לפני שיעריב. 64) הנמנים לאכול יחד את קרבן הפסח זריזים הם ונוהרים מלעשות איסור.

טז. אין צולין⁶⁵ בשר⁶⁶ ובצל וביצה על גפי האש, אלא כדי שיעצלו⁶⁷ מבעוד יום ויהיו ראויין לאכילה⁶⁸. ואם נשארו אחר כן על האש בשבת עד שיעצלו הרבה - מתיר⁶⁹, מפני שהן כמצטמק ורע לו; שאם יחתה - יחרף אותן, שעל גוף האש הם. ומפני זה מניחין מגמר תחת הפלים עם חשכה⁷⁰; ושם יחתה בגחלים - ישרף המגמר ויעשן הפלים.

65) (מסכת שבת דף יט עמוד ב) צלי הוא על האש ממש, שלא באמצעות כלי, ולפיכך נשתנה דינו מבישול המבואר למעלה. 66) כאן אין הבדל בין בשר שור ועז לגדי הרך. 67) משני הצדדים, אבל אם נצלו רק מצד אחד לא מועיל (מסכת מנחות דף נז עמוד א, ראה להלן פרק ט הלכה ה). 68) במסכת שבת דף כ עמוד א מבואר שהכוונה היא כמאכל "בן דרוסאי" שהוא לדעת רבינו להלן בפרק ט כחצי בישול, ולדעת רש"י כשליש בישול. 69) משנה במסכת שבת שם. 70) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) מבואר למעלה בהלכה ב, וכאן בא לומר שאין בו גם הגזירה של שמא יחתה.

יז. הא למדת, שכל דבר שאנו אוסרין בענין זה - אינו אסור משום שהוא נעשה בשבת⁷¹, אלא גזירה שמא יחתה בגחלים. לפיכך אין נותנין צמר ליורה⁷², אלא אם-כן היתה עקורה מעל האש; שמא יחתה בגחלים. והוא, שיהיה פיה טוח בטיט; שמא יגיס בה משחשכה⁷³.

71) שכבר נתבאר למעלה בהלכה א, שאין אדם מצווה על שביית כליו בשבת. 72) ראה למעלה בהלכה ב.

משנה" אין הכוונה דווקא כשעומדת על האש, אלא העיקר הוא אם היא רותחת, אפילו העבירה מן האש. 49) בוחש ומערב את התבשיל. 50) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ד' הלכה ג'): אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא משרת הייתי את רבי חייא הגדול, והייתי מעלה לו חמין מדיוטי התחנתנה לדיוטי העליונה, ומחזירם לכירה. 51) (תלמוד ירושלמי שם) טמינת מאכלים בתנור או בדבר אחר לשמור על חומם, וראה להלן פרק ד דין הטמנה.

יב. לא ימלא אדם קדרה עססית⁵² ותרמוסין⁵³, או חבית של מים, ויתן לתוך⁵⁴ התנור ערב שבת עם חשכה וישקה אותן. שאלי וכל פיוצא בהן, אף-על-פי שלא בשלו כל עקר, כתבשיל שלא בשל כל צרכו הן; מפני שאינן צריכים בשול הרבה, ודעתו עליהן לאכלן⁵⁵ לאחר אסור לשהותן בתנור. ואם עבר ושהה - אסורין עד מוצאי שבת, וימתין בכדי שיעצלו⁵⁶.

52) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) גרגרי תבואה כתושים מעט, למאכל. 53) צמח בתרמיל, שגרעיניו דומים לפולים והם מרים, ראה מסכת ביצה דף כח עמוד א "כתורמוס הזה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה". 54) בזה אין חילוק בין תנור, כירה וכופת. 55) כך פירש רבינו טעם הברייתא (מסכת שבת דף יח עמוד ב) שמשם מקור דין זה, אבל רש"י ורוב הראשונים, וגם הטור בכללם, סוברים אחרת, "מפני שאלו צריכים בישול רב ולא יספיק להם הלילה - הראייה מתורמוס, שצריכים לבשלו שבע פעמים - וחוששים שמא יחתה למהר בישראל (טור סימן רנד), ורבינו נימק ביאורו, משום שבברייתא השווה דין זה שלא ימלא חבית של מים לחממם בתוך התנור, משמע שדומים למים שאין צריכים בישול רב, ולדבריו התורמוס נתבשל כבר שש פעמים ועכשיו מבשלים אותו בפעם השביעית (ב"ח). 56) ראה למעלה בהלכה ט.

יג. תנור שנתן לתוכו בשר מבעוד יום ושהה אותו בשבת: אם בשר גדי⁵⁷ הוא וכיוצא בו - מתיר; שאם יחתה בגחלים - יתחרף הבשר, שאינו צריך אלא חמימות האש בלבד⁵⁸. ואם בשר עז או בשר שור הוא⁵⁹ - אסור; שמא יחתה בגחלים לבשלו. ואם טח פי התנור בטיט - מתיר; שאם בא לפתח התנור ולחתות - תפנס הרוח, ויתקשה הבשר ויפסד, ויצטנן התנור ויפסיד הבשר⁶⁰.

57) בשר גדי ועוף מנותח, רך וממהר להתבשל. 58) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו (מסכת שבת דף יח עמוד ב) וראה בטור סימן רנג. 59) שצריך בישול הרבה. 60) בנוסח התימנים חסרות המלים: "ויפסיד הבשר".

יד. וכן כל דבר שהרוח מפסדת אותו, אין גוזרין עליו שמא יגלהו ויחתה. ומפני זה נותנין אוגין⁶¹ של פשתן לתוך התנור עם חשכה, שאם גלהו - יפסדו.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(73) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) ויש הבדל בין קדירה ללירה, בקדירה אם נתבשל המאכל עד שראוי לאכילה דהיינו חצי בשולו, לא גזרו בו שמא יחתה, אבל גבי לירה אף אם יש שהות ביום שייקלט הצבע, גזרו בה שמא יחתה כדי שייקלט היטב (אורח חיים סימן רנב).

יח. אין נוהגין את הפת בתנור עם חשכה, ולא חררה⁷⁴ על גבי הגחלים, אלא כד⁷⁵ שיקרמו⁷⁶ פניהם⁷⁷ מדיבקים בתנור או באש⁷⁸. ואם נשארו אחר-כך עד שיגמר אפיתן - מתר; שאם יחתה - יפסיד אותן. ואם נתן סמוך לחשכה, וחשכה ועדין לא קרמו פניה: אם במזיד - אסור לאכל מהן עד מוצאי שבת, וימתין כד⁷⁹ שיעשו; ואם בשוגג - מתר לו לרדות⁸⁰ ממנה מזון שלש סעודות של שבת⁸¹. וכשהוא רודה - לא ירדה במרדה⁸² פדרך שהוא עושה בחל⁸³, אלא בספין וכיוצא בה.

(74) (מסכת שבת דף יט עמוד ב ודף כ עמוד א) עוגה דקיקה אפוייה על גבי גחלים. (75) שישפיקו לקרום לפני השבת. (76) קרימה - התהוות קרום קשה מסביב ללחם ולעוגה, וכשפורסים אותם ואין חוטים נמשכים מהם הגיעו לשיעור של "נקרמו פניהם" (תוספות מסכת מנחות דף עח עמוד ב). (77) בנוסח דפוס ויניציא: "שאינן מודבקות בתנור". אולם במסכת שבת דף יט עמוד ב במשנה כתוב: "כדי שיקרמו פניה מבעוד יום" רבי אליעזר אומר, כדי שיקרום התחתון שלה, ושואלים בגמרא "תחתון שלצד התנור, או תחתון שלצד האור?" ומשיבים מדברי רבי אליעזר "כדי שיקרמו פניה המודבקות בתנור". ורבינו בפירוש המשניות כתב ואין הלכה כרבי אליעזר, ולדבריו מתאים נוסח דפוס ויניציא "שאינן מודבקות בתנור", אבל ממה שהגמרא סוברת שרבי אליעזר מפרש דברי התנא הראשון נראה כנוסח שלנו "שהם מודבקות בתנור". (78) המלים "או באש" מוסבות ל"חררה" ולא ל"תנור", (ראה למעלה) - בית יוסף סימן רנד. (79) מבואר למעלה בהלכה ט. (80) הוצאת הלחם מהתנור נקראת רדייה. (81) (מסכת שבת דף קיז עמוד ב) וראה להלן בפרק כג, הלכה כא. (82) כלי שהאופה מוציא בו את הכיכרות מהתנור. (83) בתנורים שלנו שאין בהם רדייה שהפת מונחת בשולי התנור, מותר להוציא אף יותר משלוש סעודות בסכין או בדבר אחר (אורח חיים בשם רבינו ירוחם).

יט. עושה אדם מדורה⁸⁴ מפל דבר שירצה⁸⁵ - בין על גבי קרקע בין על גבי מנורה⁸⁶ - ומדליקה מבעוד יום, ומשתמש לאורה או מתחמם כנגדה⁸⁷ בשבת. וצריך שידליק רב המדורה קדם חשכה, עד שתהא שלהבת עולה מאליה קדם השבת. ואם לא הדליק רבה - אסור להנות בה בשבת; גזרה שמה יחתה בה ויגיד העצים, כדי שתעלה השלהבת. ואם הדליק עץ יחיד - צריך להדליק רב עביו ורב הקפו מבעוד יום.

כ. במה דברים אמורים⁸⁸? בגבולין⁸⁹; אבל במקדש - מאחיזין⁹⁰ את האור בעצים במדורת בית המוקד⁹¹ עם חשכה, ואין חוששין שמה יחתה בגחלים; שהפנהים וריזין⁹² הן.

(88) שצריך להדליק רוב המדורה לפני שבת. (89) כל המקומות חוץ למקדש. (90) מדליקים (מסכת שבת דף כ עמוד א). (91) בית גדול בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל בנוי כיפה, ונקרא בית המוקד (בית הבחירה פרק ה הלכה ה), ושם הייתה מדורה גדולה מעצים שמרכים להבה כדי שיתחממו בה הכוהנים, ההולכים בשעת עבודה יחפים על רצפה של שיש. (92) ולא יבואו לחתות הגחלים.

כא. היתה מדורה של קנים או של גרעינין - אינו צריך להדליק הרב; אלא פיון שהתחיל בהן האש קדם השבת, מתר להשתמש בה; מפני שהאש נתלית בהן במהרה, ואינו צריך לתותות. לפיכך, אם אגד הקנים או הנית הגרעינין בחתולות⁹³ - הרי הן בעצים, וצריך שתעלה בהן שלהבת מאליה קדם השבת⁹⁴.

(93) סלים עשויים מלולבים והאור נאחז בהם בקושי. (94) (מסכת שבת דף כ עמוד א).

כב. מדורה של זפת⁹⁵ או של גפרית⁹⁶, או של רכב⁹⁷ או של קירה⁹⁸, או של קש⁹⁹ או של גבבא¹⁰⁰ - אינו צריך להדליק רבה¹⁰¹ קדם השבת, מפני שהאש מדלקת אותם במהרה.

(95) שרף שחור, קל להישרף שעושים מעצים. (96) חומר שריפה הנמצא באדמה וגוונו כחום. (97) משקע שמנונית. (98) שעווה. (99) גבעול השיבולת שממנו עושים תבן (הנדוס לתחיכות דקות). (100) ענפים דקים יבשים. (101) מסכת שבת דף כ עמוד ב בברייתא, ושם נזכרו עוד מיני עצים הבערים מייד כשנאחז בהם האור, ואין צריך להדליק בהם רובם.

~ שבת קודש כ"ה מנחם-אב ~

פרק רביעי

(1) כלל בו דיני ההטמא, ואף הם מערב שבת, שלא הותר להטמין את החמין בשבת כמבואר שם. ומה שהותר בדומה לזה בשבת מבואר שם.

א. יש דברים, שאם טמן בהן התבשיל² - הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קְדֻרוֹת בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת כְּכֹר רְתָחוֹ וְנָחוֹ מִבְּעוֹבָעוֹן,
וְכִינּוֹ שְׁנָחוֹ - שׁוֹב אֵינָן רוֹתְחִין¹⁷.

(15) הלכה זו – האוסרת להטמין בערב שבת בדבר המוסיף הבל, ומתירה בבין השמשות – נובעת מנוסח הרמב"ם בתלמוד (שבת לד:): "אמר רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל, ואפילו מבעוד יום? – גזירה שמא ירתיח (ופירש רבינו בפירוש המשניות: אם נתיר מבעוד יום, שמא תרתיח הקדירה בשבת, ויצטרך לגלותה עד שתנח, ושוב יכסוה, ונמצא עושה עכשיו בשבת הטמנה חדשה באיסור). אמר לו אביי: אי הכי (אם כך) בין השמשות נמי (גם) נגזור? אמר לו: סתם קדירות בין השמשות רותחות הן (כבר רתחו ונחו ולא מרתחים עוד)" וכן נוסח הרי"ף והגאונים. אולם גדולי הראשונים השיגו עליהם: תמה על עצמן, בערב שבת אסור ובין השמשות מותר? ונוסח שלנו בתלמוד הוא: "מפני מה אמרו, אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל, משחשיכה (בשבת)? – גזירה שמא ירתיח (ופירש רש"י: שמא ימצא קדירתו צוננת קודם הטמנה, וירתיחנה, ונמצא מבשל בשבת). אי הכי, בין השמשות נמי נגזור (ויהא אסור להטמין גם מבעוד יום מטעם זה)? אמר לו: – סתם קדירות רותחות הן בין השמשות (שעכשיו נגמר בישולן, ואין מקום לגזור)" וזוהי שיטת ההלכה. (16) זמנו המדויק: ראה להלן פרק ה, הלכה ד. (17) ואם עבר וטמן בדבר המוסיף הבל בערב שבת, שהיתה קדירתו צוננת ונתחממה על ידי זה, אסורה אף בדיעבד ("או"ח סי' רנז). ובמשנה (שבת לח:): מסופר: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו (מבעוד יום) סילון (צינור) לתוך אמה (תעלה) של חמין (מחמי טבריה כדי לחמם את הצונן). אמרו להם חכמים: אם (הוחם) בשבת, הרי הוא כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה".

ג. וְכֵן מִן הַדִּין הִיָּה לְטַמֵּן הַתְּבָשִׁיל בְּדָבָר שְׁאִינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל בְּשֶׁבֶת עֶצְמָה; אֲבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים דָּבָר זֶה, גְּזִירָה שְׁמָא יִטְמִין בְּרִמְצָן¹⁸, וְיִהְיֶה בּוֹ נִיצוּצוֹת שֶׁל אֵשׁ, וְנִמְצָא חוֹתָהּ בְּגָחִילִים¹⁹. לְפִיכָּה אֶסְרוּ לְהִטְמִין דָּבָר חֵם בְּשֶׁבֶת וְאֶפְלוּ בְּדָבָר שְׁאִינוֹ²⁰ מוֹסִיף הֶבֶל.

(18) אפר חם. (19) כך הדין לפי נוסח רבינו והגאונים בשבת לד: שהבאנו בהלכה הקודמת. אבל לפי הנוסח שלנו, באה הגמרא לתת טעם, למה אסור להטמין בדבר המוסיף הבל, מערב שבת. "מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום?" – גזירה שמא יטמין ברמץ ויבוא לחתות הגחלים שבתוכו בשבת. (20) אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו, אסור להטמין בשבת, ואם טמן בדבר שאינו מוסיף הבל, לא נאסר התבשיל על ידי כך.

ד. סִפֵּק חֲשֵׁכָה סִפֵּק אֵינָה חֲשֵׁכָה²¹ - מֵתָר לְטַמֵּן אֶת דָּבָר חֵם. וּמֵתָר לְטַמֵּן אֶת דָּבָר הַצּוֹנֵן בְּשֶׁבֶת בְּדָבָר שְׁאִינוֹ מוֹסִיף²², כְּדִי שְׁלֹא יִצְטָנּוּ בְּיוֹתֵר אוֹ כְּדִי שֶׁתִּפְגּוֹצַ²³ צִנְתָּן. חֲמִין שֶׁטְמָנָן מֵעֶרֶב שֶׁבֶת וְנִתְגַּלּוּ

מִתְחַמֵּם, וּמוֹסִיפִין בְּבִשּׁוּלוֹ פְּעִין הָאֵשׁ. כְּגוֹן: הַגָּפֶת וְזָבֵל⁴ וּמִלַּח וְסִיד וְחֹל, אוֹ זָגִין⁵ וּמוֹכִין⁶ וְעֶשְׂכִּים - בְּזֶמֶן שֶׁשְׁלִשְׁתָּן⁷ לַחִים, וְאֶפְלוּ⁸ מִחֶמֶת עֶצְמָן. וּדְבָרִים אֵלּוּ נִקְרָאִין דָּבָר הַמוֹסִיף הֶבֶל⁹. וַיֵּשׁ דְּבָרִים, שְׁאֵם טָמֵן בֵּהֶן הַתְּבָשִׁיל - יִשְׁאָר בְּחַמִּימוֹתוֹ בְּלִבָּד; וְאֵינָן מוֹסִיפִין לוֹ בִּשּׁוּל, אֲלָא מוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלְּהִצְטָנָן¹⁰. כְּגוֹן: זָגִין וּמוֹכִין וְעֶשְׂכִּים וְיִבְשִׁין, וּכְסוֹת וּפִרוֹת וְכִנְפֵי יוֹנָה¹¹ וְנִעְרֵת הַפֶּשֶׁתָּן¹² וְנִסְתָּר חֲרָשִׁים¹³ וְשִׁלְחִין¹⁴ וְגַי צֶמֶר. וּדְבָרִים אֵלּוּ נִקְרָאִין דָּבָר שְׁאִינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל.

(2) לאחר שנתבשל התבשיל, אם רוצה להטמינו כדי לשמור חומו, מכסה את הקדירה כולה בדבר המחממה, וזה נקרא: הטמנה (שבת מח.). (3) הפסולת הנשארת אחר סחיטת השמן מן הזיתים, מחממת כמו האש: בנוסח אחר: זפת ('מעשה רוקח'). בתלמוד נשאלת השאלה, אם אותו הדין רק בפסולת של זיתים, או גם בשל שומשמן, ורבינו סתם, ופסק לחומרא לכלול שניהם (כסף-משנה). (4) שמדשנים בו את השדה להגדיל כחו. (5) קליפת הענבים. ובמשנה (שבת מז:): תנן "ולא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבים" וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשניות. וכאן השמיטו רבינו. ואין לתלות בטעות סופר, שהרי כתב "בזמן ששלשתן" ומדברי המגיד-משנה נראה שבקצת ספרי רבינו היה כתוב גם "תבן", ואעפ"כ כתב "ששלשתם". וצריך לומר שתבן בכלל עשבים (ראה בספר 'מעשה רוקח'). (6) כל דבר רך כצמר או פקיעי בגדים. (7) זגין מוכין ועשבים. וראה למעלה בדין תבן. (8) בתלמוד (שבת מט.) מסופקים אם לחים מחמת עצמם או מחמת דבר אחר, וכתב הרי"ף שמשקנת הגמרא: לחים מחמת עצמן. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. אלא שלדעת מפרשים אחרים זו היא קולא שלא אסרו אלא לחים מחמת עצמם שמחממים יותר (רש"י והרא"ש) ואילו לדעת רבינו היא חומרא שלחים מחמת דבר אחר מחממים יותר, ולפיכך כתב "לחים ואפילו מחמת עצמם" (ב"י סי' רנז). (9) האד העולה מגוף חם. וכאן מובנו: חום. (10) שבת מט. (11) והוא-הדין שאר נוצות, אלא שכנפי יונה היו מצויות יותר משל עופות אחרים (הרמ"א באו"ח סי' רנז). (12) הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (13) הדק הנופל מתחת המסור של הנגר בשעת הנסירה. (14) עור בהמה שנפשט ממנה בעוד השערות עליה.

ב. מִן הַדִּין הִיָּה, שְׁטוּמְנִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הֶבֶל מִבְּעוֹד יוֹם וְיִשְׁאָר הַתְּבָשִׁיל טָמוֹן בְּשֶׁבֶת, שֶׁהָרִי מִשְׁהִין עַל גְּבִי הָאֵשׁ בְּשֶׁבֶת; אֲבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים לְהִטְמִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הֶבֶל מִבְּעוֹד יוֹם, גְּזִירָה שְׁמָא תְּרִיתִי הַקְדֻרָה בְּשֶׁבֶת, וְיִצְטָרֵךְ לְגַלּוֹתָן עַד שֶׁתִּגְנוֹחַ הֶרְתִּיחָהּ, וְיִחְזֹר וּכְסֶה בְּשֶׁבֶת, וְנִמְצָא טוּמֵן בְּדָבָר הַמוֹסִיף הֶבֶל בְּשֶׁבֶת, שֶׁהוּא אֶסְרוּ¹⁵. לְפִיכָּה מֵתָר לְהִטְמִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הֶבֶל בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת¹⁶; שֶׁסֶתֶם

אמרו מותר להטמין את הצונן? והשיבו: הוא סבר, אדם חשוב שאני (שלאדם חשוב אסור להטמין). אולם הפוסקים לא חלקו בכך, והתירו גם לאדם חשוב להטמין את הצונן, וכל שפינהו לקדרה אחרת, אף החמין חשובים כצונן לענין זה, כלשון רבינו "כמו דבר הצונן". (26) אבל בדבר המוסיף הבל – אסור בכל ענין. (27) אם הוא רותח עד שהיד סולדת בו ('משנה ברורה' סי' רנז); ושיעור יד סולדת בו: שכריסו של התינוק נכזית בו ('או"ח סי' שיח) ויש להחמיר בחום של 40% צלזיוס ולמעלה.

ו. מניחין מחם²⁸ על גבי מחם בשבת, וקדרה²⁹ על גבי קדרה, וקדרה על גבי מחם, ומחם על גבי קדרה³⁰, וטח פיהם בבצק; לא בשביל שיוחמו, אלא בשביל שיעמדו על חמם. שלא אסרו אלא להטמין בשבת, אבל להניח כלי חם על גבי כלי חם כדי שיהיו עומדין בחמימותן – מותר. אבל אין מניחין כלי שיש בו דבר צונן על גבי כלי חם בשבת, שהרי מוליד בו חם בשבת³¹. ואם הניחו מבצרב – מותר, ואינו פטומן בדבר המוסיף.

(28) כלי נחשת לחם בו מים. (29) של חרס. (30) שבת נא, ע"ב. כנוסח רש"י בשם התוספתא, וכן נוסח הרי"ף והרא"ש. אבל לפנינו בגמרא: "אבל לא קדירה ע"ג מיחם ולא מיחם ע"ג קדירה", ובאמת ברמב"ם כ"י ובמעשה רוקח' לא נמצאת פסקא אחרונה זו. (31) שבת מה, ע"א. ושם: "אולודי קא מוליד", וכן צריך להיות גם בדברי רבינו "שהרי מוליד בו חום בשבת" וכן הוא בדפוס רומי.

בשבת - מותר לכסותו, שהרי אינו מוסיף. ומותר להחליף הכסוי בשבת²⁴. כיצד? נוטל כסות ומניח בפני יונה, או נוטל בפני יונה ומניח הכסות.

(21) שבת לד, ע"א. הוא זמן בין השמשות. (22) שבת נא, ע"א. (23) שתחלש. (24) שם. לדעת בעל 'מגיד משנה' לא התיר רבינו אלא להחליף את הכיסוי הגרוע בטוב ממנו, אבל לא להוסיף על הכיסוי, ונראה שמפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף על הכיסוי. והכסף משנה כתב שאין הכרע בדברי רבינו, שאפשר שיותר ראוי לאסור להחליף הכיסוי בטוב ממנו ממה שראוי לאסור להוסיף כיסוי על כיסוי, ומכיון שמותר להחליף כל-שכן שמותר להוסיף. ולפי דבריו, צריך לפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף הבל, שבזה אם נתגלה אסור לכסות מעיקר הדין (למעלה ה"ב).

ה. פנה התבשיל או המים החמין מכלי לכלי אחר – מותר²⁵ להטמין הכלי האחר בשבת בדבר שאינו מוסיף²⁶, כמו הדבר הצונן. שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון²⁷ שנתבשל בו, אבל אם פנהו – מותר.

(25) שבת נא, ע"א. יתיב (ישב) רבי ואמר: אסור להטמין את הצונן. אמר לפניו ר"י ב"ר יוסי: אבא התיר להטמין את הצונן. אמר (רבי): כבר הורה זקן (שמותר להטמין). וכן אמרו שם: רב נחמן אמר לדרו עבדו: הטמן לי את הצונן! והקפיד רבי אמי עליו. והקשו שם, מה הטעם שהקפיד, הרי

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

ובשגגה — פטור, כשאר חגי לאוין, כמו שבארנו. ושם אמרו, כלומר בשבועות: "זו היא שבועת שוא שחכיבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור", ושם נתבאר דיני מצוה זו.

~ יום שני כ' מנחם-אב ~

מצות לא תעשה רמה. רמט.

המצוה הרמ"ח — האזהרה שהזהרנו מלקפור בחובות שאנו חייבים ובפקדונות שהפקדו אצלנו, והוא אמרו: "ולא תכחשו" (ויקרא יט, יא), ונתבאר שבמזמן הפתוב מדבר. ולשון ספרא (קדושים שם): "לפי שגאמר: 'וכחש בה ונשבע על-שקר' (שם ה, כב) למדנו עגש, אזהרה מניין? תלמוד לומר: "לא תכחשו". וכבר ידעת שהכופר בפקדון פסול לעדות אף-על-פי שלא נשבע, לפי

~ יום ראשון י"ט מנחם-אב ~

מצות לא תעשה סב.

המצוה הס"ב — האזהרה שהזהרנו על שבועת שוא, והוא אמרו יתעלה: "לא תשא את-שם-ה' אלהיך לשוא" (שמות כ, ז), והוא שישבע על מחיב המציאות שהוא בהפך ממה שהוא באמת (כגון נשבע על היום שהוא לילה), או על דבר מן-הנמנעות (הבלתי אפשרי) שהוא מצוי, או שישבע לבטל מצוה מן-התורה. וכן אם נשבע על דבר ידוע שאין עליו מחלקת ולא וכו' לשום אדם מן-המלמדים, כגון שישבע בה' שכל-הנשחט ימות — הרי גם זה נשא שם ה' לשוא, ולשון המשנה (שבועות כט): "איזו היא שבועת שוא? נשבע לשנות את-הידוע לאדם וגו'". והעובר על לאו זה במזיד — לזקה,

~ יום רביעי כ"ב מנחם-אב ~

מצות עשה צד.

המצוה הצ"ד — הצווי שנוצטוינו לקיים כל מה-
שהטלנו (שקבלנו) על עצמנו בדבור — שבועה ונדב
וצדקה וקרן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו)
וכיוצא בזה — והוא אמרו יתעלה: "מוצא שפתיך
תשמר ועשית" (דברים כג, כד). ואף-על-פי שפיר חלקו
את-המלות של פסוק זה ופרשו כל-מלה ממנו בענין
(לעצמו), מכל-מקום הפונה היוצאת מכל מה-שהזכירו
לך, היא: שקיים כל מה-שיבטא האדם המטיל על עצמו
איזה דבר הוא מצות עשה, והעברה על כך מצות
לא-תעשה, ונבאר את-זה כשנזכיר מצות לא-תעשה (לא
תעשה קנז). ולשון ספרי (פרשת כיתצא): "מוצא שפתיך
— מצות עשה". ואתה יודע, שאין שום ענין יוצא
ממלת "מוצא שפתיך" לבדה (לא למדנו שום ענין מיוחד
מ"מוצא שפתיך", אלא הפונה היא מה שהזכרתי לך
בהבנת פשטי דקרא (פירוש הפסוק), שחייב לעשות כל
מה-שהוציא בשפתי. וכבר נכלל הצווי במצוה זו, והוא
אמרו יתעלה: "ככל-היוצא מפיו יעשה" (במדבר ל, ג).
וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בשבועות
והדרים ובסוף מנחות וגם במסכת קנים (פרק ג משנה ו).
כלומר: שנתבאר הדין שיש לזקק, שיעשה האדם
את-הדבר שהטיל על עצמו, ואיך יפטור עצמו, אם יש
לו ספק במה-שאמר.

~ יום חמישי כ"ג מנחם-אב ~

מצות עשה צד.

המצוה הצ"ד — הצווי שנוצטוינו לקיים כל מה-
שהטלנו (שקבלנו) על עצמנו בדבור — שבועה ונדב
וצדקה וקרן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו)
וכיוצא בזה — והוא אמרו יתעלה: "מוצא שפתיך
תשמר ועשית" (דברים כג, כד). ואף-על-פי שפיר חלקו
את-המלות של פסוק זה ופרשו כל-מלה ממנו בענין
(לעצמו), מכל-מקום הפונה היוצאת מכל מה-שהזכירו
לך, היא: שקיים כל מה-שיבטא האדם המטיל על עצמו
איזה דבר הוא מצות עשה, והעברה על כך מצות
לא-תעשה, ונבאר את-זה כשנזכיר מצות לא-תעשה (לא
תעשה קנז). ולשון ספרי (פרשת כיתצא): "מוצא שפתיך
— מצות עשה". ואתה יודע, שאין שום ענין יוצא
ממלת "מוצא שפתיך" לבדה (לא למדנו שום ענין מיוחד
מ"מוצא שפתיך", אלא הפונה היא מה שהזכרתי לך
בהבנת פשטי דקרא (פירוש הפסוק), שחייב לעשות כל

שעבר על אמרו יתעלה: "לא תכחשו". וכבר נתבאר שם
דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת שבועות.

המצוה הרמ"ט — האזהרה שהזכרנו משבועת
שקר שאנו נשבעים אותה לכפור חוב הקבוע עלינו,
והוא אמרו: "ולא-תשקרו איש בעמיתו" (שם יט, יא),
כגון אם כפר בפקדון — הרי עבר על אמרו יתעלה:
"לא-תכחשו"; ואם נשבע על כפירתו — עבר על
אמרו: "לא-תשקרו". ובספרא (פרשת קדושים שם):
"ולא-תשקרו" מה תלמוד לומר? לפי שצאמר: "ונשבע
על-שקר" למדנו ענש, אזהרה מזה? תלמוד לומר:
"לא-תשקרו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה'
משבועות (טו). ושם נתבאר שהנשבע שבועת שקר על
כפירתו ממון — עובר בשני לאוין: משום "לא-תשבעו
בשמי לשקר" (שם, יב) ומשום "לא-תשקרו איש
בעמיתו".

~ יום שלישי כ"א מנחם-אב ~

מצות עשה ז.

המצוה השביעית — הצווי שנוצטוינו להשבע
בשמו יתעלה בזמן שנוצטרף לכך לקיים איזה דבר או
לשלו, לפי שיש בזה רוממות לו יתעלה וכבוד וגדלה,
והוא אמרו יתעלה: "ובשמו תשבע" (דברים י, כ).
וכפרוש אמרו (שבועות לה): "אמרה תורה השבע
בשמו, ואמרה תורה אל-תשבע", כלומר: כמו
שהשבועה שאינה צריכה מזוהרים עליה והיא מצות
לא-תעשה, כך השבועה בעת הוצרך מצוים עליה והיא
מצות עשה. לפיכך אסור להשבע בשום דבר מכל-
הנבראים, כגון: המלאכים והפוככים אלא אם כן אמר
זאת בנסח של השקטת הנשוא, כגון שיאמר "באמתות
השמים", וכוונתו "באמתות אלוהי השמים". ועל דרך זו
נשבעת אמתנו בשם משה רבנו כדי להתכבד בשמו כאלו
אומר הנשבע "באלהי משה", "במי ששלח את-משה"
(ובסגנון זה מותר להתבטא אך אין זו שבועה). אכל כשאין
הנשבע מכוין לכך ונשבע באחד הנבראים מתוך אמונה
שיש לאותו הדבר אמתות בעצמו עד שישבע בו — הרי
זה עבר ושתף דבר אחר עם שם שמים. ועל זה בא
בבבלי (סוכה מה): "כל-המשתף שם שמים עם דבר
אחר — נעקר מן-העולם". ולענין זה נתבאר הפתוב
באמרו "ובשמו תשבע", כלומר: לו בלבד תאמין ותיחס
את-האמתות, שראוי להשבע בה. וכבר אמרו בריש
תמורה (ג): מניין שנושבעין לקיים את-המצוה? שצאמר:
ובשמו תשבע.

בַּל יַחַל יַעַל בְּלִבּוֹ תִּפְחֹק, כְּלֹמֵר: שֶׁאִם נָדָר קָרָבָן וְלֹא הִקְרִיבֹו וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים — הֲרִי זֶה חֵיב מִשּׁוֹם "לֹא תִפְחֹק" וּמִשּׁוֹם לֹא יַעֲשֶׂה דְבָרָיו חֲלִין. וְכֵן כָּל-הַדּוּמָה לְקָרָבָן, כְּגוֹן שֶׁנָּדָר לְבָדֵק הַבֵּית אוֹ לְצַדִּיקָה אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהַעֲבֹר וְעוֹשֶׂה מִה-שֶׁאָסֹר עַל עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ — לֹקָה. וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשָׁלְמוֹת בְּמִסְכַּת נְדָרִים.

מִה-שֶׁהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו. וְכִבֵּר נִכְפַּל הַצּוּי בְּמִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמַר: יַתְעַלֶּה: "כָּל-הַיּוֹצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה" (במדבר ל, ג). וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּשִׁבְעוֹת וּנְדָרִים וּבְסוֹף מְנָחוֹת וְגַם בְּמִסְכַּת קָנִים (פרק ג משנה ו). כְּלֹמֵר: שֶׁנִּתְבָּאָר הַדִּין שֶׁיֵּשׁ לְדַקֵּק, שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם אֶת-הַדְּבָר שֶׁהִטִּיל עַל עַצְמוֹ, וְאִיךָ יִפְטוֹר עַצְמוֹ, אִם יֵשׁ לוֹ סֶפֶק בְּמִה-שֶׁאָמַר.

~ שבת קודש כ"ה מנחם-אב ~

מצות עשה צה.

הַמִּצְוָה הַצ"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּהִפְרַת נְדָרִים, כְּלֹמֵר: שֶׁהוֹרָנוּ שְׁנֵתָן לָנוּ לְדוֹן בְּאוֹתָם הַדִּינִים: אִךְ אֵין הַעֲנֵן, שֶׁעַל כָּל-פָּנִים חוֹכֵה שְׁנִפֵּר. וְהָבֵן שֶׁזֶה בְּדִיּוֹק הַעֲנֵן בְּכָל-פַּעַם שֶׁתִּשְׁמַעֲנִי מוֹנֶה דִּין מִן הַדִּינִין (מצוות מסוימות כמו טומאה, שומרים ועוד), שֶׁאֵין זֶה בְּהִקְרַח צוּי לַעֲשׂוֹת דָּבָר מְסֻיָּם, אֲלֵא הַמִּצְוָה הִיא שֶׁאֵנוּ מִצְוִים לְדוֹן בְּעֲנֵן הַהוּא כְּדִין הַזֶּה. וְאָמַנְם שֶׁהַבַּעַל וְהָאֵב מִפְּרִים, הֲרִי פִּרְשׁוּ הַפְּתוּב וְקָבַע אֶת-מִשְׁפָּטָיו. וּבִקְבָלָה נִמְסַר שֶׁגַם הַחֶכֶם יִתִּיר הַנָּדָר לָכַל וְכֵן הַשְּׁבוּעָה, וְהִרְמָזוּ עַל כָּךְ הוּא אָמַר: "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ" (שם שם) — "הוּא אֵינוֹ מוֹחֵל אֲבָל אֲחֵרִים מוֹחֵלִין לוֹ". וּבִקְבָלָה אֵין רְאִיָּה עַל כָּךְ מִן הַפְּתוּב, וְכִבֵּר אָמַר (חגיגה י): "הֵתֵר נְדָרִים (מִה שֶׁאָמַר חֲכָמִים שֶׁהַחֶכֶם מִתִּיר הַנָּדָר) פּוֹרְחִין בְּאֵוִיר (אֵין יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר מַעֲט רִמּוֹ בַּמִּקְרָא עַל-כֵּךְ) וְאֵין לָהֶם עַל מִה-שֶׁיִּסְמְכוּ", אֲלֵא הַקְּבָלָה הָאֲמִתִּית בְּלִבָּד. וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּתָּה הַמִּתְחַדֵּת לָכָךְ, כְּלֹמֵר: מִסְכַּת נְדָרִים.

~ יום שישי כ"ד מנחם-אב ~

מצות לא תעשה כנו.

הַמִּצְוָה הַקנ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזִּהְרָנוּ מִלַּעֲבֹר עַל מִה שֶׁחִיבָנוּ עַצְמָנוּ בְּדַבּוּר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּלִי שְׁבוּעָה — וְאֵלּוּ הֵם הַנְּדָרִים, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר אָדָם: אִם יִקְרָה כֶּף וְכָף, אוֹ אִם אֶעֱשֶׂה כֶּף — פְּרוֹת הַעוֹלָם אֲסוּרִין עָלַי אוֹ פְּרוֹת עִיר זוֹ; אוֹ אִיזָה מֵאָכַל מְסֻיָּם, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: יֹאסֵר עָלַי הֵינִי אוֹ יֹאסֵר עָלַי הַחֶלֶב אוֹ הַדָּגִים וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם אָמַר: הֵנָּה אֲשִׁי אֲסוּרָה עָלַי וְכָל-הַדּוּמָה לָזֶה מִן-הַחִיּוּבִים שֶׁנִּתְבָּאָרוּ דְּגִמּוֹתֵיהֶם בְּנְדָרִים — הֲרִי זֶה חֵיב לְקַיֵּם אוֹתוֹ הַנְּדָר. וּבִקְבָלָה הַאֲזַהְרָה מִלַּעֲבֹר עַל אוֹתוֹ הַדְּבָר, וְהוּא אָמַר: יַתְעַלֶּה: "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כָּל-הַיּוֹצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה" (במדבר ל, ג), וְכֵא הַפְּרוּשׁ (בספרי שם): "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ" — לֹא יַעֲשֶׂה דְבָרָיו חֲלִין, כְּלֹמֵר שֶׁיַּחֲבִיב עַצְמוֹ דְּבָר וְלֹא יִקְנָמוּ. וְיִלְשׁוֹן גְּמָרָא שְׁבוּעוֹת (כה), אָמַר: קוֹנָמוֹת ("קוֹנֵם עַלִּי" — לִשׁוֹן נִדָּר) — עוֹבֵר בִּ"לֹא יַחַל דְּבָרוֹ". וּבִסְפָּרִי (במדבר שם) אָמַר: "לֹא יַחַל" — מְגִיד שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' א

15 שְׁרִייתָא זֶה אֵינָה מְשׁוּבֶשֶׁת, וְהוּלָד אֲכַן מִמּוֹר לְדַעַת רַבִּי מֵאִיר
16 אִפִּילוּ בְּאוּפֵן זֶה, אִם אֲמַנְם לֹא אֲמַר הַשְּׁלִיחַ 'בְּפִנִי נִכְתָּב וּבְפִנִי
17 נִחְתָּם';
18 שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה, כְּתִבּ בְּכֹתֵב יְדוֹ, וְאֵין עָלָיו עֲדִים: אָמַר רַב, גִּט שִׁכְתוּב
19 בְּכֹתֵב יְדוֹ שֶׁל הַבַּעַל שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה, וְלֹא גִט שִׁכְתוּב הַסּוֹפֵר. מִבְּרִית
20 הַגִּמְרָא, אֲהִיָּא — עַל אִיזָה מִשְׁלֶשֶׁת הָאוּפָנִים בְּמִשְׁנָה אֲמַר רַב אֵת
21 דְּבָרָיו. אִילֵּימָא אֲרִישָׁא, עַל הָאוּפֵן הָרִאשׁוֹן, 'כְּתִבּ בְּכֹתֵב יְדוֹ וְאֵין
22 עָלָיו עֲדִים', אִזִּי פְּשִׁטָּא שֶׁהִגֵּט כְּתוּב בְּכֹתֵב יְדֵי הַבַּעַל, שְׁכֵן 'כְּתִבּ
23 יְדוֹ' קִתְּנִי בְּמִשְׁנָה. וְאֵלֵּא אִם נִאֲמַר שֶׁרַב אֲמַר אֵת דְּבָרָיו
24 (אֲמַצְעִיתָא) [אֲמַצְעִיתָא] — עַל הָאוּפֵן הָאֲמַצְעִי, 'יֵשׁ עָלָיו עֲדִים וְאֵין
25 בּוֹ זִמֵּן', הֲרִי אֲמַרְהָ הַמִּשְׁנָה בְּפִירוּשׁ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֲדִים, וְאִם כֵּן אֵין
26 הַבְּדֵל הָאֵם הִגֵּט כְּתוּב בְּכֹתֵב יְדוֹ אוֹ בְּכֹתֵב הַסּוֹפֵר. מִבְּרִית
27 הַגִּמְרָא, אֲלֵא רַב דִּיבֵר אֲסִיפָא — עַל הָאוּפֵן הַשְּׁלִישִׁי, 'יֵשׁ בּוֹ זִמֵּן
28 וְאֵין בּוֹ אֲלֵא עַד אֲחֵר', שֶׁהוּלָד כִּשְׁר,

1 הַתְּכוּנָה הַמִּשְׁנָה. מִבְּרִית הַגִּמְרָא, מְנִינָא דְרִישָׁא כּוּוֹנְתוֹ לְמַעוּטֵי
2 הֵינִי אוּפָנִים דְּאֲסָרָה, גִּט יֵשׁ, גִּט קִרָּח וְשִׁלּוּם מַלְכוּת, שְׁבָהִם אֲכַן אֵין
3 הַדִּין שֶׁהִגֵּט פְּסוּל וְהוּלָד כִּשְׁר, כְּמִבּוּאֵר לַעִיל. וּמִבּוּאֵר מִכָּךְ
4 שֶׁהַמִּשְׁנָה הִיא כְּדַעַת רַבִּי מֵאִיר, כֹּאֲשֶׁר הַתְּבָאֵר. וּמְנִינָא דְסִיפָא
5 כּוּוֹנְתוֹ לְמַעוּטֵי הָא — אוּפֵן זֶה, דְּתִנְיָא, שְׁלִיחַ הַמִּבְיָא גִט מְמַדִּינָה
6 הֵינִי, וְנִתְּנָה לָהּ לֵאשֶׁה, וְלֹא אָמַר (לָהּ) 'בְּפִנִי נִכְתָּב וּבְפִנִי נִחְתָּם',
7 וְהַלְכָה הָאִשָּׁה וְנִישְׂאָה בְּגִט זֶה, יוֹצֵא אוֹתָהּ בַּעֲלָה הַשֵּׁנִי, וְהוּלָד
8 מִמֶּנּוּ מִמּוֹר, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין הוּלָד מִמּוֹר.
9 וּמִבְּרִית הַבְּרִייתָא שִׁישׁ תְּקַנָּה לְגִט זֶה, וְכִיּוֹצֵא יַעֲשֶׂה כִּדִּי שֶׁתְּהִיָּה
10 מוֹתֵר לְהִינְשָׂא לְבַתְּחִילָה, יִמְלָנוּ הַשְּׁלִיחַ אֵת הַגִּט הַיָּמֵנִי, וְיִחְזוּר
11 וְיִתְּנֵנוּ לָהּ בְּפִנִי שְׁנֵינִים, וְיֹאמַר לָהּ בְּשַׁעַת הַמְּסִירָה הַשְּׁנִיָּה 'בְּפִנִי נִכְתָּב
12 וּבְפִנִי נִחְתָּם'. וְאִם כֵּן, כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה בְּמִנְיָן שֶׁל הַסִּיפָא הוּא לְמַעַט
13 אוּפֵן זֶה, שְׁבֹו הוּלָד מִמּוֹר לְדַעַת רַבִּי מֵאִיר, וְאִילוּ בְּאוּפָנִים
14 הַשְּׁנֵינִים בְּמִשְׁנָה אֵין הוּלָד מִמּוֹר. וּבִכָּךְ מִשְׁמִיעָה הַמִּשְׁנָה,

נביאים

יחזקאל פרק ל"ט

יב וקברום בית ישראל למען טהר את הארץ שבעה חדשים: יג וקברו כל־עם הארץ והיה להם לשם יום הפְּבְּדִי נָאִם אֲדֹנִי יְהוָה: יד ואנשי תמיד יבדילו עֲבָרִים בָּאָרֶץ מִקְבָּרִים אֶת־הַעֲבָרִים אֶת־הַנּוֹתְרִים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ לְטַהֲרָהּ מִקְצֶה שְׁבַע־הַחֲדָשִׁים יחקרו: טו וקברו העֲבָרִים בָּאָרֶץ וְרָאָה עֵצָם אָדָם וּבְנָה אֶצְלוֹ צִיּוֹן עַד קָבְרוּ אֹתוֹ הַמִּקְבָּרִים אֲלֵי־גֵיא הַמּוֹן גֹּג: טז וגם שם־עִיר הַמוֹנָה וְטַהֲרוּ הָאָרֶץ: (פ) ז וְאֵתָהּ בְּנֵי־אָדָם כֹּה־אָמַר | אֲדֹנִי יְהוָה אָמַר לְצִפּוֹר בְּלִפְנֵיךָ וּלְכָל | חֵית הַשָּׂדֶה הַקְבְּצוּ וְבֹאוּ הָאֶסְפוּ מִסְבִּיב עַל־זִבְחִי אֲשֶׁר אֲנִי זֹבֵחַ לָכֶם זֹבֵחַ גָּדוֹל עַל הָרִי יִשְׂרָאֵל וְאֶכְלֶתֶם בָּשָׂר וְשִׁתִּיתֶם דָּם: יח בָּשָׂר גְּבוּרִים תֹּאכְלוּ וְדָם־נִשְׁיָאִי הָאָרֶץ תִּשְׁתּוּ אֵילִים כָּרִים וְעֵתוּדִים פְּרִים מְרִיאִי בָשָׂן כָּלָם:

רש"י

יחקרו בארץ במקום המסתרים בחוחים ובין הקוצי' ויקברו מה שימצאו: (טו) ועברו העוברים בארץ. הולכי דרכים שיראו עצם אדם: ובנה אצלו ציון. סימן שיש כאן עצם של מת כדי שיפרשו ממנו הולכי דרכים ועושי טהרות עד בא אנשי התמיד המובדלים לחקור וקברו אותן: (טז) וגם שם עיר המונה. וגם העיר ששמה עיר הומיה מרוב אדם היא עיר הגדולה גם היא חיל יושביה שם יקברו: וטהרו. את ישראל בארץ את טהרותיהם ותרומותיהם. המונה. לא מפיק ה"א לפי שה"א אחרונה משמשת שם דבר המונה כמו הומיה: (יח) אלים כרים ועתודים פרים. מלכים ודוכסי' שלטונין ושרים: מריאי בשן. שור של פטם קרוי אלמר"י בלשון ערבי:

(יג) וקברו כל עם הארץ. שמתו שם: והיה להם לשם. כל העכו"ם יספרו את שמם לשבח ולחסד, אין לך כאומה זו רחמנים יש לך אדם שקובר את אויבו שעמד עליו להורגו: (יד) ואנשי תמיד. אנשים המותמדים לכך יבדילו ישראל כדי לעבור בארץ ללקט את המפוזרים: מקברים את העוברים. מקברים עם העוברים את הפגרים החוסמין ומעכבין את המעבר שהעוברין את הים מקברים אותם להנאתם, את העוברים עם העוברים כך שמעתי וכן ת": את הנותרים על פני הארץ. רחוק מן המעבר שאין העוברי' את הים מתעסקים בהם לקוברם יקברום אלה המותמדי' ומובדלים לכך: מקצה שבעה חדשים. יכלו מרבית הפגרים הנראים לעינם להיקבר, ומאז והלאה

מצודת ציון

(יד) יבדילו. ענין הפרשה: את העוברים. עם העוברים: מקצה. מסוף: יחקרו. ענין חיפוש ודרישה: (טו) ציון. סימן ואות כמו מה הציון הלז (מ"ב כג): (יח) כרים. כבשים שמנים: ועתודים. הם הזכרים מן העזים: מריאי בשן. ענין פטום ושמן כמו ושלם מריאכם (עמוס ה) ובשן הוא מקום מרעה שמן כמ"ש פרות הבשן (שם ד) ור"ל פטומים ומשומנים במרעה בשן:

מצודת דוד

(יב) למען טהר. ר"ל לא יקברום בעבור כבודם כ"א למען טהר את הארץ ושבעה חדשים יתעסקו בקבורתם כי רבים יהיו: (יג) כל עם הארץ. כולם יתעסקו בקבורתם: והיה להם לשם. מה שכולם נתעסקו בקבורתם שבעה חדשים יתפרסם בעולם ולגדולה תחשב להם שכ"כ המון רב נהרגו בעבורם: יום הכבדי. היום הזה יהיה לי לכבוד מה שהאבדתי המון רב לנקום נקמתי: (יד) ואנשי תמיד יבדילו. אחר שכולם יתעסקו

בקבורתם שבעה חדשים יבדילו עוד אנשים להיות תמיד עוברים בארץ לחפש אחר ההרוגים לקבר עם העוברים ובסיועם את הפגרים הנותרים ע"פ הארץ לטהר אותם כי עוברי דרך סימנו וציינו מה שמצאו בדרך מהלכם כמ"ש במקרא שלאחריו והאנשים המובדלים היו מחפשים על סימני ההרוגים לקברם: מקצה. מסוף שבעה חדשים יתחילו לחקור ולחפש אחר ההרוגים כי במשך שבעה חדשים יקברו אותם הנראים לעין כל: (טו) ועברו. וכאשר יעברו האנשים העוברים בארץ בדרך מהלכם: וראה. אם מי מהם יראה עצם מאדם יבנה אצלו דבר מה להיות לציון ואות למען ימצאוהו האנשים המובדלים המקברים: עד קברו אותו. הציון יהיה עומד שם עד יקברו אותו המקברים הם האנשים המובדלים: אל גיא. בגיא המון גוג יקברוהו במקום כל הפגרים: (טז) וגם שם עיר המונה. ר"ל כמו שהגיא ההוא יקרא גיא המון גוג לזכרון ששם מקום קבורתם כן העיר הסמוכה לאותו גיא תקרא בשם עיר המונה על שם המון גוג הנקברים בסמוך לה: וטהרו הארץ. ר"ל וע"י זה יהיה כל הארץ טהור מטומאה כי כל הטומאות יביאו אל המקום ההוא הנודע ומפורסם בקריאת שם הגיא והעיר הסמוכה לו ע"ש מרבית ההרוגים הנקברים שמה: (יז) לצפור כל כנף. כל בעל כנף: על זבחי וגו'. הוא חיל המון גוג: (יח) אלים כרים וגו'. ר"ל משובחים ושמנים כאילים וככרים וכו' והוא ענין מליצה:

דברי הימים א פרק כ"ט

ט וַיִּשְׁמְחוּ הָעָם עַל־הַתְּנִדָּכָם בִּי בָלֵב שָׁלֵם הַתְּנִדְכוּ לַיהוָה וְגַם דָּוִד הַמֶּלֶךְ שָׂמַח שְׂמִיחָה גְדוֹלָה: (פ)
 י וַיְבָרֶךְ דָּוִד אֶת־יְהוָה לְעֵינָיו כָּל־הַקְהָל וַיֹּאמֶר דָּוִד בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ מֵעוֹלָם
 וְעַד־עוֹלָם: יא לָךְ יְהוָה הַגְדֹּלָה וְהַגְבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנִּצָּח וְהַהוֹד בְּיָכָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ לָךְ יְהוָה
 הַמְּמַלְכָה וְהַמְתַּנְשֵׂא לְכָל | לְרָאשׁ:

רש"י

שנתת לי גבורה להלחם עם שונאי ישראל ולכזו שללם לפני לבנות הבית כדלעיל אחר שנלחם עם כל אויביו ונצחם כתיב (לעיל יח) גם אותם הקדיש המלך דוד וגומר: והתפארת. כל שבחות אלו שבחו על שנתן לו הקב"ה כח לקבץ ממון לבנין ב"ה שנקרא פאר דכתיב (ישעיה ס') לפאר מקום מקדשי וגם למעלה (כ"ב) כתיב לשם ולתפארת: והנצח. שנתן לו הקב"ה נצחון לשלול שלל העובדי כוכבים לצורך הבנין: כי כל בשמים. לך הוא אפילו על מה שעל השמים אתה מושל, כל-שכן על מה שבארץ לפיכך אתה יכול ליתן גדולה למי שאתה רוצה: ובארץ. אתנחתא ששם מסיים הפסוק ומוסב למעלה הימנו כדפרשתי: לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש. פתרון מלך אם נתן לעבדו אחד שררה וממשלה במלכות אחר השר הוא עבדו בכל מקום שהוא אבל המלכות אינו של מלך ומי שהמלכות שלו אין העבד המושל שלו אבל הקב"ה שלו הוא העבד הממונה למושל וגם המלכות שלו אקוטריא בלע"ז ולפיכך כתיב לך ה' הממלכה והמתנשא עליהם דאפילו ריש גרונתא משמיא מנו ליה. ועוד פירשו והמתנשא לכל לראש כשאנו סבירין ששבחנו לך כל ההודאות ואין לך עוד שבח אחר עדיין אינו כלום שהמשובח עומד לראש השבחות וכן כשסיים דוד כל תשבחותיו בתהלים הוא מתחיל מזמור האחרון שירו לה' שיר חדש כלומר כל השבחות חדשים הם כאילו לא שבחנוהו מעולם, כך פי' לי רבי אלעזר ב"ר מאיר ב"ר יצחק מאורליני"ש וכן בחגיגת ירושלמי כמדומה לי:

מצודת ציון

(יא) והתפארת. מל' פאר: והנצח. מל' נצחון: וההוד. ענין הדר יופי:

י. על ישראל: מעולם וכו'. מהע"ז עד העוה"ב: (יא) לך וכו'. ר"ל שגדולה שאני בה והגבורה והתפארת אשר בי והנצחון שעשיתי וההוד שבי, הכל המה מידך: כי כל וכו'. מוסב על לך, לומר כי כל לך אשר בשמים ובארץ: לך וכו'. אתה הוא הממליך מלכים ואתה הוא המתנשא את כל אשר הועמד להיות לראש:

מצודת דוד

(ט) על התנדבם. שמחו על הנדבה כי היתה בלב שלם כי המתנדב ולבו כל עמו הוא נעצב על חסרון הממון: (י) אלהי ישראל אבינו. מלת אבינו חוזר על ישראל ולפי שיעקב היה תחלה לנודדים ובא לדבר דבריו בעבור הנדבה, לזה הזכיר שם ה' על ישראל: מעולם וכו'. מהע"ז עד העוה"ב: (יא) לך וכו'.

משניות מסכת ביצה

ו רבי אליעזר אומר: נוטל אדם קיסם משלפניו לחצוין בו שניו, ומגבב מן החצר ומדליק, שכל מה שפחצר מוכן הוא. וחכמים אומרים: מגבב משלפניו ומדליק.
ז אין מוציאין את האור לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן הפנים; ואין מלבנין את הרעפים לצלות בהן. ועוד אמר רבי אליעזר: עומד אדם על המקצה ערב שבת בשביעית, ואומר: מכאן אני אוכל למחר. וחכמים אומרים: עד שירשם ויאמר: מכאן ועד כאן.

פירוש ברטנורא

ו משלפניו. ממה שלפניו בבית: לחצוין בו שניו. ליטול בשר החצוין בין שניו. ומשלפניו לאו דוקא, דלרבי אליעזר אף מן החצר נמי מותר ליטול, דקאמר כל מה שבחצר מוכן הוא. והא דנקט משלפניו, משום רבנן דפליגי דאפילו משלפניו להדליק אין, לחצוין לא, דסבירא לא ניתנו עצים אלא להסקה: וחכמים אומרים מגבב משלפניו ומדליק. אבל מן החצר לא, דהואיל וקסמין דקין הן וטורח לקוששן ולגבבן, מאתמול לאו להכי קיימי. ודקאמרת נוטל קיסם לחצוין בו שניו, אגן אית לן דאף משלפניו לא יטול אלא להדליק, דלא ניתנו עצים אלא להסקה. ובתרתו פליגי. והלכה כחכמים. ואין מותר ליטול קיסם לחצוין בו שניו אלא מאבוס של בהמה. ולא יחתכנו ויתקנו לכך, אלא א"כ היה לח וראוי למאכל בהמה, שכל דבר הראוי למאכל בהמה מותר לחתכו בין ביו"ט בין בשבת, ואין בהם משום תקון כלי:
ז אין מוציאין את האור. משום דמוליד ודמי למלאכה, שבורא האש הזה ביו"ט: מן העפר. יש קרקע כשחופרין אותה מוציאה אור ממקום מחפורת שלה: ולא מן המים. נותנים מים בכלי זכוכית לבנה ונותנו בהמה כשהשמש חם מאד והזכוכית מוציאה שלהבת, ומביאים נעורת ומגעים בזכוכית והיא בוערת: רעפים. כלי חרס חלולים באמצען שמכסים בהן הגנות: אין מלבנין. באור: את הרעפים. דוקא ברעפים חדשים משום דמשוי ליה מנא בהוסק זה, שהן מתחממין ומתחזקים על ידי האור: ועוד אמר ר"א. משום דתנא אחת לקולא גבי מוקצה וחדא אמר אחריתי, קאמר ועוד: עומד אדם על המוקצה. הצריך הזמנה, והזמנה מועלת לו: ערב שבת בשביעית. שאין מעשר נוהג בה ואין מחוסר אלא הזמנה. והוא הדין במעושר ובשאר שני השבוע. אלא אורחא דמלתא נקט, דסתם מוקצה לאו מעושר הוא, דגרונרות וצמוקים הן סתם מוקצה ואין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה: מכאן אני נוטל למחר. וסגי בהכי דיש ברירה: עד שירשם. בסמין, דאין ברירה. והלכה כחכמים:

משניות מבארות – קהתי

א; כל זה אסור מפני שמוליד, היינו ממציא את האש ביום טוב, ולא הותר ביום טוב אלא להדליק מאש מצויה. ואין מלבנין – באש, את הרעפים – העשויים לסות בהם את הגנות, לצלות בהן – במגרא מבואר, שמדובר ברעפים חדשים, והטעם שאין מלבנים אותם, לפי שהם מתחזקים על ידי ליבון, והרי זה תיקון כלי. ועוד אמר רבי אליעזר – נוסף על מה ששנינו לעיל במשנה ו, שרבי אליעזר מקל בענין קיסם וגיוכוב ביום טוב, אמר עוד קולא: עומד אדם על המקצה – מקום ששוחטים בו תאנים וענבים כדי לייבשם, ערב שבת בשביעית – בשנת השמיטה, שאין מעשר נוהג בה, ואומר: מכאן אני אוכל למחר – שהזמנה זו מועילה לו שיהא מותר לאכול מאותם התאנים או הענבים בשבת. והוא הדין לכל שנה שרשיא הוא לעשות כן, אם הוא מעשר את הפירות מערב שבת, אלא שמשנתנו נקטה "ערב שבת בשביעית". לפי שסתם מוקצה אינו מעושר, שאין רגילים לעשר קודם גמר מלאכה, ואם כן לא תועיל הזמנה מערב שבת, שהרי אסורים באכילה משום טבל, שהשבת קובעת למעשרות. אבל בשנת השמיטה שאין מעשרים את פירותיה, מותר לאכלם בשבת אם הזמינם מערב שבת. וחכמים אומרים: עד שירשם ויאמר: מכאן ועד כאן – אינו רשאי לאכול בשבת מן הפירות שהוקצו כדי לייבשם, אלא אם כן סימן את מקום הפירות שיקח מהם לאכילה בשבת. יש מפרשים, שטעם המחלוקת הוא, שרבי אליעזר סובר: יש ברירה, כלומר כשנוטל מן הפירות בשבת אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע שאותם הפירות שנטל הזמינם מערב שבת. וחכמים סוברים: אין ברירה, לפיכך צריך לרשום ולומר מערב שבת "מכאן ועד כאן אני אוכל למחר".

~ יום ראשון ~

באור משנה ו

רבי אליעזר אומר: נוטל אדם קיסם משלפניו – מן המונח לפניו בביתו. לחצוין בו שניו – להוציא את שיירי האוכל שנתקעו לו בין שניו, ומגבב מן החצר – ומלקט קיסמים אפילו מכל החצר, ומדליק – תחת קדירתו, שכל מה שפחצר מוכן הוא – יש מפרשים, שמה שנקט "נוטל אדם קיסם משלפניו" לאו דווקא הוא, אלא אפילו ממה שבחצר מותר לו ליטול, ולא נקט "משלפניו" אלא משום חכמים החולקים על רבי אליעזר וסוברים שאפילו משלפניו אסור ליטול קיסם לחצוין בו שניו. וחכמים אומרים: מגבב משלפניו ומדליק – חכמים נחלקו על רבי אליעזר בשני דברים: א. שאין אדם נוטל קיסם אפילו משלפניו לחצוין בו שניו, שלא ניתנו עצים אלא להסקה, אבל לכל שימוש אחר מוקצים הם. ב. שאף לצורך הסקה לא הותר לו אלא לגבב ממה שלפניו בביתו, אבל מן החצר אסור, שהואיל ויש טורח לגבב את הקיסמים שבחצר לא היתה דעתו עליהם מערב יום טוב, והם מוקצים.

באור משנה ז

אין מוציאין את האור – ביום טוב, לא מן העצים – שמשפשים אותם זה בזה ויוצאת מהם אש, ולא מן האבנים – שטוחנים אבן באבן עד שיוצאת מהן אש, ולא מן העפר – הקשה, שכשחופרים אותו הוא מוציא אש, ולא מן המים – היינו זכוכית מלאה מים שמניחים אותה כנגד עין השמש, וכשהזכוכית מתחממת מביאים נעורת, וכשזו נוגעת בזכוכית היא נדלקת (עיין רמב"ם הל' יום טוב ד).

פרק חמישי

א משילין פרות דרך ארבה ביום טוב, אבל לא בשבת; ומכסים פרות בפלים מפני הדלף; וכן כדי יין וכדי שמן. ונותנין כלי תחת הדלף בשבת.

ב כל שחביבין עליו משום שבות, משום רשות, משום מצוה, בשבת – חביבין עליו ביום טוב. ואלו הן משום שבות: לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים, ולא מטפחין, ולא מספקין, ולא מרקדין. ואלו הן משום רשות: לא דנין, ולא מקדשין, ולא חולצין, ולא מיבמין. ואלו הן משום מצוה: לא מקדשין, ולא מעריכין, ולא מחרימין, ולא מגביהין תרומה ומעשר. כל אלו ביום טוב אמרו, קל וחומר בשבת.

פירוש ברטנורא

ה א משילין פירות דרך ארובה. מי שיש לו פירות או תבואה שטוח על גגו להתיבש, וראה גשמים ממשמים ובאים, התירו לו לטרוח ולהשליך דרך ארובה שבגג והם נופלים לארץ, דליכא טרחא יתירה. ודוקא ארובה, דכל ארובה מלמעלה למטה [בתקרת הגג], אבל חלון כגון גג שמוקף מחיצות וחלון בכותר וצריך להגביהו עד החלון ולהשליכו, כולי האי לא שרו רבנן למטרא: **ומכסין את הפירות.** ולא אמרין טורח שלא לצורך יו"ט הוא, דמשום הפסד ממון שרו ליה רבנן: דלף. גשמים הנוטפים מן הגג: **וכן כדי יין וכדי שמן.** מכסין אותן מפני הדלף: תחת הדלף. לקבל את המים שלא יטנפו הבית. ואם נתמלא הכלי שופך ושונה ואינו נמנע:

ב כל שחביבין עליו. שאסרו חכמים לעשותו בשבת משום שבות: או משום רשות. שיש בו קצת מצוה אבל לא מצוה גדולה, וקרוי הוא להיות דבר הרשות, ויש בו איסור מדברי סופרים: או משום מצוה. או שיש בו מצוה ממש, ואסרו חכמים לעשותו בשבת: **חביבין עליו.** שלא לעשותו ביו"ט: ואלו הן משום שבות. שהטילו עליו חכמים לשבות מהן ואין בעשייתן שום מצוה: לא עולין באילן. גזירה שמא יתלוש: ולא רוכבין על גבי בהמה. גזירה שמא יחתוך ומורה להנהיג: ולא שטין על פני המים. גזירה שמא יעשה חבית של שייטין: כף על כף: ולא מספקין. כף על ירך: ולא מרקדין. ברגל. וכולהו גזירה שמא יתקן כלי שיר: ואלו הן משום רשות. משום דהנך דסיפא הוו מצוה גמורה, לגביהן קרי להני רשות: לא דנין. דין. וחמנין דהוי רשות כגון שיש בעיר גדול ממנו, שאין מוטל עליו לדון: ולא מקדשין. קדושי אשה. וחמנין דלא הוי מצוה גמורה אלא רשות, כגון דאית ליה אשה ובנים: ולא חולצין ולא מיבמין. נמי בזמן שיש אחיו הגדול ממנו הוי רשות, דמצוה בגדול ליבם. וטעמא דכולהו גזירה שמא יכתוב: ולא מעריכין. ערך פלוני עלי. ונותן כפי השנים כמו שכתוב בפרשת ערכין: ולא מחרימין. הרי בהמה זו חרם. וסתם חרמים לבדק הבית. וכולהו אסרינהו רבנן משום דדמו למקח וממכר שמוציא מרשותו לרשות הקדש: ולא מגביהין תרומות ומעשרות. ואפילו כדי ליתנם לכהן בו ביום דמחוי דמשום שמחת יו"ט דכהן שהוא

משניות מבוארות – קהתי

בכלים מפני הדלף, וכן כדי יין וכדי שמן (עיי' "קרבן נתנאל"). ואף המאירי מפרש כך.

~ יום שני ~

באור משנה א

משילין פרות דרך ארבה ביום טוב – מי שיש לו פירות שטוחים על גגו להתיבש, וראה גשמים ממשמים ובאים, שעלולים הם לקלקל את הפירות, מותר לו להשליך ביום טוב את הפירות דרך הארובה שבגג לתוך הבית. ודוקא דרך ארובה שאין טירחה יתירה, אבל דרך חלון, כגון גג המוקף כתלים ויש חלונות בכתלים, ויכול להשליכם דרך חלון לביתו, הואיל והוא צריך להגביה את הפירות עד החלון כדי להשליכם משם, הרי זו טירחה יתירה, ובכגון זה לא התירו חכמים; **אבל לא בשבת** – אפילו דרך ארובה אין משילים פירות בשבת. **ומכסים פרות בפלים מפני הדלף** – מי גשמים הנוטפים מן הגג: שכדי למנוע הפסד ממון, שלא יתקלקלו הפירות, התירו חכמים לכסותם ביום טוב בכלים. **וכן כדי יין וכדי שמן** – מכסים אותם מפני הדלף, אף על פי שאין בהם אלא הפסד מועט. יש מבארים בגמרא, שמשנתנו באה להשמיע, שאפילו בכדי יין ובכדי שמן שהם טבל ואסור לטלטלם, מכל מקום מותר לכסותם בכלים מפני הדלף, שכלי ניטל אפילו לצורך דבר שאינו ניטל. **ונותנין כלי תחת הדלף בשבת** – לקבל את המים הנוטפים מן הגג לתוך הבית, כדי שלא יתלכלך הבית, דבר זה מותר אפילו בשבת, ואין צורך לומר ביום טוב. ואמרו בגמרא, שאם נתמלא הכלי שופך ושונה ואינו נמנע. יש מפרשים, שדוקא בדלף הראוי לשתייה או לרחיצה, כגון מים צלולים, מותר ליתן כלי תחתיו, אבל בדלף שאינו ראוי, אסור ליתן כלי תחתיו, שאסור לבטל כלי מהיכנו (הר"ן; עיי' סוד שליח שחולק על זח). והרמב"ם אוסר מטעם אחר, לפי שאין עושים גרף של רעי לכתחילה בשבת (ה"ל שבת כה, כד).

מה ששינוי "ומכסים פירות בכלים מפני הדלף" וכן כדי יין וכדי שמן". בארנו, שהמדובר הוא ביום טוב כמו ברישא. וכן משמע מתוך פירוש רש"י, ודעת הרמב"ם והר"ן כרש"י. אבל הרא"ש מפרש שתיבת "בשבת" שבסוף משנתנו מוסבה גם על ההלכה של כיסוי הפירות וכו', שאפילו בשבת מותר לכסות את הפירות

באור משנה ב

כל שחביבין עליו – כלומר כל דבר שאסרוהו חכמים, **משום שבות** – כדי לקיים מצוות "וביום השביעי תשבות" (שמות כג, יב; דה, כא); **משום רשות** – דבר שעשייתו רשות, אף על פי שיש בו קצת מצווה, ומכל מקום אסרוהו חכמים משום שבות; **משום מצוה** – דבר שיש בו מצווה ממש, ואסרוהו חכמים משום שבות; כל דבר מסוגי שבות אלו שחביבין עליו **בשבת** – שאסרוהו חכמים לעשותו בשבת, **חביבין עליו ביום טוב** – אף ביום טוב אסור לעשותו מדברי סופרים. **ואלו הן משום שבות** – דברים האסורים ביום טוב משום שבות, ואין בעשייתם כל צד של מצווה: לא עולין באילן – גזירה שמא יתלוש מן העלים או מן הענפים, **ולא רוכבין על גבי בהמה** – גזירה שמא יחתוך ומורה להנהיגה, **ולא שטין על פני המים** – גזירה שמא יעשה כלי שיט, **ולא מטפחין** – אין מכים בידים כף אל כף, **ולא מספקין** – אין מכים בכף היד על הירך, **ולא מרקדין** – שלשה דברים אלו אסורים, משום שחוששים שמא יתקן כלי שיר. **ואלו הן משום רשות** – דברים שעשייתם רשות, אף שיש בהם קצת מצווה: לא דנין – אין יושבים בדין, **ולא מקדשין** – קידושי אשה, **ולא חולצין, ולא מיבמין** – אשה שמת בעלה בלא בנים, מצווה על אחי בעלה לייבמה (דברים כה, ח), ואם אינו מייבמה, נאמר בו (שם שם, ט): "ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו";... ואין חולצין ולא מייבמין לא בשבת ולא ביום טוב. בגמרא מבואר, שארבעה דברים אלו יש בהם אמנם משום מצווה ממש, אלא הואיל ולפעמים אינם אלא רשות, נקטה המשנה "ואלו הן משום רשות", שכן ישיבה בדין היא לפעמים רשות, כגון שיש בעיר דיין גדול ממנו, שאין מוטל עליו לדון, וקידושי אשה הם לפעמים רשות, כגון אדם שיש לו אשה ובנים, וכן ביבום ובחליצה, בזמן שיש לו אח הגדול ממנו, אין זה אצלו אלא רשות, שכן מצווה

אין בין יום טוב לשבת אלא אכל נפש בלבד.

ג הבהמה והפלים כרגלי הבעלים. המוסר בהמתו לבנו או לרועה – הרי אלו כרגלי הבעלים. פלים המיחדין לאחד מן האחים שפבית – הרי אלו כרגלי; ושאיין מיחדין – הרי אלו כמקום שהולכין.

ד השואל פלי מחברו מערב יום טוב – כרגלי השואל; ביום טוב – כרגלי המשאיל. האשה ששאלה מחברתה פירוש ברטנורא

צריך להן הוא מפרישן, אפ"ה אסור, דה"ל מתקן. והני מילי פירות דטבילי מאתמול, אבל פירות דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי מינה חלה מפרישין לה ביו"ט ויהיבין לכתן: אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. הק' סתמא כב"ש דאמרי אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר התורה לרשות הרבים, דלא הותרה הוצאה אלא לצורך אוכל נפש. אבל אנן קי"ל בב"ה דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך. ואיכא נמי משילין פירות דרך ארובה דריש פירקין, דבשבת אסור וביו"ט מותר:

ג כרגלי הבעלים. אין אדם יכול להוליכה ביו"ט אלא במקום שבעליה יכולים לילך: או לרועה הרי אלו כרגלי הבעלים. מתניתין כשיש בעיר שני רועים, דלא ידעינן להי מניניהו הויא לה דעת בעלים, הלכך הרי הן כרגלי הבעלים אם אינה אצל הרועה מבעד יום. אבל כשאין בעיר אלא רועה אחד, כל בני העיר מעמידין בהמתן ברשותו ובקניית שביבתו, והויא לה כרגלי הרועה: ושאינן מיוחדים. לאחר מהן, אלא לכולן: הרי אלו כמקום שהולכין. למקום שכולן יכולין לילך מותר להוליך את הכלים. אבל אם עירב אחד מהן לסוף אלפים לצפון והשאר לא עירבו, הוא מעכב על ידם מלהוליכה לדרום אפילו פסיעה אחת מפני חלקו, והן מעכבין על ידו מלהוליכה לצפון, אלא אלפים אמה שהן מותרין בהן:

ד כרגלי השואל. שהרי קנה שביבתו אצלו בין השמשות, דבין השמשות שהוא כניסת היום קונה שביבתו. ואפילו לא בא ליד השואל אלא ביו"ט דלאו ברשותה קיימין בבין השמשות, הרי אלו כרגלי של שואל. ואם שאלו ביו"ט משחשיכה, הרי הן כרגלי המשאיל, לפי שקנה שביבתו אצל בעליו. ואפילו היה רגיל להשאיל בכל יו"ט: האשה ששאלה מחברתה תבלין. לקדרתה: ומים ומלח. לעיסתה: הרי אלו. הקדרה והעיסה: כרגלי שתייהן. אין מוליכין

משניות מבוארות – קהתי

תחומים ביום טוב, והן באות ללמד, שאין מוליכים חפציו של אדם אלא למקום שבעליהם מותרים ללכת, כמו בשבת. וכן כותב הרמב"ם: "המערב עירובי תחומין ליום טוב, הרי בהמתו וכליו ופירותיו כמורה, ואין מוליכין אותן אלא בתוך אלפיים אמה לכל רוח ממקום עירובו (הל' יום טוב ה, ט).

הבהמה והפלים כרגלי הבעלים – שאין אדם רשאי להוליכם ביום טוב אלא עד סוף התחום שבעליהם מותרים ללכת. המוסר בהמתו לבנו או לרועה – ביום טוב, הרי אלו כרגלי הבעלים – ולא כרגלי הכן או הרועה, כגון אם הבעלים לא עירבו, והבן או הרועה עירב לצד מזרח של העיר לסוף אלפיים, ונמצא שמתר לו ללכת באותו צד ארבעת אלפים אמה מחוץ לעיר, מכל מקום אסור לו להוליך את הבהמה לצד מזרח אלא עד אלפיים אמה בלבד, שהוא תחומו של בעל הבהמה. בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו ככגון שיש בעיר שני רועים או יותר, ואין ידוע למי מהם ימסור את בהמתו ביום טוב, הלכך הרי היא כרגלי הבעלים. אבל אם אין בעיר אלא רועה אחד, אף על פי שלא מסרה לו אלא ביום טוב, הרי היא כרגלי הרועה, שהרי כל בני העיר מעמידים בהמתם ברשותו ובקניית שביבתו, ובודאי גם דעתו היתה מערב יום טוב למסרה לו ביום טוב (דש"י; ברטנורא; ועיין הר"ן והרמב"ם שם פ"ט דבדוכים אחרות). פלים המיחדין לאחד מן האחים שפבית – כגון בגדים, הרי אלו כרגלי – ואם אח אחד לובש אותם, אסור לו ללכת בהם אלא למקום שאחיו בעל הבגדים רשאי ללכת. ושאיין מיחדין – וכלים שאינם מיוחדים לאחד אחד, אלא הם של כל האחים, הרי אלו כמקום שהולכין – אין אחד מהם רשאי להוליך את הכלים אלא למקום שכל האחים מותרים לילך לשם. אבל אם עירב אחד מהם לצד צפון לסוף אלפיים אמה, והשאר לא עירבו, הריהו מעכב על ידם מלהוליכם לדרום אפילו פסיעה אחת, מפני חלקו, והם מעכבים על ידו מלהוליכם לצד צפון אלא אלפיים אמה שהם מותרים בהן (דש"י).

באור משנה ד

השואל פלי מחברו מערב יום טוב – אף על פי שלא בא הכלי לידי השואל אלא ביום טוב (גמרא), הרי הוא כרגלי השואל – שמוליכים אותו ביום טוב למקום שהשואל רשאי ללכת, לפי שבכניסת החג קנה השואל שביבתו גם על אותו כלי. ביום טוב – אבל השואל כלי מחברו ביום טוב, הרי הוא כרגלי המשאיל – לפי שקנה הכלי שביבתו אצל בעליו. בגמרא מבואר, שאפילו היה רגיל השואל לשאול מחברו כלי זה בכל יום טוב, מכל מקום אם

גדול לייבם. ברם, אף כשהם בגדר מצווה ממש, אסורים הם בשבת וביום טוב. וטעם אסורם של ארבעה דברים אלו מבואר בגמרא: גזירה שמא יכתוב (פסק דין לדינין, ושטר אירוסין לקידושין, ושטר חליצה לחולצת, וכתובה ליבמה – דש"י). ואלו הן משום מצוה – דברי מצווה האסורים משום שבות: לא מקדישין – שום דבר להקדש, ולא מעריכין – ערך איש, לומר "ערך פלוני עלי", ולתת דמי ערכו להקדש, כמפורט בתורה (ויקרא כז, א-ח), ולא מחרימין – חרם להקדש, כגון לומר: "הרי בהמה זו חרם" (ויקרא כז, כח; במדבר יח, יד), וסתם חרמים הקדש בלבד הבית (דש"י), ויש סוברים: לכהנים (עיין משנה ערכין ח, ו; רמב"ם ח, ערכין ג, א); בגמרא מבואר ששלשה דברים אלו אסורים חכמים ביום טוב משום שדומים למקח וממכר, שמוציא מרשותו לרשות הקדש; ולא מגביהין תרומה ומעשר – אין מפרישין תרומות ומעשרות ביום טוב, מפני שמתקן את הפירות לאכילה. ברם, להפריש חלה מעיסה הנלושה ביום טוב, מותר (עיין לעיל א, ו). פל אלו ביום טוב אמר – כלומר שכל אלו נישנו בבית המדרש לענין יום טוב, קל והמר בשבת – שאסורים הם משום שבות. ומה ששינוי ברישא: "כל שחייבין עליו... בשבת, חייבין עליו ביום טוב", היינו עניינים אחרים שלא הוזכרו במשנתנו (עיין 'תוספות יום טוב'). אין בין יום טוב לשבת – שביום טוב מותר לכתחילה מה שאסור בשבת, אלא אכל נפש בלבד – שנאמר (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", ומכאן שביום טוב מותר לעשות מלאכה שהיא לצורך אוכל נפש, ואילו בשבת אסור. בגמרא מבואר, שמשנתנו היא לדעת בית שמאי, אבל ההלכה היא כבית הלל הסוברים, שמתוך שהותרה הוצאה והבערה לצורך אוכל נפש הותרה גם שלא לצורך, כגון שיש בה צורך מצווה או צורך איזו הנאה לאדם (עיין לעיל א, ה; ב, ה), וכן שינוי בתחילת פרקנו: "משילין פירות דרך ארובה ביום טוב אבל לא בשבת".

~ יום שלישי ~

באור משנה ג

איסור תחומים נוהג ביום טוב כמו בשבת, ואסור לאדם לצאת ביום טוב חוץ לאלפיים אמה ממקום שקנה שם שביבתו; ואם הוא צריך לילך ביום טוב חוץ לתחום, הריהו עושה בערב יום טוב "עירוב תחומים", היינו שמיני במקום מסוים בתוך תחומו או בסופו מוזה שתי סעודות, ועל ידי כך הוא קונה שם שביטה בשעת כניסת יום טוב, ומותר לו לילך ביום טוב מאותו מקום אלפיים אמה לכל רוח (עיין פתיחתנו למסכת עירובין). המשניות שלפנינו עד סוף מסכתנו דנות באיסור

תבלין ומים ומלח לעספתה – הרי אלו פרגלי שתיהן. רבי יהודה פוטר במים, מפני שאין בהן ממש. ה הגחלת פרגלי הפעלים, ושלחבת בכל מקום. גחלת של הקדש מועלין בה, ושלחבת לא נהנין ולא מועלין. המוציא גחלת לרשות הרבים – חיב, ושלחבת – פטור. בור של יחיד פרגלי היחיד, ושל אנשי אותה העיר פרגלי אנשי אותה העיר, ושל עולי בכל פרגלי הממלא.

ו מי שהיו פרוטיו בעיר אחרת, וערכו בני אותה העיר להביא אצלו מפרותיו – לא יביאו לו; ואם ערב הוא – פרוטיו כמזהו.

ז מי שזמן אצלו אורחים – לא יוליכו בידם מנות, אלא אם כן זכה להם מנותיהם מערב יום טוב. אין משקין

פירוש ברטנורא

אותן אלא במקום ששתיהן יכולות לילך. דכיון דביום טוב שאלה, קנו התבלין או המים והמלח שביניהן אצל בעליהן: שאין בהם ממש. אין ניכרות לא בקדרה ולא בעיסה. כגון שהתבשיל עבה ואין המים נכרים בה, הילכך אין מעכבות הולכתו. ובמלח לא פליג רבי יהודה, דמיירי בעיסה שנלושה במלח שהיא נסה ועבה, שהיא נכרת ויש בה ממש. ואין הלכה כר' יהודה:

ה ושלחבת. כגון הדליק נרו בשלחבת חבירו אינו מעכב באיסור תחומין: מועלין בה. הנתנה ממנה מביא אשם מעילות: ושלחבת לא נהנין. לכתחלה מדרבנן. ואם נהנו לא מועלין, אין חייבין קרבן מעילה, דלית בה ממשא. וכן המוציא גחלת בשבת לרשות הרבים חיב, ושלחבת שרחפה בידו מרשות היחיד לרשות הרבים פטור: פרגלי היחיד. אין מוליכין המים אלא כרגלי בעל הבור: פרגלי אותה העיר. אלפים אמה לכל רוח חוץ לעיבורה: ושל עולי בכל. העשוי לעוברי דרכים באמצע הדרך, ועשאים בני הגולה לשותותם בעלותם: פרגלי הממלא. מפני שהוא הפקר והפקר נקנה בהנבחה. ואם בא אחד ושאל לו מימיו אינו מוליכין אלא כרגליו, דקסבר האי תנא יש ביריה להחמיר, ומאמלול הובר הרבר דלהאי גברא חזו וברשותיה קיימי. ודלא כרבי יוחנן בן גורי דאמר חפצי הפקר קונין שביטה לעצמן במקומן:

ז לא יביאו לו מפרותיו, הואיל והוא לא עירב לשם, דפרותיו כמזהו:

ז מי שזמן אצלו אורחים. מעיר אחרת, ויבואו אצלו ע"י עירוב: לא יוליכו. לאחר סעודה מנות בידם לביתם: אא"כ זיכה להם. על ידי אחר: [מנותיהם]

משניות מבוארות – קהתי

ברסנודא; ואם עירב אחד מאנשי העיר ב עיין "תוספות יום טוב" שמביא דעות שונות; ושל עולי בכל – הבורות שעשאים עולי בכל לצורך עוברי דרכים, פרגלי הממלא – מהם, שכל מי שמילא מהם מוליכס למקום שהוא מהלך, לפי שהמים הללו הפקר הם, וקנה אותם הממלא בשעה שהעלם מן הבור, הלכך הרי הם כרגליו. ואם בא אחד ושאל את מימיו, אינו מוליכס אלא כרגלי הממלא, שלדעת התנא של משנתנו אומרים כזה: יש ביריה, היינו שהובר הרבר למפרע שמים אלו קנו שביטתו של הממלא משעת בין השמשות (רש"י); ואין התנא סובר כרבי יוחנן בן גורי, שחפצי הפקר קונים שביטה לעצמם במקומם (עיין עירובין ד, ה).

ב אור משנה ו

מי שהיו פרוטיו בעיר אחרת – ויש ממקומו עד אותה העיר יותר מאלפיים אמה, ונמצא שאי אפשר לו לילך לשם ביום טוב אלא על ידי עירובי תחומין, וערכו בני אותה העיר להביא אצלו מפרותיו, לא יביאו לו – ויש גורסים כאן: וערכו בני אותה העיר לבוא אצלו. לא יביאו לו מפירותיו (הגהות הב"ח בגמרא: הרי"ף; הרא"ש; הרמב"ם), ופירוש הדברים, שאף על פי שבני אותה העיר, שבה מונחים פירותיו, עירבו עירוב תחומים לבוא אצל בעל הפירות לעיר, מכל מקום אסור להם להביא עמהם מפירותיו, לפי שהפירות כרגליו, והרי הוא לא עירב לשם. ואם ערב הוא – אם בעל הפירות עירב עירוב תחומין לבוא לאותה העיר שמנחים שם פירותיו, פרוטיו כמזהו – ומותר לו להביא מהם עמו. בגמרא אמרו, שמדובר במשנתנו בכגון שיחד לפירות קרן זוית ונמצא שזה שהפקיד אצלו לא קיבל עליו שמירתם; אבל אם לא ייחד להם קרן זוית, הרי הם כרגלי זה שהפירות מופקדים אצלו.

~ יום חמישי ~

ב אור משנה ז

מי שזמן אצלו אורחים – מעיר אחרת, שיבואו אליו ביום טוב על ידי עירוב, לא יוליכו בידם מנות – מן הסעודה לביתם,

לא בא לשאול אלא ביום טוב, הריהו כרגלי הבעלים, שהואיל ולא בא לשאול מערב יום טוב, חשבו הבעלים שמן הסתם שאל מאחר, ולא העמידוהו ברשותו. האשה ששאלה מחברתה – כיום טוב, תבלין – לקדירתה, ומים ומלח לעספתה, הרי אלו – הקדרה והעיסה, פרגלי שתיהן – ואין מוליכין אותן אלא למקום ששתי הנשים מותרות לילך, לפי שיש לשתייהן חלק בתבשיל או בעיסה. רבי יהודה פוטר במים – שאין שם הבעלים על המים שהשאלום, מפני שאין בהן ממש – שאינם ניכרים כלל בעיסה, וכן בתבשיל שהוא סמך, הלכך אין המים מעכבים את הולכת העיסה או התבשיל למקום שבעלת העיסה או התבשיל מותרת ללכת. ביום טוב, במלח לא נחלק רבי יהודה, שמדובר כאן במלח עבה שהוא ניכר ויש בו ממש. ואין הלכה כרבי יהודה.

~ יום רביעי ~

ב אור משנה ה

הגחלת פרגלי הפעלים – הנוטל גחלת מחברו ביום טוב, אינו רשאי להוליכה אלא למקום שבעל הגחלת מותר ללכת, ושלחבת בכל מקום – כגון המדליק נר בשלחבת חברו, מותר להוליך את הנר בכל מקום שהוא הולך, לפי שהשלחבת אין בה ממש. גחלת של הקדש מועלין בה – הנהנה ממנה חייב להביא קרבן אשם מעילות, ושלחבת – של הקדש, לא נהנין – אסור ליהנות ממנה לכתחילה מדברי סופרים, ולא מועלין – הנהנה ממנה אינו מועל, ואינו חייב קרבן אשם מעילות. המוציא גחלת לרשות הרבים – בשבת, חיב – משום הוצאה, ושלחבת – המוציא שלחבת לרשות הרבים, כגון שרחפה בידו מרשות היחיד לרשות הרבים, או שהוציאה ברוח פיו, פטור – שאין בשלחבת ממש. יש מפרשים שאין גורסים פיסתה זו במשנתנו (הרי"ף; הרא"ש; המאירי). בור של יחיד – בור של מים השייך ליחיד, פרגלי היחיד – שאין מוליכס את מי הבור אלא למקום שבעל הבור מותר ללכת, ושל אנשי אותה העיר – בור מים שהוא של כל אנשי העיר, פרגלי אנשי אותה העיר – היינו שמותר להוליכס רק עד אלפיים אמה מחוץ לעיר לכל צד (רש"י);

וְשׁוֹחֲטִין אֶת הַמִּדְבָּרִיּוֹת, אֲבָל מִשְׁקִין וְשׁוֹחֲטִין אֶת הַבֵּיתוֹת. אֵלּוּ הֵן בֵּיתוֹת? הֲלָנוֹת בָּעִיר, מִדְּבָרִיּוֹת? הֲלָנוֹת בְּאֶפְרָיִם.

ס ל י ק מסכת ביצה

פירוש ברטנורא

מערב יום טוב. ש]מסרם בעל הבית זה לאדם אחר במשיכה מערב יו"ט, ואמר לו זכה במנות הללו לפלוני ופלוני דוכין לאדם שלא בפניו:

משניות מבוארות – קהתי

והם הנקראים בחשבון המולד "חלקים" (סתם). וכיוון שאי אפשר לחלק יום, היה צויו הראשון מהחודש שעבר וחציו השני לחודש הבא, שנאמר (במדבר יא, כ): "עַד חֹדֶשׁ יָמִים" — ימים אתה מחשב לחדשים ואי אתה מחשב שעות לחדשים (גמרא מגילה ה, א), לפיכך עושים חודש אחד "מלא", בן שלושים יום, וחודש אחד "חסר", בן עשרים ותשעה ימים. אמנם, אילו היה חודש הלבנה עשירי ותשעה יום ומחצה בלבד, היו כל השנים חדשיות מסודרין לסירוגין, אחד מלא ואחד חסר, לפי הסדר דלקמן: תשרי, כסלו, שבט, ניסן, סיון, זאב — מלאים; חשוון, טבת, אדר, אייר, תמוז ואולול — חסרים. אבל מפני העורף שיש בכל חודש וחודש יתר על חצי יום, ההולך ומצטבר לשעות ולימים, וכן מחמת דחיית ראש השנה — שיש לפעמים שאינו יכול להיות ביום המולד, כגון לפי הכלל שקבעו: "לא אד"ו ראש", היינו שיום ראשון של ראש השנה לא יחול לא ביום ראשון בשבוע (כדי שלא יבוא הושענה רבה בשבת), ולא ביום רביעי ולא ביום ששי (שלא יבוא יום הכיפורים סמוך לשבת — עיין "סוד העיבור" של תפארת ישראל⁷⁹³). ואם מולד תשרי חל באחד מהימים הללו נדחה ראש השנה למחרתו — לפיכך עושים את החדשים חשון וכסלו פעמים שניהם מלאים ופעמים שניהם חסרים, ופעמים כסדרם, היינו חשון חסר וכסלו מלא. דבר זה מצינים בסימן השנה הכולל שלש אותיות: האות הראשונה מצינת באיזה יום בשבוע חל יום ראשון של ראש השנה, האות השנייה מצינת את מספר הימים בחשון ובכסלו, האות השלישית מצינת באיזה יום בשבוע חל יום ראשון של פסח (שכן חג הפסח משמש סימן לשאר החגים), כגון שנת תש"ך סימנה זש"ז: ז — יום ראשון של ראש השנה חל ביום ז' (בשבת); ש — חשון וכסלו שלמים; ג — יום ראשון של פסח חל ביום ג' (שלישי בשבוע). ויש עוד פרטים הקובעים בעריכת הלוח, אבל אין כאן המקום להאריך (עיין "סוד העיבור" לבעל "תפארת ישראל", "פרקי מנהג והלכה" לע"צ מלמד). ברם, מן הצורך עוד להוסיף, שחגיגנו, הקבועים בימים מסוימים בחודש, קשורים גם בתקופות החמה, שהרי בפסח נאמר (דברים טז, א): "שמור את חודש האביב ועשית פסח"; חג השבועות הוא חג "ביכורי קציר חטים" וצריך הוא לחול בזמן הקציר; וחג הסוכות הוא חג האסיף. מכאן היה צורך למצוא התאמה בין חדשי הלבנה ושנת החמה, חשבו, איפוא, ומצאו שבמחזור של תשע עשרה שנה מצטרפים ההפרשים לשבעה חדשים, כלומר שבשביל התאמת שנת הלבנה לשנת החמה צריך להוסיף שבעה חדשים בכל תשע עשרה שנה. מכאן קבעו, שבכל מחזור של תשע עשרה שנה תהיינה שבע שנים מעוברות, היינו בנות שלשה עשר חודש, ושתיים עשרה שנה פשוטות בנות שנים עשר חודש. השנים המעוברות נקבעו בתוך המחזור בסדר דלקמן: השלישית, הששית, השמינית, האחת עשרה, הארבע עשרה, השבע עשרה והתשע עשרה (גו"ח אד"ו⁷⁹³), כלומר שבשנים הללו יש שני חדשי אדר, אדר ראשון ואדר שני.

כל אותו חשבון שהזכרנו, הנקרא "סוד העיבור", נקבע כיסוד לעריכת הלוח העברי על ידי ר' הלל בן רבי יהודה נשיאה, הנקרא הלל השני (בשנת ד' אלפים קי"ט ליצירה), שכן היה אז הכרח השעה לקבוע את לוח השנה לפי חשבון קבוע.

כשיחזרו ביום טוב, לפי שהמנות הן כרגלי המזמין, והרי הוא לא עירב לילך לעירם של האורחים, אֶלֶּא אִם בֶּן זָקָה לָהֶם מְנוּתֵיהֶם מִעֶרֶב יוֹם טוֹב — שמסר את המנות לאדם אחר בערב יום טוב ואמר לו: "משוך זוכה במנות הללו לפלוני ולפלוני", שכן זכין לאדם שלא בפניו, ונמצא שקנו האורחים את המנות מערב יום טוב, והרי הן כרגליהם, שמתרים להוליכן למקום שהם הולכים. אֵין מִשְׁקִין וְשׁוֹחֲטִין אֶת הַמִּדְבָּרִיּוֹת — בהמות המדבר, ביום טוב, לפי שאינן מוכנות. בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה השקאה אגב שחיטה, להשמיענו שנוהגים להשקות את הבהמה סמוך לשחיטתה כדי שיהא נוח להפשיט עורה; ויש מפרשים, שההשקאה קודם השחיטה מועילה להשמיט סירכות דקות שבריא (ומב"ט): אֲבָל מִשְׁקִין וְשׁוֹחֲטִין אֶת הַבֵּיתוֹת — בהמות הבית, ביום טוב. אֵלּוּ הֵן בֵּיתוֹת? הֲלָנוֹת בָּעִיר — בהמות החצורות בכל יום ממקום המרעה ולנות בתוך תחומה של העיר, ונמצא שכל יום הן מוכנות, הלכך מותר לשחוט מהן ביום טוב; מִדְּבָרִיּוֹת — אלו הן מדבריות? הֲלָנוֹת בְּאֶפְרָיִם — באחו, מחוץ לתחום העיר, ונמצא שהן מוקצות, שאין דעת הבעלים עליהן ליטול מהן לשחיטה, הלכך אסור לשחוט מהן ביום טוב.

מסכת ראש השנה

פתיחה למסכת ראש השנה

ארבעה פרקים הם במסכתנו. שני הפרקים הראשונים דנים בעניין קידוש החודש. ושני הפרקים האחרונים (חוץ מהמשנה הראשונה של פרק ג) עוסקים בהלכות תקיעת שופר בראש השנה ובדיני ברכות התפילה — "מלכויות, זכרונות ושופרות" — התלויות בתקיעות. בתחילת המסכת באות שתי משניות על "ארבעה ראשי שנים" ועל "ארבעה פרקים שבהם העולם נידון", שהן משמשות כהקדמה לעניינים הנידונים בה.

כידוע, הלוח שלנו ערוך ביסודו לפי חדשי הלבנה, היינו לפי סיבוב הלבנה מסביב לכדור הארץ. הלבנה, במהלכה על פני השמים נראית כמתחדשת מזמן לזמן, ומכאן — פרק הזמן שבין חידוש לחידוש נקרא "חודש". עניין חידוש הלבנה בכל חודש נובע מזה, שכידוע אין ללבנה אור עצמי, אלא מקבלת היא אורה מקרני החמה, ומתוך כך רק החלק הפונה אל החמה מאיר כולו או מקצתו, כפי מצב הלבנה מול החמה. מכאן, כל חודש עד חמשה עשר בו, הואיל ונראים לנו פני הלבנה הפונים אל החמה, אור הלבנה מוסיף והולך, ואילו מחצי החודש ואילך הולכים ופונים אלינו פני הלבנה החשוכים שאינם מקבלים אור מהחמה, ואור הלבנה מתחיל להתמעט, עד שלסוף החודש מופנית אלינו הלבנה כולה בצידה האפל, ואינה נראית לנו כלל, לפי שהיא נמצאת בקו ישר בין הארץ ובין החמה. וכשהלבנה מתחילה שוב את סיבובה, נראה עליה קו אור דק, ורגע זה נקרא "מולד הלבנה". שהרי היא כאילו נולדה מחדש.

הזמן שבין מולד למולד, היינו חודש הלבנה, הוא עשרים ותשעה יום ושתיים עשרה שעות ועוד שבע מאות תשעים ושלושה "חלקים" (793 בשעה, שכן הקדמונים חילקו את השעה ל-1080 חלקים, 1080)

משניות מסכת ראש השנה

פרק ראשון

א ארבעה ראשי שנים הם: באחד בנין ראש השנה למלכים ולרגלים; באחד באילול ראש השנה למעשר בהמה;

פירוש ברטנורא

מסכת ראש השנה

א ארבעה ראשי שנים הם. למלכים. מלכי ישראל מניין להם מניסן. שאם מלך בשבט או באדר, משהגיע ניסן כלתה לו שנה ומתחילין למנות לו שנה שניה. ומקרא נפקא לן דמניסן מניין להו דכתיב (מלכים א' ו') ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו הוא החודש השני למלך שלמה על ישראל, מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים, מה יציאת מצרים מניסן מניין לה, אף למלכות שלמה מניסן מניין לה. ולמלכי אומות העולם מניין מתשרי, והיינו דתנן לקמן בסמוך באחד בתשרי ראש השנה לשנים, כלומר לשנים של מלכי אומות העולם. ונפקא מינה, לפי שרגילין למנות זמן שטרות לשנות המלך משנה שעמד בה, משום שלום מלכות. ואם עמד מלך באדר וכתב לו הסופר בניסן שלאחר שלשה עשר חדש, ניסן של שנה שניה, כיון דניסן ראש השנה למלכים, הוה ליה שטר מוקדם ופסול, משום דהאי ניסן של שנה שלישית הוא, ושטרי חוב המוקדמים פסולים, לפי שנמצא טורף לקוחות, שלקחו השרה מן הלזה בין זמנו של שטר לזמן החלואה, שלא כדון, שהרי קדמה מכירה לחלואה, לפיכך קנסוהו לאבד גם מזמן החלואה ואילך ולא גבי ממשעבדי: ולרגלים. הכי קאמר, רגל שבו שהוא פסח, ראש השנה לרגלים לענין הנודר, שאם עברו עליו שלשה רגלים

משניות מבוארות – קהתי

שהם זכר ליציאת מצרים ולגאולת העם.
ועוד שני "ראשי שנים" מונה משנתנו: ראש השנה למעשר בהמה, וראש השנה לאילנות, כפי שיבאר.

אַרְבַּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם – ארבעה תאריכים הם בשנה, שכל אחד מהם הוא ראש השנה לעניינים המפורטים להלן: **בְּאַחַד בְּנִיסָן רָאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִּים** – למניין שנות המלכות של מלכי ישראל, שאם הומלך מלך באחד מחדשי השנה, משהגיע אחד בניסן מתחילים למנות לו שנה שנייה. בגמרא למדים זה מן הכתוב (מלכים א' ו, א): "ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים, בשנה הרביעית בחודש זיו הוא החודש השני למלך שלמה על ישראל" – מקיש הכתוב מלכות שלמה ליציאת מצרים: מה יציאת מצרים מניסן, אף מלכות שלמה מניסן נימנות שנותיה. ונפקא מינה (היוצא לנו מזה הלכה למעשה) לשטרות, שכן נוהגים היו בימיהם לכתוב בשטרות את התאריכים לפי שנות המלכים, כגון בשלשה בכסלו בשנה השנייה למלך פלוני; ויש חשיבות לתאריך הכתוב בשטר, שכן מאותו יום משתעבדים נכסי הלווה למלוה, ואם לאחר אותו יום מכר הלווה שדותיו לאחר, ואין לו ממה לשלם את חובו, יכול המלוה לגבות את חובו מהשדות הללו הנקראים "כנסים משועבדים". ברם, שטר שנכתב בו תאריך מוקדם, כגון שהלווה בשבט, ובשטר נרשם כסלו, שטר זה נקרא "שטר מוקדם" והוא פסול, שהואיל והמלוה יכול לבוא בשטר זה ולגבות שלא כדון מנכסים שמכר הלווה לפני זמן החלואה, לפיכך קנסוהו חכמים, שאינו זכאי כלל לגבות בשטר זה מהלקוחות, ואפילו מהנכסים שמכר לאחר זמן החלואה. מכאן, אם הומלך מלך באדר, ובניסן שלאחר שלשה עשר חודש נרשם בשטר: שנה שנייה לאותו מלך, הואיל וניסן זה הוא כבר שנה שלישית לאותו מלך, הרי זה שטר מוקדם, והוא פסול. **וְלְרִגְלִים** – באחד בניסן ראש השנה למניין הרגלים, כלומר חג הפסח, שהוא בחודש ניסן, הוא הרגל הראשון בשנה. וכן נזכרו הרגלים בתורה לפי אותו סדר: "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות" (דברים טז, טז). בגמרא מבואר: "שנתנו מונה לנודר", שנאמר (דברים כג, כב): "כי תדור נדר לה' אֵלֶיךָ לֹא תאחר לשלמו", ונחלקו בזה חכמים ורבי שמעון, שלדעת חכמים הנודר דבר להקדש, כיון שעברו עליו שלשה רגלים ולא קיים נדרו, הריהו עובר על "לא תאחר"; ורבי שמעון סובר: שלשה רגלים כסדרם וחג המצות תחילה, כלומר שאין אדם עובר על נדרו בכל תאחר אלא אם כן עברו עליו שלשה רגלים כסדרם, היינו פסח שבועות וסוכות. מכאן, שהנודר בין פסח לשבועות אינו עובר בכל תאחר אלא לאחר

אבל קודם לכן, בתקופת המשנה והתלמוד, אף על פי שידעו החכמים את חשבון המולד ו"סוד העיבור", מכל מקום לא היו קובעים ראש חודש לפי החשבון, אלא היו מקדשים את החודש על פי ראית הלבנה, שכן למדו מן הכתוב (שמות יב, ב): "החודש הזה לכם" – כזה ראה וקדש, כלומר שמצווה לקדש את החודש על פי הראייה. מכאן, העדים שראו את הלבנה בחידושה בליל השלושים לחודש, היינו בעשרים ותשעה לחודש בערב, היו באים לבית דין הגדול ומעידים לפניהם, שראו את הלבנה. בית הדין היו בודקים אותם, ולאחר שמצאו עדותם נכונה ומכוונת, היה נשיא בית הדין מכריז, שיום השלושים מקודש, ושהוא ראשון לחודש הבא, והחודש שעבר "חסר", בן עשרים ותשעה יום. אבל אם לא נראתה הלבנה בליל השלושים, או שלא הספיקו העדים לבוא ביום השלושים, נעשה החודש שעבר "מלא", בן שלושים יום, ויום השלושים ואחד היה ראשון לחודש הבא. – וכבר הקדמנו, שענייני קידוש החודש נידונים בפרוטרוט בשני הפרקים הראשונים במסכתנו. – על שאר העניינים שבמסכתנו נתעכב במקומם.

באור משנה א

כתוב בתורה (ויקרא כג, כד): "בחודש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבתון וזכרון תרועה מקרא קודש", וכן כתוב (במדבר כט, א): "ובחודש השביעי באחד לחודש מקרא קודש... יום תרועה יהיה לכם". חג זה הנקרא בתורה "יום תרועה", "זכרון תרועה", נקרא במשנה "ראש השנה", שכן למדו חכמים בקבלה, שיום אחד בתשרי הוא ראש השנה לדין (כפי שיבאר במשנה ב'). אמנם פעם אחת נזכר "ראש השנה" גם בתנ"ך (יחזקאל מ, א), אבל שם נאמר: "בראש השנה בעשור לחודש". כלומר שמדובר שם על יום הכיפורים; ומה שכתוב "בראש השנה" פירושו כנראה בתחילת השנה. וחכמים אמרו (ערכין יב, א), שהיתה זו שנת היובל, ויום הכיפורים שבשנת היובל אף הוא נקרא ראש השנה, שכן נוהגים בו לתקוע ולהתפלל מלכויות וזכרונות שופרות כמו בראש השנה (כפי שיבאר במסכתנו ג, ה). – ואף בתורה מוצאים, שחודש תשרי הוא התחלת השנה, שנאמר (שמות כג, טז): "ותחג האסיף בצאת השנה", וכן נאמר (שמות לז, כב): "ותחג האסיף תקופת השנה", ודרשו בירושלמי: איזה חודש שיש בו חג ותקופה ואסיף ושנה יוצאת בו? הווי אומר: זה תשרי. מכאן שלמניין השנים מניסן מחודש תשרי. חודש זה הוא גם התחלת השנה החקלאית, כמבואר במשנתנו. כן נקבעה הלכה כרבי אליעזר, הסובר שבתשרי נברא העולם, ומתוך כך נוהגים לומר בתפילת ראש השנה: "זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום רביעי..."

ברם, למניין חגי השנה, ניסן הוא החודש הראשון, שנאמר (שמות יב, ב): "החודש הזה לכם ראש חדשים". ראשון הוא לכם לדחי השנה". כלומר החודש הזה, בו יצאו בני ישראל ממצרים, הוא החודש הראשון למניין חדשי השנה. מכאן, גם אחד בניסן ראש השנה הוא: ראש השנה למלכות ישראל, וכן למועדי ישראל,

רַבִּי אֱלֶעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים: בְּאֶחָד בְּתַשְׁרִי; בְּאֶחָד בְּתַשְׁרִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים וְלְשָׁמַיִן וְלִיבְלֹת, לְנִמְיָעָה וְלִירְקוֹת; בְּאֶחָד בְּשַׁבָּט רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן, בְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי; בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בּוֹ. בַּבֶּרֶקֶה פְּרָקִים הָעוֹלָם נִדּוֹן; בַּפֶּסַח עַל הַתְּבוּאָה; בַּעֲצֶרֶת עַל פִּירוֹת הָאֵילָן; בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כָּל פְּאֵי הָעוֹלָם

פירוש ברטנורא

משנדר ולא קיים נדרו עובר על כל תאחר. ורבי שמעון אומר שאינו עובר על כל תאחר עד שיעברו עליו שלש רגלים כסדרן, וחג המצות תחלה, כמו שהן סדורים במקרא (דברים ט"ז). בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות. ופסח הלכה, משיעברו עליו רגל אחד בלבד ולא הביא נדרו עובר בעשה, דכתיב (שם י"ב) ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם וגו', רגל ראשון שאתה בא אתה צריך להביא. ומשיעברו עליו שלש רגלים עובר על כל תאחר. ואין הלכה כר' שמעון דבעי שלש רגלים כסדרן: **ראש השנה למעשר בהמה.** שאין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בחברתה, דכתיב (דברים י"ד) עשר תעשר, בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר דגן ואחד מעשר בהמה, ואמר קרא שנה שנה, ולא משנה זו על של חברתה: **ורבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי.** כיון דאתקש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן ר"ה שלו תשרי, אף מעשר בהמה ר"ה שלו תשרי. ואין הלכה כר"א ור"ש [דאמרי] בא' בתשרי. ות"ק סבר כיון דאתקש מעשר בהמה למעשר דגן דכתיב עשר תעשר, מה דגן סמוך לגמרו עישורו, שהרי ר"ה שלו תשרי והוא סמוך לגמרו שכל ימות [החמה] עומד בגורן להתיבש, אף מעשר בהמה נמי סמוך לגמרו עישורו דהיינו אחד באלול, שהבהמות יולדות באב שאו נגמרו זמן עיבורן, דכתיב (תהלים ס"ה) לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר, אימתי לבשו כרים הצאן, כלומר שמתלבשות מהוכרים העולים עליהם ומתעברות, בזמן שהעמקים יעטפו בר, דהיינו באדר שהוריעה צומחת וניכרת יפה. ויולדות באב, דזמן עיבורה של בהמה דקה ה' חדשים. הלכך ר"ה של מעשר בהמה בא' באלול סמוך לגמרו: **לשנים.** לשני מלכי אומות העולם, כדפרישית לעיל: **ולשמיטין וליובלות.** משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה: **ולנטיעה.** אם נטע אילן מ"ה יום קודם אחד בתשרי, שהם שתי שבתות לקליטה, שהנטיעה נקלמת בשתי שבתות, ושלושים יום אחר הקליטה להחשב שנה, דשלושים יום בשנה חשובים שנה, הרי מ"ה יום. כשיגיע אחד בתשרי מונין לה שנה שנייה משנות הערלה, ולתשרי של שנה האחרת מונין לה שנה שלישית, ולאחר שנה שלישית כשיגיע אחד בתשרי של שנה רביעית, אם חנטו בנטיעה זו פירות, עדיין הם אסורים משום ערלה. שאע"פ שתשרי ר"ה לנטיעה, מ"ו בשבט ר"ה לאילן וזה כבר נעשה אילן, לפיכך אין שנתו מתחדשת לצאת מידי ערלה עד מ"ו בשבט, ומשם ואילן אם יחנטי בו פירות הם תורת רבעי עליהן לאכלן בירושלים, ובט"ו בשבט לשנה הבאה יצאו מידי רבעי פירות החנוטים בה מכאן ואילן: **ולירקות.** למעשר ירק, שאין תורמין מן הירק שנלקט לפני ר"ה על הירק הנלקט לאחר ר"ה: **ראש השנה לאילן.** לענין מעשר פירות, שאין מעשרין פירות אילן שחנטו קודם שבט. על שחנטו לאחר שבט, דבאילן אזלינן בחר חנטה. אי נמי נפקא מיניה לענין שנה שלישית של שמיטה שנוהג בה מעשר עני, שאותן פירות שחנטו מר"ה של שנה שלישית עד שבט דגן אותן כפירות של שנה שנייה שעברה ונוהג בהן מעשר ראשון ומעשר שני, ומשבט ואילן נוהג בהן מעשר ראשון ומעשר עני:

ב בארבעה פרקים. בשנה: **בפסח על התבואה.** מדאמריה תורה הביאו לפני עומר בפסח כדי שאבדך לכם תבואה שבשדות, מינה ידעין דבפסח נידונים

משניות מבוארות – קהתי

בתישרי הוא ראש השנה למניין השנים, כמו שאנחנו מונים היום. ויש אומרים: לדון. שהקב"ה דן את כל באי העולם בכל הקירות אותם עד תשרי הבא, כמו שכתוב (דברים יא, יב): "מראשית השנה ועד אחתית שנה" – מראשית השנה נדון מה יהא בסופה. **וְלְשָׁמַיִן** – שנת השמיטה מתחילה בתשרי, שמשנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה, **וְלִיבְלֹת** – אף שנת היובל מתחילה באחד בתשרי, **לְנִמְיָעָה** – היינו לענין שלש שנות ערלה, שהנטע אילן בששה עשר באב, היינו ארבעים וארבעה ימים לפני אחד בתשרי שהם שבועיים לקליטת הנטיעה, ושלושים יום אחר הקליטה להיחשב שנה, הרי כשמיטה אחד בתשרי מתחילים למנות לנטיעה שנה שנייה משנות הערלה, וכעבור שנתים מאחד בתשרי נגמרות שלש שנות ערלה. כרס, בהגיע אחד בתשרי של השנה הרביעית עדיין אסורים הפירות בהנאה משום ערלה עד חמשה עשר בשבט, שהוא ראש השנה לאילן (כמו שנשנה להלן); **וְלִירְקוֹת** – לענין מעשר ירקות, שאין מעשרים מירקות שנלקטו לפני תשרי על הירקות שנלקטו לאחר האחד בתשרי. **בְּאֶחָד בְּשַׁבָּט רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן, בְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי** – שכן באילנות הולכים אחר חנטה (התחלת התהוות הפרי). ואין מעשרים מפירות שחנטו לפני שבט על הפירות שחנטו אחרי האחד בשבט; וכן לענין מעשר שני ומעשר שני, אם חנטו הפירות בתחילת השנה השלישית של שמיטה, לפני שבט, אף על פי שנטקפו לאחר שבט, דנים אותם כפירות של שנה שנייה לשמיטה, ונוהג בהם מעשר שני, ואילו הפירות שחנטו משבט ואילן נוהג בהם מעשר עני. **בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בּוֹ** – הטעם שקבעו ראש השנה לאילן בשבט, מבואר בגמרא: "הואיל ויצאו רוב גשמי השנה ועלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חנוטים מעתה". יש מפרשים טעמים של בית הלל, לפי שחמשה עשר בשבט הוא תחום אמצעי שבין תקופת טבת לתקופת ניסן ומאחר שעברה חצייה של תקופת טבת כבר תש כוחה, ואין הקרירות חזקה כל כך, והחנטה הולכת ומתגברת (המאיר).

שיעברו עליו חמשה רגלים: שבועות וסוכות, ואחריהם שלש הרגלים כסדרם, פסח שבועות וסוכות. משנתנו נשנתה איפוא, לדעת רבי שמעון, ולכן היא באה ללמד, שאחד בניסן הוא ראש השנה לסדר הרגלים. כרס, אין הלכה כרבי שמעון. בגמרא מובאת ברייתא המוסיפה על משנתנו: באחד בניסן ראש השנה לחדשים (למניין חדשי השנה), ולענין בוריס (שלאחר שנכנס חודש ניסן, אין בית דין רשאים לעבר את השנה שעברה), ולתורתם שקלים (שמשנכנס ניסן מתחילים להביא קרבנות ציבור מתרומות השקלים של שנה זו). ויש אומרים: אף לשכיירות בתים (שהמשכיר בית לחברו, ואמר: לשנה זו, כיון שהגיע אחד בניסן נגמרה השנה). **בְּאֶחָד בְּאֵילּוֹל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעַשְׂר בְּהֶמָּה** – שנאמר (ויקרא כז, לב): "וכל מעשר בקר וצאן, כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש לה". ואין מעשרין מן הבהמות הנולדות בשנה זו על הנולדות בשנה האחרת, וכן אין הנולדים בשנה זו מצטרפים לנולדים בשנה האחרת להתחייב במעשר. בגמרא למדים דין זה ממה שנאמר (דברים יד, כב): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה", ודרשו חכמים: "עשר תעשר" – בשני המעשרות הכתוב מדבר: בין מעשר דגן ובין מעשר בהמה, ונאמר: "שנה שנה" – מכאן שאין מעשרים משנה לחברתה. והנה ששינוי במשנתנו: באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה. שכן רוב הבהמות יולדות בחודש אב. **רַבִּי אֱלֶעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים: בְּאֶחָד בְּתַשְׁרִי** – הואיל והקיש הכתוב מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן ראש השנה שלו תשרי (כמבואר להלן במשנתנו), אף מעשר בהמה ראש השנה שלו אחד בתשרי. כרס, חכמים סוברים: מה דגן סמוך לגמרו עישורו, שכל ימות החמה עומד בגורן להתייבש ובתחילת תשרי אוספים אותו, אף מעשר בהמה סמוך לגמרו עישורו, היינו באחד באלול, שרוב הבהמות יולדות עד אחד באלול. **בְּאֶחָד בְּתַשְׁרִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים** – יש מפרשים בגמרא: למניין שנות מלכי אומות העולם, וכך מבארים אמנם רוב מפרשי המשנה. ויש מפרשים (בגמרא): לתקופה. כלומר לתקופת חמה ולבנה והילוך, היינו שאחד

מסכת ראש השנה פרק ראשון משנה ג
 עוֹבְרִין לְפָנָיו כְּבִנֵי מָרוֹן, שְׁנָאֹמֶר (תהלים לז, ט): "הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם, הַמְכִּין אֶל־פְּלִמְעָשֵׂיהֶם"; וּבְחָג נְדוּנִין עַל הַמִּים.
 ג' עַל שֵׁשֶׁה חֲדָשִׁים הַשְּׁלוּחִים יוֹצְאִין: עַל נִסָּן מִפְּנֵי הַפֶּסַח; עַל אֵב מִפְּנֵי הַתַּעֲנִית; עַל אֵלּוּל מִפְּנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה;
 עַל תִּשְׁרֵי מִפְּנֵי תַקְנַת הַמוֹעֲדוֹת; עַל כֶּסֶּלּוֹ מִפְּנֵי חֲנֻכָּה, וְעַל אֲדָר מִפְּנֵי הַפּוּרִים. וּכְשֶׁהִיא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, יוֹצְאִין
 אֵף עַל אֵיר מִפְּנֵי פֶסַח קָטָן.

פירוש ברטנורא

על התבואה: ובעצרת על פירות האילן. מדאמרה תורה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שאברך לכם פירות האילן, וחטא עין קרייה רחמנא דכתיב (בראשית ב') ומועין הדעת טוב ורע, כמאן דאמר עין שאכל אדם הראשון חטא היה: כבני מרון. כבני אמריא, ככבשים הללו שמוציאין אותן בפתח קטן זה אחר זה לעשרן, ואין שנים יכולים לצאת כאחד: היוצרי יחד לבם. הכי קאמר, היוצרי והוא הקב"ה רואה יחד לבם ומבין אל כל מעשיהם, שאע"פ שעוברים לפניו אחד אחר, מ"מ כולן נסקרים בסקירה אחת: ובחג נידונין על המים. מדאמרה תורה נסכו לפני מים בחג:
 ג' שלוחין יוצאין. כשקדשו ב"ד את החודש שולחין ומודיעין לגולה יום שקידשוהו, אם ביום שלשים וחודש שעבר חסר, אם ביום ל"א וחודש שעבר מלא. ושלוחי ב"ד אין מחליטין לא את השבת ולא את יו"ט: ועל אב מפני התענית. לפי שהוכפלו בו צרות יותר משאר תעניות: ועל אלול מפני ר"ה. מודיעין מתי אלול ועושים ר"ה ביום שלשים באלול בגולה, דרוב שנים אין אלול מעובר. ואע"פ שספק בידם שמה יעברוהו ב"ד, אי אפשר להם לדעת, ועל כרחן הולכים אחר רוב שנים. ואם לא ידעו מתי מתחיל [אלול] לא ידעו יום ל' שלו: ועל תשרי מפני תקנת המועדות. לאחר שקדשו ב"ד לתשרי, השולחין יוצאין ליום המחרת והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג ומודיעין אותם אם עיברו ב"ד את אלול אם לאו, כדי שלא יהא לכן נוקפן ביום הכפורים ובסוכות: פסח קטן. פסח שני:

משניות מבוארות – קהתי

הקב"ה: נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי השנה.

הר"ן מקשה: כיון שאדם נידון בראש השנה, בוודאי על הכל דנים אותו, על תבואתו ופירותיו ושאר עסקיו, ואם כן הרי הכל נידון בראש השנה, ומפני מה שנינו, שבפסח העולם נידון על התבואה ובעצרת על פירות האילן ובחג על המים? אלא, משיב הר"ן, שלשת הדברים שנינו במשנה, התבואה והפירות והמים, העולם נידון על כל אחד מהם בזמן, אבל בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו אחד אחד וגוזרים על כל אחד ואחד מה יהא חלקן בדברים הללו.

באור משנה ג

כבר בארנו (בפתיחה למסכתנו), שבזמן המשנה היו מקדשים את החודש על פי העדים שראו את הלכנה בחידושה. משנתנו באה ללמד, שלאחר שקידשו בית דין את החודש. היו יוצאים שליחים למקומות הרחוקים, בארץ ובחוץ לארץ, להודיע באיזה יום נתקדש החודש. ברם, לא היו יוצאים שליחים אלא בחדשים שהיו בהם יום טוב או תענית.

על שֵׁשֶׁה חֲדָשִׁים – המפורטים להלן, הַשְּׁלוּחִים יוֹצְאִין – למקומות הרחוקים כדי להודיע מתי נתקדש החודש: עַל נִסָּן מִפְּנֵי הַפֶּסַח – כדי שידעו באיזה יום חל להיות חג הפסח. וכשיודיעים מתי חל פסח הרי גם יודעים מתי חל חג השבועות, שהוא ביום החמישים אחרי. הלכך לא היו צריכים לצאת על סיון. עַל אֵב – השליחים יצאו להודיע על ראש חודש אב, מִפְּנֵי הַתַּעֲנִית – כדי שידעו מתי חל צום תשעה באב, שכן תענית זו חמורה משאר התעניות. עַל אֵלּוּל מִפְּנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה – שהיו מנינים בחודש אלול עשרים ותשעה יום, ועושים ראש השנה ביום שלשים לחודש, שכן סמכו על מה שאמרו חכמים: מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר, כלומר מלא, והיו הולכים איפוא, אחר רוב שנים; ויש מפרשים, שהיו עושים מספק שני ימים, ביום שלושים באלול ובשלושים ואחד בו, כמו שאנחנו נוהגים (תוספות); מכל מקום היו צריכים לדעת מתי היה ראש חודש אלול, כדי שידעו מתי חל יום השלושים שלו. עַל תִּשְׁרֵי מִפְּנֵי תַקְנַת הַמוֹעֲדוֹת – אף על פי שהיו עושים ראש השנה ביום השלושים באלול מכל מקום היו יוצאים שליחים להודיע מתי נתקדש חודש תשרי, כדי שידעו בוודאות מתי חל יום הכיפורים וחג הסוכות, ולא יהא לבם נוקפם. ואם אמנם אלול נתעבר יתקנו על פי זה את שאר המועדות, שיחוגו אותם בזמנם הנכון, כפי שנקבע החודש על פי בית הדין. עַל כֶּסֶּלּוֹ מִפְּנֵי חֲנֻכָּה, וְעַל אֲדָר מִפְּנֵי הַפּוּרִים. וּכְשֶׁהִיא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, יוֹצְאִין אֵף עַל אֵיר מִפְּנֵי פֶסַח קָטָן – היינו פסח שני, שהוא בארבעה עשר באייר, שכל אלו שהיו בזמן הפסח הראשון טמאים או בדרך רחוקה ולא יכלו להקריב את הפסח,

~ יום ששי ~

באור משנה ב

בְּאַרְבַּעַת פְּרָקִים הָעוֹלָם נִדוֹן – ארבעה זמנים הם בשנה שבהם העולם נידון על ידי הבורא: בִּפְסַח עַל הַתְּבוּאָה – בחג הפסח דן הבורא, אם תבואת השנה תהיה מבורכת, שכן באותו זמן מתחילה התבואה להבשיל: בְּעֶצְרָת – בחג השבועות, עַל פְּרוֹת הָאֵילָן – אם האילנות יתנו פירותיהם בשפע או שתהא שנת רזון, שכן באותו זמן מתבכרים פירות האילן, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כָּל בְּאֵי הָעוֹלָם עוֹבְרִין לְפָנָיו – לפני הקב"ה, כְּבִנֵי מָרוֹן – בגמרא מפרשים: כבני אמריא, היינו ככבשים הללו שמונים אותם כדי לעשרם, ויוצאים הם דרך פתח צר אחד אחד. ויש מפרשים בגמרא: כבני חיילות של מלך ("מרון" לשון מרות ואדנות), שְׁנָאֹמֶר: "הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם, הַמְכִּין אֶל־פְּלִמְעָשֵׂיהֶם" – בגמרא מבואר: היוצרי רואה יחד לבם של כל באי העולם ומבין אל כל מעשיהם, ודן אותם כל אחד לפי מעשיו. ויש מפרשים, שאף על פי שבני אדם עוברים לפניו אחד אחד, מכל מקום כולם נסקרים בסקירה אחת (רש"י; ברטנורא). והמהרש"א מקשה על כך, שלפי פירוש זה יוצא שאין הפסוק מתייחס כלל למה שנישנה לפני כן שכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, אלא בא להשמינה דבר אחד שאינו נזכר במשנה. מכאן נראה לו לפרש, שאין כוונת המשנה שכולם עוברים לפניו ממש זה אחר זה כמו בני מרון, אלא שדומה הדבר לבני מרון, שכן אם הולכים הרבה ביחד, אי אפשר לו לאדם לראות את כולם בפעם אחת, אבל כשעוברים לפניו כבני מרון זה אחר זה, אפשר גם לאדם לראותם בפעם אחת, כשהוא עומד ורואה אותם מן הצד; וכך הקב"ה רואה את כולם בסקירה אחת. זהו ששינוי כאן: כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון. שנאמר: "היוצרי יחד לבם" (היוצרי רואה יחד לבם, היינו בפעם אחת, כמו בני מרון שהולכים זה אחר זה, שיכול הרואה לראותם בפעם אחת) ומבין אל כל מעשיהם" (בפרטי מעשיו של כל אחד ואחד). וּבְחָג – בחג הסוכות, נְדוּנִין עַל הַמִּים – שבאותם הימים מתחילים ימות הגשמים. בגמרא מובאת ברייתא: "מפני מה אמרה תורה: הביאו עומר בפסח? מפני שהפסח זמן תבואה הוא. אמר הקב"ה: הקריבו לפני עומר בפסח, כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. ומפני מה אמרה תורה: הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן. ומפני מה אמרה תורה: נסכו מים בחג? מפני שהחג זמן גשמי השנה הוא, אמר

ד על שני חדשים מחללין את השבת: על ניסן ועל תשרי, שבהן השלוחין יוצאין לסוריא, ובהן מתקנין את המועדות; וכשהיה בית המקדש קיים, מחללין אף על פלן מפני תקנת הקרבן.
ה בין שנראה בעליל בין שלא נראה בעליל – מחללין עליו את השבת. רבי יוסי אומר: אם נראה בעליל – אין מחללין עליו את השבת.

פירוש ברטנורא

ד מחללין את השבת. עדים שראו את החודש, כדי לילך ולהודיע לב"ד: **שבהם שלוחי ב"ד יוצאים לסוריא.** להודיע לגולה יום קביעותם, הלכך חשיבי. ומן התורה מחללין על כולן, אבל רבנן אסרו לפי שאין תקן המועדות תלוי בהן, אבל שני חדשים אלו העמידו על דין תורה, שכל המועדות תלוין בהן: **תקנת קרבן.** של ר"ח שיהא קרב בזמנו:
ה בעליל. למעלה מן הארץ הרבה, שהכל רואים אותה: **שלא בעליל.** למטה בשפולי של רקיע סמוך לארץ, ואדמומית החמה מכסה אותה ואינה ניכרת כל כך: **אין מחללין.** דודאי ראו אותה בירושלים. ואין הלכה כרבי יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

הטעם העיקרי הוא, לפי שבהן מתקנין את המועדות: ולא נקטה המשנה "שבהן השלוחין יוצאין לסוריא" אלא כדי להוסיף ולציין חשיבותם של חדשים אלו ("לייפות וליישב את טעם החילול אף בשביל זאת, שיש דברים שאין הטעם תלוי בהם והם נעשים סעד לדבר ליישבו ולייפותו" – רש"י). **וכשהיה בית המקדש קיים, מחללין אף על פלן** – העדים שראו את הלבנה בליל שלושים מותר היה להם לחלל את השבת אף על כל החדשים, **מפני תקנת הקרבן** – כדי להקריב את קרבן המוסף של ראש חודש בזמנו. בגמרא מובאת ברייתא: מניין שמחללין עליהן את השבת? תלמוד לומר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדם" (הזהירים הכתוב שלא יעבור המועד של זמן קריאתם מקרא קודש, היינו קידוש בית דין – רש"י). יכול כשם שמחללים עד שיתקדשו (כלומר כשם שמחללים העדים את השבת כדי שיתקדש החודש בזמנו). כך מחללין (שלוחי בית דין). עד שיתקיימו (המועדות בזמנם)? תלמוד לומר: "אשר תקראו אותם" – על קריאתם אתה מחלל את השבת ואי אתה מחלל על קיומן". נמצאנו למדים, שהשלוחים אינם מחללים שבת לעולם, ועדי החודש מותרים מן התורה לחלל את השבת אף על כל החדשים, אבל חכמים התקינו, לאחר חורבן בית המקדש, שלא יהיו מחללים אלא על ניסן ועל תשרי בלבד, לפי שתיקון כל המועדות תלוי בהם, אבל על שאר החדשים, הואיל ואין תיקון המועדות תלוי בהם, אסור אף לעדים לחלל את השבת.

באור משנה ה

בין שנראה בעליל – בירור ובגלוי, **בין שלא נראה בעליל** – כלומר לא זו בלבד בזמן שחידוש הלבנה לא נראה בעליל, אלא אף בזמן שנראה בעליל, אף על פי שיש לשער שאף בתוך תחומה של ירושלים ראו את הלבנה, מכל מקום **מחללין עליו את השבת** – העדים צריכים לבוא ולהעיד לפני בית דין ואין להם לחוש לחילול שבת. **רבי יוסי אומר: אם נראה בעליל** – אם הירח נראה בבירור וגלוי לכל, **אין מחללין עליו את השבת** – לפי שוודאי ראוהו גם בירושלים. ואין הלכה כרבי יוסי.

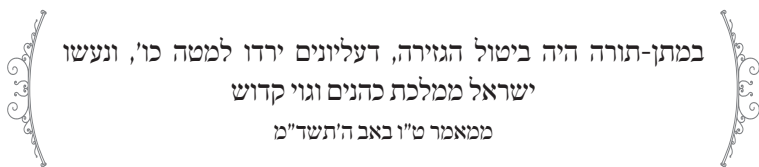
מקריבים אותו בארבעה עשר באייר, כמפורש בתורה (במדבר ט, יא); וכבר שנינו פרטי הדינים של פסח שני במסכת פסחים (ט, א).

יש מעירים, שאף בזמן שבית המקדש היה קיים לא היו השליחים יוצאים אלא על ששה חדשים בלבד, שהרי אז לא היו יוצאים על חודש אב, שכן אמרו (בגמרא): "בזמן שיש שלום אין צום" ומפרשים: בזמן שיש שלום, היינו בזמן שבית המקדש קיים, אין צום תשעה באב נוהג (המאירי: "תפארת ישראל").

~ שבת קודש ~

באור משנה ד

משנתנו דנה בעדים שראו את הלבנה בחידוש בליל שבת, אם מותר להם לחלל את השבת, כגון ללכת חוץ לתחום, כדי לילך ולהודיע לבית דין.
על שני חדשים מחללין את השבת – העדים שראו את הלבנה, מותר להם לחלל את השבת, כדי לילך ולהעיד לפני בית דין: **על ניסן** – משום קביעת חג הפסח וחג השבועות, **ועל תשרי** – משום קביעת יום הכיפורים וחג הסוכות, **שבהן** – בחדשים אלו, **השלוחין יוצאין לסוריא** – ומשם לבלבד, כדי להודיע לבני הגולה יום קביעותם, **ובהן מתקנין את המועדות** – כלומר שתיקון כל המועדות תלוי בחדשים אלו. בגמרא שואלים על מה ששנינו כאן "שבהן השלוחין יוצאין לסוריא": וכי על שני חדשים אלו בלבד השלוחים יוצאים? והלא שנינו (במשנה הקודמת): "על ששה חדשים השלוחים יוצאים"? ומתריצים, שיש הבדל בין שאר החדשים לשני החדשים הללו, שעל שאר החדשים השליחים יוצאים מבערב, כגון אם הלבנה נראתה באופן ברור בליל השלושים, שללא כל ספק יקדשו בית דין מחר את החודש, אין השלוחים ממתינים עד למחר כדי לשמוע את הכרזת קידוש החודש מפי נשיא בית הדין, אלא יוצאים מיד בערב להודיע לגולה שיום השלושים הוא ראש חודש; אבל על ניסן ועל תשרי אין השלוחים יוצאים עד שישמעו מפי נשיא בית הדין: "מקודש החודש", שהואיל ותיקון המועדות תלוי בהם יש חשש שמא יימלכו בית הדין לרחות ראש חודש ליום השלושים ואחד (תוספות). מכל מקום אין זה משמש טעם לחילול השבת על ידי העדים, שהרי השלוחים עצמם אסורים לחלל את השבת (כמו שנבאר להלן), אלא

במתן-תורה היה ביטול הגזירה, דעליונים ירדו למטה כו', ונעשו ישראל ממלכת כהנים וגוי קדוש
ממאמר ט"ו באב ה'תשד"מ

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף ח עמוד א. נאמר בפסוק (תהלים לב ו) **עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חֹסִיד אֱלֹהִים לְעֵת מִצָּא**, כלומר, מן הראוי שיתפלל אליך כל חסיד על דבר נחוצ, שלעת שיצטרך אותו יהיה מצוי לו. מבארת הגמרא מהו הדבר שראוי להתפלל עליו: **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, 'לְעֵת מִצָּא' זו אִשָּׁה**, כלומר, יתפלל החסיד שלעת שיצטרך לשאת אשה, תהיה מצויה לו, **שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יח כב) 'מִצָּא אִשָּׁה מִצָּא טוֹב'**. הגמרא מביאה מנהג שנהגו בשעת נישואין, על פי פסוק זה: **בְּמַעֲרָבָא** – בארץ ישראל, **כִּי נָסִיב אִינֶשׁ אֶתְתָּא, אָמְרִי לִיה חָבִי** – כשהיה אדם נושא אשה, היו אומרים לו כך, **'מִצָּא' או 'מוֹצָא'**. וכוונתם היתה לשאול, האם האשה היא טובה שנאמר עליה **'מִצָּא', דְּכֵתִיב (שם) 'מִצָּא אִשָּׁה מִצָּא טוֹב, וַיִּפֶּק רָצוֹן מֶה'**, או שמא רעה היא ונאמר עליה **'מוֹצָא', דְּכֵתִיב (קהלת ז כו) 'וּמוֹצָא אֲנִי מֵרַמְּמוֹת אֶת הָאִשָּׁה' וגו'.** ביאור נוסף: **רַבִּי נִתָּן אָמַר, 'לְעֵת מִצָּא' זו תוֹרָה**, כלומר, שיתפלל שבעת שיצטרך לדעת דין מסוים, יהיה הדבר מצוי לפניו, **שֶׁנֶּאֱמַר לשון מציאה כלפי התורה, 'כִּי מִצָּאִי מִצָּא חַיִּים' וגו' (משלי ח לה).**

ביאור נוסף: **רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, 'לְעֵת מִצָּא' זו מִיתָה**, כלומר, שיתפלל שימות במיתה יפה ונוחה, **שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח כא) 'לְמֹת תוֹצֵאוֹת'. תִּנָּיָא נְמִי חָבִי, תִּשְׁעֵ מָאוֹת וּשְׁלֹשָׁה מֵינֵי מִיתָה נִבְרָאוּ בְּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'לְמֹת תוֹצֵאוֹת', ו'תוֹצֵאוֹת' בְּגִימְטְרִיא חָבִי הוּא** – כך היא הגימטריא של 'תוצאות', תשע מאות ושלש. ומבין כל מיני המיתה, **הַקָּשָׁה שֶׁבְּכֵלָן** היא **אִסְכָּרָא** – חולי בתוך הגוף או בגרון, **נִיחָא שֶׁבְּכֵלָן** היא מיתת נשיקה. חולי האִסְכָּרָא, דְּמֵיָא כְּחִיּוּרָא בְּגִימְטְרִיא דְּעֵמְרָא דְּלֶאֱחֻרֵי נִשְׂרָא – דומה לענפי הקוצים שמסתבכים בגיזי הצמר, וכשהאדם מושך את הקוצים בחזקה כדי לנתקם מהצמר ומשליכם לאחור, בהכרח שאף הצמר יתלש עמם, כך גם מיתה זו קשה, שאין הנשמה ניתקת מהגוף אלא בקושי גדול. **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי כְּפִיטוּרֵי בְּפִי וְשֵׁט** – ויש אומרים שקושי מיתה זו הוא בדומה לחבלים שקשה להוציאם מנקב שהוא עגול וצר כפי הושט. אולם מיתת נשיקה הקלה, דְּמֵיָא כְּמִשְׁחָל בְּנִיתָא מִחֻלָּבָא – דומה למשיית שערה מתוך חלב, שכשם שהיא נמשית בקלות, כך גם מיתה זו קלה היא.

ביאור נוסף: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, 'לְעֵת מִצָּא' זו קְבוּרָה** – שיתפלל שיזכה שלאחר מותו יביאוהו לקבר ישראל. **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מֵאִי קָרָא** שבו מצינו לשון מציאה על קבורה, שנאמר (איוב ג כב) **'הַשְּׁמַחִים אֵלַי גִּיל, יִשְׁיִשׁוּ כִּי יִמָּצְאוּ קִבְרִי'**, כלומר, האנשים שלימי הדעת השמחים מדברים הראויים, ישישו כאשר ימצאו קבר. **אָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא, הֵינֵנו דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי** – זהו מה שרגילים בני אדם לומר, **לִיכְעֵי אִינֶשׁ רַחֲמֵי אִפִּילוּ עַד יִבּוּלָא בְּתַרְיִיתָא שְׁלָמָא** – יבקש אדם רחמים בתפילתו, שיהיה לו שלום כל ימי חייו ואף ביום קבורתו, עד השלכת העפר האחרונה שבה יכסו את קברו.

ביאור נוסף: **מֵר זוטרא אָמַר, 'לְעֵת מִצָּא' זו בֵּית הַכֶּסֶּא** – שידור במקום שיש בית הכסא סמוך לביתו. **אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא, הָא דְּמֵר זוטרא עֲדִיפָא מִכְּלָהוּ** – דברי מר זוטרא עדיפים מכל שאר הפירושים שנאמרו לתפילה זו, והיא התפילה הנחוצה ביותר.

יתפלל לעת מצא. יתפלל שיהו מצויין לו כשיצטרך: לעת מצא זו מיתה. שימות במיתה יפה ונוחה: אסכרא. אישטר"אנגולמנט בלע"ו שבתוך הגוף: כחיוורא בנכבא דעמרא דלאחורי נשרא. כענפי הסירים הנסבכים בגזת הצמר כשאדם נותק בחזקה ומשליך לאחור שאי אפשר שלא ינתק הצמר עמה: כפיטורי כפי ושט. ים אוקיינוס יש בו מקומות שאינו מקבל ברזל ומחברין לוחי הספינה ע"י חבלים ועקלים שתוחבי' בנקביו ותוקעין אותו בדוחק לפי שהם גסין כמדת הנקב: פיטורי. חבלים דמתרגמינן ופטורי ציצים (מלכים א ו) אטונין: כפי ושט. הוא הנקב שהוא עגול כפי ושט: כמשחל בניתא מחלכא. כמושך נימת שער מתוך החלב: זיבולא בתרייתא שלמא. שיהא לו שלום כל ימי חייו ואף ביום קבורתו עד השלכת עפר האחרונה שבכיסוי קבורתו: זיבולא. פלא"דא בלע"ו: לעת מצא זה בית הכסא. שיהא דר במקום שיש בית הכסא סמוך לו לפי שהיתה קרקע של בבל מצולת מים ואין יכולין לחפור שם חפירות והיו צריכין לצאת בשדות ולהתרחק מאד:

בגט זה, וְיִלְלֵנוּ הַיָּמִים וְיִחָדְדוּ וְיִתְנַנְּנוּ לָהּ, וְיֵאמֶר לָהּ בִּזְמַן הַמְסִירָה
הַשְּׁנִיָּה 'הָרִי אֶת מוֹתֶרְתָּ לְכָל אָדָם, וְאֵל הִיא תְּהִיָּה מְגוֹרֶשֶׁת'. - וְדִין
זֶה הוּא בְּגֵט שֶׁנִּכְתַּב כְּהִלְכָתָהּ, אֲלֵא שֶׁאִמְרַת הַבֶּעַל לִשְׁוֹן זֶה שִׁבְעַת
הַמְסִירָה, אֲךָ אִם כִּתְּבוּ הַבֶּעַל אֶת הַלְשׁוֹן 'אֵלָּא לְפִלּוֹנִי' כִּתְּבוּ -
בְּתוֹךְ הַגֵּט, אָף עַל פִּי שְׁחֹר וּמִקְחָן, הַגֵּט פָּסוּל. - גִּמְרָא הַגְמָרָא
מְבַרֵּרַת אֶת מִשְׁמַעוֹת הַלְשׁוֹן 'אֵלָּא לְפִלּוֹנִי': אִיִּכְעָא לָהּ, הָאִי תִּיבַת
'אֵלָּא', מִשְׁמַעַה 'חֹוִין' הוּא, וְהָרִי זֶה כִּמוֹ שֶׁאִמְרַת לֵה הַבֶּעַל 'הָרִי אֶת
מוֹתֶרְתָּ לְכָל אָדָם חוּץ מִפִּלּוֹנִי, אוֹ מִשְׁמַעַה 'עַל מִנְתָּ' הוּא, וְהָרִי זֶה
כִּמוֹ שֶׁאִמְרַת לֵה 'עַל מִנְתָּ שֶׁלָּא תִּינְשָׂא לְפִלּוֹנִי'. הַגְמָרָא מְבַאֵרַת אֶת
צַדִּי הַסֵּפֶק. הָאֵם הַלְשׁוֹן 'אֵלָּא' מִשְׁמַעוֹ 'חֹוִין' הוּא, וְכָלשׁוֹן 'חֹוִין'
בְּלִבָּד הוּא דְּפִלְיָא רִבְנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִשּׁוּם שֶׁאִין כּוֹנֵת הַבֶּעַל
לְהַתִּירָהּ בְּגֵט לְאוֹתוֹ פִּלּוֹנִי, וְלִכְּן פּוֹסְלִים אֶת הַגֵּט דְּהָא שִׁיר לָהּ
כְּנָט, וְלֹא כִּרַת הַגֵּט לְגַמְרִי אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁהִיא בִּינֵיהֶם, שֶׁהִיא הִיא
קְשׁוּרָה בְּמַגֶּרֶשׁ לְגַבִּי אִיסוּרָה לְאוֹתוֹ פִּלּוֹנִי, וְלִכְּן אִין זֶה גֵּט כְּרִיתוֹת
- אֲכָל כְּלָשׁוֹן 'עַל מִנְתָּ' מוֹדוּ לֵיהּ חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּמְבַשֵּׂרִי שֶׁהִיא
מְגוֹרֶשֶׁת, מִיָּד 'הָרִי אֶת מִנְתָּ' דְּעָלְמָא - שֶׁהִיא זֶה תִּנְיָא כִּכֵּל תִּנְיָא
רִגִּיל, שֶׁאִינוּ פּוֹסֵל אֶת הַגֵּט, וְהִיא מְגוֹרֶשֶׁת וּמוֹתֶרַת לְכָל הָעוֹלָם,
וְאִפְּלוּ לְגַבִּי פִּלּוֹנִי, וְאִין כֹּאן שִׁיּוֹר כִּלֵּל אֵלָּא כְּרִיתוֹת גְּמוּרָה, אֲלֵא
שֶׁהַתְּנָה עֲלֵיהּ הַמְגֶרֶשׁ שֶׁלָּא תִּינְשָׂא לְאוֹתוֹ פִּלּוֹנִי, וְלִכְּן מִצַּד עֵצֶם
הַכְּרִיתוֹת מוֹתֵר לֵה לְהִינְשָׂא לְפִלּוֹנִי, אֲלֵא שֶׁאִם תִּינְשָׂא לוֹ יִתְבַטֵּל
הַגֵּט מִכַּח הַתִּנְיָא. אוֹ דְּלָמָּה הַלְשׁוֹן 'אֵלָּא' מִשְׁמַעוֹ 'עַל מִנְתָּ' הוּא,
וְכָלשׁוֹן 'עַל מִנְתָּ' בְּלִבָּד הוּא דְּפִלְיָא רִבִּי אֱלִיעֶזֶר אֲדָרְבָּנָן, וּמְבַשֵּׂרִי שֶׁהִיא
הַגֵּט אִם אִמְרַת הַבֶּעַל לִשְׁוֹן - אֲכָל כְּלָשׁוֹן 'חֹוִין' מוֹדוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
שֶׁהַגֵּט פָּסוּל, דְּהָא שִׁיר לָהּ כְּנָט. הַגְמָרָא פּוֹשְׁטָת אֶת הַסֵּפֶק: אִמְרַת
רַבִּינָא, תָּא שְׁמַע, נֹאמַר (וְיִקְרָא יָד לֵה, מִד) 'כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן
וְגו' וְנָתַתִּי נֶגַע צִרְעָת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם וְגו' טָמֵא הוּא, וּמְבַאֵר
שֶׁאִם נִרְאָה נֶגַע צִרְעָת בְּבֵית, הַבֵּית טָמֵא. - וְשִׁמְנוּ (נִגְעִים פִּי"ב
מ"א). כָּל הַתֵּימִים מִטָּמְאִין בְּנִגְעִים - נְטֵמָאִים אִם נִרְאָה בְּהֵם נֶגַע,
אֲלֵא הַבְּתִימִים שֶׁל עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים. וּמְבַאֵרַת הַגְמָרָא, אוֹ אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא
שְׁתִּיבַת 'אֵלָּא' 'חֹוִין' הוּא, שְׁפִיר - מוֹבֵנַת מִשְׁמַעוֹת הַמְשָׁנָה, שֶׁכֵּל
הַבְּתִימִים נְטֵמָאִים חוּץ מִבְּתִי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים שֶׁאִינֶם נְטֵמָאִים בְּנִגְעִים
- אֵלָּא אוֹ אֲמַרְתָּ שְׁתִּיבַת 'אֵלָּא' 'עַל מִנְתָּ' הוּא, וְכִי אִפְשָׁר לְפִרְשׁ
שְׁעַל מִנְתָּ דְּלֵא מִיטְמוּ בְּתִי עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים הוּא דְּמִיטְמוּ בְּתִי יִשְׂרָאֵל
- שְׁבִתִי יִשְׂרָאֵל נְטֵמָאִים רַק בְּתִנְיָא שְׁבִתִי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אִינֶם
נְטֵמָאִים, הָא - אֲבָל אִם אִכְּן מִיטְמוּ בְּתִי עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, אוֹזִי לֵא
מִטְמָאִין בְּתִי יִשְׂרָאֵל, הִרִי וְדֹאִי שֶׁלָּא יִתְכֵּן לְפִרְשׁ כֵּךְ אֶת הַבְּרִיתָא,
וּמוֹכַח שֶׁ'אֵלָּא' בְּלָשׁוֹן הַמְשָׁנָה הֵינּוּ 'חֹוִין'. וְעוֹד - הוֹכַחָה שֶׁאִי
אִפְשָׁר לְפִרְשׁ אֶת תִּיבַת 'אֵלָּא' 'בְּעַל מִנְתָּ', שֶׁהִיא בְּתִי עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים
מִי מִטְמָאִין - הָאֵם הֵם נְטֵמָאִים כִּלֵּל, וְהַתִּנְיָא, נֹאמַר (שם) 'וְנָתַתִּי
נֶגַע צִרְעָת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם', וְלִמּוֹדִים מִפְּסוּק זֶה שֶׁאֲרִין אֲחֻזְתְּכֶם
מִטְמָאִין בְּנִגְעִים - בְּתִי יִשְׂרָאֵל נְטֵמָאִים בְּנִגְעִים, וְאִין בְּתִי עוֹבְדֵי
בּוֹכְבִּים מִטְמָאִין בְּנִגְעִים, וְאִם כֵּן לֹא שְׁתִּיבַת כִּלֵּל טוֹמֵאת נִגְעִים
בְּבִתִּי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים. אֵלָּא שְׁמַע מִנְתָּ, שְׁתִּיבַת 'אֵלָּא' 'חֹוִין' הוּא,
וּבִאֲוֹפֵן זֶה נִחְלָקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְחֲכָמִים, שְׁמַע מִנְתָּ. - הַגְמָרָא
מְבַאֵרַת שֶׁמָּה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְחֲכָמִים בְּמִשְׁנָה,
שֶׁנִּחְלָקוּ בְּאוֹמֵר 'חֹוִין', שְׁנוֹי הוּא בְּמַחְלֻקָּת: מִתְּנִיתִין שְׁסוּבֶרַת
שֶׁנִּחְלָקוּ בְּלָשׁוֹן 'חֹוִין', הִיא דְּלֵא כִּי דַעַת הָאִי תִנְיָא. דְּתִנְיָא, אִמְרַת רַבִּי
יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוֹדָה, לֹא נִחְלָקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְחֲכָמִים עַל הַמְגֶרֶשׁ אֶת
אֲשֶׁתוֹ וְאִמְרַת לֵה 'הָרִי אֶת מוֹתֶרְתָּ לְכָל אָדָם חוּץ מִפִּלּוֹנִי', שְׁבֹוה גַּם
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מוֹדָה שֶׁאִינֶה מְגוֹרֶשֶׁת כִּלֵּל, מִשּׁוּם שֶׁזֶה שִׁיּוֹר בְּגֵט.
אֲלֵא עַל מָה נִחְלָקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְחֲכָמִים, עַל הַמְגֶרֶשׁ אֶת אֲשֶׁתוֹ
וְאִמְרַת לֵה 'הָרִי אֶת מוֹתֶרְתָּ לְכָל אָדָם עַל מִנְתָּ שֶׁלָּא תִּינְשָׂא לְפִלּוֹנִי',

דְּקָא כְּדִלְג וְתִנְיָא חֹד חֹד - שֶׁהַתְּנָא מוֹדֵל וְשׁוֹנָה רַק אוֹפְנִים שֶׁחֹסֵר
בְּהֵם חֲתִימַת עַד אַחַד, וּמִשְׁמַע שֶׁאִם הִיוּ חֹסְרִים שְׁנֵי עֲדִים אִינוּ
יִכּוֹל לְהַשְׁלִים עַל יְדֵי שְׁנֵי קְרוֹבִים. וְאוֹמֶרֶת הַגְמָרָא שֶׁאִכְּן שְׁמַע
מִנְתָּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאִין מִשְׁלִימִים שְׁנֵי קְרוֹבִים בְּגֵט קֶרֶת. אִמְרַת אֲבִי,
מִמִּשְׁנֵתִינוּ יֵשׁ לְהוֹכִיחַ כִּמְהָ דִּינִים בְּדִין גֵּט קֶרֶת: א. שְׁמַע מִנְתָּ
דְּהָא קְרוֹב הָבָא לְהַשְׁלִים הַחֲתִימוֹת, תִּתִּים אוֹ פְּעִי - חוֹתֵם אִם
רוֹצֵה בִּין בְּתִחִילָה - קוֹדֵם לְחֲתִימַת הַכְּשָׁרִים, בִּין בְּאַמְצָע - בִּין
חֲתִימַת הַכְּשָׁרִים, - וְכִין בְּסוֹף - אַחֵר חֲתִימַת הַכְּשָׁרִים. שׁוֹאֵלֶת
הַגְמָרָא, מִמָּא - אִיךְ לְמוֹדִים דִּין זֶה מִדְּמִשְׁנָה. מִשִּׁיבָה הַגְמָרָא, מִכֵּךְ
דְּהַתְּנָא בְּמִשְׁנֵתִינוּ שְׁנָה בְּסִתָּם שֶׁקְרוֹב כְּשֵׁר, וְלֹא קֶכַּע לִיָּה מְקוֹם -
הִיכִן יִתּוּם, וּמוֹכַח שֶׁחֹתֵם כִּכֵּל מְקוֹם שְׁרוּצָה. ב. וְשְׁמַע מִנְתָּ,
שֶׁאִם יֵצֵא עֶרְעֵר עַל הַגֵּט וְבֹאוּ עֲדִים לְקִימּוֹ, מְכָל תִּלְתָּא מְקִימִין
- יִכּוֹלִים לְקִיִּים שֶׁלֹּא חֲתִימוֹת מְכִין כֹּל הַחֲתִימוֹת וְלֹא כְּעִין רְצוּפִין
- וְלֹא צִרִיךְ שִׁיקִימוּ דוּקָא שְׁלֹשָׁה חֲתִימוֹת הַסְּמוּכִים זֶה לִזְה
בְּסִדֵּר חֲתִימוֹתֵיהֶם. וּמוֹכַח כֵּן מִדְּמִשְׁנָה, מִשּׁוּם דְּאִי סְלָא דְּעָתֵךְ
כְּעִין דוּקָא לְקִיִּים שֶׁלֹּא חֲתִימוֹת רְצוּפִין, אִם כֵּן מִדּוּעַ אִסְרוּ
לְהַשְׁלִים יוֹתֵר מִקְרוֹב אֶחָד מִשּׁוּם שֶׁמָּא יִבְאוּ לְקִימּוֹ בְּשְׁנֵי
קְרוֹבִים, וְהִיא אִפְשָׁר לְמַנּוּעַ מִכְּשׁוֹל זֶה עַל יְדֵי דְּלְקֶכַּע לִיָּה מְקוֹם
לְהָא קְרוֹב - שִׁיקְעוּ מְקוֹם מְסוּים שֶׁרַק בּוֹ יִתּוּם הַקְּרוֹב, כְּוֹן
בְּתִחִילָה - שְׁבִתִּחִילָת כֹּל שְׁלֹשָׁה עֲדִים יִתּוּם קְרוֹב, כְּלֹמֵר
שִׁיחִתִּים קְרוֹב כְּשֵׁר וְכְשֵׁר, וְשׁוֹב בְּסִדֵּר זֶה, אוֹ בְּאַמְצָע - בִּין שְׁנֵי
עֲדִים כְּשָׁרִים, וְחִתְּמוּ כְּשֵׁר קְרוֹב וְכְשֵׁר, כְּשֵׁר קְרוֹב וְכְשֵׁר, אוֹ בְּסוֹף
לְאַחֵר כֹּל שְׁנֵי עֲדִים כְּשָׁרִים יִתּוּם קְרוֹב, וְאִין לְכָשֶׁר בִּין מוֹכָא -
יְהִיָּה אִפְשָׁר לְהַחֲתִים הִרְבֵּה קְרוֹבִים שְׁכֵן לְעוֹלָם לֹא יִבְאוּ
לְהַכְשִׁירוֹ בְּשְׁנֵי קְרוֹבִים שֶׁהִיא כֹּאשֶׁר מְקִיִּים שְׁלֹשָׁה חֲתִימוֹת
רְצוּפִים בְּהִכְרַח שְׁנֵים מִהֵם אִינֶם קְרוֹבִים, וּמִכֵּךְ שֶׁחֲשָׁשׁוּ שֶׁמָּא
יְקִימוּהוּ בְּשְׁנֵי קְרוֹבִים מוֹכַח שֶׁאִין צִרִיךְ קִיּוֹם שֶׁל עֲדִים רְצוּפִים.
הַגְמָרָא מְבַאֵרַת אֶת הַכְּרַעַת רַב אִמִּי שֶׁהִלְכָה כֵּכֵן נִסָּה בְּמִשְׁנֵתִינוּ: כִּי
אֲתוּ לְקִמְיָה דְּרַבִּי אֲמִי - כְּשִׁבְאוּ לְפָנֵי רַבִּי אִמִּי עִם גֵּט קֶרֶת שֶׁהִיא
צִרִיךְ לְהַשְׁלִים בּוֹ חֲתִימָה כְּמִנְיִן הַתּוֹנִים קֶשֶׁרִים, - אִמְרַת לִיָּה רַבִּי אִמִּי
לְבַעַל, צֵא וְהַשְׁלִים עָלֶיךָ עַל יְדֵי חֲתִימַת עֶכֶד מִן הַשּׁוּק וְכַדַּעַת
וְכַדַּעַת בֵּן נִסָּה שֶׁכֵּל פָּסוּלִי עֲדוֹת מְשִׁלִּימִן בְּגֵט קֶרֶת:

הדרן עלך הזורק:

פרק תשיעי - המגרש

פרק 'המגרש' עוסק בעיקר בששה עניינים: א. דין המשיר בגט,
כגון שאמר לאשתו 'הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני'. וכן
התנאים הנכתבים בתוך הגט, באיזה אופן הם פוסלים את הגט
ובאיזה אופן אינם פוסלים אותו. ב. נוסח גופו של הגט. ג. דינים
שונים בכתיבת הגט, כגון גט שנכתב בכתב ידו של הבעל אלא
שאין עליו עדים. וכן גיטין שנתערבו, או שגירשו כמה אנשים את
נשותיהם בגט אחד. ובאופן חתימת העדים, ומה הדין אם חתמו
העדים בכתב שונה מהכתב בו כתוב הגט. ד. גט שכפו את הבעל
לכתבו. ה. דין 'קול' היוצא על אשה שהיא מקודשת או מגורשת.
ו. לבאר עד כמה ראוי להימנע מגירושין. משנה המשנה מבארת
את דין אדם שגירש את אשתו, ובשעת הגירושין אמר לה 'הרי את
מותרת לכל אדם אלא לפלוני'. המגרש את אשתו, ואמר לה בזמן
מסירת הגט, 'הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני', - רבי אליעזר
מתיר אותה בגט זה לכל אדם, חוץ מלאותו פלוני, וחכמים אוסרים
אותה לכל העולם, שלדעתם גט זה פסול. ובידוי עשה כדי לגרשה

כל ירידה היא צורך עלייה למקום נעלה מהמקום שממנו הייתה

הירידה

ממאמר ט"ו באב ה'תשד"מ

שָׂרָבִי

שרבי

ש"ייר לא "על מנת", ולא "חוץ", וא

שרבי אליעזר מתיר לכל אדם חוץ מאותו האיש - משמע דאפילו בחיי אותו האיש מתירה ליה. והקשה רבינו שמואל: אמאי לא חיישין דלמא לא תקיים תנאה, כדאמר לעיל ב"מי שאחור" (עד, ג) גבי "הרי זה גוסס על מנת שתחני לי מאתים זוז" (ולאחר) לא תנשא עד שתתן! ועוד מביא רבינו יצחק מבריתא דלקמן (פד, א) "על מנת שלא

תיבעל לאבא ולאבין" - אין חוששין שגמא תיבעל להם, הא לאחר - חוששין שתיבעל לו! והיריב חרב רבי אלחנן: דשאני גבי מאתים זוז, דיש לחשו פן תפסיד את אשר לה ולא תוכל לקיים תנאה. וכן גבי "שלא תיבעל לאחר" - חיישין שגמא יבא עליה באונס. אבל הכא, "על מנת שלא תינשא" - ליכא למחש שישאנה בעל כרחא, דנישואין אי אפשר בעל כרחא. **אפילו** לא נתגרשה אלא מאישה פסולה לכהונה - ואם תאמר: הוא דרבי דאסור כהונה שאני, דהא אם לא נתגרשה אלא מאישה ולא הותרה לשום אדם - פשיטא דאפילו לרבי אליעזר לא הוי גט כלל בעלמא, ואם מת - מותרת להתייבם, ואף על פי שפסולה לכהונה! ויש לומר דהכי מייחז: דכיון דאפילו לא נתגרשה אלא מאישה פסולה לכהונה, אם כן כי אמר "חזון מפלוני" - הוי גט גמור. דאם לא הוי גט - סברא הוא דבלא נתגרשה אלא מאישה, אפילו ריח הגט לא הוי, ולא היה אסורה הכתוב לכהנים. ואם תאמר: לרבי אליעזר דלא חשיב ב"על מנת" שיוז, ולחנא דמביתין דרבנן נמי מודו דלא הוי שיוזא, אמאי לא תנא ביבמות ברישא (ב.א.) ששה עשר נשים פטורות צרותיהן, ולחשוב בהדיהו אשת איש דפטורת צרתה - כגון שגירשה זה ב"על מנת שלא תינשא לפלוני" ונשאה אחיו של פלוני, ומת בלא בניס? ומ"על מנת שלא תנשא" גרידא, דמותרת בנות, או "לא תיבעל" גרידא, שיכולה להתקדש - אין קשה, דלא דמי לאחות אשה שאסורה גם בנות, ואינה יכולה להתקדש. אבל מ"על מנת שלא תינשא ושלא תיבעל" - קשיא ויש לומר: דלא תני לא משום דלא דמי לאחות אשה, דהתם בשעת נפילה הויה לא אחות אשה, אבל הכא - בשעת נפילה אבתי לא הויה אשת איש עד שתיבעל ליבם, ותעבור על תנאו. ואפילו החשבנה כאילו היה אשת איש, כיון שגמא אשת איש אסורה ליבעל לו - מכל מקום לא מצי למיתניה, דהא אם תיבעל לו - נמצא שלא היתה אשת אחיו מעולם, ולא דמי לאחות אשה, הלכך לא פטרה. ומיהו, לא יתיישב אלא למאן דנפקא ליה מאחות אשה. ועוד קשה לרבינו יצחק:

דאבתי משכחת לה אף חוץ מראובן ושמעון אחיו, ובא ראובן וקידשה חוץ משמעון אחיו, דאחיו קידש דידה למיסרא אקמא, ומת ראובן בלא בנים ולו אשה אחרת, ויבם שמעון צרתה ולו אשה אחרת, ומת בלא בנים, ונפלו לפני לוי, דצרת צרה פטורה מן החליצה וכן הייבום! ויש לומר: כיון שנאסרה על יבם זה לפני קידשיו אחיו משום אשת איש - לא חשיבא לגבי יבם אשת את. אבל אי אשת שני מתים דאורייתא, כדמשמע בסמוך, משכחת לה שש עשרה צרות וצרה צרה, כגון שקידש ראובן חוץ משמעון ולוי אחיו, ובא שמעון וקידשה חוץ מלוי, דאחיו קידש שמעון למיסרא אראובן. ומתו ראובן ושמעון, ויבם לוי צרת שני מתים, שאשת שני מתים לא נאסרה ללוי, שלא אסורה עליו. ומת לוי ולו אשה אחרת, ונפלו לפני יהודה, דצרת (וצרה) אשת שני מתים פטורה מן החליצה ויבום. ומיהו, איכא לממר בפלוגתא לא קמייר, דרבנן פליגי אדרבי אליעזר בקידושין כגון בגירושין, כדמסיק "ויצאה היתה", ולדיריה לא משכחת אשת שני מתים. ואפילו ללוי דמיייר בפלוגתא פרק קמא דיבמות (ט.א.) לא מיייר אלא בפלוגתא דסבירא ליה לתנא כוותיה, תדע, דלא תנא לוי חיובי לאוי, ואף על גב דלרע לאו בני חליצה ויבום נינהו, בחייבי כריתות. אבל למאי דסלקא דעתיה דרבי אבא דרבנן מודו בקידושין - הוי מצי למיתני שש עשרה. ויבדולשלמי דמכילתין פריך לה: וליתני שש עשרה נשים לרבי אליעזר! ומשני: התם התורה אסרה עליו, ברם הכא - הוא אסרה עליו. פירוש: כל חמש עשרה נשים אסרה תורה ליבם, והאיסור בא ממילא על ידי קידושין בלא שום תנאי. אבל כאן - אסרה על ידי תנאי שלו. אי נמי יש לומר: תמן התורה אסרתה ואין לה היתר להתייבם, דאין איסור שלה תלוי בשום אדם אלא בתורה, שאסרתה עליו. אבל באשת איש - האיסור תלוי בגורש, שגם ירצה - יתירנה ליבם קודם שימות אחיו המת שנשאה.

אלא אשת שני מתים דהכי משכחת לה - הכא משמע דאשת שני מתים דאורייתא. וקשה מפרק שלשי דיבמות (ב.א.) ומפרק קמא (ז.ב.), ושם מפורש. **כגון** שבא ראובן וקידשה חוץ משמעון ובא שמעון וקידשה סתם - הימנה לרבינו יצחק: כשבא שמעון וקידשה סתם, אמאי לא פקע אישות דראובן? מאי שנא מיהו? את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני? ונישאת לאחר ומת, דפקע אישות ראשון, ומותרת לזה שנאסרה עליו? ואין סברא לחלק משום דהתם הוי שוור מועט ופקע. ויש לומר: דהתם בגירושין, כיון שהתחיל לנתק - על ידי שנישאת לאחר מנתקת לגמרי. אבל הכא שבא לקדשה - על ידי שנתקדה לאחר לא נתקד. **והזור** ואמר לה לראובן ושמעון - כל הך בעיא מיתוקמא שפיר אף כרבנן.

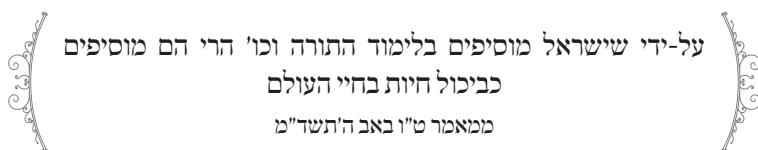
הבא שייך בנימא - כיון דאתני בחדה שלא לינשא לזה - נמצא שלא התירה גט זה לכל אדם. **אלא מאישה** - דאמר לה: הרי את מגורשת ממני, ואי את מותרת לכל אדם. וחזו ריח הגט שפוסל בכהונה, ומדפוסל לכהונה - אלמא גט הוא, והבא דרשייה לכל אדם חוץ מזה - מותרת לאחרים. **איסור כהונה שאני** - שריבה בהן הכתוב מצות יתירות. בקידושין **היא** - "התקדש לי ליאסר לכל אדם חוץ מפלוני" מהו? **דכתיבי קרא** - כדאמרן: "לאיש אחר" גרשה מאישה, ויצאה ויהיה - אקיש הויה ליציאה, וכיון דבגירושין הוי גט - הבא נמי הוה קידושין, ונאסרה לכל חוץ מאותו האיש. בעינן כריתות וליכא - דהא אנגידא ביה לגביה דההוא גברא. **הרי פשמה בין לרבי אליעזר בו** - לרבי אליעזר הוה קידושין, לרבנן לא הוה קידושין, אם תפצי לומר **איתא** לרבי **אבא** - אליבא דרבי אליעזר, דהוה קידושין - אפילו הכי בא ראובן וקדשה לגבי כולי עלמא חוץ משמעון אחיו, ובא שמעון וקדשה חוץ מראובן, ומתו שניהם - מתייבמת ללוי אחיהם. ואין אני קורא בה אשת שני מתים - לאוסרה ללוי מפני זיקת שני יבמין, דתנן ביבמות (ל.א.) "שלשה אחין ומת אחד מהם ועשה השני מאמר ביבמות ומת" - חולצת ולא מתייבמת. שנאמר "ומת אחד מהם יבמה יבא עליה" מי שעליה זיקת יבם אחד, ולא שעליה זיקת שני יבמין. כגון זו, שעדיין לא יצתה מזיקת יבמי המת הראשון, דאין יבמה יוצאה מזיקתה אלא בביתא, ותפוסה עליה זיקת מאמר מאמר של שני. והבא אשמועינן אביי אפילו איתא לרבי אבא, שקידושין באלו הוה קידושין לגבי עלמא, ונמצאו שניהם קידושין - אין אני קורא בה אשת שני מתים. מאי טעמא? קדוש דראובן איתנו, אבל קדוש שמעון לא מתיני מיד. דכיון דאמר: "חוץ מראובן" - לא אסרה על שום אדם המותר, שהרי אסורה ועומדת היא על הכל חוץ מראובן, ואלא אשת שני מתים היכי משכחת לה - בהאי עניינא דרבי אבא? כגון בא ראובן בו.

[שייך]

משכחת לה? כגון שבא ראובן וקידשה חוץ משמעון, ובא שמעון וקידשה סתם, דקידושיו ראובן אהנו למיסרא אעלמא, וקידושיו דשמעון אהנו למיסרא אראובן. בעי אבוי: אמר לה "הרי את מותרת לכל אדם חוץ מראובן ושמעון", וחזר ואמר לה "לראובן ושמעון", מהו? מי אמרינן מאי דאמר שרא, או דלמא מאי דאמר שרא וימאי דשרא אסר? אם תמצא לומר מאי

וכן תיבצע לדעת רבנן, שמה עד כאן לא קאמרי רבנן שלשון זו
פוסלת הקא בגירושין, אלא משום דבעינן שתהיה כריתות בגט,
ולכא, שכן לשון 'חוי' משירת בגט ואין כאן כריתות, שכן היא
עדיין קשורה לבעלה בזה שאסורה לפלוני מחמת בעלה. אבל
הקם - בקידושין, מספיק קנן כל דהו - כל שהוא, אף שאינו קנן
גמור. או דלמא ההיקש (שם) 'ויצאה והיתה' מלמד שדין קידושין
הוא כדון גירושין גם לענין זה, וכשם שבגירושין אינה מגורשת,
אף בקידושין לא תהא מקודשת.
לבתר - לאחר דאיבעיא ליה לרבי אבא שאלה זו, הדר פשטה -
חזר ופשט את ספיקו. בין לדעת רבי אליעזר ובין לדעת רבנן,
שכשם שנחלקו בגירושין כך נחלקו בקידושין. והטעם, משום
דבעינן 'ויצאה והיתה' (שם), ודין הקידושין הוא כדון הגירושין לענין
זה. לכן, אם אדם קידש אשה בלשון 'חוי' מפלוני, איז לדעת רבי
אליעזר היא אכן אסורה על כל העולם חוץ מאותו פלוני, אך
לדעת חכמים אין אלו קידושין כלל.
מבאר ביבמות (א) שאסור לייבם אשת שני מתים. כגון שמת
ראובן, ועשה שמעון אחיו מאמר באשת ראובן, ומת שמעון, איז
היא אסורה מדרבנן להתייבם ללוי אחיהם, שכן היא נחשבת
לאשת שני מתים, כלומר היא נופלת ליבום לפני לוי גם מבח
ראובן וגם מבח שמעון, שכן זיקת יבומי ראובן אינה נפקעת אלא
ביבום גמור, ושמעון הוסיף עליה את זיקתו על ידי מאמרו:
אמר אביי, אם תמצא לומר שאכן איתא לדינו דרבי אבא, וקידושי
חוי' אכן תופסים לדעת רבי אליעזר, איז באופן שפא ראובן
וקידשה בלשון 'חוי' משמעון' אחיו, והיא אכן אסורה על כל
העולם חוץ משניהם, ולאחר מכן בא שמעון אחיו וקידשה חוי'
מראובן, ומתו שניהם, איז היא מתניבמת ללוי אחיהם, ואין אני קורא
בה באשה זו את ההלכה של 'אשת שני מתים', כלומר אשה זו אין
דינה כאשת שני מתים שאסורה להתייבם. מבאר הגמרא, מאי
מצא שאין היא אשת שני מתים, משום שקידושי מראובן אהנו -
קידושי ראובן אכן הועילו והיא אשתו, אך קידושי שמעון לא
אהנו כלל, כיון שקידושין אלו לא אסרו אותה על אף אדם, ולכן
אין אלו קידושין כלל, והיא אשת מת אחד בלבד, כלומר רק אשת
ראובן. ואלא דין אשת שני מתים בקידושי חוי' היכי משפחת לה,
והו' כגון שפא ראובן וקידשה חוי' משמעון אחיו, ובא שמעון וקידשה
סתם, כלומר קידושין רגילים, מבלי להוציא את ראובן, ולכן היא
אשת שני מתים, דהיי' קידושי ראובן אהנו למישרא אעלמא -
הועילו לאסור אותה על כל העולם, חוץ משמעון, וקידושי שמעון
אהנו למישרא אראובן - על ראובן, ולכן קידושי שניהם תפסו בה
והיא אשת שני מתים, ואסורה להתייבם ללוי.
הגמרא חוזרת לברר את דין גירושין 'חוי' באופנים שונים: כפי
אביי, אמר לה 'הרי את מותרת לכל אדם חוי' מראובן ושמעון, והו'
ואמר לה לפני מסירת הגט 'הרי את מותרת לראובן ושמעון, מהו
הדין. מבאר הגמרא את צדדי הספק, מי אמרינן מאי דאמר
מתחילה שפא ו-התיר עכשיו, כלומר מתחילה אסרה על ראובן
ושמעון ועכשיו התירה להם, וכוונתו להתירה לגמרי והגט כשר
אף לדעת חכמים. או דלמא משמעות לשונו היא דפאי דאמר
מתחילה, שפא עכשיו, ומאי דשאר מתחילה אסר עכשיו, כלומר
שכוונתו היא להתירה רק לראובן לשמעון ולא לשאר העולם,
ואיז לדעת רבי אליעזר היא מותרת רק לראובן ולשמעון ולדעת
חכמים אין זה גט כלל.
מוסיפה הגמרא להסתפק, אם תמצא לומר

שבאופן זה רבי אליעזר מותר אותה לכל אדם חוץ מאותו האיש,
וחכמים אוסרים אותה לגמרי, וגט זה בטל.
מבאר הגמרא את דעת רבי יוסי ברבי יהודה הסובר שמחלוקתם
בעל מנת: מאי מצא דרבי אליעזר שמכשיר גט שיש בו תנאי 'על
מנת שלא תנשאי לפלוני'. מבאר הגמרא, מיד דהיה אבל תנאי
דעלמא - תנאי זה הוא ככל תנאי רגיל, שאינו פוסל את הגט.
מבאר הגמרא, איזו טעם של רבנן הפוסלים את הגט. מבאר
הגמרא, שתנאי זה אינו כתנאי רגיל, כיון שכל תנאי דעלמא לא
שייר ליה כגט, שכן היא מותרת מחמת הגט לכל העולם ונמצא
שהגט כורתה מבעלה לגמרי, אלא שיש לקיים את התנאי, אך
הקא בתנאי זה שלא תינשא לפלוני, הרי שייר לה כגט, שכן היא
אסורה להינשא לאותו האיש ממזמת המגרש, ונמצא שגט זה לא
התירה להינשא לכל אדם, ואין זה גט כריתות.
מבאר הגמרא את סברת המחלוקת לדעת משנתנו הסוברת
שמחלוקתם באומר 'חוי' ומתניתין, דאיכא מצא - שהעמדת
שנחלקו רבי אליעזר וחכמים בלשון 'חוי', מאי מצא דרבי אליעזר
שמכשיר גט זה אף שיש בו שיעור. מבאר הגמרא, אמר רבי ינאי
משום דאמר, טעמו של רבי אליעזר הוא דאמר קרא (דברים כד א)
'ויצאה מביתו, והלכה והיתה לאיש אחר', ומשמעות הלשון 'לאיש
אחר' היא שאפילו אם לא התירה הבעל אלא לאיש אחר, כלומר,
אף שהתירה לאדם אחד בלבד, הרי זו מנדרשת, והגט כשר, ולכן
ודאי שאם התירה לכל העולם חוץ מאיש פלוני, שזהו גט כשר.
וטעם של רבנן שפוסלים הוא, (אמר מצא דרבי אליעזר)
שמשמעות האי' לשון איש' היא שהגט התירה לכל איש ואיש, ולא
רק לאיש אחד. ולכן גט שמתירה לכל העולם חוץ מאיש פלוני,
אינו גט.
הגמרא מבאר את טעם המחלוקת באופן נוסף: ורבי יוחנן אמר,
מצא דרבי אליעזר מהקא - טעמו של רבי אליעזר נלמד ממה
שכתוב לגבי כהנים (ויקרא כז א) 'ואשה ירושה מאישה ו-מבעלה לא
יקחו', ומשמעות הלשון 'מאישה' היא שאפילו אם לא נתקדשה
האשה אלא מאישה בלבד, ולא תותרה לשאר העולם, הרי היא
נקראת 'גרושה' ונפסקה מן הבהונה בגט זה, אלא הו' גט זה ויפא
- גט כשר. וכן כאן, אם התירה בגט זה לכל העולם חוץ מפלוני,
הרי שהגט כשר. וטעם של רבנן הוא, שאמנם גט כזה הוא פסול,
וה שנפסלה האשה מן הבהונה אינו ראייה שגט זה הוא כשר, שכן
איסור בהונה שאני, ויש הרבה מצוות השייכות בכהנים ואין
שייכות בשאר ישראל, ולכן אפילו גט פסול כזה פוסל את האשה
מן הבהונה.
לאחר שבארה המשנה מהו דינה של לשון 'חוי' בגירושין,
מבאר הגמרא מה דינה של לשון זו בקידושין:
כפי רבי אבא, בקידושין הוי' הדין באופן שאמר 'הרי את מקודשת
לי חוי' מפלוני, וכוונתו שהיא תיארס לכל העולם חוץ מפלוני.
הגמרא מבאר את צדדי הספק. תיבצע - יש לשאול שאלה זו
לדעת רבי אליעזר, המכשיר לשון זו בגירושין, וכן תיבצע - יש
לשאול שאלה זו לדעת רבנן, הפוסלים לשון זו בגירושין. תיבצע
לדעת רבי אליעזר, שמה עד כאן לא קאמר רבי אליעזר שלשון זו
כשירה הקא - בגירושין, אלא משום דכתיבי קרא המלמדים שגט
עם שיעור כשר, כמבואר לעיל. אבל הקם - בקידושין, קנן מצליא
בעינן - צריך לעשות קנן גמור ללא שיעור כלל, ולכן לשון זו
פסולה בקידושין. או דלמא, ההיקש (דברים כד א) 'ויצאה והיתה'
מלמד שדין קידושין הוא כדון גירושין גם לענין זה, וכשם
שבגירושין מועיל לשון זה, אף בקידושין הוא מועיל.

56 וּמַתְּ הַמְּגֵרָשׁ, הָאֵם לֹא נִמְצְאָה אִשָּׁה זֹאת אֶלְמָנָה אֲצִלּוֹ וְגִירוּשָׁה אֲצִלּוֹ
 57 כָּל אֶדָם - הָרִי לִגְבִי פְלוֹנִי זֶה הִיא מְעוֹלָם לֹא נִתְגַּרְשָׁה, שְׁהִי
 58 גִירוּשָׁה בְּעֵלָה חוּץ מִמֶּנּוּ, וְלִכְּנִי לִגְבִי הִיא אֶלְמָנָה, אֶךְ לִגְבִי שֶׁאֵר
 59 הָעוֹלָם הִיא גִירוּשָׁה. וְאֵף עַל פִּי כֵן הִיא אֲסוּרָה עַל אוֹתוֹ פְלוֹנִי הַכּוֹחַ
 60 מִחֲמַת צַד הַגִּירוּשִׁין שִׁישׁ בָּהּ, שְׁהִי אֲפִילוֹ אִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה וְלֹא
 61 הוֹתֵרָה לְכָל הָעוֹלָם, אֲסוּרָה לְכַהֲנָה מִחֲמַת גִּירוּשִׁין אִלּוּ. וְעַתָּה
 62 נִדּוֹן כֵּן וְחוּמְרִי, מִהַ גִּירוּשָׁה שְׁהִיא קָלָה - אִיסוּר לֹא שֶׁל גִּירוּשָׁה,
 63 שְׁהוּא קַל מֵאִיסוּר אִשָּׁת אִישׁ שְׁהוּא בְּמִיתַת חֲנֻק, אֲסוּרָה בְּשִׁבְלִי צַד
 64 גִּירוּשִׁין שְׁכָּה אֶף לִגְבִי כֵּחַ פְלוֹנִי זֶה שֶׁלִּגְבִי הִיא אֶלְמָנָה, מִשּׁוּם צַד
 65 גִּירוּשִׁין שְׁבָה, קַל וְחוּמְרִי לֵאסוּר אִשָּׁת אִישׁ, שְׁהִיא מְנוּחָה מֵאִיסוּר
 66 גִירוּשָׁה, לֹא כָּל שִׁבְבִּין שֶׁתְּהִיָּה אֲסוּרָה לְכָל הָעוֹלָם אֶף שֶׁהוֹתֵרָה
 67 לִגְבִיָּהּ, מִשּׁוּם שִׁישׁ בָּהּ צַד שֶׁל אִשָּׁת אִישׁ. וְלִכְּנִי אֶף לִפְנֵי שְׁמַת
 68 הַמְּגֵרָשׁ, הִיא אֲסוּרָה עַל כָּל הָעוֹלָם מִחֲמַת שְׁהִיא אִשָּׁת אִישׁ לִגְבִי
 69 אוֹתוֹ פְלוֹנִי. הָאֵל לְמִדְּתָהּ שְׁאִין זֶה גִט פְּרִיטוֹת הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה, שֶׁכֵּן לֹא
 70 יִתְכַּן שֶׁנֶּגְדַּת כּוֹחַ יִתֵּר אוֹתָהּ לְשֶׁאֵר הָעוֹלָם בְּשִׁישׁ בָּהּ צַד אִשָּׁת אִישׁ.
 71 אֲמַר לְהֵן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לִזְקִינִים אִלּוּ אֵין מִשְׁבִּיבִין אֶת הָאִיר לְאַחַר מִיתָה,
 72 וְאֵין אֲתָם יִכְוִלִים לְטַעֵן כִּנְגַד דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר לְאַחַר מוֹתוֹ,
 73 שֶׁכֵּן אִם הִיָּה חֵי, אוֹלִי הִיָּה מְשִׁיב לָכֵם. אֲמַר רַבָּא, בְּוֹלְהוֹ אִיתְּ לְהוֹ
 74 פִּירְקָא - כָּל הַטַּעֲנוֹת שֶׁטַּעֲנוּ הַזְקִינִים אֲפִשֶׁר לְפָרוֹךְ אוֹתוֹ, כְּמִבּוּאָר
 75 לְהֵלֶן, לְכָר וּ-חוּץ מִטַּעֲנוֹת דְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּלִית לֵיהּ פִּירְקָא
 76 - שֶׁלֹּא נִיתַן לְפָרוֹךְ אוֹתָהּ. תִּנְיָא נִמְי רַבִּי, אֲמַר רַבִּי יוֹסִי, רוֹאָה אֵין
 77 אֶת דְּרַבִּי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן - דְּבִרְיוֹ מִסְּתַבְרִים יוֹתֵר
 78 מִדְּבִרֵי חֲבֵרִי: הַגְמָרָא מְבַאֲרָת אֶת הַפִּירְכּוֹת שִׁישׁ עַל דְּבִרֵי שֶׁלֶּשֶׁת
 79 הַזְקִינִים: אֲמַר מַר - שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, נִעְנָה רַבִּי מִרְפוֹן וְאֲמַר, הָרִי
 80 שְׁהִלְכָהּ אִשָּׁה זֹאת וְנִשְׁאֵת לְאִחִיו שֶׁל פְלוֹנִי זֶה שְׁנִיִּסְתָּה עֲלֵיו, וּמַתְּ
 81 בְּעֵלָה הַשְּׁנִי בְּלֹא בָּנִים, לֹא נִמְצָא הַמְּגֵרָשׁ הַזֶּה עוֹקֵר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה.
 82 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: הָאֵם נִכּוֹן לומר הַלְשׁוֹן עוֹקֵר, שֶׁמִּשְׁמַעְתָּה שְׁהוּא
 83 עוֹקֵר דְּבַר בִּידֵּיו מִמֶּשׁ, וְכִי אִיהוּ הַמְּגֵרָשׁ עוֹקֵר וּבִטֵּל בִּידֵּים אֶת
 84 מְצוֹת יְבוּם, הָרִי אֵין מְצוֹת הַיְבוּם מוֹטֵלֶת עֲלֵיו, וְנִמְצָא שְׁהוּא רַק
 85 גּוֹרֵם שֶׁהַמְּצוֹת תִּתְבַּטֵּל. אֲמַר מִתְרַצָּה הַגְמָרָא, כּוֹוֹנֵת רַבִּי טַרְפוֹן
 86 הִיא אֲמִנָּם שֶׁהַמְּגֵרָשׁ מְתַנֶּה לְעִקּוֹר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה, וְלֹא שְׁהוּא עוֹקֵר
 87 בִּידֵּים. מִקְשָׁה עוֹד הַגְמָרָא, הָאֵם אֲמִנָּם הוּא מְתַנֶּה לְעִקּוֹר אֶת
 88 הַמְּצוֹה, מִי קֹאמֵר לֵה דִלָּא מִנִּי לֵה דִלָּא מִיִּסְכָּבָא לֵיהּ לְאַחֲוֵה דְּהוּאָה
 89 גְּבָרָא - הָאֵם הַתֵּנָה עֵמָה שְׁהִיא מוֹכִרָחָה לְהִינְשֵׁא לְאִחִיו שֶׁל פְלוֹנִי,
 90 שְׁזוּחִי עִקְרַת דְּבַר מִן הַתּוֹרָה שֶׁכֵּן אִזּוּ הִיא אֲסוּרָה לְהִתִּיבִים אִם
 91 יָמוּת בְּעֵלָה הַשְּׁנִי, וְהִרִי הוּא לֹא הַכִּרִּיחַ אוֹתָהּ לְהִינְשֵׁא לְאִחִיו שֶׁל
 92 פְלוֹנִי, אֲלֵא עַל יַד יִישׁוּאָה מְצוֹת יְבוּם. וְזֶה לֹא יִתְכַן, שֶׁכֵּן מוֹתֵר לְאִדָם
 93 הַתּוֹרָה. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא, אֲמַר כּוֹוֹנֵת רַבִּי טַרְפוֹן הִיא שְׁהוּא רַק
 94 גּוֹרֵם לְעִקּוֹר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה עַל יַד תִּנְאוֹ, וְלֹא שְׁהוּא מְתַנֶּה מִמֶּשׁ
 95 לְעִקּוֹר. מִקְשָׁה עוֹד הַגְמָרָא, הָאֵם אֲמִנָּם גִּט זֶה נִחְשָׁב כְּגוֹרֵם
 96 שִׁיתְבַּטֵּל דְּבַר מִן הַתּוֹרָה, אֲמַר מְעַתָּה, אִם אֲמִנָּם זֶהוּ גּוֹרֵם לְעִקּוֹר
 97 דְּבַר מִן הַתּוֹרָה, אִם כֵּן בֵּת אֲחִיו לֹא יִשָּׂא שׁוּם אֲדָם, שְׁמָא יָמוּת בְּלֹא
 98 בָּנִים, וְאִשְׁתּוֹ תִּהְיֶה צָרִיכָה לְהִתִּיבִים, וְנִמְצָא גּוֹרֵם לְעִקּוֹר דָּבָר מִן
 99 הַתּוֹרָה, שְׁהִי אֲחִיו לֹא יוֹכֵל לִיבֵם, וְנִמְצָא הָאֲדָם שֶׁנִּשָּׂא אֶת בֵּת
 100 אֲחִיו גּוֹרֵם לְבִטּוּל מְצוֹת יְבוּם. וְזֶה לֹא יִתְכַן, שֶׁכֵּן מוֹתֵר לְאִדָם
 101 לִישָׂא אֶת בֵּת אֲחִיו. וְאִם כֵּן, וְדִאֵין שְׁאִין בְּגִרְמָא זֹאת לְהַחֲשֵׁב כְּגוֹרֵם
 102 לְעִקּוֹר דְּבַר מִן הַתּוֹרָה. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא, אֲכִן חֵינִי פִּירְקָא - זֶה מַה
 103 שִׁישׁ לְפָרוֹךְ עַל דְּבִרֵי רַבִּי טַרְפוֹן, שְׁהִי מוֹכַח מִכָּאן שְׁאִין דְּבַר זֶה
 104 נִחְשָׁב כְּגוֹרֵם לְעִקּוֹר דְּבַר מִן הַתּוֹרָה. מְבַרֵּת הַגְמָרָא, וְכִמְיָא סוֹבֵר
 105 רַבִּי טַרְפוֹן שֶׁנִּחְלַק רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וְחַכְמִים.
 106 אֲלִיָּמָא שֶׁנִּחְלַקוּ בִּלְשׁוֹן 'חוּץ', כְּלוֹמֵר שְׁאֲמַר לֵה 'הִרִי אֶת מוֹתֵרָת
 107 לְכָל אֲדָם חוּץ מִפְלוֹנִי', וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר מְכַשֵּׁיר גִּט זֶה, אִם כֵּן בִּאֲפוֹן
 108 שְׁהוֹכִיֵּר רַבִּי טַרְפוֹן שֶׁנִּשְׁאֵא לֵאחֹר וְנִתְאַלְמָנָה, הָרִי מְשִׁרָּא שְׁרָא
 109 וּ-מִתִּיר אוֹתָהּ רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אֶף לְפְלוֹנִי זֶה שֶׁנִּאֲסָרָה עֲלֵיו, דְּתִנְיָא,
 110 מוֹדָה רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּמִגְרָשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֲמַר לֵה 'הִרִי אֶת מוֹתֵרָת לְכָל

1 דְּמִיָּא דְּאֶסֶר שְׁרָא, וְכוּוֹנָתוֹ הִיא לְהִתִּירָה לְגַמְרִי, אִזִּי יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק
 2 בִּאֲפוֹן שְׁאֲמַר בְּפַעַם הַשְּׁנִי 'הִרִי אֶת מוֹתֵרָת לְרִאֲוִיב', וְלֹא הַזְכִּיר
 3 אֶת שְׁמַעוֹן, מִהוּ הָדִין. הָאֵם כּוֹוֹנָתוֹ לְהִתִּירָה לְרִאֲוִיב, וְהוּא הָדִין
 4 לְשְׁמַעוֹן, וְהִיא דְּקָאמֵר רַק 'לְרִאֲוִיב' הוּא מִשּׁוּם דְּתַתָּח בֵּיה - בִּלְשׁוֹנוֹ
 5 הָרִאשׁוֹן, שְׁאֲמַר 'חוּץ מֵרִאֲוִיב וְשְׁמַעוֹן', הַזְכִּיר אֶת רִאֲוִיב תַּחֲלִילָה,
 6 וְלִכְּנִי עֲכָשִׁיו הַזְכִּיר אֶת רִאֲוִיב אֶף שְׁכוּוֹנָתוֹ גַּם לְשְׁמַעוֹן. אוֹ דְּקָאמֵר
 7 כּוֹוֹנָתוֹ הִיא אֲמִנָּם לְהִתִּירָה לְרִאֲוִיב דְּקָא, וְלִדְעַת רַבִּי לְשְׁמַעוֹן, וְאִזִּי לְדַעַת
 8 רַבִּי אֲלִיעֶזֶר הִיא אֲסוּרָה לְשְׁמַעוֹן, וְלִדְעַת חַכְמִים אֵין זֶה גִּט כִּלְלִי.
 9 מוֹסִיפָה הַגְמָרָא לְהִסְתַּפֵּק, וְאִם תִּמְצָא לומֵר שְׁכוּוֹנָתוֹ לְהִתִּירָה
 10 לְרִאֲוִיב דְּקָא, אִזִּי יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק בִּאֲפוֹן שְׁאֲמַר בְּפַעַם הַשְּׁנִי 'הִרִי
 11 אֶת מוֹתֵרָת לְשְׁמַעוֹן', וְלֹא הַזְכִּיר אֶת רִאֲוִיב, מִהוּ הָדִין. הָאֵם כּוֹוֹנָתוֹ
 12 לְהִתִּירָה לְשְׁמַעוֹן וְהוּא הָדִין לְרִאֲוִיב, וְהִיא דְּקָאמֵר רַק 'שְׁמַעוֹן' וְהוּא
 13 מִשּׁוּם דְּפִלְקִי מִיָּנִי - שֶׁהוֹכִירוּ אַחֲרוֹן בִּלְשׁוֹנוֹ הָרִאשׁוֹן, שְׁאֲמַר
 14 'חוּץ מֵרִאֲוִיב וְשְׁמַעוֹן', אֶךְ בִּאֲמַת כּוֹוֹנָתוֹ עֲכָשִׁיו עַל שְׁנֵיהֶם, אוֹ דְּקָאמֵר
 15 דְּקָאמֵר כּוֹוֹנָתוֹ לְשְׁמַעוֹן דְּקָא, וְאִזִּי לְדַעַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר הִיא אֲסוּרָה
 16 עַל רִאֲוִיב וְלִדְעַת חַכְמִים אֵין זֶה גִּט כִּלְלִי. הוֹסִיף רַב אִשִּׁי לְהִסְתַּפֵּק,
 17 בְּעֵי רַב אִשִּׁי, אִם אֲכִן בִּלְשׁוֹן 'הִרִי אֶת מוֹתֵרָת לְשְׁמַעוֹן' כּוֹוֹנָתוֹ הִיא
 18 דְּוֹקָא לְשְׁמַעוֹן, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק בִּאֲפוֹן שְׁאֲמַר בְּפַעַם הַשְּׁנִי 'הִרִי אֶת
 19 מוֹתֵרָת אֶף לְשְׁמַעוֹן', מִהוּ הָדִין. הָאֵם הַלְשׁוֹן 'אֶף', אֲרִאֲוִיב קָא -
 20 מוֹסַבֵּת עַל רִאֲוִיב, וְהִרִי זֶה כִּאִילוֹ אֲמַר 'לְרִאֲוִיב וְשְׁמַעוֹן'. אוֹ דְּקָאמֵר
 21 אֵין כּוֹוֹנָתוֹ לְהִתִּירָה לְרִאֲוִיב, וְהַלְשׁוֹן 'אֶף' אֲעִלְמָא קָא - מוֹסַבֵּת
 22 עַל כָּל הָעוֹלָם, וְכוּוֹנָתוֹ הִיא שְׁבַפְעַם הַרְאִשׁוֹנָה הוּא לְהִתִּירָה לְכָל
 23 הָעוֹלָם, חוּץ מֵרִאֲוִיב וְשְׁמַעוֹן, וְעֲכָשִׁיו מוֹסִיף הוּא לְהִתִּירָה אֶף
 24 לְשְׁמַעוֹן. תִּקּוּ - יַעֲמִדוּ שְׁאֵלוֹת אִלּוּ לֹלָא הַכְרַעָה: הַגְמָרָא מְבַאֲרָת
 25 רֵאיוֹת שְׁהִבִּאוּ חַכְמִים כִּנְגַד שִׁיתּוֹ שֶׁל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, הַסּוֹבֵר (לְעִיל
 26 פ.ב.) שֶׁהַמְּגֵרָשׁ אִשָּׁה בִּלְשׁוֹן 'אֲלֵא לְפְלוֹנִי' הִרִי הִיא מְגוֹרֶשֶׁת: תִּנְיָ
 27 רַבִּי, לְאַחַר מְשִׁירָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר נִכְנְסוּ אֲרִבְעָה זְקִינִים וּ-חַכְמִים
 28 לְהִשְׁבִּיב עַל דְּבָרָיו - לְהִבִּיא רֵאיוֹת כִּנְגַד דַּעְתּוֹ. וְאִילוּ הֵן הַזְקִינִים, רַבִּי
 29 יוֹסִי הַגָּלִילִי, וְרַבִּי מִרְפוֹן, וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא. נִעְנָה
 30 וּ-הֵרִים קוֹלוֹ רַבִּי מִרְפוֹן וְאֲמַר, הָרִי שְׁהִלְכָהּ אִשָּׁה זֹאת, שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה
 31 בְּתִנְיָא שֶׁלֹּא תִינְשֵׂא לְפְלוֹנִי, וְנִשְׁאֵת לְאִחִיו שֶׁל פְלוֹנִי זֶה שְׁנִיִּסְתָּה
 32 עֲלֵיו, וּמַתְּ בְּעֵלָה הַשְּׁנִי בְּלֹא בָּנִים, וְנִפְלָה לְיְבוּם לִפְנֵי פְלוֹנִי זֶה
 33 שֶׁנִּאֲסָרָה עֲלֵיו. הָאֵם לֹא נִמְצָא זֶה וְבְעֵלָה הָרִאשׁוֹן שֶׁגִּירוּשָׁה בְּתִנְיָא
 34 עוֹקֵר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה, שְׁהִי הוּא גּוֹרֵם שֶׁלֹּא תִתְקִיִּים מְצוֹת יְבוּם.
 35 הָאֵל לְמִדְּתָהּ, שְׁאִין גִּט זֶה גִּט פְּרִיטוֹת הָאֲמוּרָה, שֶׁכֵּן לֹא הִתִּירָה
 36 הַתּוֹרָה לְגֵרֶשׁ בִּאֲפוֹן שְׁגוֹרֵם לְעִקּוֹר מְצוֹה מִן הַתּוֹרָה. נִעְנָה רַבִּי יוֹסִי
 37 הַגָּלִילִי וְאֲמַר, הִבֵּן מִצִּינוֹ דְּבַר שְׁאִסוּר לֵה וּמוֹתֵר לֵה, הָרִי דְּבַר
 38 הָאִסוּר הוּא אֲסוּר לְכָל, וְדְּבַר הַמוֹתֵר הוּא מוֹתֵר לְכָל, כֹּאשֶׁר
 39 יִתְבָּאֵר, וְלֹא יִתְכַן שֶׁתְּהִיָּה אִשָּׁה זֹאת מוֹתֵרָת לְכָל הָעוֹלָם וְאֲסוּרָה עַל
 40 אִישׁ אַחֵד. הָאֵל לְמִדְּתָהּ, שְׁאִין זֶה גִּט פְּרִיטוֹת הָאֲמוּרָה, שֶׁכֵּן אִי
 41 אֲפִשֶׁר לְהִתִּירָה לְאִנְשִׁים מִסּוּיָמִים וְלֹאֲסוּרָה עַל הַשָּׂא. נִעְנָה רַבִּי
 42 אֲלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְאֲמַר, מִשְׁמַעוֹת הַמִּילָה 'פְּרִיטוֹת' הִיא דְּבַר הַכּוֹוֹנֶת
 43 בִּינוֹ בְּבִינָה - בֵּין הַמְּגֵרָשׁ לְמִתְגַּרְשָׁת, וְהִרִי גִט זֶה לֹא כִרַת בְּנֵיהֶם
 44 שֶׁכֵּן הִיא עֲדִיין אֲסוּרָה עַל אוֹתוֹ פְלוֹנִי מִחֲמַת הַמְּגֵרָשׁ. הָאֵל לְמִדְּתָהּ
 45 שְׁאִין זֶה גִּט פְּרִיטוֹת. נִעְנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאֲמַר, הָרִי שְׁהִלְכָהּ אִשָּׁה זֹאת
 46 שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה בְּתִנְיָא שֶׁלֹּא תִינְשֵׂא לְפְלוֹנִי, וְנִשְׁאֵת לְאִדָם אֶחָד מִן
 47 הַשּׁוּק, וְהִי לֵה בָּנִים מִמֶּנּוּ, וְנִתְאַרְמָלָה וּ-נִתְאַלְמָנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה
 48 מִבְּעֵלָה הַשְּׁנִי, וְאַחֲרַי כִּךְ עֲמָדָה וְנִשְׁאֵת לְפְלוֹנִי זֶה שְׁנִיִּסְתָּה עֲלֵיו עַל
 49 יַד בְּעֵלָה הָרִאשׁוֹן, וּבְכֵךְ עֲבָרָה עַל הַתִּנְיָא. הָאֵם לֹא נִמְצָא הַגִּט
 50 הָרִאשׁוֹן בְּטָל לְמַפְרַע, וְכִנְיָהּ מִבְּעֵלָה הַשְּׁנִי מְמוּזָרִים, שֶׁכֵּן הַתְּבָרִיר
 51 לְמַפְרַע שְׁהִיא הִיתָה אִשָּׁת אִישׁ לְבְּעֵלָה הָרִאשׁוֹן בְּשַׁעֲה שֶׁנִּשְׁאֵא
 52 לְבְּעֵלָה הַשְּׁנִי. הָאֵל לְמִדְּתָהּ, שְׁאִין גִּט זֶה גִּט פְּרִיטוֹת הָאֲמוּרָה, שֶׁכֵּן
 53 שֶׁכֵּן לֹא הִתִּירָה הַתּוֹרָה לִיתֵּן גִּט בִּאֲפוֹן שְׁמִבִּיא לִידֵּי מְכֻשׁוֹל, שְׁזֵר
 54 יִשְׂרָאֵל יִדְפֵּךְ לְהִיּוֹת פְּסוּל. וְהוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא לְטַעֵן דְּבַר אַחֵר
 55 כִּנְגַד דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר. הָרִי שְׁהִיָּה פְלוֹנִי זֶה שְׁנִיִּסְתָּה עֲלֵיו בְּהֵן,

1 אף לשמעון מהו - נראה דאף לראובן נמי מספקא ליה. ועמדה
2 שנאסרה עליו לא נמצא גט בטל - ואם תאמר: והלא אין גיטאין חלין, שהרי אסורה
3 עליו משום איסור אשת איש, ומאי שנא מרתניא בחוספתא: "על מנת שלא תינשא לאבא
4 ולאבא" - הרי זה גט, "על מנת שלא תבעלי לאבא ולאבא" - אינו גט, וחוששין שמא תבעל
5 להם. משמע דבעל מנת שלא תנשא להם - אפילו
6 נישאת דרי זה גט, והכא אמאי הוגט בטל? ויש
7 לומר: דהכא עמדה ונישאת לאחר מיתת המגרש
8 קאמר, וכדאי גזנא צריך לומר לקמן גבי "שלא
9 תבעלי לאבא ולאבא" - אין חוששין שמא תבעל
10 להם, משום אסורה להם, הא לאחר - חוששין
11 שמא תבעל. אף על גב דאסורה לו נמי משום
12 אשת איש, מכל מקום חוששין שמא תבעל לו
13 לאחר מיתת המגרש. והדאי דתוספתא יש לישיבה
14 שלא תתחיל על התלמוד שלנו, דא דקדמי הותם
15 "על מנת שלא תבעלי לאבא ולאבא" - אינו גט,
16 חוששין שמא תבעל להם, היינו כלומר שאם
17 נראה שתבעל להם - שלא דרי זה גט, ובא
18 להשינוענו דב"ע מנת שלא תינשא" - אפילו
19 נישאת להם דרי זה גט. אי נמי: קאי משמעון על דיעל
20 מנת שלא תבעלי לאבא ולאבא" לא בעי למימר
21 דרך גיטאין, אלא דרך גזנא בעלמא.
22 **אילימא** בחיץ רבי אליעזר מישורי -
23 וטעמא: כיין נישאת זה וזהוהיה לו
24 - נתרוקן כל בו האישות, ופקע אישית של ראשון
25 לגמרי.

רבא

1 |וש"ך לרף פב,ב, מאי דאמר שרא - דהאי "לראובן ושמעון" דהדר אמר לה קודם מסירה
2 |אף לראובן ושמעון קאמר, ואינו שויר. או דלמא - האי לראובן ושמעון דהדר קאמר
3 |חורה היא, שחור והפך תנא, לומר: לראובן ושמעון אני מחירה לבדה ותאסרי על
4 |הכל. בעי רב אשי אף לשמעון מהו - אמר לה "חורן מראובן ושמעון" וחור ואמר "אף

מאי דאמר שרא, "לראובן" מהו? לראובן והוא הדין
לשמעון, והאי דקאמר לראובן - משום דפתח ביה,
או דלמא לראובן דקא? ואם תמצא לומר לראובן
דקא, לשמעון מהו? לשמעון והוא הדין לראובן,
והאי דקאמר שמעון - משום דפליק מיניה, או דלמא
לשמעון דקא, בעי רב אשי: "אף לשמעון", מהו?
"אף" אראובן קא, או דלמא "אף" אעלמא קאי?
תיקו. תנו רבנן: לאחר פטירתו של רבי אליעזר,
נכנסו ארבעה זקנים להשיב על דבריו, אלו הן:
רבי יוסי הגלילי, ורבי טרפון, ורבי אלעזר בן עזריה,
ורבי עקיבא. נענה רבי טרפון ואמר: הרי שהלכה זו
ונישאת לאחיו של זה שנאסרה עליו, ומת בלא בנים,
לא נמצא זה עוקר דבר מן התורה? הא למדת, שאין
זה פרייתות. נענה רבי יוסי הגלילי ואמר: היכן מצינו
אסור לזה ומותר לזה? האסור אסור לכל, והמותר
מותר לכל. הא למדת, שאין זה פרייתות. נענה רבי
אלעזר בן עזריה ואמר: "פרייתות" - דבר הפירות בינו

לבינה, הא למדת, שאין זה פרייתות. נענה רבי עקיבא ואמר: הרי שהלכה זו ונישאת לאחר
מן השוק והיו לה בנים, ונתארמלה או נתגרשה, ועמדה ונישאת לזה שנאסרה עליו, לא
נמצא גט בטל ובניה ממוזרים? הא למדת, שאין זה פרייתות; דבר אחר: הרי שהיה זה
שנאסרה עליו בזה, ומת המגרש, לא נמצאת אלמנה אצלו וגרשה אצל כל אדם? וקל
וחומר: מה גרשה שהיא קלה - אסורה בשביל צד גירושין שבה, אשת איש שהיא חמורה -
לא כל שכן! הא למדת, שאין זה פרייתות. אמר להן רבי יהושע: אין משיבין את הארי לאחר
מיתתו. אמר רבא: פולחו את להו פירקא, לבר מדרבי אלעזר בן עזריה דלית ליה פירקא.
תניא נמי הכי, אמר רבי יוסי: רואה אני את דברי רבי אלעזר בן עזריה מדרבי כולן. אמר
מר, נענה רבי טרפון ואמר: הרי שהלכה זו ונישאת לאחיו של זה שנאסרה עליו, ומת בלא
בנים, לא נמצא זה עוקר דבר מן התורה? - עוקר? איהו עקר? - אלא, מתנה לעקור דבר
מן התורה. - מתנה? מי קאמר לה: לא סגי לה דלא מיפסא ליה לאחיה דהוה גברא?
- אלא, גורם לעקור דבר מן התורה. - גורם? אלא מעשה, בת אחיו לא ישא, שפא מות
בלא בנים, ונמצא גורם לעקור דבר מן התורה! - היינו פירקא. ובמאי? אילימא ב"חזין",
משרא שרא רבי אליעזר! דתניא: מודה רבי אליעזר, במגרש את אשתו ואמר לה "הרי
את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני", והלכה וניסת לאחר מן השוק ונתארמלה או נתגרשה,
שמותרת לזה שנאסרה עליו? אלא ב"על מנת". נענה רבי יוסי הגלילי ואמר: היכן מצינו
אסור לזה ומותר לזה? האסור אסור לכל, והמותר מותר לכל. - ולא? והרי תרומה וקדשים,
שאסורה לזה ומותרת לזה! - באיפור אשה קא אמרינן. - והרי עריות! - באישות קאמרינן.
הרי אשת איש! - היינו פירקא. ובמאי? אילימא ב"על מנת", הרי הותרה אצלו בנות!
- אלא ב"חזין". נענה רבי עקיבא ואמר: הרי שהלכה זו ונישאת לאחר מן השוק והיו לה
בנים, ונתארמלה או נתגרשה, ועמדה ונישאת לזה שנאסרה עליו, לא נמצא גט בטל ובניה
ממוזרים? - אי הכי, בכלה תנאי דעלמא נמי לא תנסיב, דלמא לא מקיימא ליה לתנאיה,
ונמצא גט בטל ובניה ממוזרים! - היינו פירקא. ובמאי? אילימא ב"חזין", משרא שרא רבי
אליעזר! דתניא: מודה היה רבי אליעזר, במגרש את אשתו ואמר לה "הרי את מותרת לכל
אדם חוץ מפלוני", והלכה ונישאת לאחר מן השוק ונתארמלה או נתגרשה, שמתרת לזה
שנאסרה עליו? אלא ב"על מנת". דבר אחר: הרי שהיה זה שנאסרה עליו בזה, ומת המגרש,
לא נמצאת אלמנה אצלו וגרשה אצל כל אדם, וקל וחומר: ומה גרשה שהיא קלה -
אסורה משום צד גירושין שבה, אשת איש חמורה לא כל שכן! ובמאי? אילימא ב"על מנת",
הרי

1	רבא כרבי ינאי משום זקן אחד סבירא ליה - ואם תאמר: אם כן רבי יוסי דקאמר: רואה	הרי גרושה אצלו בנות - גרסין. הרי לא אסרה עליו אלא לינשא, אבל לזנות - גרשה
2	אני את דברי רבי אלעזר בן עזריה מדברי בולן, ואית ליה הני פירכי - סבר נמי כרבי	היא אצלו מיד. הלכך אם ימות בעלה הראשון נמי שם גירושין עליה אצל זה עלמית.
3	ינאי משום זקן אחד, אם כן תיקשי לרבי יוחנן דפליג לעיל ארבי ינאי! ויש לומר: דאיכא	ומעתה אין כאן קל וחומר, דאיכא למפרך דמה אם נאסרה עליו משום צד גירושין שבה
4	למימר דרואה אני את דברי רבי אלעזר - לא משום הני פירכי קאמר. ואם תאמר: כיון	— שהרי אף אצלו היה עליה צד גירושין - תאמר שתאמר על כל אדם בשביל צד
5	דרבי אלעזר מקרא ליק, דהנו זקנים מה משיבין	אישות שיש בה אצל זה לבדו שאין עליה שום
6	על דבריו דגזירת הכתוב הוא! ויש לומר: דמשום	צד אישות אצל שאר כל אדם. אלא בחין -
7	דיש להשיב על דבריו - מסתבר לאוקמא קרא טפי	סבירא ליה לרבי עקיבא מילתיה דרבי אלעזר.
8	כדרש רבנן. מה קודמי הויה ראשונה דלא	ופריכין - לרבי עקיבא, דפרקי הני תרי פרכי,
9	אנידא ביה כו' - אף על גב דלגמרי על כרחיך לא	חיא א"חויך חזא א"על מנת, אי סבירא ליה
10	דמו, דהא בקודמי הויה ראשונה שרי לכולי	פלוגתא דרבי אלעזר ורבנן ב"חויך - נותיב דך
11	עלמא, ובקודמי הויה שניה אסורה לקרובי בעלה	פירכא בתייתא ד"חויך. וזי בעל מנת - מוק
12	הראשון, מכל מקום חוקשו לענין: כי היכי דלא	לה, נותיביה פירכא קמיתא, ותו לא! ואיכא דאית
13	הוי אשת איש מעיקרא - הכי נמי בעיא בקודמי	ליה בחין - פליגי, ואיכא דאית ליה ב"על מנת"
14	הויה שניה שתהא מופקעת לגמרי ממנו מדן	פליגי. האי פירכא - "הרי שזיה זה בחן" כו.
15	אשת איש, ולא תהא אנידא ביה כלל.	ולמאן דאית ליה על מנת האי פירכא - "הרי
16	ישיך לעיל עמוד א) מודה רבי אלעזר במגרש	שהלכה" כו. ופאי פירכא - איכא למיפרך
17	כו' - תימיה: למאן	אפירכיה דרבי עקיבא קמיתא, דקאמר רבא
18	מוחה: דלרבנן דפליגי עליה - לא הויה גט, ואינה	לעיל: ולכולהו אית ליה פירכא. אי נימא איסור
19	מוחרת לשום אדם! ואידך כרת כריתות לא	כהונה שאני - הואיל וריבה בחן הכתוב מצות
20	דרש - והא דרבי יוסי הגלילי דהוי בכלל רבנן	יתירות. הא דבי אלעזר - דאמר: מותרת לכל
21	דרש בפך שני (גטין כאב.) "כרת כריתות",	אדם חוץ ממנו. מאיסור כהונה יליף לה -
22	הובא קאמר דלא דרש - היינו דלא דרש ליה	מגרושה מאישה לבדה, שפסול לכהונה -
23	לדחוא דרשא, אלא לדרשא אחרינא. כל ימי	מותם ילפא לעיל, דמפסלי לכהונה הוי גיטא,
24	חיביי אין זה כריתות כל ימי חי חיי פלוני הרי זה	ואף על גב דשייר, ויליף מינה קולא, ולא אמרין
25	כריתות - תימיה לרבינו יעקב: דבפרק קמא דיומא	איסור כהונה שאני. כל שכן דמצי למיפרך
26	(גי.א.) גבי "אף אשה אחרת מתקנין לו" מיתי	אליביה: גילמא מאיסור כהונה לחומר, ונימא: כי
27	מילתא דרבא דהבא בענין אחר, דקאמר: אלא	הכי דצד גירושיה פוסלה לכהונה אם ימות -
28	דאמר לה "על מנת שתמות אתה מכס" כו,	יהא צד אישותה פוסלה לכל אדם! רבא -
29	וקאמר: כי האי גזנא מי הוי גיטא? והאמר רבא:	דאמר לעיל: בולחא אית ליה פירכא. כרבי ינאי
30	"הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין כל ימי חי	משום זקן אחד מתני לה - דאמר לעיל טעם
31	והיכי" - אין זה כריתות, "כל ימי חי פלוני" - הרי	דרבי אלעזר מ"היתה לאיש אחר", ולא ליק
32	זה כריתות. ואין זה כדמסיק הבא, ולא כדבעי	מאיסורי כהונה. והלכך פריכין לרבי עקיבא:
33	למימר הבא מעיקרא, דלא מידבר "כל ימי חיביי"	איסור כהונה שאני, ולא תיקשי לרבי אלעזר.
34	ושמא התלמוד אינו חושש, ומייתי בכל ענין "כל	והא איתו נמי מיפרך פירכא - לרבי אלעזר
35	ימי חי" כדבעי למימר מעיקרא, רחייכי דאין זה	לקמן בברייתא. פקיש קודמי הויה שניה - צד
36	כריתות. כדמסיק, ומיהו, קשה לרבינו יעקב: התי	פנוי שבה. בין גירושין לנשואין. לקודמי הויה
37	אמאי לא הוי כריתות ב"על מנת שתמות אתה	ראשונה - לצד פנוי שזיה בה קודם קידושין
38	מכס? דמאי שנא מ"חיי פלוני" דהוי כריתות,	של ראשון. דהא איתקוש, דכתיב לעיל מנייה
39	דבשביל דפסקה חלק אף במיתתה - לא גרע.	כי יקח איש וגו' - היינו קידוש ראשון
40	כיון דפסקה פסקה - הבא לא קאמר "או	"היתה לאיש אחר" - היינו קידוש שני. שז
41	דלמא לא שנא", כדאמרין לעיל. דמיד כשאמר	אוסר וזה מתיר - נשואי בעלה הראשון
42	כיון דפסקה פסקה - הבין שכן הוא.	אסורה על זה, ונישואי שני יתירוה לו. בחריבה
	מסתברא	— שפחות פתח לנדר, בדברים הבאים לו על
		יד נדר זה, שאילו ידע מתחילה שכן עתיד
		להיות - לא היה נדר. נמצא שמתחילתו אינו
		נדר. והרי הפרת הבטל - שהוא בלא חרטה. על
		דעת בעלה - על מנת שאם ירצה, ואם לאו -
		לא יהא נדר. ורבנן - כל דהך רבנן דלעיל, דלא
		ילפי מחבא פירכיה. אין זה כריתות - שאין
		מפירין אלא המות, דעד יום מותה קשורה בו.
		הרי זה כריתות - מיד, והוי תקיים התנאי. חזים
		אי את אשתי - נתן לה גט ואמר לה: היום לבדו
		יהו גירושין, ולמחר לא יהו גירושין, דשייר
		בגיטא. מהו תיבעי לרבי אלעזר - דמכשיר
		בשור. תיבעי לרבנן - דפסלי בשור. בין
		דפסקה - מנייה היום לגמרי אצל כל אדם.
		פסקה - לכל אדם לעולם, ושכן אינה אשתו
		עד שיחזור ויקדשנה. הלכך, אין תנאי זה כלום.
		מאי

וקשורה באף אדם כלל, ולכן אף קודמי הוה שנית, כשהיא
גרושה, היא במצב דלא אגידא באיניש אחריתא כלל. ולכן, אין יכול
בעלה לגרשה חוץ מפלוני, שכן אז היא תהיה אגודה במגרש לגבי
פלוני אף בגירושיה, ואין מצב זה דומה למצב שהיתה בו קודם
קידושה הראשונים, שלא היתה אגודה באף אדם כלל.
הגמרא דנה בדינו הנוסף של רבי אליעזר, שנישואין שניים
מבטלים את השיר של הגט הראשון:
גופא, מודה רבי אליעזר במגרש את אשתו, ואמר לה 'הרי את
מותרת לכל אדם חוץ מפלוני', והלכה ונישאת לאחד מן השוק,
ונתאמר מלה או נתגרשה ממנו, שהיא מותרת לפלוני זה שנאסרה
עליו על ידי בעלה הראשון. כלומר שנישואיה השניים הפקיעו את
השיר שנוצר על ידי הגט הראשון. השיב רבי שמעון בר אלעזר
תשובה ו-הביא ראיה לסתורו לרבי אליעזר, היכן מצינו שזה
אוסר וזה מתיר, היאך יתכן שאיסור שנוצר על ידי אדם אחד יהיה
נותר על ידי אדם אחר. ואם כן, לא יתכן שבעלה השני יפקיע את
איסורה לפלוני, שנוצר על ידי בעלה הראשון.
מקשה הגמרא על תשובה זו, והאם אמנם לא מצאנו אופנים
שאדם מתיר איסורים שנוצרו על ידי אחר, והרי יבמה, דבעל אוסר
אותה לכל העולם בקידושין ויבם מתיר אותה לכל העולם
בחליצה. מתרצת הגמרא, היתם יבם הוא קא אוסר לה, ואיסורה
לשאר העולם ולאחר מיתת הבעל הוא אכן על ידי היבם ולא
הבעל. דאי האיסור הוא מבכ בעל, הא שריא וקייא, שהרי אם
אין יבם היא מותרת לכל העולם במיתת הבעל. ואם כן, מציאות
היבם היא זו שאוסרת אותה, ולכן יכול היבם להתיר איסור זה על
ידי חליצה.
מקשה הגמרא עוד, הרי התרת נדרים על ידי חכם, דהנדר אוסר
והתקם מתיר את האיסור על ידי התרת הנדר, אף שהאיסור לא
נוצר על ידו. מתרצת הגמרא, הא ו-הרי אמר רבי יוחנן, אין תקם
מתיר כלום אלא בתרומה של הנדר, שמבשר החכם שאם היה
הנדר יודע את תוצאות הנדר, לא היה נדר, נמצא שזהו נדר
בטעות ולא היה כאן נדר ואיסור כלל. לכן אין זו ראיה שאדם
יכול להתיר איסור שנוצר על ידי אחר.
מקשה הגמרא עוד, הרי הפרת הבעל את נדרי אשתו, דאשה נודרת
והבעל מיפר את נדריה שלא על ידי חרטה. ואם כן, הוא מתיר
איסור שנוצר על ידי אשתו. מתרצת הגמרא, היתם - שם, הטעם
הוא כדרך פתחם משמיה דרבא, דאמר רב פתחם משמיה דרבא, כל
אשה הנודרת, רק על דעת שירצה בעלה היא נודרת. ואם כן,
כשהבעל אינו רוצה בנדר, נמצא שלא היה כאן נדר כלל, ואין
ראיה שאדם יכול להתיר איסור שנוצר על ידי אחר. ואם כן,
תשובתו של רבי שמעון בר אלעזר על דברי רבי אליעזר שלא
מצינו שזה אוסר וזה מתיר, לא הופרכה.
שנינו לעיל (ע"א), כשנכנסו ארבעת הזקנים לאחר פטירתו של רבי
אליעזר להשיב על דבריו שהכשיר גט כשאמר לה 'הרי את
מותרת לכל אדם אלא לפלוני', נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר,
משמעות המילה האמורה בתורה (דברים כ"א) 'בריתות' היא, שהגט
צריך להיות דבר הכותר בינו לביתה. הא למדת, שאין גט זה
שהכשיר רבי אליעזר בריתות, שכן אינו כורת בין המגרש
למתגרשת. מקשה הגמרא, ורבנן - שלשת הזקנים האחרים, שלא
הקשו על דברי רבי אליעזר ממשמעות המילה 'בריתות', ומשמע
שאינם דורשים מילה זו כמו רבי אלעזר בן עזריה, ואם כן, הא
'בריתות' מאי עבדי ליה - מה הם דורשים ממילה זו. מתרצת
הגמרא, 'בריתות' מיבעי להו - נצרך להם לבריתא - ללמוד ממנו
את הדין המבואר בבריתא זו. אדם מגירש את אשתו ואמר לה
'הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי זה לעולם, או על מנת שלא תלכי
לבית אביך לעולם', אזי אין זה גט בריתות, שכן היא קשורה

הרי גרושה אצל פגנות - הרי המגרש לא אסר עליה להיבעל לו
בזנות, ואם כן הגירושין הועילו גם לגבי פלוני להתירה בזנות. ואם
כן, היא אסורה על פלוני הכהן משום שהיא גרושה לגביו, ולא
משום צד גרושה שיש בה כלפי שאר העולם, ולכן אין ראיה שצד
אשת איש שיש בה כלפי פלוני יאסור אותה על שאר העולם. אלא
מבארת הגמרא, שבתשובה זו סובר רבי עקיבא שנחלקו רבי
אליעזר וחכמים ב'חזין'.
לאחר שנתבאר שרבי עקיבא השיב שתי תשובות, ומן התשובה
הראשונה משמע שדעתו שנחלקו רבי אליעזר וחכמים ב'על מנת',
ומן התשובה השניה משמע שנחלקו ב'חזין', מקשה הגמרא ורבי
עקיבא, אי ב'חזין' כבידא ליה ו-הוא סובר שנחלקו רבי אליעזר
וחכמים, לותיב - שיקשה על סברת רבי אליעזר שמכשיר ב'חזין',
כלומר רק את הפירכא השניה, ואי בעל מנת' כבידא ליה שנחלקו,
לותיב - שיקשה על סברת רבי אליעזר בעל מנת', כלומר רק את
הפירכא הראשונה. ומדוע הוא מקשה על שתי הסברות גם יחד.
מתרצת הגמרא, רבי עקיבא שמיע ליה ו-שמעו דאייבא דאמר
שב'חזין' נחלקו רבי אליעזר וחכמים, ואייבא דאמר שבעל מנת'
נחלקו. לכן, למאן דאמר שנחלקו ב'חזין', השיב רבי עקיבא את
האי פירכא והפירכא השניה, ולמאן דאמר שנחלקו בעל מנת',
השיב רבי עקיבא את האי פירכא (הראשונה).
הגמרא מבררת ומאי פירכא שיש להקשות על תשובתו השניה של
רבי עקיבא. אי ניקא שהפירכא היא שאיסור כהונה שאני, ואי
אפשר ללמוד מאיסורי כהונה לשאר איסורים, ולכן אי אפשר
לעשות קל וחומר מאיסור גרושה לכהן לאיסור אשת איש, אין זה
כן, שכן הא רבי אליעזר נמי מאיסור כהונה קא מייתי ליה - המקור
של רבי אליעזר להכשיר ב'חזין' הוא מאיסור גרושה לכהן, כלומר
לדעתו אפשר ללמוד מאיסורי כהונה לשאר איסורים. ולכן אין זו
פירכא על תשובת רבי עקיבא. מבארת הגמרא, רבא שסובר
שאמנם אפשר לפרוק את דברי רבי עקיבא, פרבי נאי משום וכן
אחר קא מתני, והוא סובר שמקורו של רבי אליעזר אינו מאיסור
כהונה, אלא מפסוק אחר. ואם כן, אין ראיה שאפשר ללמוד
מאיסור כהונה לשאר איסורים, ואפשר לפרוק על דברי רבי
עקיבא שאיסור כהונה שאני.
שנינו בבריתא לעיל (ע"א), אמר להן רבי יהושע לארבעת הזקנים,
אין משיבין את הארי לאחר מיתה, ואין אתם יכולים להשיב על
דברי רבי אליעזר לאחר מיתתו, שכן אילו היה חי היה יכול
להחזיר לכם תשובה. מדייקת הגמרא, למיכרא דרבי יהושע
בנותיה דרבי אליעזר כבידא ליה, ולכן אין הוא רוצה שישבו על
דבריו, והא איחו - רבי יהושע נמי מיפרך קפידך על דברי רבי
אליעזר, כמבואר להלן, ומדוע אם כן הוא מנע את ארבעת
הזקנים מלפרוק על דברי רבי אליעזר. מתרצת הגמרא, הני קאמר
להו רבי יהושע לארבעת הזקנים, לדידי נמי - אמנם גם לי את
ו-יש לי פירכא על דברי רבי אליעזר, מיהו בין לדידי בין לדידכו
- אך בין לגבי ובין לגביכם אין משיבין את הארי לאחר מיתה, ואין
זה ראוי.
מבררת הגמרא, ומאי פירכא דיש לרבי יהושע על דברי רבי
אליעזר. מבארת הגמרא, דתניא, אמר רבי יהושע, נאמר (דברים כ'
א-ב) 'כי יקח איש אשה וגו' והיתה לאיש אחר', ופסוק זה מקיש
הויה ראשונה, כלומר קידושין ראשונים (כי יקח אשה) - בתחילה,
קידושין ראשון להויה שניה, כלומר קידושין שניים (והיתה לאיש
אחר) - קידושין שני, ולכן הוא גם מקיש קודמי הויה שניה - את
המצב שבו היתה לפני שניה, שהוא מצב הגירושין שלה.
לקודמי הויה ראשונה - למצב שבו היתה לפני הויה ראשונה,
כשהיתה פנויה. ומדיקש זה נלמד, שגט קודמי הויה ראשונה,
כאשר היתה פנויה, דלא אגידא באיניש אחריתא - לא היתה אגודה

לְתַהוֹם, או עַל מִנְת שֶׁתִּבְלָעִי קֶנֶת שֶׁל אֶרְבַּע אֲמוֹת, או עַל מִנְת
 שֶׁתִּבְיֵא לִי קֶנֶת בֵּן מֵאָה אֲמָה, או עַל מִנְת שֶׁתַּעֲבִיר אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל
 בְּרִגְלִיךָ, אוֹי גַּט זֶה אֵינוֹ גָּט, מִשּׁוּם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִקְיִים אֶת הַתְּנָאִי.
 רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תִּימָא אָמַר, גַּט כְּזֶה דְּרִי הוּא גָּט, כִּשְׁר. כָּלֵל אָמַר רַבִּי
 יְהוּדָה בֶּן תִּימָא, כָּל תְּנָאִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְקִיּוּמֵי בְּסוּפֵי – בּוֹמָן
 שִׁצְרִיךְ לִקְיִימוֹ, וְהַתְּנָה עָלָיו מִתְחִילָתוֹ, אוֹי מוֹכַח שֶׁאִין כּוּוֹנְתוֹ
 שִׁיתְקִיִּים הַתְּנָאִי, וְאִם כֵּן אִין כּוּוֹנְתוֹ לַהֲתוֹנֵת כָּלֵל, הוּא אֵינוֹ אֱלָא
 כְּמִסְלִינָה בְּרַבְרִים, שְׂכוּנָתוֹ רַק לְדַחוֹת אוֹתָהּ וּלְצַעֲרָהּ, וְלִכֵּן הִגַּט
 כֶּשֶׁר, שֶׁהִרִי אִין כֵּאֵן תְּנָאִי שֶׁלֹּא הִתְקִיִּים. אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר רַב,
 הִלְכָּה בְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן תִּימָא. אָמַר רַב נַחֲמָן בְּרַי יִצְחָק, מִתְּנִיתִין נָמִי
 דִּיקָא – גַּם מִן הַמִּשְׁנָה (כ"מ צד) אֶפְשָׁר לְדִיקָא שֶׁהִלְכָּה כֵּךְ, דִּיקָתִי
 שֵׁם, כָּל תְּנָאִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקִיּוּמֵי בְּסוּפֵי וְהַתְּנָה עָלָיו בְּתַחֲלִילָתוֹ, אוֹי
 תְּנָאִי כְּזֶה, וּמַדְיִיק שֶׁרַק תְּנָאִי שֶׁאֶפְשָׁר לִקְיִימוֹ הוּא קִיִּים, הָא
 וְ– (אבל) תְּנָאִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִקְיִימוֹ, אוֹי תְּנָאִי כְּזֶה, שֶׁמַּעַם מוֹנֶה שֶׁאִין
 הִלְכָּה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן תִּימָא.
 הַגְמָרָא מְבַרְרָת מִזֶּה דִין תְּנָאִי שֶׁשׁ אֶפְשָׁרוֹת בְּמִצִּיאוֹת לִקְיִימוֹ, אֵךְ
 אִין אֶפְשָׁרוֹת מִצַּד הַהִלְכָּה לִקְיִימוֹ:
 אִיבְעִינָא לְהוּ, הָאוּמַר 'הָרִי זֶה גִּיטָךְ עַל מִנְת שֶׁתִּאֲכָלִי בֶּשֶׁר חוֹיר, מָהוּ
 הַדִּין. אָמַר אֲבִי, הֵיא הֵיא – דִּין אוֹפֵן זֶה זֶה דִּין הָאוּפֵן לַעֲלִי, 'עַל
 מִנְת שֶׁתַּעֲלִי לְרִקִּיעַ, וְהִגַּט כִּשְׁר לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תִּימָא. רַבָּא
 אָמַר, אִין זֶה דּוּמָה לְתַנָּאִי לַעֲלִי, שֶׁאִי אֶפְשָׁר כָּלֵל לִקְיִימוֹ, שֶׁכֵּן
 אֶפְשָׁר דְּאֲכָלָה וְלִקְיָא – בִּאֶפְשָׁרוֹתָה לִקְיָא אֶת הַתְּנָאִי, שֶׁתִּאֲכַל
 חוֹיר וְתַתְּחִיב מַלְקוֹת, וְלִכֵּן הַתְּנָאִי קִיִּים אֵף לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה בֶּן
 תִּימָא, וְהִגַּט בִּטֵּל אִם לֹא תִאֲכַל חוֹיר. הַגְמָרָא מְדִיִּיקָת אֶת דְּבָרִי
 הַבְּרִייתָא לְפִי דְּבָרִי הָאוּמָרָאִים, לְאֲבִי, הַמִּילָה 'כָּלֵל' שֶׁאִמַּר רַבִּי
 יְהוּדָה בֶּן תִּימָא, כּוּוֹנְתָה לְאֶתְנִי – לְרִבּוֹת אוֹפֵן זֶה, שֶׁהַתְּנָה עַל בֶּשֶׁר
 חוֹיר, שֶׁאֵף גַּט זֶה כִּשְׁר שֶׁכֵּן אִין כּוּוֹנְתוֹ לְתַנָּאִי. לְרַבָּא, הַמִּילָה 'כְּזֶה'
 שֶׁאִמַּר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תִּימָא, כּוּוֹנְתָה לְמַעוֹטִי – לְמַעַט תְּנָאִי עַל בֶּשֶׁר
 חוֹיר.
 הַגְמָרָא מְקַשָּׁה עַל דַּעַת רַבָּא, מִיתְּבִי, הָאוּמַר 'הָרִי זֶה גִּיטָךְ עַל מִנְת
 שֶׁתִּבְלָעִי לְפִלּוֹנִי, אִם נִתְּקִיִּים הַתְּנָאִי, אוֹי תְּרִי זֶה גָּט. וְאִם לֹא, אוֹי
 אֵינוֹ גָּט. אֵךְ אִם אָמַר 'הָרִי זֶה גִּיטָךְ עַל מִנְת שֶׁלֹּא תִבְלָעִי לְאִבָּא שְׁלִי
 וְלִאֲבִיךָ, הִיא מוֹתֶרֶת לִינְשָׁא מִיָּד וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא נִבְעָלָה –
 תִּבְעַל לָהֵן וְיִתְבַטֵּל הִגַּט. מְדִיִּיקָת הַגְמָרָא, שֶׁהַבְּרִייתָא נִקְטָה רַק
 אוֹפְנִים אֵלּוּ, וְאֵילוּ אוֹפֵן שֶׁאִמַּר 'עַל מִנְת שֶׁתִּבְלָעִי לְאִבָּא וְלִאֲבִיךָ'
 לֹא קִתְּנָה, וּמַדְיִיק שֶׁתְּנָאִי זֶה בִּטֵּל. לְאֲבִי, נִיחָא שֶׁלֹּא מוֹחֵר אוֹפֵן זֶה,
 מִשּׁוּם שֶׁאִין תְּנָאִי זֶה בִּטֵּל. אֵךְ לְרַבָּא, הַסּוֹבֵר שֶׁתְּנָאִי זֶה קִיִּים,
 שֶׁהִרִי אֶפְשָׁר לִקְיִימוֹ, מְקַשָּׁא מְדוּעַ זֶה נִקְטָה זֶה הַבְּרִייתָא.
 מִתְרַצָּת הַגְמָרָא, אָמַר לָךְ רַבָּא, אוֹפֵן זֶה לֹא מוֹחֵר מִשּׁוּם שְׁבִאמַת
 אִין אֶפְשָׁרוֹת לִקְיִימוֹ. שֶׁהִרִי בְּשִׁלְמָא בֶּשֶׁר חוֹיר, אֶפְשָׁר דְּאֲכָלָה
 וְלִקְיָא – בִּאֶפְשָׁרוֹתָה לֵאכּוֹל וּלְלַקּוֹת. וְכֵן תְּנָאִי לְהִיבְעַל לְפִלּוֹנִי,
 נָמִי אֶפְשָׁר דְּמִשְׁחָדָא בֵּית בְּקִמּוֹנָא – שֶׁתִּשְׁחָדוּ בְּמִמּוֹן שִׁיטְכִים
 לְבַעוֹל אוֹתָהּ. אֱלָא לְהִיבְעַל לְאִבָּא וְאֲבִיךָ, בְּדִידָה כְּזֶה – הָאִם זֶה
 תְּלוּי בַּהּ בִּאֶפְשָׁרוֹתָה, הָרִי נָתַי דְּאִיחֵי עֲבָדָא אִיסוּרָא, אֲמָא וְאֲבִיךָ
 מִי עֲבָדִי אִיסוּרָא – אֵף שְׁהִיא מוֹכַחָה לְעִבּוּר אִיסוּר זֶה, וְלַהֲבַעַל
 לָהֶם, הָרִי אֵינָה יִכּוּלָה לְהַכְרִיחַם לְעִבּוּר אִיסוּר. לִכֵּן לֹא נִקְטָה זֶה
 הַבְּרִייתָא מִשּׁוּם שֶׁהַתְּנָאִי בִטֵּל וְהִגַּט קִיִּים לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה בֶּן
 תִּימָא.
 לְפִי תִירוֹץ זֶה, אֶפְשָׁר לְדִיקָא עוֹד אֶת דְּבָרִי הַבְּרִייתָא לַעֲלִי. לְרַבָּא,
 רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תִּימָא אָמַר 'כָּלֵל' כִּדִּי לְאֶתְנִי – לְרִבּוֹת אוֹפֵן זֶה.
 שֶׁהַתְּנָה עַל אֲבָא וְאֲבִיךָ, שֶׁהַתְּנָאִי בִטֵּל וְהִגַּט כִּשְׁר, וְאִמַּר 'כְּזֶה' כִּדִּי
 לְמַעוֹטִי – לְמַעַט תְּנָאִי עַל בֶּשֶׁר חוֹיר, שֶׁהַתְּנָאִי קִיִּים.

שֶׁמִּתְקַבֵּא שְׁבִין לְרַבִּי אֶלְעָזָר וְבִין לְרַבִּינָא, בִּין דְּפָסְקָה מִמֶּנּוּ לִיּוֹם
 זֶה, הָרִי הִיא פָּסְקָה מִמֶּנּוּ לַגְמָרָא, וְהַתְּנָאִי בִטֵּל וְהִגַּט כִּשְׁר.
 לְאַחַר שֶׁהַתְּבַרֵּר מִה דִין הַתְּנָאִי 'עַל מִנְת שֶׁלֹּא תִנְשָׂא לְפִלּוֹנִי',
 מְבַרְרָת הַגְמָרָא אֶת דִין הַתְּנָאִי 'עַל מִנְת שֶׁתִּנְשָׂא לְפִלּוֹנִי':
 תְּנִי רַבָּנָא, הָאוּמַר 'הָרִי זֶה גִּיטָךְ עַל מִנְת שֶׁתִּנְשָׂא לְפִלּוֹנִי, הָרִי זֶה לֹא
 תִנְשָׂא, וְאִם נִשְׂאָת אוֹי לֹא תִנְשָׂא, כִּאֲשֶׁר יִבְאֵר. מְבַרְרָת הַגְמָרָא,
 מָה אֶפְשָׁר – מִה כּוּוֹנְתָה הַבְּרִייתָא 'לֹא תִנְשָׂא' הָאִם שֶׁלֹּא תִנְשָׂא
 לְאוֹתוֹ פִּלּוֹנִי אוֹ שֶׁלֹּא תִנְשָׂא לְאִדָם אַחֵר. מְבַרְרָת הַגְמָרָא, אָמַר
 רַב נַחֲמָן, הָבִי קְאָמַר, הָרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא לוֹ – לְאוֹתוֹ פִּלּוֹנִי, שְׁמָא
 יִאֲמְרוּ הַבְּרִיּוֹת, אֲנִשִּׁים אֵלּוּ נִשְׁרִיחַ נִתְּנִין בְּמִתְנָה זֶה לִזְה, וְנָתַן
 הַמְּגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּמִתְנָה לְאוֹתוֹ פִּלּוֹנִי, וְלִכֵּן גּוֹרֵר חֲכָמִים שֶׁלֹּא
 תִקְיִים תְּנָאִי זֶה לִינְשָׁא לוֹ. וְכוּוֹנְתָה הַסִּיפָא הִיא שְׁוֹאֵם נִשְׂאָת לְאִדָם
 אַחֵר, אוֹי לֹא תִנְשָׂא מִמֶּנּוּ, כִּדִּי שֶׁלֹּא לְהַחֲזִיק אֶת הַתְּנָאִי כְתֻקָּה.
 מְקַשָּׁה הַגְמָרָא עַל פִּירוּשׁ רַב נַחֲמָן, וְשִׁשּׁוּם נִזְרָה זֶה לֹא מְפָקִינָן אוֹתָהּ
 מִנִּיָּה – מִן הָאִדָם אַחֵר, וְשִׁרְיָן אִשְׁת אִישׁ לְעִלְמָא – וּמַתִּירִים לָהּ
 לְהִיּוֹת נִשְׂוָאָה לְאִדָם אַחֵר, בְּעוֹד שְׁהִיא אִשְׁת אִישׁ [שֶׁכֵּן לֹא נִתְקִיִּים
 הַתְּנָאִי]. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא, אֱלָא אָמַר רַב נַחֲמָן, הָבִי קְאָמַר, לְכַתְחִילָה
 הָרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא לוֹ לְפִלּוֹנִי, שְׁמָא יִאֲמְרוּ נִשְׁרִיחַ נִתְּנִין בְּמִתְנָה, וְאִם
 נִשְׂאָת לוֹ בְּדִיעֵבַד, לֹא תִנְשָׂא מִמֶּנּוּ, דְּמִשּׁוּם נִזְרָה זֶה לֹא מְפָקִינָן אוֹתָהּ
 מִמֶּנּוּ, שֶׁהִרִי זֶה רַק חֲשֵׁשׁ לַעֲזָא. וְאִין מְדוּבָר בְּבִרְיִיתָא עַל גִּישׁוּאִין
 לְאִדָם אַחֵר.
 מְקַשָּׁה הַגְמָרָא עוֹד, אָמַר לְיָהּ רַבָּא לְרַב נַחֲמָן, שֶׁמִּלְשׁוֹנְךָ 'לֹא
 תִנְשָׂא לִי' מִשְׁמַע שִׁלּוֹ לְפִלּוֹנִי הוּא דְלֹא תִנְשָׂא, הָא לְאִדָם אַחֵר
 תִנְשָׂא, וְזֶה לֹא יִתְכֵן, שֶׁהִרִי הָא בְּעִי – [צְרִיכָה] לְקִיּוּמִי לְתַנָּאִי, וְכֵל
 עוֹד לֹא קִיִּימָה אוֹתוֹ חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא הוּא לֹא יִתְקִיִּים, וְאִין מְנִיחִים
 לָהּ לְהִינְשָׂא לְאַחֵר. וְכִי תִימָא שֶׁאֶפְשָׁר דְּמִינְכָּם [– שֶׁתִּנְשָׂא] לְאַחֵר
 הַיּוֹם, וּמִינְרָשָׁה מִמֶּנּוּ לְמַחֵר – לְאַחֵר זְמַן, וְתִנְשָׂא לְפִלּוֹנִי וּמִינְכָּם
 לְתַנָּאִי לְמַפְרַע, וְלִכֵּן אִין חוֹשְׁשִׁים שֶׁלֹּא יִתְקִיִּים הַתְּנָאִי, וְלִמְדָּה
 דְּפִלְגִינָא עָלֶיהָ דְרַב יְהוּדָה כְּמִדְּמִית לִיָּה – וְאִתָּה סוֹבֵר שֶׁדְּבַר זֶה
 דּוּמָה לְדִין שְׁבִי חֲלֻקָּת עִם רַב יְהוּדָה, דְּאִתְרַבֵּי, הָאוּמַר 'קִינָם עֵינִי
 בְּשִׁינָה הַיּוֹם אִם אִישׁן לְמַחֵר, שֶׁאִסֵּר עַל עֲצֻמוֹ לִישׁוֹן הַיּוֹם אִם יִישֵׁן
 מִחֵר, אוֹי אָמַר רַב יְהוּדָה, אֵל יִישֵׁן הַיּוֹם, שֶׁכֵּן חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא יִישֵׁן
 לְמַחֵר וְלֹא יִתְקִיִּים הַתְּנָאִי, וְיִתְבַרֵּר לְמַפְרַע שֶׁאִסוּר הִיא לוֹ לִישׁוֹן
 הַיּוֹם. וְיָב נַחֲמָן אָמַר, יִישֵׁן הַיּוֹם וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא יִישֵׁן לְמַחֵר. וְאֵף
 כֵּאֵן אִין חוֹשְׁשִׁים שֶׁלֹּא יִתְקִיִּים הַתְּנָאִי. זֹאת דּוּחָה רַבָּא, הָבִי הִשְׁתָּא
 – וְכִי דִינִים אֵלּוּ דּוּמִים, הָרִי תִתֵּם בְּדִידָה כְּזֶה – בִּידוֹ לִקְיָא
 הַתְּנָאִי, דְּהִרִי אֵל בְּעִי, מְכַרְזוֹ נִפְשִׁיה בְּסִילְוִאָתָא וְלֹא נָאִים – יִדְקוּר
 עֲצֻמוֹ בְּקוֹץ כִּי יוֹם הַמּוֹחַר, וְיִכְרִיחַ עֲצֻמוֹ שֶׁלֹּא יִישֵׁן. אֵךְ רַבָּא, הָאִם
 בְּדִידָה כְּזֶה לְאִינְרִשִׁי, הָרִי אֵינָה יִכּוּלָה לְהַכְרִיחַ אֶת בַּעֲלָהּ
 לְגַרְשָׁה כִּדִּי לְהִינְשָׂא לְפִלּוֹנִי, וְאִין קִיִּים הַתְּנָאִי תְלוּי בַּהּ. וְאִם כֵּן,
 אֵף לְדַעַת רַב נַחֲמָן אִין לְהַתִּיר לָהּ לְהִינְשָׂא לְאַחֵר, שֶׁכֵּן יֵשׁ לְחֲשׁוֹשׁ
 שֶׁלֹּא יִתְקִיִּים הַתְּנָאִי.
 מִתְרַצָּת הַגְמָרָא, אֱלָא אָמַר רַבָּא, בִּיאֵר הַבְּרִייתָא הוּא, הָרִי זֶה לֹא
 תִנְשָׂא לֹא לוֹ לְפִלּוֹנִי וְלֹא לְאַחֵר. לוֹ לֹא תִנְשָׂא, שְׁמָא יִאֲמְרוּ
 נִשְׁתִּיתִיחַ נִתְּנִין בְּמִתְנָה, וְלְאַחֵר לֹא תִנְשָׂא, מִשּׁוּם דְּבָעִי קִיּוּמִיהָ
 לְתַנָּאִי, וְאִין מְנִיחִים לָהּ לְהִינְשָׂא עַד אַז. וְאִם נִשְׂאָת לוֹ לְפִלּוֹנִי
 בְּדִיעֵבַד, אוֹי לֹא תִנְשָׂא מִמֶּנּוּ, דְּמִשּׁוּם הַנִּזְרָה הוּא אִינוֹ לֹא מְפָקִינָן
 [– מִרְצִיאיִם] אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ. אֵךְ אִם נִשְׂאָה לְאִדָם אַחֵר, תִנְשָׂא, מִשּׁוּם
 דְּבָעִי לְקִיּוּמִיהָ לְתַנָּאִי, וְאִין מְנִיחִים לָהּ לְהִינְשָׂא עַד אַז. תְּנָאִי
 כּוּוֹנְתָה דְרַבָּא, הָרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא לְכַתְחִילָה לֹא לוֹ וְלֹא לְאַחֵר, וְאִם
 בְּדִיעֵבַד נִשְׂאָת לוֹ לֹא תִנְשָׂא, אֵךְ אִם נִשְׂאָת לְאַחֵר, תִנְשָׂא.
 הַגְמָרָא מְבַרְרָת מִה דִינוֹ שֶׁל תְּנָאִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִקְיִימוֹ: תְּנִי רַבָּנָא,
 הָאוּמַר 'הָרִי זֶה גִּיטָךְ עַל מִנְת שֶׁתִּבְלָעִי לְרִקִּיעַ, אוֹ עַל מִנְת שֶׁתִּבְרִיךְ

1 **מסתברא** בין לרבי אליעזר בין לרבנן כיון דפסקא פסקא - פירוש: ומגורשת לעולם. ואף
2 על גב דלמאי דבעי למימר לרבי אליעזר או דלמא לא שניא, משמע דבעי
3 למימר דאין הגט חל אלא אותו היום, כמו חוץ מפלוני דלא חל אלא מעלמא - מכל מקום
4 לישנא ד"פסקא" משמע לגמרי. והא דקאמר לקמן (פוא), לעולם לאפקי (מדברא אמר רב
5 נחמן) - לאו לאפקי ממש, אלא שופרא דשטרא
6 אתקין: מיומא דנן ולעלם, שלא תטעה לומר
7 שאינה מגורשת אלא אותו יום. **אלא** אמר רב
8 נחמן הכי קאמר - ואם תאמר: דמעיקרא לא אמר
9 כן! ויש לומר: דמעיקרא סבר דאפקעי רבנן
10 קידושין מינה, ולבסוף חזר בו, שאין נראה לו
11 סברא דבשכל חששא מועטת כזו ופקיעו רבנן
12 קידושין. ו**ומיגרשה** למחר מקיים לתנאה -
13 דהשתא לא שייך שמא יאמרו נשותיהן נותנין
14 במתנה, כיון דנשאת לאחר ביניהם.
15 **הבא** בדידה קיימא לאגרושי - אף על גב דכיון
16 שאינה יכולה לקיים תנאה היא אשת
17 איש לזה נעשאת לו עכשיו - מכל מקום אינה
18 יכולה לקיים תנאה ולנישא בלא גירושין, ולעולם
19 צריכה גט מספיקא. שמא יתקיים תנאה ותנשא גם
20 לשני על ידי מיתת הראשון, או יגרשה. וקשה
21 לרבי יהודה: והא דרבי בדידה קיימא לאגרושי,
22 שיכולה לומר "מאס עלי" ויכפינן ליה? ולפי
23 פירוש רש"י ורבינו תם דלא יכפינן ליה - נחא.
24 ועוד קשיא: דכייפינן ליה לגרשה, שהרי היא עליו
25 באיסור אשת איש, ואם כן מאי קאמר "אטו
26 בדידה קיימא לאגרושי"? ואי הוה מפרש: בדידה
27 קיימא לאגרושי ולאסובי, דודאי אין בידה
28 שישאנה זה - הרי אחי שפיר, אך אין הלשון
29 משמע כן ויש לומר: כיון דמכל מקום יכול הבעל
30 לדחותה - לא בדידה קיימא לאגרושי.
31 **על** מנת שתבעי לקרע אינו גט - בהשובר את
32 הפועלים" בסופו (בבא מציעא צדא, גרסין: אם
33 נתקיים התנאי - הרי זה גט. ואם לאו - אינו גט.
34 ותימה: והאך יכול לקיימו? ויש לומר: על ידי שם.
35 קשה להרב רבי אלחנן: דהוה לן למילף מתנאי בני
36 גד ובני ראובן שיכול לקיימו, אבל הדיבא שלא
37 יוכל לקיימו כי הבא. והוה לן למימר דאף על גב
38 דתנאי בטל - מעשה קיים, כי היכי דילפינן בפרק
39 "מצות חליצה" (בבמות קו) דבעינן שיכול לעשות
40 על ידי שליחו ויש לומר: הדיחם לאו ילפינן אלא
41 שהמעשה יכול לעשות על ידי שליח, אבל תנאי
42 - אין לחוש אם לא יוכל לעשות על ידי שליח, או
43 אינו יכול לעשות כלל. על מנת שתבעי לפלוני
44 ואילו לאבא ולאבך לא קתני. יש פסרים שהוגחו
45 בברייתא: על מנת שלא תבעי לאבא ולאבך -
46 אין חוששין שמא תבעל להם. משום דקשיא להו
47 מאי דייק "ואילו לאבא ולאבך לא קתני"? אבא
48 ואבך מאן דבר שמייה? מהו? משום כן אין צריך
49 להגיה. דשפיר דייק, מדקתני "על מנת שתבעי
50 לפלוני" - משמע דוקא לפלוני, דלא חשבי הפלגה
51 בדברים במה שיש שם איסור פגירה, אבל אבא
52 ואבך - לא.

ותיפוק

1 **מאי קאמר** - האי "לא תינשא" דקאמר - למאן קאמר? לאותו פלוני או לכל אדם? לא
2 **תינשא** לו - כדמפרש, שמא יאמרו נשיהם נותנין במתנה, ואין לך לעז גדול מזה. ואם
3 ניסת לאחר לא תנא - שלא להחזיק תנאי זה. ומשום דהך נזירה לא מפיקנן לה - בתמיה:
4 והא לא איתקיים התנאי ובטל הגט. הכי גרסין: אלא אמר רב נחמן הכי קאמר הרי זה
5 גיטך על מנת שתנשאי לפלוני הרי זו לא תינשא
6 לו משום גזירה שמא יאמרו נשיהן נותנין
7 במתנה ואם ניסת לו לא תנא - שאין כאן
8 איסור אלא חשש לעז בעלמא. הא לאחר
9 **תינשא** - והוי גיטא, הואיל ולא אמר "על מנת
10 שלא תנשאי אלא לפלוני", אלא "על מנת
11 שתנשאי לפלוני" - סוף סוף הא בעיא לקיימו
12 תנאה. וכי תימא **אפשר** דמיגרשה - מן השני
13 היום, ולמחר תינשא לאותו פלוני, לקיים תנאה.
14 ולהא דפליגת עליה דרב יהודה קמדיפית לה -
15 דלא חיית דלמא לא מקיים. שםא יישן למחר
16 - וגמא שעבר על נדרו. ורב נחמן אמר יישן
17 היום - ולמחר יתקיים תנאו ולא יישן. דאי כע
18 מכריז נפשיה בסליחות - יקוב בשרו תמיד
19 בקוץ. בדידה קיימא לאגרושי - בתמיה. מפליגה
20 - דוחה אותה, לצערה בדברי הבאי. מתניתין
21 נמי דייקא - בבבא מציעא ב"השובר את
22 הפועלים" (צדא). **אפשר** דאכלה ולקיא - ולכן
23 תימא גופיה תנאו קיים. כלל לאתויי בשר חזיר
24 - קתני כלל אמר רבי יהודה בן תימא. כזה גט
25 - דקאמר רבי יהודה בן תימא. למעוטי בשר
26 חזיר - דהכי קאמר: כזה גט. דאי אפשר לקיימו
27 כלל - הלכך תנאו בטל. אבל לעבור על דברי
28 תורה - אפשר לקיימו באיסור, ותלקח על
29 שעברה. **שתבעי** - גרסין גבי פלוני, וגבי אבך
30 ואבך גרסין: "שלא תבעלי". **שתבעי** - בין
31 בזנות בין בנשואין. אין חוששין שמא נבעלי
32 להם - כלומר, מותרת לינשא מיד, ואין חוששין
33 שמא תבעל לחן ויבטל הגט. אבל אמר לה: "על
34 מנת שלא תבעלי לפלוני" - אינו גט, שמא
35 תבעל לו, דומיא ד"על מנת שלא תלכי לבית
36 אבך לעולם". ואילו נבי אבא ואבך **שתבעי**
37 לא קתני - דניהור תנאה, אלמא לא הוי תנאה.
38 **לאבאי** ניהא ב' - ומשום דלדידה רבי יהודה
39 בן תימא אפילו לא יתקיים הרי זה גט, אלא
40 לרבא קשיא. דהא אמר רבי יהודה בן
41 תימא מודה בה. **אמר** לך רבא - לא דמאי
42 לבשר חזיר. דאילו בשר חזיר בידה לקיימו
43 באיסור, ושתבעי לפלוני נמי אפשר -
44 דמשחזא ליה בממונא, ואם אינו רוצה לכוועלה
45 באיסור - ישאנה ויבעול בהיחור. אלא אבא
46 ואבך - בדידה קיימא? לרבא כלל - דקתני
47 רבי יהודה בן תימא. **לאותוי אבא ואבך** - דהרי
48 נמי אי אפשר לקיימו. כזה למעוטי בשר חזיר -
49 דאפשר לקיימו הוא.

ולאבי

37 **תנאו קיים**, הא אי אפשר - תנאו בטל, שםע מיניה. איבעיא להו: "הרי זה גיטך על
38 מנת שתאכלי בשר חזיר", מהו? אמר אבאי: היא היא; רבא אמר: אפשר דאכלה ולקיא.
39 **לאבאי**, "כלל" - לאתויי בשר חזיר; לרבא, "בזה" - למעוטי בשר חזיר. מיתבי: "הרי זה
40 גיטך על מנת שתבעי לפלוני", נתקיים התנאי - הרי זה גט, ואם לאו - אינו גט, "על מנת שלא תבעלי לאבא ולאבך"
41 - אין חוששין שמא נבעלה לה; ואילו "על מנת שתבעלי לאבא ולאבך" לא קתני; לאבאי ניהא, לרבא קשיא! - אמר לך
42 רבא: בשלמא בשר חזיר - אפשר דאכלה ולקיא, פלוני - נמי אפשר דמשחזא ביה בממונא, אלא אבא ואבך בדידה קיימא?
43 נהי דאיתוי אבא ואבך מי עבדי איסורא? לרבא, "כלל" - לאתויי אבא ואבך, "בזה" - למעוטי בשר חזיר; לאבאי

והיפוך ליה דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה - אומר הרב רבי אלחנן: ד"רעק את כסותי על מנת לפטור", אף על גב דנוקח חשיב לזו גמרא בערכין (ו.ב.) מלזה כתובה בתורה - מכל מקום לא חשיב מתנה על מה שכתוב בתורה. כיון שמחל בהדיא. אבל דאי, אם היה אומר "קרע את כסותי על מנת שאין לך על דלי נוק" - חשיב מתנה על מה שכתוב בתורה, כמו ב"על מנת שאין לך עלי אונאה".

אמר חזקיה רבי שמעון בן אלעזר היא. הא דתניא בפרק קמא (גיטין ה.ב.) ולקמן (פ.א.) נמי מייח: המביא גט ולא אמר "בפני נכתב" וכו' כיצד יעשה - ויטלו הימנה ויחזור ויתנו לה, אחיא אפילו כרבי. דכיון שניתן הגט בהלכתו מן התורה, מה שהיה אומר אחר הדתניה "בפני נכתב ובפני נחתם" לא היה מועיל כלום. ועוד: דשלח דוקא כשיאמר בשעת נתינתו - מידק דייק.

רבי יוחנן אומר אפילו תימא רבי דילכון אמר - מתוך פירוש הקונטרס משמע דלחזקיה רבי היה אומר כן, דעלה קאי. לפי שרב כהנא היה מבבל, וחזקיהו גם הוא היה מבבל, כדאמר בסוכה (כ.א. מדרא): עלו רבי יוחיא ובנוי וסודו. ואין נראה לרבינו יצחק, דהא מסתמא כשפשת רב כהנא לרבי יוחנן במה שפיקות ששאל, כדאמר ב"הגהות בתרא" (בבא קמא קיז.ב) - כבר נפטר חזקיה, דאילו לא היה קיים - לא היה שואל שפיקותיו רבי יוחנן מרב כהנא אלא מחזקיה, שהיה רבו. כדאמר ב"אל קשרים" (שבת קיב.) דקאמר רבי יוחנן: כבר שנית לנו סנדל. וגם רב כהנא לא היה מניח חזקיה ויושב לפני רבי יוחנן, ורבי יוחנן בעצמו לא היה בעל ישיבה בעוד שחזקה קיים. אלא נראה שהלמדמינו מבבל שהיו לפניו היה אומר רבי יוחנן: דילכון אמר כן, כמו שפירש רבינו חם בקידושין בפר קמא (ט.ב.) אתא לן דהא נהא ואף על גב דבבבאים בפרק "קדשי קדשים" (ל.א.) אמר: כי טליק רב כהנא אשכחיה לרבי שמעון כשרי - משמע שרבי שמעון ברבי היה עדיין קיים, והוא היה גדול ואפילו מרבי חייא אביו שרבי חזקיה, דהא אנגריה ספר תהלים כדאמרין בפרק קמא דקידושין (ל.א.) ואין נראה כלל שהיה מניח רבי שמעון ולומר לפני רבי יוחנן, שרבי יוחנן היה צריך לרב כהנא דאנגריה לא ספיקו דהוה ליה אלא יש לומר: דשני פעמים עלה רב כהנא לארץ ישראל, ושייך לעיל פ.א. במשנהו **אם** כתבו בתוכו אף על פי שחזר ומחזק פסול - פירוש: לפי שלא נכתב הגט אלא על תנאי זה, ואין כאן כריתות. משמע דוקא "חזק" דלא הוה כריתות - חזר ומחזק פסול, אבל שאר מחזקי כשרין בגט, רק שיעשה קיום המחזק לפני "שרי וקיים". ומכל מקום נהוג העולם להחמיר.

מהו דתניא דמי מילי לאחר התורה - פירוש: כשאמר הבעל אחר התורה. אבל אמר הבעל לפני התורה, אפילו בעל פה, שלא כתבו הסופר - פסול, וקא משמע לן אפילו הכי כשר, דסופר לא כתב אלא על מנת כמו שיאמר הבעל בסוף, וכיון שחזר בו - כשר. ומכל מקום, אף על גב דמתניתין איירי לפני התורה, כתבו לאחר התורה - נמי פסול, כדאמרין בסמוך: ואיבעית אימא לאחר התורה דדברי הכל, ורבי יורא סבר כרב ספרא דהבא. **שתוקי** שחקיה לבעל כו' - בכל שאר תנאים איירי, בדפירש קונטרס. ורבא לטעמיה, דלפני התורה גז' "על מנת" אטו "חזק" לרבו דרבי. **כל** התנאים פוסלין בגט - פירש בקונטרס: שנכתב בגט, ואפילו נתקיימו התנאים. ואין נראה לרבינו יצחק, דמה שייך לגזור ב"על מנת שתתני לי אתמים וזו" וכיוצא בו אטו "חזק", כיון שאין שם שיעור כמו ב"חזק" ולא היה שייך כלל בשאר תנאים לגזור אטו "חזק" אם לא "על מנת שלא תינשאי לפלוני" גרידא, דהוי שיעור ועוד קשה לרבינו יצחק: דאם בן אפילו בעל פה נגזור אטו "חזק", ויפסל כל שיש בו תנאי אפילו על פה, אפילו נתקיים כשרי רבי יורא: "על מנת" אחר התורה אפילו לרבי, אפילו כתבו בתוכו ועוד: מדקא מחדרי ליה רבנן: כל שאינו פוסל על פה אינו פוסל בבית - מכלל דבעל פה מודה לזו רבי דאיתו פוסל! ונראה לרבינו יצחק: דכל תנאים, אם נתקיימו, אפילו נכתבו בגט - כשר, כמו בעל פה, דלא שייך למגור אטו "חזק" בדפירשנו. והבא בלא נתקיים התנאי קאמר רבי דפוסלים בגט כשנכתבו ומחזק, דאין מועלת מחזקה בהם כי היכי דאיתא מועלת ב"חזק", דגורין מחזקה ד"על מנת" אטו מחזקה "חזק". והבנים אומרים: "חזק" שפוסל בעל פה, פירוש בשעת נתינתו - פוסל ככתב אפילו נמוק, משום דלא נכתב לשם כריתות. "על מנת" שאין פוסל על פה, משום דהוי כריתות - אינו פוסל בבית, אף על פי שלדעת התנאי נכתב - אין נפסל בכך כיון שחזר ומחזק, אף על פי שלא קיימה. ולא דמי ל"על מנת שתתני לי אתמים וזו" אחר דאמר "מתחילין לך", דאיתא ב"מי שאחז" (גיטין ע.ד.) דאיתא מגורשת - דהיינו דוקא בשעת נתינתו, אבל ככתב תנאי בגט קודם הדתניה, וחזר בו מן התנאי ומחזק - כשר, ואינה צריכה לקיים אלא רק מה שנתנה עמה בשעת נתינתו. שאו חלים הגירושין. **אבל** לאחר התורה דברי הכל כשר - נראה לרבינו יוחנן: דכשר אפילו אמר הבעל קודם כתיבת התורה, דב"חזק" נמי ליכא פסולא דאורייתא אלא כשנכתב קודם התורה, אבל נכתב אחר התורה, אפילו אמר בעל קודם לכן - לא חשיב נכתב שלא לשם כריתות, דאין דעת הסופר לשם תנאי ד"חזק לפלוני" בשעת כתיבת התורה, כיון שלא כתבו בגט עדיין. וכיון דב"חזק" ליכא פסול דאורייתא - ב"על מנת" הוי כשר, דלא גורין גזירה למגור. ודע, דרב ספרא דלעיל דקאי כרבי יורא דהבא, סבר לעיל דבעל פה אינו פוסל אפילו אמר הבעל לפני התורה, כשלא נכתב כלל - והוא חזק כשנכתב אחר התורה, שלא נפסל מן התורה מפני שאמר תחילה על פה. ומיהו, לרבא דאי אמר הבעל לפני התורה דברי הכל פסול, אפילו נכתב אחר כך, דלרבא פסול אפילו "על מנת", אפילו בעל פה, שלא נכתב כלל לא תחילה ולא בסוף, כשלא נתקיים התנאי.

ולאבי בזה למעשה פלוגי - דאיתו גזע עד שתיבעל לו, בדידה להשחידו בממונו, וישאנה בהדחתו. ותיפוק ליה כו' - נתי נמי דאפשר לה לקיימו באיסור - מיהו תנאי היכי דהוי הא הוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה, וקיימא לן תנאו בטל **דוראי קא עקר** - שהרי מסר לה קידושין ודרי היא אשתו להתחייב בכולו, וכו' אתני על מנת שלא יתחייב - הוה ליה עקר. **מאן תנא** - דרציק לטולו הימנה ולא

סגי באמירה בעלמא, שיחזור ויאמר לה: הרי את מותרת לכל אדם. רבי שמעון בן אלעזר היא - בפרק "חזקיה", אמר לה כנסי שטר חוב זה כו'. **אפילו תימא** רבי - דפליג היתם עליה דרבי שמעון בן אלעזר. **ויילכו** אמר - רב כהנא שהיה משלכם, מבבל, שעלה לארץ ישראל ללמוד תורה מרבי יוחנן, כדאמרין ב"הגהות בתרא" (בבא קמא קיז.א), ושאל ממנו והביא דברים, ועליו קאמר רבי יוחנן בכל דוכתי "דילכון אמר". **שאני הכא** - משום הכי צריך לחזור ולטלו, דקאיתו בנתינתו קמייתא לפסל בו לכהונה, דילכין, אי לאו דהדר שקול לה מינה - לא מחזיא אמירה, שהרי כבר זכתה בו על מנת תנאי ראשון. אבל הוהא ד"חזקיה" - לא זכתה בו לכלום. כתבו בתוכו תנן - דוקא כתבו בתוכו הוה דלית ליה תקנתא, אבל לא כתבו בתוכו, אפילו אמר לעדים על מנת כן - אינו נפסל בכך, ובלבד שיאמר לה בשעת מסירה: הרי את מותרת לכל אדם. הני מילי - דענין כתיבת התנאי, ולא מיפסל במאי דאמר לסהדי לכתוב על מנת כן - היכא דאמר לאחר כתיבת התורה "על מנת שלא תינשאי לפלוני", דכיון דנכתב עיקר הגט קודם הזכרת תנאי - לא מיפסל במאי דאמר לסהדי לכתוב על מנת כן. אי לא כתבי ליה תנאי בהדיא **אפילו על פה** - שהרי עיקר הגט על מנת כן נכתב. קא משמע לן - רב ספרא: כתבו דוקא קאמר. שתוקי שתקין - נופו בו, שלא יזכיר שום תנאי. **פוסלין בגט** - אם כתבו בתוכו ואפילו נתקיים התנאי. חזק שפוסל בעל פה - דהוי שיעור בגט. מחלוקת - ד"על מנת" דרבי ורבנן - בשכתבו לפני התורה. ואוקימנא

התורה - אפילו על פה נמי פסול. ואזדא רבא למעמיה, דאמר להו רבא להנהיג דכתבי גיטין: שתוקי שתוקי לבעל עד דכתביתו ליה לתורה דגיטא. תנו רבנן: כל התנאים פוסלין בגט, דכרי רבי, וחכמים אומרים: כל שפוסל על פה פוסל בכתב, וכל שאינו פוסל על פה אינו פוסל בכתב, "חזק" שפוסל על פה - פוסל בכתב, "על מנת" שאינו פוסל על פה - אינו פוסל בכתב. אמר רבי יורא: מחלוקת - לפני התורה, דכרי סבר: גזרינן "על מנת" אטו "חזק", ורבנן סברין: לא גזרינן "על מנת" אטו "חזק". **אבל** לאחר התורה דברי

התנאים נמי מילי לאחר התורה - פירוש: כשאמר הבעל אחר התורה. אבל אמר הבעל לפני התורה, אפילו בעל פה, שלא כתבו הסופר - פסול, וקא משמע לן אפילו הכי כשר, דסופר לא כתב אלא על מנת כמו שיאמר הבעל בסוף, וכיון שחזר בו - כשר. ומכל מקום, אף על גב דמתניתין איירי לפני התורה, כתבו לאחר התורה - נמי פסול, כדאמרין בסמוך: ואיבעית אימא לאחר התורה דדברי הכל, ורבי יורא סבר כרב ספרא דהבא. **שתוקי** שחקיה לבעל כו' - בכל שאר תנאים איירי, בדפירש קונטרס. ורבא לטעמיה, דלפני התורה גז' "על מנת" אטו "חזק" לרבו דרבי. **כל** התנאים פוסלין בגט - פירש בקונטרס: שנכתב בגט, ואפילו נתקיימו התנאים. ואין נראה לרבינו יצחק, דמה שייך לגזור ב"על מנת שתתני לי אתמים וזו" וכיוצא בו אטו "חזק", כיון שאין שם שיעור כמו ב"חזק" ולא היה שייך כלל בשאר תנאים לגזור אטו "חזק" אם לא "על מנת שלא תינשאי לפלוני" גרידא, דהוי שיעור ועוד קשה לרבינו יצחק: דאם בן אפילו בעל פה נגזור אטו "חזק", ויפסל כל שיש בו תנאי אפילו על פה, אפילו נתקיים כשרי רבי יורא: "על מנת" אחר התורה אפילו לרבי, אפילו כתבו בתוכו ועוד: מדקא מחדרי ליה רבנן: כל שאינו פוסל על פה אינו פוסל בבית - מכלל דבעל פה מודה לזו רבי דאיתו פוסל! ונראה לרבינו יצחק: דכל תנאים, אם נתקיימו, אפילו נכתבו בגט - כשר, כמו בעל פה, דלא שייך למגור אטו "חזק" בדפירשנו. והבא בלא נתקיים התנאי קאמר רבי דפוסלים בגט כשנכתבו ומחזק, דאין מועלת מחזקה בהם כי היכי דאיתא מועלת ב"חזק", דגורין מחזקה ד"על מנת" אטו מחזקה "חזק". והבנים אומרים: "חזק" שפוסל בעל פה, פירוש בשעת נתינתו - פוסל ככתב אפילו נמוק, משום דלא נכתב לשם כריתות. "על מנת" שאין פוסל על פה, משום דהוי כריתות - אינו פוסל בבית, אף על פי שלדעת התנאי נכתב - אין נפסל בכך כיון שחזר ומחזק, אף על פי שלא קיימה. ולא דמי ל"על מנת שתתני לי אתמים וזו" אחר דאמר "מתחילין לך", דאיתא ב"מי שאחז" (גיטין ע.ד.) דאיתא מגורשת - דהיינו דוקא בשעת נתינתו, אבל ככתב תנאי בגט קודם הדתניה, וחזר בו מן התנאי ומחזק - כשר, ואינה צריכה לקיים אלא רק מה שנתנה עמה בשעת נתינתו. שאו חלים הגירושין. **אבל** לאחר התורה דברי הכל כשר - נראה לרבינו יוחנן: דכשר אפילו אמר הבעל קודם כתיבת התורה, דב"חזק" נמי ליכא פסולא דאורייתא אלא כשנכתב קודם התורה, אבל נכתב אחר התורה, אפילו אמר בעל קודם לכן - לא חשיב נכתב שלא לשם כריתות, דאין דעת הסופר לשם תנאי ד"חזק לפלוני" בשעת כתיבת התורה, כיון שלא כתבו בגט עדיין. וכיון דב"חזק" ליכא פסול דאורייתא - ב"על מנת" הוי כשר, דלא גורין גזירה למגור. ודע, דרב ספרא דלעיל דקאי כרבי יורא דהבא, סבר לעיל דבעל פה אינו פוסל אפילו אמר הבעל לפני התורה, כשלא נכתב כלל - והוא חזק כשנכתב אחר התורה, שלא נפסל מן התורה מפני שאמר תחילה על פה. ומיהו, לרבא דאי אמר הבעל לפני התורה דברי הכל פסול, אפילו נכתב אחר כך, דלרבא פסול אפילו "על מנת", אפילו בעל פה, שלא נכתב כלל לא תחילה ולא בסוף, כשלא נתקיים התנאי.

שניה. רבי יוחנן אמר, אפילו תימא שהמשה היא גם לדעת רבי, שהרי דילכין - רב כהנא אמר שאף שלדעת רבי, כשלא אמר 'הא גיטך' מועילה אמירת הבעל ללא נתינה שניה כיון שהגט לא פעל כלל בנתינה הראשונה, ולא זכתה בו האשה כלל, אך שאני הָבָא - שונה הדבר באופן של 'אלא לפלוני', וצריך נתינה שניה הואיל וקנתה האשה את הגט בנתינה הראשונה ליפסל בו לכהונה. וכיון שזכתה בו על מנת התנאי הראשון, אין אמירת הבעל עתה מועילה כלל, שכן בנתינה הראשונה פעלה את פעולתה ובגמרה. שטר הגט מחולק לתורף, שהוא שמות האיש והאשה והתאריך, והוא עיקר הגט, ולטופס, שהוא שאר הגט. שנינו במשנה, כתבו את הלשון 'אלא לפלוני' כתוב, פסול: מבארת הגמרא, אמר רב ספרא, באופן שקתבו כתובו תנן שהגט פסול, אך אם אמר הבעל בעל פה לא נפסל הגט, אפילו אמר לעדים שהטיל בתוכו תנאי ועל דעת כן מעידים. שואלת הגמרא, פשיטא, הרי באמת 'כתבו כתובו' תנן במשנה, ומה מוסיף רב ספרא. משיבה הגמרא, מהו דתימא - היינו סוברים שהני מילי שלשון זו פוסלת את הגט דווקא בכתב ולא בעל פה, זהו רק לתאריך התורף של הגט, משום שעיקר הגט נכתב קודם הזכרת התנאי, והגט לא נפסל במה שאמר לעדים לכתוב הטופס על מנת כן, אבל אם אמר לעדים ולטופר, לפני שנכתב התורף, לכתובו על מנת שתתגרש חוץ מפלוני, אזי אפילו באמירה בעל פה נמי פסול הגט, משום שעיקר הגט נכתב על דעת זו, כלומר שלא לשם כריתות. ולכן קא משמע לן רב ספרא שמה שאמרה המשנה 'כתוב', היינו בין לפני התורף ובין לאחר התורף, שבשניהם פוסל 'אלא לפלוני' רק בכתב ולא בעל פה, משום שהגט לא נכתב על דעת מה שאמר הבעל עכשיו קודם הכתיבה, אלא על דעת מה שיאמר לבסוף, וכיון שחזר בו הבעל הרי הגט כשר. ודקא אמר, לא שנו שלשון זו פוסלת רק בכתב ולא בעל פה, אלא רק לאחר התורף, אבל לפני כתיבת התורף, אפילו אם נאמרה בעל פה בפני עדים, נמי פסול הגט, משום שהגט נכתב על דעת הלשון הפוסלת את הגט, ונמצא שהוא נכתב בפסול. מבארת הגמרא, ואזדא דקא למעמידי - לשיטתו, דאמר להו דקא להנהו סופרים דכתבי גיט, שתקו שתוקי לבעל עד דכתביתו ליה לתורף דגיטא - השתיקו את הבעל, שלא יאמר שום תנאי עד לאחר כתיבת התורף, כדי שלא יפסל הגט. הגמרא ממשיכה לבאר מה דין לשונות שנכתבו בגט: תנו דבגין, כל התנאים שנכתבו בגט, פושלין בגמ, אפילו אם התקיימו לאחר מכן, דברי רבי. והכמים אומרים, כל לשון שפוסל את הגט אם נאמר בעל פה, פוסל אותו בקרב - אם הוא נכתב בגט, וכל לשון שאינו פוסל בעל פה, אינו פוסל אף בקרב. מבארת הברייתא, הלשון 'חוי' מפלוני, שפוסל כשנאמר בעל פה, פוסל גם בקרב, שגט שנכתב בו 'חוי' פסול. אך הלשון 'על מנת', שאינו פוסל כשנאמר בעל פה, אינו פוסל גם בקרב - כשנכתב בגט 'הרי את מגורשת על מנת שתתני לי מאתיים זה'.

הגמרא מבארת את המחלוקת: אמר רבי וירא, המחלוקת היא בתנאי שנכתב לפני התורף, דרבי קבר שנוירין 'על מנת', כלומר כל תנאי, אמו 'חוי', וכיון ש'חוי' פוסל בכתב, שהרי הוא פוסל גם בעל פה, לכן גזרינן שגם 'על מנת' פוסל אם נכתב לפני התורף. ורבנן קברו, לא נוירין 'על מנת' אמו 'חוי', ותנאי הכתוב לפני התורף אינו פוסל. אבל לאחר התורף,

ולאפני, רבי יהודה בן תימא אמר 'כלל' כדי לאתוי - לרבות תנאי על בשר חויר, שאף גט זה כשר שכן אין כוונתו לתנאי. ואמר 'קחו' כדי למעוטי - למעט תנאי שתיבעל לפלוני, שהתנאי קיים שכן אפשר לקיימו. הגמרא מקשה על דעת אביי, מיתבי, האומר 'הרי זה גיטך על מנת שתאכלי בשר חויר', ואם היתה דעה - או באופן שאשתו אינה כהנת, ואמר 'הרי זה גיטך על מנת שתאכלי בתרומה', ואם - או באופן שהיתה נזירה, ואמר 'הרי זה גיטך על מנת שתשתי יין', אזי אם נתקיים התנאי הרי זה גט, ואם לאו אינו גט. ומבואר שתנאי שמכריח אותה לעבור איסור הוא קיים. לרבא ניהא, שהרי אמר (לעיל ע"א) שגם רבי יהודה בן תימא מודה באופן זה, אך לאפני קשיא, שכן לדעתו רבי יהודה בן תימא מכשיר גט כזה אף אם לא נתקיים התנאי. מתרצת הגמרא, אמר רב - יתיר לך אפני, שמי (-האם) סברת שבריייתא זו דברי הכל היא, אין זה כך, אלא הא מני ברייתא זו על לדעת רבנן היא, ורבי יהודה בן תימא אכן מכשיר גט כזה אף אם לא נתקיים התנאי. הגמרא מבררת האם המתנה לאכול חויר וכדומה הוא מתנה על מה שכתוב בתורה: מקשה הגמרא, מדוע התנאי לאכול חויר קיים, אף אם זה נחשב כתנאי שבאפשרותה לקיים, ותיפוק ליה שתנאי זה בטל מסיבה אחרת, דהרי הבעל מתנה על מה שקתבו כתובו הוא, וכל המתנה על מה שקתבו כתובו, תנאו בטל והמעשה קיים. ואף כאן, הגט צריך להיות קיים אף אם לא התקיים התנאי. מתרצת הגמרא, אמר רב אדא בריה דרב איקא, כי אמרין שמתנה על מה שקתבו כתובו, תנאו בטל והמעשה קיים, זהו כגון המתנה על שארית כסותה ועונתה, שאמר לאשה 'הרי את מקודשת לי על מנת שלא אתחייב לך בשאר, כסות או עונה', והוא (-המתנה) קא עקר את דברי התורה כשהתנה להפטר ממנה שחייבתו התורה, אבל הָבָא, אין המתנה (הבעל) עוקר את דברי התורה, אלא איחי (-היא) קא עקרה כשתאכל חויר, ובאופן זה לא נאמר הכלל שנתנאו בטל. הגמרא מקשה על רב אדא, מתקין לה רבינא, כלום קא עקרה איחי ללא לקיימי לתנאי ידידה - הרי היא עוקרת את דברי התורה רק כדי לקיים את תנאו, ואם כן אישתתב דאיהו קא עקר - נמצא שהוא גרם לעקירה, ולכן צריך שיתבטל תנאו כאילו עקר בעצמו את דברי התורה. מתרצת הגמרא באופן אחר, אלא אמר רבינא, כי אמרין שמתנה על מה שקתבו כתובו, תנאו בטל, זהו כגון המתנה על שארית כסותה ועונתה, דודאי קא עקר, שהרי כשקידש אותה, התורה חייבתו בשאר כסות ועונה, ותנאו גרם לעקור דבר זה. אבל הָבָא, כשהתנה את הגט באכילת חויר, מי קאמר לה לא סניא דלא אכלה - האם הכריח אותה לאכול ולעקור דבר תורה, הרי באפשרותה שלא תיכול חויר, ואזי יתבטל הגט ולא תיגרש, ולכן אין תנאו גורם שודאי יעקר דבר תורה, והתנאי קיים לדעת רבא. שנינו במשנה, ביצד געשה ופלוני הימנה וכו' ויחזור ויתננו לה ויאמר לה 'הרי את מותרת לכל אדם'. מבררת הגמרא, מאן תנא הסובר שצריך נתינה שניה של הגט, ולא די במה שרק יאמר 'הרי את מותרת' וכו'. מבארת הגמרא, אמר חזקיה, משנה זו רבי שמעון בן אלעזר היא, דתניא (לעיל ע"ח), רבי שמעון בן אלעזר אומר, אם נתן גט ולא אמר 'הא גיטך', האשה אינה מגורשת עד שישלנו את הגט הימנה ויחזור ויתננו לה, ויאמר לה בנתינה זו 'הי גיטך'. אך לדעת רבי (שם) יכול הבעל לומר זאת ללא נתינה שניה, ולדעתו גם באופן של משנתנו הבעל יכול לומר 'הרי את' וכו' ללא נתינה

חמשה עשר באב הוא "יום טוב", ולא עוד אלא ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים"

משיחת ט"ו באב ה'תשד"מ

פנויה, אף אם אסור לו לנושאה, אזי הגט פסול, שהרי קידושיהם
היו תופסין בה אם היתה פנויה, ועכשיו קידושיהם אינם תופסים
בה מחמת שהיא אשת איש כלפיהם, ולכן זה נחשב לשויר.

גמרא

הגמרא מבארת את לשון המשנה: **כִּלְלָא דְרִישָׁא** – הכלל הנזכר
ברישא, 'לכל מי שאין לה עליו קידושין, כשר', כוונתו **לְאִתּוּי**
ו-לרבותו **שְׂאָר חֵיבֵי בְרִיתוֹת**, שאין קידושיהם תופסין בה. ואם
שייר אחד מהם, הגט כשר. **וּכְלָלָא דְפִסְפָּא** – הכלל 'וכל מי שיש
לה עליו קידושין, אפילו בעבירה', כוונתו **לְאִתּוּי** ו-לרבותו **שְׂאָר**
חֵיבֵי לְאִוִּין, שאם שייר אחד מהם הגט פסול. (בגין **עֲמוּנָא וּמוֹאָבִי**
נִתְּנִי מַצְרִי וְאֲדוּמִי)

הגמרא מבררת מה הדין אם שייר אנשים נוספים שאינם יכולים
לקדשה: **בְּעָא מִיָּנִיה** – שאל רבא **רַבָּא מֵרַב נַחֲמָן**, האומר 'הרי את
מותרת לכל אדם חוץ מקדושי פלוני', ופלוני זה הוא נחמן,
שממילא אינו יכול לקדשה, מהו הדין. מי ו-האם **אֲמַרְנָה**, **הַשְׁתָּא**
מִיָּהּ לְאִוִּי בַר הֲוֵה הוּא – עכשיו מכל מקום הוא אינו בן קידושין,
ולכן אין כאן שויר והגט כשר, **אִי דְלָמָא אִתִּי לְכָלל הָוֵה** – או שזמא
הוא הרי יבוא לכלל קידושין כשיגדל, ולכן כבר עכשיו הוא נחשב
כבן קידושין וזהו שויר. **אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן לְרַבָּא**, תְּנִיתוּהָ אַת
התשובה בברייתא, **קָמְנָה מִתְּנַגְּשֵׁת בְּקִידוּשֵׁי אֲבִיהָ** – קטנה
שקידשה אביה, והיא מקודשת מדאורייתא, יכולה לקבל את גיטת
בעצמה לאחר מיתת אביה, אף שהיא קטנה. ומברר רב נחמן,
אָמַר היא יכולה להתגרש, **וְהָא בְּעִינֵי (דְרַבִּי כַּד) וְהִיא**, **וְהִיא**,
כלומר דין הגירושין כדון הקידושין, והרי קטנה אינה יכולה לקדש
עצמה, ומדוע אם כן היא יכולה להתגרש. מבאר רב נחמן, **אָמַר**
זהו משום שהיא **אִתְּנָה לְכָלל הָוֵה** כשתגדל, ולכן כבר עכשיו היא
נחשבת ראוייה לקידושין ויכולה להתגרש. ואם כן, **הָא נָמִי, אִתְּנָה**
פלוני הקטן **לְכָלל הָוֵה** כשיגדל, ולכן כבר עכשיו הוא בן קידושין,
ואם שייר אותו הבעל הרי זה שויר.

שאל עוד רבא את רב נחמן, באופן שאמר הבעל 'חוץ מן הנולדים',
שאסר אותה על אלו שעדיין לא נולדו, מהו הדין. האם אנו
אומרים שהשְׂתָא מִיָּהּ לֹא אִתְּנִילָהּ – עכשיו מכל מקום עדיין לא
נולדו, ואין כאן שויר, **אִי דְלָמָא הִיא הִם עֲתִידִי דְמִתְּנִילָהּ**, ואזי
תהיה אסורה עליהם מחמת אישותו של המגרש, ויש כאן שויר.
אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן לְרַבָּא, תְּנִיתוּהָ אַת התשובה
במשנה, שאם אמר לה 'חוץ מאשר לְעָבֵד וְלַעֲבָד בּוֹבָבִים', הרי
הגט כשר, ואין זה שויר. ומברר רב נחמן, **אִם אִתְּנָה** שאנו
מתחשבים אף באלו שעתידיים להיוולד, אזי הרי **עָבֵד וְעֹבֵד**
בּוֹבָבִים נָמִי עָבִידִי דְמִתְּנִילָהּ – עשויים להתגייר, ואם כן הגט צריך
להיות פסול כיון ששייר אותם הבעל, שלכשיתיגיירו יהיו אסורים
מחמת אישותו. ואם כן, מוכח מכאן שאין זה שויר, ואין מתחשבים
באנשים העתידיים להיוולד. דוחה הגמרא, **הֲנָךְ לֹא לְאִינְיֹנִי בְּיָמֵי**
– העבדים ועובדי הכוכבים אינם עומדים להתגייר, אך הֲנִי
לְאִינְיֹנִי בְּיָמֵי – אלו שעדיין לא נולדו אכן עומדים להיוולד,
ויתכן ששויר של הנולדים נחשב לשויר אף אם שויר של עבדים
ועובדי כוכבים אינו נחשב לשויר.

שאל עוד רבא את רב נחמן, באופן שאמר 'חוץ מפעל אחותה', מהו
הדין. האם כיון שהשְׂתָא מִיָּהּ לֹא אִתְּנִילָהּ – עכשיו, כשאחותה
בחיים, הרי היא אסורה על אדם זה, לכן אין כאן שויר, **אִי דְלָמָא**
חוששים שזִמְנִין דְמִתָּה אֲחֻתָּהּ, וְהִיא לִיה – יתכן שתמות אחותה,
והיא תהיה מותרת לאדם זה, ואם כן יש כאן שויר. **אָמַר לִיה רַב**
נחמן לרבא, תְּנִיתוּהָ במשנה את התשובה, שאם אסר אותה לְעָבֵד
וְלַעֲבָד בּוֹבָבִים אין זה שויר. ומבאר רב נחמן, שהרי **עָבֵד וְעֹבֵד**

דְּכָרִי הֵבֵל קָשֶׁר הגט אף שנכתב בו תנאי, אם התנאי התיקיים. ואם
כן, מִתְּנִיתִין דְּקָתְנִי 'בְּתִבּוֹ' בתוכו, וְאִוְקִימָא (לעיל פב) שמדובר
בְּלִשׁוֹן 'חֵוִין', ואם כן מדריך שדווקא לשון 'חוץ' הוא שפוסל אָבֵל
לשון 'עַל מִנְתָּ' לֹא פָסִיל אפילו בכתב, אִיבְעִית אִמָּא שמדובר
שכתב לשון זו לְפָנֵי הַתּוֹרָה, וְאִזִּי הַמִּשְׁנָה היא רק כדעת רַבָּנָן ולא
רבי, וְאִיבְעִית אִמָּא שמדובר שנכתב התנאי לְאַחֵר הַתּוֹרָה, וְאִזִּי
דְּכָרִי הֵבֵל היא, שהרי גם רבי מודה ש'עַל מִנְתָּ' שנכתב לאחר
התורה אינו פוסל, לדברי רבי זירא.

וְרַבָּא אָמַר, הַמְחַלְקֶת היא באופן שנכתב התנאי לְאַחֵר הַתּוֹרָה,
דְּכָרִי כְּכַר שֶׁנִּזְרִין תנאי שנכתב לאחר התורה אִמָּו תנאי שנכתב
לְפָנֵי הַתּוֹרָה, וְרַבָּנָן כְּכָרִי שֶׁלֹּא נִזְרִין תנאי זה אִמָּו לְפָנֵי הַתּוֹרָה. אָבֵל
תנאי שנכתב לְפָנֵי הַתּוֹרָה, דְּכָרִי הֵבֵל פָּסִיל הגט. ואם כן, מִתְּנִיתִין
דְּקָתְנִי 'בְּתִבּוֹ' בתוכו, וְאִוְקִימָא שמדובר בְּ'חֵוִין', אָבֵל – ומדריך
ש'עַל מִנְתָּ' לֹא פָסִיל אפילו בכתב, וזה רק בתנאי שנכתב אַחֵר
הַתּוֹרָה, וּמִשְׁנִיתִין רַבָּנָן הִיא, שכן לדעת רבי, תנאי שנכתב אפילו
לאחר התורה פוסל.

הגמרא מביאה ברייתא כדעת רבא, ומבארת שרבי זירא תירץ
אותה לשיטתו: **תְּנִי אֲבִיהָ דְּכָרִי אֲבִין קָמִיהּ** ו-לפניו דְּכָרִי וְרַבָּא, אם
הבעל קָתֵב גַּם עַל תְּנִי, אזי דְּכָרִי הֵבֵל הגט פסול. הקשה לו רבי
זירא, האם יתכן לדְּכָרִי הֵבֵל פָּסִיל הגט, וְהָא מִיפְּלֵג פְּלִיגִי תנאים
בברייתא לעיל, שחכמים מכשירים גט עם תנאי ואף רבי מכשיר
אם התנאי לאחר התורה (לדעת רבי זירא), ואם כן אין גט שפסול
לדברי הכל. תירץ רבי זירא לאברה דרבי אבין, **אָמַר אִמָּא** – יש
לשנות בברייתא 'לְדְּכָרִי הֵבֵל קָשֶׁר', שכן אכן יש גט עם תנאי
שכשר לדברי הכל, וְהִיא דְּמִי אופן זה, וזהו אם נכתב התנאי לְאַחֵר
הַתּוֹרָה.

שואלת הגמרא, מדוע תירץ רבי זירא לשנות 'כשר' במקום 'פסול',
וְלִיָּמָא – והרי יכול היה לתרץ שצריך לשנות בלשון 'חֵרִי זֶה פָּסִיל',
במקום 'דְּבִרִי הֵבֵל פָּסִיל', שמשמעו שהברייתא אינה לדברי הכל
אלא לדעת תנא אחד בלבד, והוא רַבִּי, שפוסל גט אם נכתב בו
תנאי לפני התורה. משיבה הגמרא, **תָּנָא דְּכָרִי הֵבֵל אֲתַנְיָה** – על
כרחי רבו של התנא שנה לו בנוסח 'דְּבִרִי הֵבֵל', שהרי יתכן אמנם
ש'כָּשֶׁר' בְּ'פָּסִיל' מִיְּחֻלָּה לִיה לתנא אם נשתכחה גירסתו, אך 'חֵרִי
זֶה' בְּ'דְּכָרִי הֵבֵל' לֹא מִיְּחֻלָּה לִיה ולא היה שוכח זאת התנא אפילו
אם נשתכחה גירסתו. ולכן, ודאי שהנוסח הנכון הוא 'דְּבִרִי הֵבֵל'
ולא 'הרי זה', ועל כרחי צריך לשנות 'כשר' ולא 'פסול'.

משנה

לאחר שלמדנו (לעיל פב) שגט בלשון 'הרי את מותרת לכל אדם
חוץ מפלוני' הוא פסול, באה המשנה ללמד שלא כל 'פלוני' פוסל
כך את הגט.

המגרש את אשתו, ואמר לה 'חֵרִי אַתְּ מוֹתֶרֶת לְכָל אָדָם אֲלָא – חוץ
מאשר לְאָבָא, וְלֵאבִיב – או חוץ מלאבִיב, או חוץ מלאַחֵי, וְלֵאחִיד
– או חוץ מלאַחִיד, או חוץ מלְעָבֵד וְלַעֲבָד בּוֹבָבִים, וְלְכָל מִי שֶׁאִין
לָהּ עֲלִי קְדוּשִׁין – או שאסר אותה לאדם אחר שאינו יכול לקדשה
מחמת שהיא אסורה לו, אזי אין שויר זה פוסל את הגט, שהרי לא
מחמת שוירו אסורים לה, משום שקידושיהם אינם תופסים בה אף
אם אינה אשת איש, ולכן הגט כָּשֶׁר. אך אם אמר 'חֵרִי אַתְּ מוֹתֶרֶת
לְכָל אָדָם, אֲלָא אֲלֻמָּנָה לְבִתְּךָ גְּדוּלָּה' – אם היא אלמנה, והוא אסר
אותה לכהן גדול, או שהיא גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה ו-או חלוצה, ואסר
אותה לכהן דְּרִיזִי, או שהיא מְמֹרֶת וְנִתְּנָה ו-או נתינה, ואסר
אותה לכן יִשְׂרָאֵל כשר, או שהיא בַּת יִשְׂרָאֵל ואסר אותה לְמִמּוֹר
וְלִנְיָן ו-או לנתין, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֲלִי קְדוּשִׁין, אֲפִילוּ בְּעִבְרָה –
או שאסר אותה על אדם שקידושו היו תופסין בה אם היתה

1 הכל כשר - אף על גב דב"חור" פסול אפילו אחר התורה, כדאמרין בסמוך: ואי בעית
2 אימא לאחר התורה ודברי הכל - מכל מקום לא גורין ביה "על מנת" אטו "חור",
3 ד"חור" אחר התורה אינו פסול אלא מדרבנן, גזירה אטו לפני תורה, ולא גורין גזירה לגזירה.
4 רבא אמר מחלוקת לאחר התורה - דרבי גור "על מנת" דלאחר התורה אטו "על מנת"
5 לפני התורה, אף על גב דלפני התורה נמי אינו
6 אלא גזירה אטו "חור" - כולל חור גזירה היא.
7 אבל לפני התורה דברי הכל פסול - דגורין
8 אטו "חור", וב"חור" הוא פסול גמור אפילו על פה,
9 דסבר רבא דלא נכתב לשם כריתות.
10 ומתניתין דקתני כתבו ואוקימנא בחוץ אבל
11 על מנת לא פסול לאחר התורה
12 ורבנן - דהוא דחין דבכלו האי טעמא צריך
13 לאוקומי מתניתין אחר התורה, מודקת "כתבו",
14 דמשמע: אבל על פה - כשר.
15 תנינוהו קטנה מתגרשת בקידוש אביה - ואם
16 תאמר: ודלמא מן הארסין איירי,
17 ובש לה אב, דבת הויה היא ועוד: אמאי לא קא
18 מייתי מתניתין דפרק "התקבל" (גיטין סה, א);
19 קטנה שאמרה "התקבל לי גיט" - אינו גט עד
20 שיגיע גט ליה, ומוקמינן לה בפרק שני דקדושין
21 (מדב), באין לה אבו ואומר רבינו יצחק: דחך
22 ברייתא משמע ליה בכל ענין, אפילו אין לה אב,
23 או מן הנשואין דאין לאביה רשות בה. אבל
24 מתניתין ד"התקבל" מצי למדחיה בדיש לה אב,
25 כדמשמע פשט דמתניתין, דקתני ביה הכי: ואם
26 אמר אביה כו', ודכי הוה בעי למידק בפרק שני
27 דקדושין (מדב), דביש לה אב עסקין.
28 חוץ ממתנותיו מזה - פירש בקונטרס: שאם
29 תנשאי: לבחן - לא תאכל בתרומה. ואין
30 נראה לרבינו יצחק, דבכלו הכי לא אכלה
31 בתרומה, דגרשה מתחלת בביאת ביה, ואפילו
32 קידשה ונשאה ולא בא עליה, דמתסמרת לביאה
33 פסולה היא, אף על גב דאחזי מה ממשירי שתאה
34 אסורה לאכול מן התורה - מכל מקום נראה דחזק
35 לפרש כן, ונראה לפרש: חוץ מתרומה - שהוא
36 כהן, ומגרשה לכל דבר חוץ שלא תיאסר
37 באכילתה. אי הוה שויר, ד"דקין כספ"ר אמר רחמנא
38 דעל ידי קידושין אוכלת בתרומה - אם כן עדיין
39 קידושין עליה, ואז חז ברייתא, ואי דילמא
40 בקידושין את לא שויר, שחובל להתקדש למי
41 שתרצה, וכי האי גוונא פירש בקונטרס עצמו גבי
42 "חוץ מידותיו ומתנותיו נדריך".
רבי

1 ואוקימנא בחוץ - בריש פירקין, ושמעינן מינה דאילו ב"על מנת", אפילו כתבו בתוכו -
2 כשר. אימא דברי הכל כשר כו' - רבי זירא לטעמיה, דאוקי פלוגתא בלפני התורה, הלכך
3 דברי הכל פסול לא משכחת לה, ולימא - ליה רבי זירא לתנא: תני "הרי זה פסול", ולא
4 תתינו "דברי הכל", ונימא רבי היא. תנא דברי הכל אתניה - על כרחך "דברי הכל"
5 אתניה בריה לתנא, דאי אתניה "הרי זה" -
6 לא הוה מוחלף ליה ב"דברי הכל", אפילו שכתב
7 גירסא שלו. אבל כשר בפסול - מוחלף ליה,
8 אם שכתב שמועתו. להכי אמר ליה: תני "דברי
9 הכל כשר", דמסתברא דהכי אנגמיה בריה
10 משנה אלא לאבא ולאבך כו' - לאו שזירא
11 הוא, דבכלו אסורא אישות נמי לא תפסי להוה בה
12 קידושין, אלמנה לבחן גזול - כיון דקדושין
13 תופסין בחיובי לאוין, כדאמרין בפרק קמא
14 דקדושין (ח, חא), ולתני לא תפסי משום אסור
15 אישות שבה - אשתבך דשירי בגיטא. ולכל מי
16 שיש לה עליו קדושין - אם היתה פניה, ואפילו
17 בעבירה דאסור לאו. פסול - דהוי שויר.
18 נמרא כללא דרישא - "ולכל מי שאין לה
19 עליו קדושין". נתני - מן הגבועין, שדחי
20 משכנה אומות, ואיכא לאו ד"לא תחתן בם",
21 מצרי ואדומי - בתוך שלשה דורות, שהם
22 באסור עשה. חוץ מקידושין קמן - חוץ מפלוני,
23 וקטן הוא. קמנה מתגרשת - אם קבלה גיטה
24 לאחר מיתת אביה. בקידושין אביה - כלומר,
25 ואפילו קידשה אביה לאיש הזה, דהוה להו
26 קדושין גמורין. והא ענינן וינאה ויהיה - דלא
27 מגרשה אלא אם כן אריה לקדש את עצמה
28 וקטן הוא. אימא נמרא כלכל חויה - לאחר
29 זמן, וקא חשיב ליה מעבשיו, דלא דק קרא
30 למימר דתיחיה השתא בת הויה. לענין שזירא
31 נמי הוי שויר. הגולמים - עתידין להולד. אי
32 דלמא עתידין דמתילדי - ומיתסרא עליהן מפני
33 (אשתו) של זה, הלכך הוי שויר. עבד וגוי נמי -
34 הא מצית למימר בהו עתידין דמיניירי, ואפילו
35 הכי לא הוי שויר. השתא מיתא לא חויה ליה -
36 כל זמן שאחותה קיימת, ולא הוי שויר. חוץ
37 מנותחך - שלא תבעלי בנות, או דלמא שויר
38 בביתא - בעלמא, וצד אישות קרינן בה. אבא
39 ואבך בני נישואין נעוה - דתיסר ארעתיה
40 דבעי לאתנוי בהויה הא לא תפסי בה קדושין
41 אלא לאו בנות - ואבא ואבך הוא דלא הוי
42 שויר, דבכלו הכי נמי אסירא להו. וילמא
43 בנישואין - קתני מתניתין, ואף על גב דלאו
44 אורחא הוא, הלכך, לאחר הוי שויר - אבל
45 בנות אימא לא הוי שויר משכבי אשה בתב -
46 הקיש שני משכבים לכל דבר. ואישה יפרו -
47 וכיון דשירי הפרת נדרים לגביה - אישה קרינא
48 ביה. מתירומתך - שאם תנשאי לבחן לא
49 יאכלך בתרומה. קין כספו - "הוא יאכל בו"
50 תבין, והאי כיון דלאו בר הכי הוא - לא חויה
51 קין כספו, ואשתבך דשירי בקדושין ככל
52 הכנים. חוץ מירושתך - שאם תמות אני
53 יורשך. פשפשתו וירש אותה - מכאן שחבעל
54 יורש את אשתו, וכיון דאיהו ירית לה - אשתו
55 היא. חוץ מקידושין בשטר - שאם יקדושך
56 בשטר - לא יזו אשתך דשירי בקדושין, כדאמר, ששירי אחר
57 מדרכי קדושין ולא שירי את כולם. ואיתשך
58 הויותי לאחר - והכיבא דשירי חרא מינייהו לא
59 קרינא ביה "וינאה". משנה גופי של גט -
60 עיקר כתב גזט כר יכתבו בו.

- 1 רבי יהודה אומר ספר תירוכין ואגרת שבוקין – בספרים לא היה כתוב "גט פטורין", ובמגמר
2 נמי כי קאמר: ולורכיה לוי' דתירוכין ולוי' דשבוקין – לא קאמר לוי' דפטורין. ומיהו
3 בפרק קמא דנדרים (הב) כתוב בספרים נמי "גט פטורין", ונראה דהכא נמי גרסין ליה, דהא
4 "ספר כריתות" מתרגמין: פטורין, וגם בגיטין גרילין לכותבו. **אף** על גב דלא כתב ודן
5 מוכתא מילתא דבהאי גיטא מגרשה לה – הכא
6 משמע דפליגי בידן, וברשי נדרים משמע דפליגי
7 בימינאי, דלרבנן הויין ידים, ואף על גב דלא
8 כתבי "מינאי" – מגרשה, דאין אדם מגרש אשת
9 חברו. ואומר רבינו יצחק: דבתריווי' פליגי, ושם
10 מפורש. ולא תוקשי לאבי דאמר תחם: ידים
11 שאינם מוכחות הויין ידים, ובסמך אמר אביי:
12 לא ליכתוב "ודין", ושמא לשפרא דשטרא קאמר
13 הכי. **ולא** ליכתוב איגרת ביד' דמשמע
14 איגרא. אף על גב דב"אגרת" מן הדן אין יד',
15 מכל מקום "איגרא" שהוא לשון גג – רגילות
16 לכותבו ביד', לפי שאינו כתוב בעברי. אבל
17 ב"אגרת" שהוא לשון אגרת – כתוב בעברי בלא
18 יד', כדכתוב (אסתר ט) "על כל דברי אגרת
19 הואת", וכן כולם כתובין כן. ובסדר תיקון שטרות
20 שכתב דבר רבי יוסף טוב עלם כתב: ולא ליכתוב
21 "אגרת" בלא וי' דמשמע אגראת בעלמא, שאדם
22 שולח לחברו, אלא "אגרת" בוי', דמשמע דקאי
23 איגרא, ואידך דלעיל.
24 **דתהויין** דתעביין בתלתא יודין – ואומר
25 רבינו יצחק: שראה בתיקון גיטין
26 קדמונים דחשבו יודין צריכי, תלתא יודין ביד
27 בסוף התיבה, ואחר הדלית' ואחר התיו' דיתיהויין
28 דיתעביין. וכן כתוב בתיקון שטרות של הרב רבי
29 יוסף טוב עלם: "ודי דיתיהויין הם שתי תיבות, "ודי"
30 במקום אשר. אבל "דיתבא על נדר פלוני" – הכל
31 תיבה אחת כלומר: הידועה, ואין לכתוב "די
32 תבא" – אשר יושבת. **ולורכיה** לוי' כי –
33 ושמא אין צריך להאריך, אלא כלומר שלא יעשה
34 דיתעביין. וכן כתוב בתיקון שטרות של הרב רבי
35 להרחיק מן הגג – שמא אין צריך להרחיק, אלא
36 שלא יחבר בגגה. ושמא צריך להאריך הויין
37 ולהרחיק רגל הד"א, שלא יטעו העולם בזה. ונהוג
38 להאריך ולהרחיק. ומיהו, דהא דאין הגט פסול
39 אם לא האריך, וכן הד"א של "מוקד", אם לא
40 הרחיקה יותר מדאי. ומועשה בגט שלא היה ניכר
41 היטב בין וי' ליד', שבא לפני רבינו אליהו,
42 הדביא תיגון דלא חכים ולא טיפש לקרות אותה
43 תהיבה, כדאמר בגמנות גבי תפילין (דף כט, טב.) וזל
44 אייתי תיגון דלא חכים ולא טיפש, אי קרי "ויהרג"
45 כש – ר, אי לא – "ויהרג" הוא ופסול.
46 מן
47 **דמשמע** תהויין ותיצבין; **ולורכיה** לוי' ד"תירוכין" ולוי' ד"שבוקין" **דמשמע** תירוכין ושבוקין;
48 **ולורכיה** לוי' ד"כר" **דמשמע** וכר; **ולא** ליכתוב "לאיתנסבא" **דמשמע** לא יתנסבא, אלא
49 "להיתנסבא". **איבעיא** להו: בעינן "ודן", או לא בעינן "ודן"? **תא** שמע, דאתקין רבא בגיטין:
50 "אידך פלגין בר פלגין פטר ותריך ית פלוגיתא אינתייה דתות אינתייה מן קרם דנא
51 מיומא דין וילעלם", ואילו "ודן" לא קאמר. – **ולמעמיד**, פולחו מי קאמר? אלא בעינן, הכא
52 נמי בעינן, "מיומא דנן" – **לאפוקי** מדרבי יוסי, דאמר: זמנו של שטר מוכיח עליו; **"וילעלם"**
53 לאפוקי
54 תיהויין וכו' מי חזירים רבא בתקנה זו? **אלא** – אף על גב דלא אזכרינהו רבא בעינן דלכתבינהו. **הא** נמי – "ודך" בעינן, ומיהו רבא לא הוצרך לתקן אלא אלו, כדמפרש ואיל. מן
55 יומא דנן וילעלם **לאפוקי** מדרבי יוסי **דאמר** – אין צריך לכתוב "מהיום" בגט דשכיב מרע, דזמנו של שטר מוכיח עליו, ולא הוי בגט לאחר מיתה. לכך תקן רבא בכל הגיטין להיות
56 הסופרים גרילין בו. ואף על גב דקימאן לן רבינו יוסי – בעינן לאפוקי נפשין מפלוגתא, שיצא הדבר בחיור ולא יצא שם פסול אנשפות ישראל.
57 **לאפוקי**

53. שאין מוכיחות לא תהיו ידים, וצריך הוכחה גמורה שגירשה בגט.
54. ומעמא שמוכח שגירשה בגט, הוא רק משום דכתב לה בגט וידן,
55. דאז מוכחא מילתא דכהאי גיטא קא מנרש לה, שהלשון 'וזה יהיה
56. לך ספר גירושין' הוא הוכחה גמורה, אבל אם לא כתב לה 'וידן',
57. אין הוכחה גמורה, ואמר - אפשר לומר שדבריו נרש, ומה
58. שמסר השפרא, אינו אלא ראיה בעלמא הוא. ולכן צריך נוסח זה.
59. וזהו נוסח הגט: 'פטרית יתיכי ליכי, אנת פלוגית בת פלוני דהוית
60. איתנתי מקדמת דנא, וכדו פטריה ושבקית ותרוכית יתיכי, די
61. תהוין רשאה ושלטאה בנפשייכי למחר להתנסבא לכל מאן
62. דיתיבייך, ואינש לא ימחי בידייכי, מן יומא דנן ולעלם. ודן די
63. יהוי ליכי מינאי גט פטריך וספר תירוכין ואגרת שבוקין כדת משה
64. וישראל ו- פוטר אני אותך לעצמך, את פלוגית בת פלוני שהיית
65. אשתי עד עכשיו, ועכשיו אני פוטר ועובד ומגרש אותך, שתהיי
66. רשאית ושולטת בעצמך ללכת להינשא לכל מי שתריץ, ואיש לא
67. ימחה בידך, מיום זה ולעולם. וזה יהיה לך ממני גט פטור וספר
68. גירושין ואיגרת עיוזבין כדת משה וישראל. הגמרא מבארת עד
69. כמה יש לדייק בנוסח הגט: אמר אבין, האי מאן דכתב גיטא, לא
70. לכתוב 'וידן' בידי, דמשמע וידן תורה, וכונתו שהבעל חשב
71. שהיה חייב לגרש בדין, ואם אינו חייב לגרש בדין אלו גירושיו
72. טעות. אלא יכתוב 'ידן' בלא יוד, שפירושו 'זה'. ולא לכתוב
73. 'איגרת' בידי, דמשמע איגרת מלשון איגרא, גג, אלא 'אגרת' בלא
74. יוד. ולא לכתוב 'לימחה' בידי, דמשמע - שאפשר לטעות שכתוב
75. 'לי מחה', כלומר לי תהיי מספר זה ואילך, אלא יכתוב בלא יוד.
76. ויפריד את רגל הה"א מגו ולא לכתוב - שלא יראה שכתוב
77. 'לימחה', דהלשון 'למחר' משמע כי חזקא, מלשון צחוק. ויכתוב את
78. המילים 'דיתיבין' ו'דיתיבייך', כל אחת בתלתא תלתא וידן
79. לפני הנר, דהרי שתי יודין משמע תהוין ותצבין בגוף שלישי,
80. כלומר נשים אחרות יהיו רשאיות להינשא למי שיחפצו. ולזכיה
81. - ויאריכו לו יד' דספר תירוכין' ו'לוי' ד'אגרת שבוקין' שלא יהיו
82. כיוודין, דאם יראו כיוודין יהיה משמע 'תירוכין' ו'שבוקין' - ספר
83. ואגרת השייך לנשים מגורשות ועוזבות. ולזכיה לו יד' ד'זכרו
84. פטריה', דאם תהיה כיווד אזי משמע 'זכרי פטריה' - פוטר אני
85. אותך בחינם. ולא לכתוב 'להתנסבא' באלוה, דאפשר לטעות
86. שמשמע 'לא יתנסבא' - לא תינשאי, אלא יכתוב 'להתנסבא'
87. בה"א.
88. הגמרא מבררת כמי הלכה: איבעיא להו, האם הלכה כרבי יהודה,
89. ובעינן ו- צריך לכתוב וידן או הלכה כחכמים, ולא בעינן וידן.
90. משיבה הגמרא, תא שמע, דאיתקין - שהתקין רבא לכתוב בגיטין
91. בנוסח 'איה פלוגית בן פלוגית פטר ותרדך ית פלוגיתא אינתתיה,
92. דתות אינתתיה מן קדם דנא, מינא דנן וילעלם' - איך פלוגי בן
93. פלוגי פטר וגירש את פלוגית אשתו, שהייתה אשתו עד עכשיו,
94. (והיא תהיה מגורשת) מיום זה ועד עולם, ואילו וידן לא קאמר
95. רבא שיכתבו. ואם כן הלכה כחכמים. דוחה הגמרא ראייה זו,
96. ולמעמיה, שרבא הזכיר את כל הנוסח, פולחן מי קאמר - את כל
97. נוסח הגט שהבאר לעיל, האם הזכיר רבא, אלא ודאי שבעינן
98. נוסח זה אף שלא הזכירו רבא, ואם כן יש לומר שקרא נמי בעינן
99. לכתוב וידן, אף שלא הזכירו רבא. ואין ראייה שהלכה כחכמים:
100. הגמרא מבארת את נוסח תקנת רבא: הנוסח 'מינא דנן' שתיקן
101. רבא, שמשמעו שהיא מגורשת מהיום שנכתב הגט, ניתקן לאפוקי
102. מדעתו דרבי יוסי, דאמר שזמנו של שטר מוכיח עליו שודאי היא
103. התגרשה בתאריך הגט ואין צריך לכתוב זאת. והנוסח 'וילעלם'
104. שתיקן רבא, שמשמעו שהיא מגורשת לעולם, ניתקן

1. רבי יהודה אומר, יש לכתוב גם וידן דהיו ליכי מינא ספר תירוכין
2. ואגרת שבוקין וגט פטריה, למחר להתנסבא לכל גבר דיתיבייך -
3. וזה הגט יהיה לך ממני ספר גירושין ואיגרת עיוזבין וגט פטור,
4. ללכת להינשא לכל גבר שתירצי. ואין די בנוסח 'הרי את' וכו'.
5. גופו - נוסח עיקרו של גט שחרור הניתן לשפחה כנענית הוא 'הרי
6. את בת חורין, או 'הרי את לעצמך';

גמרא

7. הגמרא מבררת אלו לשונות נכונים בגט: פשיטא, אם אמר לכתוב
8. לה לאשתי בגיטא 'הרי את בת חורין', ולא כתב 'הרי את מותרת'
9. וכו', לא אמר ולא כלום, ואין זה גט, משום שגם קודם הגירושין
10. היא בת חורין, ולא שייך לשון חירות בגט. וכן פשוט שאם אמר
11. לכתוב לה לשפחתו בגט השחרור שלה 'הרי את מותרת לכל אדם',
12. לא אמר ולא כלום, כיון שהיא עדיין משועבדת לו למלאכה, היא
13. עדיין שפחה ואינה מותרת לכל אדם. אך מסתפקת הגמרא, אם
14. אמר לכתוב לה לאשה, 'הרי את לעצמך', מהו הדין. האם לגמרי
15. קאמר לה שהיא לעצמה, ואם כן היא מגורשת, או שלמלאכה
16. קאמר לה שאינה משועבדת לו למעשי ידיה, אך אין היא מגורשת.
17. פושטת הגמרא את הספק. אמר ליה רבינא לרב אשי, תא שמע,
18. דתנן במשנתנו, גופו של גט שחרור הוא 'הרי את בת חורין, הרי
19. את לעצמך'. ואם כן, מה עבדא דקני ליה גופיה - אם בעבד שגופו
20. קנוי לאדון, ואף על פי כן פי' ו-כאשר אמר ליה האדון 'הרי את
21. לעצמך', קני העבד את גופיה ו-גופו, אשה, דלא קני גופה לבעלה,
22. האם לא כל שכן שהלשון 'הרי את לעצמך' מקנה לה את כל מה
23. שהיה קנוי לבעלה, והיא מגורשת ממנו. מסתפקת הגמרא עוד:
24. אמר ליה רבינא לרב אשי, באופן שאמר ליה האדון לעבדו 'אין לי
25. עסק בך', מהו הדין, האם השתחרר העבד. אמר ליה רב תנן לרב
26. אשי, ואמר ליה שהיה זה רב תנן מחוץ נאמר לו לרב אשי, תא
27. שמע, דתנא, המוכר עבדו לעובד פוכבים, נא העבד לחירות, ואף
28. על פי כן צריך העבד גט שחרור מרבו הראשון כדי להתירו בבת
29. ישראל. אמר רבן שמעון בן מליאל, במה דברים אמורים שצריך
30. גט שחרור, וזה כשלא כתב עליו האדון את שטר אונס, אבל אם
31. כתב עליו האדון את אונס של העבד, אזי אונס זהו שחרורו, ואינו
32. צריך עוד גט שחרור. וביארו האמוראים מאי אונס, אמר רב ששת,
33. זהו שטר דכתב ליה רבו בשעה שמכרו לגוי, בנוסח 'לכשתבחר -
34. אם תוכל לברוח ממני, אין לי עסק בך'. ומבואר שהעבד אינו צריך
35. גט שחרור נוסף על נוסח 'אין לי עסק בך', ומוכח שנוסח זה מועיל
36. לשחרר עבד.

37. יד' של לשון היא, כאשר אדם מתחיל את דיבורו במקצת אך אינו
38. גומרו. אם המקצת שאמר האדם מוכיח את כוונתו. זהו 'יד מוכיח'
39. והוא מועיל כאילו אמר האדם את כל הלשון. ואם לא, זהו 'יד
40. שאינו מוכיח'. שנינו במשנה, רבי יהודה אומר וידן דהיו ליכי מינא
41. ספר תירוכין ואגרת שבוקין: מבררת הגמרא: במאי קמיפלגי חכמים
42. ורבי יהודה, שרבי יהודה מצריך נוסח זה נוסף על הנוסח שאמרו
43. חכמים. מבארת הגמרא, שצריך להיות מוכח שהבעל גירש את
44. אשתו על ידי הגט, ולא בדיבור בעלמא. רבנן סברי שידים שאין
45. מוכיחות תהיו ידים - אף שאין היד מוכיח, ואין מקצת הדיבור
46. שאמר מוכיח הוכחה גמורה את כוונתו, בכל זאת הוא נחשב כיד
47. ומועיל כאילו השלים דיבורו. ואם כן, אף על גב דלא כתב לה וידן
48. דיחוי וכו' כדי לפרש שמגרשה בגט, בכל זאת מוכחא מילתא,
49. דכהאי גיטא קא מנרש לה - שגירשה בגט זה מכך שהוא כתב את
50. הגט ונתן לה, ואף שאין זו הוכחה גמורה. הרי ידים שאין מוכיחות
51. נחשבות כידים. ולכן אין צריך נוסח זה. ורבי יהודה סבר שידים
52.

לְאִפְסוּן מִהִסְפֵּק דְּעָמִי מִיָּה רָבָא מִרַב נִחְסוּ, מוהוּ הוּדִין בִּאֲפֻן דְּאִמְרַ
הַמְגֵרֶשׁ הַיּוֹם אִי אֵת אִשְׁתִּי וְלִמְחַר אֵת אִשְׁתִּי, שְׁהוּא רֹוצָה לַגְרֶשָּׁה
רַק לְיוֹם אֶחָד. לִכְךָ תֵּיקוּן רַבָּא לְכַתּוּב 'וְלַעֲלֹם', שִׁיחִיהָ מוֹכַח שֶׁאִין
כוֹנֶנְתָּה לַגְרֶשָּׁה בִּאֲפֻן זֶה:
שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, גִּזְרֵי שְׁלָ גַם שֶׁחֲרֹר 'הָרִי אֵת בֵּת חוֹרִין, הָרִי אֵת
לְעִצְמָהּ':

מִבְּיָאָה הַגְמָרָא תַקְנָת רַב יְהוּדָה בְּנוֹסַח הַשְּׁטֵר שֶׁל מַכִּירַת עֲבָדִים:
אֲתָקִין ו-תִּיקוּן רַב יְהוּדָה לְכַתּוּב בְּשִׁטְר 'וְכִינִי דְעֶבְדִּי' - בְּשִׁטְר מַכִּירַת
עֲבָדִים אֵת הַנוֹסַח הַבָּא. 'עֶבְדָּא דְנָן מוֹצֵדֵךְ לְעֶבְדִּי, וְפִטְרִי וְעִמְרִי מִן
הָרִירִי וּמִן עֲלוּלִי וּמִן עֲרֹרִי מִלְכָּא וּמִלְכָּתָא, וְרִשּׁוּם דְּאִינִישׁ לֹא אֵית
עֲלוּתִי, וּמִנּוּקָה מִכָּל מוֹם וּמִן שְׁחִין דְנִפְסִיק עַד מִצְחָה, חֲדָת וְעֵתִיק'
ו-עֲבָד זֶה מוֹצֵדֵךְ לְעַבְדוּת, וּפְרוּשׁ וּמוֹפְלָג מִכָּל חִירוּת וּמוֹכַל
עֲלִילָה וּמוֹכַל עֲרֻעֵר שֶׁל הַמֶּלֶךְ אוֹ הַמַּלְכוּת, וְרִשְׁמִית סִימָן שֶׁל אָדָם
אֲחֵר אֵין עֲלוּי, הוּאֵה מְנוּקָה מִכָּל מוֹם וְשָׁחִין שִׁיצָא מִמֶּנּוּ עַד
שְׁנַתִּים יָמִים, חֲדָשׁ אוֹ יֵשׁוּן.

מִבְרַרְתָּ הַגְמָרָא, מָאִי אִסְוִיתִיהּ - (מִזֶּה רְפוּאָתוֹ) שֶׁל הַשְּׁחִין שֶׁהוֹחֵר
לְעִיל. מִבְּאֵרְתָּ הַגְמָרָא, אִמְרַ אֲפִי, גִּינְרָא - וְנִגְבִּיל, וּמִתְקָא -
פְּסוּלַת סִיגִי כֹסֶף, הוֹרָצָא מִמֶּנּוּ בַּמְקוֹם שֶׁמִּתְיָכִים אוֹתוֹ כֹּאשֶׁר כּוֹרִים
אוֹתוֹ מִן הָהָרִים, וְכִבְרִיתָא - גִּפְרִית וְחֶלָא דְחֶמְרָא - חוֹמוֹץ יֵין,
וּמִשְׁקָא דְיוֹתָא - שִׁמּוֹן זֵית, וְנִפְסִיק חֲרֹרָא - נֶטֶף צָרִי לִבָּן, וְשִׁיפִי לִיָּה
בְּגִדָא דְאִוּוּא - וְסָכִים אוֹתוֹ בְּנוֹתָא אוּזִי:

משנה

הַמִּשְׁנָה מַלְמַדַּת שֵׁשׁ אֲפֻנִים בְּהֵם הַגֵּט פְּסוּל מִדְּרַבְנָן לְכַתְּחִילָה,
אֲךָ לֹא בִּדְעֵבְד: יֵשׁ שְׁלֹשָׁה אֲפֻנִים שֶׁל גִּיטִין שֶׁהֵם פְּסוּלִין מִדְּרַבְנָן
לְכַתְּחִילָה, וְאֵם נִשְׁאָת בִּדְעֵבְד אוֹי הוֹלֵךְ מִבְּעֵלָה הַשְּׁנִי בְּשִׁטְר. א. גֵּט
שֶׁהִבְעֵל בְּכַתֵּב בְּכַתֵּב יָדוֹ, וְאוֹלָם אֵין חֲתוּמִים עָלָיו עֲדִים. ב. גֵּט שֵׁשׁ
עָלָיו עֲדִים וְאֵין בּוֹ זָמֵן - לֹא כְּתוּב בּוֹ תֹארִיךְ כְּתִיבְתוּ. ג. גֵּט שֵׁשׁ בּוֹ
זָמֵן - כְּתוּב בּוֹ תֹארִיךְ וְאֵין בּוֹ אֵלָא עַד אֶחָד, הָרִי אֵלּוֹ הֵם שְׁלֹשָׁה
אֲפֻנִים שֶׁל גִּיטִין שֶׁהֵם פְּסוּלִין לְכַתְּחִילָה, וְאֵם נִשְׁאָת בְּהֵם בִּדְעֵבְד
אוֹי הוֹלֵךְ בְּשִׁטְר. דְּכִי אִלְיָעוֹר אִמְרַ, אֵף עַל פִּי שְׁאֵין חֲתוּמִים עָלָיו -
עַל הַגֵּט עֲדִים כָּלָל, וְכֵן הֵגֵט אֵינוֹ כְּתִב יָדוֹ שֶׁל הִבְעֵל, אֵלָא שֶׁהִבְעֵל
נִתְּנָה לָהּ אֵת הַגֵּט בְּפִנֵּי עֲדִים, הֵגֵט בְּשִׁטְר לְכַתְּחִילָה, וְגִזְרָה הָאִשָּׁה
אֵת כְּתוּבָתָהּ אֲפִילוֹ מִנְּכֶסֶם מִשְׁוֹעָבְדִים עַל יָדִי גֵט זֶה, שֶׁכֵּן עֲדִי
הַמְסִירָה, כְּלוֹמַר הָעֲדִים שֶׁבִּפְנֵיהֶם נִמְסַר הֵגֵט לָאִשָּׁה, הֵם הַעוֹשִׂים
אֵת הַכְּרִירוּתוֹ, וְלֹא עֲדִי הַחֲתִימָה, כְּלוֹמַר הָעֲדִים הַחֲתוּמִים עַל
הַגֵּט. וְאֵין צָרִיךְ עֲדִי חֲתִימָה, לְפִי שְׁאֵין הָעֲדִים - עֲדִי הַחֲתִימָה
חֲתֻמִּים עַל הַגֵּט אֵלָא מִפְּנֵי תִיקוּן הָעוֹלָם, שְׁמָא יִמּוּתוֹ עֲדִי הַמְסִירָה,
וְיֻבֹא הִבְעֵל וְיַעֲרַר עַל הַגֵּט, וְאִי יוֹכַל הֵגֵט לְהַתְקִים עַל יָדִי עֲדִי
הַחֲתִימָה. לִכֵּן הֵגֵט כֹּשֶׁר לְכַתְּחִילָה אֵף לֹלָא עֲדִי חֲתִימָה:

גמרא

הַגְמָרָא מִבְרַרְתָּ הָאֵם יֵשׁ עוֹד אֲפֻנִים בְּהֵם הַגֵּט פְּסוּל לְכַתְּחִילָה
וְהוֹלֵךְ כְּשֶׁר: מַלְשוֹן הַמִּשְׁנָה 'שְׁלֹשָׁה גִיטִין פְּסוּלִין' וְכו' מִשְׁמַע שֶׁאִין
עוֹד אֲפֻנִים בְּהֵם הַגֵּט פְּסוּל לְכַתְּחִילָה וְהוֹלֵךְ כְּשֶׁר. מִקְשָׁה הַגְמָרָא,
וְתוֹ לִיבָא - הָאֵם אֵין עוֹד אֲפֻנִים כֹּאֵל, וְהָאֵם אִיבָא גַם יֵשׁ, שְׁלֹאֲחֵר
שֶׁנִּכְתַּב הַגֵּט הַתִּיחַד הִבְעֵל עִם אִשְׁתּוֹ, וְהוּדִין הוּא שְׁלֹא תִינְשָׁא בּוֹ
לְכַתְּחִילָה, וְאֵם נִישְׁאָת אוֹי לֹא תִצָּא (לְעִיל עַם). מִתְרַצָּת הַגְמָרָא,
הָתָם בְּגִט יֵשׁן הוּדִין הוּא שֶׁאֵם נִישְׁאָה בּוֹ אוֹי לֹא תִצָּא, אֲךָ הָתָם
בְּשִׁלְשָׁה אֲפֻנִים אֵלּוֹ הוּדִין שֶׁאֵף אֵם נִישְׁאָה בְּהֵם בִּדְעֵבְד אוֹי תִצָּא
מִבְּעֵלָה הַשְּׁנִי, וְלִכֵּן לֹא כָלָלָה הַמִּשְׁנָה גַם גֵּט יֵשׁן. מִקְשָׁה הַגְמָרָא,
הִנֵּחָא תִירוּץ זֶה לְמָאן דְּאִמְרַ (לְעִיל עַם) שֶׁהִבְעֵל, אֵלָא לְמָאן
אֵלּוֹ, אֲכֵן תִצָּא הָאִשָּׁה אֲפִילוֹ אֵם נִישְׁאָה בְּהֵם בִּדְעֵבְד. אֵלָא לְמָאן
דְּאִמְרַ (עַם) שֶׁהִבְעֵל לֹא תִצָּא אֵם נִישְׁאָה בְּהֵם בִּדְעֵבְד, אוֹי מָאִי אִיבָא

לְמִימַר, וּמִדּוּעַ לֹא כָלָלָה הַמִּשְׁנָה גַם אֲפֻן שֶׁל גֵּט יֵשׁן. מִתְרַצָּת
הַגְמָרָא, הָתָם בְּגִט יֵשׁן, תִּינְשָׁא הָאִשָּׁה לְכַתְּחִילָה בְּגִט זֶה, אֵם בְּעֵלָה
הֵלֶךְ לְמִדִּינַת הָיִם וְאֵינוֹ יוֹכַל לְתַתּוֹ לֵה גֵט אֲחֵר, אֲךָ הָתָם בְּשִׁלְשָׁה
אֲפֻנִים אֵלּוֹ, לֹא תִינְשָׁא הָאִשָּׁה לְכַתְּחִילָה בְּהֵם, אֵלָא שֶׁאֵם נִישְׁאָה
בְּהֵם בִּדְעֵבְד לֹא תִצָּא.

מִקְשָׁה הַגְמָרָא עוֹד, וְהָאֵם אִיבָא גַם גֵּט - גֵּט מְקוֹשֶׁר שֶׁמִּסְפֵּר
הָעֲדִים הַחֲתוּמִים עָלָיו קִטְן מִמִּסְפֵּר הַקְּשָׁרִים שֶׁבּוֹ, וְהוּדִין הוּא גַם
בִּדְעֵבְד אֵם נִישְׁאָה בּוֹ תִצָּא (לְעִיל עַם), וּמִדּוּעַ לֹא כָלָלָה הַמִּשְׁנָה
אֲפֻן זֶה. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא, הָתָם בְּגִט קֶרַח, אֵם נִישְׁאָה בּוֹ אוֹי הוֹלֵךְ
מִמּוֹר, אֲךָ הָתָם בְּשִׁלְשָׁה אֲפֻנִים אֵלּוֹ, אֵם נִישְׁאָה בְּגִיטִין אֵלּוֹ
בִּדְעֵבְד הוֹלֵךְ בְּשִׁטְר, וְלִכֵּן לֹא הוֹזִכִּירָה הַמִּשְׁנָה גֵּט קֶרַח. מִקְשָׁה
הַגְמָרָא, הִנֵּחָא תִירוּץ זֶה לְרַבִּי מָאִיר, שְׁסוּבֵר שֶׁכֵּל גֵּט שֶׁנִּכְתַּב שְׁלֹא
כְּתֻקָּתָ חֲכָמִים אוֹי אֲפִילוֹ אֵם נִישְׁאָה בּוֹ בִּדְעֵבְד הוֹלֵךְ מִמּוֹר,
(דְּאִמְרַ כֵּל הַמִּשְׁנָה מִמִּשְׁנַת שְׁטַבְעֵי חֲכָמִים בְּגִיטִין הוֹלֵךְ מִמּוֹר), וְלִכֵּן
בְּגִט קֶרַח הוֹלֵךְ מִמּוֹר. אֵלָא לְרַבִּי הַחוֹלְקִים עַל רַבִּי מָאִיר, וְסוֹבְרִים
שֶׁאֵין הוֹלֵךְ מִמּוֹר אֵם נִישְׁאָה בְּגִט שֶׁפְּסוּלוֹ הוּא רַק מִדְּרַבְנָן, וְלִכֵּן
בְּגִט קֶרַח הוֹלֵךְ כְּשֶׁר, וְאֵם כֵּן מָאִי אִיבָא לְמִימַר וּמִדּוּעַ לֹא כָלָלָה
הַמִּשְׁנָה אֲפֻן זֶה. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא, הָתָם בְּגִט קֶרַח, אֵם נִישְׁאָה בּוֹ
בִּדְעֵבְד, אֲמַנְם הוֹלֵךְ כְּשֶׁר אֲךָ הָאִשָּׁה תִצָּא מִבְּעֵלָה הַשְּׁנִי, אֲךָ הָתָם
בְּשִׁלְשָׁה אֲפֻנִים אֵלּוֹ, אֵם נִישְׁאָה בְּגִיטִין אֵלּוֹ בִּדְעֵבְד אוֹי לֹא תִצָּא.

מִקְשָׁה הַגְמָרָא עוֹד, הִנֵּחָא תִירוּץ זֶה לְמָאן דְּאִמְרַ (לְעִיל עַם) שֶׁהִבְעֵל
בְּשִׁלְשָׁה גִיטִין אֵלּוֹ לֹא תִצָּא, אֵלָא לְמָאן דְּאִמְרַ (עַם) שֶׁהִבְעֵל בְּגִיטִין
אֵלּוֹ תִצָּא, מָאִי אִיבָא לְמִימַר, וּמִדּוּעַ לֹא כָלָלָה הַמִּשְׁנָה אֲפֻן זֶה שֶׁ
גֵּט קֶרַח. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא, שְׁהַמִּשְׁנָה מְדַבֵּרַת רַק בִּאֲפֻנֵי פְּסוּל
הַשְּׁיִיכִים בְּכָל גֵּט, אֲךָ בַּפְּסוּלִים הַשְּׁיִיכִים רַק בְּגִט מְקוֹשֶׁר, כִּגוֹן גֵּט
קֶרַח, לֹא קָא מִיִּידִי הַמִּשְׁנָה.

מִקְשָׁה הַגְמָרָא עוֹד, וְהָאֵם אִיבָא אֲפֻן שֶׁל גֵּט הַפְּסוּל מִשּׁוֹם שְׁלֹשׁ
מַלְכוּת, כִּגוֹן גֵּט שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ תֹארִיךְ לִמְנִין מַלְכוּת שְׁאִינָה מוֹלַכַת
בַּמְקוֹם כְּתִיבַת הַגֵּט, אוֹ לִמְנִין מַלְכוּת שֶׁכֵּבֵר עֲבָרָה מִן הָעוֹלָם, כִּגוֹן
מִדִּי אוֹ יֵין, וְהָרִי גַם בִּאֲפֻן זֶה הֵגֵט פְּסוּל וְהוֹלֵךְ כְּשֶׁר. וּמִדּוּעַ לֹא
כָלָלָה הַמִּשְׁנָה אֲפֻן זֶה. מִתְרַצָּת
הַגְמָרָא, הָתָם בַּפְּסוּל שְׁלֹשׁ מַלְכוּת, הוּדִין הוּא שֶׁהָאִשָּׁה תִצָּא אֲפִילוֹ
בִּדְעֵבְד אֵם נִישְׁאָה בּוֹ, אֲךָ הָתָם בְּשִׁלְשָׁה אֲפֻנִים אֵלּוֹ הוּדִין הוּא
שְׁלֹא תִצָּא בִּדְעֵבְד. מִקְשָׁה הַגְמָרָא, הִנֵּחָא תִירוּץ זֶה לְמָאן דְּאִמְרַ
(לְעִיל עַם) שֶׁהִבְעֵל אֲכֵן לֹא תִצָּא אֵם נִישְׁאָה בְּגִיטִין אֵלּוֹ בִּדְעֵבְד. אֵלָא
לְמָאן דְּאִמְרַ (עַם) שֶׁאֲכֵן תִצָּא הָאִשָּׁה אֵם נִישְׁאָה בִּדְעֵבְד, אוֹי מָאִי
אִיבָא לְמִימַר, וּמִדּוּעַ לֹא כָלָלָה הַמִּשְׁנָה אֲפֻן זֶה. (מִתְרַצָּת הַגְמָרָא,
הָתָם בְּגִט שֶׁפְּסוּל מִשּׁוֹם שְׁלֹשׁ מַלְכוּת, אֵם נִישְׁאָה בּוֹ הוֹלֵךְ מִמּוֹר,
הָתָם בְּשִׁלְשָׁה אֲפֻנִים בַּמִּשְׁנָה, אֵם נִישְׁאָה בְּגִיטִין אֵלּוֹ בִּדְעֵבְד
הוֹלֵךְ בְּשִׁטְר. מִקְשָׁה הַגְמָרָא, הִנֵּחָא תִירוּץ זֶה לְרַבִּי מָאִיר שְׁסוּבֵר
שֶׁגֵּט שֶׁנִּכְתַּב שְׁלֹא כְּתֻקָּתָ חֲכָמִים אֵם נִישְׁאָה בּוֹ הוֹלֵךְ מִמּוֹר, לִכֵּן
גַם בְּגִט שֶׁפְּסוּל מִשּׁוֹם שְׁלֹשׁ מַלְכוּת הוֹלֵךְ מִמּוֹר, אֵלָא לְרַבִּי
שְׁחוֹלְקִים וְסוֹבְרִים שֶׁאֵם נִישְׁאָה בְּגִט שֶׁפְּסוּלוֹ רַק מִדְּרַבְנָן הוֹלֵךְ
כְּשֶׁר, מָאִי אִיבָא לְמִימַר, מִדּוּעַ לֹא כָלָלָה הַמִּשְׁנָה אֵף אֲפֻן זֶה).
מִתְרַצָּת הַגְמָרָא, שְׁהַסּוּבֵר שֶׁכֵּאֵן בְּשִׁלְשָׁה גִיטִין פְּסוּלִים תִצָּא אֵם
נִישְׁאָה בִּדְעֵבְד, הוּא מוֹקִיף לָהּ אֵת מִשְׁנֵתוֹ בְּדִעְתּוֹ דְּרַבִּי מָאִיר,
הַסּוּבֵר שֶׁכֵּל גֵּט שֶׁלֹּא נִעְשָׂה כְּתֻקָּתָ חֲכָמִים הוּא פְּסוּל, וְאֵם נִישְׁאָה
בּוֹ אוֹי הוֹלֵךְ מִמּוֹר, וְלִכֵּן הָתָם בַּפְּסוּל שְׁלֹשׁ מַלְכוּת, אֵם נִישְׁאָה
בְּגִט כֹּזֵה אוֹי הוֹלֵךְ מִמּוֹר כֹּאֵמֹר, אֲךָ הָתָם בְּשִׁלְשָׁה אֲפֻנִים אֵלּוֹ,
הָרִי אֲמַרְהָ הַמִּשְׁנָה שֶׁהוֹלֵךְ בְּשִׁטְר, וְלִכֵּן לֹא הוֹזִכִּירָה הַמִּשְׁנָה אֵת
פְּסוּל שְׁלֹשׁ מַלְכוּת.

הַגְמָרָא מִדִּיקָתָא אֵת לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: מִנֵּינָא דְרִישָׁא - הַמְנִין 'שְׁלֹשָׁה
גִיטִין' הַנּוֹכַח בְּרִישָׁא, מִשְׁמַעוּתוֹ מִיעוּת, שֶׁרַק שְׁלֹשָׁה גִיטִין נִכְלָלִים
בְּכָלָל זֶה, וְאֵם כֵּן, לְמַעֲטֵי מָאִי תִכְוֹנָה הַמִּשְׁנָה. וְכֵן בְּמִנֵּינָא
דְּסִיפָא - בְּלִשׁוֹן 'הָרִי אֵלּוֹ שְׁלֹשָׁה גִיטִין' בְּסִיפָא, לְמַעֲטֵי מָאִי

(מלכים ב' ב') מתרגם: לא שגרא, וכן ערורי
 מלכא ומלכתא — ומערער המלך והמלכה,
 שלא טעא להיות מוכתה למלכות ליהרג. שאם
 יהיה מוכתה למלכות — מקחו בטל, דאמרא
 בבבא מציעא ב"השוכר" [פא]. ורשום דאניש
 — רשם — סימן שעושין על העבדים,
 כדאמרין במסכת שבת (נחא). לא אית עילוי
 — מאדם אחר חוץ מן המוכר הזה. ומונקה מכל
 — כגון לסטים מוזיקין, דמקחו בטל, וכן שחין
 ורנצין עד מצה — ומכל שחין שיצא בפניו עד
 שתי שנים, דמאס למקם קמיה. עד מצה —
 בלשון פרס שתי שנים. והאי דקא אמרינא
 וכתובתא נובא: סמפן בעבדים לכא — היינו
 היכא דובין סתמא, אבל הכא כיון דאתני —
 דמקחו בטל, הוה עבשין אין לו שחין, ודרך שחין
 יושן שהולך לו — חזר עד שתי שנים, לפיכך עד
 שתי שנים מתנה מן שאם יצא בו אותו שחין
 עד שתי שנים שיהא מקחו בטל, לפי שכבר היה
 בו המום הזה ולא ראהו. ניצבא — כמשמע,
 ונצבא ונצבא. וסולת סיגי כסף, שיהא
 ממונו בבקום שמתכין אותו בשעת הפירתו מן
 התורים, וקורין לו קוגילרין. וכבריתא — גפרית.
 ושיש ליה גפרית דאמא — וסך אותו בגפרית
 של אור. משנה זאת ויבית חולץ כסף — האי

חתם – אמריקן במדינה; אם תגדשה חששא
 לבחלתלה, פקדו "החוק" (גטיס ע"ב). **הינא לא רבי מאיר** – דאמר: כל המושנה מחמתם
 והבא ע"י קדושת ה**תוא** – אפילו לרבנן, שלום מלכות – דאמרינן "היורוק" (שם); כרב
 גיטיס פסולין – משמע מערעא. הני ותו לא. הני **דאמר** – ואשמעין דמתניתין דרבי מאיר
 ספיקי דרייתא מתרצתא היא, אפילו דכאי גונא משי ליה רבי מאיר ממוז. **א' נימא**
 ספיקי דרי

בא: גַּט יִשָּׁן! - הֲתָם לֹא
לְמָאן דְּאָמַר חֵבָא תַּצֵּא,
תַּצֵּא, מֵאֵי אִיבָא לְמִימְרָ?
חֵבָא דִּיעִבְד. - וְהָא אִיבָא
מְמוּר, חֵבָא הוּלֵד בְּשֵׁר.
זר: כָּל חֻמְשָׁנָה מְמַסְבַּע
י מְמוּר, אֵלֹא לְרִבְנָן מֵאֵי
חֵבָא לֹא תַּצֵּא. - הֵינִיחָא
אֵלֹא לְמָאן דְּאָמַר חֵבָא
בְּמִקְוִישָׁר לֹא קָא מִיירי.
! - הֲתָם תַּצֵּא, חֵבָא לֹא
זר: חֵבָא לֹא תַּצֵּא, אֵלֹא
א לְמִימְרָ? - (וְהָם הוּלֵד
הֵינִיחָא לְרִבִּי מֵאִיר, אֵלֹא
מוֹקִים לֵה פְדֻרְבִּי מֵאִיר,
וּלְד בְּשֵׁר. מְנוּנָא דְרִישָׁא
א לְמַעוּטֵי מֵאִי? מְנוּנָא
מְנוּנָא דְסִיפָא - לְמַעוּטֵי

דִּינֵת הַיּוֹם, נִתְּנוּ לָהּ וְלֹא
בִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים
בְּפָנַי שְׁנַיִם וַיֹּאמֶר "בְּפָנַי
כֶּתֶב יְדוֹ שְׁנֵינוּ. אֵהְיָא?
יֵשׁ עָלָיו עֲדִים! אֵלֶּא אִסְרִי

עו חכמים בגיטין — הולד ממזר. א
סם מלכות כו'. מנינא דרישא — ש
דאמר התם הולד ממזר. למעוטי ה
רישא — דליכא שום עד. אלא אמצע
עליו עדים!

מוקד להחיה כרבי מאיר – נראה דלא גרסין
 "החיה", דאמתניתין קאי.
מניינא דסיפא למעוטי הא דתניא כו' – כל
 משניות מפיך מחד מעיטא – ממניינא דרישא.
 דהך ברייתא. דמניינא דסיפא. ואשמעין
 דמתרצא הייא. ורבינו יצחק אומר: דהך ברייתא
 אשטריכא מעוטא לחוד, לפי שכן תקנה אביתא
 לרבי מאיר, אפילו כתשה לינשא, שויכל לטלו
 דהימנא וליתנו לה קדם נישואין. **אמר** רב כתב
 ודו שנינו כו' – דוקא כתב ידו ועד, אבל כתב סופר
 ועד – לא, אפילו בספרא מובהק, דסבירא ליה
 לרב: חתם סופר שנינו, כדפירש בקונטרס. ורבינו
 נתנאל גריס: דוקא כתב ידו ועד הוא פסול, ואם
 נישאת – הוזל כשר. אבל כתב סופר ועד –
 תינשא לתחילה. ושמואל אמר: אפילו כתב
 סופר ועד דקאי בדיעבד כשר. והתנן כתב סופר
 ועד כשר! ומשני: התם בסופר מובהק. וגירסא זו
 אינה בשום ספר. ועוד יש לומר: דלרב כתב סופר
 מובהק ועד כשר לתחילה, אבל בסופר שאינו
 מובהק ועד – פסול אפילו בדיעבד.
 יש

י' לה' "בפני נכתב ובפני נחתם" -
 וְהָיָה הַיּוֹדֵד כְּמוֹרָה, בִּיצֵד וַיִּשְׁשֶׁה? וַיִּמְלֹג
 וּבְפָנֵי נִחָתָם". "כְּתָב בְּכֶתֶב יָדוֹ
 לִמָּא אַרְיִשָּׁא - פִּשְׁשִׁמָּא, כְּתָב יָדוֹ
 יֵשׁ בּוֹ זִמְן וְאִין בּוֹ אֱלָא עַד אַחֲרָה,
 וְדִקָּא

רַבֵּנָן — אי מתניתין דהכא דרבנן היא, ניתני נמי יטין פסולין. מניינא דסיפא — "הרי אלו שלשה יא" — דהכא הולד ממזר כרבי מאיר, ואשמועינן — שפסול משום זמן, מה לי כתב ידו מה לי כתב

- 1 **יש** לה בנים לא תצא בו - ואם תאמר: מאי פריך לעיל: הניחא למאן דאמר לא תצא, אלא
2 למאן דאמר תצא - מאי איכא למימר. ומאי קשיא? נימא דבשלום מלכות אפילו יש
3 לה בנים תצאו ויש לומר: דבשלום מלכות נמי, כיון דלרבנן דחולד כשר - יש לה בנים לא
4 תצא.
- 5 **זרק** לה קדושין ספק קרוב בו - בפירק "ארבעה
6 אחין" (ובמות לב) דייק: ואילו בגירושין
7 ספק קרוב לו בו לא קתני, ומפרש לה.
8 **כל** העופות פוסלין במי חטאת - טעמא - משום
9 שתהא חיותו בכלי. אבל משום מלאכה אין
10 נפסל אחר קידוש, כדאמרין בספרי ובמסכת פרה
11 (פרק רביעי משנה ד), ומיהו, משום היסט הדעת
12 נראה דנפסלין לאחר קידוש. ובמקום אחר
13 הארכתי.
- 14 **וליתבשר**
- 9 **בנים** - לא תצא, אין לה בנים - תצא. מתיב מר זוטרא בר טוביה: וכולן שהיו בהן ספק
10 קידושין או ספק גירושין - הרי אלו חולצות ולא מתניבמות, ביצד ספק קידושין? ורק לה
11 קידושין ספק קרוב לה ספק קרוב לו - והו ספק קידושין. ספק גירושין? כתב בכתב ידו
12 ואין עליו עדים, יש עליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד - הרי זה
13 ספק גירושין; ואי אמרת לא תצא, צרתה אתיא ליבומי! - תתיבם ואין בכך פלוג, חששא
14 דרבנן היא. לוי אמר: לעולם לא תצא. וכן אמר רבי יוחנן: לעולם לא תצא. וכן אמר להו
15 רבי יוחנן לבני רבי חלפתא דמן הונא הכי אמר אבוכו: לעולם לא תצא; וקריצת שבעמיר
16 אינה פוסלת במי חטאת. מאי קריצת? אמר אביי: דירבאת דביני פיפי. מתיב רב דניאל
17 בר רב חטינא: כל העופות פוסלין במי חטאת חוץ מן הינה, מפני שמוצצת; ואם אתיא,
18 ניתני: חוץ מינה וקריצתו - לא פסיקא ליה, דגדולה לא פסלה, וקטנה פסלה. ועד כמה?
19 אמר רבי ירמיה, ואיתימא רבי אמי: עד פנית. "רבי אלעזר אומר: אף על פי" וכו'. אמר רב
20 יהודה אמר רב: הלכה כרבי אלעזר בגיטין. פי אמריתא קמיה דשמואל, אמר: אף בשטרות.
21 ורב סבר בשטרות לא? הא קתני: וגובה מנכסים משועבדים! - רבי אלעזר תרתי אמר,
22 ורב סבר פותיה בחדא ופליג עליה בחדא. וכן אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן
23 לוי: הלכה כרבי אלעזר בגיטין; ורבי ינאי אמר: אפילו ריח הגט אין בו. ורבי ינאי לית ליה
24 דרבי אלעזר? - הכי קאמר: לרבנן, אפילו ריח הגט אין בו. וכן אמר רבי יוסי ברבי חנינא
25 אמר ריש לקיש: הלכה כרבי אלעזר בגיטין; ורבי יוחנן אמר: אפילו ריח הגט אין בו. -
26 לימא רבי יוחנן לית ליה דרבי אלעזר? - הכי קאמר: לרבנן, אפילו ריח הגט אין בו. שלח
27 ליה רבי אבא בר זבדא למרי בר מר: בעי מיניה מרב הונא: הלכה כרבי אלעזר בגיטין,
28 או אין הלכה? אדהכי נח נפשיה דרב הונא, אמר ליה רבה בר ריה, הכי אמר אבא משמיה
29 דרבא: הלכה כרבי אלעזר בגיטין, ורבוחינו הקציאין בדבר הלכה, משום רבינו אמר: הלכה
30 כרבי אלעזר בגיטין, דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הלכה כרבי אלעזר בגיטין. איכא
31 דאמר: ורבוחינו הקציאין בדבר הלכה, ותלמיד רבינו, משום רבינו אמר: הלכה כרבי
32 אלעזר בגיטין, דאמר רב חסדא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הלכה כרבי אלעזר
33 בגיטין. וכן פי אתא רבינו, אמר רבי אלעזר אמר רב: הלכה כרבי אלעזר בגיטין. **משנה**
34 **שנים** ששלחו שני גיטין שוין ונתערבו - נותן שניהם לזו ושניהם לזו; לפיכך אחד אחד מהן
35 - הרי השני בטל. חמשה שכתבו כלל בתוך הגט: איש פלוני כגוש פלונית, ופלוני פלונית,
36 והעדים מלמטה - כולן קשרין, וינתן לכל אחת ואחת; היה פותח טופס לכל אחד ואחד
37 והעדים מלמטה, את שהעדים נקריין עמו - **כשר**. **גמרא** מאן תנא? אמר רבי ירמיה:
38 דלא כרבי אלעזר, דאי רבי אלעזר, פיון דאמר עדי מסירה פרהי, הא לא ידעי בהי מיניהו
39 קא מנרשה. אביי אמר: אפילו תימא רבי אלעזר, אימא דכעי רבי אלעזר - פתיכה לשמיה,
40 תניהה לשמיה מי בעי? "חמשה שכתבו כלל" כו'. הכי דמי כלל, הכי דמי טופס? אמר
41 רבי יוחנן: ומן אחד לכולן - זהו כלל, ומן לכל אחד ואחד - זהו טופס; וריש לקיש אמר:
אפילו
- 1 ודוקא כתב ידו ועד - הוא דאמרין חולד כשר. וכי תימא: הא מרישא שמעין לה,
2 דאפילו בלא שום עד חולד כשר? אי לא סיפא הוה אמינא: היכא דאיכא עד אחד עם
3 כתב ידו - תינשא לכתחלה. **דא תנן** - לקמן בפירקין. **כתב סופר ועד כשר** - כלומר,
4 כתב סופר וחתם עד אחד - כשר. ורב - אמר לך: מי דמי התיב כשר לכתחילה משמע,
5 דהתם חתם סופר עם העד שנינו, כדמתרץ לה
6 רבי ירמיה לקמן, ו**שמואל** - לית ליה דאבא
7 ירמיה, אלא כתב סופר ולא חתם והיינו טעם
8 דכשר לכתחילה - בספרא דמובהק ובקי
9 בתורת גיטין, ולא יכתבו אלא אם שמע מפיו
10 הבעל. וכן אמר רבי יוחנן - כרב, דאמר: כתב
11 ידו שנינו. אבל כתב סופר - חולד ממוזר. הרי
12 יש עליו עדים - רבי אלעזר סבר דאמצעייתא
13 קאי. וימנין אמר רב - בהני שלשה גיטין
14 דמתניתין: אם ניסת תצא. יש לה בנים - קודם
15 שנודע לנו שבגט הזה ניסת. **לא תצא** - שלא
16 להוציא לעז ממזרות על בניה. וכולן - חמש
17 עשרה עריות שאמרו שפטרות צרותיהן מן
18 החליצה, אם היו בן לבעלתן המת קידושין
19 ספק, או שגרשן לפני מותו גירושין ספק -
20 נמצאת צרתה ספק שהיא צרת ערוה ופטורה,
21 ספק שאינה צרת ערוה חזקה ליבם. הרי אלו
22 - הצרות. חולצות - שמא זקוקה היא. ולא
23 פתיבמות - שמא אינה זקוקה ונמצא נשוא
24 אשת אב שלא במקום מצוה. והו ספק גירושין
25 - דכיון דמדאורייתא כשר - זקוקה צרתה
26 ליבם. ואי אמרת לא תצא - אם ניסת בגט זה.
27 **אחי ליפסי** - גט זה מעליא, וצרתה לאו צרת
28 ערוה היא, ואחי ליבומה. ומשנינן: תתיבם ואין
29 בכך פלוג - כלומר, אי אתי ליבומה - לא
30 איכפת לן כולי האי, דנגזר הוא אטו הא, דכיון
31 דכשר מדאורייתא - חששא דרבנן בעלמא
32 היא, ולא צרת ערוה היא. לעולם לא תצא -
33 ואפילו אין לה בנים. וקריצת שבעמיר בו -
34 ועד שמועה זו אמר אביבם: דקריצת הנמצאת
35 בעמרים אינה פוסלת במי חטאת, אם שותת מהן.
36 **פני שמוצצת** - ואינה מחזרת ממם שבפיה
37 לחוור ולטפס בתוך הכלי. רתנן התיב: שתהא
38 מהן בהמה היה ועוף - פסולין, מפני שמקאים
39 מפיהם לחוור, וכבר בטלו בפיון מחזרת מן
40 חטאת. וירבא - זבוב גדול, כמין חגב. דבי
41 כיפי - הנמצא בין העמרים. עד כמה - היא
42 קטנה ופסלה. עד כזית - ומכוחה ומעלה היא
43 גדולה ולא פסלה. וחלבה כרבי אלעזר בגיטין -
44 עדדי מסירה כרתי, ואפילו פסולא דרבנן ליכא.
45 אבל לא בשטרות, דכתיב בהן: "וכתוב בספר
46 וחתום" בירמיה (לב) בספר המגנה. **אפילו**
47 בשטרות - דהתם עצה טובה קא משמע לך,
48 מפני תיקון העולם. והא קתני - מתניתין, גובה
49 מנכסים משועבדים - אם שטר הוא, או גט זה
50 - גובה כתובה מנכסים משועבדים, דתנן
51 בכתובות (א.ט.ס.) הוציאה גט ואין גט כתובה
52 גובה בכתובת. תרתי אמר - בגיטין ושטרות.
53 ריח הגט - ליפסל בכהונה להחמיר, וכל שכן
54 להחיר. ורבוחינו הקציאין בדיב חלבה - דהך
55 דמפרש ואזיל, רב חמא בר גוריא. משום רבינו
56 חיי - חביבי - רב חסדא. **משנה** שני גיטין
57 שוין - בשמותיהן. הרי השני בטל - דלא
58 ידעין דמאן ניהו. **טופס** לכל אחד ואחד -
59 **גמרא** מאן תנא - דקתני דאיכא תקנתא בנותן שניהם לזו
60 ושניהם לזו. דלא כרבי אלעזר - אלא כרבי מאיר, הלכך כל אחת מהן מתגרשת בשלה, שהרי לא ליה ועדיו חתומים בו. ורבי מאיר, כיון דלא בעי עדי מסירה - שפיר דמי, דהא
61 כל גיטין נמי, משחתמו העדים אינן יודעין למי נתן. **הא לא ידע** - עדי מסירה בהי מיניהו מיגרשא, ואין זו נתינה לשמה מבוררת. ורבי אלעזר, כיון דחתימה לשמה לא בעי - על
62 כרוזין לשמה דכתיב בקרא א'כתב נתן' קאי.

1 וּמַחֲדֵשׁ רַב שְׁהוּלֵד כְּשֶׁר דִּיקָא אִם הִגֵּט כְּתוּב בְּתֵב יָדוֹ שֶׁל הִבְעֵל
2 וְיֵשׁ עָלָיו עֵד, אֲכָל אִם הִגֵּט כְּתוּב בְּתֵב יָדוֹ שֶׁל סוֹפֵר יֵשׁ עָלָיו עֵד,
3 אִזִּי לֹא אִמְרָה הַמִּשְׁנָה שְׁהוּלֵד כְּשֶׁר, אֲלֵא הוּא מְמוּזָר, לְדַעַת רַבִּי
4 מֵאִיר. וְשִׁמְוֵאל אָמַר, בְּסִיפָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה מְדוּבָר אֲפִילוּ בִּגְט הַכְּתוּב
5 בְּתֵב סוֹפֵר יֵשׁ עָלָיו עֵד, שְׁהוּלֵד אֵינוֹ מְמוּזָר, שְׁחָרִי כִּךְ שְׁגִינוּ (לֵהֲלֹן
6 אִם), שֶׁגֵּט בְּתֵב סוֹפֵר וְחֹתֵם בּוֹ עֵד אֶחָד, הִגֵּט כְּשֶׁר. שְׁוֹאֵלֵת
7 הַגִּמְרָא, וְרַב, מְדוּעַ הוּא אֵינוֹ לּוֹמֵד מִן הַמִּשְׁנָה (שֶׁם) שֶׁאֵכָן מְדוּבָר
8 כֹּאן בְּכַתֵּב סוֹפֵר. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא, מִי דַּמִּי ו-הָאֵם דּוֹמָה! הָאֵפוֹן
9 הַמְדוּבָר שֶׁם לְאֻפּוֹן הַמְדוּבָר כֹּאן, וְהִירֵי הֵתֵם הַלְשׁוֹן 'כְּשֶׁר' מִשְׁמַע
10 שְׁתִּינְשָׁא לְבִתְחִילָה בִּגְט זֶה, וְאִילוּ הָכָא מְבֹאֵר שְׁהִגֵּט פִּסּוּל
11 לְכַתְחִילָה וְכִשְׁר רַק בְּדִיעְבַּד, וְלִכְּן עַל כִּרְחֹךְ מְדוּבָר בִּשְׁנֵי אֻפְנִים
12 שְׁנִיִּים. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, וְשִׁמְוֵאל, שְׂמַבִּיא רֵאִיָּה מִן הַמִּשְׁנָה שֶׁם,
13 וְלִדְעָתוֹ מְדוּבָר בְּאוֹתוֹ אֻפּוֹן, מְדוּעַ אִם כִּךְ שֶׁם כְּשֶׁר אֲפִילוּ
14 לְכַתְחִילָה וְאִילוּ כֹּאן כְּשֶׁר רַק בְּדִיעְבַּד. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא, לֹא קָשִׁיא,
15 שֶׁכֵּן הָא - שֶׁם מְדוּבָר בְּסִפְרָא דְּמוֹבָהָ - בְּסוֹפֵר מוֹבָהָ הִבִּיק
16 בְּתוֹרַת גִּיטִין, שְׁוֹדַאי לֹא כְּתַב אֶת הַגֵּט אֲלֵא אִם כֵּן שִׁמְעָה מִפִּי הִבְעֵל
17 שֶׁרְצוֹנוֹ לִגְרֹשׁ, וְאִם כֵּן הוּא הָעֵד הַשֵּׁנִי, וְלִכְּךָ כְּשֶׁר הִגֵּט לְכַתְחִילָה,
18 וְהָא - כֹּאן מְדוּבָר בְּסִפְרָא דְּלֵא מוֹבָהָ, שִׁיתִּכֵּן שְׂכַתֵּב אֶת הַגֵּט לֵלֵא
19 שִׁשְׁמַע מִן הִבְעֵל שֶׁרְצוֹנוֹ לִגְרֹשׁ, וְלִכְּךָ הוּא אֵינוֹ יֹכֹל לְהַחֲשֹׁב כַּעַד
20 וְיֵשׁ כֹּאן עַד אֶחָד בְּלִבָּד, וְלִכְּךָ הִגֵּט פִּסּוּל לְכַתְחִילָה.
21 וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (בְּתֵב יָדוֹ שְׁגִינוּ) כְּדִבְרֵי רַב, שְׂכַתֵּב יָדוֹ שְׁגִינוּ,
22 אֲךָ גֵּט שְׂכַתְבוּ סוֹפֵר, הִירֵי הוּלֵד מְמוּזָר. אֲךָ רַבִּי אֲלֵעָזָר הִבִּיק שְׂרַבִּי
23 יוֹחָנָן דִּיבֵר עַל הָאֻפּוֹן הַשֵּׁנִי שֶׁמִּשְׁנָה, גֵּט שִׁישׁ עָלָיו עֵדִים וְאִין בּוֹ
24 זִמָּן, וְלִכְּךָ אָמַר לִיהִי רַבִּי אֲלֵעָזָר לְרַבִּי יוֹחָנָן, הִירֵי יֵשׁ עָלָיו עֵדִים עַל גֵּט
25 זֶה, וְאִם כֵּן אֵין הִבְדֵּל אִם כְּתַבּוֹ הִבְעֵל אִם הַסּוֹפֵר. אָמַר לִיהִי רַבִּי
26 יוֹחָנָן לְרַבִּי אֲלֵעָזָר, אִמְרַתִּי אֶת דְּבָרִי אֲסִפְיָא, גֵּט שִׁישׁ בּוֹ זִמָּן וְאִין
27 בּוֹ אֲלֵא עַד אֶחָד, כֹּאשֶׁר הִתְבָּאֵר לְעֵיל בְּדִבְרֵי רַב.
28 הַגִּמְרָא מְבַרֶּרֶת הָאֵם אִשָּׁה שְׁנִישָׂא בְּאֶחָד הַגִּיטִין הַשְּׁנִיִּים
29 בְּמִשְׁנָה, תֵּצֵא מִבְּעֵלָה הַשֵּׁנִי אוֹ לֹא; וְיִזְכְּרִין ו-פַּעֲמִים) שְׁאָמַר רַב
30 אִשָּׁה שְׁנִישָׂא בְּאֶחָד הַגִּיטִין הַשְּׁנִיִּים בְּמִשְׁנָה תֵּצֵא מִבְּעֵלָה
31 הַשֵּׁנִי, וְיִזְכְּרִין ו-פַּעֲמִים) שְׁאָמַר רַב יוֹחָנָן. מְבַרֶּרֶת הַגִּמְרָא, הָא
32 בִּיצֵד, וְמָה הָיָא כּוּנּוּת רַב. מִבְּאֵרֶת הַגִּמְרָא, אִם יֵשׁ לָהּ בָּנִים מִבְּעֵלָה
33 הַשֵּׁנִי לִפְנֵי שְׁנוּדָע לָנוּ שְׁנִישָׂא בִּגְט פִּסּוּל זֶה, אִזִּי לֹא תֵּצֵא מִמֶּנּוּ,
34 כְּדִי לֹא לְהוֹצִיא לְעַז עַל בְּנֵיהֶם שֶׁהֵם מְמוּזָרִים, וְהִירֵי הַמִּשְׁנָה אִמְרָה
35 שְׁבִנִּיה כְּשִׁרִים. אֲךָ אִם אֵין לָהּ בָּנִים מִבְּעֵלָה הַשֵּׁנִי כֹּאשֶׁר נֹודַע לָנוּ
36 שְׁנִישָׂא בִּגְט פִּסּוּל, אִזִּי תֵּצֵא מִמֶּנּוּ.
37 שְׁנִינוּ (יְבֻמֹּת ב.), שֶׁאֵם אִשָּׁה שְׁהִיא עֵרוּהָ עַל רֵאוּבֵן, כִּגּוֹן בְּתוֹ,
38 נִשְׁוֹאָה לְשִׁמְעוֹן אַחִירָה, וְמֵת שִׁמְעוֹן לֵלֵא בָנִים, אִזִּי אִשָּׁה זוֹ וְכֵן
39 צְרוּתֶיהָ פְטוּרֹת מִלְּהִתְיַבֵּם לְרֵאוּבֵן; מֵרֵז וְזוֹטֵרָא מִקְשָׁה עַל דְּבָרֵי
40 רַב: מִתִּיב זֶר וְזוֹטֵרָא בְּרִי מוֹכִיבָה, שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה יְבֻמֹּת (ל) וְכֻלָּן - כֹּל
41 הַנִּשְׁיִים הַשְּׁנִיִּים בִּיבֻמֹּת (ב.) שְׁפּוֹטֵרוֹת אֶת צְרוּתֵיהֶן מִן הִיבּוֹם
42 מִשּׁוּם שֶׁהֵן עֵרוּהָ עַל הִיבּוֹם, שְׁחָרִי בְּהֵן סָפֵק קִידוּשִׁין אוֹ סָפֵק גִּירוּשִׁין
43 לְמַת, כְּלוּמֵר שֶׁסָּפֵק אִם אֵכָן הִיוּ מְקוּדָּשׁוֹת לְאַחַ הַמֵּת, אוֹ שְׁוֹדַאי
44 הִיוּ מְקוּדָּשׁוֹת לוֹ אֲלֵא שְׁגִירֶשֶׁן הָאֵחַ קוֹדֵם מוֹתוֹ וְיֵשׁ סָפֵק הָאֵם
45 הוֹעִילוּ הַגִּירוּשִׁין, אִזִּי תֵּרִי אֵלּוּ - צְרוּתֵיהֶן שֶׁל נָשִׁים אֲלוֹ חוֹלְצוֹת
46 וְלֹא מְתֻקְּמוֹת, שְׁחָרִי אֵינֵן יֹכֹלוֹת לְהִתְיַבֵּם, שְׂמָא הָעֵרוּהָ הִיתָה
47 נִשְׁוֹאָה לְמַת וְאִם כֵּן צְרוּתָהּ נִפְטָרָה מִזִּיבּוֹם כְּדִין צְרוּת עֵרוּהָ, וְכֵן
48 אֵינֵן מוֹתֵרוֹת לְשׁוֹק שְׂמָא הָעֵרוּהָ לֹא נִתְקַדְּשָׁה אוֹ שְׂמָא נִתְגַּרְשָׁה,
49 וְנִמְצָא שֶׁהִצְרָה אֵינָה צְרוּת עֵרוּהָ, וְעַל צֵד זֶה זְקוּקָה הִיא לִיבּוֹם,
50 וְלִכְּךָ חוֹלְצוֹת. וּמִבְּאֵרֶת הַמִּשְׁנָה, בִּיצֵד הוּא סָפֵק קִידוּשִׁין, כִּגּוֹן
51 שְׁרֹךְ לָהּ הָאֵחַ הַמֵּת קִידוּשִׁין, וְהַקִּידוּשִׁין נִפְלוּ סָפֵק קְרִיב לָהּ וְסָפֵק
52 קְרִיב לוֹ, וְהָיוּ סָפֵק קִידוּשִׁין, שֶׁכֵּן אִם הַקִּידוּשִׁין נִפְלוּ קְרִיב לָהּ אִזִּי
53 הִיא מְקוּדָּשָׁת, וְאִם הֵם נִפְלוּ קְרִיב לוֹ אִזִּי אֵינָה מְקוּדָּשָׁת. וְכִיצַד
54 הוּא סָפֵק גִּירוּשִׁין, זֶהוּ בְּאוּפּוֹן שְׂתֵב לָהּ גֵּט בְּתֵב יָדוֹ וְאִין עָלָיו
55 עֵדִים, אוֹ שְׁנָתָן לָהּ גֵּט שִׁישׁ עָלָיו עֵדִים וְאִין בּוֹ זִמָּן, אוֹ גֵּט שִׁישׁ בּוֹ

1 וְאִין בּוֹ אֲלֵא עֵד אֶחָד, וּבְאוּפְנִים הִלְלוּ הִירֵי זֶה סָפֵק גִּירוּשִׁין.
2 מִקְשָׁה מֵרֵז וְזוֹטֵרָא עַל דְּבָרֵי רַב, וְאִי אֲמַרְתָּ שְׂבִשְׁלֹשָׁה אֻפְנִים אֲלוֹ
3 לֹא תֵּצֵא הָאִשָּׁה אִם נִישָׂאָה לְאַדָּם אַחֵר בְּגֵט זֶה, אִם יֵשׁ לָהּ בָנִים
4 מִמֶּנּוּ, אִזִּי יִבְאוּ אֲנָשִׁים לּוֹמֵר שֶׁגֵּט כֹּזֵה הוּא גֵּט גִּמְרָא, וְנִמְצָא
5 שֶׁצְרוּתָה אֵינָה צְרוּת עֵרוּהָ, וְאִם כֵּן צְרוּתָה אֲתִיָּא לְיִבּוּמִי - יִבְאוּ
6 לִיבּוֹם אֶת צְרוּתָה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא, אֲפִילוּ אִם אִמְנַם תִּתְיַבֵּם צְרוּת
7 אִשָּׁה זוֹ, אֵין לְחֹשֶׁשׁ לִכְךָ, וְאִין בְּכֵךְ בְּלוֹם, מִשּׁוּם שְׂמִדְאוּרִיתָא
8 גִּיטִין אֲלוֹ כְּשִׁרִים, וְצְרוּתָה מוֹתֵרֶת לְהִתְיַבֵּם, אֲלֵא שְׂחֻכְמוֹרִים פִּסּוּל
9 גִּיטִין אֲלוֹ, וְאִם יִתְיַבְּמוּ הַצְרוּת אִזִּי רַק חֲשִׁישָׁא דְּרִיבָּן הִיא. לִכְּךָ
60 אֵין לְגִזּוֹר שֶׁתֵּצֵא מִשּׁוּם שְׂמָא יִבְאוּ לִיבּוֹם אֶת הַצְרוּת, שְׁחָרִי זֹוּהִי
61 גִּירָה לְגִזְרָה.
62 הַגִּמְרָא מְבַאֵרֶת שִׁישׁ חוֹלְקִים עַל דַּעַת רַב: לֹוי אָמַר, לְעוֹלָם לֹא
63 תֵּצֵא אִשָּׁה שְׁנִישָׂאָה בְּאֶחָד מִן הַגִּיטִין הִלְלוּ, אֲפִילוּ אִם אֵין לָהּ בָנִים
64 מִבְּעֵלָה הַשֵּׁנִי. וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם לֹא תֵּצֵא אִשָּׁה זוֹ. וְכֵן אָמַר
65 לְהוֹ רַבִּי יוֹחָנָן לְבָנֵי רַבִּי חֲלִפְתָּא דְּמֵן הוּנָא, הִכִּי אָמַר אֲבִיבּוֹן - כִּי
66 אִמַּר אֲבִיבּוֹם, רַבִּי חֲלִפְתָּא, שְׁלֵעוֹלָם לֹא תֵּצֵא.
67 אֲגַב דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן שְׂאֵמַר לְבָנֵי רַבִּי חֲלִפְתָּא שְׁמוּעָה שִׁשְׁמַע
68 מֵאֲבִיבּוֹם, הִבִּיאָה הַגִּמְרָא אֶת הַמִּשְׁךְ דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן שְׂאֵמַר לָהֶם
69 שְׁמוּעָה נּוֹסֶפֶת בְּשֶׁם אֲבִיבּוֹם:
70 נֹאמַר בְּתוֹרָה (בְּמִדְרֵי ט יז) שְׂאֵפֵר פְּרָה אֲדוּמָה טַעוֹן קִידוּשׁ בְּמִים
71 חַיִּים, כְּלוּמֵר לְשִׁים אֶת הָאֵפֵר עַל מִי מַעֲיֵן נּוֹבְעִים שְׂאִינִם מִלּוּחִים
72 אוֹ חַמִּים, וְמִים אֲלוֹ צְרִיכִים לְהִיטֵי דוּקָא בְּכָלִי. וְאִם הִיוּ בְּמִקּוֹם
73 שְׂאִינֵי כְּלִי, נִפְסְלוּ הַמִּים לְקִידוּשׁ בְּאֵפֵר הַפְּרָה. וְכֵן פִּסּוּלִים הַמִּים
74 מִדְּרַבָּן אִם הָעֵרוּ אוֹתָם מְכֻלִּי אֶל כְּלִי אַחֵר. וְכֵן נִפְסְלוּ הַמִּים
75 בְּהִיסָח הַדַּעַת אוֹ אִם נַעֲשֵׂתָה בָּהֶם מִלְּאכָה:
76 וְכֵן אִמַּר אֲבִיבּוֹם שֶׁהִחִיָּה שְׂמָמָה קְרָצִית, שְׁנִמְצָאָת בְּעִמְרִי
77 ו-בְּעַמְרִים), אֵינָה פּוֹסְלָת בְּמִי תִּפְתָּא - אֶת הַמִּים שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בְּאֵפֵר
78 פְּרָה אֲדוּמָה, אִם שִׁתְתָּה מֵהֶם, כֹּאשֶׁר יִבְאוּ. מְבַרֶּרֶת הַגִּמְרָא, מֵאִי
79 קְרָצִית - אִזִּיוֹ חִיָּה זוֹ. מִבְּאֵרֶת הַגִּמְרָא, אָמַר אֲבִיבּוֹם, קְרָצִית הִיא
80 דִּיבְרָתָא - זָבֹוב גָּדוֹל, כְּמִין חֲגַב, דְּנִמְצָא בֵּינֵי בִּיפִי - בִּין עֵמָרִים,
81 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל דִּין זֶה, מִתִּיב רַב דְּנִמְצָא בֵּינָא בִּרְבִּי בְּרִיבָּן, כֹּל
82 הָעוֹפּוֹת פּוֹסְלִין בְּמִי תִּפְתָּא אִם שִׁתּוּ מֵהֶם, לִפִּי שְׂהִמִּים שְׂבִפִּיחִין
83 בְּטֵלוּ מִתּוֹרַת מִי חֲטָא, וְמִים אֲלוֹ חוּזִרִים וּמִטְפְּטִים לְכָלִי,
84 וּפּוֹסְלִים אֶת כֹּל הַמִּים, חוּזִין מִן הִינָּה שְׂאִינָה פּוֹסְלָת. מִפְּנֵי שְׂהִיוֹנָה
85 מוֹצֵצָת אֶת הַמִּים, וְאִינֵם מִטְפְּטִים חוּזֵר לְכָלִי. וְאִם אֵינָה כְּדִבְרֵי
86 רַבִּי חֲלִפְתָּא שֶׁגֵּם קְרָצִית אֵינָה פּוֹסְלָת אֶת הַמִּים, אִזִּי נִתְחַיֵּי שֶׁכֵּל
87 הָעוֹפּוֹת פּוֹסְלִים חוּזִין מוֹצֵצָת. וְכִיצַד לֹא הוֹכִירָה זֹאת
88 הַמִּשְׁנָה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא, לֹא פְּסִיקָא לִיהִי לְתַנָּא אֶת דִּין הַקְּרָצִית,
89 שְׁחָרִי דִּין זֶה אֵינוֹ נִכּוֹן בְּכָל מִינֵי הַקְּרָצִית, לִפִּי דְּקְרָצִית גְּדוֹלָה
90 אִמְנַם לֹא פְּסִלָה אֶת הַמִּים אִם שִׁתְתָּה מֵהֶם, וְקָטָנָה - אֲךָ קְרָצִית
91 קְטָנָה אֲכֵן פְּסִלָה אֶת הַמִּים כִּיוֵּן שֶׁהֵם מִטְפְּטִים מִפִּיהָ. אֲךָ יוֹנָה
92 לְעוֹלָם אֵינָה פּוֹסְלָת, וְלִכְּךָ הוֹכִיר הַתַּנָּא רַק אוֹתָהּ. מְבַרֶּרֶת הַגִּמְרָא,
93 וְעַד בָּקָה - עַד אִיזֵה גּוֹדֵל נִחְשַׁבְתָּ הַקְּרָצִית קְטָנָה, וּפּוֹסְלָת אֶת
94 הַמִּים. מִבְּאֵרֶת הַגִּמְרָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאֵינָה קְרָצִית, קְרָצִית
95 שְׁהִיא עֵד בְּצִיָּת פּוֹסְלָת אֶת הַמִּים, אֲךָ קְרָצִית גְּדוֹלָה יוֹתֵר אֵינָה
96 פּוֹסְלָתָם, מִפְּנֵי שְׂהִיא מוֹצֵצָת:
97 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה רַבִּי אֲלֵעָזָר אָמַר, אֵפֵר עַל פִּי כְּבוֹ שְׂאִין עָלָיו עֵדִים
98 אֲלֵא שְׁנָתָנוּ לָהּ בְּפִנֵּי עֵדִים, כְּשֶׁר, גּוֹבָה מִנְכָּסִים מִשְׁוֹעֲבָדִים:
99 הַגִּמְרָא מְבַאֵרֶת הָאֵם הִלְכָה כְּרִבִּי אֲלֵעָזָר בְּגִיטִין וּבִשְׁטוּרֹת: אָמַר
100 רַב יוֹחָנָן אָמַר רַב, הִלְכָה כְּרִבִּי אֲלֵעָזָר, שֶׁגֵּט שִׁישׁ בּוֹ עֵדִי מְסִירָה
101 כְּשֶׁר אֵפֵר לֵלֵא עֵדִי חֲתִימָה, אֲךָ רַבִּי אֲלֵעָזָר דִּיבֵר רַק בְּגִיטִין, וְלֹא
102 בִּשְׁטוּרֹת מִמּוֹן, וְשִׁטֵּר שְׂאִין בּוֹ עֵדִי חֲתִימָה פִּסּוּל. מוֹסִיף רַב יוֹחָנָן
103 לּוֹמֵר, כִּי אֲמָרִיתָה קְפִיָּה דְּשִׁמְוֵאל - כֹּאשֶׁר אִמְרַתִּי דְּבֵר זֶה לִפְנֵי
104 שְׁמוּאֵל, אָמַר לִי שְׂאֵף בְּשִׁטְרוֹת מִמּוֹן סוֹבֵר רַבִּי אֲלֵעָזָר שְׂדִי בְּעֵדִי
105 מְסִירָה, וְכֵן הִלְכָה. הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל דְּבָרֵי רַב, וְרַב סָבֵר

בנפרד, מִהָא דְתִנְיָא לגבי עבדים, הַתּוֹבָב כֵּל נִקְסִי לְשֵׁנִי עֲבָדִי, 56
 שכתב בשטר 'כל נכסי לפלוני ופלוני עבדי', קנו עבדיו את נכסיו, 57
 וגם העבדים עצמם הם בכלל הנכסים, ולכן כל עבד קנה את חציו 58
 וחצי חבירו, ושניהם מְשַׁחֲרִין זה את זה, שכל אחד משחרר את 59
 חצי חבירו השייך לו. ונמצא ששטר זה שחרר את העבדים מן 60
 האדון, אף על פי שהוא כתוב לשני העבדים ביחד. והרי שחרורי 61
 עבדים נלמדים מגיטי נשים, ואם כן, כיון ששטר שחרור לשני 62
 עבדים כשר, גם גט לשתי נשים צריך להיות כשר בלשון 'אנו 63
 פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית', ואין צורך לחזור 64
 ולכתוב 'פלוני גירש פלונית, ופלוני פלונית'. מתרצת הגמרא, וְלֹא 65
 אִיקְיָמָא – והאם לא העמדנו ברייתא זו לעיל (מב). כְּאֹפֶן שכתב 66
 שְׁנֵי שְׁטָרוֹת לשני העבדים, והקנה להם אותם ביחד. ואם כן, כל 67
 שטר כתוב לשם עבד אחד בלבד, ושטר הכתוב לשם שניהם אכן 68
 יהיה פסול. הגמרא מביאה ברייתות כדעת רבי יוחנן וריש לקיש: 69
 תִּנְיָא בְּיוֹתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וכן תִּנְיָא בְּיוֹתֵיהּ דְּרִישׁ לְקִישׁ. תִּנְיָא בְּיוֹתֵיהּ 70
 דְּרַבִּי יוֹחָנָן, חֲמִשָּׁה שְׁבָתָבוּ בְּתוֹךְ הַגָּט 'אִישׁ פְּלוֹנִי מְגִירָה פְּלוֹנִית, 71
 ופְּלוֹנִי פְּלוֹנִית, ופְּלוֹנִי פְּלוֹנִית', ויש זמן אֶחָד לְכוּלָּן, וְהָעֵדִים חֲתוּמִים 72
 מְלֻמָּטָה, הָדִין הוּא שְׂבוּלָן בְּשָׂרִים, וְתַנְתֵּן גַּט זֶה לְכָל אַחַת וְאַחַת מִן 73
 הַנְּשִׁים הַכְּתוּבוֹת בו. אך אם כתוב זמן לְכָל אֶחָד וְאַחַד מִן הַזּוּגוֹת, 74
 וְהָעֵדִים חֲתוּמִים מְלֻמָּטָה, הָדִין הוּא שֶׁרַק אֶת הַזּוּג שֶׁהָעֵדִים נִקְרָאִים 75
 עִמּוֹ, כְּלוֹמֵר הַזּוּג הַתַּחְתּוֹן, בְּשָׂר, וְשֹׂאֵר הַזּוּגוֹת פְּסוּלִים. רַבִּי יוֹחָנָן 76
 בֵּן בִּתְרִיא אָמַר, אִם אֵין שֶׁ זְמַן לְכָל אֶחָד וְאַחַד, מִכָּל מְקוֹם רַק אִם 77
 יֵשׁ רִיחַ בִּינְיָהֶן – בין זוג לזוג, פְּסוּל הַגָּט לִגְבֵי הַזּוּגוֹת הָעֲלִיוֹנִים, 78
 שֶׁהֲרִיחַ מִפְּסִיק בֵּין חֲתִימוֹת הָעֵדִים לְגִטֵּין הָעֲלִיוֹנִים. וְאִם לֹא – 79
 שֶׁאֵין רִיחַ בֵּין הַזּוּגוֹת, בְּשָׂר הַגָּט אֵפִילוּ לִגְבֵי הַזּוּגוֹת הָעֲלִיוֹנִים, לִפִּי 80
 שְׂאִין הַזְּמַן הַכְּתוּב בֵּין כָּל זֶה לְזֶה מְפַסְּקִין, אֲלֵא רַק רִיחַ יוֹכֵל 81
 לְהַפְסִיק אֶת הַחֲתִימוֹת מִן הַזּוּגוֹת הָעֲלִיוֹנִים. תִּנְיָא בְּיוֹתֵיהּ דְּרִישׁ 82
 לְקִישׁ, חֲמִשָּׁה שְׁבָתָבוּ בְּאֹפֶן שֶׁל כָּל בְּתוֹךְ הַגָּט, כְּלוֹמֵר בְּנוֹסַח 'אֲנוּ 83
 פְּלוֹנִי ופְּלוֹנִי גִירְשָׁנוּ נְשׁוֹתֵינוּ פְּלוֹנִית ופְּלוֹנִית, פְּלוֹנִי גִירְשָׁנוּ פְּלוֹנִית 84
 ופְּלוֹנִי גִירְשָׁנוּ פְּלוֹנִית, וְזִמְנָא אֶחָד לְכוּלָּן – לְכָל הַזּוּגוֹת, וְהָעֵדִים 85
 חֲתוּמִים מְלֻמָּטָה, הָדִין הוּא שְׂבוּלָן בְּשָׂרִים, וְתַנְתֵּן גַּט זֶה לְכָל אַחַת 86
 וְאַחַת. אִךְ אִם כְּתוּב זְמַן לְכָל אֶחָד וְאַחַד מִן הַזּוּגוֹת, וְכֵן יֵשׁ רִיחַ 87
 לְכָל אֶחָד וְאַחַד מִן הַזּוּגוֹת, וְהָעֵדִים חֲתוּמִים מְלֻמָּטָה, הָדִין הוּא שֶׁרַק 88
 אֶת הַזּוּג שֶׁהָעֵדִים נִקְרָאִים עִמּוֹ, כְּלוֹמֵר הַזּוּג הַתַּחְתּוֹן, בְּשָׂר. רַבִּי מֵאִיר 89
 אָמַר, אִם עַל פִּי שְׂאִין רִיחַ בִּינְיָהֶם – בֵּין הַזּוּגוֹת, פְּסוּל הַגָּט לִגְבֵי 90
 הַזּוּגוֹת הָעֲלִיוֹנִים, שֶׁהֲרִיחַ הַזְּמַן מִפְּסִיק מִחֲתִימוֹת הָעֵדִים, שֶׁהֲרִי יֵשׁ 91
 זְמַן לְכָל אֶחָד וְאַחַד. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, וְלִדְעַת רִישׁ לְקִישׁ, שֶׁאֵף גַּט 92
 שֶׁישׁ בו זְמַן אֶחָד לְכוּלָּם פְּסוּל לִגְבֵי הַזּוּגוֹת הָעֲלִיוֹנִים, אִם לֹא כְּתַב 93
 בְּנוֹסַח 'פְּלוֹנִי פְּלוֹנִי גִירְשָׁנוּ' וכו', אִם כֵּן מֵאִיר אִירָא – מִדּוּעַ אֻמְרַת 94
 בְּרִייתָא זו שֶׁרַק אִם כְּתוּב זְמַן לְכָל אֶחָד וְאַחַד הַגָּט פְּסוּל, וְהָא אָמַר 95
 רִישׁ לְקִישׁ שֶׁאֵפִילוּ אִם כְּתוּב זְמַן אֶחָד לְכוּלָּן מִכָּל מְקוֹם גַּט זְמַן אֹפֶן 96
 שֶׁל 'שׁוּפָס' הָיָה, וְהוּא פְּסוּל לְזוּגוֹת הָעֲלִיוֹנִים. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, הִנֵּי 97
 מִלֵּי שֶׁאֵפִילוּ זְמַן אֶחָד לְכוּלָּן פְּסוּל, דּוּקָא הֵיכָא דְלֹא עֲרִבְיָהּ 98
 מְעִיקָרָא – בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא כְּתַב בְּתַחֲלִיל הַגָּט אֶת כָּל הַשְּׁמוֹת יַחַד, 'אֲנוּ 99
 פְּלוֹנִי ופְּלוֹנִי גִירְשָׁנוּ נְשׁוֹתֵינוּ פְּלוֹנִית ופְּלוֹנִית, אֶכְלָ הֵכָא, בְּאֹפֶן 100
 דְּעִרְבִינָהּ מְעִיקָרָא – שֶׁאֵכָן כְּתַב אֶת כָּל הַשְּׁמוֹת בְּתַחֲלִיל הַגָּט, 101
 הָדִין הוּא שֶׁרַק אִי פְּלִיג לָהּ – אִם הַגָּט נַחֲלַק וְנִפְסַק בְּזִמְנָא שְׁבִין זֶה 102
 לְזֶה אֵין – אֲכַן פְּסוּלִים הֵגִטֵּין הָעֲלִיוֹנִים, אִךְ אִי לֹא כְּתַב זְמַן לְכָל 103
 אֶחָד וְאַחַד, אֲלֵא כְּתַב זְמַן אֶחָד לְכוּלָּן, לֹא נִפְסְלוּ הָעֲלִיוֹנִים. וְלִכֵּן 104
 נִקְטָה הַבְּרִיתָא 'זְמַן לְכָל אֶחָד וְאַחַד', מִשּׁוּם שֶׁזְמַן אֶחָד לְכוּלָּן אֲכַן 105
 לֹא פוֹסֵל אֶת הַגָּט בְּאֹפֶן שֶׁבוּ דִּיבְרָה הַבְּרִיתָא. 106

משנה

המשנה דנה בעדים החתומים על שני גיטין הכתובים בשטר אחד, 107
 וזו בצד זה. ונקדים, שמנהג אנשי יון הוא שכאשר אדם חותם את 108
 109

אֵפִילוּ אִם נִכְתַּב בְּגִט זְמַן אֶחָד לְכוּלָּן – לְכָל הַזּוּגוֹת הַכְּתוּבִים בו, 1
 גַּט הָיָה גַּט זֶה אֹפֶן שֶׁל 'שׁוּפָס', כִּיּוֹן שֶׁכָּל זֶה נִזְכַּר בְּגִט בְּנִפְרָד, 2
 וְנִמְצָא שֶׁהַזּוּג הָאֲחֵרוֹן מִפְּסִיק בֵּין חֲתִימוֹת הָעֵדִים לְזוּגוֹת הַקּוֹדְמִים, 3
 וְאִם כֵּן חֲתִימוֹת הָעֵדִים רַק עַל הַזּוּג הָאֲחֵרוֹן. אֲלֵא הִכִּי דְמִי אֹפֶן שֶׁל 4
 'כָּלָל', וְזֶה בְּאֹפֶן דְּקָתַב בְּגִט 'אֲנוּ פְּלוֹנִי ופְּלוֹנִי גִירְשָׁנוּ נְשׁוֹתֵינוּ 5
 פְּלוֹנִית ופְּלוֹנִית', וְאִזִּי מוֹכַח שֶׁהָעֵדִים חֲתִימוּ עַל כָּל הַזּוּגוֹת וְלֹא רַק 6
 עַל הָאֲחֵרוֹן. הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל דַּעַת רַבִּי יוֹחָנָן: מְתַקֵּיף לֵהּ רַבִּי 7
 אָמַר, לְדַעַת רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר שֶׁאִם כְּתוּב בְּגִט זְמַן אֶחָד לְכוּלָּן וְהוּ 8
 אֹפֶן שֶׁל 'כָּלָל', אִף אִם כָּל זֶה נִכְתַּב בְּנִפְרָד, הֲרִי לִיחּוּשׁ – יֵשׁ 9
 לַחֲשׁוֹשׁ דְּלִמָּא כִּי חֲתִימוּ סְהִיר, אֲבָתְרָא הוּא דְּחִתְיָמִי – שְׁמָא כִּאֲשֶׁר 10
 חֲתִימוּ הָעֵדִים, הֵם חֲתִימוּ רַק עַל הַזּוּג הָאֲחֵרוֹן, שֶׁהֲרִי מִי ו–הֵאֵם לֹא 11
 תִּנְיָא, עֵדִים הַחֲתוּמִין עַל שְׂאִילַת שְׁלוֹם בְּנָם – גַּט שֶׁכְּסוּפוּ כְּתוּבָה 12
 שֶׁאִילַת שְׁלוֹם, כְּגוֹן 'שְׂאֵלוּ בְּשִׁלּוּמוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי', וְחֲתִימוּ הָעֵדִים 13
 אַחֲרֵיהּ, פְּסוּל הַגָּט, שֶׁכֵּן חִיִּישֵׁנִי שְׂפָא רַק עַל שְׂאִילַת הַשְּׁלוֹם חֲתִימוּ 14
 הָעֵדִים, וְלֹא עַל הַגָּט, וְאִם כֵּן, גַּם בְּגִט הַכְּתוּב בְּאֹפֶן שֶׁל זְמַן אֶחָד 15
 לְכוּלָּם יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ שְׁמָא חֲתִימוּ הָעֵדִים רַק עַל הַזּוּג הָאֲחֵרוֹן, וּמִדּוּעַ 16
 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁגַּט זֶה כָּשֵׁר לְכָל הַזּוּגוֹת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, לֹא 17
 אִתְּרַם עָלֶיהָ – הֵאֵם לֹא נִאֲמַר עַל בְּרִיתָא זו, אָמַר רַבִּי אֶבְהוֹ, לְדִידִי 18
 מְפִישָׁא לִי מִינֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – גִּי עֲצִמִי הַתִּפְרֵשׁ מִרְבִּי יוֹחָנָן, שֶׁאִם 19
 כְּתוּב הַלְשׁוֹן 'שְׂאֵלוּ בְּשִׁלּוּמוֹ פְּלוֹנִי' הַגָּט אֲכַן פְּסוּל, שֶׁכֵּן שֶׁאִילַת 20
 הַשְּׁלוֹם מִפְּסִיקָה בֵּין הַגָּט לַחֲתִימוֹת, אִךְ אִם כְּתוּב הַלְשׁוֹן 'שְׂאֵלוּ 21
 בְּשִׁלּוּם פְּלוֹנִי', בּוֹאִי, הַגָּט שְׂפָר שֶׁכֵּן מוֹכַח שֶׁהָעֵדִים חֲתִימוּ גַּם עַל 22
 הַגָּט, שֶׁהֲרִי שֶׁאִילַת הַשְּׁלוֹם מַחְבֵּרַת אֶל נוֹסַח הַגָּט וְאֵינָה דְּבַר 23
 נִפְרָד מִהַמְדוּחַ הַפֶּסֶק, וְאִם כֵּן, הִכִּי גַּט – גַּם בְּגִט זֶה כִּשְׁכְּתוּב זְמַן 24
 אֶחָד לְכוּלָּן, מִדּוּבַר דְּקָתַב בֵּיהּ בְּגִט זֶה שֶׁכְּתַבוּ חֲמִשַּׁת הָאֲנָשִׁים, 25
 'פְּלוֹנִי ופְּלוֹנִי ופְּלוֹנִי' בּוֹאִי הַחִיבוּר, וְלִכֵּן אֵין לֹמַר שֶׁחֲתִימוּ הָעֵדִים 26
 רַק עַל הַזּוּג הָאֲחֵרוֹן, שֶׁאֵין הַזּוּגוֹת הָאֲחֵרוֹנִים מִפְּסִיקִים בֵּין הַזּוּגוֹת 27
 הָרִאשׁוֹנִים לַחֲתִימוֹת, שֶׁהֲרִי הוּאִי מַחְבֵּרָם, וְלִכֵּן הַגָּט כָּשֵׁר לְכָל 28
 הַזּוּגוֹת. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עוֹד עַל דְּבַרֵּי רַבִּי יוֹחָנָן: וְתוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, 29
 דְּאָמַר שֶׁגַּט הַכְּתוּב בְּאֹפֶן שֶׁל זְמַן לְכָל אֶחָד, כְּלוֹמֵר, שֶׁכְּתוּב בו 30
 תַּאֲרִיךְ שׁוֹנֵה לְכָל זֶה, וְהוּ אֹפֶן שֶׁל 'שׁוּפָס', אִם כֵּן מֵאִיר אִירָא – 31
 מִדּוּעַ אֻמְרַת הַתַּנָּא שֶׁהַגָּט פְּסוּל מִשּׁוּם שֶׁהַזְּמַן הַנִּפְרָד מַחְשִׁיב 32
 גִּטֵּין אֵלוּ כְּגִטֵּין נִפְרָדִים, וְהַגָּט הָאֲחֵרוֹן מִפְּסִיק בֵּין הַחֲתִימוֹת 33
 לְגִטֵּין הָרִאשׁוֹנִים, וְתִפְסִיק לֵיהּ – וְיִלְמֹד הַתַּנָּא שֶׁישׁ לְפִסּוּל גַּט זֶה 34
 מִטַּעַם אַחֵר, דְּהֲרִי הָיָה לֵיהּ כָּל אֶחָד מִן הֵגִטֵּין הָרִאשׁוֹנִים גַּט 35
 שֶׁנִּכְתַּב בְּיוֹם וְנִתְּנָם בְּלִילָה, כְּלוֹמֵר שֶׁנִּתְּנָם לְאַחַר הַיּוֹם שֶׁנִּכְתַּב, 36
 שֶׁהֲרִי הָעֵדִים חֲתִימוּ בְּתַאֲרִיךְ שֶׁל הַגָּט הָאֲחֵרוֹן. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, 37
 אֲמַר לֵיהּ מִרְּקִישָׁא בְּרִיהּ דְּרַב חֲסִדָּא לְרַב אִשִּׁי, הִכִּי אִמְרִינָן מִשְׁמִיחַ 38
 דְּרַבִּי יוֹחָנָן, מִדּוּבַר בְּמִשְׁנָה בְּאֹפֶן דְּקָתַב בִּיהּ בְּכָל הֵגִטֵּין 'בְּחֵד 39
 בְּשִׁבְא', 'בְּחֵד בְּשִׁבְא', שְׂכוּלָם אֲכַן נִכְתַּבו בְּיוֹם אֶחָד. וְלִכֵּן הֵגִטֵּין 40
 הָרִאשׁוֹנִים פְּסוּלִים רַק מִשּׁוּם שֶׁהַחֲתִימוֹת מוֹפְסְקוֹת מֵהֶם עַל יְדֵי 41
 הֵגִטֵּין הָאֲחֵרוֹנִים. הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל שִׁטַּת רִישׁ לְקִישׁ: אָמַר לֵיהּ 42
 רַבִּינָא לְרַב אִשִּׁי, לְדַעַת רִישׁ לְקִישׁ, דְּאָמַר שֶׁגַּט הַכְּתוּב בְּאֹפֶן שֶׁל 43
 זְמַן אֶחָד לְכוּלָּן, גַּט זֶה אֹפֶן שֶׁל 'שׁוּפָס' הָיָה, וְרַק הַזּוּג הָאֲחֵרוֹן יוֹכֵל 44
 לְהַתְּגַרֵּשׁ בו, וְהִכִּי דְמִי אֹפֶן שֶׁל 'כָּלָל' שֶׁכָּל הַזּוּגוֹת יוֹכֵלִים 45
 לְהַתְּגַרֵּשׁ בו, וְזֶה דְּקָתַב בֵּיהּ בְּגִט הִכִּי, 'אֲנוּ פְּלוֹנִי ופְּלוֹנִי גִירְשָׁנוּ 46
 נְשׁוֹתֵינוּ פְּלוֹנִית ופְּלוֹנִית'. אִיךְ יִתְּנָן לְגַרְשׁ בְּגִט זֶה, וְהֲרִי בְּאֹפֶן זֶה 47
 נִמְצָאוּ שְׁתֵּי נְשִׁים מְתַרְשָׁוֹת בְּגִט אֶחָד, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (דְּבִרִּים כד א) 48
 'וְקָתַב לָהּ', וּמִשְׁמַע שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְהִיטֵב כְּתוּב רַק לָהּ וְלֹא לָהּ 49
 וְלְחֶבְרָתָהּ. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, מִדּוּבַר בְּאֹפֶן דְּלֵאחֲרָא שֶׁכְּתַב 'פְּלוֹנִי 50
 ופְּלוֹנִי גִירְשָׁנוּ נְשׁוֹתֵינוּ' הֲדַר – חוֹר וְקָתַב 'פְּלוֹנִי גִירְשָׁנוּ פְּלוֹנִית, 51
 ופְּלוֹנִי גִירְשָׁנוּ פְּלוֹנִית', וְאִם כֵּן הַנּוֹסַח הָרִאשׁוֹן הוֹעִיל לְהוֹכִיחַ 52
 שֶׁהָעֵדִים חֲתִימוּ עַל כָּל הַזּוּגוֹת, וְהַנּוֹסַח הָאֲחֵרוֹן מוֹעִיל לְהַחֲשִׁיב גַּט 53
 זֶה כְּגַט לְכָל אִשָּׁה וְאִשָּׁה בְּנִפְרָד. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא 54
 לְרַב אִשִּׁי, וְמֵאִיר שְׂפָא דִּין הַגָּט, שֶׁצָּרִיךְ לְהִיטֵב כְּתוּב לְכָל אִשָּׁה 55

רגל גיטיין. פרק תשיעי - המגרש - דף פז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"

רעז"י

תוספות

וְלִיתְבָּשֶׁר האי בראון והאי בנן יעקב עד – תימנה לרבינו יצחק; היכי ליתבשר בראובן
הא לא תנא אלא "איש פלוני עד" כשר, אבל "איש פלוני" בלא "עד" – לא
ואומר רבינו יצחק; דפשיטא ליה דראובן קאי א"בן יעקב עד" דבתריה, והוי כאילו כתב
בהדיה דראובן "עד".

5 **וּלְיִתְבָּשָׁר** הָיָה רַבּוּבִין בן הָאִי בַּעֲקֵב עַד –
 6 פִּירֵשׁ בְּקוּנְטֵרִס: דִּירָבּוּבִין בֶּן
 7 מִשְׁמֵנו: אֲנִי בֶנוֹ שֶׁל רַבּוּבִין, כְּדָרֵךְ פִּירוּשׁ חֲתִימַת
 8 יוֹנִיָּם. וְחָה שִׁחְתָּם תַּחַת הַשֵּׁנִי – אִישׁ אֲחֵר הָיָה,
 9 וּלְפִירֵשׁוֹ שִׁפְרִישׁ שִׁחְתָּם כְּחִתְּמִת
 10 יוֹנִית – בַּעֲקֵב פִּירֵשׁ שֶׁהָיָה הוּא אִישׁ אֲחֵר, יוֹכֵל
 11 לְפִרֵשׁ הוּא יַעֲקֹב שֶׁהָיָה עֶצְמוֹ בֶּן רַבּוּבִין. וּפִירֵשׁ
 12 דְּחוּק לִגְמוֹר שֶׁהֶעֱבִיר חֲתָם כְּדָרֵךְ חֲתִימַת יוֹנִיָּם.
 13 וְנִרְאָה לְפִרֵשׁ: דִּירָבּוּבִין בֶּן דְּקָאֲמֵר – הוּא בֶן
 14 יַעֲקֹב, וְלֹא חֵשׁ רַבּוּבִין לְכַתּוּב שֶׁם יַעֲקֹב אֲבִיו לִפְנֵי
 15 שְׁהוּא כְּתוּב וְחֲתוּם לֹא עָלָה שֶׁנִּי, וְנִקְרָא יֵפֶה רַבּוּבִין
 16 בֶּן יַעֲקֹב.

17 **דיריעני** ביה בזאי תחיתמ ידא דלאו דיעקב –
18 משמע בדסחמא חיה לנו הלחות
19 ביעקב, אע עג דבעי קיטא תחומי – מסתמא
20 השילתי שאומרי "בפני כנכת" וכי מכיר תחומי
21 ידו. אי נמי, איכא למימר דמיייר בארץ ישראל,
22 דאין צריך קיום תחומי, כיון שאין עליו ערריים.
דלמא

ד' לכוּלן נמי מוֹפֵס הוּי, וְהִכִּי דְמִי כָּלל - דְּכִתְבִּי בִּיה הִכִּי:
 וְחִינּוּ פְלוֹנִית וּפְלוֹנִית, נִמְצְאוּ שְׁמֵי נָשִׁים מִתְנַשְׁרוֹת בְּנֵט אַחַד,
 - וְלֹא לָהּ וּלְחֻבְרָתָהּ! - דְּהִדְרָה כֹּתֵב "פְּלוֹנִי גִירֵשׁ פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִי
 וְכִינָא לֶרֶב אִשִּׁי, וּמֵאִי שָׁנָא מֵהָא, דְּתִנָּא: הַפּוֹתֵב כֹּל נִכְסֵיו
 יִין זֶה אֶת זֶה! - וְלֹא אוּקִימָנָא בְּשֵׁנִי שְׁמִרָתָהּ? תִּנָּא כּוֹוֹתִיהּ
 דְּרִישׁ לְקִישׁ. תִּנָּא כּוֹוֹתִיהּ דְּרִבִּי יוֹחָנָן: חֲמִשָּׁה שְׂכָתְבוּ בְּתוֹךְ
 יְנִית, וּפְלוֹנִי פְלוֹנִית, וּפְלוֹנִי פְלוֹנִית, וּזְמַן אַחֵר לְכוּלָּן, וְהָעֵדִים
 זְמַן לְכָל אַחַת וְאַחַת. זְמַן לְכָל אַחֵר וְאַחֵר וְהָעֵדִים מִלְמַטָּה, אֵת
 עֵר; רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתְרִיא אוֹמֵר: אִם יֵשׁ רִיחַ בִּינְיָנָא - פְּסוּל,
 מִפְּסִיקוֹן. תִּנָּא כּוֹוֹתִיהּ דְּרִישׁ לְקִישׁ: חֲמִשָּׁה שְׂכָתְבוּ כָּלל בְּתוֹךְ
 שְׁנֵי נְשׁוֹתֵינוּ פְלוֹנִית וּפְלוֹנִית, פְּלוֹנִי גִירֵשׁ פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִי גִירֵשׁ
 וְהָעֵדִים מִלְמַטָּה - כּוּלָּן בְּשִׁרְיָן וְתַנְתּוּן לְכָל אַחַת וְאַחַת. זְמַן לְכָל
 ד' וְאַחֵר, וְהָעֵדִים מִלְמַטָּה, אֵת שְׁהָעֵדִים נִקְרְאוּ עֲמוֹ - כְּשֵׁר;
 וְשָׂאִין רִיחַ בִּינְיָנָא - פְּסוּל שְׁהוּמָן מִפְּסִיקוֹן. וְרִישׁ לְקִישׁ, מֵאִי
 הָא אֲמֹר: זְמַן אַחֵר לְכוּלָּן נְמִי מוֹפֵס הִוִּי - הִנֵּי מִלֵּי הִכָּא
 הָא הִכָּא דְּעֻרְבִינְהוּ מַעֲיָקְרָא, אִי פְּלִיג לְהוּ זְמַן - אִין, אִי לֹא -
 כִּכְּוֹן זֶה בְּצֵד זֶה, וְהַשְׁנִים עֲדִים עֲבָרִים בָּאִים מִתַּחַת זֶה לְתַחַת
 מִתַּחַת זֶה לְתַחַת זֶה, אֵת שְׁהָעֵדִים הָרְאוּשִׁים נִקְרְאוּ עֲמוֹ -
 חֲדָד יוֹנִי, וְעַד אַחֵר עֲבָרִי וְעַד אַחֵר יוֹנִי בָּאִין מִתַּחַת זֶה לְתַחַת
 א' וְלִיתְקִשֵּׁר הָאִי ב'רְאוּבֵן" וְהָאִי ב'בֶּן־יַעֲקֹב עַד", דְּהָא תַּנּוּ:
 - דְּכִתְבַת "רְאוּבֵן בֶּן" אֶקְמָא וְ"יַעֲקֹב עַד" אֶפְתְּרָא. - וְלִיתְקִשֵּׁר
 הָאִי ב'יַעֲקֹב עַד", דְּהָא תַּנּוּ: "אִישׁ פְּלוֹנִי עַד" - כְּשֵׁר! - דְּלֹא
 לְעוֹלָם דְּכִתְבַת "עַד", וְדִידְעִינוּ בְּהָא חֲתִימָה דְּלֹא יַעֲקֹב הוּא.

[illegible]

אפילו זמן אחד לברוך נבי הוי טויפס — לכל אחד ואחד, לפסול העליונים. (אם בן כי בתבו: איש פלוני מוגרש פלונית ופלוני פלונית), הואיל והזכיר שם איש ואשה יחד לכל אחד ואחד — הוי כל חד וגו לעצמו, ומבוא אחרון ממשיך בעדות, ואין עדים מעידים אלא עליו. לרבי יוחנן דאמר ב' — הואיל וכל איש ואשה נכתבים לבד לבד, אמאי כולן

כשרים? על שאלת שלום חתמו — ולא על חגט.
שאלו — בשלומנו. פסול — הדיו מלאת באפי
נפשיה, ומפסקת. זמן לכל אחד ואחד — קא
סלקא דעתין? ביום שנכתב זה לא נכתב זה. מאי
איירא? — דמפסלי עלוינש משום דאין העדים
נקראים עמוס? ותיפוק ליה — דהוה כולח, בר
מבטרא. נכתבו הדיוס ונחתמו לאחר זמן, שהרי
לא חתמו העדים עד שנכתב האחרון; נחתם
כלילה לאחד דוקא, אמר משום לישראל דמתניתין
נקט ליה. דנתן בפרק שני (גיטא כ"א): נכתב ביום
ונחתם כלילה — פסול, וכל שכן למחר או
לימא אחרא. בחד כשבא — גירש פלוני
פלנית, וחדר כתב: בחד כשבא גופיה גירש
פלוני פלנית. והדשה לא מיפסלי קמאי איש
משום הפסקת. והיה כתב הכי כ"א: דהוה ללו
כל חד באפי נפשיה, ומיהו, אחני לשון קמאי
לאשמועינן שהעדים ידעו בכל הגיטין הללו.
ומאי שנא את מחא דהתיא כ"ו — ועבד גמר
ל"ה" — לא מאשה, ולא פסלינן ליה משום "ולא
לה לחברתה" שהחריש בעדים בבת אחת. ודמי
לקמייתא דריש לקיש: "אנו פלוני ופלוני גירשנו
נשות פלוני ופלוני", ואמאי בעי למיחד
ומכתב "פלוני גירש פלוני ופלוני פלנית"? את
הא כתב: "כל נכסי פלוני ופלוני עבדו", וקתני:
קנו כל נכסיהם, ונמצא כל אחד חוצץ בן חורין
וחציו עבד לחברו, ומשחררם ואת את זה
חצאיהן? ולא אוקימנא — בפרק "השולח גט".
כשני בשורות — שכתב בשטר: "כל נכסי לפלוני
עבדו", ובשטר השני: "כל נכסי נתונים לפלוני".
עבדו ומסרן לזון בבת אחת, כל קדם או חלו.
הלך קנו שניהם, והאי אמר: כולחו ידי, והאי
אמר: כולחו ידי. איש פלוני כ"ו — היינו כרבי
יוחנן, ולא קתני "אנו פלוני ופלוני גירשנו" כ"ו,
ולייש לקיש — אמאי קתני בחד דמסטייעא ליה
זמן לכל אחד ואחד? כן שהעדים נקראן
עמו — כשר? ואנו זמן לכל אחד ואחד נמי
פסילי עלויניס אבל הכא דעריבינו מעיקרא —
דאז דקתני זמן לכל אחד ואחד — בנזן דכתב
הכי בדקתני רישא: אנו פלוני ופלוני גירשנו
נשות פלוני ופלוני. אפי' גירש פלוני באתר
בשבת, ופלוני גירש פלוני באתר בשבת. ודין
דעריבינו מעיקרא, אי לא אדר אפסקינהו בזמן
— לא מיפסקי. משנה שני גיטין שכתבן זה
בצד זה — ברוחב המוגילה, שנים עקרים כתיב
מתחת — הראשון לתחת השני, שם העד כתיב
מתחת ושם אביו לתחת השני, וכן עד שני
תחתיו. וחזור וחתמו תחתיהן שני ישראלים
יונים, הדירים בארץ יק, ולשון יוניתי. כדרך הזה.
אבל חתימת היונים אינה נקראת חתימת
העדים. ערשתינו חתמו יחד עם בן ששנים

ברידו ששמו שמעון בן יוסף, שכר מפרשתם תחיתתו; יוסף בן שמעון, כלומר: בנו של יוסף ה'יונים' תחת השני חתמנו כזה. את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר – אם העברים או איך אמאי מפסלי? ועד אחד עברי ועד אחד יוני ועד אחד עברי ועד אחד יוני באים מה ועד יוני תחתיהן באין תהא השמאל ללחנה על גימין. כגון שהיוני הראשון חתם בשמו תחת הימיני, הדכי מפרשה תחיתה אירדה: לנו על שמו שמעון, נמצא שמותהו על

וג השמאלו בסוף שיטה, ושם אביו תימיני בראש שיטה שתחתיה, ושלל כדר יצאלל אל תחת הראשון, ותפלת יחד השני, נמצא שמו תרוס על השני. שניהם פוליס' שניהם עלי דני שני עדים ראשונים. דהא נתן – נמצאתו מתוקן. וליתבשר אל בראובן אחי היה, ושמו סכר. ואל לבית עד' ומכותיהן פורקין. ואל לבית עד'.

ורלמא בשמא דאבדו חתים - דיש לנו תלחת ולהכשיר בין שחתם אביו תחת גט השני.
ורלמא סימנא שוייה דהא רב צייר בר - אף על גב דחתם בעו לאפקיעי לשמיהו בדיקסי מעיקרא, כדאמר ב"ג פשוט" (בבא בתרא קסא.ב) וביהשולח" (גיטין לז.א) - דהא יש להכשיר אף על גב דלא אפקע בשטר מעיקרא, בין ששמו חתום תחת גט הראשון. **דחא** תנן גט שכתבו עברית ועדיו יזינת וכו' - אבל מגוילה דמתניתין לא מיתא, דקתני: את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר, ולא מפלגי בין כתבו שוה לעדיו לאינו שוה - דאיכא לדחויי דבכתבו שוה לעדיו איירי, ושיך למשנה לעיל עמוד א **עד** אחד עברי ועד אחד יווני באין מתחת זה לתחת זה שניהם פסולין - פירש בקונטרס: על כל גט חתום עברי ויווני, ולפירושו נראה דרסין: עד אחד עברי ועד אחד יווני באין מתחת זה לתחת זה, ועד אחד עברי ואחד יווני באין מתחת זה לתחת זה - שניהם פסולים. ובגמרא גריס: וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני, והאי בעד אחד עברי ועד אחד יווני, ועל אותן שמפרשים שמעירי שהעדים חותמים כדרכם כל חתימה בשיטה אחת - הקשה בקונטרס: אם כן לא משכחת עברי חתום על השני, ומתני פליגננו - עברי ויווני לזה ועברי ויווני לזה ועוד, דבגמרא פריך: וליתכשר האי בעברי ויווני, והאי בעברי ויווני ורבינו דם מפריש: שיש ליישב, שכל חתימה מכותנת בשיטה אחת, ולא גרסינן במתניתין אלא: עד אחד עברי ועד אחד יווני, ועד אחד עברי ועד אחד יווני באין מתחת זה לתחת זה. ולא גרסינן: מתחת זה וכו' עד לסוף. ובגמרא נמי לא גרסינן אלא: וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני, ותו לא. והכי פירשו: לא מביעיא אי לא היישין לגונדלית - דאז יש להכשיר שניהם, הראשון בשני עברים והשני בשני יוונים, אלא אפילו היישין לגונדלית, ואי אפשר להכשיר שניהם - קמא מיהא ליתכשר בעד אחד עברי (וכדריבן), ואחד יווני (וגונדלית), והוה מצי למימר דקמא מיהא ליתכשר בכחולת, דכולהו קיימי עליה, אלא שלא הוצרך להכשיר הראשון אלא בעברי ויווני, ומשני, דהנא דיון דחיש לגונדלית פוסל שניהם, דחיש דלמא חתמו תלחת אחד, וחד אחד - עברי הראשון אקמא, ועברי השני ושני יוונים אשני, וחתם עברי השני גונדלית, או יווני הראשון חתם גונדלית אקמא עם שני עברים, ויווני האחרון אשני. **חתמו** עדים בראש הדף - ואם תאמר: אמאי איצטרך לתמונן סיפא הקוף ראשו של זה בעד ראשו של זה דשניהם פסולין? היינו בראש הדף? ויש לומר: דאיצטרך למיפסל גגו של עדים כנגד גגו של כתב, למאי דמסקינן בגמרא דלא איירי ברמי כי עירבא, דמהכא לא שמעינן אלא שרגלי חתימת עדים כנגד גג הכתב. אף על פי דהא נמי שמעינן מסיפא - איכא למימר דאיצטרך הק דהכא משום דהוא אמנא: הק דשניהם פסולין היינו משום דאין קיימא אחאי לא קיימא נמי אחאי. אבל דהא, דאין כאן אלא גט אחד - אם כן דאי קיימא עליה חתימה זו, וסיפא דסיפא, דראשו של זה בעד סופו של זה, איצטרך לאשמעינן דלא פסלי מטעם דכי היכי דלא קיימא אחאי לא קיימא אחאי. ולרשי דגריס מעיקרא: סופו של זה בעד סופו של זה - לא הוה צריך סיפא דסיפא, אלא דכל גונו שמעיננו. ויש ספרים דלא גרסי לה, ובגמרא נמי לא מיתא לה. **וניחוש** דלמא תרי גיטי דוה - ולעיל נמי היישין לגונדלית ופסלי. אף על גב דלעיל תלינן להכשיר, דפריך: וליתכשר דאי כיו - דחתם משום דאיכא רגלים לדיבר שחתם עם אביו תחת גט השני, אם כן עליו נמי חתם.

דכא

ורלמא בשמא דאבדו חתום - על השני, ועל שניהם חתם. צייר בוויא - בחתימת ידו, ולא היה כותב שמו. חרותא - ענף של דקל. מכותא - גט שפורשין עליו וילון של ספינה. שכתבו - כתב שלו. וכו' **תימא** כיון דמופלג - חתימת עדיו, שני שטיק מכתבו - אותן שטיק שחתמו בהן הבאין מתחת הראשון שמות אבותיהן - תו לא מיתכשר, דהנא ב"גט פשוט": דחיק את העדים מן הכתב שני שטיק - פסול, והאמר חוקה - חתם. מילאחו - לאותו אויר בקרובים - כשר, דלא קפדינן אלא אאוריאה, ואל תמהנה, שהרי אויר פוסל בשלשה בסוכה, סכך פסול פוסל בארבעה. והתני ועדיו - בתנן דין גיט דמתניתין: שניהם כשרין. והנא תרי - דפסל אחרון, קסרי: דלמא גונדלית חתום היוונים, כלומר שלא כמנהגם אלא בדרך העברים חתמו. כולחו אחד - כולן על ראשון. כל שלא כמנהגם קרי גונדלית. וראיתי בתשובת הגאונים: אדם המשתמש בד השמאלית קורין לו במקומנו גונדלית, לפי שמשנה מסדר המשתמשין. **וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני והאי בעד אחד עברי ועד אחד יווני גרסינן**, דלמא גונדלית חתים - דהני יוונים היישין דלמא גונדלית חתים חד מנייהו, שמא יוני הראשון חתם כסדר העברי, שחתם למעלה הימנו שמו תחילה ואחר כך שם אביו, ונמצא שעל השני הוא ראשון, ועברי שני רואין שעל השני חתום, ויון אחרון חתם כמנהגו, ונמצא שלשה על השני ואין על הראשון אלא אחד. או שמא יון ראשון כדרכו חתם, ויון שני אחרון חתם גונדלית כמה שראה עברים חותמים, ונמצאו שני היוונים ועברי ראשון חתומין על הראשון, ואין על גט שני אלא אחד - הלכך שניהם פסולין. הכל פותרין אותה בשיטה אחרת, שכל העדים חתמו כל אחד שמו ושם אביו בשיטה אחת מתחת ראשון לשני כמו שפירשתי, שני עדים עברים ושני עדים יוונים השונים ראשונה במשנה, ואי אפשר ליישבה כלל, ומתניתין לא דייקא הכי - דאם כן לא משכחת עברי חתום על השני. ומתניתין מיפלג פליגננו עברי ויוני לזה ועברי ויוני לזה, ובגמרא נמי פריך: וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני, והאי בעד אחד עברי ועד אחד יווני - אלא כל כמה דלא אמרינן גונדלית חתים, הויה חתימה דידהו עברי ויווני על זה ועברי ויווני על זה. **משנה** ברה השני - שאצל, ברוחב המגילה, שקורין בלשוננו קולומייל. מן הצד - בגליון של ימין הגט או בגליון השמאלי. או **מאחוריו** - בגט פשוט, שתקנו עדיו לחות בתוכו. הקוף - חובר זה אצל זה, כמו: אן מקיפין שתי חביות (ביצה לבא), שניהם פסולין - שאין נקרים החתימה לא עם זה ולא עם זה. סופו של זה בעד סופו של זה את שהעדים

נקראין עמו - שגן חתימת העדים כלפיו בדרך החותמין - כשר. ראשו של זה בעד סופו של זה את שהעדים נקריין כסופו - שגן חתימה סופו של זה שרגלי חתימה כלפי ראשו. וכך היו נקיי הרעת - ונהגין, שלשון קצרה, לא היו חותמין "עד", אלא: פלוני בן פלוני. חניכיתו - שם לזוי של משפחה כולה. **נמרא** וניחוש דלמא תרי גיטי הוו - אישיר מקצת הגט וכתבו ברה השני קאי: דלמא תרי גיטין הוו שלמים, והשמאלית בכתב בגובהה של מגילה יותר מן הימנית, עד דיתרמו עדים ידיה, כלומר גמרו של שני, כנגד התחלתו של ראשון. זמן דקמא - היינו התחלתו, ועדים דברבא - היינו סופו, כלומר שיטות אחרונות שהעדים חתומין תחתיהן. וניחא לזמן דברבא ועדים דקמא - היינו סופו של ראשון שהיה שלו, מפני תנאי שהיה בו, וחתך ראשו של שני, והשווהו לתחלתו של ראשון, וכוון חתיכת סופו של ראשון תיבה אצל תיבה של שני השני, ומגרשה בשני נמלך מלגמרו, ולמעלה הימנו בצדו היה גט אחר כתוב וחתום, וכשחזר ונמלך לגרשה - חתך עליונו של שני, וכוון תיבה אצל תיבה לגמרו גט שלו.

כשיש

משנה

כתב גט, ושני דוחות מלקח מלשון חשש שעדיין לא כתב, וכתבו
 - את החלק הנותר בדרך השני - בטור הסמוך לו מן הצד באותה
 היריעה, והעדים חתומים מלקח בסוף הגט בעמוד השני, הגט
 כשר.
 אם חתמו העדים בראש הדרך - בראש העמוד מעל לכתובת הגט,
 או אם חתמו העדים מן הצד - בגליון שסמוך לגט מימינו או
 משמאלו, או אם העדים חתמו מאחורי - מאחורי הגט, בכל
 האופנים הללו, אם מדובר בגט פשוט שחכמים תיקנו שהעדים
 יחתמו בתוכו, הגט פסול.
 הקיף ראשו - קירב תחילתו של גט זה בצד ראשו של גט זה - כתב
 גט אחד מאמצע הגליון כלפי מטה, ומשסיים את כתיבתו החל
 לכתוב גט נוסף מאמצע הגליון כלפי מעלה, נמצא שראשי הגיטין
 סמוכים זה לזה, והעדים חתומים באמצע הגליון בין שני הגיטין,
 באופן זה שניהם פסולים משום שחתימת העדים אינה נקראת עם
 אף אחד מן הגיטין.
 כתב גט אחד מראש הגליון ועד אמצעו, ואחר כך כתב גט נוסף
 מראשו השני של הגליון ועד אמצעו ונמצא סופו של גט זה, נגמר
 בצד סופו של גט זה, והעדים חתומים באמצע בין סופי הגיטין, את
 שהעדים נקראו עמו - הגט שגג חתימתם של העדים פונה לעברו,
 כפי שרגילים לחתום בכל גיטין, כשר, ואילו הגט שרגלי האותיות
 פונות לעברו פסול.
 חיבר את ראשו של גט זה בצד סופו של גט זה, והעדים חתומים
 באמצע במקום שבו מסתיימת כתיבת גט אחד ומתחילה כתיבת
 הגט השני, את שהעדים נקראו בסופו - הגט שחתימת העדים
 כתובה בסופו כשר.
 גט שכתבו - שנכתב בעברית ועדיו חתמו ביוונית, או גט שנכתב
 ביוונית ועדיו חתמו בעברית. וכן אם עד אחד מעדי הגט עברי
 וחתימתו בעברית, ועד אחד יווני - ישראל מאריך יון, וחתימתו
 בכתב יווני, או כדרך שהיוונים חותמים שמקדימים את שם האב
 לשמם. וכן כתב סופר - סופר שכתב את הגט וחתם בו ועד אחד
 נוסף חתם עמו, בכל אלו הגט כשר.
 חתם העד 'איש פלוני עד' הגט כשר. וכן אם חתם 'בן איש פלוני עד',
 כלומר, שלא הזכיר את שמו כלל כי אם את שם אביו, הגט כשר.
 וכמו כן אם חתם 'איש פלוני בן איש פלוני', ולא כתב בסיום את
 המילה 'עד', הגט כשר. וכן היו נקראי הדעת שבידו של עושהו, שהיו
 חותמים 'פלוני בן פלוני', ולא היו מסיימים את חתימתם עם המילה
 'עד', שמקצרים היו בלשונם.
 כתב בגט את חתימתו - שם הלוי - כינוי של כל משפחת הבעל,
 במקום לכתוב את שם אביו של הבעל, והניקבה - וכן אם כתב
 בגט את שם הלוי של כל משפחת האשה, במקום לכתוב את שם
 אביה, כגון שכתב 'אברהם בן עזרא', ועזרא אינו אביו של אברהם
 כי אם זקן וקנו, אלא שמשפחתו מתייחסת אליו, הגט כשר, ואין
 אנו אומרים שמכיון שאין זה שם אביו ושם אביה, יהיה דינו כגט
 ששינה בו שמו ושמה שהוא פסול, כמבואר במשנה לעיל (פ).

גמרא

שנינו בתחילת המשנה, שיר מקצת הגט וכתבו בדף השני,
 והעדים מלמטה, כשר:
 שואלת הגמרא, וליחוש דלקח הני תרי גיטין הוו - הרי יש לחשוש
 שמא שני עמודים אלו, היו שני גיטין של שני בני אדם, שלו ושל
 איש נוסף, שנכתבו במגילה אחת זה לצד זה, והגט השמאלי נכתב
 גבוה יותר מן הימני, ויתרמי ליה זמן דקמא - ובכך הודמנו לו
 מקום הזמן של הגט הראשון שנכתב בשורות העליונות של הגט,

מקשה הגמרא עוד, ואף שזו אינה חתימת יעקב, יש לנו להכשיר
 את הגט ולומר דלקח אכן ראובן בשמא דיעקב אבניה חתים.
 מתרצת הגמרא, לא שביק איניש שמייה וחתים שמא דאבניה - לא
 עובד אדם את שמו וחתם בשם אביו, וודאי לא חתם ראובן כך.
 מקשה הגמרא עוד, ועדיין יש לנו להכשיר את החתימה 'יעקב'
 שכן דלקח אכן חתם זאת ראובן, אך לא בשמו אלא סימנא שנייה
 - שרגיל ראובן לחתום סימן מסוים במקום שמו, ולקח לו את שם
 אביו כסימן לחתום בו, דהא רב צייר כוונא ו-דג) במקום לחתום
 את שמו, רבי חנינא צייר חרותא ו-ענף דקל, רב הונא צייר את
 האות סמ"ך, רב הושעיא את האות צ"ן, ורבה בר רב הונא צייר
 סבוקא ו-תורן ספינה) בתורת חתימה. מתרצת הגמרא, לא חציף
 איניש לשני לשמא דאבניה סימנא - אין אדם מתחצף לעשות את
 שם אביו סימן, ואין לחשוש לכך.

מקשה הגמרא, ואף שאין חתימות העדים העליונים מועילות לגט
 השני, עדיין אפשר להכשיר את שני הגיטין, ליתכשר האי גט הימני
 בשני עדים עברים, שהרי שםם חתום תחתיו, ולא יגרע מה ששמות
 אבותיהם חתומים תחת הגט השמאלי, וכן ליתכשר האי גט
 השמאלי בשני עדים יונים שחתמו את שמם תחתיו. ואכן אפשר
 להכשיר גט עברי על ידי עדים יונים, דתנן במשנה להלן, גט
 שכתבו - הכתב שלו הוא בעברית, ועדיו חתומים ביוונית, או שהוא
 כתוב ביוונית ועדיו חתומים בעברית, כשר הגט. ואם כן, אפשר
 להכשיר את הגט השמאלי על ידי העדים היונים. וכן תיקא דכיון
 דמפליג לחתימה של העדים התחתונים מן הגט בשני שיטין, לא
 כשר הגט בחתימות אלו, והרי אין לפסלו משום כך, משום דהאמר
 חוקיה שאם מלאהו את הריח הזה בחתימות עדים, אף שהם
 קרובים ופסולים לעדות, כשר, משום שרק ריח חלק פוסל את
 הגט. והרי כאן אין ריח חלק, שהרי יש שם את שמות אבות
 העדים העליונים. מתרצת הגמרא, אכן הא תני ו-הרי שנה) ועדי
 ששנינו - שני הגיטין אמנם כשרין, ואין שמות אבות העדים
 העליונים מפסיקים בין הגט השני לחתימות העדים התחתונים.
 שואלת הגמרא, ותנא דידן ו-שלנו) כלומר משנתנו, מדוע היא
 פוסלת את הגט השני. משיבה הגמרא, הגט פסול מחשש דלקח
 גונדלית ו-שלא כדרכם) חתים העדים התחתונים, אלא חתמו
 כמנהג העדים העליונים, ונמצא שכולהו אחד הוא דחתימי - שכל
 העדים חתמו על הגט הראשון שחתמו עליו העליונים:
 שנינו במשנה, שאם חתמו עד אחד עברי ועד אחד יוני וכו', ועד
 אחד עברי ועד אחד יוני באין מתחת זה לתחת זה, שניהם פסולין.
 מקשה הגמרא, וליתכשר האי - הגט הימני בעד אחד עברי ועד אחד
 יוני, שהרי שני העדים הראשונים חתמו את שמם תחת הגט הימני
 ואת שם אביהם תחת השמאלי, וכן אפשר להכשיר את האי -
 הגט השמאלי בעד אחד עברי ועד אחד יוני, שהרי שני העדים
 האחרונים חתמו את שמם תחתיו, כאשר התבאר. ואין גורע
 שאחד מן העדים הוא עברי ואחד יוני, דהא תנן במשנה להלן,
 שאם חתמו על הגט עד אחד עברי ועד אחד יוני כשר הגט. מתרצת
 הגמרא, אכן הא תני ו-הרי שנה) ועדי ששניהם כשרים.
 שואלת הגמרא, ותנא דידן ו-שלנו) כלומר משנתנו, מדוע היא
 פוסלת את שני הגיטין. משיבה הגמרא, משנתנו חוששת דלקח
 גונדלית ו-שלא כדרכו) חתים אחד העדים, כגון שחתם העד השני
 (היוני) כמנהג העברים, שכך ראה את העד שלפניו חתום, ונמצא
 ששמו אכן תחת הגט השמאלי, או שחתם הרביעי (היוני) גונדלית
 אגב השלישי, ונמצא שמו תחת הגט הימני, או שחתם העד
 השלישי (העברי) כמנהג היונים, שכך ראה את העד שלפניו חתום,
 ונמצא שמו תחת הגט הימני, ונמצא אם כן שיתקא עדים חתמו
 אחד - על גט אחד, ורק חד - עד אחד חתם אחד - על הגט השני,
 ואי אפשר להכשיר אף גט:

השורות של חתימות העדים, מחברים בין גט אחד לשני, כמו בריח
שעובר לאורך הפתח, נמצא שהחתימות אינן נקראות עם אף אחד
מן הגיטין, ומטעם זה נפסלו שני הגיטין.
הגמרא דוחה תירוץ זה, משום דאי ה"ב - אם משנתנו דיברה
באופן שחתימות העדים עומדות זקופות בין הגיטין ואינן מקבילות
להם, כיצד נבאר את הסיפא, דקתני - ששנינו בה, אם ראשו
ו-תחילתו של גט זה נתון בצד סופו של גט זה והעדים חתומים
באמצע בין הגיטין, הדין הוא שאת שתי העדים יקרינו בסופו - הגט
שחתימת העדים כתובה בסופו ונקראת ביחד עמו, כשר. ואי דקמי
כעירבא - ואם נאמר, שחתימת העדים מוטלת לאורכו של גט
כבריה בין הגיטין, אם כן לאו קתני האי סיפא - לא עם גט זה
נקראת החתימה, ולא קתני האי סיפא - ולא עם הגט השני היא
נקראת, ומדוע הכשירה המשנה את אחד מן הגיטין, הלא את
שניהם היתה צריכה לפסול.
וכיון שאין להעמיד דברי המשנה כשחתמו לאורך הגט בין שני
הגיטין, אלא לרוחב המגילה ובשורה לכתיבת הגיטין, מתבאר אם
כן במשנה שאין להכשיר אף את הגט שגג החתימה פונה לעברו
וכשהחתימה לא בהמשך לכתיבה, ושוב קשה כיצד חתם רב מן
הצד.
מתרצת הגמרא, אלא יש לומר, שלעולם אם יחתמו העדים שלא
במקום הראוי לכך בסוף הגט, הגט פסול, ורב שחתם מן הצד, לא
על גט חתם, אלא בדיסקין הוה חתים - על אגרת הזמנה, שהיה
סופר בית דינו כותב אגרת בשמו להזמין אנשים לבא לפניו לדין,
ופעמים היה חותם על אגרת זו מן הצד, ובזו אין כל הקפדה על
מקום החתימה:
שנינו במשנה, גט שכתבו עקרית וכו' קתב סופר ועד כשר: הגמרא
מבררת את הנאמר במשנה שכתב סופר ועד כשר, האם הכוונה
שהסופר רק כתב ועד אחד חתם, או שבנוסף לחתימת העד גם
חתם הסופר:
אמר רבי ירמיה, אף שלשון משנתנו הוא 'כתב סופר ועד כשר',
מכל מקום אין הכוונה שאנו מכשירים את הגט בחתימת עד אחד
ובכתיבת ידו של הסופר, אלא 'חתם סופר' שנינו - כוונת המשנה
היא שהסופר חתם על הגט ביחד עם עד נוסף, ובאופן זה אנו
מכשירים את הגט. ומשנתנו באה לחדש, שאין אנו חוששים שמא
הבעל לא אמר שהסופר יחתום, אלא אמר לשני אנשים, 'אמרו
לסופר פלוני שיכתוב את הגט, וכן אמרו לפלוני ולפלוני שיחתמו
על הגט', והלכו הם מדעתם, ואמרו לסופר שיחתום על הגט עם
עד נוסף, וזאת עשו מכיון שחששו שמא כשיראה הסופר שאין
מחתימים אותו על הגט, יחשוב שאין מקבלים את חתימתו כעד
ויתבייש, ונמצא שהגט בטל משום שלא מינה הבעל את הסופר
להיות עד בגט זה.
אמר רב חסדא, האי מני - משנתנו שמכשירה כשחתם הסופר על
הגט, ולא חוששת שמא השליח הוא שמינה את הסופר לחתום
מדעתו ולא מרצון הבעל, שיטת רבי יוחנן היא, שסובר ש'מילים'
אינם מסורים לשליח, כלומר שליח שנמנה על ידי הבעל אינו
יכול למסור המיני שהוא רק דברים בעלמא לאדם אחר, ואין
אדם רשאי לחתום בגט עד שישמע מפי הבעל בעצמו, לפיכך אף
אם מינה השליח את הסופר לחתום על הגט בשליחות הבעל, לא
מועיל מינוי זה כלל, ועל כן בודאי לא היה הסופר חותם, אם לא
שמינהו הבעל על כך.
מביאה הגמרא מעשה שהיה שבו הורה רבי ירמיה כשיטתו הלכה
למעשה: התיא בתובת חתנים, דתתא לקמיה - שהובאה בפניו דרבי
אבהו, דהו ידעי ליה - שהיו יודעים ומכירים למופסא - כתב ידו
של הסופר ולחתימת דא דתתא סהדא - וכן הכירו את חתימת ידו
של אחד העדים, אולם לא הכירו את חתימת ידו של העד השני

הקא נמי - כמו כן לגבי חשש זה יש לומר שדברי משנתנו אמורים
בשיש ריוח מלמעלה - גליון נייר ריק מצידו העליון של הגט,
שמוכיח שבודאי לא נכתב בגט זה יותר ממה שנמצא לפנינו.
שואלת הגמרא, ודלקא אימלוכי אימלוך - ושמא מאחר ונותר ריק
בתחתית העמוד, אם כן נראים הדברים, שלאחר שכתב מקצת מן
הגט חזר בו מרצונו לגרשה, ולבסוף נמלך בדעתו לגרשה וכתב רק
את סיום הגט, ואם כן גט פסול הוא, שהרי חלקו הראשון של הגט
כבר התבטל בשעה שהתחבר בראשונה ואי אפשר להשתמש בו
עוד, ומטעם נוסף יש לפסול, שהרי כתיבתו וחתימתו לא היו
באותו יום, ולעיל (ח) שנינו, שגט שכתבתו וחתימתו לא היו
באותו היום פסול.
משיבה הגמרא, משנתנו מדברת באופן דכתב את תחילת המשפט
הרי את מלמטה - בסוף העמוד הראשון, ואת המשך המשפט
מוכתרת לכל אדם, כתב מלמעלה - בראש העמוד השני, ובאופן
זה אין לחשוש שמא נמלך, כיון שבין כתיבת העמוד הראשון לשני
נכתב משפט זה, שהוא ענין אחר שלם, אם כן בודאי לא פסק בו,
שאין אדם פוסק באמצע כתיבת דיבור אחד שלם, ומעתה אין לנו
סיבה לחשוש, שמא נמלך בין כתיבת חלקו הראשון של הגט
לכתיבת חלקו השני.
הגמרא שואלת על כך, ודלקא איתרמי ליה - ושמא כך הודמן לו
הדבר שהתחרט בדיוק בשעה שהיה באמצע הענין ופסק בו. עונה
הגמרא, פולי האי לא תישינן - חשש זה שיבא לכלל חרטה
באמצע כתיבת הענין, חשש רחוק הוא וכל כך אין אנו חוששים,
וממילא נראים הדברים שהכל נכתב בבת אחת.
מיישבת הגמרא באופן נוסף, רב אשי אמר, דברי המשנה אמורים
בדיקוה פיה מתחתא דמגילתא - באופן שניכר ממראהו של הקלף,
שנותר כפי שהוא נראה מיד לאחר עיבודו, שכל קצותיו עבים
במקצת ושחורים, ולא נחתכו בסכין, ובכך ידוע לנו שלא היה כאן
קלף אחר לא למעלה ולא למטה מלבד זה שמונה עתה לפנינו,
ומדובר שאין ריוח מלמטה, ולפיכך אין להקשות, שמא נמלך
בדעתו מלגרשה:
שנינו במשנה, חתמו עדים בראש תרף [וכו'] מן הצד או מאחוריו
בגט פשוט פסול:
הגמרא מקשה על דברי משנתנו, שפסלה גט כאשר העדים
החתומים בו חתמו את שמותיהם בצד הגט:
איני - וכי כך הוא הדין, והא רב חתים מן הצד - והרי מצינו שרב
חתם מצידו של הגט, מוכח אם כן שלא כדברי משנתנו שפסלה
חתימה מן הצד. מתרצת הגמרא, הקם - חתימתו של רב היתה
כתובה, כשנגזר של אותיות שמו היו מכוונים כלפי קתב הגט, ובדרך
זו כשר אף כשהחתימה אינה כתובה בסוף הגט, משום שגם כך
ניכר בודאי שהחתימה מכוונת כלפי הכתוב בגט, והאמור
במשנתנו לפסול הוא, כאשר רגלי האותיות פונות אל הגט,
ובדרך זו יש מקום לחשוש, שמא למעלה מחתימה זו היה כתוב
שטר אחר שעליו חתמו העדים ולא על הגט.
שואלת הגמרא על תירוץ זה, אלא אם כן, שעל פי מקום החתימה
כשגג חתימתם הוא כלפי הכתב, אכן ניתן לקבוע שחתמו על גט
זה שכלפיו חתמו, יהיה קשה מהא דקתני - הדין הנוסף ששנינו
במשנתנו, הקים - קירב וחיבר ראשו של גט זה בצד ראשו של גט
זה, והעדים חתומים באמצע, שניהם - שני הגיטין פסולין, ואם
כשגג החתימה פונה כלפי הגט יש להכשירו, קשה מדוע פסלה
המשנה את שני הגיטין, הלא צריך לבדוק וליחזי ולראות ה
מיניהו - באיזה מן הגיטין פונה גג חתימת העדים כלפי קתב הגט,
וליתבשר - וגט זה יהיה כשר, שהרי בודאי עליו חתמו העדים.
משיבה הגמרא, הקם, דקמי ליה כעירבא - משנתנו מדברת באופן
שחתימות העדים מוטלות לאורך הגט בין שני הגיטין, וראשי

ג'ט'י'ן. פרק תשיעי - המגרש - דף פח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רלז

רש"י

כש'ש ריוח מלמעלה — דודאי לא נכתב בו יותר. ודלמא אימלוכי אימליך — מתחילה שלא לגרשה. ודודאי אימליך לאחור זמן לחזור ולגמורו, ומנצא דראשון בטל. אי נמי: החד ליה נכתב ביום ונתחם לאחר זמן, דהואיל ויש ריוח מלמעשה — נראין כן הדברים. הרי את מלפנא ומורתא מלמעלה — בדחון כדי גמר דבור ליכא למימר דמימליך, אלא גומר עד "לכל אדם" ומגלח. ודלמא הכי איתרמי —

שבתוך כדי גמר דבור חור בו. רב אשי אמר — כולוה קשייתא בהכי מייתרען — בנזן ידיעה ביה מתחתא דמגילתא, שניכר ביה מתיחת הקלף סביב סביב כל הגט, שלא היה בו קלף אלא זה לא למעלה ולא למטה. שניכר סביבות הקלף שחור ועב שלא נגע שם תער הגלבים, שדרך עושי קלפים שקשורים אבנים סביב למתוח הקלף ומתחילין לתקנו בסמוך. וכשאין ריוח מלמעשה עסקין, דליכא למפרך אימלוכי אימליך. כשגנו — של חתימה כלפי כתב הגט, דהאי ודאי על גט זה חתם. ומתניין — בשרגלי חתימה כלפי כתב הגט, דאיכא למימר שגמא למעלה מאותה חתימה היה כתוב שטר ועליו חתמו העדים. "ליחי וי מיניחו" — גנו כלפי כתב, וליתבשר, דודאי עליו חתמה דקא סלקא דעתך שהעדים חותמין ברוחב הקלף, כסדר כתב הגיטין. דרמו לוח כי עירבא — העדים מוטלין בן שני הגיטין כבריה, ראשי שטות של חתימה מואברין הגיטין כבכריה חותמין משמכת באורי הפתח — כך הן נמשכין בין אורי שני הגיטין. איא רב — כי חתים מן הצד — לא בגיטין ולא בשטרות, אלא בדיסקי, כשהיה ממוזן אנשים לרין לפניו והסופר כותב להם איגרת הזמנה בשמו, והוא חותם פעמים מן הצד, ואין הקפדה בכך. חתם סופר — עם עד אחד. שנינו — במשנתנו דכשר, דדחה ליה שני עדים, וצומענין מתניין דלא חיישין למימר הבעל לא עזר שיהיה הסופר, אלא אמר לשנים: "אמרו לסופר פלוני ויכתבו, ולפלוני ופלוני ויחתומו", וחשו הגר שלוחין לכיסופא דספרא ואחתמיהו — ללא לא חיישין, כדאקמינן בפרק "מי שאחוז" (גיטין עבא). הא מני רבי יוסי — חתם דאמר: מילי לא מימסרין לשליח. דהו ידעי לטופסא — דשטרא, שהיו מכירין כתיבת הסופר ודתימת עד אחד, ולא היו מכירין חתימת השני. עד עשרה דורות — היא תניכה, שאם כתבה גוט — לא מפסלא, למיחדי כשינה שמו וטובה בנים — היינו דור שני. ובני בנים — היינו דור שלישי, ומכאן ואילך קרי ליה "ונשנתם". ענקה בתי דינן — שבעה משפחות של מלכים ממלכי ישראל. והגן דמלכי יהודה לא חתבו, שהיו בימיהם של אלו, והיו בבית דין אחד. המלך ובנו וכן בנו וכל מלכים שקמו מזרעו אחרייו קרי חד בית דין. שלום בן יבש וחזריה לא קחשיב, לפי שלא מלכו שנה שלמה, וכן זמרי. אבל עמרי אביו של אחאב — על שם בתי דינו של אחאב נקרא, ומפני שאחאב דרשיע לעשות יותר נקרא הקלוקל על שמו. בימי הושע בן אלה גלו עשרת השבטנים, ומהחיה שעתא קרי לה חורבן דרדיוי "אומללה יולדת חשבעה" — שלדה שבע משפחות לעבודת זרה. עליו קלה — מפני שלא הרשיע כשאר המלכים בא הפורעניות בימיו בתמיה. פרדיסאות — שומרים. אותן שנים שלא עלו — הואיל שאין מוחה בידם והן לא עלו — יגלו וילכו בבבוי. וישקוד — וימזר, כמו: "כי שוקד

אני על דברך" (מדרגות: ירמיה אה). גלות צדקיהו — חרבות ירושלים, שגלו כולם. גלות יבניה — הוא יחזיקי, קדמה לגלות צדקיהו אחת עשרה שנה. וזו היא צדקה, שמידר והחריב ביתו כדי להגלות דורו של צדקיה לבבל בעוד שחבמי גלות יבניה קיימין, שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם. לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יבניה, דכתיב בהו: "וחרש וחססגר אלף", בין שסוּגִין — להכה שהם סגורים בה, שאינם ידועים להשיב לשואליהם — שוב אין לה פותחין אחרים. קולא אמר — היינו צדקה. שמידר לחיבאי דרעה לטון שמונה מאות וחמש, דהיינו שתי שנים קודם "ונשנתם" דהיא בגימטריא שמונה מאות וחמש ושתיים. ואם שוה עד "ונשנתם" — היה מתקיים בהן "כי אבד תאבדון".

הכא נמי כשיש ריוח מלמעלה — מיכן יש להכשיר גיטין ושטרות שאין בהן ריוח כלל, לא למעלה ולא למטה. וכן משמע כולה שומעתין דריש "גט פשוט" (בבא בתרא קסבא), ואמר הרב רבינו אלחנן: אפילו הכי לא חיישין שגמא יחתוך בעל השטר מן השיטין של מעלה, לפי שהזמן וכל זכות וזכות — אינו יכול לבטלו, ודלמא אימלוכי אימליך — פירש בקונטסי:

שביטלו, ושוב אינו יכול לחזור לגרש בו. ואין נראה, ולרב נחמן דאמר חזר ומגרש בו, מאי איכא למימר? ומיהו, אמר הרב רבינו עזרא הנביא: דלעיל שנמזר הגט — אינו יכול לבטלו, אבל כשלא נכתב כולו — מודה רב נחמן דאין חזר ומגרש בו. ועוד פירש: דהוה ליה כמו נכתב ביום ונתחם בלילה. ואין נראה, כי העדים ודאי יחזרו שלא יחתמו על שטר מוקדם, ואומר רבינו יצחק: דנראה לפרש ודלמא אימלוכי בו — דשכחו התחיל לכתוב הגט לשם איש אחר, ומגלח וסיימו לשם זה, ובגון ששמוהוין שוין, וכרבי אלעזר דלא בעי מוכיח מתוכו. אי נמי, אפילו כרבי מאיר, ואימליך קודם שם האיש והשאה.

כולי דהאי לא חיישין — היינו דוקא לאמליך בין "הרי את" ל"מותרת" לא חיישין, אבל מכל מקום בעינן שיהא ריוח למעלה ולמטה. דאי לא הכי — חיישין דלמא גיז ליה, ואיתרמי דהוי "הרי את" מלמעשה ל"מותרת" מעלה. רבי ירמיה חתם סופר שנינו — משמע דהלכה כרבי ירמיה, מדמייתי מרבי ירמיה אחא עובדא — משמע דרבי קיימא קלן חתם סופר ועד כשר בשאר שטרות, וכתב סופר ועד — פסול אפילו בסופר מובהק, דלא כשמואל דהכשיר כתב סופר מובהק ועד ולכתחילה, אפילו בגיטין. ומכל מקום, אין להכשיר חתם סופר ועד בגיטין מבח דבי ירמיה. דהא לכל אמוראי בסוף פרק "התקבל" (גיטין טוה), דמכשרי באומר "אמרו" יש לפסול חתם סופר ועד משום דנפיק מנייה חורבה, כדאמר התם.

ושיך למשנה לעיל פזב) וכן היו נקיי הדעת שבידורשלים כותבין — שלא היו כותבין אלא "איש פלוני בן פלוני", ורבינו תנאל, וכן רבינו חם גרסי: ותיכתיב ותיכתיבא — כשר, וכן היו נקיי הדעת שבידורשלים כותבין. פירוש: שלא היו כותבין אלא ותיכתיבא ותיכתיבא אבות. דבגמרא לא איירי בתיכתיבא האיש כדכחא, אלא תניכא שהמספחה נקרא על שנות.

[מא' קראה — "כי תוליד" — חד דור, "בנים" — תרי דור, "ובני תרי דור", "בנים" — תרי דור, הרי שבעה, גליון תוספות.

שמע

רק לא כמלכי ישראל", וכתבי: "עליו עלה שלמנאמר" וגו'! אמר להו: אותן פרדיסאות שהושב ירבעם על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל — בא הושע וביטלן, ואף על פי כן לא עלו ישראל לרגל, אמר הקדוש ברוך הוא: אותן שנים שלא עלו ישראל לרגל ילכו בשבי. אמר רב חסדא אמר מר עקיבא, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר רבי ירמיה: דרש מרימר, מאי דכתיב: "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרְעָה וַיְבִיאָהּ עֲלֵינוּ כִּי צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ?" משום דצדיק ה' אלהינו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו! אלא, צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יבניה קיימא, דכתיב ביה בגלות יבניה: "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרְעָה וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרְעָה וַיִּבְרָא עֲלֵינוּ כִּי צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ". שמואל וחססגר אלף, חרש — ששבעה שפותחין נעשו הכל בחרשין, מסגר — פיון שסוגרין שוב אינן פותחין, וכמה? אלף. עולא אמר: שהקדים שתי שנים ל"ונשנתם".

אמר

שמע

שמע מינה מהרה דמרי עלמא חמני מאה חמשין ותרתי - ואם תאמר: נדי דמשנכנסו לארץ עד שיצאו ים כל כך, מכל מקום מאז לא עבדו עבודה זרה! ועוד הקשה הרב רבינו אלחנן: הלאמת תאבדו מהר אחר "ונשונם" קאמרו ואומר רבינו יצחק: דמתחילה מיד היו עובדי עבודה זרה, שפסלו של מיכה היה עמהם. ובגנים חובטין אותו ואומרים לו עשה

מה שישאל אומרים לך. אין לפרש דאפילו בענין זה, רוצה לומר דבגנים פסול לשונם "לפניהם" ולא לפני גנים, אף על פי הדגים מעשין על פי ישראל - דאין זה לפני גנים, כיון דרייני ישראל מצוים לחבוטו. דאטו מומחין עצמן יחבטו אותו, ולא יכלו לצוות להדיטו לחבוטו! אלא כמו שפרש רבינו תם: הוגים חובטין אותו, שאז כשר בזה הענין, וכן פירש רב יוחאי גאון בחלכות גדולות, דבגנים כשר בזה הענין. וכן איתא בירושלמי דמכילתין, אמר רב: ישראל שנושה במעשה גר - פסול (אפילו) באומר "איני זן ואיני מפרנס". תני רבי חייא: גנים שנושין במעשה ישראל - כשר, אפילו באומר "איני זן ואיני מפרנס". ואותו דנטק אפילו (באומר) - דלא מתבשר בגנים שלא על פי ישראל, אף על גב דהוי כדון, אמר רבי אסי: מתנינן אמרה כן: ובגנים חובטין אותו ואומרים לו: עשה מה שישאל אומר לך, ולא מה שאנו אומרים לך. **אלא** דרב משרשיא בדוהא - דא "בזכות הבתים" (בבא בתרא מ"א.) מפרש אמואי מייית לה חתלמוד תחם, כיון דבדוהא היא. **לפניהם** ולא לפני הדיוטות - פירש בקונטרס: דקאי אשבעים זקנים דעלו עם משה, אף על פי שכתובין בסוף פרק "ואלה המשפטים". ורבינו יצחק אומר דא "האלהים" טובא בדבתי בפרישה קאי, וכן משמע ב"החובל" (בבא קמא פ"ב.) דמ"אלהים" נפקא לן מומחין, דאמר: מאי שניא נזיק אדם באדם ונזיק אדם בשוה - דאלהים בעינן, וליכא, ואיצטרך קרא ד"לפניהם" דלענין עשוי בעינן מומחין. **ולא** לפני הדיוטות - תימנה: דמשמע דאדריי קלא בבשרים לדון, ואילו בפרק קמא דקדושין (ל"ה.) וזבבא קמא (ט"א.) דרשנין מינה הדשהו הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה, ואשה פסולה לדון, דהנין בפרק "בא סימן" (נדה מ"ב.) כל הכשר לדון - כשר להעיד, ואשה פסולה להעיד, כדמוכח ב"החובל" (בבא קמא פ"א.) בפרק "שבועת העדות" (ל"א.) ויש לומר: דכלל דפרק "בא סימן" באיש איירי, כלומר, כל איש הכשר לדון כשר להעיד. ומדבריה דרביה בה (שופטים ד') "ודוהי שופטת את ישראל" - אין ראיא דאשה כשרה לדון, דמשמע לא היתה נזהר אלא היתה מלמדת להם הדיונים. אי נמי: שמוא קיבלו אותה עליהם משום שכינה. מיהו, בירושלמי דיומא (פרק ששי) יש: מעתה דאין אשה מעידה אינה דנה. ואומר רבינו יצחק: דקרא משמע ליה דאדריי בכל ענין, בין בדיינין בין בגזינין.

אי הכי גזלות ותבולת נמי - ואם תאמר: הוא

מצינו בכמה מקומות שהיו דנין גזלות וחבלות: החווא רעיא בפרק קמא דבבא מציעא (ה"א.) והחוא גברא דגול פרנא דתורי דחריה (בבא קמא צ"ב.) ובכמה מקומותיו ויש לומר: דהוי דוחקין אותו על ידי דקבעיה ליה ויזנא לארץ ישראל. ועוד אומר רבינו יצחק: גזלות שייך ליה חבלות קאמר, דאין דנין בבבל שחבל בחברו וגזל לו.

במילתא דבבא מציעא כדאמרין ב"חולץ" (יבמות מ"ב.) משעת חתוב ביה, אומר רבינו יצחק: דעבדינן שליחותיה, דחשיב כשכיחא. ובה"חולץ" (שם) נמי משמע שהיו מקבלים גרים בבבל. ואם תאמר: דהיינו עבדינן שליחותיה: הוא עבשיו אין מומחין בארץ ישראל, ומי יתן לנו רשותו ויש לומר: דשליחות דקמאי עבדינן. **והאמר** רב אשי כל קלא דבתר נישואין כו' - ואם תאמר: ולוקמה בתר אירוסין, דהיישנין לרב אשי! ויש לומר: דמשמע ליה מתנינן אף בתר נישואין. ועוד: דפסקינן לקמן (גיטין פ"ט.) דאף קלא דבתר אירוסין לא חיישנין.

אמר רב אחא בר יעקב: שמע מינה, 'מהרה' דמרי עלמא - תמני מאה וחמשין ותרתי הוא. משנה גמ מעושה, בישאל - כשר, ובגנים - פסול; ובגנים, חובטין אותו ואומרים לו: עשה מה שישאל אומרים לך (ובשר). גמרא אמר רב נחמן אמר שמואל: גמ המעושה בישאל, כדון - כשר, שלא כדון - פסול ופסול; ובגנים, כדון - פסול ופסול, שלא כדון - אפילו רית הגט אין בו. - מה נפשך? אי גנים בני עשויי ניהו, איתכשורי נמי ליחכשר! אי לאו בני עשויי ניהו, מיפסל לא לפסול! אמר רב משרשיא: דבר תורה גמ מעושה בגנים כשר, ומה פסעם אמרו פסול? שלא תהא כל אחת ואחת חולקת ותולה עצמה בגוי, ובפסקת עצמה מיד בעלה. - אי הכי, שלא כדון אפילו רית הגט אין בו? ונהוי שלא כדון כישאל, ובפסול נמי לפסול! אלא, הא דרב משרשיא ברוהא היא. וטעמא מאי? כדון בכדון דישאל מילתא, שלא כדון בכדון דישאל לא מילתא. אפי' אשכחיה לרב יוסף דיתבי וקא מעשה אפי' אמר ליה: והא אנן הדיוטות אנן, ותניא, היה רבי מרפון אומר: כל מקום שאתה מוצא אגוריות של גוים, אף על פי שהינןם כדיני ישראל, אי אתה רשאי להיזקק להם, שצאמר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", "לפניהם" ולא לפני גוים, דבר אחר: "לפניהם" - ולא לפני הדיוטות! אמר ליה: אנן שליחותיהו קא עבדינן, מדי דהוה אהודאות והלואות. - אי הכי, גזלות וחבלות נמי! - פי עבדינן שליחותיהו - במילתא דשכיחא, במילתא דלא שכיחא - לא עבדינן שליחותיהו. **משנה יצא שמה בעיר מקודשת - הרי זו מקודשת, מגורשת - הרי זו מגורשת, וכלבד שלא יחא שם אמתלא. איזו היא אמתלא? גירש איש פלוני את אשתו על תנאי, ורק לה קידושה ספק קרוב לה ספק קרוב לו - זו היא אמתלא. גמרא ואסרין לה אנברא? והא אמר רב אשי: כל קלא דבתר נישואין - לא חיישין ליה! - הכי קאמר: יצא שמה בעיר מקודשת - הרי זו מקודשת, מגורשת - הרי זו מגורשת, וכלבד שלא חיישין לה אמתלא - שלא יחא עם הקול של קידושין או של גירושין משל וטעם, שהוא שובר את כח הקול. גירש פלוני את אשתו על תנאי - זהו שובר של גירושין, שמוא לא נתקיים התנאי, ורק לה קידושה כו' - זהו אמתלא של קידושין, וזהו הדין נמי איכא. **גמרא ואסרין לה אנברא - בתמיהה. ואמגורשת קאי, אשת כהן שיצא קול שגירשה בעלה קתני מתניתין: חיישין לקלא ואסרין עליה. **והאמר רב אשי** כל קלא - שיצא על האשה משנישאלה, ולא יחא עליה קול קודם נישואין, לא חיישין ליה - כגון אם נשאת לכהן, ויצא עליה קול שיצאה וזננה או גרשה - לא מפקין לה מיניה אלא בעדות ברורה, וזו נשואה ועומדת היא. **הכי קאמר** כו' - האי קול דמגורשת ארישא קאי, אשה פניה שיצא עליה קול מקודשת - חיישין לה, ואסרה לינשא אלא לאותו איש. חור ויצא עליה קול מגורשת, שגירשה אותו פלוני שיצא לה קול קידושין ממנו.****

הרי

שמע מינה מהרה דמרי עלמא - כמנין 'ונשונם', דהא כתיב 'כי אבד תאבדון מהר', **משנה מעושה** - בחוקה. **גמרא** כיון - כגון הך דאמרין בה: יוציא ויתן כתובה, או שהיתה אסורה לו. **פסול** - להתירה לינשא. **ופסול** - מן הכהונה, משום ריה הגט. **מה נפשך** - דאמרת בגנים כדון פסול ופסול. **אי גוים בני עשויי** - דדין תורה ניהו, לכך את ישראל כדון. תולה עצמה בגוי - שוברת גוי אנס לכהן בעלה לגרשה, ובאה עליו בעקפין. **מיפסל נמי ליפסל** - כשלא כדון דישאל, הואיל ומדאורייתא בני עשויי ניהו כישאל, והא בני ישראל אמרת שלא כדון פסול ופסול **כדון** - דהואי לאו בני עשויי ניהו. **כדון** - דגוים, גוים שעשוהו לחריגא, ובדין תורה אף על גב דלאו גיטא הוא - גזר ביה רבנן לפסול בכהונה, משום דמחלף בכדון דישאל, ואתי למימר שאל דישאל נמי שעשוהו כדון - לא פסיל, וההוא גיטא מעילא הוא. **שלא כדון** - דגוים בכדון דישאל לא מחלף, ואי אמרת מחלף כשלא כדון דישאל, ואתי למימר שלא כדון דישאל נמי לא פסיל, ואמרן לעיל דפסיל - היא גופה גזירה היא, אטו כדון, וגזירה לגזירה לא גזרינן. **וקא מעשה אנשי** - כופה איש להוציא את אשתו כדון. **הדיוטות אנן** - שאין מומחין אלא סמוכין, דמיקרו "אלקים" = דיינין, ואין סמיכה בחוצה לארץ. כדאמרין בפרק קמא דסנהדרין (יד,א.) **אגוריות** - אספות, כמו: "אורג בקיץ" (משלי י.) **לפניהם** - קאי אשבעים זקנים שעלו עמל לרד קודם מתן תורה, כדכתיב (שמות כד') "ואל משה אמר עליה: וגו' ואף על פי שנכתבה פרישה זו לאחר מתן תורה - קודם מתן תורה נאמרה, ותבנה המזבח, והעלו העולה והשלמים, ובאותו דם נכנסו לבדית. שליחותיהו - דבני ארץ ישראל קעבדינן - הם נתנו לנו רשות. **מיד** - מידה - אריני ממונת דהלואות, דעבדינן שליחותיהו, כדאמרין בסנהדרין (ד"ב.) **אי הכי גזלות וחבלות נמי** - לעבד שליחותיהו, ואנן אמרינן בשמעתא קמיתא דסנהדרין דבעינן שלשה מומחין. **מילתא דשכיחא** - הלואה וכן גט. **משנה יצא שמה בעיר מקודשת** - פניהה שיצא עליה קול: פלוגת מתקדשת היום פלוגת, ויש דברים נראין, כדמפרשי אמואי בגמרא. **הרי זו מקודשת** - ולא תינשא לאחר בלא גט. **מגורשת הרי זו מגורשת** - קא סלקא דעתך דהכי קאמר: אשת כהן שיצא עליה קול: פלוגת תגורשה היום - הרי זו מגורשת, ואסרה לישב עוד תחתיו. דאילו מגורשת להקל ולינשא לשוק - ליכא לפרשיה, דמשום יציאת קול נשרי אשת איש לעלמא? והיינו דפרכינן לה בגמרא: ואסרין לה אנברא? על בעלה כהן, וכלבד שלא תהא שם אמתלא - שלא יחא עם הקול של קידושין או של גירושין משל וטעם, שהוא שובר את כח הקול. **גירש פלוני את אשתו על תנאי** - זהו שובר של גירושין, שמוא לא נתקיים התנאי, ורק לה קידושה כו' - זהו אמתלא של קידושין, וזהו הדין נמי איכא. **גמרא** ואסרין לה אנברא - בתמיהה. ואמגורשת קאי, אשת כהן שיצא קול שגירשה בעלה קתני מתניתין: חיישין לקלא ואסרין עליה. **והאמר רב אשי** כל קלא - שיצא על האשה משנישאלה, ולא יחא עליה קול קודם נישואין, לא חיישין ליה - כגון אם נשאת לכהן, ויצא עליה קול שיצאה וזננה או גרשה - לא מפקין לה מיניה אלא בעדות ברורה, וזו נשואה ועומדת היא. **הכי קאמר** כו' - האי קול דמגורשת ארישא קאי, אשה פניה שיצא עליה קול מקודשת - חיישין לה, ואסרה לינשא אלא לאותו איש. חור ויצא עליה קול מגורשת, שגירשה אותו פלוני שיצא לה קול קידושין ממנו.

הרי

אכלה

האשה להינשא על ידו לאיש אחר, בכדי שלא תהא כל אחת
ואחת הולכת ותולא עצמה בעובד בוכבים ומפסקת עצמה מיד
בעלה - שלא תלך כל אשה שרצונה להתגרש מבעלה, ותשכור
עובד כוכבים אלים שיכריח ויאנוס את בעלה לתת לה גט, על כן
אמרו חכמים, שאם עובדי כוכבים כפווהו לתת גט אין היא
מגורשת בגט זה.
הגמרא דוחה את תירוצו של רב משרשיא: אי הכי - אם כך הוא
הדין, שמן התורה עובדי כוכבים יכולים לכופו את ישראל לגרש,
מדוע במקרה שכפווהו שלא כדן - שאין הוא מאותם שמחויבים
לגרש את נשותיהם על פי דין, אמרת שאפילו ריח הגט אין בו
ומותרת היא להינשא לכהונה, ונחיה - ויהיה דינו כשלא כדן
בשרא - כדינו של גט שטעו בית דין בהוראתם, והבירחיהו
לגרש במקום שאין הוא מחויב בו מן הדין לגרש, ומפסיל נמי
לפסול - ויפסול אותה הגט מלהנשא לכהן, שהרי מן התורה כפית
עובדי כוכבים מועילה, ואם כן כמו שבישראל כפיה שלא כדן
פוסלת לכהונה, כמו כן בכפיית עובדי כוכבים תיפסל על ידי הגט
לכהן. אלא הא דרב משךשא - דברי רב משרשיא שאמר שמן
התורה רשאים עובדי כוכבים לכופו את ישראל לגרש, בדיןא היא
- טעות הם, שבודאי אין עובדי כוכבים יכולים לכופו ישראל לקיים
את חובתו.
הגמרא מתרצת את דברי שמואל, שהורה פסול גט שנעשה
בכפיה על ידי עובדי כוכבים, ומצד שני פסול את האשה מן
הכהונה על ידי גט זה, באופן אחר: ונעמא מאי - ומפני מה גזרו
חכמים שאם כפווהו עובדי כוכבים לגרש שתפסל לכהונה בגט זה,
אף שאין בכחם לכפות את ישראל. מבאר הגמרא, כדן של
עובדי כוכבים כדן דישאל מיחלה - יכולים לטעות ולהחליף, בין
דינו של גט שנכפה על הבעל כדן על ידי בית דין של ישראל, לבין
דינו של גט שנכפה על הבעל כדן על ידי עובדי כוכבים, ויאמרו
כשם שהגט של עובדי כוכבים אינו גט, על אף שמן הדין מחויב
הוא לגרשה, כך גם דינו של גט שנעשה בכפיה על ידי בית דין של
ישראל, שאין הוא גט, וטעות היא בידם שהרי בית דין רשאים
לכוף, ולפיכך גט זה כשר, ומן הטעם הוזה אף שמן התורה גט
בכפיית עובדי כוכבים אינו גט כלל, גזרו חכמים שיפסול אותה מן
הכהונה ומעתה לא יקלו בגט של ישראל.
אולם בכפיית עובדי כוכבים לגרש שלא כדן - במקום שאין הבעל
מחויב מן הדין לגרש, אין מקום לחשוש, שהרי כדן ישראל -
בכפיית בית דין של ישראל במקום שעל פי דין מחויב הבעל
לגרש, לא מיחלה - לא לחילוף בין דינם של גיטין אלו, שהרי בית
דין של ישראל כפווהו במקום שהוא חייב לגרש בו מן הדין מה
שאינן כן בגט זה של עובדי כוכבים, ולפיכך לא גזרו חכמים על גט
שניתן בכפיית עובדי כוכבים, שלא כדן, שיפסול את האשה מן
הכהונה, שהרי לא יבאו לטעות ולדמות שני גיטין אלו זה לזה.
הגמרא מבררת האם בית דין שאינם סמוכים רשאים לכופו ולחייב
את הבעל לתת גט: אפי' אשכחיה - מצאו לרב יוסף, דתיבין - וישוב
וקא מעשה אגמין - ומכריח את האיש לגרש את אשתו בדין. אמר
ליה אביי לרב יוסף, וקא אגמין דיושבות אגמין - ודרי אנו אינו דיינים
סמוכים שהרי אין סמיכה בחוץ לארץ, ואין דיינים מומחים אלא
אותם שנשמכו, ותנא - ושנינו בברייתא, היה רבי מרפון אומר, כל
מקום שאמה מוצא אגוראות - אסיפות של עובדי כוכבים, אף על
פי שדיניהם - שהם דנים כדני ישראל, אי - אין אתה רשאי להחליק
להם ולהביא את דינך בפניהם שיפסקו בו, שנאמר (שמות כא כ) ואלה
המשפטים אשר תשים לפניהם, ומכאן דרשו שמצוים אנו להביא
את הדין לפניהם - לפני זקני ישראל ולא לפני עובדי כוכבים, ועוד
דרשו מכאן דבר אחר, אשר תשים לפניהם - לפני שבעים הזקנים
שעלו עם משה להר סיני, והם מומחים היו, ולא לפני דיינים
הדיוטות שאינם סמוכים. ומהדרשה השניה למדנו, שאין אנו

אמר רב אחא בר יעקב, מתוך שהקדים הקדוש ברוך הוא להגלותם
שתי שנים קודם שיתקיימו בהם דברי הפסוק 'ונשנתם בארץ'
(דברים דה) וכדי שלא יתקיים המשך הפסוק (שם) 'כי אבוד תאבדון',
שמע מינה - למדנו מכך ששיעור זמן 'מהרה' דמרי עלמא - של
הקדוש ברוך הוא אדון העולם, תמני מאה וחמשים ותתרי הוא -
שמונה מאות חמשים ושנים שנה הוא, כפי חשבון הגמטריא של
המלה 'ונשנתם'. שהרי הוהיר ואמר שאם יחטאו ישראל ויעברו
עבודה זרה, יאבדו 'מהרה' מארץ ישראל, וכלשון הפסוק (שם) פסוק
כח 'העידתי בככם היום את השמים ואת הארץ כי אבד תאבדון
מהר מעל הארץ אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה וגו',
נמצא שבהתקיים 'ונשנתם' יש בזה 'תאבדון מהר', מכאן
ש'מהר' של אדון העולם הוא מנין 'ונשנתם':

משנה

גט מעושה - גט שנלקח מן הבעל בדרך כפיה והכרח כדי שיגרש
בו את אשתו, בשרא - אם דיני ישראל כפווהו לגרש עד
שהתרצה הבעל לכתוב גט, הגט כשר, וצריך שיתרצה לבסוף
לגרש את אשתו ויאמר 'רוצה אני'. ובעובדי כוכבים - ואם אנסוהו
בית דין של גויים לגרש את אשתו, הגט פסול, ואף אם לבסוף
התרצה לכתוב לה גט מחמת האנוס.
ובעובדי כוכבים - ואם לא שמע הבעל בקול בית דין שציווהו
לגרש את אשתו, ורצו בית דין לכופו את הבעל על ידי גויים, שיתן
לאשתו גט, רשאים הדיינים לעשות כך, והגויים חזקתין אותה,
ואומרים לו - [הגויים] בשעה שמכים אותה, עשה מה שישאל
אומרים לך לגרש את אשתך (וכשר).

גמרא

אמר רב נחמן אמר שמואל, גט מעושה בשרא - אם כפו את
הבעל לכתוב גט לאשתו, כדן - באותם המקרים שבהם מחויב
הבעל על פי דין לגרש את אשתו, הגט כשר. אך אם כפווהו בית
דין ואנסוהו לכתוב גט ולגרש בו את אשתו, שלא כדן - במקום
שאין הוא מחויב לגרשה על פי הדין, הגט פסול, ואין האשה
מוותרת להנשא על ידי גט זה, ומכל מקום פוסל הגט את האשה
מלהנשא לכהן משום ריח הגט.
ובעובדי כוכבים - אם כפווהו עובדי כוכבים לגרש את אשתו, כדן
- באותם המקרים בהם על פי דין מחויב הוא לגרש את אשתו,
הגט פסול ואין האשה יכולה להינשא לאיש אחר על פיו, ומכל
מקום פוסל הוא את האשה מלהינשא לכהן, ואילו אם כפווהו
עובדי כוכבים לגרש את אשתו שלא כדן - במקרה שאין הוא
מחויב מן הדין לגרש את אשתו, אפילו ריח הגט אין בו בגט,
ולפיכך אם ימות בעלה רשאית היא להינשא לכהן.
הגמרא מקשה על הדין שאמר שמואל, שכשעובדי כוכבים כפו
במקום שמן הדין חייב הבעל לגרש, הגט פסול ופסול:
מה נפקא - מדי דעתך דבר זה, אי עובדי כוכבים בני עשוני ניהו
- אם יש בכחם של עובדי כוכבים לכפות את הבעל לעשות את
הדין המוטל עליו, אם כן מדוע אמרת שאין היא מגורשת, והלא
לדברין איתפשוני נמי ליתכשר - צריך הגט להיות כשר גם בכדי
שתוכל להינשא על פיו, וכמו בגט שכפווהו דיני ישראל על הבעל.
ואי לא בני עשוני ניהו - ואם לדעתך אין בכח עובדי כוכבים
לכופו את הבעל לעשות את הדין המוטל עליו, אם כן מיפסיל לא
לפסול - גם לפוסלה מן הכהונה לא יועיל גט זה.
מתרצת הגמרא, אמר רב משךשא, דבר תורה - מדין התורה גט
מעושה בעובדי כוכבים - גט שעובדי כוכבים הוציאוהו בכפיה מן
הבעל כשר, מפני שיש בכחם של עובדי כוכבים לכופו את ישראל
לקיים את הדין, ומה מעם אמרי חכמים שהגט פסול ואינה יכולה

34 'אִישָׁהּ וְקִימְנוּ וְאִשָּׁהּ וְפִירְנוּ' כְּתִיב (במדבר ל יד), ולכן, כיון שהמגרש
 35 יכול להפריד את נדריה, הרי הוא נקרא 'אִישָׁה'; ויש כאן שיעור
 36 באישות.
 37 מסתפקת עוד הגמרא, באופן שאמר 'הרי את מותרת לכל אדם
 38 חוץ מִירוּשְׁתִּיךְ', שאם תינשאי לכהן לא תאכלי בתרומה, מהו
 39 הדין. האם כיון שפְּנִשְׁוֹאִין הָא לֹא שִׁיר אִזִּי הִגֵּט כֶּשֶׁר, או דְּלָמָּא
 40 'יִכְהֶן כִּי קָנָה נֶפֶשׁ קָנָן כְּפָסָה', הוא יאכל בו' – (בתרומה) כְּתִיב
 41 (ויקרא כב יא), ולכן אם בעלה השני (הכהן) לא יאכלנה בתרומה,
 42 נמצא שהיא אינה קנין כספו, ונמצא שבעלה הראשון שיר
 43 בקידושה לכהנים, שאינה יכולה להתקדש להם לגמרי, והגט
 44 פסול.
 45 מסתפקת עוד הגמרא, באופן שאמר 'הרי את מותרת לכל אדם
 46 חוץ מִירוּשְׁתִּיךְ', כלומר שבעלה הראשון יירש אותה, מהו הדין.
 47 האם כיון שפְּנִשְׁוֹאִין הָא לֹא שִׁיר אִזִּי הִגֵּט כֶּשֶׁר, או דְּלָמָּא 'לְשֹׂאֲרוֹ
 48 (אשתו) וגו' וְיִרְשׁ אוֹתָהּ' כְּתִיב (במדבר כז יא), כלומר שהבעל יורש
 49 את אשתו, ואם אמנם יירש אותה המגרש אִזִּי נמצא שהיא שארו
 50 והוא בעלה, ויש כאן שיעור.
 51 מבררת עוד הגמרא, באופן ששייר אחד מקנייני הקידושין, כגון
 52 שאמר 'הרי את מותרת לכל אדם חוץ מִקִּדּוּשִׁיךְ בְּשִׁמְרִי', שהתיר
 53 לה להתקדש לאחרים רק בכסף או בביאה, מהו הדין. מִי – (האם)
 54 אֲמִירָנָה, כיון ששֹׁאֲשֶׁר דִּקְדָּשׁ לָהּ אדם אחר כֶּכֶסֶף וְכִבְיָאָה – או
 55 בביאה, והיא יכולה להינשא לאחרים, אִזִּי אין כאן שיעור, או דְּלָמָּא
 56 יש כאן שיעור, שכן הוקשו גירושין לקידושין מן ההיקש (וברם כד ב)
 57 'וְיִצְאָהּ' וְהִתְיָחָה, וכן אִיתְקוּשׁ הַיּוֹיֹת לְהַדְרִי – הוקשו כל ההיות זו
 58 לזו, ולכן אם יש שיעור בהויה אחת אִזִּי זה נחשב כאילו יש שיעור
 59 בכל ההיות, ולכן יש כאן שיעור גם בגירושין מן ההיקש 'וְיִצְאָה'
 60 והיתה; והגט פסול.
 61 הגמרא לא מכריעה בכל הספיקות הללו, ולכן תיקו – (יעמדו)
 62 שאלות אלו ללא הכרעה.

משנה

63 המשנה מבארת את נוסח הגט: גִּטּוֹ שֶׁל גֵּט – נוסח עיקרו של כתב
 64 הגט הוא 'הרי את מותרת לכל אדם'.
 65

1 כּוֹכְבִים נִמְי עֲבִידִי דְּמִינִיךְ – עשויים להתגייר, ובכל זאת אין
 2 חוששים לכך, ואם כן, גם למיתת אשתו אין חוששים, ואין זה
 3 שיעור. דוחה הגמרא, לְגִירָתוֹ אין חוששים שכן לֹא שְׂכִיחָא – אינה
 4 שכיחה, אך מִיתָה שְׂכִיחָא יותר מגירות, ויתכן שחוששים למיתת
 5 אשתו אף אם אין חוששים לגירות, ואִזִּי יהיה הגט פסול.
 6 הגמרא חוקרת מה הדין באופנים נוספים של שיעור: שאל עוד רבא
 7 את רב נחמן, באופן שאמר 'חוץ מִזְנוּתִיךְ', שהתיר לה להינשא
 8 לכל העולם אך אסר עליה לזנות, מהו הדין. האם כיון שפְּנִשְׁוֹאִין
 9 הָא לֹא שִׁיר, אִזִּי הגט כשר, או דְּלָמָּא עֲדִיין יש כאן צד אישות שלו
 10 כיון ששִׁיר כְּבִיָּאָה, שהרי נאסרת להיבעל מחמת אישותו, והגט
 11 פסול. אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, תְּנִיתָהּ במשנה את התשובה,
 12 שאם אסר אותה לְאָבָא וְלָאָבִיךָ אין זה שיעור. ומברר רב נחמן,
 13 וּכְמָאִי מדובר שאסר אותה עליהם. אִילָמָּא שאסר אותה עליהם
 14 כְּנִשְׁוֹאִין, הרי זה לא יתכן, שכן האם אָבָא וְאָבִיךָ כְּנִי נִשְׁוֹאִין נִינְהוּ,
 15 והרי אין קידושיהם תופסים בה כלל, וודאי לא העלה הבעל
 16 בדעתו שיש צורך לאוסרה עליהם בנישואין. אָלָא לֹאֹ וְדַאי יש
 17 לומר שמדובר שאסר אותה עליהם בְּנִינִי, וְאִם כן מדויק מן
 18 המשנה שדווקא כשאסר אותה חוץ מזנותיך לְאָבָא וְלָאָבִיךָ הוּא
 19 דְּלֹא שִׁיר – זה אינו נחשב לשיעור, כיון שהיא אסורה עליהם אף
 20 בלא אישותו, הָא – אבל אם שייר את זנותיך לְאָחִי, זה אכן נחשב
 21 לשיעור. דוחה הגמרא, דְּלָמָּא אכן מדובר שאסר אותה
 22 לאבא ולאבִיךָ כְּנִשְׁוֹאִין, ואף שאין קידושיהם תופסים בה, מדובר
 23 שאסר אותה שלא תינשא להם באופן דְּעֵכֶר וְאִינְסִיב – שעברו
 24 ונשאו אותה. ואם כן, אין מכאן ראייה ש'חוץ מזנותיך' נחשב
 25 לשיעור.

26 מסתפקת עוד הגמרא, באופן שאמר 'הרי את מותרת לכל אדם
 27 חוץ מִבִּיָּאָה שְׁלֵא כְּדִרְכָּהּ', מהו הדין. האם כיון שפְּנִשְׁוֹאִין – (בביאה
 28 כדרכה) הָא לֹא שִׁיר, אִזִּי הגט כשר, או דְּלָמָּא 'מִשְׁכְּבִי אִשָּׁה' כְּתִיב
 29 (ויקרא יח כב), והיקש זה מקיש ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה
 30 לכל דבר, ואם כן שיעור של ביאה שלא כדרכה נחשב לשיעור.
 31 מסתפקת עוד הגמרא, באופן שאמר 'הרי את מותרת לכל אדם
 32 חוץ מִהַפְרָת נְדָרֶיךָ', שזכות הפרת נדרה תשאר לבעלה הראשון,
 33 מהו הדין. האם כיון שפְּנִשְׁוֹאִין הָא לֹא שִׁיר אִזִּי הִגֵּט כֶּשֶׁר, או דְּלָמָּא

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אלול, תשי"ג

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"ע עוסק בצ"צ מוה"ר חיים מנחם שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו וכשהייתי על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ
 זי"ע הזכרתי ואת זוגתו ואת אמו וכב"ב שיחיו כאו"א להמצטרך להם, ויה"ר מהשי"ת שהעתקתם
 לדירה חדשה הנה יהי' משנה מקום משנה מזל לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

ובטח בקשר עם זה הנה יוסיף חיזוק ג"כ בענין הדירה ברוחניות שזהו לימוד התורה
 וכמובן עפ"י הדרוש ע"פ מזמור שיר תוכת הבית בלקו"ת ובסוף ההמשך מים רבים תרל"ו
 ומרומז ג"כ בגמרא שבית המקדש, שזהו דירתו של הקב"ה וכמ"ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם,
 משחרב יש לו להקב"ה ד' אמות של הלכה עד"ז. ובלמוד התורה הרי צ"ל הקב חומטין ארץ מלחה
 שבתורה גופא זהו פנימיות התורה לימוד החסידות ויעוין בלקו"ת ס"פ ויקרא ואין לך דבר העומד
 בפני הרצון, וכמו שלא יגעתי ומצאתי אל תאמין הרי יגעתי ולא מצאתי ג"כ אל תאמין ולא עוד
 אלא שהוא מצליח בדרך למעלה מן הטבע...

בברכת כוח"ט לשנה טובה ומתוקה.

42 את שְׁנֵיהֶם גם לאשה זו – האחרת, ואזי שתיהן מגורשות. לְפִיכָּה,
43 כיון שהוא צריך לתת את שני הגיטין לשתי הנשים, אם אֶחָד אֶחָד
44 מֵהֶן – מן הגיטין, הָרִי הגט הַשֵּׁנִי בְּמֵל, כיון שאין ידוע למי צריך
45 לתת אותו.
46 הַמֶּשֶׁה אנשים שֶׁכָּתְבוּ גט אחד לכל נשותיהם, וכתבו באופן של
47 בְּלָל בְּתוֹךְ הַגֵּט – באופן הכולל את כולם, 'אִישׁ פְּלוֹנִי מְגַרֵּשׁ פְּלוֹנִית,
48 ופְּלוֹנִי מְגַרֵּשׁ פְּלוֹנִית', וְהַעֲדִים חתומים מְלֻמָּטָה על כל הזוגות
49 הללו, אזי כוֹלֵן בְּשֵׁרֵי, ויִנָּתֵן גט זה לְכָל אחת ואחת מן הנשים, ואזי
50 כולן מגורשות. אך אם הָיָה פותב גט זה באופן של מוֹפָס לְכָל אֶחָד
51 ואֶחָד, וְהַעֲדִים חתומים מְלֻמָּטָה, אזי אֵת שְׁהַעֲדִים נִקְרָאין –[נקראים]
52 עֲמֹל, כלומר הזוג ששם כתוב למטה סמוך לחתימות העדים, הוא
53 בְּשֵׁר להתגרש בגט זה, אך שאר הזוגות שאינם כתובים סמוך
54 לחתימת העדים אינם יכולים להתגרש בגט זה, שאנו חוששים
55 שמא העדים העידו רק על הזוג האחרון:

גמרא

56 הגמרא מבררת מֵאֵן –[מין] הוא הַתֵּנָא ששנה את המשנה, ומכשיר
57 את הגיטין אם נתנו שניהם לזו ושניהם לזו. אֲמַר רַבִּי יְדִמְיָה, תנא
58 זה סובר דְּלֹא כְּרִבִּי אֲלֵעֹז, דְּאִי דַעְתּוּ כדעת רַבִּי אֲלֵעֹז, הרי כִּיּוֹן
59 דְּאֲמַר רַבִּי אֲלֵעֹז לעיל (ע"א) שְׁעָדִי מְסֻרָה בְּרַחֲמֵי, הרי מבואר שדין
60 'לשמה' בגט נאמר על עדי המסירה, כלומר שידעו עדי המסירה
61 מי המגרש ומי המתגרשת בגט זה, אך באופן זה ששני הגיטין
62 נמסרים לכל אשה, הֵא לֹא דִבְעִי עדי המסירה בְּהִי מִיִּנְיָהּ מן הגיטין
63 קָא מְגַרְשָׁה כל אשה, ולא מתקיים כאן דין 'לשמה' לפי שאין כאן
64 נתינה מבוררת לכל אשה. ואם כן, המשנה היא כדעת רבי מאיר
65 (לעיל ג), שדין 'לשמה' הוא על עדי החתימה, ואכן אין צורך
66 במסירה לשמה. ולדעת רבי אלעזר אין תקנה לגיטין אלו
67 שנתערבו. אֲבֵי אֲמַר, אֲפִילוּ תֵּימָא שהמשנה היא כדעת רַבִּי
68 אֲלֵעֹז, אִימָא דְּבִעִי רַבִּי אֲלֵעֹז בְּתִרְבָּה לְשִׁמָּה, תִּינָה לְשִׁמָּה מִי בְּעִי
69 – מה שמצריך רבי אלעזר דין 'לשמה', היינו בבתיבה בלבד,
70 שיכתב הגט לשם האיש והאשה, ואך אין צריך מסירה לשמה.
71 שנינו במשנה, הַמֶּשֶׁה שֶׁכָּתְבוּ בְּלָל בּו' בתוך הגט וכו' כולן כשרין
72 וינתן לכל אחת ואחת, היה כותב טופס וכו' את שהעדים נִקְרָאין
73 עמו בשם: מבררת הגמרא, הִכִּי דְּמִי גט הכתוב באופן של בְּלָל,
74 שכשר לכל הזוגות, וְהִכִּי דְּמִי גט הכתוב באופן של מוֹפָס לכל
75 אחד ואחד, שכשר רק לזוג האחרון, כמבואר במשנה. מבארת
76 הגמרא, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גט שכתוב בו זְמַן אֶחָד לְבִדּוּל – לכל
77 הזוגות הכתובים בו, וְהוּ אופן של 'בְּלָל' שהוזכרה המשנה. וגט
78 שכתוב בו זְמַן לְכָל אֶחָד ואֶחָד – התאריך בנפרד לכל זוג זוג, וְהוּ
79 אופן של 'מוֹפָס', שנידון כגיטין נפרדים, וחתימת העדים מתפרשת
80 רק על הזוג האחרון. וְרִישׁ לְקִישׁ אֲמַר,
81

1 שבשְׁמֻרוֹת ממון לֹא אמר רבי אלעזר שדי בעדי מסירה. מקשה
2 הגמרא, והא קָתְנִי במשנה (ע"א) 'וְנִזְבָּה מְנַכְסִים מְשֻׁעָבְדִים', ומשמע
3 שאף לענין ממון די בעדי מסירה לדעת רבי אלעזר. מתרצת
4 הגמרא, שאמנם רַבִּי אֲלֵעֹז תִּרְתִּי אֲמַר, ולדעתו אכן די בעדי
5 מסירה גם לענין ממון, וְרַב כָּבֵר פְּנוּתִיה דְּרַבִּי אֲלֵעֹז בְּחֵדָא, לענין
6 גיטין, ופְּלִיג עָלֵיהּ בְּחֵדָא, לענין שטרות.
7 וְכֵן אֲמַר רַב יַעֲקֹב בַּר אִידִי אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, הִלְכָה כְּרִבִּי
8 אֲלֵעֹז בְּנִיטִין ולא בשטרות. וְרַבִּי יְנָאִי אֲמַר, גט ללא עדי חתימה
9 פסול לגמרי, וְאֲפִילוּ רִית הַגֵּט אִין בּו', שלא נפסלה האשה אפילו
10 לכהונה. שואלת הגמרא, וְרַבִּי יְנָאִי לִית לִיה דְּרַבִּי אֲלֵעֹז, והאם
11 אינו פוסק כמותו. משיבה הגמרא, רַבִּי יְנָאִי אכן פוסק כרבי
12 אלעזר, וְהִכִּי קָאמַר, שֶׁלְרַבֵּן החולקים על רבי אלעזר, ופוסלים גט
13 זה, אִזִּי אֲפִילוּ רִית הַגֵּט אִין בּו'. וְכֵן אֲמַר רַבִּי יוֹסִי כְּרִבִּי הִנֵּינָא אֲמַר
14 רִישׁ לְקִישׁ, הִלְכָה כְּרִבִּי אֲלֵעֹז בְּנִיטִין ולא בשטרות. וְרַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר,
15 אֲפִילוּ רִית הַגֵּט אִין בּו' והיא כשירה לכהונה. שואלת הגמרא, לִימָא
16 רַבִּי יוֹחָנָן לִית לִיה דְּרַבִּי אֲלֵעֹז, והאם אינו פוסק כמותו. משיבה
17 הגמרא, רַבִּי יוֹחָנָן הִכִּי קָאמַר, שהלכה כרבי אלעזר, אך לְרַבֵּן
18 החולקים על רבי אלעזר, אֲפִילוּ רִית הַגֵּט אִין בּו' בגט זה.
19 שְׁלַח לִיה רַבִּי אֲבָא בַר וְבָדָא לְמַר בַּר מַר, בְּעִי מִיִּנְיָה מְרַב הוּנָא –
20 שאל את רב הונא, האם הִלְכָה כְּרִבִּי אֲלֵעֹז בְּנִיטִין או אִין הִלְכָה
21 כמותו. אָדָּהִי – עד שהספיק מרי בר מר לשאול את רב הונא, נָח
22 נְפִשְׁיָה דְּרַב הוּנָא – נפטר רב הונא. אֲמַר לִיה רַבָּה בְּרִיָּה –[בנו] של
23 רב הונא למרי בר מר, הִכִּי אֲמַר אֲבָא – רב הונא מְשֻׁמִּיָּה דְּרַבָּא,
24 שאכן הִלְכָה כְּרִבִּי אֲלֵעֹז בְּנִיטִין, וְכֵן רְבוּתֵינוּ הִקְבִּיאֵן כְּרִבִּי הִלְכָה
25 מְשֻׁם רַבִּינוּ אֲמַר, הִלְכָה כְּרִבִּי אֲלֵעֹז בְּנִיטִין, דְּאֲמַר רַב הִמָּא בַר
26 גוּרְיָא אֲמַר רַב, הִלְכָה כְּרִבִּי אֲלֵעֹז בְּנִיטִין, כלומר 'רבוותינו' הוא רב
27 חמא בר גוריא, ו'רבינו' הוא רב. אִימָא דְּאֲמַרִּי, שאמר לו רבה בר
28 רב הונא למרי בר מר בלשון זו, וְהִכְרִינוּ הִקְבִּיאֵן כְּרִבִּי הִלְכָה
29 וְתִלְמִידֵי רַבִּינוּ מְשֻׁם רַבִּינוּ אֲמַר, הִלְכָה כְּרִבִּי אֲלֵעֹז בְּנִיטִין, דְּאֲמַר
30 רַב הִסְדָּא אֲמַר רַב הִמָּא בַר גוּרְיָא אֲמַר רַב, הִלְכָה כְּרִבִּי אֲלֵעֹז
31 בְּנִיטִין, כלומר ש'חברינו' הוא רב חסדא, וְתִלְמִידֵי רַבִּינוּ רַב חמא
32 בר גוריא, ו'רבינו' הוא רב. וְכֵן כִּי אֲתָא רַבִּין אֲמַר רַבִּי אֲלֵעֹז אֲמַר
33 רַב, הִלְכָה כְּרִבִּי אֲלֵעֹז בְּנִיטִין:

משנה

34 המשנה מבארת מה הדין אם נתערבו שני גיטין השוים בשמות
35 האיש והאשה, וכן באיזה אופן מותר לכמה אנשים לגרש את
36 נשותיהן בגט אחד:
37 שְׁנַיִם – שני אנשים שֶׁשְׁלַחוּ ביד שליח אחד שְׁנֵי גִיטִין שְׁוִין
38 בשמותיהם, ששמות האנשים שוים וכן שמות נשותיהם שוים,
39 וְנִתְעַרְבוּ שני הגיטין, ואין השליח ידוע איזה גט שייך לאיזה איש,
40 וְנִתְּן השליח שְׁנֵיהֶם – את שני הגיטין לְאִשָּׁה זו, וְלֹאחַר מִכָּן נוֹתֵן
41

מהנכון שייבדקו את התפילין שלו שיהיו כשרים כדין ובכל יום אחד
תפילת הבוקר יאמר איזה סימנים תהלים ועל-כל-פנים סימן אחד בו

ממכתב כ"ב מנחם-אב, תשי"ז

גם בהלכו בשוק טרוד בעסקיו, יחשוב מה הוא יכול לעשות בעד
ענייני החסידות וטובת החסידים

היום יום כא מנחם אב

ביניהם ולא הגט, אך 'כל ימי חיי פלוני' חרי זה
 פרייתות, שכן יכול התנאי להתקיים, ונמצא שהגט כורת ביניהם.
 הגמרא מבשרת עוד את דעתם של רבי אליעזר וחכמים: בעא
 מיניה ו-שאל ממנו רבא מרב נחמן, באופן שבעל גירש את אשתו
 ואמר לה 'היום אי את אשתי ולמחר את אשתי', כלומר הגירושין
 יחולו למשך יום אחד בלבד, ולאחר מכן יתבטלו הגירושין והיא
 תחזור להיות אשתו, מהו הדין. שאלה זו תיפגע לרבי אליעזר,
 שמכשיר שיור בגט, וכן תיפגע שאלה זו לרבנן, שפוסלים גט עם
 שיור, כאשר יתבאר. תיפגע שאלה זו לדעת רבי אליעזר, האם עד
 כאן לא קאמר רבי אליעזר חתם, שהכשיר בגירושיו 'חורץ', אלא
 דלמאן דקא שרי קא שרי לעולם - שהרי למי שמתיר הגט, כלומר
 לכל העולם חורץ מפלוני, הגט מתיר לעולם, ללא כל שיור בזמן
 ההיתר, אבל הקא - שכלפי שום אדם אינו מתיר לגמרי, לא
 מכשיר רבי אליעזר שיור כזה, או דלמא לא שפא, והוא מכשיר גם
 גט שיש בו שיור בזמן ההיתר. וכן תיפגע שאלה זו לדעת רבנן,
 שאולי עד כאן לא קאמר רבנן חתם שגט 'חורץ' פסול, אלא כיון
 דלא פסקה מיניה לגמרי - שלא ניתקה האשה לגמרי מהמגרש,
 נשאר פלוני שלגביו לא חל הגט כלל, אבל הלשון 'היום אי
 את' וכו', בין דפסקה - שניתקה האשה מן המגרש ליום זה לגמרי
 ללא שום שיור, הרי היא פסקה ממנו לגמרי, ואין היא יכולה
 לחזור להיות אשתו אלא אם כן יקדשנה שנית. ואם כן, תנאי זה
 שאמר לה הבעל אינו כלום, והגט כשר גם לדעת חכמים.
 בתי דבועא - לאחר ששאל רבא את ספיקו זה, הרי פשטא - פשט
 את הספק שלו,

במגרש כל חייד, שהרי רק המות הוא שמפריד ביניהם ולא הגט,
 וגט כזה אינו מגרש כלל. ואם כן, המילה 'כריתות' נצרכת ללמד
 דין זה. אך אם אמר לה 'על מנת שלא תשתי יין שלשים יום', או
 'שלא תלכי לבית אביך שלשים יום', חרי זה גט פרייתות, והיא
 מגורשת מיד, אלא שהיא צריכה לקיים את התנאי. מקשה
 הגמרא, ואידך - רבי אלעזר בן עזריה, מהיכן הוא לומד דין זה,
 שתנאי 'לעולם' פוסל את הגט. מתרצת הגמרא, מ'כרת' 'כריתות'
 נפקא דין זה נלמד מכך שיכלה התורה לכתוב 'ספר כרת', ומזה
 שכתבה 'כריתות', יש לרבות דין זה שתנאי 'לעולם' פוסל את
 הגט. מקשה הגמרא, ואידך - שלשת הזקנים האחרים, מה הם
 לומדים מן היתור הזה. מתרצת הגמרא, שאת היתור 'כרת'
 'כריתות' לא דרשי אותם הזקנים.
 הגמרא מבארת את הדין הנזכר לעיל, שתנאי שנמשך כל חי
 האשה פוסל את הגט: אמר רבא, האומר 'חרי זה גיפה על מנת שלא
 תשתי יין כל ימי חיי', אין זה גט פרייתות והוא בטל, כאשר יבואר
 להלן. אך אם אמר 'על מנת שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני', חרי
 זה גט פרייתות, והיא מגורשת אם יתקיים התנאי. שואלת הגמרא,
 מאי שפא הלשון 'חיי פלוני' שהגט כשר, הרי זה כיון דלמא מאית
 ו-שמא ימותו פלוני ואזי מקיימא ליה לתנאיה - נתקיים התנאי,
 והיא מגורשת, ונמצא שהגט כרת ביניהם. אך אם כן, חרי דידה נמי
 - גם אם תלה המגרש את התנאי בחייו שלו, שאמר לה 'כל חיי',
 הרי זה כריתות, דלמא מאית ו-ימותו המגרש ומקיימא ליה לתנאיה
 - ויתקיים התנאי, ומדוע הגט פסול. משיבה הגמרא, אלא אימא -
 צריך לגרוס בדברי רבא ש'כל ימי חיי' אין זה פרייתות, שכן לא
 יכול להתקיים התנאי עד שתמות, ונמצא שהמות הוא הכורת

תחת הגט השמאלי ושם אביהם תחת הימני, הדין הוא ששנייהם -
 שני הגיטין פסולין.

גמרא

מבואר במשנה (להלן ע"ב) שיש שלשה אופנים שהעד יכול לחתום
 על הגט. כגון אדם ששמו ראוּבן בן יעקב, אינו צריך לחתום 'ראובן
 בן יעקב עד' אלא הוא יכול לחתום 'ראובן עד' או 'בן יעקב עד'
 או 'ראובן בן יעקב'.
 הגמרא מקשה על האופן שהתבאר ברישא, ששני עדים עבריים
 חתמו בדרכם תחת שני הגיטין ותחתיהם שני עדים יוניים, והתבאר
 שרק גט אחד כשר. מקשה הגמרא, וליתבשר האי - הגט הימני
 ב'ראובן' ו'האי' - הגט השמאלי ב'בן יעקב עד', ויעילו חתימות שני
 עדים הראשונים להכשיר את שני הגיטין, דהא תנן שאם חתום על
 הגט נוסח ב'איש פלוני עד', כשר הגט בכך, ואין צריך העד
 לחתום את שמו. מתרצת הגמרא, מדובר במשנה באופן דכתב
 'ראובן בן יעקב' - תחת הגט הימני, ו'יעקב עד' אכתבא תחת הגט
 השמאלי, ומוכח שאין כוונתו לחתום על שניהם שכן 'ראובן בן'
 אינו דרך חתימה. וליתבשר האי - הגט השמאלי ב'יעקב עד',
 הראשון ב'ראובן בן', וליתבשר האי - הגט השמאלי ב'יעקב עד',
 דהא תנן שאם יש בגט חתימה בנוסח 'איש פלוני עד', כשר הגט
 אף ללא שם האב. מתרצת הגמרא, מדובר במשנה באופן דלא
 כתב החותם את המילה 'עד', ותחת הגט השמאלי כתוב רק
 'יעקב', ואין הגט כשר בכך. ומתרצת הגמרא עוד, איבעית אימא,
 לעולם אכן מדובר במשנה באופן דכתב החותם את המילה 'עד',
 ומדובר באופן דידעין דהא חתימה דלאו דיעקב הוא - אנו מכירים
 את החתימה, ויודעים שהיא של ראובן ולא של יעקב, ולכן אי
 אפשר להכשיר את הגט השמאלי בחתימה זו.

שמו באופן 'יוסף בן שמעון', כוונתו היא ששמו הוא שמעון ושם
 אביו יוסף. כלומר חתימתו נקראת 'יוסף בן, שמעון', כלומר בנו של
 יוסף, שהוא שמעון.
 שני גיטין שכתבן בשטר אחד לרוחבו, זה בצד זה, גט אחד בצד
 הימני של השטר וגט שני בצדו השמאלי, וחתומות של שנים עדים
 עבריים באים מתחת זה לתחת זה - החתימות מתחילות תחת הגט
 הימני ונגמרות תחת הגט השמאלי, ונמצא ששם העד הוא תחת
 הגט הימני ושם אביו תחת השמאלי, וכן יש בשטר זה חתימות של
 שנים עדים יוניים - יהודים הגרים ביוון, וחותמים כמנהג אנשי יוון,
 וגם חתימותיהן שלהם באים מתחת זה - הגט הימני לתחת זה -
 הגט השמאלי, ונמצא ששם העד תחת הגט השמאלי ושם אביו
 תחת הגט הימני, שהרי הם חתמו כמנהג יוון. הדין הוא, שאם הגט
 שכתבו ה'ראשונים' ו-העליונים נקראין עמו - הגט שתחתיו חתמו
 העדים העליונים את שמם ולא את שם אביהם, הוא כשר. לכן,
 אם העדים העבריים חתמו מעל העדים היוונים הגט הימני כשר,
 ואם העדים היוונים חתמו מעל העדים העבריים הגט השמאלי
 כשר. ואם חתמו העדים באופן שעד אחד עברי חתם ראשון,
 ונמצא שמו תחת הגט הימני ושם אביו תחת השמאלי, ומתחת זה
 חתם עד אחד יוני שהתחיל לכתוב את שם אביו בסוף השיטה,
 תחת הגט השמאלי, והמשיך לכתוב את שמו בתחילת השיטה
 הבאה, תחת הגט הימני, ואחריו חתם עד אחד עברי באופן זה,
 ששמו תחת הגט השמאלי בסוף השיטה ושם אביו תחת הגט
 הימני, ואחריו חתם עד אחד יוני שהתחיל לחתום בתחילת
 השיטה, ונמצא שם אביו תחת הגט הימני ושמו תחת השמאלי,
 וחתומותיהן באין מתחת גט זה לתחת גט זה כאשר התבאר,
 שחתמו העד הראשון והשני את שמם תחת הגט הימני ושם
 אביהם תחת השמאלי, והעד השלישי והרביעי חתמו את שמם

ליפול, והיא יושבת בגולה בבושה וכלימה.
אמר רב אמי, מאי קראא – היכן מרומנו בפסוק שהחורבן יהיה
 לאחר שבעה דורות, שנאמר (דברים ד כה), **'כי תוליד בנים ובני בנים'**
 – **'כי תוליד'** דור אחד, **'בנים'** שני דורות, **'ובני'** שני דורות, **'בנים'**
 שני דורות, נמצא סך כולם שבעה דורות, וסוף הדבר מפורש
 בפסוק שלאחריו (שם פסוק כז), **'העירתי בכם היום את השמים ואת
 הארץ כי אבד תאבדון מהר מעל הארץ'** וגו'.
אמרו ליה – שאלו רב כהנא ורב אמי לרב, **כתוב היה הושע בן אלה**
 (מלכים ב, יז א) **'יגש הרע בעיני ה'** רק לא **במלכי ישראל אשר היו**
 לפניו, וכתוב עוד פסוק לגבי הושע בן אלה (שם פסוק ח), **'עליו עלה
 שלמנאמר וגו' מלך אשר ויהי לו הושע עבד וישב לו מנחה'**, ודבר
 זה פלא הוא, וכי מפני שלא עשה רעה במלכים שהיו לפניו, לכן
 דווקא הוא נענש שבה הפרענות בימיו ויצא לגלות.
אמר להו – השיב רב לרב כהנא ולרב אמי, **אותן פירסיאות** –
 שומרים שהושבו ודקקם בן נט על הדרכים כדי שלא יעלו בני
 ישראל שבכל מלכות ישראל לרגל לירושלים, בא הושע וביטלן
 ואמר לאיזה מקום שירצו יעלו, ואף על פי כן לא עלו ישראל לרגל,
 אמר הקדוש ברוך הוא, מאחר שלא היה כבר מי שמעכב ומוחה
 בהם שלא יעלו ובכל זאת מרצונם לא עלו, על כן אותן שנים שלא
 עלו ישראל לרגל ילכו בשבי.
 מביאה הגמרא דרשה נוספת בענין גלות השבטים:
אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, ואמרי לה – ויש אומרים **אמר רב**
חסדא (אמר רבי ירמיה), דרש מרימר ושאל, מאי דכתיב – מהו
 פירושו של הפסוק (דניאל ט טז) **'וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי**
צדיק ה' אלהינו על כל מעשיו אשר עשה ולא שמענו בקלו', וכי
 משום ד'צדיק ה' אלהינו' מפני כן 'וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו'
 – מיהר להביא את הגלות עלינו. **אלא** כך היא כוונת הפסוק, צדקה
 עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שמיחר והגלה את גלות צדקתו
 בשעה שחרבה ירושלים וגלו כל ישראל, ועדיין גלות יבנה קיימת
 – ועדיין היו קיימים בבבל חכמי התורה הגדולים, שרובם גלו עם
 יהויכין אחת עשרה שנה קודם לגלות צדקיהו, דכתיב ביה בגלות
 יבנה (מלכים ב, כד טז) **'והחרש והמקנן אלף הכל גבורים עשי מלחמה**
ויביאם מלך בבל גולה בבלה', בכדי שכשיגלו דורו של צדקיהו
 לבבל, החרש והמקנן הנמצאים עדיין בבבל, ילמדו תורה.
 הגמרא מבאר מדוע נקראו חכמי התורה בשמות אלו: מפני מה
 נקראו 'חרש', משום ששקעה שפתיהן – שכשאחד פותח בדברי
 תורה נעשו הכל בחרשין – הכל שותקין. ומפני מה נקראו 'מקנן',
 כיון שפונדיו שוב אינן פותחין – שכל דבר הלכה שבעיניהם הוא
 חתום וסגור, שאין הם יודעים להשיב עליו לשואלים אותם, שוב
 לא ימצא מי שידע לפתור דבר הלכה זה, להעמיק ולהשיב
 תשובה עליו, וכן חכמים היו בין הגולים עם יהויכין, אלא.
 הגמרא דורשת ומיישבת באופן נוסף את דברי הפסוק, **'וישקד ה'**
 על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו' וגו': **עולא אמר**, זוהי
 הצדקה שעשה הקדוש ברוך הוא, שהקדים שתי שנים ל'ונושנתם'
 – שמיהר להביא את החורבן בסוף השנה השמונה מאות וחמשים,
 שתי שנים לפני הזמן שהיה ראוי להם לשבת בארצם, שהיא שנת
 שמונה מאות וחמשים ושתיים, בכדי שלא יתקיים בהם 'ונושנתם'
 שעולה בגימטריא שמונה מאות וחמשים ושתיים, שאז היה מתקיים
 בהם סוף הפסוק: **כי אבד תאבדון**;

שהיה חתום על הכתובה. **כבר רבי אבהו לאכשורא** – להכשיר את
 הכתובה על פי דברי משנתנו, שהכשירה גט בחתימת עד אחד
 וכתב סופר, ומכאן שכתובת הסופר דינה כחתימת עד אחד. **אמר**
ליה רבי ירמיה לרבי אבהו, חתם סופר שנינו – כוונת משנתנו
 להכשיר גט שכתבו סופר היא רק כשבנוסף לכתובתו גם חתם על
 גביו, אבל כתיבת הסופר לחוד, אינה כלום לענין הכשר השטר,
 ואם כן אין להכשיר בחתימת עד אחד וכתב יד הסופר;
 שנינו במשנה, **כתב הניכתו והניכתה פשר**;
 הגמרא מבררת את דברי המשנה, בענין כתיבת שם הניכה בגט,
 מתוך דברי הברייטא: **הנו רבן** – שנינו בברייטא, **הניכת אבות**
בנימין – אם כתב בגט 'ראובן בן פלוני', ואותו פלוני אינו אביו אלא
 זקן וקיני או למעלה מזה, הגט כשר, ואף שכתב בגט 'בן פלוני'
 והוא אינו בנו, מתייחס הוא על שמו, ואין אנו מדמים דינו של גט
 זה לדינו של גט ששינה בו את שם האיש או האשה שפסול, שכן
 דרך המשפחה להתייחס על שם גדול משפחתם, ובלבד שאותו
 פלוני שיחסדו אינו רחוק ממנו אלא עד עשרה דורות.
רבי שמעון בן אלעזר אומר, דווקא אם אותו גדול שעל שמו
 יחסדו, רחוק ממנו שלשה דורות, הגט כשר, אך אם גדול
 המשפחה שעליו יחסדו רחוק ממנו מכתא – (משלשה דורות)
 ואילך, הגט פסול, שהרי כתב 'בן פלוני' והוא אינו אביו ואינו
 מתייחס על שמו, נמצא שדינו של גט זה, כדינו של גט ששינה בו
 את שם האיש או האשה, שפסולו המשנה לעיל (פ).
 מבררת הגמרא, **כמאן אולא הא דאמר רבי חנינא** – כשיטתו של
 מי, נאמרה המימרא של רבי חנינא שאמר, **כתב הניכת אבות**
בנימין עד שלשה דורות, משיבה הגמרא, **כמאן** – כמי, **כרבי שמעון**
בן אלעזר, שנחלק על דברי תנא קמא בברייטא.
 הגמרא מביאה סמך לדברי רבי שמעון בן אלעזר, שיש ליחס את
 שם האיש או האשה על שם גדול משפחתם שרחוק מהם עד
 שלשה דורות:
אמר רב הונא מאי קראא – היכן נרמז בפסוק, שעד שלשה דורות
 אדם מתייחס אחר שם אבותיו, ולמעלה משלשה דורות אין הוא
 מתייחס עוד אחריהם. דבר זה רמזו בלשון הפסוק **'כי תוליד בנים**
ובני בנים ונושנתם' (דברים ד כה), הרי שאת הדורות השניים
 (ה'בנים'), וכן הדורות השלישיים (ה'בני בנים'), הכתוב מייחס אל
 אבותיהם, ואילו את הדורות שלאחר מכתא אין הפסוק מייחס על
 שם אבותיהם אלא אומר 'ונושנתם', נמצא שעד שלשה דורות
 בלבד מתייחס האיש אחר אבותיו, ולא למעלה מזה.
 הגמרא מביאה לדרוש את דברי הפסוק בדברים (ד כה), **'כי תוליד**
בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשנתם ועשיתם פסל תמונת כל
ועשיתם הרע בעיני ה' אלהיך להכעיסו;
אמר רבי יהושע בן לוי, לא חרבה ארץ ישראל עד שעבדו בה שבעה
בתי דינים – שבעה משפחות של מלכים ממלכי ישראל עבדה ורה,
ואלו הן, ידכעם בן נבמ, וכעשא בן אחיה, ואחאב בן עמר, והוא בן
נמשי, ופקח בן מלחיה, ומנחם בן גדי, והושע בן אלה, שבימיו גלו
עשרת השבטים, ומשעה זו התחיל החורבן. שנאמר (ירמיה טו ט),
אמללה ילדת השבעה נפחה נפשה באה שמישה כעד יוםם בושח
הפירה ושאריתם לחרב אתן לפני איביהם גם ה'. וכן מתבאר
 הפסוק, אומללה שומרון ועשרה שבטים שעמדו מהם שבעה
 משפחות לעבודה זרה, היה לה מפח נפש ובלא זמנה מיהרה

כאשר הוא לומד הלכה ויודע שאת אותה הלכה הוא ילמד לאחר
 מאה ועשרים שנה בגן עדן – זה מחדיר בו התלהבות

היום יום יז מנחם אב

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ז וְכָל זֶה נֶגְדֵי בְּדָבָר שֶׁהָיָה מְקַצֶּה כָּל בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, אֲבָל דָּבָר שֶׁהָיָה רְאוּי בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת אֲפִלּוּ בְּמִקְצָתוֹ לְבָר [נד] וְאַחֲרָיו כִּדְּנִי לְמִקְצָתוֹ בְּעֵינֵי שְׁנֵי אֲדָמָה בְּאִכְלָהּ [נח] אוּ בְּטִלְטוּלָהּ [נז], בֵּין שְׁנֵי מִקְצָתוֹ מֵאִלּוּ [נז] בֵּין שְׁנֵי דָּבָר בֵּין אֲדָמָה [נח], וְאַחֲרָיו כִּדְּנִי לְמִקְצָתוֹ בְּעֵינֵי שְׁנֵי אֲדָמָה בְּאִכְלָהּ [נח] - חֲזוֹר לְהִתְרוֹס. וְאִין אֲמָרִים מִתּוֹךְ שֶׁהָקְצָה וְנִאָּסַר בְּכָר בְּמִקְצָתוֹ

ביאורי הלכה

נג] וכל זה נגד בדבר שהיה מקצה כל בין השמשות, אבל דבר שהיה ראוי בין השמשות אפילו במקצתו לבר [נד] ואחריו כדני למקצתו בעיני שני אדמה באכילה [נח] או בטלטול [נז], בין שני מקצתו מאילו [נז] בין שני דבר בין אדמה [נח], ואחריו כדני למקצתו בעיני שני אדמה באכילה [נח] - חזרו להתרוס. ואין אמרים מתוך שהקצה ונאסר בכר במקצתו
הגשמים עד שאינם ראויים לאכילה כלל⁶⁷, והרי הם איסור או מחמת שאינו ראוי, נשאר בהקצאתו גם אם נעשה ראוי באמצע שבת.
נד] במקצתו לבד - במקצתו של בין-השמשות, ואין חילוק אם היה ראוי בתחילת בין השמשות ובסופו לא היה ראוי, או שלא היה ראוי בתחילתו ונעשה ראוי בסופו⁶⁵.
נח] שנאסר באכילה - כגון נר שהדליק הנכרי בשבת עבור החולה, שאסור להסתפק מהשמן שבו כשהוא דולק⁶⁶.
נו] או בטלטול - כגון פירות שהסריחו בשבת באופן שאינם ראויים לכלום.
נז] שנתקלקל מאילו - כגון פירות שהסריחו מחמת

צינונים והוספות

ראויים ואינם ראויים בכניסת השבת, ורק אז מועילה הזמנתם לאכילה לבטל הדחייה בידים כדלהלן סעיף ט), ולכן אם נהיה ראוי באמצע שבת נשאר בהקצאתו לכל השבת (גם ללא דחיה בידים). ובשו"ת דברי נחמיה (חאו"ח סי' כא אות כא) ביאר (ע"פ שיטתו שאין מוקצה ללא דחיה בידים (לעיל הערה נג)) שבאמת בדבר שלא נדחה בידים אין נפק"מ אם הוקצה בתחילת השבת או רק באמצע השבת, אלא שבשו"ע"ר הביא הלכה זו כפי שהיא במקורה בגמרא שם הובא עניין זה (דבר שנתקלקל ונתקן באמצע שבת) רק בנידון של "נתקלקל מאילו" (סוגיית הגמרא לפי שיטת לרבי יהודה שלא מחלק בין דחיה בידים לנתקלקל מאילו, אך אף שלעניין איסור "מיגו דאתקצאי" פוסקים כמותו, מכל מקום אנו מחלקים בין דחיה בידים לדחיה מאילו), ולדין הנפקא-מינה תהיה רק במקום דחיה בידים.
69) כיון שאין מבטלים איסורים לכתחילה (שו"ע יו"ד סי' צט ס"ה) - אינו בכלל "גמרו ביד אדם".
70) כדלעיל על סי' שח הערות נרנז.

65) כל רגע ורגע שבין השמשות, יש ספק שמא הוא תחלת הלילה (סי' רמח ס"י), וייתכן שתחילת הלילה הייתה בזמן שהיה עדיין ראוי לאכילה, וספק דברי סופרים להקל (סי' שצג ס"ג).
66) ומכלימקום לאחר שכבה חזר להיתרו (ראה סי' רעט ס"ו).
67) או שהסריחו מעצמם בשמש בשבת עצמה (עד"ז לעיל הערה נה, ושם נתבאר שלא הביא בשו"ע"ר דוגמא לנתקלקל מאילו כי הוא דבר רחוק ביותר, ואם-כן כל-שכן לנידון דידן שניתקן שוב באמצע שבת).
68) אף שנתבאר בסעיפים הקודמים שאין מוקצה ללא דחיה בידים, היינו לדבר הראוי ואינו ראוי או לדבר האסור באכילה (שאו צריך לדחיה בידים מסברת 'אריה דרכיב עליה' כדלעיל הערה נג, וכן מבואר לעיל (הערה נד) שסעיף המצריך "דחיה בידים" עוסק דווקא בדבר ראוי ואינו ראוי), אבל דבר שאינו ראוי כלל בכניסת השבת אסור בטלטול אף ללא דחיה בידים כי הסיח דעתו ממנו לגמרי (ראה לעיל הערה כז שהדחיה בידים לא באה אלא כשהם

הַשִּׁבְתָּ הַקֶּצֶה לְשִׁאֲרֵי הַשִּׁבְתָּ כֻּלָּהּ, שְׁאִין אוֹמְרִים כֵּן אֵלָא כְּשֶׁהִקְצֵה בְּתַחֲלַת כְּנִיסַת הַשִּׁבְתָּ שֶׁהוּא בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת שֶׁאֵז הַקֶּצֶה לְיוֹם שְׁלָם, אֲבָל כְּשֶׁלֹּא הַקֶּצֶה עַד אַחֵר כֶּךָ, שְׁאִין כָּאֵן יוֹם שְׁלָם - לֹא הַקֶּצֶה לְשִׁאֲרֵי הַיּוֹם, שְׁאִין מְקַצֵּה לְחֻצֵי שַׁבָּת⁷⁰, בֵּין בְּאִסּוּר אֲכִילָה בֵּין בְּאִסּוּר טָלְטוּל⁷¹:

חלק ב סימן שי, דיני מקצה בשבת, סעיף ז:

ביאורי הלכה

סא] לחצי שבת – כלומר: בזמן שהדבר ראוי לאכילה הרי הוא מותר בטלטול ואינו מוקצה, אבל כל עוד אינו ראוי אסור טלטלו בכל עניין⁷¹.

סב] באיסור טלטול – גם באיסורי אכילה "אין מוקצה לחצי שבת"⁷².

ציונים והוספות

71) איסור הטלטול כשאינו ראוי, אינו מטעם "מוקצה" אלא גרוע ממוקצה והוא כאבנים ועפר, ושם "מוקצה" אינו אלא על דבר הראוי (כדלעיל הערה כה).

72) יש שחילקו בדין "מוקצה לחצי שבת" בין אכילה לטלטול, והחמירו באכילה (ראה תוס' דף מג ע"א ד"ה בעודן, ועוד ראשונים).

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

ד אפילו עשרה בני אדם יכולין לקרות ההלל כאחד ושאר הציבור שומעין ויוצאים ידי חובתן בשמיעה ואף ששני קולות היוצאים כאחד אין שומעין יפה אפילו אחד מהם כמו שנתבאר בסימן קמ"א מכל מקום ההלל הוא חביב על הציבור ונותנין דעתם יפה לשמוע אותו ולכן יכולין לשמוע אותו יפה אף כשהרבה קולות יוצאין מכל אחד.

וממטעם זה אין למחות בב' וג' בעלי בתים האוכלים בבית אחד וממתינים זה על זה בקידוש היום ומקדשים כולם כאחד ובני ביתם שומעים מהם ויוצאים ידי חובתם לפי שהקידוש הוא חביב עליהם ונותנים דעתם יפה לשמוע אותו ומכל מקום יותר טוב שלא ימתינו זה על זה:

~ יום שני ~

ה משה תקן להם לישראל שיהיו קורין חמשה גברי בכל יום טוב מענינו של יום ורמזו לזה שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל שתיקן להם שיהיו קורין כל אחד ואחד בזמנו ואנשי כנסת הגדולה תקנו להפטיר בנביא בכל יו"ט בענינו של יום וחכמי המשנה והגמרא ביררו ענין כל יום ויום בתורה ובנביאים וסדרו לנו לקרות ביום ראשון של פסח חמשה גברי בפרשת משכו וקחו לכם צאן וגומר ומפטיר בפסח גלגל ביהושע יש מתחילין מן בעת ההיא וגו' ויש מתחילין ויאמר יהושע אל העם התקדשו וכן נוהגין עכשיו (ואם יכול להוסיף ביום טוב על מנין הקרואים נתבאר בס' רפ"ב):

ו המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה קודם ההפטרה כמו שנתבאר בסימן רפ"ב ובימי חכמי המשנה והגמרא היה קורא בתורה בענינו של יום והיה עולה למנין

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תפח סדר תפלת שחרית של פסח:

ג וכל היום כשר לקריאת ההלל מעמוד השחר עד צאת הכוכבים שאם לא קרא מיד אחר תפלת שחרית יכול לקרות כל היום עד צאת הכוכבים ולכתחלה לא יקראו אותו קודם גץ החמה לפי שעדיין הוא כלילה בעיני הבריות ואם עבר וקרא יצא.

ומצוה מן המובחר לקרותו עם הציבור מיד אחר תפלת שחרית כדי שיענה עמהם הודו ואנא אחר הש"ץ ואם בא לבית הכנסת אחר שהתפללו הציבור שחרית ועומדים לקרות ההלל והוא לא התפלל שחרית יש מי שאומר שאם אין לחוש שמא יעבור זמן קריאת שמע טוב לו שיקרא תחלה הלל עם הציבור ואח"כ יתפלל אף באותן הימים שגם היחיד גומר בהם ההלל בברכה לדברי הכל עיין סימן תכ"ב ומכל מקום אם הוא עומד לאחר ברוך שאמר בשעה שהציבור מתחילין ההלל לא יפסיק לקרות עמהן באותן הימים כמו שנתבאר שם.

ולענין אם יכול להפסיק בו לשאלת שלום באמצע הפרק או בין פרק לפרק דינו כמו בקריאת שמע עיין סימן ס"ו במה דברים אמורים בימים שגומרים בהם ההלל שבימים הללו קריאתו הוא חובה ומצוה מדברי סופרים אבל בימים שאין גומרין אותו בהם כגון בששה ימים האחרונים של פסח כיון שאין קריאתו אלא מנהג כמו שיתבאר בסימן ת"צ לפיכך דינו כהלל של ראש חדש לענין הפסקה עיין ס' תכ"ב (ועיין שם אם שהה באמצע ההלל כדי לגמור את כולו בימים שגומרין או בימים שאין גומרין):

לסמוך על שמיעת הספירה מהש"ן.

אבל הברכה יכול לשמוע מהש"ן לכתחלה אף אם הוא יודע לברך בעצמו שעושה שעושה בכתובת אחת יכול אחד מהן לברך בשביל כולם כמו שנתבאר בסימן ח' ואחר ששמע הברכה יספור מיד:

ב נשים ועבדים פטורים ממצוה זו מפני שהוא מצוה עשה שהזמן גרמא ובמקצת מדינות שמו הנשים מצוה זו עליהם חובה ואין חשש איסור במה שהן מברכות עליה אף שהם פטורות ממנה עיין סי' י"ז.

ומצוה זו נוהגת בארץ ובחו"ל בפני הבית ושלא בפני הבית ויש אומרים שבזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין מקריבין העומר אין מצוה זו נוהגת כלל מדברי תורה אלא מדברי סופרים שתיקנו זכר למקדש וכן עיקר ומכל מקום כל מה שתקנו חכמים תקנו כעין של תורה ואין חילוק ביניהם אלא בדברים שיתבאר:

~ יום רביעי ~

ג זמן הקרבת העומר הוא בט"ז בניסן שנאמר ממחרת השבת יניפנו וגו' וקבלו חכמים שזה הוא ממחרת יום טוב הראשון של פסח ומיום זה עצמו מתחילין לספור ולא מיום שלאחריו שנאמר מהחל חרמש בקמה תחל לספור וגו' הא למדת שזמן הספירה הוא בזמן ראשית הקצירה דהיינו בזמן קצירת העומר וקצירתו הוא קודם הבאתו ולא אח"כ.

ואי אפשר להתחיל הספירה ביום הבאתו ממש (ואין העומר קרב אלא ביום ממש) שנאמר תמימות תהיינה ואין אתה מוצא תמימות אלא כשמתחיל לספור בערב דהיינו שמתחיל הוא לספור יום הראשון כליל ט"ז קודם אור הבוקר והוא הדין ספירת שאר הימים שאינה אלא כלילה שמן הסתם ספירת כל הימים הם שוין.

וכל הלילה כשר לספירת העומר שאם שכח ולא ספר בתחלת הלילה וזכר קודם שעלה עמוד השחר חייב לספור אבל לכתחלה מצוה מן המובחר לספור בתחלת הלילה מיד אחר תפלת ערבית.

וקודם שיספור כלילה צריך לברך בדרך שמברכין על כל המצות בין של תורה בין של דברי סופרים.

אבל אם שכח לספור כלילה וזכר ביום יספור בלא ברכה לפי שיש אומרים שאם לא נקצר העומר כלילה קוצרין אותו ביום ולפיכך אם שכח או הויר ולא ספר כלילה חייב לספור ביום ולברך ויש חולקין על זה לפיכך יספור בלא ברכה שספק ברכות להקל:

ד הספירה צריך לברך מעומד שנאמר בקמה ודרשו חכמים אל תקרא בקמה אלא בקומה תחל לספור ומכל מקום אם מנה מיושב יצא לפי שדרשה זו אינה אלא אסמכתא בעלמא:

ה' גברי ורבנן סבוראי תקנו וכן הנהיגו הגאונים אחריהם שיקרא המפטיר בפרשת המוספין שבפנחס וסמכו להם על מה שאמרו חכמים שאמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא רבנו של עולם בזמן שאין בית המקדש קיים אין להם על מה שיסמכו מה יהא על בני כשיחטאו שמא אתה עושה להם כדור המבול והפלגה אמר לו הקדוש ברוך הוא כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקורין בהם מעלה אני עליהם כאלו מקריבין לפני קרבן ומוחל אני על כל עונותיהם. ולכתחלה צריך להוציא שני ספרי תורות אחד לענינו של יום והשניה למפטיר ולא די בספר תורה אחד ולגלול אח"כ עד פרשת המוספין לפי שאין גוללין ספר תורה בציבור מפני כבוד הציבור כמו שנתבאר בס' קמ"ד ע"ש:

ז נוהגין במדינות אלו שהציבור מזכיר הגשם בתפלת מוסף יום א' של פסח והש"ן אינו מזכיר בחזרת התפלה ולאחר שפסק הש"ן להזכיר גם הציבור אין מזכירין מתפלת המנחה ואילך כמו שנתבאר בס' קי"ד ע"ש ואף היחיד שאיחר תפלת המוסף עד לאחר שפסק הש"ן להזכיר גם הוא לא יזכיר עוד מטעם שנתבאר ע"ש:

ח בכל תפלת המוספין נהגו להזכיר קרבנות היום כמו שהם כתובים בתורה וקורא אותם הפוסקים מתוך הספר עיין סי' מ"ט ואם לא הזכיר כיון שאמר כמו שכתבת עלינו בתורתך יצא וכן נוהגין אפילו לכתחלה במקצת מדינות בשלש רגלים ובראש השנה ויום כפור מטעם שיתבאר בס' תקצ"א אבל במדינות אלו נוהגין לאמרם לכתחלה אפילו בשלש רגלים וראש השנה ויום כפור כמו שיתבאר שם:

~ יום שלישי ~

חלק ג סימן תפט סדר תפלת ליל שני של פסח וספירת העומר:

א מצוה עשה מן התורה שיספ[ו] כל אחד מישראל שבעה שבועות ימים מיום הבאת קרבן העומר שנאמר וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה ואומר שבעה שבועות תספר לך וגו' ודרשו חכמים תספר לך יכול בבית דין כמו ביובל שסופרין בבית דין שבע שבתות שנים ומקדשין שנת החמישים ליוכל תלמוד לומר וספרתם לכם כדי לסופרה לכל אחד ואחד ואין הציבור או שליח צבור יכולים לספור בעד כולם אף אם אחד מצוה להבירו שיספור בשבילו ועשאו שליח לכך אינו יוצא ידי חובתו כשלא שמע הספירה מפי חברו.

אבל אם הוא בעצמו שמע הספירה מפי חברו אם נתכוין לצאת ידי חובתו בשמיעה זו וגם הבירו המשמיע נתכוין להוציאו יצא ידי חובתו מן התורה שהשומע הוא כאומר והוא ששמע מפי המחויב במצוה זו ויש חולקין על זה ואומרים שצריך שתהא ספירה לכל אחד ואחד ממש שכל אחד יספור בעצמו ויש לחוש לדבריהם לכתחלה שלא

בספירה לאיזה דבר סופרים ואין זה מעכב כלל בדיעבד ויש נוהגין לומר בעומר ואין לשבש שום נוסח כי שניהם נכונים (ויש נוהגין מטעם הידוע להם לומר לעומר אחר מגילת הימים קודם מגילת השבועות כגון היום שמונה ימים לעומר שהם שבוע אחד ויום אחד):

~ יום שישי ~

ח דרך צחות לשון הקודש לומר ימים לשון רבים משנים ועד עשרה ועד בכלל אבל מאחד עשר ואילך יאמר יום לשון יחיד וטוב לומר מגילת המועט קודם מגילת המרובה כגון אחד ועשרים ולא עשרים ואחד כמה דברים אמורים במדינות אלו שדרך לספור מגילת המועט קודם אבל במקומות שדרך לספור מגילת המרובה קודם יכול לומר גם בספירה כמנהג מקומו:

ט שבוע הוא לשון זכר ולכן יאמר שבוע אחד ולא אחת ובשבוע השני יאמר שני ולא שתי ובשבוע השלישי יאמר שלשה ולא שלש וכן בשאר השבועות:

י מותר לספור בכל לשון שמכין אבל אם אינו מכין הלשון שסופר בו אפילו ספר בלשון הקודש אם אינו מבינו לא יצא דכיון שאינו יודע המנין אין זו ספירה כלל:

יא אחר הספירה נוהגין לומר יהי רצון שיבנה בית המקדש כו' לפי שעבשיו אין אנו סופרין אלא זכר למקדש ואין בספירה זו עשיית מצוה כלל שהמצוה הוא לספור לעומר ועבשיו אין לנו עומר לספור לו אלא שחכמים תקנו לספור זכר למקדש לפיכך מתפללין שיבנה בית המקדש ונקיים המצוה כתקונה (ויש נוהגין מטעם הידוע להם לומר אחר כך מזמור אלהים יחננו ויברכנו ואנא בכה ורבונו של עולם):

יב יש אומרים שמותר לברך ולספור בבין השמשות אף על פי שהוא ספק לילה וספק יום העבר ואם כן היאך יאמר היום שני ימים שמא עדיין הוא יום ראשון מכל מקום כיון שהספירה בזמן הזה מדברי סופרים ספק דברי סופרים להקל ויש חולקין על זה ואומרים שלכתחלה אין להכניס עצמו לידי ספק אפילו מדברי סופרים ואין לספור עד צאת הכוכבים שהוא לילה ודאי וכן עושים המדקדקים וכן ראוי לכל אדם לעשות ומכל מקום המנהג החמור עכשיו כסברה הראשונה לספור בבין השמשות.

ומי שרוצה לדקדק לספור בצאת הכוכבים והוא מתפלל ערבית מבעוד יום עם צבור המתפללין ערבית עם סמוך לחשיכה וסופרים בבין השמשות טוב שיספור עמהם בלא ברכה ויחשוב בדעתו אם אשכח לספור בלילה הריני סומך על ספירה זו לצאת בה ידי חובתי ואם לא אשכח בלילה הרי דעתי עכשיו שלא לצאת בספירה זו שאף להאומרים שמצות אין צריכות כוונה לצאת בהן ידי חובתו מכל מקום כשמכוין בפירוש שלא לצאת בהן ידי חובתו בודאי אינו יוצא בעל כרחו ולפיכך כשיזכור בלילה יספור בברכה.

ה מן התורה צריך למנות הימים וגם השבועות שנאמר תספרו חמשים יום כלומר עד חמשים ואומר שבעה שבועות תספר לך כיצד יספור שניהם כשמגיע לשבעה ימים יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד וכשמגיע ליום ארבעה עשר יאמר היום ארבעה עשר יום שהם שני שבועות וכן בשאר כל סוף שבוע ושבוע ואם לא עשה כן לא יצא ידי חובתו מן התורה:

~ יום חמישי ~

ו אבל בימים שבין כל שבוע ושבוע דהיינו מיום ח' עד יום י"ג ועד בכלל ומיום ט"ו עד יום עשרים וכן הימים שבין שאר השבועות יש אומרים שאין צריך למנות בהן השבועות אלא הימים בלבד כגון ביום ח' יאמר היום שמונה ימים ואין צריך לומר שהם שבוע אחד ויום אחד ויש אומרים להיפוך ביום ח' יאמר היום שבוע אחד ויום אחד וביום ט"ו יאמר היום ב' שבועות ויום אחד ויש אומרים שצריך לומר בהם סכום הימים והשבועות כגון ביום ח' יאמר שמונה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד וכן בשאר כל הימים צריך לומר סכום כל הימים והשבועות ומגילת הימים העודפים על השבוע וכן נתפשט המנהג בכל תפוצות ישראל ואין לשנות.

ומכל מקום אם טעה ומנה באחת מב' הספירות (הראשונות) בימים שבאמצע השבועות אין צריך לחזור ולספור בזמן הזה שהספירה מדברי סופרים ואף בימים שהם סופי השבועות כגון יום ז' וי"ד וכיוצא בהם אם טעה ולא מנה אלא הימים בלבד ולא הזכיר השבועות כלל יש אומרים שאין צריך לחזור ולספור בזמן הזה שהספירה אינה אלא זכר וכיון שספר הימים יצא.

אבל אם ספר שבועות בלבד כגון שאמר היום שבוע אחד או שני שבועות ולא הזכיר מגילת הימים צריך לחזור ולספור לפי שעיקר הספירה הוא מגילת הימים שבמגילת הימים בלבד יכולין לספור כל המ"ט יום אבל במגילת השבועות בלבד בלא הזכרת שום מגילת ימים אי אפשר לספור אלא הימים שהם סופי השבועות.

ויש אומרים שאף אם מנה הימים לבד צריך לחזור ולספור שכל מה שתקנו חכמים תקנו כעין של תורה ויש לחוש לדבריהם לחזור ולספור בלא ברכה:

ז אם ספר באותיות א"ב שאמר היום יום אלף או יום ב' או ג' ימים יש אומרים שיצא ידי חובתו ויש אומרים שלא יצא ויש לחוש לדבריהם לחזור ולספור בלא ברכה.

אם לא אמר היום אלא מנה סתם כך וכך ימים לעומר לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולספור בברכה דכיון שאמר כך וכך ימים הרי לא ספר את עצם היום הזה שהוא עומד בו והתורה אמרה תספרו חמשים יום שתספור היום עצמו שיאמר היום כך וכך.

אבל אם אמר היום כך וכך ולא אמר לעומר יצא שמעיקר הדין אין צריך לומר כלל לעומר אלא שנהגו כך לבאר יפה

~ שבת קודש ~

וכל זה הוא בבין השמשות אבל קודם בין השמשות אין מנהג כלל לספור אפילו בערב שבת שמקדימין לגמור תפלה ערבית בציבור בבית הכנסת קודם בין השמשות אין הציבור סופרין כלל בבית הכנסת אלא כל אחד סופר בביתו כשיגיע הזמן.

ואם טעו ביום המעונן ובירכו וספרו ואחר כך נתפזרו העבים וגודע שהיה קודם בין השמשות צריכין לחזור ולספור אבל לא יברך שנית אם כשספרו היה מפלג המנחה ואילך שהרי מנהג העולם לקרות קריאת שמע של ערבית מפלג המנחה ואילך לפי שסומכין על האומרים שמפלג המנחה ואילך כשם שהוא כלילה לענין תפלה ערבית לרבי יהודה כך הוא כלילה לענין קריאת שמע של ערבית וא"כ הוא הדין שהוא כלילה לענין ספירת העומר לרבי יהודה לפי דבריהם ומכל מקום צריכים לחזור ולספור כשיגיע הזמן לפי שהעיקר כהאומרים שמפלג המנחה אינו חשוב כלילה אפילו לרבי יהודה אלא לענין תפלה בלבד אבל לא לענין שאר דברים שמצותם כלילה כמו שנתבאר בסימן רל"ה:

אבל אם לא התנה בדעתו בפירוש שלא לצאת בספירה זו כשיזכור כלילה אלא ספר סתם אף שלא בידך עכשיו וגם לא ענה אמן אחר ברכת הציבור לא יברך כשיספור כלילה שמא היה כבר לילה כשספר בבין השמשות וכבר יצא ידי חובתו להאומרים שמצות אין צריכות כונה ואף להאומרים שמצות צריכות כונה מכל מקום הספירה בזמן הזה מדברי סופרים ויש אומרים שמצות מדברי סופרים לדברי הכל אין צריכות כוונה כמו שנתבאר בסי' תע"ה.

ואפילו לא ספר עמהם כלל אלא ששמע הספירה מן אחד ומן הציבור שספרו ולא נתכוין כלל להוציאיו וגם הוא לא נתכוין לצאת בשמיעה זו אלא שמע לפי תומו לא יברך כשיספור כלילה שהשומע כעונה ואפילו אם היה מחשב אין אני מתכוין לצאת בספירה זו אין זה כלום להאומרים שמצות אין צריכות כוונה כלל אלא אם כן מחשב אני מתכוין שלא לצאת בה.

~ 'לקוטי תורה' פרשת ראה - הפרשה החסידית ~

בי תשמע בקול¹

הַנֶּפֶשׁ, כִּדְּהַמְצוֹת מְמַשִּׁיכִים חַיֵּי עוֹלָם־הַבָּא לְצִדִּיקִים – שִׁי'יִשְׁבִּין וְנִהְיִין מֵיָדוֹ הַשְּׂכִינָה⁴, שֶׁהִנָּאֲתָם וְתַעֲנוּגָם עַל ה', אִדּוּר אִי־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, שְׁאֵין לוֹ סוֹף כו', וְאֵין עֲרוּךְ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ כָּל־ל – אֵין זֶה אֱלֹא זֵיו וְהֶאֱרָה בְּעֶלְמָא לְהִיטֵי גִילוי הַשְּׁגָה בְּנִשְׁמוֹת, שֶׁהֵן בְּחִינַת נִבְרָא וּמְחַדָּשׁ יֵשׁ מֵאֵין.

וְהִגָּרָם לְהַמְשִׁכָּה זֵו הֵם הַמְצוֹת, שֶׁהֵם הַמְמַשִּׁיכִים הַזֵּיו הָיָה בְּגִנְעָדָן. וְזֵיו זֶה הוּא זֵיו הַמְצוֹת עֲצָמָן, וְכַמְאָמַר רַ"ל (אבות ד, ב): "שֶׁכֶּר מְצוּה – מְצוּה"⁵. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (בראשית ב, טו): "וַיִּנְחַלְהָ בִּגְן עֵדֶן לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ" – "לְעַבְדָּהּ" – בְּמְצוֹת־עֲשֵׂה כו"⁶, שֶׁעַל יְדֵי הַמְצוֹת־עֲשֵׂה הוּא עוֹבֵד אֶת הַגִּנְעָדָן – שֶׁמְמַשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַזֵּיו. וְהֵנָּה, לְפִי שִׁי'פָה שְׁעָה אַחַת בְּתִשְׁבָּה וּמַעֲשִׂים

"בִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֶלְקִיךָ לְשִׁמּוֹר אֶת כָּל מְצוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצוּךְ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה' אֶלְקִיךָ" (פרשתנו יג, יט):

הֵנָּה בְּרִיב (תהלים לד, יח): "עֵינִי ה' אֶל יִרְאִיו" – וּבְרִיב (תהלים לד, טו): "עֵינִי ה' אֶל צִדִּיקִים".

וְהַעֲנִין יוֹכֵן: כִּי הֵנָּה הַתּוֹרָה נִקְרְאת "מִפְתַּחְתּוֹת הַפְּנִימִיּוֹת", וְהִירְאָה נִקְרְא "מִפְתַּחְתּוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת". וְאָמְרוּ²: "כָּל מִי שֵׁישׁ בּוֹ תּוֹרָה וְאֵין בּוֹ יִרְאָת־שָׁמַיִם, דּוֹמָה לְגִזְבַּר שֶׁמְסָרוֹ לִידוֹ מִפְתַּחְתּוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, וּמִפְתַּחְתּוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת לֹא מְסָרוֹ לִידוֹ כו'".

וּבִיאור עֲנִין זֶה:

הֵנָּה נּוֹדַע עֲנִין הַמְצוֹת – ד'רמ"ח פִּקּוּדִין אֵינּוֹן רַמ"ח אֲבָרִין דְּמִלְכָּא³. שֶׁכֵּמוֹ שֶׁהָאֲבָרִים מְמַשִּׁיכִים הַחִיּוֹת שֶׁל

2. (שבת לא, סוף עמוד א ותיחילת עמוד ב).

3. (ראה תקוני ותר תקון ל).

4. (ברכות יז, א).

5. (וכמו שנתבאר הענין ב"ספר של בינונים" פרק ל"ט).

6. (והר חלק א' כו, א. תקוני ותר תקון כא בסופו).

1. (נאמר שבת פרשת ראה, כ"ט מנחם אב, מקריבים החדש וערב ראש חדש אלול תקס"ו).

הנחת כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי נדרסה בספר המאמרים תקס"ו עמוד שכב. ובהרחבת הביאור במאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק ב עמוד שצו. ביאורים, הנחות וקיצורים מאדמו"ר הצמח צדק נדפסו באור התורה: דברים קרד ב' עמוד תשיב. דברים קרד ו': עמוד ב'שא בשבת. ב'שלו. שיר השירים קרד ג עמוד תתקצו).

(מלאכי ג, ו), והיינו משום ד"כולא קמיה כלא – וכאין ממש – חשיבא¹⁴.

פי הנה כתיב (ישעיה כו, ד): "כי ביה ה' – צור עולמים" – ביד"ד נברא העולם-הבא, ובה' נברא העולם-הזה¹⁵:

שהן כמו אותיות היי"ד והה"א במחשבתו של אדם, שבטילות לגבי כללות מחשבתו ושכלו, ומכל שכן לגבי מהותו ועצמותו; כן ויותר מכן, בטילות כל בחינות העולם-הזה והעולם-הבא לגבי אור אינסוף ברוך-הוא בעצמו ובכבודו, ואין עולות בשם עולמות כלל, שהם כאין ואפס ממש, והיה כלא היה¹⁶. רק לשבד את האון על דרך משל גשמי, איתא בכתבי האר"ז"ל שהוא "ברמיון טפה אחת בים אוקיינוס כו". ולכן גם עתה הוא לבדו. יתברך, ואותו אנו מבקשים¹⁷ שיהיה בגילוי הנפש.

וכמו שכתוב (ואתחנן ג, ה): "ואהבת את הוי"ה אלהיך", פירוש "ואהבת" – מלשון "אבה", שהוא לשון חפץ ורצון, שיהיה רצון הנפש – שיהיה "הוי"ה אלהיך" בגילוי לנוכח. וכמו שכתוב בזוהר (חלק ב' קכ, א) על פסוק (תרום כה, ב) "ויקחו לי תרומה", פי "לי" פירוש "אותי" כו'. דהיינו שיהיה גילוי אור אינסוף ברוך-הוא ממש על נפשו, להיות ביטול הנפש אליו יתברך "בכל לבבך וגו"¹⁸.

והיינו על ידי התורה – "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה חיים" (ואתחנן ג, ו), אנכי ממש. ולא בחינת שם בלבד, שהוא בחינת זיו והארה, אלא עצמותו ומהותו בביכול מתגלה על ידי התורה. כי התורה נקראת "קול", "הקל קול יעקב" (תולדות כו, כב); כמו שהקול הוא ממשיך מהלב אל הדיבור, והוא המהפך רוחניות עם גשמיות – כך התורה היא המושכת גילוי בחינת פנימיות, שהוא אור אינסוף ברוך-הוא ממש, להתלבש בגשמיות התורה ומצותיה הפתוחים בה.

ולכן נקרא "קורא בתורה"¹⁹ – באדם תקורא את

טובים בעולם-הזה מכל חיי עולם-הבא⁷, אי לזאת מכל-שכן וקל-וחמר שצריך להמשיך המושכת הזיו לעבודתו יתברך בעולם-הזה. ומה גם ש"עולם-הזה הוא דומה לפרוודור בפני עולם-הבא" – שדומה למרקליון, ו"התקן עצמו בפרוודור כו"⁸. אלא שבעולם-הזה אינו בבחינת "נהנה" מהשנה ותענוג נפלא כבעולם-הבא – ד"שכר מצוה ביהאי עלמא ליפא"⁹, רק בבחינת "באמונתו ייזיר" (בבבא ב, ד). יחיה ממש¹⁰.

והנה, העולם-הבא שהוא משפן הנשמות בלא גופין, מתגלה בחינת הזיו מן המצות בבחינת גילוי. אבל בעולם-הזה שהנשמה מתלבשת בגוף, צריך לשית עצות בנפשו להיות המושכת זו בגילוי הנפש. והיינו על ידי שיתבונן איד שהוא יתברך ממלא כל עמין:

"אתה עשית את השמים ושמי השמים כו, יוצר משרתים, ואשר משרתיו כולם עומדים [...] ביראה, ומשמיעים בקול כו, והאופנים וחיית הקדש ברעש גדול כו"¹¹.

ומזה תפול על האדם גם כן אימה ויראה. והיא בחינת "מפתחות החיצוניות" – שיראה זו לקוחה מבחינת חיצוניות, היא בחינת זיו והארה בעלמא, להיות התהוות העולמות וכל צבא מעלה שבהם. ועל ידם נמשכה בחינת היראה. וכמו שכתוב (תהלים ח, ד): "כי אראה שמיד מעשה אצבעותיך כו"; "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה כו" (ישעיה מ, כו); "ברוך שאמר והיה העולם"¹², שמה ש"ברוך" – נלקח ממה "שאמר והיה העולם", שאין זה אלא זיו כו¹³.

אבל העיקר הוא "מפתחות הפנימיות", בחינת מפתח לפתוח בגילוי בחינת פנימיות. דהיינו גילוי אור אינסוף ברוך-הוא ממש, שאינו בגדר עמין כלל. וכמו שכתוב (נחמיה מ, ו): "אתה הוא ה' לבדך" ממש, כמו קודם שנברא העולם שהיה הוא לבדו יתברך, ו"אני ה' לא שגיתי וגו"

7. (אבות ז, ח).

8. (אבות ד, טו): "העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם-הבא. התקן עצמו בפרוודור, כדי שתקדם למרקליון".

9. (ראה קידושין לט, ב)

10. כמו שנתבאר במקום אחר (על פסוק "וידעת חיים כו" (לעיל ואתחנן ד, ב)).

11. (ברכת "יוצר אור").

12. (תפלת "ברוך שאמר").

13. וענין מה שנתבאר לעיל (יט, ג ואילך) על פסוק "אחרי ה' אלמקים תלכו".

14. (זוהר חלק א' בבבא קטא יא, ב).

15. (מנחות כט, ב).

16. (על פי עובדיה א, טו): "והיו כלוא חיו".

17. (על פי לשון הכתוב בא, יא: "אתה אתם מבקשים").

18. (וענין מה שנתבאר בביאור על פסוק "וארשתך לי" (לעיל במדבר ט, ב)).

19. (ברכות י, ב. ועוד).

חבירו שִׁבְאָא אָצֵלוּ – כִּי "כָּל הַתּוֹרָה שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא"²⁰.

פִּירוּשׁ: כִּמוּ שֶׁעַל יְדֵי שֵׁם הָאָדָם קוֹרִין עֲצֻמוֹת וּמַחֲוֹת, כִּד עַל יְדֵי הַתּוֹרָה קוֹרְאִין וּמְמַשְׁכִּין עֲצֻמוֹת אוֹר אֵינִסוֹף בְּרוּךְ־הוּא. כִּי הוּא שְׁמוֹ וַתְּבָרַךְ, שֶׁהוּא חֲכָמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ וַתְּבָרַךְ, שְׁאִינוֹ מוֹכֵן וּמוֹשְׁגֵן בְּשֶׁכֶל אֲנוּשִׁי. שֶׁעַל פִּי שֶׁכֶּל אֲנוּשִׁי לֹא הָיָה הָדִין נוֹתֵן כִּד כִּמוּ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, אֲלֵא שֶׁכִּד עָלָה בְּרָצוֹנוֹ וַתְּבָרַךְ, וְכִד חֵיבָה חֲכָמָתוֹ וַתְּבָרַךְ שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מְשֻׁכָּל וְהַשְׁגַּת הַנִּבְרָאִים.

וְלִכְדָּ נִקְרָאת בְּחִינַת "שְׁמוֹ" – שֶׁבָּהּ וְעַל יְדֵהּ יִקְרָאוּהוּ לְהַמְשִׁיךְ גִּילּוֹי אוֹר אֵינִסוֹף בְּרוּךְ־הוּא מִמֶּשֶׁ, "פּוֹתַח אֶת יָדָהּ וּמִשְׁפִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן" (תְּהִלִּים קמ"ו, טו), שְׁנִמְשָׁךְ רָצוֹן־הַעֲלִיּוֹן "לְכָל חַי", וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו" (שָׁם, טז), "אֲרֵךְ אֲפִים וּגְדֹל חֶסֶד" (שָׁם, ח), לְהִיּוֹת "קְרוֹב" "לְכָל קוֹרְאָיו" (שָׁם, יח), וְ"לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ" (שָׁם) דִּיקָא, אוֹתוֹ בְּנִעְצָמוֹ וְלֹא בְּחִינַת שֵׁם כּו'. :

ב. וְזֶהוּ "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ":

דְּכָתִיב "בְּקוֹל" וְלֹא "קוֹל" – וּכְמוּ שֶׁכָּתוּב (בֹּא טו, כו): "וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ כו'"; קוֹל הֵינּוּ הַמְשֻׁכָּה מִהַהֶעֱלָם אֶל הַגִּילּוֹי. וְ"קוֹל" פִּירוּשׁ: הַשְׁמִיעָה וְהַחֲבִנָּה לְהַמְשֻׁכָּה זֶה, וְהֵינּוּ לְבַחֲנִית הַהַמְשֻׁכָּה עֲצֻמָּה שֶׁהִיא בְּחִינַת חִיצוֹנוּת. אֲבָל "בְּקוֹל" הֵינּוּ בְּפִינִימִית־הַקוֹל, "כִּי תִשְׁמַע" – שֶׁתִּהְיֶה הַשְׁמִיעָה בְּבַחֲנִית פְּנִימִית־הַהַמְשֻׁכָּה, מִה שְׁנִמְשָׁךְ מִהַהֶעֱלָם, דְּהֵינּוּ בְּחִינַת אוֹר אֵינִסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, שְׁיוּמָשֶׁךְ גִּילּוֹי זֶה עַל נִפְשׁוֹ לְהִיּוֹת בְּבַחֲנִית בִּיּוּטוֹל.

וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוֹ רַ"ל בְּרַבּוֹת, רִישׁ פְּרָשַׁת כִּי תִבָּא, עַל פֶּסוּק (מִשְׁלִי ח, לד) "אֲשֶׁרִי אָדָם שׁוֹמֵעַ לִי" – "אֲשֶׁרִי לְאָדָם בְּשִׁעָה שְׁטִמּוֹנוּתָיו לִי כו"²¹. וְזֶהוּ "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל כו'". אֵד צָרִיךְ לְהִיּוֹת פֶּסֶדֶר הַמַּדְרָגוֹת: תַּחֲלָה "מַפְתָּחוֹת

הַחִיצוֹנוּת" וְאַחֵר כִּד "מַפְתָּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת". כִּי הֵנָּה יֵשׁ "חֲצֵר הַחִיצוֹנָה", וְ"חֲצֵר הַפְּנִימִיּוֹת". כִּמוּ שֶׁכָּתוּב בְּמִגְלַת אֶסְתֵּר (ה, א): "וַתַּעֲמִיד בַּחֲצֵר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִיּוֹת", "וְהָיָה כִּי יִבָּרַךְ בֵּית הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה" (שָׁם ג, ד):

"חֲצֵר הַחִיצוֹנָה" הוּא בְּחִינַת פְּסוּקִידוּמָרָה, שֶׁהִם הַמַּדְרָגִים בְּשִׁבְחָה גְדוּלַת "יוֹצֵר הַכֹּל"²², וְהַתְּפַשְׁטוֹתָיו עַל כָּל הַנִּבְרָאִים, וְאֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַנִּפְלְאוֹת וְאֶת הַגְּדוּלוֹת²³, "הַלֵּלוּ אֶת ה' מִן הַשָּׁמַיִם כו'" (תְּהִלִּים קמ"ו, א), "אֲתָהּ עֲשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם כו'" (נִחְמָה מ, ו). וְכֵן עֲנִין הַשִּׁירָה שֶׁעַל קְרִיעַת יַם־סוּף – הַתְּגִלּוֹת הַנֶּסֶם הַנִּפְלָא בְּעוֹלָם־הַזֶּה.

וְ"חֲצֵר הַפְּנִימִיּוֹת" הוּא קְרִיאַת־שְׁמַע וּבְרַכּוּתָּיהָ.

"וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מְלָכוּתוֹ בְּבֵית הַמְּלָכוּת" (אֶסְתֵּר ה, א) הוּא בְּחִינַת תְּפִלַּת שְׁמוֹנַה־עֶשְׂרֶה, שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּיּוּטוֹל כּו'.

וּמִשָּׁם: "וַיּוֹשֻׁט הַמֶּלֶךְ [...] אֶת שְׂרָבִיט הַזֶּהָב" (שָׁם, ב), הוּא בְּחִינַת וּמַעֲלַת הַזֶּהָב, דְּהֵינּוּ רִשְׁפִּירֵאֵשׁ הָאֶהֱבָה כּו' שְׁהוֹשִׁיט וְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת "בֵּית" לְבַחֲנִית "חֲצֵר הַפְּנִימִיּוֹת", דְּהֵינּוּ שִׁיחָה גִילּוֹי אֶהֱבָה זֶה גַּם בְּקְרִיאַת־שְׁמַע, בְּקוֹיִם "וְאֶהֱבָה כו'".

וְזֶהוּ "אֲשֶׁרִי תִבְחַר וְתִקְרַב יִשְׁכּוֹן וַיִּצְרִיךְ" (תְּהִלִּים סה, ח) – ב' וַיִּצְרֹת – חֲצֵר הַחִיצוֹנָה וְחֲצֵר הַפְּנִימִיּוֹת. וְהָדָר "נִשְׁבָּעָה בְּטוֹב בֵּיתֶךָ" (שָׁם) – בְּחִינַת בֵּית בְּחִפְלַת שְׁמוֹנַה־עֶשְׂרֶה, שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּיּוּטוֹל כּו'²⁴.

וְהֵנָּה הַמְשֻׁכָּת בִּיּוּטוֹל זֶה, לְהִיּוֹת תְּקוּעָה וְקַבּוּעָה בְּלִבּ וּנְפֶשׁ כָּל הַיּוֹם, שְׁלֹא יִפְסִיקוּהוּ וְלֹא יִטְרִידוּהוּ מִחֻשְׁבוֹת הַזְּמַן הַפּוֹרְדּוֹת כּו', הֵינּוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה. שְׁנֵאָמַר: "וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ כו"²⁵. וְזֶהוּ "אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בְּאַמֻּת", וְ"אִין אִמַּת אֲלֵא תוֹרָה"²⁶ כּו', כִּי "שִׁפְתָּ אִמַּת" דּוֹקָא "תִּפְּזוֹן לְעַד" (מִשְׁלִי יב, יט).

כִּי הָאֶהֱבָה הַמַּתְנַלָּה בְּתַפְלָה, לְפִי שֶׁהִיא זְכוּת, לְכִד

"אֲשֶׁרִי" שֶׁבְּפֶסְקוֹי דְּמִקְרָה.

24. (עֲיִין בּוֹהֵר חֵי שְׁלָה, דָּף קכ"ט, עֲמִיד ב', מַעֲנֵן "יִשְׁכּוֹן חֲצִיד".) וְעִיִן מִה שְׁנִתְבָּאָר עַל פֶּסוּק "וְאֲרַשְׁתִּיךָ לִי כו'" (לְעִיל בְּמַדְרָג י, ג) – בְּהַפְתָּרָה דְּפָרֶשֶׁת בְּמַדְרָג. גַּם עַל פֶּסוּק "וַיִּקְהַל מֹשֶׁה", מַעֲנֵן "שֶׁעַר הַחֲצֵר הַפְּנִימִיּוֹת כּו'". וְעַל פֶּסוּק "וַיִּשְׁטַח הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר כו'" (תּוֹרָה אוֹר צד, ג). וּמַעֲנֵן שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֶה שְׁנִקְרָא בֵּית – עַל פֶּסוּק "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי כּו', אִזְּהָ בֵּית כּו'" (תּוֹרָה אוֹר פְּרָשַׁת בְּרָאשִׁית).

25. (וְאַתְחַנֵּן ג, ו. וְרָאָה בְּרַבּוֹת כּא, א).

26. (וַיִּשְׁלַמְנִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה פָּרַק גַּ הַלֵּכָה ח. פְּתִיחָתָא לְאַיְהָ רַבָּה ב. תַּקְנִי וְזֶה תַּקֵּין כּא).

20. (רָאָה לְעִיל פִּנְחָס עו, ב וְשֵׁם נִסְמָן).

21. (וְעִיִן בּוֹהֵר בְּהַעֲלוֹתֶךָ דָּף קנ"ב, עֲמִיד א'): "נִשְׁמָתָא דְּאִמְרָה, דָּא תַּפְאָרַת יִשְׂרָאֵל, דְּאִיהִי אוֹרִיתָא מִמֶּשֶׁ". וְנִדְעַה דְּתַפְאָרַת נִקְרָא קוֹל – "הַקוֹל קוֹל עֶקֶב" כּו' (תּוֹלָדוֹת כו, כב). וְאִם כֵּן מִה שְׁמִלּוּשׁ בְּפִינִימִיּוֹת הַקוֹל, זֶהוּ מִה שֶׁכָּתוּב שָׁם בּוֹהֵר: "נִשְׁמָתָא דְּנִשְׁמָתָא דָּא הוּא עֲתִיק כּו'".

וְעִיִן מִה שְׁנִתְבָּאָר בְּבּוֹר הַמַּתְחִיל "שִׁימְנִי כְּחוֹתֶם", כִּי יֵשׁ תּוֹרָה וְשֵׁם תּוֹרָה כּו', נִקְרָא "קוֹרָא בַּתּוֹרָה" (רָאָה בְּרַבּוֹת רִישׁ פָּרָק ב, וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת) כּו'. עִיִן שָׁם. וְזֶהוּ עֲנִין מִה שֶׁכָּתוּב "וְלִכֵּן נִקְרָא קוֹרָא בַּתּוֹרָה" כּו'.

22. (וַיִּקְרָה י, טו).

23. ("דְּבָרִי נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה... וְגִדְלָתֶךָ אֶסְפְּרָה" (תְּהִלִּים קמ"ו, יז), בְּמִזְמוֹר

עולם ועד" (תהלים קד, ה).

כי הנה במצות יש ב' בחינות:

כי המצות הם "מ"ח אבריו", הממשיכים החיות של הנפש.

והב', שהם כלים לאור הנאחז ודולק שם. שםבלעדי השמן והפתילה אין האור מאיר כלל. וכן מבלעדי המנונה ישפך השמן ולא ימשיך אחר הפתילה ויסתלק האור. כך המצוה היא בחינת נר לאור התורה, שאור אינסוף ברוך-הוא הנמשך ומתגלה בתורה, אין לו קיום אמיתי כי אם על ידי המצות, שהן בחינת שמירה וקיום לאור התורה, שיהא נשמר ומתקיים על ידן בקיום המצות במעשה בפועל במש.

ועל זה נאמר (ישעיה לב, ז): "והיה מעשה הצדקה שלום", מעשה דוקא - שצדקה היא כללות המצות, ולכן נקרא בשם מצוה סתם³⁰. וכמו שכתוב בנחמיה (נחמיה י, לו): "והעמדנו עלינו מצות, לתת [...] שלישית השקל וגו'". כי כמו שהצדקה היא השפעת והמשכת החיות "להחיות רוח שפלים" (ישעיה נז, טו), כך הוא קיום כל המצות פולם נקראים על שם צדקה.

וכתיב (ישעיה נה, יד): "בצדקה תכונני", פירוש "תכונני": שעל ידי הצדקה תעשה מכן ומשכן להשראת אור אינסוף ברוך-הוא; שאין לו קיום ומצב לעמוד על פנו אלא על ידי הצדקה, שהוא בחינת כללות המצות, שהן הן השומרים ומקיימים את האור.

ולכן אמרו רז"ל "כל האומר אין לי אלא תורה כו"³¹, שהפירוש הפשוט הוא, שצריך שיעסוק בתורה ובגמילות-חסדים, ולא בתורה לבדה.

והענין: כי התורה לבדה הוא אור בלא כלי. ואין לה קיום כי אם על ידי גמילות-חסדים - כללות המצות³².

ולפי זה היה אפשר לפרש כאן הפסוק בפשוטו: "כי תשמע בקול" שהוא בחינת תורה, שעל ידי זה ימשיך לשמור "את כל מצותיו", שהתורה היא השמירה ל"ג מצוה כו". ו"ע" פנים לתורה" (פסדור רבה יג, טו. וזה חלק א, מו, ב, חלק ג, כ, א ברעא מהימנא קס, א, קלט, א, רטו, א).

וגם: כי פירוש השמירה הנזכר כאן רצונו לומר, שלא יסתלק האור לשרשו. וזה הוא על ידי הכלים דוקא.

וכמו שנתבאר בפירוש על פסוק "וקבל תיהדוים", בפירוש ענין "נעשה ונשמע כו". ענין שם. ועל פסוק "והארץ הרים רגלי כו".

ולעיל, רוצה לומר, השמירה מבחינת "עבירה מכבה מצוה", דהיינו מיניקת החיצונים מהאור פנימי וכלי. ושמירה זו, הוא דייקא על ידי אורות מקיפים כו.

חולפת ועוברת אחר התפלה. אבל התורה היא למעלה מן הזמן, "אשר אנכי מצוה" (ואתחנן ג, ו), אנכי ממש, הוא אור אינסוף ברוך-הוא ה'סובב כל עולמיו. ולכך נאמר בה (שם) "חיים", כי "כל מקום שנאמר "חיים" פירוש לעולם ולעולמי עולמים" - שאין לו ביטול והפסק.

ג. אך הנה יסוד התורה, הוא מיוסד על מצות-עשה ומצות לא-תעשה הפתובים בה. ולכך אין אור אינסוף ברוך-הוא שורה ומתגלה על פי התורה להיות קבוע בלב ונפש, כי אם בקיום מצות-עשה ומצות לא-תעשה; "ובערת הרע כו" (פרשתנו יג, ו), כי "לא יגורד רע" (תהלים ה, ה), ו"מהור עינים מראות ברע"²⁷.

וכמשל הבית שרוצה להכניס שם את המלך, שצריך פיבוד וריחוי שיהיה מנוקה מכל דבר מלוכלך, שלא ימצא בו שום ניוול ואשפה - כך כדי שיהיה הלב משכן ומכון להשראת גילוי אור אינסוף בתוכו ובפנימיותו, צריך לטהר את הלב מכל רע. הן ב"סוד מרע" גמור - באיסור כו, והן בכיבוש מדות רעות בגפש, כמו פעם כו, "ולא תתורו אחרי לבבכם, ואחרי עיניכם אשר אתם זונים כו" (שלה טו, לט), שקראם הכתוב בלשון "זונים", כמו זונה שאסורה לבעלה "אחרי אשר הוסמא וגו"²⁸.

ולכן אמרו רז"ל (ובמות קט, ב): "כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו". כי התורה בבחינה זו אשר אינה בטירת הלב, נקרא בחינת "תרעא לדרתא"²⁹, שהיא למטה ממדרגת היראה כו.

וזהו "לשמור את כל מצותיו", "את" פירוש כמו עם (כמו "הולך את חבמים וחקם" (משלי ג, ב) - פירוש: "עם חבמים"). דהיינו, שעם המצות תהיה בחינת שמירה לבחינת המשכת "אשר אנכי מצוה חיים" הנמשכת על ידי התורה, להיות לה שמירה וקיום בלב "כל תמוט

27. (בבבא א, יג: "מהור עינים מראות רע". ישעיה לג, טו: "נעצם עיני מראות ברע").

28. (תצא כד, ד. וראה סופה כו, ב. וזהא ברש"י שם).

29. (שבת לא, ב).

30. ("בכל תלמוד ירושלמי" - תנאי פרק לו).

31. ("אפילו תורה אין לו").

32. (וענין מה שנתבאר על פסוק (בבבא א, ג) "אם בחרתי תלכו ואת מצותי תשמרו" (לעיל בבבא א, ג), גם פן שהשמירה היא על ידי המצות. והיינו שעל ידי הכלים נשמר ומתקיים האור כו).

אמנם לעיל על פסוק (יג, ה) "אחרי תהיה אלוקים תלכו", נתבאר שעל ידי התורה הוא השמירה ל"ג מצוה".

ובדרי להיות גילוי זה לכל אחד ואחד פראוי לו לפי מעשיו ומדרגתו, מוכרח הוא לסבול יסורים כל כך ערך כו'.

אבל בעולם הזה שהוא גילוי "אנכי" ממש, הנה עליו יתברך נאמר (תהלים קל"ט, יב): "גם חשך לא יחשיך כו'", ו"קרוב ה' לכל קוראיו, לכל אשר יקראוהו באמת" (תהלים קמ"ח, יח). כי הוא "השנה וימשה קמן וגדול"³⁷. והמלאכים שואלים: "איה מקום כבודו?!"³⁸ היינו אור אין-סוף ברוך-הוא ממש, שאינו מושג כו'. (מה שאין פן בבחינת הוי, הרי "והאופנים ברעש גדול כו' יהללו את שם ה'")³⁹ ואומרים (ישעיה ג, א): "מלא כל הארץ" – הללו הגשמיים – "כבודו".

ד. אך הנה תכלית המכוון ב"כי תשמע בקול ה' אלהיך", הוא המשכת בחינת אור אין-סוף ברוך-הוא בגילוי על נפשו; ובשמירת כל מצותיו – להיות כלי ואור לגילוי זה – הוא כדי להיות בחינת ביטול כו'. וזהו "לעשות הישר בעיני ה' כו'".

וביאר ענין זה:

הנה פתיב (שמואל א' ב, ג): "אל דעות ה'" – ב' דעות – יחודא-עילאה ויחודא-תתאה: יחודא-עילאה – מלמעלה-למטה, ד"כולא קמיה בלא כו"⁴⁰. ויחודא-תתאה – ממשטה-למעלה, בחינת יש מאין כו'. כמו שנתבאר במקום אחר. ושתיקה הם כחות אלהות: יחודא-תתאה – בשם "אלקים" המצמצם ומפריד להיות "עלמא דפרודא", בחינת יש כו', שיהיה ביטול-היש דיקא. ויחודא-עילאה – בשם "הו"ה" כו'.

וזהו "משמים הביט ה'" (תהלים ל"ג, י); "השקיפה ממועון קדשך מן השמים" (תבוא כו, טו); "ה' משמים השקיף כו'" (תהלים י"ד, ב) – פירוש: שנתלבש במדה זו להשגיח משמים מלמעלה-למטה, דהיינו בחינת יחודא-עילאה. שלפעמים מתלבש במדה זו, ולפעמים מתלבש ומשגיח במדה שממשטה-למעלה, בחינת יחודא-תתאה.

וזהו "עין ה' אל יראיו" (תהלים ל"ג, יח): של"יראיו" שהן

יבזה ויבן מה שכתוב (ירמיה ט, כג): "כי אם בזאת יתהלל המתהלל, השכל וידוע אותי, כי אני ה', עושה חסד משפט וצדקה בארץ".

ולכאורה אינו מובן, כי "השכל וידוע אותי" היינו להיות "דעת אלהים"³³ אצלו, ומאי מסיים "כי אני ה' עושה חסד כו'?"

אך עם ה"ל יבן, כי "השכל וידוע אותי" פירוש – "אותי" ממש, הוא אור אין-סוף ברוך-הוא ממש, עצמותו ומהותו כפיכול המתגלה בתורה³⁴. אך אין זה קיום אמיתי כי אם על ידי עשיית "חסד, משפט וצדקה", שהם בחינת פלים.

והפעם שהם דייקא בחינת פלים, מפרש הכתוב: "כי באלה תפציתי" – כלומר, שבה עלה ברצונו ויתברך להיות המצות דוקא בחינת פלים לגילוי אור אין-סוף ברוך-הוא. "אשר אנכי מצוה היום", שבהחינת "היום לעשותם" (ואתחנן ג, יא) הוא גילוי "אנכי" ממש, דהיינו מהותו ועצמותו כפיכול³⁵.

מה שאין פן עולם-הבא הוא גילוי זיו והארה בעלמא. ויבזה ויבן מה שכתוב (תהלים כ"ד, גיד): "מי יעלה בהר ה' ומי יקים במקום קדשו. נקי כפים כו'", שלא כל האדם זוכה לעולם-הבא כי אם על ידי יסורים של גיהנם ונהר דיגור כו'. וכמאמר רז"ל³⁶: "שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך-הוא לישראל, וכולם לא נתנו אלא על ידי יסורים: עולם-הבא, תורה וארץ ישראל". ויסורי עולם-הבא הם כפלי כפלים מיסורי עולם-הזה עד שאין ערך כו'.

ולכאורה אינו מובן, שהרי אמרו: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם-הזה מכל חיי עולם-הבא", ולמה בעולם-הזה יכול להיות "בתשובה ומעשים טובים" ואין צורך יסורים כל כך לחיי עולם-הבא?

אך הענין הוא:

לפי שעולם-הבא הוא גילוי הו"ו, שהגילוי הזה הוא דרך ירידת והשתלשלות המדרגות שהן רבות ושונות,

וענין מה שנתבאר בפרשת ואתחנן, על פסוק (ג, אג) "זאת המצוה כו', לשמור את כל חקותיו כו', ושמרת" כו' – ב' שמירות. וענין מה שנתבאר על פסוק (פנחס כ"ב, ב) "תשמרו להקריב כו'" – "שמור זו משנה כו'".

33. (חושע ד, א).

34. וענין ברבות נשא, ריש פרשה עשירי.

35. (וענין ברבות: סוף קהלת, בפסוק י"ב, ט) "ויתר שהיה קהלת חכם. ובפרשת נח, סוף פרשה ל"ה. משפטים, פרשה ל'. זר: חלק ב': כ"ב, סוף

עמוד א'. קנ"ח, ב'. חלק ג': ק"י, עמוד א'. רנ"ו, עמוד ב').

36. (ברכות ה, סוף עמוד א').

37. (פיוט "יכל מאמנים").

38. (נוסח קדושת "פתח" כמסופר שבת ויום טוב).

39. (נוסח ברכות קריאת שמע, על פי יהוהאל ג, יג. תהלים קמ"ח, ה).

40. (זר חלק א בהקדמה יא, ב).

א: "למהו אחד באחד" – שבכחינת יחודא-תתאחא שורה ומתגלה יחודא-עילאה. כי בלא גילוי בחינת יחודא-תתאחא תחלה, אינו שורה ומתגלה יחודא-עילאה, כמאמר: "קודשא בריך-הוא אחד, לעילא לא יתיב בו"⁴².

ועל זה אומרים "מודים אנחנו לך כו"⁴³ – באדם שמוזה לחיבורו ש"אמת הוא כמו שהוא אומר" – כך "מודים אנחנו לך", שאמת הוא ד"כולא קמיה – בלא כו", ולא פאשר נראה לעיני בשר – יש מאין כו. ו"מאן דלא ברע במודים כו"⁴⁴ – שצריך להיות בבחינת הודיה על כל פנים.

אך להיות גילוי ממש בבחינת ביטול זה – למטה כמו למעלה – הוא על ידי התורה, "כי תשמע בקול ה' אלהיך" – בפנימיות הקול. שפנימיות זו היינו אור אינסוף ברוך-הוא ממש, שלמעלה מעלה מפרד השתלשלות, ושם מעלה ומטה שוים, לכך נמשך ממש להיות גילוי ביטול זה למטה כמו למעלה.

וזהו "לעשות הישר בעיני ה' אלהיך", פירוש "הישר" – כמו "ישר יחזו פנימו", דהיינו לעשות ב' בחינות עינים – בבחינת ישר, בהשוואה אחת, "למהו אחד באחד", ו"עין בעין יראו וגו'":

בבחינת "מפתחות החיצוניות" הוא משיג בבחינת עין אחת – או יחודא-עילאה או יחודא-תתאחא.

מה שאין בן "אל הצדיקים", שהן בבחינת התקשרות – "עמוד אחד וצדיק שמו"⁴¹; "כי כל בשמים ובארץ" (דברי הימים א' כט, יא), ותרגום אונקלוס: "דאחיד בשמיא וכו'" – הוא בבחינת "עיני ה'" (תהלים לד, טו), שאילו השני בחינות עינים, הן שוין ממש-למעלה כמו מלמעלה-למטה.

(ועל דרך זה הוא מאמר המדרש סוף "שיר השירים רבה":

"בשעה שישאל עושין רצונו של מקום, הקדוש ברוך-הוא מביט אליהם בשתי עיניו, הדרה הוא דכתיב (תהלים לד, טו): "עיני ה' אל צדיקים".

ובשעה שאין עושין רצונו של הקדוש ברוך-הוא, הוא מביט אליהם בעינו אחת. הדרה הוא דכתיב: "עין ה' אל יראיו").

וכמו שכתוב (תהלים יא, ז): "ישר יחזו פנימו", "ישר" ממש. שגם ממש-למעלה מתגלה בחינת ביטול ד"כולא קמיה – בלא חשיב". וכמו שכתוב (ישעיה נב, ח): "כי עין בעין יראו וכו'", דהיינו עין שמלמעלה-למטה בעין שמלמטה-למעלה. וכמו שכתוב בזהר הקדוש (חלק ב' קלה,

43. (ברכת התורה בפתלת העמידה).

44. (נעשה שדרתו נחש ואינו גם בתחית הפתחים. ראה בבא קמא טו, סוף עמוד א' ובתוספות שם עמוד ב'. וזה חלק ב' ק. א. חלק ג' סדר, א. וראה פרי חדש באורח חיים סימן ק"א).

41. (תנינא יב, ב: "הארץ על מה עומדת? .. על עמוד אחד וצדיק שמו, שנאמר (משלי י, כח): 'צדיק יסוד עולם'").

42. (על פורפריא דיקריה, עד דאחשבידת אידי ברא דאחד פנונא דיליה למהו אחד באחד. וזה שם).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

דחו"ב ומדות כי שרשו בבחי' מקיף דיחידה (שהוא מ"ם דצלם שבו יתהלך איש כל היום באו"ר בתו"מ כו' כנ"ל) הנה אנו מוצאים בדוגמא כזאת גם בק"ש שהוא ביחוד פנימי דאו"א כנ"ל והוא במצות התפילין שבראש ויד עד שכל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו כו'. ולכאורה זהו פלא גדול דודאי מצות או"ר שבק"ש בביטול פנימי דמוחין דחו"ב דשמע כו' הוא יותר נעלה מבחי'

(מ) והנה עכ"פ מובן מכל הנ"ל בענין עמידה דש"ע בביטול חיצוני וכן בהשתחוואה גשמי' כבורע בברוך ומה שמדבר בלחש בחשאי כו' דאעפ"י שביטול חיצוני זה אינו אלא כמו בחי' כלי חיצוני לבחי' הביטול הפנימי שבמחשבה ולב (שנק' השתחוואה רוחנית כמו בבטול הצורה דגלגל השמש שממילא משתחוה בסיבוב והילוך שלו הגשמי כו') מ"מ שרש ביטול זה הוא למעלה מביטול הפנימי

(וכמו אך בצלם יתהלך איש מ"ם דצלם במקוץ תתפילין יתהלך בתפילין בבחי' מקוץ לשמירה כל היום וכמ"ש וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נק' על"ך בבחי' מקוץ שהן תפילין שבראש ויראו ממך כי החיצונים בורחי' מן המקוץ כידוע בענין תכלת שבציצית שמסמא עיני החיצונים דק"ג שלא יוכלו להסתכל במקוץ כו') ולזאת אינו נפטר בזה ממצות אוי"ר שגולדי' מחו"ב הבאי' בגילוי באו"פ במוח ולב כי בחי' ההתגלות דאוי"ר במצות ואהבת הוא שרש ויסוד לכל המצות הנעשי' באוי"ר שיהי' עי"ז בחי' יח"ע דקדוה"ה ושכינת' שא"א להיות זה מבחי' המקוץ דמוחי' דחו"ב שבתפילין שבראש שהוא בבחי' ההעלם ובהסתר גדול רק עכ"ז גם מצות אוי"ר שבק"ש א"א להיות בלא תפילין כי בחי' האו"פ מקבל מאו"מ תתפילין וע"כ הקורא ק"ש בלא תפילין נק' עדות שקר כי אין קיום והעמדה לאוי"ר זו בלא בחי' המקוץ תתפילין שבראש (ופי' הפשוט דעדות שקר זה היינו שאו' בק"ש וקשרתם כו' ואין תפילין בראשו דמזה משמע להיפוך דמצות אוי"ר בק"ש ביחוד פנימי דחו"ב זהו העיקר) ואמנם כשאין תפילין בראשו הרי אינו מקיים ואינו מביא הדבר במעשה שיהי' לטוטפת כו' זהו נק' עדות שקר בנפשו שאין האוי"ר ביחוד העליון דק"ש אמת אם אינו מתקיים בסוף מעשה דוקא כי נתב"ס דוקא והמעשה עיקר. וכמאמר הוקשה כל התורה לתפילין כו' שיומשך גילוי אלקות במעשה דוקא שזהו כמו מה שבאה פ' שמע באותיות הכתב בקלף בהנחה ע"ג הראש דוקא שמאמת לאמת דמצות ק"ש בפה כו' והכל ענין א' שאין בחי' המקוץ שורה רק במעשה בחיצוניות כמו בקלף גשמי ולא ברוחניות באהבה שבלב ומוח מטעם הנ"ל וד"ל (אבל בהנחת תפילין בלא ק"ש אינו נק' עדות שקר כי יש בכלל מאתים מנה שהאו"פ נכלל באו"מ שמצות ק"ש באוי"ר בגילוי מצוה בפ"ע ואעפ"כ אם עוסק במצוה כמו בהכנס' כלה שפטור מק"ש פטור גם מתפילין) ועכ"פ מוכן מכל זה דהגם שהתפילין הן בחי' לבוש גשמי הוא בחי' כלי לאו"מ דחו"ב שלא יוכל לבא בגילוי גם בפנימי' דחו"ב כנ"ל וזהו כדוגמא הנ"ל בביטול חיצוני דעמידה וכריע' בש"ע דהגם שאינו רק בחי' כלי חיצוני לביטול הפנימי דחו"ב מ"מ שרשו במעלה גבוה מביטול הפנימי דחו"ב כראי' ושמיעה כו' והיינו בבחי' המקוץ דכתר שמקוץ לקומת אדם מראשו לרגלו כאחד שאינו שורה רק בבחי' כלי הביטול החיצוני בקומת האדם כעמידה ברגל וכריעה בראש ושרד' ולא בביטול הפנימי דמוח ולב כמו במקוץ דמוחי' שבתפילין שאינו שורה רק ע"ג הקלף גשמי בהנחה גשמי' על גבי הראש כנ"ל וד"ל:

התפילין שבראש אעפ"י שבפ' קדש והי' כו' מלוכש בהן בחי' מוחי' דחו"ב בחי' ח"ע בפ' קדש כו' ושמע והא"ש הן בחי' חו"ג שמסתעפי' מב' מוחי' דחו"ב כידוע שכל זה אינו בא רק בהלבשה חיצונית בקלף גשמי דפרשיות המונחי' בבתים גשמי' ואיך יאמר שהקורא ק"ש באוי"ר בפנימי' היחוד דחו"ב בלא תפילין בראשו שזהו כמעיד עדות שקר בעצמו כמ"ש שמע ואהבת כו' ואם מפני שבמצות תפילין הגם שהן בלבוש גשמי מ"מ הן בחי' כלים ממש להשראת אור א"ס שבחו"ב וחו"ג כו' א"כ הי' מהראוי שיפטור ממצות אוי"ר בקבלת עמ"ש בשמע והי' א"ש בהתגלות בלב אם מניח תפילי' בראשו וזרועו אחר שכבר הוכן בחי' כלים לזה שהן ד"פ תתפילין ובאמת מצות ק"ש ואוי"ר שבה מצוה בפ"ע היא ואינו יוצא י"ח במצות תפילין לבדן אע"פ שאינו מסיח דעתו מהם כלל כו'. וגם זה אמת דהקורא ק"ש בלא תפילין אע"פ שיצא י"ח מצות ק"ש דאורייתא מ"מ נק' עדות שקר כנ"ל ולא עוד אלא דקרקפתא דלא מנח תפילין נק' פושעי ישראל בגופן ולא ניתן למחילה עולמי' כידוע:

(מא) אך הנה הענין יובן ע"ד הנ"ל בביטול חיצוני דש"ע דהגם שהוא בחיצוני' הנוף הגשמי הוא בחי' כלי לאור המקוץ העליון ביותר שזוהו יקום בתח"ה כו'. וכך הוא בענין הד"פ תתפילין שבראש דאעפ"י שהן כתובי' על קלף גשמי אדרבה היא הנותנת ששורה בהן מבחי' אור המקיפי' דד' מוחי' דחו"ב וחו"ג לפי שזהו הכלל בכ"מ שהמקוץ העליון ביותר אינו שורה כ"א בהלבשה היותר חיצונית דוקא (וכמו גם בי' הדברות הכתובי' בלוחות היו למעלה במדרגה מבחי' הדבור דו' הדברות שמפי הגבורה שמענו כמ"ש חרות על הלוחות כו' כמ"ש במ"א משום דאותיות הכתב שרשו למעלה מאותיות הדיבור) כמו בפ' קדש הכתובה על קלף גשמי יש בה בהעלם והסתר מבחי' או"מ דח"ע שנק' חכים ולא בחכ' ידיעא וכן בפ' והי' מבחי' מקוץ דכינה עילאה כו' וכך בפ' שמע והי' א"ש יותר עליונים מקריאה בפה בק"ש כו' ועכ"ז מצוה דאורייתא לקרות ק"ש בפ' דשמע והי' א"ש בבחי' ביטול פנימי להיות היח"ע הפנימי דחו"ב במוחי' שבראש בגילוי דאו"פ ולא יצא י"ח בהנחת התפילין שבראש אע"פ שהוא בחי' מקיפים דחו"ב וע"כ התפילין הן בבחי' בליטה ע"ג הראש שנק' לגלגלתא דחפאי על המוחי' כו' לפי ששם המקוץ בהסתר גדול בהלבשה הוואת דקלף התפילין להיותם גבוהי' הרבה מאד עד שא"א שיבואו בגילוי או"פ בהשגה באו"ב בחו"ב שבראש אף לא בעומק דחו"ב בלב בראי' ושמיעה שאינו רק בבחי' נר"ג דאדם והמקיפים תתפילי' שבראש למעלה מבחי' נר"ג דאדם

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ביאור לד"ה קדושים

כו' שיהי' התהוות הבע"ג ויש ונפרד ויהי' עליהם התפשטות המלוכה שיהיו זעות מחיל כפא כו' ואימתך עליהם, ועמ"ש בלק"ת פ' שלח סד"ה כי תבואו אל ארץ מושבותיכם שזהו ענין והוא ימשול כך, והוא ענין העטרה השנית משני העטרות שהניח בראש בניו שהוא מה שנמשך מקדושה עליונה הנ"ל במל' דאצי' וממנה נמשך בבי"ע כנ"ל, וזהו ענין המדרש בג' עטרות הא' נתן בראשו הוא בחי' עליית הת"ת בחכמה והתחכמה עולה לקבל מהאור שלמעלה מהחכמה והוא אור הכתר שהוא בחי' תחתונה שבמאציל ושרש הנאצלים ומצד שהוא מבחי' תחתונה שבמאציל הוא בבחי' מקיף ולא ימנה בכלל י"ס ונק' עטרה ועטרה זו נתן בראשו היינו בבחי' חכמה (ראשית האצי') ובבחי' ת"ת (שהוא עצמות הו"א הנק' קב"ה) ועמ"ש ע"פ הוזהר פ' חיי דקב"ג בענין קב"ה דאתכליל מאתר עילאה סדכ"ס שבת"ת להיותו מחבר חו"ג צ"ל הארת הקו יותר מבחו"ב. וב' עטרות נתן בראש בניו היינו מה שנמשך מאור הכתר הנ"ל הנק' עטרה מלמעלה למטה בחוזה דו"א שמשם מאיר למל' מאחוריו ונק' כתר מל' וכן מבחי' יסוד ז"א מאיר לה ג"כ הארה זו בבחי' פנימיו' כנ"ל ולפי שזה נמשך להמל' והיא מקור נשמות ישראל ע"כ אמר בראש בניו כו' (ועמ"ש בלק"ת סד"ה שובח ישראל עד, ועמ"ש ע"פ אלה פקודי בענין משכן העדות כו' ושיומשך במ' הנק' עד מבינה הנק' משכן העדות ל' בעדי עדים המשכת הכתר ע"ש), וזהו ג"כ ענין מארו"ל על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח, עבודה היינו הקרבות ונז' בזהר דרזא דקרבנין סליק לעילא עד אין סוף (ע' בפ' נח ובפקודי דרס"ח ע"ב ורס"ט א') כו' וקיימי כולוהו בסליקא כו' ע"ש והוא ענין עליות העולמות בעילוי אחר עילוי עד הא"ס ב"ה והוא בחי' הקדוש הראשון שענינו העליה מלמטה למעלה עד א"ס כדלעיל, ותורה הוא המשכת קדושה עליונה הנ"ל בז"א מלמעלה למטה ששם שרש התורה כידוע. והנה נת' שבבקיעת יסוד דאי' מתגלים בז"א ב' מיני אורות והם ה"ח וה"ג שהיו מכוסים ביסוד אימא וידוע שהחסדים הם המשכה מלמעלה למטה והגבו' ענינם ההעלאה ועם היות שהם מתגלים בבחי' המשכה מלמעלה למטה מ"מ המשכה זו היא לעורר ההעלאה וזהו שרש ענין הגו' לעיל (בתורה

ד. והקדוש הג' הוא כמ"ש בפע"ח שהוא מה שנמשך מהארת הקדושה הנ"ל לנה"י ומשם מקבלת המל', וביאור הדברים להבין ההפרש בין ענין מה שקיבלה המל' מחוזה דו"א מאחוריו שהוא בכתר המל' ובין מה שמקבלת מנה"י דו"א שהוא מה שנמשך לשאר הט"ס שלה, הענין דהנה ענין הרקיע המבדיל בין מים למים הוא ענין הפרסא שמפסיק בין מים עליונים שהוא בחי' הכתר שבמל' למים תחתונים שהוא החכמה ושאר הט"ס דמל' שהט"ס דמל' נשפלין בבי"ע להחיות רוח שפלים ולכן בכדי שיהי' יוכל להיות התהוות מציאת הנפרדים שיהי' בחי' נפרד מאלקות שיתכן עליו לומר שיש לו אהבה או יראה, זה א"א להיות רק ע"י פרסא ומסך המסתיר אלהותו ית' והוא ענין הרקיע, ולכן נק' כל הנבראים בשם מים תחתונים שנק' מי בוכין שבוכין אנן בעינן למהוי קדם מלכא ובזאת הם מעלים מ"ן אל רחל וגם היא בראשית עלייתה באצי' לקבל שפעה תבא בבחי' על עוצם ירידתה בעולמות הנפרדים וז"ש ותכך ותפול לפני רגליו והוא ענין שנעשית נקודה ת", אמנם אח"כ נעשה הוונן פכ"פ ונמצא אז מקבלת את הפנימיו' של כתר הקדושה ונעלה יותר ממה שקבלה תחלה מהחזה שהי' רק מבחי' אחוריים ועכשיו מקבלת מבחי' הפנימיות אלא שהשפע הולך ע"י בחי' נה"י דו"א (ויובן זה שבכתר דרחל יהי' רק ההארה מן אחוריים ובשאר ט"ס מפנימיו' ממשל שפע השכל שבדיבור שהוא גילוי פנימיו' יותר מרצון הדבור) וענין קבלה זו הוא בחי' הקדוש הג' להמשיך הקדושה בנבראים שבבי"ע שמתחת לרקיע והענין כי כשהמל' נעשי' נת"י היינו שרצונה ליכלל למעלה ולא להיות ראש לשועלים, וענין זה יובן ע"פ מ"ש בזה"ג בלק קצ"א א' בענין שחורה אני כו' עד עושי דברו שתהי' בבחי' ה"א ע"ש בבה"נ, ולזה נמשך לה הקדוש הג' שהוא הארת הא"ס שתשפל עצמה דוקא להחיות רוח שפלים דבי"ע והוא כמו עד"מ למטה בעבודת ה' ענין בע"כ אתה חי שאף שיש לו אה"ר דמאדך להכלל בה' וליפרד מהגוף אעפ"כ צ"ל בטל רצונך מפני רצונו שנתאווה להיות לו דירה בתחתונים להמשיך אלהותו למטה דייקא בעוה"ז ע"י העסק בתורה ומצות, וכמ"כ הוא למעלה שנמשך הארת אא"ס להמל' שתשפיל עצמה למטה להחיות נפרדים כדכתיב ומשם יפרד

עליונה הנ"ל בבי"ע שזהו להחיות רוח שפלים ממש שיתלבש האור למטה בנבראים בעלי גבול כו', ובכל הנ"ל יובן ג"כ מאמר הזהר ע"פ אין קדוש כהו' כמה קדישין אינן לעילא ישראל קדישין אורייתא קדישא וכולהון אין קדוש כה', פי' קדושת התורה וישראל הם ב' מיני קדוש שמלמעלה למטה קדוש דתורה הוא התלכשות האא"ס בז"א ודישראל הוא מה שנמשך במל' דאצילות כנ"ל וכולהון לאו אינן קדישין כה' הוא הקדוש הא' שהוא העטרה שנתן בראשו שהוא בחי' עצמות אא"ס כמו שהוא למעלה לפני התלכשותו בכלים כנ"ל ואמנם מ"מ מקדושתו העצמיות נמשך אח"כ ירידת שפע הקדושה בת"ת ומל' וכמ"ש קדושים תהיו כי קדוש אני וכדלעיל בפנים ספ"ב:

בפנים ספ"ב) בענין הקדוש שהוא בחי' ממוצע שנמשך מלמעלה למטה לעורר ההעלאת והוא בחי' תורה וכמ"כ יש באמת בענין עסק התורה ב' מצות הקריאה בדיבור פה דוקא והוא להמשיך האור למטה ובוה אמרו דהרהור לא עבד מירי משום שלא יומשך האור למטה עי"ז והב' מצות עיון והגיון והוא בחי' העלא' מ"ן לקשר חב"ד שלו ושל מקור נש"י בחב"ד דז"א שהוא התורה והוא ענין ממה למעלה והיינו כנגד ב' בחי' חו"ג שבקדושה זו דתורה, וגמ"ח הוא ענין הירידה וההמשכה של ת"ת במל' פב"פ להמשיך הקדושה עליונה למטה בנבראים ממש והוא ענין הקדוש הג' וגק' גמ"ח דהיינו כענין החסד שהוא השפעה גשמיות להחיות רוח שפלים ממש ככה הוא למעלה המשכת קדושה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

וידבר כו' ויצו

בתחתית העשי' המעורב טו"ר, וע"י עסק התומ"צ שמקיים רצון העליון ה"ה מברר הטוב להיות מכון לשבתו ית'. וזהו שנק' העולמות עליונים בשם עולם ברור להיות כי שם נתברר הכל בין טוב לרע, ועוה"ב הוא ג"כ עולם שכבר נתברר, ולכן בעוה"ב א"א לשנות טעמו ממה שכבר עשה בעוה"ז, להיות כי בעוה"ב הוא אחר הבירור, וכל העובר עבירה א' קונה לו קטיגור א' כמאמר ר' אליעזר ב"י במשנה י"א פ"ד דאבות, ובעוה"ב שהוא עולם ברור שהרע נפרד בפ"ע ונדרה לגמרי ומובדל בעצמו להיות מלאכי חבלה ומזיקים כו' לכן א"א לשנות טעמו כ"א ע"י יסורי' קשים ר"ל כגיהנם וכף הקלע כו' שמתלוצצים ממנו כו'. אמנם בעוה"ז שהוא עולם הפוך כו' לפי דברי ריב"ל, שכן הוא באמת, פי' שיכול להפוך את עצמו ולשנות את טעמו מרע לטוב ע"י התשובה, וכמ"ש בזהר זכאין אינן מארי דתיובתא כו' דהא בשעתא חדא וברגעא חדא כו'.

ולכן ארו"ל יפה שעה א' בתשו' ומעש"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב, שע"י תשו' ומעש"ט בעוה"ז הוא יכול לשנות מרע לטוב, והיינו כי מה שעוה"ז הוא בתחתיות וסיום כל המדרגות זהו ע"פ השתלשלות בחי' ממכ"ע שנמשך בכל עולם לפי ערכו כו'. אמנם בזאת יתרון מעלת העוה"ז שבה מאיר א"ס הסוכ"ע ע"י תומ"צ, וע"י אמרו יפה שעה א' בתשו' ומעש"ט כו', כי חיי העוה"ב הם בחי' גילוי

ד) והנה ארו"ל בר"י בריה דריב"ל (בפסחי' ספ"ג ד"ן ע"א ובכ"ב ד"י ע"ב) שא"ל מאי חזית, א"ל עולם הפוך ראיתי עליונים למטה תחתונים למעלה, א"ל בני עולם ברור ראית, שנק' עולמות העליונים בשם עולם ברור, ומינה שהעוה"ז נק' עולם הפוך. והענין הוא, כי מה שנתברר תחלה נעשה עולם האצי'. דהנה נודע כי השראת א"ס ב"ה הוא רק במקום הביטול לבר, וכמ"ש בסש"ב פל"ה בהג"ה, ומתחלה נברר להיות עולם האצי', שמה שאינו בטל שם אינו שורה בו גילוי אור א"ס, ומ"מ נדרה לעולם הבריאה, שהגם שלגבי האצי' אינו נחשב בחי' הביטול דבחי' זו להיות מכון לשבתו שיאיר בו אוא"ס שמאיר באצי', מ"מ בערך עולם הבריאה ה"ז נחשב ביטול, והו"ע הביטול דמלאכים ונשמות שהם בחי' נבראים שהם בטלים, שהגם שבערך עולם האצי' אין זה ביטול גמור להיות גילוי רב כבעולם האצי', מ"מ לגבי בחי' הבריאה ה"ז נחשב ביטול וכנ"ל, ואח"כ נדרה לעולם היצי' כו', עד שתכלית הבירור הוא במדרגות תחתונ' שבעש', והו"ע הכרעה במודים להיות כפוף בבחי' הוראה כו', ולכן ארו"ל מאן דלא כרע כו' נעשה שדרתו כו' שנדרה להיות כמו הנחש הקדמוני שאין שם עוד שום בירור טוב, שלכן אמרו בזה"ג קס"ד א' ובסבא דמשפטים דף קו"ף ע"א שלא יקום בתחה"מ כו', להיות כי אין בו בירור שום טוב. ונמצא כי עיקר הבירור' הוא

יש כח הא"ס הסוכ"ע שלמעלה מתהו ותיקון, וז"ע כוונת נעיצת התחילה שהיא בסוף דוקא.

וזהו ראשך עליך כו' ודלת ראשך כו' הרשים והדלים שהם הפחותים חביבים עלי כאל' דוד, ע"י התשו' וע"י המעש"ט שיעשו אח"כ בקיום התומ"צ. ולכן צוה למשה ואהרן לסבול כו', להיות כי הגם שהם בחי' רגל וסוף המדרגות נגד משה ואהרן, מ"מ בבחי' אחת הרי יש מעלה בסוף שאינו בראש כנ"ל בענין נעתב"ס דוקא. ולכן ויצום אל בני, דלכאו' מה היו צריכים ציווי לישראל הלא ישראל בוראי רצו לצאת משעבוד עול הקשה דפרעה, אלא פי' ויצום מל' צותא וחיבור, שחיבר אל בני' שבבחי' אחת הם מקבלים מבני' שהרי הרגל נושא את הראש. גם י"ל ע"ד ומתלמידי יותר מכולם עי"ז נתוסף במשה ואהרן, וכנ"ל בענין האלף אורות שניטלו ממשה, וכמאמר רז"ל כלום נתתי לך גדולה, ובענין דכתי' אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, שהנרות הם הנשמות מאירים את פני המנורה, היינו בחי' הפנים שלהם הוא בחי' משה ואהרן שהם היו הגדולים והחשובים והראשים כו'. וזהו ג"כ הרבה אתכם ע"ג דיניכם, הרבה פי' הגדיל, שבבחי' א' בני' גדול' ממשה ואהרן, ובענין הרגל שנושא הראש, ובענין המעלה שבבחי' תמכין דאורייתא יותר מענין העדה כו', ולכן התנה הקב"ה עמהם אע"פ שהם סרבנים טרחנים כו' מ"מ יסבלו מהם, להיות כי עי"ז יהי' בהם יתרון האור כנ"ל בענין כלום נתתי לך גדולה כו' ובענין ומתלמידי יותר מכולם.

ממב"ע ה"ז נמשך מבחי' גילוי מלכותו ית', וכמאמר יחיד חי העולמי' מלך, פי' יחיד הוא לבדו וכל חי העולמי' הוא רק מבחי' מלך הוא בחי' שמו ית', ולכן א"א משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול, שאפי' עדי עד הוא ג"כ רק בבחי' שמו לבד, משא"כ ע"י תשו' ומע"ט שהם מבחי' סוכ"ע, שענין התשו' הוא להיות והרוח תשוב כו' היינו זה שהוא בבחי' מטה מטה וסוף ותחתית יתעלה להיות מעלה מעלה שזהו ע"י שנגועין תחילתן בסופן עי"ז יש ע"י כח התשובה להיות עליית סופן בתחלתן פי' שיתעלה הטוב שבסופן וסיום המדרגות לבחי' תחלתן. וזהו שובה ישראל עד ה' אלקך, שתשוב כ"כ עד שהיו' הוא בחי' א"ס כ"ה הסוכ"ע יהי' בבחי' אלקך בבחי' גילוי, וזהו ג"כ פי' ואהבת את הוי' אלקך שקאי על בחי' אחד שקדם לפסוק זה, שבחי' אחד זה פירושו יחיד כמ"ש במ"א באורך כו'. וע"י כח התשו' זה נעשו המעשים טובים שיהיו טובים ומאירים בהם הנצוצות הקדושות שמברר ע"י שעושה מצוה מאוזה דבר גשמי ציצית מצמר גשמי ותפילין מקלף גשמי שיהיו הדברי' הגשמים כלים להיות בהם השראת רצונו ית' כו' שרצה להיות לו דירה בתחתוני' ע"י העבודה דתומ"צ.

וזהו היום לעשותם דוקא, בעוה"ז דוקא יש בחי' כח המעשה דוקא דמעשה המצות כנ"ל, ואפי' אם חטא יכול לשנות את עצמו מרע לטוב ע"י התשובה שהיא מצוה רמה ונשאה מתרי"ג מצות. וזהו לעשותם הוא כל מעשה המצות בכלל, ובפרט מצות התשובה להיות כי בעוה"ז דוקא

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

וידבר משה אל ראשי המטות, ש"פ מטות, תער"ג

למע' מאצי' כו', וע"כ הן בבחי' פשיטות עדיין כו'), וא"כ הרי גם הע"ס דאצי' זהו מה שהאוא"ס שיער בעצמו כו' וגם יש בזה רושם הא"ס כו'. ונמצא יש בהם ב' הענינים, והיינו שיש בהם מבחי' אוא"ס המאציל שה"ז מה שהאוא"ס שיער בעצמו להאיר בנבול היינו להיות בבחי' חכים ומבין וחסדן כו', והוא מין כנף ממש כו', דמשו"ז האצי' הוא בבחי' דמיון וערך לאוא"ס המאציל כו', וזהו שאצי' נק' אדם ל' אדמה לעליון בחי' אוא"ס המאציל כו'. אמנם מה שהן בבחי' גבול ותכלית ע"ה שזהו כח הא"ס להאיר בבחי' מדה וגבול כו', אעפ"כ כיון שזהו הארה שבבחי' גבול ותכלית, הנה הגם

קסא) אך הנה המדרי' שלפני האצי' הכל הוא בבחי' פשיטות והעלם והכל בבחי' פשיטות בבחי' העדר מציאות דבר כו', אמנם כאשר בא באצי' ה"ז שבא בגילוי דאצי' הוא הפרשת הארה מאוא"ס כו', ובבחי' מציאות אור אור החכ' ואור הבינה אור החסד כו', ומ"מ הרי אצי' הוא בחי' אור כו', דאור הוא בבחי' דבקות במקורו כו' כנ"ל (ושרשו הוא מהע"ס הגנוחות במאצילן שהן בבחי' פשיטות ואחדות כו', וגם בהקו הן בחי' ע"ס בלי מ"ה כו', וכמו"כ הע"ס דאצי' הן בבחי' פשיטות כו', וכנודע מ"ש בע"ח שאין הכלים נעשים אורות אלא מאצי' לבי"ע אבל לא

שהגבול ותכלית דע"ס אינו בערך הגבול ותכלית דבי"ע וגם לגבי בחי' היותר אחרונה שבאצ"י אין ערוך כמפה לגבי ים אוקיינוס כו', מ"מ כיון שנק' גבול ותכלית לגבי א"ס הרי מצד זה הן מתדמין לבחי' בי"ע כו', ולכן נק' האצ"י ממוצע בין המאציל א"ס ב"ה לנבראים כו'. ובהע"ס דאצ"י גופא ב' מדר' שבהממוצע זהו בחי' ח"ע וח"ת, דהרי נודע דעיקר גילוי הקו הוא בחכ', וחכ' היא בחי' כח מה היינו בבחי' בלי מהות ומציאות דבר עדיין כו', וזהו שהחכ' היא בבחי' נקודה בבחי' העדר המציאות כו', וע"כ השראת אוא"ס ב"ה הוא בחכ' דוקא והיינו ששורה שם בחי' הא"ס הבל"ג כו', וכמ"ש במ"א ועממית"ל פ', וע"כ גם בחי' החכ' היא בבחי' בל"ג עדיין. וכידוע בענין אור מים רקיע דחכ' הוא בחי' מים דנייד כו', וכמו נקודת ההשכלה שיכולים להסבירה בכמה אופנים שונים וגם יכולים להטותה עדיין לכל צד כו', דכמו שבאה בהשגה דבינה ה"ז בבחי' רקיע דאגלדו מיא כאופן כך וכך דוקא כו', אבל נקודת החכ' יכולים להטותה כו'. וכמו"כ יובן בבחי' החכ' למע' שאינו בבחי' הגבלה עדיין לפי שאינו בבחי' מציאות דבר ושורה בה אוא"ס ב"ה כו', ופנימיות החכ' היא בחי' אור שאינו בבחי' מציאות כלל כו' וכמ"ש בס' בר"ה הללו אל בקדשו. וח"ת הוא בחי' מל' שזהו שרש ומקור בי"ע שבאצ"י כו', והמל' היא בבחי' יש ומציאות כו', וכמ"ש במ"א דכל ענין המלוכה הוא בחי' התנשאות וישות כו', וזהו דרדו ה' בר נפלי דלא הוו לי חיינ כי הכלי לאוא"ס הוא בחי' ביטול והעדר המציאות דוקא, והמל' להיותה בבחי' יש ומציאות א"י כלי לאוא"ס ב"ה, ורק אדרה"ר נתן לו ע' שני, דאדרה"ר הוא בחי' ח"ע והחכ' להיותה בבחי' העדר המציאות ה"ה כלי לאוא"ס ב"ה כו' כנ"ל. וע"כ זהו ב' המדר' שבהממוצע, דח"ע זהו המדר' שמצד אוא"ס ב"ה, וח"ת היא המדר' שמצד הנבראים כו'. ובפרטיות ב' המדר' שבהממוצע הן בחי' אורות וכלים דע"ס (עמשנת"ל פ"ח), שהרי האור הוא בבחי' פשיטות עדיין, וכמו שנת"ל דכללות האור ע"ה שזהו האור בבחי' מדה וגבול, דגם בשרשו ומקורו הן בבחי' ע"ס הגנוזות במאציל, ה"ה שם בבחי' פשיטות ובבחי' אחדות ממש כו', וגם בחקו שאחה"צ שהקו עשוי מנקודות פרטי' כו', ה"ה מ"מ בבחי' בלי מה כו', עד שגם כמו שהאור בא באצ"י הרי הע"ס דאורות הן בבחי' פשיטות לגבי הע"ס דכלים כו', הרי שהאור בד"כ הוא בבחי' פשיטות עדיין כמו שמבחי' אוא"ס המאציל כו', ובפרט מצד שיש בו מבחי' האוא"ס ב"ה דמשו"ז הוא מעין המאור דבחי' אוא"ס הבל"ג כו'. ועיקר ענין המציאות דע"ס בחי' חכ' וחסד הוא בהכלים דוקא כו', וגם הכלים דע"ס ה"ה אלקות ממש רק שזהו מבחי' כח הגבול שבא"ס וכמ"ש בעה"ק, וע"כ הן כלים לאור שיתלבש בתוכן לפי שהן אלקות כו'. וזהו ב' המדר' שבהממוצע שהאור שהוא בבחי' פשיטות ה"ז כמו מצ"ע

אוא"ס הבל"ג כו', והכלים שהן בבחי' גבול ה"ז בערך הנבראים כו', וע"ה שהגבול שבנבראים הוא באין ערוך כלל לגבי הגבול שבאצ"י כו', מ"מ להיותו בבחי' גבול ה"ז מנביל את האור להיות בערך ובגדר מקור לנבראים כו', וכמ"ש באגה"ק איהו וגרמוהי חד לברוא כו', שזהו ע"י הכלים כו' (ובאגה"ק שם הקשה איך הוא חד עם גרמוהי כו', וי"ל הכוונה שם שהיחוד הוא רק הנוגע להתהוות לא שהן בבחי' יחוד ממש, כמו יחוד האור עם המאציל עליון שהוא בבחי' יחוד ממש להיותו בבחי' אור כו', והיחוד עם הכלים הוא שמתייחד עמהם רק לברוא בהם וע"י כו' וכמשנת"ל פקנ"ה, וזה גופא הוא מפני שהכלי היא ג"כ אלקות ממש כו', והאור הוא שבא במדה וגבול אם שע"י הצמצום הוא בא ונמשך בבחי' גבול כו', או שכך הוא גם בשרשו ומקורו כו'). ובמ"א מבואר שהכלים הם רק בבחי' כח המגביל והיינו שפועלים ההגבלה חוץ לאצ"י כו', שההארה כשתומשך חוץ לאצילות תהי' בבחי' גבול כו' וכמ"ש במ"א (וכ"ה בעה"ק שהן רק כח הגבול כו', וכ"מ בפרד"ס, ובאגה"ק כ' שהן גבול ותכלית כו' וכמ"ש במ"א). וע"כ האצ"י ע"י שכלול מב' מדר' אורות וכלים (דלמע' מאצ"י לא יש עדיין כלים כ"א באצ"י דמשו"ז נק' אדם דעשי' כמ"ש במ"א), ע"ז הוא בבחי' ממוצע בין אוא"ס אל הנבראים כו'. וענין האמצעי הוא בב' ענינים להיות התהוות הנבראים שזהו ע"י אור האצ"י דוקא (לפי שהתהוות צ"ל דוקא מהאור הדבוק במקורו כו' וכמ"ש באגה"ק ובמ"א), וגם בכדי להיות ידיעת אלקות בעולמות וכמ"ש הפרד"ס שע"י האצ"י יודעים הנבראים מאלקות גם מבחי' אוא"ס שלמע' מאצ"י כו', וכמשנת"ל פ"ז דבכדי שיהי' נבראים ידיעת והשגת אלקות והרגישות אלקות (שז"ע חו"ב ומדות כו'), כ"ז הוא ע"י אמצעית אצ"י כו', והיינו שע"י שהאור דאצ"י הוא בבחי' מדה וגבול לפ"ע העולמות כו' (והיינו העולמות שלמע' מאצ"י ועולם האצ"י כו'), וע"י הכלים שהן בבחי' גבול ותכלית בערך בי"ע כו', הנה ע"י הכלים נמשך הארה אלקי' גם בב"ע להיות עכ"פ ידיעת והשגת אלקי' כו'. אך הידיעה שבב"ע היא בחי' ידיעת המציאות לכד להיות דמה שבא מאצ"י לבי"ע ע"י אמצעית אצ"י (ע"פ מא' קו המדה כו') הוא בחי' אור של תולדה לכד כו', וע"כ הידיעה היא רק בבחי' המציאות דאלקות וג"ל לא בבחי' ידיעה ממש שנדע ממש את המציאות דאלקות כו', מפני שכל ידיעתנו באלקות הוא מהנבראים שנבראו (והיינו שמפעולותיו ית' אנו יודעים את אלקות כו'), ע"כ כמה שנשלול את החומר' והישות ונקשור עצמינו אל הדקות והרוחניות לא נדע מציאות אלקות ממש, רק אנו יודעים מציאות הרוחניות אבל לא מציאות אלקות כו', כ"א נשמות הגבוהות ובפרט נשמות דאצ"י יודעים מציאות אלקות כו', אבל סתם נשמות אינם יודעים גם את מציאות אלקות ממש

המתפשטים מן האילן דע"ה שאינם גוף האילן ה"ה מסתעפים ומתפשטים מגופו של אילן ויונקים ממנו כו', והמטה הוא שנתקשה ונעשה דבר בפ"ע ואינו יונק מן האילן כו'. והדוגמא מזה ברוחניות דהנה האבות הן המרכבה בחי' חג"ת דאצי' והן בחי' מרכבתא עילאה שזהו גופא דאילנא כו'.

כו', ומ"מ ע"י הידיעה במציאות הרוחני אנו יודעים ג"כ מציאות אלקות לא בבחי' ידיעה ממש כ"א בבחי' השערה עכ"פ כו', וע"י תומ"צ הרי יש גילוי אלקות ממש כו', וכללות ידיעת הנבראים באלקות זהו ע"י אמצעית האצי' כו'. וע"פ הנ"ל יובן מ"ש וידבר משה אל ראשי המטות כו', דהנה ההפרש בין שבטים למטות, דשבטים הן ענפים

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

וכל בניך

גשמיכם בעתם כו', דהכרעה בכל הענינים הגשמי' תלוי בהעבודה וקיום התומ"צ, דארו"ל (ע"ז די"ט ע"ב) העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו, ומכלל הן אתה שומע לאו, דהכלי אל הברכה היא תורה על מנת לשמור ולקיים מצות ה', וזהו שאמר ויתן לך האלקים כו' לך בזכותך, דזכות הוא מוהר וכמ"ש במה יזכה נער את ארחו כו' ותרגם במה ידכי, וכת' רחצו הזכו וכו' מל' זכות ובהירות, וזהו וכך הדבר תלוי, ומביא רא' מהא דכת' יפתח הוי' לך את אוצרו הטוב דבך הדבר תלוי, והיינו דפתיחת האוצר העליון שהוא אוצרו הטוב להשפיע רוב טוב לבית ישראל תלוי בהאדם עצמו, דפתח אוצרו הטוב הוא יראת שמים, ויראת שמים הוא בידו של אדם וכמאמר (ברכות דל"ג ע"ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ופרש"י כל הבא על האדם בידי שמים הוא בא כו' אבל צדיק ורשע אינו בא על ידי שמים, את זו מסר הקב"ה בידו של אדם, ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר ביראת שמים, עכ"ל, ומקרא מלא דבר הכתוב ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ופרש"י זה תלוי בזה, אם תעשה טוב הרי לפניך חיים כו' וכת' העדתי בכס היום את השמים ואת הארץ החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה, ובחרת בחיים למען תחי' אתה וזרעך, ופי' הרמב"ן יחזור להזהירם עוד, להגיד להם כי שני הדרכים בידם וברשותם ללכת כאשר יחפצו בה, אין מונע ומעכב בידם לא מן התחתונים ולא מן העליונים, והיינו דהבחירה היא חפשית ביד האדם לבחור במה שהוא חפץ, והגם שהיא בחירה חפשית מ"מ הנה כאשר האדם בוחר בטוב וחיים או מסייעים לו מלמעלה, דא"ר לקיש (שבת ק"ד ע"א) מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ (מעצמו יליץ, לא יסייעוהו ולא ימנעוהו, רש"י) ואם לענוים (ולמדה טובה הוא

ב) וביאור הענין, דהנה כת' שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך, מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים, דפסוק זה קאי על זמן הגלות וכדא' במדר' (במקומו) ד' פעמים כתיב כאן שובי שובי, כנגד ד' מלכויות ששולטין בישראל, דישאל נכנסין תוך ידיהם בשלום, ויוצאין לשלום כו', וזהו שפרש"י שובי שובי, מאחרי המקום ב"ה, שובי שובי ובואי אלינו, דא' במדר' אומרים להם אומות העולם לישראל עד מתי אתם נהרגים ומתים על אלקיכם כמד"א כי עליך הורגנו כל היום, ובוא אלינו ונעשה אתכם דוכסין ואיפרכין, מושיבין להן ישראל לאו"ה מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים, כלום יש בכם כח לתת לנו מאותה המעלה שבסיני מחנה ישראל ומחנה מלאכי השרת. דהנה כנס"י נקראת שולמית כדא' במדר' ששלום חי העולמים מתהלך בקרבם, והוא כמ"ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם בתוך כל אחד ואחד, דכל או"א מישראל לבו הוא מכון לשבתו ית' ועל שם זה נק' ישראל שולמית, ועוד לפי שהם משלימים נפשם על קדושת שמו ית' ועל לימוד התורה וקיום המצות וכדא' במדר' (בראשית פ"ק) ע"פ דעו כי ה' הוא אלקים הוא עשנו ולו אנחנו א"ר אחא ולו אנחנו משלימים את נפשותינו, דכאו"א מישראל הוא מוכן על מסירת נפש בפועל ממש. ובמדר' אי' מהו השולמית אומה שכל טובות שבעולם אין באות אלא בזכותה הה"ד ויתן לך האלקים ממל השמים ומשמני הארץ, לך בזכותך, וכך הדבר תלוי, דכת' יפתח הוי' לך את אוצרו הטוב בזכותך וכך הדבר תלוי, אומה שעשתה שלום ביני ובין עולמו, שאילו לא קבלה תורת הייתי מחזיר עולמי לתתו ובהו, דהתו' ומצות הם קיום העולם וכמ"ש אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, ונתתי

הברכה העליונה היא תורה, ולכן ת"ח מרבים שלום בעולם שע"י ההתעסקות בלימוד התורה עושים שלום בין הקב"ה ובין עולמו, דקיום העולם הוא ע"י התורה.

קיצור. יבאר רבזמן הגלות הוא עיקר עבודת הבידורים ע"י תורה ותורה צריכה להיות ביר"ש דוקא, דיר"ש הוא הפתח לאוצרו הטוב, רב טוב לבית ישראל, ויר"ש בידו של אדם, כי הבחירה חפשית היא לאדם לבחור במה שהוא חפץ, ומ"מ הבחור בחיים וטוב מסייעים אותו מלמעלה והבא לטהר מסייעים אותו, ואמר רבינו הגדול נ"ע כי האותיות שבתורה ובחרת בחיים כו' הם עצמם סיוע להמסתכל ומתבונן בקדושת אותיות התורה.

נמשך, רש"י) דענוה בעצמה אינה מספקת כ"א צריך להיות נמשך למדה טובה והענוה היא כלי לזה, אז הנה יתן חן (יסייעוהו מן השמים, רש"י), בא למא פותחין לו, בא לטהר מסייעים אותו, וזהו ובחרת בחיים ופרש"י אני מורה לכם בחרו בחלק החיים כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתו ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה ברור לך. ואמר רבינו הגדול נ"ע דמ"ש ובחרת בחיים עצה טובה קמ"ל והוא הסיוע להבא לטהר, הכוונה בזה דהאותיות ובחרת בחיים הכתובים בתורה הן עצמם הם סיוע להאדם המסתכל בהם ומחבב אותיות התורה. וזהו כך הדבר תלוי לעורר מרת היראת שמים שבוה הוא פותח אוצר העליון. והכלי לכל

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

ליל י"ט וליל כ' כסלו, תרצ"ד

יהודי בשנות העמידה שלו או זקן לגמרי, ובלי להתחשב במדת ההבנה שלו, עשיר או עני, סוחר או פועל – כולם חייבים ללמוד כל יום.

הסעיף הראשון ב'שולחן ערוך' יורה-דעה, הלכות תלמוד תורה, סימן רמ"ו, אומר:

"כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין שלם בגופו בין בעל יסורים, בין בחור בין זקן גדול, אפילו עני המחזור על הפתחים, אפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר²² והגית בו יומם ולילה".

"עול תורה" יש בו משום עצה לחלקי הרע המעורבים בטוב של מנוחה. "עול תורה" מבער את הרוח הפרועה הבאה מהטוב שבמנוחה.

ח. כשם שבטוב של מנוחה ישנם חלקי הרע שהם רע גמור, ויש לחפש עצות כיצד להיפטר מהם, כך ברע של מאסר ישנם חלקי הטוב שהם טוב גמור ומביאים לאדם תועלת גדולה, שימושים אמיתיים בחיים.

הרבי ב"אגרת הקדש"²³ מדבר בענין יסורי הגוף בבני חיי ומזוני, ואומר שלא זו הדרך לרצות בחיים בשריים בבני ומזוני, והוא מסביר שהיסורים הגלויים הגופניים הם טוב הנעלם ועל ידי אמונה פשוטה הופכים את היסורים לטוב.

כלומר, הרבי אומר, שיסורי הגוף אינם, לאמיתו של דבר, יסורים כלל, הם טוב הנעלם. ברם, זה רק בשרשו,

ז. יששכר היה חכם מחוכם "וירא מנוחה כי טוב", הוא ראה שמנוחה היא טוב, אך בטוב ישנם חלקי הרע שהם רע גמור – חיפש לכן יששכר עצה כיצד להיפטר מן הרע.

"יגעתי ומצאתי תאמין"¹⁹. יששכר חיפש עצה כיצד להיפטר מחלקי הרע המעורבים בטוב של מנוחה, וכשמחפשים באמת – מוצאים.

יששכר מצא עצה לגבי חלקי הרע שבמנוחה, ככתוב²⁰ "ויט שכמו לסבול", ופירש רש"י – עול תורה. הביטוי "עול תורה" קשה לכאורה להולמו. תורה היא הרי חכמה, וחכמה נעימה על כל אחד, הכל רוצים להיות חכמים, ודעת הכל היא שהם חכמים, כמאמר הידוע²¹ "יחכם מכל האדם – אפילו מן השוטים", גם השוטים מודים ששלמה המלך חכם מהם, אך גם את עצמם הם מחזיקים לחכמים, ולפי זה – מדוע תורה היא עול אלא האמת היא שהעיקר בתורה הוא "עול תורה", לשאת את העול של תורה, את החיוב ללמוד תורה כל יום.

ברוך השם, אחינו בית ישראל – ה' עליהם יחיו – נושאים את עול התורה בכך שהם מחזיקים חדרים וישיבות, דבר שהוא טוב מאד. אלא שגם זה צריך להיעשות יותר.

אלא, לא בכך בלבד, שמחזיקים בישיבות וחדרים, מקיים אדם את ה"ויט שכמו לסבול" – עול תורה, אדם צריך ללמוד בעצמו. כל יהודי, בלי הבדל זקן או צעיר,

(22) יהושע א, ח.

(23) סימן יא, ד"ה להשכיל בינה.

(19) מגילה ו, ב.

(20) בראשית מט, טו.

(21) מלכים א ה, יא.

גדודי חיות ולסטיין ויראים לנפשם ומשברים לבם למקום – רש"י;

"הספנין רובן חסידים" – שפורשין למקום הסכנה ותמיד הם ברעדה – רש"י;

"טוב שברופאים לגיהנם" – אינו ירא מן החולי, ומאכלו מאכל בריאים ואינו משבר לבו למקום ופעמים שהורג נפשות ויש בידו לרפאות העני ואינו מרפא – רש"י.

אודות שלשה סוגי בני אדם מדבר כאן אבא גוריא, המקיפים חלק אנשים גדול. בל נסתכל על עיסוקיהם, אלא על מדותיהם ומהלך נפשם, שזו הכוונה בפרוש רש"י לכל שלשה סוגי בני אדם אלה.

הסוג הראשון, שאבא גוריא מכתיר אותו בתור אדם כשר, הוא זה שמשבר לבו למקום, ואף שיש סיבה לדבר – עיסוקו במקום סכנה, אך ה"בפועל" הוא טוב. יש לו לב רך, ובעל לב רך נקרא אדם כשר.

הסוג השני הוא מי שאבא גוריא קורא לו חסיד, שאופן שבירת הלב שלו הוא "ברעדה", בחרדה, הוא ירא שמים ושרוי תמיד בחרדה, הוא רועד שמא הוא חוטא למקום, כלומר, לבו לא רק שהוא רך, אלא גם שבור, לב נשבר, ובעל לב נשבר נקרא חסיד.

הסוג השלישי הוא שאינו פוחד משום חולי, הוא אוכל ושותה, יראת שמים אינה נוגעת ללבו, פעמים מביא אותו מקצועו להיות הורג נפש. סוג אדם זה אין אבא גוריא קורא בשם כלל, אלא מצביע על מקומו בלבד, לאן הוא שייך. סוג אדם זה שייך לגיהנם. סוג האדם השלישי הוא המסוכן ביותר, הוא בעל המנוחה הנכון, אדם ש"יעוז בהתור" ²⁷, אדם שמתגאה ברכושו, ה"אני" העצמי שלו, "אני צריך", "אני רוצה", מכניס בו תקיפות מסויימת שדוד המלך ע"ה קורא לה בשם "העזה".

אך, אם הרופא הוא כזה שמשבר לבו למקום ומרפא את העני, הרי הוא נמצא במקום היפה והנכון. אך מן ההכרח שיהיה לאדם לב חזק, ולכן כל החסרונות הם בסוג אדם זה דוקא, שכן, העבודה לראות חולים – ל"ע – הופכת אצלו לרגילות, ועליו לזכור תמיד את אחריותו. יא. כשם שיש חולי הגוף, כך יש חולי הנפש. על המוכיח את הזולת להתמסר לחולי הנפש, כפי שרופא מתמסר לחולי הגוף. אך, כשהרופא – המוכיח – אינו ירא מן החולי, הוא מחשיב את עצמו שאין בו חסרונות ואוכל ושותה מאכלים בריאים, בכך שהוא יודע ללמוד

ואילו כפי שהם באים בעולם, זקוקים לעבודה כדי למצוא את חלקי הטוב שברע של יסורי הגוף, ואז נהפך הרע לטוב.

הטוב הכללי שביסורי הגוף, מתבטא בכך שיש בהם משום כפרת עוון, מיעוט החלב והדם הבא על ידי היסורים טוב מקרבן ²⁴. השומן הרע מצטמק, ה"שמנת עבית כשית" ²⁵ שקיים בכל אחד לפי ערך מהותו ומצבו – מתמסמס, והחום והרתיחה של הדמים הרעים – מצטננים.

כל אחד לעצמו יודע כמה שומן ודמים רעים ישנם בו, ועד כמה הוא זקוק לניקוי מסויים.

ט. נכון אמנם שיש להיות זהירים מאד בלהוכיח את הזולת, קיים על כך דין בתורה כיצד להתנהג, או במלים ברורות יותר, מתי מוכרחים להוכיח את הזולת. אך גם כשעל פי תורה קיים הכרח להוכיח, ובפרט בדברים שבפרהסיא ומכל-שכן בדברים של חילול השם, חייבים גם להיות זהירים ביותר שלא לבייש את מי שמוכיחים אותו, וכאשר חסיד-שלום מביישים אותו הרי לא זו בלבד שלא מגיעים אל המטרה שייטיב את דרכו, אלא יש בכך משום חטא גדול ביחס למוכיח, שמתפתחת אצלו מדה רעה של אכזריות.

מוצאים אנו דבר דומה בחיי הגוף, וכפי שדובר פעם יש בחיי הגוף משום משל לאופן ההתנהגות בחיים הרוחניים.

יעזור השי"ת שכל בני ישראל יהיו בריאים. לשאינם בריאים ישלח השי"ת רפואה שלימה. כך כשצריכים חלילה לעשות ניתוח, הרי שיש לנתח, וזו הטובה הגדולה ביותר שעושים לחולה רחמנא-ליצלן.

כדי לעשות ניתוח זקוקים לתוקף מסויים, הדבר קשה מאד, צריכים להשתתף בצרתו של החולה, אך מן ההכרח שיהיה תוקף מסויים תוך תקוה להשי"ת שזה יביא את העזרה.

רופא העוסק בריפוי חולים, מן ההכרח שתהיה לו עבודה נפשית מיוחדת. מגעו התמידי עם חולים – ר"ל – מביא אותו לידי רגילות ומייבש את רגש הרחמנות שלו. כדי לעמוד בדרגא האנושית הנכונה, מן ההכרח שתהיה לרופא התאמצות מסויימת ושידע את אחריותו. יוד. במשנה בקידושין ²⁶ אומר לנו ר' יהודה בשם אבא גוריא, מצב המדות ומהלך הנפש של סוגי אנשים מסויימים:

"הגמלין רובן כשרין" – שפורשים למדברות למקום

(26) פרק ד משנה יד.

(27) תהלים נב, ט.

(24) זח"ב קמא, ב.

(25) דברים לב, טו.

מלא אנשים מפה אל פה, חוזרים חסידות, היה זה השד"ר הרה"ח ר' גרשון דוב²⁹. אחרי חזרת החסידות, ניגנו והתוועדו, והשד"ר הרה"ח ר' גרשון דוב סיפר:

באחת מנסיעותיו אמר הרה"צ ר' הלל³⁰ באחת מהתוועדויותיו: שמעתי מהרבי שיחי³¹ ש"הוכח תוכיח"³² הוא כמו "המול ימול"³³. כשם שבמצות מילה צריך להיות "המול ימול" דוקא³⁴, כך גם בתוכחה צריך להיות דוקא הוכח עצמך תחילה ואחר כך תוכיח את עמיתך. ואמר ר' הלל על כך, מתי עוזרת התוכחה כאשר ישנו ה'הוכח את עצמך'.

מי שמוכיח את עצמו – וכל אחד צריך הרי להוכיח את עצמו, הרי זה חובת גברא – מכיר היטב את עצמו ועד כמה הוא זקוק לנקות את השומן הרע של ה"שמנת עבית", ואת הדם הרוותח, דבר שניקויים בא על ידי יסורי הגוף ר"ל.

הוא מחשיב את עצמו לבריא, ואינו משבר לבו למקום, אין בו לב נשבר, והרי הוא חלילה הורג נפשות, שכן גם התוכחה לאחרים צריכה להיות רק כפי שהיא על פי התורה.

אספר לכם משיחה שהיתה בין מספר חסידים קשישים בהתוועדות מסויימת. היה זה בחורף תרמ"ט בליובאוויטש, נכחו באותה התוועדות ר' הענדל, ר' אהרן ור' יקותיאל – האחרונים היו שני מלמדים בדוקשיץ – כולם חדורים בעבודה ובעלי מדות טובות.

הגיעו לידי דיבור אודות ענין התוכחה. הסדר והמנהג בין חסידים הוא שמתוועדים ומדברים אודות מדות שונות, פעמים הדבר עוזר ופעמים לא.

סיפר המלמד ר' יקותיאל שבהיותו אברך הגיע פעם – בהלכו לליובאוויטש ברגל כרגיל – לדוברובנה²⁸. בהיכנסו לבית המדרש הליובאוויטשי שם, ראה שהוא

(28) עיר סמוכה לליובאוויטש.

(29) אחד מגדולי חסידי כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" ואחר כך של בנו כ"ק אדמו"ר מוהר"ש זצוקללה"ה.

(30) מפאריטש, מגדולי חסידי אדמו"ר ה"צמח צדק", בעל ספרי "פלת הרמון" ו"לקוטי באורים".

(31) כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" זצוקללה"ה.

(32) ויקרא יט, יז.

(33) בראשית יז, יג.

(34) ראה רש"י ע"ז כז, א.

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק בה

כל-כך יקרה אצלו מצוה, כל-כך קדוש אצלם הרבי, וכאשר לא הציבו את בעליהן ברשימת הערכה זו, נחמץ לבן ופרצו בבכי.

כמה יקרים – אומר הצדיק ר' נחמן – הם כאלו דמעות אצל ריבון העולמים, כמה מתוקים ונעימים דמעות אלו אצל מלאך מיכאל, וכל ק"פ אלף מחנות מליצי היושר שלו.

כאלו דמעות לבביות אמיתיות יכולות לבטל את כל הגזירות, רחמנא-ליצלן, וכאן סיפר הצדיק ר' נחמן מעשה נורא ואיום, על גזירה גדולה רחמנא-ליצלן שהיתה על ישוב יהודי שלם, ועל-ידי מילים ספורות לבביות אמיתיות שאשה אחת אמרה מעומק לבבה בבכיות גדולות, הרי היא ביטלה את כל הגזירה.

בדמעות כאלו שהנשים בכו, מותר להתברך שבכי כזה יהיה ביום הצום הקדוש.

בימים ספורים אלו שהצדיקים והגאונים ר' נחמן ור' דוד שהו בזוסלוב (= אומר ה'מגיד' ר' מרדכי) ראיתי דברים שלא ראיתי בימי חיי, ושמעתי דברים שלא שמעתי בימי חיי.

מוסר ההשכל – הנלמד מהסיפור אודות השלוחים ששלח הבעל-שם-טוב לחסידיו בזוסלוב לארגן הערכה כספית של ששים מטבעות זהב עבור פדיון שבויים – ארך ל'מגיד' (= ר' מרדכי) די הרבה זמן.

בתחילה תיאר ה'מגיד' את גדולתם של שני השלוחים ר' נחמן ור' דוד, גאונותם הגדולה בנגלה, ידיעתם הגדולה ובקיאותם בקבלה, צדקותם הגדולה, ואשר גאונים וצדיקים גדולים אלו הם בעלי ענוה בצורה מבהילה, ולא די שאינם מחשיבים את עצמם במאומה, הרי שני גאונים וצדיקים אלו מינו לעצמם רבי, הם קיימו את העצה של המשנה הקדושה "עשה לך רב", ומקיימים את מאמר המשנה "ומורא רבך כמורא שמים". צדיקים וגאונים גדולים אלו, הם תלמידיו של הבעל-שם-טוב, ואותם שולח הבעל-שם-טוב בשליחות מצוה לחסידיו בזוטר, שחסידיו זוסלוב ישתתפו ויקחו חלק במצוה הגדולה של פדיון שבויים.

צריכים להתבונן היטב (= ממשיך ה'מגיד' ר' מרדכי לומר) בגודל הדבר, שמעו היטב: בשוב המרוחק למעלה ממאתים מייל מאותו מקום, באיזשהו פונדק הנמצא מאחורי כפר, היה חוכר שהחזיק את הפונדק בשכירות מהפריץ, היתה לו פרנסה בריוח, החזיק מלמד עבור ילדיו, והצליח לעשות שידוכים טובים עבור ילדיו, ולפתע פתאום – קרה אסון, ואין לו במה לשלם את חובו, בפעם הראשונה (= שלא שולם החוב) הניח לו הפריץ, אך בפעם השנייה לאי תשלום החוב, לקח הפריץ את בעל-הבית עם אשתו וכמה ילדים קטנים כמשכון עבור החוב הכספי, והושיבם בתפיסה (= במאסר).

עבור פדיון שבויים זה, שלח הבעל-שם-טוב את שני הגאונים והצדיקים הגדולים (= ר' נחמן ור' דוד) לחסידיו בזוטר, שיתנו הערכה כספית של ששים מטבעות זהב.

ה'מגיד' ביאר בהרחבה את גודל ענין מצות הצדקה בכלל, ואת מצוות פדיון שבויים בפרט, כמה חיבת המצווה – אומר ה'מגיד' – מונחת בזה שהבעל-שם-טוב שלח שלוחים לתלמידיו הנמצאים במרחק של כמה מאות מייל מאותו מקום ששם – לא עלינו – קרה האסון עם החוכר המסכן שנכלא בתפיסה (= מאסר).

כמה אהבת ישראל מונחת בשליחות, כאשר לא-עלינו ולא על אף בית יהודי, קרה אסון עם משפחה בישראל, אז מודיעים לעדה בישראל, שישתתפו בצערם ושיעזרו בהצלתם.

בהרחבה ובאופן ברור, ציין ה'מגיד' את הזריזות שבה בוצעה פעולה זו: שתיכף עם הגעתם של השלוחים ונשמעו דבריהם, הרי מיד הוכנה רשימה של אנשים, הוקם בית-דין והתמנו גובים.

חלק מיוחד בדבריו, הקדיש ה'מגיד' למעשה עם הנשים החסידיות אשר בדמעות מעומק לבן, התחננו שיקבלו מהן הערכה כספית עבור המצוה הגדולה של פדיון שבויים, שהרבי (= הבעל-שם-טוב) זיכה אותם.

פניהם המבוהלות עד מוות של הנשים – אומר ה'מגיד' – ניכרו היטב כאשר נודע להם שבעליהן אינם מופיעים ברשימת ההערכה. אצלם – אצל החסידים – הרי כל רשימת הערכה, הנעשית עבור ענין של צדקה המתבקש מהרבי, הרי אחר-כך שולחים רשימה זו עם שמות המשתתפים לרבי, כדי שהרבי יראה ויקרא את כל שמות החסידים ובני ביתם שקיימו את הציווי של הרבי.

כמה אמונת חכמים – אומר ה'מגיד' – היתה בדמעות הנשים, אמונה תמימה זו מאד יקרה אצל בורא העולם, ועושה קורת רוח גדולה.

סיפור מעשה זה שסיפר ה'מגיד' לאחר הדרשה, נפוץ תיכף ומיד בכל העיר, אפילו הנשים שהיו בעזרת הנשים גם שמעו היטב את הסיפור, והיהודים הפשוטים ביותר שדרשה קשה להם לקלוט, הרי את 'מוסר ההשכל' מהסיפור הבינו היטב.

לשבת השנייה, הגיעו לא רק הלומדים החשובים – שעד-עתה היו מגיעים לעתים נדירות לשמוע דרשה – אלא הגיעו (= גם) כל תושבי העיר, אנשים ונשים, היה כזה דוחק, עד כדי סכנת נפשות ממש.

בשבת השנייה, סיפר ה'מגיד' על קורות הליכתו לבעל-שם-טוב, ואשר בדרכו עבר דרך ערים וישובים, ואשר התושבים בהם היו ברובם מתלמידי הבעל-שם-טוב, שם שמע וקלט הרבה סיפורים נפלאים (= אודות הבעל-שם-טוב) שאותו עצמו הדהימו מאד, עד שהגיע למעזיבוז, וחגג שם את הימים הנוראים ואת חג הסוכות. וראה שמה שהוא שמע קודם, הרי זה רק חלק קטן מאד ממה שהוא עצמו ראה את המופתים הגדולים של הבעל-שם-טוב, ודברי וחידושי התורה העמוקים ששמע ממנו (= מהבעל-שם-טוב).

במשך שלש שבתות אלו, סיפר ה'מגיד' כל שבת לאחר הדרשה איך התגלה הבעל-שם-טוב, כאשר קודם היה צדיק נסתר לבוש בבגדים פשוטים, ועם התגלותו של הבעל-שם-טוב, יצאו נגדו הרבה גאונים בהתנגדות גדולה, אך תיכף הם בעצמם הכירו את גודל גדלותו בלימוד, גאונותו וצדקותו, והרבה מהגאונים נהיו תלמידיו.

עכשיו – אומר ה'מגיד' – הרי למעשה כבר למעלה מעשרים שנה שהבעל-שם-טוב ידוע ומפורסם בכל הסביבה, יש לו כבר למעלה מעשרת אלפים תלמידים, אשר בתוכם נמצאים כמה מאות גאונים וצדיקים הנוסעים ממקום למקום, מעיר לעיר, בשליחותו של הבעל-שם-טוב כדי לחזק את היהודים בלימוד התורה וקיום המצוות בחיות.

אהבת ישראל היא אחת מהעבודות הראשונות אצל תלמידי הבעל-שם-טוב, לכל אחד מהתלמידים חייב להיות חבר טוב, אפילו אצל היהודים הפשוטים ביותר השריש הבעל-שם-טוב את אהבת ישראל, אשר על השני צריכים להביט בעין טובה.

ביום הראשון של סליחות אחרי מעריב, סיים (= המגיד) את סיפור המעשה אודות הבעל-שם-טוב ותלמידיו, אותו החל לספר בשבת השנייה של חודש אלול.

בדרשתו היום על הפסוק "ונפש כי תחטא", ביאר ה'מגיד' את הפסוק "לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא", כפי שמבארים הרב אברהם-בן-עזרא והרמב"ן, שזה ששונא לחבירו בלבבו, אפילו בגלל ש(= חבירו) אינו מתנהג כשורה, הריהו עובר ב'לאו', וזה שאוהב את חבירו (= למרות שאינו מתנהג כשורה) הריהו מקיים (= מצוות) 'עשה'.

אסור – מכריז ה'מגיד' בדרשתו מעל הבימה – שיהיה לך בלבך על יהודי. אפילו כאשר קשה לך על השני, בגלל שאינו מתנהג כראוי, הרי "לא תשנא את אחיך בלבבך" ועוברים על 'לאו'. אלא מה, "הוכח תוכיח את עמיתך", אמור לו באופן ברור ומדויק מה שהנך רוצה לומר לו, "ולא תשא עליו חטא".

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

בי"ה כ"ט שבט, פ"ב

מו"ה משה זעליג שי

שלום וברכה.

- בכמה מיני יסורים ומחסורים (אשר בפני"מ במשך השנים האחרונים גם האמונים שבנו, נְשִׁינוּ טובה, ומה גם ראות יסורי אנשי הקרבים אל לבנו, חלילה גועים ברעב כו'), ירחם, ה' צ"ל תוקפא דנשמתא בתוקף עוז תעצומות, להיות מסור ונתון אל התורה והעבודה, והשי"ת ירחם עלינו ויקרב לבבינו לעבדו ית' מתוך הרחבת הלב והדעה.

ואתם ידידנו אנ"ש שי שִׁמְחוּ לבבינו מהנעשה אתכם לטוב ולברכה, ויהי הדיבור של אהבה, קירוב הדעת, התאחדות הכחות בהחזקת התורה והרבצתה, מצוי בינינו בעתים קרובים ביותר, מבלי לחכות על קבלת מענה, ובאופן כזה יתחזקו הלבבות ויכונו המפעלים לברכה.

ויזאל נא הגד שלום וברכה משמי להמתפללים בבית מדרשם, ומה מאד ינעם לי לדעת האם יש להם שיעורי לימוד בנגלה ובדא"ח.

טובה גדולה וברכה מרובה, אשר ידידנו אנ"ש שי ידברו ביניהם בכתב ובע"פ לחזק איש את רעהו, כאמור במכתבי לידידנו רא"ש שי אקסילראד, וידידנו ר"ד שי שיפרין, וגם גדולה העבודה לכתוב לכאוי"א ביחוד, וכאשר יתדברו ביניהם בזה יעשו חסד עם בן מורס ורבם, אשר אוכל לשקוד יותר על העבודה העמוסה. עזרו לי ויעזרכם האלקים, כי כן הובטחנו אשר האלקים יעמוד לימין עני ואביון להושיעו להשכיל ולהיטיב דרכו. והאל הטוב יעיר לבבינו לעבדו ית' ויאירו עינינו בתורתו הקדושה.

והי' ברכה ושלום כאוי"נ והדו"ש וטובם מקרב ולב עמוק, וחפץ הצלחתם בגוי"ר ומברכם בכט"ס, בן מו"ר.

מכתבם מה' ויגש העבר, הגיע באיחור זמן, וע"ד הסך נוי"ן דאל' אשר שלח לידידנו רש"י שי זאלמאנאו, הנה בטח יגיעו, כי במכ' הנשלח מהנ"ל בה' וארא, עוד טרם התקבלו, ובד"כ הנשלח לו התקבל במועדו. וכבר הגיעו הסכומים לפה כפי הרשימות. והאל הטוב יהי בעוזרי כל אנ"ש שי וכל התומכים העושי' והמעשים שי לטובת לומדי תורה, ויושבי באהלה של תורה יתברכו בברכה כפולה ומכופלת, כי טוב יהי להם כה"י בגוי"ר.

והנה אמת הדבר כי שוכני בתי חומר אנחנו, ואם ח"ו אין קמח אין תורה, והדבר מטרוד ביותר, וישמור השי"ת את עם קדשו, בכל מקום שהם יברכם האלקים, אשר ר"ל חסרון הלחם ממש ופחד הרעב גדול הוא, וכל השערה כאין וכאפס הוא לגבי ראיית עין ממש בכפן ומחסור ר"ל, גם מי שיש לו לחם צר ממש לבו כווצה ודחוקה. אבל הלא לא על הלחם בלבד יחי' האדם, ולא זה תעודתו בחיים. מודים אנחנו להשי"ת מברכים שמו ומהללים אותו ית' על כל החסד שעשה אתנו והתלמיד' היקרי' יחיו בכלל ובפרט, שהעיר לב אנ"ש שי כי יב[נ]או בעזרתנו בחסדו ית', בעת צר ומצוק, אשר בפועל החיו נפשינו ונפש התלמיד' יחיו, אשר מצב הכלכלי והמח' מבהיל הוא, ויום ליום יביע ביוקר ועילוי המקחים על כל דבר אנוכל וכו'. אבל אם באלה נוכל להשביע נפשינו, גם היא דורשת מזונה ופרנסתה, ואדרבא חולשא דגופא תוקפא דנשמתא, לפי ערך חלישות גופינו בכלל, אשר הושברנו - ל"ע ול"ע

כאשר רש"י מביא ב' פירושים הוא לפי שבכל אחד מהפירושים ישנו קושי בהבנת הכתובים, שיתורץ על ידי פירוש השני, אלא שהפירוש הראשון קרוב יותר לפשוטו של מקרא לקוטי שיחות כרך יד פרשת ראה

"לך השם הצדקה"...

את הצווי על הצדקה אנו קוראים בפרשת השבוע פעמים. (א) "פתח תפתח את ידך". (ב) "נתון תתן לו". מדוע אנו זקוקים לשני פסוקים שונים ומדוע בכל פסוק התורה חוזרת פעמים על דבריה ("פתח תפתח", "נתן תתן")? אלא הדבר בא ללמדנו, שמצות הצדקה היא יותר מפעם אחת:

א. כלפי האדם עצמו - אם לאדם קשה לתת צדקה, מצוה עליו התורה לפתח את ידו ולתת צדקה בסתר פנים יפות, והיא כופלת ואומרת: "פתח תפתח את ידך" - גם אם התאמצת כנגד היצר הרע ונתת צדקה פעם אחת, עליך להתאמץ שוב - "אפלו כמה פעמים" (כלשון חז"ל) - ולתת צדקה.

ב. כלפי העני - גם אם כבר נתת צדקה לעני, ואחר כך הוא צריך ובא לבקש שוב - "נתון תתן לו", "אפלו מאה פעמים" (כלשון חז"ל).

השבת מברכים את חדש אלול בו אנחנו מתכוננים לקראת ראש השנה, ומבקשים מה' שיתן לנו שנה טובה ומתוקה, וימלא את כל משאלות לבנו לטובה ולברכה. והרי כפי שאנחנו מתנהגים, כך ה' נוהג עמנו - 'מדה כנגד מדה'. אם כן, כאשר אנחנו מרבים בצדקה ללא חשבון, ומתפללים ומבקשים מתוך הרגשה שאיננו ראויים לזכות בדין אלא זקוקים לחסדו ולצדקתו של ה', כך גם ה' נוהג עמנו במדת הצדקה ונותן לנו גם מה שלא באמת מגיע לנו וללא חשבון, אלא רק בתור 'צדקה'...

ואז יתן לנו ה' שנה טובה ומתוקה, שנה של גאולה, ו"אין ישראל נגאלין אלא בצדקה".

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ד עמ' 82 ואילך, ועוד. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

הכול בידי שמים חוץ מיראת שמים, היינו שבענין זה (יראת שמים)
צריך הקדוש-ברוך-הוא לעבודת ישראל כביכול, שלכן מבקש ושואל
מהם ליראה אותו כו'
ממאמר ט"ו באב ה'תשד"מ

לעורר ולירז אודות לימוד השיעורים ברמב"ם, ולתת "ישר-כוח"
לכל אלו שכבר קיבלו על עצמם ומשתתפים בלימוד שיעורים אלו
משיחת ט"ו באב ה'תשד"מ

פרשת ראה

וּבְחִיכֵם וְאֵל מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יִדְכֶם
וְגִדְרֵיכֶם וְגִדְבְּתֵיכֶם וּבְכֹרֶת בְּקֶרְכֶם וְצֹאנְכֶם:
וְאֶבְלָתֶם-שֵׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם
בְּכָל מִשְׁלַח יִדְכֶם אִתְּם וּבְתִיבְכֶם אֲשֶׁר בְּרִכְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^ה לֹא תַעֲשֹׂון כָּכָל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ
עֹשִׂים פֶּה הַיּוֹם אִישׁ כְּלִי-יֶשֶׁר בְּעֵינָיו: ^ו כִּי
לֹא-בָאתֶם עַד-עַתָּה אֶל-הַמִּנוּחָה וְאֶל-הַנִּחְלָה
אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: וְעִבְרַתְּם אֶת-
הַיַּרְדֵּן וְיִשְׁבַּתֶּם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
מִנְחִיל אֶתְכֶם וְהָנִיחַ לָכֶם מִכָּל-אִיְבֵיכֶם מִסָּבִיב

וַיִּשְׁבַּתֶּם-בְּטוֹחַ: עַד כָּאן בְּחוּל

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

כַּאֲשֶׁר מִתְרַחֵשׁ דְּבַר הַמוֹנֵעַ וּמַעֲכָב אֶת עֲבוֹדַת ה', יֵשׁ
לְדַעַת שֶׁכָּל מַה שְׁקוּרָה בְּעוֹלָם הוּא מֵאֵת ה', וְלִכֵּן לֹא יִתְכַּן
שֶׁהַדָּבָר יִנְגַּד בְּאֵמַת לְעֲבוֹדַת ה', וְאֵין זֶה אֱלָא נִסְיוֹן, "כִּי
מִנְסָה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם". וּמִטְרַחְתּוֹ הַתְּחַזְּקוֹת וְהַתַּעֲלּוֹת
בְּעֲבוֹדַת ה'. כַּאֲשֶׁר יְדִיעָה זֶה 'נִקְלָט' בְּאֵדָם בְּאֵמַת - הוּא
רוֹאֶה בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר, גַּם בְּעֵינֵי בִּשְׂרָה, אֵת הָאוֹר הַנוֹסֵף עַל
יְדֵי הַהֶעֱלֵם וְהַהִסְתָּר.

(לקוטי שיחות ח עמ' 121)

שֵׁנִי ^א וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ
לִשְׁכֹּן שְׂמוֹ שֵׁם שְׁמָה תִּבְיָאוּ אֵת כָּל-אֲשֶׁר
אֲנֹכִי מַצִּיָּה אֶתְכֶם עוֹלְתֵיכֶם וּבְחִיכֵם
מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם וְתִרְמַת יִדְכֶם וְכָל מִבְּחַר גִּדְרֵיכֶם
אֲשֶׁר תִּדְּרוּ לַיהוָה: ^ב וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אִתְּם וּבְנִיכֶם וּבְנִתֵיכֶם וְעַבְדֵיכֶם
וְאִמָּהֲתֵיכֶם וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיכֶם כִּי אֵין לוֹ
חֶלֶק וְנִחְלָה אִתְּכֶם: ^ג הַשְׁמֹר לָךְ פֶּן-תַּעֲלֶה
עֲלִיתֶיךָ בְּכָל-מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה: ^ד כִּי אִם-
בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה בְּאַחַד שְׂבָטֶיךָ שֵׁם
תַּעֲלֶה עֲלִיתֶיךָ וְשֵׁם תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אֲנֹכִי

יֹא ^ו רָאָה אֲנֹכִי נָתַן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרִכָּה
וּקְלָלָה: ^ז אֶת-הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַצִּיָּה אִתְּכֶם הַיּוֹם:
^ח וְתִקְלָלָה אִם-לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹת יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְסִרְתֶּם מִן-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַצִּיָּה
אִתְּכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר
לֹא-יְדַעְתֶּם: ^ט וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֵל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה בֹּא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ
וְנִתְּתָה אֶת-הַבְּרָכָה עַל-יְהִי גִדְרֵי וְאֶת-הַקְּלָלָה
עַל-יְהִי עִיבָל: ^י הֲלֹא-הִמָּה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי
דֶּרֶךְ מִבְּוֹא הַשָּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הֵיטֵב
בְּעֶרְבָה מוֹל הַגִּלְגָּל אֲצֵל אֵלוֹנֵי מֹרֶה: ^{יא} כִּי
אִתְּם עֲבָרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן לְבֹא לְרִשְׁתָּהּ אֶת-הָאָרֶץ
אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם וִירְשַׁתֶּם אֹתָהּ
וַיִּשְׁבַּתֶּם-בָּהּ: ^{יב} וְשִׁמְרַתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל-
הַחֻקִּים וְאֶת-הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי נָתַן לִפְנֵיכֶם
הַיּוֹם: ^{יג} אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתֶיךָ לָךְ לְרִשְׁתָּהּ כָּל-הַיָּמִים אֲשֶׁר-אַתָּה
חַיִּים עַל-הָאָדָמָה: ^{יד} אַבְדֵּךְ תֵּאבְדֹּן אֶת-כָּל-
הַמִּקְמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ-שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אִתְּם
וִירְשִׁים אִתְּם אֶת-אֱלֹהֵיהֶם עַל-יְהִי הַרְמִים
וְעַל-יְהִי גִבְעוֹת וְתַחַת כָּל-עֵץ רַעְנָן: ^{טו} וְנִתְּצוּ
אֶת-מִזְבְּחֵיהֶם וְשִׁבְרַתֶּם אֶת-מִצְבְּתָם וְאֲשִׁרְיֵיהֶם
תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן
וְאַבְדַּתֶּם אֶת-שִׁמְם מִן-הַמָּקוֹם הַהוּא: ^{טז} לֹא-
תַעֲשֹׂון כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ^{יז} כִּי אִם-אֶל-
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל-
שְׂבָטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת-שְׁמוֹ שֵׁם לִשְׁכֹּן תִּדְרָשׁוּ
וּבָאתָ שָׁמָּה: ^{יח} (ישראל) וְהִבֵּאתֶם שָׁמָּה עֲלִיתֵיכֶם

מִצֹּד: ^ט רַק בְּכָל־אֹתֹת נִפְשְׁךָ תִּזְכָּח | וְאִכְלָתָּ
בָּשָׂר בְּכִרְפֹּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ
בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יֵאָכְלֻנוּ כַּצִּי
וְכֹאִיל: ^י רַק הָדֶם לֹא תֹאכְלוּ עַל־הָאָרֶץ
תִּשְׁפְּכֻנוּ בַּמַּיִם: ^{יא} לֹא־תוֹכֵל לֵאכֹל בְּשְׁעָרֶיךָ
מֵעֶשֶׂר דִּגְגָל וְתִירֹשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקֹרֶךָ
וְצֹאנְךָ וְכָל־גִּדְרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדְרֹג וְגִדְבָתְךָ וְתִרְוֹמַת
יָדְךָ: ^{יב} כִּי אִם־לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֻנוּ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אֹתָהּ וּבְגִדְךָ
וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְחִלּוֹי אֲשֶׁר בְּשְׁעָרֶיךָ
וְשִׁמְחַת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מִשְׁלַח יָדְךָ:
^{יג} הַשְׁמֹר לָךְ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־חִלּוֹי כָּל־יָמֶיךָ עַל־
אֲדָמְתְּךָ: ^{יד} כִּי־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְאִמְרַתְּ אִכְלָה בָּשָׂר כִּי־תֵאֵאֵר
נִפְשְׁךָ לֵאכֹל בָּשָׂר בְּכָל־אֹת נִפְשְׁךָ תֹאכֹל
בָּשָׂר: ^{טו} כִּי־יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם וּבַחַת מִבְּקֹרֶךָ
וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָךְ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ
וְאִכְלָתָּ בְּשְׁעָרֶיךָ בְּכָל אֹת נִפְשְׁךָ: ^{טז} אֵךְ כַּאֲשֶׁר
יֵאָכֵל אֶת־הַצִּי וְאֶת־הָאִיל בֶּן תֹּאכְלֻנוּ הַטָּמֵא
וְהַטְּהוֹר יִחְדּוּ יֵאָכְלֻנוּ: ^{יז} רַק חֹזֶק לְבַלְתִּי אִכֹּל
הָדֶם כִּי הָדֶם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכֹל הַנֶּפֶשׁ
עִם־הַבָּשָׂר: ^{יח} לֹא תֹאכְלֻנוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֻנוּ
בַּמַּיִם: ^{יט} לֹא תֹאכְלֻנוּ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וּלְבָנֶיךָ
אֲחֵרֶיךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֶי יְהוָה: ^כ רַק
קִדְשֵׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לָךְ וּגְדִרֶיךָ תִּשָּׂא וּבֹאֵת
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה: ^{כא} וַעֲשִׂיתָ עֲלֵיתֶיךָ
הַבָּשָׂר וְהָדֶם עַל־מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְדָם־
וּבְחֵיךָ יִשְׁפֹךְ עַל־מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר
תֹּאכֹל: ^{כב} שְׁמֹר וְשִׁמְעֵת אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וּלְבָנֶיךָ
אֲחֵרֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשֵׁר
בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{כג}

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹהֶיכֶם אֹתְכֶם

מבאר בספרי מוסר, וביתר באור בספרי חסידות, הענין
ד"לפנים גמלא שיחנא", היינו שביחד עם הנסיגנות נתנו גם
כן הכחות המתאימים להתגבר עליהם. אלא שזכה דורנו,
בנראה במוחש, שכשמתחילים בתקף המתאים ללכת בדרך
הישרה על פי 'ספר הישר' תורתנו הקדושה, רואים
שהקשיים פחותים מאשר שצורנו מראש, והכחות להתגבר
עליהם פכירים יותר מאשר היו בהשערה.

(לקוטי שיחות כב עמ' 361 ממכתב)

שלישי ^{כד} כִּי־יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
אִתָּה בֹא־שִׁמְהָ לְרִשְׁתָּ אוֹתָם מִפְּנֵיךָ וִירִשְׁתָּ
אֹתָם וְיִשְׁכַּת בְּאַרְצָם: ^{כה} הַשְׁמֹר לָךְ פֶּן־תִּנְקֹשׁ
אֲחֵרֵיהֶם אַחֲרֵי הַשְׁמָדָם מִפְּנֵיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ
לְאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וַאֲעֲשֶׂה־כֵּן גַּם־אֲנִי: ^{כו} לֹא־תַעֲשֶׂה
כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־תּוֹעֵבַת יְהוָה אֲשֶׁר
שָׂא עֵשׂוֹ לְאֱלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־
בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ כַּאֲשֶׁר לְאֱלֹהֵיהֶם: ^{כז} יְגֹ אֵת
כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם אֹתוֹ
תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא־תִסָּר עָלֶיךָ וְלֹא תִגָּרַע
מִמֶּנּוּ: ^{כח} כִּי־יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֵלֶם חִלּוֹם
וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֶת: ^{כט} וְכֹא הָאוֹת וְהַמּוֹפֶת
אֲשֶׁר־דָּבַר אֵלֶיךָ לֵאמֹר גִּלְכָּה אַחֲרֵי אֱלֹהִים
אַחֲרֵים אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּם וְנַעֲבָדָם: ^ל לֹא תִשְׁמַע
אֶל־דְּבָרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֶל־חִלּוֹם הַחִלּוֹם
הַהוּא כִּי מִנְסָה יְהוָה אֱלֹהֶיכֶם אֹתְכֶם לְדַעַת
הַיִּשְׁכֶּם אֲהַבִּים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיכֶם בְּכָל־
לְבַבְכֶּם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: ^{לא} אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֶיכֶם
תֵּלְכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ וּבְקֹל
תִּשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וְכֹ תִדְבְּקוּ: ^{לב} וְהַנָּבִיא
הַהוּא אוֹ חֵלֶם הַחִלּוֹם הַהוּא יוֹמֵת כִּי דָבַר־
סָרָה עַל־יְהוָה אֱלֹהֶיכֶם הַמּוֹצִיא אֹתְכֶם |
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפֹּדֶל מִבֵּית עַבְדִּים לְהַדִּיחְךָ
מִן־הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר צִוֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ

משיח צדקני, יצטרפו ויתחברו ביותר על המים והתקופה
הכי טובה שבסוף זמן הגלות, שהיו יכולים לפעל בתורה
ומצות בהתגברות על כל ההצלמות וההסתרים דאז, שאז
העבודה נעימה יותר וחביבה יותר, הן לעובד והן לזה שצוה
על העבודה, בורא העולם ומנהיגו, מה שאין כן בשרות
השמאה יעבר מן הארץ ואין מנגדים.

(לקוטי שיחות כא עמ' 388 - ממכתב)

רבי יד «בנים אתם ליהוה אלהיכם לא
תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת:
כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך וכך בחר
יהוה להיות לו לעם סגולה מפל העמים אשר
על-פני האדמה: ׀ לא תאכל בלתי-עבה:
זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים
וששה עזים: ׀ איל וצבי ויחמור ואקו ודישן ותאו
וזמר: ׀ וכל-בהמה מפרסת פרסה ושעט שסע
שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו:
אך את-זה לא תאכלו ממועלי הגרה וממפריסי
הפרסה השסועה את-הגמל ואת-הארנבת
ואת-השפן כי-מעלה גרה המה ופרסה לא
הפריסו טמאים הם לכם: ׀ ואת-החזיר כי-
מפריס פרסה הוא ולא גרה טמא הוא לכם
מבשרם לא תאכלו ובגבולתם לא תגעו: ׀
את-זה תאכלו מפל אשר בפנים כל אשר-לו
סנפיר וקשקשת תאכלו: ׀ וכל אשר אין-לו
סנפיר וקשקשת לא תאכלו טמא הוא לכם: ׀
כל-צפור טהרה תאכלו: ׀ וזה אשר לא-
תאכלו מהם הנשר והפרס והעזניה: ׀ והראה
ואת-האיזה ותרדה למינה: ׀ ואת כל-ערב
למינו: ׀ ואת פת היענה ואת-התחמם ואת-
השחף ואת-הנץ למינהו: ׀ את-הכוס ואת-
הינשוף והתנשמת: ׀ והקאת ואת-הרחמה
ואת-השקד: ׀ ותחסידה והאנפה למינה
והדוכיפת והעטלף: ׀ וכל שרץ העוף טמא
הוא לכם לא יאכלו: ׀ כל-עוף טהור תאכלו:

ובערות הרע מקרבך: ׀ כי יסיתך אחיד
בן-אמך או-בנך או-בתך או ׀ אשת חיקך או
רעך אשר בנפשך בסתר לאמר גלגה ונעברה
אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך:
מאלהי העמים אשר סביבתיכם הקרבים
אלך או הרחקים ממך מקצה הארץ ועד-קצה
הארץ: ׀ לא-תאבה לו ולא תשמע אליו ולא-
תחוס עינך עליו ולא-תחמל ולא-תכסה עליו:
כי הרג תהרגנו ירך תהיהבו בראשונה
להמיתו ויד פל-העם באחרונה: ׀ וסקלתו
באבנים ומת פי בקש להדיחך מעל יהוה
אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים:
וכל-ישראל ישמעו ויראו ולא-יוספו לעשות
כדבר הרע הזה בקרבך: ׀ כי-תשמע באחת
עריד אשר יהוה אלהיך נתן לך לשבת שם
לאמר: ׀ יצאו אנשים בני-בליעל מקרבך וידיחו
את-ישיבי עירם לאמר גלגה ונעברה אלהים
אחרים אשר לא-ידעתם: ׀ ודרשת וחקרת
ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר געשתה
התועבה הזאת בקרבך: ׀ הבה תפה את-ישיבי
העיר ההוא לפי-חרב חרם אתה ואת-כל-
אשר-בה ואת-בהמתה לפי-חרב: ׀ ואת-כל-
שללה תקבץ אל-תוד רחבה ושרפת באש
את-העיר ואת-כל-שללה כליל ליהוה אלהיך
והיתחל עולם לא תבנה עוד: ׀ ולא-ידבק
בידך מאומה מן-החרם למען ישוב יהוה מחרון
אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך באשר
נשבע לאבתיך: ׀ כי תשמע בקול יהוה אלהיך
לשמור את-כל-מצותיו אשר אנכי מצוה היום
לעשות הישר בעיני יהוה אלהיך: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~

כי מנסה ה' אלקיכם אתכם

ידוע פתגם כבוד קדושת מורי-יחמי אדמו"ר, שפשיבא

עד שהוא בהעלם לגמרי, וכדי לגלותו יש לבטל העלם זה. ואף בעבודת האדם בעצמו, כך: בעבודת הבורים הוא 'פותח' את כחותיו, שקלו ומדותיו; ובנסיון הוא פועל הפך טבעו, מתוך מסירות נפש.

(לקוטי שיחות כד ע"ב 40)

שישי טו «מקץ שבע־שנים תעשה שמטה: ב וזה דבר השמטה שמוט כל־בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא־יגש את־רעהו ואת־אחיו פִּי־קרא שמטה ליהוה: ג את־הנכרי תגש ואשר יהיה לך את־אחיו תשמט ידך: ד אִפֹּס כי לא יהיה־כך אביון פִּי־כרך וברכך יהוה בארץ אשר יהוה אלהיך נתן־לך נחלה לרשתה: ה רק אם־שמוע תשמע בקול יהוה אלהיך לשמור לעשות את־כל־המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום: ו פִּי־יהוה אלהיך ברכך כאשר דבר־לך והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים רבים ובך לא ימשלו: ז פִּי־יהוה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר־יהוה אלהיך נתן לך לא תאמץ את־לבבך ולא תקפץ את־ידך מאחיו האביון: ח פִּי־פתח תפתח את־ידך לו והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו: ט השמר לך פִּי־יהוה דבר עם־לבבך בל־יעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיו האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל־יהוה והיה בך חטא: י נתון נתן לו ולא־ירע ללבבך בתתך לו פִּי בגלל י הדבר הזה יברכך יהוה אלהיך בכל־מעשך ובכל משלח ידך: יא פִּי לא־יחדל אביון מקרב הארץ על־פֶּן אנכי מצוה לאמר פֶּתַח תפתח את־ידך לאחיו לעניך ולא־בינך בארצך: יב פִּי־ימכר לך אחיו העבדי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך: יג וכי־תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם: יד העניק תעניק לו

כא לא־תאכלו כל־נבלה לגר אשר־בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי פי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך לא־תבשל גדי בחלב אמו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

פי מנסה ה' אלקיכם אתכם

כאשר יהודי מעמיד את עצמו בתקף לא להתפעל מן הנסיון - מתגלה ביצר הכנה הפנימית של הנסיון גופא היא תוספת ועלוי בעבודתו, וכפרוש רבנו הזקן ש"מנסה" הוא מלשון גם והרמה, "ארים נסי".

(לקוטי שיחות כ ע"ב 292)

חמישי כב עשר תעשר את כל־תבואת ורעך היצא השדה שנה שנה: ב ואכלת לפני י יהוה אלהיך במקום אשר־יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את־יהוה אלהיך כל־הימים: ג וכי־ירבה ממך הדרך פי לא תוכל שאתו פִּי־ירחק ממך המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשום שמו שם פי יברכך יהוה אלהיך: ד ונתתה בפסך וצרת הפסך בידך והלכת אל־המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו: ה ונתתה הפסך בכל אשר־תאנה נפשך בפקר ובצאן ובבין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך ואכלת שם לפני יהוה אלהיך ושמת אתה וביתך: ו והלוי אשר־בשעריך לא תעזבנו פי אין לו חלק ונחלה עמך: ז מקצה י שלש שנים תוציא את־כל־מעשר תבואתך בשנה ההוא והנחת בשעריך: ח ובא הלוי פי אין־לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו למען יברכך יהוה אלהיך בכל־מעשה ידך אשר תעשה: ט

~ נקודות משיחות קודש ~

פי מנסה ה' אלקיכם אתכם

בעבודת הבורים מתעסקים עם דבר גשמי כדי לגלות את תכליתו, שנבדק לשמש את קונו, וכן לגלות את הנצוץ האלקי שבו. אך הנצוץ האלקי שבנסיון נפל למטה ביותר,

מִצְאֲנֶה וּמִגִּרְנֶה וּמִיִּקְבֵּה אֲשֶׁר בִּרְכֵךְ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ תִתֵּן-לוֹ: ^ט וּזְכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל-פֶּן אֲנֹכִי מִצְוֶה
 אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה הַיּוֹם: ^י וְהָיָה כִּי-יֹאמַר אֵלֶיךָ
 לֹא אֵצֶא מֵעַמְּךָ כִּי אֶהְבֵּךְ וְאֶת-בֵּיתְךָ כִּי-טוֹב
 לִי עִמָּךְ: ^{יא} וְלִקְחָתָהּ אֶת-הַמִּרְצָע וְנִתְּתָהּ בְּאֶזְנוֹ
 וּבִדְלַת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאָף לְאַמְתֶּךָ
 תַּעֲשֶׂה-כֵן: ^{יב} לֹא-יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ בְּשַׁלְחֶךָ אֹתוֹ
 חֲפָשִׁי מֵעַמְּךָ כִּי מִשְׁנֶה שָׂכָר שְׂכִיר עֶבְדְּךָ שֵׁשׁ
 שָׁנִים וּבִרְכֵךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר
 תַּעֲשֶׂה: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם
 כָּל עֲנִינֵי שֶׁל הַיָּצָר-הָרַע הוּא לְהִלָּחֵם נֶגֶד אֲשֶׁרוֹ שֶׁל
 הָאָדָם, הָרוֹחֲנִי וְהַגִּשְׁמִי, בְּהַסְבְּרוֹת שֶׁאֵין לָהֶן יָסוֹד בְּשִׁכְל
 הַבְּרִיא, וְכָל מִצִּיאוֹתֶיךָ הִיא "כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם".
 וְכִשְׁמַתְאֻמָּן וְעוֹמֵד בְּנִסְיוֹן – רוֹאֶה גַם הָאָדָם עֲצָמוֹ אִיךָ
 שֶׁבִטְלָה כָּל מִצִּיאוֹתָיִךְ הַמְדָּמָה.

(לקוטי שיחות כד עמ' 426 – ממוכתב)

שְׁבִיעִי ^י כִּלְהַבְכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךְ וּבִצְאֲנֶה
 הַזֶּכֶר תִּקְדֵּשׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבֶכֶר
 שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגֹּז בְּכוֹר צִאֲנֶה: ^ב לִפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שְׁנֵה בְשָׁנָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר
 יְהוָה אֹתָהּ וּבֵיתָךְ: ^ג וְכִי-יִהְיֶה כּוֹ מוֹם פֶּסַח
 אוֹ עוֹר כָּל מוֹם רָע לֹא תִזְבְּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:
^ד בְּשַׁעֲרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יִחְדּוּ בְּצִבִּי
 וּכְאִיל: ^ה רַק אֶת-דָּמוֹ לֹא תֹאכַל עַל-הָאֶרֶץ
 תִּשְׁפְּכֶנּוּ בַּמַּיִם: ^ו טֹז «שְׁמוֹר אֶת-חֲדָשׁ
 הָאֵזִיב וְעֲשִׂיתָ פֶסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בְחַדָּשׁ
 הָאֵזִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לֵילָה:
^ז וּבִבְחַת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבֶקֶר בְּמָקוֹם
 אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שֵׁם: ^ח לֹא-תֹאכַל
 עָלָיו חֲמִץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל-עָלָיו מִצּוֹת לֶחֶם
 עֲנִי כִּי בַחֲפוּז וְצֹאת מִאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר

אֶת-יוֹם צֵאתְךָ מִאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:
 וְלֹא-יֵרָאֶה לְךָ שֹׂאֵר בְּכָל-גִּבְלֶךָ שִׁבְעַת יָמִים
 וְלֹא-יִלִּין מִן-הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בְּעֶרֶב בַּיּוֹם
 הָרִאשׁוֹן לַבֶּקֶר: ^ה לֹא תוֹכַל לִזְבַּח אֶת-הַפֶּסַח
 בְּאַחַד שַׁעֲרֶיךָ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ: ^ו כִּי
 אִם-אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן
 שְׁמוֹ שֵׁם תִּזְבַּח אֶת-הַפֶּסַח בְּעֶרֶב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ
 מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם: ^ז וּבִשְׁלַחַת וְאִכְלַת בְּמָקוֹם
 אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כּוֹ וּפְנִיתָ בְּבֶקֶר
 וְהִלַּכְתָּ לְאַהֲלֶיךָ: ^ח שִׁשַּׁת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת
 וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה
 מְלָאכָה: ^ט שִׁבְעָה שִׁבְעַת תִּסְפֹּר-לְךָ מִהַחֵל
 חֲרָמֶשׁ בְּקֻמָּה תַחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שִׁבְעוֹת:
 וְעֲשִׂיתָ חֹג שִׁבְעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסַּת נִדְבַת
 יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כְּאֲשֶׁר יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
^י וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָהּ וּבִגְדְּךָ וּבִתְךָ
 וְעִבְדְּךָ וְאַמְתֶּךָ וְחֵלְוֶיךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ וְהַגֵּר
 וְהַיִּתּוֹם וְהָאֵלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר
 יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שֵׁם: ^{יב} וּזְכַרְתָּ
 כִּי-עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְשִׁמַּרְתָּ וְעֲשִׂיתָ אֶת-
 הַחֻקִּים הָאֵלֶּה: ^{יג} חֹג הַפֶּסַח תַּעֲשֶׂה לְךָ
 שִׁבְעַת יָמִים בְּאַסְפֵּךְ מִגִּרְנֶה וּמִיִּקְבֵּה: ^{יד} וְשִׁמַּחְתָּ
 בַּחֲגֹךָ אֹתָהּ וּבִגְדְּךָ וּבִתְךָ וְעִבְדְּךָ וְחֵלְוֶיךָ
 וְהַגֵּר וְהַיִּתּוֹם וְהָאֵלְמָנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ:
^{טו} שִׁבְעַת יָמִים תַּחֲלוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם
 אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה כִּי יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל
 תְּבוּאוֹתֶיךָ וּבְכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ וְהָיִיתָ אֶךְ שִׂמְחָה:
^{טז} שְׁלוֹשׁ פַּעַמִּים ^א בְּשָׁנָה יֵרָאֶה כָּל-זִכְרוֹרְךָ
 אֶת-פָּנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בַּחֲגֹ
 הַמִּצּוֹת וּבַחֲגֹ הַשִּׁבְעוֹת וּבַחֲגֹ הַסִּפּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה
 אֶת-פָּנֶיךָ יְהוָה רִיקָם: ^ב אִישׁ כְּמִתְנַת יָדוֹ בְּבִרְכַּת
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ: ססס

קכ"ו פסוקים, פליאה סימן.

חצי קריש

וַיִּתְגַּדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי כְּרָא
כְּרֻעֹתָהּ וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ
וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחֵיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיִּי רֵכֶל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה
רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמָא עֲלֵמָיָא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלְמָא וּלְעָלְמָא עֲלֵמָיָא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר,
וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָה
דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעֵלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא
וְיִשְׁרָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ
אָמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~

איש כמתנת ידו (טז, יז)

כָּאן נִקְטָא לְשׁוֹן מִתְּנָה, וְאֵלּוּ לְעִיל (פסוק י) נִקְטָא מִסַּת נִדְבַת
יָדָּהּ. וַיֵּשׁ לְבָאָר, דְּהִנֵּה פָסוּק זֶה מְדַבֵּר בְּעִשְׂרִי (כְּפִירוּשׁ
רש"י), וְלָכֵן לֹא מִתְּאִים לְשׁוֹן נִדְבָה, שֶׁהֵרִי עֲשִׂירוֹת הִיא
בְּגֵדֵי פְקֻדִין, וְנִתְּנָה הַצִּדָּקָה הִיא בְּסֵף-הַכֹּל מִלּוּי חֹזֶקָה
וּתְפָקִיד – לְהַעֲבִיר לְעַנִּי אֶת הַכֶּסֶף שֶׁלּוֹ, שֶׁל הָעֲנִי. אֵךְ עֲלִיו

לְתַת צִדָּקָה זֶה בְּגֵדֵי נִתְּנָה, בְּסֵבֶר פָּנִים יְפוֹת, כְּמֵאֲמַר "כָּל
הַנּוֹתֵן בְּעֵינָיו יִפְהַ נּוֹתֵן". וְאֵלּוּ לְעִיל מְדַבֵּר בְּאֵדָם שְׁאִינוּ עֲשִׂיר,
וּבְאֵדָם כֵּן זֶה יִתְּנוּ שְׁכֶסֶף נָתַן לוֹ כְּדִי לְפָרֹגֶם אֶת בְּנֵי בֵיתוֹ,
לֹא בְּשָׁבִיל עֲנִיִּים; זֶה כֶּסֶף שֶׁלּוֹ. וּמִלְמַדְנוּ הַכְּתוּב, שְׁאֵף-עַל-
פִּי-כֵן עֲלִיו לְהִיטֵב נָדִיב לֵב וּלְהַפְרִישׁ מִכֶּסֶף לְצִדָּקָה. וְקִדְמָה
נִדְבָה לְמִתְּנָה, כִּי מִי שֶׁנּוֹתֵן צִדָּקָה בְּגֵדֵי נִדְבָה זֹכֶה לְתַת
בְּגֵדֵי מִתְּנָה.

(לקוטי שיחות ט 288)

מִפְטִיר י. חַג הַסִּפְתָּ תַעֲשֶׂה לָךְ שִׁבְעַת יָמִים
בְּאֵסְפֵךְ מִגִּרְנֶךָ וּמִיָּבֶכֶךָ: י וְשִׁמַּחְתָּ בְּחֻגְךָ אֶתְּהָ
וּבְנֶךָ וּבְתוֹךְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וְהַלְוִי וְהַגֵּר וְהַיִּתּוֹם
וְהָאֲלֻמָּנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: יב שִׁבְעַת יָמִים תִּחַג
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה כִּי
יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכָל
מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אֶךְ שִׂמְחָה: יג שְׁלוֹשׁ
פַּעַמִּים | בִּשְׁנֵה יִרְאֶה כָּל-זְכוּרָךְ אֶת-פָּנָי | יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּחַג הַמַּעֲוֹת וּבְחַג
הַשִּׁבְעוֹת וּבְחַג הַסִּפְתָּ וְלֹא יִרְאֶה אֶת-פָּנָי
יְהוָה רִיקָם: יד אִישׁ כְּמִתְּנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן-לָךְ: ססס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עֲנִיִּים הֵינִי לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּהּ מְאֹד. דְּרַכִּיָּה דְּרַכִּי-נַעַם, וְכָל-נִתְיַבְתִּיָּה שְׁלוֹם. אֶךְ יָמִים בִּמְיֻנָּה,
בְּשִׂמְחָה עֲשֶׂר וּכְבוֹד. יי חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרִוֶךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם

הַנֶּאֱמָרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יא את ירושלים כְּעִנְיָה סְעָרָה הִרְעֵתָ מִרְחָה, וְעוֹד לֹא נִחְמָה כִּי אִין כִּי לְנִחְמָה. הִנֵּה אֲנֹכִי מִרְבִּיץ מְשֻׁכִּים וּמְסֻדֵּר בַּפּוֹדֵד בְּחֹל, וְהוּא דָק כְּעֵין הַחֹל אֲבָנֶיךָ אֲבִי הַרְצָה, וְיִסְדֵּתִיךָ וְתִסְדֵּד כְּעֵצְמוֹ אֲרֻבִּין בְּסִפְרִים אֲבָנִים יְקָרֹת: יֵד וְשִׁמְתִּי מֵאֶבֶן כְּדָכָר תִּבְחִיר בְּיֹתֵר שְׁמִשְׁתִּיךָ מִחֲצוֹת תַּחְלוּזֹת

שֶׁחֲשָׁשׁ וְזִרְחַת דָּרָךְ בָּם וְשִׁעְרֶיךָ מוֹזוֹת חֲשָׁרִים יִהְיוּ לְחִיּוֹת לְאֲבָנֶיךָ אֲקַדְחָה תְּמָאִים בְּיֹתֵר וְכָל־גְּבוּלְךָ אֲבִי רִצְפָה כָּל גְּבוּלְךָ יִהְיוּ לְחִיּוֹת לְאֲבָנֶיךָ חֲפֵץ אֲבִי יָקָר שֶׁהָאֵדָם חֲפֵץ וְרוּחָה בָּהֶן: יֵד וְכָל־בְּנֶיךָ כָּאֵלֹהֵי יְהוָה לְמוֹדֵי יְהוָה עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִתְּחִלָּה בְּעֵינֵם כְּעִנְיָה לִימּוֹד וְאִמּוּדָה, וְכִמְלָא וְרַב שְׁלוֹם בְּנֶיךָ: יֵד בְּצִדְקָה בְּעֹבֵר הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים בֵּין אָדָם לְמָקוֹם תִּפְוֹנֵנִי תִּתְּנֶה נְכוּנָה כָּל טוֹבָה רַחֲמֵיךָ מִמּוֹדֵי יְהוָה מִרוּחֶם מַעֲשֶׂךָ בִּי־לֹא תִירָאִי מִתֶּם כָּלִי וְכָלִי וּמִמַּחְתָּה תִּתְּנֶה מִרוּחָתָה כִּי לֹא יִכָּל תִּתְּקֵב לְתַתְּקֵב אֱלֹהֶיךָ: טוֹ הֵן גֹּדֵר יִגְדֹר בְּאֶמֶת יִתֵּן וְיִפְתֹּר, אֶפֶס מֵאוֹתִי רַק מִי שֶׁהוּא נֶעְדָר וְנִפְתָּר וּמְרוּחֶם מִנִּי מִי־גֵר אֲתָדָה מִי שֶׁאִסּוּף לְחַלְחֵם בָּהּ, עֲלֶיךָ יִפּוֹל כְּמוֹ שֶׁאֲמַר עַל הָרִי יִשְׂרָאֵל יִפּוֹל: טוֹ הִנֵּה אֲנֹכִי בְּרֵאשִׁית חֲדָשׁ נִפְחָה בְּאֵשׁ פָּחִם נִפְחָה בְּגִחִלִּים כְּבוֹיִים לְהַכְעִיִּם יִפָּה וּמוֹצִיא כָּלִי לְמַעֲשָׂהוּ לְצוּרֶךָ גִּמְרוֹ כָּל צִרְטוֹ וְאֲנֹכִי בְּרֵאשִׁית אֵשׁ מִשְׁחִית לְחַבֵּל לְמַלְקָל אֶת חֲפָלִי תְּהוּא, כְּלוּמָר אֲנִי הַמִּגְדֵּר בָּהּ אֶת הָאוֹיֵב וְאֲנִי מַחֲשֵׁי כְחוֹ: בָּהּ מְבֹאָר שֶׁאֵם אֲנֹכִי אֲנִי רוּחָה לְהַשְׁחִית, אֹו: יֵד כָּל־כָּלִי זֶן וְיִצָּר עֲלֶיךָ לְחַלְחֵם בָּהּ לֹא יִצָּלַח כִּי לֹא

הפטרה לפרשת ראה לשנים מקרא

ואחר תרגום בישעיה פרק נד

נֹד יֵא עֲנִיָּה סְעָרָה לֹא נִחְמָה הִנֵּה אֲנֹכִי מִרְבִּיץ בַּפּוֹדֵד אֲבָנֶיךָ וְיִסְדֵּתִיךָ בְּסִפְרִים: יֵד וְשִׁמְתִּי כְּדָכָר שְׁמִשְׁתִּיךָ וְשִׁעְרֶיךָ לְאֲבָנֶיךָ אֲקַדְחָה וְכָל־גְּבוּלְךָ לְאֲבָנֶיךָ חֲפֵץ: יֵד וְכָל־בְּנֶיךָ לְמוֹדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בְּנֶיךָ: יֵד בְּצִדְקָה תִּפְוֹנֵנִי רַחֲמֵיךָ מַעֲשֶׂךָ בִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמַּחְתָּה כִּי לֹא־תִתְּקֵב אֱלֹהֶיךָ: טוֹ הֵן גֹּדֵר יִגְדֹר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גֵר אֲתָדָה עֲלֶיךָ יִפּוֹל: טוֹ הִנֵּה אֲנֹכִי בְּרֵאשִׁית חֲדָשׁ נִפְחָה בְּאֵשׁ פָּחִם וּמוֹצִיא כָּלִי לְמַעֲשָׂהוּ וְאֲנֹכִי בְּרֵאשִׁית מִשְׁחִית לְחַבֵּל: יֵד כָּל־כָּלִי וְיִצָּר עֲלֶיךָ לֹא יִצָּלַח וְכָל־לְשׁוֹן תִּקְוִים־אֲתָדָה לְמַשְׁפָּט תִּרְשָׁעִי זֹאת נִחְלַל עֲבָדִי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאוֹתִי נִאֵם־יְהוָה: נָה אֵהוּ כָל־צִמָּא לָבוֹ לָמִים וְאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף

שי למורא

(יא) סְעָרָה, מִרְבִּי צִוֹת לָבָה סוּעָר. מִרְבִּיץ בַּפּוֹדֵד, מִרְצָף רִצְפָתֶךָ מֵאֲבָנֵי נִפְדָּה. (ראה שמואל כח.יח). יֵד, כְּדָכָר, מִן אֲבָן יִקְרָה תְּמָאִית. וְהוּא מִלְשׁוֹן "כִּידוּדֵי אֵשׁ" (איוב מא.יא). שְׁמִשְׁתִּיךָ, חֲלוּזוֹת. אֲקַדְחָה, מִן אֲבָן יִקְרָה תְּמָאִית בְּיֹתֵר. וְהוּא מִלְשׁוֹן "קִדְחֵי אֵשׁ" (ישעיה נ.יא). לְאֲבָנֵי חֲפֵץ, אֲבָנִים יְקָרֹת שֶׁאֵדָם חֲפֵץ וְרוּחָה בָּהֶן. יֵד, לְמוֹדֵי ה', כְּלוּמָר, וְשִׁפְלוֹ בְּחֻכְמָה כָּאֵלֹהֵי הָיוּ תִלְמִידֵי ה'. יֵד, בְּצִדְקָה תִּפְוֹנֵנִי, בְּעֹבֵר הַצִּדְקָה שֶׁמַּעֲשִׂי תִתֵּן מִבְּסִסְתָּה. רַחֲמֵיךָ מַעֲשֶׂךָ, תִּתְּנֶה מִרוּחָתָה מַעֲשֶׂיךָ. כִּי לֹא תִירָאִי, וְלֹא תִתְּקֵב מִתֶּם. וּמִמַּחְתָּה, מִשְׁכָּר וּפְחָד. טוֹ, גֹּדֵר יִגְדֹר, עֲנֵן פְּחָד. כְּמוֹ "לֹא תִתְּנוּ" (דברים א.יח). אֶפֶס מֵאוֹתִי, מִי שֶׁאִין אֲנִי עַמּוֹ, מִי גֵר אֲתָדָה עֲלֶיךָ יִפּוֹל, מִי שֶׁיִּתְּנָה אֲתָדָה לְחַלְחֵם בָּהּ, עַל הָרִיץ וְיִפּוֹל. יֵד, כָּל כָּלִי וְיִצָּר וְיִצָּר לְהִבִּיא עֲלֶיךָ. (א) הוּא, לְשׁוֹן קְרִיאָה. כָּל צִמָּא לָבוֹ לָמִים, כְּמוֹ שֶׁהִצְמָא מִתְּחִלָּה לָמִים, בָּהּ תִּתְּנֶה הַחֲכָמָה מִתְּחִלָּה לְתוֹרָה וְלַחֲכָמָה. וְכִמְלָא שֶׁאֲמַר תִּתְּנֶה עָמוֹם "לֹא רָעַב לְחֵלֶם וְלֹא צָמָא לָמִים כִּי אֵם לְשִׁמְעָה אֶת דְּבָרֵי ה'" (עמוס ח.יא). וְאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף, כְּלוּמָר, תִּתְּנֶה לְדָבָר ה' וְלֹא אֵל תִּתְּנֶה לְשִׁמְעָה דָּבָר ה' מִכָּלִי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְשִׁלֵּם כֶּסֶף. שְׁכָרִי, לְשׁוֹן קִנְיָה. וְזֶן וְחָלַב,

לְמַשְׁפָּט תִּרְשָׁעִי זֹאת נִחְלַל עֲבָדִי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאוֹתִי נִאֵם־יְהוָה: נָה אֵהוּ כָל־צִמָּא לָבוֹ לָמִים וְאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף

וְיֵד לֹא וְכָל־לְשׁוֹן תִּקְוִים־אֲתָדָה לְמַשְׁפָּט אֶת תִּרְשָׁעִי אוֹתוֹ מַשְׁפָּט וְלֹא יִצְקוּ לָהּ לֹא בְּמַעֲשֶׂה וְלֹא בְּדִבּוּר, תִּתְּנֶה זֹאת נִחְלַל עֲבָדִי יְהוָה וְצִדְקָתָם זֹאת הִיא הַצִּדְקָה אֲשֶׁר תְּבֹא לָהֶם מֵאוֹתִי נִאֵם־יְהוָה: אֵהוּ כָל־צִמָּא לְשׁוֹן קְרִיאָה, כָּל תִּתְּנֶה לְדָבָר ה' לָבוֹ לָמִים. וְלֹא אֵל תִּתְּנֶה לְשִׁמְעָה דָּבָר ה', וְאֲשֶׁר

אִינְלִי כֶסֶף לֹא יוֹשֵׁה, אֵלָּא לָכוּ שְׂבָרוֹ וְאִכְלוּ וּלְכוּ שְׂבָרוֹ בְּלוֹא-כֶסֶף קֵנוּ דְּבָרִי מֵאֵכֶל וְאֵכֶל, וְעַל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה יֹאמַר וּבְלוֹא מִתֵּן מִחִיר קֵנוּ יֵין וְחֶלֶב
כִּי נִמְשְׁלָה תוֹרָה גַּם לֵינן וְחֶלֶב: ב' לָמָּה תִשְׁקְלוּ-כֶסֶף בְּלוֹא-לָחֶם לָמָּה תִרְבּוּ לַתֵּת מִחִיר בַּעֲבוּר לִמּוּד חֻקִּמוֹת נִכְרִיּוֹת שְׂאִין בְּהֵן תוֹשְׁלָת וְיִגְיַעְכֶּם לָמָּה תִתְּנוּ
הוּן הָבָא בִּיגְיָה בְלוֹא לְשַׁבְעָה בַּעֲבוּר חֻקִּמוֹת הַגּוֹיִם דְּבָר שְׂאִין מִשְׁבַּע שְׁמָעוּ שְׁמוּעָה אֵלָּא לְלִמּוּד חֻקִּמַת הַתּוֹרָה וְאִכְלוּ-טוֹב בֵּן תִּקְרָא חֻקִּמַת הַתּוֹרָה (משלי
ד) וְתִתְּעַנֵּג בְּדִשָּׁן נִפְשְׁכֶם וְהוּ

תַּעֲנִיג הַנְּשִׁמָּה בְּעוֹלָם הַבָּא: ג' הַטּוֹ
אֶזְנְכֶם לְשִׁמְעַת אֶמְרֵי וּלְכוּ אֵלֵי
לְלִמּוּד תּוֹרָתִי שְׁמָעוּ אֵלֵי וְתַחֲ
נִפְשְׁכֶם וְתוֹכּוּ לְעִמּוּד בְּתַחֲיָה בִּימֵי
הַמְּשִׁיחַ וְאַכְרַתָּה לָכֶם בְּרִית אֲהַבָּה
לְהוֹיֵת מִתְּקַמֶּת עַד עוֹלָם בְּחִסְרֵי
דָּוִד הַנְּאֻמָּנִים אֲשֶׁר הִבְטַחְתִּי לוֹ
שֶׁלֹא תִפְסַק הַמְּלוּכָה מִנֶּרְעָה: ד' הֵן עַד
לְאוֹמִיּוֹם נִתְּנָיו אֶת דָּוִד שְׂדֵרָה ה'
יָקוֹם לְעוֹלָם, וְהַמְּשִׁיחַ הָבָא מִנֶּרְעָה יִהְיֶה
נִגִּיד וּמִצִּוָּה לְאוֹמִיּוֹם אֵל הַגּוֹיִם אֶת
הַמְּעֻשָּׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה: ה' כִּמּוֹ שְׁמִתְקַם
הַחֹסֵד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְדָוִד, בֵּן יִתְקַם
הַחֹסֵד שֶׁהִבְטַחְתִּי לָדָּ, כִּי הֵן גּוֹי אֲשֶׁר
לֹא-תִדַּע מַעֲלָם, הוּא תִקְרָא אֵלֶיךָ
לְשִׁמְשׁ אוֹתָךְ, וְגוֹי אֲשֶׁר לֹא-יִדְעוּךָ
מַעֲלָם אֵלֶיךָ יִרְצוּ לְהוֹיֵת כְּרִים
לְמַשְׁמַעְתָּךְ לְמַעַן יִתְּנֶה אֱלֹהֶיךָ
הַשׁוֹכֵן בְּקִרְבְּךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי
פֶּאֶרְךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ פֶּאֶר לְהַשְׁרֹת
שְׂכִינְתֹךְ בְּקִרְבְּךָ:

לָכוּ שְׂבָרוֹ וְאִכְלוּ וּלְכוּ שְׂבָרוֹ בְּלוֹא-
כֶסֶף וּבְלוֹא מִחִיר יֵין וְחֶלֶב: ב' לָמָּה
תִשְׁקְלוּ-כֶסֶף בְּלוֹא-לָחֶם וְיִגְיַעְכֶּם
בְּלוֹא לְשַׁבְעָה שְׁמָעוּ שְׁמוּעָה אֵלֵי
וְאִכְלוּ-טוֹב וְתִתְּעַנֵּג בְּדִשָּׁן נִפְשְׁכֶם:
ג' הַטּוֹ אֶזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלֵי שְׁמָעוּ וְתַחֲ
נִפְשְׁכֶם וְאַכְרַתָּה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם
חִסְרֵי דָּוִד הַנְּאֻמָּנִים: ד' הֵן עַד לְאוֹמִיּוֹם
נִתְּנָיו נִגִּיד וּמִצִּוָּה לְאוֹמִיּוֹם: ה' הֵן גּוֹי
לֹא-תִדַּע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא-יִדְעוּךָ אֵלֶיךָ
יִרְצוּ לְמַעַן יִתְּנֶה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל כִּי פֶּאֶרְךָ:

שי למורא

נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לֵינן הַמְּשִׁמָּה, כִּמּוֹ
שְׁכָתוֹב "פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַחֲתִי לֵב"
(תהלים יט.טו.), וְנִמְשְׁלָה לְחֶלֶב שְׁהוּא
מִקְוֵם וּמִגְדֵּל אֶת הַתִּיגִיט, כִּי דְּבָרֵי
תּוֹרָה הֵם קוֹיִם הַנְּשִׁמָּה וְהַדּוּלָה, שְׁהוּא
הוֹלֶכֶת וְגִדְלָה בְּמִדְרַגְתָּהּ עַל יְדֵי לִמּוּד
הַתּוֹרָה. (ב' בְּלוֹא לָחֶם, בְּלוֹמָר,
לָמָּה תִרְבּוּ לַתֵּת מִחִיר בַּעֲבוּר לִמּוּד
חֻקִּמוֹת נִכְרִיּוֹת שְׂאִין בְּהֵם תוֹשְׁלָת.
וְיִגְיַעְכֶּם, כִּסְפָּם הָבָא לָכֶם עַל יְדֵי
יִגְיָה. בְּלוֹא לְשַׁבְעָה, בְּדִרְבָּר שְׂאִינוּ
מִשְׁבַּע. וְתִתְּעַנֵּג בְּדִשָּׁן נִפְשְׁכֶם,
תַּעֲנִיג הַנְּשִׁמָּה בְּעוֹלָם הַבָּא. (ג' חִסְרֵי
דָּוִד הַנְּאֻמָּנִים, חִסְרֵי דָּוִד הַמְּקִימִים.
וְהוּא מִלֶּךְ הַמְּשִׁיחַ, שְׁנִקְרָא עַל שֵׁם
דָּוִד, כְּתוּב "דָּוִד עַבְדִּי יִשְׂרָאֵל לָחֶם
לְעוֹלָם" (יחזקאל יז.כח.). ד' עַד
לְאוֹמִיּוֹם, שֶׁר וְגִדּוֹל גְּלִיחֶם, וּמוֹכִיחַ
וּמַעֲיִד דְּרִיבֵיהֶם עַל פְּנֵיהֶם. נִגִּיד
וּמִצִּוָּה לְאוֹמִיּוֹם, הַמִּלֶּךְ הַמְּשִׁיחַ
יִתְּנֶה רֹאשׁ עַל הָעַמִּים, וּמִצִּוָּה לָחֶם

אֶת הַמְּעֻשָּׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה, וְנִקְרָא "נִגִּיד" עַל שֵׁם שְׁפוּנִים נִגִּידוּ בְּכָל עֲנִינֵיהֶם. (ה' גּוֹי לֹא תִדַּע תִּקְרָא וְגוֹי, גּוֹי שְׁהוּא רְחוּק מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, תִּקְרָא אוֹתוֹ
וְיִבְאֵל לְפָנֶיךָ, אֶת-עַלְיָי שֶׁלֹא תִדְרֹג וְלֹא יִדְעוּךָ עַד הַיּוֹם, כִּי יִשְׁמַע אֶת הַנְּפִלְאוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה ה' עִם יִשְׂרָאֵל. וְרִוִּץ לְעַבְדֶּיךָ. וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, וְלִמַּעַן הַקִּבֵּל-ה.

פֶּאֶרְךָ, לְשׁוֹן פֶּאֶר וְיָפִי.

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נְאֻמָּן,
אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם,
כִּי אֵל מִלֶּךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתַשְׁמַח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עַבְדְּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,

במהרה יבוא ויגל לפנינו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

המולד: יום ד' שעה 5 אחר הצהריים, 4 דקות ו-17 חלקים.
ראש חדש אלול, ביום החמישי וביום השישי, הבא עלינו לטובה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

הדבר הרע הזה אל-שעריך את-האיש או את-האשה וסקלתם באבנים ומתו: ו-על-פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על-פי עד אחד: ויד העדים תהיה-בו בראשונה להמיתו ויד פל-העם באחרונה ובערת הרע מקרבך: פ כי יפלא ממך דבר למשפט בין-ידם | לדם בין-ידין לדיו ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל-המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו: וזאת אל-הכהנים הלויים ואל-השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט: ועשית על-פי הדבר אשר יגידו לך מן-המקום ההוא אשר יבחר יהוה ושמרת לעשות ככל אשר יורוך: (ישראל) יי על-פי התורה אשר יורוך ועל-המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן-הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל: ו-והאיש אשר יעשה בזדון לב-לתי שמע אל-הכהן העמד לשרת שם את-יהוה אלהיך או אל-השפט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל: וכל-העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד: ס

י-שפטים ושמרים תתן-לך בכל-שעריך אשר יהוה אלהיך נתן לך לשבטך ושפטו את-העם משפט-צדק: י לא-תטה משפט לא תכיר פנים ולא-תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים: י צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את-הארץ אשר-יהוה אלהיך נתן לך: ס (לוי) י לא-תטע לך אשרה פל-עץ אצל מזבח יהוה אלהיך אשר תעשה-לך: יי ולא-תקים לך מצבה אשר שגא יהוה אלהיך: ס יי לא-תזבח ליהוה אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת יהוה אלהיך הוא: ס יי ימצא בקרבך באחד שעריך אשר יהוה אלהיך נתן לך איש או אשה אשר יעשה את-הרע בעיני יהוה-אלהיך לעבר בריתו: יי וילך ויעבל אלהים אחרים וישתחו להם ולשמש | או לזר או לכל-צבא השמים אשר לא-צויתי: י והגד-לך ושמעת ודרשת היטב והנה אמת נכון הדבר געשתה התועבה הזאת בישראל: י והוצאת את-האיש ההוא או את-האשה ההוא אשר עשו את-

ביאורים לפרקי אבות

פרק ו, משנה ג

הלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפילו אות אחת, צריך לנהוג בו כבוד, שכן מצינו בדוד מלך ישראל, שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומידעו, שנאמר: ואתה אנוש בערבי, אלופי ומידעי. וחלל דברים קל וחומר: ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומידעו, הלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפילו אות אחת, על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד. ואין כבוד אלא תורה, שנאמר: כבוד חכמים ינחלו, ותמימים ינחלו טוב. ואין טוב אלא תורה, שנאמר: כי לקח טוב נתתי לכם, תורתני אל תעזבו.

נקודות משיחות קודש ~

יש לדייק כמה דיוקים במשנתנו:

בלבד, דהיה רשע³ ולא היה פרה ורבה, רק נשאר שני דברים בלבד כמו שלמד ממנו⁴.

הוי אומר: כאשר לומדים תורה מרב הגון, אף שהלימוד מועט בכמות "אות אחת" וכיוצא בזה, הוא רב באיכות ואינו מוגבל אלא הוא "פרה ורבה". לפי זה מובן מדוע בדברה על "הלומד מחברו . . . אחד . . . אחת" לא אמרה המשנה "בלבד", שכן מדובר במועט המחזיק את המרובה. ובאמת אנו רואים כי לעיתים מאות אחת בתורה נלמדים ענינים לרוב⁴. לעומת זאת, כשמדובר על מה שלמד דוד מאחיתופל, שם מתאים הביטוי המצמצם – "בלבד" שכן לימוד זה לא היה "פרה ורבה".

ולכאורה יש לעיין בדברי הבעל-שם-טוב, דהנה, מהדברים שלמד דוד מאחיתופל הוא מה שמסופר בגמרא⁵, שכאשר חפר דוד המלך את יסודות בית המקדש, צפו מי התהום ואיימו לשטוף את כל העולם, ודוד הסתפק האם להטיל לתוך מי התהום חתיכת חרס שעליו שם ה' – ורק לאחר שאחיתופל לימדו ההלכה כי מותר לעשות זאת, עשה כן.

ולכאורה יוצא כי מהלימוד שלימד אחיתופל את דוד, יצאה פעולה נוספת – הצלת העולם משטפון; לאור זאת יש להקשות על דברי הבעל שם טוב הנ"ל, שהיו אלה "שני דברים בלבד" ו"לא פרה ורבה"??!

ויש ליישב זאת: מההלכה שדוד למד מאחיתופל היתה אמנם תוצאה חשובה ביותר – הצלת העולם משטפון – אולם זו אינה מיוחסת לאחיתופל אלא לדוד, כי דוד לא הסתפק בשמיעת הדברים אלא התייגע להבינם בשכלו הוא, ורק אז התנהג כהוראתו. ומכיון שהדברים

א. מהו החידוש כאן שאם לומד מחברו צריך לכבוד, הרי כבר שנינו "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך", וזה אף כאשר לא למד ממנו דבר; על אחת כמה וכמה כאשר לומד מחברו שעליו לכבדו?

ב. מהי משמעות הלשון "צריך לנהוג בו כבוד", הרי הלשון הרגיל הוא "צריך לכבדו" וכדומה (כפי שהקשה במדרש שמואל).

ויש לבאר:

דיוק הלשון "לנהוג בו כבוד" הוא שצריך לכבד אותו באופן תמידי, כהנהגה מתמשכת, ולא כיבוד חד-פעמי. החידוש בזה הוא שגם אם "חברו" (שלימדו) פרק אחד, או הלכה אחת וכו') ירד ממדרגתו הרוחנית בה עמד בזמן שלימד אותו – עדיין חל עליו החיוב "לנהוג בו כבוד".

(ע"פ שיחת ש"פ במדבר ה'תשל"ג.)

מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

לאחר שהמשנה מציינת כי דוד למד מאחיתופל שני דברים, מוסיפה היא את המילה "בלבד" ("שני דברים בלבד"). ולכאורה, הדגשה זו מתאימה היתה יותר אצל האמירה הקודמת – "הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת" – שם מדובר על כמות מועטה יותר!

ידועים דברי הבעל שם טוב² ש"כשאדם לומד מרב הגון, התורה היא פרה ורבה אצלו כנודע, וכשלומד מרשע אזי אינו פרה ורבה אלא נשאר כפשוטו כמו שלמד ממנו. ולזה אמר, מה דוד שלמד מאחיתופל שני דברים

(1) פרק ב, משנה י. (2) הובאו בספר 'בן פורת יוסף'. כתר שם טוב סימן כב. (3) ראה סנהדרין קו, ב. (4) ראה לקוטי תורה ברכה צה, ד. שמהוספת אות ו' בפסוק "וכי ישאל איש וכו' נוסף 'פרק השואל במסכת ב"מ". (5) סוכה כג, א. וראה מחזור ויטרי

על כבודו⁷.

דין זה ש"רב שמחל על כבודו כבודו מחול" אינו חל רק על רב המחזק חידושים בתורה, אלא גם על רב המלמד את תלמידו מה ששמע מרבו שלו. וההסבר לכך הוא מפני שנתייגע בהבנת דברי רבו עד שנקלטו בשכלו ועל כן נחשבת התורה "תורתו".

(שיחת ש"פ במדבר ה'תשל"ג.)

מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

נקלטו תחילה בשכלו ובהבנתו של דוד הרי הם "שלו". לכן גם הפעולה שנעשתה לאור הלכה זו "שייכת" לדוד ולא לאחיתופל.

יסוד זה, שדברי תורה שהתלמיד נתייגע עליהם נעשים "שלו", נמצא בדברי הגמרא⁶ "הרב שמחל על כבודו, כבודו מחול". הסבר הדבר הוא שמכיון שהתורה שלמד ונתייגע בה נעשתה "שלו", על כן רשאי הוא למחול על כבודו, כפי שהקדוש ברוך הוא יכול למחול

כאן. (6 קידושין לב, א. 7) זה שהקב"ה יכול למחול על כבודו לומדת זאת הגמרא (שם) מהפסוק (בשלח יג, כא) "וה' הולך לפניו יומם".

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' א

על פלוני לגמרי, שכן לגביו לא נתגרשה כלל, וזהו אכן אופן
שהאסור לזה מותר לזה. שנינו בברייתא, נענה רבי עקיבא ואמר,
הרי שהלכה אשה זו ונישאת לאדם אחד מן השוק, והיו לה בנים
ממנו, ונתארמלה [נתאלמנה] או נתגרשה מבעלה השני, ועמדה
ונישאת לפלוני זה שנתארמה עליו, האם לא נמצא הגט הראשון כמל
למפרע, וכן מבעלה השני מפורין. מקשה הגמרא: אי הכי,
שחוששין לכך, אזי כבולו תנאי דעלמא נמי לא תנסיב – כל אשה
שנתגרשה בתנאי כלשהו תהיה אסורה להינשא לאחר, דלמא לא
מקימא ליה לתנאיה – את התנאי, ונמצא גט כמל וכן מפורין.
והרי גם אשה שיש תנאי בגיטה מותרת להינשא, ומוכח שאין
חוששין לכך. מתרצת הגמרא, אכן היינו פירכא שאפשר לפרוך
על דברי רבי עקיבא. מבררת הגמרא: וכמא נחלקו רבי אליעזר
וחכמים, לדעת רבי עקיבא. אילימא שנחלקו ב'חזין', הרי באופן
של רבי עקיבא משרא שרא [מתיר] רבי אליעזר לאשה זו להינשא
לאותו פלוני שנאסרה עליו, לאחר שנישאה לאחר ונתאלמנה או
נתגרשה ממנו, מודה היה רבי אליעזר כמגרש את אשתו,
ואמר לה 'הרי את מותרת לכל פלוני', והלכה ונישאת
לאחד מן השוק, ונתארמלה או נתגרשה ממנו, שמוותרת לפלוני הוה
שנתארמה עליו, כאשר התבאר לעיל. אלא מבארת הגמרא, בהכרח
שלדעת רבי עקיבא נחלקו רבי אליעזר וחכמים ב'על מנת', ובאופן
זה היא אסורה להינשא לאותו פלוני אף לאחר נישואיה השניים,
כאשר התבאר לעיל, ואם תעבור על התנאי אזי יתבטל הגט
הראשון למפרע, ונמצא בניה מבעלה השני ממזרים. שנינו
בברייתא, הוסיף רבי עקיבא לטעון דבר אחר דעתו של רבי
אליעזר. הרי שהיה פלוני זה שנתארמה עליו בהן, ומת המגרש, לא
נמצאת אלמנה אצלו – אצל אותו פלוני, שלגביו לא נתגרשה כלל,
ונירשה אצל כל אדם. וקל וחומר, ומה גרושה שהיה קלה, שכן היא
איסור לאו ולא מיתת חנק כאיסור אשת איש, ובכל זאת היא
אסורה אף על אותו פלוני הכהן משום צד הנידושין שיש בה כלפי
אחרים. קל וחומר שאשת איש, שהיא המורה מגרשה, לא כל שכן
שתהיה אסורה על כל העולם בחי המגרש, שצד אשת איש שיש
בה לגבי אותו פלוני אסור אותה על כל העולם. מבררת הגמרא:
וכמא נחלקו רבי אליעזר וחכמים, לדעת רבי עקיבא בטענתו
השניה. אילימא שנחלקו ב'על מנת',

אדם חזין מפלוני, והלכה לאדם וניסת לאדם אחד מן השוק, ונתארמלה
[נתאלמנה] או נתגרשה מבעלה השני, שמוותרת לפלוני זה
שנתארמה עליו בגירושה הראשונה, שכן נישואיה לבעלה השני
ניתקו לגמרי את אישות בעלה הראשון. ולכן באופן של רבי
טרפון, היא מותרת להתייבם לאחר של בעלה השני, ואין כאן
גורם לביטול דבר מן התורה כלל. אלא מבארת הגמרא, מוכח
שלדעת רבי טרפון, שרבי אליעזר וחכמים נחלקו ב'על מנת',
ולדעת רבי אליעזר, אף לאחר נישואיה השניים, אם תינשא
לפלוני זה יתבטל הגט הראשון למפרע, משום שבטל התנאי שבו,
ואין הנישואין השניים מבטלים את התנאי שבגט. מה שאין כן
ב'חזין', שבו יש עליה עדיין את אישותו של המגרש, ואישות זו
יכולה להינתק על ידי נישואין אחרים. שנינו בברייתא, נענה רבי
יוסי הגלילי ואמר, היכן מצינו דבר שאסור לאדם זה ומותר לאדם
זה, הרי דבר האסור הוא אסור לכל, ודבר המותר הוא מותר לכל.
מקשה הגמרא, והאם לא מצינו דברים המותרים לאדם אחד
ואסורים לאדם אחר, והרי תרימא וקדשים, שאסורה להם –
לישראל ומותרת להם – לכהנים. מתרצת הגמרא, באיסור אשה קא
אמרין – כוונת רבי יוסי הגלילי היא שבאיסור אשה לא מצינו
שאסור לזה ומותר לזה. מקשה עוד הגמרא, והרי אפילו באיסור
אשה מצינו כזו, שהרי עריות אסורות לאדם אחד ומותרות לאחר,
כגון בתו של אדם שאסורה לו אך מותרת לאחר. מתרצת הגמרא,
באיסורי אישות קאמרין, כלומר באיסורים שבאו על ידי קידושין
לא מצינו אופן שאסור לזה ומותר לזה. מקשה עוד הגמרא, שהרי
גם באיסורי אישות מצינו כזו, שהרי אשת איש מותרת לבעלה
ואסורה לכל העולם. מתרצת הגמרא, שאכן היינו פירכא שאפשר
לפרוך על דברי רבי יוסי הגלילי, שהרי מוכח מכאן שיש מציאות
שאסור לזה ומותר לזה, אף באיסורי אישות. מבררת הגמרא:
וכמא נחלקו רבי אליעזר וחכמים, לדעתו של רבי יוסי הגלילי.
אילימא שנחלקו ב'על מנת', ומדובר בגירושה בעלה בלשון 'על'
מנת שלא תינשא לפלוני, הרי והתרה אצלו בנות, שאין התנאי
כולל שלא תיבעל לאותו פלוני בנות, ואם כן אין היא אסורה לזה
ומותרת לזה, אלא מותרת לכל היא, שכן אפילו לגבי פלוני זה
היא מגורשת. אלא מבארת הגמרא, בהכרח שלדעת רבי יוסי
הגלילי נחלקו רבי אליעזר וחכמים ב'חזין', ובאופן זה היא אסורה

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:00	6:04	8:44	8:46	9:22	9:23	10:31	10:32	13:21	13:19	19:33	19:27	20:00	19:55	19:08	20:05
חיפה (ק)	5:57	6:01	8:41	8:43	9:19	9:21	10:29	10:30	13:20	13:19	19:38	19:32	20:03	19:57	19:00	20:08
ירושלים (ק)	5:58	6:02	8:42	8:44	9:19	9:21	10:29	10:30	13:19	13:18	19:37	19:31	20:00	19:54	18:52	20:05
תל אביב (ק)	5:59	6:03	8:43	8:45	9:21	9:22	10:31	10:32	13:21	13:20	19:34	19:29	20:02	19:56	19:07	20:07
אוסטריה, וינה (ק)	5:36	5:44	8:20	8:26	9:16	9:20	10:32	10:34	13:38	13:36	20:24	20:14	21:02	20:51	19:58	21:07
אוסטריה, מלבורן (ח)	7:16	7:09	9:11	9:08	9:49	9:45	10:43	10:40	12:56	12:55	17:38	17:43	18:06	18:11	17:23	18:22
אוקראינה, אודסה (ק)	5:44	5:51	8:28	8:34	9:21	9:24	10:36	10:38	13:40	13:38	20:22	20:12	20:58	20:48	19:56	21:03
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:11	5:19	7:55	8:01	8:51	8:54	10:06	10:09	13:12	13:10	19:58	19:48	20:36	20:25	19:32	20:40
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:20	5:29	8:04	8:10	9:01	9:05	10:17	10:19	13:23	13:21	20:10	20:00	20:49	20:38	19:44	20:53
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:40	5:49	8:22	8:30	9:24	9:28	10:41	10:43	13:49	13:47	20:41	20:31	21:22	21:10	20:15	21:26
אוקראינה, קייב (ק)	5:32	5:41	8:14	8:21	9:16	9:20	10:33	10:35	13:41	13:40	20:35	20:24	21:15	21:03	20:08	21:20
אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	5:53	5:56	8:34	8:36	9:09	9:10	10:17	10:17	13:01	13:00	19:04	18:59	19:29	19:25	18:40	19:35
איטליה, מילאנו (ק)	6:13	6:20	8:58	9:03	9:49	9:52	11:03	11:05	14:06	14:04	20:47	20:38	21:21	21:11	20:20	21:25
אקוודור, קיטו (ח)	6:17	6:16	8:47	8:46	9:16	9:15	10:19	10:18	12:50	12:49	18:23	18:22	18:46	18:45	18:04	18:54
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:43	7:37	9:43	9:40	10:19	10:16	11:14	11:12	13:30	13:29	18:18	18:22	18:45	18:49	18:02	18:59
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:47	8:40	10:37	10:34	11:17	11:13	12:10	12:07	14:21	14:20	18:56	19:01	19:27	19:32	18:42	19:44
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:11	6:16	8:56	8:59	9:39	9:42	10:52	10:53	13:47	13:46	20:13	20:06	20:45	20:37	19:49	20:49
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:57	6:03	8:42	8:46	9:27	9:30	10:40	10:41	13:37	13:36	20:06	19:58	20:38	20:29	19:41	20:42
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	5:58	6:03	8:43	8:47	9:28	9:30	10:40	10:42	13:38	13:36	20:06	19:59	20:38	20:30	19:42	20:43
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:30	6:36	9:15	9:19	10:02	10:04	11:15	11:17	14:14	14:12	20:46	20:38	21:19	21:10	20:21	21:23
ארה"ב, הווסטון (ק)	6:44	6:47	9:27	9:29	10:03	10:05	11:13	11:13	14:01	14:00	20:12	20:06	20:38	20:32	19:48	20:43
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:07	6:12	8:51	8:54	9:30	9:32	10:41	10:42	13:32	13:31	19:48	19:42	20:17	20:10	19:25	20:22
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:50	6:52	9:31	9:33	10:06	10:07	11:14	11:15	14:00	13:59	20:04	19:59	20:30	20:25	19:42	20:35
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:52	5:58	8:37	8:41	9:22	9:25	10:35	10:37	13:33	13:32	20:03	19:55	20:35	20:27	19:39	20:40
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:22	6:28	9:07	9:11	9:52	9:54	11:04	11:06	14:01	14:00	20:29	20:22	21:01	20:53	20:05	21:06
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:49	5:55	8:34	8:38	9:21	9:23	10:34	10:35	13:32	13:31	20:03	19:55	20:36	20:27	19:38	20:40
בוליביה, לה-פס (ח)	6:55	6:52	9:14	9:12	9:45	9:43	10:44	10:43	13:08	13:08	18:22	18:23	18:46	18:47	18:05	18:56
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:14	6:23	8:55	9:03	9:59	10:03	11:17	11:19	14:26	14:24	21:21	21:10	22:03	21:51	20:54	22:08
בלגיה, בריסל (ק)	6:16	6:25	8:57	9:05	10:00	10:04	11:17	11:20	14:26	14:25	21:20	21:10	22:02	21:49	20:53	22:06
ברזיל, סאו פאולו (ח)	6:39	6:35	8:51	8:49	9:24	9:21	10:21	10:19	12:43	12:42	17:51	17:53	18:12	18:14	17:30	18:23
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:26	6:22	8:39	8:37	9:11	9:09	10:09	10:07	12:31	12:30	17:36	17:38	18:01	18:03	17:19	18:12
בריטניה, לונדון (ק)	5:31	5:41	8:12	8:20	9:16	9:21	10:34	10:37	13:44	13:43	20:42	20:31	21:22	21:10	20:16	21:27
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:32	5:43	8:09	8:19	9:21	9:26	10:40	10:43	13:53	13:52	20:56	20:44	21:41	21:27	20:31	21:46
גרמניה, ברלין (ק)	5:34	5:43	8:12	8:21	9:21	9:25	10:39	10:42	13:51	13:49	20:52	20:40	21:34	21:21	20:23	21:38
גרמניה, פוטסדאם (ק)	6:01	6:10	8:43	8:50	9:44	9:48	11:01	11:03	14:09	14:07	21:01	20:50	21:41	21:29	20:34	21:46
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:44	6:39	8:53	8:51	9:26	9:24	10:23	10:21	12:43	12:42	17:50	17:53	18:09	18:11	17:28	18:21
הודו, מומבאי (ח)	6:17	6:19	8:56	8:57	9:29	9:29	10:35	10:35	13:17	13:16	19:12	19:08	19:37	19:33	18:51	19:42
הודו, פונה (ח)	6:14	6:15	8:53	8:54	9:25	9:25	10:32	10:32	13:13	13:12	19:07	19:04	19:32	19:28	18:46	19:38
הונגריה, בודפשט (ק)	5:27	5:35	8:11	8:17	9:06	9:10	10:22	10:24	13:26	13:25	20:11	20:02	20:49	20:38	19:45	20:53

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
			ש	א	ש	א										
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:01	5:07	7:46	7:50	8:31	8:34	9:44	9:46	12:40	12:42	19:11	19:04	19:44	19:35	18:47	19:48
יוון, אתונה (ק)	6:32	6:37	9:17	9:20	9:59	10:02	11:11	11:12	14:06	14:05	20:29	20:23	21:00	20:53	20:06	21:05
מולדובה, קישינב (ק)	5:50	5:57	8:34	8:40	9:28	9:31	10:43	10:45	13:47	13:46	20:31	20:21	21:08	20:57	20:05	21:12
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:14	6:16	8:53	8:54	9:26	9:26	10:32	10:32	13:14	13:13	19:09	19:06	19:34	19:30	18:49	19:40
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	7:42	7:34	9:24	9:20	10:07	10:02	10:58	10:54	13:05	13:05	17:29	17:36	18:03	18:09	17:17	18:22
נפאל, קטמנדו (ח)	5:29	5:32	8:12	8:13	8:47	8:48	9:56	9:57	12:43	12:42	18:50	18:45	19:16	19:11	18:28	19:22
סין, בייג'ינג (ח)	5:17	5:22	8:02	8:06	8:46	8:49	9:59	10:00	12:55	12:54	19:23	19:16	19:55	19:47	18:57	19:59
סינגפור, סינגפור (ח)	7:06	7:05	9:36	9:36	10:06	10:05	11:09	11:08	13:41	13:40	19:16	19:15	19:39	19:37	18:57	19:46
פולין, ורשא (ק)	5:04	5:14	7:43	7:52	8:51	8:55	10:09	10:12	13:20	13:18	20:19	20:07	21:02	20:49	19:51	21:06
פרו, לימה (ח)	6:25	6:23	8:48	8:46	9:18	9:16	10:18	10:17	12:44	12:43	18:03	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליון (ק)	6:29	6:37	9:14	9:19	10:06	10:09	11:21	11:22	14:23	14:22	21:03	20:54	21:39	21:29	20:38	21:44
צרפת, פריז (ק)	6:30	6:39	9:13	9:20	10:11	10:15	11:27	11:30	14:34	14:32	21:24	21:14	22:01	21:50	20:56	22:05
קולומביה, בועמה (ח)	5:53	5:53	8:26	8:25	8:56	8:55	9:59	9:59	12:33	12:32	18:11	18:10	18:35	18:33	17:52	18:42
קנדה, טורונטו (ק)	6:12	6:18	8:57	9:01	9:45	9:48	10:59	11:01	13:59	13:58	20:37	20:29	21:08	20:59	20:09	21:13
קנדה, מונטריאול (ק)	5:44	5:51	8:29	8:34	9:20	9:23	10:34	10:36	13:37	13:35	20:17	20:08	20:51	20:42	19:50	20:56
קפריסין, לנקה (ק)	5:58	6:03	8:43	8:46	9:23	9:25	10:34	10:35	13:26	13:25	19:44	19:38	20:13	20:06	19:21	20:18
רוסיה, לובאוויטש (ח)	5:14	5:25	7:45	7:58	9:06	9:11	10:26	10:29	13:41	13:39	20:49	20:36	21:36	21:22	20:21	21:41
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:43	4:55	7:09	7:25	8:37	8:42	9:58	10:01	13:15	13:13	20:30	20:17	21:16	21:00	19:58	21:20
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:05	5:13	7:50	7:55	8:44	8:48	10:00	10:02	13:04	13:02	19:48	19:38	20:25	20:15	19:22	20:30
שווייץ, ציריך (ק)	6:10	6:18	8:54	9:00	9:49	9:52	11:04	11:06	14:09	14:07	20:58	20:48	21:30	21:20	20:27	21:35
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:04	6:05	8:41	8:41	9:12	9:12	10:17	10:17	12:56	12:55	18:45	18:42	19:08	19:05	18:24	19:15

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת קדש:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשקמה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל־פורענות המתרגשות ופאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כחברים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב